BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
17 B
46
13-13-c 25

TRACTATVS

DE ANTIQVITATIBVS TEMPORVM

DN. AYMONIS CRAVETTAE à Sauiliano Iureconſulti clariſsimi, & Senatoris Illuſtriſsimi Ducis Ferrarienſis:

Quæſtio item in vtranque partem ſuper STATVTO FERRARIENSI, de mulierum indemnitatibus.

Quibus D. CRAVETTAE *repetitionem* RVBRICAE DE LEGATIS PRIMO, *nouè adiecimus.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

LVGDVNI,

Apud Hæredes Iacobi Iuntæ,

1562.

AD ILLVSTRISSIMVM DVCEM FERRARIAE Herculem Eſtenſem quartum, Operis dedicatio.

QVI patria procul, in aliena prouincia agunt, princeps Illuſtriſsime, gaudijs illis placidiſsimis intermiſsis, quæ ipſa blanda illa neceſſariorum atque beneuolorũ conſuetudo ſponte & largiſsime profert, hoc moris ſolennis habent rationem quamcunque petere ineundæ apud Dominum gratiæ: tum quibus præterea rebus alijs inſeruiant, ad quos futurus ſit uſus. Quibus autem ueſtigijs ad locum eiuſmodi paratioribus conſcendat quis, atque muneris uniuſcuiuſpiam largitione, haud facilè uideo. Cui enim uel beatiſsimo uiro non munera rideant? Planè donãdi genera infinita penè dixerim pro ingenio perſonarum ac temporũ conditione, ut cuique ius eſt, ita benignum agit. quem mihi fructum in ampliſsima iuris diſciplina longiſsimè inexauſtóque negotio peperi, eius ipſius partẽ in medium nunc affero: & cum nemine quidem nõ partiar, qui ipſe ſacrarum legum ſtudio ducitur, ſed enim laboris tanti cõpendium ita cõmune omnibus facio, ut illius decus & pretium ad integrũ ſibi excellentia tua eroget. uniuerſúmque uẽdicet, mirificè enim principibus adblanditur antiquitas uenerãda, idémque ipſum ab dicantiũ rabie (quæ tanti principis iuſtitia eſt minimè obſcura) ſaluũ & incolume præſtet. Cui uni tenue hoc opus quidem, ſed nõ otioſum tamen, ſacratũ eſſe maximè cupiã, quo ſcilicet mancipij ſui affectus ad eam uel in partẽ certè cõpertos habeat. Itaque ipſum munus hoc, quamlibet exile & tenue, à ſerui manu delatũ, non reiectũ eſſe commiſeris, princeps placidiſsime: at animo ſanè ita leni facilique, quantulum illud, excipies, ut creſcat interim ad gratiora animus. Vale princeps ter ampliſsime.

TRACTA-

TRACTATVS DE ANTIQVITATE TEMPORVM, LONGE INSIGNES & Docti, Aymone Crauetta à Sauiliano Iureconſulto clariſſimo Authore.

OPERIS PARTITIO.

DIVINO priùs ſubſidio ex corde inuocato: Quia ex diuiſione aut diſtinctione quæſtionum negotium fit clariùs, c. ſuper literis. de reſcript. Abbas in conſi. 95. col. j. ad fin. libr. j. & diuiſa ſeu diſtincta meliùs intelliguntur. l. j. in princip. iuncta gloſſ. de doli except. §. ſed nõ uſque. inſtit. de legatis. Iaſon in conſi. 24. col. ij. lib. j. ſed ante Iaſo. illa iura citauit gloſ. in procemio inſtitutio. §. igitur. in verbo, eaſdem. vbi gloſſ. quòd partitio ſeu diuiſio librorum tria operatur: Animum legentis incitat: mentem intelligentis præparat: memoriam artificioſè reformat. ideò diuidendum duxi hunc tractatum Antiquitatis, in quinque partes. In prima parte dicemus, quid dicatur antiquum in materia probationis. & in hac prima parte in ſpecie dicemus de multis quæſtionibus: quomodò & qualiter probationes leuiores ſuffi ciant in antiquis. In ſecunda parte dicemus, quid dicatur antiquum, aut de antiquo in materia præſumẽdæ ſolennitatis extrinſecę in actibus iudicialibus: puta in ſentẽtia. In tertia parte, quid dicatur antiquum in materia præſumẽdę ſolennitatis extrinſecę in actibus extraiudicialibus: puta in alienationibus bonorũ eccleſiæ, vniuerſitatis, & minorũ. In quarta parte quid dicatur de antiquo in materia præſcriptionis tẽporis, cuius initij memoria nõ extat in cõtrarium. In quinta videbimus quid di-

catur de antiquo in materia feudali.& ſingulæ partes ſuas habebunt quæſtiones & declarationes,non ineptè accommodatas & appoſitas.

ARGVMENTVM.

Quid dicatur antiquum in materia probationis. Tum quæ probationes admittantur in antiquis, An etiam leues.

SVMMARIVM.

1 *Probationes leuiores ſufficiunt in antiquis.*
2 *Antiquum quando quid dicatur in materia probationis.*
3 *Antiquũ quãdo dicatur in materia probatiõu.pẽdet ex iudicis arbitrio.*
4 *Antiquum vt quid dicatur,an requiratur tempus centum annorum.*
5 *Tempus excedens quadraginta annos , licèt non dicatur de antiquo in probationibus: tamen facit,vt inde faciliùs habeatur plena probatio.*
6 *Tempus quadraginta annorum,ſufficit ad plenam probationẽ,vbi quæſtio eſt leuis præiudicij.*
7 *Verba enuntiatiua emiſſa propter aliud,probant,in antiquis.*
8 *Verba enuntiatiua in priuilegijs aut reſcriptis Principis propter aliud facti alieni emiſſa,probant.*
9 *Verbis enuntiatiuis Papæ aut principis,ſuper facto alieno,non creditur. Limit.nu.10.*
11 *Principis aſſertioni ſuper facto tertij,in antiquis,quando credatur.*
12 *Principis aſſertioni ſuper facto ſui genitoris,creditur,in antiquis. Idémque iudicium de facto aliorum prædeceſſorum.*
13 *Principis aſſertioni ſuper facto alieno,etiam in nõ antiquis,creditur, vbi agitur de leui præiudicio.*
14 *Principis aſſertio de facto alieno,inducit præſumptionem.*
15 *Principis aſſertio ſuper facto alieno,quando probandi onus non transferat in aduerſarium.*
16 *Principis aſſertioni ſuper facto proprio, ex quo eius pendet intentio , an credatur. diſtinguen.*
17 *Princeps nõ põt de plenitudine poteſtatis priuare vaſallũ feudo ſine cauſa*
18 *Principis aſſertioni an credatur, ſi vaſallum feudo priuet cauſa expreſſa: ea quidem concernente factum proprium Principis.*
19 *Principi creditur in his,quæ ſunt iuris poſitiui.*
20 *Principis aſſertioni contra ius , vel in præiudicium iuris iam quæſiti, non ſtatur.*
21 *Citatio partis requiritur,vbi agitur de interpretatione alicuius actus.*
22 *Papa nõ poteſt quid reſcribere cõtra ſtatũ vniuerſalẽ eccleſiæ ſine cauſa.*
23 *Principis aſſertioni in his,de quibus liberè ſtatuere non poteſt , an aut quando credatur. & num.24.*

Cauſa in qui-

25 Cauſa in quibus non præſumatur in principe, niſi expreſſa. & numer. 26. 28. & 29.

27 Cauſa quãdo pſumatur in his, quæ princeps ſine cauſa facere nõ poteſt.

30 Princeps non poteſt procedere parte non citata, in his, quæ non dependent à libera poteſtate principis.

31 Citatio eò inſtituta, quòd ſola cauſæ expreſsio non ſufficeret.

32 Cauſa non præſumitur in principe, in his, de quibus ex arbitrio diſponere non poteſt.

33 Princeps iuri alteri quæſito ex contractu vel aliter, de iuregentium derogare non poteſt.

34 Principis aſſertioni non credendum, quando in actu ſuo cauſam mittit & exprimit.

36 Lex, dicitur omne, quod in ratione conſiſtit.

37 Caſus diuerſificare non ſat eſt, niſi reddatur ratio diuerſitatis.

38 Principis poteſtas circa ius poſitiuum, tanta eſt, vt facta etiam ab eo, pro infectis haberi poßint, quò ad omnem iuris effectum.

39 Princeps poteſt derogare ſtatutis municipalibus.

40 Princeps conſuetudinem tollere poteſt.

41 Conſuetudo non valet, per quam ligantur manus ſuperioris: eiúſque edictum potentius eſt conſuetudine.

42 Conſuetudo potentior ne ſtatuto.

43 Conſuetudo potentior priuilegio. limit. nu. 44.

45 Princeps rerum naturam mutat in his, quæ ſunt iuris poſitiui, aut conſuetudinis: & de nihilo aliquid facit.

46 Principe potentior eſt ratio naturalis & ciuilis: eáque ipſe ligatur. & numer. 47.

48 Princeps licèt poßit auferre iura & defenſiones iuris ciuilis: poteſt tamẽ is, cui auferuntur, implorare iudicis officium latũ, & manu regia conſequi, quod primæuo iure ſibi competebat.

49 Princeps ius quæſitum mediante iure ciuili poſitiuo, ſine cauſa auferre non poteſt. & nu. 51. & 52.

50 Iaſon ſibi diſsimilis, circa poteſtatẽ principis in q̃ſitis iure ciuili poſitiuo.

53 Princeps poteſt reſtituere condemnatum ad audientiam cauſæ non obſtante ſententia: tam de iure, quàm de æquitate.

54 Princeps ius alij quæſitum ex ſua conceßione aut priuilegio, poteſt tollere: dummodò non tranſierit in contractũ abſque iniuria: etiam ſine cauſa. nu. 55. Secùs. ſi tranſierit in contractum. nu. 56.

57 Iudex duos ſales habere debet, ſapientia, & conſcientia.

58 Iuris quæſiti per aditionẽ hereditatis ex cauſa, vbi quæſtio agitur, non requiritur, illam cauſam ſpectare vtilitatem publicã. limit. nu. 62.

59 Patris voluntas legitimandi filium, vnde colligatur eo mortuo.

60 *Patris voluntas de legitimatione filij, non præſumitur. Limit. nu. 61.*

63 *De iure auferendo, quæſito de iure poſitiuo, ad ſupplicationem partis, cauſa conſtare debet. Et quid ita. Secus, ſi non opponatur de falſa aſſertione impetrantis. nu. 64.*

65 *Impetrans non tenetur probare ea, quæ narratiuè in reſcripto continentur, non conditionaliter.*

66 *Reſcriptum dicitur nullum, & obreptitium, cõtinens quid, ad quod is eſt minus habilis, cuius nomine fit impetratio.*

67 *Habilitas præſupponitur aliundè in eo. de quo diſputatur.*

68 *Reſcriptum legitimationis non continens ætatem legitimandi, vitiatur.*

1 CIRCA primam partẽ, non te præterit illud Doctores ferè in ore † habere, quòd in antiquis propter difficultatem probationis, probationes leuiores ſufficiũt. l. pe. ff. de proba. c. cũm cauſam. eo. tit. cap. veniens. j. de teſtib. & latiſimè infrà dicemus.
2 Videndum † eſt igitur, quando aliquid dicatur de antiquo in hac materia probationis: puta vt admittantur teſtes de auditu aut credulitate, vt verba enuntiatiua aut fama plenè probẽt: & cætera id genus ſimilia. In hac difficultate tres fuerunt opiniones. Vna fuit. Ant. de Butr. in d. c. veniens. j. de teſtib. quòd ſufficiat tẽpus 40. an. quam opi. ſequitur Alex. in conſ. iiij. col. v. ver. poteſt alius modus ſeruari. in cõſ. 187. col. ij. verſ. hoc præſuppoſito. lib. ij. Eandẽ opi. videtur ſequi idem Alex. in cõſil. 70. col. ij. ver. præterea Hoſti. lib. iij. dũ dicit, quòd ad minus requiruntur 40. an. & idem Alex. in conſil. 90. col. iij. verſic. ad prædicta bene facit. lib. vj. Soc. in conſ. 106. col. ij. lib. iij. vbi Soc. quòd tẽpus antiquũ in hac materia dicitur, vel quod excedit 40. an. vel cuius memoria nõ extat in contrarium vel ad minus, quãdo non eſt
3 de facili factum probabile. ¶ Secunda † fuit opinio, quòd iſtud relinquatur arbitrio iudicis, quãdo tempus dicatur de antiquo in materia probationis: quã tenet Ant. de Butr. in c. quoniã cõtra. de probat. & idem Ant. poſt Hoſtien. in c. illud. de præſumptio. & hanc opinion. ſequitur Alexan. in d. cõſ. iiij. in cõſi. 187. lib. ij. in conſil. ix. ante fi. verſ. nec ob. id quod habetur. libr. iij & in d. conſ. 50. col. iij. lib. vj. Soc. in cõſ. 89. col. ij. poſt medium. ver. præterea iſta concluſio. lib. j. deciſio. Neapol. deciſion. 83. col. iij. ver. item probatur, quòd dictæ duæ apothecæ. & iſtã opin. ſatis
4 videtur velle Soc. in d. conſ. 106. col. ij. lib. iij. ¶ Tertia † fuit opi. quod requiratur tẽpus excedens metam cẽtum annorũ. quam opi. finaliter tenet Inno. in c. veniens. de verb. ſigni. quã opi. dicunt cõmunẽ Alex. & Moder. in l. cùm aliquis. C. de iure delibe.

Idem Alex.

Idem Alex.in conſil.vj.in fin.lib.j.in conſ.208.col.pe.verſic.nec etiam prædictis obſtat.lib.ij.in conſi.12.in fin.in conſi.75. Viſis. col.j.lib.iiij.in conſ.89.col.ij.ver.item poſito,quòd probata eſſet fama.lib.v.in conſ.24.col.pe.in fi.& in conſ.140.col.penult. poſt med.libr.vij.Cor.in conſil.35.in fin.& in conſil.329.col.pe. poſt medium.lib.j.Curt.ſenior in conſil.pe.col.fin.deciſ.Neap. deciſ.245.col.iij. Dec.in c.j.col.iiij. de appellat. in conſil.13.col. penulti.poſt medium.in conſil.42.col.ij.& in conſil.321.col.iiij. poſt medium.verſ.vnde primò non obſt.Iaſ.in d.l. cùm aliquis. in repetit.l.admonendi.col.88.nu.209.ff. de iureiurand.in conſ. 81.col.ij.in conſil.114.col.pe.poſt medium.ver. ego tamen non pono.lib.j.in cõſil.24.col.pe.circa medium.lib.iij.& in cõſ. 48. colum.fin.libr.iiij. Curt iun. in conſil.17.col.ij. & in conſil.90. col.fi. Aufrer.in deciſio. Toloſa.q.379. Addo vltra Moder.Pau. de Caſtr.in conſil.139.Pro declaratione eius, de quo quæritur.
5 ante fin.ver.prætereà antiquitas inſtrumenti.lib.j. Ex † quibus patet hãc vltimam & tertiam opi. eſſe communem, licèt Doct. vario modo legãtur locuti. In qua etiam difficultate Dec.variauit in conſil.595.col.ij.poſt med.verſ.iiij.accedit.vbi,quòd tẽpus 90.an.dicitur de antiquo. Placet tamen opinio Dec.in d.cap.j. col.iiij.de appellat.vbi, quòd licèt tempus excedens 40.an.non dicatur de antiquo in hac materia probationis, vt admittatur probatio leuior,quæ ſufficit in antiquis:operabitur tamen tale tẽpus,vt faciliùs habeatur plena probatio:ideo licèt verba enunciatiua aut fama non plenè probent poſt tempus 40.an.probabunt tamẽ aliquid plus,quàm ſemiplenè. Dicens iſtud velle Fulgo.in conſ.154. Quoniã plurima. Negari enim non poteſt,quin poſt tale tempus dicatur res difficiolioris probationis: ob id ratione difficultatis,relaxari aliquid debet de neceſsitate probãdi:argumen.l.filium diffinimus.ff.de his,qui ſunt ſui vel ale.iur. l.non omnes.§.à Barbaris.ff.de re mili.l.conſenſu.C. de repud.
6 ¶ Putarem etiam vltra † Dec.quòd iſtud tempus 40.annorum ſufficeret ad plenam probationem, vbi non ageretur de graui præiudicio,non dico de ita modico,in quo etiam in facto de recenti probatio aliàs imperfecta admitteretur: ſed quando præiudicium eſſet alicuius conſiderationis,non tamẽ multùm graue. Quod totum in arbitrio iudicis videtur poſitũ. ¶ Viſo quid dicatur de antiquo in materia probationis, ſequitur videre, quomodò & qualiter probationes leuiores ſufficiunt in antiquis: Et principiò videamus de verbis enuntiatiuis emiſsis pro-
7 pter aliud an probent in antiquis. Nam † vbi non ſumus in an-

tiquis,clarum eſt,quòd talia verba non probant.l. nõ nudis.& l.non epiſtolis.C.de proba.l.ex his verbis.vbi Moder.C.de teſt. mi.c.ſi Papa.de priuil.lib.vj.gl.in l.vnic.C.quando nõ pet.par. In antiquis autẽ dicitur,quòd probãt.gl.& Doct.in c. cũ olim. in gl.j.de cenſib. Ant.de But.& Doct.in c.fi.de ſucceſ.ab inteſt. Bal.& Doct.in l.cũ aliquis.C.de iure delib. Alexan.in conſil.11. col.fi.in cõſ.74.col.ij.lib.iiij.& in cõſ.90.colum.iij.ad fin.lib.vj.
8 Iaſ.in conſil.24.col.ij.poſt medium.libr.iij. ¶ Quod † procedit non ſolũ in verbis enuntiatiuis priuatorũ contrahentiũ,ſed etiã in priuilegijs aut reſcriptis principis:in quibus verba enuntiatiua etiam facti alieni,emiſſa propter aliud, probant in antiquis. Domini.in d.c.ſi Papa.col.ij.de priuil.libr.vj. Alex.in conſil.vj. col.fi.lib.j.& in conſ.15.col.ij.libr.v.Dec.in conſ.146.col.penul. verſ.v.prædicta concluſio.& in conſ.152.col.pe. Iaſo.in conſ.65.
9 col.v.lib.iij.¶ Vbi autem † non eſſemus in antiquis,non creditur verbis enuntiatiuis Papæ aut principis ſuper facto alieno, etiam, quòd ſuper tali facto alieno fundetur intentio reſcribentis. Ant.de Butr.& Ioan.de Imo.in cle.j.de proba.quod dictum refert & ſequitur Alexã.in conſ.112.col.j.ver. accedit ad confirmationem prædictorum.lib.vij.Idem tenet Aretin.in c. cùm à nobis.de teſtib.& in conſil.163. Sicut Ioannes.col.iij.verſi. ij.ratio Dec.in conſil.198.col.fi.conſil.dcij.col.iij.poſt med.& in cõſil dcvj.col.pe.Iaſ.in conſil.34.col.vj. poſt med. & in conſil.72. col.iij.in fi.lib.j. Addo Calde.in conſil.ij.in fi.in tit.de priuileg. vbi quòd tex.in d.cle.j.de proba.nõ procedit niſi narratio reſpiciat factum proprium ipſius narrãtis.Idẽ tenet Corne.in conſ. 22.col.iij.lib.iij.vbi quando agitur de graui præiudicio,nõ creditur aſſertioni Papæ,etiam in qua fundatur eius intentio,niſi aſ-
10 ſerat ſeu reſcribat de facto ſuo proprio.¶ Sed iſtud † dictum recipit plures limitationes & declarationes.Et primò,verbis enũtiatiuis aut aſſertioni principis ſuper facto alieno, & non antiquo, videtur credendum, quando Papa aut princeps reſcribit, aut aliquid concedit motu proprio,& ſuper tali aſſertione eius fundatur intentio. nam tunc videtur ita enuntiare & aſſerere, tanquàm informatus de facti veritate.argu.clemen. ſi ſummus Pontifex. de ſenten.excommuni.ita Socin.in conſil.266.col.ii. verſicul.ſed tamen ad præmiſſa.libr.ij. Idem tenet Alexand.in conſil.112.colum j.poſt medium.verſic.accedit ad confirmationem.lib.vij. Aretin.in conſil.23.colum.iij.verſic.eſt enim ſciendum. & nouiſsimè dominus Rebuffus. ſuper concord. in titul. de ſubla.clemen.literis.pagin.240.ſed intellige iſtam limitationem in fa-

nem in facto alieno geſto coram ipſo principe,ſecus ſi non coram eo:quia tunc indiſtinctè ſibi non creditur.ita Aretin.in d. conſi.26.colum.iij.faceret tamen præſumptionem talis aſſertio
11 Socin.in d.conſil.265.colum.11.¶Secundò.non † procedit præmiſſa concluſio,quòd non credatur aſſertioni principis ſuper facto tertij in non antiquis,quãdo aſſereret ſe fuiſſe informatum de tali facto alieno.Imol.in d.clementi.j.de probatio. Angel.in conſil. 68.Sereniſsimus.colum.j.Soc.in d.conſil.265.colum.11. verſic.confirmatur,quia ex narratione.lib.ij.Corne.in conſ.312. colum.v.circa medium.lib.i.Sed contrarium in hoc tenet Dec. in conſil.544.col.penult.circa medium.ſed dictum Dec.procedit in his quæ non dependẽt à poteſtate principis:puta quia teſtificetur in cauſa eius propria, & pro eius intereſſe in præiudicium tertij,de quo latiùs infrà dicam.& idem dicit Dec.in conſil.575.in fin.& in conſil.6 6.columnn.penultim. circa medium.
12 ¶Tertiò,non † procedit dicta concluſio,quando princeps aſſereret factum ſui genitoris: quia præſumitur, quòd informatus ita aſſeruerit. Ang.in d.conſil.368.col.j.in prin.idẽ de facto aliorum prædeceſſorum.Cardi.in d.cle.j.in ix.q.& ibi Io. de Imol. col.antepenul.vbi refert Landinum idem tenentẽ. idem ſequi-
13 tur Iaſ.in cõſ.6:.col.iij.in fi.lib.iij.¶Quartò procedit,vbi † agitur de leui præiudicio: nam tũc creditur aſſertioni principis ſuper facto alieno,etiam in nõ antiquis. Are. in d.conſi.16:.Sicut Ioannes.col.iij.verſicul.iſ.ratio.Corn. in conſil.22.col.iij.lib.iij.
14 ¶ † Quintò præmiſſa cõcluſio,procedit reſpectu plenæ probationis,nõ reſpectu præſumptionis:quia aſſertio principis de facto alieno,inducit præſumptionem,licèt nõ plenam probationem in nõ antiquis: quæ præſumptio transfert onus probandi in aduerſarium.Ang.in d.conſil.368.colum.j.poſt medium. Roma.in conſil.369.colum.viij.in ix.dubio.Paul.de Caſt.in conſil. 414.In facto præſenti. col.ij.& in conſi.43 .In quæſtione quæ vertitur inter rectorem.circa finem. libr.j. Socin. in dicto conſil.265.colum.11.verſicul.ſed tamen ad præmiſſa.Alexand.in dicto conſil.15.colum.ij.libr.v.Iaſ.in conſil. 34.colum.vj.poſt medium.lib.j.in conſil.65.colum.iij.in fin.& in conſil.86.colum.v. circa medium.lib.iij.quod procedit,licèt princeps loquatur per verba generalia & incerta. Bald.in conſil.3 8.Quæritur , ſi rex.
15 colum.penulti.circa medium.libr.j.¶Quod † tamen non videtur procedere, quando aſſertio principis eſſet ſuper eo , quod veriſimiliter ignoraret:quia tunc nõ transfertur onus probãdi in aduerſariũ.ita Bald.in conſil.359.Proponitur.col.j.in fi.lib.j.

15 ¶ Sed quæro,† iuxta prædicta, quando Papa aut princeps aliquid aſſerit in facto eius proprio, ſuper quo fundatur eius intentio, an indiſtinctè credatur tali aſſertioni: & ſic an indiſtinctè procedat tex.in cle.j.de probat. Dic, quòd nō, ſolùm enim procedit in his, quę depēdent à poteſtate principis. ſecus in alijs: puta, princeps nō poteſt priuare vaſallum feudo ſine cauſa, & ſine eius culpa.c.j.de feudo ſine culpa nō amittē.c.j. de natu.feudi. Bald.in conſi.326.Rex romanorum.col.ij.ad fi.in conſi.345.Ad euidentiam, præmittendum eſt, quòd Imperator.col.ij. ad fin. lib.j.& in cōſ.182.Caſus talis eſt, Rex Cypri.col.ij.ver.præterea, quid plura.lib.ij.Paul.de Caſt in cōſ.229.Viſis & pōderatis.col. ij.poſt medium.vſque in finem conſil.lib.j.& in conſil.46. Viſo & examinato puncto.ad fin.lib ij. Abb.in conſil.iij.col.18.q.19. col.pe.lib.ij.Soci.in cōnſil.38.col.ij.lib.iiij.Alexan.in conſil.203. col.iij.ver.iiij.quia.lib.vj.Dec.in conſil.410.colum.iij.in conſil. 445.colum.11.& in conſil.544.colum.ij.Iaſ.in conſi.177.col.ij. in conſil.227.col.v.in conſil.233.col.iij.in fin.libr.ij. in conſil.56. colum.iij.in fin.& in conſil.93.col.ij.libr.iij.& in l.ſi pecuniam. col.vj.ff.de condi.ob cauſ. Curt.iun.in ij.parte tract.feu.q.12.& in conſil.j.col.x.Goza.in conſil.ix.col.vij. in fin.& in conſil.26. col.vij.Alexandri.in conſil.103.in vlti.dub.in qua tamē re Soci. fuit ſibi contrarius,& contrariū tenuit in conſil.87.col.vij.verſ. poſtremò iſta concluſio.lib.iij.Dec.etiā viſus eſt ſibi contrarius in conſil.393.col.vj.verſ.v.quia ius quæſitum. Iaſ. etiam fuit ſibi contrarius in conſil.236.col.ij.ver.pro eadem parte.libr.ij. & in conſil.107.col.ij.poſt medium.libr.iiij.ſimiliter Goza. fuit ſibi contrarius in conſil.viij.col.viij.in fin.& in conſil.92.colum.fin.

17 ¶ Sed tamē † vera & cōmunis Doct. reſolutio eſt, quòd vaſallus non poteſt priuari feudo ſine cauſa, etiā de plenitudine poteſtatis: quia feudū dicitur cōtractus nominatus.c.de forma.22.q.v. Abb.& Doct.in c.quæ in eccleſiarum.colum.fin.de conſtit.ſed princeps ſubijcitur contractibus.c.j.vbi latè Moder.de probat.

18 ¶ Hoc igitur ita præſuppoſito, quòd princeps † de plenitudine poteſtatis non poteſt priuare vaſallum feudo ſine cauſa. pone, quòd princeps eum priuet, & in priuatione cauſam exprimat: quæ ſi vera ſit, ſufficiens dicitur ad priuandum, an credatur aſſertioni principis, aut eius verbis enuntiatiuis ſuper tali cauſa, etiam, quòd illa cauſa cōcernat factum propriū ipſius principis, & ſuper ea principis priuātis fundetur intentio? Dic, quòd nō, nam cùm priuatio non dependeat ab eius poteſtate, ſtandum non videtur eius aſſertioni, cum agatur de intereſſe ipſius principis,& eſſet

cipis,& eſſet teſtis in cauſa propria. Abb. in dict.conſil.iij. colum.pen.q.27.lib.ij.Bald.in dict.conſi.326. Rex romanorum. ad fi.lib.j.Soci.in conſi.273.col.pe.lib.ij.Dec.poſt Fel..in c.quę in eccleſiarum.col.13.verſi.ſed circa iſtam concluſionē.de conſtitutio.in d.conſi.410.col.ij.in fi.verſic. tertiò principaliter.in conſi.445.col.11.in conſi.544.col.ij.in fi.in conſi.576. col.fi.in conſi.622.col.iij.& iiij.vbi latè.& in conſi.626.col.iij.Iaſ.in con ſil.86.col.v.lib.iij.lib.ij.Campeſius inter conſilia Bruni Aſtenſis,in conſi.ij.col.vj.verſi.confirmari poſſunt.Gozad. in conſil. 26.col.vij.circa med.Ripa lib.ij.reſpon. de reſcript.c.19.col.vij. circa med.verſic.& ſi fortè dicatur in Papa. Idem ſentit Dec.in conſil.141.col.ij.poſt med.dum allegat l.ſi fortè. ff. de caſtren.
19 pecu.& dum dicit,quòd † ſtatur aſſertioni principis in his quę ſunt iuris poſitiui.Ergo contrarium ſentit in his,quæ non ſunt iuris poſitiui:prout eſt contractus feud.Idem tenet glo.pragm. in titu.de elect.§.decreuit.in verbo exprimenda.fo.26.D. Rebuf.ſuper concor.in titu.de ſubla.cle.literis.pag.241. Addo Oldrad.in conſ.270, In q.propoſita.in ij.dubio.vbi,quòd non tenetur quis credere aſſertioni principis, quòd caſtrum ad eum pertineat,niſi aliter doceatur.& loquitur Oldra. in caſu cuiuſdam domini armarij de Pictauia,cui princeps Delphinus præceperat,vt caſtrū de Rupe & Clariaci ſibi reſtitueret,tanquàm ad ipſum Delphinum pertinens.idem tenet Anchar.in conſi. 398.Præmitto.in fi.vbi,quòd tex.in d.cle.j. de proba.non pro-
20 cedit,quando † princeps aliquid aſſerit contra iura:vel in præiudicium iuris iam quæſiti, & ſic qua ratione non poteſt princeps tollere ius alteri quæſitum ex contractu,eadem ius aſſertioni per quam tale ius tolleretur credi non debet, quia in effectu eſſet per indirectum tollere ius alteri quæſitū ,exprimendo cauſam,quæ,ſi vera ſit,ſufficiat ad illud tollēdum. & quòd text. in d.cle.j.nō procedat,quando ageretur de auferēdo dominium directum vel vtile quæſitum ex contractu, tradit Paulus de Caſt.in conſ.46. Viſo & examinato puncto.in fi.lib.ij.& ſta conſilia Ancha.& Paul.de Caſtr. refert & ſequitur Dec. in onſi.198.colum.pen.in fin.verſic.item & tertiò dici poteſt declaratio.in conſi.220.ante fin.in conſil.317. colum.penult. poſt nedium,verſic.nec obſtare videtur.& in conſi.576.in fi.Goza. conſi.v.colum.iiij. in fin.gloſſ.pragma.in titul.de ſubla.cle. eris.in verbo,non præiudicent.fo.200.Idem † in effectu voit Alexand.in conſil.11.colum.iiij.verſic.iij. reſpondeo. libro . vbi quando non agitur de declaratione alicuius verbi ob-

ſcuri,ſed de interpretatione actus, requiritur partis citatio. Ecce,quàm apertè vult Alexander,quòd vbi agitur de præiudicio tertij,reſpectu iuris iam quæſiti, non poteſt princeps talem interpretationem facere parte non vocata. Ergò multò minùs ſtabitur eius aſſertioni, quæ non tendit ad interpretandum, ſed ad præiudicandum directò & immediatè. Ad idem adduco Roman.in conſil.483.in ij.dubio.& in conſil.499. column.
22 j.verſicul.& ſi dicatur. vbi † quando Papa reſcribit contra vniuerſalem eccleſiæ ſtatum, neceſſe eſt cauſam exprimi & probari,cùm ſine cauſa id facere non poſsit. ¶Contrariam opinio-
23 nem,quòd imò † credatur aſſertioni principis,etiam in his,ſuper quibus liberè diſponere non poteſt,puta in iure quæſito ex contractu:tenet Baldus in conſil.328. Quæritur,ſi Rex.colum. penulti.circa medium,libr.j.Socin.in conſil.iiij.colum iij.& in conſil. 87. colum.viij. libro iii. Nam in caſu Socin agebatur de dando feudum vni,& tollendo alteri.& loquitur in dict. conſil.iiij.in principe Sabaudiæ.& in dict.conſi.87.loquitur in Imperatore iudicante aliquem rebellem, & dignum priuatione feudi. Idem tenet Iaſon ſibi contrarius in conſil. 227. colum.
24 viij.in fin.lib.ij. vbi loquitur † in donatione facta de vna villa ob benemerita per ducem Sabaudiæ, quam ſine cauſa facere non poterat in præiudicium tertij. & conſuluit Iaſon in eodem caſu,ſuper quo conſuluit Socin.in dict. conſil.iiij. libr. iij. Eandem opinionem ſentit idem Iaſon in l. quò minùs. in iij. notab.ff.de flumin.& in l.ſi teſtamentum. in j. notab.C.de te-
25 ſtamen.vbi,quòd in his, quæ ſunt de iure gentium, & † ſuper quibus princeps liberè diſponere non poteſt, non præſumitur
26 cauſa in principe,niſi illa exprimatur. ¶Fortiùs † voluit idem Iaſon in dict.conſi.227.col.ii.circa medium,lib.ij. quòd præſumitur cauſa in principe, etiam quando actum ſine cauſa facere non poteſt. & idem tenet Iaſon in conſi 236. colum.ij. libro ii.contrariando his,quæ legendo dixerat in d. l. quominùs. & in dict.l.ſi teſtamentum.in dict.conſi.36.colum.v.lib.iij.in conſil.105.colum.penul.poſt medium,verſi. ſecundò reſpondetur. lib.j. Idem tenet Roma.in conſi.369.in quinto dubio. Alexan. in conſi.202.colum.iij.verſi.ſextò,quia.lib.vj. Vbi tamen Alex. hoc dictum reſtringit in principe non recognoſcente ſuperio-
27 rem. Et idem quòd † præſumatur cauſa in principe, etiam in his,quæ ſine cauſa facere nõ poteſt:puta, ſi Papa reſcribat contra ius diuinum:tenet Abb.in conſil.84.col.ii. libr.j. ſequendo Cyn.in l.ſi.C.ſi cont.ius vel vtil.publ.Idem voluit Soci.in conſil.266.

ſil.266.colum.19.verſi.aliquando & ſecundò.lib.ij. in conſi.iiij. col.iiij.in princip.& in conſi.120.colum.vij.verſicu. nam aduertendum eſt.lib.iij.vbi tamen Soci.hoc intelligit, quando cauſa iuſta præſumi aut imaginari poteſt.ſequendo Imo. in cap.nam concupiſcentiam.colum.ij.de conſtitu.licèt contrarium teneat idem Socin.in conſi.273.colum.penultim.lib.ij. Imolam etiam ſequitur Iaſon in conſi.233.in fin.lib.ij. Curtius Iunior in conſil.170.colum.vj.Similiter Brunus Aſtenſis,in conſil. 15. colum. ij.poſt medium,ſequitur Iaſonem in d.l.ſi teſtamentum.quòd
28 in principe † non præſumatur cauſa in his,quæ ſunt de iure diuino aut iure gentium,niſi cauſa exprimatur. Vult igitur quòd ſufficiat expreſſio ſine citatione. Quid tenendum in tanta va-
29 rietate & difficultate? Mihi magis placet opinio, † quòd non ſolùm non præſumatur cauſa iuſta in principe in his, de quibus ad arbitrium diſponere non poteſt: imò nec etiam credatur eius aſſertioni,niſi cauſam exprimat.per rationes ſuprà adductas pro hac parte. & iſta opinio eſt conformis iuri diuino. Ioan.cap.viij.vbi Chriſtus noluit,quòd ſibi crederetur, ſed voluit ſe conformare legi diuinæ dicenti, quòd in ore duorū vel trium ſtat omne verbum. ſimiliter Deus noluit punire peccata Sodomorum,niſi priùs eos cōuinceret,tanquàm iudex, licèt tanquàm Deus omnia ſciret.c.Deus omnipotens. ij. q. j. & ita arguit glo.pragma.in titu.de ſubbla.clem.literis.in verbo: non
30 præiudicent.fol.200. ¶ Confirmatur † iſta concluſio ex alia vera & cōi concluſione, quæ habet, ꝙ in his, quæ non dependent à libera poteſtate principis,prout ſunt cōtractus, & vbi agitur de priuando aliquē iure quęſito ſine cauſa,non poteſt princeps procedere parte non citata.Soci.in conſi. 16.iiij.col.pen. verſi. Et poſſet fortè contraria opinio ſuſtineri.in conſi.266. colum. 16.verſi.ſextus & vltimus caſus.lib.ij.in conſi.27.colum.iij.poſt medium,in conſi.59.colum.vj.verſic.ſextò & vltimò. in conſil. 63. colum.vj.in conſi.87.col.ix.in ſexta difficultate.& in conſi. 120.col.pen.lib.iij.Deci.in conſi.498.ad fin.& in conſi. 58.co-
31 ij.ad fi.& dixi in conſi.v.col.ij.modò ſi poſſet princeps † prima re vaſallum aut alicui auferre ius quæſitum, de iure gentium, exprimēdo cauſam priuationis in reſcripto, & eam nō probando,ſequeretur ꝙ poſſet procedere contra aliquem nō citatum. Quorſum enim citatione opus ſit, ſi ſola cauſæ expreſſio ſufficiat? ¶ Rurſus † pro iſta opinione adduco illam concluſionem doct. magis communiter approbatam, quòd in his, de quibus princeps ad arbitrium diſponere non poteſt, cauſa in principe

non præſumitur.quam opinionem firmat Baldus in conſi.326. Rex Romanorum.in fi.libr.j.Abb.in d.conſi.iij.col.pen.q.27. lib.ij.Iaſ.in d.l.quominùs.in iij.notab.ff.de fluminib. in dict.l. ſi teſtamentum.in primo notab.C.de teſtamen. in conſi.105.co lum.penult.poſt medium.verſicu.ſecundò reſpondetur. libr. j. & in conſi.234.colum.fi.libr.ij.Socin.in dict.conſi.272. colum. penul.lib.ij.in dict.conſi.38.lib.iij.Idem Socin. poſt Aret.in l. Gallus.§.& quid ſi tantùm.col.viij.verſi circa tertium.ff. de liber.& poſthu. & idem Soci.inter conſi.Curt.Senioris in conſi. 20.colum.vj.in fin.verſicul. confirmatur,quia Curti. Senior.in conſi.50.col.71.verſic.ſecunda concluſio. & colum.72. Gozad. in conſi.26.col.vij.circa medium.Neuizanus aliâs collega,dum uiueret,& vicinus meus Taurini,inter conſilia Bruni Aſtenſis, in conſil.12.colum.26.in fin. vbi allegat Claudium de aquis, in l.vt vim.colum.iiij.ff.de iuſtitia & iure.vbi,quòd hoc procedit, licèt vtatur princeps clauſula de plenitudine poteſtatis.Moder nio.in dict.c.quæ in eccleſiarum.poſt Abb.ibi de conſtitu. Ve-
33 niamus modò † ad rationem huius cōcluſionis. Certè non alia eſt, niſi quòd princeps iuri quæſito ex contractu vel aliter de iure gentium derogare, aut illud tollere non poteſt ſine cauſa,
34 ita arguunt Doctor.Sed iſta † ratio æquæ militat etiam,quando princeps in actu ſuo cauſam inſerit & exprimit . quod ſicut ius ita quæſitum ſine cauſa auferre non poteſt: ita de tali cauſa eius aſſertioni credi non debeat . aliâs per indirectum auferri poſſet ius quæſitum,exprimendo cauſam. Itaque cùm militet
35 eadem † ratio in expreſſione cauſæ, militare debet iuris diſpoſitio.vulg.l.illud.ff.ad legem Aquil l.à Titio.vbi latè Moder.ff. de verbo.obliga.Vbi enim ratio eſt eadem, non dicitur diſpoſitio extendi,ſed enucleari.l.ſi poſtulauerit.§.ſed ſi negauit.ff.de adulter.quem text.ad hoc citat Oldra.in conſi.185.Thema tale
36 eſt,Titius canonicus.in fin.¶Alibi ſcribit Calde. † in conſil.j.in titu.vt lit. penden. quòd vbi eſt eadem ratio, non dicitur quis extendendo nouum caſum addere,ſed quod in primo caſu in ratione includebatur: ſecundum æquitatem detegere ſiue declarare.quia lex dicitur omne, quod in ratione conſiſtit. capit. conſuetudo.j.diſtinct.ergo vbi habet locum legis ratio,circa id prodita dici debet lex.¶Alibi ſcribit idem Calder.in conſil.j.in titu.de regular.quòd ratio dicitur lex communis,ad omnes ca ſus:ideò nō inſpicitur diſpoſitio,an in ea ſit idem caſus vel non,
37 ſed ratio tantùm conſideratur.Et iſtud † eſt quod voluit glo.in l.ſed & ſi lege.§.item,ſi rem diſtraxerit.ff.de petit.hæred.quòd non ſuf-

non ſufficit diuerſificare caſus, niſi reddatur ratio diuerſitatis. Idem dicit Dec.in conſ.35.col.vij.in prin.verſ.nec obſtant plura Et profectò neſcio videre rationem diuerſitatis, cur magis non præſumatur cauſa in principe quàm quòd non credatur eius aſſertioni ſuper cauſa:& cùm iſtud ſit introductum de iure diuino, quòd nemini credatur in cauſa propria, ſed in ore duorum vel trium ſtet omne verbum. iſtud ius diuinum non legitur diſpenſatum aut relaxatum cum principe,vt ſit teſtis in cauſa propria.ideò dicit Bald.in conſi.454.Quædam ſcriptura.colum.j.poſt medium,libr.j.quòd non creditur ſcripturæ fa
38 ctæ à principe pro ſe. ¶ Et ſi dicatur † non eſſe diſputandum de poteſtate principis.l.ij.C.de crimin.ſacrileg.cap. ſi quis ſuadente.§.committunt. 17.q.iiij. Et quid diſputat de poteſtate principis, facit ſe ſuperiorem vel parem principi, & ponit ſedem ſuam ab Aquilone, tentando eſſe ſimilis altiſsimo. Bald. in conſil.359.Proponitur, quòd inter agnatos. col.j.circa med. libro j.Reſpondetur iſtud procedere in his, quæ ſunt iuris poſitiui: nam princeps eſt ſuprà ius poſitiuum, & illud tollere poteſt etiam ſine cauſa de plenitudine poteſtatis. l.princeps. ff.de legib.l.digna vox.C.eod.titu.c.propoſuit.de conceſsi. præben. c.j.de tranſactio.c.j.de conſtitut.lib.vj.& cap.fin de reſcript.libro vj.& dicit Inno.in cap.cùm ad monaſterium.de ſtat. regu. quòd princeps poteſt etiam ſine cauſa diſpenſare contra conſtitutionem ſuam.Et tanta eſt poteſtas principis circa ius poſitiuum,vt facta haberi poſsint pro infectis. quò ad omnem iuris effectum.textus eſt iuncta gloſ.ſingulari in clemen.j. de immunitat.eccleſiar. Abb.in conſi.74.colum.ij.poſt medium,verſic.
39 his præmiſsis.& in conſi.97.colum.ij.lib.j.ideò † princeps poteſt derogare ſtatutis municipalibus: quia dicuntur ius poſitiuum.Bald.in conſi.187.in cauſa præſenti.column.ij.poſt med. verſicu.Sed quid ponamus.lib.ij.quod procedit, etiam in ſtatuto iurato:licet ſecus in pacto. Abb.in c.conſtitutus. de reſcript. Gozadin.in conſi.70.col.ij.verſicul. ſecundo caſu.ſed aduertè, quòd ſi ſtatutum eſſet iuratum ab ipſo principe, ſecus eſſet.
40 ¶Similiter † cōſuetudo dicitur in poteſtate principis.quia dicitur ius ciuile tacitum.l.iij.§. diuus.ff.de ſepul.violat.e.eis.C.de vſur.Bald.in conſ.398. Si princeps.in conſil.402. ſuper eo.col.j. circa fi.& latiùs.in conſi.430.circa primum punctum.in fi. lib. iiij.alibi ſcribit idē Bal.in auth.nauigia.C.de fur.& in auth.omnes peregrini. C.commu.de ſuc. per illa iura, ꝙ cōſuetudo poteſt caſſari per legem Imperatoris, quo caſu poſt talē caſſatio-

nem non excuſat delinquentem.& quòd conſuetudo à princi-
cipe tolli poſsit,tradit Old.in conſ.cxvij.B⁻næ memoriæ.&in
41 conſi.32 2.Attento themate.ob id † conſuetudo non valet per
quã ligantur manus ſuperioris.Rota deciſio.113.nota,quòd nõ
valet.in antiquis.& dicit Bal.in cõſ.312. Si de iure communi.in
prin.lib.iij.& in conſ. 74.Præſupponendum eſt.col.j. in fi.lib.
v.quòd dictum ſeu conſtitutio principis eſt fortior conſuetu-
dine.& tamen conſuetudo eſt fortior iure communi.Bart.in l.
viros.per illum text.C.de diuer.offi.lib.xij.vbi ſtatutum dero-
gans iuriſdictioni aliquorum iudicum, intelligitur de iuriſdi-
ctione acquiſita de iure communi,non de conſuetudine. Se-
quitur Iaſ.in l.ij.in prin.col.ij.ad fi.nu.xj.de vulgari. Similiter
42 conſuetudo † eſt potentior ſtatuto.Calca.in conſi.iij . col.xij.
vbi quòd valet conſuetudo ſuper matrimonio,ſed non ſtatutũ.
quia in conſuetudine adeſt etiam conſenſus eccleſiaſticorum.
probatur hoc dictũ Calca.nã clerici non poſſunt ſtatuere con
tra canones.c. quod ſuper his.de maior.& obed. & tamen in-
ducere poſſunt conſuetudinem contra canones.c.fi. de conſue
tu.& ita arguit Dec.in c.quæ in eccleſiarũ.col.iiij.in fin.de cõ-
ſtitu.Ideò nõn valet ſtatutũ,vbi conſuetudo valere nõ poteſt.
Bal.in conſ.238.Factum,ſuper quo.co.ij.lib.iiij.
43 ¶ Aequè potentior † eſt conſuetudo priuilegio.Ideò ius quæ-
ſitum conſuetudine,difficilius tollitur,quã ius quæſitũ priuile-
gio.Inno.in c.accedentibus.verſi. vnde ſic fortè. de priuileg.
quod dictum pro ſingulari refert & ſequitur Felin.in c.accedẽ
tes.col.v.de præſcript.Curtius iunior in tract.feudorũ,in ſecun
da parte,in tertia q.princi.col.ij.circa med.char.xj.¶ Quod ta-
44 men † dictum non procedit in materia diſpenſationis,in qua
priuilegium fortius eſt conſuetudine.Ideò incapax , per priui-
legium habilitari poteſt,vt capax fiat:ſecus per conſuetudinẽ,
etiam tanti temporis,cuius initij memoria non extat in con-
trarium.c.quanto.vbi Abb. In primo nota.de conſuetu.c.cau
ſam.& c.accedentes.vbi Abb.& Feli.de præſcriptio.Ioan.And.
& doct.in c.ij.de præben.lib.vj.Rota deciſio.dcccxlj.col.j. De-
ci.in authen.ingreſsi.col.iij.C.de ſacroſan.eccleſ.
45 ¶ Et in † iſtis quæ ſunt iuris poſitiui aut conſuetudinis, dici-
tur quòd princeps rerum naturam mutat.§. fuerat. iuſtit. de
actio. & de nihilo aliquid facit.cap.cùm apoſtolica.de his,quæ
fiunt à præla. ſine conſenſu capitu.Ita Oldrad.in conſil.ducen
teſimoquinquageſimoſeptimo, Factum tale eſt, dominus Ni-
colaus.colum.vj. Similiter factum, poteſt habere pro infecto,
vt ſuprà

46 vt ſuprà dixi. Præmiſſa tamen † de iure poſitiuo, quòd princeps eſt ſuprà illud, non procedunt in iure poſitiuo fundato in ratione aut æquitate naturali. Abb. in d.c. quæ in eccleſiarum. de conſtitu. & in c. per tuas. col. x. de arbitr. Calca. in conſi. 80. col. iij. poſt medium. verſic. & eodem modo. Ripa in d. l. quominùs. col. iij. ff. de flumi. & lib. ij. reſponſ. c. xix. Hyppoli. in practi. cauſarum, crimina. §. ſequens. nu. 29. Pro quo facit dictum Bald. in conſi. 345. col. ij. lib. j. Vbi, quòd plus poteſt ratio naturalis & ciuilis, quàm princeps: quia princeps eſt animal rationale mortale. Alibi ſcribit idem Bald. in c. j. §. fin. qui feu. da. poſſ. quòd bonæ & naturales rationes ligāt principē. quod dictum refert & ſequitur Calca. in conſi. 52. col. pen. poſt medium Iaſ. in conſi. j. col. ij. lib. j. Roma. etiam in conſi. 345. col.
47 iij. poſt medium verſ. vltimum patet. quòd non eſt † dubium ſummum principem aduerſus iuris naturalis æquitatem, iuſta non ſuadente cauſa venire non poſſe: per text. in l. eas. ff. de capitis dimin. in l. ij. ff. de vſufruct. earum rerum. in §. fin. inſtit.
48 de legit. agna. tutela. c. item aduerſus. xiij. diſt. ¶ Rurſus † licèt princeps poſsit alicui auferre iura & defenſiones iuris ciuilis, poteſt tamen is, cui auferuntur, implorare iudicis officium latum, & conſequi manu regia, quod primæuo iure cōpetebat. Imola poſt Anto. in d. c. quæ in eccleſiarum. allegat. not. per Inno. in c. nouit. de iudi. refert & ſequitur Soci. in d. conſ. 164.
49 col. iiij. ad fin. verſi. non omitto. lib. ij. Tertiò, † licèt princeps poſsit tollere ius poſitiuū, & illi ex arbitrio derogare ſine cauſa, de plenitudine poteſtatis: ius tamen iam quæſitum mediante iure ciuili poſitiuo, ſine cauſa auferre non poſſet: puta dominium acquiſitum per aditionem hæreditatis, per præſcriptionem, aut ſentētiam: vt per moder. in l. fi. C. ſi cōtra ius vel vtili. pub. & latè dixi in conſi. vij. col. iij. in fin. in conſi. 107. col. j. in conſi. 135. col. 5. & ſeq. & in conſi. 172. col. ij. poſt medium. vbi quòd hoc ſine dubio procedit, quando poſſeſsio iam appræhenſa eſſet, & dominium perfectè acquiſitum: licèt in hoc articulo ſit magna varietas inter doct. qui etiā ſibiipſis cōtra-
50 riari viſi ſunt: vt latiùs oſtēdimus in d. conſi. 135. Addo † vltra ibi ſcripta, quòd etiam Iaſ. fuit ſibijpſi contrarius. nam in lectura ſemper tenuit, quòd tale ius auferri non poſsit, vt oſtendi in dictis conſilijs. Sed tamen contrarium tenuit conſulendo: vt patet in conſi. eius j. col. vij. lib. j. vbi ſequitur Bald. in l. fin. C. ſenten. reſcind. non poſſe. vbi, quòd princeps poteſt reſcribere contra ſententiam, quæ tranſiuit in rem iudicatam,

dicens illud dictum Bald. eſſe ſingulare & auferre dominium acquiſitum, mediante tali ſententia. Similiter idem Iaſ. in conſi. 127. col. iij. lib. iij. arguit pro opinio. Paul. de Caſtr. in l. cũ hęredes. in princ. ff. de acquir. poſſeſ. & in l. iij. ff. de teſtam. quòd princeps poſsit legitimare ſpurium poſt aditam hæreditatem per agnatos, modò poſſeſsio bonorum nõdum apprehenſa ſit. Eandem opinio. ſentit idẽ Iaſ. in conſi. 93. lib. j. vbi volui, quòd Papa eximendo monaſteriũ à decimis, in conſequentiã pręiudicat laicis, quibus decimæ debentur: quia nõ attenditur pręiudicium, quod venit in conſequentiam: nam illud eſt fundamentũ doctor. tenentium, quòd princeps poſsit reſcribere aut reſtituere contra ſententiam aut præſcriptionẽ, vel legitimare ſpurium poſt aditam hæreditatem, non conſiderato præiudicio eius, cui ex ſent ẽtia, pręſcriptione aut aditione dominiũ acquiſitum eſt: quia tale præiudicium venit in conſequẽtiam. ita arguunt moder. in d. c. quæ in eccleſiarũ. de conſtitu. principaliter enim princeps ſolùm reſtituit in integrum. ob quam varietatem tam magnã doct. conſulentium, non poſſum interim non malè ſuſpicari. ob id magis placet opinio, quã doctor legendo probat, quã quę firmatur cõſulendo. ſæpè enim fit, vt rei cupiditate ducti, opinionem aliquã ex affectione tueamur.

51 ¶ Quid † dicendum in tanta doctor. cõtrarietate? puto quòd idem ſit in iure quęſito, mediante miniſterio iuris ciuilis, & in iure quæſito de iure gentiũ, quòd neutrũ ius tolli poſsit à principe ſine cauſa: ſed quòd ſolùm ſit differentia circa cauſam, ex qua tale ius auferri poſsit. nam in iure quæſito de iure gentiũ, vt illud ex cauſa auferri poſsit, requiritur quòd ſit talis cauſa, quæ reſpiciat vtilitatẽ publicam principaliter. Bart. in l. quæcunque. in fi. C. de fide inſtru. & iure haſte fiſca. libr. x. Oldr. in conſ. 224. iſtæ ſunt allegatiões. col. vij. Pau. de Caſt. in cõſi. 177. donatio prædicta. in conſil. 229. Viſis & ponderatis. colum. ij. poſt medium. & in conſilio 287. Primum dubium. colum. j. ad final. libr. j. Decius in conſilio 361. colum. penultim. verſicu. ſecundò reſpondetur. & in conſilio 588. colum. iij. circa medium. poſt Felin. in c. quæ in eccleſiarum. de conſtitutio. Iaſ. in l. Barbarius. col. vj. verſi. circa duas vltimas. ff. de offic. prætoris. & in

52 conſi. 233. col. vij. in fin. lib. ij. Sed vbi † agitur de auferendo ius quæſitum mediante iure ciuili aut eius miniſterio, non puto quòd requiratur talis cauſa reſpiciens vtilitatem publicã principaliter: ſed ſufficiat alia cauſa iuſta pertinens ad priuatã vtilitatẽ: puta ſi agatur de iure quæſito per ſententiam, quæ tranſierit in

ſierit in rem iudicatã,nec ſubſit remedium aliquod reſtitutionis in integrum.iuxta l.imperatores.ff.de re iudica.& not.in l. admonendi.ff.de re iudi. Iuſta cauſa poterit eſſe,ſi dicatur ſententiam eſſe latam contra ius,& quòd ſi obſeruetur, aduerſarius locupletabitur cum aliena iactura:vel quòd cauſa nõ fuit curæ & ſollicitudini agentium pro impetrãte reſcriptum con-
53 tra ſententiam. Princeps † enim,ſi ei videatur,poterit reſtituere condemnatum ad audientiam cauſæ,non obſtante ſententia:vt per Abba.in conſi.84.col.v.lib.j.& in conſi.77.colum.ij. verſi.princeps autem.libr.ij.benè fateor,quòd non poſſet princeps ſtatim reuocare ipſam ſentẽtiam & auferre ius quæſitum ſententiæ miniſterio,ſed reſcribere quòd victus audiatur non obſtante ſententia etiam executa, ſine dubio puto quòd hæc fieri poſsit tàm de iure,quã de æquitate, ne locupletetur quis ex titulo iniquitatis ſententiæ:nec poteſt victor,qui ſentẽtiam obtinuit,conqueri,quòd ſibi auferatur ius ſuum: quia potiùs dicitur princeps ei denegare eius auxilium,quã rem auferre:& faciliùs lex aut princeps ſuum denegat auxilium,quàm ius alterius auferat.glo.in l.j.C.ſi aduer.vendi.glo. magna in l. aſsiduis.C.qui potio.in pigno.hab.glo.in §.fuerat.in verbo,creditoribus.in fin.inſtitu.de actio. Ideò dicit Paul.de Caſt.in conſil.440.Iſta quęſt.col.ij.circa med.verſ.ſecundò:quia lucrum. lib.j.quòd ſtatutum tollens ius mihi quæſitum ex prouiſione mea,dicitur iniquum & non valet.l.totiens.in fi.ff. de pollici. ſecùs in iure,quod acquiritur ex alio ſtatuto:quia tunc ſtatutũ ſuum,non tuum tibi denegat auxilium. Ex hac ratione vide-
54 mus, † quòd princeps ius alij quæſitum, ex eius conceſsione, aut priuilegio,poteſt tollere dummodò illud non tranſierit in contractum abſque iniuria. Baldus in l.qui ſe patris. circa medium.C.vnde lib. Pau.de Caſtr.in conſi.200.Viſa.in fin. lib.ij.
55 & hoc facere poteſt princeps † etiam ſine cauſa. gloſſ. in c. decet.de regul.iuris.libr.vj.Baldus in conſi.479.Ampliùs.col.iij. verſicu.item & ſi domina regina.libr.iij.& in conſil.300. col.j. libr.v.Paulus de Caſtr.in conſil.209.viſis.colum.fina.& in conſilio 317.viſo.colum.iij.ad finem libr.j.Angel.in l. Antiochenſium.ff. de priuileg.creditor. Alexand.in conſil.155.colum.finali.libr.vj.Iaſon in conſi.56.colum.ij.in fine.& latiùs colum.
56 final.libr.j.In quibus locis † ſecùs eſſe dicitur,quando tale priuilegium tranſiuiſſet in contractum: quia conceſſum ſit mediante pecunia aut alia recompenſatione. ¶ Et maximè ac faciliùs concedit princeps reſcriptum remiſsionis ſententiæ,

quæ tranſiuerit in rem iudicatam,quando ageretur de ſenten tia lata per aliquem iudicem,pro quo non eſſet magna præ-
57 ſumptio,ratione ſcientiæ vel conſcientię.Iudicem † enim ſales duos habere oportet,vnum ſapientiæ,ne ſit inſipidus, alterum rectæ conſcientiæ,ne ſit diabolus.Bald.in l.ij.col.fin. C.de ſenten.ex pericu.recitan.refert Iaſ.in l.rem nō nouam. in ỹ.notab. C.de iudic.Addo Roman.in conſi.228.Pro plena diſcuſsione col.fi.verſic.tertiò ponderādum.vel ſi lata ſit ſen tentia per plures iudices,quando eſſet ſuſpicio magni fauoris, ratione alicuius neceſsitudinis vel maioris amicitiæ,& cæterę
58 id genus cauſæ plurimæ cōſiderari poſſunt. Similiter, † quando agitur de tollendo ius quæſitum per aditionem hæreditatis ex cauſa non requiritur quòd illa cauſa reſpiciat vtilitatem publicam: puta, quando princeps legitimat ſpurium poſt mortem patris adita iam hæreditate per agnatos,ſed cauſa iuſta ita legitimandi & præiudicandi agnatis eſt, quando conſtaret,quòd pater in vita voluerit filium legitimari. Paul. de Caſt.in d.conſi.178.donatio prædicta.lib.j.Socin.in conſi. 120.col.vij.verſic.aliquando.& tertiò.libr.iij.
59 ¶ De † voluntate autem patris dicitur conſtare per ſigna & coniecturas,puta ſi pater viuens dixerit,quòd volebat filium legitimari,vel ſi principi pater ſupplicauerit pro cauſa legitimationis,& legitimādi licentiam obtinuerit:licèt poſtea decedat pater,legitimatione non impleta.Iaſ.in conſi.127.col.v. lib.iiij.allegat Bald.in l.in teſtamento.quæſt.ix.C. de teſtam. milit.& in cōſi.363.Quęritur,vtrum filius presbyteri.lib.v.& facit Guido Papæ quæſt.214.vbi ſi donator dixit,quòd volebat reuocare donationē ex cauſa ingratitudinis, ſatis dicitur apparere de eius volūtate,vt hęres mortuo ipſo donatore,reuocare poſsit,licèt idē Iaſ.ſibi contrarius conſi.22.col.ij.circa med.libr.iij.voluerit non dici conſtare de voluntate patris, vt filius ſpurius legitimaretur ex eo,quòd dixerit ſe velle filiū legitimari,vel ob eam cauſam preces principi dederit,& licentiam obtinuerit legitimandi. Dij boni?tantę me pudet varietatis & inconſtantiæ:quî magis apparere poſſet de voluntate patris,quàm ex verbis,& facto,principi ſupplicando : cùm
60 voluntatis † non præſumatur mutatio.l.eum, qui mutatam. ff.de probatio.l. Lucius.j. ff.de legat.ij.c.j.vbi gloſſ.in verbo, non timore.quod metus cauſ.c.maiores. §. final. vbi gloſſ. in verbo,perdurare.de baptiſmo.c.licèt.de procura.libr.vj.quod procedit etiam non obſtante longo temporis interuallo.l.ſancimus.vbi

cimus.vbi Iaſon in iii.notabi.C.de teſtamen.Ripa in l.ſi quis
61 in fundi vocabulo.colum.iiij.in fin.ff.de legat.j. Niſi † probetur de aliquo facto contrario,ex quo voluntas arguatur mutata:puta ſi pater laceraſſet literas licentiæ ſuper legitimatione:ex facto enim contrario voluntati præcedenti pręſumitur ipſius voluntatis mutatio. Decius in l.pacta nouiſsima.col.iij. circa medium.C.de pactis.Idem ſi probetur de aliis verbis patris contrariis:quia poſteà declaraſſet nolle ſpuriũ ampliùs legitimare:vel ſi aliquid de nouo ſuperuenerit,ex quo veriſimiliter arguatur mutatio voluntatis:puta ingratitudo filij contra patrem:argumen.l.iij.§.fina.ff.de adimend.lega. Idem videtur concludendum in pręſcriptione:nam ceſſante caſu,quo reſtitutio concedi poſsit per magiſtratum aduerſus præſcriptionẽ:poterit tamen princeps ex cauſa aliqua iuſta reſtituere aduerſus ipſam præſcriptionem.

62 Aduertendum † eſt etiam circa præmiſſa,dum dixi ſolùm eſſe differentiam circa cauſam:quia non requiritur, quòd illa cauſa reſpiciat vtilitatem publicam,quãdo agitur de auferendo ius quæſitum mediante miniſterio iuris ciuilis:quę tamen vtilitas publica dicitur neceſſaria, quando agitur de auferendo ius quæſitum de iuregentium,quòd excepta iſta differen-
63 tia in aliis videtur cõuenientia:quia † ſicut conſtare debet de cauſa,quando agitur de auferendo ius quæſitum de iuregentium,vt ſuprà diximus:æquè de cauſa conſtare debet,quando agitur de auferendo ius quæſitum de iure poſitiuo ad ſupplicationem partis,quotiens enim princeps reſcribit inter priuatos ex aliqua cauſa,oportet cauſam probari per impetrãtem: quia reſcriptum dicitur conditionale,ſi preces veritate nitantur.ob id conditio illa debet priùs omnibus iuſtificari:aliâs reſcriptum redditur ſubreptitium,ex quo non apparet de veritate cauſæ.c.ij. vbi gloſſ. & doctor. de reſcripr. quòd intelligi
74 debet,quãdo opponitur † de falſa aſſertione impetrãtis:quia parte non opponente, non videtur neceſſaria aliâ probatio narratorum in impetratione:iuxta doctrinam Ioan. Andrę. in cap. j.de litis conteſtatione libr.vj.Abbas & docto.in dict. c.conſtitutus.vbi Decius in quarto notab.de reſcript.& idem Decius in cap.porrecta.colum.ij.in fin.verſicu.ſubijcit Abbas hic.de confirmatio.vtili vel inutili.in conſil. 142. colum. iiij. verſicu.eſt ergo videndum.in conſilio 198.colum.ij. poſt medium verſicu.confirmatur prædicta concluſio;in quibus locis haberur talem probationem eſſe neceſſariam,quando reſcri-

ptum impugnatur,vel quando narrata falſa eſſe dicuntur. Secùs ſi opponatur de taciturnitate veritatis,quòd impetrãs aliqua tacuerit:quia tunc opponens tenetur probare veritatem eorum,quæ dicit exprimi debuiſſe:vt habetur in d.c. conſtitu

65 tus.Abb.in conſi.7c.col.ij.libr.ij.¶ Similiter † non tenetur impetrans probare ea,quæ narratiuè in reſcripto continentur de conſuetudine,non conditionaliter:puta illa verba:vitæ ac morũ honeſtas:quia talis honeſtas probari non debet.Inno.in c. fin.in princip.de præſumptio.Probus in additio.ad Ioan.Monach.in rubr.de vita & honeſta.clerico.nu.22.libr.vj.ſequitur do.Rebuf.ſuper concorda.in titu.de forma manda.apo.pagi. 160.& ratio huius eſt:quia talis honeſtas de iure præſumitur.l.

66 meritò.ff.pro ſocio.¶ Sed † contra iſtud dictum videtur aliud dictum Anchar.in conſi. 241 Ex tenore priuilegii.col.ij. poſt princip.vbi,reſcriptum legitimationis dicitur nullum & obreptitium,in quo dicitur attenta probitate & honeſtate talis, ſi ille erat infans,in quo non cadit probitas. Quod dictum refert & ſequitur Deci.in conſi.576.col.ij.in fi.Pro ſolutione conſidero,quòd Anchar.& Decius loquuntur in caſu impoſsibili, quando probitas & honeſtas cadere non poteſt in impetrante.Innoc.verò & ſequaces loquuntur,præſuppoſita habilitate perſonę,quòd ſit talis in qua probitas & honeſtas poſsit cade-

67 re:quotiens† enim diſputatur de aliquo,præſupponitur,quòd aliundè ſit habilitas:puta quando quæritur an legatarius poſſit eſſe teſtis in teſtamento prǽſupponitur quòd aliundè ſit teſtis idoneus,ita quòd ſolùm obſtet teſtimonium,quòd ſit legatarius,percipiens commodum ex teſtamento. ſi enim aliundè non eſſet idoneus: quia infamis,vel ob aliam cauſam, fruſtrà quæritur an obſtet qualitas,quòd ſit legatarius.l.qui teſtamẽto.in princip.ff.de teſtament. Ad idem text.in c. j. de ætate & qualitate.lib.vj.& in c.j.de filiis presbyter.eodem lib.vj.de qua regula ſæpè feſtum Decius facit,vt patet in c.cùm omnes. col. j.circa medium. de conſtitutionib.in ij. lectura.in cap. quæ in eccleſiarum.in princip.eodem titu.in cap.j.colum.ix.de iudic. in cap.tertio loco.colum.iiij. de probationib.in c. cum ceſſan-

68 te.in vij.notabil.de appellationibus. ¶ † Aliter etiam reſpondeti poteſt,quòd vitietur reſcriptum legitimationis non ex eo quòd probitas aut honeſtas non præſumatur:ſed quia tacetùr ætas infantis: cuius expreſsio videtur neceſſaria:quia faciliùs inducetur ſuperior ad legitimandum ſpurium adultum, propter aliquas eius virtutes & ſpem,quã promittit, quàm vnum infantem,

infantem, qui fortè malus aut inutilis reipublicæ futurus ſit.

ARGVMENTVM.

Franciæ conſuetudo, vbi agitur de auferẽdo iure tertij quæſito de iure gentium vel ciuili, ex cauſa: quæ quidem probari debet. Rex enim reſcripta conſiſtere non vult, niſi priùs interinentur per Curias parlamentorum, iudices præſidiales, officiariósve. vbi & de ciuilitate conſtare debet: aliâs ea impugnari poſſunt. Tum quibus virtutibus princeps debeat eſſe ornatus.

SVMMARIVM.

1 *Reſcriptum in Francia non conſiſtit: niſi cauſa probata in impetratione & num. 21.*
2 *Principem æmulari oportet Dei poteſtatem, quoad fieri poteſt.*
3 *Peccatum, non poteſtas dicitur, ſed deficientia boni.*
4 *Principis voluntas ad malum, dicitur plenitudo tempeſtatis, non poteſtatis.*
5 *Clauſula de plenitudine poteſtatis, quomodò accipienda:*
6 *Poſſe dicimur, quod legitimè poſſumus: & nu. 10.*
7 *Conditio turpis, non dicitur poteſtatiua.*
8 *Clauſula: de plenitudine poteſtatis, dicitur odioſa.*
9 *Princeps non poteſt. quæ non decent.*
11 *Iuramentum de parẽdo mandatis, intelligitur de honeſtis.*
13 *Res geſta à principe, etiam motu proprio, reſcindi non debet: alioquin ſuſpitione non caret.*
13 *Princeps vult actum ſuum carere omni malitia & diminutione.*
14 *Princeps præſumitur iuſtitia plenus.*
15 *Princeps ſemper præſumitur reſcribere ſalua iuſtitia aliorum, nec cenſetur confirmare ſtatuta iniuſta, aut peccandi anſam ferentia.*
16 *Princeps rationis & æquitatis author eſſe debet. tãquàm membrorum cæterorum caput.*
17 *Principem maximè decet fides.*
18 *Principis fides.*
19 *Princeps tria debet habere maximè, tanquàm Dei ſeruus.*
20 *Principem maximè decet iuſtitia.*
22 *Principis aſſertioni non ſtandum, etiam in facto proprio quãdo agitur de præiudicio alterius in iure iam quæſito.*
23 *In principis reſcripto motu proprio præſumitur cauſa, etiam non expreſſa.*
24 *Princeps non poteſt tollere ius tertij ſine cauſa, in his quæ ſunt iuris poſitiui.*
25 *Principis aſſertioni ſtatur in antiquis, etiam in præiudicium tertij. Et quid in non antiquis nu. 26.*

7 *Regis teſtimonium, maioris eſt ponderis, quàm vnius notarij in publico inſtrumento.*

28 *Princeps verbum ambiguum declarare poteſt, etiam in præiudicium tertij. limit.*

29 *Papa habet pleniſsimam poteſtatem in beneficialibus & nu. 37.*

30 *Papæ aſſertioni ſtandum eſt in beneficialibus, qualiter nempe gratiam collatam intellexerit, etiam ſi alia eius fuerit intentio.*

31 *Papæ confirmatio ſuper collatione ſubreptitia, perinde valet, ac ſi primùm legitimè facta fuiſſet.*

32 *Papæ declarationi in præiudicium alterius, quando non ſtetur.*

33 *Papa an poſsit quem priuare beneficio, ſine cauſa nu. 34. & 35. & 36*

38 *Princeps an & quando poſsit reuocare conceſsionem a ſe factam per viam contractus aut ſtipulationis*

36 *Papam vti voluiſſe plenitudine poteſtatis, planè conſtare debet.*

30 *Princeps vtens plenitudine poteſtatis, an videtur eò voluiſſe ius alterius intereuertere. nu. & 41.*

42 *Principem aut Papam voluiſſe vti plenitudine poteſtatis, an ſufficiat, eò quòd ſine ea non valeret actus.*

43 *Princeps ad hoc vt vtatur plenitudine poteſtatis requiritur vt ſciat actum, quem faciat, non valere de poteſtate ordinaria.*

1 NON † omitto circa præmiſſa, dum dixi, quòd vbi
agitur de auferendo ius tertij acquiſitũ vel de iure
gẽtium vel de iure ciuili ex cauſa, quod talis cauſa
probari debet, nec illa præſumitur, nec habetur pro
probata, niſi expreſſa ſit. Et iſta de cauſa in regno
Franciæ, nulla eius reſcripta obſeruari vult Rex, niſi priùs in-
terinentur per curias parlamentorum, aut iudices præſidiales
vel ordinarios, prout ad eos diriguntur, in quorum interina-
tione de eorum ciuilitate cognoſcitur: & ſi inciuilia videan-
tur, illa reijciuntur, imò per nouiſsimas cõſtitutiones expreſsè
cautum eſt, vt reſcripta de inciuilitate impugnari poſsint. Ni-
2 mirùm Dei poteſtatem, † quatenùs principis mortalis huma
nitas patitur æmulari principẽ oportet per participationem.
Deus enim ipſe omnipotens, cùm vnus ſit, nihil tamen poteſt
quod ſit malum aut iniuſtum: quia poſſe malum facere, pote-
ſtas non dicitur, ſed infirmitas ac deficientia boni, & nihil eſt
3 facere, quod malum ſit. Poſſe † enim peccare, vt Auguſtinus
ait, non eſt aliquid poſſe, imò aliquid non poſſe. vnde ille ſo-
lus vocatur omnipotens, qui hoc non poteſt: quia omnia po-
teſt: quæ poſſe, eſt aliquid poſſe. quæ verba habentur in cap.
principium.

principium.§.charitas.de pœnit.diſtinctione.ij. & ita in principe arguit Fulgo.in conſil.61.Domin.Catharina.col. penult. Curtius ſenior in conſil.73.colum.29.in fin. Ineſt enim plenitudo poteſtatis in diſpoſitione bonitatis, non autem prauita-
4 tis. ob id † quando princeps aliquis vtitur plenitudine poteſtatis ad malum, dicitur plenitudo tempeſtatis, non poteſtatis. Cardi.Mediol.in clemen.paſtoralis.de re iudic.refert Socin.in d.conſil.120.colum.penulti.in fine. Idem dicit gloſſ.pragmat. ſanctio.in titul.de electio.c.licèt dudum. in verbo, reſeruationes.colum.vij.fol.44.Ioan. de Selua in ſecunda parte tractatu de beneficiò.q.j.verſicul.item per gloſ.in c.quamquam.fol.81. in parua impreſsione. Addo Bald.in conſil.345.ad euidentiam præmittendum eſt, quòd Imperator.colum.ij.libr.j. vbi dicit,
5 quòd clauſula † de plenitudine poteſtatis, intelligitur de poteſtate bona, & laudabili, non vituperabili vel tirannica: nec dicitur Imperator poſſe, niſi de iure poteſt. Idem Bald. in d.conſil.
6 326.Rex romanorum.col.ij.circa medium.lib.j.quòd † dicitur propriè poteſtas, legitimè poſſe: nõ enim poſſumus, quod cum iniuria poſſumus. nam hoc poſſe, potentia nõ eſt, ſed deficientia quædam, & ideò Deus omnia poteſt: tamen peccare nõ po-
7 teſt. hinc † dicit Baldus, quòd conditio turpis, non dicitur poteſtatiua.l.filius.ff.de cõdi.inſtitutio.& lex dicit, quòd ea, quæ ad turpem cauſam referuntur, ad effectum perduci non debent:l.quidam in ſuo.ff.de condi.inſtit.l.Quintus.§.Pomponius.ff. de annuis legat. Alibi ſcribit idem Bald. in conſil.327. Pridie.colum.j.ad fin.lib.j.quòd illud, quòd dicitur principem eſſe mundi dominum, intelligitur quo ad bonum, non quo ad malum: ne inde naſcantur iniuriæ, vnde iura naſci oportet. Ad idem facit, quod dicitur de plenitudine poteſtatis Papæ, quòd habet poteſtatem ligandi, non peccandi.c.j.40.diſtinct. c.ſunt quidam.25.q.j.Abb.in c.cùm teneamur. de præbendis. Ideo Rota dec.331.Suppoſito facto.colum.ij.verſicu.modo hic
8 videntur.in nouiſſi. dicit quòd clauſula † de plenitudine poteſtatis dicitur odioſa, & ſi princeps ea vtatur in vno articulo, nõ
9 videtur, quòd in alio vti voluerit. ¶ Ampliùs † voluit Archidia. in c.ſuper eo.de hæretic.libro ſexto.Henric.in c.nulla.de conceſsio.præbend.quòd omnis indecentia in principe dicitur impoſsibilis: ſaltem ſecundum mores. quod dictum refert & ſequitur gloſſ.pragmat.ſanctio.in titul.de collatio.§.ſed & inſu-
10 per. in verbo, pluralitatis.colũ.v.fol.56. ¶ † Hinc ipſemet princeps, qui leges prodit, illud aſſerit, quòd poſſe id dicitur, quod

honeſtè poſſumus: ſed omne inhoneſtum dicitur impoſsibile.l. vulgò.ff.de ſtatu homi.l.ſi cùm dies.§.compromiſſo. vbi gloſſ. ff.de arbitr.l.ſi filius.ff.de conditio.inſtit.capitul.vt iuxta.ff.de officio ordina.capit.indecorum.de ætate & qualita.capit.contingit.de arbitr.cap.denique.in fin.iiij.diſtinct.gloſ.in c.faciat.
11 22.q.ij. ¶Similiter iuramentum † de parendo mandatis,intelligitur de honeſtis.c.veniens.& c. Quintauallis.de iureiuran.c.j. de iureiurand.lib.vj. Et ob hanc honeſtatis rationem licèt princeps priuilegium ſuum reuocare poſsit ſine cauſa, quando non tranſiuit in contractum,vt ſtatim dixi:tamen quia talis reuocatio ſine cauſa non videtur honeſta: ſanxit princeps vt priuilegium ſuum eſſet perpetuum.§.illud.in authenti.conſt.quæ de dignita.l.quod ſemel.ff. de decretis ab ordin.facien. not.in l.j.
12 C.in quib.cauſ.reſtit.in integr.nō eſt neceſ.Nec † vult princeps rem ſemel legitimè geſtam reſcindi,etiam quòd talis reſciſio cedat ad commodum eius fiſci.l. ratas.C. de reſcinden.venditio. Ob id ſcribit Bald.in d.cōſi.127.Pridie.colum.ij. ante medium. libr.j. quòd vbi princes reuocat à ſe geſta,etiam motu proprio, præſumitur circunuentus, adeò, quòd cōtrarium probari non
13 poteſt. Vult enim † princeps, quòd actus ſuus ſit ab omni malitia & diminutione alienus ſeu extraneus.d.§.illud.in authent. conſtit.quæ de dignita.Bald. in conſil.24.Ius abbatialis.libr.ij. &iniuria à principe maximè debet eſſe aliena,& remota:argu. l.j.§.permittitur.ff.de aqua quotid.& æſti.l.ex facto.ff.de vulg. l.meminerint.C.vnde vi.Iaſo. in conſil.j.col.vij. poſt medium.
14 lib.i. ¶Hinc dicimus, † quòd princeps præſumitur iuſtitiæ plenus.l.ij.§.meritò.& §.ſi quis à principè.ff.ne quid in loco publ. d.l.ex facto.in princip.ff.de vulga.ita Bald.in conſil.395.Pro domino Dinaldo.colum.j.ad fin.libr.ij. Nec aliud vult princeps, niſi quòd ſua iura volunt.§.omnes.in authent.de iudi.l.ſi quando.C. de inoffic.teſtamen.§.fin.inſtitu.quib.mod.teſta.infir.c. cauſam.de reſcript.c.iuſtum.ix.diſtinct.quod procedit,etiam ſi neceſſe ſit verba impropriari.c.ſuper.c.de offi.deleg.nunquàm enim intendit princeps per ſua mandata aliquem prægrauare. c.ad aures.de reſcript.c.ex multiplici.de decimis,ita Calder. in
15 conſil.j.colum.j.in tit.de tranſlatio.prælat. ¶Et ſemper † præſumitur princeps reſcribere,ſalua iuſtitia aliorum.& ſi generaliter confirmat ſtatuta,non cenſetur confirmare iniuſta, aut ea per quæ materia daretur,aut occaſio delinquendi.Bartol.in l.j. ff.de his,qui ſunt ſui vel alien.iur.Bald. in conſil.134. Copioſè, lib.iij.in l.vnic. C.de monopol.in l.j.in princi.ff. de conſti.prin. & in c.j.

& in c.j.in princi.per quos fiat inueſt.per text.in d.l.j.ff. de his, qui ſunt ſui vel alie.iur.& in d.c.j.de iureiurand.libr.vj.facit ad præmiſſa elegans dictum Bald.in conſil.19.Factum ſic proponi tur.colum.iii.poſt medium,lib.iiij.vbi,quòd princeps,qui tenet ſupremam poteſtatem,debet ſeruare ſummam honeſtatem, &
16 ſummam æquitatem tanquam regula.Nam † ratio debet edi à capite,ob id in principe veritas debet eſſe firmior, quàm in cæteris.Bald.in c.j.§.fin.qui feud.dar.poſ. Calca. in conſil.52.col. penulti.poſt medium. Similiter in principe debet fides præful-
17 gere. nihil enim eſt, quòd lumine † clariore præfulgeat, quàm recta fides in principe.epiſtola inter claras.C.de ſum.trini.& fide cathol.nec debet princeps aliquem circunuenire.l.j. in fine, C.de his,qui veniam æta.impetraue. & innocentia maximè regum,eſt nemini malum inferre.c.non eſt.23.q.v.c.ſapiens.vj.q. j.Oldra.in conſil.264.Illa.colum.j. Paulus enim ad Coloſ.cap. vltim.mandat principibus,quod iuſtum & æquum eſt ſeruis eo rum præſtare,ſcientes, quòd & ipſi dominum habent in cælis. refert Oldra. in d.conſil.244 .column.ij. Bald. in conſilio 328. Quæritur, ſi Rex. column.iij. libro primo. Alibi ſcribit idem Bald.in conſilio 359. Proponitur,quòd inter agnatos.columna
18 prima circa medium. li.j.quòd † vbi princeps iuſtus ſedet ſuper ſedem ſuam,cui nō aduerſatur quicquam malignum, ab eo nō emanant reſcripta iniuſta . allegat dictam epiſtolā, inter claras. Nec debet princeps in potētia ſua cōfidere, qui Deum vltorem habet. & qua mēſura metitur alios, eadem remetietur. Bald.in conſil, 311. Præmittendum eſt ad euidentiam,quòd priuilegia.
19 lib.j. Alibi ſcribit Old.in cōſil.69.col.j. quòd in vero † principe tria requiruntur potentia,ſapientia, & diuinus cultus.eſt enim princeps ſeruus Dei.l.quas gratias.ibi:per nos ſeruos ſuos.C.de
20 offic.præfect.præto. Africæ. Ad hæc † inquam omnia & alia id genus ſimilia animaduertunt principes fideles & boni , & maximè ad illud prophetæ Regis : De vultu Dei iudicium meum prodeat : & oculi mei videant æquitatem , & ad illud verbum iuſtitiæ Prouerbior. capitulo octauo. Sapient. capitulo octauo. Per me Reges regnant.de quo etiam in dicta epiſtola:inter claras.& quòd per contrarium propter iniuſtitias imperia finiuntur & transferuntur. Eccleſiaſtes capitulo decimo, Danielis c.ij. canone Nabuchodonoſor.23.q.iiij. & c.ſi de rebus.22.quæſtio. vltima.Oldrad.in conſil.69.columna j. ad finem.deciſion. Neapolitanæ deciſione 265. colum.18. gloſſa pragmaticæ ſanctio.in procemio, in verbo, regnant. Iuris etiam & honeſtatis ac di-

21 uini cultus rationem maximè habentes, † non antè eorum re-
ſcripta obſeruari ac impleri permittũt, & in criminalibus & in
ciuilibus iudicijs, atque per arreſta curiarum maiorum aut ſen
tentias iudicum inferiorum, prout ad eos referuntur, fuerint
interinata de qua interinatione loquitur Aufrerius in deciſio.
22 Tholoſanis.q.423.circa finem. ¶ Itaque infertur † ex præmiſ-
ſis, non eſſe ſtandum aſſertioni principis, etiã in facto ſuo pro-
prio, quotiens agitur de præiudicio alterius in iure iam quæſi-
to, ſiue de iure gentium ſiue de iure ciuili: quando eſt tale ius,
quod à principe tolli non poteſt ſine cauſa, niſi appareat de ve
ritate ipſius cauſæ, ob id videns Rex, quòd diſpoſitio d.clem.j.
de probatio. durior eſſet, ſublatam eam eſſe curauit, per pacta
concordatorum: vt patet in tit. de ſubla.clemen.literis. ¶ Limi-
23 tatur nunc præmiſſa † concluſio, vt non procedat in reſcripto
conceſſo motu proprio principis, in quo præſumitur cauſa, li-
cèt non exprimatur. Roma. in conſil. 426.colum.penul.verſic.
cum igitur prohibitum ſit. Socin. in d.conſil.272.col.pen.verſ.
& ſi dicatur.lib.ij.& in conſil.62.colum.fin libr.iij. Iaſ.in d.l.ſi
teſtamentum.ad finem primi not.C.de teſtament.& in conſil.
105.colum.penul.libr.i.Gozadinus in conſil.51.colum.penulti.
poſt medium. Rebuf.ſuper concord.in titul. de forma mand.
apoſtoli.pagin.186.verſicul. vltimus effectus eſt ſi cauſa præſu-
mitur, à fortiori, ſi illa expreſſa ſit, tali expreſſioni & aſſertioni
24 videtur ſtandum. ¶ Sed aduerte, quatenus † loquuntur doct.
in caſibus, in quibus ius tertij ſine cauſa tolli non poteſt, iſtud
non videtur tutum. nam ratio, quòd tali aſſertioni credi non
debeat, ſemper militat ſiue motu proprio, ſiue ad poſtulatio-
nem partis reſcribatur: licèt ſit maior ratio, quando reſcribitur
ad poſtulationem partis. Ideò iſta limitatio videtur reſtringen
da, quando princeps diſpenſat circa ea, quæ ſunt iuris poſitiui.
& ita reſtringit Dec.in d.c. quæ in eccleſiarũ.col.13.ver.ſuper-
eſt tertium membrum. Iaſ.in d.l.ſi teſtamentum. in fin. primi
not.C. de teſtamen.conſiderando, quòd in præcedentibus di-
xerat non præſumi iuſtam cauſam in principe, niſi in his, quæ
25 ſunt iuris poſitiui. ¶ Secundò limitatur † non procedere dicta
concluſio in antiquis: quia in antiquis videtur ſtandum aſſer-
tioni & verbis enuntiatiuis principis, ſuper quibus eius funda-
tur intentio, etiam in præiudicium tertij: puta ſi aſſerat Papa
aut princeps in reſcripto, quòd talis ciuitas rebellionem com-
miſit. Cor.in conſil.212.colum.v.libr.j.Socin. in conſil.266.col.
xj.verſicul. ad ſecundum reſpondetur.libr.ij. vbi tamen Socin.
idem vo-

26 idem voluit † etiã in non antiquis. & pro hac limitatione facit quia ſcriptura priuata in antiquis,ſemiplenè probat.Specul. in tit.de inſtru.edi.§.nunc dicendum.colum.penulti.verſicul.regulariter ergo.Anto.de Butr.in c.ij.colum.iiij.verſi.tertius caſus.de fide inſtrum.Moder. in l.admonendi.ff. de iureiurand. Ergo aſſertio principis in antiquis,plus operari debet, quã ſcri
27 ptura vnius priuati : imò † plus valet teſtimonium vnius Regis,quam vnius notarij in publico inſtrumento. Andr.de Iſer. in c.ſancimus.ad fin.prin.quo tempore miles, quod dictum refert & ſequitur Iaſ.in conſil.65.col.penul.circa medium lib.iij. & in fine colum.dicit, quòd verbum Regis , habetur pro lege. allegat Bald.in c.cæterum.colum.vj.de iudic. non loquitur tamen Iaſ. quãdo teſtificaretur princeps in facto proprio ad eius
28 commodum,in præiudicium alterius. ¶ Tertio † limitatur,vt nõ procedat reſpectu declarationis verbi ambigui,quòd à principe declarari poteſt:licèt talis declaratio tẽdat in prȩiudicium alterius:modò ex tali declaratione non inducatur noua diſpoſitio.Paul.de Caſtr.in l.hæredes palàm.§.& ſi quid poſt.col.ij.ff. de teſtamen.Sequitur Dec.in l.j.colum.j.C.de impub.in conſil.114.colum.fin.& in conſil.229.ante finem. Addo Alexand. in conſil.xj.colum.iiij.verſicul.tertiò reſpondeo.libr.vij.ex qua limitatione infertur ad intelligentiam dicti Angel. in conſil. 274. Bonifacius.col.ij.vbi voluit, quòd omninò credatur declarationi Papæ in his, quæ dependent ab eius facto & intentione,qualiter intellexerit eius gratiam,quod dictum ſequitur Dec.in conſil.187.colum.ij. poſt medium.verſic.& ad hoc facit Iaſ.in conſil.128.colum.vij.in prin.libr.iiij.nam iſtud debet intelligi in declaratione vera & propria,quæ conſiſtit circa ambiguitatem verborum, & per quam noua non inducitur diſpoſitio:ſecundum Alexand.in d.conſil.xj.Dec. in d.conſil.114.&
29 conſil.199. ¶ Sed aduerte, quòd ſi † loquimur in his,quæ non depẽdent à libera poteſtate Papæ,& in quibus Papa tertio præiudicare non poteſt,in iure quæſito: puta in bonis temporalibus,talis reſtrictio dicti Angel.in d.conſil.274.videtur bona & iuridica: ſed ſi loquimur in beneficialibus , in quibus Papa habet pleniſſimam poteſtatem , & in quibus nullum ius perfectè acquiſitum beneficiatis,dici poteſt,aliud videri dicẽdum. Ideò
30 † in beneficialibus videtur ſtandum declarationi Papæ, qualiter intellexerit eius gratiam , etiam quòd illa non fuiſſet eius intentio : dummodò conſtet de eius mente in tali declaratione.ita Dec.in l.edita.colum.x.circa medium.C.de edend.alle-

gat Bellameram in conſil.19.colum.iij.verſicu.alia verò magna pars dominorum.ſed vltra Decium addo Cald.magis ſtringentem,in conſ.12.in ti.de reſcri.vbi dicit,quòd poteſt Papa diſpenſare circa defectū perſonæ impetrātis vel eius gratiæ, lite pendente, non obſtāte quòd interim ſit alteri ius quæſitum: dum-
31 modò appareat de voluntate Papæ. Ad † idem,quod ſcribit Gemi.in conſil.xj.vbi dicitur,quòd confirmatio collationis ſubreptitiæ facta per Papam cum clauſula,perinde valere, ac ſi ab initio legitimè facta eſſet, non præiudicat iuri tertij habentis validam collationem:quia nō intendit Papa tali iuri derogare, niſi expreſſe dicat. Vult ergo, quòd poſſit Papa expreſsè derogare,
32 ſi velit. ¶Sed tamē etiā in † beneficialibus,quòd non ſtetur declarationi Papæ in alterius præiudicium, quādo non tendit ad declarationem verbi obſcuri, ſed inducit diſpoſitionem de nouo:tenet Paul.de Caſtr.in d.l.hæredes palàm.§.j. Anchara.in d. conſil.398.præmitto.colum.ij.verſicul. ſed videndum eſt. Soci. in conſil.260.col.x.verſicu. Ex quibus infero.lib.ij.Cor. in conſil.67.colum.ij.circa medium.lib.iij.vbi tenet, quòd non ſtatur declarationi Papæ circa factum ſuum proprium,quādo cōtinet manifeſtam iniuſtitiā.Idem ſequitur Dec.in d.cōſil.114.col.fi. & in d.conſil.299. Idem nouiſſimè ſequitur Rebuf.ſuper concordat.in titul.de forma mandat.apo.pagi.155. vbi etiam dicit Rebuf. quòd quando declaratio Papæ non cōſonat verbis declaratis,habēdus eſt pōtifex pro circunuento.allegat Calder.in conſil.vij.in ti.de reſcri.& iſta opi.videtur æquior. ¶Nō obſtat,
33 quòd Papa † in beneficialibus habet pleniſſimam poteſtatem, quia verū eſt in conferendo:ſecus in auferendo,poſtquā contulit:quia non poſſet quem priuare beneficio ſine cauſa. latè Roma.in conſil.365.& in conſil.447.maximè per tex.in c.cōquerente.de reſtitu.ſpolia.& in c.quamuis.vij.q.j.in c.j.in c.ij.§.priores.in c.cùm ad monaſterium.§. abbas verò. de ſtatu.monach. in c.quanto.de tranſla.prælat.in c.inuentum.16.q.ij. in c. ſicut. 21.q.ij.idem tenet Barb.in c.quod tranſlationem.nu.121. de offic.leg.& in conſil.13.col.v.lib.iij. Iaſ.in d.l.fi.col.ij.ver.facit bene,quòd vult Bald.C.ſi contra ius vel vtili.public.in conſil.145. col.j.ij.& iij. in conſil.212.col.v.lib.ij.& in conſil.46.col.iiij.lib. iij.Feli.in d.c.quæ in eccleſiarum.col.iij.de conſtitut. Ripa li.j. reſpon.de legibus,cap.xiiij.col.pe. licèt omninò non firmet,ſed eam firmat Ioan.Selua in iij.parte tract. de beneficio.q.60.gloſ. pragm.ſanct.in tit.de elect.c.licèt dudum.in verbo,reiecta.fol. 47. Rebuf.in tract.nominat. in 21.q. princip.nu.55. pagin.150. Sed con-

34 ¶Sed contrarium, quòd nunc † poſsit Papa ad libitum priuare beneficio & ſine cauſa,tenet Geminia.in cap.ſi gratioſe.col.iij. poſt medium.poſt gloſſ.ibi de reſcript.lib.vj.idem etiam voluit Geminia. in conſil.viij.col.iij.in conſil.53.col.j. circa medium. in conſil.88.col.j.circa medium. in conſil.99.col.ij. poſt mediũ. in conſil.127.col.j.poſt mediũ.& in conſil.141.col.vij circa medium.Federic.de Senis,in conſil.200. Quod permutatio.col.j. poſt medium.Pau. de Caſtr. in conſil.253.Ad confirmationem. col.ij.in conſil.287.Primum dubium.col.j.& ij.& in conſil.414. In facto præſenti.libr.j.per text.in c.per principalem.ix.q.vlti. Idem tenet Roman.ſibi contrarius in conſil.369. in quinto dubio,vbi voluit,quòd Papa poteſt in totum tollere ius quæſitum vni eccleſiæ,etiam ex contractu, aduerſus aliam eccleſiam: per tex.in c.ex multiplici.de decimis.& in cle.dudũ.§. nos etenim. de ſepulturis. & quòd iſto caſu in Papa præſumitur iuſta cauſa, & idem Roma.in conſil.298. Circa præmiſſam.col.ij.ver.& ſi

35 hæc vera ſunt.Et quòd Papa poſsit † priuare beneficio ſine cauſa,voluit Socin.in conſil.13.colum.vj.verſic. tertiodecimò probatur.& colum.viij.verſicul.nec dicat quiſpiam.lib.j. Alexand. in conſij.ij.colum fin.verſi.non obſtat,dum dicitur lib.j.Corn. in conſil.90.col.fin.lib.iij.Calca.in conſil.vij. colum.18.in fin. Dec.in dict.capitul.quæ in eccleſiarum.columm.xj.verſicul.ſecundus caſus.de conſti.in capitul.final.colum.iij.in fin.verſicu. poſtremò.Abb.proſequitur.de confir.vtili vel inutili,in conſil. 141.ante finem,in conſilio157 colum.ij. poſt medium.verſicul. & talia bona.Iaſ.ſibi contrarius in l. Barbarius.columm. octaua verſicul.ſed non puto,quòd iſta duo vltima dicta.ff. de officio prætor.in l quotiens.colum iij.in fin.verſicul ſed aduerte.C.de rei vendi & in conſil'o 19.colum.iiij.lib.iij.licèt in d.l.quotiens. dicat ſe non ponere pro conſtante.Similiter idem Iaſo.in l.fin. columna finali.ff. de pactis allegat pro & contrà. nec aliter de-

36 terminat more ſuo.¶Eadem † opinio,quòd poſsit Papa de abſoluta poteſtate priuare quem beneficio ſine cauſa, tenet Ripa libro ſecundo,reſpon.de reſcript.eo.capitul.19. columna tertia circa medium.Ioan.Selua in tertia parte tractatu de benefic.q. octaua verſiculo,item in ſimili facit.folio 161. in parua impreſſione.Purpurat.ſocer meus, tangit hanc dubitationem in rubrica.ff. de iuriſdictione omnium iudicum, columna prima, & ſe remittit ad Moderniores. Ex quibus apparet, quam variè in hoc paſſu loquuti ſint doctores etiam ſibijpſis minimè conſtantes. Quæ res & turpitudinem tantæ le-

398.præmitto.col.ij.Pau.de Caſtr.in dict.l.hæredes palàm.§. & ſi quid poſt.ff.de teſtam.quod dictum ſæpiùs Decius ſequi-
41 tur,vt ſuprà abundè dictum eſt, quòd † procedit illud dictum in dubio:quia nō admittitur declaratio Papæ in præiudicium tertii in dubio:ſed ſi Papa informatus de iure tertij vellet,quòd eius declaratio inducens nouam diſpoſitionem ſortiretur effectum,non obſtante iure tertij,talis declaratio videretur admittenda,per prædicta:licèt difficile eſſet ſuper hoc in Francia obtinere.& puto quòd curię parlamentorum non admitterent huiuſmodi declarationes in præiudicium iuris quæſiti tertiò:
42 vix enim interinantur in Francia talia reſcripta. ¶ Sed † dicet aliquis ſatis videtur apparere de voluntate Papæ aut principis, quòd voluerit vti plenitudine poteſtatis, ex eo, quòd ſine ea actus non valeret. Paul.de Caſtr.in dict.l.ex imperfecto. in fin. C.de teſtam. Alexan.in l.quanquàm.C.de teſtam.milit. Deci. in dict.l.in teſtamēto.col.vj.C.de teſtam.milit.in c. quoniam Abb.d.col.v.poſt medium.de offic.delegat.& in conſi. xj. col. pen.poſt medium.Reſpon.quòd imò iſtud ſolùm non ſufficit, niſi appareat,quòd princeps fuerit informatus de iure tertij: quia nō operatur talis clauſula in his,de quibus princeps preſumitur habere ignorantiam. Ideò ſi reſcribat princeps cōtra ſententiam cum clauſula:de plenitudine poteſtatis,talis clauſula non operatur, quando illa ſententia tranſiuiſſet in rem iudicatam,& princeps de hoc non fuiſſet informatus. Bald.in dict.l.fin.C.ſenten.reſcin.non poſſ.Abb.in c.paſtoralis.§.pręterea.de offic.delega.& in c.ad aures.col.fin.de reſcript.Soci. in dict.conſi.120.col.vj.verſic.reſpondetur etiam.lib.iij. Deci. in conſi.198.col.pen.in fin. Brunus Aſtenſis in conſi.87. col.v. in princip.dixi in conſi.126.col.ij.vbi ex hoc reprobaui vnum dictum Hyppoly.quod dicebat eſſe lucri & honoris plenum, & ita notandum,quòd nihil ſuprà:& ab omnibus non cognitum
43 nec recitatum. ¶ Secundò reſpondeo, † ad hoc vt princeps præſumatur vti de plenitudine poteſtatis, requiritur ꝙ ſciat actum quem facit,non valere de poteſtate ordinaria. Secùs ſi princeps erraret,credens actum valere de poteſtate ordinaria:tunc enim non præſumitur vti plenitudine poteſtatis.ita Pau.de Caſtr.in conſi.414.In facto pręſenti.col.iij.circa medium.verſic.ſecundus caſus eſt.libr.j. & requirit Paulus quòd ſit error in facto non in iure: quia princeps non præſumitur in iure errare,ſed vellem quòd Pau.declaraſſet quomodò poſſit conſiderari error facti circa poteſtatē principis ab-

ſolutam, quòd crederet actum valere de poteſtate ordinaria. Iſte enim error an valeat actus de poteſtate ordinaria vel abſoluta, ad ius tantùm videtur pertinere. ob id, dummodò princeps fuerit informatus de iure tertij, cui de plenitudine poteſtatis poſsit derogari, ſi deroget ſcienter, videtur vti ſuæ poteſtatis plenitudine: cùm aliàs non valeat actus. In qua re neſcirem conſiderare errorem in facto, quòd crederet princeps valere actum de poteſtate ordinaria, cùm talis (vt dixi) dicatur error iuris.

ARGVMENTVM.

Verbis enuntiatiuis Papæ aut principis in cauſa propria, an ſtetur, in præiudicium tertij. Et vtrum id ſit vniuerſale in quibuſlibet principibus. Et quid de aſſertione priuatorum, quando fidem faciat.

SVMMARIVM.

1 *Clemen. prima, de probatio. vbi, quando, & in quibus locum habeat vide num. 3. & 4.*

2 *Iure diuino nemini creditur in cauſa propria.*

5 *Aſſertioni cuiuſlibet ſtatur in his, quæ dependent à poteſtate noſtra, ſine tertij præiudicio.*

6 *Comitis palatini aſſertioni ſtatur in his, in quibus poteſtatem habet. Et idem iudicium in habente iura imperij in ſuo territorio.*

7 *Clemen. prima, de probationib: cur ſublata ſit diſpoſitio.*

8 *Clement. primæ, de probatio. diſpoſitio reſtringenda eſt ad expreſſa non extendenda ad omiſſa.*

9 *Clementi. prima, de probatio. non habet locum, vbi narratur factum alienum, & agitur de graui præiudicio.*

10 *Clementi prima, de probatio. non procedit contra non ſubditum Papa aut principi ſic aſſerenti.*

11 *Clemen. prima, de probat. non habet locum quando conſtat de contrario eius, quod princeps expreſsit.*

12 *Probatio an admittatur contra principis aſſercionem.*

13 *Clemen. prima, de probatio. non procedit in verbis enuntiatiuis Papæ, in bulla executoria. & nu. 14.*

15 *Clemen. prima, de probatio, procedit, quando ſuper narratis Papæ aut principis eius fundatur intentio.*

16 *Papæ intentio, quando dicatur fundata ſuper narratis per eum.*

17 *Verba quando dicantur principaliter propter ſe emiſſa.*

18 *Verba enuntiatiua Papæ aut principis: propter aliud emiſſa, num inducant præſumptionem. Et quid de verbis enuntiatiuis aliorum inferiorum, emiſsis propter aliud. nu. 19.*

Verba enun-

20 Verba enuntiatiua emiſſa propter aliud, inter cõtrahentes, an probent: & contra quos.

21 Verba enuntiatiua propter aliud, inter inferiores & priuatos, probant: in principe minus. Et quid ita.

22 Verba enuntiatiua priuatorum, emiſſa propter aliud, in fauorem tertij, an præſumptionem faciant, & cui ſit ſtandum.

23 Sententia lata inter alias per verba enuntiatiua, facit præſumptionem contra tertium.

24 Verba enuntiatiua emiſſa propter aliud inter contrahentes, an probationem aut præſumptionem faciant, tertio abſente. & nu. 25

26 Verba enuntiatiua inter extraneos emiſſa propter aliud, an probent.

27 Verba enuntiatiua prolata in iudicio, faciliùs probant, propter calorem iudicij.

29 Verba enuntiatiua probant in antiquis.

30 Sentẽtia lata inter alios, inducit præſumptionem, propter calorẽ iudicij.

31 Verba enuntiatiua, emiſſa propter aliud plenè probant, quò ad tertium, quando ſunt geminata.

32 Teſtis vnus an probet ſemiplenè. & quid de confeſſione ſimplici incidenter facta propter aliud.

33 Verba enuntiatiua prolata incidenter propter aliud, an præſumantur enuntiata contra veritatem.

34 Probandi contrarij diſsimilis ratio.

35 Probatio potentior confundit minùs potentem.

36 Probatio plena contra confitentem & enuntiantẽ quid incidenter propter aliud, an faciat præſumptionẽm & adminiculum.

37 Verba enuntiatiua inter contrahentes emiſſa, propter aliud, an nihil probent, quò ad tertium abſentem.

38 Prodeſſe, & nocere differẽtia: nec confeſsio vnius alij præiudicare poteſt.

39 Sententia & iuramentum, non æquiparantur reſpectu maioris præiudicij.

40 Priuatorum poteſtas in rebus ſuis.

41 Argumentum de minori ad maius, negatiuè non valet.

43 Iuramentum tertij, non prodeſt neque nocet alij tertio, ſed quò ad ipſum iuramentum prodeſt & nocet in præiudicium ipſius iurantis.

43 Iuramentum ſupplet præſentiam partis, de iure canonico.

44 Fratres non poſſunt portionem obuentam per condictionem indebiti repetere ab eo, qui facta diuiſione de bonis paternis communibus, vt poſſet contrahere matrimonium cum aliqua puella, negante cum iuramento ſe eſſe filium illius cuius hæreditatem diuiſerat.

45 Negatio vi ac feruore amoris extorta, an ius faciat.

46 Amoris vis.

47 C[onf]eſsio erronea non reſcindit contractum, niſi probetur cauſa erroris.
48 Doctores legendo, magis nitūtur veritati, quā conſulendo. Et quid ita.
49 Verba enuntiatiua, incidenter prolata propter aliud, ſaltem inducunt præſumptionem in fauorem tertij abſentis: quæ onus probandi transferat in aduerſarium. Limit. nu. 50. 51.
52 Verba enuntiatiua emiſſa incidenter propter aliud, an probent ſolùm ea, quæ ſunt de ſubſtantia actus.
53 Seruus poteſt ſtipulari domino.
54 Verba enuntiatiua, emiſſa propter aliud, nō probant, inter eaſdem partes, quando poſtea principaliter diſputatur de veritate enuntiati. Quid, inducant ne ſaltem præſumptionem. nu. 55. & 59.
56 Confeſsionem erroneam allegans, tenetur illam probare.
57 Verba enuntiatiua emiſſa propter aliud, inducunt præſumptionem, cui ſtatur, donec firmior probatio in contrarium adferatur. & nu. 58.
60 Verba de futuro, diſpoſitionem non inducunt.
61 Verba enuntiatiua propter aliud emiſſa incidenter, an probent, fauore liberorum.
62 Probationes leuiores ſufficiunt in his, quæ ſunt modici præiudicij.
63 Verba enūtiatiua propter aliud emiſſa, probant inter præſentes, in his, quæ dependent à poteſtate libera partium.
64 Confeſsioni inter perſonas prohibitas ſtatur, niſi aliter probetur veritas. & nu. 66. 67. & 68.
65 Clericus concubinæ donari an poſsit.
69 Confeſsioni inter perſonas prohibitas ſtatur ſi veriſimilis fuerit, aut habeat aliquam iuris præſumptionem pro ſe, etiam in tertij præiudicium. & num. 70.
71 Confeſsioni mariti de recepta dote, quando ſtetur.
72 Dotis numeratio vnde præſumatur.
73 Confeſsioni perſonæ prohibitæ & ſuſpectæ, quando ſtetur.
74 Legato facto ob collationem bene meritorum, an neceſſaria ſit eorum probatio, vt illud valeat. & nu. 76.
75 Facta non præſumuntur, niſi probentur.
77 Verba enuntiatiua tum demùm probant, ſi principaliter & propter ſe ſint enunciata.

PROPOSITVM noſtrum principale, ſequēdo materiam antiquitatis tēporis, fuit, oſtendere quomodò in antiquis ſtetur verbis enuntiatiuis principis: non inutile tamen viſum fuit ponere, quid in nō antiquis: cùm viderem hanc materiam adeò implicitam & intricatam, & ſic non parùm multa & ipſa notatu digna ſcripta ſunt ad intellectum dictæ clemen. j. de proba-

j.de probatio.cuius diſpoſitio,licèt in regno ſit abrogata:non itidem factum eſt in omni regione,quæ ſcrip to iure vtitur. Ob id operepretium facturum me exiſtimaui, ſi ea ſcriptis commendarem,quæ vſui omnibus futura cogitarem. ¶ Sed adhuc
1 non † nihil dicendum ſupereſſe video circa diſpoſitionem d. clemen.j.de probatio.& primò, an generaliter procedat non modò in Papa,verùm etiam in alijs principibus laicis? Curtius iunior in conſil.61.colum.v.poſt medium,tenet, quod ſolùm habeat locum in Papa,allegat Paulum de Caſtr.in dict.conſi. 46.Viſo & examinato.colum.penultim.libr.ij.ſed æquiuocauit Curtius.Paulus enim ibi non dicit,quòd ſolùm habeat locum in Papa: ſed dicit quod ſolùm habet locum in clericis, quibus Papa poteſt præiudicare non in laicis,quibus prꝫiudicare non poteſt. & ſic Paulus potiùs facit contra Curtium, quòd etiam habeat locum in principe laico,eo caſu,quo ſubditis præiudicare poteſt.allegat etiam Curtius Socinum in conſilio 127.libr.ij.quod conſilium inuenire non potui, nec in primo nec in ſecundo libro. Reperio tamen eundem Socinum in conſil.iiij.colum.ij.in fin.& in conſil.27.colum. ij. libr. iij. Vbi voluit diſpòſitionem dict.clementi.j.procedere etiam in principe temporali, non recognoſcente ſuperiorem. Quod etiam ſentit idem Socin.in dict.conſi.266.colum.xj. in fi.verſic.confirmantur præmiſſa.lib.ij. Allegat etiam Curtius Alexandrum in conſi.112.libr.vij.Sed certè Alexand.hoc non dicit.benè dicit quòd non procedit in inferioribus,qui ſuperiorem recognoſcunt.Ergo aliud ſentit in principe nõ recognoſcente ſuperiorem. Allegat etiam Felin.in dict.c.cùm à nobis. colum.ij.in tertio notabi.de teſtibus.vbi Felin.hoc tenet contra Cardin.in conſ.154.In cauſa,quꝫ vertitur inter Andrꝫam.
2 quia dict.clem.j.habet aliquid ſpeciale † contra ius diuinum, quo nemini creditur in cauſa propria: ſed in ore duorum vel trium ſtat omne verbum.Ergo extendi non debet ad principem laicum,etiam non recognoſcẽtem ſuperiorem. Felinum etiam refert & ſequitur Decius in conſil. 410.colum.ij.in fin. verſicu.iij.principaliter.Vbi etiam Decius allegat illud conſilium Pau.de Caſt.in conſi.46.libr.ij.Socin.in dict.conſi.227. libr.ij.quod Socin.conſilium non reperio,id eſt quod aliquid de hoc dicat.& Paulus in dict.conſi.46.nihil de hoc dicit, ſed vltra moder.hoc voluit Gemini a.in conſi.96. colum. iij. poſt
3 medium. ¶ Ego puto.quòd diſpoſitio † dict.clemẽ.j.generaliter procedat in omni principe etiam recognoſcẽte ſuperio-

rem,data paritate terminorum,id eſt, præſuppoſito caſu, quo talis princeps iuri alterius poſsit derogare, aut præſuppoſito caſu quo diſpoſitio dependeat à plena poteſtate principis, &
4 quòd illud ſit † verum, probatur. nam doctores dicunt, quòd illa clemen. j. ſolùm procedit in beneficialibus, in quibus Papa pleniſsimam obtinet poteſtatem: ſecùs in alijs bonis clericorum, quæ Papa ſine cauſa auferre non poſſet: ſecùs etiam in bonis laicorum ſubditorum Papę, quę Papa ipſe ab eius ſubditis laicis ſine cauſa auferre non poteſt. ita Paulus de Caſtr. in dict. conſi. 46. colum. fina. libr. ij. Decius in conſi. 445. col. xj. poſt medium. ſolùm enim procedit dict. clemen. in caſibus, in quibus Papa habet plenitudinem poteſtatis: ſecũdum Abbatem ibi. quem refert & ſequitur collegium doctor. Florentino. inter conſilia Curtij ſenioris in conſil. 21. colum. xj. in fin. verſic. item prædicta procedunt. vbi quòd ſi aliter teneremus, poſſet Papa narrare donationes ſibi factas à varijs & diuerſis perſonis, & ſic diſpoſitio illius clementi. j. non fundatur in Papa ſolùm ex aliquo iure ſpeciali cõtra ius diuinum: ſed videtur concernere ius commune: vt eo caſu, quo dependet res à libera voluntate & poteſtate Papæ, tunc credatur eius aſſertioni. Ius
5 enim diuinum † per quod in ore duorũ vel trium ſtat omne verbum, intelligitur in his, quæ non dependent à libera voluntate diſponentis. In his enim quæ dependent à poteſtate noſtra: quia non agitur de præiudicio alterius, cui dubium, quòd ſtatur aſſertioni noſtræ. Ob id ſi alimentans alium, ſcribat in libro rationum, vel aliter proteſtetur, quòd intendit alere animo repetẽdi, ſtatur tali aſſertioni & proteſtationi in facto proprio. l. Neſennius. Vbi Barto. & doctor. ff. de negot. geſt. Si ſtatur aſſertioni priuatorum in his, quæ liberè dependent ab eorum voluntate & poteſtate. quantò † magis id concedi oporteat in ſuperioribus? & pro hac mea declaratione adduco Pau. de Caſtr. in conſi. 125. Dubitatur primò, an comes. colum. iij. in quinto dubio. libr. ij. Vbi dicitur quòd dicta clement. j. procedit etiam in locumtenente ipſius principis, aut ab eo poteſtatem habente: puta in comite palatino: in his tamen, in quibus ipſe comes poteſtatẽ habet, & quæ ipſe comes poteſt inducere. Similiter procedit dict. clemen. j. in quolibet habente iura imperij in ſuo territorio: vt in comite Virtutum tradit Cardina. in conſi. 128. In cauſa, quæ vertitur. & quòd procedat in principe ſeculari, voluit Decius in conſi. 127. colum. iij. poſt medium. verſicu. & ad hoc facit declaratio. in conſilio 198. in principio.
Sed di-

7 ¶Sed † dicet aliquis:cur igitur per concordata ſublata eſt diſpoſitio dict.clementin.j.de probationib.ſi nihil ſpeciale continet? Reſpōdeo quòd per illam diſpoſitionem poterat Papa præiudicare tertijs in beneficialibus, vt ſuprà dictū eſt, quod regnicolæ ſuſtinere noluerunt tanquàm abhorrens ab omni honeſtate & æquitate. Ideò cautum ſibi eſſe voluerunt, abrogando illam diſpoſitionē de communi conſenſu:& ſic videtur odioſa diſpoſitio d.clem.j.ſolùm ad caſu,quo princeps de ple-
8 nitudine poteſtatis alteri præiudicare poteſt. ¶Infertur † ex tali odio,quod reſtringi debet diſpoſitio dict.clem.j.ad expreſſa nec ad omiſſa extendatur. Ideò ſi Papa narrat ſe priuaſſe aliquem propter demerita ſua,tacita de citatione, licèt probentur demerita:non tamen infertur quòd citatio præceſſerit priuationē. Geminia.in conſi.53.Pro reſponſione.col.pen.Sequitur Deci.in conſi.544.col.iij.& in conſi.606.col.iij.ante med.
9 Non † procedit etiā d.clem.j.quando narratur factū alienum & agitur de magno præiudicio:quia tunc non ſtatur narrationi Papæ,etiam quo ad præſumptionem, quæ transferat onus probandi in aduerſarium. Areti.in c.cùm à nobis.de teſtibus. & hanc dicit magis cōmunem opinionem Socin.inter conſil. Curtij ſenioris,in conſi.20.col.v.in fi.verſi.ſed ad hāc obiectionem reſpondeo.& in conſi.ſeq.quod eſt conſi.collegij doctor. Florentinorū col.xj. poſt med.verſi. ſed diceret aliquis.quod tamen nō procederet,quādo appareret Papam aut principem fuiſſe informatum de tali facto tertij. Alexan.in conſ.15. lib.v.
10 Curtius ſenior in conſi.50.col.61.in fin. ¶Similiter † non procedit d.clem.j.contra non ſubditū Papæ,aut principi ſic aſſerenti. Paul.de Caſt.in d.conſi.45. col.fi.lib.ij. Simile videmus, quòd vbi cauſa iuſta præſumitur in principe, illud intelligitur contra ſubditos tantū. Abb.in d.c.cùm à nobis. col.ij.de teſtibus.in c.inter quatuor.de maiori.& obed.& in d.c.quæ in eccleſiarum.Soci.in d.conſ.120.col.viij.libr.iij. Iaſ.in d.l.ſi teſtamentum.col.ij.C.de teſtam.& ratio eſt:quia ſicut non ſubdito præiudicare princeps non poteſt:ita nec cōtra eum quid aſſe-
11 rere,per quod præiudiciū ei fiat. ¶Rurſus † nō procedit d.cle.j.quādo appareret de contrario eius, quod per principem expreſſum ſit:licèt enim pro eo præſumatur,vt ſtetur eius aſſertioni:tamen talis præſumptio cedit veritati,de qua in contrarium appareat. Ita Socin.in conſi.164.col.v.verſic. ſed ad hanc obiectionē.libro ſecundo.collegium doct. Florentinorum inter conſi.Curtij ſenioris in conſi.21.col.ij.circa med.verſic. ex

hac notorietate Curtij ſenior.in conſi.50.col.59.verſic. credi-
12 mus enim verbis principis.¶ Sed cõtra † Socin. facit: quia di-
ſpoſitio dict.clem.j.adeò procedit,quòd nõ admittatur pro-
batio in contrarium:vt ibi per glo.& doctor. Geminia.in con
ſil.33.col.ij.ante med. Puto, quòd admittatur probatio proba
ta:ſecùs in probatione probanda,& hoc modo in probatione
iam facta:puta per ſcripturam publicam:procedat dictum So-
cin.vel dictum Socin.poteſt procedere,quando aliquid enun
tiatur per modum demonſtrationis:ſi illa demonſtratio repe
riatur falſa,per id,quod Alexan.ſcribit in conſi.46.col.iij.lib.
13 j. Aequè non procedit.dict.clem.j.de proba.in verbis † enun-
tiuis Papæ in bulla executoria: puta ſi in bulla executoria fiat
mentio de literis papalibus,oſtendi enim debent ipſæ literæ,
aliàs nõ probantur per talia verba enuntiatiua. Rota deciſio.
14 697. Dic,quòd ſi in aliqua.in antiq. ¶ Non † procedit etiam
dict.clemen.j.quominùs admittatur probatio in contrarium,
quando ex tali probatione non arguitur Papa de mendacio:
vt quia quid aſſeruit ex informatione alterius. Geminia.in d.
15 conſi.33.col.ij.ante medium.¶ Similiter † procedit dict.clem.
j.quando ſuper narratis Papę aut principis eius fundatur in-
tentio. Secùs,ſi ſint verba narratiua,emiſſa propter aliud , ſu-
per quibus Papę aut principis non fundetur intẽtio: quia illa
nõ probant,& tunc procedit text.in c.ſi Papa.de priuileg.lib.
vj.& in clem.ſi ſummus pontifex.in fin.de ſenten. excommu.
16 ¶ Sed quando dicitur † intentio Papæ fundari ſuper narratis
per eum.dic quando narrata habent ſe per modum cauſæ ad
id,quod in literis continetur. Angelus in conſi.368.circa prin-
cip. Anto.autem de Butr. in c.fin.de ſucceſsio.ab inteſt. quòd
verba narratiua aut enuntiatiua,dicũtur emiſſa principaliter
propter ſe,& ſic ſuper eis dicitur fundari intentio diſponẽtis.
quando ſunt neceſſaria vel conferunt ad id , de quo agitur, &
ſuper quo enuntiantur. Sequitur Alexan.in conſi.15.col.ij.ver
ſic.& dicitur in talibus verbis narratiuis.libr.v. Aretin. autem
17 in dict.conſi.xxiij.colum.ij.in ij.dubio,quod † dicuntur emiſ
ſa principaliter propter ſe,quando ſunt fundamentum priui
legij & conceſsionis:& ſuper ipſis princeps ſe fundat ad con-
cedendum id,quod petitur.allegat gloſſ.final. dict. c. ſi Papa.
& doctor.in dict.cap.fina.de ſucceſsion ab inteſta. Baldus au-
tem in conſilio 263. Verba inſtrumenti procuræ. colum.ij.lib.
j.quòd dicuntur principaliter emiſſa propter ſe quando non
terminãtur ad aliud,nec reſpiciunt alium finẽ, niſi ſeſe. Idem

Bald.in l.ſi voluntate. C.de fideicommiſ.liber.quòd quando dirigitur enuntiatio ad aliud propoſitum, tunc eſt quoddam dictum & non diſpoſitum, ſed quando cõſiſtit in ſeipſa, tunc eſt quoddá diſponere:per l.tale pactum.in prin.ff.de pact.l.ſciendum.§.dictum.ff.de ædil.edict.Idẽ Bald.in l.j.C. de falſa cauſ. adiect. legat. quòd verba enuntiatiua dicentur emiſſa propter aliud, quando ſunt in præludijs & in præcedentibus prolata, ad effectum alterius diſpoſitionis,& non ſunt principalia verba orationis:ſed ſunt tranſitus ad aliud.quod dictum refert & ſequitur Alexan.in conſil.82.col.v.verſic.prætereà, verba dicti Campionis.lib.iij.& in conſil.181.col.ij.libr.vij.Soci.in conſil. 228.col.ij.verſic.hoc autem multò fortiùs.lib.ij.deciſio. Neapo

18 lita.deciſio.83.col.ij.¶Sed nunquid † talia verba narratiua Papæ aut principis,emiſſa propter aliud, ſaltem inducãt præſumptionem? Imol.in d.cle.ſi ſummus pontifex. in fi. poſt Lapum ibi,dicit,quòd non.& idem ſequitur Cardi.ibi in quinta oppo

19 ſitione. Secus tamen dicunt Imol. † & Cardin. poſt Lapum in verbis euntiatiuis aliorum inferiorum emiſſis propter aliud, quia præiudicant.Quod dictum probatur ex doctri. Bartol.in l.ex hac ſcriptura.col.fin.ff.de donatio. Vbi,quòd verba enuntiatiua emiſſa propter aliud, inter contrahentes præſentes, inducunt probationem ſeu præſumptionẽ,donec probetur contrarium:per l.quidam.ff.de proba.& l.optimam.C.de contrahen.& cõmit.ſtip.ſequitur Soci.in conſil.213.col.iiij.lib.ij.& in conſil.68.col.iiij.lib.iiij. Dec. in cõſil.42. in quarto dubio.licèt Soci.ſibi contrarius,aliud tenuerit,in conſil.92.col.x.circa medium.verſic.ſed difficultas eſt.libr.iij.vbi,quòd etiam præſum-

20 ptio non inducitur. Et † nõ ſolm probant cõtra ipſos contrahentes præſentes:ſed etiam contra alios nõ contrahẽtes, ac tui tamen conſentientes.Soc.in d.conſil.266.col.iiij.verſicu.quòd potius cenſeri debeat.libr.ij. ¶Fortius habetur in apoſtillis ad Bart.in d.l.ex hac ſcriptura.col.fi. quòd vbi verba enuntiatiua emittuntur propter aliud ſcienter, ſuper eo, ſuper quo partes poſſunt ſibi præiudcare, non admittitur probatio in contrarium.allegatur Cyn.in l.non nudis.in vlt.q.C. de proba. Bald. in l.cùm falſam.C.de falſ.cauſ.adiect.leg.Et hoc dictum ſequitur Soci.in d.conſil.213.col.iiij.lib.ij.& in conſil.46.col.iiij.li.j.

21 ¶Sed dicet † aliquis,quę eſt ratio diuerſitatis,quòd verba enũtiatiua principis emiſſa propter aliud, non inducunt præſumptionem: ſecus in verbis enuntiatiuis inferiorum aut priuatorum: Reſpondeo, licèt declaratum non inueniam, quòd du-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

plex poteſt eſſe ratio. Prima, quia in principe agitur de maiori præiudicio: quia non ſolùm præiudicatur ipſi principi enuntianti, ſed etiam alijs, quibus prouideri poſſet de beneficio aut alia re, ſuper qua fit enuntiatio, ceſſante probatione enuntiati. Secunda ratio & ipſa magis efficax: quia in principe enuntiante faciliùs præſumitur error, quàm in priuatis. Princeps enim plurima enuntiat ex aſſertione aliorum, de quibus certior non ſit. Secus in priuatis, qui magis præſumuntur ſcire veritatem

22 enuntiati. ¶ Sed hic † quæro, iuxta proximè dicta: tu dicis, quòd verba enuntiatiua priuatorum emiſſa propter aliud, inducunt præſumptionem in contractibus, cui præſumptioni ſtatur, donec probetur contrarium, an iſtud procedat reſpectu tertij ſeu in fauorem tertij? Roman. in conſil. 63. Solùm eſt videre, quòd ſic: per text. in l. ne ſatiſdatio. ff. rem ratam haber. quod conſil. refert & ſequitur Iaſ. in l. iuriſgentium. §. quod ferè. column. ij. ff. de pact. Idem tradit Abb. in conſil. 52. in tertio dubio. libr. ij. vbi dicit, quòd talia verba inter contrahentes plenè probant,

23 inter extraneos inducunt præſumptionem. Et pro hoc † facit: nam ſententia lata inter alios, inducit præſumptionem contra tertium: vt per gloſſ. & doctor. in l. ſi duo patroni, ff. de iureiur. quantò fortius confeſsio licèt incidenter emiſſa propter aliud, debet inducere præſumptionem contra ipſum confitentem? Sed Iaſo. in terminis in l. ex his verbis. colum. ij. in tertia limitatione, C. de teſtament. milit. voluit, quòd faciant ſemiplenam probationem. allegat Bartol. in l. admonendi. colum. viij. ff. de iureiurand. & idem dicit Bartol. in conſil. 123. ¶ Sed Bart. in di-

24 cta l. ex hac † ſcriptura. colum. final. ff. de donatio. ſentire videtur contrarium: dum dicit, quòd inducunt probationem aut præſumptionem inter contrahentes præſentes. & ſic vult ſecus eſſe, vbi alter eſſet abſens. ergo à fortiori non videntur probare quo ad tertium abſentem. ſequuntur Socin. & Dec. ſuprà alleg. fortius voluit Iaſ. in conſi. 36. lib. tertio. quòd non probent verba enuntiatiua emiſſa propter aliud in fauorem tertij: licèt fuerint iurata: quia iuramentum ſicut non nocet tertio, ita nec

25 prodeſſe debet. Et iſtud † dictum, quod verba enunciatiua emiſſa incidenter propter aliud, non inducant præſumptionem in fauorem tertij, fortiter confirmatur, tenendo aliud dictum, quòd etiam non probent talia verba inter ipſas partes contrahentes, quando principaliter contingit diſputari ſuper ipſo enuntiato: vt tradit Anto. de Butr. in c. illud. in quar-

26 to nota. de præſumptio. de quo infrà videbimus. Et quòd † inter extra-

ter extraneos aut tertios verba enunciatiua emiſſa propter aliud non probent, voluit Romanus in conſilio centeſimoquinquageſimoſexto columna ſecunda. Ponderari etiam poteſt dictum Bartolus in d. l. ex hac ſcriptura. columna finali, vbi quòd talia verba inducunt præſumptionem inter præſentes: cui præſumptioni ſtatur, donec probetur contrarium. Si inter præſentes ſolùm inducunt præſumptionem: ergo abſurdum videretur, quòd etiam inter abſentes parem aut eundem effectum agerent & operarentur. Et quòd inter præſentes ſolùm inducant præſumptionem: tradit Rota deciſione 272. nota qualiter non creditur. in antiquis.

27 Et tenendo † hanc opinionem poſſet reſponderi ad allegata in contrarium. Et primò ad dictum Romani in dicto conſilio ſexageſimotertio, quòd loquitur in verbis enunciatiuis prolatis in iudicio, quæ faciliùs probant propter calorem iudicij. Bartol. in dicta l. ex hac ſcriptura. in fine. Corn. in conſilio 305. columna quarta in fine libro tertio. ¶ Non obſtat dictum

28 Abb. in dicto † conſilio ſexageſimoſecundo, in tertio dubio. quia ibi res erat de antiquo, quo caſu verba enunciatiua in an-

29 tiquis probant: vt ſupra dixi. ¶ † Non obſtat, de ſententia lata inter alios, quòd inducit præſumptionem: quia illud eſt propter calorem iudicij. Vel illud eſt, quia ſententia non dicitur lata incidenter propter aliud, ſed principaliter ſuper eo, de quo erat quæſtio. Vel & tertiò, quòd illa dicitur leuis præſumptio, quæ ſolùm operatur, vt cæteris paribus ſententia feratur pro eo, pro quo militat talis præſumptio. Ripa in dicta l. admonendi. vt in l. ij. columna vndecima, poſt medium. C. de edendo. licèt multi teneant, quòd inducit ſemiplenam probationem. ſed hic non examino. ¶ Non obſtat deciſio Iaſ. in dicta l. ex his verbis. in tertia limitatione, quem etiam ſequitur Purpuratus, ſocer meus, in dicta l. admonendi. columna trigeſimatertia in principio quia Bartolus per eum allegatus, videtur loqui in verbis enunciatiuis emiſsis principaliter propter ſe. Nam ſi in diuiſione bonorum communium vnus frater dicat ſe reſtituere alteri fratri centum, quæ illo mutuo acceperat à Sempronio, & in domo peſuerat, illa confeſsio mutui facti per Sempronium, non videtur facta incidenter propter aliud: imò principaliter propter ſe, vt frater reſtitutionem conſequeretur ab altero fratre: propter dictum mutuum, & ſine quo mutuo talis reſtitutio facta non eſſet. Eadem reſponſio videtur accommodari

ad dictum Bartol.in d.conſil.123. Vel dici poteſt, quòd licèt ſint verba enunciatiua propter aliud: tamen denotant cauſam finalem actus, in quo prolata ſunt: arg. l. emptor. §. fin. ff. de rei ven-
30 di. ¶ † Quid tenendum? ego puto, quòd talia verba enuntiatiua incidenter emiſſa propter aliud, inducant preſumptionem, quo ad tertium abſentem, cui præſumptioni ſtandum ſit, donec probetur contrarium. nam ſi eſſent verba enuntiua emiſſa principaliter propter ſe, non eſt dubium, quòd facerent ſemiplenam probationem in fauorem tertij abſentis: quia cõfeſsio extraiudicialis, facta abſente parte, inducit ſemiplenam probationem: vt per Bartol. & doct. communiter in d.l. admonendi. Roma. in conſil.372. In caſu propoſito. in ſecundo dubio. Corne. in conſil.261. colum. j. libr. iiij. Ergo ſi incidenter & propter aliud fiat confeſsio, ſaltem inducere debet præſumptionem.
31 ¶ Secundò, nos † videmus, quòd verba enuntiatiua, emiſſa propter aliud: plenè probant, quo ad tertium, quando ſunt geminata. Bartol. in l. cùm ſcimus. C. de agric. & cenſi. lib. xj. Paul. de Caſtr. in d.l. ex hac ſcriptura. & in conſil.92. Quòd præfata ſententia. colum. ij. libr. ij. Abb. in cap. ſi cautio. in fin. de fide inſtr. Alexan. in conſil.190. col. vj. lib. vj. Soci. in conſil.65. col. fin. li. j. & in conſil.228. col. iij. lib. ij. Corne. in conſil.187. col. iij. lib. iiij. Dec. in conſil.152. col. fin. & alibi ſæpè doct. ergo talia verba ſemel tantùm prolata, deberent inducere ſemiplenam probatio-
32 nem. Nam † ſicut duo teſtes regulariter probãt plenè: ita vnus teſtis probat ſemiplenè. ita arguunt Bartol. & docto. in d.l. admonendi. pariter dicamus, quòd ſicut duplex cõfeſsio incidenter facta propter aliud, probat plenè: ita vna & ſimplex probare debet ſemiplenè, aut ſaltem inducere debet præſumptionẽ.
33 ¶ † Tertiò, nemo præſumitur dicere, quod mente non cogitauerit. l. Labeo. §. idem Tubero. ff. de ſupellect. legat. Itaque licèt talia verba enuntiatiua incidenter prolata fuerint: tamen non eſt veriſimile, quòd contra veritatem ita fuerint enuntiata: ergo illis videtur ſtandum, donec probetur contrarium. ¶ Et ſi dicatur hoc modo nulla videbitur differentia inter verba enunciatiua emiſſa principaliter propter ſe, & enuntiata incidenter propter aliud: quia etiam enunciatis propter ſe,
34 non ſtatur, niſi donec probetur cõtrarium. Reſpondeo † magnam eſſe differentiam reſpectu modi probandi contrarium: quia ſi ſolùm inducant præſumptionem, illa tolli poterit per aliam præſumptionem fortiorem. l. diuus. ff. de reſtitutione in integrum. l. non ſolùm. ff. de ritu nuptiar. l. cùm de ætate. ff. de proba. l. ma-

proba.l.mater vbi Angel.& Salicet.C. de calumniat.l.j. in fine C.qui & aduer.quos.l.ſi hi,qui.C.de adult.capitul.tranſmiſſę. qui filij ſint legiti.& capitul.accedens.de falſis. Si autem induceret probationem,alia & fortiori probatione opus eſſet:quia
35 probatio † potentior,confundit minus potentem.l.ob carmē. §.ſi teſtes.ff.de teſtib.Socin. in conſil.266.colum.19. & in conſilio 270. columr.ij. libro ſecundo. & duorum aduerſariorum plenior & certior probatio præualet. & ille vincit, qui melius intentionem ſuam fundat.Bald.in conſilio 390. Tam profundè.colum.j.libr.ij.per text.in l.finali.C. de edicto diui Adriani tollend. Conſtat autem difficiliùs eſſe probationes plenas pręſtare,& facere, quàm præſumptiones inducere. ¶Quartò, in
36 terminis, † quòd talia verba enuntiatiua emiſſa incidēter propter aliud faciant adminiculum & præſumptionem,etiam reſpectu tertij: adduco Baldum in capit. ſeries. columna prima, de teſtibus.Vlterius voluit Iaſ.in dicta l. iuriſgentium.§. quod ferè.colum.ij.verſiculo limita prædicta omnia.ff.de pact.quòd inducatur plena probatio contra ſic confitentem aut enuntiantem:per dictum Bald. in dicto capitulo ſeries. Sed certè Bald. ibi ſolùm loquitur reſpectu adminiculi. allegat etiam Roman. in dicto conſilio 63.ſed certè Roma.ſe fundat, per dict.l. ne ſa-
37 tiſdatio.ff.rem ratam haber.quæ loquitur in iudicio.¶Et † tenendo hanc opinionem quam puto veriorem,non obſtant allegata ſupra in contrarium. & primò non obſtat, quòd etiam inter ipſos contrahentes talia verba enuntiatiua emiſſa propter aliud, non probant plenè, ſed præſumptionem tantùm inducunt. ergo, quo ad tertium abſentem nihil videntur probare,etiam præſumptiuè.quia dico,quòd imò inter ipſos contrahentes præſentes plenè probant,niſi doceatur de contrario per veras ac plenas probationes, ita quòd confeſſio prius facta probetur erronea.& ita loquuntur docto.in hac materia. & licèt Bartol. in dicta l. ex hac ſcriptura. columna finali, locutus fuerit alternatiuè, quòd inducunt probationem ſeu præſumptionem: illud fecit propterea, quòd admittebatur probatio in contrarium ad docendum de errore ipſius confeſſionis.
38 ¶Non obſtat, † dictum Iaſo.in dicto conſilio 36. libro tertio. Vbi quòd non nocet talis confeſſio etiam ſtante iuramento. quia Iaſ.malè loquitur.Et primò allegauit Bartol.& doctor.loquentes contra ipſum Iaſo. nec aliter reſpondet ad eorum iura & rationes: ſed per generalia quædam nititur euadere. vtitur enim fundamento debili,quòd ſicut cōfeſſio iurata, tertio ab-

ſenti non nocet:ita nec prodeſſe debet : vt cõtrariorum eadem ſit diſciplina. Sed illa regula nõ procedit, vbi eſt diuerſa ratio ipſorum contrariorum.l. ſi quis negotia.ff. de negot.geſt.gloſ. in clementi.final.de appellatio. Bartol. in l. inter ſtipulantem. §.ſacram.ff. de verbo.obligatio.Iaſo. in conſilio 136.colum.vij. lib.iiij. Sed hic differentia eſt manifeſta inter prodeſſe & nocere. Ideò enim nocere non poteſt tertio confeſsio, quia factum vnius alij præiudicare non poteſt. l. ſi quis in ſuo.§.legis.C. de inofficioſo teſtamen.l.non debet.ff.de regul.iur.reg. nõ debet. eodem titul.lib.vj. ſed ſibi ipſi confitenti præiudicare quis poteſt. Poteſt enim quis confiteri ad ſui præiudicium in his,ſuper quibus liberè poteſt diſponere : & ſtatur eius confeſsioni in ſui præiudicium,& ad commodum alterius.l.ſi fortè.ff.de caſtren. pecul.l.ſi donatione.C. de collat. arguendo ab oppoſitis & attenta ratione Iaſ.ſequeretur,quòd etiam confeſsio facta abſente parte,ſemiplenè non probaret. Cuius cõtrarium firmat ipſe Iaſo. in dicta l. admonendi. & dictum eſt ſuprà. ¶Non obſtat,
39 † argumentum Iaſ. quòd iuramentum & ſententia æquiparantur:ſed ſententia inter alios lata,alijs non præiudicat:ergo nec confeſsio iurata. quia dico, quòd non æquiparantur ſententia & iuramentum reſpectu maioris præiudicij:quia iudex non intendit per eius ſententiam præiudicare tertio, ſeu quo ad tertios non vocatos.nec ſi vellet præiudicare, id facere poſſet.ſed
40 confitens in re ſua eſt moderator † & arbiter, & ſibi præiudicare poteſt in his, quæ à poteſtate ſua dependent. & plus poſſunt priuati in rebus ſuis ad ſibi præiudicandum, quàm iudex in rebus alienis. imò maiorem poteſtatem habent priuati in rebus ſuis, quàm princeps.nam tranſactio tolli poteſt de communi conſenſu partium.l.ſi diuerſa.C. de tranſactio. facit l.fin. C.de pactis. & tamen per reſcriptum principis, tranſactio tolli non poteſt.l. cauſas vel lites.C. de tranſactionibus. Similiter partes poſſunt renuntiare exceptioni peremptoriæ expreſsè vel tacitè, eam non opponendo.l. peremptorias.C. ſenten.reſcind.non poſſe.& tamen tolli non poteſt exceptio peremptoria, per reſcriptum principis: quia eſſet tollere defenſionem.c. ex parte B. de foro competen.ibi ante & alij.Præterea,in confeſsione adeſt conſenſus confitentis: ſententia autem fertur contra inuitum. dicta l. inter ſtipulantem. §. Stichum.ff. de verborum obligationib.non eſt igitur bona conſequentia: ſententia non prodeſt tertio : ergo nec confeſsio. Amplius retorqueo fundamentum Iaſ. contra eum: nam text.in l.ij.ff. de iureiuran.di-

41 reiuran. dicit, quòd † iuramentum habet maiorem authoritatem, quàm res iudicata. Ergo non valet argumentum Iaſ. de minori ad maius negatiuè: ſententia, quæ eſt minoris authoritatis & poteſtatis, non præiudicat: ergo nec confeſsio iurata.
42 ¶ Non obſtat. † text. in l.iij.§. penultimo.ff. de iureiurando. vbi habetur, quòd iuramentum vnius, alteri neque nocet, neque prodeſt. qui text. loquitur in iuramento vnius tertij, quod non prodeſt nec nocet contra alium tertium, ſed contra ipſum iurantem bene prodeſt, & nocet in præiudicium ipſius iurãtis. Aliter etiam reſponderi poteſt, quòd iuramentum vnius alteri
43 non prodeſt de iure ciuili, ſecus de iure † canonico: quo iure ſupplet iuramentum præſentiam partis. glo. in c. quotiens cordis oculus.j.q.vij. cum ſimilib. vt Alexand. tradit in conſilio 31. colum. penulti. & in conſilio 185. colum. ij. poſt medium. libr. vj. & in confeſsione iurata, tradit Corn. in conſilio 113. column. iij. libro primo. Addo Old. in conſilio 291. Hæ ſunt rationes. col. ij. Bald. in conſilio 344. In cauſa domini Ludouici. libro quarto, & conſtat, quòd ſtamus iuri canonicò, vbi agitur de obſeruatione iuramenti. capitul. finali. de foro competent. libro ſexto.
44 ¶ † Non obſtat deciſio Ioan. Andr. in addi. Specul. in titul. de obli. & ſolu. §. final. verſicul. ſed & indebitum. in addi. incipien. ordine, quo ſuprà. &c. vbi ſi quis facta diuiſione cum fratribus de bonis paternis communibus, vt poſſet contrahere matrimonium cum aliqua puella, negauit cum iuramento ſe eſſe filium illius, cuius hæreditatem diuiſerat. ob talem confeſsionem iuratam non poterunt fratres repetere ab eo portionem illi obuentam per condictionem indebiti: quia eſt res inter alios acta. Quia reſpõdeo, quòd diuerſa ratio reformat pactum. l. interpoſitas. C. de tranſact. nam in caſu Ioan. Andr. illi fratres habuerant ipſum diuidentem pro fratre, & eum vt talem, confeſsi fuerant, & verbis & facto, diuidendo hæreditatem tanquam cum fratre. Ideò non poterant etiam ipſi agendo venire contra pro-
45 priam confeſsionem. ¶ Secundò reſpondeò, † quòd ibi illa negatio iurata contrahentis matrimonium, non fuit ſpontanea & libera, ſed vi ac feruore amoris extorta. cùm aliter libidinem explere non poſſet. quæ ratio aſsignatur etiam ibi per Ioan. Andr. Eſt autem amor, tortura quædam intrinſeca: ob id di-
46 citur, quòd amoris † furore nihil eſt vehementius. §. illud quoque. in authentica quibus modis naturales efficiuntur legitimi. gloſſa in l. vnica, in verbo: capta. C. de ſenatuſconſulto Claudiano tollendo. & in §. primo, in verbo:

bacchata.institu.de ſucceſ.ſubla.& dicit text.in l.ij.§. initium. ff. de origin.iuris,quòd captus amore virginis,omne fas atque nefas cōmitteret. & ibi dicit Bald.quòd amor puellarum peruertit ſenſum. hinc videmus, quòd peccans per talem amoris furorem,mitius puniri debet: puta ſi quis amoris furore inuocat dæmones, vt venere expetita potiri valeat. nam vt hæreticus puniri non debet: licèt grauiter in eum ſit animaduertendum. Oldr.in conſilio 210. Regularis.colum.j.in fin. Non † intelligo tamen,quòd talis confeſsio ob cauſam amoris,ſic dicatur coacta,vt contractus reſcindantur:quia, vt dixi, eſt tortura intrinſeca,quæ non apparet.& voluiſſem,quòd Iaſ.in d.conſil. 36. reſpondiſſet ad argumenta contraria: non etiam multiplicaſſet inconuenientia, cumulando contraria contrarijs.& neſcio qua conſcientia vnus doctor poſſet conſulere,quod poſſit quis venire contra confeſsionem per eum iuratam, non probato errore ipſius confeſsionis,qui error erat euidens in caſu illo Ioan.Andr. per confeſsionem aliorum fratrum,qui confeſsi fuerant & verbis & facto alterum eſſe eorum fratrem,diuidendo paternas facultates cum eo,vt tali. ¶ Tertiò reſpondeo ad illud conſil. Iaſ. 36.quod non eſt curandum de authoritate Iaſo. quia fuit ſibi contrarius & contrarium tenuit in d.l. ex his. colum.ij.in ſexta limitatione. C.de teſtament.milit.& in conſilio 91.colum.iij.poſt medium.lib.iij.vbi voluit, quod verba enunciatiua iurata, emiſſa incidenter propter aliud, plenè probant.

47 (at "dum. Oldr.")

48 & † reperio quod doct. legēdo magis nituntur veritati, quam conſulendo:quia in lectura ceſſat affectio & cupiditas æris: cuius libido,vel quot mortalium animas ad inferos protrahit? in qua ipſa re minus excuſationis habent viri doctores, qui ſeculi huius bona caduca eſſe non ignorant,& quod alius nobis theſaurus apud ſuperos quærendus ſit. ¶ Ex præmiſsis habetur

49 † concluſio, quod verba enunciatiua incidenter prolata propter aliud,ſaltem inducunt præſumptionem in fauorem tertij abſentis,quæ onus probandi transferat in aduerſarium. Quæ concluſio maximè procedit,quando talia verba ſignificāt cauſam finalem eius, de quo agitur: & habito reſpectu ad qualitatem perſonarum: quas veriſimile non eſt mētiri voluiſſe Bald.

50 in conſil.310. An patronatus.lib.v. ¶ Limitarem † tamen iſtam concluſionem non procedere, quādo talia verba emiſſa eſſent ab eo, qui de veritate facti incidenter enunciati, veriſimiliter notitiam non haberet ex eo,quòd Felin.ſcribit in d.c. per tuas. colum.iiij.verſic.ſecundò raſtringitur iſta fallentia. de probat.

vbi quod

vbi,quòd confeſsio filiationis incidenter & propter aliud facta non inducit præſumptionem aut effectum quaſi poſſeſsionis in filio:quò minus teneatur probare ſe filium, quando emiſſa eſt confeſsio ab eo, in quo veriſimilis non cadit ignorantia.

51 ¶ † Secundò limitarem quãdo emanaſſet confeſsio incidens & propter aliud ſuper aliquo facto non conuenienti tali confeſsioni:quia tunc ex ea non induceretur etiam præſumptio, ex eo quod ſcribit Iaſon in conſil.102.col.ij.libr.iiij.vbi quando quis nominatur filius incidenter in actu indifferenti, qui etiam non filio conuenire poteſt: puta ſi dicatur: fili mi, veni hũc,vade illũc,fac ſic,&c.talia verba nõ inducunt præſumptionem pro filio, vt aduerſarius teneatur probare, nec conſtituitur quis in quaſi poſſeſsione filiationis:ſecùs quando talia verba enuntiantur in actu,qui non ſolet conuenire niſi filio:puta ſi dicatur:bene veneris,fili mi:volo quòd tractes negotia mea, allegat Paul.de Caſtr.in dict.l.non nudis.C.de probationibus. Geminian.in dict.c.ſi Papa.in princip.Anchar.in dict.clemen. fina.de ſententia excommunicatio.Si enim proferãtur aliqua verba enuntiatiua incidenter,non conferentia aut conuenientia ad actũ,apparet quod ſine miniſterio & ſolennitate ac animi deliberatione prolata ſunt ob id operari nõ debent.& multum confirmatur iſta limitatio ex dicto Bald.in dict.conſi.410. lib.v.vbi,quòd talia verba faciunt magnũ adminiculum,quando ſignificant cauſam finalem eius de quo agitur:ergo ſecùs,ſi cauſam finalem non ſignificent. Confirmatur iſta limitatio ex dicto Salice.in dict.l.non epiſtolis.C.de probationib.quod refert & ſequitur Alexã.in cõſ.181.col.j.verſ.hoc pleniùs.lib.vij.

52 ¶ Infertur † etiam ex præmiſsis ad intellectum dicti Anto. de Butr.in dict.c.illud.de præſumptionib.vbi voluit, quod verba enuntiatiua emiſſa incidenter propter aliud, ſolùm probant ea,quæ ſunt de ſubſtantia actus & tẽdunt ad eius validitatem, vt actus ille valeat.Secùs, ſi principaliter poſteà contingat diſputari de veritate ipſius enuntiati:quia tunc nõ præiudicant. Exemplum in dict l.optimam.C. de contra.& commit.ſtipul.

53 Nam regulariter alter alteri ſtipulari nõ poteſt.Hoc fallit † in ſeruo,qui poteſt ſtipulari domino.Pone,quòd Titius Sempronio,tanquàm eius ſeruus,dicẽdo:Titius,ſeruus Semproni,.iſta verba enuntiatiua probabunt,quò ad hoc,vt ſtipulatio valeat: ſed ſi poſteà contingat principaliter diſputari de dominio ſerui:cuius ſit, etiam inter promiſſorẽ & Sempronium: talia verba non præiudicant etiam inter eaſdem perſonas, aut partes.

54 ¶Idem † voluit Baldus in l.ad probationem.colum. ij.C. locati.vbi ſi ego cōduco à te talem domum,tanquàm tuam. iſta verba bene probant dominium tuum,quatùm ad validitatem conductionis. ſed ſi contingat poſteà diſputari principaliter de dominio ipſius domus inter te & me,illa confeſsio inciden ter facta & propter aliud non præiudicat, & præſumitur facta per errorem. Ad idem adduco Baldum in l.fina. circa fin. C.ſi à non competen.iudice.vbi ſi dicatur:Titius de Papia, promiſit.iſta verba bene probant, quòd Titius ſit de Papia, quò ad hoc,vt Papiæ poſſet conueniri.Secùs ſi poſteà principaliter diſputetur de hoc,an ſit Papienſis vel non.& iſtud dictum,quòd verba enuntiatiua emiſſa propter aliud,nō probent,etiam inter eaſdem partes,quando poſteà diſputatur principaliter de veritate enuntiati:ſequitur Alexand.in conſil.136.Viſo & examinato proceſſu.colum.penultim.poſt medium,libr.j.in con ſil.202.libr.ij.& in conſil.69.colum.iij.verſicu. ad idem, quod notat Baldus.libr.v.Matheſsilanus numer. 79. Corne.in conſil.269.colum.ij.poſt medium,verſicu. quinimò & verba. libr. iij.Decius in l.ij.colum.fina.in authen.ſi quis in aliquo documento.colum.penult.C.de edend.in cap.per tuas.colum.pen. in cap.cùm cauſam.colum.penult.in quinta fallentia, de probationib.in conſil.118.colum.ij.in conſi.178.colum.fin.in con ſil.213.colum.fina.in conſil.310.colum.ij.in fin.verſicu.nec obſtat quod poſt interrogationem.in conſ.343.circa principium. conſi.348.colum.fin.& in conſil.360.colum.iij.circa medium, Iaſon in dict.l.iuriſgentium.§.quod ferè.colum.ij.ff.de pactis. in dict.authen.ſi quis in aliquo documento.colum.fin.in dict. l.ex his verbis.colum.ij.in ſeptima limitatione,C.de teſtamen. milit.in conſil.81.colum.j.in fin.libr.j.in conſil.24.colum.pen. in conſil.36.colum.iij.lib.iij.& in conſil.102.colum.ij.poſt medium,libr.iiij.vbi etiam allegat Felin.in dict.cap. per tuas. colum.iiij.verſicu. ſecundò reſtringitur iſta fallentia. de probationib.Idem tenet Curtius iūnior,in conſil.95.colum.ij.Nam circa iſtud dictum doctores nimium leuiter videntur tranſire.

55 ¶Dubitari † enim probabiliter poteſt, an ſaltem talia verba enuntiatiua incidenter emiſſa propter aliud, inducant præſumptionem inter eaſdem partes, quando principaliter contingit diſputari de ipſo enuntiato? in qua re mihi quidem videtur concludendum ſine dubio,quòd ſic.& quod iſtud clarè probatur ex proximè dictis.Si enim talia verba inducunt præſumptio-

ſumptionem,quò ad tertium abſentem,vt ſuprà probauimus: quantò magis talem præſumptionem inducere debent, ſi in
56 fauorem partis præſentis? ¶ Secundò, † dico quòd iſtud videtur ſentire Baldus in dict.l.ad probationem.C.locati. dum dicit,quòd ſi ego conduxi à te talem rem,tanquàm tuam, ſi poſteà contingit principaliter diſputari de dominio,non præiudicat illa confeſsio,ſed præſumitur error.l.cùm falſa.C.de iuris & facti ignorantia.error enim non pręſumitur,niſi probetur in confeſsione.Ideò allegans confeſsionem erroneam, tenetur probare.Bartolus in l.non fatetur.ff.de confeſsis. habetur in l.ſi poſt diuiſionem.& in l.error.C.de iuris & facti ignorantia.Corneus in conſil.250.column.final.libr.iiii.præſupponit ergo Bald.dum allegat errorem, quòd probatus ſit error. Et ſi dicas,ſi error eſſet probatus,non præſumeretur: quia ceſſat præſumptio in re clara & probata.l.continuus. §. cùm ita. ff.de verborum obligationibus.Reſpondeo, quod Baldus intelligit,quòd præſumatur error in illa confeſsione incidenti, quod quis per errorem confeſſus ſit eo reſpectu,quod ſi ex certa ſcientia cõduxiſſet rem ſuam tanquàm alienam,ſibi preiudicaſſet:iuxta l.ſi rem aliquam.ff.de acquirend.poſſeſsio.& ſic probato contrario,quod res non eſſet locantis,vult Bald.quòd quis præſumatur ita confeſſus erroneè,& non ſcienter: quia ſi ſcienter,ſibi præiudicaſſet,& iſta fuit vera mens Bald. Nec eſt veriſimile, quòd Baldus voluerit intelligere, quòd confeſsio præſumatur erronea,aliter errore nõ probato. ¶ Tertiò,quòd
57 talia † verba inducant præſumptionem,clarè voluit Aretinus in dict.cap.per tuas.de probationibus.& in conſil.13.colum.final.in verſicu.præterea,iſta confeſsio.vbi voluit,quòd dictum illud Anton.de Butr.procedat quando contra illud incidenter enunciatum,eſt aliqua fortior præſumptio in contrarium. & ſic clarè vult Aretin.quod talia verba incidenter & ob aliud enũtiata inducant præſumptionem, cui ſtetur donec contrarium probetur per probationes aut alias præſumptiones fortiores in contrarium.Idem clariſsimè voluit Alexander in apoſtill.ad Baldum.in dict.l.ad probationem.column.ij.C.locati.Abbas etiam in conſilio 16. columm.ij. libr. j. quòd verba enuntiatiua emiſſa propter aliud,inducunt præſumptionem.
58 ¶† Quartò, ſine dubio iſtud procedit, tenendo opinionem Abba.in conſi.85.col.ij.verſic.nec.obſtat prędictis.dict.l.optimam.lib.ij.Soci.in conſi.68.col.iiij.lib.iiij.vbi volunt quòd ta-

lia verba inducunt plenam probationem inter eaſdem partes, etiam quando principaliter contingit diſputari de ipſo enunciato incidenter,& propter aliud. Sed tamen non placet iſtud dictum,quod inducatur plena probatio.& contrarium voluit Abb.ſibi contrarius in dict. c. illud.colum.iij. de præſumptio. vbi reputat illud dictum Anto.de Butr. & Hoſtien. ſolennem limitationem ad dict.l.optimam.Similiter Socin.fuit ſibi contrarius.nam in conſi.92.col.x.verſicu.Sed difficultas eſt.lib.iij. voluit,quòd ne quidem præſumptio inducatur ex talibus verbis enunciatis incidenter propter aliud, quando principaliter ſuper eis contingit diſputari. illæ vulgi adlatrationes contra. Adduco etiam Abba.in dict.c.fina.colum.penul.de ſucceſsio. ab inteſt.vbi,quòd talis cõfeſsio incidenter facta propter aliud in præſentia partis,probat ſemiplenè.& loquitur Abb.quando principaliter diſputatur de veritate enunciati. ¶Putarem ta-
59 men,quòd duæ † limitationes ſuprà datæ ad proximam concluſionem præcedentem,quæ habet, quòd verba enunciatiua emiſſa incidenter propter aliud,inducũt pręſumptionẽ, etiam reſpectu tertij,conueniant ad hanc concluſionem.Similiter puto dictum Anto.de Butr.nõ procedere in antiquis, & quod in antiquis verba enunciatiua emiſſa propter aliud, probent inter eaſdem partes: aut habentes cauſam ab eis, etiam quando principaliter contingit diſputari de enunciato:per ea, quæ infrà dica de verbis enunciatiuis in antiquis. ¶Non confundam hìc in materia verborum enunciatiuorum,quæ doctores in locis communibus & vulgaribus paſsim tractant. Aliqua tamen
60 ſubijciam,quę nõ ita paſsim offendi putẽ. Ad regulam † quòd verba enunciatiua incidenter prolata propter aliud non probant,datur vna limitatio inter alias,vt nõ procedat fauore pię cauſæ.vt per Iaſo.in dict.l.ex his verbis.colum.ij. in quinta limitatione.C.de teſtamen.milit.& tradit Abb.in conſi.xj. col. ij.libr.j.intellige iſtam limitationem in verbis enunciatiuis de præterito:ſecùs,ſi de futuro:quia verba de futuro, diſpoſitionem nõ inducunt:puta ſi quis dicat:volo inſtituere eccleſiam. Ita Paul.de Caſt.in conſi.137. In cauſa quæ vertitur Pergami. colum.j.ad fin.libr.ij.quod dictum refert & ſequitur Deci. in conſil.159.colum.iiij.circa fin.verſi.nec obſtat,ſi dicatur,quòd
61 licèt frater Marcus. ¶Sed † nunquid iſte fauor piæ cauſæ habeat etiam locum vbi agitur de fauore liberorum. Si ſint verba enunciatiua patris,quod teſtatus eſt inter liberos,ſi reperiatur ſcriptura teſtamenti minus ſolennis. Bald.quòd ſic,in conſil.179.Quan-

fil.179.Quando ſapiens.in ptincip.lib.iiij.& licèt in caſu Bald. eſſent verba enũtiatiua principaliter prolata propter ſe:tamen eius ratio adaptatur etiam ad verba enunciatiua emiſſa propter aliud:dum dicit,quòd in teſtamẽto inter liberos ſufficiunt indicia voluntatis.l.fina.C.famil.erciſcund.Sed ex iſtis verbis enuntiatiuis emiſsis propter aliud incidenter, fit indicium & pręſumptio etiam in fauorem tertij abſentis.ergo &c.& hanc opinionem puto de iure veram,& æquitati amicam. Similiter
62 probant † verba enuntiatiua emiſſa propter aliud,quãdo agitur de modico pręiudicio:vt in quæſtione finium.gloſſ.in cap. cùm olim.in verſicu.inſtrumentis.de cenſibus. Abbas in conſi. 64.colum.iij.poſt medium,verſicu.item videtur in hoc credendum.libr.j.faciunt,quæ latè ſcripſi in conſi.182.colum.iiij.poſt medium,& colum.ſequen.vbi latè ſcripſi,quòd in his quę ſunt
63 modici præiudicij ſufficiunt leuiores probationes. ¶ † Adde etiam,quòd licèt verba enuntiatiua emiſſa propter aliud probent inter præſentes,iſtud intelligitur in his, quæ dependent à poteſtate partiũ,& ſuper quibus poſſunt partes liberè diſponere:ſecùs in his,quæ à poteſtate earum non dependent: puta ſi dicatur in inſtrumento alienationis bonorum: habita licentia Epiſcopi & tractatibus præcedentibus. Abb.in conſil.41.colum.j.libr.j.Decius in dict.authen.ſi quis in aliquo documento.colum.vj.ad fin.C.de edend. Iſto enim caſu non ſtatur tali confeſsioni,etiam quòd principaliter fiat & propter ſe. Cùm enim prohibeatur alienatio rei eccleſiaſticæ,niſi interueniunt debitæ iuris ſolennitates, non ſtatur confeſsioni alienantium ſuper ipſis ſolennitatibus,niſi veritas aliter probetur. & iſtud
64 eſt † generale in qualibet materia,quòd non ſtatur confeſsioni inter perſonas prohibitas: niſi aliter probetur veritas. l. qui teſtamentum.ff.de probationib.& talis confeſsio præſumitur facta in fraudem legis prohibentis actum fieri, niſi cum qualitate enunciata aut confeſſata.l.ſi fortè.vbi Barto.ff de caſtren. pecul.l.cùm quis decedens.§.Titia.ff.de lega.iij.gloſſ.& doct. in dict.l.ſi donatione.C.de collatio.vbi quando quis prohibetur donare,niſi propter benemerita,non ſtatur confeſsioni ipſius donantis ſuper benemeritis.& alia ſimilia congerunt mo-
65 dernior.in dict.l.ſi donatione.Similiter clericus † concubinæ donare non poteſt:vt notat Bartol.in l.affectionis.ff.de donationib. Abbas in cap.j.de clericis ægrotantib.& in cap.fina.de ordi.ab epiſcop.poteſt tamen donare pro bonis ſeruitijs vſque ad concurrentem quãntitatem ipſorum ſeruitiorum:vt habe-

tur in dictis locis.& notatur deciſion.Neapolitan.deciſio.102.
66 Pone modò,quòd clericus † confiteatur ſe debere centum ſuę
concubinæ pro bonis ſeruitijs vel ex alia cauſa legitima, puta
depoſiti:certè nō ſtabitur eius confeſsioni:quia pręſumitur fa-
cta in fraudem legis prohibentis donationem. videntes enim
clerici ſe expreſsè donare non poſſe,vt fraudent legem confi-
tebuntur ſe teneri concubinis ex cauſa ſeruitiorum depoſiti,
mutui,aut aliter.ita Ancharan.in conſil.248.dubium facit.ſe-
quitur Decius in conſil.132.Ripa in l.ſi plagij.colum.fina.ff.de
67 verborū obligationib.¶ † Similiter per ſtatutum regium del-
phinale prohibentur donationes inrer viuos ſine certis ſolen-
nitatibus,exceptis donationibus, quæ fiunt contemplatione
futuri matrimonij.pone quòd quis donet inter viuos nō adhi
bitis ſolennitatibus ſtatuti,& quòd in donatione confiteatur,
quòd aliâs talem donationem fecerat aut promiſerat in con-
tractu matrimonij,& eius contemplatione, nunquid ſtabitur
tali confeſsioni? certè non,niſi aliter probetur veritas dona-
tionis aut promiſsionis anteà factæ: quia aliâs de facili poſſet
fraudari & eludi ſtatutum regium delphinale, faciendo eiuſ-
modi confeſsiones in donationibus.& ita conſului in ciuitate
Grationopoli:vt patet in conſilio meo 175. & ſecundum illud
conſilium fuit iudicatum per iudicem ordinarium Grationo-
polis,adhibitis aſſeſſoribus.in quibus erat magnificus domi-
nus Felix de cruce,dominus Briarum nunc ſenator regius del-
68 phinalis ſplendidiſsimus. ¶Similiter † in obligatione mona-
ſterij non ſtatur confeſsioni prælati & capituli, quòd ſuberat
iuſta cauſa obligandi,cùm ſine ea obligatio contrahi non poſ-
ſet. Anchar.in conſil. 301.viſo diligenter.colum.ii.tradit Soci.
in pulchro caſu,in conſil.22.colum.iii.libr.iiij. ¶Limita nunc
69 proximè † dicta,niſi talis confeſsio inter perſonas prohibitas
ſit veriſimilis,vel habeat aliquam pręſumptionem iuris pro ſe:
quia tunc ſtatur tali confeſsioni etiam in præiudicium tertij,
puta maritus confitetur ſe emiſſe rem de pecunia vxoris, quæ
confeſsio ſit veriſimilis:quia vxor aliundè habebat bona. nam
talis confeſsio attenditur,etiam in præiudicium creditorum.
Salicetus in l. ſi mater.C.de contrahend emptione. Similiter,
70 ſi pater † confitetur habuiſſe pecunias à filio, ſtatur tali con-
feſsioni,nec cenſetur facta in fraudem legis prohibentis dona-
tionem inter patrem & filium,quando talis confeſsio eſt ve-
riſimilis:quia filius eſſet in aliquo exercitio,vnde lucrum face-
ret. Angelus in conſil.341.Pater emit domum. refert & ſequi-
tur Alexand.

tur Alexand.in conſil.18.libr.iij.Decius in conſil.96.colum.ij. verſicu.nec obſtat,quòd talis confeſsio . vbi tamen Alexand. & Decius corruptè allegāt illud conſilium Angel.ſub numer. 153.dictum etiam Salicet.in dict.l.ſi mater. ſequitur Socin. in conſil.65.colum.iiij.verſicu.20.probatur libr.j. Addo Baldum in l.vnic.colum.iij.poſt medium,verſicu.vnde quæritur,pone quòd per aliqua indicia.C. de priuilegio dotis. vbi quòd ſta-
71 tur † confeſsioni mariti de dote recepta in præiudicium creditorum,quando iuuatur talis confeſsio aliquibus indicijs aut coniecturis.quod dictum refert & ſequitur Socinus in conſil. 82.column.ij.in conſil.122.column.iiij.poſt medium , libr. iij. Decius in conſil.536.column.iij. circa medium. verſicul. & ad hoc etiam facit Gozadinus in conſil.42.column.iij.& dixi in conſilio meo.40.colum.ij.poſt medium. ¶ Aduertendum tamen,quòd coniectura Bald.in dict.l.vnic.C.de priuilegio do-
72 tis,quòd † numeratio dotis præſumatur quādo maritus diu vxorem aluiſſet:quia non eſt veriſimile,quòd tandiu indotatam habere & exhibere voluerit, non videtur ſine dubio. & contra eam tenet Bald.nouellus in tractatu de dote , in decima parte column.vj.in quarta limitatione.Socinus in l. j. colum.antepenultim. verſicul.ſecundum corolarium eſt. ff. ſoluto matrimo.vbi,quòd poſſet procedere dictum Bald. quando fieret confeſsio dotis receptæ ante contractum matrimonium:licèt etiam iſto caſu dicat eſſe dubium.& ſic vides,quòd Socinus fuit ſibi contrarius.Socinum etiam,in dict.l.j.colum. antepenultim.& Baldum nouellum ſequitur Gozadinus ſibi contrarius in conſil.28.column.iiij.verſicul.ſeptimò fortiùs.& column.vj.poſt medium,verſicul.ad ſextum dico.& profectò quando fuiſſet illa coniectura ſola in caſu, in quo ego conſului,non ita firmaſſem.ſed plures in caſu meo conſtabant coniecturæ & quidem leues,ex quibus veritas confeſsionis de do-
73 te recepta plurimùm iuuaretur.¶ Vltra † moder. quòd ſtetur confeſsioni perſonæ prohibitæ & ſuſpectæ quando talis confeſsio habet præſumptionem iuris pro ſe,addo Abbatem in c. ſi diligenti.in quarto notab.per illum textum,de præſcriptio. vbi,quòd ſtatur confeſsioni prælati,quòd eccleſia non ſit ſibi ſubiecta:quia præſumptio iuris erat pro tali confeſsione, cùm tota Sardinia,in qua erat dicta eccleſia, pertineret ad eccleſiam beati Petri. Sed iſtud dictum Abbatis reprobat Crotus in l.re coniuncti. in fine.ff. de legatis iij. nam ſecundum eum quilibet præſumitur benemeritus , niſi probetur demeritus.

l.ſeruos.ff.de manumiſſ.teſtament. l.omnimodò. C.de inofficioſo teſtamento. & tamen non ſtatur aſſertioni patris ſuper benemeritis ad validandum donationem factam filio: vt habetur in dict.l.ſi fortè. ff. de caſtrenſi peculio. & in dict.l.ſi donatione.C.de collatio.Sed reſpondeo ad argument.Croti, quòd iura per eum allegata non probant,nec dicunt id,quod dicit: quia ſolùm probant, quòd quis præſumitur bonus, & quòd contra alium nihil indignè egerit:nõ.tamen dicunt illa iura,quòd præſumatur quis cõtuliſſe in alium benemeritum: & iſtud clariſsimè probatur in dict.l.ſeruos.dum dicit nõ eſſe neceſſe exigere talia officia,aut ſeruitia,quibus legatũ liberta
74 tis quis meruerit:quaſi dicat, ſi in legato libertatis,de † quo ibi relicto ſeruis,qui promeriti eſſent,neceſſaria eſſent officia aut benemerita,quæ ſufficiant ad libertatem, tunc neceſſaria eſſet probatio talium officiorũ & ſeruitiorum: ſed cùm ſufficiat ſeruos abſtinuiſſe à malo citra præſtationem officiorum, non eſt neceſſaria alia probatio talium officiorũ, & ſic ille tex. bene ponderatus apertè probat contra Crotum.Prætereà con
75 ſideratio † Croti eſt contra iura expreſſa,quibus paſsim cauetur facta non præſumi,niſi probentur.l.denique.ff.ex quibus cauſ.maior.l.quæcũque.ff.de publicia.l.in bello.§.facto.ff. de captiuis.l.vnic.C.de manda.princip.l.j.C.de proba.l.aſſeueratio.C.de non numer.pecu.l.ſi emancipati.ibi, téque emancipatum eſſe probaueris.C.de collatio.c.cùm in iure peritus.de offic.delega.c.in præſentia.de proba.c.Raynutius.& c. Raynaldus.de teſtamen.Bart.in conſil.117.Accuſatio.in fin.Abb.
76 in conſil.j.lib.j.Sed † benemerita conſiſtunt in facto,an quis illa contulerit,aut præſtiterit,vel non:ergo nõ præſumuntur, ſed probari debent,& ſic defenſatum habes dictum Abba. ab impugnatione Croti.Sed enim longè iam nimiũ videor euagatus,& ab antiquitatis iure longiùs diſceſsiſſe,dum enuntiatiuorum materiam factis in recentibus agimus.Enimuerò venia ei danda ſit,qui & ipſius iuuentutis blanditijs non illaudatis inducitur:ſic tamen,vt ad ipſam antiquitatis grauitatẽ reuertamur. ¶Concluſio habita eſt, quod regulariter verba enuntiatiua incidenter emiſſa propter aliud,nõ probant. Ad quam ipſam concluſionem limitatio vna accommodata eſt,vt ne procedat in antiquis,ſiue in actibus ſuperiorum & princi-
77 pum,ſiue in actibus priuatorum.Itaque † concluſio habetur, quòd in antiquis talia verba enuntiatiua propter aliud emiſſa probant,& fortiùs,ſi principaliter & propter ſe fiat enuntiatio:cùm

tio: cùm faciliùs inducatur probatio ex verbis enuntiationis emiſsis principaliter & propter ſe, quàm incidenter propter aliud. quod ex eo apparet: quia talia verba principaliter propter ſe emiſſa, plenè probant, etiam in factis recentibus.d.l. ex hac ſcriptura.vbi latè Barto.ff.de donatio.Corn.in conſil.269. colum.ij.libr.iij. Nam verba eiuſmodi enuntiatiua principaliter propter ſe emiſſa, in antiquis, notorium inducũt facti permanentis. Bald.in dicto capitulo cum cauſam.colum.iij.de probatio. quod Baldi dictum refert & ſequitur Dec. in conſil.146. col.penal.verſic.quintò.prædicta concluſio.

ARGVMENTVM.

Verba enuntiatiua, emiſſa propter aliud, num probẽt: etiam ſi ea tempore actus celebrati, aut enuntiationis factæ, interuenire non potuerint. & id quidem in antiquis.

SVMMARIVM.

1 *Verba enuntiatiua emiſſa propter aliud, in antiquis probant: & ſi ea non interuenerint tempore actus geſti*

2 *Verbis enuntiatiuis inſtrumenti non creditur, niſi illud enuntiatum interuenire potuerit tempore confecti inſtrumenti. Limita numer.3.7.*

4 *Verba enuntiatiua emiſſa propter aliud, in antiquis, an probent in præiudicium tertij. & nume.5.*

6 *Verba inſtrumenti, etiam facti inter alios, in antiquis probant confines.*

8 *Fama plenè probat, in antiquis.*

9 *Verba enuntiatiua an plenè probent in antiquis, vbi agitur de magno præiudicio Et an ſaltem quid probent. nume 10.*

11 *Teſtes mortui probant in antiquis. etiam in tertij præiudicium.*

12 *Verba enuntiatiua contra tertium, plenè probant, in antiquis, quorum eſt probatio difficilis.*

13 *Filiationem probat ſola nominatio, in antiquis.*

14 *Verba enuntiatiua plurium inſtrumentorum de antiquo, plenè probant. Limita nume.17.18.& 19.*

15 *Verba enuntiatiua plurĩ inſtrumentorũ etiam in facto recenti, probãt.*

16 *Conſuetudo notoria probatur ex inſpectione plurium inſtrumentorum.*

20 *Verbis enuntiatiuis probatio facti. cõfirmatur, vbi vltra antiquitatem temporis, concurrit longa rei poſſeſsio.*

21 *Poſſeſsionis præſcriptæ titulus, an etiam probari debeat verbis enuntiatiuis contra tertium.*

22 *Tertius, contra quem non probant verba enuntiatiua, etiam in antiquis, quando agitur de graui præiudicio, quomodò accipiatur.*

23 *Probationes factæ contra authorem, probant contra ſingularem ſucceſſorem. Limita nume.24.*

25 *Confeſſio authoris, poſt ceſſionem, praeiudicare poteſt ceſſionario in duobus caſibus.*

26 *Verba enuntiatiua probare plenè vel ſemiplenè aut praeſumptiuè, ſiue in antiquis, ſiue in facto recenti, quomodò hoc ipſum accipiatur.*

27 *Confeſſio appellati, non ſufficit, quòd fuerit appellatum, niſi probetur fuiſſe appellatum infra decem dies, & per habentem poteſtatem interponendi appellationem.*

28 *Verba triplicis generis, in materia probationis.*

29 *Verba enuntiatiua & diſpoſitiua, quid differunt. & nume. 30.*

31 *Verba enuntiatiua & aſſertiua, quid inter ſe differant.*

32 *Verba enuntiatiua, an aliquando diſponant: & quomodò. nume. 34.*

33 *Pater ſi prohibet bona alienari extra familiam cenſetur relictum fideicommiſſum inter eos de familia.*

35 *Dominium rei tacitè legatae, an transferatur ipſo iure, in legatarium, ſine traditione, ſicut rei legatae expreſsè. & nume. 36.*

37 *Diſpoſitio collecta ex verbis enuntiatiuis prolatis per modum cauſae, an dicatur expreſſa vel tacita, vt dominiũ rei legatae trãſeat in legatariũ.*

38 *Expreſſum dicitur, quod ex verbis infertur & colligitur.*

39 *Promiſſio de dote reſtituenda, an expreſſa dicatur, ex eo, quòd maritus confeſſus eſt eam ſe recepiſſe.*

40 *Statuto ſtante quòd inſtrumenta habeant executionem paratam: mulier habens inſtrumentum, quo vir confeſſus eſt ſe dotem recepiſſe, de cuius reſtitutione etiam verbum nullum, poterit mulier vti beneficio ſtatuti, contra haeredes mariti, virtute ſtipulationis, ad executionem ipſius inſtrumenti.*

41 *Praeſumptum à iure & ſubintellectũ, pro expreſſo habetur. & nu. 42.*

43 *Tacitum nõ dicitur, quod vis verborum expreſſorũ infert & ſignificat.*

44 *Verba enuntiatiua, prolata per modum cauſae, plenè diſponunt, etiam quo ad actionem realem in vltima voluntate.*

45 *Verba enuntiatiua, prolata per modum cauſae, plenè an diſponant in actibus inter viuos vide & nume. 46. & 47.*

48 *Verba enuntiatiua principaliter emiſſa propter ſe, in vltima voluntate, inducunt diſpoſitionem omninò expreſſam.*

49 *Verba enuntiatiua, propter aliud prolata, ex veriſimili mente diſponentium, diſpoſitionem inducunt.*

50 *Verba enuntiatiua, emiſſa propter aliud, diſponunt, quando probare non poſſunt.*

51 *Verba enuntiatiua diſponunt in ſententia cenſurae.*

52 *Voluntas & poteſtas, actum perficiunt.*

53 *Verba enuntiatiua emiſſa propter aliud, non diſponunt in materia odioſa & poenali.*

Verba enun-

4 *Verba enuntiatiua propter aliud, non diſponunt, quo ad antecedens neceſſarium.*

55 *Verba enuntiatiua emiſſa propter ſe principaliter, non diſponunt.*

1 AMPLIATVR † nunc memorata concluſio, quæ habet, quòd in antiquis verba enunciatiua probant etiam emiſſa propter aliud: vt procedat, licèt talia enuntiata aut narrata, ſint talia, quòd tempore actus celebrati, aut enuntiationis factæ interuenire non potuerint. Specul. in titul. de inſtrument. edi. §. oſtenſo. verſic. ſed quid ſi poſt publicationem. refert & ſequitur Paul. de Caſt. nec alibi legi in conſ. 202. In cauſa confinium. col. ij circa fin. verſicul. ſecundus caſus fallentiæ. lib. j. Regulari-
2 ter † enim contrà, quia verbis enuntiatiuis inſtrumenti, non creditur, niſi illud enuntiatum potuerit interuenire tempore confecti inſtrumenti. gloſſ. in l. j. C. de fide inſtrumento. & iure haſtæ fiſcal. lib. x. Inno. & doct. in cap. quoniam contrà. de probat. Bart. & doct. in l. ſciendum. ff. de verb. obli. Abb. in conſ. 18. col. iij. verſic. tertiò facit. lib. ij. Bartol. in d. authen. ſi quis in aliquo documento. & ibi Dec. col. vj. circa fin. C. de edendo. ¶ Sed
3 aduerte circa † hanc ampliationem & circa hoc dictũ Paul. de Caſtr. quòd videtur dubitabile, arguendo hoc modo. Aut enim loquimur quo ad ipſos contrahentes, & qui fuerunt præſentes tali enuntiationi, & res nõ videri habere aliquid ſpecialitatis propter antiquitatem temporis: quia etiam in facto recenti ſtatur verbis enuntiatiuis inſtrumenti, quoad partes præſentes: licèt enuntiatum ſit tale, quòd interuenire non potuerit tempore ipſius enuntiationis. Ita Paul. de Caſtr. in conſilio 185. In cauſa quæ vertitur Piſis. columna tertia circa medium libro primo. Aut loquimur quo ad tertios abſentes, & tunc contra eos non probant verba enuntiatiua etiam in antiquis, vt infrà ſtatim dicam. Solutio. Oportet intelligere hanc ampliationem eo caſu, quo talia verba plenè aut ſemiplenè probant contra tertium, vt infrà proximè dicam. vel poteſt intelligi iſta ampliatio, vt procedat, licèt principaliter contingat diſputari ſuper eo, quod incidenter fuerat enuntiatum: limitando dictum Antonij de Butrio in dicto capitulo illud quoque nobis. in quarto notabili de præſumptionibus.
4 de quo ſuprà latiùs dictum eſt. ¶ Limitatur † prædicta concluſio, quæ habet, quòd verba enuntiatiua etiam emiſſa propter aliud, probant in antiquis, vt non procedat con-

tra tertium ſeu in præiudicium tertij.ita Paul. de Caſt.in conſ. 139.Pro declaratione eius,de quo quæritur.colum.ij.circa medium.lib.j. Alexand.in conſil.50.colum.ij.in fin.verſicul.ſed poſito ſine præiudicio.libr.v.in conſil.119.colum.v.poſt medium. verſicul.non obſtat etiam, dum in nouiſsimis.libr.vj.Socin. in conſil.266.colum.v.verſicul. confirmatur iſta concluſio.libr.ij. Corn.in conſil.22.colum.iij.circa medium.verſicul. nec obſtat
5 gloſſ.in d.c.nonnulli.lib.iij. ¶ † Contrarium,quòd imò in antiquis verba enuntiatiua probent etiam contra tertium, & inter alias perſonas, tenet Iaſ. in conſil.65.colum.ij.in fin. & col. ſeq.lib.iij.Idem clarè præſupponit Dec. in conſil.11. colum.pe. verſicul.nam per inſtrumenta.Nam Dec.ibi primò dixerat verba enuntiatiua inſtrumenti probare alios, poſteà arguit cõtrà, propter antiquitatem temporis,nec aliter dicit, quòd in antiquis non probent contra tertium. Idem colligitur ex verbis Socin. in conſil.187.colum.v.verſicul.ſecunda ratio.libr.ij. vbi arguit hoc modo. Nam res inter alios acta, facit qualemqualem fidem: ergo in antiquis debet plenè probare: quia in antiquis ſufficit probatio qualisqualis.hoc etiam arguendi modo in terminis vtitur Corne.in conſil.247.colum.xj.in fin.verſicul.& licet poſſet dici.libr.ij. Alexand.in conſil.15.colum.ij.verſicul.vbi
6 autem eſſent verba narratiua. libro quinto. ¶ † Quid tenendum,puta,quòd ſi agatur de modico præiudicio,verba enuntiatiua in antiquis plenè probent,etiam in præiudicium tertij:argumen.l.theſaurus.ff. ad exhibend. & probatur in c. cùm cauſam.de probatio.gloſſ.in c.cùm olim.in gloſſ.ij.de cenſib.doct. in l.cùm aliquis.C.de iure deliberan.vbi,quòd in antiquis confines probantur per verba enuntiatiua inſtrumenti, etiam facti inter alios. Tradit Iaſ.in repetition.l.admonendi.colum.87.ff.
7 de iureiurand. Docto.tamen † videntur relinquere verba enuntiatiua plurium inſtrumentorum, quando ſunt verba enuntiatiua propter aliud.Si verò eſſet vnum inſtrumentum principaliter factum ſuper cõfinibus, illud videtur ſufficere in antiquis, etiam in præiudicium tertij. Corne. in conſil.171.colum.final.
8 libro primo. ¶Sed aduerte: quia † vbi ſunt verba enuntiatiua, plurium inſtrumentorum in antiquis,illa videntur æquipollere probationi famæ: vt inferiùs dicemus. fama autem in antiquis plenè probat, etiam vbi agitur de graui præiudicio: puta de probatione dominij:prout inferiùs etiam dicetur. Ergo vbi agitur de modico præiudicio, ſufficere videntur verba enuntiatiua vnius inſtrumenti. & quòd vnum inſtrumentum ſufficiat,tra-

ciat,tradit Iaſo.in conſil.65. columna ſecunda poſt medium libro tertio. ¶ Aut agitur † de magno præiudicio: & tunc non
9 videntur plenè probare cōtra tertium verba enunciatiua in antiquis. Iſtam diſtinctionem,an agatur de magno vel paruo præiudicio,volunt Abba. & Moder.in dicto capit. cùm cauſam. de probatio.vbi ibi,antiqui non probant contra tertium,quando agitur de graui præiudicio. Eandem diſtinctionē tradit Corn. in dicto conſil.22.colum.iij.verſicul.nec obſtat glo.in dicto capitul.nonnulli.libr.iij. Idem ſentit Abb. in conſil.54.colum.ij.
10 verſi.tertiò probatur.libro primò. ¶ Sed hìc quæro,licèt † plenè non probent contra tertium, quando agitur de graui præiudicio, an aliquid ſaltem probent? Reſpondeo, quòd facient probationem ſemiplenam.nam res inter alios acta,etiam in facto de recenti, inducit aliqualem præſumptionem: vt habetur in l.ſi duo.ff.de iureiurand.& in l.ij. vbi Moder.C. de edendo. Imò voluerunt plerique ſemiplenam induci probationem: ergo vt antiquitas temporis aliquid operetur,dicendum eſt ex talibus verbis enuntiatiuis ſemiplenam induci probationem. Et hoc ſatis ſentit Corne. in dicto conſil.22. dum citat dictum Bartol.in dicta l.admonendi.hoc etiam probari videtur ex alio dicto Bartol. & Moder.in dicta l. admonendi. vbi, quòd teſtes
11 † mortui,qui amplius repeti non poſſunt,contra tertium ſemiplenè probant propter impoſſibilitatem probationis. Sed iſta ratio impoſſibilitatis pariter militat in antiquitate temporis: ergo eadem eſſe debet iuris diſpoſitio.l.illud.ff. ad legem Aquiliam.cum ſimilibus.Idem etiam probari videtur ex his,quæ infrà dicam de ſcriptura priuata vbi, quòd in antiquis ſemiplenè probat contra tertium.Idem ſimiliter probatur ex his,quæ infra dicam in ſecunda parte circa illum articulum,an præſuma-
12 tur pro ſententia contra tertium. ¶ Memorata † cōcluſio,quòd in antiquis verba enuntiatiua, plenè non probant contra tertium: limitatur non procedere in antiquis, quorum probatio eſt difficilis, non ſolum propter ipſam antiquitatem & lapſum temporis:ſed etiam propter qualitatem ipſius facti: puta in filiatione,cuius probatio eſt difficilis.l.filium.ff. de his,qui ſunt ſui vel alien.iuris.l.Lucius.ff.de condi.& demonſtratio. Ideò filiatio plenè probatur per verba enuntiatiua in antiquis etiam contra tertium. ita Alexand.in conſil.xc.colum.iij. in fin.verſicul. & his eſt reſponſum.libro ſexto. & pro hoc facit ratio. Nam in probatione filiationis,etiam de recenti,ſufficit probatio per indicia: vt ibi per Alexand.& habetur in c.per tuas. de probatio.

13 Ergo † vt antiquitas aliquid operetur, dicendum eſt per talia verba enuntiatiua plenam induci probationem. Idem nouiſsimè tenet dominus Rebuf. in tractatu ſuo nominatio. pagin. j. verſicul. primò fallit. vbi, quòd ſola nominatio probat filiatio-
14 nem in antiquis. ¶ Secundò † limitatur prædicta concluſio, vt non procedat in verbis enuntiatiuis plurium inſtrumentorum de antiquo. nam illa plenè probant, etiam in præiudicium tertij. nam plura inſtrumenta de antiquo habent vim probationis famæ. Bald. Salicet. & Paul. de Caſt. in dicta l. cùm aliquis. C. de iure deliberand. Aretin. in conſilio 42. colum. j. verſicul. tertio. per rationem Socin. in conſil. 86. In cauſa communitatis. columna prima poſt medium in conſilio 89. In cauſa agitata. columna ſecunda poſt medium, verſicul. præterea iſta concluſio probatur. libro primo. Curtius ſenior in conſilio 77. Super motiuis. columna ſecunda circa medium. Dec. in conſil. 11. colum. vj. poſt medium. verſicu. ad hoc fundamentum. Fama autem in antiquis plenè probat, licet agatur de graui præiudicio: puta de probatione dominij: vt habetur in dicta l. cùm aliquis. tradit Socin. in dicto conſilio 85. & infrà latè dicam de probatione famæ in antiquis. & hanc limitationem ſentit Alexand. in dicto conſilio 12. ante finem. libro quarto. & clarè eam vult in dicto conſil. 90. colum. iii. in fine verſicul. ex his eſt reſponſum. libro ſexto. Si enim verba enuntiatiua vnius inſtrumenti in antiquis probant ſemiplenè contra tertium: ergo geminata de-
15 bent plenè probare. Imò † verba enuntiatiua geminata plurium inſtrumentorum, etiam in facto recenti, probant. Iaſo. in conſilio 114. colum. penultim. in fine, libro primo. Idem tamen Iaſo. in conſilio 65. columm. ij. poſt medium, libro tertio. quòd geminatio plurium inſtrumentorum, confectorum inter alios, non operatur, in præiudicium tertij, etiam ſuper con finibus aut territorio. Sed tamen in antiquis aliud concludit.
16 Et pro hac ſecunda † limitatione facit aliud dictum, quòd con ſuetudo notoria probatur ex inſpectione plurium inſtrumentorum. l. vetuſtiſsimam. C. de iure domi. impetr. vbi Angel. Socin. in conſilio nonageſimoquarto, columna quarta, verſiculo circa ſecundum fundamentum. libro primo. Curtius iunior in conſilio 106. columna ſecunda. & tamen probatio conſuetu-
17 dinis non videtur eſſe modici præiudicij. ¶ Intellige † modò hanc ſecundam limitationem procedere, quando iſta plura inſtrumenta de antiquo haberent originem à diuerſis perſonis: ſecus ſi ab eiſdem. Nam ſi habeant originem ab eiſdem perſonis, ſem-

nis, ſemper videtur vnicum & idem teſtimonium, ob id famæ efficaciam habere non poſſent. Ita Aretin. in dicto capit. cùm cauſam. de probatio. Sequitur Socin. in conſil. 194. colum. fina. verſicul. Sed ad primum reſpondetur. libro ſecundo. ¶ Intellige
18 ſecundò, hanc † ſecundam limitationem, quando eſſent plura inſtrumenta de antiquo, quàm duo. Socin. in dicto conſil. 194. colum. final. verſiculo, ſed ad primum reſpondetur. & in dicto conſil. 266. columna quinta. verſicul. nec releuat, quòd ſimus in antiquis. libro ſecundo. quicquid aliter dixerit Aretin. in conſilio 162. Diligenter. colum. vj. in tertio dubio. vbi voluit, quòd vnum priuilegium Papæ de antiquo, habet vim probationis famæ. Imò Bald. in conſilio 286. Thema proponitur. colum. ij. circa finem. verſicul. nec enim totidem. libro ſecundo. videtur requirere inſtrumenta confecta inter omnes de populo, aut
19 maiorem eius partem. ¶ Sed tamen † Aretin. & Felin. in dicto capitulo cùm cauſam. de probatio. volunt ſufficere duo inſtrumenta. & idem ſentit Socin. in dicto conſilio 266. columna ſecunda. dum dicit, quòd vnum inſtrumentum non ſufficit. Nec obſtat Innocen. & Speculat. allegati per Socin. in dicto conſilio 194. quia non loquuntur in antiquis. Ita reſpondent Aretin. &
20 Felin. in dicto cap. cùm cauſam. ¶ Tertiò † limitatur prædicta concluſio, quæ habet, quòd verba enuntiatiua non probant in antiquis contra tertium, quando agitur de graui præiudicio, vt non procedat, quando vltra antiquitatem temporis occurreret longa poſſeſsio rei correſpondens talibus verbis enuntiatiuis: quia tunc plenè probant, vel ſaltem transferunt onus probandi in aduerſarium. Ita Alexand. in conſilio ducenteſimo vigeſimonono columna quinta, poſt medium. verſicu. non obſtat etiã dum in nouiſsimis. lib. vj. Sed iſta alternatiua, vel, quòd probandi onus transferatur in aduerſarium: mihi nõ ſatisfacit. quia aliud eſt probare, aliud præſumptionem inducere, quæ onus probandi in aduerſarium transferat: cùm vna præſumptio tollatur per aliam præſumptionem fortiorem. non ita facilè tollitur probatio. videtur ergo ex hac longa poſſeſsione rei, confirmari probationem plenam verborum enuntiatiuorum.
21 ¶ Sed hîc aduerte † circa hanc tertiam limitationem, quòd ſi detur poſſeſsio temporis ſufficientis ad præſcriptionem, non videtur tractandum de verbis enuntiatiuis, niſi vt ex eis probetur titulus, quo titulo ſtante minus tempus requiritur ad præſcribendum, ob id durum videtur probari titulum ex his verbis enuntiatiuis contra tertium, vt hic ſimi-

ciat tempus x.vel xx.annor. quia dicitur tunc tractari de graui præiudicio. Niſi dicas, quòd ſicut in præſcribendo ſufficit titulus habitus à tertio: ita ſufficiant iſta verba enunciatiua inter alios, iuncta poſſeſsione longi aut longiſsimi temporis. ¶ Quæ
22 autem † dicta ſunt de tertio, quòd contra eum non probant verba enunciatiua, etiam in antiquis, quotiens agitur de graui præiudicio, intellige tertium cum quo non habet cauſam à contrahente & enunciante, ſiue titulo vniuerſali, ſiue particulari. Si enim eſſet ſingularis ſucceſſor, cauſam ſingularem habens à contrahente aut enunciante, non diceretur tertius: imò verba enuntiatiua, quę probant contra authorem, probant etiã contra ſingularem ſucceſſorem. Bartol. in l. j. §. ſi hæres. ff. ad Trebellia. Areti. in conſil. 112. Conſideratis. circa fin. verſi. de ſucceſſore etiam ſingulari. Socin. in conſil. 11. col. j. in conſil. 3. col. ij. verſic. & illa probatio. & in conſil. 82. col. ij. verſic. ſecunda con-
23 cluſio. lib. iij. † Idem in alijs probationibus factis contra authorem: quia probant contra ſingularem ſucceſſorem. Socin. in d. conſil. 266. col. iij. verſicul. ex quibus etiam reſpondetur. libr. ij. & in ſcriptura priuata, quòd probet contra ſcribentem, & habentes cauſam ab eo: tradit Anch. in conſil. 44. Primò de viribus. colum. ij. in fin. verſic. Ex quibus infero duo. quod Ancha. dictum ſequitur Iaſ. in repeti. d. l. admonendi. colum. 54. in fin. verſicul. quid etiam de libris. nume. 111. ſucceſſor enim ſingularis non debet eſſe melioris conditionis, quàm eius author. l. fin. §. j. ff. ad Velleia. iuncto eo, quod not. in l. cùm res. C. de probat. in glo. magna circa medium. Paul. de Caſt. in conſil. 247. In cauſa, quæ vertitur Sagonæ. colum. ij. lib. j. Dec. in reg. aliud eſt vendere. §. fin. ff. de regul. iur. Quod † tamen ſanè intelligi debet
24 in confeſsione authoris facta ante ceſsionem iuris ſui: ſecus ſi poſt: quia illa non noceret ſingulari ſucceſſori: vt habetur in d. §. ſi hæres. tradit Paul. de Caſtr. in conſil. 131. In cauſa ſer. Ludouici Bertini. in conſil. 228. Pro declaratione. colum. j. in fin. li. j. & in conſil. 337 Si prima duo ſtatuta. libr. ij. Socin. in conſil. 41.
25 colum. final. lib. iiij. Iſta † tamen confeſsio authoris poſt ceſsionem præiudicare poteſt ceſsionario in duobus caſibus. Primò, quando cedens teneretur ceſsionario de euictione: vt per Bart. in dicto §. ſi hæres. ſed hoc mihi non placeret, quando cedens non eſſet ſoluendo. & dictum Bartol. debet intelligi, quando cedens tenetur de euictione cum effectu, ita quòd effectualiter agi poſsit de euictione. & ita poſt ſcripta ipſa reperi tenere Cor. in conſilio 139. column. ij. libro tertio. Secundus caſus eſt, quando ceſ-

quando ceſsio fit ad commodum ipſius cedentis,ita quòd omne commodum eſſet ad eum reuerſurum. Paulus de Caſtr. in
26 conſil.79. Ad id,de quo quęritur.in fin.libr.ij.¶ Poſtremò,† in omnibus caſibus,in quibus dictum eſt verba enuntiatiua probare plenè vel ſemiplenè, aut quò ad præſumptionem ſiue in antiquis,ſiue in facto de recenti,intellige hęc procedere,quando in ſpecie quid exprimitur & enuntiatur:ita quòd ipſa verba enuntiatiua ſint clara:nec ſufficeret aliquid ſimpliciter aut in genere enuntiari:quia talis euuntiatio ſimplex & generalis dicitur dubia,incerta & obſcura. Ita in verbis enuntiatiuis voluit Oldrad.in conſil.262.In quæſtione.column.ij.verſicul. ſed prædictis obſtare videtur. vbi ſi in inſtrumento vnionis dicatur,quòd vnio fuit facta cum omnium iurium ſolennitate,talia verba nõ probant ſolennitates præceſsiſſe,niſi in ſpecie exprimantur omnes ſolennitates ad vnionem neceſſariæ. Idem voluit rota Dec.190.Quò ad reuocationem.in nouis vbi,Quòd
27 non ſufficit confeſsio † appellati,quòd fuerit appellatum,niſi probetur fuiſſe appellatum infrà decem dies,& per habẽtem poteſtatem interponendi ipſam appellationem. Idem voluit Paulus de Caſtr. in conſil.139. Pro declaratione eius, de quo quęritur.ante fin.libr.j.vbi,quòd laudum in quo enuntiatur inſtrumentum tranſactionis inter præſentes,ipſam tranſactionem non probat,quando tenor ipſius tranſactionis in ſpecie non exprimitur.& dixi in conſilio meo.29.colum.ij. poſt me-
28 dium.¶ Poſtremò, † ſciendum eſt,in hac materia,quòd habemus verba triplicis generis.aliqua dicũtur narratiua ſeu enuntiatiua,aliqua aſſertiua,& aliqua diſpoſitiua. Diſpoſitiua à narratiuis ſeu enuntiatiuis & aſſertiuis differunt:quia cõtra enuntiatiua & aſſertiua admittitur probatio in contrarium:ſecundum ea,quæ in præcedentibus abundè dicta ſunt. Sed contra verba diſpoſitiua nõ admittitur probatio in contrarium. Paulus de Caſtr.in conſil.406.Satisfaciendo.colum.ij.in ſecundo dubio libr.j.Quando enim aliquid diſponitur, puta donando,vendendo,vel legando,ridiculum eſſet dicere,quòd admittatur probatio in contrarium,quòd verba prolata non diſponant,ſeu quòd talis diſpoſitio facta non ſit,niſi quis vellet pro
29 bare falſitatem.¶ Et † ſi dicatur data paritate caſuum,non videtur differentia inter verba enuntiatiua & diſpoſitiua,reſpectu probationis in contrarium: quia etiam verbis enunciatiuis ſtatur,niſi probetur de falſitate eorum, quòd non ſint vera. Reſpondeo,in verbis enuntiatiuis poteſt probari de con-

trario ipſorum citra oppoſitionem falſitatis: quia dicam, quòd licèt ita enuntiatum ſit, veritas tamen aliter habet: ſecùs in diſpoſitiuis: quia ſi concedam ita diſpoſitum eſſe, non admittitur quis ad probandũ de cõtrario, niſi negauerim ipſam diſpo-
30 ſitionem fuiſſe factam. Eſt etiam † alia differentia inter verba enuntiatiua & diſpoſitiua: quia enuntiatiua reſpiciunt tempus præteritum, diſpoſitiua autem tempus præſens. Paulus de Caſtr. in dict. conſil. 406. in ij. dubio. libr. j. ¶ Verba autem enun-
31 tiatiua & aſſertiua inter ſe differunt: † quia aſſertiua videntur diſponere, quãdo proferuntur ſuper negotio, de quo principaliter agitur: puta ſi principaliter agatur de aliqua dignitate alicuius prælati, & Papa aſſerat eum eſſe in tali dignitate, etiam quòd non eſſet, videtur Papa de nouo eam dignitatẽ conferre. Secùs in verbis enũtiatiuis, aut narratiuis, quæ tantùm probant, non etiam diſpoſitionem inducunt. Verba autem aſſertiua non diſponunt, quando proferuntur ſuper alio negotio, de quo principaliter non agebatur: puta principaliter nõ agebatur de dignitate prælati, & tamen Papa in alio negotio aſſerit aliquem eſſe in tali dignitate. certè non inducitur diſpoſitio, quòd de nouo collata cenſeatur talis dignitas. ita inter iſta verba enuntiatiua & aſſertiua tradit eadem in conſilio ij. in ti-
32 tul. de priuileg. ¶ Sed poſſet † hìc dubitari, an verba enuntiatiua aliquando diſponant, cùm ipſorum natura ſit probare non diſponere. l. public. §. fin. ff. depoſit. dic, quòd diſponunt, quando proferuntur in modum cauſæ ſuper eo, quod prius diſpoſitum non erat: puta teſtator peculium filio non reliquit: tamen dixit ſe exhæredare filium cõtemplatione peculij, eò quòd peculium filio conceſsiſſet: certè ex talibus verbis enuntiatiuis per modum cauſæ inducitur diſpoſitio, & perinde eſt, ac ſi pater filio peculium reliquiſſet expreſsè. Textus eſt in l. emptor. §. ancilla. ff. de rei vendicatione. vbi Bartolus ad idem textus in l. final. §. j. ff. de exceptione doli. l. qui volebat. ff. de hæredib. inſtituend. gloſſ. & doctor. in l. ſi ſocer. §. Lucius. ff. ſoluto matrimo. Bartolus in dict. l. ex hac ſcriptura. column. iij. ff. de do-
33 nationib. Similiter, † ſi pater prohibet bona alienari extra familiam: quia vult bona in familia remanere, cenſetur relictum fideicommiſſum inter illos de familia. Barto. in l. pater filium. §. fundum. ff. de legat. iij. Sequitur Deci. in conſil. 23. colum. iij.
34 & in conſil. 425. column. j. in fin. ¶ Sed dubium † eſt, an diſponant per modum actionis, aut exceptionis tantùm, ita quòd poſsidenti competat exceptio tantùm, aut etiam, vt agere poſſit. gloſſ. in

ſit.gloſſ.in dict.l.emptor.§.fina.quòd reſpectu exceptionis tantùm: ſed gloſ. in dict.l.ſi ſocer.§. Lucius. quòd etiam reſpectu actionis. Bartol. verò in dict.§. Lucius. quòd diſponunt quo ad actionem perſonalem, non realem: ſed Imola ibi idem tenet etiam reſpectu realis actionis. & idem tenet Roman.ibi. idem videtur velle Baldus in dict.l. ex his verbis. dum reſpondet ad dict.§.ancilla. quòd ideò ibi non competit actio: quia erat filia in poſſeſsione.& ſic ſentit Baldus quòd ſi filia nõ fuiſſet in poſſeſsione, ei competeret rei vendicatio ad ancillam. & ita ponderat Corneus in conſilio 18.libr. ij.eſt verum, quòd Corneus,in reſpectu actionis realis non audet firmare. Similiter non auſus eſt firmare idem Corneus in conſilio 269. co-
35 lum.ij. poſt medium,libr.iij. ¶ Difficultas † iſtius dicti conſiſtit in illo dubio, an dominium rei tacitè legatæ transferatur ipſo iure in legatarium ſine traditione: ſicut transfertur dominium rei expreſsè legatę. In quo dubio Bartolus in l.j colum. final.ff.de legat. i. tenuit, quòd non. & idem Bartolus in dict. l. emptor.§.ancilla.ſequuntur Bald. Angel.Floria. Paul.de Caſtr. Alexan.& Iaſ. in l ſeruum filij.§. final.ff. de legat. j. Paulus de Caſtr.in dict.l.j.ff. de legat.j. Decius in l.traditionibus.column. final.C. de pact. Perthachi. in verſicul. dominium transfertur. verſicul.ix.& hanc opinionem dicunt communem Socinus &
36 Iaſon in dict. l.j. de legat.i ¶ Contrarium † quòd imò dominium rei tacitè legatæ tranſeat ipſo iure in legatarium,ſine traditione,tenent Imol. Alexand.& Aretin.in dict.l.j.ff.de lega. j.ad quorum fundamẽta reſpondent Socinus & Iaſon ibi, Putarem tamen, quòd ſi res tacitè legata, eſſet apud legatarium quòd tunc transferatur in eum dominium:per text.in §.interdũ.inſtitu.de rerũ diuiſio.& quod ſcribit Bald.in l.j.col.v.verſ. quæro teſtator legauit.C.cõm.de leg.vbi quãdo teſtator legat rem hæredis,tranſit dominiũ recta via in legatariũ,quando res erat apud eũ. Infertur igitur quòd in caſibus,in quibus recta via dominium rei legatæ tranſit ſine traditione in legatarium, in his verba enuntiatiua prolata per modum cauſæ, plenè diſponunt etiam quò ad actionem realem.

37 ¶ Sed punctus eſt † videre, an iſta diſpoſitio, quę colligitur ex verbis enuntiatiuis prolatis,per modum cauſæ, dicatur tacita vel expreſſa. Si enim dicitur expreſſa, dominium tranſit recta via in legatarium: & tunc verba enuntiatiua plenè diſponunt, etiam quò ad actionem realem: vt ſuprà dixi. ſi vero dicatur tacita, non tranſit dominium

ipſo iure,niſi quando eſſet res apud legatarium.Bartolus in dicta l.emptor.§.ancilla.in dict.l.ſi ſocer.§.Lucius. tenet, quòd dicatur tacita: dum voluit, quòd ſolùm inducatur diſpoſitio, quò ad exceptionē,&quò ad actionē perſonalem,non realem.
38 ¶ Sed videtur,quòd imò talis † diſpoſitio dicatur expreſſa non tacita.nam expreſſum id dicitur,quod ex verbis infertur & colligitur.Baldus in l.ad probationem.j.C.de probationibus.vbi, quòd præſumptio ſumpta ex inſtrumento, reputatur eius tenor,tradit Angelus in l.prætor ait.ff.de operis noui nuntiatione.Bene facit:quia illud,quod infertur &elicitur ex verbis ſcriptis,dicitur eſſe in ſcriptis.l.j.§.ſinautem.& quòd ibi Bartolus ff.de hæredibus inſtituendis.& quod notat Angelus in l.quotiens.in princip.per illum textum. ff. eodem titul. & ſatis expreſſum dicitur,quod ſequitur ex eo, quod expreſſum reperitur.Baldus in l.j.colum.final.C.de his, qui ante apertas tabulas.refert & ſequitur Decius in conſil. 15.column.final. in conſil.68.column.iiij.in fin.verſicul.& cùm talis ſocietas.in conſil. 369.column.ij.& in conſi.397.column.j.ſed iſta diſpoſitio,quę inducitur ex verbis enuntiatis per modum cauſæ, infertur & colligitur ex ipſis verbis, & ex eis ſequitur: ergo expreſſa dici
39 debet & nō tacita. ¶ Et vltrà † Decium magis in terminis adduco textum in l.ſi duo patroni.§.Marcellus.ff.de iureiurand. vbi ſi quis iurauit ſe habuiſſe fundum in dotem à Bertha,videtur iuraſſe ſe illum reſtituere debere,vt agi poſsit ex tali iuramento ad dotis reſtitutionem, quamuis ſuper reſtitutione expreſsè iuratum non ſit, & iuramentum ſit ſtricti iuris.cap. penultim.de iureiurand.Ratio illius textus eſt: quia ſatis dicitur expreſſa promiſsio de dote reſtituenda,ex quo maritus confeſſus eſt ſe eam recepiſſe. Eodem modo in caſu dicto §.ancilla. quando pater exhæredat filiam,adiecta cauſa: quia peculium ei conceſſerat: licèt peculium expreſsè non leget: ſatis tamen expreſsè legare dicitur filiam exhæredando contemplatione
40 & ob cauſam peculij. ¶ Ad idem † facit, quod ſcribunt Angel. & Imola in l.j. ff. de his, quæ in teſtament. delent. vbi ſtante ſtatuto, quòd inſtrumenta habent executionem paratam. ſi mulier habet inſtrumentum,in quo vir confeſſus eſt dotem habuiſſe,nulla tamen in eo facta promiſsione de dote reſtituenda:poterit tamen mulier, vti beneficio ſtatuti contra hæredes mariti,petendo executionem ipſius inſtrumenti,virtute ſtipulationis, quæ à lege ſubintelligitur: quia talis ſtipulatio à iure præſumpta,ſatis expreſſa dicitur.Sequitur Baldus nouellus in tractatu

tractatu de dote,in ſexta parte,priuilegio ij.column.iij. & priuilegio vij.columnn.j.poſt medium, latè Alexander in conſilio 126.libr.vj.Socinus in conſilio 290.in fin.libr.ij.Iaſon in §.fuerat.colum.xj.verſicul.& ex hoc apparet ſecundum tantùm. inſtitut.de actionib.& in l.certi condictio. in princip.colum.vij. verſicul.pro opinione Ludouic.Roman. ff. ſi certum petatur.

41 ¶ † Ecce quòd licèt ſimus in materia ſtricti iuris & odioſa: tamen priuilegium competens expreſſo, trahitur ad illud quod à iure prçſumitur & ſubintelligitur: quia pro expreſſo habetur. Eodem modo,imò fortiùs in vltima voluntate, in qua latior fit interpretatio.l.in teſtamentis. ff. de regulis iuris.priuilegium,quod datur legato, vt eius dominium recta via tranſeat in legatarium, debet trahi etiam ad legatum, quod iuris præſumptione intelligitur:prout in caſu dict.l. emptor. §. ancilla.quia perinde eſt, ac ſi teſtator verbis expreſsis dixiſſet ſe

42 peculium legare. ¶ Nec obſtat text. † in dict.l.ſeruum filij.§.final.ff.de legat.j.ſuper quo fundatur opinio Bartoli,& ſequacium:quia dico,quòd ibi legatum erat omninò tacitum ex tacita & prçſumpta voluntate teſtatoris,nec ſequebatur aut inferebatur ex verbis teſtatoris expreſsè prolatis. Nam ibi teſtator habens duos fundos legauit mihi vſumfructum vnius, & alterum fundum legauit Titio.ego legatarius vſufructus,non poſſum accedere ad fundũ, cuius vſufructus mihi relictus eſt, niſi per fundum Titij, quæritur an poſsim vti aditu aut acceſſu per fundum Titio legatũ, ſi ſeruitus aditus fuiſſet expreſsè relicta?non eſt dubium,quòd ſic: quia illud ius ſeruituris ipſo iure in me tranſiſſet ab adita hæreditate: ſed quia eſt ſeruitus tacita,oportet quòd ab hærede præſtetur, eam redimendo à Titio,& ſic vides quòd in dict.§.final.verba nullo modo inferebant ſeruitutem itineris aut aditus,cùm de ea mentio nulla habita eſſet.ſecùs in terminis noſtris.& in caſu dict.l. emptor. §.final.ff.de rei vendicatio.quia ibi de peculio facta erat mentio per modum cauſæ,& eius legatum inferebatur, & colligebatur ex verbis expreſsis. & iſtud † eſt, quòd voluit Imola in

43 dict.l.j.ff.de legatis j.quod dictum Bartol.non procedat in tacito legato,quod venit ex vi verborum:quia illud non dicitur tacitum,cùm verborũ vis illud ſignificet.l.ſi peculium. in princip.ff. de peculio legat. quod Imolæ dictum ſequitur Crotus ibi:colum.25.in fin.in ſexta fallentia.Sed in caſu noſtro diſpoſitio legati peculij,colligitur & infertur ex vi verborum enuntiatiuorum,quç per modum cauſæ prolata ſunt.¶ Ex præmiſ-

44 ſis placet mihi † opinio, quòd verba enuntiatiua prolata per modum cauſæ, plenè diſponunt, etiam quò ad actionem realem, in vltima voluntate: in qua dominium trãsfertur ſine traditione, non eo, quòd reprobem Bartolum, quòd dominium rei tacitè legatæ, tranſeat in legatarium ipſo iure: ſed quia dico dictum Bartol. procedere in legato omninò tacito, quod ſolùm colligitur ex mera voluntate teſtatoris: ſecùs in legato nõ omninò tacito: ſed quod ex verbis teſtatori s inferri & colligi
45 poteſt: prout in caſu noſtro. ¶ Præmiſſa † concluſio, quòd verba enuntiatiua prolata per modum cauſæ, plenè diſponunt, ſolùm procedit in vltimis voluntatibus: ſecùs in actibus inter viuos: quia in eis ſolùm probant, non etiam diſpoſitionem inducunt. Ita limitat Paulus de Caſtr. in conſilio. 324. Super ſecun-
46 do puncto. column. ij. in tertio dubio, libr. j. ¶ Sed iſta † limitatio videtur nimium reſtringere memoratam concluſionem, quam doctores generaliter intelligunt etiam in actibus viuentium, & regulariter valet argumentum de vltimis voluntatibus ad contractus, & contrà, ceſſante ratione diuerſitatis. dict. l. ſeruum filij. §. eũ qui chirographum. ff. de lega. j. ſed nulla videtur ratio diuerſitatis inter contractus & vltimas voluntates, quando ſumus in materia quæ dependet à poteſtate diſponentis, quominùs ita inducatur diſpoſitio in contractibus ex verbis enuntiatiuis prolatis in modum cauſæ, ſicut in vltima voluntate. & contra Paulum adduco Alexandrum in conſil. 46. columm. ij. libr. j. vbi voluit, quòd verba enuntiatiua laudi prolata ab arbitro ſuper eo, ſuper quo poterat arbiter liberè diſponere, inducunt diſpoſitionem, quanto fortiùs idem dicendum eſt, in actu contrahentium, propter eorum maiorem conſenſum, cùm laudum feratur etiam cõtra inuitum. Similiter Corneus in dict. conſil. 108. libr. ij. non loquitur in vltima voluntate, ſed in diſpoſitione ſtatutaria. & in actu inter viuos loquitur Corneus in dict. conſilio 269. libr. iij. & hanc differentiam inter vltimas voluntates & contractus expreſsè reprobat Bartolus in l. j. in princip. column. iii. in tertia quæſtione. ff. de ope-
47 ris noui nuntiatione. ¶ Rurſus † contra Paulum de Caſtr. adduco, & pondero Bartolum in dict. l. ex hac ſcriptura. in principio ff. de donationib. dum dicit, quòd in caſu dict. l. ex hac ſcriptura. diſpoſitio non poteſt valere vt donatio inter viuos, vel cauſa mortis: quia in eis requiritur præſentia partis. Vult ergo apertè Bartolus, quòd vbi inducitur diſpoſitio ex verbis enuntiatiuis, illa ita inducatur in actibus inter viuos, ſicut in vltimis vo-

timis voluntatibus, dummodò præcedant habilia requiſita in actu inter viuos: puta præſentia partis. Concludendum igitur videtur ex verbis enuntiatiuis prolatis per modum cauſæ, diſpoſitionem induci, tàm inter viuos, quàm in vltima voluntate: & tàm quò ad exceptionem, quàm quò ad actionem perſonalem, & realem ſecundum ſuprà dicta. ¶ Quę concluſio pro-
48 cedit † in verbis enuntiatiuis emiſsis propter aliud in modum cauſæ. Si enim eſſent verba enuntiatiua principaliter emiſſa propter ſe, illa ſine dubio inducunt diſpoſitionem omninò expreſſam: adeò quòd ſi verba enuntiatiua proferantur principaliter propter ſe in vltima voluntate, in qua dominium transfertur ſine traditione. l. Papinianus. ff. de ſeruitutib. gloſſ. & doctores in dict. l. traditionibus. C. de pact. tunc inducitur diſpoſitio, etiam quò ad actionem, realem etiam ſecundum Bartolum & omnes. nec iſto caſu militat ratio Bartoli in dict. l. emptor. §. ancilla. ff. de rei vendicatione. & in dict. l. j. column. final. ff. de legat. j. quòd ex legato tacito non transfertur dominium ipſo iure ſine traditione: quia legatum quod inducitur ex verbis enuntiatiuis emiſsis principaliter propter ſe, non dicitur tacitum aut præſumptum, ſed euidenter expreſſum. Iſte eſt caſus in dict. l. ex hac ſcriptura. vbi Bartol. & alij. Quæ concluſio maximè procedit, quando inſtrumentum interue-
49 nit. Oldrad. in conſil. 292. An negatio. column. ij. ¶ † Secundò principaliter induci poteſt diſpoſitio ex verbis enuntiatiuis propter aliud prolatis, ex veriſimili mente diſponētium: quia tunc licèt verba diſpoſitionem non importent: debet tamen attendi mens. Ita Roman. in pulchro caſu in conſilio 65. Viſo themate. column. final. verſicul. ij. ad idem. Nam ibi anciani ciuitatis aut populi remouerant quoſdam officiales ab officio, quod de iure facere non poterant. deinde totum conſilium fecit vnum ordinamentum, in quo declarauit facta per ipſos ancianos ita fieri potuiſſe, & in procemio ordinamenti dictum fuit, quòd illud fiebat ad remouēdum omnem dubitationem. Dicit Roman. quod illa verba enuntiatiua inducunt diſpoſitionem & confirmationem geſti per ancianos: cùm ita appareat de mente conſiliariorum, ex eorum præfatione: in qua dictum erat, quòd volebant tollere omnē dubitationem. & quia conſtabat de eorum voluntate, quod volebāt geſta per ancianos valere, licèt illa expreſsè non confirmauerant. quod Rom. dictum videtur notandum: quia ad multa efficax futurū eſt. & confirmatur iſtud dictū Rom. ex eo, quod ſtatim ſubijciam in

tertia limitatione per text.in l. quidam. ff. de conſtitu.pecun.
50 ¶ Tertiò, induci videtur † diſpoſitio ex verbis enuntiatiuis emiſsis propter aliud, quando probare non poſſunt: quia ſi probare non poſſunt, ſaltem debent diſponere. l. quidam. vbi Angelus ff. de conſtitut. pecunia. vbi ſi tertius ſcribit ad creditorem Titij, quod illa decem, quæ Titius ab ipſo creditore mutuò accepit, ſunt vel habentur apud ipſum ſcribentem, ex talibus verbis inducitur actio de conſtituta, contra ipſum ſcribentem. Ratio: quia aliàs illa verba nihil operarentur: quia nõ potuit tertius confiteri in præiudicium alterius. & ſic talis epiſtola non poteſt probare contra debitorem abſentem. Sed quia non eſt veriſimile, quòd tertius voluerit ita ſuperfluò & ſine cauſa ſcribere, ius præſumit, quòd ita ſcripſerit animo ſe obligandi pro ipſo debitore, ob id datur actio de conſtituta, contra ſcribentem, de quo etiam infrà habetur, num. 285. & illum textum & Angl. ibi ad hoc citat Prepoſitus in cap. præterea. ij. colum. ij. poſt medium, de appellationib. & ibi ſubdit Præpo-
51 ſitus quòd vbi inſpicimus † mentem potiùs quàm verba, puta in ſententia cenſuræ: verba enuntiatiua diſponunt. ex quo dicto plurimùm confirmatur dictum Roman. in dict. conſil. 65. de quo ſuprà in proxima præcedenti limitatione: licèt Iaſon in dict. l. ex his verbis. in fin. hoc indeciſum reliquerit. ponderando illum textum in contrarium, quòd imò non inducatur diſpoſitio ex verbis enuntiatiuis emiſsis propter aliud à pagano: licèt conſtet de eius voluntate in contrarium: licèt dicat ſe non ponere pro conſtanti & benè. Titubauit enim Iaſon in re clara. Cùm enim ſimus in permiſsis, & in his, quæ dependent à poteſtate diſponentis, ſi apparet de eius voluntate, nihil eſt
52 dubitãdum. Concurrunt enim † duo, voluntas & poteſtas: quę duo actum perficiunt. c. cùm ſuper abbatia. de offic. delegat. l. nolle. vbi Bald. ff. de acquirend. hæredita. l. cùm te. vbi Bald. C. de donation. ante nuptias. & dicit idem Baldus in conſil. 326. Rex Romanorum. colum. ij. libr. j. quòd voluntas & poteſtas cum debito modo, canonizant omnes actus. Idem Baldus in l. omne verbum. in vltimo notab. C. commu. de lega. Quòd voluntas & poteſtas perficiunt omnes actus humanos, tradit Barba. inter conſilia Alexand. in conſ. 123. Scripſit eccleſiaſticus. in
53 princ. libr. iiij. ¶ Sed ad vnum aduertendum, † quòd vbicũque verba enuntiatiua emiſſa propter aliud, diſponũt, illud procedit in materia fauorabili: ſecus in odioſa aut pœnali. Bal. in l. ij. in fin. C. de neceſ. ſeruis hæredi. inſtit. Sequitur Dec. in d. c. per

tuas.col.iiij.poſt medium.verſic.ſed replicari poteſt. de proba. Iaſ.in d.l ex his verbis.col.iij.poſt medium.C.de teſtamen.mi-
54 litis. ¶ Illud † omittendum non eſt, quòd verba enunciatiua emiſſa propter aliud, non diſponunt etiam quò ad antecedens neceſſarium: puta, in mandato procuratoris nulla datur poteſtas ſubſtituendi, ſed poſteà in eodẽ inſtrumento dicitur, quòd dominus promiſit réleuare indemnem procuratorem & ſubſtitutum ab eo, per iſta verba non cenſetur data poteſtas ſubſtituendi. Rota deciſ.346.not. Si in procuratorio in antiq. ſequitur Alexand.in conſil.17.col.ij.libr.ij.& in conſil.126.col.ij.li.v. Felin.in c.licèt.colum.iij.poſt medium.de offic.ordin. ¶ Circa
55 verò † concluſionem verborum enunciatiuorum emiſſorum propter ſe principaliter, quòd diſponunt: vt probatur in d.l. ex hac ſcriptura.ff.de donat.in l. cùm quis decedens.§. codicillis. ff.de leg.iij.Oldr.in d.conſil.292.col.ij.Barto.& docto.in d.l.ex hac ſcriptura. Cor.in d.conſil.269.col.ij.lib.iij. multæ dant declarationes & limitationes, ſuper quibus non inſiſtendum putaui: quia plenè habétur in d.l.ex hac ſcriptura. Super his ipſis inſiſtendum tantum putaui, quæ pluſculum haberent difficultatis. & quæ in locis communibus haud fecilè inueniantur.

ARGVMENTVM.

Scriptura priuata, in antiquis, an plenam faciat probationẽ. Tum de authoritate antiquitatis: an leuioribus contenta ſit probationibus.

SVMMARIVM.

1 *Scriptura priuata, an probet in antiquis.*

2 *Probatio ſemiplena, inducta ex ſcriptura priuata in antiquis, an locum habeat contra tertium.*

3 *Scriptura priuata vt probet ſemiplenè contra tertium, in antiquis, an ſit neceſſe conſtare eam eſſe illius, qui dicitur ſcripſiſſe, ſi negetur.*

4 *Diſpoſitio omnis præſupponit ſubſtantiam actus.*

5 *Probationes leuiores an ſufficiant in ſcriptura priuata, contra tertium, in antiquis.*

6 *Scriptura priuata in factis non antiquis, non probat. Facit tamen aliqualem præſumptionem. nume.7.*

8 *Scriptura priuata, an habeat iuris præſumptionem pro ſe. & numero 12.*

9 *L. optimam.C.de contrahen.& committen.ſtipulat.an de inſtrumento publico loquatur, an de priuato. & nume. 11.*

10 *Scriptura priuata habens ſubſcriptionem trium teſtium, fidem facit in antiquis.*

13 *Scriptura priuata non probat, nec præſumptionem facit, in antiquis, ni ſi habeat requiſita ſolennia ad ſcripturam publicam.*
14 *Scriptura priuata non probat, etiam fauore piæ cauſæ.*
15 *Scriptura priuata recognita per ſcribentem, probat contra eum, & habentes cauſam ab eo.*
16 *Scriptura priuata fidem facit contra tertium habentem cauſam à recognoſcente, ante ceſſionem in alium factam: ſecus ſi poſt.*
17 *Scriptura priuata, an probet, contra partem, quando pars dixit, quod ſemper fidem ſcribentis probauit.*
18 *Perſonæ probatio non infert dicti aut facti approbationem.*
19 *Factum quis alicuius approbare poteſt, & qualitatem eius reprobare.*
20 *Ratificatio & approbatio non inducitur ex ſola taciturnitate.*
21 *Approbatio inducitur ex facto aliquo: non ex non facto.*
22 *Scriptura priuata an cenſeatur approbata ab eo, qui eam ſæpè præ manibus habuit, nec contradixit.*
23 *Taciturnitas quando conſenſum inferat.*
24 *Sponſalia quando cenſeantur ex taciturnitate approbata.*
25 *Scripturæ priuatæ approbatio in antiquis, an valeat. & num. 26.*
27 *Conſuetudo, quòd ſcripturæ priuatæ ſtetur, an valeat.*
28 *Priuilegium, quòd detur plena fides ſcripturis aut libris Hebræorum, an valeat. Et quid item de Iudæo. Quid de Chriſtiano cum Chriſtiano. num. 29.*
30 *Partes in re propria plus poſſunt, quàm ſtatutum.*
31 *Pactum inter partes ſcribens, priuatus, non eò fit notarius.*
32 *Statutũ vel conſuetudo, quòd credatur ſcripturæ priuatæ alterius, quomodo debeat accipi.*
33 *Conſuetudo quòd credatur libro mercatoris, in eius fauorem eſt odioſa,*
34 *Iuris dicendi ſcopus.*
35 *Scripturam producens in iudicio minùs ſolennem, an eò dicatur eam approbare. & nu. 36.*
37 *Scripturam non ſolennem producens, an præter ea, quæ ſcripta ſunt, quid cenſeatur approbare. & nu 38.*
39 *Scripturam inſtrumenti producens, an cenſeatur confiteri omnia contenta eſſe vera: & ſibi eò præiudicet.*
40 *Teſtamenti veritas, non ſufficit ſine ſolennitate.*
41 *Teſtamentum non probatur per confeſſionem partis confitentis illud factum, ſed minus ſolenniter.*
42 *Scripturam omninò priuatã producens, an cenſeatur illam approbare,*
43 *Scripturæ minus ſolennis approbatio, an proſit etiam tertio abſenti. & nume. 47.*
44 *Approbationis actus, vnde dependeat.*

Confeſſio

45 *Confeſſio abſente parte facta, quando tantùm ſemiplenè probet.*
46 *Voluntatis declaratio facta cum vno, præiudicat quò ad omnes.*
48 *Partis præſentia, an & quando requiratur, vbi agitur de obligando.*
49 *In voluntatatis declaratione fit retrotrahitio, etiam extremo, ad quod. inhabili.*
50 *Scripturam producens minùs ſolennem, ſi aduerſarius contra eam agat, an tenebitur ei ſtare. diſtin nu. 51.*
52 *Inſtrumentum minus ſolenne, ſimpliciter reſpectu fidei probatoriæ impugnatum ab aduerſario, an probabit contra producentem. diſtin. numer. 53.*
54 *Inſtrumentum quomodò probet in fauorem aduerſarij impugnantis ſcripturam producentis.*
55 *Confeſſio expreſſa vel tacita, nondum reprobata ab aduerſario, pendente iudicio, producenti an noceat, an confitenti potiùs.*
56 *Confeſſio contentorum in inſtrumento producto, directè reuocari an & quando poſſit.*
57 *Abſens tertius, an pendente iudicio, in quo ſcriptura minus ſolẽnis producta eſt. poterit ſe iuuare in alio iudicio, inſtrumento producto contra producentem.*
58 *Litis pendentia, idem operatur, quod ſententia.*
59 *Euentum rerum inſpicere debemus, quando veriſimile eſt quid tale euenturum.*
60 *Scripturam aliquam producens, an cenſeatur fateri etiã ea, quæ enuntiatiuè ſcripta ſunt. & nu. 61.*
62 *Probationes finium, quæ & quales requirantur.*
63 *Confeſſio tacita reſultans ex productione inſtrumenti, an poſſit reuocare. & num. 64.*
65 *Probatio erroris in facto proprio, quando agitur de damno vitando, an admittatur.* Et *quomodò id accipiendum. nu. 66. & 67.*
98 *Scripturam minus ſolennem contra ſe productam, an poſſit quis acceptare in parte, & in parte non, data capitulorum diuerſitate.*
69 *Librum rationum aduerſarius acceptans in parte, tenetur in toto acceptare.*
70 *Librum rationum acceptare in parte, & in parte non iudicis etiam arbitrio integrum eſt.*
71 *Scripturam producens continentem plura capitula, an poſſit in parte producere, & in parte non. & num. 74.*
72 *Statuta priuata, facta manu alicuius tertij, non poſſunt in parte acceptari, etiam in capitulis ſeparatis.*
63 *Vniuerſaliter loqui plus eſt, quàm generaliter aut indefinitè.*
75 *Scriptura fides, indiuiſibilis eſt.*

76 *Inſtrumentum quid hic differat à ſcriptura priuata.*

77 *Inſtrumenti publici & ſolennis approbatio, an dependeat à poteſtate producentis.*

78 *Inſtrumenti productio, ſine proteſtatione, ſcriptura ſimpliciter & generaliter approbata, vtrum ampliùs poßit reprobari.*

79 *Inſtrumentum producens, non videtur fateri contenta in eo, eſſe vera: niſi quatenus ipſum inſtrumentum probat.*

80 *Confeßio reſultans ex productione, non nocet quominus poßit producens falſum dicere.*

81 *Appellationem partis producens, quatenus facit pro producente, non tenetur recipere contra ſe verba narratiua partis aut notarij.*

82 *Proteſtatio producentis in partibus tantùm pro ſe facientibus, quando eum non iuuet.*

83 *Inſtrumentum quando poßit produci cum illa proteſtatione: non obſtante contradictione aduerſarij.*

84 *Inſtrumentum productum cum illa proteſtatione, non obſtante contradictione aduerſarij, quando iuuet producentem: & quando non.*

85 *Reſcriptum impugnans ex capite taciturnitatis veri non dicitur impugnare narrata & expreſſa in ipſo reſcripto.*

1 VISO de verbis enuntiatiuis, an probent in antiquis: videamus † nunc de ſcriptura priuata, an probet in antiquis. Super quo dubio concludendum videtur ſemiplenam ex ea probationẽ fieri. Specul.in tit.de inſtru.editio.§. nunc dicendum. col.penul.verſic.regulariter ergo.ſequitur Anto.de But.in c.ij. col.iiij.verſicul.tertius caſus.de fide inſtrument. & ibi Feli.col. iij.in iij.limitatione Socin.in conſil.186.col.v.in fin.verſic. multum etiam operatur antiquitas.libr.ij. Dec.in d.c.cùm cauſam. colum.ij.poſt medium.verſicul.Secundò limitatur.de probat. Iaſo.in repetitio.d.l.admonendi.colum.86. verſicul. confirmo vtrunque dictum.& ibi Ripa col.penulti.ff. de iureiur. & idem Iaſ.in d.l.cùm aliquis.col.fin. C.de iure deliberand. Eſt verum, quòd idem Iaſ.in conſil.65.col.iij.verſicu. Tertiò confirmatur. lib.iij.& in conſil. 66.col.iij.poſt medium.verſicu. ad prædicta accedat.lib.iiij.infideliter refert illud dictum Anton. de Butr. in d.c.ij.de fide inſtru.vt procedat reſpectu plenæ probationis. dum ſimpliciter dicit, quòd probat: quia appellatione proba-
2 tionis, intelligitur de plena. Sed † aduertendũ hic, an talis probatio ſemiplena, quæ inducitur ex ſcriptura priuata in antiquis, locum habeat contra tertium? puto, quòd ſic: quia contra ſcri-

tra ſcribentem,aut eius hæredes vel ſingulares ſucceſſores probat plenè,etiam in non antiquis.l.Publia.§.fin.ff.depoſit.l.generaliter.C.de non nume.pecu.Specul.in d.titul.de inſtru.edi. §.nunc dicendum.col.fin.Bald. in conſil.275.colum.ij.libr.iij. Geminia.in conſil.ix.quod intelligitur,modò non negetur:ſed recognita ſit,aut aliter iuſtificata.Bartol.in authenti.& ſi contractus.C.de fide inſtrumen.Dec.in d.c.ij.colum.ij.in princip. de fide inſtru.

3 Sed quæro † hîc,ad hoc vt talis ſcriptura priuata probet ſemiplenè, contra tertium in antiquis, an ſit neceſſe conſtare, quòd ſit ſcriptura illius, qui dicitur eam ſcripſiſſe, ſi negetur. Videtur dicendum,quòd ſic:argu.l.diuus. & quod ibi Bartol.ff. de teſta.milit.vbi ſtante ſtatuto, quòd contra inſtrumentum nihil opponi poſſit:poteſt tamen opponi, quòd non ſit inſtrumentum, & ſic conſtare prius debet de ſubſtantia rei, 4 quod ſit inſtrumentum. Omnis † enim diſpoſitio,præſupponit ſubſtantiam actus:dicit Calca.ſequendo illud dictum Bart. in conſil.87.colum.ij.circa princip. tradit Dec. in c. conſuluit. in tertio not.de appella.Iaſ.in l.ſi quando.in quarto not.C.vnde vi.& ſic quando quæritur,an ſcriptura priuata manu talis ſemiplenè probet contra tertium in antiquis, conſtare prius debet,quòd ſit ſcriptura illius,cuius eſſe dicitur.

5 Putarem † tamē quod in hac re propter antiquitatem temporis & difficultatem probandi, probationes leuiores ſufficiant: puta per ſolam comparationem literarum in caſu, in quo aliàs nō ſufficerent. Aliàs enim,niſi dicamus talem probationem eſſe neceſſariam, daretur materia delinquendi & fabricandi ſcripturam priuatam falſam,quæ videatur de antiquo. & ex hac conſideratione videtur reſponſum ad argumentum,quod aduerſus præmiſſam concluſionem facit ſocer & dominus meus Purpuratus in d.l. admonendi.column.29.circa princip.videlicet, quòd ſi apocha priuata ſemiplenè probet in antiquis,dari videtur occaſio fabricandi falſum: quia, vt dixi,conſtare oportet, quòd ſit de antiquo. & præterea daretur occaſio delinquendi, ſi induceretur plena probatio: ſemiplena autem non adeò videtur præiudicialis, cùm non ſit locus iuramento ſuppletiuo in facto alieno. Rurſus talis probatio non videretur neceſſaria,quando talis ſcriptura priuata reperiretur in archiuo publico,per ea, quæ ſtatim dicam.

6 ¶ Quid † in factis non antiquis,an ſcriptura priuata probet? Dic quod non.l.inſtrumenta domeſtica.l.exemplo.& l.rationes.C. de fide inſtrumento.l.nuda.ff. de donatio. l.ij.& l.final.C. de conuenien.fiſci debito. libro decimo.cap.ij.

de fide inſtrumento.nec habet ſcriptura priuata præſumptionem iuris pro ſe.Bartol.in l.j.colum.ij.C. de iurament.calum. Dec. in dicto capitul.ij. in quarto notabili, & columna tertia, verſicul.& vlterius conſiderandum.de fide inſtrument.Iaſ.in l. ſi poſt diuiſionem.circa principium.C. de iuris & facti ignorá. intellige de præſumptione, quæ transferat onus probandi in
7 aduerſarium.& ita loquuntur Bart.& doct.vbi ſuprà.facit † tamen aliqualem præſumptionem.Bartol.& docto.in d.l.admonendi.colum.vij.vbi Ripa colum.xx.nume.98.Iaſo. in conſilio 129.colum.ij.poſt medium libro primo. & in repet. dictæ l.admonendi.colum.40.verſicul. vltimo, inquantum vult Bartol. & iſta aliqualis præſumptio operatur,quòd data paritate probationum, is præfertur, pro quo eſt iſta aliqualis præſumptio inducta ex ſcriptura priuata:iuxta gloſ.& doct.in dicta l.ſi duo. ff.de iureiurand. Rurſus operatur iſta præſumptio,quòd apocha iuncta cum aliis adminiculis,plenè probat.Iaſ.in dicto conſilio 129.columna ſecunda circa medium,libro primo.¶Sed So
8 cin. † in conſil.68.colum.ij. poſt medium. libro quarto tenet, quòd ſcriptura priuata habet præſumptionem iuris pro ſe: per l.optimam.C. de contrahen.& committen.ſtipul.iuncta gloſſ. fin.ibi: quæ dicit illam legem loqui in inſtrumento priuato.allegat etiam l.j.C.eodem titul.& quòd illa l. optimam. loquatur in ſcriptura priuata,videtur tenere Innocen. in capitu.cùm Ioannes eremita.colum.final. verſicul. item dicunt, quòd licet priuata ſcriptura.de fide inſtrument. Similiter Bald.in dicta l. optimam.in finalibus verbis,ſequitur gloſſ. in fin.ibi, quòd lo-
9 quatur illa lex in inſtrumento priuato.¶Sed reſpondeo † ad dictum Socin.quod imò dicta l.optimam.loquitur in inſtrumento publico. Patet, quia requirit in eo locum & tempus: & tamen ſi eſſet ſcriptura priuata, non requireretur tempus.l. cùm tabernam.§.idem quæſijt.ff.de pignor.vbi Alexand.in apoſtil. ad Bartol.& idem Alexand.in conſilio 132. columna prima ad finem libro quarto. Paulus de Caſtro in conſilio 216. Confirmando.columna prima ad finem libro primo.Dec.in dicto capitulo ſecundo columna quarta de fide inſtrumentor. in quibus tamen locis declaratur hoc procedere,quoad præiudicium ipſius ſcribentis. Secus,vbi ageretur de eius commodo,& tempus neceſſario venit probandum.& ita arguit Iaſ.in l.de pupillo.§.qui nuntiat.circa finem.ff. de operis noui nuntiatio. Vbi, quòd textus in l.j.C.de apochis public libro decimo, loquitur in apocha publica,non priuata:quia in dicta l.j.requiritur dies & con-

& conſul, quæ non requiruntur in ſcriptura priuata. & profe-ctò ſi videantur docto. dicentes requiri appoſitionem diei in publico inſtrumento. allegant ad hoc dict.l. optimam. ergo neceſſariò prǽſupponunt illam legem loqui in inſtrumēto publi-
10 co. ¶ Secundò † reſpondeo, ad dictum Socin. poſito, quòd illa l. optimam. loqueretur in ſcriptura priuata: tamen debet intelligi de tali ſcriptura priuata, quę fidem facit: quia habet ſubſcriptionem trium teſtium, qui recognouerunt eius ſubſcriptionem: iuxta l. ſcripturas. C. qui potior. in pigno. hab. & ita intelligit Cyn. ibi in quarta oppoſitio. Bald. tamen in conſilio 149. Proponitur. ante finem libro primo. appellat talem ſcripturam habentem ſubſcriptionem trium teſtium ſolennem: non
11 tamen publicam. ¶ † Tertiò quod text. in dicta l. optimam. loquatur in inſtrumento publico, probatur ex alio. quia doctor. dicunt, quòd inſtrumentum publicum, ad hoc vt reprobetur per teſtes, debent eſſe teſtes omni exceptione maiores. & pro hoc allegant dict. l. optimam. Ita Salicet. in dicta l. optimam. in ſecundo notabili. Bartol. in l. j. §. ſi quis neget. colum. final. ff. quemadmo. teſtamen. aperian. vbi Bartol. expreſsè intelligit dictam l. optimam. in inſtrumento recepto per notarium. Idē tenet Bald. in conſil. 37. Quid in tabellio. circa fi. lib. j. in l. in exercendis. colum. j. C. de fide inſtrument. Corne. in conſil. 232. colum. ij. lib. j. & conſil. 261. colum. v. lib. iiij. Iaſ. in conſil. 13. colum. penulti. verſicul. tertiò principaliter. libro tertio. quod tamen intellige, vt dixi in conſil. 56. numer. ix. & profectò mirandum eſt, quomodò Soci. auſus fuerit verbum tale effutire, quòd ſcri-
12 ptura priuata habeat prǽſumptionē iuris pro ſe. ¶ Dictum † tamen Socin. poſſet procedere, quando conſtaret ſcripturam priuatam eſſe ſcriptam manu eius, cuius eſſe dicitur. & ſolùm eſſet quæſtio, an dicatur facta præſente vel abſente parte. nam tunc præſumitur, quòd præſente parte ſcripta ſit: & ita loquitur tex. in d. l. j. C. de contrahen. & com. ſtipul. Bald. in conſil. 380. Tres
13 ſunt caſus. in princ. libr. v. ¶ Præmiſſa, quòd ſcriptura † priuata non probat, nec præſumptionem facit, procedunt, licèt talis ſcriptura facta ſit manu notarij quando non habet ſolennia requiſita ad ſcripturam publicam. Bald. in conſilio quatercenteſimotrigeſimooctauo. Quia teſtes. in fine libro tertio.
14 ¶ Secundò † procedit memorata concluſio, licet agatur de fauore piæ cauſæ: quia adhuc ſcriptura priuata non probat. Quod ſic probatur. Non magis probat ſcriptura, quàm vox viua. capitulo licèt ex quadam. in ratione ſui, de teſti. l. in

exercendis.C.de fide inſtrum.Cyn.in l. in bonæ fidei.C. de iureiurand.Bartol.in l.admonendi.ff.eodem titulo. Anchara.in conſilio vigeſimooctauo, Rationes.columna ſecunda poſt medium,verſiculo,vlterius hoc probatur. Roman.in conſilio 204. columna prima,verſiculo,tertio ad idem. imò magis credi debet viuæ voci,quàm mortuæ.§.ſi quis igitur.in authent.de inſtru.caut.& fid.quem tex. ad hoc citat Alexand. in conſilio iij. columna penultima libro ſecundo. Sed in pia cauſa non eſt remiſſa ſolẽnitas iuris diuini, quòd in ore duorum vel trium ſtet omne verbum:vt habetur in c.relatum.& in cap.cùm eſſes.extrà de teſtament.ergo ſi non creditur viuæ voci vnius in fauorem piæ cauſæ: ergo nec voci mortuæ vnius ſcripturæ. & eadem ratione idem dici poteſt in ſcriptura priuata vnius ſuperioris. Pro quo etiam faciunt,quæ latè ſuprà diximus circa intellectum clementinæ primæ de probatio. quòd non procedit, vbi agitur de præiudicio tertij in iure iam quæſito. ¶Limita
15 † nunc prædictam concluſionem,vt non procedat in ſcriptura priuata recognita per ipſum ſcribentem: quia probat contra eum, & habentes cauſam ab eo: licèt non habeat ſubſcriptionem teſtium,nec iuuetur comparatione literarum:vt ſuprà dixi,per l.Publi.§.fi.ff. depoſiti.l.cũ de indebitò.§.fi.ff.de prob. authen.cõtra qui propriã.C.de non nume.pecu.l. generaliter. eo.tit.Bald.in d.conſil.275.col.ij.lib.iij.& in conſil.466.Ad intelligentiam.in prin.lib.v.Paul.de Caſt.in cõſ.312. Ad primum
16 reſpondetur.in ij.dubio.lib.ij.¶Iſtud tamen,quod † dixi talem ſcripturam priuatã fidem facere, etiam contra tertium habentem cauſam à recognoſcẽte:procedit in recognitione facta ante ceſsionem in alium factam: ſecus,ſi poſt.& idem in ſcriptura facta poſt ceſsionem,ſeu de qua eſſet dubium,an eſſet facta ante ceſsionem vel poſt:per ea,quæ ſuprà dixi de verbis enuntiatiuis,an probent contra particularem ſucceſſorem. & iſtud eſt, quod dicunt doctor. quòd vbi agitur de præiudicio alterius, quàm ſcribentis:etiam in ſcriptura priuata,requiritur tempus, vt ſciatur quo tempore facta ſit, & quòd verè appareat eam factam de illo tempore,cùm fieri poſſet ſub alio tempore in præiudicium tertij: vt per Alexand. in dicto conſilio centeſimotrigeſimoſecundo in tertio dubio,& per alios doctor.ſuprà alleg.
17 ¶Limita † ſecundò, non procedere in ſcriptura priuata eius, cuius perſona eſſet approbata à parte aduerſa, in dictis & factis: quia pars dixiſſet, quòd ſemper habuit ſcribentem pro perſona veridica in omnibus eius dictis & ſcripturis. Tunc enim ta-

enim talis ſcriptura probat contra partem: licèt in ſpecie non approbauerit ſcripturam, de qua agitur. Ita Alexand. in conſi. 11.col.ij. in fin. verſicu. nec obſtat ſi dicatur. lib. iiij. ¶ Sed hîc
18 quæro, quid † ſi perſona tantùm ſcribentis approbetur: quia pars dicat ſcribentē eſſe perſonam honeſtam & probatā, non autem in facto aut ſcriptura in genere vel in ſpecie? videretur talem approbationem nihil operari: quia approbatio perſonæ nihil facit quò ad approbationem dicti aut facti l. ſi quis teſtibus. C. de teſtibus. c. ſi quis teſtibus. iiij. quæſt. iij. c. prçſentium. & ibi not. de teſtibus. Similiter ſi approbo perſonā iudicis, non intelligor approbare eius dicta. c. ſuper quæſtionū. de offic. delega. Geminia. in conſi. 15. col. fin. in princip. Puto, quòd ex tali approbatione, apocha faciat ſemiplenam probationem, ex eo quod ſcribit Bald. in d. l. in bonæ fidei. col. pen. verſic. ſed dubitatur de vno. C. de rebus credit. vbi quando approbatur teſtis in perſona, ſed non in dicto, eius teſtimonium probat ſemiplenè. quod dictum refert & ſequitur Iaſ. in repe. dict. l. admonendi. col. 78. verſic. quid ſi vnus teſtis eſt approbatus. numer. 167.
19 ¶ Sed † quæro rurſus, pone quòd in cōpromiſſo partes dicāt, quòd in tali ſcriptura continetur teſtamentum & vltima voluntas talis, an ex talibus verbis cenſeatur approbata ſcriptura, & fidem faciat, ſi non erat ſolennis? Deci. in conſ. 612. col. ij. circa medium, tenet, quòd non: quia ex iſtis verbis ſolùm cenſetur approbatū factum, id eſt, quòd teſtamētum ita ſcriptum fuerit: ſed nō cenſetur approbata qualitas facti, id eſt, quòd ipſum teſtamētum ſit validum. & poteſt quis approbare factum, & qualitatē eius reprobare. allc. pro hoc Bald. in l. j. col ij. C. de furtis. Pau. de Caſt. in l. iij. §. falſus. per illū text. ff. rem rat. hab. vbi quod poteſt quis approbare actū, tanquàm geſtū, & repro-
20 bare tanquā ſic geſtū. & facit quod infrà dicā. n. 120. Quid, † ſi quis ſæpiùs habuerit talem ſcripturā priuatā præ manibus, nec vnquàm contradixerit, an cenſeatur illam approbaſſe? videretur dicendum quòd non: quia ex ſola taciturnitate non inducitur ratificatio aut approbatio. Innocen. in c. olim. iij. in fi. de reſtitu. ſpoliato. vbi ſi iudex poſt appellationem me excommunicet, & ego tollerem ac ſuſtineam excommunicationē, abſtinendo ab his, quæ excommunicato prohibentur, ex tali patientia, tolerantia aut taciturnitate non cenſeo approbare excommunicationem, & renuntiare appellationi. ſequuntur Anton. Imol. Abba. & modern. in c. gratum. de offic. deleg. Approbatio
21 enim † inducitur ex facto aliquo, non ex non facto. Socin. in

conſi.104.colum.fina.poſt medium.libr.iiij.& quòd ex taciturnitate non inducatur approbatio,tradit Decius in conſil. 98.ad fin. Addo Bald.in l.ei qui non.verſic.quæro , nunquid ſi dominus.C.ſi ex falſis inſtrumen.vbi ſi lata ſit ſententia contra falſum procuratorẽ,& dominus tacuit, nec appellauit , ex tali ſilentio non cenſetur ſententia approbata:quia ſilentium nihil eſt,quod Bald.dictum refert & ſequitur Alexand.in conſi.191.col.iij.verſicu. hoc expreſsiùs voluit Bald. libr. vj. Addo Baldum in conſil.321. Verba compromiſsi.libr.v. vbi, quòd ex ſolo ſilentio non dicitur aliquid fieri in concordia,quãdo concorditer quid fieri debet,ſed requiritur declaratio vuluntatis.
22 ¶Contrarium † in præmiſſa quæſtione , quòd imò ſcriptura priuata cenſeatur approbata ex tali non contradictione eius, qui eam præ manibus ſæpe habuit,determinat Paulus de Caſtro in conſil.314. Omiſſo primo.colum.ij.poſt medium, libr. ij.argumen.l.Labeo.ff.de aqua pluuia. arcend. vbi taciturnitas patientis ædificari,ipſi tacenti præiudicat,ne ædificans cogatur ædificium demoliri.Sed ille text.parum facit: quia taciturnitas ibi facit, quòd tacens agere non poteſt: non tamen, vt ob talem taciturnitatem conueniri poſsit: prout contingit
23 in ſcriptura priuata,ſi illa dicatur approbata.Sed † pro opinione Paul.adduco Abb.in c.cùm virum.in tertio notab.de regularib.vbi quando taciturnitas habet in ſe mixtum aliquod factum poſitiuum,ſemper tacens cenſetur conſentire. ſequitur Iaſ.in l.quæ dotis.colum.14.in fin. verſicu. decimusſeptimus & vltimus caſus eſt.ff.ſolut.matrimo.Sed in caſu noſtro vltra taciturnitatem interuenit factum poſitiuum,id eſt receptio& tractatio illius ſcripturæ priuatæ.Pro quo text.optimus in clemen.j.de procuratorib.vbi recipiens inſtrumentum mãdati, in quo cõſtituitur procurator,cẽſetur ſe obligare ad illud officium,vt ampliùs recuſare non poſsit.quem text.citat Iaſ.in d.
24 l.quæ dotis.¶ Ad idem † adduco Calderi.in conſil.j.in fin. in titu.de ſponſalib.vbi quando ſponſalia ab initio ſunt nulla ob impedimentum conſanguinitatis, ſi poſt diſpenſationẽ Papæ contrahentes taceant,nec reuocẽt ſponſalia:cenſentur illa approbare.Ratio huius dicti eſt: quia vltra taciturnitatem contrahentium interuenit factum poſitiuum,id eſt interpretatio
25 diſpenſationis.¶Sed † in præmiſsis præſupponitur approbari poſſe ſcripturam priuatam : quæro, an talis approbatio valeat?breuiter Innocẽ.in c.cùm P.tabellio. poſt medium. de fide inſtrumentorum.tenet non valere conuẽtionem:quia partes non

tes non poſſunt creare quem notarium:quod videretur fieri, ſi daretur plena fides ſcripturæ vnius priuati hominis.ſequuntur Baldum & Abbatem,ibi.Idem Baldus in l. Imperator.colum.fina.ff.de ſtatu hominum. Roma.in conſi.204.Pro diſcutienda.colum.j.verſicu.ſecundò idem probo.& in conſilio ſequen.205.Decius in dict.conſil.6'2.colum.ij.circa medium.Iaſon in l.non impoſsibile.col.ij. ff.de pactis. in l. iuſiurandum, quod ex conuentione.in princip.colum.ij.ff.de iureiurand. & idem Iaſon in repetitio.dict.l.admonendi.colum.78.in fi.verſicu.nec prædictis obſtat,quòd illud dictum Innocent. magis communiter approbatur. Idem tenet Ripa ibi col. 20. in ſcriptura priuata abnegata,&nullo adminiculo fidei roborata:ſecùs ſi ſit vel partium vel teſtium ſubſcriptiõe roborata: per ea, quæ notat Bartolus in l.fina.ff.de prætor.ſtipulatio.& aduerte:quia præmiſsi doctores videntur iſtud velle etiam in ſcriptura iam facta,dum generaliter loquũtur.¶ Contrariam opi-
26 nionem,quòd imò talis conuentio † valeat:tenuit idem Bald. ſibi contrarius in l.de quibus.colum.ij.in fin.verſicu.item per pactum.ff.de legibus,quem Decius in dict.conſi.612.inaduertenter allegaui t pro opinione Innocen.cùm ibi Bald. expreſsè teneat contra Innocentium. Addo eundem Baldum in conſ. 275.Factum tale eſt,quidam campſor.colum.ij.verſicu.ad primum.libr.iij.& quòd valeat conuentio,tenet Alexand. in l. j. §.fina.ff.de verborum obliga.ſequendo Bald.in dict.l.de quibus. Idem tenet ipſe Alexand.in conſi.11.colum.iij.lib.iiij.ſequitur Deci. ſibi contrarius,in c.ij.colum.vij.verſi.ſimiliter valet conuentio.de probatio.in c.veniens.in fin.de teſtib.& in c. ij.col.iij.verſicu.notandum tamen eſt.de fide inſtrumen. Eandem opinio.contra Innocen.latè tenet & defendit Iaſ.in repetitio.dict.l.admonendi.col.42.verſic. nunquid autem partes. Corne.in conſi.174.colum fina.lib.iij.Felin.in dict.c.ij.col.iij. poſt medium.in vj.fallentia,de fide inſtrumen. ¶ Et profectò iſta opinio contra Innoc.videtur verior & æquior. & pro iſta
27 opinione † arguo ſic.doctores volunt valere conſuetudinem, quòd credatur ſcripturæ priuatæ,& in conſuetudine nemo diſcrepat:quia etiam Innocen.hoc tenuit in d.c.cùm P.tabellio. cum ſimil.quę Iaſ.adducit in repe.d.l.admonẽdi.col.41. verſ. ſeptimus caſus eſt.& pro hoc eſt text.in c.cùm dilectus.de fide inſtrumen. Deci.in d.c.ij.col.vj.de probatio.in dict.c.veniens. col.fina.circa medium.de teſtib. & in c. j.col.j. circa medium. de fide inſtrument. Addo Federic.de Senis.in conſil.119.Nulli

dubium.in fin.Idem dicunt doctor.in ſtatuto,quicquid aliter tenuerit Innocen.in dict.c.cùm P.tabellio.vbi voluit hoc procedere ſolùm in ſtatuto eius,qui poteſt creare tabelliones: ſed quod idem ſit in ſtatuto alterius obtinentis poteſtatē ſtatuendi,licèt non creandi notarios,puta in ſtatuto vniuerſitatis, tenet Felin.in dict.c.cùm P.tabellio.Deci.in dict.c.ij.col.vj.in fi. verſicu.circa primum.de proba.dict.c.j.in ij.notab. de fide inſtrumento.& in cap.j.colum.17.in fin.verſicu.& nota quòd libris.de probatio.Bald. Ange.Alexan.& moder. in l. quædam. §.numularios.vbi Iaſon clarè in ij.notabi.ff.de edend. & idem Iaſ.in l.j.col.v.verſicu.ij.ex hoc membro.C.de ſumma trinita. & fide catholic.& in l.ſi non ſpeciali.in ij. notab.C. de teſtam. Addo Geminian.in conſil.62. col.j.vbi, quòd ſtatutum poteſt dare poteſtatem conficiendi inſtrumenta publica,& fidem facientia in territorio,ſaltem ſtatuentis,perſonis etiam non notarijs.allegat Hoſtien.Ioan.Andr.& Anton.de Butr.in dict.c.
28 cùm P.tabellio.Addo † Alexand.etiam in conſi.53.col.j.libr.j. vbi fortiùs voluit valere capitula aut priuilegia, quòd detur plena fides ſcripturis priuatis aut libris Hebræorum.Idem voluit Socin.in conſi.62.In præſenti conſultatione.col.iij. verſic. prætereà clarè reſpondetur.lib.j.Quid igitur,in fauorē Chriſtianorum,eſt verum,quod tale ſtatutum in fauorem Hebræorum damnat idem Alexand.in dict.conſi.ij.colum.penultim. verſic.& ſi fas eſt dicere.libr.ij.ſed Purpura.in dict.l.admonendi.col.37.quòd valet inter ipſos Iudæos non contra Chriſtianum,niſi conditum ſit ab eo,qui poteſtatē haberet derogan-
29 di canoni.Ego † tamē adhuc iſto caſu haberem tale ſtatutum pro iniquo,& irrationabili ac inhoneſto,quòd credatur Iudæo infami contra Criſtianum:ſed inter Chriſtianos, quòd valeat tale ſtatutum,quo datur plena fides ſcripturæ priuatæ, tenet
30 idem Alexan.in cōſi.170.circa princip.lib.vij.¶ Hoc ita † præſuppoſito,quòd valeat ſtatutum, per quod datur fides plena ſcripturæ priuatæ, dico quòd à fortiori debet valere pactum, quò ad præiudicium ipſarum partium:quia plus poſſunt partes in re propria,& ad earum præiudicium,quàm ſtatutū. ita probatur in l.fina.§.fina.C.de tempor.appellatio.iuncto c.venientes.de iureiurand.nam in dict.l.fina.dicitur, quòd partes poſſunt renuntiare appellationi,in earum præiudicium. & tamen in dict.c.venientes.dicitur non valere ſtatutū tollens appellationem.& ita per illa duo iura hanc regulam tradit Abb. in c.cùm dilectus.col.vij.de arbitr.Ita etiam arguit Iaſ.in l.j. §. fina.col.v.

fina.col.v.in fin.ff.de verbor. obliga.Crotus in l.filiusfamiliâs. §.diui.col.23.in fin.ff.de lega.j.Itaque ſi valet ſtatutum, quòd credatur ſcripturæ priuatæ in præiudicium aliorum, quantò magis debet valere pactum,poſſe partes tale præiudicium ſi-
31 bijpſis,& cōtra ſeipſas facere.¶ Non obſtat modò ratio † Inno. in dict.c.cùm P.tabellio.quòd partes nō poſſunt creare quem notarium,quia fateor:ſed nego,quòd per tale punctum priuatus ſcribens fiat notarius,& quòd eius ſcriptura priuata dicatur inſtrumentum publicum notarij, licèt fidem faciat. & iſta in effectu fuit reſponſio Alexand.in dict.l.j.§.fina.ff. de verbo. obligatio.& in dict.conſi.113.col.iij.libr. iiij. argumentū enim Innocen.procederet,ſi ageretur de pacto priuatorū, quòd ſcriptura priuati vnius fidem faciat contra omnes: ſecùs, ſi inter ipſos cōtrahentes tantùm.¶ Secundò reſpondeo,quòd attenta ratione Innocen.ſequeretur,quòd etiam ſtatutum iſtud diſponens,non valeret,quando fit ab his, qui notarios creare non poſſunt.& tamen in ſtatuto doctor.communiter tenent contra Innocen.ergo à fortiori idem iuris in pacto eſſe debet quòad præiudicium ipſorū paciſcentium.¶ Et maximè procedit iſta opinio contra Innocen.quando ſcriptura iam eſſet facta.Imò tūc res videtur ſine dubio, quod approbari poſsit: quia etiam ſine ſcriptura aliqua ius non prohibet, quominùs poſsim confiteri intentionem aduerſarij eſſe veram. Bene fateor,quòd ſi ſuperueniret aliqua cauſa de nouo:quia pars mutaſſet mores in deterius,quòd poſſem recedere à tali pacto:argumento l. de ætate. §. ex cauſa.ff. de interrogatori. action.
32 ¶ Aduertendum tamen † circa præmiſſa,dum dictum eſt valere conſuetudinem aut ſtatutum, quòd credatur ſcripturæ priuatę alterius,puta mercatorum:quòd talis conſuetudo vel ſtatutum tale non valeret,quādo eſſet nimium generale, aut indiſcretum,quòd indiſtinctè credatur omni ſcripturæ mercatorum,non habita differētia perſonarū & rerum, ita quod credatur omni ſcripturæ cuiuſlibet mercatoris,& quantamcunque contineat quantitatem:quia daret materiam delinquendi.debet ergo intelligi conſuetudo vel ſtatutum eiuſmodi,quando ſcriptura priuata eſſet veriſimilis,ſecundum qualitatem perſonarum ad bonam æſtimationem mercatorum. Ita Baldus in l.vnic.col.iiij.C.de confeſſ.quod dictum pro ſingulari ſequitur Felin.in dict.c.ij.colum. iij.in ſecunda fallentia.de probationib.& in cap.antepenulti.colum.ij.eodem tit. Decius in dict.cap.j.colum.17.in fin.verſicu.& nota,quòd li-

bris.& in c.ij.colum.vij.de probatio.Iaſon in dict.l. quædam. §.numularios.colum.ij.ff.de edend.& in repetitio.dict.l.admonendi.col.46.in fin.verſic.dicit tamen ſingulariter Bald. & in conſil.103.col.j.in fin.libr.j.addo Alexand.in conſi.vltimo.colum.ij.in fin.verſicu.fortiùs dixit.libr.vij.Socin.in conſil.87.colum.fina.libr.j.& iſta ratione occaſionis delinquendi Bald.in conſil.349.Si hoc quæritur.in ij.dubio.lib.v.non auſus fuit decidere,an tale ſtatutum valeat,vel non.Dubitare tamen non debebat,propter text.in dict.c.cùm dilectus.de fide inſtrument.ſed poterat modificare:prout fecit in dict.l.vnic.
33 cuius modificatio prudentibus placuit. ¶Talis tamen † conſuetudo,quòd credatur libro mercatoris,in eius fauorem, dicitur odioſa.Iaſon in l.ſi idem cum eodem.in princip.col. iij. verſic.ſucceſsiuè quæro.ff.de iuriſdictione omnium iudicum. Contrarium dicit Socin.in conſil.24.colum.penulti.verſicu. quinimò dici poteſt.libr.ij.¶Ex præmiſsis abundè declarata habetur ij.limitatio,quòd ſcriptura priuata probat, quando eſt approbata à parte.& quòd tenet talis approbatio, rurſus caſus nonnullos adduximus,in quibus approbatio facta cenſeatur, non citra magnæ vtilitatis compendium in conſulendo & iudicando.Equidem nihil hìc pono,quid non in iudicijs aut ſententijs dicendis ſequi ipſe audeam in foro vtrque & poli & hominum:nec aliud Deũ obſecro,quàm vt ſcribentis animum veritatis auidiſsimum,ad eam ipſam veritatis
34 rectitudinem proferat.Neque † enim ſcientia hac noſtra ex animi affectibus vti debemus,aut æris cupiditate, aut amicorum vel propinquorum affectione aut potentiorum formidine.Quem vnum ſcopum,ſi firmiter nobis propoſitum haberemus,non totiens,arbitror,varietatis leuitatem audiremus, non citra ſplendoris noſtri obſcurationem. Quòd ſi doctor. omnes ad vnum veritatis viam adirent,non tot tantæque opiniones, aut cõtradicendi aut gloriæ ſtudio philoſophiæ huius moralis decus deturpatum haberent.Dij faciant,vt prophetę preces omnes conferamus:Cor mundum crea in me Deus: & ſpiritum rectũ innoua in viſceribus meis.Nemini tamen mirabile futurum ſit,quòd inter doctores non omninò conueniat de mortalium ſcientia,quando & illa Dei ipſius lex ſanctiſsima,& ſola ipſa vera & irrefragabilis impiè hodie (proh dolor) vertitur,in peſsimo Chriſtianorum malo.Deum obteſtor,vt ad eccleſiam ſuam reſpiciat,quod omninò futurũ ſpes
35 eſt non medioctis. ¶Non omitto,† tamen circa hanc ſecundam limi-

dam limitationem,vnam quæſtioné in practica vtiliſsimam. Pone,ego produxi in iudicio vnam ſcripturam minùs ſolennem,an ex tali productione,dicar,eam approbare? Innocen.& Abb.in c.cùm venerabilis.de exceptio.tenent,quòd nó.ſequitur Roma.in conſi.294.Hæc confeſsio.vbi rationem adducit: quia producens inſtrumentú,cenſetur illud approbare & confiteri: prout in eo continetur. ſed in tali inſtrumento non ſolenni nihil effectualiter continetur, ex quo effectus probationis nullus eſt.& paria ſunt nihil contineri, vel contineri quidem,ſed id,quod continetur apparere non poſſe,ob defectum probationis.l.duo ſunt Titij.ff.de teſta. tutela. Eandem opinionem tenet Alexand.in conſil.108.col.ij. in fin. verſicu. nec obſtat,ſi diceretur.libr.v.& in conſilio 124. colum.ij.libr.vij.

36 ¶Contrariam † opinionem, quòd producens inſtrumétum nó ſolenne (loquor de tali ſolennitate,quæ ſolùm reſpicit inſtrumentum,non negotium principale: puta, quia careat inſtrumentum indictione & conſule) cenſeatur illud fateri: voluit Bald.in l.alia.col.ij.verſic.ſed pone,quòd quis confitetur. C.de his,quibus vt indig.ſequitur Deci.in c.cùm venerabilis. col.16.verſicu.quinta concluſio.de except.& ibi Felin.col.vij. in ij.limitatione.Idem tenet Iaſ.in conſil.160.col.iij.poſt medium.libr.ij.vbi Iaſ.allegat Bald.in l.ij.in fin.C.de fideicom.libert.Addo vltra Moder.Alexan.in conſi.184.col.ij.verſicu.& poſito,quòd etiam aliquo modo lib.vij.vbi ſequitur Bald.in d. l.alia. Idem tenet Ange.in conſi.132.Quidam Nicolaus.col.ij. ex quibus apparet opinioné Bald.eſſe magis communem. Et

37 aduerte, † quòd producens ſcripturá non ſolennem, non ſolùm cenſetur approbare,quæ in ipſa ſcriptura cótinuatiuè cótinentur:ſed ea etiam,quæ ſunt in loco ſeparato:puta ſolutionem debiti ſcriptú à tergo ipſius ſcripturę.Ange.in d.cóſi.132.

38 ¶Præmiſſa † tamen nó procederent,quando produceret quis inſtrumentú non ſolenne,tanquàm ſolenne,& ageretur de facto alieno:quia talis productio tanquàm erronea non noceret: vt per Alexand.in dict.conſi.108.colum.ij.in fin.libro quinto.

39 ¶Sed † quid vbi defectus ſolennitatis reſpicit negotium principale,non ſcripturam inſtrumenti,an producens inſtrumentum cenſeatur fateri contenta in eo eſſe vera, adeò quòd talis confeſsio ſibi præiudicet.Puta produco inſtrumentú teſtaméti,quod habet ſolennia quidem inſtruméti,ſed nó ſolennia requiſita in actu teſtádi:puta,ſepté teſtes,vel produco inſtrumentum alienationis bonorum minoris.quod habet ſolennia in-

ſtrumenti,quò ad ſcripturã:ſed deficit ſolennitas extrinſeca requiſita in alienationibus rerum minoris. in loc. & Abb. in dict.c.venerabilis.quod ſic.& ibi Abb. in quarto caſu hoc intelligit,etiã quòd talis productio ignoranter facta ſit:quia producens crederet inſtrumentum & actum in eo contentum valere. Si enim ſcienter,res eſſet ſine dubio. & ita etiam intelligit Deci.ibi,col.16.verſic.quarta concluſio.& hanc opinionem Innoc.ſequitur Roma.in dict.conſi. 294. Bald. in d.
40 l.ij.in fin.de fideicom.liberta. ¶ Contrarium † tenet Bald. in dict.l.alia.col.ij.quia non ſufficit veritas ſine ſolennitate, id eſt quòd in rei veritate teſtamentum ſit conditum,niſi ſolenniter fuerit conditum. & hoc ſequuntur Feln. & Deci. in d. c.cùm venerabilis.Bald.etiam ſequitur deciſio.Neapolit. deciſio.25.in fi.vbi,quòd ita fuit iudicatum.Idem tenet Corn. in conſi.18.col.ii.lib.ij. vbi ſi quis fateatur codicillos eſſe factos,ſed cum pauciori numero teſtium, & ſic minùs ſolenniter,nõ præiudicat talis confeſſio:quia nõ ſufficit veritas ſine
41 ſolennitate.l.ſi veritas.C.de fideicõ.& in † teſtamento,quòd non probetur per confeſſionem partis confitentis illud factum,ſed minùs ſolenniter,tenent Barto.& doctor.communiter in l.ij.C.de bon.poſſeſ.ſecundum tabu.vbi Deci.col.iij. Ripa in l.admonendi.col.33.in fin.ff.de iureiurand. Itaque ſi expreſſa confeſſio non nocet:multò minùs tacita, quæ inſurgit ex productione inſtrumenti. ¶ Ex præmiſsis habes reprobatum vtrunque dictum Innoc.in d.c.cũ venerabilis. Eſt verum,quòd Bald.in dict.l.alia.videtur intelligere Innoc.vt loquatur ſecundum opinionẽ ipſius Bald. Tamen Deci.in d.c. cùm venerabilis.aliter refert ipſum Inno.loqui. & quidem ſi Inno.verba intueantur,nõ videntur pati illũ Bald.intellectũ.
42 ¶ Sed quid † in producente ſcripturã omninò priuatam, an illam cenſeatur approbare? Breuiter ſi teneamus opinionem Innoc.in d.c.cũ P.tabellio.de fide inſtr.quòd expreſſè approbari nõ poſſit per conuentionem partium expreſſam: multò minùs tacitè.& ita in producente ſcripturam priuatã,arguit Roma.in d.conſ.204.col.j.in fi.verſic.cæterũ,& ſi ſecundò dicatur. Sed quia tenui opinionem contra Innoc. ſolutio iſtius quæſtionis dependet ex alia quæſtione ſuprà formata, quòd producens inſtrumentum minùs ſolenne,reſpectu ſolennitatis concernentis ipſum inſtrumentum, nõ negotium principale,cenſetur ipſum approbare. Ideò eadem ratione dicedum eſt approbatam cenſeri ſcripturæ priuatę fidem.& in producente ſcri-

cente ſcripturam priuatam, quòd cenſeatur eam approbare:tradit Angel. in conſilio 182. Quidam Nicolaus.column.ij.
43 ¶ Sed nunquid † talis approbatio ſcripturæ minus ſolennis, proſit etiam tertio abſenti? videretur dicendũ,quòd non:tanquam res inter alios acta: & quia confeſsio facta abſente parte ſolùm ſemiplenè probat, vt habetur in d.l. admonendi. & ſuprà dictum eſt.Contrarium determinat Angel.in §.ſi verò expreſsim.col.iiij.in authen de here.& falcid.vbi quòd approbatio inſtrumenti tanquàm veri prodeſt omnibus ius prætendentibus ex eo inſtrumento,& quorum intereſt: licèt non fuerint preſentes illi approbationi:& poterunt agere contra ipſum approbantem,tanquàm obligatum ex tali inſtrumento. Idem dicit Angel. in approbatione teſtamenti facta per filium preteritum:quia prodeſt hæredi inſtituto etiam abſenti. Ratio, quia
44 † actus approbationis dependet à ſola voluntate approbãtis. quo caſu præſentia partis non requiritur.Bart.in l.Pomponius. col.ij.verſ.Item ex eo.ff.de neg.geſt.& in l. à quo enim.ff. rem
45 ratam haber.¶ Non obſtat,quòd † confeſsio abſente parte,ſolùm ſemiplenè probat:quia illud procedit quando cõfeſsio directò tendit ad obligandum aliquem cõfitentem. Secus,ſi principaliter tendit ad approbandum aliquid, ex qua approbatione abſenti acquiratur obligatio.& iſtud dictum Ang.pro notabili refert & ſequitur Iaſ.in l.nõ ſolùm.§.morte.col.v. poſt medium.verſic.Item pro concluſione Bald.ff.de operis noui nun-
46 tiatio.& pro † hoc dicto Ang.facit Barto.in l.is poteſt.col.iiij. verſic.nunc videamus.ff.de acquirend.hæredita.in l.final.ff.de interro.actio.Bald.in l.fin.C.de petitio.hæredi. Ang.in l.ſicut. C.de repu.hæred.vbi,quod declaratio voluntatis,facta cũ vno, præiudicat quo ad omnes.ſequitur Dec.in conſil.35.col ij.verſ. & ſic patet ex prædictis. Ideò videmus, quòd ratificatio actus fieri poteſt abſente parte,& abſenti prodeſt:quia ſolùm dependet à voluntate ratificantis: licèt ex tali ratificatione ratificans obligetur.Bartol.in d.l. Pomponius.col.ij.ff.de negot.geſt. & in d.l.quo enim.ff.rem ratam haber.Alexand. in conſil.126.in fin.lib.v. Abb.in c.Cumana.colum iiij.de electio. Dec.in conſil.286.col.ij.in cõſil.297.col.ij.poſt medium.& in l.ſemper qui non prohibet.nu ix.in fin.ff.de regul.iur. Addo Ioan.de Ana.
47 in conſil.8..col.ij.poſt medium.¶ Sed contra † prædicta adduco Soc.in conſil.105.col.j.in fi.lib.iiij.vbi,quòd ratificatio facta in abſentia partis,ſolùm abſenti prodeſt,quando tendit ad declarandum voluntatem ratificantis:ſecus, ſi ad obligandum ei,

in cuius fauorem fit ratificatio:quia tunc requiritur partis prę-
ſentia.allegat Ang.in conſil.j.Anchar.in conſil.127. Ad dubia
elicita.colum.ij.verſ.non obſtat,quòd ratificatio.¶Sed iſtud di
ctum Socin.apertè confunditur per dictum Angel.ſuprà alleg.
in d.§.ſi verò expreſsim.& contra iſtud dictum ſocin. eſt com-
munis opi.doct.volentium ſufficere ratificationem fieri in ab-
ſentia partis:licèt ex actu ratificato ratificās obligetur.Nec ob-
ſtat dictum Ang.in d.conſil.j.quia Angel. ibi nihil loquitur de
hac materia.non etiam ob. Anchar.in d.conſil.127.quia Anch.
loquitur,quando per ratificationem inducitur noua diſpoſitio:
ita quòd non eſt mera declaratio voluntatis:quia actus nō fue-
rat geſtus in ſpecie nomine ipſius ratificantis: ſed pro perſonis:
48 incertis.& ſic Anch.potiùs facit cōtra Soci.¶Non obſt. † quòd
vbi agitur de obligando requiritur partis præſentia : quia fa-
teor, vbi nullus præceſsiſſet actus in præſentia,eius cui acquiri
debet:ſed vbi præceſsit contractus præſente eo, cui acquiri de-
bet, & ſolùm reſtat declaratio voluntatis alterius abſentis , cu-
ius nomine actus eſt factus,an velit obligari:dico, quòd ſufficit
talis declaratio voluntatis per ratificationem , etiam parte ab-
ſente.Satis eſt enim,quòd ſemel fuerit præſens , & quòd appa-
reat de eius animo , quòd voluerit ſibi acquiri ex eo actu , non
enim requiritur præſentia partis ad alium finem , niſi vt appa-
reat de eius conſenſu. Patet: quia ſufficit nuntius vel epiſtola.l.
conſenſu.ff.de actionibus & obligationibus. Sufficit ergo,quò
verè appareat de tali conſenſu per præſentiam,quæ ab initio in
teruenit in ipſo actu ad quem poſteà retrotrahitur declaratio
49 voluntatis ſubſecuta. In declaratione † enim fit retrotrahitio,
etiam,quòd extremum ad quod,ſit inhabile.Ioan.And. in ad-
ditio.Specul.in tit.de teſte.§.nunc dicendum.verſic. nec etiam
hoc, ſequitur Anto.de Butr.in capit.licèt cauſam. de probatio.
vbi Felin.colum.xiij.in decima limitatione.Socin. in conſil.97.
colum.penulti.in fin libr.iiij. Dec.in conſil.25.colum.iiij. Cur-
50 tius iunior in conſil.121.col.viij.poſt medium. ¶ † Sed quæro,
circa præmiſſa,dictum eſt, quòd producens inſtrumentum mi
nus ſolenne , aut ſcripturam minus ſolennem , cenſetur illam
51 approbare,quid † ſi aduerſarius contra quem fit productio,im
pugnat talem ſcripturam, an producens tenebitur illi ſtare, vt
contra eum fidem faciat? Reſpondeo Bald. in l. ſi quis teſtibus.
columna ſecunda verſiculo ſed nunquid producens.C.de teſti-
bus. & in dicta l.alia.columna prima verſiculo quæro nunquid
ille.C.de his,quibus vt indig. quòd non præiudicat tacita con-
feſsio,quæ

feſsio, quæ elicitur ex productione inſtrumenti:ſi aduerſarius, contra quem producitur,probat de contrario:quia tunc apparet de errore tacitæ confeſsionis.allegat Bald. Innocen.in dicto capit.cùm venerabilis.de exceptio. Amplius ſubdit Bald. quòd iſto caſu non eſt neceſſaria allegatio erroris in confitente: licèt ſecus dicat in confeſsione expreſſa: quia non ſufficeret probari
52 eam erroneam,niſi error allegetur.¶ Sed hic † aduertẽdum circa iſtud dictum Bald.quia nõ videtur procedere,vbi inſtrumentum productum, eſſet minus ſolenne, & fidem non faceret. Tunc enim non videtur neceſſarium,quod aduerſarius probet de contrario,ex quo inſtrumentum productum non probat. videtur ergo loqui Bald.quando inſtrumentum productum eſſet ſolenne,quò ad fidem probatoriam: ſed illud reprobatur de falſo. & probatur contrarium eius,quod continetur in ipſo inſtrumento.Sed adhuc iſto caſu dictum Bald.non ita ſimpliciter procedit:quia ſi quis producit inſtrumẽtum falſum ſcienter,etiam quòd illud impugnetur per aduerſarium,& de falſo redarguatur: tamen in odium producentis ſcienter, adhuc videtur probare contra ipſum producentem, & hoc in pœnam delicti: vt per Modernio. in dicto capitulo cùm venerabilis. vbi Dec. columna decimaſexta in fine. verſicul. ſexta & vltima concluſio.
53 vbi tamen dupliciter hoc limitat. ¶ Quid igitur † producente inſtrumentum minus ſolenne,quod aduerſarius ſimpliciter impugnat,reſpectu fidei probatoriæ,aliter non obijciendo falſitatem,nec probando de contrario:an tale inſtrumentum probabit contra producentem? Breuiter aut contra producentem lata eſt ſententia, & ſic eius confeſsio reſultans ex productione inſtrumenti reprobata eſt per aduerſarium, & iudicem & tunc non videtur ſine dubio nocere talis confeſsio tacita: quia etiam non noceret expreſſa confeſsio, quæ ſimpliciter fieret ſine productione alicuius inſtrumenti. capitulo mulieri. vbi Innocen. & Abb. de iureiurand.& idem Innocen. in dicto capitulo cùm venerabilis. Bald. in l. ſi quis in hoc genus. columna ſecunda, verſiculo quæro vnum.C. de epiſcopis & clericis. & in l. prima columna penultima in fine,C.de confeſsis.Roman. in conſilio quinquageſimonono.Ad diſcutiendum. columna finali verſiculo ſecundo principaliter me mouet. & in conſilio centeſimoſexagemoſeptimo. Antonius. columna prima in fine verſiculo,Tertiò non obſtat confeſsio. Ad idem adduco glo.in authentic.item poſſeſſor. C.qui potior.in pignor.habe.vbi,quòd confeſſus poteſt impugnare id, quod primo loco con-

feſſus eſt, quando contra confeſsionem ſuam lata eſt ſententia. & ibi, quòd hoc procedit etiam cum eadem perſona, ſequitur Bartol. ibi & idem Bartol in l. Papinianus. §. ſed nec impuberis. colum. ij. in j. oppoſit. ff. de inofficio teſtamen. Alex. in l. magiſtratibus. colum. ij. verſic. non obſtat glo. ff. de iuriſdi. om. iud.

53 ¶ † Aut contra talem confeſsionem ſeu ſcripturam productam non eſt iudicatum, ſed pro ea ſententia dicta eſt, & tunc ſine dubio probat talis ſcriptura contra producentem: non ſolùm in fauorem partis, contra quam producta eſt: ſed etiam in fauo-

54 rem tertij abſentis, per ſuprà dicta. Et ſi dicatur, † quomodò probabit in fauorem aduerſarij, qui talem ſcripturã impugnauit? Reſpondeo, quòd non nocet impugnatio ex quo per iudicem non fuit admiſſa eadem ratione qua non nocet confeſsio

55 per ſententiam iudicis reprobata. ¶ Sed punctus † eſt, pendente iudicio, antequam talis cõfeſsio expreſſa vel tacita ſit reprobata, an interim noceat producẽti vel confitẽti? Breuiter, pars, contra quam fit productio, quãdiu impugnat inſtrumentum productum, ex eo ſe iuuare non poteſt. l. poſt legatum. ff. de his, quib. vt indign. reg. ex eo. libr. vj. ſed ſi velit pars reuocare ſuam impugnationem, & initio inſtrumẽto producto, hoc facere poterit, Bart. in d. l. poſt legatum colum. fin. Alexan. in conſil. 112. col. ij. lib. v. & in conſil. 91. col. ij. ad fin. libr. vj. Soci. in conſil. 158. col. ij. ad fin. verſicul. nec obſtat, ſi dicatur. libr. ij. Corn. in conſil. 229. Poſt redditum conſilium. colum. ij. libr. ij. Quod tamen non procederet, ſi confitens aut producẽs prius acceptaſſet impugnationem, & reſponſionem partis, recedendo ab eius confeſsione, aut productione. Cor. in conſil. 175. circa fi. lib. quarto. Quod tamen intelligerem, niſi impugnans vellet probare, de errore, & haberet probabilem cauſam impugnandi: quia in facto alieno & ſcriptura producta non eſſet authẽtica. tunc enim putarem admittendum ad probationem erroris, non obſtante, quòd confitens aut producens acceptauerit eius impugnatio-

56 nem. ¶ Et licèt † Felin. in cap. imputari. colum. j. verſicul. ſeptima & vltima declaratio. de fide inſtrumento. dicat, quòd confeſsio contentorum in inſtrumento producto, directè reuocari non poteſt: quia confeſsio ſcripta non reuocatur: illud procedit, quando quis vellet eam reuocare ſimpliciter, ſine probatione alicius erroris: ſed vbi probatur error, ſemper poteſt reuocari, non obſtante, quòd confeſsio ſit redacta in ſcriptis. & etiam, quòd ſit iurata: vt latè per Socin. in conſil. 97. colum. ij. & iij. libr. iiij. Dec. in dicto cap. cùm venerabilis. col. xv. ver. tertia con-

tia concluſio.de exceptio.Iaſ.in l.j.in iij.not C.de errore calcu.
57 ¶ Sed quid † in tertio abſente, an pendente iudicio in quo ſcriptura minus ſolennis producta eſt, poterit ſe iuuare in alio iudicio, inſtrumento producto contra producentem? & an producens poterit opponere de non fide probatoria, non obſtante eius productione & dicere,quòd nondum fuit iudicatum in cauſa,in qua produxit?Et quòd fieri poſſet,quòd pronuntiabitur contra ipſum inſtrumentum productum, quo caſu productio non nocet. Imò nec expreſſa confeſsio videretur nocere confeſsioni tacitæ reſultanti ex productione,antè, quàm contra eiuſmodi inſtrumentum productum pronuncietur. Solùm enim non nocet confeſsio expreſſa vel tacita, quando contra eam pronuntiatur.ergo interim antè,quàm pronuntietur,ſtandū erit confeſsioni & productioni.& hoc videtur tenere Abb. in dicto capit.mulieri.ante finem de iureiurand.vbi, quòd ante reprobationem nō licet venire contra confeſsionem, vt ſi ſecundum eam eſſet pronuntiatum,& ſic pendente iudicio, confeſsio habeatur pro vera,ac ſi ſecūdum eam pronuntiatum foret.Sed in contrarium † facit:quia quò ad impediēdum intentionem partis, idem videtur iudicandum de caſu dubio, quod de caſu certo:adeò debitum ſolutum pendente conditione,repeti poteſt,ac ſi conditio defeciſſet.l.ſufficit.ff. de condictio.in debit. & ſic ad impediendum agentem debitum dubium habetur pro indebito omninò. Similiter pendente dubio, an filius ſit in poteſtate,vel non patre exiſtente apud hoſtes, denegatur actio creditori, & obſtat Macedoniannm.l.j.§. ſi pēdeat. ff.ad Macedonianum.Imò ad impediendum actum, idem operatur pendentia litis, quod ſententia.l.Iulianus.in ſecundo reſponſo.ff.de condi.indebit.Imola in conſil.112.colum iij. Ideò pendente dubio, an pronuntietur contra inſtrumentum productum, impediri debet intentio tertij ſe fundantis in tali productione.¶ Sed aduerte,quòd ſi in veritate apparet illud inſtrumentum eſſe minus ſolenne, & is, contra quem producitur in alio iudicio, ab eo recedat, & reuocet productionem priùs per ſe factam,putarem eſſe locum reuocationi, quando inſtrumentum minus ſolenne continet factum alienum:in quo probabilis cadit ignorantia. & quòd tunc habeatur perinde, ac ſi pro-
59 nuntiatum eſſet contra tale inſtrumētum.quia † habemus concluſionem iuris. Inſpiciendum eſſe,quod euenire poteſt,quando veriſimile eſt illud euenturum.Bald. in l. finali.§. ſed quia. colum.final.C.communia de legat.per text.in l.ſi conſtante.in

prin.ff.ſolu.matrimo.quod dictum refert & ſequitur Dec. in l. ſi idem cum eodem.§. ſi vna.colum.ij.ff. de iuriſdictione omnium iudicum. ſed veriſimile eſt, quòd contra tale inſtrumentum minus ſolenne iudicabitur, ex quo reperitur non ſolenne: & pars illud impugnauit. Idem videtur dicendum, licet tale inſtrumentum contineat factum proprium ipſius producẽtis: per text.in dicto cap.mulieri.videretur enim abſurdum, quòd producens teneatur ſtare inſtrumento & narratis in eo, quãdo contra illud fuit pronuntiatum. Eſt verum, quòd ſi veritas ita habeat, prout in ipſo inſtrumento continetur, nõ eſſet producens tutus in conſcientia venire contra veritatem, non obſtante tali pronuntiatione contra fidem inſtrumenti: prout dicitur in di-
60 cto capit.mulieri.¶ Sed † quæro hìc, an producens ſcripturam aliquam, cenſeatur fateri non ſolum ea, quæ diſpoſitiuè ſunt prolata in ipſa ſcriptura: ſed ea etiam, quæ incidenter & enuntiatiuè ſcripta ſunt? Bald. in dicto cap. cùm venerabilis.colum. penulti.quòd ſolum cenſetur facere ea, quæ diſpoſitiuè prolata ſunt.ſequitur Alexand.in conſilio 16. colum.iiij.verſicul. præterea etiam ſcriptura.lib.v.Felin.in dicto cap. cùm venerabilis.
61 colum.v.verſicul.limita dupliciter. ¶ Sed contrarium, † quòd imò producens cenſeatur fateri etiam ea, quæ enuntiatiuè in ſcriptura producta narrantur, tenet Abb.in conſil.52.colum fi. verſicul.& præſertim, vt dixi libr.ij.per text.in capit.cum olim. de cenſib. Iſtam contrarietatem inter Bald. Alexan.& Abb. refert Iaſ.in l.ſi cui.ij.§.j.in fin.ff.de legat.j.nec aliter determinat more ſuo ſolenni. Placet mihi dictum Bald. quod approbant Alexand.& Felin. Nec obſtat text.in dicto capit. cùm olim.de
62 cenſib. quia reſpondeo, quòd ibi agebatur † de probatione finium, in quibus ſufficiunt leuiores probationes, in tantum, quòd illa probatio finium ibi non reſultabat ex productione illius inſtrumenti facientis mẽtionem de finibus diœceſis, adeò quòd niſi Abbas produxiſſet ipſa inſtrumenta, illa non probaſſent contra producentem: imò idem præſupponit tex.etiam ſi illa inſtrumenta fuiſſent ab alia parte producta & ita intelligunt gloſſ.& doctor.ibi generaliter, quòd fines probantur per verba enuntiatiua inſtrumenti, emiſſa propter aliud etiam in fauorem producentis. Secundò, reſpondeo, quòd verba enuntiatiua in dicto capit. cùm olim. erant neceſſaria ad actum qui aliàs illæ compoſitiones factæ non eſſent. Limitatur modò illud dictum Bald. in dicto cap. cùm venerabilis. duobus modis. Primò, niſi eſſent verba enuntiatiua ipſius producentis: quia cum ipſo ne-

cum ipſo negotium geſtum eſſet. dicta l. optimam.C. de contrahenda & committenda ſtipulatione. ita limitat Felinus. in dicto capitulo, cùm venerabilis. columna quinta. & latè dictum eſt ſuprà in materia verborum enuntiatiuorum, quòd probant inter præſentes, inter quos geſtum eſt negotium. Secundò, limitat Decius in dicto capitulo cùm venerabilis. colum. decimatertia in fin. verſicul. prædicta concluſio. niſi eſſent verba enuntiatiua neceſſaria ad actum ipſius inſtrumenti: quia etiam illa videtur producens fateri. & hoc modo procedat tex.
63 in dicto cap. cùm olim. de cenſibus. ¶ Quæro † etiam, an confeſſio tacita reſultans ex productione inſtrumenti, poſsit reuocari: præſuppoſito, quòd inſtrumentum productum nõ fuerit impugnatum? Innocen. in dicto cap. cùm venerabilis. tenet, quòd non. ſequitur Anchara. in conſilio 223. Ad euidentiam præmitto. colum. j. circa finem. facit Calder. in conſil. ij. circa medium. in titul. de vſur. vbi, quòd ſicut non auditur quis contra confeſſionem expreſſam: ita nec contra tacitam, quæ reſultat ex eius taciturnitate: per text. in cap. literas. de præſumptionibus. & in cap. vnic. vt eccleſia. benefic. & in terminis productionis inſtrumenti, quod reuocari non poſsit, etiam prætextu erroris: tradit Speculat. in titul. de inſtrument. editio. §. videndum. colum. iij. verſicul. quid ſi aliquis. ſequitur Felin. in capit. imputari. col. j. verſicul. ſeptima & vltima declaratio. de fide inſtrumentorum.
64 ¶ † Sed contrarium, quòd imò reuocari poſsit talis confeſsio, prætextu erroris, probando de ipſo errore. tenet Bald. in conſilio 307. Proponitur, quòd notarius. libro quinto. Guido Papæ quæſtio. 131. & quæſtio. 403. verſic. ſed iuxta præmiſſa quæro. vbi tamen Guido Papæ hoc intelligit, quando ageretur de facto alieno, in quo error eſt probabilis. & hanc opinio. quando indirectè quis vellet reprobare inſtrumentum productum, tenet Felin. in dicto cap. imputari. ſed aduerte: quia in exemplo Felin. directè videtur reprobari inſtrumentum productum ex capite erroris, producendo aliud inſtrumentum: per quod appareat primum malè fuiſſe productum. Nam in effectu hoc
65 nihil aliud videtur, quàm directa erroris probatio. ¶ Sed † aduertendum: quia etiam videtur admittenda probatio erroris in facto proprio, quando agitur de damno euitando. Bartol. in l. non fatetur. ff. de confeſ. habetur in l. ſed & ſi me putem. ff. de condictio. indebit. & in l. error. C. de iuris & facti ignorantia. Alexand. in conſilio ſexageſimonono columna penultima verſicul. Ad idem, quod notat Bald. libro quinto. Aretin. in

conſil.12.circa fin.verſic.poteſt etiam dici. & in conſil.14.c-l.v. ver.poteſt ergo dictus Marchio. Soci.in conſil.143.Diu.col.iiij. in fin.ver.prætereà fortius.li.j.& in conſil.263.col.vj.verſ.ſecunda ſpina.lib.ij.Dec.in conſil.63.col.iij.in fin.ver. comprobatur iſta cóclusio.& in conſil.402.col.iiij.circa mediú.Iaſ.in l.ſi poſt diuiſionem.in ſecundo not.C.de iuris & facti igno. Curtius iunior in conſil.7*.col.pe.poſt medium.vbi idem dicit,quádo agitur de perdendo lucrum iam quæſitum : quia tunc dicitur tra-
66 ctari de damno euitando. Hoc tamen, † quòd admittatur probatio erroris in facto proprio,quando agitur de damno euitando,videtur intelligendum, quando error eſſet probabilis.Dec. in l.j.colum.ij.in fin.C.de errore calcu.& multò magis admitteretur error in facto proprio, quando tractaretur non de præiudicio errantis,ſed tertij. Dec.in c.ex parte.j. in quarto notab.
67 de offic.deleg.Hanc tamen † concluſionem,quòd in facto proprio toleratur error,quotiens agitur de damno euitando,intellige & limita,vt per Iaſ.in l.ſi res.col.vj.ſuper glo.in verbo,ſi neſciat.ff.de legat.j. ¶ Non obſtat modò ratio Specul.in d.titu.de inſtru.edi.§.videndum.ſuprà alleg. in cótrarium. ſuper quo eſt imputandú producenti,qui potuit præuidere: quia reſpondeo, quòd argumentum procederet,præſuppoſita ſcientia & lata culpa producentis, ſi ſciebat veritatem aliter habere:ſed nos loquimur in errore probabili. Prætereà,attenta ratione Specul.ſequeretur, quod confeſsio geminata & iurata reuocari non poſſet, quaſi ſit imputandum toties confitenti & iuranti:& tamen con-
68 trarium ſuprà probauimus. ¶ Amplius † quæro, an is contra quem producitur ſcriptura minus ſolennis,poſsit eam acceptare in parte,& in parte non:etiam quádo capitula ſunt ſeparata? Corn.in conſil.81 col.penult verſic.& ſaltem videtur ſtandum. lib.iiij.quòd non:ſed quòd fieri debet acceptatio in totum, aut in totum repudiari.allegat Ang.in l.ſumptus.C. de adminiſtr. tut.Contrarium ſenſit Barto.in l.quædam.§. numularios.ff.de eden. Idem tenet Abb.in c.ij.de fide inſtr.& in conſil.36.col.fi. lib.ij.Roma.in conſil.346.col.j.Angel.in conſil.304.Viſa dicta ſcriptura.Geminia.in conſil.ix.in fin. Guido Papæ in d.q.503. Iaſ.in repetitio.d.l.admonendi.colum.5*.verſicul. quid tenendum.ff.de iureiurand.& ibi Ripa.colum.24.in fine.numer.123. Iaſ.in l.non ſolùm.§.morte.col.14. in fin.verſic. hinc infertur notabiliter.ff.de operis noui nuncia.vbi Iaſ.rationem adducit: quia approbatio ſcripturæ dependet à poteſtate approbantis, ſeu acceptantis. Sed certè iſta ratio videtur nimium generalis:quia

lis:quia ea attenta idem videretur dicendum etiam in capitulis cõnexis. Idem tenet Auſre.in decíſio. Tholoſa.quæſtio.491. colum.ij.verſicu.adde,quod ſi [illegible]r. Ad idem adduco Alexandrum in conſil.186.colum.ij.[illegible]ſicu.nec etiam habet obſtare, quòd dicitur.libr.ij.vbi,q[illegible]probatio in vno,non trahitur ad diuerſa. Ex quibus ap[illegible]m opinionem eſſe commu-
69 nem & de iure veriorem [illegible]itatur † nunc iſta concluſio, vt non procedat in ſcriptura alicuius adminiſtratoris,puta in libro rationum tutoris:quia ſi aduerſarius velit acceptare in parte,tenebitur ſtare in toto:& hoc propter vnitatẽ officij. l. cùm quæritur.ff.de adminiſtratio.tutor.& in iſtis terminis loquuntur Angelus & Corneus ſuprà in contrarium allegati, & Angelus in dict.l.ſumptus.expreſſè dicit, quòd excepto libro rationum adminiſtratoris in alijs ſcripturis poteſt fieri acceptatio in parte tantùm,quando capitula ſunt ſeparata. Secundò,
70 limitatur † non procedere,quando aliud videretur iudici cauſa cognita,& ex veriſimilitudine ac qualitate perſonæ ſcribentis,quod etiam in alijs partibus ſeparatis contineat liber veritatem,puta ſi agatur de modica ſumma,& ſcribens ſit bonæ famæ.ita Baldus in conſil.156.Cùm duæ.colum.ij.lib.iij.& ſic ſecundum Baldum hoc totum videtur reſidere in arbitrio iudicis.& hoc idem tenet Decius,licèt Baldum nõ alleget in l.j.columñ.ij.C.de eden.& in dict.c.ij.colum.vj.poſt medium, verſicu.ſucceſsiuè Abbas.de fide inſtrument.vbi,quòd hoc totum reſidet in arbitrio iudicis,inſpecta qualitate cauſæ & perſonæ.
71 Tertiò † limitatur in ſcriptura priuata facta manu alicuius tertij:quia illa non poteſt in parte acceptari etiam in capitulis ſeparatis. Iaſon in repetitio.dict.l.admonendi.colum.50.verſicu.
72 quid ſi produco contra te.ff.de iureiurand. Sed iuxta † prædicta, quæro de vna quæſtione, plus quàm neceſſaria & vtili in practica. Dictum eſt ſuprà, quòd is, contra quem producitur ſcriptura,poteſt eam acceptare pro parte tantùm,quando continet plura capitula ſeparata, cum limitationibus tamen memoratis,quid in ipſo producẽte, an poſsit producere in parte, & parte non:& ſic pro parte ſolùm approbare : ita quòd ſi inſtrumentum productum reproducatur contra eum,illud poſſit impugnare in parte ſeparata? Guido Papæ in dict. quæſtio. 502.tenet,quòd ſic.& quòd ita fuit concluſum in camera conſilij.allegat doctrinam Bartol.in l.Aurelius.§.idem quæſiit. ff. de liber.legat. Idem tenet Felin.in c.imputari. in fi. de fide inſtrumentor. Sed dubito olim mihi de iſto dicto Guido Papæ:

nam vt ſuprà vidimus, producens inſtrumẽtum, cenſetur confiteri omnia, quæ diſpoſitiuè in eo cõtinentur: nec diſtingunt doctores an capitula ſint connexa vel ſeparata: imò loquitur vniuerſaliter, quod cenſetur cõfiteri omnia in ipſo inſtrumento contenta. ita Decius alios l[illegible]ferens in dict. cap. cùm venerabilis. colum. 13. verſicu. ſue[illegible] Abba. poſt Innocent. de exceptionib. Iaſon in l. j. §. edit[illegible] column. penultim. ff. de edendo: ſed qui vniuerſaliter loquitur, nihil excludit. l. Iulianus. ff. de legat. iij. l. à procuratore. C. mandati. l. omnes. C. ſine
73 cenſu vel reliq. & † plus eſt loqui vniuerſaliter, quàm generaliter, aut indiffinitè. Oldrad. in conſ. 26. Quæſtio eſt. circa principium. & in conſilio 300. Factum tale eſt magiſtro militi. colum. ij. circa medium. Bartolus in l. generali. §. vxori. ff. de vſufruct. legat. Baldus in conſil. 395. Pro domino Dinaldo. colum. ij. poſt medium. libr. ij. Decius in conſilio. 27. colum. fina. & alibi ſæpiſsimè, & adeò producens inſtrumentum illud cenſetur approbare, quòd non releuat proteſtatio, ſi dicat ſe illud producere in parte, & paſsibus facientibus pro ipſo producente tantum: quãdo aduerſarius non conſenſit eiuſmodi proteſtationi: vt per Decium, poſt alios in dict. cap. cum venerabilis. colum. 14. verſicu. ſecundò ſupradicta concluſio limitatur. Iaſo. in dict. §. editiones. colum. penultim. in fin. ff. de eden. in l. certi condictio. §. ſi numos. colum. viij. verſicu. ad prædicta adde. ff. ſi certum petatur. in l. non ſolùm. §. morte. colum. 14. verſi. ij. ad iſtam regulam adde. ff. de operis noui nuntiatione. & in conſilio 27. colum. iiij. poſt medium, libr. j. quicquid aliter voluerit Socin. ſatis leuiter in conſil. 36. colum. final. lib iij. Stringo fortiùs iſtud fundamentum contra Guidonem Papæ. nam ſi non iuuat talis proteſtatio, cui aduerſarius contradixit, quid dicemus in caſu Guidon. Papæ, in quo nulla proponitur proteſtatio eiuſmodi? ¶ Secundò dico, quod Guido Papæ nimium
74 generaliter † loquitur. Pone enim, quòd inſtrumentum productum, ſit authenticum, & fidem faciat: quomodò poterit producens illud in aliqua parte impugnare, etiam in alio iudicio & cum alia perſona, niſi illud de falſo velit redarguere, vel de errore eius probare: ſecundum præmiſſa. Aut inſtrumentum productum non erat authenticum & in forma probanti: & tunc producens, cenſetur illud approbare reſpectu fidei probatoriæ, quo ad omnia, vt ſuprà diximus allegãdo Baldum in dict. l. alia. column. ij. poſt medium. C. de his, quibus vt indign.
75 & alios doctores de quibus ſuprà. Fides † enim ſcripturæ, eſt

indiuiſibilis:

indiuiſibilis:quia non poteſt inſtrumentum probare pro parte,& pro parte non. Bartolus & doctores in l.ſi ex falſis. in fin. C.de tranſactionib.Baldus in conſi. 405.quæſtio.& lib.iiij.Decius in cap.ad audientiam.column.ij.circa medium,verſicu.ij. ampliatur dicta concluſio.de reſcriptis. Itaque videtur concludendum,quod producens aliquod inſtrumentum minus ſolenne,quò ad fidem probatoriam, ſi illud reproducatur contra producentem,etiam per aliam perſonam & in alio iudicio, non videtur,quod illud impugnare poſsit,niſi probãdo de falſitate,quando ignorãter produxiſſet,aut de errore: ſecundum prædicta.Nec obſtat doctri.Barto.in dict.l.Aurelius.§.idem quæſijt.allegata per dominum Guidonem Papæ:quia reſpondeo,quòd licèt Bartolus formet quæſtionem in inſtrumento. tamen eius doctrina loquitur reſpectu ſcripturę priuatæ:vt patet ex l.Publia.ff.depoſiti.quam Bartolus allegat & in hac ma-
76 teria † eſt differentia inter inſtrumentum,& ſcripturam priuatam:quia fides ſcripturæ priuatæ,dependet à poteſtate eius, contra quem producitur:quia ſi velit eam approbare,fidem faciet:aliàs ſecùs.Ideò cùm talis fides dependeat à poteſtate approbantis,poterit approbari in parte, & in alia parte ſeparata non:ſecùs in inſtrumento, cuius fides dependet à lege. Iſtam differentiam ponit Alexander in l.j.colum.iiij. C. vt quæ deſunt aduoca.Iaſon licèt Alexandrũ non alleget in dict.§.morte.colum.14.in fin.verſicu.hinc infertur notabiliter.ff.de operis noui nuntiatio. ¶ Sed dicet aliquis: iſta reſponſio procedit in eo,qui produceret inſtrumentum publicum & ſolenne quò ad fidem probatoriam:ſecùs,quando inſtrumentum eſſet minus ſolenne: qui tũc videtur in poteſtate partis, illud probare: vel non reſpondeo,quod imò non dependet à poteſtate partis eius approbatio,ſi impugnetur ab eo,cõtra quem producitur. Ideò ſi aduerſarius, contra quem producitur illud acceptet, etiam in alijs partibus, tunc ob conſenſum vtriuſque lex dat fidem tali inſtrumento,ob id Alexander in dict.l.vnic.& Iaſo. in dict.§.morte.cum miniſterio loquuntur in ſcriptura priuata,confecta à parte aduerſa:cuius approbatio omninò dependet à poteſtate producentis.Pars enim, quæ ſcripſit, & contra quam producitur, non poteſt contradicere & contrauenire eius ſcripturæ.l.generaliter.& authen.contra, qui propriam. C.de non numera.pecu. Ideò in tali ſcriptura priuata confecta ab aduerſario volunt Alexan.& Iaſ.quòd poſsit produci ab alia parte, cum illa proteſtatione in parte, & paſsibus facientibus

pro ipſo producente.& quod iuuet talis proteſtatio. Iam videmus,quòd etiã ſcriptura priuata nõ poteſt acceptari in parte tãtum,quãdo eſt facta manu tertij:vt ſupra diximus.poſito quòd
78 idem iuris videatur in inſtrumento † non ſolenni, quòd in ſcriptura omninò priuata:& ſic quòd vtrũque poſſit produci cum illa proteſtatione: tamen aliud videtur, quando ſimpliciter fit productio ſine proteſtatione:prout in caſu Guidon. Papæ & ex quo ſemel ſcriptura fuit ſimpliciter & generaliter approbata, non videtur, quòd amplius poſſit reprobari. reg. quod ſemel placuit.libr.vi. & in terminis tradit Bald.in l. vnic.col.iiij.& v. C.de confeſſis.& in capitul.cùm dilectus.c: lum.penulti.in verſicul.item recipiunt diuiſionem.de conſuetudi. Feli. in d.c. cùm venerabilis.colum.vj.verſicu.quintus & vltimus caſus eſt. de exceptio Et ſi benè conſideretur doctri.Bartol.in d.§.idem quæſijt.Bartol.loquitur in eo,qui ſtatim ab initio aliquid acceptat in parte, & parte non: quia ex poſtfacto non videtur permiſſa talis particularis & diuiſa acceptatio. Similiter Felin.in d. cap.imputari.in fin.loquitur, quando ab initio producitur inſtrumentum cum illa proteſtatione. Rectius tamen ac longius altiusque ſpeculanti opinionem meam ſubiectam eſſe volo.
79 ¶ Sed quatenus † in præcedentibus concluſum eſt ex productione inſtrumenti minus ſolenni, quò ad fidem probatoriam, illud cenſeri approbatum,vt fidem faciat cõtra producentem, modò illud nõ fuerit per iudicem impugnatum, aut reiectum: in contrarium adduco Alexand. in conſil.124.colum.ij.lib.vij. vbi, quòd producens inſtrumentum, non videtur fateri contenta in eo eſſe vera, niſi quatenus ipſum inſtrumentum probat.Ideò ſi inſtrumentum non probat, quia non habeat, niſi ſubſcriptionem vnius notarij,cùm duo fuerint rogati,non nocet talis productio, nec cenſetur producens confiteri contenta in ipſo inſtrumento eſſe vera.allegat Bart.in d.l. poſt legatum. colum.ij.ff.de his,quibus vt indignis.Sed reſpondeo,quòd Bar
80 tol.ibi † loquitur, quòd non nocet confeſſio reſultans ex productione quominus poſſit producẽs falſum dicere,& ſic apertè vult Bartol. quòd noceat productio, niſi probetur de falſitate, aut errore contentorum in ipſo inſtrumento. Ex quo apparet, quòd Alexand. nimium generaliter voluit extendere & intelligere dictum Bartol.contrariando his,quę dixit idem Alexan. in dicto conſilio 184.columna ſecunda verſicul.& poſito, quòd etiam aliquo modo.libro ſeptimò,vbi ſecutus eſt Bald. in dicta
81 l.alia.C.de his,quibus vt indignis. ¶ Aduertendum † tamen in præmiſsis,

præmiſsis, quòd ſi quis producat appellationem partis, quatenus facit pro producente, non tenetur recipere contra ſe verba narratiua partis aut notarij: ſecus in verbis narratiuis ipſius producentis, in quibus nihil releuat illa proteſtatio. Rota de-
82 ciſion. 282. licèt quis. in nouis. ¶ Rurſus † aduertendum, quòd concluſio ſuprà firmata, quòd illa proteſtatio: produco in parte & paſsibus pro me tantùm facientibus, non iuuat, quando aduerſarius non conſentit tali proteſtationi. non ita generaliter & ſimpliciter debet intelligi in omnibus inſtrumentis: ſed in illis tantùm, quæ vel ſunt communia, aut quæ pars tenetur producere: puta quia in libello actoris fuerunt narrata. ita Alexan. in d. l. 1. colum. iiij. verſicul. pro hoc facit. quia proteſtatio. C. vt quæ deſunt aduoc. par. iudex ſup. & in d. conſil. 24. ante finem
83 libr. vij. ¶ Ideò infertur, † quòd ſi quis producit inſtrumentum non confectum cùm ipſo producente, ſed ad petitionem alterius, ita quòd illud non ſit commune inter partes, nec agẽs aut excipiens teneatur illud producere, poterit tale inſtrumentum produci cum illa proteſtatione: non obſtante contradictione aduerſarij. Alexan. in d. conſilio 124. ante finem libro ſeptimo.
84 ¶ Sed dum † Alexand. vult non iuuare talem proteſtationem, quando eſſet inſtrumentum confectum cum ipſo producente. De hoc dubitat Felin. in dicto capit. cùm venerabilis. colum. v. in fin. verſicul. primus eſt. de exceptio. & ſic videtur velle Felin. quòd tale inſtrumentum proprium poſsit produci in parte, & pro parte reprobari. Quod etiam expreſsè firmat Felin. in cap. imputari. in fine de fide inſtrumen. dicens ita eſſe communem opinionem. Sed quomodò poterit producens contrauenire facto ſuo proprio, niſi probetur error, eo caſu, quo ſuprà diximus, tolerabilem eſſe errorem in facto proprio, & in libro proprio producentis, quod non iuuet talis proteſtatio, tradit Paul. de Caſtro in conſilio 331. In cauſa Siluestri. column. ij. libro primo.
85 ¶ Præmiſſa † etiam concluſio, quòd proteſtatio non iuuat producentem, quando aduerſarius non conſentit proteſtationi, non procedit in actis, quæ poſſunt produci cum illa proteſtatione: ſecundum Calca. in conſilio octauo columna finali poſt medium. ſed certè in actis contrarium volunt docto. quòd produci non poſsint cum illa proteſtatione: vt per Felin. in dicto capitulo cùm venerabilis. columna ſexta verſiculo quartus
86 caſus acta † dicuntur communia: vt habetur in dicta l. j. §. editiones. ff. de edendo. Sed in iuribus communibus non releuat
87 illa proteſtatio, vt ſuprà diximus. ¶ Non † procedit etiam præ-

miſſa concluſio, quando producenti imputari non poteſt, cur non præuiderit, quid produceret: puta quia propter anguſtiam temporis, coactus fuerit producere iura ſua, quæ haberet in ſacculo. nam tunc poteſt producere cum illa proteſtatione, quatenus faciunt pro producente. Felin. in dicto capitulo
88 imputari. in fine de fide inſtrumentorum. ¶ † Sed quæro circa præmiſſa, Aliquis produxit reſcriptum, quod aduerſarius impugnauit de ſubreptione, allegando tacitam fuiſſe veritatem, nec fuiſſe expreſſa exprimenda, an tunc productio præiudicet producenti, vt non obſtante tali ſubreptione cenſeatur confiteri contenta in reſcripto eſſe vera? Dic, quòd ſic: quia diuerſa ſunt narrata in reſcripto ab his, quæ in eo dicuntur eſſe tacita. Ideò ſtant ſimul quod impetrans aliqua tacuerit, & tamen, quòd narrata & expreſſa ſint vera. & quia impugnans reſcriptum ex capite taciturnitatis veri, non dicitur impugnare narrata & expreſſa in ipſo reſcripto. & ita in terminis quæſtionis noſtræ tenet Ioan. Andr. in cap. cùm in poſitionibus. de iureiurando. libro ſexto. Sequitur Abb. in conſilio trigeſimooctauo, columna ſecunda libro ſecundo. Iaſo. in conſilio 116. colum. iij. in fine libro ſecundo.

ARGVMENTVM.

Reuocare conſilium, & pœnitere an liceat, ſcriptura iam producta: teſtibus productis: iuramentóque illis delato. Tum, ne adhibitis & excuſsis in iudicio licitum ſit addere & detrahere.

SVMMARIVM.

1 *Scripturam aliquam producens, an poſſit dein eam reuocare, pœnitentia ductus.*
2 *Teſtes ſemel producti, an poſſint reuocari.*
3 *Inſtrumento producto rogatu cuiuſpiam ſapientis, an poſſit quid inde adijci, aut detrahere ab ipſo ſapiente.*
4 *Inſtrumentum non dicitur productum, quod in iudicio ſolùm allegatur.*
5 *Inſtrumentum allegans, aut illud narrans, an & quibus caſibus teneatur illud edere.*
6 *Inſtrumentorum productioni termino dato, intra terminum ſufficit fieri productionem verbalem: realem poſt terminum.*
7 *Statutum loquens de inſtrumenti productione quomodò accipiendum. & nume. 8.*
9 *Verba non ſufficiunt, vbi eſt facto opus.*
10 *Inſtrumentum non dicitur productum in iudicio realiter, niſi copia parti conceda-*

ti concedatur, à qua ſi denegetur, illud non probat. Et *quid de mandato nume.* 11

12 *Inſtrumenti productione facta tantùm ad informandum iudicis animum, non iure debet eius copia parti tradi.*

13 *Teſtes deponentes ſolùm de credulitate, producens, an cenſeatur eorum dicta approbare quò ad plenam fidem.*

14 *Teſtes producens, deponentes aliquid acta ſeipſum, non ſolùm de credulitate, ſed etiam de ſcientia & affirmatiuè, poteſt ne eas reprobare, adhibita in contrarium probatione: modò id ignoranter is fecerit.*

15 *Teſtes nominans, an videatur eo ipſo, illos approbare.*

16 *Iura & acta an ſufficit ſimul & in genere produci: an verò ſint omnia ſpecificè producenda. & nume.* 17. 18.

19 *Procuratoris comparitio generalis, pro omnibus meis cauſis coram vobis pendentibus, valet. & nume.* 21.

20 *Iurium quando dicatur incerta productio.*

22 *Expreſſum & certum quid etiam dicitur, per relationem ad aliud.*

23 *Scriptura priuata, approbata dicitur, parte, contra quam producitur, nihil opponente & nume.* 24.

25 *Tacens in iudicio habetur pro conſentiente.*

26 *Procurator producens inſtrumentum mãdati minus legitimi, pars nihil opponens, cenſetur illud approbare. Quid de teſtimonio patris pro filio, aut econtra. nume.* 27. *Quid de teſtimonio fratris pro fratre vxoris, pro marito. nume.* 28.

29 *Tacens in iudicio, & non opponens contra partis proteſtationem, cenſetur illi proteſtationi conſentire.*

30 *Solennitas extrinſeca præſumitur interueniſſe in actu, quando defectus ſolennitatis non fuit à parte allegatus.*

31 *Taciturnitas plus operatur interdum in iudicio, quàm conſenſus.*

32 *Scripturam minus ſolennem eum approbare, qui contra nihil opponit, quomodò accipiendum. nume.* 33.

34 *Fœmina, eſt quid varium & ſemper mutabile, laborans contra commoda propria.*

35 *Teſtes maſculi præferuntur fœminis, cæteris paribus.*

36 *Teſtium integritas & probata opinio an ſit probanda: vel à iure præſumatur. & nume.* 37.

38 *Teſtis qualitas, nempe grauitatis, aut peritiæ ſummæ, probanda. & numero* 39.

40 *Statutum ſi requirit bonam fidem in teſte, illa probari debet.*

41 *Bonæ fidei probatio, vnde colligatur.*

42 Scriptura quæ requirit trium teſtium & partium ſubſcriptionem ſi pars cuius ſubſcripptio requirebatur, non fuerit adhibita, tantùm to tum ipſa ſcripſerit, an ſufficiat. & numer. 43.

44 Scriptura requirens partium ſubſcriptionem an contenta ſit earum ſigillo, loco ſubſcriptionis.

45 Sigillum ſubſcribentis non ſufficit, quando requiritur ſubſcriptio de ſolennitate & pro forma.

46 Sigillum quibus caſibus ſufficiat loco ſubſcriptionis, ad arguendum conſenſum an neceſſariò debeat conſtare eſſe eius, vel mandato eius, cuius nomine fuit appoſitum.

47 Sigillans an teneatur atteſtari ſe illud ſigillum appoſuiſſet, & numer. 48. 49.

50 Scriptura ſcripta aut ſubſcripta à partibus, & tribus teſtibus, an per ſe fidem faciat, ſine recognitione ipſorum teſtium.

51 Teſtium vno ex tribus ſubſcriptis, mortuo, an reliqui duo recognoſcentes ſuam & mortui ſubſcriptionem, ſufficiant, & numeo. 52. & 53.

54 Scriptura probat, ſubſcriptis teſtibus mortuis, modò facta literarum comparatione.

55 Probatio an plena inducatur ex ſubſcriptione teſtium, & partium, eis etiam mortuis, & nu. 56.

57 Scriptura habens partium ſubſcriptionem, & vnius teſtis tantùm: & probata per comparationem literatum, etiam reſpectu ſubſcriptionis illius teſtis, an quid illa probabit.

58 Scriptura an etiam debeat eſſe confirmata ſubſcriptione trium teſtium, quando agitur contra ipſum debitorem principalem, qui negat illam ſcripturam eſſe ſuam an verò, quando agitur contra tertium tantū.

59 Teſtium ſubſcriptorum in ſcriptura, qualis recognitio eſſe debeat.

60 Teſtium ſubſcriptorū debet eſſe nimis generalis & incerta recognitio.

61 Teſtes recognoſcentes ſuam ſubſcriptionem, debent etiam recognoſcere ſubſcriptiones ſociorum.

62 Partis, de cuius præiudicio agitur, ſubſcriptio tantùm, ſufficit in caſu l. ſcripturas. Limitat. num. 63.

64 Literarum comparatio in priuatis ſcripturis probat: excepta apocha.

65 L. Comparationes, an ſit correcta in epiſtola, & alijs ſcripturis priuatis. & nu. 67.

66 Apocha datur creditori à debitore: & remanet penes creditorem.

68 Epiſtola à parte ad partem transmiſſa, fidem ſibi facit per ſolam comparationem.

69 Scriptura priuata excepta apocha, probata per comparationem literarum, an fidem faciat contra tertium, licèt non habeat partium ſubſcriptionem & teſtium.

70 *Scriptura priuata, adiuta comparatione literarum, nō probat, etiam ſemiplenè, contra tertium.*

71 *Teſtium confeſſio aſſeuerantium ſe vidiſſe talem ſcripturam fieri, an fidem faciat, non adiuta literarum comparatione.*

72 *Literarum ſola comparatio, an & quando plenè probet.*

73 *Pactum & conuentio partium, quòd ex ſola literarum comparatione, fides detur apochæ, modò de tali conuentione legitimè appareat, an valeat.*

74 *Scripturarum comparatio quomodò & qualiter facienda ſit.*

75 *Scriptura, quam teſtes dicunt debitorem coram ſe confeſſum eſſe ſcriptam à tertio de partium voluntate, ſe tamen non fuiſſe præſentes tali ſcripturæ, an probet.*

76 *Teſtium ſola recognitio, an probet in apocha.*

67 *Scriptura tertij facta vtraque parte mandante, an plenè probet & an neceſſaria ſit partium ſubſcriptio. nu. 78.*

79 *Scripturæ probatio quando fit ex recognitione teſtium, & comparatione literarum, an ſit etiam neceſſaria literarum comparatio, etiam quò ad ſubſcriptiones ipſorum teſtium.*

80 *Scriptura facta manu creditoris, ſubſcripta tribus teſtibus, ſine alia ſubſcriptione debitoris an fidem faciat, concurrentibus recognitione teſtium & comparatione literarum. diſtin. num. 81.*

82 *Debitum ſatis plenè probatur ex confeſſione debitoris, recognoſcentis ſuam ſcripturam.*

83 *Falſitas allegari non poteſt contra propriam confeſſionem.*

1 QVAERITVR † etiam in hac materia, an producens aliquam ſcripturam, poſſit talem productionem reuocare, & pœnitere, videns, quod facit contra producentem. Dic quòd non. Spec. in titu. de inſtrumentor. edition. §. videndum reſtat. colum. iij. verſicul. quid ſi aliquis produxit. ſequitur Guido Papæ q. 131. in fin. & q. 242. vbi, quòd ita ſeruatur de conſuetudine: licèt in contrarium de iure teneat A 70, ſecundum eum. Addo Roman. in conſ. 433. colum. fina. in vltimo dubio. vbi latè probat non eſſe locum reuocationi & pœnitentiæ poſt inſtrumentum productum: non tamen allegat Specu. vbi ſuprà. Iſtud tamen intelligerem, niſi producens diceret ſe erroneè produxiſſe, & errorem probare: per ea, quæ ſupra dixi, quicquid aliter
2 dicat Speculat. in dicto §. videndum. ¶ Sed quid † in productione teſtium: an poſſit reuocari, puta produxit quis teſtes, quibus delatum eſt iuramentum, modò producens non vult talibus teſtibus ampliùs vti, nec vult eos examinari facere. Ad-

uerſarius autem vult, quòd examinentur. An poterit producens pœnitere? Dic quòd non, ſed debent teſtes producti examinari. Innocen. & doct. in cap. præſentium. de teſtibus, ſequitur Aretin. in conſi. 140. factum ſic proponitur. column. ij. vbi idem fortiùs dicit, quãdo teſtes iam eſſent examinati. ¶ Quæ-
3 ro † etiam, notarius fuit rogatus de inſtrumento ad cõſilium ſapientis, modò inſtrumentum fuit productum in iudicio, an poſt talem productionem poterit ſapiens aliquid illi addere aut detrahere? Dic quòd non: quando ſimpliciter fuit productum, ſine aliqua reſeruatione ſapientis. Ita. Paul. de Caſtr. in conſ. 417. Viſo & examinato dicto puncto. in vlti. dubio. lib. ij.
4 ¶ Vlteriùs † quæro, an ea quæ in præcedentibus ſunt, circa productionem inſtrumenti, aut alteriùs ſcripturæ, locum habeant in productione reali vel verbali tantũ: quando quis verbo tantùm inſtrumentum producit? dic quòd procedunt in reali productione tantùm: quia non dicitur productum inſtrumentum, quod in iudicio ſolùm allegatur. Ita Bald. in conſ. 110 Decreto domini. circa finem, libro primo, & ſic qui verbo tantùm inſtrumentum produxit, illud allegando poterit pœnite-
5 re. & ab eius reali productione abſtinere. ¶ † Sed tamen aduertendum, quòd licet quis inſtrumentum realiter non produxerit, ſed verbo tantùm allegauerit, non per hoc videtur locus pœnitentiæ. Imò allegans inſtrumentum, aut illud narrans in multis caſibus tenetur illud edere: iuxta ea, quæ habentur in l. j. §. edenda. ff. de eden. & latiſsimè per Moder. in cap. j. extra de probat. Eſt verùm, quòd per ſolam oſtenſionem inſtrumenti factam iudici, non tenetur oſtendens illud exhibere. Abb. in c. imputari. in ſecundo nota. de fide inſtrumentorum. ¶ Aduer-
6 te † tamen, ad vnum effectum iſtius productionis verbalis: quia ſi ex forma ſtatuti terminus datur productioni inſtrumentorum, ſatis videtur, quòd intra terminum fiat productio verbalis, & realis fieri poterit poſt terminum. Ita Paul. de Caſt. in conſi. 247. In cauſa quæ vertitur Saona. colum. ij. circa medium, libro primo. ſed contrarium & meliùs decidit Rot. de-
7 ciſione 8cc. in antiquis. Statutum † enim loquens de productione debet intelligi de productione reali & cum effectu. l. iij. §. j. ff. quod quiſque iuris. l. penultim. §. docere. ff. ne quis eum, qui. l. iij. ff. de teſtamen. milita. l. ij. in fin. C. commu. de leg. cap. relatum. de cleric. non reſid. mens enim legum eſt non diſputare verbaliter, ſed determinare realiter & in effectu: aliâs de facili fieret fraus legi. Bald. in rub. ff. de rerum diuiſione. circa finem,

nem,quod dictum pro egregio commendat Iaſ.in conſ.199.co lum.ij.lib.ij.ſed magis in terminis facit,quod ſcribit Roman. in conſ.75.In cauſa nobilis viri.colum. fin.verſ. præterea. non
8 obſtat,quòd dicitur,vbi ſtante ſtatuto, quòd † contra inſtrumentum guarentigiæ debeat opponi intra quindecim dies, intelligitur ſtatutum,quòd etiam oppoſitio probetur intra illos quindecim dies.allegat Barto.in l.ſi is à quo. ff.vt in poſſeſ.legat.& ſic intelligi debet ſtatutum de oppoſitione reali & effectuali:quæ probetur intra illum terminum,non de verbali, quòd ſufficiat verbaliter opponere intra terminum: licèt probatio fiat poſt terminum Nec obſtat,quod dicit Pau.ſatis eſſe, quòd teſtes iurent in termino:licèt deponant poſt terminum. Quia ratio eſt:quia examinatio & depoſitio teſtium, refertur & retrotrahitur ad tempus iuramenti, & ſic cenſetur facta in termino.Quæ ratio ceſſat in productione reali facta poſt terminum:quia illa nō poteſt referri ad tempus productionis ver
9 balis:cùm talis productio verbalis,nihil ſit: quia † vbi opus eſt facto,verba non ſufficiunt.l.domicilium.ff.ad munic.l.alimenta.C.de nego.geſt l.acceptam.C.de vſur.l.fin.C.de vſu.pupil. c.j.de eo qui mitt.in poſ.ſed vbi teſtes iurant in termino,ibi interuenit factum.ob id Pau. arguit ex diuerſis & ſeparatis in ra-
10 tione.¶ Aduertendum † hîc tamen eſt, quòd non ſufficit inſtrumentum realiter in iudicio produci, niſi eius copia parti concedatur: aliâs productum dici non poteſt, ſi copia à parte denegetur:conſequenter tale inſtrumentum non probat. l.fi. vbi Sali.C.de fid.inſtr.Barto.in extrauag.ad reprimendum. in verb.de plano.refert Rip.in l.quod te.co.20.circa med.ff.ſi certum pet.Addo Rom.in conſ.156.Honorãde domine.col.j. verſic.quartò præmitto.& in conſ.519.Socin.in conſ.105.col.j.poſt med.lib.iiij.Idem ſi producens inſtrumentum illud ſtatim reportat:quia non probat.Spec.in titu.de inſtrum.edit. §.videndum.& ibi Ioan.And.Corne.in conſ.57.colum.ij. ad fin. libr. iij.& quod ſcribit Areti.in conſi.110.Clariſsimè.col.ij.vbi quòd
11 non † dicitur mandatum productum, niſi illud regiſtretur in actis:licèt appareat in actis illud fuiſſe productū.ſequitur Cur.
12 Senior in conſ.77.Super motiuis.col.j.in fin. ¶ Præmiſſa † tamen non procedunt in productione ſimplici, quæ non fit ad effectū probationis,ſed tantū pro informatione animi iudicis, puta ad tollendum aliquā ſuſpicionē,quam iudex fortè contra producentē concipere poterat. In tali enim productione nō requiritur,ꝙ parti detur copia.Bal.in l.ſi quādo.q.vlt.C. de teſti.

Roma.in dicto conſi.519.in princip. Guid Papæ quæſtion.241. Idem quando fit productio ad effectũ,ne tranſeat tempus præfixum à ſtatuto ad producendum:quia talis productio fieri poteſt etiam parte non citata:vt per Iaſonem in l.j.circa finem, ff.

13 quand.lib.princi.datus.¶ Sed quæro † vlteriùs: Aliquis produxit depoſitiones teſtium,qui ſolùm depoſuerunt de credulitate eorum,an cenſeatur approbare eorum dicta, quò ad plenam fidem? Roma.in conſ.204.Pater reuerende.in fi.quòd ſic,quod dictum pro ſingulari refert & ſequitur Iaſ.in conſ.57.column. iiij.in fin.lib.j. ¶ Sed aduerte: quia iſtud non videtur ita ſim-

14 pliciter intelligẽdum:† vbi enim producit quis teſtes nondum publicatos, quorum dicta ignorat, licet cenſeatur approbare eorum perſonas:non tamen cenſetur approbare eorum dicta. Ideo ſi teſtes producentis eſſent contrarij, ſtatur teſtibus melioribus. & poteſt aliquorum dicta approbare, & aliorum reprobare. Ita Baldus in capitul.in noſtra.verſicul.tertius articulus.de teſtibus.tradit idem Baldus in l.bonæfidei.column.fina. C.de rebus creditis.Sequitur Alexand.in conſil.66.column. penultim.in fin. verſicul.item non obſtat,ſi diceretur. libro primo. Ideò ſi teſtes producentis aliquid deponerent contra eum,non ſolùm de credulitate,ſed etiam de ſcientia & aſſirmatiuè poſſet producens reprobare talia dicta probando de contrario, quando ignorans talia dicta produxiſſet. Secus ſi ſcienter quis produceret dicta teſtium,puta poſt publicationem.Felin.in dict.capitu.imputari.colum.j.verſicu. quarta declaratio. de fide inſtrum.vbi,quòd tunc æquiparantur productio atteſta

15 tionum & inſtrumentorum.¶ Nec illud omitto,† quòd producens teſtes,adeò cenſetur eorũ perſonas approbare: quòd non poteſt contra eos opponere,ſi ab altera parte producantur, licèt non fecerit eos iurare, nec examinare: quia eo ipſo, quòd nominauit,videtur approbaſſe.Baldus in l.j.§.beſtias. ff.de poſtul.cum ſimili.vt per Curti.Seniorem in conſ.56.col.iij.in fin.

16 ¶ Hic etiam † quæritur in materia productionis, an ſufficiat productio generalis: puta produco iura mea vel documenta mea. Dic quòd non,niſi talis generalitas certificetur per relationẽ ad aliud:puta produco iura,quæ in ſacculo habeo: vt per doct.in dict.c.imputa i.de fid.inſtrum.Deci.in c.paſtoralis.colum. vj. verſicu.& quod dictum eſt de exceptione generali. de exce. Quod tamen non procederet,quando talis productio fieret cũ proteſtatione,quatenùs faciunt iura pro producẽte:quia tunc videtur productio incerta:ſecundũ Ant.in d.c. imputa i.

Calca.in

Calca.in dict.conſil.viij.colum.fi.circa med. Iaſ.in l. Titiæ textores.colum.ij.verſi.tertio adde.ff.de leg.primo.

17 ¶ Contrarium.† quòd non valeat talis productio generalis iurium, quæ quis habet in ſacculo: licèt ſimpliciter fiat ſine illa proteſtatione, quando aduerſarius contra quem fit productio, opponi de generalitate: tenet Barb.in cõſ.viij.in vltimo dubio. lib.j. Ad quem ſe remittit Deci.in l. ij. colum. vij. poſt med.C. de eden. Idem voluit Bertach.in prima parte ſui repertorij, in verbo: acta.verſ.lxxvij.vbi, quòd non ſufficit producere acta ſimul in filza & in genere: ſed omnia ſunt ſpecificè producenda: allegat Bartol.in l.naturaliter.§.nihil commune.colum.x.verſi.ij.quæro vtrum in caſibus.ibi: ſit tamen cautus.ff. de acquirend.poſſ. Alexand.in d.l.ij.in fin.C.de eden. Idem tenet Aufrerius in deciſionibus Tholoſa.q.clxxxviij.vbi, quòd non ſufficit proceſſum in genere producere, niſi acta ſpecificentur. Allegat Barto.in dict.§.nihil commune. Addo Specu. in d. titu. de inſtrumen.edi.§.videndum.colum.j.verſi.quid ergo.vbi, quòd non valet productio quatuor aut quinque inſtrumentorum, niſi illa ſpecificentur: quia non poteſt dici fuiſſe producta magis iſta, quã illa. quod dictũ ſequitur Corn.in conſ.xiij.ad fi.lib.ij.

18 ¶ Sed puto primam † opini.veriorem, quòd ſufficiat productio generalis iurium, quæ quis habet in ſacculo: modo ſimpliciter fiat, & ſine illa proteſtatione, quatenus faciunt pro producente. Quam opi.tenet Anto.in dict.c.imputari.ſequitur Felin.ibi poſt Abb. & Imol.per eum allegatos, ſequitur etiam Calca in dict.conſil.viij.column.final. Decius in dict.cap.paſtoralis.col.

19 j.de exceptio. Et † confirmatur iſta opin. ex dicto Bartol.in l. accipientis.ff.de author.tuto.vbi, quòd valet comparitio generalis procuratoris: compareo pro omnibus meis cauſis corã vobis pendentibus: quia non dicitur incerta talis comparitio: cũ certificetur per relationem ad aliud, id eſt cauſas pendentes. Eodem modo non dicitur incerta productio, quãdo certificatur

20 per relationem ad iura, quæ ſunt in ſacculo. Eſſet autem † incerta productio, quando quis non produceret omnia iura exiſtentia in ſacculo: ſed ea tantùm, quæ faciunt pro producente.

21 ¶ Nec † procedit reſponſio Barba.ad dictum Bartol.in d.l.accipientis.quod in caſu Barto.comparitio non eſt incerta: quia illa reſponſio confundit dictum Barb.cùm etiam in productione iurium, quæ ſunt in ſacculo, nulla ſit incertitudo: imò eadẽ & tanta certitudo, quæ eſt in comparitione procuratoris per relationẽ ad aliud. ¶ Non obſtat, quod dicit Berta.in d. verbo:

acta.quia reſpondeo,quòd Bartol.& Alexand.per eum allegati nihil dicunt de eo, ad quod allegantur per ipſum Bertachinum.Solùm enim dicunt neceſſariam eſſe reproductionem actorum in alio iudicio,Sed quod reproduci debeant in ſpecie,& quòd non ſufficiat productio generalis, quæ tamen certificetur per relationem ad aliud,hoc non dicunt. Sic etiam malè allegatur Bartol. per Aufrerium, qui ſidem Bertachi. ſimpliciter ſecutus eſt.Aliter etiā reſpondeo, ꝙ ſatis in ſpecie dicitur fieri productio,quādo illa ſpecificatur&certificaturper
22 relationem ad aliud. Expreſſum † enim & certum quid dicitur, per relationem ad aliud. l. prætor ait.§. ſi iudex. & l. in ſumma.§.i.ff.de re iudicat. l.penul.C.de ſent. quæ ſine certa quanti.pro. Dom i.in capitu. præterea. in tertio nota.23.dict. & per moder. in dict.§.ſi iudex. ¶ Nonobſtat dictum Specul. in dict.tit. de inſtrumen. editio.§.videndum.columna prima verſicu. quid ergo. quia reſpondeo, quòd in quæſtione Speculatoris, productio erat omninò generalis, & incerta: non ſpecificatis inſtrumentis per ſe, nec per relationem ad aliud: adeò quòd ſciri nō poterat,quæ eſſent illa quatuor aut quinque inſtrumenta producta. Ideò ſi producens diceret: produco quatuor aut quinque inſtrumenta,quæ teneo præ manibus, vel quæ apud notorium actorum relinquo: vel quæ ſunt in hoc ſacculo, ſine dubio putarem non procedere di-
23 ctum Speculat. ¶ Viſum eſt † in præcedentibus & circa hanc ſecundam limitationem, quòd ſcriptura priuata fidem facit, quando eſt approbata à parte expreſsè vel tacitè producendo eam. Sed nunquid dicatur approbari ſcriptura priuata,ex eo, quod pars contra, quam producitur, nihil opponit contra eam. Bald. in l. fin. in ſecunda oppo.C.ſi certum petat. quòd non: contra Ioann. de Aret. Sed idem Bald. in l. ſi ex cautione. in quarta quæſtio.C. de non numerata pecun. quòd vbi producitur ſcriptura continens confeſsionem rei, quòd niſi reus illam neget, aut contra eam opponat, cenſetur illam approbare: adeò quòd confeſsioni ſuæ contrauenire non poterit. Iſta duo dicta Bald. malè conuenientia citat Alexand. in apoſtil.ad Bart.in l.quo enim. §.j.ff.rem ratam haber. dicens eſſe bene not. nec aliter ſoluit difficultatem. ¶ Quid te-
24 nendum? mihi magis † placet opin. Iacobi de Are. quòd cenſeatur approbata ſcriptura priuata,non opponendo, quā opi. tenet Anto.de Butr.poſt Hoſt. in c.quoniā contra.de prob. refert & ſequitur Alex.in conſ.85.in fi.lib.vj. Bertach. in tertia parte

parte ſui repertorij.in verbo:ſcriptura.el. j. ver.137. & pro hac
opinione facit Guido Papæ.q.221.col.fi. & q.404.vbi, ꝑ exem
plum inſtrumenti minus ſolenniter ſumptũ,fidem facit,parte
non opponente. eſt verũ ꝙ loquitur Guid.Papæ de ſtylo curię
25 parlamenti.Sed idem puto de rigore iuris: quia † tacens in iu-
dicio,habetur pro conſentiente.c.ij.de appel.lib.vj. Barto.in l.
vnic.C.de relatio. Veronenſis cautela.67.Eſt dubiũ.Deci. in d.
c.quoniam contra.col.19.verſ.& prædicta concluſio.& in c.in
26 timaſti.col.ij.de appella.¶ Et ſi † dicatur, præmiſſa procedunt
in actu iudicis,cui partes tacendo & non opponendo cẽſentur
acquieſcere:ſed nos loquimur in actu:quia actus iudicis contra
quem non opponitur, tranſit in rem iudicatam. reſpondeo ꝙ
idem videtur in actu partis. Nam videmus,quòd ſi falſus pro-
curator producit inſtrumentum mandati minus legitimi, &
pars non opponat, cenſetur mandatum approbare. Bart.&do
cto.in l.licet.vbi Iaſ.colum.pen. in tertia fallentia,C.de procu.
27¶ Similiter † pater non poteſt eſſe teſtis pro filio,nec econtrà.
l.parentes.vbi glo.& doct.C. de teſtibus. & tamen ſi pars non
opponat,admittitur teſtimoniũ patris pro filio.Bart. in l. qui
teſtaméto.§.quæcũque.col.pe.ff.de teſt.refert & ſequitur De-
28 cius in l.qui iuriſdictioni.ad fi.de iuriſ.om.iud.Idẽ † in teſtimo
nio fratris pro fratre & vxoris,pro marito:ꝙ admittitur parte
non opponẽte. Spec.in tit.de teſt.§.j.verſ.quid ergo ſi aduerſa
rius.ſequitur Rip.in l.iiij.§.hoc autẽ iudiciũ.col.iij.ff.de dãno
infecto. Aufrerius in deciſio.Toloſa.q.iiij.col.pen.in fi.¶ Simi-
29 liter † tacens in iudicio,& non opponens,cõtra proteſtationẽ
partis,cẽſetur ipſi proteſtationi cõſentire.glo.in l.ſi fideiuſſor.
in prin.in verbo:recuſare.ff.qui ſatiſda.cog. Bald.in conſ. 318.
Practica ciuitatis.col.j.in fi.lib.j.Præpoſi.in c.ſollicitudinẽ.co.
21.in ſexta fallentia.de appellatio.car.66. ¶ Similiter ſolennitas
30 extrinſeca † præſumitur interueniſſe in actu, quando defe-
ctus ipſius ſolennitatis non fuit à parte allegatus.Compoſt.
in capitul. cùm dilectus. de conſuetu. Matheſilan. nota.xiij.
Anton. & Imol. in capitu. ſicut. de re iudi. refert & ſequitur
Socin. in conſil.270. column.iij.verſicu. & hoc maxime.lib.ij.
Eodem modo dicendum eſt, quòd præſumatur veritas ſcri-
pturæ priuatæ: id eſt, quòd in veritate geſtum ſit negotium,
prout in tali ſcriptura continetur,poſtquã pars non oppoſuit.
Pro hoc, quod ſcribit collegium doctor. Bononiæ inter con-
ſi. Curtij ſenioris, in conſil. v.colum.xiij.in fi.verſicu.quarto.
quia vbi,quòd agens, vt agnatus debet obtinere,licet nõ pro-

bet ſe agnatum, quando non fuit in ſpecie oppoſitum. & ſic fortius vult, quòd non ſufficiat oppoſitio generalis: de quo tamen dubitarem ſtante oppoſitione generali. Eſt verum, quòd contra doct. Bononiæ videtur deciſio Cardi. in conſ. lxxij. quem ſe
31 quitur Deci. in conſi. lxj. poſt princip. ¶ Imò fortius, † quandoque operatur taciturnitas in iudicio, quàm cōſenſus expreſſus. Patet: quia ſubſtantialia iudicij, expreſſe remitti non poſſunt: & tamen remittuntur tacite, non opponendo. & per Decium in l. vinum. col. penul. ff. ſi cert. petat. Iam videmus generaliter, quòd non opponens in iudicio ius ſibi competens, illi cenſetur renuntiare. c. ſuper literis. de reſcri. c. cùm olim. j. de offic. deleg. quæ duo iura ad hoc citat Præpoſitus in cap. ſi duobus. colum. ij. in princ. de appell. chart. 14. tradit Calca. in conſ. xxj. colum. ij. circa med. & colum. ſequ. Deci. in l. ſi per errorem. col. ij. verſ.
32 quintò fallit. ff. de iuriſd. omn. iudi. ¶ Hanc † tamen opin. quòd non opponens contra ſcripturam minus ſolennē cenſetur eam approbare: intelligo, quādo quis nō opponeret expreſſe nec tacitè ipſo facto: ſecus, ſi facto opponeret: puta petendo ſe abſolui à petitis partis, vel quòd concluſa per partem fieri non debent. Nam ſatis videtur opponere contra producta per partē. ſi enim approbare vellet, non poſſet ita petere: quia ſtante veritate ſcripturæ productæ deberet condemnari, non abſolui. l. Paulus reſpondet non tantùm verbis. ff. rem rat. hab. cum ſimil.

¶ Ex præmiſſis locupletem abundè habes hanc ſecundam limitationem, quòd ſcriptura priuata fidem facit, quando fuit approbata à parte expreſſe vel tacitè eam producendo, aut con
33 tra eam nihil opponendo. ¶ Tertiò † limitatur memorata concluſio, niſi talis ſcriptura ſit ſignata aut ſubſcripta à partibus, & tribus teſtibus integræ & probatæ opinionis. l. ſcripturas. in fi.
34 C. qui potior. in pigno. hab. ¶ Sed † ad intelligētiam iſtius tertiæ limitationis, de pluribus quæro. & primū, in caſu dict. l. ſcripturas. an ſufficiat ſubſcriptio trium teſtium fœminarum. Bal. ibi tenet, ꝙ non: quia text. requirit ſubſcriptionem virorum. ſequitur Deci. in c. quoniam. col. ij. in fi. verſ. ſecunda concluſio. de teſtib. & in c. ij. col. ij. de fide inſtr. vbi, quod opi. Bald. communiter approbatur. Idem tenet Soci. in conſ. 274. colū. ix. verſi. poſtremo dico. lib. ij. Iaſ. in l. ſi quis id, quod. colum. v. in decima limitatione. ff. de iuriſdi. omn. iud. quicquid in contrarium arguat idem Iaſ. in l. j. colū. ij. poſt med. ff. de legibus, vbi, quòd verbum virorum, videtur appoſitum gratia frequētioris vſus: non quòd per hoc cenſeantur excluſæ mulieres. Quod tamen fuit ar-

fuit argumentum Alexand.in l.j.ff.de verbo.ſignifi. in apoſtil. ad Bartol.quem Iaſ.obticuit.ſed Alexand.ſequitur Bertachi.in ſuo repertorio,in verſic.ſubſcriptio.verſicu.34.Sed reſpondeo, quòd imò text. ibi non loquitur de viris,gratia frequentioris vſus,ſed cum miniſterio:quia in dubio verba debēt cenſeri appoſita cum miniſterio alicuius operationis.l.ſi quādo.ff. de legat.j.l.j.in princip.& ibi nota.ff.quod met.cauſ.l.j.in fin. cum
35 ibi nota.ff.ad municipalem.¶ Rurſus † quando lex non conſtituit differentiam inter maſculos & fœminas in teſtimonijs ferendis, loquitur impcrſonaliter de teſtibus, quod eſt verbum commune tàm maſculis, quàm fœminis. Cùm igitur d. l.ſcripturas.loquatur de tribus teſtibus viris,apertè videtur excludere fœminas.l cùm pretor.in princip.ff.de iudic.l.maritus.C.de
36 procurator.¶ Tertiò,quòd † illa l.ſcripturas.cum miniſterio loquatur de viris,& ſic de maſculis,euidenter probatur:quia vult quòd illi tres teſtes ſint probatæ & integræ opinionis: quæ integritas haud ita facilè in mulieribus inuenitur.qa variū ſemper & mutabile genus fœmina. c.forus.circa fin.de verbo.ſignif.& quòd in muliere non cadat integritas intellectus,videtur text. in l.j.in fin.ff.qui petant tuto.Ad idem text.in l.j.§.final. ff.de edend.vbi mulier,& minor æquiparātur.Ad idem facit, quòd mulier ſæpè laborat contra propria commoda.l.iiij.in fin.C.de ſponſal.quantò magis poterit laborare contra commoda aliena? Ad idem text. l. imperialis.in principio. C. de nuptijs. ibi: lapſus mulierum,ſexus imbecillitate. fragile enim & mutabile eſt mulieris conſilium.glo.in l.j.C.de confir.tutor. Iam in mulieribus infirmū eſt & inualidum conſilium, ob id de facili ſeducuntur.l.cuius bonis.poſt med.ff.de cura.furio.Iaſ.in conſi. 204.col.2oc.poſt med.lib.ij.Fortiùs A quenſis in dict.l.j. ff. de legib.appellat omnes mulieres fatuas. quod tamen dictū non placuit domino Rebuff.in procemio concord.col.29.nec nobis
37 etiam arridet.¶ Ex † præmiſsis infertur,quòd vbi text.in dict. l.ſcripturas.expreſsè nō loqueretur de viris,adhuc tamen de ſolis viris videretur fortè intelligendū,propter illam qualitatem, quòd oportet tales tres teſtes eſſe probatæ atque integræ opinionis:quæ qualitas non æquè in fœminis cadit, atque in maſculis. Ideò cæteris partibus teſtes maſculi præferuntur fœmi-
36 nis.Bald.in conſil.455.Quis meliùs.lib.iiij. ¶ Secundò † quæro in hac tertia limitatione, quando ſcriptura priuata reperitur ſubſcripta tribus teſtibus maſculis,an debeat probari,quòd illi tres teſtes ſunt probatæ & integræ opinionis:an verò iſta qua-

litas à iure præſumatur? Videretur dicendum prima fronte talem qualitatem præſumi : quia bonus quilibet præſumitur. l.merito.ff.pro ſocio.l. quotiens.§. qui dolo.ff de probationibus. l. ſi quis ſeruum. ff. de ſeruo corrupto.l. item, apud Labeonem.§.ſi communem.ff.de iniur.vbi gloſſ.dicit,quòd iſta eſt nobilis præſumptio.l.omnimodò.C.de inoffic.teſta.l. mancor.C.de ſeruis expor.vbi Bald.ratione adducit:quia intelle ctus hominis debet eſſe benignus. & in terminis quādo requiritur in teſtibus,quòd ſint bonæ opinionis,quòd præſumatur iſta qualitas,tenet Imol.in l.j.§.ſi quis neget.col.vij. ff. quemadmo.teſtam.aper.ſequitur Alexan.in conſi.122.col.iiij.verſic. imò quidam ſunt teſtes.libr.vij.Curti.ſenior, in conſil.56. col. iiij.in fin.Imò Socin.in conſil.54.col.ij.poſt med.lib.iij.voluit
37 præſumi quem eſſe optimæ opinionis. ¶ Contrarium, † quòd imò probari debeat illa qualitas probatę & integrę opinionis, in terminis d.l.ſcripturas.tradit Socin.in conſ.274.col.ix.verſic.poſtremò dico.lib.ij.quem ſimpliciter refert & ſequitur ſocer & dominus meus Purpuratus in d.l.admonendi.col.26.nu. 165.Nec obſtat ſecundum Socin.quod quilibet pręſumatur bonus:quia verum eſt,ſed non ſic præſumitur quis optimus in ſuperlatiuo gradu.allegat Imol.ita concordantem in d.§. ſi quis neget.quam opinionem quod non præſumatur quis optimæ opinionis,ſed probari debeat iſta qualitas,voluit Ange.in d.§. ſi quis neget.quod Angel.dictum ſequitur Alexand.in conſil. 82.col.j.poſt med.verſic.præterea,dictus teſtis.lib.j. & in conſ. 43.col.v.verſic.quinimò ſecundum Angel.lib. iiij. Decius in c. poſt ceſſionem.col.iij.poſt med.ſuper glo.j.de probatio.in conſil.37.col.iiij.verſicu.& quando teſtes.& in conſil.575.col.ij.circa med.Iaſ.in conſi.153.col.vij.circa med.lib.ij.& in conſ.13.col. fin.lib.iij.ſed illa verba:probatæ atque integræ opinionis, geminata,videntur importare probitatem quandam in ſuperlatiuo gradu:vt deducit Soci.in dict.conſi.274. ¶ Fortiùs voluit
38 Corne.in † conſi.232.circa fin.lib.j.quòd vbi in teſte requiritur qualitas,quòd ſit perſona honeſta & fide digna in poſitiuo gradu,illa debet probari.Idem voluit Corne. in conſil.78.col.iiij. poſt med.verſicu.omitto,quod text.lib.iij.vbi.in caſu cap. licet ex quadam.de teſtibus. quando teſtis deponit de auditu quia text.requirit,quòd teſtis ſit perſona grauis:dicit Corne.probandam eſſe iſtam qualitatem grauitatis.Idem voluit Alexan.in d. conſi.82.lib.j.Decius in conſil.321.col.v.poſt med.Idem ſentit Aretin.in conſil.83.Quia multa.col.penul.in fin.verſicul. vlt imò videndum

mò videndum eſt.vbi generaliter voluit, quòd vbi in teſte re-
39 quiritur † qualitas peritiæ vel alia, illa probari debet. & ſic lo-
quitur Aretin.in omni qualitate. Idem & clariùs voluit Socin.
in conſil.136.colum.iij.ad fin.verſicu.prætereà.poſita.lib.1.vbi
quando exigitur in perſona legalitas,debet intelligi de legali-
tate vltrà,quàm ius præſumat:iuxta dict.l.merito.ff.pro ſocio.
Aliâs dicit Socin.diſpoſitio faciens mentionem de legalitate,
nihil operabitur:cùm ſemper ſit neceſſaria bonitas & legalitas.
Idem videtur innuere Alexan.in d.conſil.122.col.iiij.libr.vij.
nam ibi recitat opinio.Imol.in dict.§.ſi quis neget.quod qua-
litas bonæ opinionis præſumatur in teſte,poſteà dicit Alexan.
quod refutat præcedentia fundamẽta tutiora, & ſe nolle vlte-
riùs inſiſtere ſuper dicto Imol.& ſic apparet,quod Alexan. ha-
buit illud dictum Imol.pro dubitabili. & iſta opinio mihi ma-
gis placet,quando opponeretur cõtra perſonas teſtium, etiam
in genere,quod nõ eſſent idonei:quia tunc ſi lex aut ſtatutum
requirit teſtes bonæ opinionis,probanda erit iſta qualitas, nec
illa ſuperfluò & ſine aliquo miniſterio cẽſeatur appoſita & re-
40 quiſita:prout arguit Socin.in d.conſil.136.Et pro eo † adduco
dictum Barba.inter conſilia Calca.in conſi.28.col.iij.in fin. vbi
licèt bona fides,de iure præſumatur:tamen ſi ſtatutum requi-
rat bonam fidem,illa probari debet,ne ſtatutum cenſeatur ſu-
perfluum:ſed vt aliquid operetur vltra ius commune.Sed cir-
ca iſtud dictum Barba.non puto, quòd requiratur alia proba-
41 tio † iſtius bonę fidei,quàm de iure communi.nam de iure com
muni indiſtinctè nõ præſumitur bona fides:imò mala fides ſæ-
pius præſumitur. Sed ex coniecturis arguitur, an quis dicatur
in bona vel mala fide:puta ex poſſeſsione longi temporis argui
tur bona fides,vel ex titulo arguitur mala fides: iuxta ea, quæ
nota.per Bartol.& doctor.in l.Celſus.ff.de vſucap.Eędem con
iecturæ videtur ſufficere,quando requiritur per ſtatutum.Non
obſtat quod ſtatutum aliâs nihil operatur:quia dico, quòd vbi
fit mentio de bona fide,explicitè exprimitur, quod implicitè
inerat:cũ ſemper bona fides ſit neceſſaria. quo caſu ſtatutum
aliter non operatur.in c.j cum gl.vbi Domi.de ſum.trinita.&
42 fide catho.facit text.in l.ij.vbi doct.ff.de leg.j.¶ Tertiò † quę-
ro,circa hãc tertiam limitationẽ in caſu d.l.ſcripturas:requiri-
tur ſubſcriptio partiũ,adeò ꝙ nõ ſufficeret ſubſcriptio triũ te-
ſtium,vt ibi expreſsè dicitur & not.Soci.in d.conſ.274.Pone,ꝙ
in tali ſcriptura non ſit ſubſcriptio vnius partis. tamen tota ſcri
ptura reperitur ſcripta manu eius,an iſtud ſufficiat? Roman.in

conſil.50?. hæc ſcriptura, quòd ſic, quia vbi requiritur ſubſcriptio alicuius, ſufficit ſcripturam eſſe factã manu illius, ſine alia ſubſcriptione: per text. in l. cùm antiquitas. §. fi. C. de teſt. Idem in terminis. d. l. ſcripturas. tradit Areti. in conſil. 64. Diligenter. col. iiij. poſt medium. verſ. nec poteſt dicere. Addo bonum tex. in §. j. inſtitut. de emptio. & vendi. ibi: niſi & inſtrumenta fuerint conſcripta, vel manu propria contrahentium, vel ab alio quidem ſcripta, à contrahentibus autem ſubſcripta. tradit Socin. in conſilio 15. col. 15. verſicul. ad quintum argumentum de
43 ſubſcriptione. lib. j. ¶ Et † iſto caſu ſcilicet in terminis d. l. ſcripturas. non videtur neceſſaria atteſtatio alterius partis ſcribentis, quòd ſcripſerit manu propria: quia talis atteſtatio ſolùm videtur neceſſaria, quando in omni caſu requiritur ſubſcriptio, ſeu quãdo talis ſubſcriptio requiritur pro forma: vt per Areti. in d. conſil. 6?. colum. iiij. poſt medium. & no. Iaſ. in d. l. cum antiquitas, in vltimo not. ſed iſta ſubſcriptio partium in caſu d. l. ſcripturas non videtur neceſſaria, niſi quando ſcriptura eſſet facta manu alterius, & ſic non pro forma, nec in iſto caſu requiritur ſubſcriptio: licèt Felin. in d. c. ij. de fide inſtrument. videatur velle talem atteſtationẽ eſſe neceſſariam. quem ſocer meus Purpurat. ſequitur in d. l. admonendi. col. 26. poſt medium. ſed certè text. in d. l. cùm antiquitas. §. fi. loquitur in ſubſcriptione, quæ eſt pro forma: prout conſiderat Aret. in dicto conſilio 64.
44 col. iiij. circa fin. ¶ Quartò, † quæro, an in caſu d. l. ſcripturas. requirentis ſubſcriptionem partium, ſufficiat ſigillum earum loco ſubſcriptionis: vt ſic ſigillum habeat vim ſubſcriptionis. Roma. in d. conſil. 50?. quòd ſic: quia ex ſigillo conſenſus arguitur. l. ij. C. de rebus alie. non alie. Addo Bar. in l. quæ dotis. in fi. & ibi Alexan. col. fi. ff. ſolut. matri. vbi, quòd ex ſolo ſigillo ſine ſubſcriptione conſenſus arguitur. ſequitur Dec. in capit. tertio loco. in prin. de probatio. poſt Feli ibi. & idem Dec. in capit. ij. in fin. de fide inſtrum. imò ſigillum plus videtur operari, quàm ſubſcriptio. Purpura. ſocer meus in d. l. admonendi. col. 26. circa fin. poſt Paul. de Caſtr. & dicit Purpurat. in l. admonendi. col. 28. poſt medium. quòd vbi eſt ſigillum, non requiritur alia probatio per teſtes, aut comparationem literarum: ſed tota vis eſt in probanda veritate ſigilli: ſecundum Paul. quod tamen intelligo contra partem ſigillantem, & in eius præiudicium: ſecus
45 contra tertium. ¶ Quod † tamen non procedit, quando requiritur ſubſcriptio de ſolennitate, & pro forma: quia tunc ſigillum non ſufficeret: prout in teſtamẽto in ſcriptis, in quo pro forma re-

forma requiritur ſubſcriptiò teſtium.l. ad teſtium.§. ſi quis.ff. de teſta.vbi Bartol.Alexand.in d.l.quæ dotis.col.fin.& ibi Iaſ. col.15.verſic.per iſta ſequitur Dec.in d.c.ij.in fin. de fide inſtru.
46 ¶ Rurſus † etiam in caſibus,in quibus ſubſcriptio non videtur de ſolennitate & forma: vt ſigillum ſufficiat loco ſubſcriptionis ad arguendum conſenſum,neceſſe videtur apparere tale ſigillum fuiſſe impreſſum ab eo,cuius eſt, vel de eius voluntate, Alex.in d.l.quæ dotis.colum.final.& clarius in d.l. ad teſtium. §.ſi quis.in apoſtillis ad Bartol.ff.de teſtamen. ſed tamen Dec. poſt Anto.de Butr.in d.c.tertio loco.col.j.verſic.& ſubijcit Anto.de probat.vult,quod in dubio præſumatur ſigillum appoſitum de voluntate eius, cuius eſt ſigillum. Idem voluit Abb. in d.c.ij.colum.penulti.in fin.de fide inſtrumento. Bene fateor, quod conſtare debet ſigillum eſſe illius, cuius nomine fuit appoſitum. Dec.in dicto capit.ij.in fine.de fide inſtrumentorum.
47 ¶ Sed an † ſit neceſſarium , quòd ſigillans ſcripturam, atteſtetur ſe illud ſigillum appoſuiſſe. Innocen.in d.c.ij.de fide inſtru. dicit,quod ſic:refert & ſequitur Bertachi. in tertia parte ſui repertorij,in verbo,ſigillatio.verſicul.57.& idem Bertachi. in tract. de Epiſcopo in prima parte primi libri, colum.vj. verſicul. vlterius nota perpetuò. quem citat additio ad ipſum Bertachi. in reperto.in d.verbo,ſigillatio.verſic.vij.¶ Sed aduertendum,
48 quia † Innoc.refert duas opiniones,Primam,quòd requiratur talis atteſtatio. Secundam,quòd non requiratur,quando ſunt ſigilla Epiſcoporum,aut aliorum prælatorum habentium iuriſdictioné, & ſic quando eſſent ſigilla authentica: & huic ſecundæ opinioni videtur Innoc.inhærere:prout ibi refert Abb.col. penul.poſt medium.ſed Abb. ibi vult, quòd etiam ſi eſſet ſigillum,priuatarum perſonarum:puta contrahentium,non ſit neceſſaria talis atteſtatio: dúmodò ſit ſigillum proprium earum, non alienum.Abbatem etiam ſequitur Decius in d.c.ij.col.fin.
49 ¶ Sed tamen † cōſiderandum hîc eſt,quòd vbi ſubſcriptio alicuius eſſet neceſſaria,quò ad formam & ſolennitatem actus, ſi volumus tunc,quòd ſigillum vim habeat ſubſcriptionis,prout voluit Roma.in d.conſil.303.Neceſſaria,videtur talis atteſtatio. per tex.in d.l.cùm antiquitas.§.fin.C.de teſtamen. vbi ad hoc, vt ſcriptura facta manu eius,cuius ſuſcriptio erat neceſſaria,defectum ſubſcriptionis ſuppleat, neceſſe eſt, quòd ſcribens atteſtetur ſe manu eius totam ſcripturam feciſſe: vt ibi notat Iaſo. in vltimo not. Areti.in d.conſ.54.col.iiij.in fi.verſic.nec poteſt
50 dicere. ¶ Quintò, † quæro in caſu d.l.ſcripturas. an ſcriptura,

de qua ibi, ſcripta aut ſubſcripta à partibus & tribus teſtibus, fidem per ſe faciat, ſine alia recognitione ipſorum teſtium, id eſt, abſque eo, quòd recognoſcant eorum ſubſcriptiones, & dicant ſe illas feciſſe, vel præſentes fuiſſe quando debitor ſcripſit. Dic quod non: vt per Barto.& doct.in d.l.ſcripturas. Are.in d. conſil.6 :.Soci in d.conſil.274.lib.ij. Idem Socin.in conſil. 32. col.ij.verſic.& ſic ex prædictis ſequitur. & in conſil.4 :.col.v.in fin.verſic.non obſtat quintum argumentum.lib.j.Iaſ.in conſil.
51 129.col.j.verſic.iiij.quia.libr.j. ¶Sextò † quæro. Pone, quòd ex tribus teſtibus ſubſcriptis vnus ſit mortuus, & alij duo ſubſcriptiones eorum recognoſcant, etiam ſubſcriptionem illius tertii defuncti, deponendo, quòd etiam ille tertius fuit præſens, & ſubſcripſit: prout continetur in eius ſubſcriptione: an ſufficiat recognitio iſtorum duorum. Bald.& Salic.in l.comparationes. C.de fide inſtrumen.tenent, quod ſic. prout eos refert Areti.in d.conſil.64.col.ij.verſic.amplius poteſt dici. & col.iij.verſic.ſe-
52 cunda ratio. ¶Sed contrarium, quod † non ſufficiat recognitio duorum, tenet Areti.in d. conſilio 64.colum.iij. poſt medium. verſic.ſed dato, ſine præiudicio.per tex.in §.ſi quis igitur.verſi. nam & ſi inuenerimus.in authentic. de inſtrumen.fide & caute.& in §. ſed & ſi quis.ibi:ſi veniant &c.inducendo vt per ipſum Aret.ibi & reſpondet Areti.ad text.in d.l.cõparationes.ſuper qua ſe fundant Bald.& Salic.ſequitur Socin,in d.cõſi.274. col.vij.verſ. Tertiò principaliter.& in col.x.ver.nec dicat aliqs.
53 ¶Sed contra † Areti.& Socin.adduco Paul.de Caſt. in fortiore caſu, in conſil.:34.in cauſa ſer Ludouici Bertini.colum.j.in fin. lib.j.vbi fortius voluit, quòd etiam mortuis omnibus tribus teſtibus ſubſcriptis, probet talis ſcriptura ſine alia recognitione ipſorum teſtium. Sed ad illud conſil.Paul. reſpondet Soci.in d. conſil.274.column.:iij.verſicul.circa tertium.vbi, quòd Paul. ſatis & nimis inaduertenter locutus eſt. Sed vltra Socin.addo, quod contrarium expreſsè tenet Specul.in titul.de inſtrumen. editio.§.nunc dicendum reſtat.poſt principium. & colum.54. verſicul.regulariter.ibi:ſi tamen teſtes in ſcriptis.vbi voluit Specul. quòd talis ſcriptura habens ſubſcriptionem trium teſtium, mortuis teſtibus, non probat.allegat tex.in dicto capit.ij. de fide inſtrument. & Speculatorem refert & ſequitur idem Paul. de Caſt.ſibi contrarius, in conſilio 406. Satisfaciendo.columna ſecunda libro primo. Ad quam Paul.contrarietatem Socin. non aduertit. Idem tenet Calca.in conſilio vigeſimonono.columna fin.verſicul.ſed tunc poſſet opponi per text. in dicto capitulo ſe-

pitulo ſecundo Bertachin. in verſiculo ſcriptura.j. verſicul.54.
vbi,quòd non probat talis ſcriptura, etiam mortuo vno ex te-
54 ſtibus. ¶Sed opinio † Paul.in dicto conſilio centeſimotrigeſi-
moquarto,poſſet procedere, quando mortuis teſtibus ſubſcri-
ptis iuuaretur ſcriptura comparatione literarum.Soocin.in di-
cto conſilio trigeſimotertio columna ſecunda verſicul. & ſic ex
prædictis ſequitur.& in dicto conſilio quadrageſimoprimo,co-
lumna quinta in fine verſicul. non obſtat quintum argumen-
tum.libro primo,arguendo à contrario ſenſu.vbi Socin. voluit
quòd talis ſcriptura non probat mortuis teſtibus ſubſcriptis,
nulla facta comparatione literarum: ergo ſecus vult, ſi facta ſit
literarum comparatio.Sed hoc clariſsimè voluit Calca.in dicto
conſilio vigeſimonono, columna finali.vbi tamen hoc intelli-
git, quando haberet ſcriptura ſubſcriptionem teſtium, & par-
tium: ſecus ſi teſtium tantùm: quia tunc duo copulatiuè eſ-
ſent neceſſaria, & recognitio teſtium & comparatio literarum.
& ſic teſtibus mortuis talis ſcriptura non habens ſubſcriptio-
nem partium nihil probaret in præiudicium tertij.Idem quod
Calca. voluit etiam clariſsimè Corne. in conſilio centeſimoſe-
xageſimonono columna penultim.verſicul.Item ſola compara
tio.libro primo.Socin. in dicto conſilio 274. columna quinta
verſicul.tertius caſus, quando ſcriptura. & coluna ſexta verſi-
cul. ſecundò principaliter.libro ſecundo.Areti. in dicto conſi-
lio ſexageſimoquarto, columna quarta.verſic. quinimò etiam
55 ſi ſcripta. ¶Sed aduerte, † inquantum præfati doctor. volunt,
quòd vbi ſcriptura habet ſubſcriptionem teſtium tantum, non
etiam partium, quòd talis ſcriptura non iuuetur ex ſola reco-
gnitione ipſorum teſtium ſine cõparatione literarum, quò ad
plenam fidem:ſequendo Bart.in d.l. admonendi. & in alijs lo-
cis per eos alleg.nam Iaſ.in d.l.admonendi.col.16.verſic.tu ad-
uerte,inquantum Bartol.& in repetition. columna trigeſima-
nona verſicul. Item mirum videtur.latè inſiſtit contra Bartol.
in caſu, in quo Bartol. loquitur & dicit Iaſo. quod opinio
contra Bartol. eſt vera & communior. quod ſi verum ſit,
idem à fortiori,dicendum videtur in caſu noſtro.Nam Bartol.
loquitur in ſcriptura priuata non habente ſubſcriptionem
partium,ſed teſtium tantùm,vel præſentiam ipſorum teſtium,
& dicit Bartol. quod ſi teſtes deponant ſe fuiſſe præſentes tali
ſcripturæ, & quòd eam ſcribi viderunt per partes, & eam
recognoſcant, quòd talibus teſtibus plenè non creditur, niſi
concurrat comparatio literarum. ſed dicit Iaſon. opinionem

contra Bartol. eſſe magis communem. quia ex quo teſtes deponunt ſe fuiſſe præſentes & vidiſſe ita ſcribi, perinde eſt ac ſi deponerent de tenore & contentis in ipſa ſcriptura. ſi inducitur plena probatio ex ſola depoſitione teſtium, qui fuerũt præſentes etiam non ſubſcripti, quantò fortiùs, vbi teſtes ſunt ſubſcripti? & dicit Iaſo. quòd contra Bartolum etiam tenet Areti. in dict. conſil. 64. Addo Alexandrum in conſil. 239. col. iij. poſt medium. verſicu. fortius voluit Hoſtien. libr. vj. ¶ Ego non video, quòd communior opinio ſit contra Bartolum. prout Iaſ. refert, & primò quò ad authoritatem Alexand. non videtur curandum: quia vt Iaſon dicit, fuit ſibi contrarius, & contrarium tenuit in conſi. 181. in cauſa & lite vertente coram arbitris. lib. ij. ſed certè Alexan. ibi non variauit ab his, quæ dixit in dict. l. admonendi. imò idem tenet. ideò mirãdum eſt, quomodò Iaſon de contrarietate eum notauerit. variauit tamen Alexand. in conſil. 212. colum. fina. verſicu. prętereà dicta probatio. lib. ij. & in conſil. 103. in fin. lib. vij. vbi ſequitur. Bartol. & præſuppo-
56 no quòd Alexand. ibi vltra † comparationem literarum præſupponit recognitionẽ teſtium: quia aliâs malè allegaret Bart. quòd ſola comparatio literarum plenè probet: ſed clariùs variauit idem Alexand. in conſil. 80. Viſo proceſſu. lib. iiij. Similiter Iaſ. adducit contra Barto. Areti. in dict. conſi. 64. vbi licèt Aretin. col. ij. primò arguat contra Bartol. tamen colum. iiij. verſic. quinimò etiam ſi ſcripta. latè tenet & defendit opinio. Bartol. etiam opinio ſequitur Abb. in dict. c. ij. de fide inſtrumen. Corneus in conſil. 58. libr. iij. & in dict. conſil. 169. colum penul. lib. j. Calca. & Socin. in conſilijs ſuprà allegatis. Decius in dict. c. ij. colum. iij. verſic. ſed tamen pro defenſione. de fide inſtrumen. vbi, quòd opinio Imol. contra Bartol. videtur contra text. in §. ſed & ſi quis. in authẽ. de inſtru. cau. & fide. ibi: fidem cauſa ex vtroque percipiat. ergo non ex ſolis teſtibus ſine comparatione literarum. & opinionem Bartol. latè defendit Socin. in dict. conſil. 274. colum. vj. verſicu. Secundò principaliter. vbi reſpondet ad ea, quæ in contrarium adducuntur: prout etiam reſpondet Corne. in dict. conſil. 58. Hic tamen videndum eſt pro intellectu præmiſſorum, quod infrà dico in xj. quæſtione huius
57 tertiæ limitationis. ¶ Septimò, † quæro in terminis dict. l. ſcripturas. pone quòd ſcriptura habeat ſubſcriptionem partium, & vnius teſtis tantùm, & probetur talis ſcriptura per comparationem literarum, etiam reſpectu ſubſcriptionis illius teſtis, an aliquid probabit talis ſcriptura? Alexan. in d. conſil. 103. in fin. lib. vij.

lib.vij.ꝙ probat pluſquã ſemiplenẽ. Ideò locus erit iuramento ſuppletiuo,etiã in cauſa magna:ſecundũ eum. Sed dubito,quia ſi loquimur in apocha,ſola cõparatio literarũ non probat etiã contra partẽ,quę ſcriptura negat. §.ſi quis igitur. in auth. de inſtru.caut.& fid.& licèt comparatio literarum probet ſemiplenè contra partem:ſecus tamen cõtra tertiũ.Cor.in conſ.138.col. j.poſt med.li.j. Quomodò igitur probatio ſubſcriptionis vnius teſtis tantũ per ſolam comparationẽ faciet pluſquã ſemiplenã probationẽ?imò valdè dubito, an faciat ſemiplenã contra tertium. Nam ad plenã probationẽ contra tertiũ per ſolã comparationem requiruntur ſubſcriptiones,partiũ & trium teſtium: ergo ſubſcriptio vnius teſtis non videtur ſufficere etiã ad ſemiplenam probationẽ:quæ induci poſſet, vbi duorũ teſtium ſubſcriptio ſufficeret.

58 ¶ Octauò † quæro, dictũ eſt ſuprà, ꝙ in caſu d.l.ſcripturas.requiritur ſubſcriptio omniũ trium teſtium, nec ſufficit ſubſcriptio duorũ ex ipſis teſtibus,an iſtud procedat etiã quando ageretur cõtra ipſum debitorẽ principalem, qui negat illam ſcripturã eſſe ſuã, an verò quando agitur contra tertium tantùm.Soci.in d.conſ.274.col.vij.verſic. Tertiò principaliter. ꝙ procedit etiã contra ipſum debitorẽ.poſt Ioan.Andr.Bal.& Io.Bapti.de S.Seuerino,per eum alleg. Sed hoc intellige,niſi illi duo teſtes expreſsè deponerent ſuper veritate negotij geſti, aut contẽtorum in inſtrumento:quia tunc duo teſtes ſic deponentes ſufficerent,etiã contra tertiũ.Bart.& Ang.in d.l.ſcripturas.Soci.in d.conſ.274.col.iij.verſ.circa primũ.& col.iiij.in fin. verſ.poſtremò non omitto. Rurſus intellige,ꝙ etiã recognitio ſola omniũ trium teſtium ſubſcriptorũ aut deponentiũ de eorum præſentia,nõ ſufficeret contra debitorẽ,aut habentes cauſam ab eo,niſi concurrat comparatio literarũ,quando non interuenit ſubſcriptio ipſarum partiũ.

59 ¶ Nonò † quæro qualis eſſe debeat recognitio trium teſtiũ ſubſcriptorũ in tali ſcriptura ſeu qualiter debent teſtes deponere? Dic,ꝙ debẽt deponere, ꝙ fuerunt præſentes,quando debitor aut alius de eius voluntate ſcripſit illã ſcripturã:& ꝙ viderũt eam ſcribi.& ꝙ illi ſe ſubſcripſerunt. Non aũt eſt neceſſe,quòd deponat cõtenta in ipſa ſcriptura,eſſe vera.& quòd debitor ſe obligauit:prout in ea continetur:quia tunc dicerentur deponere de veritate actus,nõ ſuas ſubſcriptiones ſimpliciter recognoſcere.& deponẽdo de veritate actus,duorũ teſtimoniũ ſufficeret,etiã contra tertiũ,vt ſuprà dixi.ita habetur in d.l.ſcripturas.& per Soci.in d.conſ.274.co

60 lum.iij.¶ † Aduertendũ tamẽ hic eſt:quia nõ ſufficeret, quòd

teſtes recognoſcentes ſcripturam, dicant illam fuiſſe ſcriptam modo & forma cõtentis in ea, vel prout in ea continetur: quia talis recognitio dicitur nimium generalis & incerta: ſed debet dicere cuius manu fuerit ſcripta, ſeu per quã perſonã eam ſcribi viderint. & quòd ſcribẽtem cognouerint, aut cognitum habeant. Ita Soci. in d. conſ. 274. col. iij. verſ. amplius dico. & ſic non ſufficit, quòd teſtes concludenter deponant ſuper eorum ſubſcriptionibus, quod ipſi fuerint præſentes illi ſcripturæ, & ſe ſubſcripſerint: niſi etiam deponant de certa perſona ſcribentis: cuius manu ſcriptura facta ſit. & ſcribentis perſonam cognitam habeant. quod etiam voluit Aret. in d. conſ. 64. col. ij. poſt
61 me. ver. ſed tamẽ his nõ obſtãtibus, vbi etiã, † ꝙ oportet, quòd tales teſtes recognoſcant ſubſcriptiones ſociorum, dicendo ſe fuiſſe præſentes ipſis ſubſcriptionibus. nec ſufficeret dicere, ꝙ habent notas eorum literas Abb. etiam in conſ. 98. col. ij. libr. ij. quòd oportet teſtes firmiter ſcripturã recognoſcere, & eius
62 identitatem: ideò teſtes illiterati nõ valerent. ¶ † Decimò quæro, in caſu l. ſcripturas. an requiratur ſubſcriptio vtriuſque partis, vel ſufficiat ſubſcriptio illius tantum partis, de cuius præiudicio agitur: puta debitoris vel confitentis, quando non agitur de contractu vltrò citroque obligatorio, in quo dicitur agi de præiudicio vtriuſque partis. Imol. in d. ca. ij. de fid. inſtru. quòd ſufficit ſubſcriptio illius partis, de cuius præiudicio agitur. ſequitur Feli. ibi col. ij. in fi. verſ. noua declaratio. addo Alex. in cõſ. 181. co. ij. poſt med. verſ. & dicit Lud. Rom. lib. ij. quod eſt repetitum in conſ. 118. libr. iiij. idem ſequitur Purpur. ſocer meus in d. l. admonendi. col. 26. nu. 166. Addo Bologninum in addit. ad conſilium Ioan. de Ana. in conſ. 40. in fi. vbi ſimpliciter voluit quòd ſufficiat ſubſcriptio vnius partis tantũ. ¶ Sed aduer-
63 te: quia † iſtud non videtur procedere, quò ad effectum d. l. ſcripturas. quem ſuprà memorauimus: videlicet, quòd vbi eſt ſubſcriptio partiũ & teſtiũ, ſufficit vel ſola recognitio teſtium, vel ſola comparatio literarum: quia tunc neceſſaria videtur ſubſcriptio vtriuſque partis. Ita in ſpecie determinat Aret. cõtra Imo. in d. conſi. 64. col. iiij. verſi. quinimò etiam ſi ſcripta. Soci. in d. conſi. 274. col. v. poſt med. ver. & hoc etiã voluit, & clarius Barto. & col. viij. verſi. circa tertium. Itaq; licèt agatur de præiudicio partis tantũ, quæ ſubſcripſit: tamen ſi pars ipſa neget eius ſubſcriptionem, & quæſtio ſit de fide ſcripturæ, tunc erit neceſſaceſſaria & recognitio teſtiũ, & cõparatio literarum copulatiuè, nec alterum ſufficeret. ¶ Sed illud dictum Aret. & Socin. intel-

ligerem

ligerem procedere in apocha tantùm. Secus in alia ſcriptura priuata, quoad præiudicium ipſius partis ſcribentis, vel ſubſcri-
64 bẽtis: quia † in alijs ſcripturis priuatis excepta apocha, ſola cõparatio literarum plenè probat: vt habetur in l. cõparationes. C. de fide instru. Barto. in auth. & ſi contractus. col. ij. poſt medium, verſi. item oppono. C. de fide inſtrumen. vbi, quòd dict. l. comparationes. volens ex cõparatione induci plenam fidem, ſolùm eſt correcta in apocha: non in alijs ſcripturis priuatis. ſequitur Alex. in conſi. 58. & in conſi. 114. colum. j. in fin. libr. vij. Socin. in conſi. iiij. col. j. lib. iij. vbi Soci. voluit, quòd etiã in epiſtola ſufficiat ſola cõparatio literarum, quò ad plenam fidem. Sed tamen in epiſtola contrarium voluiſſe videtur Barto. in d. auth. & ſi contractus. in vltimis verbis vbi in hac materia æquiparat epiſtolam apochę. ſequitur Alex. in conſi. 76. col. ij. lib. iij.
65 vbi † dicit ꝙ d. l. comparationes. eſt correcta in omni ſcriptura priuata, præter quàm in libro rationum. quod Alex. in conſ. ſimpliciter refert & ſequitur Dec. in conſ. 615. col. ij. in princi. Sed quòd non ſit correcta in epiſtola & alijs ſcripturis priuatis, tenet idem Alex. in d. conſ. 58. in princ. & in d. conſ. 114. col. j. in fin. libr. vij. Dec. in d. c. ij. col. v. de fide instru. & in conſil. 219. in fi. Curt. Iunior in conſ. 118. col. pen. & in conſ. 152. etiam col. pe. nec Alex. in d. conſi. 76. contrariam opi. audet affirmare, ſi bene ponderetur. & hanc opin. quod d. l. comparationes. non ſit correcta in epiſtola, & alijs, ſcripturis priuatis, niſi in ſola apocha, tenet Purpura. in d. l. admonendi. col. 25. Itaque vbi ſumus in ſcriptura priuata, in qua ſola comparatio literarum ſufficit ad plenam fidem in præiudicium ipſius ſcribentis, ſufficere etiam videtur ſubſcriptio illius partis, de cuius præiudicio agitur, vbi ſcriptura eſſet ab alio tertio confecta: vel quòd ſit ſcripta manu illius partis, de cuius præiudicio tantùm agitur.

66 ¶ † Ampliùs pro opinione Imolæ, & ſequacium, conſidero quòd ſuperflua & eluſoria videtur ſubſcriptio illius partis, de cuius fauore tantùm agitur, puta creditoris. Videtur enim quaſi ridiculum dicere, quòd aliquid pluſculum fidei detur tali ſcripturæ ex ſubſcriptiõe creditoris in facto ſuo proprio, & in cauſa ſua propria: argumento legis omnibus. C. de teſtibus. niſi dicas cõſiderationẽ procedere, quando ageretur inter creditorem & debitorem: ſecus, ſi cum tertio: quia tunc pluralitas ſubſcriptionum multum operatur, & facit ceſſare ſuſpitionem fraudis, vel etiam conſiderabilis videtur ſubſcriptio creditoris eo mortuo, quando eius hæredes

contra debitorē agerent,quaſi non ſit veriſimile,quòd in peccato falſæ ſubſcriptionis mori voluerit:quæ ratio videtur ceſſare viuente creditore,& agente contra debitorem.non enim poteſt debitor opponere:quòd careat ſcriptura ſubſcriptione ipſius creditoris:quia talis ſubſcriptio non videtur neceſſaria, ipſo creditore agente:quia agendo ſatis approbat fidem ſcripturæ.l.Paulus reſpondet, non tantùm verbis. ff.rem rat.haber.& ſuprà dixi circa articulū approbationis ſcripturæ, ex eius pro-
66 ductione.¶ Non † omitto circa præmiſſa dictū vnum ſingulariſsimum Paul.de Caſt.in conſ.87.Quantum ad contenta.col. j.in fin.lib.ij.vbi voluit d.l.comparationes. C.de fid.inſtrum.eſſe correctam etiam,quò ad aliam ſcripturā priuatam vltra apocham,quæ ſcriptura priuata remanſiſſet penes partem. Ratio enim,quare d.l.fuit correcta in apocha,eſt:quia apocha datur à debitore creditori:& ſic remanet apocha penes creditorem. Ob id ſi ſola comparatio ſufficeret, de facili reperirentur qui literas alienas æmularentur ſeu exprimerent, aut (vt vulgariùs loquar)contrafacerent.ſed iſta ratio pariter militat in libro rationis,aut alia ſcriptura priuata, quæ remanſiſſet penes creditorem:ergo eadem debet eſſe iuris diſpoſitio. l. illud.ff.ad leg.
67 Aquili.¶ Sed non puto † iſtud dictum Paul. de iure procedere: quia doct.aſsignantes rationem cùr d.l.comparationes.ſit correcta in apocha,non conſiderant,quòd apocha remaneat penes creditorem,& poſsit falsò fabricari:ſed conſiderant rationem:quia datur à debitore creditori:ob id imputandum videtur creditori,cur non pleniùs ſibi prouiderit per viā inſtrumenti publici,aut alterius ſolennis ſcripturæ cū ſubſcriptione debitoris & teſtium.Et quòd doct. non conſiderent remanentiam ſcripturæ apud creditorem, patet: quia neceſſariò loquuntur, quando producitur ſcriptura per creditorem,& ſic neceſſariò præſupponunt,ꝙ eſſet apud eum:quia aliàs producere nō poſſet.& maximè hoc procedit,dum loquuntur in epiſtola, quæ à
68 parte † ad partem tranſmittitur:& ſic remanet apud creditorem.& tamen eius fides plenè iuuatur per ſolam comparationem:quia in ea creditori imputari non poteſt, cur non ſolenniùs eam conſcribi curauerit: cùm fiat inter abſentes. Iam ex alio oſtendo,quòd iſtud dictum Pau.procedere non poteſt,docto.in apocha dicunt,quòd faciliùs falſificari poteſt, quā vnus liber rationum,aut alia ſcriptura, plura continens. Ergo præſupponunt exiſtentiam & remanētiam libri apud creditorem: quia aliàs fruſtrà dicerent,quòd non ita de facili falſificari poteſt,ſicut

69 teſt,ſicut vna apocha. ¶ Vndecimò † quæro, vidimus quòd in alijs ſcripturis priuatis,excepta apocha ſola literarum comparatio plenè probat:an talis ſcriptura probata per comparationem literarum fidem faciet contra tertium,licèt nō habeat ſubſcriptionem partium,& teſtium prout requirit d.l. ſcripturas. Reſpondeo ꝙ non:quia ſi ſcriptura nō habeat ſubſcriptionem partium & teſtium,licèt iuuetur aut probetur comparatione literarum:talis tamen comparatio ſolū probabit contra debitorem aut habentes cauſam ab eo:ſecundundum ea, quæ ſuprà dicta ſunt. Sed non contra tertium:quia in tertio, vt ei noceat,quando tertius nititur inſtrumēto publico, requiritur, ꝙ talis ſcriptura ſit ſolennis,habens ſubſcriptionem partiū, &
70 teſtium:prout requirit d.l.ſcripturas. Imò† cōtra tertiū etiam ſemiplenè non probat:vt ſuprà diximus numer.178. allegando Corn.in d.conſi.138.lib.j.quem ſequitur Purpuratus in d. l. admonendi.col.28.circa fin.nu.180.& quòd iſtud ſit verū, probatur ex concluſione Bartol.ſuprà commemorata nu.177. & per doct.communiter approbata, ꝙ vbi producitur ſcriptura priuata,habens ſubſcriptionem teſtium tantū,nō etiam partium, non ſufficit ſola teſtium recognitio,nec ſola literarum comparatio:ſed vtrumq; ſimul & copulatiuè requiritur contra tertiū. quam etiam opi.tenet Alexan.in conſi.150.col.v.verſ.præterea ſi eſſent duo teſtes.lib.v.Purpura.in d.l admonendi.col.27. & tamen contra partem ſufficit ſola comparatio, modò non ſit
71 ſcriptura apochæ. ¶ Sed ex præmiſſis reddi† videtur dubitabile dictum Bart.de quo ſuprà meminimus in ſexta quæſt.huius tertiæ limitationis,dum voluit, ꝙ vbi ſcriptura non habet ſubſcriptionem partium,ſed teſtium tantū,qui recognoſcunt ſuas ſubſcriptiones, vel ceſſante ſubſcriptione deponunt de ſua præſentia,quòd viderūt talem ſcripturam fieri,& ei præſentes fuerunt,quòd talis probatio non ſufficit,niſi concurrat comparatio literarum:retulit ibi Iaſ.poſt alios per eum allegatos,tenere contrarium.& licèt adduxerim Aret.Socin.Corn.Deciū & Purpur.tenentes & defendentes opi.Bart.tamē contra Bart.quatenus loquimur de fide ſcripturæ, cōtra partē aut ſcribentē,videtur facere cōcluſio ſuprà firmata:videlicet, ꝙ excepta apocha, in alia ſcriptura priuata ſola cōparatio literarum videtur ſufficere ad plenam probationem contra partem. Si ſufficit ſola cōparatio, à fortiori ſufficiet recognitio teſtium ſubſcriptorum, vel eorum depoſitio ſuper præſentia. Quòd ipſum videtur tutiùs ac certiùs multò teſtimoniū,quā ſit comparatio,&ſic Bar-

to.opinio videtur reſtringenda,vel in ſcriptura apochæ, vel ſi loquamur in alia ſcriptura priuata,in qua ſufficit ſola cōparatio,quando ageretur contra tertium:non contra ipſum debitorem,vel partem ipſam principalem. ¶ Non omitto † etiam circa præmiſſa vnum dictū notabile Ripæ in d.l. admonendi.col. 20.poſt med. q̄ in caſibus, in quibus ſola cōparatio literarum ſufficit,& plenè probat:illud procedit,quando ageretur ciuiliter:ſecus,ſi criminaliter,puta in crimine falſi:quia ad probandū falſitatem ſola cōparatio literarum non ſufficeret. Idem tradit Deci.in conſi.625.col.j.Purpuratus tamen in d.l. admonendi. col.30.in prin.voluit fieri poſſe indicium ad torturā,ſecundum qualitatem perſonarū.quod ſatis admitterem, contra perſonā

72

73 malè famatam. ¶ Vnum † etiā non omitto, q̄ licèt in apocha ſola comparatio literarum non ſufficiat,vt ſuprà dictū eſt:valeret tamen pactum aut conuentio partium,quòd ex ſola comparatione literarum fides detur apochæ,modò de tali conuentione legitimè appareat. Alexan.in d.conſ.76.col.ij.verſ.vel ſecun

74 dum Raphaelem.libr.iij. ¶ Duodecimò † quæro,dictū eſt ſuprà quòd vbi ſcriptura habet ſubſcriptionem partiū & teſtium, q̄ illa probari poteſt ex ſola cōparatione literarum,quomodò & qualiter facienda ſit huiuſmodi cōparatio? Breuiter de modo faciendi comparationē,& quomodò illa fieri debeat, non ſolū de principali ſcriptura partium, & earū ſubſcriptionibus, ſed etiam de ſubſcriptionibus teſtiū,clarè tradit Alexand.in d.cōſ. 76.col.ij.verſ.quinimo,poſito,quòd per cōparationē. lib.iij. & in d.conſi.114.col.pen.verſ.&aduertatur.circa modum.lib.vij. Deci.in d.cōſ.615.col.ij.verſ.ſimiliter circa ſecundū. ¶ Decimo

75 tertiò † quæro in materia d.l.ſcripturas.pone quòd tres teſtes ſubſcripti ad formam d.legis recognoſcant eorum ſubſcriptiones:tamen non deponāt ſe fuiſſe præſentes illi ſcripturæ: ſed dicant,quòd debitor corā eis confeſſus eſt,quòd fuit ſcripta à tertio de partium voluntate:& quòd ipſe debitor eam ſubſcripſit: An talis ſcriptura probet? deciſio Neapolitana,deci.104.dicit ſe mirari,quòd Alex.& Iaſ.in d.l.admonendi. caſum hunc omiſerint. & quòd tactū non inuenit,niſi in quibuſdā recollectis domini Caroli de Rogerijs in d.l admonēdi. vbi cōcludit talem ſcripturā fidē facere.& ita dicit deciſio prædicta fuiſſe iudicatū in curia Neapolitana:quia paria ſunt confeſſio debitoris,vel quòd teſtes viderint eum ſcribere,& pro hoc allegat Roma.in d.l.admonēdi.vbi ſi producitur ſcriptura facta à tertio, non ſubſcripta à partibus,ſed à teſtibus, qui dicāt eam factā à tertio de

tertio de voluntate & mãdato ipſarũ partiũ,talis ſcriptura pro
76 bat. ¶Sed aduerte,licèt † deciſio Neapolit.dicat, quòd nullus
ex dominis cõſiliarijs aliquã deciſionẽ in terminis inuenire po
tuit:& quòd Alex.& Iaſ.caſum hũc omiſerunt, mihi videtur,
quòd imò ex dictis ſuprà in ſexta & decima quæſtionibus deci
ſa videatur quæſtio propoſita per Mattheũ de Afflictis. Nam
in dictis ſexta & decima quæſtionibus vidimus, quòd vbi ſcri
ptura nõ habet ſubſcriptionẽ vtriuſque partis,ſed teſtiũ tantũ,
vel vnius partis tantũ:tunc nõ probatur fides ſcripturæ ex reco
gnitionibus teſtiũ ſubſcriptorũ·licèt dicant ſe fuiſſe præſentes
illi ſcripturæ,& eã ſcribi viderint,niſi etiã iuuetur ſcripturæ fi-
des cõparatione literarũ.Si ſola teſtiũ recognitio nõ ſufficit,li-
cèt fuerint præſentes ſcripturæ,& dicant ſe vidiſſe eã ſcribi:quã
tò minus ſufficiet talis recognitio ſola in quæſtione propoſita,
quãdo teſtes nõ fuerũt præſentes·ſed ſolũ intellexerũt ſic ſcri-
ptã fuiſſe per cõfeſsionẽ debitoris.Ideò in caſu dictæ deciſio-
nis puto quòd fuerit iudicatũ cõtra opi.Bart.cõmuniter appro
batã, ſaltẽ in apocha: vt ſuprà abundè dictũ eſt in memoratis
quæſtionibus ſexta & decima.Bene fateor,quòd ſi in caſu dictę
quæſtionis formatę per dominũ de Afflictis,fuiſſet ſubſcriptio
vtriuſque partis;ſufficẽs viſa eſſet illa teſtiũ recognitio,etãꝗ ſcri
pturæ prę ſentes nõ fuiſſent,cũ deponãt de cõfeſsione debito-
ris prę ſente creditore.Secus,ſi creditore abſente:maximè cũ ta
lis cõfeſsio nõ reſpiciat veritatẽ negotij:ſed ſolũ,ꝙ ita ſubſcri-
77 pſit debitor.¶Decimo quartò † quæro,in materia d.l.ſcriptu
ras.an omninò ſint paria ſcripturã fuiſſe ſcriptã à partibus,vel
à tertio de volũtate & mãdato ipſarũ partiũ:videretur dicẽdũ,
ꝙ ſic:quia factũ à partib⁹ videtur,qđ fit de mãdato earũ.l.ita au
tẽ depoſitioni §.geſsiſſe.ff. de admi.tut.reg.qui per aliũ. & di-
ctũ eſt ſuprà in proxima & præcedẽti q.tradũt gl.Hoſt.Ioã.An
dre.& doct.in d.c.ij.de fide inſtru.Aret.in d.cõſil.64.col.ij.ad
do Bal.in cõſi.98.Nã probãt.li.ij. vbi dicitur,ꝙ talis ſcriptura
tertij facta vtraque parte mãdãte,plenè probat, etiã ſi ſtatutũ
78 dicat, ꝙ nõ credatur ſcripturæ tertij.¶Sed iſtud nõ † puto pro
cedere ita generaliter, qñ ſcriptura facta per tertiũ caret ſub-
ſcriptiõe ipſarũ partiũ:quia tũc duo copulatiuè videtur neceſſa
ria,id eſt & recognitio teſtiũ ſubſcriptorũ,& cõparatio litera-
rũ,per ſuprà d.Si enim iſta duo copulatiuè requirũtur, quan-
do ſcriptura ſolũ eſſet facta aut ſubſcripta ab altera parte tãtũ:
vt ſuprà vidimus in dictis quæſtionibus ſexta, decima, & deci-
materna: à fortiori quando eſt ſcripta per tertium ſine aliqua

ſubſcriptione partium. Imò d.l.ſcripturas. requirens ſubſcriptionem partium, neceſſariò videtur præſupponere caſum, quando cõfecta eſſet ſcriptura per tertiũ:quia ſi partes ſcripſiſſent, neceſſaria non eſſet earum ſubſcriptio, vt ſuprà diximus in tertia quæſt.huius tertiæ limitationis. Dum ergo Barto.& doctor. requirunt probationem ex vtroque fieri, id eſt, ex recognitione trium teſtium, & comparatione literarum, quando ſcriptura caret ſubſcriptione partium, videntur loqui in caſu iſto, quando facta eſſet ſcriptura per tertium de mãdato partium:quia ſi à partibus facta eſſet, neceſſaria non eſſet ſubſcri-
79 ptio earum. ¶ Decimoquintò, † ad perfectam intelligentiam huius materiæ quæro, quando ſit probatio ſcripturæ ex vtroque, id eſt, ex recognitione teſtium, & cõparatione literarum an ſit neceſſaria comparatio, etiam quò ad ſubſcriptiones ipſorum teſtium. Puto quòd non:ex quo teſſes eorum ſubſcriptiones recognoſcunt. Ideò ſi teſtes eſſent mortui, qui recognoſcere non poſſent, talis ſcriptura fidem non faceret, hoc caſu quo præmiſſa duo copulatiuè requiruntur.& ſic mortuis teſtibus fruſtrà quæritur de cõparatione literarum ſubſcriptionis eorum, ex quo recognitio erat neceſſaria. Si autem viuunt & recognoſcunt, etiam quærendum non eſt de comparatione
80 literarum quò ad ipſas ſubſcriptiones. † Decimoſextò quæro, pone quòd ſcriptura ſit facta manu creditoris: ſubſcripta tamen tribus teſtibus ſine alia ſubſcriptione debitoris, an fidem faciet concurrentibus illis duobus requiſitis, id eſt, recognitione teſtium, & comparatione literarum. Io. de Ana. in conſ. 40. ſimpliciter tenet iuuari talem ſcripturam, propter ſubſcriptionem triũ teſtiũ. Sequitur Iaſ. in d.cõſ. 129. col. iij. lib. j. & nihil dicunt Io. de Ana. & Iaſ. ꝙ ſi iſti tres teſtes recognoſcant, neceſſaria etiam ſit literarum cõparatio. Ego puto, quòd ſi ipſe creditor agat contra debitorem & teſtes recognoſcentes, dicant factam eſſe ſcripturam manu creditoris de voluntate & mandato debitoris quòd eluſoria dicatur cõparatio literarum creditoris, ex quo creditor ipſe approbat. Dum enim doct. dicũt
81 comparationem † eſſe neceſſariam, debent intelligi, quando negatur ſcriptura manu illius, per quem ſcripta dicitur. & ideò non videretur iſto caſu neceſſaria, niſi etiã debitor negaret illam ſcripturam confectam manu ipſius creditoris. Sed ſi debitor non negaret ſcripturam, ſed ſolùm debitũ, & diceret non eſſe habẽdam fidem ſcripturæ creditoris in facto eius proprio: tunc ſola recognitio teſtiũ ſufficeret ſine literarũ comparatione.&

ne.& iſta erit vna declaratio ad omnia præcedentia, in quibus dictum eſt comparationem literarum eſſe neceſſariam,vt procedant,quando vtrunque negatur,id eſt, & ſcriptura & debitum. Si verò debitum tantùm negetur, ſcriptura verò cõcedatur, quorſum attinet fidem ſcripturæ probare per compara-
82 tionem literarum? Teſtium tamen recognitio eſt † neceſſaria, quando negatur debitum, licèt non ſcriptura, niſi eſſet ſcriptura, propria confitentis: quia tunc etiam debiti probatio per teſtes recognoſcentes non eſſet neceſſaria: quia ſatis probatur debitum, dum recognoſcit ſcripturam à ſe factam ex propria eius confeſsione. Quæ ratio non militat in ſcriptura facta ab alio: quia ſtant ſimul, quòd tertius ſcripſerit me eſſe debitorem alterius,& tamen verè debitor nõ ſim: quia potuit
83 falsò ſcribere, quæ † falſitas allegari nõ poteſt cõtra propriam confeſsionem: quia eſſet allegare turpitudinem ſuam. l.tranſactione.C.de tranſactio.l.cùm profitearis.C.de reuocand.dona.l.filios.C.de reuo.his,quæ in fraud.credi.c.inter dilectos.de dona. non eſſet tamen neceſſaria recognitio teſtium ſubſcriptorum,quando eorum ſubſcriptiones pars recognoſceret & fateretur: fruſtrà enim quæritur de recognitione teſtium, vbi partis confeſsionem habemus. ¶ Ex præmiſsis explicatã habemus hanc tertiã limitationem,nõ minùs vtiliter,quã copiosè.

ARGVMENTVM.

Quarta limitatio concluſionis ſuprà adiectæ,nimirùm ſcripturam priuatam neutiquàm fidem facere. Id in quibus potiſſimùm ceſſet. In hócque ipſum thema elegans & acuta vtrinque diſſertatio. Hinc de vi & facultate veriſimilitudinis, in cõfeſsione, in teſtibus, in publico inſtrumento, in iuramento, & cæteris probationibus,& actis iudicialibus. Tum de libro adminiſtratoris ſociorum, quid debeat cõtinere, vt fidem faciat.

SVMMARIVM.

1 *Archiui publici ſcriptura priuata an probet.* Et quot quæue debeant *concurrere.*

2 *Scriptura priuata reperta in archiuo publico, an debeat eſſe locata inter authenticas, ad hoc vt probet.*

3 *Conſuetudo an det robur ſcripturæ priuatæ repertæ in archiuo, an potiùs ipſum archiuum.*

4 *Conſuetudinem an probare debeat, qui illa nititur in ſcriptura priuata, reperta in archiuo publico.*

5 *Cõſuetudo, quæ dat robur ſcripturæ, aliàs minùs ſolenni an extẽdatur*

extra territorium, & probationem afferat ſcriptura. & nu.6.8.10.

7 Locus in quo ſcriptura facta eſt, inſpicitur, quocũq; illa inde producatur.

9 Conſuetudo, per quam datur fides libris mercatorum, an extẽ datur extra territorium.

11 Archiui ſcriptura, an probet extra territorium ipſius archiui.

12 Conſuetudo quòd credatur ſcripturæ omninò priuatæ, non valet.

13 Crimen non probatur ex ſcriptura minùs ſolenni, licèt reperta in archiuo publico.

14 Scriptura priuata, longo tempore obſeruata pro publica, probat. Et illa diuturna & longa obſeruãtia an vbique ſit neceſſaria quomodóque id accipiatur. nu.15. & 16.

17 Scripturæ minùs ſolenni, ex obſeruantia longi temporis datur fides.

18 Patientia habẽs aliquod præambulum ſeu diſpoſitionem præcedentem, præiudicat & diſponit, & fidem adfert inſtrumento.

19 Confeſſio expreſſa teſtamentum eſſe minùs ſolenniter factum, non præiudicat confitenti, & idem iudicium de ignorante defectum ſolennitatis in caſibus, in quibus toleratur error iuris.

20 Scriptura priuata reperta in actis, plenam fidem an faciat.

21 Opponi nihil poteſt contra mandatum factum in iudicio. Et quid, quantùmque operetur color iudicij in probatorijs.

22 Scriptura priuata reperta in actis, vt fidem faciat, opus eſt teſtimonio notarij actorum.

23 Notarij actorum atteſtatio vel ſubſcriptio, ſcripturam priuatam fuiſſe repertam apud acta, habet vim ſubſcriptionis teſtium.

24 Libro rationum tutoris, procuratoris, ſeu negotiorum geſtoris, creditur cum iuramento ſcribentis, quando continet veriſimilia.

25 Tutor, procurator, & negotiorũ geſtor, quantùm circa fidem librorum, an æquiparentur.

26 Procurator an poſſit tutori aut negotiorum geſtori comparari, circa fidem ſcripturæ.

27 Liber rationum tutoris, curatoris, & ſimilium, qui non ita immediatè approbatur à parte, an fidem faciat ſimpliciter, maximè in grauibus & magnis ſummis. Et quid illæ ſint veriſimiles.

28 Adminiſtrator culpa vacat, ſi in cauſa pupilli vel adulti ſe geſſit pro conſuetudine aliorum, omnia referendo in libro rationum.

29 Adminiſtratoris libro rationum, adhibito iuramẽto, fides datur, quando expenſa veriſimilis eſt ex operis euidentia.

30 Executoris aſſertioni & libro rationum an credatur, in eius fauorem, in magnis ſummis, non confecto inſtrumento diſting.

31 Inſtitoris conſtitutio, cenſeri debet facta, ſecundum diſpoſitionem iuris communis.

Admini

32 Adminiſtratorem oportet eſſe famæ integræ. vt eius libro rationũ ſtetur.
33 Iurantem oportet eſſe omni exceptione maiorem. vt eius dicto ſtetur.
34 Adminiſtratoris libro rationum ſtatur, quando non poteſt aliundè, niſi cum magna difficultate haberi probatio.
35 Res probanda per librum rationum, debet eſſe veriſimilis.
36 Iudici conſtare debet de veriſimilitudine rei, quæ probanda venit per librum rationum. Et id qualiter, & vnde colligendum.
37 Veriſimilitudo ſæpè fidem facit.
38 Veriſimilitudo facit, vt ſtetur confeſſioni alterius, in tertij præiudicium.
39 Confeſſio non attenditur, quando non eſt veriſimilis.
40 Teſtibus non veriſimilia deponentibus poteſt iudex fidem nõ adhibere.
41 Inſtrumentum publicum non probat, niſi contineat veriſimilia.
42 Iuramentum non ſeruandum. niſi contineat veriſimilia.
43 Probatio veriſimilis ſufficit, vbi proceditur ſola veritate facti inſpecta.
44 Liber rationum, debet continere data & accepta.
45 Liber rationum. debet continere diem & tempus: aliâs non probat.
46 Liber rationum cauſam debiti & crediti continere debet.
47 Liber rationum, vt fidem faciat, adhibendum eſt iuramentũ ſcribentis.
48 Libro rationũ, an eò fides minùs adhibeatur. quòd ille qui ſcripſit, cuiúſque iuramentum requirebatur. mortuus ſit. & nu. 50.
49 Inſtrumẽtum minùs ſolenne aut defectiuoſum, ſemiplenè probat, notario mortuo: & quid de libro rationum mortuo ſcribẽte.
51 Liber rationum. debet carere miſtura rationum ipſius adminiſtratoris.
52 Liber rationum adminiſtratoris, an procedat in fauorem abſentis.
53 Abſentia an non impediat fidem ſcripturæ: & noceat confeſſioni, quæ fit per ſcripturam. nu. 54.
55 Liber ſociorũ ſcriptus ab aliquo inſtitore, an probet inter ſocios, atque inter ipſum inſtitorem. Et quid ſi fuerit ſcriptus ab vno ſociorum. numer. 56.
57 Mandatum tacitè probatur ex ſcientia & patientia partis, ex eo. quod quis agit ſciente & patiente domino.
58 Procurator an eò cenſeatur conſtitutus, quòd dominus comparet cum eo in cauſa, & aſſerit eum ſuum procuratorem.
59 Liber rationum, ſcriptus ab omnibus ſocijs modò ab hoc, modò ab illo, prout locus & neceſſitas ferebat, fidem facit.
60 Liber rationum ſociorum vt probet, an ea requirantur omnia, quæ neceſſaria ſunt in libro rationum vnius adminiſtratoris.
61 Liber ſociorum, & adminiſtratorum, in quo differant.
62 Liber officialis publicè ſtatuti, an fidem faciat, licèt non ſit notarius. Quid de theſaurario.
63 Liber maſſarij, an fidem faciat. diſting. & num. 65.

64 *Soluens debitum tributum, & acceptilationem referens à theſaurario, aut exactore, non tamen à notario ſubſcriptam, an liberetur.*

66 *Liber officialis publicè instituti, probat pro tertio, aut contra tertium: non autem in fauorem ipſius ſcribentis.*

67 *Notarij ſcriptura probat tantùm contra eum, non pro eo.*

68 *Libro officialis publicè instituti, an credatur, ſi quid ſcribat pro ſe, pertinens tamen ad ſuum officium.*

69 *Liber officialis publicè decreti, probat pro tertio & contra tertium, cum quo tamen res acta ſit. Et id an plenè, an ſemiplenè tantùm. nu. 70.*

71 *Liber officialium publicè creatorum, non probat plenè contra tertium abſentem. Nec liber aſtimi probat dominium in praeiudicium tertij.*

72 *Liber officialis publicè instituti, in his tantùm probat, quae ad ſuum officium pertinent.*

73 *Gabellae ſolutio pro contractu, an probet contractum contra tertium abſentem.*

74 *Ex acceſſorio infertur neceſſariò ad probationem principalis.*

75 *Liber officialis publicè constituti, quando probet in ciuilibus & criminalibus.*

76 *Libro officialis publicè instituti, an credatur contra non ſubditum. & numero 81.*

77 *Notarius ſolùm à principe constitutus, poteſt vbique instrumenta recipere.*

78 *Collectarum exactor examinatus, in teſtem pro ipſa vniuerſitate, an poſſit eſſe teſtis contra ipſam vniuerſitatem.*

79 *Scriptura officialis, in cauſa vniuerſitatis an fidem faciat.*

80 *Caput vbi ſuſpectum eſt, illi etiam, qui caput ſequuntur, veriſimiliter ſuſpecti ſunt. Et idem vtrorúmque eſt iudicium.*

82 *Notarius creatus ab inferiore, poteſt instrumentum recipere extra territorium creantis, inter ſubditos tamen.*

83 *Statuto cauente, quòd ſolutio probari non poſſit, niſi per instrumentum publicum, an ſatis erit eam probari per ſcripturam aut librum officialis publici, caſu, quo eius libro fides detur.*

84 *Instrumentum publicum, quod dicatur. Et an eius appellatione, veniat ſcriptura publica. Et quid ſcriptura publica. nume. 85.*

86 *Ex aequipollentibus quid fiat, non laborandum in his, in quibus effectus conſideratur.*

87 *Instrumentorum appellatione, an veniat confeſſio: ita vt constitutus ad recipiendum teſtes & instrumenta, poſſit & recipere confeſſionem partis.*

88 *Statuto requirente probationem per instrumẽtum publicum, an ea ipſa fieri poſſit per teſtes.*

QVAR-

1 QVARTO † limitatur dicta concluſio, quæ habet, quòd ſcriptura priuata non probat, vt nõ procedat in ſcriptura archiui publici. l. cenſus. ff. de proba. authen. ad hæc. C. de fide inſtrument. c. ad audientiam. de præſcriptio. vbi Felin. quòd illud procedit concurrentibus tribus. Primò, quòd archiuo præſit officialis publicus. Secundò, quòd ſcriptura ſit poſita inter ſcripturas authenticas. Tertiò, quòd fides ex conſuetudine illis detur. allegat Ioan. And. in addi. Spec. in tit. de inſtrument. editio. §. nunc dicendum. in magna addi. verſic. quintum ſupplementum. idem voluit Bald. in l. exemplo. col. j. C. de probat. & in rubric. C. de fide inſtrumen. col. fi. idem tradit Soci. in conſil. 258. colum. ii. libr. ij. Addo quartum requiſitum: quia, non ſufficit, quòd talis ſcriptura ſit inuenta in archiuo: ſed oportet, quòd habeat teſtimonium commentarieſis, aut officialis deputati ad cuſtodiam ipſius archiui, id eſt, vel quòd commentarienſis fuerit rogatus de tali ſcriptura, & ipſe eam ſcripſerit, vel quòd atteſtetur eſſe ſcripturam archiui publici: ita Cor. in conſil. 142. col. iij. lib. ii. ſequitur Dec. in d. c. cùm cauſam. col. iij. in quarta fal-
2 lentia, de probat. ¶ Sed aduerte † circa ſecundum requiſitum, quòd oporteat talem ſcripturam priuatam eſſe poſitam inter ſcripturas authenticas tantùm, ex hoc nimium videtur reſtringi iſta concluſio, quòd ſcriptura nõ ſolennis reperta in archiuo publico plenè probat. Nam archiuum publicum ſolùm videretur validare ſcripturam vnã minus ſolennem, quę ſit inter alias authenticas. Patet: quia ſi ſint plures ſcripturæ minus ſolennes, nulla videtur probare: quia ſemper dicetur poſita inter ſcripturas non authenticas. Ideò memorata concluſio tota fermè videtur corruere, & eſſet abſurdum, quòd archiuum publicum vni tantùm ſcripturę non authenticæ robur & fidẽ dare poſsit. Sed pro ſolutione puto hoc ſecundum requiſitum intelligendũ, quando ſcriptura priuata reperitur inter ſcripturas authenticas, id eſt, quæ ratione archiui publici pro authenticis habentur, licet de iure non ſint. Secus, quando in archiuo eſſent aliquę ſcripturæ non authenticæ, neque de iure communi, neque ratione ipſius archiui: puta quia ibi tenerentur etiam literę miſſiuæ, aut aliæ ſcripturæ, quas vniuerſitas pro publicis non habet, quod nota: quia per alium quem legerim, declaratum nõ vidi.
3 ¶ Similiter aduertendum † eſt circa tertium requiſitum de conſuetudine: quia non videtur neceſſarium: quia vbi conſuetudo dat robur ſcripturæ, fides venit ex conſuetudine non ex archi-

uo·cùm ſola conſuetudo ſufficiat.c.cùm dilectus.de fide inſtru. Felin.in d.c.ad audientiam.col.iiij.de præſcrip.mouet difficultatem,& ſoluit, quòd conſuetudo non ſimpliciter validat ſcripturam, ſed concurrentibus duobus: videlicet, loco archiui,& anthoritate officialis deputati ad eius cuſtodiam. ¶ Sed iſta ſo-
4 lutio mihi non ſatisfacit: quia † ea attenta ſequeretur, quod producens hanc ſcripturam archiui, teneretur probare talem conſuetudinem,cùm in facto conſiſtat.l.j. & ij.C. quæ ſit longa conſuetu.Oldr.in cōſ.226. Quidā Epiſcopus.col.fi.verſ.tertia ratio.Bald.in cōſ.269. Quidā nomine.j.col.ij.circa med.li.j. Abb. in conſil.53.column.final.libro ſecundo. ſi probatio conſuetudinis ſit neceſſaria: ergo fides fiet ex conſuetudine, nō ex archiuo. ob id puto iſtius requiſitum non eſſe neceſſarium: ſed ex eo fieri poteſt vna limitatio ad memoratam concluſionem, vt non procedat quando conſuetudo eſſet in contrarium,quòd fides non detur huiuſmodi ſcripturis minus ſolennibus reper-
5 tis in archiuo publico. ¶ Sublimitatur † nūc per doct.iſta quartalimitatio,vt non procedat extra territorium loci ipſius archiui.Ioan.And.in d.magna addi.Bald.in d.l.exemplo.C.de proba.& in d.rubri.C.de fide inſtru.Alex.& Iaſ.in d.authen.ſi quis in aliquo documento.C.de edendo.idem Alexā. in conſil.138. col.iij.lib.j.in conſil.16.col.iij.& in conſil.2?.col.ij.libr.v.Socin. in conſil.187.col.vij.verſicul.ſed ad premiſſa reſpondetur.& in d.conſil.258.col.ij.in fin.verſic. prætereà tunc ſcriptura. libr.ij. Purpuratus in d.authen.ſi quis in aliquo documento.colum.v.
6 ¶ Sed fortiter † opponitur contra hanc ſublimitationem:quia videmus,quòd vbi aliqua ſcriptura de iure non ſolennis,fit valida ratione ſtatuti vel conſuetudinis, talis conſuetudo extenditur extra territorium, & ſcriptura ſic roborata à ſtatuto vel conſuetudine,vbique probat. Bartol.& docto.in l.j. in ſeptima q.princ.C.de ſum.trinit.& fide cathol. Anto.de Butr.& docto. in d.c.ij.de fide inſtru.Bald.in d.l.exēplo.C.de probat. & in l.ſi non ſpeciali.per illum tex.C.de teſta.ſequitur Dec.in c.j.col.17. in fi.verſ.tertiò,quod dicit Ioā.And.de proba.Iaſ.in l.ſi arroga[illegible]ſ.ff.de adoptio.vbi,quòd nunquā inuenit contradicen[illegible] deciſio ipſa videatur ſibi dura & mirabilis, eandē opi[illegible] idem Iaſ.in l.quædam.§.numularios.in ſecundo not. [illegible] eden.vbi reputat hoc valdè nota.& idem Iaſ.in d.l.j.col.v. verſ.ſecūdò ex hoc mēbro.C. de ſum.tri.& fide cat.& Ful.d.l.ſi nō ſpeciali.in ſecūdo no.de teſta.Bertach.in ſuo reper.in verb.
7 inſtrumēto quando valeat.verſ.21. Nā circa † fidē ſcripturæ inſpicitur lo-

ſpicitur locus,vbi facta eſt,vbicunq; poſteà producatur. per l.ſi fundus.ff.de euictio.Bald.in col.179. inſtrumentum.lib.iij.Iaſ. in l.ius autè ciuile.col.fi.ff. de iuſti. & iure & in conſ.133.col.ix.
8 lib.iiij.Guido Papæ,q.262.¶Iſtā † difficultatē mouet Feli.in d. c.ad audientiā.& refert Aret.in d.c.cùm cauſam. de probat.tenentem contra hanc ſublimitationē , quòd imò talis ſcriptura archiui publici,extra territoriū, & vbiq; probet.per doct.Bart. in d.l.j.C.de ſum.tri.& fide cathol.Sed Feli.tenet hanc ſublimitationem. Ad argumētum ſuprà factum,reſpōdet poſt Bellenzinum,quod dictū Bart.in d.l.j.nō eſt verum: nec procedit extra territorium, niſi inter ſubditos, etiā ratione ſolius contractus. Addo,quod idē videtur velle Bald.in d.l.exēplo.prout ponderat Iaſ.in d.l.ſi nō ſpeciali.in ſecūdo notab.Idē vult Soci.in cōſ.
9 149.col.v.verſ.circa ſecūdum.libr.j.vbi,quod † conſuetudo,per quā datur fides libris mercatorum, nō extenditur extra territorium.Sed aduerte,quia opin.Bart.videtur cōmunis.& ex dictis
10 doct.ſuprà alleg.pro opi.Bart.apparet,quod nō ſolùm † ſcriptura facta ſecundū ſolēnitatē vnius loci,vbiq; probat:ſed etiā ſi ſit ſcriptura omninò priuata,nulla habens ſolennitatē, puta liber mercatoris,ſi ei detur fides per ſtatutū aut conſuetudinem, probat vbiq;:vt per Bald.in d.l.exemplo.in l.ij.col.ij.in tertio not. C.de probat.ſequuntur Moder.in locis ſuprà alleg.Idem libros mercatorum ſequitur Crotus in l.omnes populi.col.v.circa medium.verſic.Secundò quęritur.ff.de iuſti.& iur.licèt Corn.non fuerit auſus decidere in cōſ.319.col.x.verſic.nec obſt. ſi dicatur quod dicta conſuetudo.libr.iij.nec Soci. dicit contrarium in d. conſ.149.col.v.libr.j.quia non dicit, quod tales libri vbiq; probent,tātùm dicit, quod reſtringitur conſuetudo ad libros ſcriptos in loco conſuetudinis,itaq; modo ſit ſcriptus in loco con-
11 ſuetudinis,ꝓbabit vbiq;. Aequè videtur † cōmunis illa opinio, quod ſcriptura archiui nō probet extra territoriū ipſius archiui: ſed niſi detur ratio diuerſitatis inter iſtos duos caſus,oportet alterum neceſſariò corruere. Puto rationem diuerſitatis eſſe,quia in archiuis non ſolent ſeruari ſcripturæ, niſi concernentes publicum intereſſe: & in quibus agitur de grauiore præiudicio, & ob id quod ratione grauioris præiudicij difficiliùs fiat extenſio extra territorium. Secundò , conſideratur grauius præiudicium in ſcripturis vnius archiui, ſi vbique probent: quia difficilius poſſunt impugnari & reprobari de falſo, quàm aliæ ſcripturæ priuatorum , ratione cuſtodiæ & diuturnæ occultationis. Tertiò conſidero , quòd in iſtis ſcriptu-

ris archiui præſupponitur, quòd aliundè ſcriptura ſit omninò priuata, non confecta ſecundum ſolennitatem loci: & faciliùs fit extenſio in conſuetudine exorbitāti aut limitatoria, quàm in correctoria: per ea, quæ no. in l. ſi conſtante. ff. ſoluto matri.
12 & in † conſuetudine, quod credatur ſcripturæ omninò priuatæ, illa indiſtinctè non valet: vt infrà videbimus.
13 ¶ Secundò † ſublimitatur dicta quarta limitatio, vt non procedat, quando ageretur de crimine: quia non probatur crimen ex ſcriptura minus ſolenni, licèt reperta in archiuo publico. Iaſon in conſ. 34. col. pen. in princ. lib. j. Aduerte tamen: quia Iaſ. non ſe fundat ex eo, quòd talis ſcriptura dicatur minùs ſolennis: ſed quia per inſtrumentum etiam ſolenne & publicum crimen probari non poteſt. Baito. in l. in ſenatus. in princip. ff. ad Turpil. Bald. in l. contra negantem. C. ad legem Aquil. de quo latè per Felin. in cap. cùm in eccleſijs. de maiorita. & obedien.
14 ¶ Quintò † limitatur dicta concluſio, vt non procedat in ſcriptura priuata, longo tempore obſeruata pro publica. Alexan. in d. conſi. 138. col. iij. verſic. idem voluit Ioan. And. lib. j. Allegat Anto. de Butr. in d. c. ij. col. iij. verſicu. octauus caſus. & ſeq. de fide inſtrum. & quòd infrà dicam nu. 284. ¶ Sed aduertendum
15 eſt † circa iſtud dictum: quia ſi Alexan. intelligit de obſeruantia ſcripturæ pro publica, ex eo, quòd ſæpiùs fuerit in iudicio producta, & habeatur ac obſeruata pro publica, non videtur neceſſarium quòd longo tempore pro tali & publica fuerit obſeruata, cū ex vnica productione dicatur approbari: vt ſuprà latè vidimus in materia productiōis. Niſi dicas, quòd illud procedit inter ipſas partes. Secùs, quò ad alios tertios contra quos neceſſaria videtur obſeruantia longi temporis, & de iſta obſeruantia loquitur Alex. in conſi. 187. lib. vij. Bald. in l. exemplo. C. de probatio. Bart. in extrauagāti, qui ſunt rebelles in vltima glo. Geminia. in conſi. 15. Reuertende. col. fin. circa med.
16 Secundò † modò poteſt intelligi dictum Alexan. de obſeruantia, non ex productione & vſu ſcripturę: ſed quia iuxta eius formam & tenorem aliquid fuerit obſeruatū: puta in ſcriptura minus ſolenni continetur, ꝙ Titius vendidit Sempronio fundum. reperitur ꝙ Sempronius longo tēpore tenuit illum fundum prout diſponitur in ipſa ſcriptura. Vel producitur teſtamentū minùs ſolenne: tamen reperitur, ꝙ legata fuerunt ſoluta ad formā ipſius teſtamenti: quo caſu licèt certū ſit ſcripturā ſolennem nō eſſe: tamen veritas facti, an ita actum ſit, prout in ſcriptura continetur, eſt in dubio. Quæ dubietas videtur certificari ex

tificari ex obſeruantia ſubſecuta,argu.l mininiè.& l.ſi de inter-
pretatione.ff.de legib.& ſic iſta obſeruãtia videtur habere vim
teſtium deponentium ſuper veritate facti,quãdo ſcriptura non
17 eſt ſolennis.& quòd † ex tali obſeruantia detur fides ſcripturæ
minus ſolenni,tradit Cyn.in allegat.ſuis,quæ ſunt inter conſi-
lia Bald.poſt conſ.400.Super primo puncto.col.1.li.iiij.& dicit
Bald.in conſ.4 2.Quæritur,an per ſolam diffamationẽ.in fin.
lib.v.ꝙ inſtrumenta per ſententiam & obſeruantiam partium
tranſeunt perpetuã fidem.Idẽ voluit Iaſ. licèt præmiſſa non al
18 leget,in conſ.161.col.iiij.in prin.lib.ij.vbi ꝙ patiẽtia † ſecuta iux
ta tenorem præcedentis inſtrumenti, non ſolennis, dat fidem
inſtrumento:quia quando patientia habet aliquod præambu-
lum ſeu diſpoſitionẽ præcedentem,præiudicat,& diſponit.alle-
gat Bald.in l.licet.C.de iur.delib.& in rub.de inueſt. de re alie.
fact.in vſib.feud.& ꝙ fides ſcripturæ non ſolennis iuuetur ex
obſeruantia ſubſecuta,ſcripſi in conſ.meo.101.col.ij.& in conſ.
158.col.j.Quibus addo tex.in l.j.in l.ij.& l.ſi veritas.C.de fideic.
vbi,ꝑ teſtamentũ minùs ſolenne cenſetur approbatum ex eius
obſeruantia & implemento. quæ iura citat Rom. in conſ. 222.
19 Dubitatur.Sed hoc intellige,quãdo † expreſſa cõfeſſio præiudi
caret.Ideò in teſtamento non indiſtinctè hoc procederet: quia
confitens teſtamentum eſſe factum,ſed minùs ſolenniter, ſibi
non præiudicat:vt ſuprà vidimus,num.108.120.ob id non præ-
iudicat obſeruantia,niſi ſecundum terminos d.l.j.ij.& l. ſi veri-
tas.C.de fideic.Rurſus in iſta obſeruantia habenda eſt ratio,an
quis ſciuerit vel ignorauerit ipſam ſcripturã, & defectum eius
ſolẽnitatis in caſibus,in quibus toleratur error iuris:per ea quæ
habentur in l.ſi certis annis.C.de pact.& ꝙ ignorans defectum
ſolennitatis,non cenſeatur ſcripturã approbare: tradit Verone
ſenſis in conſ.53.column.v.per text.in l.poſt legatum. in prin-
cip.vbi gloſſ. & Bartol.ff.de his quib.vt indign.in l. poſtquam.
vbi Bald.& Ang.& in l.legitimam.vbi glo.ff.de peti.hæred.tra
dit Soci.in conſ.79.col.v.poſt med.& ſeq.libr.iij.Deci.in conſ.
20 608.col.j.¶ Sextam † limitationem ponit Iaſ.in rep.d.l.admo-
nendi.col.41.verſ.adde ſextum caſum,quando priuata ſcriptu-
ra reperitur in actis,quia fidem plenam facit.allegat Bald. in l.
nc in arbitris.in tertio notab.per illum textum C.de arbitr.ſed
Iaſ.refert eundem Baldum in auth.offeratur.colum.pen. C. de
litis conteſta.iſtud declarantem,quando notarius actorum re-
degit eam in actis,& proprio teſtimonio confirmauit. Idem di
cit Iaſ.quando priuata ſcriptura fieret coram iudice, & coram

teſtibus & publicaretur.alleg.Ant.de Butr.in d.c.ij.de fid.inſt. ſed dicit Iaſ.fidem tunc fieri propter teſtes,qui interueniunt in publicatione. Addo vltra Iaſ.Ioan.de Ana.in conſ.40. vbi voluit,quod priuata ſcriptura facta in iudicio,probet,propter co-
21 lorem iudicij. Simile † videmus quod contra mandatum factum in iudicio,nihil opponi poteſt.Ang.in §.ſi autem. col.ij. inſtitu.de ſatiſdat.per text.in l.j.C.de ſatiſdat.Similiter ſubſcriptio duorum notariorum aliâs neceſſaria,nõ requiritur,quando actus fit in iudicio. Dec.in c.ſicut.col.v.de proba.Hypol. in rubr.C.de proba.char.12.col.iiij.verſi.intellige etiam prędicta. Rebuf.in tract.nomin.in 12.q.princ.num.17.pag.71. Addo dictum Bald.in cõſ.118.Quia pleniſsimè.col.ij.lib.iij.vbi,ꝙ notariatus probatur ex quaſi poſſeſsione,etiam nõ longi temporis, quando fecit quis ſcripturas in iudicio:quia non eſt veriſimile, quòd iudex eum toleraſſet pro notario,ſi non fuiſſet: & ſic co-
22 lor iudicij multum roboris addit fidei probatoriæ.& iſta † ſexta limitatio videtur procedere, dũmodò appareat ſcripturam factam eſſe in iudicio per atteſtationem notarij actorum,quo caſu non videtur ſcriptura omninò priuata, & ſolum ſpeciale videtur in tali ſcriptura,quod nõ requiritur illa ſolennitas,de qua in d.l.ſcripturas. C.qui pot.in pig.hab. ſine teſtimonio autem notarij actorum,eſſet abſurdum,quod ſcriptura priuata reperta in actis fidem faceret: quia in actis multa producuntur, quæ fidem non faciunt.Ideò oportet, quod notarius actorum teſtetur,nõ quòd talis ſcriptura in actis producta eſt, ſed quod
23 apud acta facta eſt, & † talis atteſtatio aut ſubſcriptio notarij actorum,vim habet ſubſcriptionis teſtium.Guido Papæ q.175. allegat Salicet. in l.ad inſtructionem. C.de epiſc.& cler.& licèt Guido Papę requirat etiam ſigillum,illud eſt in literis iudicialibus:quæ nõ recipiunt fomentũ à conſenſu aut rogitu partium:ſecus in ſcriptura iudiciali,quæ fit de mandato & volun-
24 tate partium.¶ Septima † datur limitatio in libro rationũ ſcribentis,quando continet veriſimilia.Gul.de Cun.in l.edita.colum.iij.verſ.ſed quæro,quem effectum habet. C. de eden. vbi, quòd libro rationum tutoris,procuratoris,ſeu negotiorum geſtoris,creditur cum iuramento ſcribentis,quando continet veriſimilia:argu.l.ſi quis pro redemptione.C.de donatio. & l.per hanc.C.de erogat.mili.anno.lib.12.ſequitur Bald.in l.j.ante fi. C.de edend.& ibi Alex.ante fi.ver.extra glo.& idem Alex.in conſ.54.col.ij.verſ.& tantò magis.lib.ij. Deci.in d.l.j.in ij.not.
25 C.de eden. ¶ Sed † aduertendum eſt circa hanc limitationem ad multa,

ad multa,& primò dum vidétur æquiparari tutor,procurator, & negotiorum geſtor circa fidem librorú. Nam videtur, quòd inter eos magna ſit differentia.& inprimis nõ videtur magna differentia inter tutorem & negotiorum geſtorem: quia officium tutoris eſt neceſſarium:geſtoris verò negotiorum voluntarium.& magis videtur imputandum negotiorum geſtori,qui vltrò ſe ad gerendum obtulit, cur non cautiùs ſibi prouidit, quàm tutori:argu.l.ſi fideiuſſor.§.qui neceſſaria.ff.qui ſatiſ.cogan.Rurſus tutoris perſona videtur approbata,ſiue à teſtatore, ſiue à iudice,quãdo ſumus in tutore teſtamentario vel datiuo, cuius approbationis ratione fides maior habenda videtur eius ſcripturæ quàm ſcripturæ vnius negotiorú geſtoris:per ea,quæ ſuprà dicta ſunt in ſecunda limitatione.& per ea,quæ ſtatim di
26 cam in ſcriptura procuratoris. ¶Similiter † non benè videtur æquiparari procurator tutori,& minùs negotiorú geſtori:quia perſona procuratoris,expreſsè & immediatè approbatur à domino conſtituente,ſiue ad iudicia,ſiue ad negotia, & dominus conſtituendo procuratorem,videtur confeſſus de eius legalitate.ob id ſcriptura vnius procuratoris ſic approbati,maiorem fidem videtur facere,& plenè videtur probare pro ſcribente contra conſtituentem cum iuramento ipſius ſcribẽtis.& ita hac ratione in libro præpoſiti negotiationi exercendæ decidit Paul. de Caſtr.in conſ.114.Omiſſo primo.column.ij.circa med.libr. ij.allegat nota.in l.fi.§.in computatione.ſuper glo.in verſi. approbauerit.C.de iur.delib.& l.fi.§.vt autem.C.de bon. autho. iudi.poſsi.l.Theopompus.in argumen.ff.de dote prælega. Ad idem facit,quod Socin.ſcribit in conſ.291.col.viij.in fi.verſ.præ tereà,etiam prædicta comprobantur.lib.ij.vbi, quòd ſcripta à cõi inſtitore,cõtinentia data & recepta præſumãtur ſcripta de volũtate & mãdato ſociorú:quia præſumitur pro inſtitore de-
27 putato & approbato ipſis partibus.¶Secũdò † aduertendũ,in libro adminiſtratoris, puta tutoris,curatoris, & ſimiliũ, quorũ perſonæ non ita immediatè à parte approbantur,ꝙ nõ ſimpliciter liber ille videtur fidẽ facere,etiã in veriſimilibus, & cùm iuramento. Quid enim ſi agatur de magna ſumma?Certè ſi in magnis fidẽ faceret,occaſio videretur præſtari delinquendi, & pupillos aut adultos ſpoliandi.& ſic dictũ illud Gul.de Cun.in d.l.edita.reſtringendũ videtur ad ſummas paruas aut mediocres:nõ etiã intelligẽdũ in ſummis magnis,quæ res arbitrio iudicis cõmitti vſ.ita Ale.in cõſ.vlt.co.iij.ver.cõſiderat etiã aliud li.vij.& in expẽſis magnis,ꝓ nõ probẽtur libro rationũ admini

ſtratoris:tradit Ang.de Caſtro inter conſilia Calca.in conſ.94. verſi.quantum verò ad ſecūdum de expenſis. Bald. in l.id quod pauperibus.ante fi.verſ.ſecundo quæro.& in l.nulli.col.iij.in fi. verſicu.ex prædictis ſequitur determinatio.C.de epiſco.& cleric.quem refert & ſequitur Pau.de Caſt.in conſi. 301. Ad benè examinandum.in tetrio dubio.lib.j.Deci.in d.l. in ſecundo no ta.C.de edendo.& in d.c.ij.colum.v.circa medium.verſicu.eo-
28 dem modo.de fid.inſtrumen.Sed conſidera † circa iſtas ſummas magnas, quòd imò videntur probari libro rationum, ſi ſunt veriſimiles ex eo,quòd ſcribit Barto.in d.l.fin.§.in computatione.col.j.verſ.vltimò poſſumus dicere.C.de iure delib. vbi, quòd etiam expenſam magnam iudex taxat, inſpecta qualitate cauſæ,in qua expenditur:prout etiam dicitur de expenſis litis,ſi iudex taxat expenſam magnam,ſecundum qualitatē cauſæ:quid aliud importat qualitas cauſæ, quam ipſa veriſimilitudo?Si enim qualitas cauſæ,ob quam expenſum ſit,non ſuadeat tantam expenſam,quanta in libro deſcripta ſit, iam liber dicitur continere expenſam nō veriſimilem.& quòd Bart. voluerit expenſam magnam probari libro rationum,quando eſt veriſimilis,adduco Socy.in conſil.3 .col.vij. poſt med.libro vij. vbi Socyn.allegat Bart.in d.§.in computatione velle expenſam probari aſſertione tutoris,quatenus eſt veriſimilis:per l.fina.C. de alimen.pup.præ.& tamen dum Bartol. allegat d.l. final. loquitur in iſta expenſa magna. ob id tota vis conſiſtere videtur in iſta veriſimilitudine,an ſit vehemens aut leuis. Quid enim ſi adminiſtrator ſcripſit in libro ſe dediſſe anulos aut iocalia pro ſorore pupilli,aut adulti,etiā magni valoris, & hoc ſit multum veriſimile,ſecundum qualitatem perſonarum,& conſuetudinem regionis,& ipſe adminiſtrator ſit perſona legalis & fide digna? Vel quid ſi etiam de ſummis magnis adminiſtratores inſtrumenta fieri facere non conſueuerunt? Certè iſto caſu ceſſare videtur fundamentum Bald.in d.l.id,quod pauperibus. & d. l.nulli.C. de epi.& cleri. vbi voluit imputandum eſſe adminiſtratori,cur nō curauerit inſtrumentū fieri de ſumma magna.
29 nam,dico † culpā adminiſtratori imputandā nō eſſe, ſi id non egit,quod ab alijs fieri conſuetū non eſt.ſed ſatis eſt,ꝙ imitatus fuerit conſuetudinē aliorū omnia deſcribēdo in libro rationū. l.ſi pignore.§.fi.vbi Bart.ff.de pig.act.Pau.de Caſt.in cōſ.423. Quia ſcio.colum.penul.poſt med.libr.j.vbi, quòd ſufficit fieri, quod ab alijs conſuetū eſt fieri.& in pulchro caſu tradit Anch. in conſil.348. Pro deciſione Ioan.de Anan. in conſil.71.col.iij.

Aret.

Aret.in conſ.xxxj. Conſiderata.colum.fin.prætereà, vt in facto.Cor.in conſ.108.colum.iii.verſicu.Nec etiam obſtat, quòd plures.libro primo.& in conſi.25.libr.iii.cum ſimil. Et in terminis expenſæ magnæ quòd probentur libro rationum adminiſtratoris,quando de ea inſtrumēta fieri non conſueuerunt: tradit Corn.in conſi.81. colum. pen. poſt med.lib. quarto. Ad idem facit Abb.in conſi.36.colum.fin.lib.ij.vbi quòd liber rationum probat pro ſcribente in his,de quibus inſtrumenta fie
29 ri non conſueuerunt. ¶ Conſidero † etiam circa magnitudinē cauſæ aut expenſarum,quod illa probatur ſolo libro rationum cum iuramento ſcribentis,quando talis expenſa probatur veriſimilis ex euidentia operis: puta teſtator mandauit conſtrui capellam,quam tutor edificari fecit, vel domus minoris refecta eſt. euidentia enim ædificij ſatis arguit veritatē ipſius libri. ita Bald. in d.rub.C.de fide inſtrumento.col.x.verſicul. ſequitur videre quid ſi ex alio expenſa magna ſit veriſimilis, & ex aliis coniecturis? certè idem iuris videtur ſtatuēdum: vt ibi,per Bald.& veriſimilitudo eſt illa,quæ totum facit, ſiue expenſa ſit parua,ſiue magna.bene fateor quod veriſimilitudo maior conſideratur in expenſa & cauſa magna, quàm in parua. ¶ Non
30 omitto † circa dictum Bald.in d.l.id,quod pauperibus.& in d.l. nulli.C.de epi.& cleric.quòd ex eo videtur impugnari dictum Pau.de Caſt.in d.conſ.314.lib.ij.vbi voluit ſtandum eſſe libro inſtitoris etiam pro eo,aut in eius fauorem contra dominos cōſtituentes,quaſi eius fides cenſeatur approbata.nam Bal. in d. l.nulli.ex hac ratione primò arguit in fauorē executoris, quòd eius aſſertioni & libro rationum credatur,quaſi eius conſcientiæ totum commiſſum ſit: & tamen contrarium determinat Bald.quòd imò ei non credatur in ſummis magnis,ſed quòd ei videtur imputandū, cur non ſuper magnis inſtrumentum fieri curauerit.Solutio dici poteſt, quòd data paritate terminorum nulla ſit repugnantia inter dictum Bald.& Pau. quia aut eſt in vtroque conſuetudo,quòd de magnis fiant inſtrumēta:&idem in vtroque videtur dicendum. Aut eſt conſuetudo contraria, quòd non fiant inſtrumenta: & idem ſimiliter ius. Aut nulla probetur conſuetudo:&tunc fortè dictum Bal.videtur verius, etiā in inſtitore.Nec obſtat approbatio domini præponētis eū: quia licèt approbetur perſona,non tamen cēſetur approbatū eius dictū & ſcriptura:vt habetur in l.ſi quis teſtibus.C.de teſti
31 bus.Prætereà, † cōſtitutio inſtitoris,cenſeri debet facta ſecundum diſpoſitionē iuris cōmunis,&prout ius cōmune diſponit.

l.quærto.§.inter locatorem.ff.loca.l.Gallus.§. quidam rectè.ff. de lib.& poſthu.l. ſi duo.vbi Bal.ff.de acq.hæred.c.ex literis. de conſti.c.ſedes.de reſcrip.c.venientes.de iureiur.Barto . & doct. in l.hæredes mei.§ cũ ita.ff.ad Trebe. Bal.in l.precibus.col.xij. verſ.procedo vlterius & quæro.C.dè impub.Calder.in conſ.11. in fin.in titu.de feudis.Itaque ſi ius commune diſponit, quòd adminiſtratores de rebus magnis inſtrumenta confici curent, ſecundũ ipſius iuris formam debet inſtitor facere:cũ aliter approbatus non dicatur,quàm ius diſponat.¶ Tertiò,principaliter † aduertendum, pro declaratione huius ſeptimæ limitationis,quòd in caſibus,in quibus liber rationum adminiſtratoris probat,illud videtur intelligendum,dummodo ſcribens ſit perſona fide digna. Bald.in d.l.vnic.colum.iij.C.de confeſsis. Alexand. in conſilio vlti.col.iij.lib.vij. Soci.in conſ.16.col.ij.verſ. nec obſtat,ſi dicatur.lib.ij.Et pro hoc facit:nam ſtãte ſtatuto, quòd credatur iuramento † alicuius,oportet iurantem eſſe omni exceptione maiorem.dictum eſt Anto.de Alexã.in l.qui accuſare.col.ij.C.de edendo.ſequitur Deci.in cõſ.37.col.iiij. verſ. iiij.principaliter,ob id infamis infamia facti,non gauderet beneficio huius ſtatuti.Felin.in c.fin.col.j.de teſtib.ſequitur Ripa in d.l.ij.col.iiij.ante med.ff.de damno infect.illud etiam dictum Anto.de Alexan.ſequitur Iaſ.in repe.d.l.admonendi.colum.107.verſ.Trigeſimoſexto.Iſtud iuramentũ.Similiter licèt ſtetur aſſertioni iuratæ eius, à cuius animo aut cõſcientia quid dependet, iſtud intelligitur,dummodò iurans ſit bonæ famæ. glo.in c.ſignificaſti.in verſ.ſi ita eſt.de homicidio.Bald.in l.falſus.colum.iij.C.de furt.Iaſ.in §.ſed iſte.col.19.nume.96.inſt.de actio.¶ Quartò, † procedit iſta ſeptima limitatio concurrente difficultate aliter probandi,quã per librum rationum:cũ ſit difficile ſuper ſingulis actibus adminiſtrationis teſtes adhibere. Alexan in d.conſ.vltim. colum.iij.lib.vij.Addo Bal.in d.l.j. ante fi.C.de edendo.per l.rationes.C.de proba.& not. in d. l.fi.§.in computatione.C.de iure deliberan.& tradit Iaſo.in repe. d. l. admonendi.colum.48.verſ.quartò principaliter.& iſta difficultas probationis,argui videtur in actibus,qui cõmuniter fieri cõſueuerunt,ſine præſentia teſtium.& ſi ſint actus,qui fiant communiter in domo,tunc etiam per domeſticos res probari poterit:vt in terminis tradit Corn.in d.conſ.8.col.fi.lib.quarto. & talis difficultas ſatis eſt,quòd virtualiter & effectualiter allegetur,licèt non expreſsè.Roma.in cõſ.77.in princ.¶ Quintò † requiritur,vt procedat hæc ſeptima limitatio,quòd res,quę probari de-

bari debet per librum rationum,ſit veriſimilis:vt ſuprà ſæpè dictum eſt.& tradit Paul.de Caſtr.in conſi.114.In cauſa, quæ vertitur coram domino vicario.in quinto dubio lib.ij.Iaſ. in d. l. admonendi.colum.17.verſi.quartò fallit.in prima lectura.Deci.in conſil.510.column.j.circa med.& in conſi.596. column.ij. poſt med.& pro hoc bonus text.in l.ſancimus.& authẽ. ibi poſita, C.de iudi.vbi quando ſtatur aſſertioni alicuius de expenſis,intelligitur dummodò dicat veriſimilia.Quæ iura ad propoſitum noſtrum citat Aret.in conſ.159.Longa.colum.ij.verſ. intentio tamen Bald.Soci.in conſ.82.colum.vij. poſt med. lib. iiij.vbi etiam Soci.allegat text.in l.fin.C.de alim.pup.præſtan.
36 Et de iſta † veriſimilitudine,iudici conſtare debet. Alexan. in d.conſ.vltim.colum.iij.lib.vij. Conſtare autem debet per probationes,non per diuinationes.Bald.in conſil.78. Textus. col. j.lib.iij.Probationes autem conſiſtunt in cõiecturis, cùm aliter probatio fieri non poſsit.& coniecturæ idoneę erunt, qualitas cauſæ & perſonarum,facultates bonorum,legalitas ſcribentis, conſuetudo loci,& familiæ.Si enim expenſa non ſit exceſsiua, ſecundum vires patrimonij,& qualitatem perſonæ eius, cuius bona adminiſtrantur,& ſcribens ſit bonæ famæ,& in alijs perſonis ſimilis conditionis & patrimonij talis expenſa fieri conſueuerit,certè dicetur tunc liber continere veriſimilia:talis etiã veriſimilitudo haberi poterit per relationem expertorum aut petitorum in arte.Paul.de Caſtr.in conſ.114.in v.dubio. lib.ij.
37 ſecundum impreſsionem nouiſsimam. Et pro † hoc,quòd liber rationũ probet ratione veriſimilitudinis,facit Ang.in cõſ. 367.col.fi.verſ.& ſecundũ ea,quæ vidi.vbi,quòd teſti aliàs non idoneo creditur,quãdo deponit veriſimilia. ¶Similiter ſtatur aſſertioni iudicis,vbi aliàs nõ ſtaretur,quando illa eſt veriſimilis.Anch.in conſ.277.Ex prædicta facti narratione.col.fi.quod
38 eſt repetitũ in cõſ.439.¶Similiter † ſtatur cõfeſsioni alterius, etiam in præiudiciũ tertij,quãdo illa eſt veriſimilis:puta,quando maritus aſſerit ſe emiſſe bona de pecunia vxoris:nã ſtatur tali cõfeſsioni etiã in præiudiciũ creditorũ,quãdo eſt veriſimilis: quia vxor aliundè haberet bona.Salic.in l.ſi mater.C. de contrahend. emption. Idem in confeſsione patris, qui confitetur ſe habuiſſe pecunias à filio.nam licèt ſit multum ſuſpecta: tamen attenditur, ſi veriſimilis ſit:quia filius eſſet in aliquo exercitio. Angel. in conſil. 15. Pater emit fundum. ſequitur Alexand. in conſil. 15. libro tertio. Deci. in conſil. 95. column. ij. verſic. nec obſtat,quòd talis confeſsio.Similiter li-

cèt nõ ſtetur ſimplici aſſertioni prælati ſuper benemeritis, quã do vult aliquem remunerare, tanquã benemeritũ de eccleſia: hoc tamen fallit, quando talis aſſertio eſſet veriſimilis ex alijs coniecturis. Bald. in l. iubemus. ij. in fine princ. C. de ſacroſanct. eccleſ. refert & ſequitur Deci. in cap. quoniam contra. col. 21. in fi. verſ. ſed reſponderi poteſt. de probat. de quo ſcripſi in conſ.
39 50. colum. ij. in fi. & ſuprà num. 64. & 65. ¶ idem † econtrà, nõ attenditur confeſsio, quando non eſt veriſimilis. Bald. in l. ſi quis in hoc genus. verſ. deinde noto. C. de epi. & cleri. cũ ſimil. vt Decius tradit in l. cùm te. ij. colum. ij. ante med. C. de tran-
40 ſact. ¶ Idem † in teſtibus plenè deponentibus, quibus poteſt iudex fidem non adhibere, quando deponunt nõ veriſimilia. Bartol. Bald. & Ang. in l. Lucius. in fi. ff. de infamibus, quos ita intelligit Feli. in c. auditis. col. xiij. de præſcriptio. Curtius iunior in conſ. xvij. poſt med. & in conſ. 52. col. iij. circa med. verſ. puto igitur. Idem in libro rationum, de quo loquimur: cui non creditur, quando continet nõ veriſimilia: vbi aliâs crederetur. Alexan. in conſ. 34. colum. j. poſt med. verſi. prætereà dicta ſcriptu-
41 ra. lib. vij. ¶ Imò † fortius idem in publico inſtrumento, vt nõ probet, quando continet non veriſimilia. Bal. in l. ſcripturę. circa med. C. de fide inſtrumento. ſequitur Deci. in conſ. xj. col. 4. in fin. verſ. nam quod non poſsibile. in conſ. 94. col. ij. poſt me. verſi. & in probationibus. in conſ. 189. col. iiij verſi. ij. ad hoc facit. in conſ. 399. colũ. iij. poſt med. verſ. ſic etiam concludit Bal. Curtius iunior in d. conſ. xvij. colũ. ij. poſt med. & in conſ. 178.
42 colum. ij. Addo. Abb. in conſil. 95. in fin. lib. j. ¶ Idem † in iuramento, quod ſeruari non debet, quando continet non veriſimilia. Soci. in conſ. 194. col. j. verſ. tertia ratio eſt. lib. ij. Allegat gloſ. inter alia, in c. nulli. in verbo: veriſimiliter. de electi. lib. vj. Idem in articuſis dantibus non veriſimilia, qui admitti non debent. Rota deciſio. 630. articuli. in antiquis. ¶ Iã veriſimilitudo
43 adeò † eſt efficax, ꝙ probatio veriſimilis ſufficit, vbi proceditur ſola facti veritate inſpecta. Bald. in l. ſolam. in fin. C. de teſtibus. vbi, quod ſufficit probatio perſuaſiua refert quòd ſequitur Aret. in conſ. 62. colum. fin. verſ. prætereà dato. in conſ. 84. col. iij. verſic. & hoc maximè eſt dicendum. & in conſ. 127. In cauſa dominæ Antoniæ. col. ij. circa med. verſ. & certè in caſu noſtro tradit Deci. in c. dilecti col. iij. de iudi. in conſ. 595. co. ij. poſt med. in conſi. 631. in fin. & in conſ. 699. in fin. Addo Bal. in cõſ. 240. Donatio. in fi. lib. j. vbi, quòd ſufficiunt leuiores probationes coram arbitratoribus: quia procedũt ſola facti veritate inſpecta.

ſpecta. Iſta enim veriſimilitudo tota fundatur in iure naturali, & dicitur cognata naturæ. Bald. in conſi. 180. Mortuo filio. lib. iij. & iſta veriſimilitudo habetur pro lege. Oldrad. in conſil. 13. cùm quæſtio. in fin. & idem iudicamus de veriſimili, quòd de ipſa veritate. Hyppol. in practi. cau. crimi. §. expedita. num. 8. & in l. j. in princip. nu. 51. ff. de quæſtio.

44 ¶ Sextò requiritur, † ad hoc vt procedat hæc ſeptima limitatio, quòd liber rationũ contineat data & recepta, aliâs ſi data ſolùm contineret, non crederetur ei, etiam cõcurrentibus alijs circunſtantijs. Alexan. in d. conſi. vltim. col. iij. lib. vij. poſt Ioan. Andr. Nicol. Matar. & Bald. per eum alleg. Addo Bart. in l. cõperimus. C. de nauicular. lib. xj. vbi, quòd non ſufficit ſcribere recepta, niſi ſcribatur à quo receptũ ſit nominatim, & ex qua cauſa. Rurſus, quòd nõ ſufficit ſcribere data ſimpliciter: ſed ſcribi debet cui nominatim datũ ſit. & ſimiliter dies receptionis & dationis, ſcribi debet. refert & ſequitur Corne. in conſil. 196. col. fi. lib. iij. & quòd ſpecificè & ſigillatim omnia ſcribi debeãt in libro rationũ, puta ex tali fundo, à tali colono, & tali anno tantùm, vt poſſit reperiri veritas vel falſitas, tradit idem Bart. in conſ. 150. Cũ prædicta examinarẽ. in fi. refert & ſequitur Socin. in conſi. 46. col. ij. poſt med. verſ. ſecunda pars concluſionis. in conſi. 73. col. ij. lib. j. in conſil. 159. col. ij. in conſ. 190. col. j. & in conſi. 213. col. iij. lib. ij. Iaſ. in conſi. iiij. col. ij. in fin. libr. iij.

45 Ex † præmiſsis apparet, quòd licèt regulariter in ſcriptura priuata non requiratur appoſitio diei aut temporis: vt habetur in l. cùm tabernã. §. idem quæſijt. ff. de pignor. & dictũ eſt ſuprà, nu. 101. Iſtud tamen fallit in libro rationũ: pro quò text. in l. j. rationes. ff. de edendo. cũ ſimil. vt Alexan. tradit in conſil. 70. col. iij. lib. j. & in conſi. 77. col. ij. lib. vj, talis tamen liber nõ continens debitam formã libri, puta data & recepta, probaret contra ſcribentẽ: licèt nõ pro eo. Purpuratus in d. l. admonẽdi. nu. 199. vbi tenet, quòd tantũ probat, quantùm confeſsio abſente parte de quo infrà dicam.

46 ¶ Septimò † requiritur, quòd talis liber cõtineat cauſam. Ideò ſi quis in libro rationũ ſcriberetur debitor ſine aliqua cauſa, talis obligatio eſſet inefficax. l. nuda. vbi Bart. & doct. ff. de donã. Alexã. in conſi. 182. col. ij. lib. ij. in conſi. 172. col. j. lib. vj. Probaret tamen ſemiplenè talis ſcriptura cauſam non continens. Roma. in cõſi. 292. in fi. & in conſi. 373. in ij. dubio. Corn. in conſi. 99. col. ij. circa med. lib. iij. Iaſ. in repe. d. l. admonendi. col. 62.

47 ¶ Octauò † requiritur iuramentum ſcribẽtis, quòd iuret con-

tenta in libro rationum, eſſe vera. Guli. de Cuneo in d l. edita. & ita volunt omnes doct. ſuprà memorati, tenentes quotiens tenet librũ rationum, fidem facere. Pro hoc facit dictũ bart. in dict. l. Theopompus. ff. de dote præleg. vbi ſtante ſtatuto, quòd debeat ſtari dicto denũtiatoris, intelligitur, dũmodò denũtiator iuret ita verũ eſſe. tradit Ant. de But. in c. veniẽs. ij. de teſtib. Alexan. in conſi. 71. col. ij. verſic. ſecundò reſpondeo. lib. iij. Iaſ. in conſi. 147. col. pen. lib. i. & profectò plus ſatis abſurdum videretur credi alicui in cauſa propria, ſine iuramento: cùm illud ſit neceſſarium in teſte deponente in facto alieno. l. iuriſiurandi. C. de teſtibus. c. fraternitatis. in fi. extra eod. tit. Imò ne quidem religioſis tale iuramentum remittitur. in c. tuis. & c. nu-
48 per. de teſtibus. ¶ Sed quid † ſi ſcribens ſit mortuus? videretur dicẽdum talem librũ non probare: per ea, quę ſuprà diximus, in ſexta quæſtione tertiæ limitationis. vbi, quòd text. d. l. ſcripturas. C. qui potio. in pigno. hab. nõ procedit, quando aliqui ex teſtibus ſubſcriptis eſſent mortui, qui ſuas ſubſcriptiões recognoſcere non poſſent. Contrarium in hac difficultate determinat Paul. de Caſtr. in d. conſ. 301. Ad bene examinandum. in tertio dubio, lib. j. vbi, quòd mortuo ſcribente, liber rationum probat: quia eius mors vim habet iuramenti. ſequitur Dec. in d. l. j. in ij. notab. C. de eden. & in dict. c. ij. col. v. circa med. verſ. eodem modo. de fide inſtrumen. Imò ex eo, quod ſcribẽs mortuus eſt, liber eius rationũ maiorem fidem facit. Bald. in l. comparationes. col. vij. verſic. Cyn. firmat. C. de fide inſtrum. & in l. inter chartulas. C. de conuenien. fiſci debi. lib. x. refert & ſequitur deciſio. Neapolita. deciſ. 40. in fin. Addo Bart. in d. l. admonendi. col. vij. verſ. circa ſecundũ. Soci. in conſ. 161. col. ij. verſic. nec obſtat, ſi dicatur. lib. ij. capel. Tholoſa. q. 496. & 161. Aufrer. Boërius in ſuis deciſionibus. q. 105. col. j. poſt med. & dixi in cõ-
49 ſi. l. 158. col. ij. poſt med. Et quod † dicitur de inſtrumẽto minùs ſolenni, aut defectuoſo, quòd probat ſemiplenè notario mortuo. Bart. in d. l. admonẽdi. col. viij. poſt med. verſ. quæro, quod ſi in inſtrumento. & ib. . . bẽtes. Alexan. in l. de pupillo. §. qui nuntiat. col. ij. ff. de oper. nou. nunt. in conſ. 59. lib. ij. & in conſ. 189. lib. vij. Corn. in conſ. 22. col. iij. lib. iij. & ſi ſcriptura defuncti fortiùs probat, nõ puto requiri maiorẽ legalitatẽ in ſcribente mortuo, id eſt, ꝗ fuerit perſona magis legalis, atque ſi agere tur res i pſo ſcribẽte ſuperſtite: licèt contrariũ velle videatur ſo-
50 cer meus Purpur. in d. l. admonẽdi. nu. 204. ¶ Nec obſtat † argumentũ in contrariũ de d. l. ſcripturas. quia illud procedit in

caſu illius

caſu illius legis propter inſtrumentũ publicum alterius partis. eſſet enim abſurdum,ꝙ ſcriptura priuata cuius ſubſcriptiones per teſtes in ea ſubſcriptos nõ recognoſcũtur præferretur probationi inſtruměti publici. Rurſus procedit ille text.quia mortuis teſtibus nõ ita probari poteſt,ꝙ ꝑ ipſi ſubſcripſerint:nos verò loquimur in libro rationũ,de cuius ſcriptura nõ dubitatur, quin facta fuerit à defuncto,ob id ſtante hac certitudine mortuo ſcribente dicitur maioris fidei.

51 ¶ Nonò, † requiritur in tali libro rationum adminiſtratoris,vt fidem faciat,ꝙ ſolùm cõtineat rationes eius,cuius bona aut negotia adminiſtrat quis,ſine alia miſtura rationũ ipſius adminiſtratoris:aliâs talis culpa in eo deprahenditur,ex qua iuramentum in litẽ deferri poſſet.Socin.in d.conſ.159.col.ij. poſt med. verſic.ij.probatur.lib.ij.allegat Imol.poſt Innoc.& Anto.in c. cũ in officijs.de teſtam.Bald.in authẽ.licentiam.col.ij.verſ.ſed

52 reuoco ad dubiũ.C.de epiſ.& cleri.¶ Ampliatur † nunc præmiſſa cõcluſio,ꝙ liber rationũ adminiſtratoris probat concurrentibus nouẽ requiſitis,de quibus ſuprà,vt procedat etiam in fauorẽ abſentis.Bart.in d.l.nuda.col.ij.poſt med.verſ.quæro,qđ ſi in libro rationũ.ff.de dona.vbi,ꝙ ſcriptura ſemper loquitur: ideò perinde eſt,ac ſi cũ præſente res acta ſit.ſequitur Paul. de Caſt.in conſ.433.Viſis omnibus ſuprà ſcriptis.col.iij. poſt med. lib.j.Alexã.in conſ.245.col.ij.lib.vj.vbi Alexã.ꝙ hoc ſine dubio procedit in his,qui conſueuerũt facere & tenere librũ rationũ:quia tacitè videtur eis mandatũ,ꝙ ita ſcribant.Idem tradit Feli.in c.ſi cautio.col.viij.in decima fallentia,de fide inſtru. & latiùs in d.c.ij.col.vij. verſ.ſecũda cõcluſio.eod.tit. Areti.in

53 conſ.51.Videtur dicendũ.in princ.¶ Et ꝙ nõ † noceat abſentia in ſcriptura:tenet Socin.in conſi.64.in fin.libr.iij.Bald.nouel. in tract.de dote.in vj.parte priuilegio.78.col.ij.verſ.nec obſtat ratio Bart.vbi tamen ꝙ hoc procedit, quando verba ſcripturæ directò diriguntur in abſentẽ,vt creditorẽ: ſecùs ſi enũtiatiuè fieret mẽtio de abſente,& propter aliud.Bart.etiã opinio in d.

54 l.nuda.ꝙ abſentia † partis,nõ noceat in confeſsiõe,quę fit per ſcripturã,generaliter tenet & defendit Deci.in d.c.ij.col.v. in fi.verſ.ſecũdò Abb.cõcludit.de fide inſtrum. Aliquas alias declarationes ad hãc ampliationẽ,tradit Feli.in d.c.ij.col.vij. verſ. ſecũda cõcluſio.de fide inſtr.quas ibi videre liceat. Aduerte tamen,ꝙ in preiudiciũ ipſius ſcribẽtis,nõ videtur neceſſaria illa

55 nouẽ requiſita.¶ Sed quid in libro † ſociorũ,an probet pro ſcribente?Breuiter,aut talis liber ſociorũ ſcriptus reperitur per in-

ſtitorem ad hoc deputatum per ipſos ſocios,& tunc ſine dubio videtur probare, tàm inter ipſos ſocios, quàm pro ipſo inſtitore, cùm eius perſona fuerit approbata.& quia ſcripta per inſtitorem,videntur ſcripta per ipſos ſocios mandantes:regu.qui per alium.& tradit Pau.de Caſt.in d.conſ.314.col.ij.circa med. lib.ij. Ideò quicquid reperitur ſcriptum in tali libro per inſtitorem,ſcriptum præſumitur de voluntate & mãdato ipſorum ſociorum:vt ſuprà dixi,allegando Soci.in d.conſ.291.colum.viij. in fin.verſ.prætereà etiam prædicta comprobantur.lib.ij. Idẽ,
56 ſi talis † liber ſcriptus ſit ab vno ex ipſis ſocijs,tantùm, de commiſsione tamen aut mandato aliorum:de qua commiſsione apparere debet. Alex.in conſil.186.lib.ij. & ſufficeret apparere de tali commiſsione tacitè probando, quòd ſcribens eſſet ſocius, & quòd ipſe ſolus conſueuerit ſcribere negotia computa ſocietatis,alijs ſocijs ſcientibus & non cõtradicentibus: imò ipſo tali
57 libro vtentibus aut eo ſe iuuantibus. mandatum enim † tacitè probatur ex ſcientia & patientia partis, ex eo quòd quis agit ſciente & patiente domino.Inno.in c.ex prrte decani.de re iud. Abb.in conſ.vij.col.iij.in ſecundo dubio.& col.vj.in tertio dubio.lib.ij.Calderi.in conſil.iiij.in tit.de procur.Bart. & doct.in l.ſæpè.ff.de re iudi.deciſio Neapolit.deciſ.308.nu.viij. & hoc dictum Inno.pro ſingulari refert & ſequitur Alexã.in conſil.157. col.iij.verſ.bene facit,quod ſingulariter.libr.ij.hoc etiã dictum ſequitur in ciuilibus cauſis, nõ etiam in criminalibus Bertachi. in prima parte ſui repertorij,in verſ.agere.verſ 39. & licèt dictũ Innoc. patiatur multas difficultates,maximè in extraiudicialibus:vt per Alex.in cõſ.80.Viſo proceſſu.col.pe.& fin.lib.iiij.vbi, quòd illud dictum Inno.magis cõmuniter improbatur. Similiter Aufrerius in deciſ.Tholoſa.q.271. circa iſtud dictum Inno.
58 refert doct. pro & cõtrà:nec aliter determinat.Fortius † voluit Guido Papæ q.40. quòd licèt dominus cõpareat in cauſa cum aliquo,quę aſſerat ſuum procuratorẽ ex hoc cenſetur conſtitutus procurator.quod tamẽ dictũ confunditur ex his,quę Alex. ſcribit in l.ſæpè.col.34.in fin.verſi.ſeptimò ſaluari poteſt.ff. de re iudi.tamẽ iſtud dictũ Inno.videtur procedere in caſu noſtro, cùm faciliùs cenſeatur quis cõſentire in facto vnius ſocij, quàm alicuius extranei,ex his,quæ ſcribit Alexand. in d.l.ſæpè.col.33. verſ.ij.poteſt ſaluari.vbi,quòd dictum Innoc. procedit in coniuncta perſona, vel in amico agente pro coniuncto, vel amico: quia tunc ex patientia & taciturnitate arguitur mandatum. Idem & à fortiori dicendum videtur in ſocio, cum habeat ius
in rebus com-

in rebus communibus: ſuper quibus liber rationum conficitur.
59 ¶ Si verò † talis liber rationum ſcribatur ab omnibus ipſis ſocijs: quia modò ab vno modò ab alio, prout neceſsitas deſiderat, ſine dubio videtur fidem facere: vt per Bald. in d. rubr. C. de fide inſtru. col. x. verſ. ſequitur de ſcripturis ſociorum. Alexā. in d. conſ. 186. lib. ij. Soci. in d. conſ. 162. col. pe. poſt med. in d. conſ. 291. col. viij. in fi. & in conſ. 240. col. pe. verſi. iiij. & vltimo lib. ij. Corn. in cōſi. 319. col. x. lib. iij. Dec. in conſ. 68. in fi. primi dubij.
60 ¶ † Sed quæro hîc, an in tali libro rationum ſociorum, ad hoc vt probet, requirantur illa nouem requiſita quæ ſuprà dixi neceſſaria in libro rationum vnius adminiſtratoris? loquor, vt probet in fauorem ſcribentis. doct. non aperiunt, ſed ſimpliciter loquuntur, excepto de veriſimilitudine: quia volunt rem deſcriptam eſſe veriſimilem: vt probetur per librū rationum. Ita Bal. in d. rub. de fide inſtrumen. Alexand. Socin. & Corne. in d. conſilijs ſuprà allegatis. tamen putarem requiri etiam iuramētum
61 & alia requiſita, niſi in aliquibus. Puto † enim hanc eſſe differentiam inter librum ſociorum & adminiſtratorum, quòd in libro ſociorum non fiat diſtinctio, an ſumma ſit parua vel magna, dummodò ſit veriſimilis: niſi aliud habeat conſuetudo. Similiter, quòd non quæratur in tali libro ſociorum an verſetur difficultas probandi, vel non: putarem tamen opponi poſſe, quòd perſona ſocij ſit fidei non integræ, ſi aliqua improbitatis indicia de nouo poſt contractam ſocietatem ſuperueniſſent: cū aliàs approbata cenſeatur ſocij perſona. & in omnibus locis conſuetudo ſeruanda eſt, ſi qua ſit circa libros ſociorū: per text. in d. c. cū dilectus. de fide inſtru. & ſine dubio nō videntur neceſſaria illa nouē requiſita, quādo in tali libro omnes ſocij ſcriberēt: quia ſic ſcribēdo videntur eorū ſcripta inuicē approbare.
62 ¶ Quid † in libro alicuius officialis de publico deputati, an fidem faciat: licèt talis perſona non ſit publica, id eſt, notarius publicus? Dic, quòd ſic. Bartol. in l. quædam. §. numularios. in fin. ff. de edend. & ibi Iaſ. colum. ij. poſt medium. Alexan. in conſil. 179. in prin. lib. vj. Socin. in d. conſil. 159. in prin. lib. ij. & in conſil. 205. col. ij. verſ. tertiò probatur. eo. lib. ij. Dec. in d. c. cùm cauſam. col. iij. ante med. verſ. & iſta limitatio ampliatur. de proba. Iaſ. in repe. d. l. admonendi. col. 52. verſ. circa tertium caſum. Ad do Bald. in conſil. 249. Super libris. col. ij. libr. j. quod eſt repetitum in conſil. 400. lib. v. vbi, quòd liber theſaurarij præſumitur verus: ad quem recurritur tanquam ad ſpeculum & fontē veritatis: per tex. in l. j. C. de exact. tribu. libr. x. & in §. publicorum.

in authentic.de manda.prin.& tradit idem Bald.in conſil.265. Creditor.lib.j.& de ſcriptura officialis fiſcalis, tradit idem Bal. in conſil.353.Literis.lib.iiij.Imol.in conſil.37.In ſecundo dubio. ¶Intellige hanc concluſionem procedere in officialibus de publico deputatis:ſecus in officialibus priuatis:puta in libro maſſarij alicuius communitatis.Alexan.in d.conſil.186.col.ij.lib.ij. allegat Bald.in l.Imperator.col.fi.verſ.ſed an creditur.ff. de ſtatu homi.Bald.etiam refert & ſequitur Iaſ.in repe.d.l.admonen di.col.42.verſ.nunquid autem partes.

63 ¶Sed dubito † de hac limitatione ſi enim maſſarius electus eſt ad officium maſſariatus per communitatem,nonne dicitur deputatus de publico? quare ergo ſcriptura aut liber eius,non debet fidem facere,ſi eius officium ſe extendat ad contenta in tali libro?bene fateor,quòd ſi aliqua ſcriberet nõ pertinẽtia ad eius officium,ei nõ crederetur,per ea,quæ infrà dicam.& ſi dictum Bald.ſit verum,oportet falſam eſſe concluſionem ſuprà firmatam,quã tamen doct.communiter tenent. Puto igitur dictum Bald.nõ procedere.Nec obſtat text.per eum allegatus in l.ij.C.

64 de conuen.fiſci.debi.lib.x. Vbi ſi ſoluens † tributum debitum, fiſco reportauerit quitationem à theſaurario aut ab exactore, cui ſoluit, non ſubſcriptam à notario,non plenè liberatur: quia dico illud non eſſe ex eo, quia talis quitatio non probat. Patet: quia text.vult,quòd priùs fiſcus teneatur agere contra officialẽ, aut exactorem,cui ſolutum eſt, quã agat contra debitorem,cui ſoluit. Profectò, ſi ſolutio nõ probaretur per talem ſcripturam illius exactoris publici, nõ poſſet fiſcus ex ea agere cõtra ipſum exactorem,quòd igitur ſoluens non plenè liberetur: ſed teneatur exactore facto nõ ſoluendo: illud fit, quia debitor malè ſoluit:quia per illud tẽpus duo erant officiales deputati circa exactionem tributorum fiſci. Vnus,qui pecuniam recipiebat,alter, qui ſcripturas de recepto ſubſcribebat:vnde nõ poterat primus exactor ſoluentem plenè liberare, niſi ſcriptura ſolutionis ab altero, qui tabularius dicebatur, eſſet ſubnotata. & ita declarat Bartol.in dicta l.ij.Idem Alexand.& Iaſo. in dicto §. numularios. ob id & Bald. in dicta l. Imperator.& Alexand. in dicto

65 conſil. 186. col.ij. libro ſecundo, nimium † generaliter & ſimpliciter locuti ſunt, dicentes ſcripturam maſſarij communitatis fidem non facere, niſi à notario ſubſcripta ſit: quia iſtud de iure non procedit, niſi aliter haberet ſtatutum aut conſuetudo loci.Iam contra Alexand. adduco ipſummet Alexan. ſibi contrarium in dicto §.numularios.in ſecundo notabili,vbi expreſsè ar-

preſsè arguit contra illud dictum Bald.in dicta l. Imperator. & idem tenet Alexand.in conſil.136.colum.ij.verſicu.item etiam de ſolutionibus.libro ſecundo, vbi quando communitas agit contra forenſem ratione collectarum, ad quas dicit forenſem obligatum ex cõſuetudine propter ſolutiones factas per ipſum forenſem.dicit Alexand quòd ſolutiones eiuſmodi probantur per librum maſſariorum ipſius communitatis,nec aliquid dicit de ſubſcriptione notarij.Imò allegat Bartol.in dicto §. numularios. qui ſimpliciter in libro talium officialium loquitur: nec intelligitur perſona notarij extrinſeca: de qua Bartol.& docto. nõ loquuntur.l.ſi ita ſtipulatus.§.Chryſogonus.ff.de verborum obligatio.& pro hac opinione adduco Feder. de Senis.in conſ. 117.Nulli dubium.columm.ij.vbi,quòd creditur libro deputati per Epiſcopum aut clerum ad ſcribendum librum rationum. Nam ſi creditur nuntio vili in pertinentibus ad eius officium, multò magis credi debet libro talis officialis.

66 ¶Secundò † intellige, quòd talis liber officialis de publico deputati, probat pro tertio aut contra tertium:non autem in fauorem ipſius ſcribentis.Barto.& docto.in dicto §.numularios. Iaſ.in conſilio 102.colum.j.lib.j.Nam ſecundum Bart.& docto. etiam inſtrumentum publicum notarij,non probat pro eo.l.de eo.& l.diuus.ff.de falſis.& C.de his,qui ſibi aſcri.per totum:minus debet probare talis liber officialis publici in eius fauorem.

67 Et de † notarij ſcriptura,quòd ſolùm probet contra eum,non pro eo,tradit Bald.in conſilio quadrageſimotertio. Quædam ſcriptura. libro primo, quod eſt repetitum in conſilio 457. libro quinto. Bartol. & Bald.in l. ſi conſul.ff. de adoptionibus. Bartol.in l.ij.ff. de ſtipulatione ſeruorum. Alexand. & Moder. in l. ſciendum,columna ſecunda poſt medium.ff.de verborum obligatio.Idem Alexand. in conſilio 184. columna tertia verſicul.concurrit etiam.& in conſilio 185.columna finali verſicul. accedit etiam ad corroborationem. libro ſeptimo. Decius poſt Felinum in capitul.quoniam contra falſam.columna vigeſima-tertia in fine verſicul.tertiò per Abbatem colligitur.de proba-

68 tionibus. ¶Sed puto † aduertendum circa hoc: quia ſi officialis de publico deputatus aliquid ſcriberet pro ſe, quod pertineret ad eius officium, videretur ei credendum: puta in maſſario communitatis, ſi teneatur reddere rationem adminiſtratorum per eum ipſi communitati, de concernentibus eius officium, qua re minùs ei credetur, quàm vni priuato adminiſtratori conficienti librum rationum: imò ma-

gis videtur credendum libro vnius officialis ratione publici officij, quàm ſcripturæ vnius priuati adminiſtratoris: argument. l.ij.in verſicul.quod non arbitramur. C.de offic.ciuil.iudic.c.in noſtra.de procura.c.in præſentia.de renuntiatio.& in terminis tradit Iaſo.in l.decem.col.viij.in fi.verſ.multú enim præſumitur.ff.de verb.oblig. Priuatus enim adminiſtrator ſolùm a priuatis approbatur:publicus autem à tota vniuerſitate: pro qua eſt maior præſumptio,quàm pro vno particulari. Oldra.in conſil. 313. Thema tale eſt,contra promiſsioné.col.fi.vbi,quòd prę ſumitur capitulum habere maioré zelum & maiorem affectionem,quàm vnus particularis. Similiter magis præſumitur pro conſilio vnius collegij doctorum,quàm pro cóſilijs particularium. Abb.in c.prudentiam.in princ.in iij.notab. de offic. delegat. Deci.in conſi.615.col.ij.circa med. Iaſ.in conſil. 43. col.ij. poſt med.lib.iij.& ſi creditur libro vnius inſtitoris,aut procuratoris,eò quòd perſona eius dicatur approbata,vt ſupra dictum eſt,quid dicemus in libro vnius officialis approbati per totam vniuerſitatem? ¶ Quod igitur dicunt doctores non eſſe credendum libro publici officialis pro ſe, puto intelligendum contra tertium:qui non approbaſſet,& cum quo res geſta non ſit: vel quando aliquid ſcriberet alienum ab eius officio.

69 ¶ Tertiò † intellige,quòd talis liber officialis probat pro tertio aut contra tertium, cú quo tamen res acta ſit: per ea, quæ ſtatim dicam in proxima declaratione, quò ad probationé ſemiplenam tantùm. Iaſ.in d.conſi.103.col.j.lib.j.vbi loquitur in libro publicani,allegat Barto.& ſcriben.in dict.§.numularios.

70 Sed puto † quòd Iaſ.malè dicat:quia Bart.& doctor.in d.§.numularios,dicunt,quòd libro officialis de publico deputati,datur plena fides:vt ibi per Alexan.in ij.notab.& dicit ibi Ange. quòd ita communiter obſeruatur. Nec obſtant nota.per Bart. & doct.in d.§.numularios.dum loquuntur de ſemiplena probatione:quia loquuntur in libris mercatorum,qui non deputantur de publico.& Bart.apertè facit cótra Iaſ.nam Bart.quęrit an hodie libri numulariorú: quia non deputantur de publico, ſicut olim,plenè probent?& ſic Bart.clarè pręſupponit,ꝙ ſi idem eſſet hodie,quòd olim:quia argétarij & numularij deputarentur de publico,libri eorú plenè probarét. Imò clarè iſtud dicit Bart.in fi.d.§.numularios.vbi dicit,ꝙ qua ratione libri argentariorú & numulariorum olim plenè probabát:quia de publico deputabantur:eadem ratione hodie probant plenè libri officialium publicè conſtitutorum.& loquitur in libris publicanorum,

canorum,qui deputantur ad recipiendas gabellas vel collectas.
ob id dictum Iaſo.quòd tales libri ſemiplenè tantùm probent,
videtur omninò falſum.& contrarium tenet,ipſe Iaſ.in repeti-
tio.dict.l.admonendi.colum.44.verſicu.tertio caſu principali.

71 ¶ Quartò † intellige,ꝙ tales libri officialiũ de publico depu
tatorum,plenè probent inter eos, cum quibus res geſta ſit: ſe-
cus contra tertium abſentem:per regu.generalem, ꝙ res inter
alios acta alijs non nocet.Puta,ſtat ſtatutũ,ꝙ de quolibet con-
tractu ſoluatur gabella.venit emptor ad publicanum, & ſoluit
gabellam:dicens ſe emiſſe domũ à Titio,ipſo tamen Titio ab-
ſente,publicanus ſcribit in libro,quòd talis tali die ſoluit tan-
tum nomine gabellæ emptionis talis domus per Titium ven-
ditæ:nunquid talis liber faciet fidem contra Titiũ,ꝙ vendide-
rit ipſam domũ?certè non:quia factum ſoluentis gabellã, non
potuit tertio abſenti præiudicare.Ita Alex.in cõſ.36.lib.v.Imo.
in conſ.96.in fi.nec enim maior fides danda ſit libris taliũ offi
cialiũ,quàm inſtrumento publico vnius notarij,ſed publicum
inſtrumentum nòn probat contra tertios abſentes,quibus con
trahentes præiudicare nõ poſſunt:vt habetur in d.l.admonẽdi.
Imò dubitatur,an proſit ipſis tertijs abſentibus.ergo multò mi
nus præiudicabit liber talis officialibus de publico deputatis.
Ideò videmus,quòd liber æſtimi non probat dominiũ in præ-
iudicium tertij:vt per Alex.in d.conſ.36. & tradit Dec. in d.c.
cùm cauſam.col.ij.in prin.ſuper glo.j.de probatio.in princ. de
fide inſtrumento.latè Moder.in l.decem.ff.de verbor. obligat.

72 ¶ Quintò † intellige,quòd probet talis liber officialis de pu
blico deputati,in his tantùm,probat,quæ pertinent ad eius of
ficium,Ioan.And.in addi.Spec.in titu.de inſtru.edi. §.nũc di-
cendũ.circa princ.magnæ addi.quod dictũ pro ſingu.refert &
ſequitur Arét.in conſ.33.conſultatio.in j.dubio,& in conſ.44.
in propoſita conſultatione.col.ij.verſi.ſed etiam ex alio capite.
cum ſimi.quæ Iaſ.adducit in repet.d.l.admonendi.col.47.ver.
ſic,tertio diligenter attẽde.in l.age.col.j.C.de tranſact.& in d.
conſ.103.col.iij.lib.j.Dec.in c.poſt ceſsionem.col.vij.ver.ſecun-
da concluſio.de probatio.addo Alex.in conſ.113. col.ij.libr.vij.

73 ¶ Infertur † ex hac declaratione,ad vnam ampliationem di-
cti Alex.in dict.conſ.36.libr.v.vbi voluit,quòd ex ſolutione ga
bellæ pro contractu,non probetur contractus contra tertium
abſentem,tanquã ſit res inter alios acta.nã idẽ videtur,licèt il-
le tertius fuerit præſens:quia ad officium publicani aut exacto-
ris gabellæ nihil pertinet de cõtractibus: ſed ſolùm de ſolutio-

nibus gabellæ.& ita in terminis tradit Soci.in conſ. 208. col.ij. verſ.tertio ex libris.lib.ij.

¶Sed iſta ampliatio mihi non placet: quia dita præſentia contrahentium in ſolutione gabellæ ex cauſa contractus, videtur probari,ille contractus, non quòd officium exactoris gabellæ ſe extendat ad contractus,aut eorum probationem :ſed quia ſo-
74 lutio † gabellæ pro contractu,neceſſariò probat ipſum cõtractum cõtra partes præſentes,ex acceſſorio enim neceſſariò infertur ad probationem principalis. Ideò probata promiſsione vſurarum dotis,neceſſariò probata dicitur promiſsio ipſius dotis.l.ij.vbi Bald.C.de dotis promiſſi.tradit Deci.in rubri. C. de edend.colum.j.in l.ſi creditores.colum.ij. C.de pactis.in c. præ tereà.colum.v.poſt med.verſic.& videmus,quòd probato.in c. prudentiam.§.ſi verò.colum.ij.circa med.de offic.delega.in rubric.extrà de iudic.colum.ij.in fin.verſ. & quandoquè ex acceſſorio.in c.paſtoralis.§.verùm.in iiij.notab. de appellat. vbi rationem adducit in conſ.558.col.fin.& in conſ.582.colum.ij.circe med.Curtius Iunior in conſi.168. col.ij. poſt med. Probatur igitur contractus ex ſolutione gabellæ, tanquàm in vim antecedentis neceſſarij ad ipſam gabellam.

75 ¶Sextò,intelligo † præmiſſam concluſionem, quòd liber officialis de publico deputati,probat in ciuilibus vel in criminalibus,quando agitur de leui crimine:ſecus ſi de graui. Puta,conſtituitur quis denuntiator maleficiorum ab vniuerſitate. iſte denuntiator ſcribit in ſuo libro, ꝙ talis tali die egit tale quid, ex quo crimen graue naſcitur.certè tali libro in grauibus fides non habetur. Alex.in conſ.75.col.pen.circa finem.verſ.& ſi dicatur,fuit deſcriptus.lib.v.allegat Bart.in l.diuus.col. iij. verſic. tertiò quæro.ff.de cuſtod.reor.

76 ¶Sed quæro † iuxta præmiſſa, an credatur tali libro officialis contra non ſubditum:Puta exactor collectæ ſcribit in libro ſuo collectam fuiſſe ſolutam per forenſem,poſſidentem bona in loco.modò vniuerſitas fundat ius ſuum contra forenſem ex ſolutionibus præteritis,allegando præſcriptionem aut conſuetudinem. Alex.in d.conſ.136.col.ij.lib.ij.dicit talẽ librum fidem facere.Sed idem Alex.in conſ.68.col.v.ver.accedunt etiã libri impoſ.nonũ.lib.ij.ꝙ tales libri prębent adminiculũ ad probandũ. Ego puto ꝙ talis liber plenè non probat contra nõ ſubditum: quia vniuerſitas non poſſet conſtituere aut creare notariũ, qui poſſet inſtrumenta recipere extra territoriũ conſtituentis poſi-
78 tũ:haberet aliàs poteſtatẽ notarios cõſtituendi.† Solus enim

notarius

notarius cõſtitutus à principe, poteſt vbiq; inſtrumẽta recipere. Bar. in l. j. ff. de of. proc. Rota deci. 291. Inſtrumẽta. in nouis. Iaſ. in conſ. 168. col. vij. poſt med. lib. iiij. Purp. in l. j. nu. 387. ff. de of fi. eius. Eadem ratione videtur, q; officialis vnius vniuerſitatis, nihil poſsit contra non ſubditos: & q; eius fides, & authoritas
78 non extendatur contra forenſes extra territoriũ. Rurſus † iſte officialis vniuerſitatis, ſeu exactor collectarum, ſi examinaretur in teſtem pro ipſa vniuerſitate, nõ videretur teſtis idoneus contra vniuerſitatem forenſem: per ea, quę habẽtur in l. in tantùm. §. vniuerſitatis. ff. de rerum diuiſi. & in c. nuper. extra eod. titu. ergo videretur abſurdum, ſi detur fides eius ſcripturæ in ea cauſa, in qua non eſſet teſtis integer. & in ſimili arguit Barto. in l. ſi pater. ff. de fal. vbi arguit primò, quòd pater notarius nõ poſsit recipere inſtrumentũ in cauſa filij: cùm pater pro filio teſtificari non poſsit. l. parentes. C. de teſtib. & licèt Bart. non obſtante illa ratione determinet contrarium: tamen ratio, ex qua mouetur Bart. facit pro hac concluſione. Ideò enim dicit Bart. poteſt pater recipere inſtrumentũ ad vtilitatẽ filij, & illud probat: quia rogatur pater ab vtraq; parte, & ſic eius fides & perſona approbatur. Quæ ratio nõ militat in caſu noſtro, qñ exactor collectarũ ſcribit ſolutiones forenſis à quo non rogatur, & qui ro
79 gitum & ſcripturam negat. Prętereà † non ſequitur: vnus eſt officialis de publico conſtitutus: ergo eius ſcriptura fidem facit ex eo, quod ſcribit. Io. And. in reg. cũ quid vna via. col. pe. de regu. iur. lib. vj. in merc. vbi, q; notarius qui eſt procurator meus non poteſt in cauſa in quã eſt procurator inſtrumenta conficere ratione affectionis, quã habere præſumitur in cauſa, niſi cogeretur ratione officij: quia eſſet notarius Epiſcopi. ſequitur Dec. in conſ. 42. col. iij. ver. iij. & præcipuè moueor. Quod tamen dictũ nõ puto procedere, qñ rogatur procurator ab vtraq; parte, per ſupra dicta. ſed iſta ratio affectionis videtur militare in iſto officiali vniuerſitatis, vt ipſe de vniuerſitate exonerentur per ſolutiones forẽſium. Et ſi dicatur iſta ratio affectionis ceſſat, qñ officialis vniuerſitatis eſſet vnus extraneus, nullũ prætendens intereſſe, ſiue teneantur forenſes ad taleas, ſiue non. Reſpõdeo, ꝑ qua rõne, vniuerſitas nõ dicitur teſtis omninò integer, & reddi
80 tur ſuſpecta: etiã talis officialis vr̃ ſuſpectus: quia † vbi caput eſt ſuſpectũ, etiã illi qui caput veriſimiliter ſequũtur, ſuſpecti ſunt. & idẽ de eis qđ de capite iudicatur. Bal. in l. j. col. j. C. ſi rect. pro. Ab. & doct. in c. j. de iud. facit tex. in c. accedẽs. j. & qđ ibi Ab. vr li. nõ cõt. tradit Dec. in cõſ. 151. col. viij. ver. modò ſic, qđ dicitur.

& col.12.verſ.ad hoc in quo tota difficultas.Iaſ.in cóſ.16.col.iij. in fi.li.iij. & licèt plures de vniuerſitate poſſent eſſe teſtes:tamē deretur abſurdum,quòd vni officiali vniuerſitatis tãtum fides
81 haberetur.ob id puto,quòd talis † liber contra non ſubditum ſolùm adminiculetur:vt dicit Alex.in dict.conſil.68. colum.v. libro ij. Aliâs de facili daretur occaſio delinquendi, & modum inueniendi,quo forenſes tenerentur ad onera, ſcribendo ſolutiones ab eis factas.Faciet igitur fidē talis liber inter ipſos ſubditos, & intra territorium, & etiam extra trritorium, inter ip-
82 ſos tamen ſubditos tantùm:quia † etiã notarius creatus ab inferiore,poteſt recipere inſtrumenta extra territorium creantis inter ſubditos tamen.Paul.de Caſtr.in conſ.226.Super primo, quo quæritur.lib.ij.in quo tamen contrarium tenuit Bellamera in conſ.42.col.j.& latiùs col.iij.& in conſ. 43.col. iij. quod eſt conſ.Io.de Armio.ſed pro Paul.facit Feli.in d.c.ad audientiam.col.iiij.poſt med.verſ.quintnm non negant. de præſcrip.
83 ¶Sed hîc quæro † de vna quæſtione nõ minùs eleganti,quàm vtili in practica.Statuto cauetur,quòd ſolutio probari non poſſit,niſi per inſtrumentũ publicum,an ſatis erit eam probari per ſcripturam aut librũ talis officialis publici, aut de publico deputati,eo caſu,quo eius libro fidem habendam diximus: hanc quæſtionem tangit Roma.in conſ.77. in fi. & ibi determinat, quòd non:quia appellatione inſtrumenti publici,non venit ta
84 lis ſcriptura: & ſolùm † dicitur inſtrumentum publicum,quod eſt rogatum per tabellionem partibus præſentibus ſecundum eum.& tradit idem Roman.in conſ.23. Neſcio.in ſecundo dubio.Felin.in rub.de fid.inſtru.Dec.in c.tertio loco.in j.nota.de probatio.idem præſupponit Imol.in conſ.37. in ij. dubio. Sed conrra iſtud dictum Roma.adduco Abb.in rubr. extrà de fide inſtrumento.vbi,quòd appellatione publici inſtrumenti venit ſcriptura priuata,quæ tamen de ſe fidem faciat. & dicit Abb. hoc eſſe notandum pro ſtatutis.Sequitur Deci.ibi in fi. & licèt Abb.non exprimat,quando fit mentio de inſtrumento publico:ſed tantùm de inſtrumento.Simpliciter tamen idem videtur,etiam quando dicitur de inſtrumento publico.Soci.in cõſ. 63.col.fin.lib.j.allegat Spec.in titu.de inſtru.edit. §.nunc dicen
85 dum.verſ.& generaliter. vbi, ꝙ ſcriptura † publica dicitur, cui de iure vel conſuetudine ſpeciali creditur:arg. c.cũ dilectus. de fide inſt.& quod nota.Inno.in c.j.eod.titu.& ſic veniret appellatione publici inſtrumenti nõ ſolũ ſcriptura vnius officialis de publico deputati:ſed etiã ſcriptura alterius perſonę,quotiēs illa fidem

la fidem facit. ſtatutum enim requirens probationē per inſtrumentum publicum, ſolùm videtur conſiderare effectum probationis, quòd ſcriptura fidem faciat. Quo caſu conſidero, quòd licèt appellatione inſtrumenti publici non veniret ſcriptura priuata fidem faciens: tamen adhuc ſtante tali ſtatuto debe-
86 ret ſufficete probatio per talem ſcripturam. quia † in his, in quibus conſideratur effectus, non refert quod ex æquipollentibus fiat. l. mulier. ff. ad trebellia. l. ſi mater. vbi Deci. in ij. not. C. de inſti. & ſubſtu. & quod in pulchro caſu ſcribit Pau. de Caſtr. in conſi. 53. Statutum. lib. j. & tota vis huius quæſtionis ſolùm videtur conſiſtere, an in tali ſcriptura priuata fidem tamē facien te, ſit eadem vel ſimilis ratio, quæ in publico inſtrumento, aut maior, ad hoc vt ſit locus ſtatuto, per æquipollens: & an in caſu æquipollenti militet mens aut voluntas ſtatuentiū. ita Iaſ. in conſi. 203. col. iiij. in fin. & in conſ. 221. co. vj. circa med. lib. ij. Itaque ſi ſit talis ſcriptura, de cuius fide minimè dubitetur, adeò quòd militet & ratio & mens ſtatuentium, idem iuris videtur in tali ſcriptura, quod in publico inſtrumento, & ſindica-
87 tus. Attenta hac ratione, ſequeretur quòd etiam hac † ratione videmus, quòd appellatione inſtrumentorum venit confeſsio. Ideò cōmiſſarius deputatus ad recipiendum teſtes & inſtrumenta, poteſt etiam recipere confeſsionem partis, quæ dicitur iudicialis. Rota deciſ. 585. Decreta. in antiq. ſimiliter licèt lex aut ſtatutū requirat probationem inſtrumentalem: tamen admittitur probatio per iuris præſumptiones. Bal. in l. j. colu. vj. verſ. quæro, quid ſi ſtatutum. C. de fideicōiſ. quod dictum pro nota. refert & ſequitur Deci. in rubric. extrà de probatio. colū. xvij. verſi. hæc vera ſunt, & procedunt. Addo Alexand. in conſ. 126. col. ij. poſt med. verſ. fortificantur prædicta. lib. vj. & tradit idem Deci. in conſ. 54. colum. iij. verſ. nam ſolet dici. licèt iſtud dictum Bal. conetur impugnare Curti. ſenior in conſ. 79. Domina Franceſchina. colum. penu. in prin. vbi etiam Curt. quòd illud dictum poſſet procedere, quando ſtatutum non eſſet con-
88 tra ius, & non pararetur alteri graue præiudicium. Sed † dicet aliquis attenta iſta ratione, ſequeretur quòd poſſet etiam fieri probatio per teſtes, quando ſtatutum requirit probationē per inſtrumentum publicum: quia non refert, quid ex æquipollentibus fiat, quando conſideratur effectus. Reſpōdeo, quòd in teſtibus non militat eadem ratio, nec mens ſtatuentium, qui cōſiderauerunt finem breuitatis cauſæ & occurrere voluerūt malitijs calumniantium, & protelātium lites, & ſolutionē debiti.

ARGVMENTVM.

Liber officialis vnius monaſterij, aut alterius collegij, an fidẽ faciat. Et an id extra monaſterium peteat, & protẽdatur. Tũ, vnde probationum adminicula ſoleant peti.

SVMMARIVM.

1 *Liber officialis vnius monaſterij, aut collegij, an probet.*

2 *Liber monaſterij continẽs ſolutiones penſionũ & cenſuũ, an fidẽ faciat.*

3 *L. cenſus. ff. de probationib. an intelligatur de publicis inſtrumentis, receptis manu notarij, fidem habentibus indubitatam, aut de quibus ſcripturis intelligatur.*

4 *Libris monaſterij plena fides datur quando agitur de modico praeiudicio. Quod quando ſit, in arbitrio iudicis eſt ſitum.*

5 *Iuramentum adminiſtratoris monaſterij, an ſit neceſſarium, vt eius libro fides detur.*

6 *Liber rationum adminiſtratoris monaſterij, facit fidem contra ipſum monaſterium.*

7 *Liber eccleſiae, continens ſolutiones annui cenſus, an probat plenẽ contra ſoluentem, quando lapſum eſt ſufficiens ad inducendum praeſcriptionem contra eum. & num. 8.*

9 *Inſtrumenta publica eccleſiae probantia ſolutiones cenſus, an eis ſolutionibus probatur ius cenſus, niſi finitum ſit tempus ad praeſcripaionem ſufficiens.*

10 *Soluens, & tertius an quid differant.*

81 *Liber continens veritatem in vna parte, an in ália etiam praeſumatur idem. & nu. 12. quid de confeſſione mariti de dote recepta.*

13 *Scriptura maior fides datur ex morte viri inculpata & integra vita & opinionis.*

14 *Solutiones vtriuſque penſionis ſaepiùs confunduntur.*

15 *Pro prouinciali maximè praeſumitur, perinde ac praefecto praetorio.*

16 *Probatio admittitur contra praeſumptionẽ iuris & de iure, propter qualitatem & honeſtatem perſonae.*

17 *Probatio adiuuatur ex numero teſtium.*

18 *Teſtes duo de vniuerſitate, ſufficiãt ne, quãdo plures habere nõ poſſunt.*

19 *Teſtium numerus, non ſupplet defectum, quando teſtes ſunt omninò inhabiles.*

20 *Fratres praedicatores non poſſunt habere proprium, vt ſinguli.*

21 *Teſtes de vniuerſitate an ſint idonei, quãdo aliâs eſt impoẽda collecta.*

22 *Religioſi an poſſint eſſe teſtes pro monaſterio, quando deponunt in eius cõmodũ: & ſinguli viuũt ex reditibus monaſterij. Et quid de teſtibus de vniuerſitate, deponẽtibus ſolutionẽ factam creditori vniuerſitatis.*

23 *Liber monaſterij, in quo reperiũtur ſcriptura diuerſorũ religioſorum, an plenè probet.*

Liber mo-

24 *Liber monaſterij continens veritatem in aliqua particula, an fidem in cæteris faciat.*

25 *Iudicis arbitrio pauca & rarò relinquenda ſunt.*

1 QVID in libro † officialis vnius monaſterij, capituli, aut collegij, an fidem faciat. Breuiter data paritate terminorũ idẽ videtur, quod in libro officialis vnius vniuerſitatis, aut ciuitatis. Nã liber officialis de publico deputati, ideò fidẽ facit, quia eius perſona fuit approbata per totam ciuitatẽ, & ſic probat inter ſubditos, qui approbauerũt, & tali cõſtitutioni officialis cõſenſerũt: ſecus cõtra extraneos & nõ ſubditos: vt ſuprà dixi, idẽ videtur in libro vnius monaſterij: quia probabit inter ipſos de monaſterio aut ei ſubditos tantũ eadem ratione: contra extraneos verò non videtur probare. Sali. in d. l. exẽplo. C. de proba. Felin. in d. c. ad audientiã. col. v. in fi. verſ. decima & vltima concluſio. de præſcriptio. Bald. in d. l. exẽplo. Alex. in d. cõſ. 187. li. vij. vbi limitat & tradit deciſio Neapol. deciſ. 364. co. ij. in fi. vbi,
2 quòd ſi in libro † monaſterij ſcribatur, quẽadmodũ monaſteriũ habet redditũ talis terræ, ex hoc nõ probatur poſſeſsio ipſius monaſterij in illa terra. Similiter ſi in libro monaſterij ſint deſcriptæ ſolutiones canonũ aut cenſuũ, ex hoc nõ infertur ad probationẽ cẽſus aut emphyteoſis. Anchar. in cõſ. 44. Primo de viribus. col. ij. poſt med. verſ. videndũ eſt igitur. quod conſi. refert & ſequitur Io. de Ana. in cõſ. 84. co. j. poſt med. idẽ tenet Pau. de Caſt. in conſ. 105. Quæſtio, quæ ſperatur moueri. col. iij. poſt pri. li. j. Ab. in cõſ. 67. co. ij. poſt me. ver. & ſi dicatur. li. 2. ¶ Cõtrariũ, quod imò talibus libris monaſterij continẽtibus ſolutiões cẽſuũ, aut pẽſionũ fides detur, tenet Rom. in cõſ. 127. Poſito. co. j. per tex. in l. cẽſus. ff. de probat. ſecũdũ vnã lectu. in ca. ad audiẽtiã. de præſcript. ſequitur Deci. in cõſ. 156. col. vj. poſt. med. ver. 4. iſta, cõcluſio. Boerius in ſuis deciſiõibus, q. 105. co. 3. Sed iſta duo iura allegata per Rom. nihil vidẽtur probare. Nã
3 tex. † in d. l. cenſus. intelligitur in publicis inſtrumẽtis receptis manu notarij, quę habẽt fidẽ indubitatã. ita Fel. in d. c. ad audiẽtiã. co. 4. in fi. verſ. itẽ d. l. cẽſus. de pręſcrip. idẽ ſentit Spe. in tit. de inſtru. editio. §. reſtat videre. col. 4. verſ. ſed ſi alij teſtes. Bal. in cõſ. 37. Quidã tabellio. poſt med. ver. pręthereà ad hoc facit. & in cõſ. 420. verba principis. co. ij. circa prin. verſ. itẽ ſuper iſtis factis antiquis. li. j. Bertach. in verbo, inſtrumẽtũ probat. ver. 94. vbi, quod ſecũdũ verã lecturã d. l. cẽſus. intelligitur in inſtrumentis antiquis, quod ſatis ex verbis ſuadetur, dum dicit: cenſus &

monimenta publica. & ſic loqui videtur de ſcripturis publicis idẽ & clarè voluit Ioan. de Ana. in cõſ. 85. in prin. vel ſi intelligamus illam legem etiam in ſcriptura nõ facta manu notarij, debet intelligi de ſcriptura archiui publici: ſecundum Spec. in d. tit. de inſtr. editio. §. nunc dicendũ. col. ij. ver. vj. dicitur publicũ. ¶ Non ob. etiam text. in d. c. ad audientiam. alleg. ſtus per Roma. quia loquitur in ſcriptura archiui publici, de qua in præcedentibus dictum eſt, quòd fidem facit. & præterea etiam ſcriptura archiui publici ſolũ videtur probare contra ſubditos, vt latè ſuprà vidimus. Ex quibus videtur concludendum tales libros monaſterij contra tertios non ſubditos fidem non facere, etiam quòd in archiuo publico inueniantur: ſecundum ea, quæ de archiuo publico in præcedentibus dicta ſunt. Boerius tamẽ in dicta q. 105. colum ij. in fi. quòd libri reperti in archiuis eccleſiæ de cõſuetudine Franciæ fidẽ faciunt, licet archiuis nõ præſit aliquis officiarius, vel notarius publicus, dummodò fiat ex-
4 tractus parte vocata. ¶ Limitatur † nunc præmiſſa cõcluſio aliquibus modis. Et primò, vt non procedat, quádo ageretur de modico præiudicio: quia tũc talibus libris monaſterij datur plena fides. Ancha. in d. conſ. 44. Primò, de viribus. col. iij. verſ. 4. quia iſtæ ſolutiones. & ibi Anch. appellat ſummas minimas, de 30. l. cẽtũ ſolidorũ annuatim: ſed hoc totũ relinquitur arbitrio iudicis an quid dicatur magnũ vel paruũ ſecũdũ qualitatẽ perſonarũ. l. ſed & ſi ſucceperit. §. j. cũ ibi no. ff. de iud. Ang. in l. vxorem. ff. de man. teſta. quem ſequitur Iaſ. in authen. ex cauſa. col vj. ver. Adde quòd hoc firmat Ang. C. de lib. preterit. tradit Gemi. in conſ. 85. circ. fi. Guid. Pap. q. 564. in fin. & tradunt doct. in locis ſuprà alleg. circa librum rationũ adminiſtratoris, quòd ei
5 creditur † in ſummis paruis, & veriſimilibus cũ iuramẽto, quod etiam iuramentũ hîc putarem neceſſarium, cũ illud religioſis non remittatur. d. c. tuis. & c. nuper. extrà de teſtibus, & ſic iurabunt œconomi monaſterij, aut alij, qui ſcripſerunt, ſi agant inter viuos: aliâs ſupplebit mors iuramenti efficaciam: vt in præcedentibus dictum eſt. & iſta limitatio optimè videtur facere pro monaſterio fratrum prædicatorum Grationipolis, in cauſa, quã habet cõtra magiſtrũ Antoniũ Beſſonis, in qua ſolũ agitur de ſcutis quinquaginta corã curia parlamẽti Grationopolis.
6 ¶ Secundò † limitatur contra ipſum monaſteriũ, contra quod liber eius fidem facit. Anch. in d. conſ. 44. Ioan. de Ana. in dict. conſ. 84. Abb. in d. conſ. 67. col. ij. poſt med. lib. ij. Alex. in dict. conſi. 187. lib. vij. Felin. in d. c. ad audientiam. col. v. in fi.

Tertiò

¶Tertiò limitatur, niſi conſuetudo aliud habeat, quòd talibus libris monaſteriorũ fides habeatur. Ancha. Alex. & Feli. in d.c. locis. & pro hoc text. in d.c. cũ dilectus. de fide inſtrumen.

7 ¶Quartò † limitatur, quãdo lapſum eſſet tempus ſufficiens ad inducendũ præſcriptionẽ contra ſoluentẽ: quia tunc talis liber eccleſiæ, in quo deſcributur ſolutiones annui cenſus, plenè probant contra ſoluẽtem, propter lapſum tanti temporis. Contra tertium autẽ inducit præſumptionẽ, quæ ſufficiat ad iuramentum ſuppletiuũ. ita Roma. in d. conſ. 127. quẽ ita intelligit & citat Feli. in d.c. ad audientiam. col. v. in fi. verſ. decima & vltima cõcluſio. de præſcriptio. ſequitur Boërius in d. quæſt. 105. col. iij.

8 ¶Sed † dubito de hac limitatione: quia, vt dixi, Roma. in d. conſil. 127. mouetur per duo iura, quę nõ probant eius dictũ. Rurſus vt ex lapſu tẽporis probationes leuiores ſufficiant, requiritur tempus centum annorũ, vt in principio huius tractatus dictum eſt. Amplius etiam, quòd ſimus in antiquis & in tẽpore centum annorum: tamen vbi agitur de graui præiudicio, liber eccleſię nõ probat, niſi ſemiplenè: vt habetur in d.c. cũ cauſam. vbi Deci. col. ij. verſ. ſecundò limitatur. de probatio. niſi dicas, quòd illud ſit cõtra tertium nõ deſcriptum in libro eccleſię, & qui ſoluiſſe non dicitur: ſed tamen etiam contra ſoluentẽ non videretur ſufficere tempus 30. aut 40. annorũ: quia doct. dicũt, quod libris cenſualibus eccleſiæ nõ datur plena fides ad probationem cenſus aut emphyteuſis: ergo clarè præſupponit iſtud procedere, licèt agatur de ſolutiõibus tẽporis longiſſimi, quod ſufficiat ad præſcriptionẽ: quia aliàs præſuppoſito maiori tempore, fruſtrà tractatur, an tales libri fidẽ faciant. non enim poteſt tractari de fide libri ob tales ſolutiones, niſi ad effectũ pro-

9 bandi dominij & iuris ipſius cenſus, aut emphyteuſis. † Poſito enim quòd probaretur de ſolutionibus cenſus per inſtrumẽta publica: ex talibus tamen ſolutionibus nõ probatur ius cenſus, niſi finitũ ſit tempus ad præſcriptionẽ ſufficiẽs. Niſi dicas quęri poſſe de ſolutionibus minoris tẽporis, ratiõe poſſeſſorij. Sed, vt dixi, doct. ſcribentes in hac materia, loquuntur etiam, quando agitur petitorio. & maximè ponderãda ſunt verba Alexan. in d. conſ. 187. lib. vij. vbi in finalibus verbis conſulit parti, quòd ſe informet, an factæ fuerint ex veritate ſolutiones. 40. annorum eccleſiæ: quia tunc nõ eſſet tuta pars, nec in foro contentioſo, nec in foro conſcientiæ, reſiſtendo cõtra eccleſiam. & tamen in præcedentibus dixerat nõ probari ſolutiones per librũ eccleſiæ. & ſic vult Alexan. quòd aliter appareat de ſolutioni-

bus.40.annorum, quàm per librum eccleſiæ. Portiùs vult ibi
Alexan. quòd etiam nō inducatur ſemiplena probatio ex tali-
bus libris.quod etiam probari videtur ex ſuprà dictis,dum di-
ctum eſt libros eccleſię ſemiplenè tantùm probare in antiquis,
quotiens agitur de graui præiudicio.ergo ſecùs videtur dicen-
dum in non antiquis.Ex quibus patet periculoſam eſſe hanc
10 quartam limitationē.¶Rurſus † aduertendum hic eſt, quate-
nùs Roma.& Feli.conſtituunt differentiā inter ſoluētem,& ter
tium:quia liber eccleſiæ magis probat cōtra ſoluentē,quā con-
tra tertium.nam iſtud procederet, quādo veritas ſolutionum
non vocaretur in dubium,& illæ nō negarentur:ſed vbi deſcri
ptus in libro pro ſoluēte,negat ſe ſoluiſſe,certè nō videtur dif-
ferentia inter talem negantem,& tertium.cùm ſic negans ſa-
tis videatur tertius.

11 ¶Quintam † limitationē poſui in d.meo conſil.158.quando in
tali libro eſſent multæ partitæ,& aliquæ comprobantur veræ:
nam præſumitur,quod etiā in alijs partitis contineat liber veri
tatem.quæ limitatio videtur generalis ad omnes libros etiam
aliarū perſonarū.ita Paul.de Caſt.in d.conſ.301.Ad bene exa-
minandum.col.j.in fi.lib.j.confirmauit.quē refert & ſequitur
Iaſ.in repe.d.l.admonēdi.col.48.in quinta limitatione. Con-
firmaui hoc dictū Paul.ex dicto Soci.in conſ.82.col.ij.in prin-
cip.lib.iij.vbi,quòd confeſſio mariti de dote recepta conſtan-
te matrimonio,ſi in parte probetur vera,in totum prēſumitur
vera,iuxta nota.per glo.& doct.in l.ij.C. de non numer. pecu.
arguendo ab oppoſitis. Confirmatur etiam hoc dictū Paul.ex
dicto Anchara.in conſ.436.In his dubijs.col.ij. poſt med. verſ.
præterea præſumendum.vbi arguit ſummā centum librarum
fideliter fuiſſe erogatā,prout debebat:quādo conſtat reliqua,
quæ erogatū oportebat,fideliter fuiſſe erogata? & pro hoc fa-
cit reg.ſemel malus.arguendo ab oppoſitis, & ſi ſemel malus,
ſemper præſumitur malus in eodem genere mali:à fortiori ſe-
mel bonus ſemper præſumi debet bonus.argu.l.meritò.ff. pro
12 ſocio.Contra † iſtam limitationē in partitis aut capitulis ſepa-
ratis eiuſdem libri tenet Ripa in d.l.admonēdi.col. 25. nu. 125.
& ibidem ſocer meus Purpura.col.33.poſt mediū.dicens quòd
Iaſ.nimiùm effrenatè locutus eſt.Deci.etiam in d.c.ij.col.v.cir
ca med.de fide inſtru.dicit hoc dictū Paul.non eſſe ſine dubio
in capitulis ſeparatis.Eſt verum,quod moder.ibi mentionem
non faciunt de dictis Anchar.& Socin. ſuprà commemoratis.
¶Quid tenendum?puto quòd iſta limitatio ita ſimpliciter in-
tellecta non

tellecta non ſit vera:& quidẽ in caſu,in quo conſului plura con currebant,& concurrunt ex quibus ſine dubio putẽ libros dicti monaſterij fratrum prædicatorũ fidem plenisſimam facere, quicquid aliter iudex,à quo pronuntiauerit. Procedere igitur poteſt & debet hæc concluſio aut limitatio,alijs puta ex vehementi veriſimilitudine.de qua in d.conſi.158.Nam fratres prędicatores agentes produxerũt vnum inſtrumentũ,licet minùs ſolenne,cõtinens negotium,de quo agitur,repertũ inter papyros & ſcripturas notarij defuncti, quod inſtrumentum quantumlibet defectuoſum ſemiplenè probat notario mortuo.Bartol.& docto.in d.l.admonẽdi.col.viij.& latè ſuprà diximus in octauo requiſito ſeptimæ limitationis.nu.223.¶ Alia veriſimilitudo.quia in libris dicti monaſterij ſunt deſcriptæ ſolutiones à diuerſis religioſis integræ vitæ & opinionis,modò defunctis:vt veriſimile non ſit tot religioſos vitæ inculpatę mori voluiſſe in
13 peccato falſitatis.ex qua † morte fides maior ſcripturæ datur: vt ſuprà dictũ eſt in dicto octauo requiſito ſeptimę limitatiõis. nu.122.& in terminis libri monaſterij, quòd maiorẽ fidem faciat propter mortẽ religioſorum,qui ſcripſerũt,tradit Soci. in
14 conſ.295.col.ij.poſt med.verſ.iij.principaliter.lib.ij.¶ Alia † veriſimilitudo & ipſa efficacisſima. nam dictus Beſſoni aut eius vxor tenetur dicto monaſterio ob cauſam alterius penſionis octoginta aureorũ,de qua nulla fit controuerſia,& in ſolutionibus confunduntur quãdoquè ſolutiones vtriuſque penſionis: puta ſoluit talis tantũ ex cauſa talis,& talis penſionis,nec ſpecificatur tantũ pro vna,& tantũ pro altera:cùm ad integrũ penſio vtraque nõ ſoluatur. ob id illę ſcripturæ ſolutionũ videtur cõnexæ:in connexis autẽ nemo cõtradicit dicto Pau.de Caſtr. ¶ Alia veriſimilitudo violenta:quia in redditione cõputorum facta per œconomos de adminiſtratis per eos, & contentis in ipſis libris,fuerunt ipſi libri ſubſcripti per reuerendum patrem prouincialem,& duodecim religioſos ipſius monaſterij,in qua
15 re † conſidero duo:primũ qualitatẽ perſonarũ vnius prouincialis, pro quo maximè prę ſumi debet : ſicut dicitur de præfecto prętorio,quia pro eo adeò prę ſumit lex,vt noluerit ab eius ſententia appellari poſſe.l vnic.ff. de offi.prę fecti prętorio.Similiter quando ordinans ad ſacerdotiũ erat vir notabilis,præſumitur, quòd viderit literas diaconatus.Innoc.in c.j.de cleric.peregri. Abb.in c.niſi eſſent.de prę ben.Cardi.in c. Albericus.de teſtib. Socin.in conſil.270.colum.ij. libr.ij.& quod ſcribit Calderin. in conſil.1. in titu.de rerum permutatio.vbi, quòd præſumi-

tur titulus ex laudo arbitrorum qui erant viri magnæ ſcientiæ: quia non eſt veriſimile, quòd pronuntiauerit in fauorem in-
16 truſi, aut non habentis titulum in beneficio. ¶Similiter † propter qualitatem aut honeſtatem perſonæ admittitur probatio contra præſumptionem iuris,& de iure. Anto.de Butr.in c.vidua.in fin.de regular.ſequitur Dec.in c.poſtremò. de appellat. & in conſil.575.col.ij.in princ. ¶Similiter ſi ſuccumbens in cauſa,ſit vir magnæ & approbatæ fidei, excuſatur à condemnatione expenſarum:quia non eſt veriſimilè,quòd calumnioſè litigauerit. Hoſtien.in c.finem litibus.col.pe.de dolo & contu. Alex. in l.properãdum. §.ſinautem alterutra.col.iiij. & ibi Iaſ.col.v. C.de iudi.& idem Iaſ.in auth.iubemus.col.iij.ver.v.ſacit.C.eõ. tit.& in cõſil.170.col.vj.libr.ij.vbi etiam multa ſimilia adducit.
17 ¶Secundum, † quod hîc cõſidero, eſt numerus ſubſcribentiũ: ex quo numero fortiter iuuatur probatio.gl.in l.iij.& quod ibi Iacob.Butrig.ff.de teſtib.Alexand.& Moder.in l.prætor.§.cogentur.ff.de edend.idem Alex.in conſil.v.col.iij.verſ.ij.reſpondeo.libr.j. vbi licèt duo teſtes domeſtici non ſufficiant: tres tamen teſtes ſufficiunt.nam illi de vniuerſitate poſſunt teſtificari pro vniuerſitate,quando commodum cauſæ ad eos particulariter non ſpectat:vt habetur in l.in tantum.§.vniuerſitatis.ff. de rerum diui.& in c.inſuper. de teſtibus. & in religioſis pro monaſterio,quòd admittantur tradit Paul.de Caſtr. in conſil.227. Dubium facit.col.ij.poſt med.verſi.Item,etiã Abb.lib.j.Corn. in conſil.309.col.iij.lib.iiij.& licèt non dicantur omni exceptione maiores:tamen numerus ſupplet defectum.quia quotiés teſtes omninò non repelluntur, numerus defectum ſupplet: ſecus,quando repelluntur ex toto.Alexan. in conſil.57.col.pe.in conſil.187.colum.fin.& in conſil.81.colum.penulti.lib.vij.imò
18 † Corn.in conſilio 47.col.fin.lib.iij.voluit, quòd duo teſtes de vniuerſitate ſufficiant,quando plures haberi non poſſunt: & ſi plures habeantur,quòd tunc numerus ſupplet defectum: & licèt ſit dubium,an duo ſufficiant.quod Dec. in d.c.inſuper.col. ij.poſt medium.voluit relinqui arbitrio iudicis: tamen vbi ſunt plures,quàm duo docto.conueniunt numerum ſupplere.quod etiam voluit idẽ Corne.in conſ.333.col.vij.in fin.verſ. item ſunt multi.lib.j.Idẽ eſt de mente Alex.in cõſ.68.col.v.verſ.prętereà, nõ videtur verum.lib.ij.ſed clarè hoc voluit Alex.in cõſ.99.col. iiij.verſ.non obſtat,etiam ſi diceretur.libr.v.ſequitur Dec.in c. tertio loco.col.v.verſ.item quòd non ſint integri.de probatio.
19 Secus,quando † commodum pertineret ad illos de vniuerſitate in par-

te in particulari, & ad ſingulos, prout in paſcuis & in nemoribus: quia tunc numerus non ſuppleret defectum, ex quo ſunt omninò inhabiles,& omninò repelluntur. Alex.in d.conſil.57. col.pe.lib.vij.& clariùs Corne.in dict.conſil.333.col.vij.in fin. Eſſet enim abſurdũ,quòd plures teſtes omninò inhabiles poſſent ſe idoneos facere,& quòd vnus adderet fidem alteri, quã ipſe non habet: vt dixi in conſil.vj.col.pen. poſt medium. & in conſil.99.col.fin.circa medium.Pro hoc,quod ſcribit Alexand. in conſil.143.col.ij.verſic.& per hoc patet, quòd nõ eſt tractandum.lib.ij.vbi quando ſunt duo teſtes contrarij,eorum dictum non poteſt ſuppleri ex probatione famæ. Ratio,quia vterq; ipſorum omninò repellitur:ideò ſuppletio fieri non poteſt per famam,quę non eſt ſufficiens probatio.hoc tamen dictum Alex. intelligerem,niſi alter teſtis eſſet ita dignior altero, quòd iudicialiter videretur: quia iſto caſu poſſet iudex deferre iuramentum ſuppletiuum ex dicto dignioris. Alexand.in conſil.18.in fi. lib.j.allegat Ioan.And.& doct.in c.in noſtra.de teſtib.& hac ra
20 tione † Corn. in conſil.217.col.ij.libr.iiij.voluit, quòd religioſi non poſſunt eſſe teſtes pro monaſterio, quando deponunt ad eius commodum,& ſinguli viuunt ex reditibus ipſius monaſterij:quia cõmodum dicitur pertinere ad ſingulos. Quod dictum confirmari poteſt ex dicto Bald.in conſi.443.Quæro.lib.v.vbi, quòd illi de vniuerſitate nõ ſunt idonei teſtes in probanda ſolutione facta creditori vniuerſitatis: quando ea non probata ſolutio ſeu ſoluendi onus pertineret ad ſingulos de vniuerſitate ex neceſsitate,per impoſitionem collectæ. & tradit idem Bald. in d.cap.inſuper.de teſti.& in c.tertio loco.de teſtib.Iaſ.in l. ſed ſi hac.§. qui manumittitur. quam legit ſimul cum l.ij.§. patronum.ff.de in ius vocando. ſed tamen contra Corn. facit, quod Bald.ſcribit in c.tertio loco.de probat.& ibi Dec.colum.iiij.in fin.& idem Dec.in conſil.62.colum.j. & in conſ.342.colum.iij. vbi,quòd fratres pędicatores poſſunt eſſe teſtes pro relicto facto eorum eccleſiæ:& tamẽ conſtat,quòd fratres prædicatores viuunt nõ ſolùm ex eorum reditibus,ſi quos habent ex diſpenſatione Papæ,ſed etiam eleẽmoſynis:cùm ſint mendicantes. &
21 mouetur Bald.quia fratres † prædicatores non poſſunt habere proprium, vt ſinguli:& ſic non poſſunt prætendere intereſſe probabile.Nec obſt.ratio Corn.quòd viuunt de reditibus monaſterij:quia attenta hac ratione,nulli religioſi poſſent eſſe teſtes pro monaſterio, cùm viuant ex eius reditibus, & iſta ratio Corne. poſſet conſiderari, quando ageretur de totali reditu

aut maiori eius parte:ſecus,quãdo de aliqua re particulari, ſine qua non propterea victus eorum deficeret.
22 ¶Nec obſtat † dictum Bald.in d.conſil.442.libr.v.quòd teſtes de vniuerſitate non ſunt idonei,quando aliàs eſſet imponenda collecta:quia illud procedit, quãdo eſſet certum, quòd collecta imponeretur : ita quòd de neceſsitate teſtes ad eam teneantur. ita Bald.ſeipſum declarat.Secus,quando eſſet incertum,an collecta eſſet imponenda vel non :quia tunc admittuntur teſtes de vniuerſitate:vt etiam declarat Alexan.in d.conſil.99.col.iiij. verſic.ij.reſpondeo.lib.v.allegat Iaco.Butrig.in d.l. in tantum. ff.de rerum diuiſio.& hoc modo retorquetur dictum Bald.cõtra Corne.quia quando religioſi deponunt pro monaſterio, ſu per aliquo legato,non eſt certum,quòd ſi monaſterium in cauſa ſuccumbat,quòd ipſi religioſi damnum ſuſtineant : ita quòd vitam non agere poſsint : imò contrarium veriſimiliter præſumendum eſt,quòd æquè victuri ſint citra illud relictum:cum dicatur de religioſis,tanquam nihil habentes,& omnia poſsidentes.Ideò idem Corn.in conſil.261.colum.iiij.libr.j.melius videtur locutus:vbi ſolùm dicit,quòd tales religioſi non ſunt omni nò integri aut idonei,ſaltem quando eſſent ſolùm duo. Ex quibus infertur,quòd ſi in dicta cauſa,in qua conſului,monaſteriũ habet aliquos religioſos antiquos ſuperſtites, qui de memoratis ſolutionibus ſcientiã habeant,illi erunt teſtes idonei: ſaltem cõcurrentibus alijs adminiculis:de quibus in d. conſil.meo 158.
23 ¶Et vltra † præmiſſa conſidero, quòd ex eo ſolùm, quòd in libro monaſterii reperiuntur ſcripturæ diuerſorum religioſorũ, videtur liber plenè probare, ſicut dicitur de ſcriptura priuata ſcripta per duos mercatores, pro tertio & cõtra quod plenè probat. Bald.in d.c.quoniam contra.colum.viij.de probationibus. & infrà dicam. Ergo idem in ſcriptura plurium religioſorum, qui etiã in cauſa monaſterij dicuntur ſcribere pro tertio & con
24 tra tertium. ¶Alia veriſimilitudo † dari poteſt:qua dictũ Paul. de Caſtr.in d.conſil.301.procedat,quando talis liber veritatem contineret,non in aliquibus partitis tantùm: ſed in plurimis & pro maiori parte:arg.l.creditor.§. Lucius.ff.mand.& l.omnes. §.Lucius.ff.de his,quæ in frau.cred.arguendo à cõtrarijs cõcurrente legalitate ſcribentis, & quòd liber contineat veriſimilia, ita quòd non cõtineat aliquam ſummam nimis magnam, quæ nõ ſit veriſimilis:quod totũ iudicantis arbitrio relinquendũ ſit.
25 ¶Iudices tamen † plerique tali arbitrio abutuntur,ob id relinqui debet arbitrio iudicis minus,quàm ſit poſsibile.& dicit Ariſtotel.re-

ſtotel.relatus per Bald.in cōſ.427.Quędā mulier.ante fi.lib.v. oportet rectè poſitas leges omnia determinare, ipſas & quàm-pauciſsima cōmittere iudicātibus.Ideò in iſtis arbitrarijs multū grauantur conſcientiæ iudicū.dicit Bald.& qualiter verſari debeat iudex in arbitrarijs,aliqua dixi,in cōſ.190.col.ij.in fi.& ſeq.

ARGVMENTVM.

Libris rectorum eccleſiaſticorum, an credatur, quantum ad probationem mortis ſepultorum.Tum,quòd tractatus de quauis re,non probat rei euentum.Libri item mercatorum,an pro ſe,idq; contra ſe admittantur. Et quando,quibúsue concurrentibus.Prætereà,an patris libro , & matris teſtimonio ſtetur ſuper filiorum ætate. Et quid de libris ſtatutorum vniuerſitatis. Poſtremò,cuius generis epiſtola obligationem inducat.

SVMMARIVM.

1 *Mors ſepultorum,an probetur ex libris rectorū eccleſiaſticorum. Et quid de excommunicatione.*

2 *Mercatorum libro an credatur,nulla intercedente conſuetudine.*

3 *Mercatoris libro an credatur pro ſe,in magnis ſummis.diſting.nu.4.*

5 *Dolus præſumitur contra eū, qui non vtitur remedijs oportunis ad actū.*

6 *Statutum aut conſuetudo , quòd credatur omni ſcripturæ mercatoris, aut perſonæ alterius priuatæ,non valet. Fallit,nume.7.*

8 *Conſuetudo aut ſtatutum,quòd credatur libro mercatoris,intelligitur de his,quæ pertinent ad cauſam mercantiæ.*

9 *Mercatoris libro ſuper quantitate mercium traditarum cuiquā,an ſtandum,ſaltem adhibito iuramento.*

10 *Creditor iuramento ſtari debet, concurrentibus alijs coniecturis,vbi aliundè conſtat de veritate debiti,licèt non probetur certa quantitas.*

11 *Creditor licèt probet mutuum,niſi probet quātitatem, dicitur incertum.*

12 *Credi.pbās debitorē à ſe cētū mutuò petijſſe,nō eò pbat quātitatē crediti.*

13 *Teſtes deponentes de tractatu,non probant.*

14 *Crediti incertitudo nō vitiat,ex quo pōt certificari p iuramētū creditoris.*

15 *Probatio per iuramentum in litem,admittitur ob ſolam probationem de licti:licet non probetur ſubſtantia debiti.*

16 *Dolus arguitur ex mendacio & ad torturam indicium facit.nu 18.*

17 *Iuramentum ſuppletiuum defertur etiam in cauſa magna, cōtra eum, qui in aliquo conuictus eſt de mendacio.*

19 *Mercatoris liber licèt per ſe ſolus non probet:facit tamen præſumptionem aliquam ſupplendam ex alijs adminiculis.*

20 *Præſumptionem pro libro mercatoris,quæ adminicula adferant.*

21 *Scriptura facta aliena manu.p ſe magis pbat,quàm ſi propria. Contra verò ſeipsū,magis pbat ppria.n.22.* 23 *Obligatio cām cōtinere debet.*

24 *Scriptura vbi continet plura capitula diuerſa & ſeparata, poteſt acceptari in parte, & in parte non.*

25 *Libro mercatoris addita adminicula ad fidem faciendam, ſimul iuncta, an quid operentur.*

26 *Liber rationũ mercatoris, an & quando probet contra ſcribentem, in fauorem abſentis.*

27 *Mercatoris ſcriptura, non habens formam libri, an plenam fidem faciat contra ſcribentem, in fauorem abſentis.*

28 *Mercator dicens, ſe non illud ſcripſiſſe, quod contra ſe ſcriptum eſt in libro rationum, ſcriptúmque contra ſuam voluntatem, an audiatur.*

29 *Mercatoris ſcriptura, in magnis probat ſemiplenè, pro tertio: & contra eum.*

30 *Mercatorum duorum ſcriptura ſuper eodem facto, an plenè probent.*

31 *Mercatoris ſcriptura, quando probet pro tertio & contra tertium. Et id quomodò accipiendum. nu. 32.*

33 *Mercatoris iuramentum generale ſuper ſua ſcriptura debet ab initio interuenire non ſubſequi ſcripturam, cui vult fidem haberi.*

34 *Aetas an probetur ex libro patris in quo deſcribitur natiuitas filiorum. Et quid, ſi ſit mortuus pater. num. 36.*

35 *Matris teſtimonium, an admittatur ad probandam ætatem filij.*

37 *Liber ſtatutorũ vnius vniuerſitatis minùs ſolennis, an probet. Et quid de ſcriptura epiſtolæ. nu. 38.*

39 *Obligatio licèt non cõtrahatur per epiſtolam cõtracta tamen probatur.*

40 *Cõfeſſio, quæ fit p epiſtolã principaliter ꝓpter ſe, nõ habetur pro cõfeſſiõe facta abſente parte: ſed habetur pinde, ac ſi facta eſſet parte pſente.*

41 *Epiſtola probat contra ſcribentem, non ſolùm pro eo, ad quem directa eſt: ſed etiam pro tertio.*

42 *Epiſtola commendatitia, non obligat ſcribentem,*

43 *Epiſtola exhortatiua inducit conſenſum ſcribentis, ſibi præiudicialem. Et in quo id maximè procedat nu. 44.*

45 *Obligatio ad proteſtationem indemnitatis, an inducatur ex his verbis: ne dubites hoc facere: quia nolo, quòd inde aliquid damni ſuſtineas.*

46 *Obligatio an arguatur ex his verbis: ſum paratus recuperare talẽ rem.*

47 *Legatũ vel fideicõmiſ. an inducat ex verbis teſtatoris cõmẽdatitijs remiſ.*

1 VIDIMVS † & abundè & vtiliter de libro monaſterij. Sed quid in libris rectorũ eccleſiarum: in quibus deſcribitur mors ſepultorũ in eorum eccleſijs, an ex eis probetur mors? Breuiter, ſi cõſuetudo ſit, quod detur fides, ſtandum erit conſuetudini: ea autem ceſſante, aut agitur de magno præiudicio, & nõ puto probari mortẽ: ſecùs, ſi de modico præiudicio agatur: per ea, quæ

ea,quæ habentur in l.ſi quidē.C.ſol.mat.cū etiā vnus teſtis deponēs de viſu mortis,nō probet partē,licèt tollat præſumptionem,ꝙ præſumitur quis viuere annis centū.Iaſ.in l. fi.circa fi. C.de ſacroſ.eccleſi.facit tamē præſumptionē aliquā talis liber. Imol.in conſ.110.in fi.ſimiliter talis liber rectoris,in quo deſcribi conſueuerunt nomina excōicatorū, probat excōicationem eius,qui inuenitur in tali libro,aut matricula rectoris excōicatus non abraſus.c.j.ij.q.j.Fede.de Sen.in conſ.119.Nulli dubiū.
2 circa fi.¶Quid in libris † mercatorū ceſſante cōſuetudine? dic quòd libro mercatoris pro ſe,creditur in poſtis minutis,quando eſt fide dignus. Bald.in d.l.vni.col.iij.in fi.C.de cōfeſ.Curt. Iunior in conſ.122.co.iij.in fi.Iaſ.in repe.d.l.admonēdi. col.48. ver.iiij.principaliter.vbi refert illud dictū Bald.in d.l.vnic. pro ſingu.& hoc intellige concurrentibus illis requiſitis, de quibus ſuprà in libro rationū adminiſtratoris:maximè,cùm mercator non ſit perſona ita approbata partibus,ſicut perſona admini-
3 ſtratoris.¶Sed quid † in ſummis magnis,an liber mercatoris ſidem pro ſe faciat de iure?Doct.cōcludunt,quòd nō.ita Bart.in d.l.admonēdi.col.vij.vbi,quòd ſolū facit aliquā præſumptionem,quādo ſcribens eſſet bonus homo.idē vult Bald.in d.l.ratiōes.C.de proba.vbi Bart.taxat,quod retulerit verba Nico.de Mata.ſuppreſſo authoris nomine,Bart.etiā in d.l.admonendi. ſequitur Ioan.de Ana.in conſ.53.& ſequuntur Docto.cōiter in d.l.admonendi.¶Sed aduerte:quia Bald.in d.l.vnic. col.iij. in fi.C.de confeſ.videtur velle,quòd tali libro mercatoris credatur etiā in ſumma magna,arguendo à contrario ſenſu: dum di-
4 cit,† ꝙ non creditur in ſumma magna,quando eſſet magnum præiudiciū aduerſarij & ſuſpectū,& ſic ceſſante ſuſpitione:quia res veriſimilis ſit,videtur velle,quòd fidē faciat.Idē videtur ſentire Ioan.de Ana.in d.conſ.53.ſed durū videtur credi ſcripturæ priuatæ mercatoris in eius fauorē,cuius viuæ voci etiā cum iuramento nō crederetur:vt doct.cōſiderant in hac materia.Rurſus aut conſuetudo eſt,quòd mercatores de rebus magnis cōfici faciant inſtrumenta,nec credatur eorū libris,& imputādum videtur ei,qui inſtrumentū confici non curauit.Aut conſuetudo eſt,ꝙ non conficiantur inſtrumēta,ſed ſtetur libris & cōſuetudini ſtandū erit.Si autē non cōſtet aliqua cōſuetudo legitima,nec pro,nec contra,imputandū eſt ei qui ius ignorauerit.l. leges.C.de legib.vel ſi non ignorauit,multò magis imputandū
5 eſt cur nō illud obſeruatū curauerit.† Imò dolus prǽſumitur,cōtra eum,qui non vtitur remedijs opportunis ad actū. Bald. in

in conſ.395. Pro domino Dinaldo.col.ij.lib.ij.per tex.in l.idéq;. §.ſi ignorantes.ff.manda.& in l.fi.§.illud.in verſ.ſumma ope. C.de temp.appel. Prætereà, etiam ſcripturis notariorum & officialium de publico conſtitutorũ in eorum fauorem, non creditur: vt in præcedẽtibus dictũ eſt: ergo minùs credi debet ſcri-
6 pturis mercatorũ: imò non † valeret ſtatutum aut conſuetudo indifferens, quòd credatur omni ſcripturę mercatoris, aut alterius priuatæ perſonæ: vt in præcedẽtibus vidimus. nu.115. quia præſtaret occaſionem delinquendi & fabricandi falſum. licèt Corn.in conſ.319.col.x.libr.iij.voluerit librũ mercatoris fidem facere eo caſu, quo liber ſociorũ probat ex identitate rationis. ſed certè lõgè diuerſa eſt ratio ſocijs, quorum perſonæ ſunt inuicẽ approbatæ: per ea quæ ſuprà diximus de libro ſociorum.
7 ¶ Limitatur † præmiſſa concluſio non procedere. quando ſtatutum vel conſuetudo eſſet in cõtrarium, quòd credatur libro mercatoris. d.c.cùm dilectus.de fid.inſtrum.latè moder.in d.l. admonendi. & in d.c.ij.de fid.inſtru. dummodò tale ſtatutum aut talis conſuetudo non ſit indifferens, & nutritiua peccati, ꝙ indifferẽter indiſtinctè credatur omni ſcripturæ mercatoris: vt ſuprà abundè vidimus in ſecunda limitatione principali, circa regulã: quòd ſcriptura priuata non probat. verſ.aduertendum
8 tamen.nu.115. ¶ Rurſus † talis cõſuetudo aut tale ſtatutum, ꝙ credatur libro mercatoris, reſtringitur in his, quę pertinent ad cauſam mercantię tantùm. Ro.in conſ.204.& in conſ.ſeq.205. Areti.in conſ.33.in conſ.44.& in conſ.45.circa fi. Iaſ.in repet. d.l.admonendi.col.48.in d.l.age.C.de tranſact.& in conſ.103. col.ij.lib.j.& dixi ſuprà circa ſcripturam officialis publici, in v. requiſito.num.236.
9 ¶ Secundò limitatur † præmiſſa concluſio, quando verè appareret mercatorem tradidiſſe merces alicui: ſed ſolùm dubitaretur de quantitate eorum. nam quãtitas licèt magna, videtur probari libro rationũ: puta, mercator tradidit merces mulioni aliquò vehendas, quas mulio culpa ſua amiſit, modò quæritur de taxatione intereſſe mercatoris, aut de valore mercium: mulio non negat merces ſibi fuiſſe cõmiſſas, ſed quæſtio tantùm eſt de quantitate earum, certè ſuper quantitate ſtandũ videtur libro mercatoris, ſaltẽ cum iuramẽto eius. Ita Corn. in cõſ. 318. in fi.lib.iiij. vbi tamen, quòd iudex poterit arbitrari, prout ſibi
10 æquũ videbitur. & nihil allegat Corn. ſed † pro hoc dicto Cor. adduco Bart.in d.l.admonendi.col.viij.ver. quæro, quid ſi teſtis deficiat in dicto. vbi quando ex teſtibus vel actis conſtat de veritate

veritate debiti,licèt nõ probetur certa quantitas: tamen ſuper quantitate debet ſtari iuramento creditoris,concurrẽtibus aliquibus alijs coniecturis: puta,quia per alios teſtes probatur,ꝙ debitor petierat à me x.mutuo.fortiùs voluit Rayne.de Forli. in l.j.ff.de in lit.iur. Idem etiã licèt non probentur aliæ cõiectu ræ:ſed ſatis ſit probari ſubſtantiã debiti,licèt quãtitas nõ probetur:quia ſuper quãtitate ſtatur iuramẽto creditoris.ſequitur & cõmendat Veron.caut 210. Deci.in l.certi condictio.§.quoniam.col.iij.circa med.ff.ſi cert.peta.in l.in actionibus. col.iiij. ad fi.ff.de in lit.iur.in l.fi.col.fi.C.de eden.in c.j.col.20.de pro-

11 ba.& in conſ.146.col.vj. ¶ Sed iſtã † deciſ.Rayn. duriorẽ putat ſocer meus Purpu.in d.l.admonendi.col.44.nu.265.vbi, quòd paria ſunt non probare,vel obſcurè probare. l. duo ſunt Titij. ff.de teſta.tutel.ſed quãuis creditor probet mutuũ, niſi probet quantitatẽ,illud dicitur incertũ.l.certũ.ff.ſi cert.peta. Ideò offerendo minimũ,videtur debitor liberari.arg.l.legato generaliter.ff.de legat.j.cũ ibi not.& quòd videtur abſonum ſtari iuramento actoris,qui nihil iurauit reſpectu quãtitatis:quia poſſet in immenſum iurare:quod non conceditur,niſi in iuramen

12 to in litem. ¶ Sed aduertendum † hìc circa impugnationem dicti Ray.quia attenta ratione incertitudinis etiam dictum Bart. non videretur procedere. Licèt enim probet creditor,quòd debitor petijt ab eo centũ mutuo. non ſequitur,ergo centũ mutuauit:cùm multò minùs ſoleant creditores mutuò credere & gratuitò concedere,quã ab eis deſideretur. quod ipſum videmus ipſa rerum experientia.& ſic etiam in dicto Bart. verſatur incertitudo circa quantitatẽ,niſi probetur de cõcluſione actus, quòd tantũ fuerit mutuatũ,quantũ poſtulabatur. Multa enim

13 tractantur etiam ab vtraq; parte,quę tamen non perficiuntur, ob id teſtes deponentes de tractatu,non probant. gloſ.in l.eleganter.in prin.in verſi. puto.ff.de condi.indeb. quam pro not. ad hoc refert Bald.in c.fi.col.fin.de iura.calum.& in l.multùm intereſt.colum.ij.C.ſi quis alteri vel ſibi. Deci.in c.fina. ad fi.de proba.in conſi.11.colum.j. Iaſ.in dict.l.eleganter.colum.j. in ij. nota.& col.fi.ſuper glo.in verſ.puto.in conſi.viij.col.vj. in con ſil.22.colum.fin.& in conſ.24.colum.vij.poſt med.lib.iij.& alibi ſæpè.doct.ſi tractatus vtriuſque partis nõ attenditur,nec ille rem certam reddit:quantò minùs tractatus vnius partis tantũ, petentis certam pecuniam mutuò. ¶ Non obſtat igitur ratio incertitudinis:quia procederet,quãdo ipſa ſubſtantia eſſet incerta.ſecus ſi ſubſtantia certa ſit. Et licèt quantitas ſit incerta,

14 talis tamen † incertitudo non vitiat, ex quo poteſt certificari per iuramentum creditoris: arg. l. hęc venditio. §. j. ff. de contr. empt. Old. in conſ. 61. Cũ Regi. col. ij. & quod dicitur de libello incerto, quòd admittitur, dummodò ex poſt certificetur. Abb. in c. ſignificãtibus. de libel. obl. Similiter ſtipulatio tritici in genere non vitiatur ratione incertitudinis: quando ex probabili-
15 bus coniecturis certificari poteſt. l. triticum. ff. de verb. obli. vbi Bart. & doct. ¶ Non ob. † quòd talis incertitudo quãtitatis non debet declarari & certificari per iuramentum creditoris, ceſſante dolo aut culpa partis, cũ talis declaratio cadat in iuramento in litem. Quia reſpõdeo, ꝙ in iuramento in litẽ plus eſt: quia admittitur probatio per iuramentũ in litem ob ſolã probationem delicti, licèt nõ probetur ſubſtantia debiti. nã ex eo, ꝙ probo violentũ ingreſſum in domũ: licèt non probẽ ꝙ bona in domo haberẽ: tamen ſtatur iuramẽto meo, tam ad probationem ſubſtantiæ, quã quãtitatis: licèt illud iuramentũ per iudicẽ moderetur. l. ſi quãdo. C. vnd. vi. Secus in caſu Ray. quia iuramentum ſolũ defertur ad probationẽ quantitatis, cõſtito priùs de ſubſtantia. ¶ Secundò reſpondeo, ꝙ arg. contrariũ poſſet procedere, quando aduerſarius non negaret debitũ: ſed ſolùm quantitatẽ: quia fateretur quidẽ debitum, ſed nõ in tanta quantitate. nam tunc opi. & deciſio Ray. videretur ſatis dura: quare magis ſuper quantitate debeat credi iuramento actoris, quã rei, & debitoris. Sed Ray. & ſequaces præſupponunt, quòd ipſa ſubſtantia debiti negata ſit. Patet: quia nõ eſſet aliàs neceſſe de ea probare per teſtes aut acta: ob id præſuppoſita negatione debi-
16 toris & eius mendacio, iam † apparet de eius dolo: cũ ex mendacio dolus arguatur. l. ſi quis affirmauerit. §. j. l. quod vẽditor. §. j. l. eleganter. §. idẽ Pomponius. ff. de dol. & l. falſus. §. ſi quis. ff. de furt. Ideò propter mendaciũ priuatur quis cõmodo poſſeſſionis, & de poſſeſſore & reo fit actor. l. fi. ff. de rei vend. imò ex eo ſolũ, quòd debitor reperitur mẽdax in vno, ideſt in ſubſtantia debiti, videtur præſumi contra eum in alio, id eſt, ſuper quãtitate ipſius debiti citra aliud iuramentũ creditoris, niſi ipſe debitor probet de contrario, ideſt, de mutuo minoris quãtitatis, quã creditor allegauerit. l. cũ de indebito. poſt princ. ff. de probat. Pau. de Caſtr. in conſ. 331. In cauſa Silue. col. ij. in fi. lib. j. & in cõſ. 302. Ego Paulus. lib. ij. & quod ſcribit idẽ Pau. in cõſ.
17 87. Quantũ ad contenta. col. ij. lib. ij. vbi, † ꝙ defertur iuramentum ſuppletiuũ, etiã in cauſa magna contra eum, qui in aliquo conuictus ſit de mendacio. facit tex. in authen. contra qui propriam.

18 priam.C.de non nume.pec.& adeò † ex mendacio dolus argui tur,quòd ex eo indicium ſit ad torturam.R o.in conſ.viij.Imo. in conſ.ij.col.ij.ver.aduertendum. Alex.in conſ. 63.lib.j.Dec.in l.ij.col.ij.poſt med.ff.quod quiſque iuris.ceſſante autem mendacio & negatione principalis:bene fateor coniecturis aliquibus opus eſſe.

19 ¶ Tertiò † limitatur præmiſſa concluſio,quòd licèt liber mercatoris per ſe ſolus non probet:facit tamen præſumptionē aliquam,quæ ſuppleatur ex alijs adminiculis,vt fiat plena probatio:vt per Barto.& doct.in d.l.admonendi.& ſuprà dictum eſt. Sed punctus eſt ſcire,quæ ſint iſta adminicnla,ex quibus perficiatur plena probatio.Guido Papæ quæſt.441.quem ſimpliciter ſequitur Boerius quæſt.105.colum.j.ponit ſex adminicula.

20 Primò † legalitatem mercatoris.Secundò, quòd ipſe ſcripſerit manu ſua:per l.generaliter. C.de non num.pecu.Tertiò, quòd veritatem ſcribere conſueuerit.l.vel vniuerſorū.ff. de pig. acti. Quartò, ſi ſcripſerit cauſam, videlicèt, ſi ipſe mercator aliquid contra ſe in eodem libro ſcripſerit:Per l. Publia.in fi. ff.de poſi.Sextò,ſi ex veriſimilibus circunſtantijs prǽſumi poſſit eſſe verum,quod per eum ſcriptum eſt:vt pote,habito reſpectu ad tempus debiti contracti ac ſolutionis factæ,& ad perſonas contrahentes,& ad locum contractus. quibus concurrentibus ex ſcriptura priuata & libro rationum infertur probatio,per l. in

21 ſtrumenta.& l.rationes.C.de proba. ¶ Sed † aduertendū circa dicta Guid.Papæ,& primò circa ſecundū requiſitū, quòd ipſe mercator ſcripſerit manu ſua.nam puto totū contrariū, quòd maior fides libro haberetur,quando in libro mercatoris pro ſe ſcriptū quid eſſet manu aliena.Videmus enim,quòd liber mercatoris pro tertio,& contra tertium ſemiplenè probat, quādo mercator eſt legalis:vt habetur in d.§.numularios.& infrà dicemus.& ſic ſcriptura tertij magis probat,pro aliquo quā ſcriptura propria. & iſtud ſuaderi debet ratione naturali. Sicut enim vox & depoſitio tertij poteſt probare pro aliquo,tanquā verum teſtimonium:& tamen vox propria non admittitur.l. nullus ff.de teſtibus & l.omnibus.C.eod.tit.Idem & pariter dicendū eſt in ſcriptura,cū à pari procedāt.l.in exercendis.C. de fide inſtrumento.nec magis credi debet ſcripturę alicuius,quā viuæ eius voci.Anchar.in d.cōſ.28.Rationes.colū.ij.poſt med. ver.vlterius hoc probatur.Paul.de Caſt.in conſ.285. col.j. poſt med.& in cọnſ.406.col.ij.lib.j.Alexan.in conſ.134.col.iij. ver. prætereà poſito.lib.ij.& dictū eſt ſuprà nu.105. ¶ Nec ob. text.

in d.l.generaliter.C.de non num.pecu.allegatus per Guid.Papæ:quia facit contra eum:quia text.loquitur de ſcriptura aut confeſsione in præiudicium ſcribentis aut confitẽtis.& ſic cõ-
22 tra eum non pro eo. Quo caſu bene fateor† quòd contra debitorẽ maiorẽ fidẽ faciet eiusſcriptura aut confeſsio propria,quã alterius tertij: ſed in eius fauorem,abſit. Similiter circa tertium requiſitum,quòd veritatem ſcribere conſueuerit,illud videtur idem cum primo requiſito,quòd ſcribens ſit bonus homo. nã probitas ſcribentis hoc importat,quòd conſueuerit ad verita-
23 tem ſcribere. Similiter † circa quartum requiſitum, quòd ſcriptura contineat cauſam.ex eo nõ videtur addi maior fides ſcripturæ:quia etiam quòd eſſet ſcriptura publica,ſi cauſam nõ cõtineat,eſſet ineficax:quia obligatio debet continere cauſam:vt habetur in l.Titio.ff.de ver.oblig.& in c.ſi cautio.de fide inſtrumento.& ſic cauſa obligationis non conſideratur in ſcriptura, reſpectu fidei probatoriæ:ſed ſolùm reſpectu validitatis actus. Circa quintum adminiculum quando ſcribens aliquis ſcripſit contra ſe,illud videtur ſatis tenue.& eo attento dari videretur occaſio delinquendi:quia ſemper mercator aliquid ſcriberet cõtra ſe, vt in maiori ſtetur eius ſcripturę. Nec aliquid facit tex. in d.l.Publia.in fi.quia bene dicit quòd ſtatur propriæ ſcripturæ cõtra ſe:pro ſe autẽ non dicit,quod ſtetur:ſed quod iudex æſtimabit.& gloſ.fi.ibi dicit,quòd ſi pars conſenſit illi ſcripturæ,etiam quatenus facit cõtra ſe,in totũ probabit: aliàs ſecus.
24 Ideò doct. † cõmuniter cõcludunt,q̃ vbi ſcriptura cõtinet plura capitula diuerſa & ſeparata,poteſt acceptari in parte & parte non:vt in præcedentibus abundè vidimus.in verſi. amplius quæro,an is contra quem,& c.nu.134. Sextũ requiſitum eſt nimium generale,& ſolùm tendit in genere ad arguendũ, quòd ſcriptura mercatoris contineat veriſimilia:quod requiſitũ ſemper eſt neceſſariũ, etiam quòd agatur de ſumma modica.Ideò puto,quòd ceſſante ſtatuto aut conſuetudine, dictum Guido. Papæ procedere non poſsit in ſummis magnis,& quotiens age-
25 retur de graui præiudicio. Iſta enim † adminicula de per ſe & ſingulariter cõſiderata,videntur omninò leuia in grauibus, ob id ſimul iuncta operari non poſſunt. l.j. cũ glo.C. qui numer. tutela.Bald.& doct.in l.ſi quis ex argentarijs.§.j.ff.de edendo. habetur per doct.in d.l.admonendi.vbi Iaſ.colum.89. Nec poſſunt plura imperfecta conſtituere vnum perfectum.c. tam literis.in prin.de teſtib.c.inter dilectos.de fide inſtrument.c. dum ſanctum.de pœnitẽ.diſt.ij. quæ iura ad hoc citat Calderin. in conſi-

conſilio quinto in fine in titulo de regularit.

26 ¶ Quartò † limita non procedere contra ipſum mercatorem ſcribentem: quia contra eum plenè probat: licèt non pro eo. dicta lege quædam §. numularios. & quod ibi nota. dicta lege exemplo. lege rationes & lege inſtrumenta. C. de probationib. l. prima, vbi Deci. column. j. C. de eden. ca. ſecundo. de fide inſtrumento. & in libro rationum habente formam libri, docto. conueniunt, quòd talis liber fidem facit cõtra ſcribentem etiam in fauorem abſentis: licèt confeſsio viua facta abſente parte ſolùm ſemiplenè probet: quia talis liber videtur factus de mandato ſaltem tacito eorum qui cum merca

27 tore cõtrahũt. ¶ Sed difficultas † eſt in ſcriptura mercatoris nõ habẽte formã libri, an fidẽ plenã faciat cõtra ſcribentẽ pro abſente: quia tunc ceſſat ratio taciti mãdati. Deci. in d. cap. ij. col. v. in fin. verſ. ij. Abb. concludit. de fide inſtrumento. tenet, quòd ſic. contra Felin. & profectò videtur mihi: cũ ſcriptura ſemper loquatur, ꝙ poſtquã peruenit ad manus abſentis, dicatur debitor confeſſus in præſentia partis, niſi appareret quòd anteà reuocaſſet ſcribens contenta in tali ſcriptura: vel niſi probare vellet de eius errore. de quo etiam in præcedẽtibus diximus, nu-

28 me. 225. Sed pone, † ꝙ mercator, in cuius libro quid ſcriptũ eſt contra eũ, dicat ſe nõ illud ſcripſiſſe, & ꝙ contra eius voluntatẽ ita ſcriptũ ſit. Dic eũ audiendũ nõ eſſe: quia quicquid ſcriptũ reperitur in eius libro, de mandato & voluntate eius præſumitur ſcriptũ. Bal. in d. rubr. C. de fide inſtrumen. col. ix. verſic. ſed hîc quæro. ſequitur Alexan. in conſ. 147. col. iij. lib. ij. & in conſ. 245. col. j. lib. vj. Deci. in l. fin. col. xj. circa med. C. de edicto diui Adria. tollen. in d. c. ij. col. vij. poſt med. de fide inſtrumento. & in conſ. 165. col. vij. circa med.

29 ¶ Quintò † intellige, ꝙ licèt ſcriptura mercatoris in magnis pro eo non probet nec plenè nec ſemiplenè: tamen ſecus eſt pro tertio, & contra tertium: quia tunc probat ſemiplenè. Si partes accedunt ad mercatorem, & rogant, vt velit ſcribere in eius libro contractum ipſarum partium, modò mercator ſit perſona legalis. ita Bart. & doctor. in d. §. numularios. & in dict. l. admonendi. vbi Iaſ. colum. 44. verſic. iij. caſu principali. & eſt communis opin. vt Deci. teſtatur in dict. capitul. ij. collumn. vij. de fide inſtrumentorũ. tradit Alexander in conſi. ſeptuageſimoſecundo columna tertia. poſt med. verſicul. nec

30 etiam obſtat, ſi dicatur. lib. v. imò, ſi ſint † ſcripturæ duorum mercatorum ſuper eodem facto, plenè probabunt. Bald. in ca.

quoniam contra.colum.viij.de probat.quod dictum pro notabili refert & ſequitur Deci.in d.c.ij.colum.vij. de fide inſtrum. facit quod Soci.ſcribit in conſ.295.col.ij.circa fin. verſi. prætereà dicti omnes libri.lib.ij.vbi,quòd plures libri ſimul iūcti, in quibus continetur de eadem re,fortius probant per regulam iuris:& quæ non proſunt ſingula,multa iuuant.gloſſ.in l.ij. in prin.ff.de execu.tuto.Quod tamen Soci.dictum mihi non placet in pluribus libris eiuſdem perſonæ,vt eis credatur pro ſcribente:quia coniungi non poſſunt ad plenam probationē,cùm ſinguli de per ſe non operentur,niſi alia concurrant. Aliâs de facili poſſet quis plures libros tenere,ſi ad eum modū fides ha-
31 beretur ſcriptis eius.¶ Similiter † plenè probat liber mercatoris pro tertio & contra tertium,quando ſolū agitur de probanda ſcientia & mala fide ipſius tertij,quòd habuerit notitiā de tali re.ita Abb.in cōſ.81.col.j.poſt med.verſ.quòd autē filia ſciuerit.lib.j. Idem,quando agitur de ſciendo qualitatē obligationis.Bal.in l.fi.in fi.C.ad legem falci.ſequitur Deci.in conſ. vij. col.iij.circa med.verſ.& hoc vlterius probotur.Similiter ex libro probatur ſtatus vel nominatio alicuius Zenzeli.in clem.ij. in fin. de præben.quem refert & ſequitur Calca.in conſ.90.co
32 lum.ij.ante med.Sed † quod ſuprà dictum eſt librum mercatoris ſemiplenè probare,pro tertio & contra tertium,hoc intellige in mercatore,qui ab initio iuraſſet eius artem probè & fideliter exercere.Barto.in d.l.nuda.col.fin.ff.de dona. Alexan. in conſil.134.col.iij.verſi.prætereà,poſito.lib.ij.Iaſ.in d.repe.l. ad menendi.colū.51.in fin.verſ.item inquantū Barto.nu.108.& ibidem Purpura.col.34.verſ.& ex Barto.infertur.vbi etiam allegat Bologni.in addi.ad conſ.Ioan.de Ana.in conſ.53. Idē vult
33 Deci.in d.c.ij.col.vij.de fide inſtru.& ſic † non ſufficeret iuramentum mercatoris ſuperuenire poſt eius ſcripturam : ſed requiritur tale iuramentum generale ab initio . magis enim præſumitur,quod ſcribat quis ad veritatē propter iuramentū iam præſtitum , quā quòd iuret ad veritatem ſuper eo,quod iā ſcriptum ſit:quia metuens argui de falſitate ſcripturæ,non dubitabit periurium cōmittere. Et quia regula iuris eſt, quod quotiens requiritur aliqua qualitas ad habilitatem.aut idoneitatem perſonæ,illa debet adeſſe ab initio:nec ſufficit ſi ex poſt ſuperueniat.c.dudū.j.vbi Abbas col.fin.in antepenult . nota. de electio. Decius in cap.poſtquā.col.fin.in tertio notabil . eodem modo qualitás iuramenti in mercatore requiritur , ad habilitandum eius perſonam:vt ſit idoneus &habilis ad ferēdum teſtimo-

ſtimoniũ per eius ſcripturã ſaltem ſerui,quò ad ſemiplenã pro
bationẽ.ergo oportet qualitatẽ eiuſmodi ab initio interuenire.
34 ¶ Quid † in libro patris,in quo deſcribitur natiuitas filiorum,
an ex eo probetur ætas? Alexan.in apoſtil.ad Bart.in l.de æta-
te.ff.de minor.in additio.ſuper verbo tantus.ſe refert ad Bald.
in l.neque natales.C.de proba.vbi Bald.col.j.in fin. & col.ij.in
fi.quod probat præſumptiuè numerum annorum.idem ſequi-
tur Bernar.Landrianus in additio.ad Bart.in conſi.92. Ego pu
to,quòd talis liber patris faciat ſemiplenam probationẽ, ſi pa-
ter viuit,& ita iuret.nam teſtimonium parentis ſufficit ad ſe-
miplenam probationem in ætate.Paul.de Caſtr.in conſil.124.
col.j.& ij.lib.j.Imò Barto.in dict.conſil.92.col.ij.circa fin.ſim-
35 pliciter † dicit,quòd in ætate admittitur teſtimonium matris.
per l.etiam.ff.de probatio.Idem tenet Specu.in tit.de teſte. §.
j.col.ij.Veronen.in conſil.vltim.col.13. Aufrer.in deciſ. Tho-
36 loſa.quæſt.iij.& ſi pater,qui ſcripſit,ſit † mortuus:puto, quòd
mors vim habeat iuramẽti,per ea,quæ ſuprà ſcripſi circa l.ſcri
pturas.C.qui potio.in pigno.hab.& hoc niſi parens eſſet ad-
uerſarius filij: quia non admitteretur eius teſtimonium ſuper
ætate contra filium.Bald.in conſil.19.libr.v.
37 ¶ Quid in libro † ſtatutorum alicuius vniuerſitatis minùs ſo-
lenni:quia non habeat ſubſcriptionem alicuius notarij? Dic ꝙ
probat,ſi fuit habitus & obſeruatus pro authẽtico Bart. in ex-
trauag.qui ſint rebelles.in vltim.glo. Dominic.in conſ.15. Re-
ueren.col.fi.circa med.per gl.in cano.in ſumma.19.diſtin.quę
allegat text.in c.Iſidorus.16.diſt.quod dicit ſummè notãdum
d.Rebuffi ſuper concorda.in tit.de collationibus.§.monemus.
verſic.decimò non negotiator.pag.114. & latiùs declaraui ſu-
prà in quinta principali limitatione ad reg.quòd ſcriptura pri
38 uata non probat.nu.199. ¶ De ſcriptura † epiſtolæ,latè ponunt
moder.in d.l.admonendi.vbi Iaſon,col.55.verſic.tertio & vlti-
mo principaliter. non hîc transferam eorum dicta, aliqua ta-
men adijciemus,quæ non legentibus ingrata aut incommoda
39 videantur. Illud igitur † ſciendum, quòd licèt per epiſtolam
obligatio non contrahatur:inducta tamen probatur.l. epiſto-
la.l.emptor.§.Lucius.ff.de pactis. l.Lucius. ff. de fideiuſſor.l.j.
C.de vſur.Iaſon poſt Angelum in l.ſciendum.colum. iij. circa
medium. verſicul.& non eundo per mendicata ſuffragia.ff. de
verbo.obliga.Addo,quod etiam per epiſtolam cõtrahi poteſt
obligatio contra conſtituentem ſe ſoluturum pro alio, quãdo
in perſona alterius obligatio iam erat cõtracta,& ſic noua om-

ninò obligatio per epiſtolam contrahi nõ poteſt:ſed iam contracta extendi poteſt ad perſonã conſtituentis ſe pro alio ſoluturũ in epiſtola,vt contra eum actio cõpetat de conſtituta.l.fi. §.fi.ff de actio.& obliga.cũ ſimil.vt Pau. de Caſt.tradit in conſil.397.Ad primũ quæſitum reſpondeo. col.j.lib.j.Idem tradit Bald.in authen.ſi quãdo.C.de cõſtitu.pecu.vbi fortiùs voluit, q vbi quis cõfitetur ſe teneri ſoluere id, quod alius debet in epiſtola licèt verba nõ ſonẽt in obligatioẽn:ſed ſolũ in cõfeſsioẽ: tamen ex quo talis confeſsio probationẽ operari non poteſt in præiudiciũ alterius,operabitur obligationẽ,vt teneatur ſic cõfitens actione de conſtituta:per text.in l.quidam.ff. de conſtitu.pecun.vbi dicit eſſe caſum vnicum & menti tenendum. de
40 quo dictum eſt etiam ſuprà numer.93. Et confeſsio, † quæ ſit per epiſtolam principaliter propter ſe,non habetur pro confeſſione facta abſente parte, ſed habetur perinde ac ſi facta eſſet parte præſente.dict.l.Publia.§.final.ff.depoſiti.Cinus in l.non nudis.C.de probationib. Alexander in conſil.181.colum.j.verſicul.& propter epiſtolam.libr.vij.
41 ¶ Ampliùs † probat epiſtola contra ſcribentem nõ ſolùm pro eo,ad quem directa eſt,ſed etiam pro tertio.Nota deciſio.430.Nota.ego miſi.in antiquis. ſed ibi poſtea arguit in contrarium.Puto quod veritas dependeat ab illa quæſtione,an confeſsio facta in aliqua ſcriptura priuata,ceſſante mandato expreſſo vel tacito alterius, plenè probet?de qua ſuprà viſum eſt in duobus locis,videlicet nu. 225. & num.276.& Decium retulimus.in dict.c.ij.colum.v.poſt med. verſic.ſecundo.Abba.concludit de fide inſtrumen. tenentem, quod ſic contra Feli.quòd indiſtinctè ſcriptura quomodocunquè facta ſit,probet contra ſcribentem,cùm ſemper dicatur loqui.Ideò vbi epiſtola peruenit ad manus tertij, qui eam acceptat,& ea vtitur,videtur confeſsio facta ipſo tertio præſente.& ſanè extraneum mihi videtur, quòd liceat ſcribenti aduerſus eius confeſsionem ſcriptam venire, alio errore non probato.
42 ¶ Ad vnum † etiam attẽde in hac materia epiſtolæ, quòd epiſtola commendatitia nõ obligat ſcribentem.Ideò ſi quis propter epiſtolã partis aut domini,qua filius vel ſeruus alteri commendatur,pecuniam mutuet filio vel ſeruo, non tenetur ſcribens nomine illius mutui,actiõe quod iuſſu.l.fi.C.quod cũ eo.
43 ¶ Sed aduerte † hic, quòd licèt epiſtola commendatitia non obliget:tamen epiſtola exhortatiua inducit cõſenſum ſcribentis ſibi præiudicialem. puta ſunt duo fratres communiter habitantes,non tamen ſunt ſocij omnium bonorum,vt filia alterius do-

rius dotari debeat de bonis communibus. alter frater habens filiam, inuenit bonam conditionem pro ea, ſed futurus ſponſus deſiderat maiorem dotem: ob id pater difficilem ſe reddit: Alter frater abſens re cognita ſcribit ad fratrem, vt ne dimittat conditionem illam matrimonij per pigritiam, ignorãtiam aut diuitias: quo audito pater perficit matrimoniũ, & dotem deſideratam conſtituit. certè ex tali epiſtola arguitur conſenſus ſcribẽtis, quòd voluerit neptem ex fratre, aut fratris filiam, dotari de bonis communibus. ita Socin. in conſil. 291. col. vij. in
44 fin. verſi. tertio principaliter. lib. ij. ¶ Sed † aduerte: quia iſtud dictum Socin. poſſet tolerari in fratre, in quo faciliùs prǽſumitur donandi animus ratione coniunctionis ſanguinis. l. ſi ſeruus communis. ff. de donatio. inter virum & vxo. no. in l. quæ dotis. ff. ſoluto matrimo. ſed in alio non coniuncto, non puto, quòd ex talibus verbis inducatur donatio, quæ in dubio non præſumitur. l. ſi cùm aurum. ff. de ſolutionib. l. campanus. ff. de
45 operis liber. cum ſimilib. fortiùs † voluit Alexan. in conſi. 199. colum. j. libr. vij. quod ſi quis dixerit alicui: noli dubitare hoc facere: quia nolo quòd ex eo damnum aliquod ſuſtineas, ex his verbis nõ inducatur obligatio ad pręſtationem indemnitatis, quod tamen dictum mihi non placet. Si enim non vult quòd damnum ſuſtineat: ergo in antecedens neceſſariũ cenſetur pro miſiſſe indemnitatẽ, ſine qua promiſsione poſſet damnum ſuſtinere. l. ij. ff. de iuriſdictio. omnium iudic. l. illud. ff. de acquir. hæred. l. iij. §. ſcio. ff. de minor. l. indebitã. ff. de condict. indebi. quod procedit etiam in materia odioſa, puta in diſpenſatione, quæ extẽditur ad omnia neceſſaria ad actũ. gl. in c. quia in tantum. de præben. in c. nõ poteſt. de præben. lib. vj. & in c. ſi quis in clero. vij. q. j. Deci. in c. quanto. col. iij. verſi. ſed iſta reſponſio
46 non ſatis facit de iudicio. imò † idem Alexan. in conſ. 53. col. j. lib. j. voluit, ꝙ ſi quis dicat alicui: ſum paratus recuperare talem rem, ex hoc arguatur obligatio, quod eſſet obligatus ad ita recuperãdum. Sint igitur cauti ſcribẽtes epiſtolas aut literas miſſiuas, ꝙ ſi animũ obligandi ſe nõ habeant, non effuſo nimis ſermone vtãtur, ne in promptũ incidant periculum. l. fi. C. de do-
47 tis promiſſ. ¶ Et † an ex verbis teſtatoris cõmendatitijs inducatur legatũ vel fideicõmiſſum, ſi teſtator cõmendet aliquẽ hę redi? Vide Alexã. in conſ. 158. lib. vij. Ex pręmiſsis abſolutã habemus hanc ſeptimam limitationem ad regulam, & concluſionẽ, quòd in non antiquis ſcriptura priuata nõ probat. In qua non parum multa ad practicam & ſicaſsima liceat inuenire.

ARGVMENTVM.

Arbitrator, qui ſola facti veritate inſpecta, procedit, an priuatam ſcripturam debeat aut poſsit admittere. Item, ille non eſt ſolutus legibus iuris diuini vel naturalis. Et quo nam eius poteſtas pateat. Scripturæ item priuatæ plena fides datur, modò ſit in loco publico & patenti.

SVMMARIVM.

1 *Scriptura priuata, an probet coram arbitratore. vide & nume. 3.*
2 *Fama probatio, an ſufficiat coram arbitratore.*
4 *Arbitrator an non poſsit dare fidem vni teſti, etiam idoneo.*
5 *Iuris naturalis & primaeui aut ſecundarij obſeruantia, non cenſetur ſublata per conceſsionem ampliſsimam poteſtatem datam arbitris.*
6 *Arbitrator habens poteſtatem procedendi de facto, ſecundum veritatem, & ſola facti veritate inſpecta, poteſt ſecundum ſuam conſcientiam procedere, ſine alia probatione, modo ipſe veritatem norit. Et quid ſi ignoret eam. nume. 7.*
8 *Arbitrator non debet dare vni, & auferre alteri, niſi ex æquo, ſi veriſimiliter ita ſibi videatur faciendum.*
9 *Arbitrator poteſt admittere probationes perſuaſiuas.*
10 *Conuenire poteſt quis de ſtando dicto ſui aduerſarij.*
11 *Iudex debet iudicare ſecundum allegata & probata, non autem ſola veritate facti inſpecta.*
12 *Scriptura priuata facit fidem, modò ſit in loco publico & manifeſto: idq; de partium voluntate.*
13 *Scriptura in publico loco ſita, in antiquis, præſumitur in dubio de partium conſenſu ibi locata.*
14 *Scriptura priuata inciſa in lapidibus aut columnis, an probet plenè, aut certè ſemiplenè, in antiquis. Et quid in facto recenti. nume. 15.*
16 *Scriptura nō priuata omninò, in aliquo deficiens, an probet in antiquis.*
17 *Inſtrumentum minus ſolenne, an probet in antiquis.*
18 *Scriptura priuilegij antiqui, non probat, quādo ſigillum eſt corruptum, aut non plenè apparet.*
19 *Inſtrumentum, cuius originale non inuenitur, ſed inſertum reperitur in priuilegio principis, an fidem faciat.*

1 OCTAVA datur † limitatio de arbitratore, coram quo ſcriptura priuata videtur probare: cùm procedat ſola facti veritate inſpecta. Roma. in repe. rubr. de arbitr. quod dictum refert & ſequitur Corn. in conſil. 221. circa fin. lib. ij. Nam coram arbitratore ſufficiunt leuiores probationes. Bald. in l. ſolam. in fi. C. de teſtibus vbi, quòd arbitrator poteſt credere teſti redden-

ti ratio-

ti rationem dicti ſui veriſimilem,licèt non concludẽtem.ſequitur Dec.in conſ.178.in fin.& per iſtud dictũ Bald. ſcribit Aret.
2 in conſ.61.col.fi.verſic. Prætereà,dato † quòd probatio famæ, quæ non ſufficeret corã iudice.debet tamen ſufficere corã arbitratore.fortiùs voluit Bald.in cõſ.333. Conſiderato.verſic.& ad hoc inducitur.libr.ij.quòd arbitrator nõ tenetur recipere probationes ſi nolit: à fortiori poterit recipere probationes minùs integras.& põdero,quòd in caſu Bald.etiã agebatur de codicibus rationum,& ſic videtur preſupponere,quòd arbitrator poſ
3 ſit eis fidem habere. Quod † ſine dubio videretur procedere, quãdo arbitratori data eſſet poteſtas lata procedendi etiam de facto: quia tunc vidẽtur partes voluiſſe ſtare etiã ſimplici dicto ipſius arbitratoris.Soci.in conſ.121.col.iiij.in fin.lib.iij.& quòd arbitrator habens poteſtatẽ procedendi de facto, poſsit procedere ſine probatione:tenet Bart.in conſil.82.Punctus quæſtionis vertentis inter Albertum Leonis.col.j. poſt medium.ſequitur Alexan.in conſil.189.in fin.lib.vj.
4 ¶Sed contra † hanc limitationem tenet Veronenſis in cõſ.61. col.vj.vbi,quòd arbitrator nõ poteſt dare fidẽ vni teſti,etiã idoneo: quia corã arbitratore nõ cenſetur remiſſa ſolennitas iuris diuini vel naturalis: quo cauetur, quòd in ore duorũ vel trium ſtet omne verbum.Matthæi c.18. Amplius,quòd ſi cauſa ſit maxima,non poteſt arbitrator deferre iuramentũ ſuppletiuum ex dicto vnius teſtis,quantuncunq; idonei.& idẽ Veronen. in cõſ. 30.col.penul. quòd ſolùm cenſetur remiſſa ſolennitas iuris ciuilis,vel canonici.Idẽ eſt de mente Corn.in cõſ.170.col.fin.lib.iij. vbi,quòd arbitrator licèt habeat poteſtatem procedendi de facto:non tamen poterit dare fidem ſcripturæ teſtamenti minùs ſolennis,non habẽtis legitimum numerum teſtium.Idẽ Corn.
5 in conſil.114.col.iij.poſt med.lib.ij.quòd per concesſionẽ † cõpliſsimę poteſtatis conceſſę arbitris aut arbitratoribus, quòd poſsint de facto procedere,nõ cenſetur ſublata obſeruantia iuris naturalis primæui aut iuris ſecundarij, id eſt iuriſgentium. allegat Bart.in l.filiusfamiliàs.ff.de dona.in extrauag.ad reprimendum.in verſ.figura.& in verb.videbitur.Bart.Ang.& doct. in l.j.ff.de teſta.militis. & magis in terminis tradit idem Corn. in conſ.163.col.fi.lib.ij.quòd habens arbitrium cognoſcendi & iudicandi de veritate,etiã per verba quantuncunq; latiſsimam poteſtatẽ concedentia,nõ poteſt credere vni teſti tantùm: quia nõ cenſetur remiſſa ſolẽnitas iuris diuini aut iuriſgẽtiũ.& idem tradit Corn.in cõſ.220.col.pe.in prin.verſ.quãtũcunq; enim re-

ſcribens.lib.ij.ſi arbitrator nõ poteſt credere vni teſti deponẽti in cauſa aliena, quantò minus poterit credere propriæ ſcripturæ alicuius: quia hoc modo crederet vni tantũ in facto ſuo proprio. ¶ Quid † tenendum? ego puto, quòd ſi arbitrator habet
6 poteſtatem procedẽdi de facto, ſecũdum veritatẽ aut ſola facti veritate inſpecta, quòd poſsit procedere ſine probatione alia, ſecũdum eius cõſcientiã, prout princeps iudicat: dũmodò ipſe arbitrator ſciat facti veritatẽ. & hoc modo procedat dictũ Bart. Bald. & Alex. ſuprà allegatum, quòd arbitrator habens poteſtatem procedendi de facto, poteſt procedere ſine probatione: & ſic iſto caſu ſine dubio poterit fidẽ habere ſcripturæ priuatæ in fauorẽ ſcribentis, modò (vt dixi) nouerit arbitrator facti veritatem. & hoc voluit Dec. in conſ.631. in fin. & in conſil.699. col. fin. vbi, qui poteſt iudicare ſola facti veritate inſpecta, iudicat tanquàm Deus, ſecundum ſuã conſcientiam. Tradit etiã Bald. in l. ſcimus. añte finẽ prin. C. de iure delib. & latiùs ac clariùs in c.j.§.inueſtitura.col.ij.verſ. & propterea bene facit, de noua forma fideli. & ſicut princeps qui iudicat ad veritatem facti, poteſt & debet iudicare ſecundũ ſuam cõſcientiam: ita arbitrator, cui partes talem poteſtatẽ dare potuerunt ad ſui præiudiciũ. Si ve-
7 rò arbitrator † facti veritatem ignoret, nõ puto iudicare eum poſſe ſine probatione: niſi verba cõpromiſsi eſſent adeò ampla, quòd ſeu per viã tranſactionis negotium dirimeret dando vni & auferendo alteri: modò immodicè non lædat, & dolus ab eo abſit. & hoc modo plus fidei habere poterit ſcripturæ priuatę, quàm merus iudex. Non puto tamen, quòd ſi agatur de graui præiudicio poſsit tali ſcripturæ ex toto fidẽ habere, & partem condẽnare ex probatione talis libri, quaſi omninò fidẽ faciat,
8 taléq; † arbitramentũ dando vni, & auferẽdo alteri, nõ debet facere niſi ex bono & æquo, ſi veriſimiliter videat ita eſſe faciẽdum. & quòd talis ſcriptura priuata veriſimiliter illã fidẽ habere mereatur, per ea, quæ habẽtur in l. ſi ſocietatẽ.§.arbitrorũ.ff. pro ſocio. per Bal. in cõſ.181. Primò quæro. lib.iij. cũ ſimil. vt per Dec. in cõſ.xj.col.v.verſ.iiij. principaliter. in cõſ.39.col.pe. verſ. ij. principaliter. pulchrè Bellamera in cõſ.24. Ex facto.col.iij. in fi. verſ. in ij. verò caſu. Licet eñ corã arbitratore leuiores probationes ſufficiãt: tñ quòd abſq; vlla probatione legitima condẽnare aliquẽ poſsit, qñ ipſe veritatẽ non ſcit, hoc nõ videtur per-
9 miſſum. & hoc † caſu videtur procedere dicta doct. quòd corã arbitratore nõ cenſetur remiſſa ſolennitas iuris diuini aut iuris naturalis vel gentiũ: quod tamen intelligo ſcilicet in totum: ſecus in ali-

tus in aliquo: quia, vt dictũ eſt, arbitrator nõ tenetur admittere probationes tantũ, quòd ominò cõcludant ſicut iudex: ſed poteſt credere probationibus perſuaſiuis: vt per Bald. in d.l. ſolã. in fi.C. de teſtibus. & poſt ſcripta hęc repeti Imo. in cõſ. 91. in fi. vbi, quòd corã arbitratore ſufficiant leuiores probationes quando agitur de modica læſione tantùm.

¶ Sed dicet aliquis: tu dicis, quòd vbi arbitratori datur poteſtas procedẽdi de facto, aut ſola facti veritate inſpecta, quòd poteſt iudicare ad ſuã cõſcientiã, citra aliã probationẽ, ſicut princeps. modò veritatẽ facti notã habeat. Sed quid reſpõdetur ad argumentum ſuprà adductũ in contrariũ, quòd nõ cenſetur remiſſa ſolennitas iuris diuini, naturalis, vel gentium, quo iure teſtimonium duorum vel trium eſt neceſſarium. Ad iſtud reſpondeo, quod tali iuri introducto in fauorẽ partium litigantium potuerunt partes cõpromittentes renuntiare: cùm concernat earum

10 fauorem tantùm. Ideò † poteſt quis conuenire de ſtando dicto ſui aduerſarij: vt habetur per Bart. in l. fi. ff. de prætor. ſtipulat. Bald. Alex. & Moder. in l. iuſiurandum, quod ex cõuentione. in prin. ff. de iureiur. Alexan. in cõſ. 54. col. j. in conſ. 67. col. ij. poſt. med. verſ. faciunt no. plenè & in conſ. 202. lib. ij. ſed dando poteſtatem arbitratori: quòd procedat & iudicet de facto & ſola facti veritate inſpecta, videtur remiſſa illa ſolennitas, & quòd poſſet arbiter pro ſua conſciẽtia pronuntiare, ſi illa ad veritatẽ pertineret: Aut ſi arbitrator facti veritatem ipſe notam non haberet, quòd poſſet teſtibus credere, quos certos & veridicos videret: licèt non ita plenè deponerẽt, & quòd etiã ſcripturæ priuatæ alicuius fidẽ maiorẽ haberet, quàm alius iudex, ſecundum

11 premiſſa. Videmus enim, † quòd iudex etiã, qui non poteſt iudicare ſola veritate facti inſpecta, ſed ſecũdũ allegata & ꝓbata. l. illicitas. §. veritas. ff. de of. pręſi. Poteſt tñ ex cauſa teſtibus etiã nõ plenè deponẽtibus fidẽ habere. Barto. & doct. in l. Lucius. ff. de infamibus. Ideò poteſt iudex fidẽ plenã adhibere teſtibus ſingularibus, ſi ex eis inducatur ad credulitatẽ. Paul. de Caſt. in d.l. admonẽdi. col. vij. & in d.l. Lucius. quod dictũ pro elegãti refert & ſeqtur Soc. in cõſ. 262. col. v. ad fi. verſ. & pro certo. lib. ij. Vero nẽſis in cõſ. iij. in fi. Dec. ĩ cõſ. 163. col. ij. ij. verſ. & ꝑ hoc nõ obſt. ꝗ cõfeſsiones. & in cõſ. 463. in fi. Curt. iun. in cõſ. 106. col. j. poſt med. & col. iij. ante med. Iuſta autẽ cauſa credẽdi, eſt integritas & legalitas ꝑſonarũ. Dec. ĩ d. cõſ. 463. ĩ fi. Marſi. ĩ cõſ. 39. col. iij. in fi. & ĩ cõſ. 73. col. iij. circa med. Addo aliã cãm, qñ deponerẽt veriſimilia: per dicta ſuprà n. 214. & n. 216. arguẽdo ab appoſitis.

12 ¶Non a † datur limitatio in ſcriptura priuata facta in lapidibus aut columnis: quia fidem plena facit in antiquis, licet ſcriptura priuata in antiquis ſolùm faciat probationem ſemiplenam. & ſic quãdo talis ſcriptura priuata eſt in loco publico, & manifeſto, in antiquis plenè probat. glo. in d. c. cùm cauſam. de probatio. per text. in c. ſanè. col. ij. 24. queſt. ij. vbi text. loquitur de ſcriptis ſanctorũ patrum prædeceſſorum in dictis, id eſt columnis: vt ibi exponit glo. idẽ tenet Specu. in titu. de probatio. §. videndum reſtat. verſ. nonò per libros. Bald. in conſi. 310. an patronatus. lib. v. vbi, ꝓ ex talibus literis probatur ius patronatus. ſequitur Deci. in conſil. 135. poſt princ. Idem tenet Imo. in conſi. 60. latiùs Calca. in conſ. 90. col. ij. Sed Bart. in l. j. in princ. ff. de bono. poſſ. ſecun. tabul. hoc intelligit, quando tales literæ eſſent ſic ſcriptę aut inciſæ de partium voluntate. ſequitur Felin. in d. c. cũ cauſam. col. ij. de probat. per text. in l. monumen-
13 torum. C. de religio. ¶Sed ad d. l. † monumentorũ. reſpondet Bald. in d. conſ. 310. ꝓ loquitur in ſcriptura facta de recẽti, non de antiquo. ¶Secũdò, reſpõdẽt Bart. & Bald. in d. l. monumentorũ. quod illa lex loquitur in caſu certo, in quo apparebat illã ſcripturam factã in monumento, nõ fuiſſe appoſitã de voluntate eius, ad quẽ negotium pertinebat. Sed in caſu dubio, quòd
14 pręſumitur facta de volũtate partis. ¶Ex hac ſecũda † reſponſione Bart. & Bald. infertur, quòd talis ſcriptura inciſa in lapide aut columnis, plenè probat, etiã in nõ antiquis, quãdo non apparet eam factã contra voluntatẽ domini. quod etiã voluit Calca. in d. conſi. 90. col. ij. vbi, ꝓ ſaltẽ inducit pręſumptionem, donec probetur contrarium. Imò ſine dubio videtur, quòd inducat ſemiplenã probationẽ in nõ antiq. nõ antiquis. Si enim in antiquis plenè probat: ergo in nõ antiquis videtur ſemiplenè probare. & ratio diuerſitatis inter talem ſcripturã priuatam inciſam in lapidibus aut columnis & alias ſcripturas priuatas, eſt: quia talis ſcriptura in lapidibus aut columnis, publicè omnibus apparet, & inducit notoriũ: vt dicunt Bart. & Bald. in d. l. monumentorũ. Calca. in d. conſi. 90. col. ij. Ob id imputãdum videtur ei, de cuius præiudicio agitur, cur non contradixerit.
15 ¶Et ſine dubio † probant tales literæ inciſæ in lapidibus aut columnis, etiam in factis recẽtibus: quando nõ agitur de pręiudicio tertij: puta, quòd eccleſia fuerit conſecrata. Inno. in rubr. de conſecra. eccleſ. vel alta. Idem, quãdo agitur de præiudicio tertij, nõ tamen magno, prout in quæſtione confinium. glo. in d. c. cũ cauſam. Geminia. in conſ. 100. col. ij. circa med. & col. iij.

Viſo de

16 ¶ Viſo † de ſcriptura priuata, an probet in antiquis & non antiquis: poſſet dubitari de ſcriptura omninò non priuata: puta, quia ſit ſcriptura notarij, tamen defectuoſa: quia careat aliquibus ſolennitatibus, an illa probet? Breuiter ſi ſumus in facto recenti, & notarius adhuc viuit, talis ſcriptura nihil probat: ſed imputatur parti producenti, cur non adeat notariũ: & redigi eam faciat in formam legitimam. Si verò notarius mortuus eſt, tale inſtrumentum defectuoſum probat ſemiplenè. Bart. & doct. in d. l. admonendi. colum. viij. verſicu. quæro, quid ſi in inſtrumento reperitur defectus. ſequitur Ant. de Butr. in c. fin. de iureiurand. Alexand. in l. de pupillo. §. qui nuntiat. column. ij. verſicu. non omitto tamen. ff. de oper. noui nuntia. in conſi. 59. col. ij. in fin. verſic. nec prædictis etiam obſtat, ſi diceretur. lib. ij. & in conſ. 187. libr. vij. Iaſ. in dict. l. admonendi. col. 19. verſ. quartus & vltimus. & in repet. colum. 63. verſ. quartò & vltimò quærit Barto. num. 132. Corn. in conſ. 22. colum. iij. lib. iij. Eſt verũ, quòd Bald. in conſi. 179. Inſtrumentum. in final. verbis, lib. iij. dicit, quòd tale inſtrumentum defectuoſum aut minus ſolenne facit indicium: ſed ibi non aperit de vita vel morte notarij. Ideò quòd dicit de indicio, poſſet procedere viuente notario: quia eo mortuo non ſolùm facit indicium, ſed ſemiplenè probat: vt etiam ſuprà dictum eſt. nu. 223.

17 ¶ Ex præmiſsit † videtur inferri, quòd tale inſtrumentum minùs ſolenne, plenè probet in antiquis: ſi enim mortuo notario probat ſemiplenè etiam in facto de recẽti: ergo in antiquis deberet plenè probare. Quod ipſum vtique cõcederem, ſi habeat teſtes, ſignum, & ſubſcriptionem notarij: licet careat aliqua alia ſolennitate: puta indictione, loco aut die, quando quæſtio non eſſet in tempore aut loco. Si verò careat ſigno aut ſubſcriptione notarij, vel teſtibus, apparet quòd eſt ſcriptura omninò priuata, ob id idem dicendum, quòd, in ſcriptura omninò priuata,

18 ſicut † dicitur de ſcriptura priuilegij antiqui, quod non probat, quando ſigillũ eſt corruptum, aut non bene apparet: aliàs mille fraudes committi poſſent. c. inter dilectos. de fid. inſtrum. Socin. in conſi. 258. col. iij. verſi. præterea & ſecundò reſpondetur. lib. ij. & dixi in conſi. 46. colum. ij. circa med. videtur autem inſtrumentum minùs ſolenne ſine dubio probare etiã in non antiquis, quando reperitur in archiuo publico. Corn. in conſ. 171. colum. fin. verſ. quantum autem ad exemplum. lib. j.

19 ¶ Quid † in inſtrumento, cuius originale non inuenitur, ſed inſertum reperitur in priuilegio principis, an fidem faciat? Dic

quòd non,niſi fuerit inſertum de conſenſu partis,aut ea legitimè citata:vt habetur per moder.in c.venerabilis. vbi Deci. colum.fin.de confirma.vtil.vel inut. Ceſſante autem cõſenſu aut vocatione partis,an probet in antiquis,vel recentibus: recurrẽdum eſt ad ea,quæ ſuprà diximus circa verba enuntiatiua principis & intellectum clem.j.de probat.

ARGVMENTVM.

Fama an fidem faciat in antiquis, vbi agitur de probatione dominij.

SVMMARIVM.

1 *Fama an probet in antiquis, vbi agitur de graui præiudicio. Et an ibi requirantur alia adminicula, & quæ.nu. 2. & 3.*

4 *Dominij antiqui probatio per famam, an ſufficiat ad probandum dominium de præſenti diſting.nu.5.*

6 *Res ſacra præſcribi non poteſt,neque etiam poßideri.*

VISO in hac prima parte huius tractatus,an verba enuntiatiua,an ſcriptura priuata probet in an-
1 tiquis:videndũ eſt † de fama,an in antiquis,plenè probet,etiam vbi agitur de graui præiudicio:puta de probatiõe dominij Dic quod hic.Inn.in c. veniẽs. de verb.ſign. Bald.in l.proprietatis.in fin.C.de prob. cum ſimi. vt Alexan.tradit in conſi.iiij.colum.v.verſi.poteſt alius modus ſeruari.lib.ij.in conſi.15.col.j.in conſi.24.col.fi.lib.v.& in conſil.101.Quarto dubio.lib.vij. Aret.in conſ.15.col.iiij. Calcan.in conſ.11.col.v.in princ.Corn.in conſ.48.col.ij.poſt med.lib.iiij. Dec.in d.c.cùm cauſam.in ij.not.de proba.in c.j.col.iij in fi.de appella.in conſ.42.col.ij.in conſ.126. col.ij.in conſi.146.col.v. in conſ.174.col.ij.Iaſ.in repe.d.l.admonendi.col.87. ver.limita tamen ſingulariter.in d.l.cùm aliquis.col.fi.verſi. confirmo & tertiò.C.de iure deliberand.& in conſ.128.column.ij.libro j.
2 ¶ Contrarium,quòd † imò ſola fama non plenè probet in antiquis,niſi concurrant alia adminicula: tenet Corn.in conſil. 304.col.v.verſ.his tamen nõ obſtantibus.lib.iij.vbi, quod ſolũ plenè probat in his,quæ ſunt notoria, ſeu pro notorijs habentur, de antiquo:ita quod comunis omnium opinio ſine aliqua contradictione ita habet:puta mortẽ Chriſti redẽptoris humani generis,donationem factã eccleſiæ per Conſtantinũ Imperatorem. Vel ſi præſens ſtatus rei,correſpondeat dominio de præterito: vt quia de præſenti probatur poſſeſſio 10.20.30.aut 40. annorum.nam ex iſta poſſeſſione coadiuuatur poſſeſsio & dominiũ de præterito.Secus ſi volo ſimpliciter probare per famã, quod

talis res

talis res fuit talis, ſine alio adminiculo præſentis poſſeſsionis, vel communis omniũ opinionis,quæ notoriũ inducat, Aliud etiam adminiculũ conſiderat Corn.vbi ſuprà,quando appareret de aliqua emptione facta per eũ, de cuius dominij antiqui probatione agitur,dum reſpõdet ad glo.in d.l.proprietatis.in

3 verbo,legitimis.¶Sed contra Corn.† dicit cõmunem opin.eſſe Dec.in d.c.j.col.iiij.de appell.Sed aduerte vltrà Dec.nam Cor. non negat,ꝙ ſi produceretur titulus acquiſitiõis illius, de cuius dominio agitur,& probaretur dominiũ eius per famã, ꝙ talis fama cõſentiens & correſpõdens tali titulo plene probet, hoc enim vult glo.fi.in d.l.proprietatis.Ergo idẽ ſi producatur titulus alienationis factæ per eum,de cuius dominio quæritur,ſiue inter viuos ſiue in vltima volũtate.Par enim videtur ratio,& ſic ſemper erit verum dicere,quòd fama coadiuuetur alio adminiculo,nec ferè tractatur de probando dominiũ alicuius de antiquo,niſi vt probetur veritas & effectus eius tituli,ſiue in acquirendo, ſiue in alienando.

4 ¶Sed quęro † hîc,an iſta probatio dominij antiqui per famam ſufficiat ad probandũ dominium etiam de præſenti: puta volo probare,quòd ſum dominus huius domus.nihil probo de poſſeſsione mea,quòd ego poſſederim per tẽpus ſufficiens ad pręſcribendum,ſaltem iuncto tempore authorũ meorum:ſed tantùm probo de dominio authorũ meorum per famam in antiquis,an iſta probatio ſufficiat? Abb.in c.veniẽs.el j.& in c. licèt ex quadã.de teſtib.tenet ꝙ nõ contra Anto.de But. Ideò dicit Abb.ſi probo,ꝙ ſunt iam mille anni,quibus domus tua fuit eccleſiæ conſecrata.hoc nõ ſufficit ad domũ tibi auferendã,cùm non probetur ius eccleſiæ de præſenti,ſequitur Cor. in conſ.35. col.pe.lib.j.in conſ.19.col.ij.circa med.ver.nec obſt. ꝙ facta.li. iij.latiùs in conſ.24.col.ij.& in conſ.130.col.ij.lib.iiij.

¶Sed contra Corn.dicit communem õpi.eſſe Dec.in d.c.j.col. iiij.de appellati.& latiùs tradit idem Deci.in conſil.428.& ibi, quòd Aret.in d.c.veniens.el j.col.pen.de teſtibus.reſpondet rationibus,quæ in contrarium adducũtur. Ripa autem in l.rem quæ nobis.col.pe.in fi.ff.de acqu.poſſ.videtur concordare opi.

5 diſtinguẽdo,† ꝙ aut præſens ſtatus repugnat dominio de pręterito:puta ſi dicatur,ꝙ res prophana olim fuerit cõſecrata eccleſiæ.nam præſens ſtatus repugnat:& non probetur dominiũ de præſenti:ſed tantùm de præterito per famã. Aut pręſens ſtatus non repugnat:& tunc probetur etiam dominium de præſenti. ſed iſta diſiunctio videtur contra doct.cõmuniter. Nam quan-

do probatur de dominio authorum meorũ in antiquis, & modò reperitur res apud aduerſariũ non habentem cauſam ab eis, præſens ſtatus ſatis videtur antiquo repugnare. & tamen doct. communiter tenent probationem dominij de antiquo ſufficere, etiam de præſenti, modò præſens meum dominium præſcriptũ non ſit ab aduerſario. ob id illud ſolũ puto cõſiderandum, an cũ iſta repugnantia præſentis ſtatus cũ antiquo, concurrat præſcriptio vel non: quia ſi concurrat præſcriptio, fruſtra tractatur de antiquo dominio: quód per cauſam præſcriptionis
6 perditũ dicitur. Quæ tamen † conſideratio ceſſaret in re eccleſiæ conſecrata: quia res ſacra poſsideri non poteſt, ob id ne præſcribi quidẽ. §. ſed aliquando. inſt. de vſuca. Ideò ſi probatur per famã rem olim fuiſſe eccleſiæ cõſecratã, talis probatio videtur ſufficere, quò ad ius de pręſenti: licèt aduerſarius lõgiſsimo tempore eam, vt prophanam poſſederit. ¶ Poſſem in materia famæ qualiter probari debeat, & de eius effectibus, quaſi volumẽ infarcire: ſed non interim permittitur tempus. Tum etiã habetur eius materia in locis vulgaribus, plura etiã de fama cõſulendo ſcripſimus, tam in conſilijs iam proditis, quàm alijs quãdoquè in lucem Deo auſpice exituris.

ARGVMENTVM.

Teſtes deponentes de credulitate in antiquis, an probent plenè, vel ſemiplenè. Tum de auditu, & auditu auditus,

SVMMARIVM.

1 *Teſtes de credulitate, an probent plenè.*

2 *Teſtimoniũ de auditu, & de auditu auditus, an plenè probet. & nu. 4.*

3 *Teſtimonium de auditu, fama ineſt neceſſariò.*

5 *Teſtimonium de auditu, non ſufficit, niſi vbi agitur de cauſa conſanguinitatis aut parentelæ.*

6 *Cõſanguinitas vt probetur p teſtes de auditu, duodecim ſunt requiſita.*

7 *Teſtimonium de auditu licèt non probet in antiquis: an tamẽ onus probandi transfert in aduerſarium. limit. nu. 10.*

8 *Præſumptio eſt contra partem, quæ nõ produxit eos, qui facti veritatem magis intelligunt vbi dicitur multos præſentes fuiſſe.*

9 *Teſtimonium de auditu, proſternitur, ſi teſtes in aliquo deficiant.*

11 *Teſtes de auditu vbi admittũtur, eſt neceſſe nominare perſonas, à quibus dici audiuerunt, an ſufficiat, quòd à diuerſis perſonis & pluribus dici audiuerint.*

12 *Teſtes dicentes ſe à diuerſis perſonis audiuiſſe, an dicantur ſingulares.*

13 *Teſtes domeſtici, etiam vxoris, admittuntur in antiquis alijs probationibus deficientibus.*

Anti-

14 *Antiquum dicitur in materia probationis, quod excedit cẽtum annos.*
15 *Teſtimonium domeſticorũ, quo caſu, etiã in non antiquis, admittatur.*
16 *Teſtimonium domeſtici pro domeſtico, an admittatur in antiquis. Et quid contra domeſticum.*
17 *Vxor an cogi poßit ad deponendum contra maritum. Et quid de marito contra vxorem.*
18 *Teſtimonium domeſticorum contra domeſticos requiri in ſubſidiũ, quomodò accipiendum.*
19 *Teſtis inhabilis, quando admittatur in ſubſidium.*
20 *Conſtitutum non probatur, niſi probetur, quòd conſtituens rem teneret tempore conſtituti.*
21 *Poſſeßio an probetur ex inſtrumento antiquo, in praiudicium tertij.*
22 *Fama plenè probat in antiquis, etiam vbi agitur de graui praiudicio.*
23 *Inſtrumẽto producto de antiquo, an ſit neceſſaria probatio notariatus.*
24 *Inſtrumẽti qualitas aut ſolẽnitas, facilius praſumitur quã ſubſtãtia.*
25 *Reſcripti qualitas probari poteſt.*
26 *Praſumptio in antiquis plus poteſt raſpectu transferendi onus probandi in aduerſarium, quàm ſemiplena probatio. & nu. 28.*
27 *Praſumptio iuris, eſt liquidißima probatio.*
29 *Praſumptionem iuris vbi quis habet pro ſe, & alius ſemiplenè probat, an locus ſit iuramento ſuppletiuo.*
30 *Probationes leuiores faciliorésque ſufficiunt in antiquis.*
31 *Probatio praſũptiua & adminicularis, itẽ per indicia, ſufficit in antiquis*
32 *Probatio praſumptiua & coniecturalis in antiquis, non admittitur cõtra eũ, de cuius poſſeßionis iuſtitia apparet. limit. & diſtingui. nu. 33.*
34 *Probationes leuieres non admittuntur, ſi agatur de non antiquo.*
35 *Probationes per indicia & coniecturas, non ſufficiunt in antiquis, in materia, in qua lex vel ſtatutum requireret plenam probationem.*
36 *Probatio coniecturalis, vbi & quando repellatur.*
37 *Probatio praſumptiua, in antiquis habetur pro vera, vbi etiam requiritur probatio inſtrumentalis.*
38 *Probatio praſumptiua, dicitur euidens, quando praſumptiones ſunt à iure approbata. Et iuris praſumptio, habetur pro notorio.*
39 *Temporis antiquitas, an ſuppleat fidem inſtrumentis, vbi ſubſtantialia inſtrumenti corroſa, vel deleta ſunt ex temporis antiquitate.*
40 *Sigilli conſumptio aut deletio, ob temporis antiquitatem, inſtrumenti fidem tollit. Et quid de cateris ſolennitatibus.*
41 *Indictionis corrupta vitio temporis & antiquitatis iniuria, appoſitio, an vitiet inſtrumentum.*
42 *Corneus ad conſulendum contra formã inſtrumenti, procliuis. Ibidem conſulentium & patronorum munus. Deque iuris prolatione.*

1 VISO † de fama in antiquis,an & quomodò pro-
bet:videamus de teſtibus. In qua re ſciendum eſt,
quòd in antiquis admittuntur teſtes deponentes
de credulitate,& plenè probãt.c. quotiens.in fi.in
verſ.accepiſſe à maioribus ſuis,& credere. de teſti-
bus. Abb.in c.licèt ex quadam.eo.tit. Alex.in conſ.187.col.fin.
lib.ij. Iaſ.in rub.ff.de iureiuran.col.iiij.circa med.verſ.iiij.&vl-
timò.in conſ.65.col.pen.circa med.lib.iij.& in conſ.166.col.iij.
2 poſt med.lib.iiij.¶Similiter † in antiquis teſtimonium de audi
tu & de auditu auditus,plenè probat.d.c.licèt ex quadã.vbi la-
tè docto. Alex.in d.conſ.187.col.fi.lib.ij.Aret.in conſ.37.Sequẽ
do ordinẽ.in ſecundo dubio.Soci.in cõſ.205.col.ij.in fi.verſ.iiij.
optimè ad propoſitũ.lib.ij.Iaſ.in conſ.128.co.ij.in prin.lib.j.in
d.conſ.xv.col.penul.circa med.lib.iij.& in d.conſ. 166. col. iij.
3 poſt.med.lib.iiij.¶Sed aduerte, † circa iſtud teſtimonium de
auditu in antiquis,quia non puto quòd plenè probet, vbi agi-
tur de graui præiudicio,niſi ex tali teſtimonio inferatur ad pro
bationem famæ,in qua fama neceſſariò ineſt teſtimonium de
auditu.& ita tenet Abb.poſt Hoſti. & Io. And.in d. c. licèt ex
quadã.quod tamẽ Aret.in conſ.103.col.ij. reliquit indeciſum.
Idẽ ſentit Decius in cõſ.148.ante fi.ver.nã quando de tãto tẽ-
pore dũ loquitur copulatiuè de fama & audit. Bene dicit De-
ci.ꝙ ad probandũ præſcriptionẽ tanti tẽporis,cuius initij me-
moria non extat in contrariũ,ſufficiunt teſtes de auditu,ſed in
præſcriptione coadiuuatur probatio ex poſſeſsione de præſen-
ti per dicta ſuprà circa probationẽ per famã. Et quòd ſolùm te
ſtimoniũ de auditu nõ ſufficiat,etiam in antiquis,probari vide
tur.ſic,doct.cõmuniter cõcludunt, ꝙ dominiũ in antiquis pro
batur per ſolã famã,vt ſuprà dictũ eſt. Fama autẽ debet legiti-
mè probari ſecũdũ doctri.Bar.& doct.in l.de minore.§.pluriũ.
ff.de quæſt. Ergo infertur neceſſariò, ꝙ teſtimoniũ ſimplex de
auditu,nõ ſufficeret.nã ſi ſufficeret,nõ eſſet neceſſe famã plenè
probari,cũ (vt dixi) in probatiõe famæ inſit teſtimoniũ de au
ditu neceſſariò. Ideo Corn.in cõſ.331.col.vj.verſ.Iuuatur itaq;
cõmunitas cãpli.lib.j.dicit,ꝙ in antiquis admittitur quãdoquè
teſtimoniũ de auditu,quaſi dicat nõ ſemper.& vbi ſufficeret te
ſtimoniũ de auditu.ſimpliciter,ſine alia probatione famę,illud
eſt in his,quæ de ſui natura ſunt difficilis probatiõis:prout eſt
probatio parẽtelæ aut cõſanguinitatis in terminis.d.c.licèt ex
quadã.quo caſu videtur ſufficere teſtimoniũ de auditu tantũ
ſine alio adminiculo,dũmodò deponãt teſtes ad formã d.c.li-
cèt ex

cẽt ex quadã. Corn. in coſ. 78. co. iij. poſt med. verſ. his tamẽ nõ obſtãtibus. lib. iij. Secus, vbi ageretur de probatiõe dominij aut alterius iuris præiudicialis: cuius probatio de ſui natura nõ eſt difficilis: quia tunc ſine dubio teſtes de auditu tantũ, non ſufficerent niſi concurrat probatio famę, aut aliud adminiculũ. for
5 tiùs † voluit Paul. de Caſt. in conſ. 56. Super primo queſito. co. ij. poſt med. lib. j. quod tex. in d. c. licẽt ex quadã. ſolũ procedat, quãdo agitur de probanda parẽtela aut cõſanguinitate in cauſa matrimonij, nõ etiã ſi ageretur de cõſanguinitate ob cauſam alicuius ſucceſsionis, aut hæreditatis. & ſic Paul. directò contrariatur. Corn. in d. cõſ. 78. col. iij. poſt med. lib. iij. vbi Corn. dicit probari conſanguinitatẽ per teſtes de auditu: licẽt agatur de hæreditate quod dictũ videtur confirmari ex eo, quod dicitur quaſi poſſeſsionẽ filiationis ſufficere, etiam vbi agitur de hæreditate obtinẽda. Paul. de Caſt. in cõſ. 151. lib. j. & in conſ. 392. col. fi. lib. ij. Corn. in conſ. j. col. x. in fi. lib. iij. Deci. in conſ. 54. col. fi. tamen doct. cõueniunt in hoc, ꝙ excepta cauſa conſanguinitatis aut parẽtelæ, teſtimoniũ de auditu non ſufficit. ¶ Sed multa ſuper hoc diei poſſent: quia Deci. fuit ſibi cõtrarius in cõſ. 321.
6 col. pen. ¶ Et aduertendum, † ꝙ ad hoc, vt probetur cõſanguinitas per teſtes de auditu, debent cõcurrere duodecim requiſita, quæ enumerãtur in d. c. licẽt ex quadã. Paul. de Caſt. in d. cõſi. 56. col. ij. poſt med. lib. j. Soc. in conſ. 47. col. iij. in fi. li. iij. Cor. in cõſ. 146. lib. iij. & circa illud requiſitũ, quòd teſtes debent deponere ſe dici audiuiſſe poſt litẽ motã. Addo quòd ſi teſtes deponerent ſe dici audiuiſſe poſt litẽ motã, non facerẽt etiã præſumptionẽ. Deci. in cõſ. lxxxij. col. j. allegat archi. in c. j. xxxv. q.
7 vj. vbi verò ſumus non in antiquis † teſtimoniũ de auditu, licẽt non probet. l. teſtium. C. de teſtibus. c. tã literis. de teſtibus c. inquiſitionis. de accuſa. tamen transfert onus probãdi in aduerſarium. Archi. in c. hoc videtur. xxij. quæſt. v. quod dictũ pro mirabili refert & ſequitur Roma. in ſing. 341. Teſtimoniũ de auditu. Deci. in conſ. 272. col. ij. circa med. & in cõſ. 595. col. j. in fi. addo Soc. in cõſ. 195. col. ij. circa med. ver. ij. principaliter. lib. ij. & vltra Soc. & Deci. addo Bal. in cõſ. 219. Teſtes. col. ij. li. iiij. Curtiũ ſeniorẽ cõſ. 70. col. ij. circa med. ¶ Sed aduerte: quia nõ ſine cauſa Rom. in d. ſingulari. 341. reputat hoc dictũ mirabile: quia videtur cõtinere iniquitatẽ, ſi ita ſimpliciter intelligatur. Nam pone, quòd perſonæ à quibus teſtes dici audiuerunt, agant in humanis, & poſsint examinari, nonne videtur durum, quod teſtes deponentes de auditu, faciant talem præſumptio-

8 nem,quæ onus probandi transferat in † aduerſariũ, imò iſto caſu præſumptio & ſuſpicio videtur contra partem producentem teſtes,cur non eos produxerit, & examinari fecerit, qui veriſimiliter facti veritatẽ magis intelligerent,& à quibus alij dici audiuerunt. Pro hoc quod ſcribit Aret. in conſ. xiij. colũ. vj. verſi. præterea,cùm in matrimonio. & in conſ. 82. col. iij. ver. niſi fortè obſtaret. vbi, quòd ſuſpicio eſt contra partem, quæ paucos teſtes ſibi magis amicos fecit examinari ſuper eo, in quo dicitur multos fuiſſe præſentes, ob id iſtud dictum videtur intelligendum mortuis authoribus teſtium, id eſt, perſonis, à quibus teſtes audiuerunt, vel eis longè adeò abſentibus, quòd examinari non poſsint. Aliâs iſtud dictum videtur durum & abhorrens à iuris ratione & æquitate. ¶ Nec dicatur iſtud dictum intelligi per docto. quando teſtes deponerent de auditu à parte: quia tunc tractaretur de confeſsione extraiudiciali, quæ pręſente parte plenè probat: ea verò abſente, ſemiplenè: vt habetur in d. l. admonendi.

9 ¶ Vnum † etiam omittendum non eſt in hac materia teſtimonij de auditu, quòd tale teſtimonium quia fundatur in iure ſpeciali, proſternitur, ſi teſtes in aliquo deficiant. Rapha. cuma. in conſ. 78. Viſis libello. colum. ij. ver. ad quartum. Quod dictum pro notabili refert & ſequitur Curtius Iunior in conſil. 17. in princ. vbi idem dicit in probatione famæ. & allegat in arg. tex. in l. eius militis §. militia miſſus. ff. de teſta. mili. vbi, quòd ius ſpeciale faciliùs tollitur, quàm ius cõmune, tanquàm debiliùs. Addo vltra Curtium Anchara. in conſ. 194. In cauſa & quæſtione Ioannis. colum. ij. verſ. non eſt etiam veriſimile. Vbi, quòd de facili inueniuntur teſtes, qui dicant ſic & ſic audiuiſſe. & ſic ſentit Ancha. quòd tale teſtimonium de auditu non ſolum ſit debile, ſed etiam multum ſuſpectum. & hoc dictum Anchara. optimè videtur facere ad id, quod ſuprà proximè dixi: quòd

10 teſtimonium † de auditu non videtur inducere præſumptionem, quæ onus probandi transferat in aduerſarium, quando ſuperſunt perſonæ à quibus dici audierunt.

11 ¶ Quæro † etiam in præmiſsis, & ad intellectum pręmiſſorum, in caſibus, in quibus admittitur teſtimonium de auditu vel ad plenam probationem, vel ad præſumptionem: quo caſu neceſſe eſt, quòd nominentur perſonæ, à quibus teſtes dici audiuerunt: vt habetur in dict. capit. licèt ex quadam. de teſtibus. an ſit neceſſe, ꝙ teſtes dici audierint ab eiſdem perſonis: aut ſufficiat, quòd à pluribus & diuerſis perſonis dici audierint. Corn. ĩ cõſ. 78. co-

78.col.j.in fi.libr.iij. quòd non nocet diuerſitas perſonarum,à
12 quibus auditum ſit.¶ Sed † contrarium tenet Alexan.in conſi.
82.col.ij.verſic.præterea ſecũdum Hoſtien.lib.j.vbi, quòd teſtes
dicuntur ſingulares,quando dicunt ſe audiuiſſe à diuerſis
perſonis,allegat Hoſtien.& Ioan.And.in d.c.licèt ex quadam.
ſequitur Deci.in conſi.311.col.iiij.in fi.& iſta opinio magis pla
cet:maximè.quia,vt dixi,iſtud teſtimoniũ de auditu valdè fun
datur in iure ſpeciali.Ideò ſpecialia non ſunt multiplicáda.l.j.
C.de dotis promiſſ.& quia aliâs dicit Anchar.in d.conſil.194.
de facili poſſent inueniri teſtes,qui dicerent ſe audiuiſſe vnus
ab vno,alter ab altero.& ſic deinceps.
13 ¶ Ampliùs † circa materiam teſtium in antiquis,ſciendum eſt,
quòd admittũtur in antiquis etiã teſtes domeſtici,etiam vxo-
ris,alijs deficientibus probationibus.Bald.in c.j.§.vaſallus.cir-
ca fin.ſi de feudo fuerit controuerſia inter domin.& agnat.per
text.in l.ij.C.quan.& quibus quart.pars.lib.x. ſequitur Bertachinus
in prima parte ſui repertorij,in verbo:domeſticus.verſ.
23.cuius dicta ad verbum trãſportauit Aufrerius in deciſ.Tho-
14 loſa.quæſt.iiij.¶ Sed aduertẽdum † circa hoc dictum. nam aut
quæritur de teſtimonio domeſticorũ per ſenſum corporis aliũ,
quàm auditus:puta,ꝙ ipſi domeſtici ſciant factũ per viſum aut
auditũ proprium,ſi ſit quæſtio de probando aliquã confeſſio-
nem extraiudicialem,& iſtud videtur impoſsibile:quia in ma-
teria probatiõis antiquũ dicitur quod excedit centum annos,
vt ſuprà dictũ eſt ab initio huius primæ partis tractatus. Ideò
oporteret rem probari per domeſticũ excedentem annos de-
cem ſuprà centũ.quotuſquiſque enim inueniatur,qui perue-
15 niat ad id ætatis. Aut † quæritur de teſtimonio domeſticorum
per auditũ auditus, & ſic per auditũ alienum. in caſu quo tale
teſtimoniũ admittitur,& tunc poſſet procedere dictum Bald.
in his,quæ in domo tantũ fieri conſueuerunt, & quæ per alios
ſciri nõ poſſunt,quo caſu teſtimonium domeſticorũ admitti-
tur etiam in non antiquis modò deponant concludenter per
ſenſum corporis,aliter quam per auditũ alienum.l.cõſenſu. C.
de repud.vbi Bald.Bart.in l.ſi quãdo.col.fi.C.vnde vi.Alexan.
in conſ.24.col.iij.poſt med.verſ.pro hoc bene facit.lib ii. Imò
in talibus teſtes domeſtici pręferũtur alijs,tanquã meliùs ſcien
tes veritatẽ facti.l.quotiens.vbi Bart.C.de naufra.lib.12.Areti.
in conſ.13.Viſo.col.vij.verſ.venio nunc ad quintũ. ſed in alijs,
quę per alios etiã nõ domeſticos ſciri poſſunt,nõ puto admitti
teſtimonium domeſticorũ.& ſic dictum Bald.videtur reſtrin-

gendum in his,quæ niſi per domeſticos de facili ſciri non poſſunt,prout in caſu,in quo loquitur Bald.ad ſciẽdum an aliqua
16 bona fuerint poſſeſſa,tanquam feudalia. ¶ Ampliùs † cõſidero,quòd Bertachi.& Aufrerius malè videtur intellexiſſe Bald. in d.§.vaſallus.quia Bald.ibi nõ dicit,quòd admittatur teſtimonium domeſtici pro domeſtico in antiquis.Imò ſenſus Bald.videtur, ꝙ in iſtis antiquis quãdo agitur de probando bona eſſe feudalia,poterũt interrogari domeſtici cõtra domeſticũ:vt cogantur deponere,an talia bona fuerint poſſeſſa,tanquã feuda
17 lia in ſubſidium.nam † Bald.in ſpecie loquitur de vxore,quæ regulariter cogi nõ poteſt ad deponẽdum contra maritũ. l. ij. C.de teſtib.ſed hoc fallit in ſubſidium,propter inopiã probationũ,quando veritas aliter haberi nõ poteſt.Abb.in c.in litteris.in fin.de teſtib. Alexan.in conſil.ij.in vltimo dubio.lib. vij. capella Tholoſa.q.iij.licet ſecùs in marito,qui cogitur teſtificari contra vxorẽ,vt ibi habetur per capellam. & in deciſ. 123. quia non imminet ratio periculi in marito deponente contra vxorẽ,quæ in vxore deponente contra maritũ.ad quod reſpectum videtur habuiſſe Bald.in dict.§.vaſallus.vt ſcilicet in iſtis antiquis,quorũ probatio eſt difficilis, vxor cogatur teſtificari contra maritũ:& domeſticus contra domeſticum,& quod iſte fuerit ſenſus Bald.probatur ex lege quam allegat in dict.l.ij.C. quan.& quibus quarta pars.lib.x.vbi glo.in verſic.iurata fide. notat ꝙ vxor cogitur manifeſtare bona hæredibus mariti per iuramentũ,& ſimiliter vaſalli feuda.Conuertẽda eſt igitur cõcluſio,ꝙ in antiquis domeſtici coguntur teſtificari contra domeſticos.Pro eis autem teſtificari non poterunt, niſi vt ſuprà.
18 ¶ Iſtud † autẽ,quòd domeſtici coguntur teſtificari contra domeſticos in ſubſidium,videtur intelligendũ in his, quæ de ſui natura ab alijs ſciri nõ poſſunt: & ſic ab alijs probari non poſſunt,prout in his,quæ fiunt in domo:per ea,quæ not.Anto.de Butr. Imol. & doct.in c.tertio loco.de proba. Anto.de Butr.in
19 conſ.24.Quæſtio hæc.circa fi. vbi teſtis † inhabilis admittitur in ſubſidium,quãdo res per alios veriſimiliter probari non poteſt,nec actu,nec habitu:ſecùs ſi habitu,licet nõ actu. & in terminis coactionis teſtium,ita tradit Alexã.in conſ.64.col.ij.ver
20 ſic.ſecũdò reſpondeo.lib.j.In hac † etiã materia antiquitatis, nõ ſolùm admittitur probatio leuior:verũ etiam ipſa antiquitas probationẽ videtur præſtare.puta conſtitutũ nõ operatur, niſi probetur, ꝙ conſtituens rem teneret,& poſſideret tẽpore conſtituti.Ang.& Alex.in l.quãuis.§.ſi cõductor.ff.de acquir.

poſſeſ.cum

poſſeſ.cũ ſimil.vt per Deci.in conſ.400.col.pen.in princ.Iaſ.in l.quotiens.col.iiij.C.de rei védic.Illud tamen fallit in antiquis in quibus nõ eſt neceſſe probare poſſeſsionẽ conſtituentis de tempore cõſtituti:ſed illa præſumitur.Soci.in conſ.187.In controuerſia.col.v.verſ.ſecũda ratio.lib.ij.ſequitur Deci.in conſi.302.col.iij.verſ.nõ obſtat,quod nõ apparet,ꝙ poſſeſsio.allegat Paul.de Caſtr.in conſ.81.In cauſa,quæ vertitur inter reuerendum patrẽ.col.ij.in fi.verſ.patet etiã ex inſtrumẽto.lib.ij. vbi, ꝙ poſſeſsio probatur per inſtrumentũ antiquum,in quo dicitur poſſeſsionẽ eſſe apud talem.quod Paul.dictũ etiam refert & ſequitur idẽ Deci.in conſ.36.col.iiij.verſ.j. igitur nõ obſtat. Addo Panor.in c.cũ nobis.col.ij. de præſcriptio. quẽ ſequitur Curtius iunior in conſ.90.col.fi.vbi,ꝙ in antiquis poſſeſsio poteſt probari per ſola inſtrumẽta. Addo vltra Deciũ & Curtiũ Socin.in conſ.106.col.ij.lib.iij.vbi idẽ voluit,quod in d.conſil. 187.ꝙ ſcilicet in antiquis præſumitur poſſeſsio conſtituentis de
21 tempore cõſtituti.Sed † aduerte:quia iſtud dictũ, ꝙ probetur poſſeſsio ex inſtrumento antiquo in præiudiciũ tertij,videtur dubitabile,quãdo talis poſſeſsio afferret graue præiudiciũ,puta:quia ex ea inferretur ad probationẽ dominij. & iſtud dictũ eo caſu videtur contra cõmunem cõcluſionẽ doct.ſuprà firmatam,ꝙ verba enũtiatiua inſtrumẽti,nõ probant contra tertiũ, in antiquis,ſiue prolata ſint principaliter & directò propter ſe, ſiue incidẽter propter aliud.Ideò nõ putarẽ, ꝙ ex ſimplici conſtituto in antiquis probetur poſſeſsio cõſtituentis,quando per tales conſtitutũ agitur de probatione dominij cõtra tertium, quò ad plenã probationẽ.ſed ſemiplena tantũ inducatur probatio,quę ſuppleatur ex alijs indicijs aut adminiculis:iuxta ea, quæ in præcedẽtibus dicta ſunt de probatiõe verborũ enũtia-
22 tiuorũ in antiquis,cõtra tertiũ.Nec obſtat † dictũ Bald.allegatum per Soci.in dictis cõſilijs.in authã.quas actiões. circa fin. C.de ſacroſan.eccleſ.vbi,ꝙ poſſeſsio probatur per inſtrumẽta ſucceſsiuè facta ſuper poſſeſsiõe & reditibus:per l.Põponius.ff. quibus modis vſuſfruct.amitta.quia Bald.loquitur in pluribus inſtrumẽtis quę æquipollent probatiõi famę,vt in pręcedentibus dictũ eſt.nimirũ ſi ex talibus pluribus inſtrumentis fit plena probatio: quia fama in antiquis plenè probat,etiã vbi agitur de graui præiudicio,& de probatiõe dñij:vt ſupra vidimus. ¶ Non obſt.etiam Abb.in d.c.cũ nobis.quia Abb. loquitur eo caſu,quo etiã probaretur poſſeſsio in recẽtibus:puta quãdo in ſcriptura continetur,quòd quis miſſus eſt in poſſeſsionem rei,

authoritate iudicis, ita quòd per ſcripturam notarij apparet, quòd miſſus apprehendit poſſeſsionem. vel quado in rei præſentia venditor tradidit rem emptori: & de hoc notarius atteſtatur. & quando Abbas loquitur de conſtituto, præſupponit habilia aliunde, id eſt, quòd non ſit dubium de poſſeſsione conſtituentis: per l. qui teſtamento. in princi. ff. de teſtamen.

23 ¶ Sed dicet † aliquis: quando producitur inſtrumentum de antiquo, non videtur neceſſaria probatio notariatus, ſed ille præſumitur propter antiquitatem temporis. Bald. in authent. quas actiones. circa fin. & infrà dicemus. ergo eadem ratione idem videtur dicendum in conſtituto, aut recognitione, quòd præſumatur poſſeſsio de tempore conſtituti, aut recognitionis in antiquis. ita, quòd agens ex tali conſtituto aut recognitione habeat intentionem fundatã, ſaltem donec probetur de cõtrario. Reſpõdeo, quòd magna inter iſta videtur ratio diuerſitatis. primò, quia in notariatu nõ agitur de præſumenda ſubſtantia rei, ſed de qualitate aut ſolẽnitate tãtũm requiſita ad fidem inſtru-

24 menti: quæ † qualitas aut ſolennitas faciliùs præſumitur, quàm ſubſtantia. arg. no. per Bart. & doct. in l. certi condictio. §. quoniam. ff. ſi cert. pet. vbi quãdo aliquid nõ poteſt probari, niſi per inſtrumentũ: eius tamen qualitas probari poteſt per teſtes. Simi-

25 liter † licèt reſcriptum teſtibus probari non poſſet, ſed ſcripturam requirat: Bald. in l. humanum. C. de legibus & in l. nec exẽplo. C. de falſis. Moder. in rub. extrà de conſtitutio. qualitas tamẽ reſcripti teſtibus probari poteſt. c. auditis. vbi Abb. in ij. nota. de reſti. in integ. Dec. in c. paſtoralis. col. iij. in prin. de reſcri. ſed quando agitur de probatione dominij, aut poſſeſsionis, dicitur agi de probatione ſubſtantię & ipſius negotij principalis. ¶ Secundò reſpõdeo, quòd lex faciliùs præſumit pro inſtrumẽto publico, quàm pro adſertionibus priuatorũ aliquid aſſerẽtiũ ſuper dñio aut poſſeſsiõe, ex qua inferatur ad probationẽ dñij.

26 ¶ Sed rurſus † inſtabit aliquis: tu dicis, quòd in antiquis probatur poſſeſsio conſtituentis aut recognoſcentis de tẽpore conſtituti aut recognitionis ſemiplene: ergo fortiùs videris cõcedere, quàm Socin. & Dec. qui dicunt præſumi talem poſſeſsionem in antiquis. Probatio enim ſemiplena plus videtur in ſe habere, quàm præſumptio: vt habetur in l. admonendi. ff. de iureiuran. Reſpondeo, quòd reſpectu transferendi onus probandi in aduerſarium plus efficaciæ videtur obtinere præſumptio, quàm ſemiplena probatio. Patet: quia iuris præſumptio, trãsfert onus probandi in aduerſarium. l. fin. in prin. ff. quod metus cauſ. l. nu-

ptura. in

ptura. in fin.ff.de iure dot.l.ſi chirographum.l.verius.& l.ab ea parte.ff.de probatio.l.generaliter.§.ſi petitum.ff. de fideicom. liber.l.ſiue poſsidetis.C.de proba.c.ex inſinuatione.de procur. c.vnic.vt eccle.benefic.Oldr.in conſil.261.In vnione.& in cōſi. 277.Quod Abbas.in ſi.Calderi.in conſil.v.in fin.in tit.de probatio. & tamen non ſic videtur in ſemiplena probatione: quia actor probās ſemiplenè,non obtinet,licet reus nihil probet,niſi ſit caſus,in quo actori deferatur iuramentū ſuppletiuū.& quòd
27 iuris præſumptio efficacior † ſit probatioe ſemiplena apparet: quia iuris præſumptio dicitur probatio liquidiſsima.l.licet Imperator.vbi glo.& doct.ff.de legat.j.& latiùs in præcedentibus vidimus,quòd nō æquè dicitur in probatiōe ſemiplena. Quòd
28 † igitur dicitur præſumptionē minus eſſe, quàm probationem ſemiplenā, id videtur intelligendū in præſumptione hominis, vel in alia leui iuris præſumptione de qua per glo.& doct.in l.ſi duo patroni.in princ.ff.de iureiur.vbi, quòd ex ſententia inter alios lata,ſit aliqualis præſumptio iuris,nō tamē talis,quę onus probandi transferat in aduerſarium:ſed quæ cæteris paribus faciat obtinere partem,pro qua talis præſumptio ſit. ¶ Sed poſſet
29 † hîc dubitari: pone, quòd aliquis habet præſumptionem iuris pro ſe,& alius ſemiplenè probat,an ſit locus iuramēto ſuppletiuo? Dic,quòd non:quia eliditur ſemiplena probatio ex præſumptione iuris,quæ eſt contra eam.l.j.cum glo.nota.vbi Barto.C. qui & aduer.quos.Roma.in conſil.91.col.pe. poſt med.verſic. Item procedit dicta regula.Iaſ.in repeti.l.admonendi.col.104. verſic.decimusnonus caſus.& ſic vides fortiorem eſſe præſumptionem iuris probatione ſemiplena.

¶ Vidimus in ſpecie multos caſus, in quibus propter antiquitatem temporis faciliores ac leuiores admittuntur probationes: ſed non erit inconueniens poſt ſpecialia ſubijcere clauſulā, aut concluſionem generalem, quòd regulariter in antiquis probationes leuiores ſufficiunt.l. ſi ſeruus ſeruum.§. inquit lex.ff. ad
30 legem Aquil.Generalis † igitur habetur cōcluſio,quòd in antiquis probationes leuiores faciliores quę ſufficiūt:& ſufficit probatio per indicia & cōiecturas.l.cēſus & monumēta.& quod ibi not.ff.de proba.l.qui ex literis.ff.de bono.poſ.ſecun.tab.c.cùm cauſam.de proba.c.cùm olim.de cēſibus.& vtrobiq; not.tradit Pau.de Caſt.in conſi.164.In preſenti cauſa,quæ vertitur coram maiore.col.j.li.ij.Anch.in conſil.310.Tres dñi magnifici.col.ij. verſ.& iſtæ probationes.& dicit idē Anch.in cōſ.vltimo col.vj.
31 in fine tertij dubij.quòd in antiquis ſufficit probatio † præſum

ptiua & adminicularis. & q̃ in antiquis ſufficiat probatio per indicia, tradit Calca. in conſil. viij. col. v. ante med. Idem voluit Iaſ. in cõſ. 128. col. j. in fi. libr. j. vbi, quòd in antiquis ſufficit probatio cõiecturalis, licèt neceſſariò nõ cõcludat. & varia ac plurima id genus dicta & exempla lector aſsiduus inuenire poterit
32 apud doct. tã legẽdo, quã cõſulẽdo. ¶ Limitatur † nunc iſta cõcluſio, quòd in antiquis probatiões leuiores ſufficiũt, vt nõ procedat contra poſſeſſorẽ aut reũ, de cuius poſſeſsionis iuſtitia apparet: quia probatio, quę fit ex tẽporis antiquitate, dicitur prçſumptiua, & cõiecturalis: ideò admitti nõ debet contra veritatem, id eſt cõtra eũ, de cuius poſſeſsionis iuſtitia apparet. ita Soci. in cõſ. 194. col. fi. lib. ij. vbi q̃n is, cõtra quẽ agitur, apparet iuſtus poſſeſſor, actor debet plenè ꝓbare, nõ obſtãte antiq̃tate tẽporis. alleg. Inno. & doct. cõmuniter in d. c. cũ cauſam. de ꝓbat.
33 ¶ Planè aduertendũ † eſt circa iſtã limitationem Soci. quia aut reus poſsidens præſcripſit rem, quã poſsidet, & tunc fruſtra tractamus de probatiõe actoris. poſito enim, quòd pleniſsimè probet de iure ſuo: talis probatio nõ releuat ſiue in antiquis, ſiue in recentibus: quia præſens ius rei, extinguit ius actoris antiquum & præſcriptum. Corne. in cõſil. 142. col. iij. ad fi. lib. iij. Aut reus nondũ præſcripſit contra actorẽ, & tunc licèt ſit iuſtus poſſeſſor cum titulo & bona fide: dico ſufficere probationes per indicia & coniecturas, in antiquis. nec obſtat, quòd actor debet plenè probare de iure ſuo: quia fateor: ſed dico, quod talis probatio in antiquis dicitur plena & legitima.
34 ¶ Secundò † limitatur dicta concluſio, vt procedat, quãdo agitur de probando aliquid, quod ſit de antiquo: tunc enim probationes leuiores ſufficiunt. Secus, ſi agatur de probando aliquid, quod nõ ſit antiquum: quia tunc illud non probaretur per inſtrumentũ de antiquo: vbi aliàs tale inſtrumentum probaret, ſi res eſſet de antiquo. Ita Dec. in cõſ. 12. col. pe. verſ. ij. dato. ſed aduerte vltra Dec. quia videtur impoſsibile, quòd res nõ antiqua probetur per inſtrumentũ antiquũ: quia nõ potuit fieri inſtrumentũ ſuper re, quæ nondũ erat de tẽpore ipſius inſtrumenti. Benè fateor, quòd inſtrumẽtum de antiquo, poſſet iuuare probationem rei non antiquæ, incipiẽdo ab origine & probando, quòd res pręſens habuit originẽ à re, de qua inſtrumentũ de antiquo loquitur: puta in caſu, in quo Decius loquitur: videlicet in cõſanguinitate de præſenti, quę nõ probatur per inſtrumẽtum de antiquo in quo ſit mẽtio de priorib⁹ gradibus ipſius cõſanguinitatis. nã tale inſtrumentũ ſolùm non ſufficeret: quia præſens con-

ſens cōſanguinitas poteſt aliter probari, incipiēdo ab vlterioribus gradibus. tñ ſi ſit quæſtio de gradu anteriore, de quo fit mētio in ipſo inſtrumento, & quòd ego ſim de deſcendentibus ab illo fortè non procederet dictum Decij: quia tunc videtur agi de re antiqua, licèt gradus ſequentes non ſint antiqui.
35 ¶ Tertiò † limitatur dicta cōcluſio, vt nō procedat in materia, in qua lex vel ſtatutū requireret plenā probationē: nam nō ſufficeret probatio per indicia & coiecturas etiā in antiquis. ita Soci. in d. cōſ. 194. col. fi. verſ. ſed ad ambo fundamēta. lib. ij. & exēplificat Soci. qñ ageretur de retractatione ſentētię per viā reſtitutionis in integrū. nā tunc probationes deſiderantur luce ipſa clariores. l. fi. in verſ. luce clarior. vbi Bald. C. ſi minor ſe maior. dixe. iſto enim caſu quo probatio plenè requiritur, non ſufficeret ſemiplena, etiam cum iuramento: ergo multò minus ſufficient indicia & coniecturæ.
36 ¶ Sed aduertēdū † circa hāc limitationem Soc. nā fateor, quòd vbi probatio plena requiritur, nō ſufficeret ſemiplena cum iuramēto: ſed dico, ꝙ in iſtis antiquis per indicia & præſumptiones fit plena probatio, non ſemiplena tm. & licèt dicatur probatio cōiecturalis: plena tñ eſt, & ſufficit talis probatio, licèt actor tēdat ad aliquid infringēdū aut impugnādū. Paul. de Caſt. in cōſ. 281. In cauſa iſta quinq;. col. ij. ver. nec obſtat, ſi dicatur. & in cōſ. ſeq. 282. col. iij. poſt med. verſ. & ſi dicatur dictus Albertus. lib. j. vbi, quòd ſolū repellitur iſta probatio coniecturalis in cauſa criminali: per l. fi. C. de proba. ſed in cauſa ciuili ſufficit, licèt tēdat
37 ad impugnationē aut reſciſionē alicuius actus. Iā † iſta limitatio Soc. aperte cōfunditur p dicta Dec. in rub. ext. de prob. col. 17. verſi. ſecūda cōcluſio. vbi, ꝙ ꝓbatio pręſumptiua habetur ꝓ vera ꝓbatione, etiā vbi reqritur ꝓbatio inſtrumētalis. alleg. Pal. in l. j. col. vj. verſ. quæro, qd ſi ſtatutū. C. de fideicō. & idē Dec. in conſ. 54. col. fi. verſ. nā ſolet Dec. Addo Alex. in conſ. 126. col. ij. poſt med. verſ. fortificatur prędicta. lib. vj. & tradūt Moder in d.
38 l. licèt Imperator. ff. de leg. j. vbi, ꝙ † ꝓbatio præſumptiua dicitur euidēs, qñ ſunt pręſumptiōes à iure approbatę. vbi tñ nō allegāt cōſilia Pau. de Caſt. ſuprà memorata. Addo etiā Calde. in cōſ. 15. in fin. in tit. de vſur. vbi, ꝙ manifeſtū quid dicitur ex ſola pręſumptione, inferēs ad vſurariū manifeſtū: licèt hoc dictū de vſurario manifeſto, ad p̄ſens nō diſcutiā. Prętereà, attenta iſta limitatiōe Soc. ſequeret, ꝙ lex ꝑcluſam eſſe voluiſſet quodāmodò viā ꝓbādi in iſtis antiqs: cū aliter ꝓbari nō poſſint, quā p p̄ſumptiōes, indicia, aut famā. Amplius dicit, ꝙ p̄ſumptio iuris habe-

tur pro notorio.c.literas.de præſumptio.c.clericos. de cohabi. cleri.& mulie.c.tua.iuncta glo.in verſic.non ex euidentia.eod. titu.glo.in c.Michael.de filijs presby.quæ iura ad hoc citat gl. pragma.ſanctio.in tit.de concubina.§.publici.in verbo,dimittitu.in fin.chart.186.

39 ¶Quartò † limitatur præmiſſa concluſio, vt non procedat in ſubſtantialibus alicuius inſtrumẽti corroſis vel deletis ex temporis antiquitate: puta indictio.licet appareant anni, ex quibus inferri poſsit,quæ indictio curreret de illo tẽpore.quia tali caſu antiquitas temporis non ſupplet fidem inſtrumenti. Ita Corn.in conſil.93.lib.iiij.reprobando Bald.in l.vnum ex familia.§.ſi omiſſa.ff.de legat.ij.¶Sed puto,quòd ipſe Corne.reprehenſione egeat,& quòd Bald.meliùs loquatur. Nam ſi ex antiquitate tẽporis præſumitur notariatus, ſine alia eius probatione,vt ſupra dictũ eſt,& inferiùs dicemus,multò fortiùs præſumi debet pro indictione,quæ declarari poſsit ex ipſa expreſsione annorũ,licet indictio ipſa ſit deleta ob tẽporis antiquitatẽ. ¶Secundò,nos videmus, quòd inſtrumentum minùs ſolenne probat ſemiplenè mortuo notario, licèt res nõ ſit de antiquo. Bart.& doct.in d.l.admonẽdi.col.viij. & ſuprà latiùs diximus, quantò fortiùs dicendum erit,quãdo defectus ſolennitatis apparet proueniſſe non ex vitio aut culpa notarij,ſed ſolùm propter lapſum temporis omnia conſumentis,& verbum aliquod ſubſtantiale corrodentis? Imò ſuprà diximus, quòd inſtrumentum minùs ſolenne, & cuius defectus proceſsit vitio notarij, omittentis aliquam ſolennitatẽ,puta locum aut indictionem: videtur plenè probare in antiquis,ex quo in non antiquis ſemiplenè probat:quantò fortiùs,quando apparet,quòd inſtrumentum ab initio fuit ſolenne,ſed poſt ob tẽporis lapſum verbum aliquod ſubſtantiale oblitũ aut deletũ ſit maximè quando ex præcedentibus aut ſequentibus ſciri poteſt, quid illud importaret?

40 ¶Nec † præmiſsis obſtat text.in c.inter dilectos. de fide inſtrum.allegatus per Corne.in d.conſ.93.libr.iiij.quia ſcriptura ibi tota nitebatur ſuper ſigillo,non mirũ,ſi conſumptio aut deletio ſigilli viciat eius fidem. Secùs eſt in inſtrumento,in quo plura ſunt alia ſolennia,&in quo ſolennitas indictionis cõſumptæ ex tẽporis antiquitate,ſuppleri poteſt ex annorum expreſsione,cũ vel interpretationes ad hoc inuẽtæ ſint,vt actus ſuſtineatur,& non pereat.l.quotiens.ff.de verbo.oblig. l.iij.ff.de teſtam.milit.cum ſimil. Baldi opinionem amplector tãquàm benigniorẽ, & de iure etiam veriorẽ:quicquid in con-

trarium

trarium arguat Corn. Prætereà, contra Corne. adduco Barto.
41 in l. nominatim. ff. de cond. & demõ. vbi, † quòd appoſitio indictionis corruptæ facta, non vitiat inſtrumentum: quia ex appoſitione annorum apparet de qua indictione notarius ſenſerit: & ſic apparet omninò de errore notarij in appoſitione indictionis ſequitur Iaſ. alia allegans in d. l. admonendi. col. 19. verſic. intellige tamen. ff. de iureiur. & in rep. col. 64. in fin. verſic. item attende. dum dicit Bart. ſi appoſitio indictionis erronea, non vitiat, quando ex annis de ea poteſt apparere. multò minus debet vitiare conſumptio ex antiquitate temporis, Aut ſaltem eadem eſt ratio, non vitiandi in vtroque. ſed magis in terminis contra Corn. adduco Imo. in l. j. ff. de his, quę in teſtam. delen. vbi, quòd ſi indictio eſt erronea & cõſumpta ex toto, & omninò non apparet, inſtrumentum non probat. ſequitur Pelin. in d. c. inter dilectos. col. vij. verſ. Vnde dicit Imo. de fid. inſtrum. & ſic Imo. & Feli. non ſolùm volunt inſtrumentũ probare, quando indictio eſt cõſumpta, ſi ex annis de ea poſſit apparere: ſed etiam ſi duo concurrant, quòd ſit conſumpta & er-
42 ronea. Itaque † facilis per nimium fuit Corn. ad conſulendum contra fidem iuſtrumenti, & fortè iudex ſentẽtiam dixerit ad formã illius conſilij. Cor. fraudando partẽ iure ſuo optimo, cuius probatio in promptu erat per inſtrumentũ eiuſmodi. Equidem non breuis ſit cõſulentium ſarcina, plerique animo oſtentandi, vt plus ſapere videãtur, opiniones rectas impugnabunt cauilloſis quibuſdam interpretationibus. & iure noſtro hodie abutimur: plurimúmque pręſtitiſſe arbitramur, quotiens clientis cauſam etiam per iniuriam ad victoriam pertulimus. ita fit, vt cruciatus nobis laboremus, dum glorię aut alieno ſtudemus commodo. Non tot, tantæque doctorum varietates in iure forent, ſi ad veritatem omnes reſpicerent: ſed enim quoties caſus conſulentis propoſitus ſit, illud primum omniũ nonnulli quęrunt, quomodò veras rectáſque opiniones, clientis deſiderio minimè cõmodas liceat effugere: etiam opiniones alias reprobatas, & ab omni ratione æquitatéque alienas manibus pedibúſque (quod aiunt) pertinaciter ſuſcipiendo ac tutando.

PRIMAE PARTIS
FINIS.

SECVNDA PARS TRACTATVS DE AMTIQUITATE temporis, Domini Aymonis Crauettæ à Sauiliano.

*

ARGVMENTVM.

De præſumptione ſolennitatis extrinſecæ, ob temporis antiquitatem, in actibus iudicialibus. Primò quidem, quid dicatur de antiquo: vt præſcriptio ſit, litem eſſe conteſtatam, partem citatam, & alias ſolennitetes ad ſententiam requiſitas, interueniſſe. Et an id ſpecificè ſit neceſſum exprimere: an verò ſufficiat generaliter complecti. Tum an in vera fictáve contumacia præſumatur quid antiquum.

SVMMARIVM.

1 *Antiquum quãdo quid præſumatur in ſententia, vt omnia præſumantur ſolenniter acta.*

2 *Sententia dicitur de antiquo, quando lata eſt contra abſentem & contumacem vera contumacia.*

3 *Contumax fictus an poßit appellare à ſententia. Et infrà quantum tempus. Et an habeatur pro abſente. Et an contra eum præſumatur ſolennitas ex antiquitate temporis decem aut viginti annorum.*

4 *Sententia lata præſentibus partibus non præſumitur habere omnes ſolennitates enuntiatas, niſi poſt lapſum tempus ad appellandum.*

5 *Pro ſententia in antiquis, an præſumitur quò ad acta, non facta de eis in ea mentione. & numer. 6. Quid de laudo. Quid de instrumento vnionu, ibidem.*

7 *Pro decreto iudicis, quando ſit præſumptio.*

8 *Sententia an præſumatur continere acta requiſita non facta de eis ſpecifica mentione diſting. Pro qua faciliùs præſumitur quò ad acta, quàm reſpectu ſolennitatis.*

9 *Pro ſententia, in qua exprimitur ſolennitas in genere, præſumitur.*

10 *Notariorum aut priuatorum actus: non tantam habent præſumptionem, quan-*

nem quantam iudicis actus. Et an in eis ſufficiat ſolennitates in ſpecie enuntiari.

11 Iudicis aſſertioni ſuper ſolennitatibus ſententiæ aut decreti quando ſtetur. Et quid de actu notarij.

12 Iudicis aſſertioni ſuper ſolẽnitatibus, quibus nec iudex, nec partes potuerunt renuntiare, non creditur.

13 Iudici aſſerenti ſe detuliſſe iuramẽtum ſuppletiuum cauſa cognita, non creditur & ſuper quibus prætereà illi non credatur.

14 Iudex, item & partes, non poſſunt renuntiare ſolennitatibus iudicij ſubſtantialibus.

15 Sententia & decretum, quid differãt. Et an æquè ſuper eis iudicis aſſertioni credatur, quantum ad ſolennia.

17 Pro ſententia an magis præſumatur, quàm pro decreto. diſtin. & nu. 18.

19 Sentẽtiæ approbatio præſumitur, ex præſentia & taciturnitate partiũ.

20 Iura pro iudice magis præſumunt, quàm pro priuato: nec tanta in eum cadit ſuſpicio quanta in priuatum.

21 Iudici an credatur ſuper cauſa, ſine qua quis actum facere non poteſt & quid de his, ſuper quibus poteſtatem non habet.

22 Iudicis aſſertioni creditur, quando eo concurrit veriſimilitudo. Et quando illa ipſa veriſimilitudo adſit. Et vnde cauſetur. nu. 23.

24 Pars an & quando contra ſententiam reclamare poſſit.

25 Sententiæ iudicis reclamans poſt debitum tempus, tenetur probare aliter eſſe, quã iudex aſſeruerit: ſi ex tali aſſertione velit arguere nullitatem.

26 Iudicij ſolennia poſſunt tacitè remittere partes præſentes, & non contradicentes iudicis aſſertioni.

27 Iudex an dicatur cauſa cognita procedere, eò quòd partes ſunt præſentes, vel contumaciter abſentes diſting. & num. 36.

28 Præſentia partis, non neceſſariò infertur ex citatione.

29 Iudicij ſolennitates, quæ potuerunt interuenire ſententiæ vel decreti iudicis tempore, præſumanturne interueniſſe. & nu. 30.

31 Notarius poteſt conficere inſtrumẽtum, & de eo atteſtari, quòd geſtum eſt, modò rogatus à partibus.

32 Sententia poſtquàm tranſiuit in rem iudicatam, ſolennitatem præſumptionem habet quando agitur ad eum effectum, ad quem iudex pronuntiauit. Et quid ſi agatur ad alium finem, modò non ex diuerſa cauſa: maximè vbi obſtat exceptio rei iudicatæ. nu. 33.

34 Notarius, item & partes poſſunt fateri factum in ſpecie: non in genere.

35 Teſtis debet ſolũ deponere ſuper facto, non ſuper iure. Et quid de notario

37 Sentẽtia, quãdo dicatur de antiquo lata, vt pro ea præſumatur, etiam in ea non facta mentione ſolennium aut actorum.

38 Iudicis arbitrio relinquendũ, quando ſententia dicatur antiqua: qui iu-

dex variè arbitrabitur ſecundũ qualitates iudicũ, qui pronũtiarint.

39 *Sententia lata de antiquo, an ita pro ea demùm præſumatur, ſi lata ſit contra præſentem, aut contumaciter abſentem: an verò etiam ſi contra abſentem non contumacem. diſting.*

40 *Sententiæ notitia, præſumitur propter temporis diuturnitatem, in his caſibus, in quibus abſens poſt notitiam habitam tenetur appellare.*

41 *Sententia an ſit de recenti vel de antiquo, vt præſumatur pro ea, diſtinctione opus: maximè an ſolennium enuntiatio ſit neceſſaria.*

42 *Contra tertium non præſumitur pro ſententia.*

43 *Sententia in quibus præiudicat tertio, videtur pariter contra tertium præſumi pro ſententia.*

44 *Res inter alios acta, quæ alijs plenè non præiudicat: an ſaltem aliquod aut quale præiudicium pariat.*

45 *Scriptura priuata inter duos cũ vno teſte integro an plenè probet. Quid de libro aſſimr: nũm præſumptionem faciat contra tertium?*

46 *Iuris præſumptio vt probandi onus transferat in alium, nũm plena requiratur probatio?*

47 *Socius criminis, an admittatur contra apprehendentem vel cuſtodientem ſeipſum. Tum quot & quales teſtes requirantur contra legis præſumptionem.*

48 *Res inter alios acta, quòd præſumptionem aliqualem & leuem faciat contra tertium.*

49 *Res inter alios acta, in antiquis, cõtra tertium inducit ſemiplenam probationem.*

50 *Pro ſententia præſumitur, quæ tranſiuit in rem iudicatam contra præſentem vel abſentem, in his, in quibus non valet ſententia ex defectu conſenſus partium.*

51 *Sententiam latam ſine cauſæ cognitione, vbi apparet ceſſat præſumptio quæ ceſſat in caſu claro, vbi aliter de veritate apparet.*

52 *Pro ſententia, quæ tranſiuit in rem iudicatam, præſumitur, etiam reſpectu ſolennitatis & ordinis iudiciarij.*

53 *Sententiæ nullitas cauſatur ex libelli ineptitudine. Et an pro ea ſententia poſſit præſumi.*

54 *Acta an probent ſententiæ ſolennitatem non interueniſſe.*

55 *Acta producenti ſufficit negare, quòd ſint alia acta. Quod ſi aduerſarius plura adſeueret, tenetur probare.*

56 *Actorum pluralitas, non præſumitur.*

57 *Sententiæ inſtrumentum, niſi fuerit publicum, & in forma probante, pro ea non præſumitur.*

58 *Præſumptio non eſt pro his, quæ non fiunt coram iudice: vt pro mandato facto in abſentia iudicis.*

Manda-

59 *Mandatum an præſumatur ex antiquitate temporis in vtranque partem acuta diſſertatio: maximè affirmatiuam. nu. 60.*

61 *Mandatum videtur probari propter antiquitatem temporis, vbi in ſententia aut inſtrumento ſit mentio de ipſo inſtrumento.*

62 *Verba enuntiatiua alterius inſtrumenti, an illud non probent, niſi inter ipſos contrahentes.*

63 *Qualitas, faciliùs quàm ſubſtantia probari poteſt. Item & faciliùs inducitur. num. 64.*

64 *Mandatum an probetur propter antiquitatem temporis, in actu, ad quem quis veriſimiliter non accederet ſine mandato.*

65 *Mandati ratificatio præſumitur ex antiquitate temporis, vbi agitur de modico præiudicio.*

66 *Mandatum de cuſtodiendo, præſumitur ex temporis antiquitate: & diuturnitate cuſtodiæ præcedentis.*

67 *Mandatum præſumitur, concurrentibus quaſi poſſeſſione, & diuturna patientia & quid de mandato vicarij epiſcopi. nu. 68.*

69 *Mandati extrinſeca ſolennitas præſumitur, concurrentibus aliquibus indicijs aut coniecturis.*

70 *Mandatum præſumitur ex antiquitate, quando agitur de fauore & commodo allegantis mandatum.*

EX præmiſsis abſolutam habemus primam hanc partem tractatus noſtri de temporis antiquitate, circa materiam probatoriã. In qua ipſa prolixior longè fui atque exiſtimarẽ: ſed nõ potui Breuius ſcribere, pro difficultatũ & caſuũ onere nõ breui. Veniamus interim ad ſecundã partẽ circa materiã præſumẽdę ſolennitatis extrinſecæ ob tẽporis antiquitatẽ in actis iudiciali bus, quando quid dicatur de antiquo, vt fiat, talis præſumptio. & de quæſtionibus oportunè occurrentibus, ſecundum materiam ſubiectam.

1 ¶Primò igitur † quæro, in hac ſecunda parte, quãdo quid dica tur de antiquo in ſentẽtia, vt omnia prẹſumãtur ſolẽniter acta: puta litẽ fuiſſe cõteſtatã, partẽ citatã & aliàs ſolẽntates fuiſſe ad hibitas neceſſarias ad ipſam ſententiã. Reſpondeo, ꝙ vario modo res dicitur de antiquo in hac materia. nam quandoquẽ ſuffi cit lapſus decẽ dierũ, quod tẽpus datur ad appellandũ. nã ſi lapſum ſit tẽpus appellãdi, & ſolẽnitates enũtientur in ſentẽtia & illa feratur præſentibus partibus & nõ appellãtibus, omnia prẹ ſum untur ſolenniter acta: prout in ſententia enunciatur. Bartol. in l. prima. C. de rela. in l. acta. ff. de re iudic. & in l. fin. ff. quando appell. ſit Bal. in cõſ. 117. Citatio. lib. iiij. Abb. in conſ.

92.col.j.in fin.lib.j.& in conſ.60.col. fi.lib.ij.Veronenſis in cõſil.6:.col.iij.& iiij.Alexa.in conſ.42.Viſo proceſſu.circa princ. lib.iiij.Deci.in conſ.42.col.vj.verſ. ecundò hoc deducitur.Aufre.in deciſio.Tholoſa.q.328.habetur in auth.ſi quis in aliquo
2 documento. vbi Iaſ.in fi.cõmentſ.C.de eden.¶ Idem,† ſi lata ſit ſententia contra abſentem& contumacẽ vera contumacia. Rota deciſ.·01.ſi petatur.in nouis.Corn.in cõſ.278.col.ij.& libr.iiij.& opi.quòd requiratur vera contumacia:atteſtatur cõmuniter Aret.in conſ.62.In facto.col.ij.Addo Geminia.in cõ
3 ſil,53.col.iij.circa med.¶ Sed quòd † idem ſit in ficto contumace,tenet Feli.in c.quoniã contra.col.14.in fi.verſ.quarta cõcluſio.de proba.ſed magis placet prima opinio. nã fictus contumax poteſt appellare:vt habetur in l.fin.ff.de reſti.in integrum in l.properandum.§.ſinautem reus.C.de iudi.&in l.ea,quę.C. quomodò & quando iud.ergo intelligitur, quòd poterit appellare intra decem dies à die notitiæ habitæ de ſententia. auth. hodie.in glo.C.de appel.c.concertationi.de appel.lib.vj.quod procedit,licèt ſtatutũ dicat, quòd tẽpus appellandi currat à die ſententiæ.Corn.in conſ.17.col.iiij.lib.j.& ſic apparet,quòd fictè contumax non habetur pro pręſente,ſed pro abſente:nec propter contumaciã fictam,cẽſetur approbare ſententiã: quia ſi cenſeretur approbare, non poſſet appellare. Si nõn cenſetur approbare ſententiã:ergo nec ſolẽnitates in ea enuntiatas: & ſic quò ad iſtum caſum fictus contumax habebitur pro abſente: vt ſolennitas enuntiatorũ in ſententia nõ præſumatur contra eũ,poſt lapſum decẽ dierum à tẽpore ſententiæ:ſed cõputabitur iſtud tẽpus decem dierũ à tempore notitiæ. Poteſt tamen dici,quòd contra fictũ contumacẽ præſumatur ſolennitas ex antiquitate tẽporis decẽ aut viginti annorũ:per id quod ſcribit Geminia in conſ.53.co.iij.antè med.¶ Aduertendum au
4 tem † hic eſt,quòd licèt Barto.& doct. plerique in hac materia ſimpliciter loquantur,quòd tales ſolẽnitates enũtiatæ in ſentẽtia præſumantur,quando lata eſt ſententia præſentibus partibus:nec diſtinguant,an lapſum ſit tẽpus appellandi vel non: tamẽ neceſſariò debent intelligi poſt lapſum tẽpus ad appellandũ.nã qua ratione ante lapſum id tẽpus poſſunt, nõ cenſentur approbare ſententiã:eadẽ nec enũtiata in ea.& ita intelligunt moder.in d.c.quoniã contra.vbi Feli.col.14.verſ. quarta cõcluſio. Decius col.21.verſ.ij.prædicta concluſio.de probati. Addo Paul.de Caſtr.in cõſ.xvj.ſi põderentur.col.ii.verſ. reſtat nunc reſpondere.lib.j.Bal.in d.conſ.2 7.lib.iiij. Abb.in d.cõſ.92.lib.
j.vbi

j.vbi Bal.Paul.& Abb.hoc volũt procedere,quãdo pars nõ appellauit, & conſequenter lapſo tẽpore ad appellandũ: quia ante eius lapſum dici non poteſt,quòd non appellauerit,cùm adhuc poſsit appellare.

5 ¶Secundò † quæro in hac ſecunda parte,tu dicis quòd vbi lapſum eſt tẽpus appellandi,ſententia dicitur de antiquo,quò ad hoc,vt præſumantur ſolennitates enũtiatæ in ea,quando eſt lata contra præſentẽ vel verè contumacẽ:quæro inquã, an iſtud procedat indiſtinctè etiã quòd tales ſolennitates non enũtientur in ipſa ſententia. Paul.de Caſtr.in conſ.202.In cauſa confiniũ.col.iij.libr.primo.refert Innoc.in c.cùm in iure.de offic.de legat.tenentem quòd ſic.Paul.tamen non bene firmat, niſi ſirmus in antiquis opi.etiam Innoc.quòd præſumantur ſolennia ſententiæ poſt decurſa fatalia,& ſic poſtquàm ſententia tranſiuit in rem iudicatam:licèt illa in ſententia non exprimantur, ſaltem in antiquis,tenet Veronenſis in conſil.xxvj.In ſecundo dubio.& in conſ.63.colum.iiij. verſ. vltra etiam prædicta. idem videtur tenere Corn.in cõſ.333.col.iiij.poſt med.libr.j.vbi, ꝙ creditur ſententiæ antiquæ,licèt acta non producantur,maximè ſi acta refert.ergo idẽ videtur velle, licèt acta non referat. idem & clarè voluit Gozadi.in conſ.96.col.fi.verſ.ſextò adduco.vbi,quòd præſumitur pro ſententia,quò ad citationem lapſo tempore ad appellandum,licèt de citatione mentio nõ fiat. idem voluit Felin.in d.c.quoniam cõtra.col.xix.verſ. quinimò eſt vnus caſus,vbi, ꝙ præſumitur pro decreto in antiquis, etiã quò ad ſolennitates in eo non expreſſas.idem voluit Iaſo. in l. iiij.§.condẽnatũ.col.ij.circa med.ff.de re iudic.vbi,quòd præſumitur pro ſententia, à qua non fuit appellatũ,reſpectu citationis,licèt de ea in ſentẽtia mẽtio nõ fiat.poſt Spec.per eũ allega. & quod nõ requiratur enũtiatio in antiquis,tenet Aret.in cõſ.

6 36.col.fi.verſ.ad ſecũdũ dico breuiter.Sed † contrariũ etiã in antiquis,tenet Pau.de Caſt.in cõſ.76.In facto iſto quatuor.co.ij. li.ij.vbi, ꝙ nõ præſumitur pro ſentẽtia etiã in antiquis quò ad acta,niſi de eis fiat mẽtio in ſentẽtia.Idẽ voluit Bal.in cõſ.204. Longũ thema.col.ij.circa med.ver.& hæc vera,ſi cõſtat,&c.lib. iij.Idẽ videtur velle Alex.in cõſ.125.col.ij.verſ. prętereà prædicta ſentẽtia.lib.ij.Pro hoc,quod ſcribit Aret. in conſ.68.col.iij. poſt med.verſ.præterea poſito, vbi quando iudici creditur atteſtanti de actis,intelligitur quãdo de eis atteſtatur particulariter.Ad idem quòd ſcribit Pau.de Caſt.in cõſ.139. Pro declaratione eius, de quo quæritur.ante fin.libro primo.vbi, quòd

laudum,in quo enũtiatur inſtrumentũ tranſactionis inter pręſentes,ipſam tranſactionem non probat, quando tenor ipſius tranſactionis in ſpecie non exprimitur. Ad idem quod ſcribit Oldr.in conſ.262. In quæſtione.col.ij.verſ.Sed prædictis obſtare videtur,vbi ſi in inſtrumẽto vnionis dicatur,quòd vnio fuit facta cum omnium iurium ſolennitate:talia verba nõ probant ſolennitates pręceſsiſſe,niſi in ſpecie exprimãtur omnes ſolennitates ad vnionem neceſſariæ. Ad idem,quod ſcribit Rota deciſ.190.Quo ad reuocationem. in nouis,vbi,quòd non ſufficit confeſsio appellati,quòd fuerit appellatum,niſi dicatur & probetur in ſpecie,quòd fuerit appellatum infra decem dies,& per habentem poteſtatem interponendi ipſam appellationem, de quo dixi in conſ.xxix.col.ij.poſt med.& ſuprà etiam dictum eſt in prima parte. Addo. Deci.in d.c.quoniã contra.col.22.in fin.
7 verſ. & iſtud † quod dictũ eſt de decreto.de probati.vbi,quod tunc demũ præſumitur pro decreto iudicis,quando in eo enũtiantur ſolennitates ad actum neceſſariæ.addo Bal. vltra eum in c.in preſentia.col.fi.de renunti.Soci.in conſ.29.col.v.in fin. verſ.ſecundum argumentũ,ſimiliter non obſtat.lib.j.vbi,quòd non præſumitur ſolennitas extrinſeca, de qua non fit mentio in inſtrumento,quãuis potuerit adhiberi de tempore actus: & quãuis partes illi potuerint renuntiare.& in decreto tradit Bal. in conſ.184.Ad intelligentiã.circa princ.lib.ij.Paul. de Caſt. in conſil.174.Contra ſuperiùs conſulta col.ij.verſ.Prætereà dicebat
8 Bal.lib.j.¶ Quid † tenẽdum in tanta varietate & difficultate? Breuiter reſoluendo:aut loquimur in præſumptione ſentẽtiæ reſpectu actorum:aut reſpectu ſolennitatũ. Si reſpectu actorum,quæ pertinent ad iuſtitiam cauſæ:puta circa teſtes,inſtrumenta aut aliàs probationes,conſiderandum eſt,quòd faciliùs præſumitur pro ſententia quò ad acta,quã reſpectu ſolennitatis. Bal.in cõſ.492.In cauſa vertente inter Blaſium.col ij. in fi. verſ.modò reſtat reſpondere.lib.iij.Soc.in conſ.158.col.iij.in fi. verſ.ſed ego etiam reſpondeo clarius.lib.ii.Deci.in c.ſuper eo. col.j.in fi.ver.quartus & vltimus caſus eſt.de appella.& in cap. cõſuluit.j.ante fi.eodem titu.Ideò reſpectu actorũ videtur præſumi debere pro ſententia,ſiue referat acta,ſiue non:quia non eſt veriſimile ꝙ iudex aliquẽ condẽnauerit vel abſoluerit, ſine probationibus.& ita in probationibus loquitur Alex. in conſ. 105.in prin.lib.v.vbi, ꝙ præſumitur iudicẽ pronũtiaſſe ex cauſa vera,& iuſta:licèt nõ appareat de probationibus,& quò ad acta probatoria.idẽ voluit Bald.in dict.c.præſentia. col.fi. de renũt.

Aut

9 Aut † loquimur reſpectu ſolennitatis,& tūc aut ſolennitas exprimitur in ſententia ſaltē in genere,& ſimiliter videtur præſumendum pro ſententia. Pau.de Caſt.in l.cū hi.§.ſi prætor.ff.de tranſact.vbi,ꝙ ſatis eſt exprimi in decreto iudicis,ꝙ cauſa,cognita proceſſerit, licèt in ſpecie nō exprimātur omnes ſolēnitates requiſitę ad tale decretū, ſequitur Alex.in cōſ.80.col.ij.lib.v.in conſil.179.col.iij.verſ.& tātò magis,ſi in inſtrumēto.& in cōſi. 213.in fi.lib.vij.Dec.in cōſ.341.col.v.in fi.in conſ.372.col.ij.poſt med. Iaſ.in conſ.40.col.pen.circa med.verſ.tertiò reſpōdetur. lib.iij.addo eundē Pau.de Caſt.in dict.conſ.174. Cōtra ſuperiùs cōſulta.col.ij.verſ.præterea dicebat Bald.lib.j.ſi verò tales ſolēnitates nō enuntiātur in ſentētia,ſecùs videtur dicendum.

10 ¶Sed dicet † aliquis,quid reſpondetur ad cōtraria ſuprà adducta,in quibus apparet,quòd tales ſolennitates debēt in ſpecie enūtiari? Reſpondeo,quòd procedunt in actibus priuatorū aut notariorū tantū,pro quibus nō ita præſumitur, ſicut pro actu iudicis.iſtā reſponſionē tradit Deci.in d.c. quoniā contra. col. 22.verſic.poſtremò in caſibus.vbi,quòd aut verba cōcipiuntur in perſonā iudicis,& ſufficit expreſsio generalis,quòd cauſa cognita aut ſolennibus adhibitis proceſſerit. Aut cōcipiuntur in perſonā notarij,& tunc requiritur expreſsio ſpecifica. & iſtud dicit colligi ex deciſione Ioan.Fabri in §.fin.inſtit. de fideiuſ. ¶Sed aduertendum circa iſtam reſponſionē Decij: quia videtur dubitabilis multū.Nam procederet quādo ageretur de prę iudicādo tertio:quia magis pręſumeretur pro actu iudicis,quā notarij,aut vnius priuati:ſed quādo agitur de præiudicio ipſarum partiū præſentium & conſentientium expreſsè vel tacitè, quare nō ita ſufficere debet generalis expreſsio ad earū præiudiciū,ſicut in actu iudicis? Præterea cōtra iſtam reſponſionem arguitur ſic.Docto.dicūt,quòd ad hoc vt ſolēnia ſentētiæ pręſumantur, requiritur quòd partes fuerint pręſentes, vel quòd habuerint notitiā,& non appellauerint, & ſic iſta pręſumptio nō fundatur propter perſonā iudicis:ſed in præſentia aut notitia partiū:quibus imputandum eſt,cur nō appellauerint: ſed conſenſerint actui iudicis,tacēdo & nō appellando,quæ ratio pariter militat in alijs actibus priuatorū,in quibus partes cōſenſerint expreſsè vel tacitè.Ob id puto nō eſſe differentiā,an verba cōſpiciātur in perſonā iudicis vel notarij,ſuper enūtiatione ſolennitatū,quādo actus legitur habitus inter partes præſentes,& quæ ſibijpſis potuerūt præiudicare,& quòd vtroque caſu præſumatur ſolennitas,licèt in genere tantùm exprimatur.

Quę tamen cõcluſio clariùs explicabitur limitationibus,quas ſtatim ſubijciã.nam iſtud intelligo,quãdo notarius ita atteſtaretur in præſentia iudicis:ſecùs ſi per ipſum ſolùm cũ ipſius officium non ſit,qualia ſint iuris ſolennia,per ea , quæ infrà dicam de enuntiatione notarij.

11 ¶Limitatur † igitur præmiſſa concluſio,ꝙ ſtatur aſſertioni iudicis ſuper ſolennitatibus ſẽtẽtiæ aut decreti,vt procedat contra ipſas partes præſentes & conſentiẽtes expreſsè vel tacitè:puta nõ appellando,aut cõtra alios cauſam habẽtes ab ipſis partibus præſentibus:ſecùs cõtra tertios abſentes.ita volunt doct. ſuprà alleg.in princip.primæ quæſtionis huius ſecundæ partis tract.noſtri.vbi expreſsè põderant præſentiã partium.& idem dico in actu notarij eo caſu,quo actus geritur inter præſentes & eos,qui ſibijpſis potuerunt præiudicare, & multò fortiùs in actu notarij procedet hæc limitatio,vt eius enũtiatio non pręiudicet tertijs abſentibus.

12 ¶Secundò † limitatur,vt nõ procedat in ſolennitatibus, quibus nec iudex nec partes potuerũt renũtiarę. Ideò ſi iudex interponat decretũ ſuper alienatione rerũ minoris, vel eccleſiæ, & aſſerat ſe adhibuiſſe plenã cauſæ cognitionem, non videtur credendũ tali aſſertioni,per l.ſi fortè.ff.de caſtrẽ.pecu.l.ſi donatione.C.de collationi.vbi latè mod er.Ita in ſpecie determinat Pau.de Caſt.in conſ.38.Super eo,quod quęritur.lib.ij.ſequitur Deci.in conſ.556.col.j.in fi.Hyppo.in ſingu.399. multi ſunt.d. Rebuffi ſuper cõcorda.in titu.de cõcluſio.Latera.conci. pagi. 251.col.j.verſic.Tertiò infertur.Idem ſequi videtur Iaſ.in l.nec quicquã.§.vbi decretũ.col.12.verſ.no.& ſecundo diligẽter. ff. de offic.procon.Ad idẽ facit,quod Iaſ.ſcribit in l.admonendi.

13 col.vij.verſ.quæro,an ſtetur.ff.de iureiuran.vbi,quòd nõ † creditur iudici aſſerẽti ſe detuliſſe iuramentũ ſuppletiuũ cauſa cognita:cũ ſine cauſæ cognitione deferre nõ poſſet. Ad idẽ facit dictũ Bald.in l.omnem.C.ad Tertullia.vbi,quòd nõ ſtatur ſoli aſſertioni iudicis dicẽtis ſe dediſſe tutorẽ cum cauſæ cognitione. quod dictũ pro notabili refert & ſequitur Iaſ. in conſ.149. col.iij.ante med.lib.ij.Ad idẽ facit Deci.in c.quæ in eccleſiarũ. col.13.verſ.nõ obſt.ꝙ præſumatur.de conſti.vbi, quòd non creditur iudici ſuper cauſa,ſine qua actũ facere non poteſt,in qua fundamentũ ſuæ poteſtatis conſiſtit. Alibi ſcribit Ang.in conſil.107.Iacobellus.in fi.quòd nõ creditur iudici dicẽti ſe ſequeſtrare poſſeſſionẽ timore armorũ,& ratione ſcandali euitandi, ſine quo ſcandalo talis ſequeſtratio fieri non poteſt, ſequitur

Dec.in

Dec.in conſ.166.col.pen.circa med. hoc etiam dictum Paul.de Caſt.in d.conſ.38.in ſpecie refert & ſequitur Feli.in c.eccleſia. S.Mariç.col.viij.verſ.vndecimò pro hac parte.extra de cõſtitu. ¶ Sed iſta limitatio videtur dubitabilis,& ea attẽta ſequi videtur,deſtructio communis cõcluſionis ſuprà firmatæ in prima quæſt.huius ſecundæ partis,quòd vbi ſentẽtia fertur cõtra pręſentes,præſumitur pro eius ſolennitatibus anũtiatis in ea.nam
14 nec † iudex nec partes poſſunt renũtiare ſolennitatibus iudicij ſubſtãtialibus:ita ꝙ ſententia ſine eis lata valeat,vt ſentẽtia:vt habetur in l.ius publicũ.ff.de pact.& in l.ſi cõuenerit.ff.de re iudi.Bald.in conſil.427. In cauſa ſpectabilis.lib.j.Guido Papæ.q. 216. cũ ſimil. Ergo ſequeretur,ꝙ licèt tales ſolennitates omnes in ſpecie enũtientur in ſentẽtia,& lapſum ſit tẽpus appellandi: non tamen præſumãtur:quia nõ credatur iudici in his,quibus per eum nec per partes renuntiari non poterat.

¶ Rurſus iſta limitatio videtur cõtra communẽ concluſionem doct. quòd ſtetur aſſertiõi iudicis in decreto,quòd illud interpoſuit cauſa cognita,etiã quòd in ſpecie nõ exprimãtur ſolennia requiſita ad ipſum actũ,ſuper quo decretũ interponitur.& loquũtur Doct.etiã in actu,in quo tales ſolẽnitates remitti nõ poterãt,vt in alienatione bonorũ eccleſiæ vel minoris:ita licèt videre in caſibus & exẽplis,in quibus docto.ſuprà cõmemorati loquũtur:in d.l.cùm hi.§.ſi prætor.ff. de tranſact. vbi Bald & Pau.& in alijs locis ſuprà relatis.iam cõtra Pau.de Caſt.in d.cõſil.38.dicit cõmunẽ opi.eſſe Soci.in conſ.115. Circa primã quęſtionẽ.in primo dubio.lib.j.cõtra Pau.etiã in ſpecie tenet Ale-
15 xan.in l.ſciendũ.col.vij.ff.de verb.oblig.¶ Sed dicit † aliquis:tu cõfundis in hac materia ſententiã iudicis & eius decretũ,quòd vtroque caſu credatur iudici ſuper ſolennibus,modò ſententia trãſierit in rẽ iudicatã:cũ tamen videãtur differẽtia: quia magis videtur credendũ iudici in decreto,quã in ſentẽtia:quia decretũ interponitur de plano:extraiudicialiter inter cõſentiẽtes & requirẽtes:ſentẽtia verò fertur inter nolẽtes per viã contentioſę iuriſdictiõis,ob id ſolẽnia ſentẽtiæ pręſumi nõ debẽt,niſi de eis appareat ex actis.ita Bald.in d.l.cũ hi.§.ſi pr̨tor.in finalibus verbis.ff.de trãſact.in l.nõ aliter.col.ij.in fi.verſ.& no.tñ. ꝙ vbi decretũ.ff.de adoptio.& in c.in pręſentia.col.fi.de renũtia.ſequit Imol.in cõſ.98.col.ij.circa med.Soc.in d.cõſi.115.col. ij.verſ.& ꝙ qñ ſuperior.lib.ij.Corn.in conſ.71.col.j.in fi.verſ.& ꝙ qñ ſuperior.libr.iij. Aliã rationẽ diuerſitatis adſignat Imol. in d.cõſ.98.col.iij.ante med.quia in decreto potuit iudex ſe in

formare extraiudicialiter, antequàm illud interponere: nimirùm, ſi in decreto magis pręſumit̃ pro iudice. Addo Bart. vltra alios in l. ambitioſa. col. pe. ver. pręterea, in iſtis extraiudicialib'. ff. de decret. ab ordi. fac. vbi ꝙ magis creditur aſſertiõi alicuius: puta decurionũ in extraiudicialibus quã in iudicialibus. idẽ voluit Old. in cõſ. 101. Quia cuiuſlibet. col. ij. ante med. Ideò doct.
16 † in hac materia, quòd præſumatur pro iudice in decreto, non diſtinguunt, an res ſit de antiquo, vel non. Ampliùs & fortiùs voluit Alex. in conſi. 80. col. ij. lib. v. ꝙ præſumatur pro decreto iudicis, ꝙ cauſa cognita proceſſerit, & ſolẽnitatibus adhibitis, licèt hoc non exprimatur in eo: dum dicit, ꝙ tantò tutiùs præſumitur, quãdo id exprimitur: ergo idẽ vult, ſi nõ exprimatur. idẽ voluit Soci. in d. cõſ. 115. col. ij. lib. j. clariùs Imo. in d. cõſ. 98. col.
17 ij. & ſeq. ¶ Sed cõtra iſtã † differentiã apertè tenet Alex. in cõſ. 105. col. j. lib. v. vbi, ꝙ magis præſumitur pro ſentẽtia, quàm pro decreto: quia ſententia trãſit in rem iudicatã: ſecus in decreto. Addo vltra Alex. quòd idem tenet Ang. in l. quęcunque. §. fin. ff. de publicia. vbi vult, quòd non præſumatur pro decreto: ſecus pro ſententia: quando eſt lata contra pręſentem, & non reclamantem: quò ad omnia enuntiata in ea, etiam quòd nõ potuerint interuenire tempore actus. ſatis eſt enim, quòd per præſentiam & taciturnitatem confiteatur quis ea interueniſſe. Sed vltra authoritatem Alex. & Ang. cõſidero rationem. Nam aut loquimur de præſumptione pro ſententia reſpectu perſonæ iudicis, aut reſpectu partium præſentium, & non reclamantium. Si reſpectu iudicis, videtur, quòd magis præſumi debeat pro eo in foro contẽtioſo, quã in foro volũtario. & ſic magis in ſententia quę dicitur fori contentioſi, quàm in decreto: quod dicitur fori volũtarij. quia in foro contentioſo timet vel timere poteſt de reuocatione ſuorum geſtorum per appellationem: ſecus in decreto, quod interponit partibus poſtulantibus. Et videmus à
18 communiter accidentibus, quòd in huiuſmodi † decretis, quæ interponuntur inter præſentes, petentes & conſentientes, nihil aliud quærit pretor, quàm partium concordiã. l. ſi conuenerit. ff. de re iudi. & rarò videas decreti interpoſitionẽ denegari metu amiſsionis emolumẽti pro decretis cõſtituti, & apud iudices pleroſq; inferiores, ſolùm valent decreta eiuſmodi ad commodum burſale, nouit Deus, ſi præter vectigal hoc, aliud iudices eiuſmodi quærunt. Videmus etiam à cõmuniter accidentibus, quòd maturiùs & deliberatiùs procedunt iudices in iudicialibus, & cõtentioſis, quã in iſtis extraiudicialibus, ob id plus placet opi.

cet opi. Alex. quòd magis præſumatur pro iudice in ſententia, quã in decreto. & ſi præſumitur pro decreto iudicis, à fortiori pro eius ſententia. Similiter ſi cõſideramus perſonas partium,
19 eadem videtur ratio, præſumendi † præſuppoſita earum præſentia & taciturnitate ex qua re approbatio ſentẽtię inducitur. Sit igitur cõcluſio, quòd præſumitur pro iudice, quò ad enunciata ſiue in ſententia, quãdo tranſiuit in rẽ iudicatã, ſiue in decreto, etiã in caſu, in quo ſolennitas enunciata nõ dependet à poteſtate iudicis, neq. partium, & in ſentẽtia, à qua non eſt appellatum: quòd omnia præſumantur ſolenniter acta, tenet Alexã. in l. ſciendũ. col. v. verſ. itẽ fallit in iudice. ff. de verb. oblig. & ibidem Alex. col. vij. verſ. pro hoc optimè facit. æquiparat iſta duo ſententiam & decretum. Imò maius dubiũ præſupponit in decreto, quàm in ſententia. Et in decreto, quòd pro eo non præſumatur, adduco Bald. ſibi contrarium, in conſil. 376. q. lib. j.
20 ¶ Nec obſtat † argumentum Paul. de Caſt. in d. conſil. 38. lib. ij. fundatum ſuper regula d. l. ſi fortè. ff. de caſtren. pecul. quia illa regula procedit in priuatis, non in iudice, pro quo iura præſumunt: nec ita contra eũ ſuſpicantur, ſicut cõtra priuatum. Ita in ſpecie reſpõdet Alex. in d. l. ſciendũ. col. vij. poſt med. verſ. & iſtã partem ſimpliciter tenuit. ff. de verb. oblig. Eandẽ reſponſionẽ ad illud conſil. Paul. de Caſtr. & ad d. l. ſi fortè. tradit Iaſ. in l. j. col. 14. in fine quinti no. ff. de officio eius. Confirmatur iſta reſponſio ex his, quę Bart. ſcribit in d. l. ambitioſa. col. pe. ver. viſis & examinatis. iũcto eo, quod dixerat in eadẽ l. ambitioſa. col. j. poſt mediũ. verſ. qro, vtrũ liceat. vbi dixerat decuriões nõ poſſe donare, niſi ex cauſa remunerationis, ſi remuneretur aliquis benefaciens, aut benemeritus de ciuitate, aut vniuerſitate. poſteà in d. verſic. viſis. quęrit Bart. an in caſibus, in quibus decuriones quid facere poſſunt ex aliqua cauſa, ſtetur eorum aſſertioni ſuper tali cauſa: puta, ſi in pręfatione donationis faciant mentionem de benemeritis: & cõcludit Bart. quòd ſic, propter qualitatem & grauitatẽ perſonarũ ipſorũ decurionum: per text. in l. j. ff. de offic. præfecti præto. & ſic apertè vult Bartol. quòd tex. in d. l. ſi fortè. ſolùm procedat in perſonis priuatis: ſecus in perſonis publicè electis: pro quibus iura præſumunt. & illud dictum Bart. refert & ſequitur Alexan in conſil. 34. ante fi. lib. iiij. Dec. in conſil. 191. col. iij. circa med. Iaſ. in cõſ. 101. col. iiij. in fi. lib. iiij.
21 ¶ Sed iſtam † reſponſionem impugnat Dec. in c. cũ ſit Romana. in tertio not. de appel. vbi vult, quòd iudici non credatur ſuper cauſa, ſine qua actum facere non poteſt. & quòd regula d. l.

ſi fortè.procedit etiam in iudice. Sed idem Dec. in d.l.j.col.10. circa medium.ff.de offi.eius,videtur velle,quòd d.l. ſi fortè.nõ procedat in iudice,quando ad eum cõmodum non pertinet,& iudex intereſſe propriũ prætendere nõ poteſt.& fortè opi.Decij in d.c.cùm ſit Romana.quòd indiſtinctè non credatur iudici in his,ſuper quibus poteſtatem non habet, ſeu quæ non dependent ab eius arbitrio,videtur verior.

22 ¶ Ideò vltra † Alex.& Iaſ. aliter & ſecundò reſpondeo ad d.l.ſi fortè.quòd non procedit, quando cum tali aſſertione cõcurrit veriſimilitudo,quòd ita ſit,prout aſſeritur.Salice.in l. ſi mater. C.de contrahen.emptio. Alex.in conſil.18.lib.iij. & latiùs ſuprà dixi in prima parte, in quinto requiſito ſeptimæ limitationis. nu.64.65.& nu.215.& ibi in terminis allegaui dictum Anchara. in conſil.277.col.fi.quod eſt repetitum in conſi.439.vbi,quòd ſtatur aſſertioni iudicis,quando aliàs nõ ſtaretur,vbi illa eſt veriſimilis:ſed dico, quòd aſſertioni iudicis ſiue in ſententia, ſiue in decreto eſt pluſquàm veriſimilis, poſtquàm partes ſunt præſentes,& nõ contradicunt,nec appellant à ſententia, eo modo tacitè ſententiã approbando.l.j.C.de poſtulan.l.j.C.ſi ſępius in integr.reſtit.poſtu.c.quod ad conſultationem.de re iudi.neque enim veriſimile eſt,quòd ſi aſſertio iudicis in eius ſententia,aut decreto veritatẽ non contineret,pars, de cuius præiudicio agitur,contineret:arg.l.cùm de indebito.ff.de probat.Ideò nõ ab re doct.loquuntur,quòd præſumitur pro aſſertione iudicis cõtra partes præſentes,vel quando ſententia trãſiuit in rẽ iudicatam,& ſic nolunt docto.quòd ſimpliciter & indiſtinctè præſu-
23 matur pro iudice,ſolùm habito † reſpectu ad qualitatẽ eius perſonæ:ſed propter veriſimilitudinem,quæ cauſatur ex eo, quòd partes acquieſcunt eius ſententiæ, & illam approbant expreſsè vel tacitè.& ex hac reſponſione,tolluntur omnes deciſiones docto.ſuprà allegatæ in contrarium,per quas apparet nõ credi aſſertioni iudicis,in his,quę non dependent ab eius arbitrio.nam ſi doct. conſideres, loquuntur quando partes non conſentiunt actui iudicis:ſed reclamant infra tempus debitum.

24 ¶ Hic tamen omittendum non eſt, † eſſe differentiam an pars reclamet infra tempus appellandi, an poſt: quia ſi infra tẽpus, reclamans nõ tenebitur probare de cõtrario:ſed ſatis erit appellanti producere ſentẽtiam iudicis,aut acta, ex quibus non appareat de veritate aſſertorum per iudicem.ſed quando poſt debitum tempus reclamatur, quia actus iudicis fuit approbatus, ſi habet iudex præſumptionem pro ſe,talis præſumptio transfert onus pro-

orus probandi cõtrarium in aduerſarium: & tenetur aduerſa-
25 riis probare aliter eſſe, quàm iudex aſſeruerit: ſi ex tali † aſſertione velit arguere nullitatẽ, quæ nũquàm tranſit in rẽ iudicatum, & de qua perpetuò dici poteſt vſq; ad triginta annos. gloſ. in c. vnde quæritur. in fi. glo. magnæ. 35. q. ix. Ang. in l. ſicut. per 30. per gloſ. ibi. C. de præſcriptio. 30. vel 40. anno. Bald. in l. ſcire oportet. §. fi. ff. de excu. tut. cum ſimil. quę Iaſ. adducit in conſil. 21. col. ij. circa fi. lib. j. Addo Bald. in l. poſt mortẽ. in princ. ff. de adoptio. vbi quòd ius agendi de nullitate eſt perpetuum niſi in cauſa ſtatus in qua durat ſolùm annis decẽ. Itaq; reclamãs contra ſententiã poſt tẽpus appellandi tenetur probare de eius nullitate vel per inſpectionẽ actorum vel aliter per teſtes quãdo de actis non apparet: quia præſumitur pro iudice, ex quo pars fuit præſens & non cõtradixit: ſed quãdo contradixit infra tẽpus, ſi nulla ſint acta, non tenebitur probare per teſtes: quia tũc iudex non habet præſumptionẽ pro ſe, niſi quatenus apparet ex actis. Ex præmiſsis apparet hanc ſecundã limitationem de iure non procedere. Et quòd imò præſumitur pro iudice in ſentẽtia lata contra pręſentes, vel à qua non fuit appellatũ, etiam quoad ſolẽnia: quibus nec iudex, nec partes potuerũt renũtiare: quia pręſumuntur interueniſſe, ex quo nõ fuit appellatũ. & licèt partes expreſsè renũtiare nõ poſſent: tñ præſumũtur adhibita, ex quo non contradixerunt. & ſic non obſt. d. l. ſi fortè. alleg. per Paul. de Caſtr. in d. conſil. 38. lib. ij. ex quo adſunt coniecturæ, ex quibus iuſtificetur aſſertio iudicis.

26 ¶ Sed † hîc cõſidero aliã & tertiã reſpõſionem ad d. l. ſi fortè. & ad dictũ Paul. de Caſt. in d. cõſ. 38. videlicet, poſito, quòd dictum Pau. ſit verũ in ſe, quòd indiſtinctè nõ credatur iudici ſic aſſerẽti: tñ ex quo partes fuerũt præſentes & nõ cõtradixerunt, dico ꝙ tacitè remittere potuerũt ſubſtãtialia iudicij: licet expreſse id facere nõ poſſent. c. fi. de ꝓba. vbi Dec. verſ. iij. reſpõderi poteſt. & idẽ Dec. in l. vinũ. col. pe. ante med. verſ. ſed reſpõderi poteſt. ff. ſi cert. pet. & hoc modo cõſiderãdo, in totũ corruit cõcluſio, ꝙ pręſumatur ꝓ ſentẽtia iudicis, quoad ſolẽnia, qñ ab ea nõ eſt appellatũ: quia ꝙ ſentẽtia teneat, qñ eſt lata contra pręſentes & nõ cõtradicẽtes, illud nõ eſt ꝓpter pręſumptionẽ ſentẽtiæ: ſed ꝓpter tacitã renũtiationẽ taliũ ſolẽnitatũ, etiã ſubſtãtialiũ. Sed tñ iſta tertia reſpõſio nõ ſatiſfacit: quia ꝓcederet, qñ appareret de actis, ex quorũ inſpectiõe apparet ſolẽnia nõ fuiſſe adhibita, nec etiã partes oppoſuiſſe defectum omiſsiõis ſolẽnitatum: ſed concluſio loquitur, quãdo ſolùm apparet de ſententia ſine actis

lata cõtra præſentes, an omnia præſumantur ſolenniter acta.
27 ¶ Quarta † reſponſio poteſt accõmodari ad conſilium Pau.de
Caſtr.quòd præſuppoſita præſentia partiũ,ceſſet ratio pręſum
ptionis:ſed tunc ſumus in caſu claro,quòd cauſę cognitio prę-
ceſſerit:quia cauſæ cognitio conſideratur, & arguitur ex hoc,
quòd iudex procedit partibus præſentibus, vel contumaciter
abſentibus.l.in cauſæ.§.cauſa cognita.ff.de minor.Barto. in l.
prolatã.C.de ſentẽ.Pau.de Caſt.in conſ.412.Viſis punctis, ſeu
caſibus.col.j.lib.ij.Soci.in conſ.46.col.fi.verſic.prætereà dicta
conſignatio.libr.iiij. Iaſ.in l.ait prætor.§. ſi iudex.col.iij.circa
med.ff.de re iudi.ſed etiã iſta reſponſio non ſatisfacit: quia ex
ſola pręſentia partiũ non dicitur iudex procedere cauſa cogni
ta.Quid enim ſi ex abrupto & velo leuato præſentem ſtatim
condemnet,dicetur ne adhibita cauſæ cognitio.ſed hoc intelli
gitur quãdo apparet de actis geſtis contra pręſentẽ vel contu-
maciter abſentẽ. Ideò ſecunda reſponſio per nos conſiderata
28 videtur cęteras anteire. Aduerte † tamen,quòd ex ſola citatio
ne non argueretur partẽ fuiſſe præſentẽ.maximè quando ne-
garet pars ſe fuiſſe citatã.Freder.de ſenis in cõſi.170.Quęſtio.
19 ¶ Tertiò † limitatur,vt procedat in ſolennitatibus,quæ potue
runt interuenire tẽpore ſententiæ vel decreti iudicis:quia quò
ad eas præſumitur pro iudice.ſecus, quò ad eas, quę tempore
actus interuenire nõ potuerunt. Ita Paul.de Caſt.in conſ.428.
Viſis & cõſideratis.col.ij.lib.j.& in d.conſ.38.lib.ij. Alexan. in
conſil.179.col.iij.verſic.item,inquantũ in priore conſil.lib.vij.
Socin in conſil.29.col.vj.lib.i.Curtius iunior in conſil.29.col.v.
in fi.d.Rebuffi ſuper cõcorda.in titu.de conclu.Latera. conci.
pagi.251.verſi.ſecũdò infertur. Addõ Bald.vltra moder.in con
ſil.376.Quæſtio.lib.j.Areti.in conſi.13.Conſultatio.col.ij.cir-
30 ca med.verſic.his ita præmiſsis. ¶ Sed nec iſta † tertia limitatio
placet.nam cõcluſio loquitur,quando iudex procedit partibus
præſentibus vel cõtumaciter abſentibus,& ſic quãdo partes ta
citè confitẽtur & approbant vera eſſe,quę in ſententia aut de-
creto enũtiãtur, quo caſu ita poſſunt cõfiteri & approbare illa
fuiſſe adhibita ante actũ,ſicut tempore actus.& in terminis ita
tenet Ange.in d.l.quæcunque.§.fi.col.ij poſt med. verſic. nec
etiã præſumitur.ff.de publicia.vbi,ꝙ nõ præſumitur pro enun
tiatis in inſtrumẽto ſentẽtię,quę nõ potuerũt interuenire tem
pore ipſius ſentẽtiæ,niſi illa lata ſit contra præſente,& nõ re-
clamante.ergo vult,ꝙ ſi dicatur ſentẽtia cõtra præſentẽ,& nõ
reclamantem,ꝙ præſumatur pro enũtiatis in ea,licèt illa tunc
non potuerunt

non potuerint interuenire. Ad idē adduco Pau. de Caſt. in conſil. 186. In cauſa, quæ vertitur Piſis. col. iij. circa med. & in conſ.
31 202. In cauſa confinium. col. ij. circa fi. lib. j. vbi, † quòd creditur enuntiatis per notarium in inſtrumento, inter ipſas partes præſentes & conſentientes: licèt illa interuenire nō potuerint tempore ipſius inſtrumenti. facit, quod ſcribit Ant. de Butr. in conſ. 32. In quæſito prædicto. circa fi. vbi, quòd notarius poteſt conficere inſtrumentum, & atteſtari de eo, quod in prçteritum geſtum eſt, quando de eo rogatus eſt.
32 ¶ Quartò limitatur, † vt procedat, quando ageretur ad eum effectū, ad quē iudex pronuntiauit: quia tunc præſumitur pro ipſa ſententia, quoad ſolénia & iuſtitiā, poſtquā ſentētia tranſiuit in rem iudicatā: ſecus ſi agatur ad aliū effectū, ita Alex. in conſ. 21. col. ij. verſ. poteſt etiam reſponderi. lib. j. vbi licèt præſumatur pro decreto iudicis, vt is minor præſumatur, cui iudex tanquā minori curatorē decreuit. Iſtud procedit, quando agitur ad ſuſtinendū validitatē illius decreti: ſecus, ſi quoad alium effectū. & pro hoc facit: nam exceptio rei iudicatę non obſtat, quotiēs agitur ad aliū effectū, aut ad aliū finē. l. vindicantē. cū l. ſeq. vbi Bart. ff. de euict. & Bart. in l. qui Romę. §. duo fratres. in v. opp. ff. de verb. obl. Soc. in cōſ. 264. in vj. q. lib. ij. ſi nō obſt. ſententia: ergo nec enuntiata in ea. arg. l. cū principalis. ff. de re
33 gu. iur. Tamen † iſtud argumentū non videtur benè tutū: quia exceptio rei iudicatę videtur obſtare, licèt agatur ad aliū finem, modò non agatur ex diuerſa cauſa. Alex. in repe. l. ſæpè. col. 6. verſ. non obſtat, quòd mutetur finis. & col. 25. verſ. ſed aduerte: quia non puto. ff. de re iudi. Ideò etiam quarta limitatio videtur dubitabilis, nec obſt. arg. Alex. quòd verba enūtiatiua propter aliud, nō probant, quādo principaliter diſputatur de veritate enuntiati: iuxt. not. per Ant. de Butr. & docto. in c. illud. de præſump. & latè ſuprà vidimus in j. parte, in materia verborum enūtiatiuorū: quia hìc nō ſumus in verbis enūtiatiuis propter aliud: imò iſta ſolennia iudicij principaliter enūtiātur propter ſe, & ad effectū principalis ſentētiæ. Puto igitur ꝙ in caſibus, in quibus obſtat exceptio rei iudicatæ, in eis procedat cōcluſio, ꝙ præſumitur pro ſententia, quoad ſolennia & iuſtitiam: & econtrà, ꝙ pro ſententia nō præſumatur, quotiēs exceptio non obſtat: quia fruſtra tunc quæritur de præſumptione.
34 ¶ Sed circa præmiſſa † quæro, dictū fuit ſatis eſſe, ꝙ iudex aſſerat in genere cauſæ cognitionem adhibuiſſe vel ſolennia proceſsiſſe, an idem ſit in aſſertione notarij aut partium, videretur

dicendũ,ꝙ ſic:quaſi partes potuerint iſta fateri ad ſui præiudi cium:cũ maiorem poteſtatẽ habeãt partes in rebus proprijs: vt ſibiipſis præiudicare poſsint,quã iudex. Cõtrariũ puto veriùs quia partes nihil poſſunt cõfiteri in his quæ ſunt iuris: quia ad eas nõ pertinet.l.ornamentorũ.ff.de aur.& arg.le.& ſic partes benè poſſunt confiteri factũ:puta quòd ita & ita factum eſt in ſpecie:ſed in genere aſſerere, quod cauſæ cognitio præceſſit, iſtud ad eas nõ pertinet,nec ad notarium:ſed ad ius &iudicem
35 miniſtrũ iuris,ſicut † dicitur de teſte,quod ſolũ debet depone re ſuper facto,nõ ſuper iure. Inno.Bald.& doct.in c.cũ cauſam. de teſtib.Bald.in l.ſolã.col.j.C.eod.tit.in conſ.81. In cauſa iſta. lib.iij.& in conſ.323.Prẹmittendũ eſt.in fi.lib.iiij.& in cõſ.425. Statuto cauetur,ꝙ nullus.lib.v.Bart.in conſ.113.Proceſſum eſt. in fi.& alibi ſæpè doct.& iſto caſu procedãt allegata in contrarium,quod enuntiatio ſolennitatũ debet eſſe ſpecifica,nec ſufficit generalis:quia intelligitur,quando fieret à notario aut ab alio,ad quem non ſpectat iudicare,quæ & qualia ſint iuris ſo lennia.& ita procedant quæ ego ſcripſi in conſ. 29. col. ij. circa med.& in notario,ꝙ non ſufficiat expreſsio aut enuntiatio in genere:tradit Iaſ.poſt Albe.in d.l.ſciendum.col.vj.verſ. limita
36 iſtam doctrinã Bart.ff.de verb.obli.Ex prẹmiſsis habetur † con cluſio,quòd vbi ſententia lata eſt de recenti contra præſentem vel cõtumaciter abſentem,& tranſiuit in rẽ iudicatã,ita demũ præſumitur pro ea ſi acta & ſolẽnia referat,ſaltem in genere.Si verò de antiquo lata ſit,prẹſumitur pro ea,licèt acta nõ referat
37 ¶Sed hîc † videndũ eſt,quãdo dicatur de antiquo lata: vt pro ea præſumatur:licèt de ſolẽnitatibus aut actis non habeatur in ea mẽtio:ſecundũ aliquos,ſufficit biẽnium:ſecũdũ aliquos,poſt xx.annos:ſecundũ omnes,cõmittitur iudicantis arbitrio. Alex. in conſ.219.col.iiij. poſt med.verſi.præterea,vt præſupponitur. lib.vj.idẽ voluit ipſe Alex.in cõſ.17.col.iij.verſ.nec obſtat,quod no. Cyn.lib.iiij.dũ ſe remittit ad doct.per eum alleg.in d. conſ. 219.& hãc opi.quod relinquatur arbitrio iudicis ſequitur Aret. in conſ.36.col. fin. Sed idem Alex.in l.fi.§.illud.ff. quando appel.ſit.in addi.ad Bart.ſequitur opi.ꝙ ſufficit bienniũ refert & ſequitur Bertach.in iij.parte ſui repertorij.in verb. ſentẽtia præ ſumitur.ante finẽ primi verſ.Idem Alex.in conſ.123.col.ij. verſ. præterea prædicta ſententia.lib.ij.voluit, ꝙ ſufficiat tempus x. annorum.refert & ſequitur Goza.in conſ.29.co.fi.verſ.vj. Addo Veronẽſem in conſ.26.col.iiij.ad fi. Abb autẽ in conſ.61.col. vt.poſt med.verſ.nunc venio ad reſponſionẽ lib.j.ſequitur opinionem

nionem Ioan. Cald.in d.c.quoniam contra.de probat.quòd re quiratur tempus viginti annorum.eandem opi. tenet Calca.in conſ.viij.col.iiij.in fi.Ex præmiſsis apparet, quòd certa doctrina dari nõ poteſt circa iſtud tempus:ob id totum videtur relinquendum arbitrio iudicis:qui variè arbitrari poterit ſecũdum
38 qualitates iudicũ,qui pronuntiauerunt:quia † magis præſumetur pro ſententia vnius iudicis maioris,quã inferioris in dubio l.j.ff.de offi.præfe.præt. Bald.in l.tutores.ff.de confir. tut. Iaſ. in l.pacta nouiſsima.in tertio not. C.de pact.in c.j.col.iij. ad fi. qui feu.dare poſſ.& in rub. C.qui admi.col.ij.in fi.& hoc quando qualitas iudicis maioris non eſſet nota iudici arbitranti. Si enim nota eſſet,& iudicem ſciret imperitũ, præcipitẽ, aut aliâs conſcientiæ nebuloſę,aut minùs integræ,arbitrium eius conſiderabit tempus longiùs,quã in iudice recto, & integro, perito æquè & inculpato.vbi verò tẽpus exactũ eſſet annorum triginta,illud ſine dubio videtur ſufficere. Veronen.in conſ. 63.col.ij.
39 ¶ Sed hîc quæro,† quando ſententia lata eſt de antiquo, an ita demùm præſumatur pro ea,ſi lata ſit cõtra præſentem aut contumaciter abſentem:an verò etiam,ſi contra abſentem nõ contumacem Corn.in conſ.333.col.iiij.in fi.lib.j.quòd dicta diſtinctio,an feratur ſententia contra præſentem aut contumaciter abſentem,vel abſentem citra contumaciam,ſolũ ſit,quãdo ſententia eſt de recenti. Sed vbi de antiquo eſt, indiſtinctè pro ea præſumitur. Addo rationem vltra Corn.nam ideò prēſumitur pro ſẽtentia recenti cõtra præſentẽ vel cõtumaciter abſentem: quia imputandũ eſt ei,cur nõ appellauit:vel cur cõtumacẽ egit & quòd non appellans cenſetur acquieuiſſe ſentẽtiæ, & approbaſſe omnia enuntiata in ea.Sed iſta ratio militat etiam contra
40 abſentem,non cõtumacem,vbi ſumus in antiquis: quia† propter diuturnitatem temporis præſumitur ſcientia. id eſt,quòd, is contra quem pronuntiatum eſt,notitiam habuerit de ſententia. Salicet.in l.authoritatem. verſic.quæro de quæſtione facti. C.vnde vi.quem refert & ſequitur Decius in conſil.185.colum. vj.Addo Calderi.in conſil.15.colum.j.verſicul.ex quo ſequitur. in titu.de præben.licèt contrarium voluerit Bellamera in conſi.x.col.x.in fin.verſ.quo ad primã difficultatẽ.& co.xiij.in pri. ¶ Et ex hac rõne infertur, ꝙ vbi aliâs poſſet probari ſcientia abſentis nõ cõtumacis, ꝙ notitiã habuerit de ſentẽtia:& ab ea nõ appellauerit infra tẽpus debitũ à die ſciẽtię,ita prēſumetur pro ſententia contra talẽ abſentem,etiã non contumacẽ,ſicut contra præſentem.ita Barto.in conſ.98.Apparet ſententia. colum.

ij.verſ.& idē intelligo,Calca.in cōſ.76.col.vij.&in conſ.80.col. iiij.in fi.Imo.in l.iiij.§.condemnatū.ff.de re iudic. quem refert & ſequitur Goza.in d.cōſ.xcvj.col.fi.verſ.vij.adduco.Quod in tellige in caſibus,in quibus abſens poſt notitiam habitam tene tur appellare.

41 ¶ Ex præmiſsis † habes duas differentias,an ſentētia,quæ tran ſiuit in rem iudicatam ſit de recēti,vel de antiquo: quia vbi eſt de recenti,oportet quòd ſit lata cōtra præſentem,ita quòd ap- pareat ſententiam tranſiuiſſe in rem iudicatam per cōſenſum præſentis expreſſum vel tacitum,ad hoc vt præſumatur pro ta li ſententia. Secundò oportet,quòd ſententia ſolennia referat ſaltem in genere,vbi verò eſt de antiquo, iſta duo non viden- tur neceſſaria.Eſt verùm circa ſecundum requiſitum: vt opor- teat ſolennia ſententiæ in ea enuntiari ſaltem in genere, quòd multi talem enuntiationem non requirunt.& etiam in ſenten tia de recenti,poſtquàm tranſiuit in rem iudicatam:vt in præ- cedentibus viſum eſt.

¶ Concluſio etiam ex pręmiſsis infertur,ꝙ pręſumitur pro ſen tentia,quando tranſiuit in rem iudicatā contra præſentem vel contumaciter abſentem, licèt ſit ſententia de recenti:ſi verò de antiquo,etiam contra abſentem citra contumaciam.

42 ¶ Quæ concluſio † limitatur,vt non procedat in pręiudicium tertij cōtra quē pronuntiatū non eſt:quia cōtra eum non præ- ſumitur pro ſententia,etiā in antiquis.Pau.de Caſt.in conſ.99. Circa primū quæſitū.col.ij.ver.nec obſt.ꝙ præſumitur.libr.ij. Soci.in conſ.158.col.iij.in fi.verſ.ſed ego etiā reſpōdeo clariùs. li.ij.Abb.in c.cū inter.R.col.iij.de elect.Fel.in d. c.quoniā con tra.col.14.de proba.Rip.in l.ij.§.voluntatē.col.v.circa med.ff. ſol.matr.vbi tñ de Pau.& Soci.nō meminit.& faciunt quæ ſcri pſi ſuprà in j.part.de verbis enūtiatiuis,ꝙ tertio nō pręiudicāt,

43 etiā in antiquis.Sed aduerte, † ꝙ iſta limitatio depēdet ab illa quęſtiōe,an ſentētia lata inter alios alijs pręiudicet:quia in caſi bus,in quibus præiudicat tertio,pariter videtur ꝙ pro ipſa ſen- tentia præſumatur contra tertiū. & ſiquidē ſentētia in totū & plenè pręiudicet tertio,pariter dicendū videtur ꝙ plenè pro ea præſumatur cōtra tertiū,ſi in parte,pro ea parte.Quæ materia an ſentētia præiudicet tertio,habetur pleniſsimè in l.ſępè.ff.de re iud.vbi Alex.repetēdo,eād.mat.verſ.fortiùs dixit. poſt nota

44 rij.verborū, ꝙ ſemiplenè probat contra tertiū. Nōn † dicā hîc cū res inter alios acta,alijs plenè pręiudicet,ſed pro intelligētia huius limitatiōis videndū eſſet,in caſibus in quibus plenè non

præiudi-

præiudicat,an ſaltem præiudicium aliquod pariat. Alex. in d. l.ſæpe.col.xx.verſ.fortius dixit.poſt.nu.71.quòd parit præiudicium,quò ad ſemiplenam probationem.& idem Alex.in conſ. 156.in fi.lib.ij.Anchar.in conſil.176. Viſa diligenter.col.j.circa med.verſi.ego his non obſtantibus.Roma.in conſ.143.ante fi. verſ.quòd autem aliquale præiudicium.Soci.in cõſ.149.col.vj. verſ.confirmatur prædicta. libr.j. Deci.in cõſ.42.col.fi.in cõſ. 109.col.j.in conſ.272.col.iij.& in conſi.596.Corn.in cõſ.319.co
45 lum.pen.lib.iij.vbi voluit,quòd ſcriptura priuata † inter alios cũ vno teſte integro,plenè probet:ergo vult quòd talis ſcriptura ſemiplenè probet.& dicit Iaſ.in l. decẽ.col.ix.verſ.ſed vnum fortiter obſtat.ff.de verb.oblig.& liber æſtimi aut cataſtri inducit præſumptionem contra tertium,quæ onus probandi in eum transferat.quæ ſanè præſumptio iuris plus videtur habere quàm probatio ſemiplena:cũ talis probatio ſemiplena nõ tráſferat onus probandi in aduerſarium,niſi eo caſu,quo ſemiplenè probanti deferendũ ſit iuramentũ ſuppletiuum.quo etiam caſu ad euitandũ tale iuramentũ ſufficere videtur aduerſario, quòd partem & ſemiplenam probationem præſtet: per ea,quę
46 habentur in l.admonendi.ff.de iureiura.ſed vbi † pręſumptio iuris transfert in alium onus probandi,neceſſaria videtur probatio plena: imò fortior videtur neceſſaria probatio propter talem pręſumptionem , quæſit contra eum per c.quia veriſimile.vbi.Abb.in ſecundo nota. de præſumptio. Imò iſto caſu probationes debent eſſe apertiſsimæ & tales teſtes , de quibus non ſit aliqua veriſimilis dubitatio,quòd debeant deierare:per text.cũ glo.in l.nõ eſt veriſimile.ff.quod metus cauſ.in c. ſuper hoc.de renunt.& in d.c.quia veriſimile.habetur per gl.& doct. in l.tranſactione.C.de tranſactio.Soci.in conſ.263. col.vj.verſ. reſpondeo.lib.ij. Deci.in conſ.105.col.iij.in conſi.175.col. v. & in conſi.177.col.j.Iaſ.in l. ſi extraneus . in vj.nota.ff.de cõdict. ob cauſ.& in l.ſciendum.col.v.ff.de verbo.oblig. Addo bonum text.in l.ſicuti.C.de quęſtio.vbi,quòd teſtimoniũ ſocij crimi-
47 nis † non facilè admittitur contra apprehendentem,vel cuſtodientem eum:quia non eſt veriſimile,quòd eum apprehendiſſet aut cuſtodiret,ſi ſe conſciũ aut cõplicẽ videret. & ſic iſta iuris præſumptio.quæ eſt contra teſtimonũ ſocij criminis,illud repellit , vbi aliâs admitteretur. Amplius quãdo,quis vult probare contra illud,quod lex præſumit,requirũtur tres teſtes idonei, vel ſaltem duo excellentes,vt reſultet plena probatio.Specul.in titul.de probationib.§.fin. verſicul.fin.quod dictum pro

ſtupendo refert & ſequitur Iaſ. in dict.l.ſciendum. columm. v. verſic.not.tamen ſtupendum dictum.ff.de verbo. obliga. illud etiam dictum pro ſingulari refert&ſequitur Curtius iunior in conſil.52.colum.iij.circa med. Idem eſt in ſuſpitione: quia fortiores requiruntur probationes in eo,contra quem maneat ſu-
48 ſpictio. Aret.in conſ.54.co.iiij.verſi.item ex clauſulis.¶ Sed † quòd res inter alios acta,non pariat præiudicium ſemiplenæ probationis contra tertium,ſed tantùm præſumptionem aliqualem, aut leuem faciat:tenet Areti.in conſ.163.Sicut Ioannes.colum. ij.verſic.virum autem iſtæ probationes.Curt.ſenior in conſil. 73.col.ij.in fin.& ſeq.vbi latè.idem tenet Deci. ſibi contrarius in l.ij.colum.x.C.de eden.vbi, quòd ſolùm inducit ſemiplenã probationem in cauſa connexa,ratione connexitatis. Idem tenet Iaſ.in l.ſi duo patroni.in princi.colum ij.ff. de iureiurand. Addo Bald.in conſ.ij.Si egreſſæ.in fin.lib.iiij. vbi, quòd confeſsio maioris ætatis facit indicium inter alios:tamen in confeſsione videtur,quòd faciat ſemiplenam probationem: vt habetur d.l.admonendi.& tradit Veronenſis in conſ.45. colum. ij.circa fin. Ripa etiam in dict.l.admonendi.colum.penu.& in dict. l.ij.col.xj.poſt med.C.de edendo.quòd res inter alios acta ſolùm inducit qualemqualem præſumptionem,quæ operatur. vt data paritate probationum, is cauſam vincat, pro quo ſit talis præſumptio:per gloſ.in d.l.ſi duo patroni.in prin. Alium effectum ponit Curt.in d.conſil.73.colum.iij. vt iudex faueat in deferendo iuramentum ſuppletiuum habenti vnum teſtem, cum iſta qualiquali præſumptione.& columnn.iiij. dicit Curti. quòd iſtud qualequale præiudicium non ſit tertio ex ſententia iniuſta, aut nulla, etiam confirmata reſcripto principis. ¶ Et
49 hanc † vltimam opin. puto de iure veriorem in facto de recenti: in antiquis autem procedat prima opinio quòd inducatur ſemiplena probatio. & in antiquis ita tenet Areti.in conſil.xv. colum.ij.poſt med.verſic.& iſtud indubitanter. Curti. in dict. conſ. 73.colum.iij.verſicu.tertiò reſpondemus.vbi quando ex antiquitate temporis veriſimiliter acta & proceſſus forent deperdita,tunc ex ſententia ſit præiudicium tertio, quo ad ſemiplenam probationem. Iaſ.in d.l.ſi duo.col.ij.ff.de iureiuran.& quæ ſcripſi ſuprà in prima parte circa verba enunciatiua & circa ſcripturã priuatã,quòd in antiquis probant ſemiplenè contra tertiũ,& ſic quatenus ſẽtẽtia inter alios lata alijs præiudicat,eatenus pro ea præſumetur.
50 ¶ Secundò † limitatur præmiſſa cõcluſio, quòd pro ſẽtẽtia præ-
ſumitur,

ſumitur,quando tranſiuit in rem iudic.contra præſentem vel abſentem,ſecundum ſuprà dicta:vt procedat in his, in quibus non valet ſententia ex defectu conſenſus partiũ:quia partes nõ appellando,cẽſentur cõſentire,& tacitè remittere talem defectũ:ſecus,ſi ſentẽtia aliundè ſit nulla, quã ex defectu cõſenſus partiũ:vt quia lata ſit ſine cauſæ cognitione.ita Calca.in conſi. 88.col.ij.Sed neſcio,quid velit Calca.dicere.nã ſi velit intelligere,quòd nõ præſumatur pro ſolẽnitatibus,quas partes expreſsè remittere nõ poſſunt,tanquã ſubſtãtiales,malè loquitur: quia fateor, ꝙ partes expreſsè nõ poſſunt remittere. Sèd dico, quòd lex præſumit eas interueniſſe,quãdo ſententia trãſiuit in rẽ iudicatam,vel quando lata eſt de antiquo:& ſic iſto caſu nõ conſideratur conſenſus partis non appellãtis circa remiſsionẽ ſolennitatũ:ſed conſideratur pręſumptio iuris pro ſentẽtia,quòd ritè rectéque lata ſit:vt ſuprà viſum eſt.& quod dicit Calca. ꝙ non præſumitur pro cognitione cauſæ,quòd cauſa cognita lata ſit:quia tunc nonnulla ex defectu cõſenſus partis:dico,quòd malè loquitur:quia doct.nõ dicunt,quòd præſumitur pro ſententia,& quò ad ſolennia & quò ad iuſtitiam: imò faciliùs reſpectu iuſtitiæ,quàm ſolennitatis.Cauſæ autẽ cognitio, magis reſpicit iuſtitiam, quàm ſolennitates,& in ſpecie ſupra probatum, & quòd præſumitur pro ſententia reſpectu cognitionis cauſæ, dum diximus non eſſe differentiam inter decretum iudicis, & eius ſententiã. ſed in decreto iudicis doct. cõmuniter cõueniũt,ꝙ pręſumatur adhibitũ,cauſa cognita. Bene fateor,

51 ꝙ † ſi verè appareret latã eſſe ſentẽtiã ſine cognitiõe cauſę, tũc ceſſaret præſumptio,quę ceſſat in caſu claro,vbi aliter de veritate apparet.l.cõtinuus.§.cũ ita.ff.de verb.obli. & ita declarat Feli.in d.c.qm cõtra.col.15.in fi.verſ.ſecũdò declara.de prob.& latiùs infrà habetur nu.53. Et ſi bene cõſideres Calc.voluit vnũ, quod eſt cõtra oẽs doc.cõmuniter,ꝙ magis pręſumatur pro ſententia reſpectu ſolẽnitatis,quã iuſtitiæ.Nec ob.argumẽtũ Calca. ꝙ ſentẽtia nulla,ratificari,nõ põt,vt valeat tãquã ſentẽtia:quia fateor,vbi apparet de nullitate.Sed dico, ꝙ in dubio nõ pręſumitur nulla ex defectu ſolẽnitatũ,qñ,fertur cõtra pręſentes,& trãſiuit tẽpus appellãdi.vel qñ cõtra abſentes,& ſumus in antiquis:quia omnia pręſumũtur ſolẽniter acta,&ſic ceſſat nullitas.

52 ¶ Tertiò † limitatur prędicta cõcluſio,vt ſolũ procedat,quò ad iuſtitiã & veritatẽ ſentẽtiæ,pro qua pęſumitur:nõ reſpectu ordinis iudiciarij. Bald.in conſi.492.in cauſa vertente.inter Blaſium.columnn.ij.in fin.verſicul.modò reſtat reſpondere.libr.iij.

ſed iſta limitatio non placet:quia vt ſæpiùs dictum eſt, præſumitur pro ſententia,quæ tranſiuit in rem iudicatam etiã reſpectu ſolennitatis,& ordinis iudiciarij.

53 ¶ Quartò † limitatur,vt non procedat,quando libellus eſt ineptus.Bald.in conſ.251.Poſito.lib.iiij.ſed iſta non eſt propriè limitatio:quia concluſio loquitur,quòd præſumitur pro ſententia in caſu dubio:ſed quando apparet de ineptitudine libelli,ſumus in caſu claro : in quo clarè conſtat de nullitate ſententię, propter ineptitudinem libelli.Quando enim producũtur acta ex quorum productione apparet de nullitate,aut iniuſtitia ſententię,tũc verè& clarè dicitur probari de nullitate & iniuſtitia: nec tunc tractari poteſt aliqua præſumptione pro ipſa ſententia.Bart.in l.j.ff.ſi tutor,vel curator appel.in l.quia ad ciuilia.C. de appel.& in conſ.98.Apparet ſententia.in fi.Feli.in d.c.quoniam contra.col.xv.in fin.verſ.ij.declara.de probatio.Soci. in cõſ.46.col.ix.circa med.verſ.ſed clarè etiã reſpondetur.lib.iiij. Areti.in conſ.62.Ex facto.ante fi.Iaſ in l.iiij.§.condẽnatũ.col. ij.in fin.verſ.ij.contra Barto.facit.ff.de re iud.& quæ infra dicã in tertia parte huius tract.in vij.limitatione.nu.xv.&in iiij.par

54 te in xij.q.& quod proximè dictũ eſt nu.51.Sed iſtud, ꝙ † probetur ſolennitatẽ ſẽtẽtiæ nõ interueniſſe ex inſpectione actorum,nõ videtur procedere in his,quæ ſunt voluntariæ iuriſdictionis:quia potuit adhiberi ſolennitas in alijs actis,ita Cor. in conſ.penul.col.fi.lib.j.facit Imo.in conſ.98.colũ.iij. ante med. vbi,quòd magis præſumitur pro decreto iudicis, quod eſt voluntarię iuriſdictionis,quã pro ſẽtẽtia:quia in decreto potuit iudex ſe informare extraiudicialiter,antequã illud interponeret.Sed iſtud dictum Cor.non videtur tutũ:quia pluralitas actorum nõ præſumitur.gloſ.in l.omniũ.C.de teſta.Pali. in l.ij.C. de errore aduoc.ob id non poteſt præſumi de alijs actis, de qui

55 bus non apparet.& ſufficit† parti producẽti acta negare,quòd ſint alia acta,& ſi aduerſarius prætẽdat eſſe plura,tenetur probare.glo.in l.cũ de lege.ff.de proba.Bald.in conſ.60. generalitas.lib.iiij.Roma.in conſil.222. Dubitatur.in fi.Pau.de Caſt.in cõſ.177.Viſo ſuprà ſcripto puncto,primò veniã.col.j.& in cõſ. 212.Suprà dicta omnia quæſita.col.ij.in ſecundo dubio libr.j. Alexan.in conſ.4.in fin.lib.iij.in conſ.71.col.fin.lib. iiij. & in conſ.xvj.col.fin.lib.v.Iaſ.in l.cũ ex cauſa.ff.de re iud. Curtius iunior in conſ.150.col.v.poſt med.vbi,quòd illa glo.in d.l.cùm de lege.eſt cõmuniter approbata,quam etiam nouiſſimè ſequitur Gozadi.in cõſ.94.col.vij.poſt med.& ſine dubio procedit illa glo.

illa gloſſ.quando præſumptio eſt pro negante aliquid de pluri eſſe.Iaſ.in l.ſi conſtante.col.19.nu.120.ff.ſolu.matri. & in conſ. 34.col.iij.in fin.& ſeq.lib.j.ſed hîc præſumptio eſt pro negan te,quòd alia ſint acta,præter producta: quia pluralitas facto-rum non præſumitur,vt ſuprà dixi.

56 ¶Non obſt.etiam † ratio Imolæ,quòd potuit iudex extraiudi cialiter ſe informare ante decretũ:quia fateor:ſed dictũ Imol. procedit,quando ſimpliciter producitur decretum, nec appa-ret de aliquibus actis cognitionis cauſę circa ipſum decretum: nos verò loquimur,quando producuntur acta,ex quorũ inſpe ctione apparet de defectu ſolennitatum:tunc enim non mili-tat præſumptio,quòd potuerint procedere alia acta:quia plu-ralitas actorũ nõ præſumitur.& veriſimile eſt,quòd ſi alia acta proceſsiſſent,etiam illa in ſcriptis redacta eſſent. Dictum ta-men Corne.ſaluari poſſet in vno caſu, quando non appareret de notario rogato de ipſis actis:& in actis productis multa enũ tiantur,de quibus non apparet:vnde rogari potuit alius nota-rius,vt veriſimile ſit alia plura eſſe acta.& ita erat in caſu Corn. ſed aduerte ſi non apparebat in caſu Corn.de perſona notarij rogati,quomodò poterat probari negatiua ex inſpectione aut productione actorum, cùm illa productio fidem non faceret?

57 ¶Quintò † limitatur præmiſſa concluſio,vt procedat, quãdo producitur ſententia in forma probante,ita quòd fidem facit. tunc enim pro ea præſumitur reſpectu certitudinis & rectitu-dinis.Secùs ſi inſtrumentũ ſententiæ non ſit publicum,nec fi-dem faciat:quia aliqua requiſita deſint ad fidem inſtrumenti: nam tunc fruſtrà tractatur de præſumptione ſẽtẽtiæ,ex quo de ea nõ apparet.ita Soci.in conſ.ij.col.ij.in princ.libr.iij.alle-gat Bald.& clariùs Imol.in l.j.ff.de his,quę in teſtamẽt.delen. ſed de hoc dubitare Socinum non oportebat: quia paria ſunt, quòd nulla ſententia lata ſit,vel quòd de ea non appareat. l.in lege.ff.de contrah.empt.l.duo ſunt Titij.ff.de teſtam.tute.c.j. de presby.nondum bapti.miniſtran.c.ſolennitates.j.de conſe-cra.diſtin.j.& qui nõ probat,quod allegat aut producit, dici-tur carere iure.l.argentarius.§.cùm autẽ.ff.de eden.l. quidam tabularũ.ff.de furtis,quæ duo iura ad hoc citat Bald.in conſil. 67.Quia ex facto.col.ij.circa med.lib.iij.& de hac limitatione habetur infrà in iij.parte.

58 ¶Sextò † limitatur,vt procedat in his, quæ fiunt corã ipſo iu-dice:ſecùs in alijs,quæ coram iudice non fiunt:puta in manda-to,quod fit in abſentia iudicis, ob id pro mandato non præſu-

mitur etiam in antiquis. Bald. in l. ij. C. ſi ex falſis inſtrumen. & in l. j. C. de rebus alienis nõ alien. ſequitur Alexan. in d. l. ſciendum. ff. de verbo. oblig. in l. qui in aliena. in princ. ff. de acquir. hæred. in conſil. j. col. penult. lib. iiij. & in conſil. 191. col. ij. poſt. med. verſic. nec obſtat longitudo temporis. lib. vj. Veronenſis in conſ. 26. col. vj. circa med. Soci. in conſil. 254. col. ij. poſt med. verſic. prætereà non ſumus in caſu certo. libr. ij. deciſio. Neapoli. deciſio. 345. col. iij. & deciſio. 368. col. iiij. verſic. item allegabatur. Feli. in c. ſicut. col. 17. verſic. vj. aduerte. de re iud. Decius in conſ. 215. col. ij. verſicu. vlterius in tali inſtrumento. Bertachi. in prima parte ſui repertorij: in verb. diu. verſi. antepen. Curti. ſenior in conſil. 49. col. v. in fin. & colum. 18. circa med. verſ. & dum ſubijciebatur. Curtius iunior in prima parte tracta. feud. quæſt. j. col. ij. Iaſ. in conſ. 140. col. ij. in fin. lib. iiij. Contrariam
59 opinionem † quòd imò præſumatur mandatũ ex antiquitate temporis, tenuit Bald. ſibi contrarius, in conſil. 337. In primis. col. fin. lib. j. quem citat & ſequitur Deci. licèt ſub alio numero & libro, in conſ. 199. circa fin. verſic. pręthereà, etiam in mandato. & in conſil. 297. col. ij. in fi. verſic. nec obſtat, quòd iſta. & licèt Decius in dictis conſilijs hoc nõ bene firmet: firmat tamen idem Decius in conſil. 486. col. fin. vbi pro hoc allegat text. in l. fi. ff. de vſucap. pro empto. Curtium ſeniorem. in conſ. 77. Super motiuis. latiùs hoc idem firmat Deci. in conſ. 638. col. ij. vbi, quòd dictum Bald. ſuprà allegatũ in vj. limitatione, quòd mandatum non præſumatur ex antiquitate temporis, non eſt verum: & quòd loquitur ex capite ſuo, & ſine lege: ſecũdum Curtium in dict. conſil. 76. Et quòd præſumatur mandatũ ex temporis antiquitate, tenet Iaſ. ſibi contrarius id dict. l. ſciendum. col. viij. verſicu. limitat d. Alexand. ff. de verbo. obliga. & in l. j. col. v. in ſecũda limitatione. C. qui admitti. Addo vltra Moder. Paul. de Caſtr. in conſ. 84. Viſa dicta facti narratione, & his, quę copioſè. circa fi. lib. j. & profectò, ſi præſumuntur ſolennia ſubſtantialia, quibus partes renuntiare non poſſunt, neſcio videre rationem diuerſitatis, cur non idem in mandato: imò faciliùs in mandato, cùm poſsit quis approbare perſonam falſi procuratoris: vt habetur in l. licèt. C. de procura. & pro hac opinione faciunt, quæ infrà dicam in iij. parte huius tract. verſ. xj. ex antiquitate temporis, vbi, quòd præſumitur poteſtas tutoris &
60 executoris ob temporis antiquitatem. † Sed tenendo hanc vj. limitationẽ ſine iuris pręiudicio, eam ſublimita multis modis.

¶Primò, vt non procedat, quando appareret productionem mandati

mandati eſſe factam.vel ceſſante productiõe litem cum aliquo tanquam procuratore fuiſſe conteſtatam, tunc enim pro man dato præſumitur.Imol.in d.l.ſciendum.col.v.verſic.per prędi-cta decidi poteſt.ff.de verbo.obliga.refert & ſequitur Gozadi. in cõſil.96.col.fin.verſic.quartò adduco.

61 ¶Secundò † ſublimita,niſi in ſententia aut in alio inſtrumento fiat mẽtio,de ipſo mãdato:quia tunc videtur probari propter antiquitatem temporis.Ita Deci.in conſil.36.col.v. verſic. non obſtat,quòd mandatum.ſequitur Gozadi.in conſ.xj.col. iiij.Purpura.in authen.ſi quis in aliquo documento.in fi.C.de edendo. Addo vltra moder.Bald.in conſ.112.Quęritur,qui intelligantur.col.ij.poſt med.verſicu.quæritur vlteriùs.libr.j.vbi quòd præſumitur mandatum,quando eſt executum ex verbis narratiuis,aut enuntiatiuis in antiquis,dum æquiparat cõpromiſſum mandato:quia ſicut per mãdatum datur poteſtas procuratori:ſic per cõpromiſſum arbitro aut arbitratori:Et vtrun que mandatum dici poteſt.& quòd ex verbis enuntiatiuis pręſumatur mandatum in antiquis,voluit Veronenſis in conſi.26. in ſecundo dubio.facit Socin.in conſil.158.col.v.verſicu.ſed tamen præmiſsis.libr.ij.vbi, quòd ſolennitas citationis faciliùs præſumitur,quando enuntiatur in actu iudicis,quàm quando non enuntiatur,quod etiam voluerunt docto.tenentes ita demùm præſumi ſolennia ſententiæ,ſi in ſpecie enuntientur. de

62 quo abundè ſuperiùs diximus.Sed † contra hanc ſecundã ſublimitationem videtur facere,quòd Alexan.ſcribit in conſil.50. col.ij.poſt med.verſic.non obſtat prædictis.lib.v.vbi,quòd verba enuntiatiua alterius inſtrumenti,illud non probant,niſi inter ipſos contrahentes.Rurſus in contrarium faciunt, quæ ſuprà diximus in prima parte,circa verba enuntiatiua,quòd non probant in antiquis,contra tertium, niſi ſemiplenè. Suſtinendo hanc ſecundam ſublimitationem:dici poteſt,quòd aliud ſit in verbis enuntiatiuis ſententiæ:quàm alterius actus vnius priuati aut priuatorum hominũ: quia magis præſupponitur pro iudice. Vel & ſecundò dici poteſt,quòd Alexan. & allegata in contrariũ loquuntur & procedunt, quando ageretur de probatione ſubſtantiæ rei,aut actus:puta vnius inſtrumenti. Nos verò loquimur in probatione qualitatis,id eſt,ſolẽnitatis mandati:licèt talis ſolẽnitas ſit ſubſtãtialis apparet de ipſa ſubſtantia rei:id eſt de ſententia.ob id ſi ageretur de probãda vna ſententia per talia verba,enuntiatiua,illa non probaretur plenè: ſecùs,quãdo agitur de probatione ſolennitatis,licèt ſubſtãtia-

63 lis: cùm † faciliùs probetur qualitas, quàm ſubſtantia. Ideò licèt damnum probari non poſsit, niſi per inſtrumentum: quia ita conuentum ſit, aut ſtatuto caueatur, quãtitas tamen damni teſtibus probari poterit. Bartolus Alexander & docto. in l. certi condictio. §. quoniam. ff. ſi cert. pet. ſimiliter licèt reſcriptum probari teſtibus non poſsit: ſed ſcriptura tantum: Bald. in l. humanum. C. de legibus. & in l. nec exemplo. C. de falſis. Moder. in rub. de conſti. qualitas tamẽ reſcripti teſtibus probari poteſt. c. auditis. vbi Abb. in ſecundo not. de reſti. in integ. Dec. in c. paſtoralis. col. iij. de reſcript. ſimiliter faciliùs inducitur qualitas,
64 quàm † ſubſtantia rei. Ideò licèt alteri ſtipulari quis nõ poſsit, vt ei acquiratur actio: tamen poteſt ſtipulari, reſpectu qualitatis, vt acquiratur qualitas ad ipſam actionẽ, quæ omninò alteri competebat. l. iij. in prin. ff. quòd vi aut clàm. vbi Batto. l. ſi quis ſolutionis. §. ſi. ff. de vſuris. l. ſi cùm exceptione. §. in hac. in fin. ff. quod metus cauſ. Ad idem glo. in l. talis ſcriptura. in gloſ. fin. circa fi. ff. de leg. j. vbi Mode. Iaſ. in l. ſi ſeruum Stichum. §. nunc videamus. col. ij. circa medium. verſ. tu aduerte, quòd gloſ. ff. de verbo. oblig. ſed tamen durum videtur, quòd præſumatur talis qualitas mandati ita ſubſtantialis, contra tertiũ. Prætereà contra tertium non videtur plenè præiudicare ipſa ſententia, ſed ſemiplenè tantùm, etiam in antiquis, vt ſuprà diximus, in fine primæ limitationis: ergo non magis præiudicabit tertio ſolennitas mandati enuntiata in ſententia, quàm ipſa ſententia. & iſta videtur veritas. & ſic intelligi debet iſta ſecunda ſublimitatio, quando ageretur inter ipſas partes, inter quas pronuntiatum eſt aut habentes cauſam ab eis.

65 ¶ Tertiò ſubmilitatur † non procedere in actu, ad quem veriſimiliter quis non accederet, ſine mandato: puta ſi quis ſoluit penſionem nomine alieno: quia præſumitur ſoluere de mandato eius, pro quo ſoluit: cùm veriſimile non ſit, quòd velit iactare ſuum. ita Rota Dec. 23. Nota, quòd vbi dicit ſe aliquis. in antiq. refert & ſequitur Soci. in conſil. 46. col. ij. poſt med. lib. iij. Dec. in d. conſil. 36. col. v. verſic. ij. reſpondetur. in conſil. 42. col. pen. poſt medium. ver. iij. reſpondetur. & in l. j. col. iiij. poſt medium. C. qui admi. Gozadi. in d. conſil. xj. col. iiij. Addo Curt. ſeniorem in d. conſil. 77. Super motiuis. col. iiij. poſt medium. ver. facit, quod not. do. de Rota. Aduerte tamen: quia iſta tertia ſublimitatio non aptè videtur cõuenire ad terminos noſtros: quia dicta in hac tertia ſublimitatione, videntur procedere etiam in factis recentibus, ceſſante antiquitate temporis.

Quartò

66 ¶ Quartò † ſublimitatur, quòd licèt non præſumatur mandatum ex antiquitate temporis: præſumitur tamen ratificatio ipſius mandati. Bertachi. in prima parte ſui reperto. in verb. diu. verſic. iij. Socin. in d. conſil. 46. col. ij. in fin. Dec. in d. conſil. 299. col. ij. Gozadinus in d. conſil. xj. col. iiij. ¶ Sed Iaſ. in d. cōſ. 140. col. iij. lib. iiij. iſtud intelligit, quando ageretur de modico præiudicio: ſecus ſi de magno, quia tunc non pręſumitur ratificatio ex antiquitate temporis, niſi concurrat alia præſumptio. ſed certa præſuppoſita ſcientia eius, de cuius ratificatione agitur, videtur abſurdum dicere ex temporis antiquitate ratificationem non induci, ſed quia Iaſ. allegat Bartol. in diſpu. Mulier habens amplum patrimonium. de cuius dicto latiùs videbimus in iij. parte huius tracta. ad ibi dicta me remitto.

66 ¶ Quintò † ſublimitatur, vt non procedat in mandato de cuſtodiendo: quod præſumitur ex antiquitate temporis, ſeu ex diuturnitate cuſtodiæ præcedentis. Alexand. poſt Bartol. in l. ſi vxor. §. ſi quis vxorem. ff. de adulte. ſequitur deciſio Neapolita. deciſio. 345. col. iij. Bertachin. in ſecunda parte ſui repertorij: in verbo, mandatum qualiter. ver. vij.

67 ¶ Sextò † ſublimitatur, vt non procedat concurrente quaſi poſſeſſione, & diuturna patientia: quia tunc mandatum præſumitur ex lapſu triginta annorum. Alexand. in d. conſil. j. col. pen. lib. iiij. ſequitur Brunus Aſtenſis in conſ. 95. col. j. poſt medium.

68 ¶ Septimò ſublimitatur † non procedere in mandato vicarij Epiſcopi, quod præſumitur, ſi non negetur: & in eo ſufficit probare communem nominationem & reputationem. Feli. in d. c. ſicut. col. 15. de re iudica. poſt Rotam per eum alleg.

69 ¶ Octauò † ſublimitatur non procedere, concurrentibus aliquibus indicijs aut coniecturis: quia tunc præſumitur ſolennitas extrinſeca mandati. Curt. ſenior in d. conſil. 77. Super motiuis. col. pe. verſic. tertia concluſio.

70 ¶ Nonò non † procedit, quando ageretur de commodo & fauore allegantis mandatum: quia tunc videtur pręſumi ex antiquitate temporis. Areti. in conſil. 42. Viſo conſ. col. ij. poſt medium. verſic. præterea, vt tetigit.

SECVNDAE PARTIS
FINIS.

TERTIA PARS

TRACTATVS DE ANTIquitate temporis, Domini Aymonis Crauettæ à Sauiliano.

*

ARGVMENTVM.

Tempus de antiquo præſumi in materia ſolennitatis extrinſecæ, concurrentibus poſſeſsione vel quaſi lõgi temporis: item ſcientia & patientia aduerſarij. Et vnde prætereà illa præſumptio naſcatur. Tum an ſolennitatis præſumptionem tollat negatio vel oppoſitio partis, cum qua actum eſt.

SVMMARIVM.

1 *Antiquum quid dicatur in materia præſumendæ ſolennitatis extrinſecæ in extraiudicialibus.*

2 *Solennitas extrinſeca, quot annorum tempus deſideret, vt res dicatur de antiquo.*

3 *Titulus non præſumitur ex ſolo temporis lapſu, concurrente etiam poſſeſſione decem annorum. & nume. 5.*

4 *Præſcriptio an currat contra minorem & eccleſiam. Et ſi currat, non debeant reſtitui.*

6 *Solennitas extrinſeca an præſumatur, quando concurrit ſola antiquitas temporis, ſine alio adminiculo poſſeßionis: aut alio, & agitur de magno præiudicio. Et an tempus. xxx. annor. ſufficiat contra tertium. nume. 7. diſting. nume. 8.*

9 *Solennitas extrinſeca an præſumatur ex lapſu decem annorum, vbi agitur etiam de graui præiudicio, concurrente poſſeßione decennali, cum ſcientia & patientia partis, idq́; in præiudicium tertij. diſting. nu. 10.*

11 *Solennitas extrinſeca an præſumatur in extraiudicialibus, licet illa non enuntietur in actu. Et an ſit neceſſe illam enuntiari in ſentẽtia in antiquis. diſting. nu. 12.*

13 *Solennitas curatoris, an præſumatur per adſertionem adultorum, poſt lapſum viginti annorum.*

Iuris de-

14 *Iuris declarandi magna hodie eſt neceſsitas. Et rarò committendum eſt arbitrio iudicis, quod tempus dicatur de antiquo.*

15 *Solennitas extrinſeca, ex ſola tẽporis antiquitate an præſumatur, etiã ex lapſu.xxx.ann.niſi concurrat alia præſumptio, vt poſſeſsio vel quaſi.*

16 *Solennitas extrinſeca an propter antiquitatem temporis non præſumatur, eò fortè quòd pars, cum qua actum eſt, negat ſolennitatem interueniſſe. Et quando pars debeat opponere.nume.*17.

18 *Solẽnitas extrinſeca præſumatur, an neceſſariò debeãt cõcurrere ſciẽtia. & patiẽtia eius, cuius cõſenſus erat neceſſarius ad actũ diſtin.nu.* 19.

20 *Diſpenſatio an præſumatur ex temporis antiquitate: aut quando, quibúsue concurrentibus.nume.*21.

22 *Solennitas nõ præſumitur ob antiquitatem temporis, vbi agitur de ſubſtantia actus.diſting.nume.*23.

24 *Emancipatione præſumptio, an inducat titulum contra patrem.*

25 *Solennitas extrinſeca ob temporis antiquitatem, an præſumatur in eo, qui actum gerere non poteſt.*

26 *Solennitas extrinſeca ob temporis antiquitatem, non præſumitur, vbi inſtrumentum de antiquo fidem non faceret.*

27 *Solennitas extrinſeca, non præſumitur ob temporis antiquitatem, vbi ex inſpectione inſtrumenti probaretur ſolennitatem non eſſe adhibitam. Et id quomodò intelligatur.*

28 *Probatio in cõtrariũ contra præſumptionẽ antiquitatis, an admittatur.*

29 *Præſumptio veritati cedit.*

30 *Solennitatis præſumptio procedens ex temporis antiquitate, tollitur etiam per aliam præſumptionem in alium.*

31 *Solennitas citationis & ſententia nõ præſumitur, vbi producuntur acta, ex quibus apparet ſententiam eſſe nullam. contra* Dec. *falsò quid in eum locum tribuentem* Paul.de Caſt.

1 VENIO † nunc ad Tertiam partem tractatus noſtri, quando quid dicatur de antiquo in materia præſumendæ ſolennitatis extrinſecę in actis extraiudicialibus. In qua materia, quia latus apparet cãpus certaminis, in quo variè inter milites belli noſtri certatum reperitur, vt veritatis victoriam pertingere liceat, puto ex doct.mente aliquos caſus conſiderari poſſe.

¶ Primus caſus eſt, quando cum antiquitate tẽporis concurrit alia præſumptio: puta poſſeſsio, vel quaſi longi temporis, ſciẽte & patiente aduerſario, & tunc tempus decem annorum, dicetur de antiquo, & illud ſufficiet, vt præſumatur ſolẽnitas extrinſeca: Puta alienata eſt res eccleſię vel minoris, nõ apparet de ſolennitatibus requiſitis: tamen emptor rem poſſedit decem an-

nis parte ſciente & patiēte.certè poſt lapſum decē annorū præſumi videtur ſolēnitas extrinſeca requiſita in tali alienatione. Ita habetur in c.peruenit.de emptio.& vendi.Paul.de Caſt.in conſi.202.In cauſa confiniū.col.ij.& in conſ.375.Ne ſub æquiuoco.col.ij.circa med.verſic.dicet aliquis.libr.j.Alexan.in conſil.45.in fin.lib.iij.Soci.in conſil.28.col.iij.verſicn.reſpondetur & ſecundò.lib.ij.Corn.in conſil.348.col.v.lib.iij.in conſil. 145. col.fin.& in conſil.284.col.j.lib.iiij.Addo Bald.in conſilio.511. Quidam prælatus.col.ij.ante med.lib.v.vbi,quòd aſsidui actus & continuatio poſſeſsionis,non ſolùm faciunt præſumi ſolennitatem, ſed etiam titulum in alienatione rei eccleſiaſticæ. & multò magis præmiſſa procedāt,vbi concurreret poſſeſsio longiſsimi temporis: tunc enim ſine dubio omnia præſumuntur ſolenniter acta.Corne. in conſil.109.in fin. lib.iij.vbi loquitur in alienatione bonorum minoris.

2 ¶ Secundus caſus † eſt,quando concurrit ſola antiquitas temporis ſine poſſeſsione vel quaſi, & ſine alia præſumptione, & agitur de modico præiudicio:& iſto etiam caſu ſufficit tempus decem annorū,vt præſumatur ſolennitas extrinſeca.l. ſi filius, C.de petitio.hæredita.quā text.ita intelligit Bart.in d. quæſt. Mulier habens amplum patrimonium.in fi.Alexā.in d.l.qui in aliena.in princ.col.iij.ff.de acquir.hæred.in conſil.12.col.fi.& in conſil.113.col.pen.lib.iiij.Deci.in c.j.col.vj.poſt med. verſic. non obſtat ratio Abb.de fide inſtrumen.& in conſil.442. col. v.in princip.verſicu.tertiò illa præſumptio.Iaſ.in d.l.j.col.v. in iiij.limitatio.C.qui admitti.in conſi.176.col.iij.circa medium libr.ij.& in conſil.148.col. penult.in fin.libr. iiij. Sed dicet aliquis:Imò in dict.l.ſi filius.concurrebat poſſeſsio longi temporis:quia filius ibi tenuit bona hæreditaria,in quibus fuerat inſtitutus parte ſciente,& patiente, ex qua poſſeſsione arguitur conſenſus patris in adeundo.Solutio illa non erat poſſeſsio bonorum patris,ſed alterius defuncti.& iſto reſpectu dicitur tractari de modico præiudicio,cùm bona patris nō eſſent.ſed vbi ageretur de poſſeſsione bonorū eius,cuius conſenſus eſſet neceſſarius, tunc multò fortiùs argueretur eius conſenſus, licèt agatur de magno præiudicio: quia non eſſet veriſimile, quòd paſſus eſſet poſsideri bona per alium,in quibus ius prætendit.

3 Non † intelligo tamen, quòd ex ſolo lapſu temporis, concurrente iſta poſſeſsione decem annorum præſumatur titulus:ſed præſuppoſito titulo habito ab eo,de cuius præiudicio agitur, dico præſumi ſolennitatem ipſius tituli,& ob in dict.l. ſi filius.

dicitur agi

dicitur agi de modico præiudicio:quia nõ agitur,vt præſumatur titulus:nam is verè præceſſerat:ſcilicèt, titulus teſtamenti, in quo filius inſtitutus erat:ſed agebatur tantùm de ſolennitate requiſita in executione illius tituli, & de conſenſu patris in aditione:cuius intereſſe nullum aut modicum verſatur, quòd filius adeat,cùm ex hoc pater non obligetur. ¶Imò non videtur fortè neceſſaria diuturnitas temporis ad præſumēdum ſolennitatem extrinſecam,quādo agitur de modico præiudicio. Curt.Senior in conſ.77.col.iiij.in fi.vbi generaliter dicit præſumi ſolēnitatem extrinſecam,quotiens agitur de modico præiudicio allegat Abb.in c.j.de iudi.in c.ſi fraternitatis.& in c.Albericus.de teſtib.in c.niſi eſſent.per illum text.de præben.& in c.fraternitati.de cle.non reſid.poſt Innoc.in c.j. de cler.pereg.

4 ¶Sed iterum † inſtabit aliquis ad maiorem declarationem. tu ergo ais,quòd vbi emēs ab eccleſia vel minore, rem tenuit longo tempore decem annorum,quòd præſumatur ſolēnitas extrinſeca:conſequenter,quòd emptor ſit ſecurus. ſed iſtud non videtur procedere,cùm non præſcribatur contra eccleſiā minori ſpatio 40.annorum:vt habetur in l.fi.C.de ſacroſ.eccle.& ſimiliter contra minorem.vel non currit præſcriptio,vel ſi currit minor reſtituitur:vt habetur in l.etiam.ff.de minor. per Barto.Solutio,hîc non tractatur de præſcribendo, vbi habitus eſt titulus ab eccleſia vel minore,quo caſu ſolùm quæritur,an titulus ſit validus,vel non.nam ſi validus ſit,ſtatim ſecurus eſt em-

5 ptor citra præſcriptionis opem.in qua † re dicitur, quòd lapſo tempore decem annorum,& cōcurrente poſſeſsione emptoris ſolennitas extrinſeca præſumitur,ex qua præſumptione titulus fiat validus iuris præſumptione,ob id lapſo decēnio non poterit eccleſia aut minor allegare nullitatem contractus ex defectu ſolennitatis,extrinſecæ:niſi poterit negatiuam,quòd ſolennitas verè non interuenerit.Poterit tamen nullitatem proponere,ſi eam probet,vel agere remedio reſciſorio aut reſtitutorio,ſi læſio interceſſerit.

6 ¶Tertius caſus eſt,† quando concurrit ſola antiquitas temporis ſine alio adminiculo poſſeſsionis,aut alio,& agitur de magno præiudicio, & iſto caſu nō ſufficit tempus decē annorum: ſed tempus longiſsimū requiritur annorum 30. Alex. in d.l.qui in aliena. in prin.col.iij.ff.de acqu.hære.& in conſi.179.col.iij. ver.nec obſtat lōgitudo tēporis.lib.vij.licèt Iaſ.in d.conſ.140. col.iij.poſt med.lib.iiij.requirat tēpus,cuius initij memoria nō extat in contrarium.de quo curandū non eſt tanquā ſibi con-

7 trario,vt ſtatim dicam. Sed hîc † quæro, circa hunc terti um caſum,an iſtud tempus triginta annorum ſufficiat etiam contra tertium,& vbi agitur de præiudicio tertij?Reſpõdeo quòd ſic Alexand.in d.conſi. 179.colum.iij.lib.vij.Soci.in conſi.270. colum.iij.verſi.confirmatur:quia ex quo longiſsimo tempore. & in conſi.254.colum.ij.verſi. ſed contra præmiſſa videbatur obſtare.lib.ij.per text.in dict.c.peruenit. de emptio. & vendit. Idem tenet Corn.in conſ.181.col.vj.verſicu. ſed ſolùm dubitatur.libro ij.Curt.Senior in conſil.77. Super motiuis. colum.ij. poſt medium Deci.in d.conſi.442.colum.v.in prin.verſi. tertiò illa præſumptio.& in conſi.638.colum.ij.verſi.& contra Bal dum eſt regula.Iaſ.ſibi contrarius in conſi. 54.colum. v.libr.j. Sed conſidero circa hanc quæſtionem,quòd aut contractus de cuius ſolennitate agitur,eſt potens vt præiudicet tertio, ſi validus & ſolennis ſit: & tunc qua ratione præſumetur ſolennitas contra ipſum contrahentem eadem videtur præſumenda contra tertium,cui præiudicat. Aut contractus eiuſmodi, de cuius validitate & ſolennitate non dubitatur,tertio non præiudicat: & tunc fruſtra quæritur an contra tertium præſumatur ſolennitas.

9 nitas. ¶†Secundò quæro,circa primum caſum, in quo dictum eſt præſumi ſolennitatẽ extrinſecam ex lapſu decem annorum, etiam vbi agitur de graui præiudicio,concurrente poſſeſsione decennali, cum ſcientia & patientia partis. An iſtud procedat etiam in præiudicium tertij?Alex.in d.l. qui in aliena. in princ. col.iij.verſ.ſed contra prædicta.ff.de acquir.hæred.tenet, quòd ſic:dummodò ille tertius ſciuerit & paſſus fuerit rem poſsideri per tantum tempus, & reſpondet Alex. ad text. in d. c. peruenit.de emp.& vend.vbi requiritur tempus 30.annorum, quòd ibi non apparebat de ſcientia & patientia illius mulieris. & idẽ tenet Alex.in conſ.17.col.ij.poſt med.verſic.cõfirmantur prædicta.lib.iiij.& clariùs in conſ.210.colum.v.poſt med. verſ. non obſtat etiam dum.in nouiſsimis.libr.vj.idem tenet Iaſ. in d.l.j. col.v.in iij.limitatio. C.qui admitti.quicquid aliter & nimium perfunctoriè ſenſerit Ripa in l.j.col.19.in fi.numer.105.ff.ſolut. matr.ſi benè põderetur.& iſta opinio videtur rationabilis:cùm per tempus decem annorum bona immobilia præſcribantur, data ſcientia & patientia domini,licèt agatur de magno præiu

10 dicio.Sed hîc aduertendum: quia † aut contractus principalis nocet tertio,ſi validus ſit,& ſolẽnis,& eadẽ ratione præſumenda videtur contra tertiũ ſolennitas. Aut tertio non præiudicat, & fruſtrà quæritur de eius ſolẽnitate.Poteſt autem præiudicare tertio,

re tertio,reſpectu tituli,vt ſufficiat minor præſcriptio propter titulum:puta decem annorum inter præſentes, & viginti inter abſentes.& iſto caſu tractari poteſt de præſumptione ſolenni-
11 tatis extrinſecæ contra tertium.¶Tertiò quæro † in caſibus,in quibus dictum eſt præſumi ſolennitatem extrinſecã in iſtis extraiudicialibus, an iſtud procedat, licèt ſolennitas non enuntietur in actu?Dic quòd ſic Feli.in dict.capitu.ſicut. colum.ri. verſicu.ſeptimò & vltimò.Decius in conſil.341.colum. vj. poſt med.verſi.non obſtat,ſi dicatur.& in conſil.558. colum.ij. circa finem Iaſ.in dict.l.ſciendum.colum.vij.verſicu.quid tenendum in tanta varietate.ff.de verborum obligatio. Si enim enuntietur ſolennitas in contractu,& ſit talis, cui enuntiantes renuntiare poſsint,talis enuntiatio ſtatim probat inter ipſos contrahentes.l.optimã.C.de contrah.& commit.ſtipula.Si verò renũtiare non poſsint,illa non præſumetur,etiam inter partes, niſi per temporis antiquitatem,quæ antiquitas in hoc vim probationis obtinebit. ¶Et ex præmiſsis inferri poteſt ad dicta ſu-
12 prà in ij.partes,circa ſolennia ſententiæ,†an ſit neceſſe illa enũtiari in ſententia in antiquis. Si enim talis enuntiatio non eſt neceſſaria in actibus extraiudicialibus priuatorũ: multominùs in actis iudicialibus, in quibus pro iudice magis præſumitur. Ex præmiſsis habes, quando quid dicatur de antiquo in materia præſumendæ ſolennitatis extrinſecę in actis extraiudicialibus& quòd ſufficit tempus decem aut triginta annorum,ſecundum diſtinctionem factam in dictis tribus caſibus.
13 ¶Sed † dum fuit cõcluſum requiri tempus triginta annorum, quando agitur de graui præiudicio,& ceſſat poſſeſsio ſeu quaſi longi temporis:in contrarium videtur facere,quod ſcribit Anchar.in conſi.221.Subtiliter.colum.j.in fi.vbi voluit, quòd pręſumatur ſolennitas curatoris per adſertionem adultorum poſt lapſum viginti annorum.& tamen in caſu Anchara. agebatur de graui præiudicio.Solutio in caſu Anchar.concurrebat aliud: quia obligatio,ſuper qua curator liberationem cõceſſerat, erat contracta cum eodemmet curatore,ob id factum illud curatoris,adulti impugnare non poterant.Præterea concurrebat adſertio,aut cõfeſsio ipſorum adultorũ, quia faciliùs præſumitur ſolennitas enuntiata,quã nõ enuntiata,vt ſæpiùs dictũ eſt.Sed iterũ opponitur cõtra pręmiſſa ex eo,quod ſcribit Alex.in cõſi. 218.col.iij.poſt med.ver.præterea Hoſt.li.vj. vbi voluit neceſſariũ eſſe tẽpus centũ annorũ,vt præſumatur ſolennitas extrinſeca.ſed puto ꝙ Alex.malè loquatur,cõtrariãdo his quę idẽ Alex.

dixerat in locis ſuprà alle.& doct.per eum alle.loquũtur, quando agitur de præſumẽdo titulo aut ſubſtantia actus, nõ de eius ſolennitate. Rurſus etiã opponitur cõtra præmiſſa, ex his quæ ſcribit idẽ Alex.in conſ.79.col.iij.in fi.verſ. fortificatur per id. lib.j.& in conſ.ix.col.fin.lib.iij.vbi voluit,quòd in iſta materia præſumẽdi ſolennitatem extrinſecã in contractibus ob temporis antiquitatem,relinquatur arbitrio iudicis,quando tẽpus dicatur de antiquo.Sed certè non puto, quòd iudex poſsit arbitrari de minori tempore decẽ aut triginta annorũ,ſecundũ caſus præmiſſos.Ex quibus † vides,quòd licèt plerique multitudinem ſcriptorũ hodie deuoueant,inſtar languentis ſtomachi, cui ciborũ diſplicet apparatus:nunquã tamen declarãdi neceſſitas tanta fuit,quantũ interim videmus.Plerique enim vel iudicum vel aduocatorũ,vt primũ vident deciſionem aliquã doctoris alicuius maximè celebris nominis,non ab ea ſanctum putant diſcedere.Sed ſcribentis authoritas nunquã tanta fuerit, quin rationes iuris procellant:ſecundum Senecã relatũ per Fulgo.in l.pen.C.de condict.indeb. Fieri enim poteſt,quòd vnus longè minoris ſcientiæ & authoritatis,in aliquo ſuperet plures & maioris authoritatis & ſcientiæ.l.j.circa med. C.de vete.iur. enucle.Corn.in conſ.55.col.ij.lib.iiij.& dicit Dec.in conſ.74.in vltimis verbis.quòd ratiões metiri debemus propter ſeipſas, & non ex proferẽtis authoritate.Relinque arbitrio iudicis,quando tempus dicatur de antiquo, continuò iudex præceps rudis & culpatæ conſcientiæ pro amico aut priuato ſuo commodo arbitrium dicat.

14

15 ¶Sed opponitur † adhuc contra præmiſſa, & videtur, ꝙ nunquàm ex ſola antiquitate temporis præſumatur ſolennitas extrinſeca,etiã ex tempore 30.annorũ,niſi cõcurrat aliqua præſumptio alia vltra temporis lapſum:puta poſſeſsio,vel quaſi.ita Abb.in c.Albericus.col.pe.de teſtib.per text.in l.quæcũque.§. fi.ff.de Public.& per not.in d.c.perue nit.de empt. & vend. ſequitur Alex.in dict.conſ.xij.col.ij.poſt med.verſicu. nec obſtat etiam,ſi dicatur.in d.conſi.17.col.iij.verſi.nec obſtat. quod notat Hoſti.lib.iiij.& latiùs in conſ.218.lib.vj.Iaſ.in d.conſi. 140. colum.iij.poſt med.lib.iiij.Idẽ voluit Soci.in conſi. 29. colum. v.in fi.verſ.ſecundum argumentum.Similiter non obſtat lib.j. vbi,quòd nunquã præſumitur ſolennitas extrinſeca,quæ tempore actus interuenire nõ potuit:vel cui partes renũtiare non poterant.& loquitur Soci.in alienatione rei eccleſiaſticæ. & in ſolennitate tractatus.& ſic Soci.ſi benè ponderetur, voluit fortiùs non

tiùs non præſumi ſolennitatem etiam concurrēte poſſeſsione longi temporis. ſimiliter Corn.in conſ.181.colum.vj.li.ij.quòd non eſt omninò tuta illa opinio,quòd propter diuturnitatem temporis omnia præſumātur ſolēniter acta. Sed iſta opinio poſſet procedere in tempore decem annorum,quòd non eſt ſufficiens vt præſumatur ſolēnitas extrinſeca nō concurrente alio adminiculo:puta poſſeſsionis,vel quaſi,quando agitur de graui præiudicio. Secus in tēpore longiſsimo.xxx.annorum.quod ſolū ſufficit ad inducendū præſumptionem ſolennitatis extrinſecæ.& hanc opi.quòd ex ſola antiquitate tēporis omnia præſumantur ſolenniter acta, tenet Signorolus de homodeis, in ſubſcriptione ad conſiliū Zilioli de cauitellis,inter conſilia Anchara.in conſi.vltimo. Alexand.in conſ.219.col.v. verſicu. non obſtat etiam,dum obijciebatur.lib.vj.Soci.in conſi.xv.col.penul.verſic.confirmatur etiam pręd\ta concluſio.lib.j.conſ.153. colum.ij.& in conſ.266.colum.xij.verſic.ex quibus infero. lib. ij.Corn.in conſi.144.col.j.in fi.lib.iiij.vbi dicit hanc eſſe cōmunem opinionem . & idem Corn.in conſ.284.col.j.eodem.lib. iiij.Eandem opi.dicit communem Deci.in dict.l.j.colū.iiij.C. qui adm.in conſi.xxxvj.col.vj.verſi.ij.reſpōdetur. in conſi. 42. col.pen.in conſi.135.in princ.in conſil.329.colū.fi.in conſil.341. col.vj.poſt med.& in conſi.409.col.j.& in d.conſi.36.col.vj.dicit Deci.præſumi ſolennitatem extrinſecam ex ſola antiquitate temporis,etiam nulla poſſeſsione ſubſecuta. Eandem opin. tenet Iaſ.ſibi contrarius,in d.l.ſciendū.col.vij.& viij.ff.de verbo.obliga.& in d.l.qui in aliena.in prin.colum.v.in fi.ff.de acquir.hæred. Ripa lib.ij.reſponſ.c.xxij.col.iij.in fin . Quam tamen opi.ego teneo ſecundum diſtinctionem ſuprà factam per tres caſus. ¶ Et in hac materia non omitto dictum Geminia. in conſi.87.col.ij.poſt med.vbi,quòd magis pręſumitur pro ſolennitate actuum extraiudicialium, quā iudicialiū.ſed ego dicerem totum contrarium,quòd magis præſumatur pro factis

16 in iudicio. ¶ † Memorata concluſio,quòd præſumitur ſolennitas extrinſeca propter antiquitatem temporis ſecundū diſtinctionem, de qua ſuprà,limitatur aliquibus modis.& primò,vt non procedat,quando pars cum qua dicitur actus celebratus,negaret illā ſolennitatem interueniſſe:puta ſi Canonici negant interueniſſe conſenſum capituli in alienatione rei eccleſiaſticæ, ita Alex.in d.conſ.ix.col.ij.in fi.verſic.non obſtat,ſi diceretur. & in fin.illius conſilij.lib.iij.ſequitur deciſio Neapoli. deciſione.245.colum.iij.& deciſione.345.colum.ij.ver.& ſi diceretur.

¶Sed valdè dubito de hac limitatione. nam ſi pars non opponit defectum ſolennitatis, illa præſumitur etiam in actu recenti, ceſſante antiquitate tẽporis. Compoſtella. in ca. cũ dilectus. de conſuetu. quod dictum pro multùm notabili citat Matthesila. nota. xij. Nota, quòd illa regula. ſequitur Socin. in d. conſil. 270. colum. iij. verſ. & hoc maximè, quia longiſsimo tempore. lib. ij. Feli. in d. c. ſicut. colum. xij. in ſecunda fallentia de re iudi. Iaſ. in d. l. ſciendum. col. vij. in iij. limitatione. ff. de ver. obli.
17 Quo autẽ tempore †debeat fieri oppoſitio, tradit Geminia. in conſ. 87. colum. j. poſt med. vbi, quòd debet opponi ante perfectionem actus: ſecus poſt actum perfectum. ſed iſtud poſſet procedere in ſolennitate intrinſeca. Itaque quum dicunt doct. ſolẽnitatem extrinſecam præſumi ob temporis antiquitatem, neceſſariò præſupponunt, quòd defectus talis ſolennitatis fuerit allegatus & oppoſitus. ¶Secundò, conſidero contra hanc limitationem, & contra hoc dictum Alex. nam talis ſolennitas & extrinſeca præſumitur, etiam contra tertium poſt lapſum. xxx. annorum vt ſuprà dictum eſt, & ſic tertius defectum talis ſolennitatis opponere non poteſt, niſi probet negatiuam: quantò minus igitur talem defectum opponere is poterit, quo cum geſta res ſit: cùm difficiliùs contraueniat quis facto proprio, quã alieno. l. ſi poſt mortẽ. §. fin. ff. de adoptio. Ideò non poſſum non mirari de hoc dicto Alexan. ſed magis admiror, quomodò ſenatus Neapolitanus dictum illud ſecutus fuerit.
18 ¶Secundò †limitatur memorata concluſio, vt ſolùm procedat interueniente ſcientia & patientia eius, cuius conſenſus eſt neceſſarius ad actum: quia in iſtis terminis loquitur d. l. ſi filius. C. de peti. hæredi. Ideò ſi in alienatione aut contractu ſit neceſſaria licentia Papæ, illa non præſumetur: quia non eſt veriſimile, quòd habuerit Papa notitiam talis alienationis aut cõtractus. ita Alexand. in d. conſ. ix. col. fi. lib. iij. & in dict. conſ. xvij. col. ij. poſt med. verſ. nec poteſt dici, quòd dictæ omnes ſolennitates. libr. iij. ſequitur deciſio Neapoli. deciſione. 107. col. fin. vbi propterea infert, quòd allegans præſumptionem ſolẽnitatis conſenſus vel licentiæ ſuperioris, debet probare ſcientiam ipſius ſuperioris, quòd ſuperior ſciuerit talem actum factum eſſe. De quo tamen vide, quæ infrà dicam hac eadem parte. numer. 29.
19 ¶Sed aduerte: quia † iſtud non procederet, quando res eſſet de antiquo per tantũ tempus cuius initij memoria non extat in contrarium: quia tunc non requiritur ſciẽtia ſuperioris, non ſolum quãdo ageretur de præſumenda ſolẽnitate extrinſeca: ſed

etiam vbi

etiam vbi ageretur de probatione tituli & ſubſtãtiæ actus:quia tempus tam antiquum habet vim conceſsionis & tituli. l. hoc iure.§.ductus aquæ.ff.de aqua quoti.& æſti.c.ſuper quibuſdã. §.præterea.de verbo.ſigni. Nec in tanto tẽpore requiritur ſciẽtia ſuperioris,etiam quòd agatur de eius præiudicio: vt per Alexan.in conſi.vj.lib.j.& habetur in l.imperium.ff.de iuriſd.om.iud.& infrà dicemus in iiij.parte huius tractatus.vbi tamen teneo contra Alex.& ſequaces pro Barto.

20 ¶Tertiò limitatur,† vt non procedat in ſolennitate, quæ eſt contra ius commune:puta in diſpenſatione,quę non præſumitur ex antiquitate temporis.vt pote,tenuit quis longo tempore duo beneficia incõpatibilia,vel eſt minor aut aliàs incapax ad beneficium:ſed allegat ſecum diſpenſatum perdidiſſe. Bellame.in conſi.x.colum.xx.verſi.& ſi dicas,quòd cõceſsio. vbi indiſtinctè dicit,quòd non præſumitur diſpanſatio ex antiquitate temporis.ponderando quod in præcedentibus loquitur de eo,qui erat in poſſeſsione ſeu quaſi faciendi actus,qui citra diſpenſationem fieri non poterant.¶Sed Abb.in c.licèt Heli.col.fi.de ſimonia.dicit cõſiderandã eſſe antiquitatem tẽporis,qualitatem beneficiati,& ſuperiorum prædeceſſorũ, qui ipſum beneficiatum tolerauerunt. nam ſi veriſimilis ſit diſpenſatio ex
21 iſtis qualitatibus,illa præſumetur ſaltẽ †cum iuramento ipſius beneficiati allegantis amiſsionem ipſius diſpenſationis:ſicut in ſimili dicitur de iuramento ſuppletiuo,quod defertur quando præſumptio & veriſimilitudo eſt pro iurante:iuxta not.in c. fi. de iureiuran. Imò & ſine iuramento vult Abb.præſumi diſpenſationẽ in antiquis. quæ tamen præſumptio nõ procedit,ſecundũ Abb.quãdo ius cõmune eſſet contra beneficiatũ:ita vt ſuperior expreſsè cõſentire aut diſpẽſare nõ poſſet:quia tũc nec etiã tacitẽ præſumi poteſt cõſenſiſſe propter antiquitatẽ tẽporis. Quæ dicta Abba.refert & ſequitur glo.pragm.ſanctiõis in tit. de pacificis poſſeſſo.§.ordinarij.ſuper glo. in verſi. inquirant. col.pe.in fi.char. 143. & iſtud videtur æquius & verius.

22 ¶Quartò † limitatur,vt ſolũ procedat in ſolẽnitate extrinſeca,quę pręſumitur ex antiquitate tẽporis:ſecus vbi ageretur de ſubſtãtia actus:quia illa nõ pręſumitur ob tẽporis antiquitatẽ: puta ſi in inſtrumẽto fiat mẽtio de aliquo alio cõtractu aut inſtrumẽto,illud nõ pſumitur ex tpis antiquitate. Ale.in cõſ.l.co. 2.li.5.ſimiliter ex antiqua patiẽtia nõ pſumitur titulus aut tituli ſubſtãtia.l.nullo.C.de rei vẽ.l.diuturna. C.de lõ.tẽp. pſcri. Ale. in cõſ.179.co.iij.lib.vj. ſimiliter per antiquitatẽ tẽporis aditio

hæreditatis non præſumitur:ſed preſuppoſita ſubſtantia ipſius aditionis præſumitur pro eius ſolennitate, quòd ſolenniter facta ſit. Deci. in conſ. 442. col. iiij. in fi. & generaliter verum eſt, quòd faciliùs inducitur qualitas rei, quã eius ſubſtantia. gloſ. fi. in l. talis ſcriptura. §. fin. ff. de lega. primò. quã glo. pro multum notabili refert & ſequitur Iaſ. in l. ſtipulatio iſta. §. alteri. col. vj. in decima limitatione. ff. de verb. obliga. & quod dictum eſt ſuprà in ſecunda parte. ¶ Sed ibi cõtrarium videtur facere, quod ſcribit Bal. in l. poſt mortem. in fi. ff. de adoptio. vbi ſi filius habitat ſeorſum à patre, gerendo ſe pro emancipato, præſumitur emancipatio, ſi illa allegetur cum curſu decennij vel viginti annorum. ſequitur Barba. inter conſilia Alexã. in conſi. vltimo co. iiij. lib. iiij. Similiter in cõtrariũ faciunt not. in l. cũ de in rẽ ver. ff. de vſuris. & in l. ſi certis annis. C. de pactis. vbi, quòd præſumitur titulus, & ſic ſubſtantia obligationis ex antiquitate tẽporis, quando quis in annos ſingulos certum quid ſoluit. ¶ Solutio.

23 Quando antiquitas † temporis habet admiſtum factũ hominis ſucceſsiuum: puta ſolutionẽ, aut præſtationem anunã, inducitur titulus, ſi allegetur. Secus quãdo antiquitas tẽporis ſolum habet admiſtã hominis patientiam, niſi eſſet tẽpus antiquiſsimum, cuius initij memoria nõ extat in cõtrariũ, quòd habet

24 vim tituli: vt ſuprà dictum eſt. ¶ Et ſi dicatur in † præſumptione emancipationis non interuenit factum hominis; ſed patris ſolùm eius patientia: reſpondetur dupliciter. Primò, quòd ex tali præſumptione emancipationis nullus inducitur titulus obligationis contra patrem: ſed ſolùm acquiritur libertas filio, quæ de facili præſumitur inter patrẽ & filium, cũ etiam aſcendens præſumatur donare deſcendẽti: vt habetur in l. quę dotis. ff. ſoluto matri. Secundò, reſpondeo, quod fauor liberationis & libertatis hoc inducit. Tertiò poteſt reſponderi, quòd iſtud procedit propter qualitatẽ perſonæ patris iſtud patientis. nam cũ pater quotidie videat filium ſeorſum negotiantem, non eſt veriſimile, quòd iſtud pateretur ceſſante emancipatione: ſicut dicimus in titulo beneficij eccleſiaſtici, quod præſumitur ex poſſeſſione. x. annorũ: quia cũ Epiſcopi viſitent ſingulis annis ſuam dioœceſim, non eſt veriſimile, quòd toleraret tanto tẽpore retineri eccleſiam abſque Canonico titulo. Inno. & Hoſti. in ca. illud. de præſumption. & in c. licet Hely. de ſimo. ſequitur Geminia. in conſi. 87. col. ſecunda.

25 ¶ Quintò † limitatur, vt non procedat in eo, qui actũ gerere nõ poteſt: quia in eo nõ præſumitur ſolẽnitas extrinſeca ob tẽporis anti-

ris anti-

ſis antiquitate. Decius in d.conſil.441.col.iiij.in fin.vbi loquitur in aditione pupilli,qui hæreditatem adire non poteſt, ſine authoritate tutoris.l.pupillus.ff.de acquir.hæredita. §. neque. inſtitu.de authorita.tutor. ¶ Sed iſta limitatio nihil aliud eſt, quàm deſtructio omnimoda concluſionis,cùm prælatus & minor non poſsint alienare bona immobilia,ſine debitis ſolennitatibus & idem in alijs perſonis, quæ contrahere non poſſunt ſine certa ſolennitate. & tamen illa præſumitur ob temporis antiquitatem.

26 ¶ Sexto limitatur, † non procedere,quando inſtrumẽtum de antiquo fidem non faceret. Nam cùm principale non probetur,aut de eo legitime non apparet,fruſtra tractatur de eius ſolennitate.Socin.in conſil.ij.col.ij.in princ.lib.iij. allegat Bald. & clariùs Imol.in l.j.ff.de his,quæ in teſtam.delen.idem tradit Corne.in conſil.22.col.iij.circa med.verſic. Inſuper quamplura.lib.iij.& dixi ſuprà in ij.parte,in quinta limitatione.

27 ¶ Septimò limitatur, † vt non procedat,quando ex inſpectione inſtrumenti de antiquo probaretur de contrario,ſcilicet ſolennitatem adhibitam non eſſe.quod intelligo non quando in inſtrumẽto nihil diceretur de ipſa ſolennitate:quia adhuc pręſumeretur.ſed quando in ipſo inſtrumento enuntiatur ipſa ſolennitas,quæ apparet minus legitima.Paul.de Caſt.in conſ. 81. In cauſa,quæ vertitur inter reuerendum patrem.col.iij.in fin. lib.ij.ſequitur Feli.in d.c.ſicut.col.15.verſ. vij. & vltimò declara.de re iudi.Deci.in conſ.13.col.j.in conſil.36.col.iij.in fi.verſicu.ſecundò reſponderi poteſt.& in d.c.quoniam contra. col. 20.verſicu.ſucceſsiuè.Abb.de proba.Iaſ.in d.l.j.col.v.in v.limitatione.C.qui admitti.& in conſ.176.col.fin.lib.ij.Curtius iunior in conſil.130.col.ij.ad fin.Gozadinus in conſil.72.col.v.in fin.Addo Abba.in conſil.61.col.fina. verſicu. item antiquitas.

28 libr.j.vbi, † quòd contra præſumptionem antiquitatis admittitur probatio in contrarium.Idem dicit Veronenſis in conſil. 25.ad finem primi dubij.Ad idem facit Bellamera in conſ.[illegible]10. col.10.in princip.vbi,quòd regula,quòd titulus præſumitur ex tempore, cuius initij memoria non extat in contrarium , non procedit, quando expreſsè producitur titulus nullus , & inualidus:quia ſumus tunc in caſu claro.de quo tamen latiùs dicam in iiij.parte.Et ratio huius limitatiõis eſt:quia antiquitas temporis in hac materia ſolùm inducit præſumptionem:ſed ceſſat præſumptio,vbi de veritate apparet in contrariũ.l. continuus.

29 §.cùm ita.ff.de verbo.oblig.Cedit enim † veritati pręſumptio.

& per contrarias probationes tollitur.l.fin.in princip.ff.quod metus cauſ.l.nuptura.in fi.ff.de iure dotium.l. ſi chirographũ. & l.cùm de indebito.§.j.ff.de probatio. l.filio, quem pater. ff. de liber.& poſthũ.l.j.§.ſi quis filium.ff.ſi tabu.teſtamen.nullæ extab.c.is,qui fidem.de ſponſal.c.quicunque. 80. diſtinctione.

30 ¶Amplius † iſta præſumptio ſolennitatis procedens ex antiquitate temporis,non ſolùm tollitur per cõtrariam probationem,id eſt,quãdo ex inſpectione inſtrumenti probatur ſolennitatem minùs legitimè adhibitã eſſe:ſed etiam per aliam præſumptionẽ,quæ eſſet in contrarium. Abb.in d.c.Albericus.de teſtibus.refert & ſequitur Corne.in conſ.144.col.j.verſ. nec videtur opitulari.lib.iiij.& eſt generaliter verum,quòd vna præſumptio alteram tollit.l.diuus.ff.de reſtitu.in integrum.l.non ſolum.ff.de ritu nuptiarum.l.quia autẽ.§.non ſimpliciter. vbi Ange.ff.ſi quis omiſſa cau.teſtam.l.j.in fin.C.qui, & aduerſus quos.l.mater.vbi Ange.& Salic.C.de calumnia.l.eum,qui probabilem.vbi Bald. C.de epiſcop.& cleric.l.ſi hi,qui.C.de adulter.c.tranſmiſſæ.qui filij ſint legiti.c.literas.de præſumptio.& c.accedens.de falſis.Et comprobatur hæc ſeptima limitatio ex

31 dictis ſuprà in ij.parte.in iiij.parte limitationis.¶Sed † aduerte circa hanc ſeptimam limitationẽ: quia Decius in cõſ.341.col. vj.poſt med.& in conſ.558.circa fin.reprobat Paul.de Caſtr. in d.conſ.81.intelligendo,quòd Paul.voluerit nõ præſumi ſolennitatem contractus ex eo ſolùm,quòd producitur inſtrumentum ipſius contractus,in quo nulla fit mentio de ipſa ſolennitate,quaſi eo modo probetur negatiua ſolennitatẽ adhibitam non fuiſſe.ſed certè Paulus nõ meruit reprehendi: quia nõ ita loquitur:prout Decius refert.ſed dicit Paul. quòd ſolennitas citationis & ſententiæ nõ præſumitur, quando producuntur acta,ex quorũ inſpectione apparet de nullitate ſententiæ.quo caſu bene loquitur Paul.quia tunc defectus citationis clarè & verè probatur per inſpectione actorum:in quibus deſcribũtur omnia ſolennia:vt ſuprà diximus in ſecunda parte:& in quarta limitatione.malè enim dixiſſet Paul.ſi dixiſſet probari nullitatem ſentẽtiæ per id ſolum,quod producitur ſentẽtia ſine actis: ex cuius ſentẽtiæ inſpectione appareat ſolennia nõ fuiſſe adhibita:cũ deſcribantur ſolennia in actis,nõ in ipſa ſententia, niſi enuntiatiuè quãdoque.Similiter malè locutus eſſet Paul. ſi dixiſſet,quòd ex ſola productione inſtrumenti cõtractus,in quo non appareat de eius ſolennitate, probetur ipſius contractus nullitas,& ſolennitatis omiſsio: cùm aliundè potuerit adhiberi,& de ea

rij,& de ea apparere per aliam ſcripturam. Sed procliuiores interim ſimus ad ſupercilium. Imò Decius ſeipſum reprehendere debuerat: quia in conſil. 445. col. penult. poſt medium, intellexit Paul. prout ſuprà retuli, eum intellexiſſe. & tamen eum ſequitur. & idem Decius in conſil. 564. col. iij. ¶ Non procederet tamen hæc ſeptima limitatio, data ſcientia & patientia longi temporis eius qui titulum inualidum conceſsiſſet, vel ſuperioris, qui actum confirmare poterat: quia tunc cenſetur confirmatus titulus, per ea, quæ infra dicam hac parte. iij. Hic accommodari poſſent multę ex limitationibus ſuprà traditis in ij. parte, circa ſolennia ſententiæ: ſed idem ſępiùs nõ repetemus. Planè lector diligens animum ad omnia facilè admouebit.

ARGVMENTVM.

Solennitas extrinſeca ex temporis diuturnitate, in actibus extraiudicialibus, vnde præſumatur.

SVMMARIVM.

1 *Generalia ſunt faciliora particularia verò veriora.*

2 *Notariatus qualitas, præſumitur in antiquis: & probandi onus transfert in aduerſarium & negantem.* Negatiuam vide nu. 3.

4 *Notariatus qualitas, faciliùs præſumitur ex antiquitate tẽporis in ſcriptura publica, quàm priuata.*

5 *Notariatus an probetur in antiquis, quando producuntur plura inſtrumenta eiuſdem tanquàm notarij. & nu. 9.*

6 *Inſtrumenta duo ab omnibus recepta ſine contradictione, ad probãdam quaſi poſſeßionem notariatus, an ſufficiant. Et an ſufficiat fama. nu mer. 7. Quid de antiquitate temporis. nu. 8.*

10 *Notariatus qualitas vt præſumatur, nõ ſufficit tempus xxx. annorum: ſed tempus antiquiſsimum, ad minùs centum annorum.*

11 *Solennitas extrinſeca, & notariatus qualitas, quid differant in probandi modo & ratione.*

12 *Solennitas extrinſeca, ex antiquitate temporis, in exemplatione inſtrumenti, an præſumatur.*

13 *Inſtrumenti regiſtratio facta in literis papæ an præſumatur facta parte citata propter temporis antiquitatem, ita vt fidem faciat.*

14 *Inſtrumenti exemplatio, vt dicatur facta de antiquo, quantum tempus requiratur. & nu. 16.*

15 *Inſtrumenti exemplandi ſolennitas, quò tendat.*

17 *Solennitas exemplationis inſtrumenti, quantùm requiratur, vt præſumatur interueniſſe.*

19 *Inſtrumenti exemplatio vt præſumptionem pariat, an neceſſe ſit exprimi & enuntiari ipſas ſolennitates neceſſarias in tali exemplatione.*

19 Inſtrumētorum exemplandorum forma & conſuetudo in Delphinatu.
20 Inſtrumenti exemplatio, an præſumatur ſolenniter facta, ob temporis antiquitatem, non obſtante, quòd pluribus defectibus laboret. & nume. 24.
21 Solennitas exemplationis vbi in quæſtionem venit, præſupponitur, quòd aliundè omnia ſunt habilia.
22 Inſtrumēti exemplatio in quibus caſibus præſumitur facta ob temporis antiquitatem, intelligitur quò ad omnia, vt omnia præſumantur ſolenniter acta.
23 Imperfectum, & nihil, æquiparantur.
25 Solennitas extrinſeca præſumitur ob temporis antiquitatem, in alienatione rei eccleſiaſticæ.
26 Pretium an præſumatur ob antiquitatem verſum in eccleſiæ vtilitatem, in eius alienatione.
27 Exemptio, quam Epiſcopus concedere non poteſt, ſine confirmatione Papæ, præſumitur ex temporis antiquitate.
28 Tituli inualidi confirmatio, inducitur ex antiqui temporis patientia.
29 Papæ aut ſuperioris confirmatio, vbi præſumitur ex temporis antiquitate, an neceſſaria ſit eorum ſcientia. diſting.
30 Epiſcopi conſenſus an præſumatur ob antiquitatem interueniſſe in reſeruatione facta patrono eccleſiæ vel capellæ.
31 Papæ licentia præſumitur interueniſſe in teſtamento Cardinalis, propter diuturnitatem temporis.
32 Promotio ad ordines ſacros præſumitur, quando quid diu ſeruiuit in beneficio, tāquam promotus. Et quid ſi diu ſtetit in poſſeſſione ſeu quaſi clericatus in beneficio, an præſumatur clericus. nume. 33.
34 Clericatus ſola poſſeſſio aut quaſi, an ſufficiat, vt quid gaudeat beneficio clericali reſpectu fori.
35 Decreti ſolennitas præſumitur, propter temporis antiquitatem interueniente ſcientia ſuperioris, cuius decretum in actu dat neceſſarium.
36 Inueſtitura domini præſumitur, quando quid ſtetit longiſsimo tempore in poſſeſſione bonorum feudalium.
37 Tutelæ ſolennitas præſumitur, quando quis diu ſe geſſit pro tutore. Quid de executore. Quid de mandato, vnde præſumantur.
38 Referēti an credendum ob tēporis antiquitatē, licèt nō conſtet de relato.
39 Abbreuiaturæ ſolennia, præſumuntur in antiquis, licèt de eis non appareat. Et ob id fidem facit.
40 Scriptura præſumitur ex antiquitate temporis, modò interueniat factum hominis.
41 Vniuerſitas præſumitur legitimè cōgregata, ob temporis antiquitatem.
42 Bonorum poſſeſſio ſecundum tabulas petita infra annum præſumitur.

VIDIMVS in genere, quid dicatur de antiquo in materia præſumendæ ſolennitatis extrinſecæ in actibus extraiudicialibus. Rurſus vidimus limitationes & fallentias, in quibus talis præſumptio
1 ſolennitatis ceſſat. Sed quia † ſermones circa generalia ſunt faciliores, circa particularia verò veriores, ſecundũ Philoſophum, quem Areti. refert in conſil.13.col.j.verſic. circa primum. in conſil.29.col.vij.circa medium.verſicul.his breuiter præmiſsis. & verba generalia non ſunt apicicatoria nec concludunt viris ſubtilibus, ſed ſolùm groſsis: ait Aretin.in conſil.106. In præſenti dubitatione.col.iij.in principio tertij dubij. deſcendamus ad aliqua particularia, & ad caſus ſpeciales, in quibus ſolennitas extrinſeca præſumitur ex temporis antiquitate, in actibus extraiudicialibus.

2 ¶ Primò, † præſumitur qualitas notariatus, in antiquis. nam in factis recentibus, quando is, cõtra quem producitur inſtrumentum, opponit & negat illum qui inſtrumentum recepit, fuiſſe notarium, tenetur producens probare notariatum, quando adhuc non eſt notorium illum eſſe notarium: quia qualitas notariatus non ineſt à natura, cùm notarius naſcatur nemo. Specul. in titul.de inſtru.editio.§.Reſtat videre.col.viij.verſic. & ſcias, quòd tabellionatus officium. & col.13.verſic.illud autem notãdum eſt, quòd licèt in aliquo inſtrumento. Oldr. in conſil.227. De toto themate.col.ij.ad fin.verſic.iiij.obijcit. Ancha.in conſil.213. Pro iſto patre.col.ij.circa medium. Alexan.in conſil.166. col.ij.verſic. & eſt de iure.lib.ij. Socin.in conſil.198.col.j.libr.vij. Socin.in conſil.33. Proſequendo.col.j.verſic.ſecunda concluſio. lib.j. Iaſ.in l.Barbarius.col.xj.de offi.præto.nec creditur in hoc eius adſertioni, quòd ſit notarius: vt habetur in d.locis maximè per Socin.in d.conſil.33.tamen quando ſumus in antiquis, non eſt neceſſaria probatio notariatus: ſed præſumitur propter antiquitatem temporis. Inno.in c.veniens. de verbo.ſigni. Bald.in authen.quas actiones.circa fin.C.de ſacroſan.eccle. & in l.comparationes.C.de fide inſtrument. Ancha.in d.conſil.213.col.ij. circa medium. Socin.in conſil.187.col.iiij.verſicu.ad ſecundum reſpondeo.lib.ij.vbi etiam allegat Fulgo.in l.fin.C. de edicto diui Adria.tollend. Idem tenet Alexan. in conſ.101.col.iij.lib.vij. Corn.in conſil.35.col.vj.in conſil.171.colum.ij.ad fin.lib.j. & in conſil.247.col.x.libr.ij. Dec.in c.j.col.vj.in fin.verſic. quicquid tamen ſit.de fide inſtrumen.in conſil.36.col.ij.poſt medium. & in conſil.42.colum.ij. Iaſ.in d.l.Barbarius.colum.xj.verſic.Ter-

tiò notabiliter limita.ff.de offic.præto.Guido Papæ quæſt.357. Et in ſtatuto, ſi quis per literas.in verbo, propria manu ſignatas.verſicul. ſed an in literis antiquis. deciſio Neapolit.deciſio. 245.colum.iij.& deciſio.251.ad fin. Aufrerius in deciſio.Tholo-
3 ſa.q.330.in fin. Cõtrarium,quòd † ex ſola antiquitate temporis non præſumatur notariatus, niſi cõcurrat aliud adminiculum, puta fama,quòd haberetur pro publico notario,vel niſi producantur plura inſtrumenta eiuſdem notarij, reperta in archiuo publico, vel niſi producatur matricula eius notariatus. tenet Corn. ſibi contrarius,in conſil.142.colum.iij.in fin.verſic. non etiam apparet de notariatibus.in conſil.304.colum.viij.verſic. quod & ſecundò videtur poſſe dici.lib.iij.& latiùs in conſil.24. colum.v.libr.iiij.allegat Innocen.in d.capitul.veniens.de verb. ſignificatio.Bald.in d.l.Barbarius.ff.de offic.præto. & in l.data opera.C.qui accuſar.non poſ.debuit allegare in l.non ignorat. colum.iiij.C.eodem titul.verſicul.vnde ex quo Gomeſ.idem tenet in additio.ad Bald.in d.l.comparationes.col.penul.in verbo,cautela.allegat Anto.de Butr.in d.c.j. de fide inſtrumento.
4 ¶Sed † conſidera,quòd qua ratione in ſententia faciliùs præſumitur ſolennitas extrinſeca,propter authoritatem iudicis, pro quo ius præſumit,ex antiquitate temporis, quàm in contractibus priuatorum, in quibus longius tempus requiritur ad inducendum talem præſumptionem,vt ſuprà viſum eſt. Eadem ratione videtur, quòd in ſcriptura publica faciliùs præſumatur
5 iſta qualitas notariatus ex tẽporis antiquitate.¶Secundò † conſidera,dum Corn.voluit præſumi qualitatem notariatus,quando reperirentur plura inſtrumenta eiuſdem, tanquàm notarij in archiuo publico, quòd in hoc nihil ſpeciale eſſet in publico inſtrumẽto: quia etiam in ſcriptura priuata nulla habens ſolennia, reperta in archiuo publico, fidem plenam facit: vt ſuprà abundè vidimus in prima parte.Similiter dum dicit Corn.probari notariatum in antiquis, quando producerentur plura inſtrumenta eiuſdem tanquàm notarij,illud videtur ſine dubio: quia plura inſtrumenta habent vim probationis famæ: vt per Bald.& doct.in l.cùm aliquis.C.de iure delib. & ſuprà dictum
6 eſt in prima parte.¶Aduerte † tamen,quòd vbi agitur de probando quaſi poſſeſsionem notariatus per inſtrumenta, nõ ſuffi cerent duo inſtrumenta ab omnibus recepta ſine contradictione.Innoc.& Anto.de Butr.in c.j.de fide inſtru. ſequitur Areti. conſ.132.in cauſa,quæ vertitur inter homines.col.ij. poſt medium.verſicul.ſed tamen his non obſtantibus.Iaſ.in d.l.Barbarius.col ix.

rius.col.ix.verſ.aduerte,quòd Inno. Quid tenendum.docto.te nentes, quòd notariatus præſumitur ex antiquitate temporis. allegant Innocen.in d.c.veniens.de verb.ſigni.vbi Innoc.loqui tur cõcurrente communi opinione,aut fama. & ita eum refert & intelligit Bal. in d.l.Barbarius.col.viij.verſic. qualiter autem probetur.& in d.l.non ignorat. famam etiam requirit Ant. de Butr.in d.c.j. de fide inſtru. quem ſequitur additio ad Bald. in d.l.comparationes.col.pe.in verbo,cautela.Idem voluit Pau.de Caſt.ſi bene ponderetur,in conſil. 202.In cauſa cõfinium.col.ij. circa medium.verſic.breuiter,ſi bene inſpiciantur.libr.j Anto. etiã de But.in d.c.j.ſequitur Dec.in d.conſil.36.col.ij.poſt med. & in d.cõſil. 42.col.ij. Rurſus,ſi ſola antiquitas ſufficiat ad præſumẽdum notariatũ citra aliud adminiculum, de facili poterit quis confingere vnum inſtrumẽtum,quod videatur de antiquo ſub nomine alicuius priuati,tanquàm notarij, & falſum fabricare,videns neceſſariam non eſſe probationem notariatus.& ſi
7 dicatur,etiam, quòd ſit † neceſſaria probatio per famã, æquè poterit committi falſitas ſub nomine vnius verè notarij, cuius qualitas per famam probari poſsit. Reſpondeò,quòd ſi neceſſaria ſit probatio per famam,quòd is verè eſſet notarius. facilius denudari poterit falſitas per comparationem literarum, & inſtrumentorum illius notarij. Vix enim fieri poteſt,vt probetur quem fuiſſe notarium per famã, quin aliqua inueniantur eius
8 inſtrumẽta. Quòd autẽ † ſola antiquitas temporis ſufficiat ad præſumptionem notariatus, citra aliud adminiculum, voluit Bald.in d.authen.quas actiones.circa finem.& in d.l.comparationes.quem doct.magis communiter videntur ſequi.Sed conſidera,quòd Bald.loquitur in factis antiquiſsimis, in ſuperlatiuo gradu in d.authen.quas actiones.& ita ponderat Alex.in d. cõſil.101.col.iij.libr.vij.Similiter in d.l.comparationes.loquitur Bald. in factis non antiquis ſimpliciter, ſed multum antiquis. & ſic videtur Bald. hoc dictum intelligere, quando res eſſet ita de antiquo, quòd impoſsibilis videatur probatio per famã aut communem opi.tunc ne pereat fides inſtrumenti tam antiqui, voluit præſumi notariatum ob tẽporis antiquitatem. Sequitur Iaſ.in d.l.Barbarius.colum.xj.in iij.limitatione. Sed adhuc iſto caſu videtur dubitabile hoc dictum Bald. propter periculum falſitatis. & quia vix fieri poteſt aliquem fuiſſe notarium, vtcunquè de antiquo res ſit, quin ſaltem aliqua eius alia inueniantur inſtrumenta, ſaltem in loco vbi ageret, ob id imputandum videtur producenti, quando videt negari no-

9 tariatum,cur non curet † producere alia inſtrumenta eiuſdem perſonæ.quam productionem inſtrumẽtorum videtur Iaſ. requirere,in d.l.Barbarius.col.xj.in iij.limitatione poſt Bald. Vel poſſet procedere dictũ Bald.quando nulla ſuſpicio veriſimilis conſiderari poſſet contra producentẽ,conſiderata qualitate & legalitate eius perſonæ,& conſiderata qualitate ſcripturæ : vix enim confici poterit ſcriptura recens, vt videatur multum de antiquo,quin ſigna aliqua ſuſpicionis appareant.¶ Ex pręmiſ-
10 ſis † apparet,quòd in præſumenda qualitate notariatus, non ſufficeret tempus xxx.annorũ.quod regulariter ſufficit, vt prę ſumatur ſolennitas extrinſeca in actibus extraiudicialibus ; vt ſuprà viſum eſt.ſed tempus requiritur antiquiſsimum aut multum antiquũ,& ſic ad minùs annorũ centum.quod non obſcurè voluit deciſio Neapoli.in dicta deciſione 245.in deciſio.251. idem præſupponit Guido Papæ in d.deciſ.357. dum in principio loquitur de annis centum.Idem præſupponunt Doct. tenentes hanc opinionẽ,quòd ex ſola antiquitate temporis pre-
11 ſumatur qualitas notariatus. Et † ratio diuerſitatis inter ſolennitatem extrinſecam,& hanc qualitatem notariatus videtur: quia in notariatu agitur dę materia probationis, vt probetur ipſa res,ſuper qua conficitur inſtrumentũ,& tendit notariatus ad fidem inſtrumenti.ſed quandò ſumus in materia probationis,res de antiquo dicitur,quæ excedit metam centum annorum:ſed ſolennitas extrinſeca nõ reſpicit probationem actus, ſed eius validitatẽ.Imò quando tractatur de ſolennitate actus præſupponitur,quòd de ipſo actu legitimè appareat:quia aliàs fruſtra quæritur, an ſit ſolenniter factus vel non : ſi de eo non conſtat,vt ſuprà vidimus in hac tertia parte,in ſexta limitatione.& ſic cũ agatur de probatione actus, magis dicitur tractari de ſubſtantia,non de qualitate,ſeu ſolennitate.
12 ¶Secundò † præſumitur ſolennitas extrinſeca ex antiquitate temporis,in exemplatione inſtrumenti : quia ſi exemplatio ſit de antiquo,pręſumitur ſolenniter facta,& ſic parte citata. Hoſtien.Ioan. Andr. Anto.de Butr.& Docto.in dict.c. Albericus. de teſtibus. Bald.in conſil.40.Super primo puncto.col. ij. libr, iiij. Aretin.in conſil.36.col.fina.verſicu.ad ſecundum dico breuiter.Socin.in conſil.194.col.fina.verſicu.pretereà.& ij.lib. ij. Corce.in conſil.247.col.x.poſt medium,verſicu.ita ergo dicamus.libr.ij.& in conſil.144.col.ij.libr.iiij. Decius in conſil. 36. colum.ij.verſicu.non obſtat,quòd in iſta exemplatione.in conſil. 445.colum.iij.circa medium,verſic. his pręmiſsis. & in authen.ſi quis

chen.ſi quis in aliquo documento. colum.v. in vij.fallentia.C. de edend.& ibi .aſ. colum. iij. ad finem.& colum. iiij. in fin.in nona fallentia.& idem Iaſo. in l. publicati. colum.ij.poſt med. verſ.nota tamen diligenter.C.de teſtam. Guido Papæ q.118.& q.404.¶Sed contra hoc dictum adduco Corn.in conſil.22.col. iij.verſicu.nec obſtat gloſſ.in d.c..nonnulli.lib.iij.vbi,quòd re-
13 giſtratio † inſtrumenti facta in literis Papæ,non præſumitur facta parte vocata,propter antiquitatem temporis, ita quòd faciat plenam fidem,quando agitur de graui præiudicio.Solutio in caſu Cor.concurrebant duo contra fidem inſtrumenti regiſtrati.Primum,quòd contra tenorē illius inſtrumenti ſic regiſtrati diutiùs fuerat obſeruatum.Secundum, quòd tale inſtrumentum ſic regiſtratum continebat non veriſimilia. ¶Sed hîc
14 quęro † quantū tempus requiratur:vt iſta exēplatio dicatur facta de antiquo:& an ſufficiat tēpus requiſitū in prǽſumptione ſolennitatis extrinſecæ:de quo ſuprà dictum eſt,per diſtinctionem trium caſuum?Aret.in d.cōſ.36.co.fi.refert tres opi. vnam Hoſti.in dict.c.in præſentia.de renunt.quòd poſt biennium.& hanc ſequitur Guido Papæ in d. q. 118. Secundam opin. refert, quòd poſt xx.annos.Tertiam quòd relinquitur in arbitrio iudicis.¶Sed aduerte:quia doct.alleg.per Aret. loquuntur in ſolennitate ſentētię,pro qua magis & faciliùs præſumitur,quàm pro actu notarij exemplantis vnum inſtrumentum.
15 ¶Secundò aduerte: † quòd iſta ſolennitas exemplationis tendit ad iuuandum fidem inſtrumenti, ſeu vt inſtrumento fides detur non ad validitatem actus contenti in ipſo inſtrumento, præſuppoſita eius fide.& ſic ſimus in materia probatoria, quo
16 caſu requiritur tempus † antiquiſsimum, prout ſupra dictū eſt circa præſumptionem notariatus. & quòd requiratur tempus valdè antiquum,ita quòd probatio ſolennitatis eſſet difficilis, vel penè impoſsibilis,voluerunt Hoſt.Io.And & But.in d.cap. Albericus.de teſtib.prout refert Aret.in d.cōſi.36.col.fi.ſequitur Corn.in conſ.181.col.vj.ver.Soci.poſtea.lib.ij. Soci.in conſ. 46.col.ix.lib.iiij.Iaſ.in d.auth.ſi quis in aliquo documento.colum.iij.verſ.iij.principaliter.& col. iiij. in nona fallentia. C. de eden.addo Pau.de Caſtr.in d.conſ.202.In cauſa cōfinium. col. ij.poſt med.verſ.ſecundus caſus fallentiæ.lib.j. ¶Sed hîc quæ-
17 ro, † an requiratur iſtud tempus valdè antiquum in præſumenda ſolennitate exemplationis inſtrumenti,licèt ſecundum tenorem talis exempli res fuerit obſeruata ſeu obſeruantia ſecuta.Paul.de Caſtr.in dict.conſil.202.colum.ij.circa medium.vo-

luit,quòd ſic,quando ageretur de graui præiudicio. ſed puto contrarium data ſcientia & patientia partis, de cuius intereſſe agitur:quia patiendo rem ſuam poſsideri per longum tempus in vim inſtrumenti ſic exemplati, cenſetur approbaſſe fidem ipſius inſtrumenti, modò ſciuerit de ipſo inſtrumento ſic exemplato, & de poſſeſsione ſecuta:per ea quæ ſuprà dixi in prima parte de inſtrumento minus ſolenni, quòd eius fides videtur ſuppleri ex obſeruantia ſubſecuta ad formam talis inſtrumenti. & faciunt quæ ſcripſi ſuprà in hac tertia parte, in primo caſu.

18 ¶Rurſus quæro † circa hoc dictum & ad eius declarationem, an ſit neceſſe in exemplatione ipſius inſtrumenti exprimi & enuntiari ipſas ſolennitates neceſſarias in tali exemplatione? Aretinus in dicto conſil.trigeſimo ſexto, columna final.tenet, quòd non.cuius opinio confirmari poteſt ex latè ſupra traditis in ſecunda parte huius tractatus, in ſecunda quæſtione,numer.iij.& ſuprà hac eadem iij.parte.

¶Contrarium, quòd imò requiratur expreſsio & enuntiatio talium ſolennitatum tenet Paulus de Caſtro in dicto conſilio ducenteſimo ſecundo,columna ſecunda, poſt medium libro j. Guido etiam Papæ in d. q.118.ponderat aſſertionem notarij dicentis ſe groſſaſſe de commiſsione iudicis. Rurſus clarè hoc voluit Dec.in d.auth.ſi quis in aliquo documento.col.v. in ſeptima fallentia.C.de eden.& ibi reſpondet Decius ad ea, quæ in contrarium adducūtur:quòd procedunt in ſententia, pro qua magis præſumitur,quàm pro actu vnius notarij. ¶Ego puto quòd talis enuntiatio non ſit neceſſaria concurrente poſſeſsione longi vel longiſsimi temporis, ſciente & patiente parte, & etiam concurrente ſcientia partis de tali exemplo:quia non eſt veriſimile quòd tanto tempore tacuiſſet. Ceſſante autem tali poſſeſsione & ſcientia ac patientia, adhuc puto idem, ſcilicet enuntiationem non eſſe neceſſariam, quando lapſum eſſet tempus antiquiſsimum centum annorum. nec iſto caſu tantùm præſumitur pro notario,quantùm pro iudice,cùm in actu iudicis ſufficiat,vel quòd ſententia tranſierit in rem iudicatam, vel ad ſummum tempus xx. annorum: vel ſaltem relinquatur arbitrio iudicis,vt vidimus in ſecunda parte. Nec iſto caſu videtur obſtare ratio Decij,in d.auth.ſi quis in aliquo documento, quòd notarij ſunt faciles ad leuanda & exemplanda inſtrumenta:nec aliter curant de ſolennitatibus:quia conſiderandum eſt, quòd pars, quæ exemplationem curat, præſumitur ſcire iura. l.

leges.

leges.C.de legibus.ob id veriſimile eſt,quòd voluerit actum va lidum facere.l.iij.ff.de teſtam.milit.ſed valida eſſe non poterat exemplatio ſine partis vocatione,vt habetur in dict. authen. ſi
19 quis in aliquo documento. ergo &c. In patria tamen † Delphinatus ceſſat iſta difficultas,quò ad ſolennitatem citationis: quia valent inſtrumenta exemplata per commiſſarium generalem deputatum ad leuanda,aut groſſanda inſtrumenta notarij defuncti,ſine partis vocatione,de conſuetudine generali totius
20 Delphinatus:vt Guido Papæ atteſtatur.quæſt.ij. ¶Sed † quæro adhuc circa iſtud dictum quòd exemplatio inſtrumenti præſumitur ſoléniter facta propter antiquitaté temporis, an procedat,licèt ſint plures defectus: puta omiſſio citationis, commiſſionis iudicis, quod vtrunque inſtrumentum fuerit auſcultatum,aut debitè collationatum,vt aiunt,quod exemplator fuerit tabellio,quòd committens fuerit iudex. Corn.in conſi.304. colum.vij.in fi.verſi.quod & ſecundò videtur poſſe dici. lib.iij. & in conſi.24.colum.v.verſ.vidi etiam.lib.iiij.dicit,quòd non: & quòd iſta antiquitas non eſt omnipotens:vt ſuppleat omnes
21 defectus.¶Sed aduerte:† quòd vbi diſputatur de ſolennitate exemplationis,præſupponitur,quòd aliundè omnia ſint habilia:ſicut quando diſputatur,an legatarius poſſit eſſe teſtis in teſtamento, præſupponitur quòd excepto eo, quòd eſt legatarius,aliundè ſit habilis ad teſtimonium,ſi enim aliúdè eſſet inhabilis:quia infans,mulier aut furioſus, fruſtra tractaretur,an prohibeatur eſſe teſtis,eò quòd ſit legatarius.l.qui teſtamento. in princip.ff.de teſtam.l.furioſum.C.qui teſtamen. facer. poſſ. Ad idem textus in cap.j.ibi,ſi aliud non obſtat.de ætat. & qualit.cap.quia diligentia.de electio.de qua regula ſæpius feſtum Decius facit in l.fi.colum.j.circa med.verſi.ſecundò reſpondetur etiam.C.de inſtitu.& ſubſti.in cap.cùm omnes.colum.j.in ſecunda lectura.& in cap.quæ in eccleſiarum.in princi.de conſtitu.in cap.j.colum ix.de iudic.& in cap.tertio loco.col.iiij. de probat.& in cap.cùm ceſſante.in ſeptimo notab.de appella. In propoſito,quando quæritur an exemplatio præſumatur legitimè facta ex temporis antiquitate,præſupponitur quòd aliundè omnia ſint habilia,id eſt quòd inſtrumentum habeat ſua ſolennia,quòd non reuocetur in dubium qualitas notariatus: ita quòd ſolùm ſit dubium de ſolénitate requiſita ad actum exem
22 plationis.In † qua re puto,quòd in caſibus,in quibus exemplatio præſumitur facta ob temporis antiquitaté,intelligatur quò ad omnia,vt omnia:præſumantur ſolenniter acta:quia doctor.

generaliter & indiſtinctè loquuntur, & profectò neſcio videre rationem, cur magis præſumi debeat vna ſolẽnitas, quàm alia. & aliter dicere, eſſet attribuere legi actum imperfectum, id eſt, quòd partem tantùm ſolẽnium requiſitorum præſumere volue
23 rit. Quod non eſt dicẽdum, cùm † imperfectum & nihil, æquiparentur. l. cùm Sillanianum. in fi. C. de his quibus, vt indignis. ¶ Præteteà, conſidero contra Corn. Aut producitur actus ipſa-
24 rum † ſolennitatum, id eſt, in quo ſolennia exemplationis dicuntur adhibita: & tunc ſi appareat omnia ſolennia non fuiſſe adhibita, dico quòd non præſumetur pro ipſis ſolẽnibus: quia tunc ſumus in caſu claro, quo conſtat ſolennia adhibita non eſſe per inſpectionem actus pertinentis ad ipſa ſolennia, vt ſuprà dictũ eſt in hac tertia parte: in vij. limitatione. Aut nullus producitur actus talium ſolennitatũ: & tunc ſi quæſtio eſt de præſumendis ſolennitatibus, aut omnia præſumi debent, aut nihil: quia ſi pars tantũ præſumeretur, perinde eſt ac ſi nihil præſumptum ſit. d. l. cùm Sillanianum. in fi.
25 ¶ Tertiò † præſumitur ſolẽnnitas extrinſeca ob antiquitatem temporis, in alienatione rei eccleſiaſticæ: puta tractatus & conſenſus capituli. c. ea naſcitur. de his, quæ fiunt à prælat. ſine conſenſu capi. c. peruenit. cum glo. de empti. & vendit. Alex. in conſil. 79. colum. iij. libro j. in conſi. 45. colum. fi. libro iij. & in conſil. 92. colum. ij. libr. vj. Soci. in conſi. 15. colum. penul. verſic. confirmatur etiam prædicta concluſio. libr. j. in conſil. 208. colum. iij. verſic. reſpondetur & ſecundò. & in conſi. 266. colum. 12. verſic. ex quibus infero. lib. ij. Dec. in d. l. j. col. iiij. poſt med. C. qui admit. in conſ. 36. col. vj. verſ. vltimò non obſtat. in conſ. 329. colum. fi. in conſ. 341. col. vj poſt med. in conſi. 409. col. j. & in con
26 ſil. 558. col. ij. circa fi. Iaſ. in d. l. ſciendum. col. viij. ¶ Et † non ſolùm præſumitur ſolennitas extrinſeca in alienatione rei eccleſiaſticæ, propter antiquitatem temporis: ſed etiam præſumitur verſum pretium in vtilitatem eccleſię propter antiquitatẽ temporis. Dec. in d. conſi. 36. colum. v. verſicu. tertiò aduertendum. Addo Anchat. in conſi. vltimo, colum. vj. verſic. præterea, cùm à tempore. ponderando quòd ibi diſputatur, an. præſumatur conuerſum pretium in vtilitatem eccleſiæ: vt apparet ex præcedentibus: licèt illud nõ ſit conſiliũ Anch. ſed alterius doct. & quæ dicta ſunt in alienatione rei eccleſiaſticæ, intellige etiam procedere in alienatione bonorum minoris, eadem ratione.
27 ¶ Quartò, † quando Epiſcopus exemptionem cõcedere non poteſt ſine confirmatione Papæ, illa præſumitur ex temporis

diutur-

diuturnitate. Deci. in conſil. 152. colum. fin. Ripa libr. ij. de reſcript. cap. vij. colum. v. circa fin. char. ix.

28 ¶ Quintò, † ex antiqui tẽporis patientia inducitur confirmatio tituli inualidi: puta, ſi filius minùs ſolenniter emancipatus ſit, confirmatur emãcipatio ex patiẽtia patris diuturna. l. ſi poſt mortem. ff. de adoptio. Similiter titulus exemptionis ab oneribus, minùs ſolennis, confirmatur ax patientia longi, aut longiſsimi temporis, quando eximens paſſus eſt exemptum vti & gaudere exemptione per tantum tempus. Paul. de Caſtr. in cõſil. 313. Poſtremò. colum. j. lib. j. Secus in patientia alterius non eximentis, & ignorantis ipſam exemptionem per dicta hac parte. rurſus dicta hîc intelligo de patientia eius, qui titulum inualidum poterat validare, ne aliâs plus operetur tacitum, quàm

29 expreſſum. l. qui ad certum. ff. locati. ¶ Sed † hîc quæro, quãdo præſumitur confirmatio Papæ aut ſuperioris ex antiquitate tẽporis, an ſit neceſſaria ſcientia ipſius ſuperioris, quòd ſciuerit actum, de cuius confirmatione agitur. Alexand. in conſi. ix. col. fin. libr. iij. tenet, quòd ſic, & idem Alexand. in conſ. xvij. colũ. ij. poſt med. verſ. nec poteſt dici, quòd dictæ omnes ſolennitates. lib. iiij. ſequitur deciſi. Neapoli. deciſi. 107. colum. fin. & dixi ſuprà hac eadẽ parte in ſecunda limitatione. Ego puto, quòd ſi actus inferioris ſit præiudicialis Papæ, quòd requiratur eius ſcientia & patientia. Si verò agatur de præiudicio ipſius inferioris tantùm, licèt actum facere non poſſet ſine cõfirmatione ſuperioris, tunc ſuperioris ſcientia non videatur neceſſaria. Niſi dicas, quòd ſatis dicatur intereſſe ſuperioris ex eo ſolùm, quòd eius licentia aut confirmatio ſit neceſſaria. Iſta tamen ſcientia non videtur neceſſaria, quando lapſum eſſet tempus, cuius initij memoria non extat in contrarium: per ea, quæ not. Alexan. in conſ. vj. libr. j. & quæ habentur in l. imperium. ff. de iuriſdic. omnium iudi. quòd in præſcriptione temporis, cuius initij memoria non extat in contrarium, non eſt neceſſaria ſcientia ſuperioris. De quo tamen dic. vt. infrà in iiij. parte.

30 ¶ Sextò, † in reſeruatione cenſus facta patrono eccleſię aut capellæ, præſumitur interueniſſe conſenſus Epiſcopi ob temporis diuturnitatẽ. Deci. in coſil. 174. colum. ij. in fin. verſicu. & licèt cenſus.

31 ¶ Septimò, † licẽtia Papę prę̃ſumitur interueniſſe in teſtamento Cardinalis, propter diuturnitatem tẽporis. Aretin. in dict. conſil. xxxvj. ſequitur Deci. in dict. conſi. 409. colum. j. Iaſ. in d. l. ſciendum. colum. vij. verſicu. contrarium. in hoc vltimo.

32 ¶ Octauò, † præſumitur promotio ad ordines ſacros, quando quis diu ſeruit in beneficio, tanquam promotus. Rota deciſio. 84. Nota, quod vbi contra aliquem. in antiq. Similiter, quando quis longo tempore ſtetit in poſſeſsione ſeu quaſi clericatus in beneficio etiam curato, præſumitur clericus: & habet intentionem ſuam fundatam. Deci. in c.j. colum. vj. in fi. verſic. finaliter tamen de fide inſtrum. & in conſ. 118. allegat Hoſti. Anton. de Burt. & Abb. in ca. illud. de præſumption. Bald. in l. ſiue poſsidetis. in quarta oppoſitione. C. de probatio. Addo Rotam de-
33 ciſ. 264. nota q̧ talis in. antiq. ¶ Sed aduerte † circa iſtud dictũ, quòd non videtur ita generaliter intelligendum: quia ſolũ procedit in poſſeſſore beneficij, vt abſoluatur à petitione actoris, vel vt manu teneatur in poſſeſsione: licèt non doceat de clericatu per ſcripturam aut teſtes: ſecus in actore, vt ſibi adiudicetur beneficium: quia tunc oportet conſtare de clericatu per ſcripturam aut teſtes: aliâs beneficium ſibi vt capaci adiudicari non poterit. ita Rota deciſio. 312. Nota, quòd clericus. & deciſ. 343. Nota, quod non præſumitur. in antiq. Bertachi. in verbo, clericus agit. verſic. vij. Rebuſi in tract. nomi. in xxij. & xxiij. q. prin. pagi. 154. num. xiij. vbi allegat Bald. in cap. dudum. j. col. fin. de
34 electio. ¶ Sed † an ſola poſſeſsio, aut quaſi clericatus, ſufficiat vt quis gaudeat priuilegio clericali reſpectu fori. Aufrer. in deciſio. Tholoſa. q. 117. quòd ſic. vt remittatur, non vt puniatur, niſi laicus ſimpliciter talẽ remitteret, nõ reſeruato iure vẽdicãdi.
35 ¶ Nonò, † propter antiquitatem temporis præſumitur ſolennitas decreti, quòd decretum in actu interuenerit in quo erat neceſſarium. Calca. in conſi. xj. colum. v. circa med. Deci. in d. l. j. colum. iiij. circa med. C. qui admitti. vbi tamen Calca. non allegat. Intellige hoc procedere, interueniente ſcientia ſuperioris cuius decretum erat neceſſarium in actu, quòd ſciuerit actum ſic geſtum. deciſio Neapoli. in dicta deciſi. 107. colum. fin. allegat Alexand. in d. conſ. ix. colum. fin. lib. iij. Addo Alexand. in terminis decreti, in conſi. 218. col. iij. verſi. præterea in d. l. qui in aliena. lib. vj. & quæ dixi ſuprà hac eadem parte nume. x. & numer. xxix.

36 ¶ Decimò, † quando quis longiſsimo tempore ſtetit in poſſeſſione bonorum feudalium, præſumitur inueſtitura domini, quòd à domino fuerit inueſtitus. Gozadinus in conſi. iiij. colũ. vj. in fin. Sed aduerte: quia videtur ſufficere longum tempus decem annorum, quando quis tanto tempore tenuit & poſſedit bona tanquàm feudalia, domino ſciente & patiente: per dicta ſuprà in

ſuprà in princi. huius tertiæ partis, & in primo caſu, ſicut dicimus, quòd vbi emit quis bona emphyteotica, & illa poſſedit longo tempore tanquam emphyteota domino ſciente & patiente, præſumitur conſenſus domini, quòd alienationi conſenſerit. Alexand. in conſil. 113. colum. pen. lib. iiij. ſequitur Deci. in conſ. 185. col. penul. poſt med. Iaſ. in dict. l. ſciendum. colum. vij. in fin. verſ. vj. facit. ff. de verb. obl. lig. & ibidem Iaſ. voluit ſufficere longum tempus, etiam in præſumptione inueſtituræ, pro bonis feudalibus.

37 ¶ Vndecimò, † ex antiquitate temporis præſumitur ſolennitas tutelæ, quando quis diu ſe geſsit pro tutore. nam præſumitur quòd legitimè fuerit conſtitutus. Socin. in conſi. 153. colum. ij. lib. ij. ſimiliter, quando quis vendidit rem tanquàm executor, præſumitur quòd fuerit talis, ob temporis antiquitatem. Calca. in conſil. viij. colum. iiij. poſt med. ſequitur tamen Calca. quando probatio executoris eſſet aliâs impoſsibilis. & ſic tempus requirit multum antiquum. & præmiſſa videntur coadiuuare opinionem, quòd mandatum præſumatur ob temporis antiquitatem: ſicut hìc præſumitur poteſtas tutoris & executoris.

¶ Duodecimò, † propter antiquitatem temporis creditur referenti, licèt non conſtet de relato: puta præſumitur pro mandato enuntiato in aliquo inſtrumēto, licèt de ipſo mādato aliter non appareat: vt dictum eſt ſuprà in ſecunda parte. in verſicu. ſecundò ſublimita. Sed iſtud pertinet ad materiam probationis, non ſolennitatis: niſi dicas quòd à fortiori præſumetur pro ſolennitate enuntiata in aliquo actu: licèt de ea aliter non appareat.

39 ¶ Decimotertiò, † in antiquis præſumitur pro ſolēnibus abbreuiaturæ, licèt de eis non appareat, ob id abbreuiatura in antiquis fidem facit: licèt ſolennibus careat. Alexandrinus in conſi. x. colum. fin. allegat Roma. in conſi. 303. Hæc ſcriptura. ¶ Sed Roma. ibi de hoc nihil dicit. Prætereà, inſtrumentum minus ſolenne mortuo notario ſolùm videtur ſemiplenè probare: vt ſuprà dictum eſt in prima parte. Et verum, quòd ſi ſcriptura omninò priuata ſemiplenè probat, vt vidimus in prima parte, videtur quòd inſtrumentum, quod conſtat receptum eſſe per notarium habens teſtes, licèt careat aliquibus alijs ſolennitatibus, videtur plenè probare: ſed hoc pertinet potiùs ad materiam primæ partis, in qua dictum eſt.

40 ¶Decimo quartò, † præſumitur ſcriptura ex antiquitate temporis, puta emphyteuſis debet probari per ſcripturam: tamen ſi quis longo tempore ſoluit penſionem tanquàm emphyteuta, præſumitur emphyteuſis: licèt de alia ſcriptura nõ appareat. Bald. in conſi. 116. Columbinus. colum. ij. lib. j & in conſi. xxiiij. Subtiliter. colum. ij. verſic. & notandum eſt. libr. iiij. Smiliter licèt vnio & ordo ſubdiaconatus requirant ſcripturam: tamen ſi quis longo tempore fuit in poſſeſsione virtute vnionis vel lõgo tempore ſeruiuit tanquã ſubdiaconus, præſumitur ſcriptura. Alexand. in conſ. xxix. colum. penul. in fin. verſi. Item nõ obſtat alia reſponſio. lib. vj. Sed aduerte hîc, quòd in caſibus, in quibus requiritur ſcriptura, illa non præſumitur ex ſola antiquitate temporis, niſi etiam interueniat factum hominis: puta ſolutio cenſus aut penſionis, quòd quis ſeruierit tanquàm ſubdiaconus, vel duas eccleſias poſſederit tanquàm vnitas. Ripa in l. j. col. xix. num. 104. ff. ſoluto matrimo.

41 ¶Decimoquintò, † vniuerſitas præſumitur, quòd fuerit legitimè congregata ob temporis antiquitatem. Deci. in conſil. 199. ante fin.

¶Decimoſextò bonorum poſſeſsio ſecundum tabulas, præſu-
42 mitur † petita infra annum: iuxta. l. fin. C. qui admit. propter antiquitatem temporis. gloſſ. & doct. in l. j. in verſic. ratam. C. qui admitti. Pau. de Caſt. in conſi. 365. Ne ſub æquiuoco. colum. ij. circa med. verſic. dicet aliquis. lib. j. Corne. in conſi. 94. colum. fin. lib. ij.

TERTIAE PARTIS FINIS.

QVAR-

QVARTA PARS TRACTATVS DE ANTIquitate temporis, Domini Aymonis Crauettæ à Sauiliano.

*

ARGVMENTVM.

Antiquum quid dicatur in materia præſcriptionis, aut conſuetudinis. Primùm, quis conſuetudo, & eius vſus, & vis. Proximè, quid præſcriptio, & eius natura. Deinde quid inter ſe diſcrepant. Tum quatenùs extendatur ratione publicæ vtilitatis, honeſtatis, correlatiõis, & iuris realis. Item, in pœnalibus non extenſio de ſimilibus ad ſimilia, per identitatẽ rationis. Quando odiũ eſt rationabile, aut irrationabile, diſtinctione eſt opus.

SVMMARIVM.

1 *Conſuetudo & præſcriptio, quid differant. & nu. 3.*

2 *Præſcriptio datur etiã in habẽtibus cauſam aut poſſeßionẽ diſcõtinuam.*

4 *Per conſuetudinem etiam agitur de derogando iuri alterius.*

6 *Præſcribere quid de futuro, & nondum in eſſe productum, an quis poßit.*

7 *Præſcriptio maius tempus requirit, quàm conſuetudo. Et quantum tempus conſuetudo requirat: & quantum præſcriptio.*

8 *Conſuetudo, quando quadraginta annos non requirat.*

9 *Conſuetudo inducitur decẽnio contra populũ, qui ſemper præſens dicitur.*

10 *Conſuetudo decennio ſuper eo induci non poteſt ſuper quo populus expreßè ſtatuere non poſſet: ſed requiritur tempus ſufficiens ad præſcribendum.*

11 *Conſuetudo non inducitur decennio, vbi agitur de præſcribendo reſeruata principi, & quantum tempus ad id requiratur.*

12 *Conſuetudo præſcripta vbi requiritur, an ſemper requirantur. 40. an. Et quid ſi agatur contra ius canonicum.*

13 *Conſuetudinem an inducere non poßit, qui legem condere non poteſt, &*

ecõtrà: ita vt non poßit induci per populũ non habentẽ iuriſdictionẽ.
14 Conſuetudo an induci poßit in praiudicium vnius ſingularis perſona.
15 Conſuetudo quando adſumat naturam praſcriptionis.
16 Cõſuetudo an requirit titulũ & bonã fidẽ, ſicut p̃ſcriptio. diſting. n. 17.
18 Praſcriptionem impedit mala fides, in fauorem vniuerſitatis, quandiu ſupereſt vnius de vniuerſitate habens fidem, & ſcientiam rei aliena.
19 Praſcribẽtis bona fides requiritur, in praſcriptiõe iuris ſeruitutis, in qua nõ agitur, vt res ab alio auferatur: ſed vt tantũ ius ſeruitutis cõpetat.
20 Rem ſuam alicui auferre legitimè an liceat, cauſa vtilitatis publica.
21 Conſuetudo facit ius publicum, quò ad omnes, quos tangit negotium. Et quid de praſcriptione, qua inducit ius contra priuatum inter praſcribentem, & eum, contra quem praſcribitur.
22 Praſcriptio dicatúrne, an conſuetudo potiùs, ſi vnus particularis praſcribat contra vnam vniuerſitatẽ, ad exactionẽ aut praſtationẽ annuã.
23 Alexandri lapſus.
24 Domini, cui acquiritur, animus, cõtinuè poßidet ciuiliter: licèt quod acquiritur, cauſam habeat diſcontinuam.
25 Praſcriptio dicitur, non conſuetudo, vbi datur poſſeßionis continuatio.
26 Domini nõ poſſunt grauare ſubditos vltrà quã teneantur ex pacto, aut praſcriptiõe. Itẽ nec princeps poteſt eos grauare ſine licẽtia ſuperioris.
27 Tempus non eſt modus inducenda obligationis.
28 Conſuetudo an ſit, an praſcriptio, ſi vna vniuerſitas acquirat ius contra aliam vniuerſitatem.
29 Conſuetudo, eſt generalis, reſpectu rerum & perſonarũ: praſcriptio verò particularis.
30 Praſcriptio dicitur, quando litigatur cum eo, contra quem praſcriptum eſt: Conſuetudo verò, quando litigatur cum tertio.
31 Praſcriptio dicitur, quando vna acquiritur, & alteri aufertur: conſuetudo autem vni acquirit, alteri tamen non aufert.
32 Praſcriptio an debeat eſſe obtenta in cõtradictorio iudicio. & quid de conſuetudine. negatiuam vide nu. 33. limit. nu. 34.
35 Conſuetudo iudicialis induci debet, licèt in contradictorio iudicio nihil fuerit pronuntiatum aut obtentum.
36 Stylus à quo induci poßit & an, & quando contra ius admittatur.
37 Ius quaſitum conſuetudine, an ſit debilius quaſito praſcriptione.
38 Princeps nõ poteſt tollere ius quaſitũ mediãte iure ciuili ſine cauſa: poteſt tamen tollere ius poſitiuũ Et quid de iure quaſito cõſuetudine. nu. 39.
39 Praſcriptionem tollere poteſt princeps, de plenitudine poteſtatis.
40 Conſuetudo an ſit potentior iure ciuili: & an ea princeps ligetur.
41 Conſuetudo an ſit fauorabilis, & extẽdatur: praſcriptio verò odioſa, & reſtringenda.

42 *Conſuetudo quatenùs extendenda. & nu. 44. 46.*
43 *Conſuetudo contra legem, an valeat.*
45 *Præſcriptio an recipiat extenſionem perſonarum, vel actuum.*
47 *Conſuetudo & præſcriptio, an comparentur, quò ad materiam extenſionis: vt vtraque reſtringatur ad ſuos actus.*
48 *Conſuetudo fauorabilis reipublicæ extendenda, etiam in pœnalibus: modo non agatur de graui alterius præiudicio.*
49 *Conſuetudo extenditur, vbi agitur de interpretatione, aut declaratione alicuius actus. Et quando voluntas ſecundum ius commune declaranda ſit potiùs, quàm ſecundum conſuetudinem.*
50 *Conſuetudo extendenda, vbi agitur de dominio & ditione vnius perſonæ in pluribus, modo non ſit iuri contraria.*
51 *Conſuetudo circa procuratoris debitum, eſt conformis iuri diuino.*
52 *Conſuetudo Romanæ eccleſiæ, non extenditur ad alias eccleſias. niſi expreſsè mandetur ſeruari exceptis his, quæ ad fidem pertinent.*
53 *Conſuetudo extenditur ad locum alium, acceſſorium ad locum, vbi viget conſuetudo. Limi. nu. 54.*
55 *Conſuetudo extenditur ad locum vnitum modò id ſit per modum acceſſorij: non autem æquè principalis.*
56 *Delphinatus, & cæteræ prouinciæ vnitæ regno Frãciæ, nomẽ antiquum retinent æquè principaliter & reguntur iure conſuetudinario, prout & ipſa Francia.*
57 *Conſuetudo vniuerſalis totius territorij extẽditur ad loca eiuſdẽ territorij, in quibus nunquã fuit obſeruata. Et quid de exercẽte vnũ actum iuriſdictionalẽ, animo acquirẽdi vniuerſalẽ iuriſdictionẽ in loco. n. 58.*
59 *Ius vniuerſale, vt iuriſdictionis, vel decimarũ: extenditur etiam ratione vniuerſitatis, quia agitur de iure reali, quod ius ad omnes extẽditur.*
60 *Conſuetudo aut præſcriptio iuris vniuerſalis, extẽditur ad alios actus, qui tamen ſint de eadem ſpecie actuum, quos quis exercuit.*
61 *Extenſio non fit ad diuerſam ſpeciem iuriſdictionis.*
62 *Præſcriptio in caſu inſtituẽdi in beneficio, an extẽdat̃ ad caſũ deſtituẽdi.*
63 *Conſuetudo extenditur in his, quæ veniunt per modũ antecedentis neceſſarij. Et qualis iuris ſit diſpenſatio, & an extendatur.*
64 *Sentẽtia, dicitur ſtricti iuris, & quomodò eius verba ſint accipienda.*
65 *Sententia reſtitutionis in integrũ, ſuper principali, an trahatur ad fructus, qui acceſſoriè veniunt.*
66 *Sententia iudicis, an extendatur ad antecedens neceſſarium.*
67 *Conſuetudo ſiue præſcriptio trahitur ad acceſſoria.*
68 *Pactum ſuper principali, in diſpoſitione hominis, non extenditur ad acceſſoria. Et quid de conceſsis iure ſpeciali.*
69 *Principali deſtructo per viã p̃ſcriptiõis, cẽſetur deſtructũ & acceſſoriũ.*

70 *Conſuetudo vel præſcriptio extẽditur in his, quæ ſunt de natura actus.*

71 *Conſuetudo diſponens ſuper vno correlatiuorum, extẽditur ad alterum: reſpectu eiuſdem actus. Secus, ſi diuerſi. nume. 72.*

73 *Conſuetudo æqua, laudabilis & rationabilis, in vtroque ex correlatiuis, extenditur.*

74 *Conſuetudo laudabilis, non onoroſa, non contra ius, ſed præter ius, extenditur ad caſus ſimiles eiuſdem rationis.*

75 *Conſuetudo exorbitans an extendatur ex identitate rationis.*

76 *Diſpoſitio expreſſa, à iure communi exorbitans, an extendatur ex identitate rationis. Et quid de conſuetudine, quæ dicitur ius tacitum.*

77 *Conſenſus tacitus reſtringitur ad actus præteritos, in quibus quis conſenſit: expreſſus autem, etiam ad futuros.*

78 *Cõſuetudo exorbitãs à iure cõmuni, extẽditur, quñ materia eſt fauorabilis.*

79 *Diſpenſatio an & quando extendatur. Et quid de concernentibus fauorem publicum aut vtilitatem.*

80 *Conſuetudo extenditur, quando vnus caſus comprehenditur ſub alio, ſecundum communem vſum loquendi.*

81 *Conſuetudo extenditur, quando caſus, ad quem fit extenſio, comprehenditur ſub caſu expreſſo, ſaltem ex lata vocabuli ſignificatione.*

82 *Extẽſio vt fiat in correctorijs, de vno ad alium caſum, quæ, & quot ſint neceſſaria.*

83 *Ratio vbi vna tantùm poteſt adſignari, illa habetur pro expreſſa: & extendi poteſt.*

84 *Rochi lapſus.*

85 *Diſpoſitio correctoria & pœnalis ſimul, non extenditur ad caſum, qui de larga ſignificatione vocabuli, comprahendi poſſet ſub expreſſo, etiam ex identitate rationis.*

86 *Ratione expreſſa in materia correctoria, an ſimpliciter fiet extenſio ad alium caſum: an verò ita demum ſi alius caſus comprehendi poßit ſub expreſſo, de lata vocabuli ſignificatione. & nume. 88.*

87 *Falcidiæ appellatione, venit trebellianica, largò ſumpto vocabulo.*

89 *Saltem, dictio eſt implicatiua, implicans etiam alium, qui non comprehenderetur ſub caſu expreſſo, de lata ſignificatione.*

90 *Extenſio quare in correctorijs licita eſt, quando ratio eſt expreſſa.*

91 *Lex dicitur omne, quod in ratione cõſiſtit. Et ratio, lex eſt communis ad omnes caſus.*

92 *Extẽſio an dicatur fieri, quãdo ratio eſt expreſſa in lege, vel diſpoſitione.*

93 *Ratio expreſſa, vel vnica tantùm, paria ſunt.*

94 *Ratio expreſſa, quid differat a tacita.*

85 *Ratio cõiectu randa eſt in ſtatuto, quæ potuerit mouere Principem, ad ſic diſponendum.*

Ratio na-

96 *Ratio naturalis, certa eſt & indubia, & habetur pro lege & æquitate ſcripta ad quam animum ſuum componere debet iudex.*

97 *Extenſio non fit in correctorijs & odioſis, licèt ratio ſit expreſſa, quando diſpoſitio taxatiuè loquitur.*

98 *Conſuetudo extenditur, quando duo æquiparantur à lege antiqua. & nume.100. Et quid in pœnalibus & correctorijs. nume.99.*

101 *Extenſio vt fiat in pœnalibus, propter æquiparationē duorum caſuum, qualis illa debeat eſſe æquiparatio.*

102 *Argumentum à ſimili, vt procedat, ſufficit ſimilitudinem eſſe in caſu, de quo agitur: nec illa requiritur, quò ad omnia.*

103 *Diſpoſitio authen. quas actiones. correctoria loquens in eccleſia, an trahatur ad ciuitatem. Et illius authent. intellectus, & nume.106.*

104 *Eccleſia & ciuitas, ſimiles ſunt in præſcriptione: ſed alia atque alia ratione.*

105 *Ius publicũ, verſatur in religione. & quiuis de populo ad cauſam piam poteſt agere.*

107 *Ius nouum Authenticor. correctorium iuris Codic. quò ad præſcriptionem centenariam in eccleſia, quare extenſum fuit ad ciuitates habentes iura fiſcalia, & æquiparatas eccle.*

108 *Extenſio fit etiam in conſuetudine aut lege noua correctoria in his quæ per legem antiquam ſunt æquiparata de vno ad alterum, licèt lex & conſuetudo de altero tantùm loquatur. Limita. numer.109. & 110. & infrà per diſcurſum.*

111 *Verba taxatiua habent in ſe implicitam negatiuam, quòd aliter fieri non poſſit.*

112 *Dictio taxatiua appoſita circa id, quod aliàs erat diſpoſitum, nihil operatur, nec impedit extenſionem.*

113 *Dictio taxatiua non impedit extenſionem, quando aliàs induceretur correctio iuris.*

114 *Argumentum à contrario ſenſu, & ad correctionem iuris communis, an ſumatur, quando aliàs in ſenſu directo nihil operaretur.*

115 *Verba diſponentis, intelligi debent ſecundum diſpoſitionem iuris communis, vbi non apparet, quòd diſponens voluerit recedere à iure communi.*

116 *Diſpoſitio taxatiua extēditur ad alterum ex purificatis in materia non correctoria.*

117 *Dictio taxatiua non impedit extenſionem, in his, quæ ſunt de natura actus, quæ nunquam cenſentur excluſa.*

118 *Dictio taxatiua non impedit extenſionem, quando inde reſultaret abſonus intellectus.*

11 *Dictio taxatiua non tollit ea, quæ ſunt de conſuetudine.*

120 *Dictio taxatiua non impedit extenſionem ad ſimilia, ex identitate rationis, in fauorabilibus.*

121 *Dictio taxatiua non excludit ea, quæ ſunt de acceſſorijs, ſeu appendicijs.*

122 *Dictio taxatiua non impedit extenſionem, vbi aliter apparet de mente diſponentis.*

123 *Dictio taxatiua non impedit extenſionem eorum, quæ ſunt magni præiudicij.*

124 *Dictio taxatiua non impedit extenſionem in his, quæ eſſent maiora expreſſis.*

125 *Dictio taxatiua non excludit id, quod cenſetur vnum & idem per repreſentationem.*

126 *Promittens de ſuo facto tantùm, an teneatur de facto hæredis. Et quid de facto defuncti, cuius eſt hæres. nume. 127.*

128 *Dictio taxatiua non excludit ea, quæ æquipollenter idem important.*

129 *Dictio taxatiua non excludit id, quod expreſsè excludi, prohiberiue non poterat.*

130 *Dictio taxatiua an ius accreſcendi tacitè vel expreſsè prohibere poſſit in inſtitutione. diſting. & nume. 132. 133.*

131 *Renuntiatio hæreditatis, aut pactum de non ſuccedendo, firmatum iuramento, non nocet, deficiente perſona cuius contemplatione talis renuntiatio facta eſt.*

134 *Conſuetudo vel diſpoſitio correctoria iuris communis, diſponens ſuper vno ex æquiparatis non extenditur ad alterũ, quando noua correctio fieret per idem ius, quod æquiratur.*

135 *Diſpoſitio correctoria ſuper vno ex æquiparatis, extenditur ad aliud ſolùm, quando æquiparantur duo per legem antiquam, per modum regulæ: & generaliter quò ad omnia.*

136 *Conſuetudo introducta ad obuiandum fraudibus, extenditur.*

137 *Conſuetudo extenditur, vbi aliàs reſultaret abſurdum.*

138 *Conſuetudo diſponens ſuper vno, extenditur ad aliud, quod in eius locum ſubrogatur. Idem iudicium de caſu ad caſum: & de re ad rem.*

139 *Conſuetudo diſponens ſuper vno, extenditur ad aliud, quando illa effectum aliàs habere non poſſet.*

140 *Conſuetudo ſeu ſtatutum extenditur. quando caſus ſuper quo diſponitur non eſt diuerſus in ſubſtantia: ſed in aliquibus accidẽtibus tantũ.*

141 *Statuto diſponente, quòd mater teneatur relinquere certas partes bonorum ſuorum filijs filij illas partes conſequuntur non tanquam hæredes matris, ſed tanquam vniuerſales ſucceſſores ex forma ſtatuti.*

142 *Matris an interſit, hæredes relinquere.*

143 *Filijs lucrum delatum ex priuilegio ſtatuti, an tranſmittatur ad hæredes filiorum.*

Nullum,

144 *Nullnm, & inutile, æquiparantur.*

145 *Conſuetudo ſeu alia diſpoſitio etiam correctoria, extenditur, vbi ſunt duo, quorum vnum commenſuratur ad alterum.*

146 *Extenſio fit de caſu ad caſum in pœnalibus, ex identitate rationis.*

147 *Diſpoſitio l. fi. C. de iur. emph. quæ punit emphiteotã alienãtẽ ſine domini cõſenſu, vt cadat à iure ſuo: habet etiã locũ in cõductore ad lõgũ tẽpus.*

148 *Pœna priuationis, locum non habet, niſi lex expreſſè dicat.*

149 *Statutũ pœnale loquẽs, de perſona vera, nõ extẽditur ad repræſentatã.*

150 *Conſtitutio, quæ aliàs extenditur ex identitate rationis, nunquàm extenditur reſpectu pœnæ.* Tum, *quòd teſtatoris diſpoſitio, non trahitur de caſu ad caſum.* Negatiuam pete nume. 151.

152 *Res vbi reuertitur ad dominũ, & ad naturã ſuã, ibi nõ agitur de mera pœna. Et priuare vaſallũ feudo & vtili dominio, dicitur pœna. quo quidẽ feudo ſine culpa priuare nõ poteſt. Et omnis priuatio, pœna dicitur.*

153 *Statutum pœnale dicitur, eò etiam, quòd patrimonium alicuius minuit.* Et *quid pœna dicatur.*

154 *Quid, dictio, verificatur in qualibet re, etiam minima.*

155 *Vaſallus feudo priuatur, quando quid agit contra iuſtitiam fidelitatis & vaſalli.*

156 *Diſpoſitio generalis generaliter debet intelligi, quatenus verborum proprietas patitur, in materia pœnali & odioſa: quãdo vaſallus, id quod iuſtum eſt, domino non præſtat ex forma fidelitatis.*

157 *Extenſio in pœnalibus per identitatem rationis, non fit maximè, quando conſtitutio pœnalis contineret odium irrationabile.*

158 *Extẽſio in pœnalibus fit per idẽtitatẽ ratiõis, quãdo odiũ eſt rationabile.*

159 *Maſculinũ concipit fœmininũ in pœnalibus, quãdo odiũ eſt rationabile.*

160 *Argumentũ vbi eſt odiũ rationabile, maſculinũ concipit fœmininũ: ergo etiam fit extenſio etiam ad aliã perſonã, aut alium caſum, non valet.*

161 *Cõſtitutio pœnalis nõ extẽditur p idẽtitatẽ ratiõis, qñ aliqd de facto fit.*

TRANSEO nunc ad quartam partem huiuſce operis, & tractatus: quando quid dicatur de antiquo in materia præſcriptionis aut conſuetudinis. Et ne procedamus ſub æquiuoco, prius vidẽdum eſt, quæ dicatur differentia inter conſuetudinem & præſcriptionem. In hac difficultate variè doct. loquuntur. ex quorum dictis plurimæ videntur differentiæ inter conſuetudinem & præſcriptionem.

1 ¶ Prima † datur differẽtia, ꝙ cõſuetudo cõſideratur circa ea, in quibus nõ cadit poſſeſsio ſeu quaſi cõtinua: quia cõſuetudo nõ requirit cõtinuationẽ, ſed actus ſucceſsiuos cõſuetudinẽ inducẽtes. l. de quibus. §. inueterata. ff. de legibus. Præſcriptio autem,

eſt cõtinuatio poſſeſsionis.l.iij.ff. de vſucap.ita Bal.in cõſ.370. ba reſcripti.col.j.lib.iij.& in l.imperium.col.iiij.in fi.verſ.circa octauum.ff.de iuriſdict.om.iudi.in prima lectura.eandem differentiam ſentit Bellamera in conſil.10.col.15.verſic.tertia differentia. Sed iſta differentia non videtur bona: quia etiam in
2 habentibus † cauſam aut poſſeſsionẽ diſcõtinuam,datur præſcriptio,licèt maius tempus requiratur:vt per glo.& doctor. in l.ſeruitutes.la grande.ff.de ſeruituti. Præterea etiam in his, in quibus cadit poſſeſsio continua,vel cauſa perpetua,conſideratur conſuetudo.text.eſt iuncta gloſ.in verſ.quandiu.in l.j.§.fi. ff.de aqua pluuia.arcend.
3 ¶Secunda † datur differẽtia:quia præſcriptio eſt vſurpatio rei alienæ ſeu iuris alieni in eſſe producti:ſed conſuetudo, eſt quędam forma introducta ex conſenſu populi ſine vſurpatione iuris alieni. Bald.in conſil.401.Caſus talis adſeritur.lib.v.Sed iſta
4 differentia † non videtur generalis:quia etiam per conſuetudinem agitur de derogando iuri alterius,vt in l.vẽditor.§.ſi conſtat.ff.com.præd.vbi habetur de cõſuetudine fodiendi lapides in agro alieno.Idem in conſuetudine,quòd quis cogatur alteri vendere rem ſuam.de qua in c.conſtitutus.de religio. domi.
5 ¶Tertia † differentia:quia conſuetudo obuiat futuris:præſcriptio autem præteritis ſeu præterita tollit.Corne. in conſil. 22. col.vij.poſt med.nu.30.lib.iij.eandem differentiam ſentit Bellamera in conſil.10.col. 15.verſicu. tertia differentia: dum dicit præſcriptionẽ eſſe ius diſpoſitũ:conſuetudinem verò ius diſponens,quòd habet vim legis. Sed aduerte : quia etiam iſta diffe-
6 rentia nõ eſt generalis:nec ſemper procedit:quia † poteſt quis præſcribere ius de futuro, & nondum in eſſe deductum : puta quòd teneatur quis ſoluere certum quid annuum : vt habetur in l.cùm de in rem verſo.ff.de vſuris.& in l.ſi certis annis.C.de pactis.Similiter poteſt quis præſcribere ſeruitutem , quæ non eſt in eſſe deducta.& declarat Barto.in rẽpe.d.l.de quibus. col. vj.verſicu.iuxta prædicta quęro.ibi:tu dic,&c.& ibi Iaſ. col. xj.
7 ¶Quarta † datur differentia reſpectu tẽporis:quia maius tempus requiritur in præſcriptione,quàm in conſuetudine,Patet: quia in conſuetudine inducẽda regulariter ſufficit decẽnium. l.diutina.ff.de legib. & C. quæ ſit longa conſuetudo in rubro & nigro.longum autem tempus dicitur decem annorum. l. ſi cùm fideicommiſſaria.§.Ariſto.ff.qui & à quibus.tradit Bart. in d.l.de quibus.in ſecũda quęſtione princ.verſic.tertiò videamus.ff.de legibus.in ſecũda lectu.vbi,quòd hoc procedit, licèt

conſuetudo

conſuetudo ſit contra ius ciuile.ſequitur Iaſo.ibi. colum.xj.ver ſicu.ſecunda eſt opinio glo.vera & communis. Curtius Iuni.in conſi. 42.col.pe. Secus,quando conſuetudo eſſet contra ius canonicum:quia requiritur tempus 40.annorum:vt habetur in c. fin.de conſuetud.Bart.& moder.in dict.l.de quibus.Alexan.in conſi.v.colum.iij.lib.v.Aretin.in conſi.44.poſt princ.verſic.ſe ſecunda concluſio. Quod tamen intellige, vt per Corneum in conſil.155. colum.penul.lib.iiij.vbi, quòd hoc procedit in vniuerſitate eccleſiaſtica,quæ non poteſt ſtatuere contra ius canonicum,vel contra populum laicum ſubditum eccleſiæ,qui non poteſt ſtatuere in bonis eccleſiaſticis,cõtra ius canonicum: ſecus,ſi populus ſubditus eccleſiæ vellet inducere cõſuetudinem contra ius canonicum,circa bona temporalia: quia tunc ſufficit conſuetudo decem annorũ:cùm talis populus, quò ad temporalia,poſsit etiam ſtatuere contra ius canonicum. Idem ſentit Curtius Iunior in ſecunda parte tractatus feudorum.quæſtione ij. colum.penulti. poſt medium.verſicu.allegata autem, per Laud. vbi, quòd in præſcriptione contra ius canonicum requiruntur 40.anni, quando agitur de præiudicio eccleſiæ. Imò iſto caſu quãdo agitur de præiudicio alicuius eccleſiæ particularis,requiruntur 40.anni:licèt conſuetudo non ſit contra ius canonicum,ſed prçter.Abb.in d.c.fi.de conſuetud.glo.pragma.ſanct.in tit.de cauſis.§.ſtatuit.in ver.præſcripta. char.110.

8 Addo † aliam limitationem,in qua non requiruntur. 40. anni in conſuetudine,quæ ſit contra ius canonicum,quando ſcilicèt inducitur talis conſuetudo ſciente & patiente ſuperiore. Anto. de Butr.in d.c.fi.de conſue.& in c.quia circa. de conſan. & affi. ſequitur Gozad.in conſi.101.colum.vj.idem voluit Corn. in d. conſi.193.col.iij.lib.j.licèt Iaſ.contra in d.l.de quibus.col.xij.in fi.ſed Anto.de Butr.ſequitur Deci.in conſ.134.col.ij.in fi.verſi.

9 accedit ſcientia.Similiter in conſuetudine,in qua de iure † ciuili ſufficit decennium,non fit diſtinctio,an inducatur conſuetudo inter præſentes vel abſentes,quç fit in prçſcriptione,ſed indiſtinctè ſufficit tempus decem annorum.nam inducitur conſuetudo contra populum,qui ſemper præſens dicitur.ita Bart. in repe.d.l.de quibus.col.v.in fi.verſ.iij.videamus. Corn.in conſil.293.col.iij.in fi.lib.j.& in conſ.268.col.iiij.in fi.verſi. nec requiritur ſcientia.li.iiij.quæ tamen diſtinctio fit in præſcriptione.l.ſuper lõgi.& l.fi.C.de præſcri.lon.temp.inſtit.de vſuca. in prin.Similiter circa tempus conſuetudinis nõ fit diſtinctio, an habeat conſuetudo cauſam perpetuam vel continuam, aut di-

ſcontinuam:ſed ſemper ſufficit tempus x. annorum in conſuetudine,licèt habeat cauſam diſcontinuam. Bart.in repet. d.l.de quibus.col.v.in fi.& ibi Iaſ.col.x.in fi. Cor.in d.conſ.155.col.pe. in fi.& in conſi.268.col.v.verſi.& hinc eſt,quòd procedit conſuetudo.lib.iiij.quicquid aliter & malè voluerit Alex. in conſil. 136.col.pe.verſ.prætereà dictus Iacobus.lib.ij. Quæ tamen diſtinctio fit in pręſcriptione:quia ſi habet cauſam diſcõtinuam, requiritur tempus antiquum,cuius initij memoria nõ extat in contrarium.vt habetur in d.l.ſeruitutes.la grande, ff.de ſeruit.
10 Iſta concluſio,† quòd in conſuetudine ſufficit decennium licèt ſit contra ius ciuile:aut etiam contra ius canonicum,quando inducitur ſine præiudicio eccleſię,quò ad bona temporalia, etiam per populũ ſubiectum romanæ eccleſiæ, ſequendo Cor. in d.conſi.155.col pen.lib iiij limitatur non procedere, quando induceretur conſuetudo ſuper eo,ſuper quo populus expreſsè ſtatuere non poſſet:quia tunc vt valeat conſuetudo, requiritur quòd ſit præſcripta per tempus 40.annorũ.ita Aret. in cõſ. 23.colum.iiij.verſi.ſed quando vniuerſitas. dicens quòd ita diſtinguit notabiliter Bald.ſi rectè inſpiciatur,in rubri.C. quæ ſit longa conſue.ſed vltra Aret.confirmatur hoc ex his,quę infrà dicam,in quinta differentia:vbi plures voluerunt non eſſe conſuetudinem,ſed præſcriptionem,quãdo inducitur ſuper eo,ſuper quo expreſsè ſtatui non poteſt.& ſic apertè volunt tenentes hanc opinionem requiri tempus ſufficiens ad præſcribendum.de quo vide infrà proximè.nu.v. Secundò, non procedit
11 iſta † cõcluſio,quando ageretur de præſcribẽdo reſeruata principi:quia tunc non ſolùm non ſufficeret tempus decem annorum, imò nec quadraginta: ſed tempus antiquum requiritur, cuius initij memoria non extat in contrarium.c.ſuper quibuſdam.§.prætereà.de verbo.ſignifi. Ant.ſino. & doct. in c. fi. de conſuet. Iaſ.in d.l.de quibus.col.xij.verſi.primam tamen concluſionem.ff.de legib.de quo latiùs dicemus inferiùs. Sed hic
12 quæro: † Aret.in d.conſi.23.col.iiij.voluit, quòd vbi inducitur conſuetudo ſuper eo, ſuper quo populus expreſsè ſtatuere non poteſt,quod illa debet eſſe pręſcripta ſpatio 40.annorum, an iſtud indiſtinctè procedat,quòd vbi requiritur conſuetudo præſcripta,requirantur quadraginta anni? Aret.vt vides,dicit, quòd ſic. Sed cõtrarium videtur veriùs,quòd imò ſufficiat tempus xxx.annorũ.glo.fi.in l.domini prædiorum.C.de agrico.& cenſi.lib.11.Bald.in c.j.in prin.qual.olim feud.poterat alie.Speculum in titu.de præſcrip.§.j.ver.de conſuetudine.Pau.de Caſt. in l.de qui-

l. de quibus.refert & ſequitur Iaſ.in d.l.de quibus. col. 12. poſt med.verſi.ſecundo limita.Curt.Iun.in conſ. 67. col.iij. in fi. & in conſil.61. col.iij. poſt prin. iſtud tamen intellige ſecundum præmiſſa:quia ſi ſit cõtra ius canonicum,requiruntur 40.anni. & ſi agatur de reſeruatis principi, requiritur tempus antiquũ, cuius initij memoria non extat in contrariũ.& ſic vario modo intelligi poteſt conſuetudo præſcripta ſecundum ſubiectam materiam.

13 ¶Quinta differentia:quia conſuetudo conſideratur in his tantùm,ſuper quibus populus inducens cõſuetudinem poſſet expreſsè diſponere, & ſtatuere, aliâs autem dicitur præſcriptio. ita Bart.in conſi.136.Capitaneus.in fin.& quod ſcribit Alex.in conſi.173.col fi.verſi.vltra prædicta.lib.vj. vbi,quòd conſuetudo eſt altera lex iuriſdictionis.& quòd nõ poteſt introduci per populum non habentem iuriſdictionem, & ſic qui legem aut ſtatutum condere non poſſet.allegat Baldum poſt gloſ.in l.ij. in prima & tertia oppoſitio.C.quæ ſit longa conſuet.idem tradit Iaſ.in l.fin.colum.penult.in fin.C.de teſtam. Addo Frede. de Senis in conſ.91.Quod pater.co.ij.ante fi.vbi,†quòd qui legem condere nõ poteſt,nõ poteſt etiã conſuetudinẽ inducere.

14 Sed iſtud dictum reprobat Aret.in dict.conſil.23.col.iiij. licèt de Bart.mentionem non faciat.Nam dicit Aret.ſtatutum non poteſt fieri pro cõmodo vnius particularis perſonę, nec ad præiudicium vnius particularis:ſed debet eſſe generale inſtar legis ad communem omnium vtilitatem:& tamen valet conſuetudo in præiudicium vnius perſonæ ſingularis. dicta l. venditor.§.j.ff.commun.prædior.vbi Iuriſconſultus, qui vocabulis non abutitur, dicit Aretin. appellat illam conſuetudinem. Addo vltra Aretin.text.in dict.l.j.§.fin.ff.de aqua plu.arcend. vbi Iuriſconſultus appellat conſuetudinem in materia ſeruitu-

15 tis inter particulares perſonas.Sed aduerte:quòd iſta † diſputatio videtur verbalis potiùs,quàm realis. & quicquid ſit de nomine,quò ad effectum realem, Bartol. benè loquitur: quia pro tanto valuit Barto.dici præſcriptionem non conſuetudinem: quia in ea requiritur tempus ſufficiens ad præſcriptionem, quando inducitur conſuetudo ſuper eò,ſuper quo populus expreſsè diſponere aut ſtatuere non poſſet. & hoc idem voluit Aret.in d.conſi.23.col.iiij.vt ſuprà vidimus,in quarta differentia.ver.iſta concluſio.& tradit idem Aret.in conſi.132.In cauſa, quæ vertitur inter homines.colum. iij. verſi.ij.reſpondeo. vbi, quando vniuerſitas vult aliquid ex cõſuetudine inducere con-

tra priuatum.contra quē non poſſet hoc facere ſtatuendo, iſta conſuetudo adſumit naturam præſcriptionis & potiùs dicitur præſcriptio quàm conſuetudo.

16 ¶Sexta differentia,† quia in conſuetudine non requiritur titulus nec bona fides: quæ ſunt neceſſaria in præſcriptiōe. Ange.in d.l.de quibus.colum.pen.verſic.probatur hoc per rationem.& ibi Iaſ.colum.13.verſi.item dum ſupradixi. Addo Cal de.in conſi.vltim.in titu.de conſuetu.Bellame.in conſi.vij.col. pen.in conſ.31.in fi.& in conſ.41.col.pe.in fin.vbi,quòd pro titulo conſuetudinis,ſufficit legis authoritas eam approbantis, dum eſt rationabilis & præſcripta.tradit etiam Alex.in conſil. 124.colum.j.in fi.ver.alia ratione principali.libr.iiij. vbi, quòd titulus non requiritur in conſuetudine.ſequitur Deci. in con-

17 ſil.134.col.fi.Sed aduerte, † ne decipiaris circa hanc ſextam dif ferentiam:quia non videtur ita generaliter intelligenda,ſed ſo lùm videtur procedere in his, ſuper quibus populus expreſsè poſſet ſtatuere & diſponere.& ſic quando eſſet cōſuetudo generalis inducta pro omnibus vniuerſaliter,& cōtra omnes, ita quòd non ſit neceſſarium tempus requiſitum ad præſcriptionem:quia tunc nō eſt neceſſarius titulus,cùm tacitè, & ex quo aut ſimul omnes conſentiant.Similiter nō poteſt tunc conſide rari mala fides propter mutuū omnium conſenſum. Secus in conſuetudine,in qua requiritur præſcriptiò: quia, quando inducitur cōſuetudo contra particularē perſonā:quia tunc vide-

18 tur neceſſaria bona fides:cū † etiā mala fides impediat præſcri ptionem in fauorē vniuerſitatis:ſaltem quandiu ſupereſt vnus de vniuerſitate,habens malā fidem & ſcientiā rei alienæ.Inno. in c.cura.de iur.patro.ſequitur Bart.in l. poteſt pluribus.in fi. ff.de vſuca.Soci.in conſi.187.col.pe.ver.prætereà vltra famam. lib.ij.Cor.in conſi.22.col.vj.poſt med.lib.iij. Rurſus,ſi requiritur,quòd cōſuetudo ſit præſcripta: ergo præſupponitur, quòd interueniāt omnia neceſſaria requiſita ad præſcriptionē. l.qui teſtamento.in prin.ff.de teſta.& in terminis,quòd vbi requiritur conſuetudo præſcripta,ſit neceſſarius titulus & bona fides: prout in præſcriptione:tradit Anch.in c.non eſt.de conſue.lib. vj.quæ opi.ſaltem procedere debet quando agitur de acquiren do obligationem. Allegationem etiam tituli in conſuetudine requirit Alex.in conſi.136.col.penul.in fin.ver. item requireba tur.lib.ij.Nec dicatur requiri bonam fidem,quando agitur de auferendo aut extinguendo totaliter ius alterius: ſecus ſi de acquiſitione alicuius iuris tantùm re exiſtente apud alium: quia etiam

19 quia † etiam in præſcriptione iuris ſeruitutis,in qua non agitur, vt res ab alio auferatur,ſed ius tantùm ſeruitutis cõpetat, requiritur bona fides præſcribentis .l.fin.ff. quemadmo. ſerui. amit.l.j.§.ſed ſi iure.vbi glo.ff.de aqua quoti. & æſti. l. fi.ff. de itinere actúque priuat.l.j.vbi Bald. C.de ſerui.& aqua.Barto.in l.j.§.hoc interdicto.ff.de itinere actúque priua.Imò iſto caſu bona fides non præſumitur:cũ naturaliter quælibet res præſumatur libera:& ſic præſumptio iuris ſit contra ſcribentẽ.Bart. in dict.§.hoc interdicto.col.fin.Bal.in dict.l.j.C.de ſerui. Are. in conſil.xxx. Viſo themate.in ij.dubio. Bartho.de vulpis,inter conſ.Calca.in conſ.53.co.ij.ante med. Et ſi dicatur,quid reſpõdetur ad dict.l.venditor.§.j.ff.commu.prædio.vbi cõpetit ius ex conſuetudine fodiendi lapides in agro alieno:&tamen non videtur conſiderabilis bona fides in re aliena? Reſpondeo cùm dicatur ibi valere conſuetudinem,præſupponitur,quòd procedant omnia habilia & neceſſaria ad ipſam conſuetudinem pręſcriptam.dict.l.qui teſtamento.in prin.ff.de teſta. l. furioſum. in fi.C.qui teſt.fac.poſ.c.j.de ætate & qualit.cum ſi. & ſic intelligi debet ille text.quòd inducta fuerit conſuetudo præſcripta

20 cum bona fide.Secundò † reſpondeo,quòd in d. l. venditor.§. j.agebatur de vtilitate publica,vt haberentur lapides ad vſum totius populi & ædificiorum,in quibus dicitur verſari publica vtilitas,vt ciuitas reddatur amplior & elegantior. l. ſenatus.ff. de contrahen.empt.l.cætera.§.fin.ff.de lega.j.l.ij.C. de ædifi. priua.Ideò propter vtilitatem publicam licitum eſt alicui auferre rem ſuam.l. item ſi verberatum.§.j.ff.de rei vendic.l.Lucius.ff.de euictio.latè moder.in l.fi.C.ſi cõtra ius vel vtili. pub. & in c.quæ in eccleſiarum.de conſti.& ita illum text.in d.l.venditor.§.j.intelligit Bart.in proœmio digeſtorum colũ.iij. circa med.

21 ¶Septima † differentia, quia per præſcriptionẽ acquiritur ius in particulari & priuato,& agitur de fauore vel præiudicio particularium,& certarum perſonarum,quibus acquiritur ex pręſcriptione,& contra quas acquiritur ex pręſcriptione:ſed conſuetudine acquiritur ius in communi omnibus,& contra omnes de populo,& agitur de fauore & pæiudicio incertarũ perſonarum:conſuetudo enim facit ius publicum quò ad omnes, quos negotium tangit.d.l.de quibus.§.ex non ſcripto.inſti. de iure natu.gen. & ciuili.c.conſuetudo.j.pręſcriptio verò inducit ius priuatum inter prę cribentem,& eum contra quem pręſcribitur.Iſtam differentiam conſiderat Abb.poſt alios in d.c.fi.de

conſuetu.& ibi Card. Flor.q.viij.refert & ſequitur Corn. in d. conſ.268.col.v.ver.ſed prout aliâs legendo.lib.iiij. Addo Bellameram,in conſ.x.col.xv.ver.ſecunda differentia eſt. Bal.in d.l. imperium.colũ.iiij.in fi.ver.circa.octauum.ff.de iuriſ. om. iud. Geminia.in conſ.123. Abb.in conſ.xviij.lib.ij.Alex.in conſ. vj. col.pen.ver. Ad idem inducit.libr.j. Deciſio.in conſ.134.col.fi.
22 Abb.in conſ.94.in fi.lib.j.¶ Sed quæro † circa hanc ſeptimam differentiã,pone quòd ex vna parte ſit perſona particularis,ab alia parte vniuerſitas:puta ſi vnus particularis præſcribat contra vnam vniuerſitatem:puta aliquam exactionem aut præſtationem annuam,an dicetur præſcriptio vel conſuetudo. Bald. in conſ.439. Amplius.col.iiij.lib.iij.quòd vbi præſcribitur iuriſdictio,reſpectu ſubditorum, dicitur conſuetudo : quia reſpicit vniuerſos:ſed reſpectu domini,dicitur præſcriptio. Sed iſtud dictum non placet:quia vna & eadem res non debet diuerſo iure cenſeri.l.eum qui ædes.ff.de vſuca.l.ſi ſine.ff.de cõdi.& demõ. c.cũ in tua. de decimis.cle.j. de electio.c.cognouimus. xij.q.ij. Alex.autem in d.conſ.124.col.j.in fi.ver.alia ratione principali.lib.iiij.quòd dicitur ſimpliciter cõſuetudo. & loquitur Alex. quando dominus præſcribit contra ſubditos aliquam exactio-
23 nem. Ex hoc † infert Alex.non eſſe tunc titulum neceſſarium, nec eius allegationem:eadẽ ratione dicere poterat non eſſe neceſſariã bonam fidẽ:vt ſuprà diximus in ſexta differentia. Deũ immortalem potuit tantus vir dictum tam impudens & damnoſum pronuntiare.Commodiſsima videlicet ſententia ad cupiditatem dominorum contra ſubditos.ſi tam facilè cõtra eos conſuetudinem exactiuam onerum poſsint inducere. Duo hîc conſidero contra Alex.Primum,quòd conſuetudo cùm reſpiciat ius publicum,& perſonas incertas,vt ſuprà dixi,ex parte domini præſcribentis non poteſt dici cõſuetudo,ſed præſcriptio:
24 prout dicit Bald. in d.conſ. 439.col.iiij.lib.iij . maximè,† quia hic datur poſſeſsio ſeu quaſi continua propter animum perſonæ domini,cui acquiritur ius,qui animus continuè poſsidet ciuiliter,licèt id quod acquiritur,cauſam habeat diſcontinuam. Bart.in l.iuſto.§.non mutat.ff.de vſucapio.Paul.de Caſt.in cõſil.444.In cauſa,quæ vertitur inter cõmunitatẽ.col.iij.ad fi.li. j.in conſ.iij.in cauſa,quæ vertitur coram domino vicario poteſtatis Pergami.col.fi.& in conſi.xij.Super primo videtur dicendum dictam ſentẽtiam.col.ij.poſt med.lib.ij. Aret.in conſ. 153. Conſultatio.colum.fi.ver.ij.præmittendum.Corn.in dict.conſi.268. co. x. verſ. Nec obſtat ſecunda ratio. libr.iiij.& vbi da-

tur con-

25 tur † continuatio poſſeſsionis, dicitur præſcriptio potiùs quàm conſuetudo, per ea, quæ ſuprà diximus in prima differētia, & in principio huius quartæ partis. Secundum quod conſidero contra Alexand. eſt, poſito & non conceſſo, quòd vbi dominus præſcribit contra ſubditos, & ſic contra vniuerſitatem, diceretur conſuetudo non præſcriptio: tamen talis conſuetudo debet eſſe præſcripta ſpatio. xl. annorum, cum agatur contra vniuerſitatem. l. fi. C. de ſacroſanct. eccleſ. & cùm iſta conſuetudo cadat ſuper eo, ſuper quo dominus inducens conſuetudinem expreſsè ſtatuere non poſſet, quo caſu etiam, quòd con ſuetudo dici poſsit: tamen in ea tempus requiritur neceſſarium ad præſcriptionem: vt ſuprà vidimus in quarta differentia. ver. Iſta concluſio & in quinta differenaia. Certum
26 eſt † autem, quòd domini non poſſunt grauare ſubditos vltra, quàm teneantur ex pacto, aut præſcriptione. Ideò non poteſt dominus imponere ſubditis collectas aut angarias. Baldu. in l. cum multa. in fin. C. de bonis, quæ libe. per text. in l. domini prædiorum. C. de agri. & cenſi. lib. xj. & in l. j. ff. qui & à quibus Alexand. in conſi. xxxv. in princ. libro ſecundo vbi ſolùm fundat ius domini in iſtis oneribus, ſuper conſuetu dine tanti temporis, cuius initij memoria non extat in contrarium. & clarè hoc idem tenet Alexand. in conſilio 124. Super primo quæſito. columna ſecunda verſ. quo autem ad ea onera. libro quarto & in conſi. 145. in princ. libro ſecundo, & quòd dominus non poſsit ſubditis onera imponere, tenet Calderin. in conſilio quinto in titul. de cenſibus. Brunus Aſtenſis in conſil. xxxij. columna ſecunda circa med. & licèt Boerius in deciſion. ſuis quæſtion. 162. aliud velit in certis caſibus: tamen doctor. per eum alleg. loquuntur in vaſallo, qui fortiùs teneatur ſubuenire domino, quā ratione feudi, quod tenet à domino, quam ſimplex ſubditus, nullum habens feudum. Ideò non debebat Boerius iſta confundere in terminis ſubditorū. Vt obligentur ergo dominis ad aliqua onera, ceſſante titulo, quòd requiratur præſcriptio ſeu tēpus præſcriptū, voluit Alex. in d. conſ. 35. in prin. lib. ij. Guido Papæ. q. 407. Imò etiam princeps inferior non poteſt ſubditos ſuos col lectare ſine licentia ſuperioris. Ripa in l. iiij. in princ. col. vj. ff. de
27 re iud. Iam vbi † lapſum eſſet tempus ſufficiens ad præſcribendum aliqua onera contra ſubditos, non ſufficeret ſolus lapſus temporis ad inducendum obligationem: quia tempus non eſt modus inducendæ obligationis: ſed eſſet neceſ-

ſaria allegatio tituli,& ad eius fidem, probare antiquitatem temporis. Alex.in conſ.114.lib.j.in conſ.108. in fin. lib.ij. & in conſi.75.colum.fina libr.iiij.Guido Papæ,quęſt. 408.vbi,quòd debet allegari cauſa in ſpecie, quæ ſit idonea & ſufficiens. Ex quibus patet,quòd Alex.in hac materia non debebat conſtituere differentiam inter conſuetudinem & præſcriptionẽ:quia effectualiter conſiderando idem iuris eſt in vtraque, tàm circa tempus, quàm circa titulum, aut eius allegationem. ¶ Se-
28 cundò † quæro, circa hanc ſeptimam differentiam. pone, quòd vna vniuerſitas acquirat ius contra aliam vniuerſitatem: an dicetur conſuetudo vel præſcriptio? videtur, quòd conſuetudo: quia acquiritur ius in vniuerſo,ex vtraque parte tam præſcribente,quam ea, contra quam præſcribitur:puta, ſi agatur de iure paſcendi animalia aut incidẽdi ligna in territorio, paſcuis aut nemore alterius vniuerſitatis. ſed ex præmiſsis apparet, ꝙ licèt conſuetudo nomine dici poſsit:tamen quò ad effectum idem iuris eſt,quòd in præſcriptione:quia cùm vniuerſitas non poſsit ſtatuere cõtra aliam vniuerſitatem ſibi non ſubditã:non poterit etiam inducere conſuetudinem,niſi præſcriptam.& ſic requirentur in tali conſuetudine ea,quæ ſunt neceſſaria in pura & ſimplici præſcriptione,per ſuprà dicta.
29 ¶ Octaua † differentia:quia conſuetudo eſt generalis non ſolum reſpectu perſonarum,de quarum fauore & præiudicio agitur:ſed etiam reſpectu rerum:quia non reſtringitur cõſuetudo ad vnam rem. Puta ſi ſit conſuetudo,quòd maſculi excludant fœminas:nam talis conſuetudo eſt generalis in omnibus hæreditatibus & ſucceſsionibus:ſecus in præſcriptione, quæ dicitur particularis tàm reſpectu rerum,quàm perſonarum. Iſtam differentiam ponit Bellamera in dict.conſil.x.colum.xv. verſicu. quarta differentia.
30 ¶ Nona † differentia:quia præſcriptio dicitur,quando litigatur cũ eo,contra quem præſcriptum eſt:conſuetudo verò,quãdo litigatur cum tertio. Io. And.in c.non eſt.in fi.de conſuetu. lib.vj.ſequitur Bellamera in d.conſ.x.col. xv.verſ. prima ergo differentia. Ex qua differentia videtur inferri,quòd ſi præſcribens litigat cum tertio,contra quem præſcriptum non eſt, nõ ſit neceſſaria probatio eorum, quæ ſunt requiſita in præſcriptione:ſed ſatis ſit probare conſuetudinem, ſine titulo aut bona fide:ſecus,vbi agitur cum eo,contra quem præſcriptum ſit. Sed certè ſi agens fundet ius ſuum in tempore,videtur teneri, vt probet omnia neceſſaria ad pręſciptionem: quia aliàs actore non

re non probante, reus abſoluitur. l. qui accuſare. C. de eden.
31 ¶ Decima † differẽtia: quia præſcriptio dicitur, quando vni acquiritur, & alteri aufertur: per conſuetudinem verò vni acquiritur, ſed alteri non aufertur: puta, ſi quis præſcribat iuriſdictionem in mari: per hoc enim vſus maris alteri nõ aufertur. Bald. in rubric. ff. de rerum diuiſio. col. j. in fin. verſicu. in contrarium videtur. refert & ſequitur Ripa in l. quominùs. colum. viij. ff. de flumi. Addo Angel. Aretin. in §. flumina. col. ij. ſuper gloſſ. in verſicu. omnibus. inſtitu. de rerum diuiſio. vbi ſi quis ſolus piſcatus fuerit in flumine publico, & alios volentes piſcari prohibuerit, dicitur conſuetudo, non præſcriptio: quia per eam nihil proprium ab alio aufertur: cũ in flumine publico ius proprium nemo prætendat. & ſic pondera Bald. Angel. & Ripam velle, quòd dicatur conſuetudo etiam in vna perſona priuata, & particulari, dummodò agatur de acquiſitiõe iuris publici. Sed ego iſtud intelligo, dummodò talis conſuetudo ſit præſcripta per tempus ſufficiens ad præſcriptionem huiuſmodi iuris publici: cùm vnus priuatus ſuper tali iure nihil expreſsè poſſet diſponere, aut ſtatuere, per ſupradicta.
32 ¶ Vndecima † differentia: quia in præſcriptione non requiritur, quòd ſit obtenta in contradictorio iudicio: ſecùs videtur in conſuetudine. gloſſ. in §. ex non ſcripto. inſtitu. de iure natura. gen. & ciui. & in rub. C. quę ſit longa conſuetudo. ſequitur Alexand. in conſil. 132. ad finem primi dubij. libr. j. & in conſil. 136. col. penult. in fin. verſicul. item oportebat probari. libr. ij. idem Alexand. in conſil. 173. col. ij. poſt medium, libr. vj. quòd requiritur, vt ſit obtenta in contradictorio iudicio: vel ſaltem, quòd quis tali vſui aut conſuetudini aliquando cõtradixerit. & quòd non obſtante tali contradictione ſic fuerit obſeruatũ. Et quòd requiratur ad validitatem conſuetudinis, quòd fuerit obtenta in contradictorio iudicio, quando eſt contra legem, tenet Franciſcus de rampenibus, inter conſilia Calderi. in conſil. vj. col. ij. ante medium, in titu. de cenſibus. Anchara. in conſil. 178. Viſis & diligenter inſpectis. col. fina. verſicu. non obſtat iſta ratio de conſuetudine. Angel. in conſil. 367. In quæſtione vertente inter illuſtres. col. iij. circa princip. verſic. non obſtat allegata antiqua conſuetudo. Curtius iunior in tractatu feud. in iiij. par-
33 te, quæſtio. 30. colum. ij. poſt medium. † Sed contrarium, quòd non requiratur conſuetudinem eſſe obtentam in contradictorio iudicio: tenet Bartol. in dict. l. de quibus. col. v. in fin. verſicu. quæro nunquid. & in repetitio. illius legis col. v. poſt medium,

verſicu.ij.videamus.ff.de legib. ſequitur Iaſ. ibi,col.iij.verſicu. in ij.parte.gloſſ.vij.Eandem opinionem tenet Bald. in conſil. 210.Caſus talis eſt,quidam .col.ij.libr.j.Deci.in conſil.99.col. ij.verſicu.& licet illa conſuetudo.libr.j.vbi dicit hanc eſſe communem opinionem. Hanc etiam opinionem dicit cōmunem Corne.in conſil.293.col.iij.poſt medium verſicu.nō enim obſtat,quòd non fuit obtenta.lib.j.in conſi.179.col.ij.in fin.verſicu.facit ad prædicta. libr. iij. & in conſil.155.col.fina.libr. iiij. Eandem opinionem ſequitur Abb.in conſil.73.col. penult. in tertio dubio.libr.ij.Veronenſis in conſil.31.in fin.Iaſ. in conſil. 46.column. ij. libr.j.dixi in conſil.55.column.ij.in fin. Ex quibus patet hanc opinionem eſſe magis communem. Limita-
34 tur † modò hęc opinio,vt ſolùm procedat,in actibus extraiudicialibus: ſecùs in iudicialibus,in quibus requiritur, quòd ſit obtenta in contradictorio iudicio. ita Baldus in dict. conſilio 210.column.ij.libr.j. Idem tenet Angelus,Aretinus, in dict.§. ex non ſcripto.col.iiij.inſtitu.de iure natura.gen.& ciui.vbi tamen de Bald.mentionem non facit,ſolùm allegat Salice.in d. l.de quibus. Sed aduerte, quòd qua ratione valet conſuetudo
35 in actibus † extraiudicialibus,licèt non ſit obtenta in contradictorio iudicio:eadem & fortiori debet valere in actibus iudicialibus.nam ideò non requiritur,quòd ſit obtenta in contradictorio iudicio in extraiudicialibus: quia ſatis eſt, ꝙ illi actus extraiudiciales deuenerint in notitiā populi: licèt in iudicium deducti non ſint.ita Bartol.in dict.l.de quibus. in prima & ſecunda lectura.ſed iſta ratio magis & fortiùs militat in actibus, qui fiunt in iudicio,& ſic palàm & publicè. Ideò dicit Bartol. quòd ex actibus iudicialibus faciliùs inducitur conſuetudo,propter eorum notorietatem,ob id ſi longo tempore, quid in iudicio obſeruatū ſit,quare conſuetudo iudicialis induci debet: licèt in contradictorio iudicio nihil fuerit pronuntiatum aut
36 obtentum. Secundò conſidero, † contra hanc limitationem quòd in actibus iudicialibus propriè non dicitur conſuetudo, ſed ſtylus:cùm nō inducatur à toto populo,aut maiori eius parte:ſed ſolùm à iudice aliquo maiore,qui habet poteſtatem legis condendæ.Barto.in repetitio.dict.l.de quibus.col.iiij.in fi. Ideò magiſtratus non habens poteſtatem condendę legis non poſſet ſtylum inducere contrarium iuri.Alexan. in conſil. 36. in fi.lib.ij.ſequitur Deci.in rubr.extra de conſuetu.col.iij.& in conſi.677.in fi.Quod intellige procedere, niſi talis ſtylus eſſet præſcriptus:quia valeret,licèt cōtra ius. Rochus de curte, in dicta rub.

cta rub.de conſuetu.col.iij.q.iiij.Secūdò intellige,niſi talis ſtylus veniſſet in notitiā populi aut maioris eius partis: quia tunc valeret in vim conſuetudinis,Alex.in d.conſ.36.in fi.lib.ij.Tertiò intellige,niſi talis ſtylus ſolùm concernat modum & ordinem procedendi:quia tunc videtur valere,licèt ſit contra ius. Alex.in conſil.65.ante fi.lib.j.vbi,quòd ſtylus poteſt derogare ſolennitati citationis:tradit idē Alex.in conſ.140.col.j.libr.vj. & ratio eſt:quia vbi ſtylus reſpicit proceſſum ſeu modū & ordinem procedendi,dicitur agi de modico præiudicio. Socin. in conſ.36.col.iij.circa med.& in conſ.39.col.v. poſt med.lib. iiij. & in tali ſtylo etiam non requiritur,quòd ſit obtentus in contradictorio iudicio:licèt ſi obtentus ſit, hoc magnum adminiculum præſtet ad eius validitatem.ita Corneus in conſil.73.columna j.in fine.libr.ij.

37 ¶ Duodecima † differentia:quia ius quæſitū conſuetudine,videtur debiliùs,quàm ius quæſitum per præſcriptionem. patet: quia ſuperior poteſt tollere ius quæſitum per conſuetudinem, cùm poſsit conſuetudinem reprobare.l.fin.C.de teſta. ſecùs in iure quæſito per præſcriptionē,quòd à principe tolli nō poteſt: vt in auth.vt eccleſi.roma.cent.ann.gaude.præ.in prin. Iſtam differentiā ponit Bald.in d.l.imperiū.col.iij.in fin.verſic.circa

38 octauum.ff.de iuriſdict.om.iudi.Sed † aduerte circa hanc differentiam:quia non videtur verum,quòd ſuperior poſsit tollere ius quæſitum per conſuetudinem,nec eſt bonum argumentum Bald.ſuperior poteſt tollere aut reprobare cōſuetudinem: ergo etiam ius quæſitum conſuetudine.nam ſuperior aut princeps poteſt tollere ius poſitiuum.l.princeps.ff.de legibus.l. digna vox.C.eod.titu.c.j.de tranſactio.c.propoſuit.de conceſsio. præben.c.j.de conſtitu.lib.vj.c.ſtatutum.& c.final.de reſcript. eod.libr.& poteſt princeps conſtitutionem à ſe factam habere pro infecta,quò ad iuris effectum c.j.iuncta gloſ.in verſicu.pro infectis.de immunit.eccleſ.in clem. Abb.in cōſi.84.col.ij. poſt medium,& in conſil.99.col.ij.circa med. libr. j. & tamen non poteſt princeps tollere ius quæſitum mediante iure ciuili, ſine cauſa:puta ius quæſitum per aditionē hæreditatis,aut per ſententiam:vt habetur in l.Gallus.§.& quid ſi tantùm.ff.de liber. & poſthu.in l.fi.C.ſi contra ius vel vtili.pub.& in c. quæ in eccleſiarum.de conſtitu.& latè dictum fuit ſuprà num.17.in prima parte huius tracta.& de iure quæſito conſuetudine, quòd tolli non poſsit,tradit Bartol.in l.priuilegia.in fin.C. de ſacroſanct.eccleſ.Decius in conſil.335.poſt principium.

39 Secundò,conſidero † contra Bald.& eius differentiam. nã ideò ius quæſitum conſuetudine tolli poteſt: ſecundum Bald. quia princeps poteſt tollere conſuetudinem. Dum ergo dicit Bald. non poſſe tolli ius quæſitum præſcriptione,præſupponit illam à ſuperiore tolli non poſſe, quod eſt falſum: quia præſcriptio fuit introducta de iure ciuili,& poſſet princeps,ſi vellet,eã tollere,de plenitudine poteſtatis. ideò non videtur ratio diuerſitatis inter ius quæſitum præſcriptione, & conſuetudine. fortiùs voluit idem Bald.in conſil.300. Ad euidentiam præmitto.col.ij. libr.v.quòd iuriſdictio acquiſita præſcriptione à principe, tolli poteſt:quia non dicitur præſcriptum contra eũ,ſed contra ſubditos; licèt dicat,quòd malè facit princeps,ſi eã tollat,niſi præſcribens abutatur.quod tamen Bald.dictum affirmare non auſim.
40 Tertiò † conſidero contra Bald. quòd potentiùs videtur ius conſuetudinis, quàm iuris ciuilis:quia conſuetudo ligat etiã ipſum principem.Socin.in conſil.58.in prin.lib.iij.allegat Bald. in c.j.de natu.feu.& in authent.omnes peregrin.ante fin.C.cõ. de ſucceſ. & tamen princeps non ligatur iure ciuili. ſed tamen hæc tertia conſideratio non videtur efficax: quia Bald. & Soci. loquuntur in conſuetudine feudorum,quæ ligat principẽ propter contractum reſultantem ex conceſsione feudi. Ideò princeps non poteſt ſine cauſa priuare vaſallum feudo: vt habetur in d.locis,& tradit idem Bald. in conſil.323. Proponitur, quòd dominus.col.ij.lib.ij.vbi,quòd cõſuetudo generalis feudorum, maior eſt quolibet principe ſingulari:& cũ ſic ligat,vt nequeat contraire:per tex.in d.c.j.de natu.feu.Secus in alia conſuetudine,in qua nullus cõſideretur contractus principis:quia illa non ligatur princeps:ſed tollere eam poteſt,cùm ſit in poteſtate ipſius principis.Bald.in conſil.388.ſi princeps.in cõſil.401. Super eo.col.j.circa fin.& in cõſil.430. Circa primum punctum.in fi. lib.iiij. Rochus de Curte,in repe.c.fin.q.ix. de conſuetu.ſol.65.
41 ¶ Decimatertia differentia: † quia conſuetudo reſpectu præſcriptionis videtur fauorabilis,cùm reſpiciat ius publicum:ideò extenditur:præſcriptio verò dicitur odioſa, & reſtringitur. Anto. de Butr.poſt Innocent.in c.dilecto.colum.fin. de offic.Archid. Cardi.in clemen.j.colum.viij.in vj.q. de ſupplen.negli.prælat. refert & ſequitur Dec. in c.tranſlato. colum.iij.circa medium. de conſti.in prima lectur.& in ſecunda lectur.ad fin.commenti in d.rubri.extrà de conſue.col.ij.circa medium. Addo Anchar. in conſil.237.Quia in primo quæſito.col.ij.poſt medium.verſi. non obſtat, quòd iſta conſuetudo.vbi,quòd extenditur cõſuetudo ad cau-

42 tudo ad cauſam habentem ſimilem rationem. ❡Sed † aduerte circa iſtam differentiam: quia nõ videtur ita ſimpliciter verum, quòd conſuetudo dicatur fauorabilis, ob id, quòd debeat extẽdi. nã ſi conſuetudo ſit contra ius, illa videtur odioſa & reſtringenda. Bart. in authen. qui rem. circa fin. C. de ſacroſanct. eccle. vbi, quòd cõſuetudo infeudandi aut cõcedẽdi in emphyteoſim perpetuam bona eccleſiæ, nõ ſeruata forma iuris, nõ extẽditur vltra id, quod agitur. ſequitur Iaſ. ibi col. viij. verſ. quid tenẽdũ. Alex. in conſil. ix. col. j. lib. iij. Dec. in c. j. col. 14. verſ. cõfirmatur hoc, quia cõſuetudo. de probat. in cõſ. 142. col. iij. ante med. ver. & dato, quòd cõſuetudo. Alibi ſcribit Alex. in conſ. 173. col. fin. ver. vlterius etiã dico. lib. vi. quòd cõſuetudo, vt vicinus nõ poſſit vẽdere alteri rẽ ſuam, vicino irrequiſito, dicitur odioſa, & ſtrictiſsimè debet intelligi in caſu ſuo. ideò ſi nõ dicat, quòd res vẽdita cõtra formam ipſius conſuetudinis poſsit ab emptore auferri, nec nos id dicere debemus. Alibi ſcribit Bald. in conſ. 275. Quod pro regula. circa fin. libr. ij. quòd in cõſuetudine, quæ eſt contra ius cõmune. nihil debẽt ſuppleri præter ſolitã obſeruantiam. & quòd ſi cõſuetudo de aliquo, non diſponit, nec nos debemus diſponere. Alibi ſcribit idẽ Bald. in l. fi. col. iiij. verſ. vnum aliud quæritur. C. cõ. vtriuſ. iudi. quòd conſuetudo reſtringitur per actus, ex quibus inducitur, ſicut præſcriptio, nec proprios facti terminos excedit. & loquitur ibi Bald. in cõſuetudine continente ius ſingulare, etiã quòd in alio caſu militet eadem ratio, quãdo illa ratio non eſt redacta in ſcriptis. Alibi ſcribit idẽ Bal.
43 in c. j. in prin. ante fi. qui feu. dare poſ. quòd † cõſuetudo, quę eſt præter legẽ, tantum habet de potẽtia, quantum habet de actu, & nõ plus. & ſi ſit contra legẽ prohibentẽ ipſam conſuetudinẽ, non valet. refert & ſequitur Iaſ. in d. l. de quibus. col. vij. ver. nota tu diligenter. ff. de legib. & in d. authent. qui rẽ. col. viij. verſi.
44 quid tenẽdum. C. de ſacroſ. eccl. Alibi † ſcribit Are. in cõſ. 44. in prin. quòd cõſuetudo, quæ eſt contra ius, non extenditur ad alium caſum, neq; ad aliũ locũ. Alibi ſcribit idẽ Areti. in cõſ. 112. In cauſa, quę vertitur inter homines. col. iij. verſ. nõ obſtat ſecũda ratio, quòd vbi cõſuetudo eſt contra ius cõmune, non debet extẽdi de perſona ad perſonã, de loco ad locum, nec de re ad rẽ. Idem in conſuetudine exorbitãti, quòd nõ extenditur de loco ad locũ. Areti. in cõſ. 15. Clariſsime. col. ij. & dicit Bal. in cõſ. 257.
45 Quæſti. vertens. lib. ij. quòd conſuetudo & præſcriptio † cùm ſint facti, non recipiunt extẽſionem perſonarum, nec actuum. Imò Dec. in conſil. 389. col. pe. in fi. verſ. nõ obſtat, quòd tex. ſim-

pliciter dicit, quòd conſuetudo reſtringitur ad loca, in quibus viget. nec diſtinguit an ſit contra ius, vel præter ius, aut exorbitans. Similiter idem Dec. in conſil. viij. col. iij. circa fin. verſi. ſed talis conſuetudo. & in cõſil. 72. col. ij. circa medium. verſ. & iſta concluſio. maximè videtur procedere ſimpliciter, dũ dicit, quòd conſuetudo ſolùm habet locum in caſibus, in quibus ſecundum
46 eam fuit obſeruatum. ¶ Alibi & fortius † voluit Paul. de Caſtr. in conſil. 340. Quia ſuprà. ante fin. lib. ij. quòd ſtante ſtatuto excludente cognatos, propter agnatos, ſi aliqua conſuetudo in cõtrarium fuerit obſeruata, per quam fœminæ ſimul cũ maſculis ſucceſſerint: talis conſuetudo dicitur ſtricti iuris, & non extenditur vltra caſum, in quo viguit obſeruantia, ſicut dicitur in præſcriptione. & tamen in caſu Pau. conſuetudo non erat cõtra ius cõmune: imò reducebatur per eã res ad cauſam iuris cõmunis, ob id videbatur extendenda, tanquã fauorabilis: iuxta glo. in c. ſtatutum. in ver. numerandum. de præben. lib. vj. habetur in l. ſi vnus. §. pactus, ne peteret. ff. de pact. & in conſuetudine contra ius cõmune, quòd non extendatur ad alium locũ, etiam vicinũ, tradit Pau. de Caſt. in conſil. 310. In inſtrumento. & in cõſ. 471. in fi. lib. j. vbi etiam, quòd non extenditur ad aliam rem. In qua tamen re Pau. fuit ſibi contrarius, in conſ. 372. col. ij. lib. j. vbi cõſuluit totum contrarium eius, quod tenuit in d. conſil. 310. ad quam etiam contrarietatem aduertit, & idẽ quod Pau. in d. cõſ. 310. tenet Fulgo. in cõſi. 66. Guarnerius. quem refert & ſequitur Rochus de Curte, in repe. c. fi. chart. 33. col. j. in parua impreſſio-
47 ne. Ex præmiſſis † apparet hanc decimam tertiã differentiam non videri de iure veram, & quòd cõcluſio in contrariũ firmari poteſt: videlicet, quòd conſuetudo & præſcriptio æquiparãtur, quò ad materiam extenſionis: vt neutra extendatur, ſed reſtringatur ad ſuos actus. Quæ tamẽ concluſio nonnullas limitationes videtur recipere. In quibus fiat extenſio in conſuetudine.
48 ¶ † Primò itaque limitatur, vt ne procedat in conſuetudine fauorabili reipublicę. Calderi. in conſil. iiij. in vltimis verbis in tit. de cenſibus. allegat not. in c. fin. in tit. de cenſibus. faciunt quæ infrà ſcribo in vndecima limitatione, in fin. & tradit Alexand. in conſil. 190. column. iiij. verſi. præterea dictum ſtatutum emanauit &c. lib. ij. & in conſil. 34. colum. final. lib. v. Imò iſto caſu, quando agitur de fauore reipublicæ, fit extenſio etiam in pœnalibus: vt per Iaſo. in l. ſi quis id, quod. colum. ix. ff. de iuriſdict. omnium iudic. in l. ſi filius familiàs. colum. iij. ff. ſi certum peta. & in l. fratris. colum. iij. C. de inoffi. teſtament. Aduerte tamen: quia non

quia non videtur procedere hæc limitatio,quando ageretur de magno alterius præiudicio. Soci. in conſil.275.col.v. in fin.ver. poſtremò etiam nos habemus.lib.ij.

49 ¶Secundò † limitatur, non procedere quando ſolùm ageretur de interpretatione aut declaratiõe alicuius actus: quia tunc actus, qui fiunt in vno loco,recipiunt interpretationẽ & declarationem à conſuetudine aliorum locorum vicinorum.c.ex parte.cum glo.de cenſibus.vbi quando aliqui longo tempore non ſoluerunt frumentum,licèt olim ſoluerint pro votis perſoluendis, ſi non appareat ad quam menſuram antiquitùs ſoluerint, recurritur ad conſuetudinem vicinorum, ad quam menſuram vicini ſoluere conſueuerint. Similiter voluntas diſponentis dubia declaratur ex conſuetudine vicinorum.Pau.de Caſt.in conſil.437.Super dictis quæſitis.in ſecundo dubio.lib.ij. Similiter, quando aliqui viuunt iure Francorum, ſi dubitetur in quibus bonis id procedat,inſpicitur conſuetudo vicinorum,qui & ipſi viuunt tali iure. deciſio Neapolitan.deciſione.248.column.iiij. Putarem tamen,quòd vbi conſuetudo vicinorum eſſet contraria iuri communi, quòd voluntas diſponentis potiùs declarari debeat ſecundum ius commune,quàm ſecundum conſuetudinem vicinorum, niſi eſſet talis diſpoſitio quæ concerneret materiam conſuetudinis vicinorum.

50 ¶Tertiò † limitatur non procedere in pluribus locis exiſtentibus ſub ditione & dominio vnius perſonæ: quia conſuetudo aliquorum locorum,reſpiciens fauorem ipſius domini,debet obſeruari etiam in alijs locis: puta Epiſcopus in ſua prouincia & diœceſi habet plures eccleſias, in quarum aliquibus extat conſuetudo certa circa cauſam procurationis præſtandæ ipſi Epiſcopo viſitanti eccleſias ipſas, certè talis conſuetudo ſeruari debet etiam in alijs eccleſijs ſuæ diœceſis & prouinciæ. capitulo

51 eccleſijs.& capitulo ſopitæ.de cenſib. Sed † aduerte circa hanc tertiam limitationem,quòd conſuetudo circa procuratoris debitum,eſt cõformis iuri communi: quo iure viſitationi annexa eſt procuratio.c.conquerente.de offic.ordi.c. cùm venerabilis. & c.procurationes.de cenſibus.nimirùm ſi conſuetudo aliquarum eccleſiarum vnius Epiſcopi, extenditur ad alias eccleſias ſuæ diœceſis:quia etiam ceſſante conſuetudine,de iure communi tenentur aliæ eccleſiæ ad procurationem, cùm Epiſcopus talem procurationem expreſsè remittere non poſsit, pro tempore futuro. Abb.in capitulo cùm ex officij.columna quarta verſiculo venio ad ſecundum. de præſcriptio. Aufreri.in de-

ciſio.Tholoſa.quæſtio.332.& ſic in dictis iuribus cõſuetudo eſt confirmatiua iuris communis,& illud adiuuans,& tantùm poteſt conſiderari cõſuetudo aliarum eccleſiarũ circa taxationem &declarationem ipſius procurationis: in qua declaratione verum eſt attendi debere conſuetudinem vicinorũ vt dictum eſt in ſecunda limitatione:ſecùs putarem, ſi conſuetudo eſſet iuri contraria:quia non extenderetur ad alia loca,etiã eiuſdem dominij aut prouincię,quę nõ eſſent acceſſoria ad ea loca,in qui-
52 bus vigeret conſuetudo. Videmus enim, † quòd cõſuetudo eccleſiæ Romanę non extenditur ad alias eccleſias, niſi expreſsè mandetur ſeruari.glo.in c.quis neſciat.& in c.nolite.xj.diſtin. Roma.in conſ.367.Circa primũ.in fine quarti dubij.licèt aliud videtur voluiſſe idem Roma.in conſ.123.in fine primi dubij.& tamen non eſt dubium omnes eccleſias eſſe ſub poteſtate & dominio eccleſiæ Romanæ,cũ ſit mater,caput,& primatus omnium eccleſiarũ:cuius præcepta omnes aliæ eccleſiæ tenentur implere.c.j.& ij.xij.diſt.c.dudũ.iij.q.vj.& omnes eccleſiæ mũdi Romanę ſubſunt eccleſię:&in eas plenitudinẽ habet poteſtatis.c.qui ſcit.ij.q.vj.& c.nunc verò.iij.q.iiij. Oldra.in conſi. 244. Ad obiectus.col.iij.circa princip.& quòd cõſuetudo contra ius commune,nõ extendatur ad alia loca ſimilis conditionis,aut eiuſdem dominij:apertè voluit Innocẽ. in dict.c. ſopitę.dum ponderat,quòd conſuetudo ibi nõ erat contra ius commune. Quod tamen dictum eſt conſuetudinem eccleſiæ Romanæ non extendi ad alias eccleſias,nõ procederet in his,quę pertinent ad fidem.gloſſ.in c.j.de ſumma trinita.Calca.in conſil.58.col.iiij.poſt medium.

53 ¶ Quartò limitatur, † non procedere in loco alio acceſſorio ad locum,vbi viget conſuetudo:puta in comitatu acceſſorio ad ciuitatem. Ideò conſuetudo ciuitatis ſeruari debet in comitatu. gloſſ.final.in l.ex ea.ff.de poſtuland. Decius in conſil. 389. col. iij.poſt medium,verſic.& ad hoc facit:quia ducatus. fortiùs voluit Romanus in conſil.123.colum.ij.circa finem primi dubij, quòd conſuetudo ciuitatis,quæ eſt caput prouinciæ,debet ſeruari in tota prouincia,ne membra ſeparentur à capite. Quod
54 tamen † intellige,niſi in comitatu eſſet propria cõſuetudo cõtraria conſuetudini ciuitatis,eo caſu quo comitatus conſuetudinem poſſet inducere. Socinus in conſil.vij.colum.iij. verſicu. prætereà etiam reſponderi poteſt.libr.j. Aretinus in conſil. 132. In cauſa,quæ vertitur inter homines. colum.ij. in fin. verſicul. prætereà in caſu noſtro. Rochus de curte,in repetitio.dict c.ſi.

char. 34.col.iiij.verſic.quintò limitatur.de conſuetu. in parua impreſsione. Addo etiam Rom.in conſ.61.Licet.in fi.

55 ¶ Quintò † limitatur non procedere in loco vnito & adiuncto alteri loco,in quo viget conſuetudo: quia extenditur conſuetudo etiam ad locum vnitum.Cyn. poſt Richar.Malum.in l.etiam.de iure dotium.ſequitur Paul.de Caſt.in d. conſi. 372 quantum ad illam partem.colum.ij.libr. j. Sed aduerte circa hanc quintam limitationem:quia non procedit ſic generaliter,prout Paulus refert.Imò intelligi debet,quādo vnus locus vniretur alteri per modum acceſſorij:ſecus, ſi æquè principaliter:quia tunc locus æquè principaliter vnitus, non ſubijcitur conſuetudini neque legibus loci, cui vnitur: puta Delphinatus fuit vnitus coronæ Franciæ:tamen retinet adhuc nomē ſuum,

56 & appellatur Delphinatus,& quando † Rex Franciæ reſcribit in patria Delphinatus appellat ſe Delphinum poſt titulum Regis.Idem quando reſcribit in patria Prouinciæ: quia poſt titulum Regis appellat ſe comitem Prouinciæ.ex quibus apparet, quòd iſtæ patriæ Delphinatus & Prouinciæ non fuerunt vnitæ regno Franciæ per modum acceſſorij: ſed æquè principaliter retinendo antiquum nomen,& priſtinas leges: nec viuitur iure cōſuetudinario,prout in patria Franciæ. & ita in ſpecie declarat Bar.in l.ſi conuenerit.§. ſi nuda.ff.de pign.acti. vbi exemplificat in comitatu Tholoſæ vnito coronæ Franciæ, æquè principaliter,& iſto caſu Rex dicitur repræſentare duas perſonas,ideſt Regis & Comitis. Anchar.in conſi.114.Pro impetrante.col.j.ver.ſed his non obſtantibus. Eandem declarationem voluit Ange.in conſi.147.Punctus. Papa vniuit. Feli. in c.tranſlato.col.iiij.de conſti.Iaſ.in l.ſi eadem.in princ. ff. de offi.aſſeſſor.Ripa lib.j.reſponſorum.de legib.c.j.col.21. Addo Alex.in conſi.151.col.ij.verſi.præſuppoſito ergo.lib.ij.

57 ¶ Sextò † limitatur in conſuetudine vniuerſali totius territorij:quia extenditur etiam ad loca eiuſdem territorij: in quibus nunquàm fuit obſeruata.Puta:eſt conſuetudo in ciuitate, & toto eius territorio,quòd licitum ſit lapides cædere in agro alieno,iuxta text.in d.l.venditor.§.ſi conſtat ff.commu.præd. Pone,quòd dominus agri nolit pati lapides cædi in ſuo agro, dicendo nunquam fuiſſe cæſos in agro ſuo,eo inuito: nunquid poterit contradicere?certè non quia cōſuetudo ex quo eſt vniuerſalis in toto territorio:omnes ligat.ita Oldr. in conſil. 267. Quòd domino Epiſcopo.circa fi.& ꝙ vbi ſumus in iure vniuerſali,conſuetudo aut præſcriptio extēdatur etiam ad ea, in qui-

bus nihil fuit obſeruatum, modò in illis alius non reperiatur in poſſeſsione. Videtur probari in c. tua. de decim. ſecũdum vnum intellectũ. vbi probatur, quòd ſi quis præſcripſit ius decimandi in certa terra, percipiendo decimam de omnibus fructibus prouenientibus ex illa terra, exceptis aliquibus fructibus, decima illorum fructuum, de quibus ſolutum nihil fuit, debetur præſcribenti, non eccleſiæ parœciali: modò eccleſia parœcialis non fuerit in poſſeſsione percipiendi decimam de illis fructibus: quia præſcribens percipiendo decimam aliquorum fructuum in vno agro, nemine percipiente aliorum fructuum decimam, videtur ius decimandi in totum acquiſiuiſſe. Nõ enim videturr habuiſſe animum acquirendi partem, ſed totum, propter vnitatem ſubiecti. & ita per illum text. in iure vniuerſali tenet Abb. in conſi. 71 colum. ij. lib. ij. vbi etiam ad hoc allegat
58 Inno. in c. dilectus. de relig. domib. vbi quòd exercens † vnum actum iuriſdictionalem, animo acquirendi vniuerſalem iuriſdictionem in loco, videtur iuriſdictionem in totum acquirere, dummodò alius non ſit in poſſeſsione generali. nam tunc tantùm acquirit reſpectu actuum, quos exercuit. & hoc modo procedit dictum Barto. in l. j. §. hoc interdicto. ff. de itine. actúque priuat. Idem voluit Abb. in conſil. vj. colum. iij. verſi. quinimò non prodeſſet. libr. ij. Addo, quòd idem voluit Oldra. in conſil. 172. Quia omnes. colum. fi. verſi. deinde opponitur, quia non datur, quem actum correctionis &c. & in conſ. 254. Quia tota. colum. v. verſi. Quintò opponitur. Rom. in conſi. 358. Præſens. colum. fi. Socin. in conſi. vij. colum. ij. poſt med. in conſi. 74. col. iij. poſt med. verſi. vnde dicit not. Inno. in conſi. 111. col. fi. verſi. accedit ad hoc, quòd iſtud ius. lib. j. & latiùs in c. cùm contingat. col. antep. in vj. q. de for. compe. Iaſ. in l. iij. in princ. colum. vj. verſi. ſuprà dicta procedunt. ff. de acquir. poſſ. ¶ Sed aduerte
59 v. tra præmiſſos patres, & pro ratione præmiſſorum, quòd in iure vniuerſali: puta decimarum aut iuriſdictionis, non ſolùm fit extenſio ratione vniuerſitatis: ſed etiam quia in talibus agitur de iure reali: quod ius reale ad omnes extenditur. Ideò qui præſcripſit iuriſdictionem in aliquo loco, poteſt punire aduenas ibi delinquentes: licèt quò ad eos nunquàm fuerit vſus iuriſdictione. Ita Bald. in l. ſi quis diuturno. per illum text. ff. ſi ſeruit. vindi. refert & ſequitur Berta. in iij. parte ſui reper. in verb. præſcriptio extenditur. verſ. iij. Iaſ. in d. l. iij. in prin. col. fi. ff. de acqui. poſ. Quod Bald. dictũ fortiter facit pro illuſtri & celebratiſsimo milite domino Guigone Guyfredi, domino de Botticres, con-

res,contra Bartholomeum Girodi in cauſa, ſuper qua cõſului: vt patet in conſil.meo 55.in qua cauſa fuit iudicatum pro ipſo domino de Bottieres,in curia Grayſinodani.& nũc pendet appellatio ab aduerſario interpoſita apud curiã parlamenti Gra-
60 tionopolis.Sublimitatur † nunc iſta ſexta limitatio,ꝙ conſuetudo aut præſcriptio iuris vniuerſalis extenditur ad alios actus: vt procedat in alijs actibus,qui tamẽ ſunt de eadẽ ſpecie actuũ, quos quis exercuit: puta iuriſdictio habet plures ſpecies, id eſt merum imperium,miſtũ & ſimplicem iuriſdictionem. Si quis exerceat vnum actum ſimplicis iuriſdictionis,videtur acquirere,ſeu præſcribere ius iuriſdictionis,quò ad omnes alios actus, qui ſunt de illa ſpecie inferioris iuriſdictionis tantùm:ſed virtute talis præſcriptionis non poterit exercere actus ad merum & miſtum imperiũ.Similiter,ſi quis exercuerit vnũ actũ miſti imperij,& illum præſcripſerit, extendetur præſcriptio ad omnes actus eiuſdẽ ſpeciei,ſcilicet miſti imperij:ſed non ad actus meri imperij.Ita Alex.in conſ.68.col.pe.verſi.non obſtat, quòd quò ad onera.lib.ij.Soci.in d.c.cùm continguat.col. antep. q.vj. de for.cõpe.& in d.conſi.111.col.ij.in fi.verſi.ſed eſt diligẽter aduertendũ.lib.j.tradunt moder.in l.imperiũ.vbi Iaſ.col.xj. verſicu.iij.circa prædicta.& Purpur.pater & ſocer meus, col.12. ff. de iuriſd.omn.iud. Addo Bald.in d.l.ſi quis diuturno. ff.ſi ſeru.
61 vendi.vbi,quòd † nõ fit extenſio ad diuerſam ſpeciem iuriſdictionis.Ideò ſi quis præſcripſit iuriſdictionem in cauſis ciuilibus,non poterit ea vti in cauſis criminalibus. Quod maximè procedit in reſeruatis principi:in quibus conſuetudo aut præſcriptio reſtringitur:& præſcriptio ſuper aliquibus, non extenditur ad alia. Abb.in c.quod ad tranſlationem.in vltimo nota. per illũ text.de offic.deleg.ſequitur Soci.in conſi.275.col.iiij.li.
62 ij.Sed contra † hanc ſublimitationẽ videtur facere, quod Deci.ſcribit in c.referente.in primo not.de præb.vbi licet præſcribens poteſtatem inſtituendi in beneficio, non cenſeatur præſcribere ius deſtituendi. Hoſti. Abb. & alij in c. cùm ex iniuncto.de hæret. Iſtud tamen non procedit,quãdo Epiſcopus aut ordinarius non eſſet in poſſeſsione deſtituendi:quia tunc præſcriptio in caſu inſtituendi, extenditur ad caſum deſtituendi. Idem tradit Aufreri.in deciſ. Tholoſ.q.323.& tamen videntur diuerſa inſtituere, & deſtituere. Solutio dici poteſt, quòd iſta non ſunt diuerſa in ſpecie:imò videntur correlatiua inſtituere & deſtituere: ſicut dicitur de abſolutione & condemnatione, quòd qui poteſt vnum,poteſt & alterum.l.iij.cum ibi not.ff.de

re iudi.& licèt maior ratio videatur in inſtituendo, quia agitur de fauore,quàm in deſtituendo,vbi agitur de odio:non tamen videtur diuerſitas aut maioritas in potẽtia.ſicut dicitur de gradibus meri aut miſti imperij. Nam aliqui gradus meri aut miſti imperij,videntur maiores alijs,& tamen fit extenſio ad omnes graus,qui ſunt ſub eadem ſpecie:puta ſub mero aut miſto imperio:vt ſtatim diximus.

63 ¶Septimò limitatur, † vt non procedat in his, quæ veniũt per modum antecedentis neceſſarij: quia ad illud extenditur conſuetudo.Ro.in conſi. 243.ad prædictorum. in fi. Confirmatur iſtud dictum.Nam etiam diſpenſatio dicitur ſtrictiſsimi iuris. c.j.& ij.de fil.præsbit.lib.vj.& adeò eſt iuris ſtrictiſsimi diſpenſatio,quòd in ea non veniunt non ſolùm ſpecificè non conceſſa:ſed etiam ea, quæ ex proprio verborum ſignificato comprehendi poſſunt. Abb.in conſ.57.col. pen.lib. j. quod tamen dictum non affirmo pro nunc:quia etiam in materia odioſa verba intelligi debent generaliter,quatenùs eorum proprietas patitur.l.cũ lege.vbi Arct.ff.de teſta.glo.in c.contra Chriſtianos. de hæret.lib.vj.bonus tex.in c.ſi quãdo.de ſent.excom. quẽ ad hoc citat Dec.in c.non liceat.col.ij.in fi.de præb. tradit Alex. in auth.ex teſtamento. C.de collat.Calde.in conſ.24.in titu.de præb. Vtcunque ſit,non eſt dubium quin diſpenſatio ſit ſtricti imò ſtrictiſsimi iuris,& tamen extenditur ad omnia, quæ veniunt per modum antecedẽtis neceſſarij.gloſ.in c.quia in tantum.de præb.Dec.in c.v.col.iij.ver.ſed iſta reſponſio non ſatiſ-

64 facit.de iudicijs.Similiter ſententia † dicitur ſtricti iuris. l.j. & ij.C.ſi plur.vna ſent.fue.condemnati.in l. Iulianus verũ debitorem.ff.de cond.inde.& verba ſẽtẽtiæ ſunt ſtrictè intelligenda ad intellectũ,quẽ ſtrictè habere poſſunt: nec trahuntur ad intellectum quem poſſunt habere ex lata ſignificatione vocabuli.c.dilectus.vbi Abb.in ij.not.de offi.ord.Bart.in l.ſi expreſſim.colum.ij.ff.de appel.nec in ſentẽtia habet locũ fictio tranſlatiua de re ad rem,vel de perſona ad perſonã, quãdo aliter valere poteſt.Ange.in conſil.235.Punctus eſt, Albertus.colum.ij. circa medium. nec ſententia abſolutoria lata pro principali, prodeſt fideiuſſori:vt ei pariat exceptionem rei iudicatæ: quia potuit abſolui reus,eò quòd actor non probauerit. Secus,ſi eſſet abſolutus:quia non deberet.& ſic ſententia lata cõtra reum ad eum reſtringitur:nec extenditur ad perſonam fideiuſſoris. Paulus de Caſtro in conſi.87.In cauſa,quæ vertitur coram domino poteſtate cath'i.colum.ij.circa medium.libr.j. & intelligi debet

gi debet ſententia ſtrictè,prout iacet, nec interpretationem à iure recipit.l.Paulus.ff.de re iud.d.l.j.C.ſi plur.vna ſent. Ob id
65 ſententia † reſtitutionis in integrum,ſuper principali,non trahitur ad fructus,qui acceſſoriè veniunt.l.fi.§.fi.ff.de cond.ind. & tamen reſtitutio fieri debet,etiam quò ad fructus.l. ſi minor.§.reſtitutio.ff.de minor.ita Socin.in conſ. xviij. colum.ij. circa fin.lib.iij.tradit idem Soci.in conſi.134.colum.ij. verſicu. prętereà:dato.lib.j.nec ex verbis ſententię aliquid inferri poteſt,niſi quatenus ex vi verborum de neceſsitate inferatur.Barto.in dict.l.Iulianus verum debitorem.Deciu.in conſil.322. in
66 princ.& tamen † extenditur ſententia ad ea, quæ veniunt per modum antecedentis vel conſequentis neceſſarij , ob id ſi iudex declarat, quem prodigum, in conſequentiam cenſetur ei interdicere adminiſtrationem bonorum. Bald. in l.j.ff. de cura.furio.Imo.& Aret.in l.is,cui bonis.ff.de verbo.obli. Aufre. in deciſio.Tholo.quæſtion.362.in fin.& ſententia lata ſuper vnó,extenditur ad aliud,ſine quo illud,ſuper quo lata eſt,eſſet nullius effectus.Angel.in conſ.257.col.pen.ad fin.verſic. ſuper eſt autem videre.per text.in l.aduerſus.& l.ſi duo.ff. de arbitris.l.ſi quis ita ſtipulatus fuerit.ff.de verbo.obligatio.l.fi.C.de vſur.rei iudi.& quòd ſententia iudicis trahatur ſeu extendatur ad antecedens neceſſarium,tradit Barto . in l.ex diuerſo.§.j.ff. de rei vendi.vbi ſi in iudicio rei vendicationis iudex condemnat reum ad reſtituendum rem petitam in neceſſarium antecedens cenſetur declarare actorem dominum illius rei. tradit Paul.de Caſtr.in conſ.232.In cauſa,quæ vertitur Piſis inter dominam Bicem. colum.j.poſt med.libr.j.Areti.in conſ.155. Diligenter viſis. colum.vj.in fi.verſicu.ergo datur intelligi. Soci. in d.conſ.124.colum.iij.lib.j.
67 ¶ Octauò † limitatur,vt non procedat in acceſſorijs : quia ad illa trahitur conſuetudo ſeu præſcriptio.Ideò preſcribens fundum,cenſetur etiam preſcribere ſeruitutem fundo competentem.Barto. in dict.l.de quibus.colum.ij.ff. de legibus per l. ſi alienas.§.j.ff.de vſucapio.tradit Bald.in conſi.439. Amplius. column.penult.circa fin.verſic.& ideò puto.lib.iij.&in conſuetudine,tradit Iaſ.in conſi.185.colum.iij. in fin . libr.ij. Rochus de curte,in repe. dict. cap.fi.char.xxxiiij. colum.iij.verſi. iiij.limitatur.ſecundum paruam impreſsionem. In diſpoſitione ta-
68 men hominis,pactum † ſuper principali,non ſemper extenditur ad acceſſoria.l.in his.§. mancipia.vbi Bald.ff.ſolu. matrim. Idem in eo,quod conceditur de iure ſpeciali,puta reſtitutio in

integrum:quia non trahitur ad acceſſoria.l.fi.§.Lucius vbi de
69 ćto.ff.de condiction.indeb. Similiter † deſtructo principali per viam pręſcriptionis, cenſetur deſtructum & acceſſorium. Baldſin l.eos.in primo not.C.de vſur. Deci.in l.ij.colū.ij.poſt med.ff.de iuriſd.om.iudic.

70 ¶ Nono, † limitatur,vt procedat in his,quæ ſunt de natura actus:quia ad illa extenditur conſuetudo vel præſcriptio. Ideò ſi quis præſcripſit feudum,in eo ſuccedunt illi, qui ſecundū naturam feudi poſſunt ſuccedere.Bald.in l.liberti. col. pen.verſ. quæritur de eo.ff.de operis liber.cum ſimil.vt Alexand. tradit in conſ.xv.col.fi.lib.v. Deci.in conſ.169.col.ij.verſi.& prædicta bene procedunt.&quod ſcribit Iaſ.in l.ſed & ſi poſſeſſori.§.itē ſi iurauero.col.j.ff.de iureiurand.vbi,quòd emphyteuſis eccleſiæ cenſetur præſcripta vſque in tertiam generationem:emphyteuſis verò priuati in perpetuum,ſecundum naturā ſuam.Alibi ſcribit Bald.in conſi.24.Subtiliter.col.ij.circa med.lib.iiij. ꝙ emphyteuſis præſumitur præſcripta ſecundum id, quod in regione frequentatur per maiorem partem.

¶ Decimò limitatur non procedere in correlatiuis:quia cōſue-
71 tudo † diſponens ſuper vno correlatiuorum,extenditur ad alterum.Ideò conſuetudo diſponens,quòd ſi maritus relinquat vxorem ſuam dominam, maſſariam & vſufructuariam bonorum ſuorum, exiſtentibus liberis, cenſeatur tantum reliquiſſe alimenta:iuxta not.in authē.hoc locū.C.ſi ſecun. nupſer. mul. habet locum & extenditur talis conſuetudo.& econtrà, quòd ſi vxor relinquat maritum dominum,maſſarium &vſufructuarium omnium bonorum ſuorum,cenſeatur ei tantùm reliquiſſe alimenta.Bald.in d.authen.hoc locum. in fin. quod dictum pro ſingulari refert & ſequitur Iaſ.in l.fin.colum.ij.verſ.ſexto: facit.C.de indicta vidui.tollen.& in conſ.112. col. penul. ante med.lib.j.Rochus de curte,in repe.dict.c.fin.char.34.colum.ij. in princ.in parua impreſsione Curt.ſenior in conſil.xj.colum. iij. Cōfirmari poteſt hęc limitatio ex eo,quod ſcribit Cutrius ſenior in d.cōſ.xj.Statuto Parmēſi. vbi ſtatutū,ꝙ maritus nō poſſit relinquere vxori vltra cētum,habet etiā locū in vxore,quòd non poſsit relinquere marito vltra centum.ſequitur Iaſ.in dict. conſ.112.lib.primo.Crotus in l.omnes populi.col.37.verſic. nona concluſio.ff.de iuſti.& iure.Ripa.in rubri.ff. de acquirend. poſſeſ.colum.iij.Quod tamen dictum videtur dubitabile.&in contrarium adduco Socin in conſ.74.col.ij.poſt med.lib. ter-
72 tio.vbi reſpondet ad fundamētum correlationis. † quod procedit

cedit reſpectu eiuſdẽ actus, nõ diuerſi: puta ſi ſtatutũ prohibet maritum relinquere vxori vltra centum, cenſetur etiam vxor accipere vltra illa centum, ſed dicere, quòd etiam vxor cenſeatur prohibita relinquere vltra centum marito, iſta videntur omninò diuerſa. Tandem reſponſionem & declarationem tacito Socin. voluit Curtius iunior in conſil. vj. column. vj. poſt med. & ſeq. ❡ Rurſus contra hanc limitationem adduco dictũ Bald. in c. j. colum. j. poſt med. qualit. domi. proprie. feud. priue. vbi, ſi emptor renunciat remedio l. ij. C. de reſcin. vendi. non tamen cenſetur venditor illi renuntiare per l. ſi vnus. §. in ſum ma. ff. de pact. & l. iubemus. C. ad Velleia. & ſic vult Bald. quòd in materia ſtricti iuris, prout eſt contractus, diſpoſitio facta in vno ex correlatiuis, non trahitur ad alterum, quando poſſunt ſeparari, quod dictum pro ſingulari refert & ſequitur Deci. in conſ. 213. colum. ij. ver. & ad hoc facit. & in c. traſlato. colum. penultim. in fin. de conſtitutio. in ſecunda lectur. Tertiò in ſpecie huius dicti Baldi in dicta authentic. hoc locum. in fin. quòd non procedat, adduco Curtium iuniorem in conſ. vj. colum. ix. verſ. non obſtat aliud. vbi, quòd iſtud dict. Bal. poteſt re

73 probari. Planè hæc decima † limitatio videtur ſatis rationabilis & æqua, quãdo conſuetudo nõ eſſet cõtra ius, & eſſet laudabilis, & rationabilis, & eadẽ videretur ratio in vtroque ex correlatiuis: prout in dict. Bal. in d. authẽ. hoc locũ. quia illa cõſuetudo nõ eſt contra ius, ſed interpretatiua iuris. rurſus eſt laudabilis, & rationabilis, introducta fauore liberorũ, & eadem videtur ratio in vtroque ex correlatiuis. Cõfirmo hoc dict. Bald. ex eo quod ſcribit Ang. in conſ. 109. Quidã patronus Vãnis. vbi, quòd conſuetudo, de qua in d. authen. hoc locum. habet locum etiam in matre teſtatoris: quia ſi filius relinquit matrem ſuam dominam, maſſariam & vſufructuariam bonorum ſuorum, exiſtentibus liberis teſtatoris. mater ſolùm habebit alimenta. Idem voluerunt Bald. & Imo. in l. Titia. §. fina. ff. de lega. ij. Iaſ. in conſ. 44. col. iiij. in fi. lib. j. vbi Iaſ. idẽ voluit etiã in cognata teſtatoris. & licèt Cor. in cõſ. 210. in j. dubio lib. iij. arguat cõtra hoc dictũ de matre teſtatoris: tamẽ dicit, ꝙ in deciſionibus nõ audet recedere à ſententia doct. & ſic præſupponit hoc dictum eſſe cõmuniter approbatũ, licèt ibi de conſ. Ang. mentionẽ nõ faciat. ſed illud citat Iaſ. in d. cõſ. 44. Itaque ſi extenditur d. cõſuetudo ad perſonas, in quibus nulla cadit correlatio, quãtò fortius extẽdi debet ad perſonã vxoris correlatiuã ad maritũ? Ad quod argumentũ vellẽ reſpõdiſſet Cur. iunior in d. cõſ. 6. co. 9.

74 ¶Vndecimò, † limitatur non procedere in conſuetudine laudabili, non oneroſa, & quæ non ſit cõtra ius, ſed prẹter ius: quia illa extenditur ad caſus ſimiles eiuſdem rationis. d. l. de quibus. ff. de legibus. l. j. C. quæ ſit longa conſuetu. facit text. in l. non poſſunt. ff. de legibus. Inn. in c. dilecto. col. iij. de offi. Archidia. & iſto caſu procedant, quæ dicunt doct. ſuprà alleg. in decimatertia differentia in prin. tradit Rochus de curte, in rep. dict. c. fi. char. xxxij. col. j. ver. ex præmiſſa concluſione. & col. iij. verſi. prima eſt concluſio. ſecundum paruam impreſsionem. Curtius iunior in prima parte tracta. feu. quẹſt. iij. col. iij. in fi. chart. iiij.

75 ¶Sed hìc quæro † circa hanc vndecimam limitationem, Quid ſi conſuetudo non ſit contra ius: ita quòd ius in totum corrigat nec etiam ſit præter ius, ſed ſit exorbitans in aliquo derogans iuri communi (ſic enim dicitur ius exorbitans, quando in totum ius non abrogatur, ſed in aliquo ei derogatur. Cor. in conſi. 174. col. ij. li. iiij. Crotus in l. omnes populi. col. xxxix. ver. pro complemento. ff. de iuſti. & iure.) an talis conſuetudo exorbitans extendetur ex identitate rationis. Oldra. in conſ. 237. Perlectis. ſentit, quòd ſic: dum dicit, quòd ibi conſuetudo exorbitans per quam feudum, quod de iure feudorum primogenito tantùm debetur, diuidi poteſt, nõ extenditur ad prælegatum, vt prælegari poſsit in teſtamento: quia in prælegato non militat eadem ratio: quia in diuiſione voluntaria interuenit conſenſus duorum: ſed in prælegato conſenſus vnius tantùm: id eſt prælegantis. Sentit ergo, quòd ſi in alio caſu eadẽ ratio militaret, ad eum fieret extenſio. Sed puto, quòd conſuetudo extendi non debeat ſiue in totum ſit contra ius, ſiue à iure exorbitet. l. ius ſingulare. l. quod verò contra. ff. de legibus. reg. ea, quẹ. de reg. iur. lib. vj. habetur in l. ſi conſtante. vbi Iaſ. col. xiij.

76 ff. ſolut. mat. ¶Secundò † conſidero, quòd ſi diſpoſitio expreſſa, à iure communi exorbitans, non extenditur ex identitate rationis: multò minus extendetur conſuetudo, quæ dicitur ius tacitum. §. ex non ſcripto. inſti. de iure natu. gen. & ciui. in tacitis enim non ita fit extenſio, ſicut in expreſsis. glo. in clem. ſæpè. in verbo, partibus. circa fi. de ver. ſig. vbi tacitus conſenſus in aliquibus actibus iudicij, quòd ordinariè procedatur, non prẹiudicat in actibus futuris, quò minus poſsit pars inſtare, quòd ſummariè procedatur, quando in eius fauorem ſummariè procedi debebat: ſecus, ſi pars ab initio expreſsè conſenſerit, quòd ordinariè procedatur: quia tunc pœnitere non poterit. & ſic ta-

77 citus † conſenſus reſtringitur ad actus prẹteritos, in quibus quis

quis conſenſit: ſecùs in expreſſo, qui extenditur etiam ad futuros: tradit Roma. in conſ. 133. In præſuppoſito caſu. Actus enim taciti non ſunt ſic largè interpretandi, ſicut expreſsi: ſed eatenùs quatenùs ſe extendunt actus, ex quibus reſultant. l. j. §. Iulianus. & quod ibi not. de itiner. actúque priua. l. final. C. ne filius pro patre. l. voluntariè. C. de excuſa. tutor. ita arguit Paul. de Caſtr. in conſil. 334. Viſa appellatione. col. iij. circa medium, verſicu. tamen aduertẽdum. libr. j. tradit Abbas in c. quoniam contra. col. fina. de probationib. Alexand. & Deci. in l. j. §. j. ſuper gloſſ. in verſic. ſi quis. ff. quod quiſque iuris. Deci. in c. j. col. 21. in verſic. vlterius & tertiò contra communem. de iudic. in c. in præſentia. col. 12. verſ. alia tamen fuit ſolutio. gloſſ. de probationib. & in c. dilecti. ij. in ij. notab. de appella. Iaſ. in l. cũ quid. col. iij. poſt med. verſ. quarta concluſio. ff. ſi certum petatur.

78 ¶ Tertiò † conſidero, quòd in caſu Oldr. in d. conſil. 237. Conſuetudo potiùs erat correctoria iuris cõmunis feudorũ, quàm exorbitans: quia in totum derogabat iuri volenti feuda dignitatum diuidi non poſſe. conſtat autẽ ius correctorium difficiliùs extendi, quàm ius exorbitans. Corn. in conſ. 82. col. iij. verſ. conſtat autem. & in conſ. 188. col. ij. lib. ij. fieret tamen extenſio cõſuetudinis exorbitantis à iure communi, quando talis conſuetudo eſſet fauorabilis: quia in exorbitantibus fit extenſio, quãdo materia eſt fauorabilis. gl. in l. illud. in fi. C. de ſacroſanc. eccleſ. tradit Iaſ. poſt Alex. in d. l. ſi conſtante. col. 13. in verſ. ſecundò limita. ff. ſolut. matri. & in l. filiusfamiliâs. §. diui. col. ix. verſ. ſed ad hoc fundamentum. ff. de legat. j. Similiter materia

79 diſpenſationis † dicitur exorbitãs: quia per eam vulneratur ius commune in caſu, in quo conceditur diſpẽſatio: & tamen ſi cõtineat cauſam fauorabilem: puta quia cõcernat fauorẽ religionis, vel animæ, in ea fit extẽſio. Deci. in c. at ſi clerici. §. de adulterijs. col. viij. verſ. ſimiliter gratioſa videtur. de iudi. poſt Areti. ibi & dictũ fuit ſuprà in prima limitatione. & fuit extenſio in materia fauorabili, licèt ſtricti iuris, etiam quòd ille fauor non reſpiciat vtilitatẽ publicam principaliter, ſed ſecundariò: prout in ſtatuto, per quod agnati aut affines inuicẽ litigantes, coguntur compromittere. Nam largè interpretatur & extenditur ad agnatos, & affines impropriè. & tamen non reſpicit vtilitatem publicã principaliter, imò ipſorum litigantium: licèt ſecũdariò etiam vtilitatẽ publicam: quia reipublicę intereſt ſubditos habere locupletes: & litium ſumptibus non conſumi, ita in tali ſtatuto tradunt Baldus Alexand. & moder. in l. qui ſe patris. C.

vnde liber. vbi Decius col. penult. Iaſ. col. 24. Alexand. in l. j. §. lex Falcid. ff. ad legem Falcidiam. & in conſil. 126. col. penulti. libr. vij. Iaſ. in dict. l. de quibus. col. v. in l. prætor. §. prætor. col. ij. ff. de eden. & in conſil. 76. col. ij. libr. iij. Rochus de curte in d. c. fina. chart. 15. in octaua limitatione. Idem in alio ſtatuto cõcernente vtilitatem publicam etiam ſecundariò quod extẽditur, tanquàm fauorabile ad caſum improprium: vt per Iaſ. in dict. l. ſi conſtante. in princip. col. 13. in fin. verſicu. ij. limita. in l. properandum. in princip. col. iij. C. de iudi. in l. fratres. col. iij. C. de inofficio. teſtamen. Addo Bald. in conſ. 286 Super primo puncto. verſicu. ſuper ſexto. libr. iij. licèt Iaſon dicat ſe neminem inueniſſe iſtud ponderantem. Rurſus fieret extenſio in materia exorbitanti ex identitate rationis, quando ratio eſſet expreſſa, vel pro expreſſa haberetur: quia vnica tantùm poſſet aſsignari: per ea, quæ infrà dicam in 13. limitatione.

80 ¶ Duodecimò † limitatur non procedere, quando vnus caſus comprehenditur ſub alio, ſecundum cõmunem vſum loquendi: quia tunc conſuetudo extenditur ad illum caſum: Puta ſtante conſuetudine, quod in ſucceſsione decendentis ab inteſtato maſculi præferãtur fœminis. Pone, quòd decedat pupillus, qui propriè non dicitur inteſtatus, ſed inteſtabilis: quia teſtari non poteſt, an ad eum extẽdetur conſuetudo? Certè ſic: ſi probetur, quòd ſecundum communem vſum loquendi, etiam in pupillo verificatur verbum, inteſtatus. per ea, quæ habentur in l. j. ff. de ſuis & legitim. in l. generaliter. in princ. C. de inſtitutionib. & ſubſtitutio. Corneus in conſi. 318. col. ij. circa medium lib. j. & in conſil. 106. col. j. ad fin. libr. iiij.

81 ¶ Decimotertiò † limitatur non procedere, quando caſus, ad quem fit extenſio, comprehẽditur ſub caſu expreſſo ſaltem ex lata ſignificatione vocabuli: quia ad talem caſum extenditur conſuetudo etiam contra ius, aut à iure exorbitans. l. filium habeo. ff. ad Macedonia. puta, ſtat cõſuetudo, quòd maſculus excludit filiam. certè extendetur ad neptem ex filia: quia appellatione filij nepos comprehenditur, largè ſumpto vocabulo. l. liberorum. vbi Bartol. ff. de verborum ſignification. & Moder. in l. venia. C. de in ius vocan. Roman. in conſil. 129. Licèt magna. Rochus de Curt. in repetitio. dict. c. final. chart. 33. col. iiij. verſicul. limitatur tamen primò. Eandem limitationem ſequitur Gozadinus in conſil. 90. col. iiij. poſt medium. ¶ Sed contra

82 hanc † limitationem videtur facere: quia ad hoc, vt in correctorijs fiat extenſio ad alium caſum, duo videntur neceſſaria.

Primum

Primum quod ratio ſit expreſſa. Secundum, quòd alius caſus comprehẽdatur ſub expreſſo, ſaltem ex larga ſignificatione vocabuli. Imola in clement. j. de electionib. Alexã. in l. peregrè. §. j. col. ij. ff. de acquir. poſſeſ. Barbat. inter conſilia Calca. in conſ. 28. col. ix. Corn. in conſ. 198. col. pen. lib. iiij. Sed in conſuetudine, quod eſt ius tacitum, nõ poteſt dici, quòd ratio ſit expreſſa.

83 ¶Solutio. † Iſta decimatertia limitatio procedit in diſpoſitione, in qua vnica tãtùm ratio poteſt aſsignari: quia illa habetur pro expreſſa. Baldus in l. quamuis. C. de fideicommiſſ. in l. maximum vitium. colum. iiij. C. de liber. præteri. & in conſil. 433. Domina Ioanna. colum. ij. in fin. lib. iij. Paulus de Caſtr. in conſi. 251. Viſa quadam ſecuritate. colum. j. poſt medium. lib. j. Alexander in l. mutuum. colum iij. de acquirend. hæredita. in conſil. 34. colum. penultim. in fin. libr. v. Imola in conſil. 25. colum. j. in fin. Decius in c. ſuggeſtum. in ſecundo notab. de appellationib. in conſil. 15. colum. iij. verſicul. & licèt Bartolus in l. liberorum. in conſ. 64. colum. ij. in conſi. 188. colum. ij. poſt medium. Iaſ. in dict. l. quamuis. in vlti. notabi. C. de fideicommiſ. & alibi ſæpè doctor. itaquè cùm ratio habeatur pro expreſſa, dicuntur concurrere illa duo requiſita per Imolam & Corneũ. & quòd ſufficiat rationẽ haberi pro expreſſa, licèt quò ad verba expreſſa non ſit, vt fiat extenſio ad caſum, qui ſub lata ſignificatione vocabuli comprehendi poteſt: tenet Alexander in dict. l. ſi conſtante. in princip. colum. vj. ff. ſolut. matrimo. in conſil. 150. col. iiij. verſicu. prætereà, dictum ſtatutum emanauit. libr. ij. in conſil. 34. colum. fina. lib. v. Iaſ. in dict. l. de quibus. col. v. in l. quamuis. colum. ij. C. de fideicõmiſſ. in l. ſiue apud acta. columη. ij. C. de tranſactionib. in conſil. 112. in fin. in conſil. 118. colum. iiij. in princip. libr. j. in conſil. 205. colum. ij. poſt medium. in conſilio 221. colum. v. lib. ij. & in conſil. 115. colum. vij. lib. iiij. Ripa in d. l. ſi conſtante. colum. 16. numero 65. Gozadinus in conſil. 59. colum. iij. poſt medium, verſicu. vij. negari nõ poteſt. Curtius ſenior in conſil. ix. colum. vij. ante medium, verſic. & ſi quiſpiam opponat. latiùs in conſilio 81. Maximè. columna iij. vbi Curt. quòd talis ratio præſumpta, quando vnica tantùm poteſt aſsignari, idem operatur, quòd expreſſa. ideò ampliat & reſtringit diſpoſitionẽ ad limites ipſius rationis, nec diſtinguit an vnum contineatur ſub altero, latè ſumpto vocabulo. ¶Ampliùs multi Doctores ſimpliciter dicunt fieri extenſionem ad caſum non expreſſum, qui ſub larga ſignificatione vocabuli continetur poteſt ſub caſu expreſſo ex identitate rationis: nec requi-

runt,quòd vnica tantum ratio poſsit aſsignari, & quòd illa habeatur pro expreſſa.hoc enim dicit Ro.in conſil.129. Licèt magna.vbi loquitur etiam in materia, quantuncunq; correctoria. Identitatem etiam rationis ſimpliciter conſiderat Soc. in conſ. 129.col.iiij.verſ.Sextò prædicta cõfirmãtur.Iaſo. in l. Gallus.in prin.col.13.verſ.item inquantum doct.Alex.ff.de libe.& poſth. Gozadi.in conſil.103.col.v.in fin. ¶Sed dici poteſt,quòd ratio eadẽ conſiderari non poteſt,niſi vnica tantùm poſsit aſsignari. Si enim plures aſsignari poſsint, quomodò ſciri poterit, quòd militet eadẽ ratio,prout arguit Bart.in d.l.liberorũ.ff. de verb. ſignifi.& quando rationes plures poſſunt aſsignari,ſolùm dici poteſt,quòd militat ſimilis ratio:ſed non eadem. Ex præmiſsis

84 † apparet,quòd malè videtur locutus Rochus de Curte, in repet.d.c.fi.chart.33.col.iiij.ver.limitatur tamen primò. vbi poſtquàm firmauit concluſionem,quòd conſuetudo extenditur ad caſum non expreſſum, qui ex larga ſignificatione vocabuli cõprehendi poteſt,ſub expreſſo:vt in conſuetudine,quòd maſculus excludat filiam,quòd extendatur ad neptem.poſtquàm retulit rationem Iaſ.in d.l.de quibus.col.v.quòd ideò fiat extenſio:quia illa conſuetudo nõ poteſt habere,niſi vnicã rationẽ ſcilicet,agnationis cõſeruandæ, quæ habetur pro expreſſa.ſubdit Curtius aliam rationẽ aſsignari poſſe,vltra Iaſ. quia ſcilicet appellatione filiæ,continetur neptis,de larga ſignificatione, quo caſu fit extẽſio,etiam in correctorijs:per glo.in d.cle.j. de elect. & ſic vult Rochus,quòd fiat extenſio in correctorijs ex eo ſolũ, quòd vnũ cõtinetur ſub altero,de larga ſignificatione. Sed parcat mihi reuerentia tanti viri:quia ratio per eum aſsignata non eſt ſufficiens,niſi etiam concurrat ratio Iaſ. videlicet,vel quòd ratio ſit expreſſa,vel habeatur pro expreſſa,ita quòd militet eadem ratio. Imò ſola identitas rationis poſſet ſufficere, vt infrà dicam . & tamen non ſufficeret illud tantum, quòd vnum ve-

85 niat appellatione alterius. ¶Aduertendum † tamen circa hanc decimam tertiam limitationem,quia non procederet, quando diſpoſitio eſſet correctoria,& pœnalis ſimul: quia tunc non extenderetur ad caſum,qui de larga ſignificatione vocabuli comprehendi poſſet ſub caſu expreſſo,etiã ex idẽtitate rationis.glo. in cle.vt hi,qui.in verſ.in eiſdem.de æta.& quali.quam pro ſingulari refert &ſequitur Rom.In conſ.150.in propoſita quæſtione.ante finem. Alexand. in d.l. ſi conſtante.In prin.colum.iiij. verſ.iij.limita.Dec.in c.tranſlato.colum.;. de conſtitu.Iaſ.l.fin. col.ij.in fin.verſ.tenendo iſtam regulam.ff. de in ius vocan.in l.

cùm quid

cùm quidam.col.iiij.verſ.ij. principaliter.ff. de liber. & poſthu. & in authen.quas actiones.col.vij.C.de ſacroſanct.eccl. Corne. in cõſ.217. Ante fin.lib.iij.Imò iſto caſu non fit extenſio etiam ex maioritate rationis.Soci.in conſil.31.col.v.in iij.q.lib.j.quod procedit,licèt ratio ſit ſcripta in diſpoſitione.Iaſ.in dict.l.fina. colum.ij.in fin.ff.de in ius vocand.in conſi.118.colum.ij.in prin cip.colum.iij.in fin.libr.j.

86 ¶ Sed quæro † iuxta præmiſſa,ad pleniorem declarationẽ præmiſſorum : Pone, quòd ratio ſit expreſſa in diſpoſitione correctoria , an ſimpliciter fiet extenſio ad alium caſum , an verò ita demum,ſi alius caſus comprehendi poſsit ſub expreſſo, de lata ſignificatione vocabuli? Alexan.in l.peregrè.§.j.col ij.verſ.non obſtat,ſi pro opi.Cyn.ff.de acqui.poſ.& in conſil.190. Maturè. col.iiij.poſt medium.verſ.& latiùs per domi.Anto.lib.ij. quòd requiritur, vt caſus nõ expreſſus comprehẽdatur ſub expreſſo, ſaltem ex larga ſignificatione vocabuli.idem voluit Barb. inter conſilia Calca.in d.conſil.28.col.ix.Corn. in d.cõſil.198.col.pe. lib.iiij.Curt.ſenior,in conſ.13.col.iij.ante medium.vbi allegant Imo.in l.ſi verò.§.de viro.ff.ſolu.mat.Sed contrarium expreſsè tenet Iaſ.in l. ſi ita ſtipulatus.§.Chryſogonus.col.12.verſi. circa iſtud notabile.ff.de verbor.oblig.vbi,quòd opi.contra Alex.eſt verior & communior, quòd imò ſufficit rationem eſſe ſcriptã, vt fiat extenſio ad alium caſum:licèt alius caſus de lata ſignifica tione vocabuli non comprehendatur ſub expreſſo. Iſtud idem voluit Iaſ.in l.Marcellus.in prin.col.xj.in fin.verſ. quid tenendum.ff.ad Trebel.vbi,quòd fit extenſio in correctorijs ex idẽti tate rationis,quando ratio eſt ſcripta in lege, & tantò magis in

87 caſu illo dicit Iaſ.fieri extẽſionem, ſcilicet de † Falcidia ad Trebellianicam. Quia appellatione Falcidiæ, venit Trebellianica largè ſumpto vocabulo.vult ergo idem eſſe,ſi vnum non veniat appellatione alterius,ſaltem largè:licet faciliùs fiat, quando venit.idem in effectu voluit Iaſ.in l.j.colum.ij. in fin.verſ.vj.facit. ff.de in ius vocan.vt ean.in d.authen. quas actiones.colum.vij. ver.ſed non recedas à communi regula.d.l.de quibus.colum.v. verſ.puto,quòd vtrunque ſaluari poſsit.in d.conſil.112. in fine. lib.j.in d.l.quamuis.colum.ij.poſt medium.C. de fideicommiſ. & in §.ſequens.colum.iij.nume.ix.inſtit.de actio. in quibus lo-

88 cis † ſimpliciter concludit fieri extenſionem in materia correctoria ex identitate rationis, quando ratio eſt expreſſa , nec diſtinguit,an caſus ad quem fit extenſio poſsit venire appellatione caſus expreſsi,ſaltem ex larga ſignificatione.& põdera quod

Iaſ.in d.authen.quas actiones.colum.viij.verſicul.nec huic fallenti e,refert Imol. reſpondere ad gloſ. ſuper quibus ſe fundat Alexand.in d.l. peregrè.§.j. idem & latè tradit Curt. ſenior in dicto conſil.81.colum.iij.& ſeq. vbi ſolùm conſiderat identitatem rationis expreſsè,vel quæ habetur pro expreſſa. Idem ſimpliciter tenet Dec.in dicto capit.tranſlato.in primo not.de conſtitut. vbi quòd fit extenſio in materia correctoria ſimpliciter, quando ratio eſt expreſſa: nec diſtinguit, an caſus ad quem fit extenſio,comprehendatur ſub alio ex larga ſignificatione. Imò ſi Dec.bene ponderetur,expreſſe & clarè hoc voluit, dum primò arguit contra Abb.volentem, quòd fiat extenſio in pœnalibus ex identitate rationis.nam Dec. arguendo dicit,quòd in iuribus allegatis per Abb. ideò fit extenſio, quia vel illi duo caſus erant æquiparati, vel vnus veniebat appellatione alterius, latè ſumpto vocabulo.ſed poſteà tenet Decius opin.Abb.& ſic apertè vult Dec.idem iuris eſſe:licèt vnus caſus non comprehendatur ſub alio, ſaltem largè. Idem Ripa in l.j.§. hoc autem.ff. ad Trebellianum. vbi, quòd fit extenſio ad omnes caſus, qui ſub ratione expreſſa comprehendi poſſunt, licèt ſequatur iurium correctio.idem tenet Crotus in d.l. omnes populi.columm.37. verſicul.octaua concluſiò. Idem voluit Alexand. in l. cùm mulier.in quinto notab.per illum text.ff.ſoluto matrimonio. vbi, quòd fit extenſio in pœnalibus, quando ratio eſt expreſſa, nec diſtinguit an vnus caſus veniat largè,ſaltem appellatione alterius.Idem etiam voluit Alexand.in d.l.multum.colum.iij.ff.de acquirend.hæredit. in d.conſil.14.colum.penulti. in fin.libr.v. dum dicit fieri extenſionem ad caſum,qui ſaltem comprehendi poteſt ſub caſu expreſſo, ſaltem de lata ſignificatione quando

89 ratio eſt expreſſa,pondero † dictionem, ſaltem, quæ eſt implicatiua,implicans etiam alium caſum,qui non comprehenderetur ſub caſu expreſſo de lata ſignificatione.Ioan.Andr.in capit. quia propter.de electio.lib.vj.habetur in capit.ſtatutum.§.quia verò.de reſcript.eod.lib.Socin.in conſil.28.colum.iiij. poſt medium.verſicul.nec eſt verum, quòd prædicta domina Antonia. lib.j.Corne.in conſil.190.in princi.libr.j.Sed contrarium,quòd dictio,ſaltem,non implicet,tradit Dec. in capit. per tuas.in ſecundo notabili,de appellatio. Eandem opinionem,quòd ſimpliciter ſufficiat rationē eſſe expreſſam,vel haberi pro expreſſa, tenet Curt.ſenior in conſil.ix. colum.vij.ante medium.verſicu. & ſi quiſpiam opponat.¶ Rurſus pro hac opinione cōſidero ra-

90 tionem,qua doctor.mouentur ad tenendum, † quòd in corre-

ctorijs li-

ctoris licita eſt extenſio, quando ratio eſt expreſſa: videlicet, quia tunc non videtur diſpoſitio extendi, ſed intelligi & comprehendi ſub ipſo expreſſo ex ratione & mẽte.l.nominis,& rei. ff. de verborum ſignificatio. & ſic iſta dicitur interpretatio intellectiua, potiùs quàm extenſiua: vt dicit Bald.in d.l.quamuis. circa principium.C.de fideicommiſ. vbi enim eſt eadem vel maior ratio, non dicitur lex extendi.ſed enucleari.Oldra.in conſil. 185. Thema tale eſt, Ti. ius canonicus.in fin. & dicit Calderi. in conſil.j.in titul.vt lite penden.quòd vbi eſt eadem ratio,non dicitur quis extendendo nouum caſum addere: ſed quod in primo caſu in ratione includebatur, ſecundum æquitatem, dete-
91 gere ſeu declarare. Lex enim † dicitur omne, quod in ratione conſiſtit.capit.conſuetudo.j.diſt.ergo vbi habet locum legis ratio,circa id prodita dici debet lex. Alibi ſcribit Calderi. in conſil.j.in titul.de regular.quòd ratio,dicitur lex communis ad omnes caſus. ob id non inſpicitur diſpoſitio, an in ea ſit idem caſus,vel non: ſed ratio tantùm conſideratur. Alibi ſcribit Ioan. de Ana.inter conſil.Paul.de Caſtr.in conſil.261.Viſis.colum.ij. ad fin.lib.ij.quod vbi eſt eadem ratio & omnimoda ſimilitudo, non dicitur lex extendi, ſed ille caſus ſub eiuſdem legis diſpoſitione includi:per gloſſ.in cap.j.de tempo.ordi.lib.vj. Alibi ſcribit Bald.in capit.dilectus.colum.j.de reſcript.quòd ſicut ſtatutum diſponit in his,in quibus expreſsè loquitur:ita ratio ſtatuti pariter diſpoſitionem inducit. Alibi ſcribit Bald.in d.l.de quibus.ff. de legib.quod vbi eſt eadẽ ratio, decidit omnes illos caſus,non per extenſionẽ. Imò ſicut genus comprehẽdit ſpecies: ſic generalis ratio diuerſas ſpecies, ob id expreſſo vno caſu, veniunt omnes,in quibus viget eadem ratio.quod dictum pro eleganti refert & ſequitur Paul.de Caſtr.in conſil.441.Pro declaratione.colum.penulti.ad finem libro primo.Iaſo.in l. à Titio. columna tertia in tertio notabili.ff. de verborum obligationi. in conſil.1 1.colum.v.circa medium.libro ſecundo,& in conſil.
92 63.col.iiij.libr.iij. Et quòd non † dicatur fieri extenſio,quando ratio eſt expreſſa in lege vel diſpoſitione, tradit Dec.in c.quoniam contra.col.13.verſ. ſimiliter ex dicto Cy.de probat.& in c. Secundò requiris in prin.de appel.Iaſ.in l. cùm quidam.col.fin. verſ.tu confirma.ff.de lib.& poſthu. Addo Alexan.in conſil.79. colum.ij. circa medium.lib.vj.& in conſil.203.colum.iij.lib.vij. Sed iſta ratio & conſideratio docto.militat:licèt caſus,ad quem fit extenſio, non veniat appellatione caſus expreſſi, ſaltem latè ſumpto vocabulo. Amplius puto, quòd licèt ratio non ſit

expreſſa tamen ſi vnica tantùm poſsit aſsignari, quòd adhuc fiat extenſio ad caſum, in quo viget eadem ratio: licèt ille caſus
93 non veniat ſub expreſſo, ſaltē de larga ſignificatione: quia † doctores parificant iſta duo, quòd ratio ſit expreſſa, vel quòd vnica tantùm poſsit aſsignari: quia illa habetur pro expreſſa, vt ſuprà diximus. & tradit Felin. in d. c. tranſlato. in fi. de conſtitutio. & in d. c. ſi quando. col. viij. verſ. conſidera tertiò. de reſcriptis. & iſtam parificationem faciunt doctor. etiam in materia correctoria, vt dictum eſt. vna tantùm videtur differentia in-
94 ter † rationē expreſſam & tacitā, quòd vbi ratio eſt expreſſa, faciliùs fit extenſio, quàm vbi expreſſa non eſt: quia vbi non eſt expreſſa, opus eſt laborare & inueſtigare quæ ratio potuerit mouere diſponentem ad ſic diſponendum: & an vnica tantùm
95 ratio potuerit eum mouere. Illa tamen † ratio in dubio coniecturanda eſt in ſtatuto, quæ potuit mouere principē ad ita ſtatuendum. Abbas in conſ. 75. col. iij. lib. j. & in conſ. 79. col. ij. lib. ij. allegat gloſſ. in l. tale pactum. in fin. ff. de pactis. Bald. in l. ſcire oportet. ff. de excuſ. tuto. Alibi ſcribit idem Abb. in conſil. j. col. iij. verſi. vltimò adduco. lib. j. quòd vbi ratio nō eſt expreſſa in lege, vel in ſtatuto, debemus cōſiderare qua ratione motus fuiſſet ſapiens ad ita ſtatuendum. Sed in eiuſmodi interpretatione rationis, aut ea præſumenda, quomodò ſapiens moueri potuerit, nunquàm non erit inter aduocatos cōtentio. Ad rectitudinem igitur iudicantis erit, omnia diligenter inquirere,
96 & præ omnibus † reſpicere eum oportet ad rationem naturalem, quæ ſola eſt certa & indubia, & habetur pro lege ſcripta, & æquitate ſcripta. Bald. in conſil. 473. Circa quæſtionem. col. fina. libr. v. vbi etiam, quòd ratio naturalis idem eſt, quòd iuſtitia naturalis. Alibi ſcribit idem Bald. in conſ. 38. Dominus Thomas. col. ij. lib. j. quòd ratio naturalis cuncta rectè reſpondet: & vix reperitur aliquid contra rationem naturalem, quod nō remordeat conſcientiam. allegat glo. magnā in l. in hac. ff. de tritica. Alibi ſcribit Bald. in rubr. C. ſi ex falſis inſtrument. col. iij. quòd nec maior nec certior eſt ratio in mundo, quā ratio naturalis. ratio enim naturalis, eſt potiſsima in qualibet interpretatione. Bald. in tit. de pace Conſtan. in verſ. vel per aliam perſonam. allegat Cyn. in l. non dubiū. circa fi. C. de legib. Alibi ſcribit Bald. in l. quotiens. circa princ. C. de ſuis & legiti. ꝙ virtus legis cōſiſtit in ratione naturali: cùm lex ſe ſpeculetur in natura. §. adoptio. inſtit. de adoptio. tradit Iaſ. in conſ. 50. col. ij. libr. iij. & ab iſta ratione naturali licitū eſt arguere, licèt lex deficiat.

d. l. ſcire

d.l ſcire oportet.c.ſecundò requiris.in fi.de appel.glo.in c. conſuetudo.j.diſtin. Abb.in conſi.66.in ij.dubio lib.j.Præmiſſa tamen concluſio,quòd conſuetudo etiam correctoria iuris communis extenditur ad alium caſum, quando ratio eſt expreſſa, vel pro expreſſa habetur,patitur aliquas limitatiões, de quibus per Iaſ.in d.auth.quas actiones.col.vij. vbi ponit tres fallẽtias, & idem Iaſ.in auth.non licèt.col.ij.C.de libe.præte.Sed aduerte,dum † Iaſ.voluit legem pœnalem aut correctoriam taxatiuè loquentem,non extendi:licèt ratio ſit expreſſa. nam cõtrarium in hoc tenuit idem Iaſ.in conſ.118.col.iij.in fi.lib.j. vbi voluit,quòd imò fiat extenſio, non obſtante taxatiua, modò lex non ſit pœnalis,& correctoria ſimul.Sed puto extẽſionem non fieri in correctorijs aut odioſis:licèt ratio ſit expreſſa, quando diſpoſitio taxatiuè loquitur,quinimò etiam ceſſante taxatiua, non ſemper fit extenſio,pròpter rationem expreſſam in correctorijs,aut odioſis,maximè quando odium non eſt rationabile.Corn.in conſ.90.col.pe.ver.nec obſtat,quòd ratio. & in conſil.97.circa fi.lib.iij.circa ſtatutum excludens fœminas propter maſculos,fauore agnatiõis,quod nõ extenditur ad omnes maſculos,& omnes caſus,in quibus militat fauor agnationis: ſed ſæpiùs reſtringitur,etiam quod vnum veniat appellatione alterius de lata ſignificatione vocabuli:vt habetur & Alex.& moder.in l.j.C.de ſucceſ.edicto.& idem Alex.in conſi.97.lib.ij.

97

98 ¶ Decimo quartò † limitatur dicta concluſio, vt nõ procedat, quando duo æquiparantur à lege antiqua:quia tunc conſuetudo ſuperueniens & diſponens in vno, extenditur ad aliud.glo. Bart.& doct.in l.ſi quis ſeruo perſuaſerit.per illũ tex.C.de furt. iuncta l.non tantũ:ff.de ſeru.corru.vbi, quod hoc procedit etiã in pœnalibus:multò magis in correctorijs.tradit Iaſ.in d.authen. quas actiones.col.v.verſi.iij.pro opi.Pla.& col.vij. verſ.ſecundò principaliter limita.& idem Iaſ.in l.ſi arrogator.col.antep.ver. ſed redeundo ad principalẽ q.ff.de adopt.in l.tranſigere. col.v. ver.ſecundò moueor.C. de tranſact. & in l.j.col.v.& col.vij.ff. de leg.j.Rochus de Curte in repe.d.c.ſi. chart.34.col.ij. verſic. tertiò limitatur.in parua impreſſione.in quibus locis habetur, quòd iſtud procedit etiam in materia correctoria, aut pœnali. & quòd procedat in materia pœnali,traditt Iaſ.in §. ex maleficijs.col.viij.num.39.inſtit.de actio.per glo.in cap. ſi poſtquàm. in glo.fina.de electi.lib.vj.& in cap.de multa.in verſi.in eadem eccleſia.vbi Abb.de præben.idem tenet Deci.in capit.cauſam, quæ.col.iij.ver.ſed reſpondetur.de iud.& in c.ſecũdò requiris.

col.fi.de appella. Addo Abb. in conſil.75.col.iij.lib.j. Sed con-
99 trariū,quòd in pœnalibus correctoriis † aut odioſis nō fiat ex-
tenſio,& quod lex noua diſponēs ſuper vno ex æquiparatis per
legem antiquam,non extendatur ad aliud,tenent Iac.de Rau.
Pet.& Cyn.in l.non ſine.C.de bon.quæ libe.per illum tex.quod
dictum pro ſingulari refert & ſequitur Soci.in conſi.15c.col.21.
verſic.benefacit,quod ſingulariter.nume.18.libr.j. Idem tenet
Io.de Ana.in conſ.27.col.ij.per text.in l. fi. C.de ſacroſ. eccle.
iuncta auth.quas actiōes.Nam in d.l fi. ciuitas & eccleſia æqui
parantur in materia præſcriptionis:& tamen ius nouum d. au-
then.corrigens in vno,non trahitur ad aliud: ſecundum com-
muniter doct.& quòd iſta limitatio non procedat in correcto-
rijs voluit Iaſ.in l. Marcellus.in prin.co.vij.verſ.ſecundum prin
cipale.ff.ad trebe.allegat glo.in §.fi.in ver.placuerit.& ibi An-
ge.de Aret.inſti.quib.ex cauſ.manumi.non licet.ex quibus pa-
tet Iaſ.fuiſſe ſibi contrarium in hac materia.Quid tenendum?
100 placet † prima opinio,quòd fiat extenſio. quæ opin. videtur
communis. Nec obſtat text.in d.l.fi. C.de ſacroſanct.eccle.iun-
cta auth.ibi poſita:quia reſpondetur,quòd licèt eccleſia & ciui-
tas eſſent parificatæ in materia præſcriptionis: per d.l.fi.tamen
illa parificatio non erat ſimplex & vniuerſalis, quò ad omnia:
ſed in quatuor caſibus tantùm,de quibus, quādo æquiparatio
non eſt vniuerſalis,non fit extenſio in lege correctoria, poſteà
ſuperueniente. Ita declarat Matheſil.in ſuo tract. extenſi. col.
ij.& hanc declarationem aut reſpōſionē refert & ſequitur Iaſ.
in auth.nouiſſima.col.11.& in l.fi.col.fi. C.de inoffi.teſta. Eandem
dem reſponſionem aut declarationem voluit Soci.in conſ.275.
col.v.poſt med.verſi.confirmatur,quia licèt ciuitas. libr. ij. vbi
101 ad † hoc vt fiat extenſio in pœnalibus, propter æquiparatio-
nem duorum caſuum requiritur quòd æquiparatio ſit facta
quoad omnia per glo.in c.j.verſ.ſanè.de voto.lib.vj.& in c.con
ſtitutus.verſi.prorogamus.de regular.eod.lib. Eandem reſpon
ſionem & declarationem voluit Alex.in l. Gallus. §. & quid ſi
tantùm.col.iij.ſuper glo.in verſi.emancipatus.ff.de lib. & po-
ſthum. Sed contra hanc reſponſionem obſtare videtur: quia
imò videtur ſufficere,quòd fiat æquiparatio in materia,de qua
agitur:vt fiat extenſio in eadem materia:licèt nō fiat in alijs ca
ſibus non æquiparatis.glo.in c.j.in verſi.declaramus. ne cle.vel
monac.lib.vj.vbi Gemi.Ad idem glo.in c.licet canon.in verſi.
parœcialis.& inc. ſi poſtquā.§.fi.in glo.pe. vbi Gemi.de electi.
lib.vj.pro hoc tex.in l.furioſi.C.de nupt. quē pro ſingulari ad
hoc ci-

hoc citat Roma.in conſi.179. Ampliſsimè doctor.col.iiij.verſi. iij.reſpondetur.tradit Iaſ.in l.ij.col.pe.ff.de iurciu.in d.l.ſi conſtante.colum.v.ff.ſolut.matrim.in l.tranſigere. colum.v. C.de tranſactio.in §.ex maleficiis.colum.ix.in fin.nume.44. inſtitu. de action.& in conſi.118.colum.iiij.circa medium.lib.j.Ideò ſaltem in illis quatuor caſibus in quibus erat facta æquiparatio
102 eccleſiæ & ciuitatis fieri videbatur extenſio. Videmus † etiam, quòd argumentum à ſimili:vt procedat,non requiritur, quòd ſit ſimilitudo, quò ad omnia: ſed ſufficit eſſe ſimilitudinem in caſu de quo agitur.l.fina.C.de collatio.quem text.ad hoc dicit meliorem de corpore iuris,Iaſ.in l.ij.§.& harum.colum.v.& in l.iiij.§.fina.colum.iij.ff.de verbor.obligat.& in l.creditori. colum.fin.de oper.nou.nuntia.vbi alia etiam citat iura. Aliam & ſecundam reſponſionem ad dict.l.fina. & authen. ibi poſitam, quòd ideò ius nouum illius authent. correctorium non extendatur ad ciuitatem,quæ erat æquiparata eccleſiæ per dict.l.final. tradit Imola in dict.l.ſi verò.§.de viro.ff.ſolut. matrim.in v.fallentia,circa materiam extẽſionis in correctorijs:quia ſi fieret extenſio, illa eſſet de perſona ad perſonam non de caſu ad caſum : ſed de perſona ad perſonam, non fit extenſio, licèt fiat de caſu ad caſum. Aret.& moder.in l.Gallus. §. & quid ſi tantùm.colum.v.ff.de liber.& poſthum.per text.in l.ſi quis ita. §. pen.ff.de teſtament.tutel.& hanc reſponſionem Imolæ refert & ſequitur Alexand.in conſi.171.colum.ij.libr. vij.& pondera, quòd licèt eccleſia aut ciuitas videatur perſona ficta : tamen idem iuris videtur,quò ad extenſionem: quod in perſona vera. Sed iſta reſponſio videtur peior prima: quia Bartolus & alij in dict.l.ſi quis ſeruo. C.de furtis,volunt dicta ibi in ſeruo extendi ad filium:quia in illa materia ſeruus & filius erant æquiparati per legem antiquam.l.non tantum.ff.de ſeruo corrup. & ſic patet fieri extenſionem etiam reſpectu perſonarum. Tertiam
103 igitur † reſponſionem tradit Bal.in d.auth.quas actiones.col. ij.poſt Gulie l.& Cyn.quòd ideò diſpoſitio d.auth.correctoria, loquens in eccleſia,non trahitur ad ciuitatem:text.in corpore, vnde ſumitur illa authen. videlicèt in aut.de eccleſia.tit.§.pro temporalibus autem. loquitur taxatiuè : nimirùm ſi extenſio non fit impediente taxatiua. & hanc reſponſionem ſequitur etiam Alex. in dict.conſi.171.col.ij.lib.vij.& de taxatiua,quòd impediat extenſionem, dictum eſt ſuprà. Sed nec iſta reſponſio valet:quia taxatiua in d. §.pro tẽporalibus autem. nõ refertur ad eccleſiam,ita ꝙ in eccleſia tantũ locũ habeat illa præſcri

prio:ſed refertur ad præſcriptionem in fauorem eccleſiæ:videlicèt,quòd contra eccleſiam currat præſcriptio ſola 40. annorum:itaque illa taxatiua nihil impedit, quominùs diſpoſitio illius auth.extendi poſsit ad ciuitatē: benè impediret maius aut minus tempus præſcriptionis,contra ciuitatem, ſi ad eam fie-
104 ret extenſio,ſicut impedit in eccleſia. Quartam † reſponſionem tradit Paul.de Caſtr.in conſil.441. Pro declaratione.col. pe.in fi.lib.j.& in conſi.472. In cauſa capturę.col.iij.poſt med. eod.lib.quòd licèt eccleſia & ciuitas, eſſent ſimiles in præſcriptione,rationes tamen erant diuerſæ: quia in ciuitate inducta erat præſcriptio cētum annorum,fauore publicæ vtilitatis,aut alia ratione,In eccleſia antem fauore religionis:nimirū ſi non fit extenſio ob diuerſitatem rationis. Sed nec iſta reſponſio valet:quia ius antiquum eas non æquiparaſſet,ſi non pari fauore dignæ fuiſſent.Rurſus vult Pau.inferre, quòd ideò in ciuitate correctum,ne fortè quaſi fauore maiori digna ſit,quàm eccle-
105 ſia,quod eſt abſurdum. cum etiam † in religione verſetur ius publicum.l.j.§.j.ff.de iuſti.& iure. & quilibet de populo agere poteſt, vt diſpoſita ad pias cauſas, obſeruentur. l. Mela. C. de epiſ.& cleri.Ioan.de Anan.in conſi.30.in prin.Roma.in conſi. 69.col.j.not.Barto.in l.ciuitatibus.ff.de lega.j.Hanc tamen reſponſionem Paul.de Caſtr.ſequitur Alexan.in conſ.89. colum. ij.circa med.lib.vj quia fauor publicus & pius,ſunt diuerſi ſpecie:licèt ſimiles,& ſic non militet eadem ratio, ſed ſimilis tantùm.ſed dic quòd etiam fauor pius,dicitur publicus, & ſic non
106 eſt diuerſitas in ſpecie.¶ Quintam † ego ſolutionem conſideraui,quòd in d.l.fi.& auth.ibi poſita,non videtur differētia inter eccleſiam & ciuitatem,ob id quòd non opus fuit extenſione alia conſiderando hoc modo diſpoſitio illius l.fi.non procedit in omnibus ciuitatibus,ſed tantū in ciuitatibus habentibus iura regalia aut fiſcalia. Aret.in conſ.153.Conſultatio.col.fi.ver. iij.præmitto.Cor.in conſi.268.col.x.verſi.non enim obſt.quod primo loco. libr.iiij.Petrus Laurentius de lutis in ſubſcriptione ſua,ad conſi.Socini 86.In cauſa communitatis. col. pe. lib.j. ſed quò ad eccleſiam d.l.fi.locū habebat,in omni eccleſia,& in omni loco:pro quo ad illos quatuor caſus, de quibus in d. l. fi. & ſic eccleſia magis erat priuilegiata,quàm ciuitas:cū non omni ciuitati tale priuilegium competeret, ob id quando ſuperuenit ius nouum authenticorum corrigens ius Codicis,quò ad illam præſcriptionem centenariam in eccleſia, non fuit neceſſe illud extēdere ad omnes ciuitates:cū non omnes ciuitates priuilegio

107 uilegio illo gaudeant. Et ſi dicas, quare non fuit † extẽſum illud ius nouum correctorium ad ciuitates habentes iura fiſcalia, & eccleſiæ æquiparatas? Reſpõdeo, quòd ſicut legiſlator per ius nouum authenticorum reſeruauit illud priuilegiũ præſcriptionis centenariæ in eccleſia Romana: ſic voluit, quòd ciuitates habentes iura Cæſaris pari gauderent priuilegio, & ſic argumentum cõtrarium procederet, ſi ius nouum ſuperueniens in totum corrigeret ius antiquũ: quia tunc videretur extẽdi etiã ad alium caſum æquiparatum per legem antiquam: ſed text. in dicta authen. quas actiones. non corrigit ius Codicis in totum cùm reſeruet priuilegium eccleſiæ Romanæ generaliter, nedũ in dictis quatuor caſibus. ob id conueniens fuit, quòd aliquæ ciuitates tam excellentes iura Cæſaris obtinentes pari gauderent priuilegio, ſaltem in illis quatuor caſibus. & iſta reſponſio mihi quidem magis placet, & magis videtur arridere, quã aliqua alia ex ſupradictis. Cogita tu de meliori.

108 ¶ Ex præmiſsis igitur † habetur concluſio, quòd etiam in conſuetudine aut lege noua correctoria, fit extenſio in his, quę per legem antiquam ſunt æquiparata de vno ad alterum, licèt lex aut conſuetudo correctoria de altero tantùm loquatur. Quæ tamen concluſio limitationes aliquas ſuſtinet & declarationes.

109 ¶ Primò † igitur limitatur vt non procedat in perſonis æquiparatis per legem antiquam: quia lex noua aut conſuetudo correctoria diſponens ſuper vna non extenditur ad alteram. Alex. in d. conſi. 171. col. ij. lib. vij. poſt Imo. in d. l. ſi verò. §. de viro. ff. ſoluto matrimoni. Sed iſtud dictum ſuprà proximè reprobaui.

110 ¶ Secundò † limitatur, quando lex aut conſuetudo correctoria taxatiuè loqueretur in vno tantũ ex æquiparatis: quia ad aliud extenſio fieri non poteſt. Bald. poſt Guliel. & Cin. in d. authen. quas actiones. col. ij. Alexand. in d. conſ. 171. col. ij. poſt medium. lib. vij. Iaſ. in dicta authen. quas actiones. col. vij. verſicul. ij. limita. & in authent. non licèt. colum. ij. C. de liberis præteritis. & licèt ſuprà proximè reprobauerim hoc dictum in tertia reſponſione: tamen non reprobaui, quia dictum in ſe verum ſit, ſed quòd non conuenit reſponſioni factæ ad contrarium. d. l. fin. C. de ſacroſan. eccle. cum ſua authen. iuncta gloſſ. Vbi enim fieret aliàs extenſio, illa ceſſat propter verba taxatiua, quæ extenſionis dicuntur excluſiua. l. qui aliena. §. libertos. ff. de nego. geſt. l. qui ſella. §. qui actum. l. inter actum. l. certo generi. & l. Lucius. in verbo, digitum vnum. ff. de ſerui. ruſti. prædio. l. ſi ſic. & l. ſi quis alia. ff. quemad. ſerui. amit. l. iij. §. cum Titio. ff. de adi-

lega.l.iij.C.de patri.qui filios diſtra.inſti.de vſucap.in prin.ca. ſi duo.de procu.li.vj.l.fi.vbi Pau.C.de legibus.l.ij.§.j.ff. de vſu

111 & habita.gloſ.in l.rationes.C.de probatio.habens † enim verba taxatiua implicitam in ſe negatiuam, quòd aliter fieri non poſſit.c.cùm eccleſia Sutrina.vbi glo.de cauſ.poſ & proprie. vbi Ioan.And.poſt Goffre.in ver.tantùm.& adeò verba taxatiua extenſionem non ferunt,quòd reſtringunt etiam actum fauorabilem.l.pen.C.de lega.Bald.in conſ.262.Recolo.in fi.lib. j.quod eſt repetitum in conſil.456.lib.v.ſed hoc dictum reprobatur infrà nume.64.Hinc videmus,quòd vbi ſubſtitutio vulgaris fit per verba taxatiua,in ea non continetur tacita pupillaris.Fulgo.Alex.& Deci.in l.quamuis.col.j.C. de impub.&alij. ſubſtit.Deci.in conſ.332.colū.ij.circa med.Soci.in l.j.colum.55. verſi.viij.ff. de vulg.&pupil.

112 ¶ Iſta ſecunda limitatio† recipit aliquas declarationes& ſublimitationes.Primò enim ſublimitatur,vt non procedat,quādo taxatiua opponitur circa id,quod aliàs iam erat diſpoſitū:quia tūc nihil operatur, nec impedit extēſionē.l.ait prætor.§.interdum.ff.de nego.geſt.iuncta glo.vbi gerens negotia alterius deſerta,& derelicta,quæ alius geſturus non erat,tenetur de dolo tantùm.addit gloſſ.& de lata culpa,quę dolo comparatur:per l.quod Nerua.ff.depoſi.Ecce licèt tex.loquatur taxatiuè,quòd geſtor teneatur de dolo tantū:tamen extēditur ad latā culpā, quæ dolo æquiparatur.& per illum text.cū glo.Calca.in conſ. 26.co.ij.in fi.generaliter dicit,quòd vbi duo caſus parificantur per legem antiquam,lex noua diſponens ſuper vno,etiam taxatiuè,non impedit extenſionem fieri ad alium caſum parificatum.Sed certè iſtud dictū Calca.ita ſimpliciter intellectū, procedere non poteſt:ſed debet intelligi,quando lex noua diſponit taxatiuè ſuper eo,ſuper quo per legem antiquam iam erat diſpoſitum:quia tunc taxatiua nihil operatur.ita declarat Bal. in conſ.351.Ioannes & Federicus.ad fi. libr.v. Propterea infert, quòd ſi in compromiſſo detur poteſtas arbitro pronuntiandi de iure tantùm,illa dictio tantū,nihil operatur ex quo de iure aliter pronuntiare non poterat.Ad idem allegat Bald. text. in l.j.§.j.ff.ſi menſor falſum mo.dixer.vbi text.dicit,quòd minor ſolùm tenetur de dolo.poſteà ſubiungit,quòd lata culpa dolo æquiparatur.& ſic tenetur etiam de lata culpa. quia iam ante de iure conſtitum erat, vt qui de dolo tenetur,is etiam & latæ culpæ nomine teneatur.d.l.quod Nerua.& niſi fieret extenſio ad latam culpā,ſequeretur iuris correctio aut exorbitantia à iure indu-

re induceretur, & ſic firmari poteſt concluſio in hac prima ſu-
113 blimimitatione, † quòd dictio taxatiua non impedit extenſio
nem, quando aliàs induceretur correctio iuris. quod etiam vo-
luit Bart. in d. l. iij. §. cùm Titio. ff. de adi. lega. vbi ſi vnum ſtatu
tum pro maleficio imponit pœnam mille librarum, aliud ſtatu
tum pro eodem maleficio imponit pœnam quingentarum li-
brarum tantú, per hoc non cenſetur correctum aliud ſtatutum
imponens pœnam mille librarum. cũ ſimil. vt per Alexã. in l. j.
C. de bonor. poſſeſ. contra tabul. Aretin. in conſilio vigeſimo-
ſeptimo columna penultima in fin. verſicu. prætereà per taci-
tos. Corne. in conſil. 172. columna tertia verſicu. hinc aliâs
dubitatur. libro. iiij. Deci. in l. j. colum. 8. circa prin. verſic. vlti-
mò non obſtat dictum Barto. ff. de offi. eius. & in l. j. colũ. iij. C.
de bon. poſ. contra tab. vbi, quòd hoc procedit, licèt verba ſint
geminata: quia adhuc per ea nõ inducitur correctio. quod etiã
voluit idem Deci. in conſil. 231. in fin. allegat Alexand. in con-
ſil. 130. In cauſa Strazalorũ. col. ij. ver. nec ob. q. ſtatutũ. lib. iiij.
licèt contrarium videatur velle idem Deci. in conſ. ij. co. pe. poſt
med. verſ. poſtremò concluſio. & quòd per dictionẽ taxatiuam
non inducatur correctio iuris, voluit Roma. in conſ. 456. col. j.
poſt med. Deci. in conſ. 87. col. 5. Iaſ. in d. l. j. col. fin. C. de bon.
114 poſ. contra tabu. Sed contra iſtam † concluſionem arguit Iaſ.
d. l. j. col. xj. verſic. ſecunda cõcluſio. ff. de offi. eius. in l. j. in prin.
colum. iij. ff. ſi quis ius di. non obtemp. in d. l. ſi cõſtante. col. 15.
verſi. iiij. adde, vbi, quod imò induci debet correctio iuris, ex quo
aliâs diſpoſitio taxatiua nihil operaretur, ſicut dicit, quòd ſumi
tur argumentum a contrario ſenſu, & ad correctionẽ iuris cõ-
munis, quando aliàs in ſenſu directo nihil operaretur. Dicit ta-
men Iaſ. quòd in practica difficile eſſet obtinere contra Barto.
ex quo non habemus contradicentem. Sed aduerte: quia attẽ-
to iſto fundamento Iaſ. ſequeretur, quòd nunquã fieret exten-
ſio, vbi eſſet dictio taxatiua. & tamen ſunt multi caſus in qui-
115 bus fit extenſio non obſtante taxatiua. Secundò † conſi-
dera, quòd vbi non apparet de mente diſponentis, quòd vo-
luerit recedere a iure communi, non reputatur abſurdum,
quòd eius verba nihil operentur, ſed intelligantur ſecun-
dum diſpoſitionem iuris communis: prout videmus in re-
ſcriptis, quæ impetrantur ad diſpoſitionem iuris commu-
nis. Abbas. in capitulo cauſam, quæ. de reſcripti. ſequitur
Decius in l. ſi quis iniquum. §. ſi is, pro quo. column. ij. ff.
quod quiſque iuris. & illud eſt, quod voluit Corneus in dict.

conſ.172.col.iij.libr.iiij.prout in dicto & caſu Bart. in d.l.iij.§.cùm Titio.ff.de adi.lega.ibi enim ſtatuentes non intendebant derogare ſtatuto imponenti maiorem pœnam,& præſtare occaſionem delinquendi,pœnam minuendo:ſed intendebant delictum punire . Secus in caſu & exemplo Iaſ. quando ſtatutum dicit,quòd non extantibus maſculis fœmina ſuccedat. nam ibi ſumitur argumentum à contrario ſenſu, quòd nõ ſuccedat extantibus maſculis : quia apparet de mente ſtatuentium, quòd voluerunt corrigere ius commune,fauendo agnationi,& præferendo agnatos agnatis. Idem in caſu Paul. de Caſtr. in conſi. 338.Quia exceptiones.col.ij.circa med.lib.j.nam ibi penſio debebat ſolui de reditibus prioratus & menſæ: poſteà mandatur eam ſolui de reditibus prioratus tantùm. certè ex tali mãdato menſa cenſetur exempta & correcta,aut ſublata eius obligatio: quia intentio mandantis erat menſam ſubleuare & eximere.

116 ¶Secundo† declaratur & ſublimitatur hæc ſecunda limitatio, vt ſolũ procedat in correctorijs,in quibus non fit extenſio ad alterum ex æquiparatis,quando diſpoſitio correctoria taxatiuè in altero tantùm loquitur: ſecus in alia materia non correctoria:quia tunc diſpoſitio taxatiua extenditur ad alterum ex purificatis:puta quòd gerens negotia deſerta alterius,&quæ alius geſturus nõ erat,vt teneatur de dolo tantũ: quòd nihilominùs teneatur de culpa lata:quia æquiparantur iſta duo.& ſic in materia non correctoria dictio taxatiua non excludit cõnexa, aut parificata.d.l.j.ff.ſi menſor falſum mod.dixe.l.ait prætor.§.interdum.ff.de nego.geſt.& iſta erit alia declaratio ad dicta iura,vltra declarationem Bald.in d.conſ.351.libr.v.& iſtam declarationem tradit Deci.in d.l.j.colum.iij.C.de bono.poſ. contra tab.& ante eum Alex.in dict.conſ.130.col.ij.lib.iiij. vbi, quòd taxatiua non excludit ea,quę veniunt vigore verborum,cui adiungitur:puta quando ſit mentio de dolo taxatiuè, non excluditur lata culpa, quæ venit appellatione doli, per æquiparationem.allegat gloſ.in l.ſemel mera.ff ſolut.matri.

117 ¶Tertiò ſublimitatur † & declaratur cõcluſio, volens quòd dictio taxatiua impediat extenſionẽ,vt nõ procedat in his, quæ ſunt de natura actus,quæ nunquàm cenſentur excluſa . clemẽ. exiui de paradiſo.verſi.cũ autem natura.de verb. ſignifi. quem text.ad hoc reputat aureum & ſing.Ioan. de Ana.in conſi.36. Verũ Cophani. Iaſ.in dict.l.j.in prin.col.iij.verſ.v.facit.ff.ſi quis ius dic.non obtemp.l.actionem.colum.ij. verſicul. ego ſequor. C.de procura.vbi,quòd procurator habens mandatũ ad agendum tan-

dum tantùm,poterit tamen defendere:quia illud eſt de natura iudicij.& tradit idem Iaſ.in dict.l.j.col.iij.in iij.notab. & ibi Decius etiam col.iij.C.de bonor.poſſeſsio. contra tabul.Addo Roman.in conſil.456.poſt principium.

118 ¶ Quartò ſublimitatur,vt non procedat, quando aliâs reſultaret abſonus intellectus, vel contrarietas: quia tunc taxatiua extenſionem non impedit. Bald.& Angel.in l. cùm notiſsimi. per illum text.cum glo.in verſ.ſolis.C.de præſcript.trigint.vel quadragint.annor.Iaſ.in dict.l.j.in princ.col.iii.verſi. ſecundò & fortiùs.ff.ſi quis ius dicen.non obtem.& in dict.l.j.col.fi.C. de bonor.poſſeſ.contra tab.Exemplum in dicto Barto.in dict. l.iij.§.cum Titio.ff.de adim.lega. Eſſet enim abſurdum, quòd ſtatuentes,qui intēdebant obuiare delictis,& illa caſtigare,cenſeantur voluiſſe pœnam minuere præſtando eo modo occaſionem delinquendi.

119 ¶ Quintò ſublimitatur non procedere † in his,quæ non cenſentur ſublata & excluſa per dictionem taxatiuam.l. viros. vbi Barto.C.de diue.offi.lib.12.Roma.in l.iij.§.iurari.ff.de iureiurand. Iaſ.in d.l.ſi conſtante.col.15.& in d.l.ſi mora.col.ij.ff. ſolu.matrimo.vbi loquitur in pulchro caſu,in quo dicit Roman. ſe conſuluiſſe & obtinuiſſe.ſed Iaſ.non allegat illud conſi.Romani,quod eſt in conſil.114.in ſecundo dubio.

120 ¶ Sextò ſublimitatur, † vt non procedat in materia fauorabili,in qua dictio taxatiua nō impedit extenſionem ad ſimilia, ex identitate rationis.Bart.in d.l.ſi conſtante.in ſi.primæ quęſtio.princ.ff.ſolu.matri.& ibi Iaſ.col.14. verſ. vltimò inquantùm Bartolus.& idem Bart.in l.ſerui nomine.ff.de vſucapio.& in l.illud.C.de ſacroſanct.eccleſ.Paul.de Caſtr.in conſ.314. ſuper eo,quod quæritur.col.fin.lib.j.Abb.in conſ.65.col.pen.lib. ij.Ideò malè videtur locutus Bald.in dict.conſil.262.Recolo.in fin.lib.j.quòd verba taxatiua reſtringunt etiā actum fauorabilem.Ampliùs licèt diſpoſitio taxatiua non ſit ſimpliciter fauorabilis,ſed indifferens:quia poſsit ſe habere ad odium & fauorem,dummodò non ſit exorbitans, extenditur ad caſum habentem eandem vel maiorem rationem.Roma. in conſil.456. col.ij.verſicu.tertio deducitur.

121 ¶ Septimò † ſublimitatur,vt non procedat in his,quæ ſunt de acceſſorijs aut de appendicijs: quæ non cenſentur excluſa per taxatiuam.Puta,ſtatutum dicit, quòd mulier poſsit teſtari de dote duntaxat,non excludit quin poſsit teſtari de iocalibus & paraphernalibus,quæ ſunt de appenditijs dotis.Ioan. de Ana.

in d.conſ.36.Vtrum Cophani.ſequitur Curtius iunior in conſi.129.in fi.inferens,quòd ſtatutũ diſponens ſuper lucro dotis, habet locũ etiam in talibus bonis. quod Curtij dictũ minimè placet.& vult arguere ex dicto Ioan.de Anan. quòd tendit ad tollendum odium.& eſt merè fauorabile ad caſum valdè diuerſum & odioſum,ſaltẽ ex vna parte.Dictũ etiam Ioan.de Ana. in d.conſ.36.ſequitur Curt.ſenior in conſ.76.col.x. circa med.

122 ¶Octauò † ſublimitatur vt nõ procedat,quando aliter apparet de mente diſponentis.Puta,collector habet poteſtatẽ ſubſtituendi vnum ſubcollectorem tantùm. poterit tamen plures ſubſtituere ſucceſsiuè,vnum poſt alium ex veriſimili mente diſponentis Rota deciſ.265.ſi collector.in nouis.

123 ¶Nonò † non procedit in his, quæ eſſent magni præiudicij, quæ non cenſentur excluſa per taxatiuam:puta,ſi princeps reſcribat,procedat talis ſuper meritis cauſę tantũ,& nullas poſsit vel debeat exceptiones admittere:poterit tamen & debebit iudex admittere exceptiones ſubreptionis,ſuſpitionis contra iudicem,& falſi procuratoris contra comparentẽ vti procuratorem.ita Veronen.in conſ.64.col.vij.verſ.plus etiã dico.allegat Paul.de Aretio ſingulariter in c.ex parte.ij.de offic.delega.

124 ¶Decimò † non procedit in his,quæ eſſent maiora expreſsis, quę nõ cenſentur excluſa per taxatiuã:puta,ſi conceditur iuriſdictio alicui ſpecialiter, cenſentur excluſi alij iudices pares illi, cui iuriſdictio cõceditur,vt cognoſcere nõ poſsint:ſed non cenſentur excluſi iudices maiores. Dec.in conſil.iij.col.ij. poſt medium,verſ.& licèt iſta reſponſio.allegat Bald.in conſ.385. Viſis omnibus.col.ij.verſ.ſed prædictis obſtare videtur.lib.iiij. eſt in conſ.253.lib.v.Sed iſtud dictũ videtur dubitabile: quia ſi princeps cõmittit cauſam ſpecialiter vni,talis delegatus in illa cauſa dicitur maior quocũque ordinario.c.ſanè.ij.de offic.delega. tradunt moder.in rubr.eod.tit.Rurſus,quãdo cauſa alicui ſpecialiter cõmittitur fauore perſonarũ:puta,quòd de cauſis pupillorũ aut viduarum cognoſcat talis, talis iuriſdictio cenſetur conceſſa priuatiuè ad omnes alios iudices.Bald.in l.vni.§.cùm autẽ.C.de cadu.tollen.Paul.de Caſtr.in l.ſi quis cũ procura. §. Iulianus.ff.de procura.deciſio.Neapoli.deciſ.41. ſi ex ſimplici conceſsione iuriſdictionis facta vni ſpecialiter fauore perſonarum ſine taxatiua,aut prohibitione expreſſa, cenſentur alij iudices excluſi.quid dicemus vbi eſt dictio taxatiua in conceſsione,quod talis tantùm cognoſcat?

125 ¶Vndecimò † per dictionẽ taxatiuam nõ cenſetur excluſum, quod cen-

quod cenſetur vnũ & idem per repræſentationem: puta, ſi quis promittit de ſuo dato & facto tantùm: nihilominùs tenetur etiam de facto hęredis, qui dicitur eadem perſona cũ defuncto. in authen. de iureiur. à morien. præſti. in princ. Illa enim dictio taxatiua, ſolùm videtur adiecta ad excludẽdum perſonas extraneas. Bald. in l. fi. C. de actio. empti. per text. quẽ reputat ſingularẽ in l. ſtipulatio iſta habere. in princ. ff. de verbo. oblig. ſequitur Alexã. in conſ. 18. col. fi. lib. v. ſed melior text. in l. ſi neceſſarias. §. de vendendo. ff. de pigno. actio. quẽ text. pro ſing. & meliori ad hoc citat Iaſ. in l. ij. §. item ſi in facto. col. ij. ff. de verbo. oblig. in l. ſi ſic ſtipulatus. la grand. col. iiij. in fi. ver. ij. quia quęlibet conuẽtio. eod. tit. in d. l. j. in princ. col. iiij. in quarta limitatione. ff. ſi quis ius dicẽti nõ obtẽp. & in l. ſi tibi decẽ. §. ſi quis. ff. de pactis. Calca. in conſ. 18. col. v. ante med. Deci. in conſ. 262. col. iij. verſ. ſextò hoc idẽ confirmatur. in conſ. 281. col. iij. ver. ad maiorẽ tamen cautelã & in l. hæredẽ. ff. de reg. iur. Corn. in cõſil. 69. col. ij. ad fi. lib. iiij. Curt. ſenior in cõſ. 76. col. x. poſt med.

126 ¶Sed † cõtrarium ꝙ imò promittens de ſuo facto tantũ, non teneatur de facto hęredis: tenet Bartol. in d. l. ſi ſic ſtipulatus. la grand. col. ij. ff. de verbo. obliga. & in l. qui in futurum. §. j. ff. de pact. per text. in l. nõ ſolùm. §. tale legatum. ff. de liber. legat. ſequuntur Alexã. & Iaſ. ſibi cõtrarij in d. l. ſtipulatio iſta habere licere. in princ. vbi Alex. in ſecũdo notab. & Iaſ. in quarto not. & ibidẽ Areti. eandẽ opinionẽ ſequitur Dec. ſibi contrarius in conſ. 504. col. ij. in fi. Corne. etiam in conſ. ij. col. ij. in fin lib. iij. dicit expeditũ non eſſe, quòd promittẽs de ſuo facto tantùm, cenſeatur promiſiſſe etiam de facto hæredis. Sed aduertè: quia

127 † puto, quòd text. in dict. l. non ſolùm. §. tale. ſuper quo ſe fundat Barto. nihil probet: quia ibi non agebatur de hærede diſponentis, ſed tertij debitoris, à quo tãtùm prohibuit teſtator debitum peti. dicitur ibi, quòd nihilominùs poterit peti ab hærede ipſius debitoris: ſed nos loquimur in caſu diuerſo habẽte rationem diuerſam, quando quis promittit de ſuo facto tantùm, quod nihilominùs tenetur de facto ſui hęredis: quia hęres reputatur eadem perſona cũ defuncto, qui promiſit. ſed in d. §. tale. hæres debitoris non reputatur eadem perſona cum teſtatore: quia non erat eius hęres, & quæſtio noſtra loquitur de eo qui eſt hęres diſponẽtis. Secũdò cõtra Bart. adduco, quod ipſemet Bart. dicit in l. ſi ſeruus. la ſecũd. ff. de cõdi. furti. vbi quãdo quis promittit de ſuo facto tantũ, nihilominùs tenetur de facto defuncti, cuius eſt hæres: quia illud videtur factũ proprium pro-

mittentis, cùm hæres cenſeatur eadem perſona cum defuncto. idem tenet Baldus in capit. j. in fine in titulo qui ſucceſsio. tempor. Curtius ſenior in dicto conſil. 76. colum. x. poſt medium. Alexand. in d. l. ſtipulatio iſta, habere licere. colum. ij. Decius in d. conſil. 281. col. penulti. nonne iſta ratio militat etiam in caſu contrario, quando quis promittit de ſuo facto tãtùm, vt teneatur de facto hæredis. ego vellem, quòd Bart. aſsignaret aliquam rationem diuerſitatis. Imò maior ratio videtur, quòd promittens de ſuo facto tantùm, non teneatur pro facto defuncti, cuius eſt hæres, quàm quòd non teneatur pro facto hæredis: quia ſi tenetur pro facto defuncti, cuius eſt hæres, ipſe promittẽs in vita oneratur & ſoluere, aut præſtare tenetur. Sed quando tenetur de facto hæredis, onus ſolutionis aut præſtationis reſpicit ipſum hæredem, & faciliùs grauant diſponẽtes hæredes, quàm ſe ipſos. Quod ipſo rerum experimẽto quotidiè videmus in teſtamentis, in quibus quia teſtãtes vident ſe migraturos in aliam regionem, liberaliùs agunt hæredes, grauando, non itidẽ acturi inter viuos ad onus ipſorum diſponentium. Idem videtur dicendum in filijs, quòd non cenſeantur excluſi per taxatiuam: puta ſi teſtator det licentiam diſponendi inter fratrem tãtùm, non enim cenſetur prohibita diſpoſitio inter filios fratrũ, cùm pater & filius cenſeantur eadem perſona. Curt. ſenior in d. conſil. 76. col. x. ver. & ſi quiſpiam dixerit.

128 ¶ Duodecimo, † taxatiua non excludit ea, quæ æquipollenter idem importãt: puta, ſtatutum dicit, quòd ad poſitiones ſolùm reſpondeatur per verbum, credit, vel non credit. certè poterit reſponderi per verbum, negat. Paul. de Caſtr. in conſil. 157. Ad primum quæſitum dicendum eſt, quòd clerici. col. j. in fin. lib. ij. ſed huius dicti puto aliam rationem eſſe: quia intentio ſtatuentium fuit non cogere reſpondentes, ad præciſè reſpondendum per affirmatiuam aut negatiuam. quia multi dubitãt ſic reſpondere. Ideò à fortiori admitti debet reſponſio negatiua ſimpliciter, tanquàm magis clara & certa.

129 ¶ Decimotertiò † non excludit taxatiua id, quod expreſsè excludi aut prohiberi non poterat: puta ſi quis inſtituatur hæres particularis in re certa tantùm, ita quòd nihil amplius petere poſsit. nam ſi nullus alius ſit hæres vniuerſalis, aut ſit quidẽ, ſed repudiet, huic hæredi particulari accreſcet tota hæreditas, nõ obſtante taxatiua. Ratio eſt: quia teſtator nõ potuiſſet expreſsè prohibere ius accreſcẽdi in iſto caſu, per quã prohibitionẽ decederet pro parte teſtatus, & pro parte inteſtatus. Bald. poſt Dyn. in l. ſi quis

in l.ſi quis ita hæres inſtituatur,ſi legitimus.ff de her.inſtit.in l. dominus.§.j.ff.de vſufruct.in conſil.468. Quidam Titius baſtardus.in conſil.480. Teſtator inſtituit.lib.5.& latiùs in conſil. 379.Thema,ſuper quo.col.ij.poſt medium.libr.iiij.Alexan.in l. quotiens.col.fi.C.de hæredi.inſtit.& in l. ſi quis priore.col.fin. ff.ad Trebel.vbi,quòd iſta eſt magis cõmunis opi.& alios doct. hanc opi.tenentes latè refert Iaſ.in conſil.viij.col.ij. circa med. libr.iij. Addo Calca.in conſil.33.col.iiij.& v.Curtium ſeniorem in conſil.75.And.eandem opi.tenet Iaſ.in conſil.72.in fi.lib.iij.
130 Capra in conſ.ix.in tertio dubio. ¶Contrariã opi.quòd † imò ius accreſcẽdi poſsit prohiberi expreſsè. Et quòd ex dictione taxatiua cenſeatur prohibitũ,& quòd eo caſu teſtamentũ ſit nullum nullo exiſtente hærede vniuerſali,propter talẽ prohibitionem expreſſam vel tacitã,tenet Bart.in d. l. ſi quis pro re. in fi. per illum tex.ff.ad Trebel.in l.pater filium.col.pe.ff.de inof.teſta.in conſi.156.Titius fecit teſtamẽtum.& in conſ.177.Matteo lus & alij doct.plurimi,quos Iaſ.refert & ſequitur in d.cõſ.viij. col.ix.& col.13.Curt.iun.in conſ.12.col.ij. Gozadi.in conſil.21. col.vj.circa med.Eandẽ opi.ſequitur Ripa in l. re cõiuncti.col. 32.ff.de leg.iij.licèt dicat communẽ opi.eſſe cõtra Bart. ſed Iaſ. in d.conſ.viij.col.ix.quòd imò opi.Bart.eſt magis cõmunis. Idẽ etiam Iaſ.in l.ſi mora.in iiij.no.ff.ſol.mat.quòd ius accreſcendi prohiberi quidem poteſt in inſtitutione, ſed quòd requiritur prohibitio expreſſa,nec ſufficit tacita:quæ inducitur ex dictione taxatiua,aut prohibitione de plus non petendo.

¶Ex quibus vides, quàm variæ doct. ſententiæ ferantur in hoc articulo, & quã parum ſibi ipſis doct.conſtent.Quid igitur tenendum?Puto diſtinguendos aliquos caſus.Primus caſus,eſt in legatis & fideicommiſsis,in quibus ceſſat illa ratio,ne quis decedat pro parte teſtatus,& pro parte inteſtatus, & in his ſine dubio prohiberi poteſt ius accreſcẽdi, & prohibitũ cenſetur tacitè ex dictione taxatiua aut prohibitione,de plus nõ petẽdo.Bald. in l.ſi arrogator.ff.de adoptio. & in l.j.col.17.C. de ſacroſanct. eccle.ſequitur Iaſ.in d.l.ſi mora.in quarto notabili.ff.ſolu.mat. & in conſil.61.col.fin.lib.iij.

¶Secundus caſus eſt in inſtitutione , in qua conſideratur illud abſurdum,ne quis decedat pro parte teſtatus,& pro parte inteſtatus.& tunc aut hæres particularis inſtitutus in re certa taxatiuè aut cũ prohibitione de plus non petẽdo, eſt talis perſona, quòd hærede vniuerſali nõ adeunte vel repudiãte veriſimiliter inſolidũ fuiſſet inſtituta,& tunc per dictionẽ taxatiuã aut pro-

hibitionem de plus nō petendo,nō cenſeatur prohibitū ius accreſcendi. Puta, teſtator inſtituit primogenitum vniuerſaliter: ſecundogenitum autē particulariter. Vel maſculos inſtituit vniuerſales. fœminas autem particulares:vt domus teſtatoris honeſtiùs manu teneretur. veriſimiliter tamen inſtituturus filias, deficientibus maſculis, aut inſtituturus ſecundogenitum, veriſimiliter deficiēte primogenito. & licèt adiecerit teſtator taxatiuā, aut prohibuerit plus petere: tamen iſtud cenſetur feciſſe in gratiam & fauorem hæredis vniuerſalis, non in odium ipſius inſtituti particulariter. Ceſſante igitur hærede vniuerſali, vel eo repudiante, ceſſare debet effectus taxatiuæ aut prohibitionis de

131 amplius non petendo. ſicut † dicitur de renuntiatione hęreditatis, aut pacto, de non ſuccedendo, firmato iuramento, quòd non nocet, non exiſtente perſona, cuius contēplatione talis renuntiatio facta eſt. Bald. in l. pactum, quod dotali. in iiij. q. C. de collat. & ibi Dec. col. iiij. & idem Bald. in conſil. 437. Quædam puella. libr. j. Calca. in conſil. 33. col. pen. in fin. Cor. in conſil. 291.

132 libr. iiij. & alibi ſæpè Moder. Aut hæres † particularis eſt talis perſona, quā teſtator veriſimiliter inſtituturus non erat vniuerſaliter, etiam ceſſante hærede ſcripto: quia eſſent aliæ perſonæ: quas ſecundum conſuetudinē loci, aut domus ipſius teſtatoris, veriſimiliter teſtator prætuliſſet hæredi particulari, vel quia teſtator hæredem particularem non diligeret: ſed neceſſariò eum ita particulariter inſtituerit, ne teſtamentum rumperetur, nec tunc neceſſaria videtur expreſſa prohibitio iuris accreſcendi. quicquid aliter dixerit Iaſ. in d. l. ſi mora. in iiij. not. ff. ſol matr. & tunc procedat alia opinio, quòd cenſeatur prohibitum ius accreſcendi, & reducatur res ad cauſam inteſtati. & ſic iſte ſecundus caſus procedit, vbi eſt prohibitio iuris accreſcendi tacita, vel per dictionē taxatiuā, vel per prohibitionē de non petēdo.

133 ¶ Tertius † caſus eſt, quando teſtator nullū fecit hęredē vniuerſalem, ſed particularē tantùm cum dictione taxatiua, vel prohibitione de plus non petēdo. & iſto caſu dicendū videtur prohibitum cenſeri ius accreſcendi: quia ſi accreſceret, illud fieret contra expreſſam voluntatē teſtatoris, qui ſatis vidit, quòd neminē vniuerſaliter inſtituerat. & tamē noluit, quòd hęres particularis aliquid amplius cōſequeretur. ſed intentio teſtatoris fuit, quòd veniret hæreditas ad hæredes legitimos. & pro tāto inſtituit illum particulariter, quaſi partē ſuā vellet ei diuidere, vt quātum accipere eum vellet, ſic inſtituēdo declararet, vel iſto tertio caſu veniet hæreditas ad hęredē vniuerſalem, ſcriptum in primo te-

ſtamen-

ſtamento,ſi quod prius fecit:vt per Curtium iuniorẽ in d.conſil.12.col.pe.in fin.

¶ Quartus caſus eſt, quando teſtator expreſsè prohibuit ius accreſcendi.& iſto caſu quicquid diſſentiāt doct.mihi videtur res clara,quòd teneat prohibitio. nā expreſsè prohibēdo cogitauit caſum,quo hæres vniuerſalis nō ſuccederet.& tamē noluit tūc, quòd hæres particularis totā hæreditatē ferret.Conſequenter apparet de eius voluntate,quòd potiùs mori voluit in totū inteſtatus.nec iſto caſu procedit ar. de regula: ius noſtrum nō patitur.ff.de reg.iur.quia dico,quòd nō decedat teſtator pro parte teſtatus,& pro parte inteſtatus.Imo in totū inteſtatus. Si enim voluiſſet mori teſtatus,alios dediſſet cohæredes vniuerſales,vel ſubſtitutos.Similiter iſto caſu nō procedit alia regula,quòd nemo poteſt facere,quin leges habeāt locū in ſuo teſtamēto: quia imò habebunt locū.ſed leges nō prohibēt, quin moriatur quis inteſtatus,ſi velit.& profectò durū nimis videretur admitti quē ad ius accreſcendi contra verba & voluntatē expreſſam teſtatoris. ¶ Ex præmiſsis abundè declaratā habes hanc ſecundā limitationem, quòd diſpoſitio correctoria iuris cōmunis diſpōnēs ſuper vno ex æquiparatis per legē antiquā,non trahitur ad alterum,quando talis diſpoſitio correctoria taxatiuè loquitur.

134 ¶ Tertiò, † præmiſſa cōcluſio, quòd diſpoſitio aut cōſuetudo correctoria iuris cōmunis, diſponens ſuper vno ex æquiparatis extēditur ad alterum,limitatur,vt nō procedat,quādo noua diſpoſitio correctoria fieret per idē ius,quod æquiparatur.Puta,ſi de iure Digeſtorū duo ſint parificata:& per idē ius Digeſtorum fiat noua diſpoſitio inducēs correctionē ſuper vno ex ipſis æquiparatis,talis diſpoſitio correctoria nō extenditur ad alterum ex æquiparatis.Roma.in d.cōſ.179.Amplißimè Doct.col.iiij.ver. ij.quia & poſito.& ratio videtur:quia cùm eodē iure inducitur correctio,ſi intēdiſſet diſponēs in altero corrigere,vtiq; illud ſciuiſſet exprimere,ſi voluiſſet:arg.l.vni.§.ſinautem ad deficiētis. C.de cad.tol.quæ ratio videtur ceſſare,quando inducitur correctio per aliud & diuerſum ius. Sed iſta ratio nō videtur bona: quia etiā dici poteſt promulgāti ius nouum,quòd ſciuiſſet & in alio corrigere,ſi voluiſſet.& ſi dicas,nouus legiſlator ignorabat ius antiquū.reſpōdeo,id dici nō poſſe de legiſlatore: cum & alij nemini iura liceat ignorare.l.leges.C.de legi.multò magis turpe eſſet legiſlatori id ignorare.l.ij. §. Seruius autem Sulpitius. ff. de origine iuris. Rurſus etiam data ignorantia , dici poteſt, quòd ſi ſciuiſſet æquiparationem iuris antiqui, veriſimiliter in

vtroque correxiſſet.ob id iſta limitatio ℞ om.mihi non placet.

135 ¶ Quartò † limitatur & reſtringitur præmiſſa concluſio,vt ſolùm procedat quando duo æquiparãtur per legem antiquam, per modum regulæ,& generaliter quò ad omnia. Secùs ſi duo caſus ſimpliciter reperiantur æquiparati à lege antiqua in aliquo caſu:quia tunc diſpoſitio noua correctoria diſponens ſuper vno ex ipſis æquiparatis,non trahitur ad alterum. Alex.in l.Gallus.§.& quid ſi tantùm.col.iiij.ſuper glo.in verbo emancipatus.ff.de liber.& poſth.Socin.in conſ.275.col.v. poſt med. verſicu.confirmatur:quia licet ciuitas.libr.ij.Decius in dict. c. tranſlato.in ſecundo notabil.de conſtitu.pro hac limitatione Alexand.in d.§.& quid ſi tantùm.allegat glo.in d.auth. quas actiones.nam eccleſia & ciuitas erant æquiparatæ,per d.l.fi. C. de ſacroſanct.eccle.& tamen quia nõ erant æquiparatæ generaliter per modum regulæ, ſed ſimpliciter in materia præſcriptionis,& in illis quatuor caſibus,ius nouum illius authen.corrigens.in eccleſia,nõ extenditur ad ciuitatẽ:ſecũdum gl.ibi cõmuniter approbatã.ſed certè iſta limitatio & declaratio procedit,quò ad ea,in quibus non fit æquiparatio,ſed in materia,in qua reperitur facta æquiparatio,licita videtur extẽſio,vt ſuprà diximus.&quia valet argumentũ de parte ad totũ,quando eſt eadẽ ratio.l.quæ de tota.ff.de rei vendi.¶ Ex præmiſsis abũdè, clarè & vtiliter explicatã habes hãc materiã an cõſuetudo aut alia materia ſtricti iuris diſponens ſuper vno ex æquiparatis à lege antiqua, extendatur ad alterũ, & conſequenter declaratã habes decimamquartam limitationem traditam ad regulam & cõcluſionem,quòd conſuetudo non extenditur.

136 ¶ Decimoquintò,† non procedit præmiſſa concluſio in conſuetudine,quæ eſſet introducta ad obuiãdum fraudibus:quia etiam in materia odioſa fit extenſio à paritate rationis,vt fraudes remoueantur.c.quantò.de priuileg.c.ſi ciuitas.de ſentent. excommu.libr.vj.glo.fin.in c.quanquàm.de vſur.libr.vj.& in materia odioſa interpretatio lata fieri debet ad effectũ,vt fraus excludatur.l.j.§.pecuniam.ff.de calumnia.l.ſed & Iulianus.in princ.& §.mutui datio.ff.ad macedonia.Deci.in conſil.v.in fi. in conſil.196.col.j.in conſil.277.col.ij.in conſil.301. col.ij.& in conſil.398.in fin.Iaſ.in l.j.in princ.col.iij.poſt med.verſicu.breuiter iſta deciſio.ff.de verborum obligat.& in l.non dubium. col.x.C.de legibus Addo Alexand.in conſil.65.col.fin.libr.vj. vbi quòd in ſtatuto facto ad obuiandum fraudibus, maſculinum concipit fœmininum.

Decimoſextò,

137 ¶ Decimoſextò, † non procedit, quando aliâs ſi conſuetudo non extenderetur, reſultaret abſurdum: quia tūc largiſsima fit interpretatio, vt abſurdum tollatur etiam in materia ſtricti iuris. Abb. in c. cùm dilectus. col. ij. verſi. & ex hoc tex. not. vnum. de conſuetu. Alex. in conſi. 80. col. pe. verſi. pro hoc etiam facit. lib. j. & in conſi. 217. col. pe. in fi. verſ. idē reſpondeo, quòd etiam vbi lib. ij. latè Cor. in conſi. 188. lib. ij. per totum. vbi quòd ſtatutum excludens matrem propter fratres patrueles vel conſobrinos defuncti, à fortiori cenſetur excludere propter patruum: ne aliâs ſequatur abſurdum, & quòd fiat largiſsima interpretatio in materia ſtricta, quādo aliâs abſurdum ſequeretur. tradit Dec. in c. cùm inter. in vi. nota. de except. & fit extenſio iſto caſu, licèt conſuetudo ſit contra ius. Iaſ. in d. auth. quas actiones. col. vij. in fi. verſi. v. & vltimò fallit. C. de ſacroſan. eccle. Ripa in d. l. ſi conſtante. col. 17. in v. limitatione. ff. ſolut. mat. per glo. in cle. fi. in glo. j. & ij. iuncta glo. fi. de reſcri. vbi, quòd diſpoſitio illius cle. correctoria, extenditur ad literas legati, ne ſequatur abſurdū, quòd literę legati ſint maioris roboris, quā literę Papæ.

138 ¶ Decimoſeptimò † non procedit, quando vnum ſubrogatur loco alterius: quia conſuetudo & alia diſpoſitio loquens aut diſponens de vno, extenditur ad aliud, quod in locum eius ſubrogatur. l. libertū. ff. de rit. nupt. vbi ſicut tutor prohibetur pupillam in vxorem ducere: ita & tutoris hęres etiam extraneus, qui ſubrogatur in locum prohibiti. Ad idem tex. in l. is, qui in poteſtate. §. fi. ff. de bon. poſſ. cōtr. tab. vbi conditio dandi hæredi, quæ eſt ſtricti iuris, & impleri debet in forma ſpecifica, verificatur in bonorum poſſeſſore contra tabulas, vti ei dari ſufficiat: quia ſubrogatur loco hęredis, quę iura ad hoc propoſitū extenſionis faciendæ citat Iaſ. in l. j. in prin. col. j. ff. de vulga. & in l. j. §. bonorum. col. j. circa med. ff. ad Treb. in ij. lect. Soci. in d. l. j. in prin. col. ij. in fi. ff. de vulg. & ſi fit extenſio ad perſonam ſubrogatā: à fortiori ad rem, aut ad caſum ſubrogatum: cū difficiliùs fiat extēſio ad perſonā, vt ſuprà diximus. quod tamen non procederet in materia odioſa, aut pœnali. l. Papinianus. §. j. cum glo. ff. de inof. teſt. vbi licèt pater occupans bona filij iure peculij ſubrogatur loco hæredis. l. filius. ff. ad leg. Falc. nō tamē ſubrogatur, quò ad effectū quærelę propter odium ipſius. Ad idem l. ſi ante. cū l. ſeq. ff. ad Syllania. vbi pœna, quæ imponitur hæredi non vindicanti mortē defuncti, non habet locū in fideicommiſſario vniuerſali, qui ſubrogatur loco hæredis. l. ſi filius. §. j. ff. quod cū eo. Ita Soci. in d. l. j. in princ. col. iij. ff. de vulga.

139 Decimo octauo † limitatur non procedere, quando aliâs niſi fieret extenſio, conſuetudo effectum habere non poſſet: tunc enim fit extenſio etiam de perſona ad perſonam in materia fauorabili: quantò minùs ſtricti iuris. l. ſi ſtipulatus fuero per te non fieri. ff. de verbor. obliga. vbi ſtipulatio in fauorem mariti, quòd per promiſſorem non fiet, quò minùs marito domo vti liceat, extenditur ad vxorem, vt etiam vxor prohiberi non poſſit: quia aliâs maritus ſine vxore vti nõ poſſet. & idem econtrà, quando ſtipulatio fit in fauorem vxoris: vt extendatur ad maritum. & ibi Iaſ. allegat multa bona ſimilia, tradit idem Iaſ. in l. quæ de legato. col. iij. verſi. x. in contrariũ facit. ff. de lega. j. imò iſto caſu fit extenſio, etiam in correctorijs. Pau. de Caſt. in conſil. 175. Caſus præſens. col. v. in fi. verſi. pro hoc etiam facit. lib. j.

140 ¶ Decimononò, † non procedit præmiſſa concluſio, quando alius caſus non eſt diuerſus in ſubſtantia, ſed in aliquibus accidentibus tantùm: quia ad talem caſum non differentẽ in ſubſtantia fit extenſio, etiam in materia correctoria. Puta ſtat ſtatutum, quòd mater non poſsit diſponere de bonis ſuis, niſi de vna quarta: reliquas verò tres partes teneatur relinquere ſuis liberis, ſeu ad eos pertineãt. Rurſus extat aliud ſtatutum, quòd ſoror dotata à fratribus, non ſuccedat matri ab inteſtato, modò mater fecit teſtamentum: ſoror vult ſuccedere ſimul cum fratribus in alijs tribus partibus, de quibus mater nõ potuit diſponere. dicunt fratres, tu non potes: quia ſtatutum excludit te dotatam: & nos te dotauimus. reſpondet ſoror: ſtatutum excludit me ab inteſtato, ſed mater fecit teſtamentum, quæritur an ſtatutum loquens ab inteſtato, extendatur ad iſtas partes, de quibus mater non potuit diſponere? Paul. de Caſtro in conſil. 441. Pro declaratione. lib. j. decidit, quòd ſic: quia in partibus reſeruatis per ſtatutum, de quibus mater diſponere nõ potuit, filij ſuccedunt tanquàm ſucceſſores vniuerſales ex forma ſtatuti: licèt non tanquàm hæredes matris. & talis ſucceſsio vniuerſalis non differt à ſucceſsione hæreditaria in ſubſtantia: cùm vtroque caſu tranſeant iura actiuè & paſsiuè in ſuccedentes, tantùm eſt differentia in accidenti: quia ſucceſsio ab inteſtato, eſt voluntaria: quia potuiſſet decedens inteſtatus condendo teſtamentum, excludere hæredes legitimos. ſed iſta ſucceſsio vniuerſalis ex forma ſtatuti, eſt neceſſaria: quia non potuiſſet mater auferre iſtas tres partes liberis ſuis. ob id ſtatutũ loquens de ſucceſsione ab inteſtatò, extenditur ad hanc ſucceſsionem vniuerſalem ex forma ſtatuti, quæ in ſubſtantia nihil differt à

ſucceſsione ab inteſtato.& nota iſtam limitationem: quia vix reperies in locis communibus,tu qui modernorum repertoria tantùm quæris,hauriendo aquas ab riuulis fontibus poſthabi
141 tis.¶Aduertendum tamen † circa illam deciſionem Paul. de Caſtr.in d.conſi.441.quatenùs vult,quòd in caſu ſtatuti, quo mater tenetur relinquere certas partes bonorum ſuorum filijs ſeu de illis diſponere non poſsit,ſed filijs remaneant, quòd filij non conſequuntur tales partes,tanquàm hæredes matris:ſed tanquàm vniuerſales ſucceſſores ex forma ſtatuti:quia contrarium voluit Ang.in conſi.81.Domina Maria.& in duobus con ſilijs ſequ. in quibus tribus conſilijs latè argui:, quòd imò filij conſequuntur talia bona,tanquàm hæredes. Sed aduerte quatenùs Ange.ſe fundat,quòd niſi caperent bona titulo hæreditario,præiudicium fieret creditoribus. Ad iſtud arg.reſpondet Pau.de Caſtr.in d.conſi.441.quòd licèt capiant tanquàm vniuerſales ſucceſſores citra titulum hæreditarium, idem tamen eſt effectus reſpectu creditorũ: quia etiam in ſucceſſorem vni-
142 uerſalem tranſeunt iura actiuè & paſsiuè.Secũdò,dum† Angel. dicit, quòd intereſt matris hæredes relinquere,dico quòd ſtante tali ſtatuto,nihil intereſt quò ad bona, de quibus mater diſponere non poteſt:quia illud intereſſe verſatur, vt hæres impleat voluntatem teſtatoris.ſed hîc mater nihil poteſt diſponere in præiudicium filiorum contra formam ſtatuti ob id non tenentur filij implere voluntatem matris.& quatenùs eſt ad æs alienum,illud tenentur diſſoluere:cum bona intelligantur deducto ære alieno.Tertiò,dum dicit Ange. quòd ſi filij iſtud caperent alio iure,quàm hæreditario, non imputarent in legitimam.& ſic mater nimium grauaretur.Reſpõdet Pau.in d.con ſil.441.quòd imò computatur.cùm ſubrogetur loco portionis
143 filijs debitæ.Quartò † dũ Ang.dicit,quòd filijs illud lucrum delatum ex priuilegio ſtatuti,non tranſmittit ad hæredes filiorum.in contrarium videtur communis doct.opinio: vt per Alexan.in l.cum antiquioribus.C.de iur.delib.Socin.in conſi. 296. lib.ij.& in conſi.67.col.ij.lib.iiij.Dec.in l.ſi maritus. C. de collat.& in conſi.331.col.iiij.& dixi in conſi.185. & aduertendum, quia illa tria cõſ.Ang.principaliter facta ſunt ob cauſam tranſmiſsionis.Quintò,dum Ange.dicit,quòd aliàs reſultaret abſurdum,quòd mater decederet pro parte teſtata,& pro parte inteſtata. Ad iſtud argu.reſpondet Pau.in d.conſi.441.q; imò in totum decedit teſtata,reſpectu bonorum,de quibus poteſt diſponere:alia autem bona non habentur in conſideratione,cùm de

eis diſponere non poſsit. Præterea, neſcio quem hæredem velit Ange. quòd mater habeat, niſi inutilem, ex quo matris diſpoſitionem non tenetur ſeruare: nec à matre grauari poſsit. Ob id abſurdum viderur dicere, quòd ſtatutum voluerit filios ſucce-
144 dere in talibus bonis, tanquàm hæredes inutiles: cùm † nullum, & inutile æquiparentur. l. j. §. pe. ff. quod cuiuſque vniuer. nomi. l. quotiens. ff. qui ſatiſd. cog. l. eleganter. §. qui reprobos. ff. de pign. actio. l. Paulus. ff. de verbor. ſignif. c. ij. de tranſl. prælat. c. extirpandæ. de præb. Oldr. in conſi. 274. In cauſa, quæ vertitur ſuper diœceſano. in fi. Bald. in conſi. 162. col. iij. libr. ij. Iaſ. in l. mandatam. ff. de offi. eius, vbi multa ſimilia congerit. ff. de offi. eius. & idem Iaſ. in l. more. col xij. ff. de iuriſdi. omn. iud. & in l. j. §. ſed & ſi mihi. in iij. not. ff. de verbo. oblig. pulchrè Bologni. in addi. ad conſilia Ioan. de Anan. in conſi. 83. circa fi.

145 ¶ Vigeſimò † limitatur non procedere, quãdo ſunt duo, quorum vnum commenſuratur ad alterum: quia conſuetudo aut alia diſpoſitio etiã correctoria, diſponẽs ſuper vno, extenditur ad alterũ: Puta gradum affinitatis, mẽſurantur inſtar graduum conſanguinitatis: ſi corrigatur gradus in conſanguinitate, cenſetur correctus & in affinitate. glo. in c. non debet. de conſang. & affi. Anto. de Butr. in d. c. fi. in quinta fallent. de conſuet. & ibi Rochus de Curt. in iij. limitatione, chart. 34. Dec. in c. ſedes. col. iij. verſi. tertiò ſecundum Abb. limitatur. de reſcript.

146 ¶ Vigeſimoprimò, † non videtur procedere in pœnalibus, in quibus fit extenſio de caſu ad caſum. c. j. §. porrò. quæ fuer. prima cau. benef. amit. vbi in materia priuationis feudi, proceditur de ſimilibus ad ſimilia. & Bald. ibi col. iij. dicit illum tex. meliorẽ de iure, quòd in pœnalibus proceditur de ſimilibus ad ſimilia. ſequitur Salic. in l. ij. colum. x. C. de noxali. Alexan. in authen. non licèt. C. de liber. præte. Cyn. & Salic. in l. fin. per glo. ibi, in verb. voluerit. C. de reuo. don. vbi, quòd hoc procedit: licèt lex pœnalis vtatur dictione taxatiua. & quòd in pœnalibus fiat extenſio ex identitate rationis tenet Iaſ. in §. ſequens. col. vij. in prin. in §. tripli. colum. iij. ante med. in §. ex maleficijs. colum. viij. inſtitu. de actio. in l. j. colum. pen. in fi. C. de tranſact. in l. à Titio. in iij. notab. ff. de verbor. obliga. vbi allegat Bald. in l. data opera. colum. vj. C. qui accu. non poſſ. Deci. in c. tranſlato. in princip. de conſtitu. poſt Abb. ibi vbi Dec. allegat Roma. in conſi. 429. in ij. dubio. vbi Roma. multa exempla adducit. idem tenet Dec. in c. ſecundò requiris. colum. fi. de appella. in c. j. col. xiij. poſt med. verſ. non obſtant allegata in contrarium. de probatio.

147 batio. Idẽ † voluit & in pulchro caſu Fulgo. in conſ. xxiij. Pro euidentia. vbi, quòd diſpoſitio l. fin. C. de iure emphy. per quã punitur emphyteuta alienans ſine conſenſu domini, vt cadat à iure ſuo, habet locum etiam in conductore ad lõgum tempus, quod dictum pro ſingulari refert & ſequitur Iaſ. in l. j. col. vij. verſ. vltimo circa differentias. C. de iure emphy. dicens hoc eſſe valdè notãdum: cùm ſit materia pœnalis. Ad idẽ facit, quod ſcribit Iaſ. in l. ij. colum. ij. in quarto nota. C. eod. tit. de iure emphy. vbi arguit contra Veronenſem, dum vult emphyteutã cadentem à iure ſuo, propter canonem non ſolutum, non cadere à iure luendi aut francandi. nam dicit Iaſ. quòd imò debet cadere etiam à iure luendi: quia pactum de luendo, videtur eſſe pars inueſtituræ. & ſic vult Iaſ. quòd etiam in illa materia pœnali fieri debeat extenſio. Sed contrarium in hoc tenet Barba. in conſil. 51. col. xviij. libr. 1. ſequitur Deci. in l. in bonæ fidei. co. iiij. in vltimo nota. C. de pactis. & quod ſcribit idem Deci. in l. petens. in fin. eod. titu. Cõtrarium, quòd imò in pœnalibus nõ ſit licita extenſio ex identitate rationis, tenet Iaſ. ſibi cõtrarius in l. cũ quidam. in vij. not. ff. de liber. & poſth. vbi latè hoc probat: dicens hanc eſſe communem opin. Eandem. opi. dicit com
148 munem idem Iaſ. in l. ſi ff. de in ius vocan. & pro hac † opin. videtur text. in §. cùm igitur. in authen. de non eligẽ. ſecun. nub. vbi, quòd pœna priuationis locum non habet, niſi lex expreſsè dicat. not. gloſ. in c. fi. vbi Abb. de iure patro. Ad idẽ bonus tex. in l. at ſi quis. §. diuus autem Marcus. ff. de religioſis. vbi licèt hęres delinquat prohibendo teſtatorem funerari ab eo, quem teſtator elegerat, ſeu per quem funerari volebat: tamen non punitur. Ratio, dicit text. quia pœna in hæredem ſtatuta, non eſt. & gloſ. ibi dicit nota, quòd illicitum non punitur. & illum tex. dicit nota. Bald. in l. iij. in prin. C. de epi. & cler. quòd pœna nõ habet locum, niſi in caſibus à iure expreſsis: licèt lex aliquid fięri prohibeat. Et de iſta regula, quòd pœna non imponatur, niſi lex expreſsè dicat: ſæpiùs feſtum faciunt moder. Curti. ſenior in conſi. xiij. col. fi. ante med. & in conſ. 45. col. viij. circa med. Deci. in cap. ex parte. j. colum. j. in fi. in c. ex tenore. col. pen. ſuper gloſ. fi. de reſcript. in cap. j. col. iiij. in princi. ſuper gloſſ. j. de offic. delega. in rubri. de iudi. column. j. poſt princi. in conſ. xix. colum. ij. in fi. in conſi. 90. colum. j. circa fin. in conſ. 138. colum. ij. in conſ. 164. & in conſ. 166. column. j. Iaſ. in l. quod te. colum. xij. verſicu. breuiter ego teneo. ff. ſi certum peta. vbi loquitur in pulchro caſu, & idem Iaſ. in l. diuortio. §. ſi fundum. col. ij. poſt

med.verſic.circa prædicta omnia.ff.ſolu.matri.in d.l.cùm quidam.colum.iiij.circa med.ff.de lib.& poſth.in l.ij.in princ. colum.xij.verſic.circa ſecundam concluſionem.ff. de vulga. in l. illam.col.iij.C.de collatio.& in conſi.86.colum.iij.libr.iij.Curtius iunior in conſi.119.colum.penul.in quibus locis moder. infinitas propè quæſtiones decidunt,quòd in pœnalibus extenſio fieri non debeat, niſi lex expreſsè dicat.Eandem opinio. quòd conſuetudo pœnalis non extendatur,tenet Rochus de Curte,in repet.dict.cap.fin.char. xxxv.in vij. limitatione, ſecundum breuem impreſsionem.& iſta opi.videtur de iure ve-
149 rior.& confirmatur † ex eo, quod ſcribit Anto.de Butri.in capit.graue.in quarto nota.in fin.de præben. vbi,quòd ſtatutum pœnale loquens de perſona vera, non extenditur ad repreſentatam.ideò ſtatutũ pœnale loquens in prælato, nõ extenditur ad capitulum, niſi expreſsè per ius extendatur.refert & ſequitur confirmando Deci.in conſi.486.colum.j. in fi.in l. ſi familia.in quinto nota.ff.de iuriſd.omni.iu dic.fortiùs voluit Dec. in conſil. 44.in fin.quòd appellatione perſonæ in materia ſtricta, non veniat vniuerſitas, aut capitulum: licèt ſtatutum loquatur vniuerſaliter, faciendo mentionem de quacunque perſona. Quod tumen dictum non affirmo: & contrarium tenet Alexand.in conſi.216.colum.penul. poſt med.libr.ij. Ad idem adduco Socin.in conſ. 275.colum.v.verſi.confirmatur iſta opinio. libr. ij.vbi, quòd diſpoſitio l. quicquid.C.ad legẽ Iul. maieſt.quæ eſt pœnalis, non habet locum in vniuerſitate non recognoſcente ſuperiorem. & ſic illa lex puniens offendentem perſonã Cæſaris,non habet locum in offendẽte vniuerſitatem habentem iura Cæſaris. De quo tamen latiſsimè vide per Cal-
150 ca. in conſi. j.ad idem † facit dictum Ioan. Andre. in capit. diſpendia.de reſcrip. libr.vj. quòd ibi multum notat Gemin. colum.iij.vbi, quòd conſtitutio,quæ aliàs extenditur ex identitate rationis, nunquam tamen extenditur reſpectu pœnæ. Idem voluit Ioan. Andre. in capitu. ſi fortè. de electio.lib.vj. & ibi Gemin. column.iiij. ſequitur Deci. in conſ. 90.column. fin.& hoc dictum pro eleganti & ſolenni refert & ſequitur Iaſ. in l. non dubium. colum. iij.verſicul.ij. ſingulariter limita. C. de legibus. & ibidem aliud not.Iaſ. quòd licèt lex noua declaratoria, trahatur ad præterita:iſtud tamen non procedat,quãdo talis lex noua declaratoria adijceret pœnam: quia reſpectu pœnæ non trahitur ad præterita. & idem tradit Iaſ. in dict.l. fin.colum.fin.ff. de in ius vocand. Ad idem facit, quòd etiam
in diſpo-

in diſpoſitione teſtatoris, illa non trahitur de caſu ad caſum, quando agitur de pœna.l.pater Seuerinam.in princ.vbi Barto. ff.de conditi.& demonſt.Bald.in l.cùm proponas.C.de hæredib.inſti. Deci. in conſi.287.colum.v. poſt med. verſicu. & ad idem facit: quia tale fideicommiſſum.in conſil.290.colum.ij. poſt med.& in conſil.298.colum.ij.in fin.Crotus tamen in d.l. omnes populi. colum.39.verſic.xvj. concluſio.voluit, quòd in caſibus, in quibus fit repetitio, illa fiat etiã reſpectu pœnæ.addo Cardin.in clem.ſtatutum.in tertia oppo.de electio. Guido. Papæ, queſtione.527.Ad idem poſſunt allegari multæ glo. relatæ per Ange. in §.ius autem ciuile. columna duodecima inſtituti.de iure natu.gen.& ciui. Eſt verum, quod Angel.ibi dicit, non poſſe dari certam doctrinam, an in pœnalibus fiat extenſio, niſi quod ſtetur, prout deciſum reperitur, & relinquit cogitandum.idem quod Angel. dicit Deci.in dict.l.ſi quis id, quod.columm.penultim.ff.de iuriſdiction. omnium iudicum. ſed idem Deci. in l.factum ſuum.§.in pœnalibus.ff. de regul. iuris, facit regulam negatiuam, quòd in pœnalibus non ſit licita extenſio, cùm ſeptem fallentijs & iſtud magis placet, quod fiat regula negatiua, & in caſibus, in quibus reperitur contrarium deciſum, quòd fiat extenſio, reperietur illud procedere ex aliqua ratione, de qua in limitationibus: quæ dantur ad ipſam regulam negatiuam. & hanc regulam negatiuam tenet Roma. in l.quantæ.ff.de publica. quem citat Decius in cap.j. col.xiij.ver.circa tertiũ dubiũ.de prob.& pro ea videatur text. in c.ſtatutũ.de elect.lib.vj.vbi diſpoſitio c.licèt canon.eo.tit. & lib.loquens de eccleſijs parœcialibus, pœnam imponendo, non habet locũ in eccleſijs parœcialibus collegiatis.quẽ tex.ad hoc

151 citat Calde.in cõſ.j.in tit.de hæret. † Sed faciẽdo regulã negatiuã, tota difficultas conſiſtit in reſpondendo ad tex.in d. c.j.§. porrò.quæ fuit prima cauſ.benefi.amit. Ad quem text.reſpondet Dec. in dict.l.ſi quis id, quod.col. penu.&.in dict.§.in pœnalibus, quòd potiùs facit pro regula negatiua, quia ibi fit extenſio ex eo, quia lex vlterius procedit prouidendo & extendẽdo: ita quòd abſque vlteriori prouiſione aliud dicendum fuiſſet. Sed iſta reſponſio non ſatisfacit: quia dici poſſet, quare lex ibi magis extendit diſpoſitionem pœnalem, quàm in alia materia pœnali. Rurſus, attenta iſta ratione, ſequi videretur destructio totius materiæ extenſionis Quomodò enim doctor. auſi fuerunt regulas extenſiuas tradere, niſi quòd per leges id fieri poſſe cognitum habuerunt: & tamen ſemper dici

poſſet extenſionem non fieri poſſe per hominem: argumento alicuius legis,quaſi lex ipſa extenderit:ſine qua extenſione le-
152 gis,aliud dicendum erat.Secunda † reſponſio Decij in d.l. ſi quis id,quod.colum.pen. quòd in dict.§. porro. quòd ibi non agitur de mera pœna:quia res reuertitur ad dominum:&ſic ad naturam ſuam. Similiter videtur nō ſatisfacere:quia imò priuare vaſallum feudo & vtili ſuo dominio,dicitur pœna. Ideò ſine culpa ſua vaſallus feudo priuari non poteſt.c.j.in prin.de natu. feu.c.j.de feu.ſine culpa nō amit.& latiſsimè dictum eſt ſuprà, in prima perte.num.v.Imò priuare quem officio,dicitur mera pœna.l.teſtamento Centurio.ff.de manu.teſtam.vbi tex.appellat pœnam remotionem ab officio,aut honore adminiſtrandi. Ad idem text.in l.eum,qui.C.de procura.& quòd aliquem iure ſuo priuari,dicatur pœna,eſt text.in l.in criminali.C.de iuriſdi.om.iudi.vbi actor trahens reum coram vetito iudice,mulctatur:quia actionem perdit.& ſic priuatio actionis,mulcta dicitur,& pœna.& generaliter verum eſt, quòd omnis priuatio, dicitur pœna.l.j.C.de his,quæ pœne nomi.vbi plus dicitur pœna,priuare hæredem aut legatarium lucro hæreditatis, vel legati.tradit Iaſ.in l.ſi inſulam.colum.xj.ff.de verbo. oblig. & in d.l.venia.col.iiij.C.de in ius vocan.Addo glo.in clem.j.in verbo & in pœnam.de iure patro.vbi gloſ. per illum text. not. ꝙ amiſsio ſolius electionis,dicitur pœna.per quā glo.dicit Calca. in conſil.j.col.xvj.quòd ſtatutum pœnale dicitur,per quod pri-
153 uatur quis poteſtate exercendi aliquod officium:imò † pœnale dicitur ſtatutum, ex eo ſolùm, ꝙ patrimonium alicuius minuit. Ioan.And.in c.j.de electio.lib.vj. ſequitur Abb. in conſ.j. colum.ſecunda,libro primo,in conſ.67.colum.iij.verſicu. cùm enim priuatio.& in conſil.7.circa prin.libr.ij. Alibi ſcribit Oldra.in conſi.xvj.Thema tale eſt:Titius.in j.quæſti.quòd pœna dicitur,quando proprium aliquid abeſt, vel abſuturum eſt:ar-
154 gumē.l.damnum.& l.Proculus.ff.de dam.infect. Pōdera † dictionem,aliquid, quæ verificatur in qualibet re:licèt minima. l.ſi ſeruum.§.prætor ait.vbi Bart.ff.de acquir hæredi.l.mulier. §.fin.vbi gloſ.ff.de condi.inſtitu.gloſ.in clemen.j.in verſic.aut earum parte.de foro compe.Soci.in conſi.272.colum.v.verſ.7. Ista concluſio.lib.ij.& alibi ſæpè doct.ſi quando aliquis de proprio abeſt,aut abſuturum eſt,ſi ſola diminutio patrimonij, dicitur pœna.Quid dicendum,quando vaſallus in totum feudo priuatur,ſi remoueri à iure adminiſtrandi negotia aliena,ſi ius tantùm eligēdi,perdere, etiā pro vna vice,pœna dicitur: quid

dicemus

dicemus in amiſsione bonorum feudalium?ideò non ſine cauſa truffatur Iaſ.de iſta reſponſione in d.l.ſi conſtante. in princ. col.15.verſ.ſecúdò in cõtrarium.& in d.l.cũ quidem.col.iiij. in fin.verſ.contra principalẽ regulam.ff.de liber.& poſth.nec aliter tamen Iaſ.reſpondet.Præmiſſa tamen, quòd priuatio iuris, ſui,dicitur pœná,intelligo,quãdo priuatur quis ex delicto.Bal. in l.fin.C.de oper.liber.refert & ſequitur Iaſ.in d.l. venia. col. 155 pen.circa med.C.de in ius vocã. Conſideraui † reſponſionem facilem eſſe ad text.in d.§.porrò.nam text. ibi in princ. ponit aliquas cauſas ſpeciales priuationis,poſteà ponit vnam cauſam generalem,ex qua vaſallus feudo priuatur:videlicet quãdo iuſtitiam domino facere denegauerit.nõ intelligo iuſtitiã prout glo.ibi intelligit:ſed intelligo generaliter,quãdo vaſallus quid agit cõtra iuſtitiam fidelitatis, & vaſalli : quia iniuſtè ſe habet contra dominũ,non implẽdo ea,quæ expreſsè aut virtualiter conſtituentur in ſacramẽto fidelitatis.Poſteà text.incipit decla rare illam generalitatẽ,per exempla:quę multa ponit : quibus poſitis,ne per talia exẽpla regulam viſus eſſet reſtringere,ſubiecit idem eſſe in alijs ſimilibus cauſis. & ſic quòd vaſallus priuetur feudo ex alijs cauſis ſimilibus,illud nõ eſt per viam extenſionis:ſed ſecundũ proprietatem cauſæ generalis ab initio propoſitę,quãdo iuſtitiam domino nõ facit,id eſt,quãdo id quod 156 iuſtum eſt,ex forma fidelitatis domino non pręſtat quo † caſu etiã in materia pœnali & odioſa diſpoſitio generalis generaliter debet intelligi,quatenùs verborũ proprietas patitur.l.cùm de lege.vbi Aret.ff.de teſtam.c.ſi quãdo.de ſent.excõ.glo.in c. contra Chriſtianos.de hæreti.lib.vj.Calderi.in conſ.j.in tit.de conſangui.&affinit.& in conſ.24.in tit.de pręb.& in materia pœnali,ita tradit Dec.in d.l.factũ ſuũ.§.in pœnalib⁹.in prima limitatiõe.Apparet enim de mẽte legis,in d.§.porrò.ꝙ noluit ſe reſtringere ad aliquas cauſas priuationis:ſed generaliter voluit vaſallos priuari, quotiẽs aliquid cõmitterent iniuſtè cõtra dominũ.ꝙ à fide vaſalli abhorreret.&hãc reſponſionẽ puto ex ore mentis textus,in d.§.porrò.acceptam.Ad quẽ textũ etiam planior datur reſponſio & intellectus infrà hac eadem parte. ¶ Ex hac reſponſione habes comprobatam concluſionem negatiuam,quòd in pœnalibus nõ fit extenſio de ſimilibus ad ſimilia per identitatem ratiõis.& ſi aliqua dicta aut exempla in contrarium adducuntur,illa reperientur comprehendi ſub a' li qua ex fallentijs,quæ traduntur per moder.ad præmiſſam concluſionem negatiuã,videlicet per Decium in dict.l.in pœnali-

bus.& per Iaſo.in d.l.cùm quidam.ff de liber.& poſthu.
157 ¶Memorata concluſio † negatiua, quòd in pœnalibus nō fiat extenſio,per identitatem rationis, maximè & ſine dubio procedit,quando conſtitutio pœnalis cōtineret odium irrationabile:prout in l.quiſquis.C.ad legē Iul.maie.quòd filij puniantur propter delictum parētis.Ideò illa lex loquens in filijs,non extēditur ad filias:vt ibi habetur Bart.in l.j.ff.de verbo.ſignifi. Ange.in l.quicūque.C.de ſeruis fugi.Iaſ.in d.l.ſi quis id,quod. col.iij.in vj.limitatione ff.de iuriſd.omniū iud.Similiter in caſu d.l.quiſquis.quia cōtinet odium irrationabile,appellatione filiorum,non veniunt nepotes.Bart.in l.parti.ff.de adulter. ſimiliter non habet locū econtrà, ſi filius cōmittat crimen læſæ maieſtatis:quia propter eum non punietur pater.Salice.in d.l. quiſquis,refert & ſequitur Dec.in conſ.64.col.j. & ij.ſimiliter ſtatutū,quòd pater teneatur aſsignare legitimam pro filio delinquentem,nō habet locū in nepote:licèt nepos largè veniat appellatione filij: quia tale ſtatutū continet odiū irrationabile.Ray.de Forli.in l.lege Iul.§.j.ff.de ritu nup.Crotus in l.omnes populi.col.35.ff.de iuſti.& iure.Sed dicit aliquis ex doctrin. Bart.in d.l.j.ff.de verbo.ſign.iſta materia extenſionis in pœnalibus videtur reduci ad bimembrē diſtinctionem tantùm:quia aut odium eſt irrationabile,& non fit extenſio:aut eſt rationa
158 bile,& fiet extenſio.& hoc † quòd fiat extēſio,quando odium eſt rationabile,voluerunt Bald.& Ang.in l.libertinū.per illum text.C.de interdict.matri.vbi ſicut tutor prohibetur matrimonio iungere filio ſuo naturali & legitimo pupillam : ita & filio naturali:quia illa prohibitio eſt rationabilis:& conſequēter dicitur rationabilis pœna inde deſcendens. & tradit Baldus in alijs locis adductis per Dec.in d.c.in præſentia.col.17.verſ. tertia concluſio.de probatio.idem quòd fiat extenſio in pœnalibus,quando odium eſt rationabile : voluit Iaſ.in l.ſi priùs.col. 19.verſ.ego confirmo concluſionē Bart. ff. de oper.no.nuntia. ob id illud tantùm videtur conſiderandum in diſpoſitione pœnali,an odium ſit rationabile , vel non. & ſecundum hoc videtur dicendū , quod vbicúq; agitur de pœna propter delictum, quia talis pœna videtur rationabilis,faciēda videtur extenſio.
159 Solutio Bart.nō dicit ſimpliciter, † quòd in pœnalibus fiat extenſio , quando odium eſt rationabile , tantùm dicit , & tunc maſculinum concipit fœmininū.faciliùs autē maſculinum concipit fœmininum,quàm vnus caſus ad alium extendatur: quia in multis caſibus maſculinum concipit fœmininum ex propria
ſignificatione:

ſignificatione:vt habetur in d.l.j.ff.de verbo.ſignific.quo caſu non dicitur tractari de extenſione,& in caſibus in quibus non concipit fœmininum, de propria ſignificatione, ſaltem largè: imò maſculinum faciliùs concipit fœmininum,quàm verba capiantur largè aut impropriè.Corn.in conſ.96.col.iij.poſt med.
160 verſ.vltimò pondero.libr.iij.ob id nõ valet † argumẽtum,vbi odium eſt rationabile,maſculinum cõcipit fœmininum. ergo etiam fit extenſio ad aliam perſonam,aut ad alium caſum. Videmus etiam,quòd in diſpoſitione legis etiam odioſa & pœnali,maſculinum concipit fœmininum,modò odium nõ ſit irrationabile.Cyn.poſt Odoffre.in d.l.quicunque.C.de ſeruis fugi.Alber.in d.l.ſi quis id,quod.ff.de iuriſdi.om.iudi. Deci.in l. ij.nu.109.ff.de regul.iur.Corne.in conſil.233.col.j.lib.iiij.Iaſ.in d.l. ſi quis id,quod.col.iiij.in quinta limitatione.& tamẽ in lege pœnali nõ ſic fit extẽſio ad alias perſonas, aut ad alios caſus.
161 Secundò † maximè procedit dicta concluſio, quando aliquid de facto fit:quia ad illud non extenditur conſtitutio pœnalis: Calderi.in conſ.j.in titu.de hæreti.vbi quòd,clem.nolentes.de hæreti.excommunicans inquiſitores confiſcantes bona eccleſiarum etiam fiſco eccleſiæ,nõ habet locum in inquiſitore, qui nulliter, & de facto diſtribuit aliquos libros quorundam fratrum minorum,quos damnauit de hæreſi.

ARGVMENTVM.

Exceptionis ad regulam ſuprà firmatã negatiuè, quòd conſuetudo aut lex pœnalis,non extenditur ob identitatem rationis,maximè,vbi agitur de fauore publico,id fallit.Item,de fauore animæ,& piæ cauſæ.Item in materia priuationis feudi.

SVMMARIVM.

1 *Conſuetudo ſeu lex pœnalis extenditur ob identitatem rationis,vbi cauſa eſt fauorabilis,& conducens reipublicæ.*
2 *In pœnalibus qualis fieri debeat interpretatio,& nu. 3.*
4 *De delicti pœna fruſtrà quæritur,niſi prius conſtiterit de delicto.*
5 *Extenſio fit in pœnalibus,ne delictum remaneat impunitum, vbi agitur de fauore publico.*
6 *Conſuetudo aut lex pœnalis extenditur,ſi alio iure præſtatur occaſio delinquendi,propter modicitatem pœnæ.*
7 *Extenſio fit in pœnalibus & prohibitiuis,quando agitur de fauore reipublicæ,etiam in alia materia,quàm delictorum puniendorum.*

ne alterius, ſaltem de lata vocabuli ſignificatione.

35 *Conſuetudo aut lex pœnalis extenditur, quādo in alio caſu non reperitur certa pœna à iure ſtatuta.*

36 *Conſuetudo aut lex pœnalis extenditur in acceſſoriūs.*

37 *Diſpoſitio pœnalis extenditur ad illud, de quo loquitur ratione frequentioris vſus.*

38 *Conſuetudo extenditur, quando duo inuicem gradatim ſe habent.*

39 *Conſuetudo aut lex extenditur de caſu proprio ad improprium, propter cauſam honeſtatis ſeruandæ.*

40 *Renuntiatio iuris ſui non inducitur ex actu, qui fit propter honeſtatem ſeruandam.*

41 *Iuramentum de parendo mandatis alicuius, intelligitur de honeſtis.*

42 *Conſuetudo contra honeſtatem, nō valet: nec poteſt à principe approbari.*

43 *Conſuetudo ſeu ſtatutum etiam exorbitans, an trahatur ad caſum præſumptum.*

44 *Maritus lucrans partem dotis ex forma ſtatuti, an lucretur partem dotis præſumptæ & nume. 46.*

45 *Iuris præſumptio, dicitur liquidiſſima probatio.*

47 *Statutum deferens lucrum dotis marito, extantibus liberis primi matrimonij, moderatur & reſtringitur, vt ſolùm tantum lucretur, quantum vnus ex liberis primi matrimonij, cui minus relictū ſit. Et quid ſi ſtatutum ſit correctorium iuris communis. nume. 48.*

49 *Conſuetudo aut ſtatutum cōtra ius, recipit interpretationem paſſiuam à iure communi.*

50 *Conſuetudo, etiam contra ius, an requirat ſcientiam principis, ſicut præſcriptio.*

1 VIDEAMVS † modò de aliquibus limitationibus, quæ tradūtur ad hanc regulā negatiuam, quòd conſuetudo aut lex pœnalis nō extenditur ob idētitatem rationis. Inter aliàs limitatiōes datur vna vt nō procedat, quando agitur de puniēdis delictis, aut illicitis coërcendis: quia tunc dicitur agi materia fauorabilis & vtilis reipublicę, vt delicta puniātur, ob id fit extēſio. Bart. in l. queādmodum. C. de agric. & cenſi. lib. xj. Roma. in cōſ. 105. in ſecūdo dubio. Iaſ. poſt Alex. in d. l. cùm quidā. col. pe. in quarta limitatione. ff. de lib. & poſthu. idē Iaſ. in l. ſi certis annis. col. ij. verſ. Secūdò, moueor. C. de pact. in l. j. col. fi. C. de trāſactio. Dec. in d. l. factū ſuum. §. in pœnalibus. in quarta fallētia. ff. de reg. iur. in cōſ. 65. col. ij. Felin. in c. trāſlato. col. v. de conſtit. & in c. nōnulli. col. 21. de reſcript. Ideò ſtatutū permittens bānitum impunè occidi poſſe, dicitur fauorabile: quia ob bonū pu-

blicum.l.ij.vbi Bart.& alij.C.quã.liceat ſine iudi.ſe.vindi.Bart. in l.omnes populi.in ij.q.tertiæ q.princi.ff.de iuſti.& iur.Iaſ.in conſ.133.col.pe.in fin.lib.j.& in l.vbi pactũ.col.v.C. de tranſact. addo Bald.in cõſ.491.Viſa petitione.poſt med.lib.iij.de quo tamen latiùs per Moder.in c.quæ in eccleſiarũ.de conſtit.Aduertendum circa hãc limitationem: quia Corne.in conſ.233.col.ij. lib.iiij.reputat hoc dictũ Bart.in d.l.quẽadmodum.mirabile & valdè pulchrũ,ſi verũ ſit,quaſi voluerit ridere de hoc dicto,& illud pro omninò falsò habere, & dubiũ facit contra iſtud dictũ:
2 quia † in pœnalibus fit interpretatio in benigniorẽ partẽ.l. de interpretatione.& l.præſens.ff. de pœnis. & vbi pœna pluribus modis intelligi poteſt,intelligitur de mitiori. Bald.in l.fi.per illum text.cũ gl.C.quæ res vẽdi.non poſ.Similiter.in dubio fit interpretatio,vt pœna locum non habeat.ideò in dubio cenſetur quis cõdẽnatus ex cauſa,quę nõ infamat.l.hæ eiñ.ff.de ſuſpect. tut.Ioã.de Ana.in c.qualiter.§.ad corrigẽdos.col.iiij. de accuſ. ſimiliter in dubio cẽſetur propoſita actio,quę nõ infamat. Alexan.in l.certi condictio.in prin.ff.ſi cert.petat.& in l. Gallus.§. ſi eius,qui filiũ.col.ij.ff.de lib.& poſth.Dec.in c.ex literis.col.v. in fin.de cõſtitu.in c.at ſi clerici.in prin.col.16.verſ. itẽ & ſecundò cõmunis opi.& in c.dilecti filij.col.fin.verſ. iſta limitatio.de
3 iudi. Ad iſtud † argumentũ reſpondet Iaſ.in d.l.cũ quidã.col.fi. ff.de lib.& poſth.quòd procedit in dubio,quãdo nõ cõſtat delictum eſſe cõmiſſum,vel quãdo non conſtat de qualitate criminis,vt ſic abſoluatur quis in dubio, quãdo nõ conſtat delictum eſſe cõmiſſum,vel ſi cõſtat:ſed nõ de eius qualitate, mitior imponatur pœna:quæ reſpõſio animo meo nõ ſatisfacit:quia docto.loquẽtes de materia extẽſionis in pœnalibus,præſupponũt delictum eſſe cõmiſſum,& de eo cõſtare. Similiter in d.l. interpretatiõe.& l.ſi pręſes.præſupponitur cõſtare de delicto & eius
4 qualitate.quia † fruſtrà aliàs quęritur de pœna delicti,cùm de delicto prius omnibus conſtare oporteat.l.j.§.itẽ illud.ff.ad Sil la.l.ſi quãdo.in verſ.patefacta.vbi Iaſ.poſt Bald.in iiij.not. C.vnde vi. Ang.in l.certũ.ff.de confeſ.Iaſ.in l.iuſiurandum,quod ex conuẽtione.§.fi.col.vij.ff.de iureiur.& plenè conſtare debet de delicto,nec coniecturæ ſufficerent. Dec. poſt Abb.in c.j. in fin. de offic.deleg. Præterea d.l.ſi præſes.loquitur, quãdo fuit præpoſita vis publica,& vis priuata.& iudex in ſentẽtia ſimpliciter, declarat reũ vim feciſſe, nõ declarando de publica vel priuata: dicit tex.quòd intelligitur de vi priuata in mitiorẽ partẽ.Si dicamus iſtud ideo eſſe,quia accuſator nõ probauerit de vi publica,il-

ca,ille text.non procederet:quia tunc non interpretaretur ſententia de vi priuata,vt mitior pars accipiatur:ſed quia non fuit
5 probatum de vi publica. Ideò † puto aliter reſponderi poſſe,videlicet,quòd dictũ Bart.in d.l.queadmodum.intelligatur,quãdo aliâs ſi extẽſio nõ fieret in pœnalibus, delictũ remaneret impunitum. Tunc enim dicitur agi de fauore publico,& materia dicitur fauorabilis. ob id fit extenſio,ne delictum remaneat impunitum:ſed ſi ceſſante extenſione delictum nõ remaneret impunitum,ſed puniretur quidẽ,mitiùs tamen:tunc nõ fit extenſio in pœnalibus:ſed procedunt illa iura,in l.ſi præſes.& l.interpretatione.ff.de pœn. Ita not.declarat & reſpondet Bart.in l.ij. §.exercitum.ff.de his,qui not.infamia. refert & ſequitur Dec. in l.ij.nu.109.ff.de regu.iur. Ad quam declarationem ſi Corne. aduertiſſet, non dictum hoc pro tam mirabili habuiſſet,nec illud in dubium reuocaſſet.

¶Infertur ex hac declaratione,quòd licèt diſpoſitio pœnalis cõtineat odiũ rationabile,vt delictũ puniatur.Si tamen citra extẽſionem delictum impunitum nõ fiat:quia alia lege mitiùs tamẽ
6 puniatur,tunc extẽſio non fiet. Aduertendũ tamen † hîc puto, quòd ſi delictũ alio iure ita breuiter aut leniter puniatur, quòd occaſio delinquẽdi videatur præſtari,quæ occaſio pręſtari dicitur ex modicitate pœnæ.l.ſi in operis.C.de pœnis.Dec.in l.j.in prin.col.iij.ff.quod quiſq; iur.& in c.cognoſcentes.col.j.de conſti.Putarẽ tunc legẽ aut conſuetudinẽ pœnalẽ extendi:quia adhuc militat ratio fauoris publici: ne delictũ remaneat impunitũ.tolli enim debet occaſio delinquẽdi.l.j. in prin.ff.nau.caup. ſtabu.l.j.§.fi.& quod ibi not.ff.quẽad.ſerui.amit.c.emendari.j. q.j.nec valet lex,per quã occaſio datur delinquendi.c. erit autẽ lex.iiij.di.c.ex parte.vbi Abb.in ij.no.de cõſuetu.c.fi.eod.tit.c. flagitia.22.q.vij.l.cõuenire.ff.de pact.dota.& iſte caſus occurrit mihi primo anno doctoratus mei, quum iudicem Cunei agerem: & falſi quæſtio ageretur:nã fuit exhibitũ ſtatutum quoddam , loquens de falſitate, per quod falſi reus leuiuſculè mulctari debet, ad pœnam pecuniariam ſolidos.20. turon. (ſi non fallor) non excedentem . interpellabar ad obſeruationem iuriſiurandi, quod præſtant iudices de ſtatutis illius loci obſeruandis. Dixi ſtatutum illud infirmum ac nullum eſſe, tanquam occaſionem præſtans delinquendi . & quòd iuramentum iudicis generale de ſtatutis obſeruandis, reſtringitur ad ſtatuta valida , & iuſta non inualida , & inique l. prima.ff. de de his, qui ſunt ſui vel alieni iuris . vbi doctores capitulo

j.de iureiuran.lib.vj.l.ſi procurator.ff.de condi.indebi.vbi latè moder.&magis miratū oportet interpellatū me fuiſſe ad obſer uantiam illius ſtatuti turpiſsimi,per tertium,cuius non intererat, virū alioqui non obſcurum , quem illud veriùs deſideratum decuiſſet,vt ſtatutum illud incendio traderetur. Iſta pri-
7 ma † limitatio ampliatur vt procedat nō ſolùm, quādo agitur de fauore publico,vt delicta puniantur: ſed etiā ſi aliâs agatur de fauore reipublicæ in alia materia:quia fit extenſio etiam in pœnalibus & prohibitiuis. l.cætera.§.hoc ſenatuſconſultū.vbi Iaſ.in quinto nota.ff.de lega.j.& faciūt nota.per Feli.in c. nōnulli.col.21. de reſcript. vbi ꝙ diſpoſitio cōcernens vtilitatem publicam,dicitur fauorabilis:licèt ſit cōtra ius aut exorbitans.
8 ¶Secunda datur † limitatio per Deci.in d.§.in pœnalibus, per Iaſ.in d.l.cū quidam.in fi.quando aliâs conſuetudo aut lex pœnalis fieret eluſoria. Addo Anto.de Butr.in diſpu.incip. Bononienſis.in fine tertij dubij.vbi,quòd fit extenſio in materia pœnali,quando aliâs magna plaga legi inferretur: quia lex fieret eluſoria.refert & ſequitur Soci.in conſ.240.col.iiij. verſ. quinimò dixit.lib.ij.idem voluit Corne.in conſ.303.col.penul. poſt med.lib.iij.& faciliùs,quæ ſcripſi ſuprà in 15.limitatione.
9 ¶Tertia † datur limitatio,quādo duo ſunt æquiparata per legem antiquā:quia tunc lex aut cōſuetudo pœnalis diſponens ſuper vno,extēditur ad alterū.ita Deci.in d.§.in pœnalibus. in quinta fallentia.Iaſ.in l.ſi priùs.col.19.verſ.iij.pro concluſione Bart.ff.de operis nou.nuntia.Socin.in l.Gallus. §. videndum. in fin.ff.de liber.& & poſthu.per text.in c.ad audientiā.&in c. cùm dilectus.& vtrobique Abb.& Imol.de cleric. nō reſident. ſed iſtud intellige ſecundū ea,quæ latiſsimè ſuprà dicta ſunt in 14.limitatione.& ex hac limitatione infertur ad declarationē dicti Fulgo.in d.conſ.23.quia cōductor ad longū tempus æquiparatur emphytheotæ,cùm habeat ius in re.
10 ¶Quarta † datur limitatio, vt nō procedat quando agitur de ſalute animæ & peccato euitando:quia tunc fit extenſio etiam in pœnalibus & odioſis.Ioan.Andr.vbi Abb. multū extollit in c.ex tenore.qui filij ſint legiti. Abb.in c.quæſiuit.de diuor.Bartol.& moder.in authen.ſacramenta puberū .col.pen.& ibi Iaſ. col.16.C.ſi aduer.vendi.vbi extēdunt illam authen.ad alios cōtractus:quia agitur de ſalute animę, vt iuramentū obſeruetur: & tamen illa diſpoſitio eſt odioſa,& exorbitās à iure cōmuni. Addo Ancha.in conſ.394.Iſta allegata.vbi,quòd diſpoſitio introducens pœnā pro ſalute animarum & augmento ſcientiæ &
virtutis,

virtutis,id eſt,vt per timorem pœnæ incitetur quis ad bonum animę,ſcientię & virtutis,pœnalis nõ dicitur:infert propterea diſpoſitionem c.licet canon.& c.cùm ex eo.de elect. libr.vj.per quam diſpenſatus ob cauſam ſtudiorum,finito tempore ſtudij, tenetur ſe promoueri facere intra annum ad ordinem diaconatus & ſubdiaconatus, ſub pœna priuationis beneficij, extendi etiam,quando eſſet cum aliquo diſpenſatum ratione minoris ætatis:quòd niſi finito tempore minoris ætatis ſe faciat intra annum promoueri,pariter priuatus ſit beneficio:quia diſpoſitio dict.cap.cùm ex eo.introducta fuit pro ſalute animarum, & pro augmento ſcientiæ & virtutis, ob id fauorabilis potiùs dicitur,quàm pœnalis.

11 ¶ Quinta datur † limitatio,vt non procedat, quãdo abſurdum reſultaret,ſi non fieret extenſio in pœnalibus.l.ſi vxor.§.j.ff.de adulte.vbi etiam vxor de facto,aut putatiua punitur adulterij nomine,ſicut vera vxor.& ſic lex pœnalis loquẽs de vxore,extenditur ad eam,quæ verè vxor non eſt:ſed de facto.quem tex. pro parte contraria citat Iaſ.in d.l.cùm quidam.col.pen. verſi. tertiò & fortiùs.ff.de lib.& poſth.nec aliter reſpondet ad illum tex. niſi quòd ibi agitur de fauore publico,vt delictum puniatur.ſed iſta reſponſio nõ ſatisfacit:quia vt ſuprà dixi, iſte fauor publicus non conſideratur,niſi vbi delictum remaneret impunitum. Sed licèt talis vxor putatiua non puniatur, vt vxor de adulterio:puniretur tamen tanquàm de ſtupro,ſi fuiſſet virgo vel vidua.Sed rationem illius textus puto eſſe:quia niſi fiat extenſio,ſequeretur abſurdum, quòd vxor putatiua & de facto eſſet melioris conditionis,quã vera vxor. quod eſſe non debet.l. iij.§.j.ff.de donat.inter vir.& vxor.vbi,quòd etiã vxori putatiuę donari non poteſt.Pro hoc glo.in c.plerunquè.de dote poſt diuor.reſti.vbi, quòd vxor putatiua ita perdit dotem propter adulterium,ſicut vera vxor,ne plus tribuatur vxori putatiuę & de facto,quã veræ vxori.refert & ſequitur Pau.de Caſt. in conſil.147.Reuocatur in dubium.& in conſi.154.Pro iſta domina. col.ij.poſt med.lib.ij.vbi idem in tutore putatiuo, & minùs legitimo,quòd ita punitur non reddendo rationem adminiſtrationis,ſicut verus tutor.tenendo in hoc contra glo. in l.conſen-

12 ſu.in verſi.ſibi,C.de repud.vbi glo.voluit,quòd talis † vxor putatiua non perdat dotem propter adulterium. ſed dicit Paul. quòd docto.in d.c.plerunquè.communiter tenent cõtrarium. nam docto.ibi conſiderant intentionem mulieris, quæ ſecundum eius intentionem adulterium commiſit:vt ibi per Innoc,

in finalibus verbis.& per Abb.qui dicit opin.glo.eſſe communem.Similiter curator putatiuus non debet eſſe melioris conditionis,quàm verus.ob id ſicut verus curator non poteſt donationem accipere ab adulto:ita nec putatiuus.Pau. de Caſt.in conſi. 352. Curator.col.ij.poſt med.lib.j. Similiter licèt reſeruatio beneficiorum ſit odioſa,glo.in c.fin.in verbo: ſimilibus. de verbo.ſignif.lib.vj.tamen reſeruatio Papæ de beneficijs, quæ Titius obtinet:locum habet etiam in beneficio,quod Titius de facto tenet,ne occupator ſit melioris conditionis,quàm verus poſſeſſor. Rota deciſ.274.not.quòd vbi Papa.in antiq.& quod ſcribit Rota deciſ. 366 no.quòd ſufficit in antiq. Sed glo.in d.l.conſenſu.C. de repud.ſimpliciter ſequitur Alexã. in l.cũ dotem.§.fi.col.ij.ff.ſolut.mat.dicens eſſe ſimilem glo. in d.c.plerunquè.Sed certè glo.in d.c.plerunquè. eſt omninò diſsimilis glo.etiam in d.l.conſenſu. ſimpliciter ſequitur Bertachi.in ſuo repertorio,in verb.adulter.verſic.43.in verb. maritus adulter. verſi.iij.& in verb.vxor adultera.ver.vij.Pro gloſſ.etiam in d.l. conſenſu.facere videtur Cald.in cõſ.j.in tit.de hęret.vbi, quòd diſpoſitio clem.volentes.de hæret.excommunicans inquiſitorem confiſcantē bona eccleſię nõ habet locũ in inquiſitore:qui de facto diſtribuit certos libros fratrũ minorũ dannatorum de hęreſi.Sed reſponderi poteſt ad dict. Cald. quòd ibi inquiſitor non dabat operam rei naturaliter prohibitæ. Nec ex dicto Calde.ſequitur abſurdum,quod delinquens ſit melioris conditionis,quàm non delinquens, ex quo confiſcatio bonorum contra hæreticos per alia iura permiſſa erat. Pro dicta glo. † etiam
13 in d.l.conſenſu.facit dictum Card.poſt Lapum in cle.j.col.ij.q. iij.de priuile.vbi,quòd illa cle.puniens religioſos,non habet locum in religioſis de facto: quorũ religio eſt reprobata: quia in eis non cõuenit qualitas religionis. Quod dictum ſequitur Felin.in d.c.accedentes.col.iij.de præſcrip.Sed aduerte: quia Cardin.fundat ſuum dictum ſuper glo.in c.ij.in verb. quãcunque. ne cleri.vel mona.lib.vj.quam glo.dicit optimè facere. Sed nihil facit.nam text.prohibet,ne proceſſus religionem quancunque habitum temerè admittat gloſſ.dicit quancunque ſcilicèt approbatam.Cui mirùm,ſi talis expoſitio fieri debet tanquàm omninò neceſſaria:quia ſi religio ſit reprobata: in ea, quis manere non debet.tunc diuerſa eſt ratio inter religionem veram, & eam,quæ de facto eſt. Nec militat tunc abſurdum aliquod, quòd non ita puniatur dimittens habitum religionis reprobatæ,ſicut approbatæ,cùm omninò habitum dimitti oporteat:
ſecus in

ſecus in adulterio vxoris putatiuæ: quia illud nunquàm erat licitum.& contra Cardi.facit text.per eum alleg.in c.eum,qui. de præbend.lib.vj.vbi intruſus,in ſui odium habetur pro poſſeſſore legitimè,ne ſequatur abſurdum, quòd ſit melioris conditionis,quàm legitimus poſſeſſor.& ibi glo.concord.allegat nota ad illum tex.benè reſpondet Cardi.quia text. non fundat ſe in ratione noua Card.ſed in alia ratione,ne ſtultus aut inuaſor ſit melioris conditionis, quàm ſapiens aut bonus. quæ ratio apertè cõfundit dictum Card.nec ad eam aliquo modo reſpon
14 det Card.Rurſus† contra Card.& Felin.adduco Io. And. Abb. & doctor.in c.j.de cleri.coniug.vbi,quòd clericus de facto contrahens matrimonium, ita priuatur beneficijs, ſicut legitimè contrahens: ne aliâs ſit melioris conditionis de facto agens, quàm legitimè. & tamen qualitas matrimonij non conuenit. ſed ſatis eſt eum matrimonium contraxiſſe,quò ad eius intentionem: & quantum in eo fuit.ſequitur Anchar.in conſi.iij.iiij. In hac cauſa.col.iij.verſi.& hac ratione tollitur. Roma.in conſil. 443.Dubitatur.col.ii. quotiens enim actus de ſui natura eſt illicitus,ex actu nullo pœna imponitur.l.nemo martyres. C.de ſacroſanct.eccle.iuncta glo.l.eum,qui duas.C.de adult. Dec.in cap.ex tenore.col.iij.circa fin.de reſcript.qui tamen Dec.videtur ſibi contrariari in conſi.166.Eandem declarationem, quòd ex actu nullo,aut qui de facto ſit. imponatur pœna, quando aliâs ſequeretur abſurdum,quòd delinquens eſſet melioris conditionis,quàm non delinquens:voluit Ripa in l.j.col.iiij. circa fi.ff.de vulga.ſed adulterari & ſtruprari de ſui natura eſt reprobatum.Præterea Felin.vbi ſuprà, allegat alia facientia, nec re-
15 ſpondet.Econtra autem beneficium † aut priuilegium competens vero matrimonio,non habet locum in matrimonio putatiuo.Ideò ſtatutum de lucrando dotem per maritum non habet locum in marito putatiuo.Bal.Ang.& Sali.in l.j.C de con di.ob cauſ.Alex.in l.ſi cùm dotem.§.fi.ff.ſolut.mat.Ripa in ru
16 bri.ff.ſol.mat. col.16. poſt med. † Et pro hac quinta limitatione,ꝙ fiat extenſio in pœnalibus qnando aliâs ſequeretur abſurdum adduco glo.in c.ſtatutum.in verſi.volumus.de hęret.lib. vj.vbi,ꝙ diſpoſitio illius c. pœnalis,quòd filij hæreticorũ non admittentur ad aliquod beneficium eccleſiaſticũ,nec officium publicum,vſque ad ſecundam generationem, extẽditur etiam ad filios hæreticorum illegitimos:ne aliâs ſequatur abſurdum, quòd plus tribuatur luxurię,quàm caſtitati.quam glo.refert & ſequitur Dec.in c.in præſentia.col.17.verſi.tertia concluſio.de

probatio.& ex hac quinta limitatione poteris diſſoluere plurimas deciſiones,quæ adducuntur contra hanc regulam, negatiuam.nam in pluribus videbis,quòd ideò fit extenſio in pœnalibus,ne aliâs ſequatur abſurdum:ſicut etiam ſuprà vidimus in 16.limitatione,quòd cõſuetudo correctoria iuris communis, extenditur:ne aliâs ſequatur abſurdum.

17 ¶Sexta datur † limitatio,vt non procedat, quando agitur de fauore piæ cauſæ: quia tunc fit extenſio, etiam in pœnalibus. Ita Deci.in d.§.in pœnalibus.Iaſ. in d.l.cùm quidam. in d. l.ſi prius.col.19.verſi.ſecundò moueor.ff.de oper.nou. nuntiat. in d.auth.quas actiones.col.vij.in fi.in quinta limitatione.

18 ¶Septima datur † limitatio, quando ratio eſt expreſſa in lege pœnali:quia tunc fit extenſio ad alios caſus,in quibus viget eadem ratio l.cùm mulier.vbi Alex.ff.ſolut.matri.Gemi. in ca.ſi ciuitas.§.j.in prin.de ſent.excom.lib.vj.& in conſ.ij.in fi.Deci. in d.§.in pœnalibus.in vij.fallen. Iaſ.in l.j.col.ij.in fi.verſi.vj.facit.ff.in ius voc. vt eant.in d.l.cùm quidam.col.fin.in v.fallentia.ff.de lib.& poſth. Addo Anch.in conſi. 304. Iſta alleg.poſt med.verſi.poſtremò etiam aduertendum.vbi, quòd diſpoſitio pœnalis extenditur ex mente diſponentis.c.ſi poſtquã. de electio.lib.vj.mens autem colligitur ex ratione expreſſa. Bald. in l.non dubium.C.de legib.& quòd mens colligatur ex ratione, eſt text.in d.l.cũ mulier.j.ff.ſolu.matr.in l.ſcire oportet.§.oportet.ff.de excuſ.tuto.in l.cùm pater.§.dulciſsimis. ff.de leg.ij. l. vxorem.in princ.vbi Bart.ff.de lega.iij.c.intelligentia.de verb. ſign.glo.in l.ſi in venditione.in fin.in glo. nota cauſam verborum.ff.comm.præd.Bald.in conſi.ij. Verba ſtatuti.col.ij.libr.j. mens enim & ratio idem ſunt.Dyn.in c.vlt.de reg.iur.lib.vj.refert & ſequitur Bald.in conſ.200.In cauſa iſta.col.ij.lib.iij. Pau. de Caſt.in cõſi.148.Viſo & examinato puncto.col.ij.lib.j. Ale. in conſi.52.col.ij.ver.ſecũdò confirmo.lib.j. Imò voluntas aut mens diſponentis magis colligitur ex ratione,quàm ex verbis. Bald.in conſ.121.A capite.col.iij.ver.ſed hic eſt aduertendum. lib.iij.per text.in l.iuriſgentium.§.pactorum. ff. de pact.& iſto caſu,quando ratio eſt expreſſa in diſpoſitione pœnali,extenſio fieri non dicitur,cũ veniat caſus non expreſſus ex mente legis. Anch.in d.conſi.304.in fi.& dixi ſuprà in materia extenſionis in correctorijs.Fortiùs voluit Curt.Senior in conſi.50. col.19. prin.ꝙ extẽſio fit in pœnalibus ex idẽtitate rationis finalibus, 19 quæ colligitur ex proœ.¶Ex hac vij. † limita. inferri poteſt ad aliã reſponſionẽ ad text.in d.c.j.§.porrò.quæ fuit pri. cauſ.bene.amit.

ne.amit.vbi in materia priuationis feudi, & ſic pœnali fit extẽſio.de cuius intellectu&ratione ſuprà vidimus.Nam vltra præmiſſa videtur,quòd reſponſio planior accomodari poſsit ad illum textum:quia videlicet ratio,ibi fuit expreſſa, cur priuaretur ex illis cauſis ibi expreſsis.nam dicit text.quòd & naturalis & ciuilis ratio ſuadet prædictis modis feudum debere amitti. quæ coligi poteſt,ſi quis ſcrutatus fuerit ſubtiliter conſtitutiónem:in qua enumerantur cauſæ exhæredationis & ingratitudinis & repudij:quibus liberi exhæredantur, matrimonia diſſoluuntur,& donationes reuocantur.& ſic text.exprimit rationem,cur ex cauſis ibi declaratis & enumeratis vaſallus feudo priuetur:quia videlicet apparet ex talibus cauſis de ingratitudine ipſius vaſalli,contra dominum.& ſic fundatur ratio priuationis feudi ſuper ingratitudine.itaque cùm ratio priuationis fuerit expreſſa:non mirùm,ſi ſit extenſio ad alias cauſas,in quibus militat eadem ratio ingratitudinis. & iſta ratio & reſponſio videtur mihi clara, & ſine aliqua difficultate.¶Non omitto circa illum text. in d. §.porrò. quod Crotùs in d.l. omnes populi. colum. xxxiij.in fi.verſicu.ſecunda cõcluſio.voluit ſub tili medio effugere difficultatem illius text. ponendo eum in materia iuris exorbitantis aut limitatorij:in qua materia faciliùs fit extenſio, quã in pœnalibus.Sed neſcio vbi Crotus iſtud ſomniauerit:cùm ibi non agatur de materia correctoria exorbitanti,nec limitatoria:ſed tantùm pœnali.& doct.omnes laborantes circa illum text.eum ſolùm allegant in materia pœnali.

20 ¶Sed aduerte: † pro declaratione huius ſeptimæ limitationis: quòd ſi in ſtatuto pœnali aſsignetur ratio, vt delicta puniantur, quæ etiam ſola ratio videtur aſsignari poſſe, quando agitur de delictis puniendis,ex hac ratione expreſſa non puto extenſionem fieri poſſe,niſi prout ſupra dictum eſt,quandò aliâs delicta remanerent impunita.Si verò delicta per aliud ius debito modo puniantur,induci non debet correctio alterius iuris: etiã ꝙ per aliud ius mitior pœna imponatur modò pœna nõ ſit adeò mitis,ꝙ per eã occaſio detur delinquẽdi: vt ſuprà diximus in prima limitatione ad regulã negatiuã,q; in pœnalibus nõ fit extenſio.¶Contra iſtam tamen ſeptimam limitationem tenet Soci.in l.ſerui electione.§.j.colum.iij.poſt med.verſicu.ſed iſta ratio ita deducta.ff.de lega.j.ibi voluit, quòd in pœnalibus nõ fiat extenſio ex idẽtitate rationis expreſſę,niſi caſus,ad quem volumus extendere,comprehendatur ſub verbis legis,latè ſumpto vocabulo.

21 ¶Octaua.datur † limitatio, vt non procedat regula negatiua, vbi maior eſſet ratio in caſu non expreſſo: quia ex maioritate ratiõis ſit extẽſio etiã in materia pœnali. Alex.in add.ad Bal.in l.mãcipia.inver.turbãs.C.de ſer. fug.Roc. de cur.in rep.d.c.ſi. cha.3;.in 7.limit.vbi tñ Alex.nõ allegat:ſed tantũ dicit, quòd iſtud præſupponit Anto.de Butr.in d.ca.fin.dum dicit non fieri extẽſionem à paritate rationis:ergo ſecus ſentit,vbi eſſet maior ratio. Ad idem facit tex.in l.qui indignus.ff.de ſena.vbi ſententia pœnalis,per quã indignus quis declaratur inferiori dignitate,extenditur ad maiorem dignitatem, & ordinem, per argumentum à maiori. Ad idem text.in l.cui pacto.ff.de ſeruis expor.vbi pactum pœnale,per quod interdicitur alicui pomerio,aut ſuburbijs,extenditur ad ciuitatem, vt à fortiori ad ciuitatem accedere non liceat. Ad idem tex.in l.relegatorum.§.poteſt.ff.de interdi.& relega.vbi prohibitus per ſentẽtiam ab honore minori, à fortiori cenſetur prohibitus à maiori. Ad idem adduco Deci.in c.ij col.x.in fi.verſic.poſtremò ſupereſt. de probatio. & in conſilio.333.colum.iij.in pcinc.vbi,quòd ſtatutum contra ius commune,extenditur à maioritate rationis.&quòd à maiori licitum ſit arguere in pœnalibus:tradit Bald. in l.transigere.in octaua.oppo.C.de tranſac.vbi quòd ſicut non eſt licitum tranſigere ſuper adulterio,ita & à fortiori nec ſuper raptu.

22 Sed contra † iſtam limitationem arguitur ex eo, quòd no.glo. & doct.in d.authen.quas actiones,vbi,quòd in correctorijs nõ fit extẽſio,etiam à maioritate rationis.& ibi Iaſ.hoc firmat colum.vj.verſicu.ſit ergo firma regula.& idem Iaſ.in l.fratres.colum.iij.verſicu.ſi velis tenere oppoſitum.C.de inoffi. teſtamẽ. in authen.non licet.colum.ij.C.de lib.præ.Imol. in conſil.64. Are.in conſ.27.Proponitur.colum.ij.poſt med.verſic. non ob. quòd melior.Cor.in conſ.271.col.iiij.poſt med.lib.iiij.Curtius iunior,in conſ.vj.colũ.vj.poſt med.& hanc opin.dicit communem Deci.in l.non debet,cui quod plus.nu.iiij.ff. de reg.iuris, quicquid aliter voluerit idem Deci.ſibi contrarius, in d. conſi. 333.col iij.circa prin.verſi. & ad idem facit poſt Imo. in d.§.de viro.ſi nõ ſit extẽſio à maioritate rationis in correctorijs:multò minus fieri debet in pœnalibus,aut ſaltem eadẽ ratione fieri non debent in pœnalibus,qua in correctorijs prohibetur. &

23 quòd in materia pœnali non †valeat argumentum à maioritate rationis,tradit Bald. in authen.ex teſtamento.col.iiij.C.de ſecund nupt.ſequitur Curt. ſenior, in conſ.45.colum.viij.verſic.it.quia in materia. Hanc difficultatem non reperio tactam per ali-

per aliquem doct. quem legerim, nec omnes legiſſe me fatear: præcipuè, quòd belli tam prolixi & calamitoſi aduerſitate fractus, cauſis forenſibus operam dare coactus ſum: vxoris atque li
24 berorum pondere non ingratò tamen grauatus. Puto † quòd in pœnalibus extenſio non fiat à maiori, niſi eo caſu, quo ſi extenſio non fieret, reſultaret abſurdum: puta quando alicui interdicitur dignitate inferiori, vel acceſſu ad ſuburbia, nonne pluſquam abſurdum eſſet, ſi obtinere poſſet dignitatem maiorem, vel ſi ad vrbē ingredi poſſet? & ita abſurditatē conſiderāt iura ſuprà allegata: maximè tex. in d.l. cui pacto. Similiter in l. nec in ea. ff. de adulte. vbi ſicut licitū eſt patri adulterū & adulteram occidere impunè: à fortiori poterit contumelia afficere. nam abſurdiſsimum videretur, puniri quem pro contumelia in eum commiſſa, qui homicidij nomine minimè teneretur. Idē in alijs exemplis adductis per moder. in l. in ſuis. ff. de liber. & poſth. per Deci. in c. quia in tantum. de præben. in quibus in delictis & pœnalibus arguitur à maiori. nā inconueniens, quòd abſurdum ſequeretur, niſi ita liceret arguere quo caſu ne abſurdum inducatur, extenſio fit: vt ſuprà diximus in v. limitatione. Confirmatur iſta declaratio ex eo quod ſcribunt Barto. & docto. communiter in d.l. tranſigere. C. de tranſact. vbi, quòd illa lex prohibens tranſigi ſuper adulterio, non extenditur ad raptum: licèt raptus ſit grauior adulterio. Ex hac declaratione infertur, quòd ſi per ſtatutum aut conſuetudinem imponatur aliqua magna pœna pro aliquo delicto, ratione aliqua: puta fre
25 quentiæ illius delicti, aut aliter: cū ſecundum † locorum diuerſitatem, delictorum etiam qualitas varietur, reſpectu magnitudinis. nam in Francia falſitas capitaliter punitur, per edictum regium: non itidem ſeruatur apud alias regiones, imò vt ſuprà dictum eſt, apud Cunceares delictum falſitatis tenuè reputatur ex eorū ſtatuto, quod pœnā perbreuē cōſtituit: licet illud obſeruari nō arbitrer. Similiter per legē Iuliā crimē adulterij capitaliter punitur: quæ tñ pœna apud poſteros in diſſuetudinē abijt,
26 his in quā caſibus † nō puto legē aut conſuetudinē pœnalē extēdi ad maiora delicta, arguēdo a fortiori: quia ceſſat abſurdū, modò & ipſū delictū maius impunitū nō maneat. Quid cū abſurdū videatur ſi aliquod delictū: quod min⁹ videatur ex aliqua cauſa acerbius vindicetur, quā aliud crimē quod graui⁹ viſū ſit?
27 videmus † cū. p pœna furcarū, eſt maior, quā pœna capitis: quia pœna furcarū eſt magis ignominioſa. Bar in l. capitali. §. ferè. ff. de pœnis. in l. deſertorem. in princ. ff. de re militar. Bald. in l.

omnes. C. de delato. libr. x. vbi ſi quis fuerit condemnatus pœna furcarum & pœna capitis diuerſis ſententijs, & non poteſt conſtare pro quo delicto prius fuerit condemnatus, caput amputari debet: quia eſt mitior pœna, quã furcarũ. ſequitur Ioan. de Ana. in c. ij. colum. x. de colluſio. dete. tradit Soci. in cõſ. 157. colum. ij. lib. ij. & tamen pro furto furcis quis ſuſpendetur: & pro homicidio decapitabitur: cũ homicidium infinitis partibus
28 ſit grauius furto. Nec placet † dictum Decij in c. at ſi clerici. in princ. colum. v. in ſeptimo nota. de iudi. & in conſ. 65. colum. ij. quòd vbi pro furto maior pœna imponitur, quã pro homicidio, tunc furtum dicatur delictum grauius homicidio. quia cũ grauitas delictorum inſit ab ipſa natura, non poteſt lex facere, quòd delictum maius, dicatur minus, & econtrà. §. fin. inſti. de iure natu. gen. & ciui. l. eas. ff. de cap. dimi. Nec ſtatutum dicitur facere delictum maius, quod verè minus ſit ob impoſitionem maioris pœnæ: quia, vt dixi, potuit imponere maiorem pœnam ex aliqua cauſa: puta vt obuietur frequentiæ illius delicti. Bene fateor, quòd vbi cadere poſſet dubium probabile, an vnum delictum ſit maius alterò, tunc cognoſcetur grauitas delicti ex qualitate pœnæ: vt dicit Deci. in dict. conſ. 65. & in dict. c. at ſi clerici. ſed vbi eſt notorium vnum delictũ eſſe maius altero per rerum naturam: prout in homicidio & in furto, quæ enim comparatio fieri poteſt de offenſione in perſonam, ad offenſionem in bonis: arg. l. in ſeruorum. in fi. ff. de pœnis. & quòd ex qualitate pœnæ maioris vel minoris nõ ſemper arguitur ad qualitatem delicti: vt dicatur maius vel minus, prout magis vel minus reperitur vindicatum. tradit Soci. in dict. conſi. 157. colum. penul. in fin. Deci. in authen. caſſa. col iij. poſt med. C. de ſacroſanct. eccleſ. & in cap. eccleſia ſanctæ Mariæ, circa princip. de conſtitutio. & aduertendum: quia Soci. & Deci. conſuluerunt in eadem cauſa: licèt pro diuerſis partibus. & dicit Deci. in d. c. at ſi clerici. in prin. in ſeptimo not. quod obtinuit ſentẽtiam pro eius parte, contra conſi. Soci. ſed aduerte: quia in caſu Soci. & Decij non puto, quòd fuerit iudicatum pro conſi. Decij, eo ꝙ delictũ furti eſſet maius homicidio: ſed quia intentio ſtatuentium ſeu ſtatuti Lucæ videtur, quòd dummodò non bãnitus interficiat bannitum reum mortis, & ſic purget prouinciam homine ſcelerato & patibulo digno, talis occidẽs habeat priuilegium liberandi à banno alium bannitum: cuius delictũ non ſit maius delicto eius, qui dicitur occiſus per non bannitũ, quaſi intentio ſtatuti fuerit, quòd ſi non bãnitus interficiat bã-

nitum

nitum,qui à pœna mortis defendi poſſet,tunc non poſſit liberare à bannito bannitũ mortis reum:ſed vbi vterque bannitus,id eſt,& occiſus per nõ bannitũ, & is, de cuius liberatione agitur,mortis rei erãt,ſatisfactũ videtur intentioni ſtatuti.& licèt vnum delictũ videatur maius altero: tamen ex quo in ſubſtantia eadẽ eſt pœna mortis, illud plus & minus quod pœnã in ſubſtantia nõ alterant,nõ habentur in cõſideratione.l.fi.ff. de fundo inſtructo.& ſic iudex in cauſa illa Lucæ magis videtur,conſideraſſe effectũ ſtatuti,quã verba.Effectus autẽ idem videtur,dummodò non bãnitus eum interficiat,qui morte dignus eſſet. Cõcurrebat etiã in caſu Decij: quia ſtatutum Lucæ dat illud beneficiũ non bãnito occidenti bannitũ, ob publicã vtilitatẽ:vt ſic accendantur homines ad extirpãdos bannitos, & eos occidendos,ob id extẽdendum videtur.aut largè interpretandũ:vt ipſe Decius deducit.

29 ¶ Nonò † nõ procedit præmiſſa regula negatiua in correlatiuis:in quibus fit extenſio,etiam in materia pœnali.Ideò pœna impoſita actori,intelligitur etiã impoſita reo:& ecõtra.gl.in l. per interuallũ.ff.de iudi.& in c.j.de confeſ.lib.vj.& in correlatiuis ꝙ pœna impoſita vni,extẽdatur ad alterũ,tradit Bart.in l. j.ff.quod metus cau.cũ ſimil.vt Iaſ.ſcribit,in l.nõ dubium.col. iij.poſt med.verſ.ij.ſingulariter limita.C.de legib.in l. ſicut bonis.in ij.notab.C.de in ius vocan.& in l.fi.col.iij. C. de indict. vidui.tollen.Contrarium,ꝙ imò in pœnalibus nõ fiat extenſio de vno correlatiuorũ ad alterum:tenet Abb.in c.j.col.fi.de loca.ſequitur Iaſ.ſibi contrarius in l.fi.in fin.ff.de in ius vocand. Decius in l.j.col.ij.circa medium.C.de in ius vocand. Pro reſolutione dicendũ eſt, quòd hæc noua limitatio procedit reſpectu vnius & eiuſdẽ actus indiuidui,& quãdo vnum non poteſt prohiberi ſine altero.Tunc enim pœna impoſita vni ex correlatiuis, cẽſetur impoſita alteri.Puta,per ſtatutũ maritus prohibetur relinquere vxori,certè etiã mulier cẽſetur prohibita accipere. Rurſus per ſtatutum prohibetur quis vdere ſub pœna, certè etiã emptor cenſetur prohibitus emere ſub eadem pœna. quia nõ poteſt quis vendere ſine emptore:nec poteſt maritus

30 vxori relinquere,ſi vxor nõ accipiat.Secùs in diuerſis † actibus: Puta,prohibetur maritus relinquere vxori,an per hoc dicatur prohibita vxor relinquere marito?Certè nõ:quia iſti actus ſunt diuerſi & ſeparati,nec fiet eluſoria diſpoſitio ſtatuti prohibentis maritũ relinquere vxori:licèt vxor poſſit relinquere marito: fieret autẽ eluſoria,reſpectu eiſdẽ actus.ſi marito prohibito re-

linquere,non cenſeretur prohibita vxor accipere, ita declarat Socin.in d.conſ.74.col.ij.poſt med.lib.iij.Curtius iunior in d. conſ.vj.col.vj.poſt med.& col.ſeq.vbi videtur ſibi aſcribere hāc declarationē.ſed ante eum fuit Soci.in d.conſ.74.& dixi ſuprà in x.limitatione.nu.15.ad regulā, ꝙ conſuetudo nō extēditur, & ꝙ in actibus diuerſis nō fiat extenſio,adduco Bald.in conſi. 424.Punctus talis eſt:Titius deceſſit.circa fi.lib.iij. vbi licèt valeat teſtamentū patris inter liberos corā duobus teſtibus:nō tamen valet teſtamentū filij inter parētes corā duobus teſtibus.
31 Vbi autē † ſumus in diuerſis actibus,& in quibus vnum poteſt ſtare ſine altero,an diſpoſitio extēdat in correlatiuis?Dic quòd aut ſumus in correctorijs,& tunc nō videtur extēdi,etiā ex maioritate rationis:per dicta ſuprà in octaua limitatione,ꝙ in correctorijs nō fit extēſio,etiā ex maioritate rationis. Aut ſumus in pœnalibus,& fiat eo modo,quo diximus fieri in pœnalibus. Aut ſumus in his quę ſunt prēter ius,& tūc fit diſtinctio,an militet eadē ratio,vel non:vt per Iaſ.in d.l.fi.col.iij.C.de indi. vidui.tollen.Sed aduerte circa declarationē Soci.in d.conſ.74.&
32 Curtij iunioris,in d.conſ.vj.dum volūt, ꝙ † in correlatiuis fiat extenſio etiā in materia odioſa & pœnali,reſpectu eiuſdē actus indiuidui:qa iſta declaratio bene procedit reſpectu ipſius actus principalis,in quo vnū nō poteſt eſſe ſine altero:quia vno prohibito,neceſſariò cēſetur prohibitū,& alterū.Puta,prohibetur quis vēdere,neceſſariò prohibetur & alter emere,ſed nō procedit reſpectu pœnę:quia poteſt vnus puniri ſine altero.Licet em̄ cōtractus non poſsit prohiberi vni,quin prohibeatur & alteri: pœna tamen ſeparari poteſt.Simile videmus,ꝙ vſurā quis committere nō poteſt,niſi ſit,qui ad vſurā accipiat.& tamē pœna, quę imponitur vſurarijs,nō extēditur ad accipiētes:vt no.in c. ſuper eò.de vſuris.Ideò iſtud dictū Soci.& Curtij,ꝙ in correlatiuis fit extēſio,etiā in materia odioſa & pœnali, reſpectu eiuſdem actus indiuidui,debet ſanè intelligi quò ad actū principalem:quò ad pœnā verò habēda eſt diſtinctio, an militet eadem ratio,vel nō:prout in vſura:in qua nō militat eadē ratio puniēdi accipientē:quæ in dante aut mutuāte. Idē ſi prohibeatur qs cōducere domū ante finitā cōductionē alterius, ſub pœna: qa ſi talis prohibitio facta ſit ob aliquā rationē,quę nō ita militet in locatore ſicut in cōductore:talis pœna nō extēdetur ad locatorem:licèt nō poſsit quis cōducere ſine locatore. ita declarat Abb.in d.c.j.col.pen.in fi.de locato.& ſic in correlatiuis procedet hęc nona limitatio,ꝙ in eis fit extenſio in materia pœnali,
reſpectu

reſpectu vnius & eiuſdem actus indiuidui: & etiam quò ad pœnam, quæ diuidua eſt, quando militat eadem ratio in vtroque & ſecũdum has declarationes reſoluitur tota materia extenſionis in correlatiuis. & deciſiones, quæ alioquin videntur diuerſæ & cõtrariæ inuicem reconciliantur. ¶ Sed contra præmiſſa oppono, Tu dicis, quòd in correlatiuis fit extenſio etiã in materia pœnali, reſpectu vnius & eiuſdem actus indiuidui, quãdo eſt eadem ratio in vtroque: in cõtrarium adduco Bald. in conſil. 482. Magnifici viri. col. ij. lib. j. vbi ſi quis prohibeatur acquirere, & acquirat contra prohibitionẽ, ipſe acquirens ſolus conuenitur ad intereſſe, & non transferens. & tamen ſine transferente non poteſt quis acquirere. Nec diſtinguit Baldus an ſit eadem ratio in transferente, vel non: ſed ſimpliciter hoc dicit, & mouetur: quia verba prohibitionis in transferentem dicta non ſunt.
33 ¶ Solutio † Baldi loquitur, quando prohibitio erat facta per pactum, & ſic in prohibitione hominis: nos verò in prohibitione legis. Conſtat autem difficiliùs extendi diſpoſitionem hominis, quàm legis. cap. ſuſceptum. de reſcript. libr. vj. c. cũ illis. de præben. eod. lib. per quæ iura ita declarat Imol. in d. l. ſi verò. §. de viro. in ſecũdo articulo principali. ff. ſolu. matrimo. ſequitur Iaſ. in l. iij. in princ. col. ij. in fi. verſ. tertiò adducit. ff. de acquir. poſſeſ. poſt Areti. ibi. & in terminis correlatiuorum ita declarat Bald. in c. j. in prin. quali. domi. propri. feu. priuet. per text. in l. ſed interpellatur. §. ſi ab altera. ff. de arbitr. quod dictum pro ſingulari refert & ſequitur Deci. in d. l. j. col. ij. circa medium. C. de in ius vocand.
34 ¶ Decimò † non procedit, quando vnum venit appellatione alterius, ſaltem de lata ſignificatione vocabuli: quia ad illud fit extenſio etiam in materia pœnali. Calderi. in conſil. viij. in tit. de electionib. vbi, quòd text. in c. vt auaritiæ. de electionib. libr. vj. priuans electum adminiſtrantem ante confirmationem, extenditur ad præſentatum adminiſtrantem ante inſtitutionem: quia præſentatio, ſaltem largè, venit appellatione electionis, & quædam videtur electio facta per patronos: ſed hîc videnda ſunt, quæ ſuprà diximus in materia correctoria in decimatertia limitatione. Poſſet etiam dici, quòd ideò fit extenſio de electione ad præſentationem: quia per iura Sexti, vt plurimùm parificantur. Rochus de Curte in dict. c. fi. chart. 34. in iij. limita.
35 ¶ Vndecimò, † non procedit præmiſſa concluſio negatiua, quando in alio caſu non reperitur certa pœna conſtituta: quia tunc conſuetudo aut lex pœnalis extenditur ad alium ca-

ſum: quia vbi certa pœna non reperitur ſtatuta, recurritur ad ſimile legis, vel ſtatuti, aut conſuetudinis. Bart. in conſil. 106. ſtatuto caſtri plebis. & ſic conſuetudo aut lex pœnalis extenditur, vt ex ea declaretur pœna in alio caſu ſimilis, in quo certa pœna conſtituta non ſit.

36 ¶ Duodecimò, † non procedit in acceſſorijs: quia ad illa trahitur conſuetudo aut lex pœnalis l. fin. C. de fru. vrbis Conſtantino. lib. xj. vbi Barto. & Ioan. de Pla. Soci. in conſ. 93. col. viij. poſt medium. verſ. poſtremò hanc partem cõfirmo. lib. j. Nam in d. l. fi. prohibitio pœnalis de nõ minuendo aut cõuertẽdo in alium vſum pecuniam publicam deputatã ad emptionẽ frumenti de tẽpore neceſsitatis, extenditur ad lucrũ proueniens ex illa pecunia. Ex quo infertur non bene locutum Bald. nouel. in tract. de dote, in octaua parte, priuileg. vj. col. vj. poſt med. verſ. nec obſt. quòd priuilegium. vbi voluit, licèt ſub dubio fortè, quòd priuilegiũ principalis nõ traditur ad acceſſoria in correctorijs & exorbitantibus. & contra eum etiã faciunt, quæ ſcripſi ſuprà in octaua limitatione ad regul. quòd conſuetudo non extenditur.

37 ¶ Decimotertiò † nõ procedit, quãdo diſpoſitio pœnalis loquitur in vno ratione frequẽtioris vſus: quia tunc extenditur ad illud. glo. in l. j. in verſ. ſponſam. C. de raptu virgi. vbi illa lex pœnalis loquens in ſponſo ratione frequẽtioris vſus, habet locum etiam in ſponſa rapiente ſponſum. cum ſimil. vt per Curtium ſeniorem, in conſ. xj. col. iij. Ex præmiſsis abundè declaratã habes hanc vigeſimamprimam limitationem, an in pœnalibus permiſſa ſit extenſio. in qua regulam habes negatiuam cũ vndecim limitationibus, ex quibus facilè erit ad cõtraria reſpondere. nec erit hæc materia ita in confuſo & quodam modo arbitraria, prout eam reliquit Angel. in d. §. ius autem ciuile. vbi ſolùm multiplicat contraria: concludens certam doctrinã dari non poſſe: ſed ſtandum eſſe dictis glo. & doct. prout deciſa inueniuntur. Ad quem modum facilè erit conſulentibus pro & contra in eodem caſu ad arbitrium variare: & eo modo loculos implere, ad animarum perniciem & pauperum litigãtium enorme diſpendium.

38 ¶ Vigeſimoſecundò, † limitatur prædicta concluſio, quæ habet, quòd conſuetudo nõ extenditur vt non procedat, quando duo gradatim inuicẽ ſe habent: quia mutatio facta in vno, extenditur ad alterum. Puta de iure antiquo licebat donare certam quantitatem laico ſine inſinuatione, & duplum eccleſiæ, etiam ſine inſinuatione, & ſic laicus & eccleſia habebant in ſe hanc ordi-

hanc ordinationem inuicē,vt eccleſia poſſet accipere ſine inſinuatiōe,duplum eius quod poterat laicus accipere:poſteà ſuperuenit ius nouū codicis,per quod quātitas laico donari poterat ſine inſinuatione.aucta fuit vſque ad quingētos aureos,certè etiā duplicabitur ſumma,quæ eccleſię donari poterat ſine inſinuatione.Crotus in repet.l.omnes populi.in materia interpretationis extēſiue,cōcluſio.13.ff.de iuſti.& iure.Similiter ordines ſubdiaconatus,diaconatus & ſubdiaconatus habent inuicē quandam ordinationē,vt certum tēpus ſinguli habeāt inuicē.Si tēpus mutetur in vno ordine, illa mutatio trahitur & ad alios ordines.gl.in clem.generalē.de æta.& qualit. cum ſim.vt per d.Rebuffi in tract.nomina.in 12.quęſt.prin.pag.69.

39 ¶ Vigeſimotertiò † nō procedit,propter cauſam honeſtatis ſeruandę:quia tunc etiā conſuetudo aut lex ſtricti iuris extenditur de caſu proprio ad impropriū.Puta,lex prohibet parentes vocari in ius ſine venia,quomodò intelligētur parentes,ſi propriè intelligūtur vſque ad tritauū.l.Iuriſconſultus.§.parentes. ff.de gradi.tamen quia illud ius prohibitoriū non vocādi parentes in ius ſine venia:introductum fuit cauſa honeſtatis ſeruandæ,& vt præſtetur reuerētia parentibus,à quibus deſcendimus,extēditur ad omnes parētes cuiuſcunque gradus in infinitū.l.iiij.prætor ait.& ibi Ange.& Iaſ.in quarto not.ff.de in ius vocā. quā legē legit Iaſ.ſimul cū l.ij.& idē Iaſ.in §. pœna les.col.ix.in princ.nu.54.inſti.de actio.& in l.qui ſe patris.col. 25.poſt med.ver.ſimiliter cauſa honeſtatis.C.vnde liberi.addo Alex.in l.nepos Proculo.in addi.ad Bart.ff.de verb.ſig. Adde,

40 quòd ea,quę fiunt † cauſa honeſtatis ſeruandę, neceſſariò & coactè fieri dicūtur.ob id ex actu , qui fit propter honeſtatem ſeruādam,nō inducitur renūtiatio iuris ſui,tanquā coactè factum dicatur.Io.Fabri & Ange.Aret.in §.fi.inſtit.de iniu.Aufrer.in deciſ.Tholoſa.q.233. vbi ſi iniuriā paſſus recipiat iniuriantē ad oſculum pacis in eccleſia,ꝙ ſalua honeſtate recuſare nō poterat,per clem.fi.de ſent.excō.ex tali oſculo nō cenſentur iniuriā remiſiſſe:quia neceſſariò&coactè ita egit honeſtate cogēte.Idē ſecūdū eos,ſi paſſus iniuriā,& iniurians ſimul inuitētur ad aliquod feſtū & cōuiuiū:& ad eandē mēſam ponātur inde ſimul comedant & bibāt:quia nō cenſetur iniuria remiſſa,tanquā neceſſariò & cogēte honeſtate ita actū fit.Cōfirmatur iſtud dictū:quia numeratur honeſtas inter iuris pręcepta. l.iuſtitia eſt.§.j.ff.de iuſt.& iur.§.iuris præcepta.inſti.eo. tit. & attēdi debet nō ſolùm ꝙ liceat,ſed etiā ꝙ honeſtū ſit.l.ſemper.

ff.de ritu nuptia. & publica honeſtas impedit matrimonium.c. iuuenis & c.ad audientiam.de ſponſal.no.in c.nō debet.de cōſang.& affi.& ius honeſtatis exceptuatum intelligitur à debito reuerentię.ob id dominus non poteſt ſubditas cogere,vt vadāt ad eius domum pro tripudijs aut choreis, ſi cauſa honeſtatis no lint accedere.Bald.in l.quod ex libera.per illum text.C.de operis liber.refert & ſequitur Dec.in c.j.col.v.ſuper glo.fin. de con
41 ſtitu. Hinc videmus, † quòd iuramentum de parendo mādatis alicuius,intelligitur de honeſtis.c.veniens & cap.Quintauallis. de iureiur.c.j.de iureiur.libr.vj.& generale arbitrium cōceſſum alicui non trahitur ad ea,quæ ſunt cōtra honeſtatem.Bar.in l.j. ff.de his,qui ſunt ſui vel alien.iur.Ang.& Fulgo.in l.milites.C. de teſtament.milit.Socin.in conſil.53.col.ij.lib.iii.Iaſ. in l.j.col.
42 iiij.ff.de legat.j. † Nec valet conſuetudo contra honeſtatem.c. cùm decorem.& c.cùm ab omni.de vita & honeſta.cleric.Abb. in c.cùm inter.in iij.not.de conſuetu.Imò cōſuetudo cōtra honeſtatem à principe approbari non poteſt.Bald.in c.ad noſtrā. de proba.& ibi Feli.col.iij.verſ.vltimò not.hinc videmus nō valere conſuetudinem aut ſtatutū, quòd ceſsio bonorū fiat modo vituperabili:puta,percutiendo anum,aut nates ad colūnā:quia hoc eſt contra honeſtatē,& bonos mores. Cyn. & Bald. in l.fin. C.qui bonis ced.poſ.cū ſimil.vt per Iaſ.in §.cum quoq;.col.fin. nume.28.inſtit.de actio. Addo,quòd ſi princeps per eius reſcriptum mandet quē admitti ad ceſsionē bonorum:debet ſimpliciter recipi ſine aliqua ignominia: quia in actu principis gloſan dum non eſt.ita Bald.in conſil.301.lib.v.
43 ¶ Vigeſimoquartò † non procedit in caſu pręſumpto,ad quem trahitur ſtatutum vel conſuetudo etiam exorbitans. Puta,ſtat ſtatutum vel conſuetudo, quòd vxore decedente in matrimonio, maritus lucretur dotem. talis conſuetudo extenditur ad dotem præſumptam,id eſt, quam vxor verè non conſtituit: ſed ius conſtitutam præſumit: prout quando mulier ſecundò nubit,eo caſu quo ius præſumit dotem datam primo marito,cenſeri conſtitutam & ſecundo viro.Barto.in diſput.incip. Mulier habens amplum patrimoniū.Abb.in conſ.46.Tria.in ij.dubio. lib.j.Cuma.in cōſ.109.Domina Ioanna.in j.dubio. refert & ſequitur Curt.iun.in conſil.iiij.col.v. Addo Bald.in l. cùm citra. C.de iure dotium.quē refert & ſequitur Bertachi.in ij. parte ſui repertor.in verbo,maritus lucratur.ver.36.vltra Bertachi. idem voluit Bald.in l.nulla.C.de iure dotium.vbi in illa q. an mulier nubens ſine conſtitutione dotis, cenſeatur dediſſe omnia bona ſua in

44 na ſua in dote?dicit quæſtionẽ † eſſe vtilẽ ad ſciẽdum, vtrũ vir qui lucratur partẽ dotis ex forma ſtatuti,lucretur partem iſtius dotis præſumptæ?& ſic clarè præſupponit Bald.tale ſtatutũ locum habere,etiã in dote præſumpta.& ita Bald.refert & ſequitur Soci.in cõſ.viij.col.fi.lib.iiij.& tamen tale ſtatutum videtur exorbitans,& deuiare à iure cõmuni:quo iure maritus non ſuccedit vxori.ita Abb.in cõſ.79.col.j.lib.ij.vbi propterea,quòd eſt odioſum imò tale ſtatutũ apertè videtur contra ius cõmune,& cõtra l.vbi adhuc.C. de iure dot.& l.dos à patre.C.ſolu.mat.ita Ang.in cõſ.158.quòd ſi aliquod.& in cõſ.180.prçmitto.in prin. Cõtrarium,quòd imò tale ſtatutũ non habeat locũ in dote prçſumpta:tenet Iaſ.in cõſ.50.lib.j.idẽ videtur velle Corne. in cõſ. 254.col.iiij.verſ.ſed dato,quòd prçmiſſa.& col.fi.verſ.inſuper,ſi eſſet obligatio.lib.j.Sed ad argumẽta Corn.& Iaſ.patet reſponſio ex dictis Cuma.& Soci.in d.conſ.quòd procederent in dote putatiua & ficta:ſecus in dote præſumpta:quæ dicitur vera dos.
45 quia † iuris præſumptio,dicitur probatio liquidiſsima.l.ſi quis locuples.in fin.cum gl.ff.de manu.teſtamen.gl.in l:ſi tutor petitus.C.de peric.tuto.licèt Imperator vbi gl.& doct.ff.de legat.j. Ideò perinde eſt, ac ſi verè probata eſſet dotis cõſtitutio per inſtrumẽtum aut teſtes. Conſequẽter non videtur hîc tractari de extenſione aliqua:ſed propriè intelligi cõſuetudo aut ſtatutum in caſu ſuo.& miror,quòd in re & quæſtione tam graui Corne. & Iaſ.ita leuiter ſe habuerint.¶ Non ob.aliud argumẽtum Cor
46 ne.quòd tale ſtatutũ de † lucrãda dote,nõ videtur interpretandum in præiudiciũ liberorũ primi matrimonij.Quia reſpõdeo dupliciter. Primò,ſi mulier ſecũdò nubens expreſsè dotẽ conſtituiſſet ſecundo marito,nõ negat nec negare poteſt.Corn.quin ſtatuto locus ſit:cùm ſtatutum generaliter loquatur, nec diſtinguat in dote mulieris, quæ nondũ nupſit, vel ſecundò nubẽtis. & ſic apparet de mente ſtatuti,quòd non habuit rationẽ in hoc liberorũ primi matrimonij:ſed magis habuit rationem publicç vtilitatis,vt mediãte tali lucro viduæ faciliùs maritos inueniãt, & ciuitas liberis hominibus impleatur.Si igitur in caſu verò ſtatutũ non habuit rationẽ liberorũ primi matrimonij,quare dicetur habuiſſe in caſu prçſumpto & tacito.argu.l.qui ad certũ.ff. locati.& ſic poſtquàm cõſtat,quòd ſtatutũ voluit in hoc prçiudicare liberis primi matrimonij: non eſt eundem per coniecturas, dicẽdum,quòd præiudicare noluerit: quia in certis ceſſant coniecturæ.l.continuus.§.cùm ita.ff.de verb.oblig. ¶ Secundò
47 dico, † quòd ſtatutum deferens lucrum dotis marito , extan-

tibus liberis primi matrimonij, moderatur & reſtringitur ſecundum formam l.hac edictali.C.de ſecun.nupt. vt ſolùm lucretur, quantũ vnus ex liberis primi matrimonij, cui minus relictum ſit.ita Bart.in d.l.hac edictali.in prin.Bald.in conſ.495. Quædam domina Helena.col.pen.lib.v.Paul.de Caſtr. in conſil.339.Ad primum quæſitũ reſpondetur, quod dicta emãcipatio.in fi.in cõſ.348.Viſo caſu & allegationibus.col.ij.& in conſil.368.Pręſuppoſito, quòd præfatũ decretum.lib.ij.Dec.in authen.prætereà.col.iij.in fi.& ibi Iaſ.latè col.v.& vj.C. vnde vir & vxor.Dec.in conſ.19.col.ij.Crotus in repetitio.l.omnes populi.col.j.ff.de iuſti.& iure.Curtius iunior in conſi.122.col.iiij. in quibus locis atteſtãtur Moder.hanc eſſe cõmunem opinionem, quãdo ſtatutum ſimpliciter loquitur, niſi aliter apparet, quòd voluerit ſtatutũ derogare diſpoſitioni d.l.hac edictali.vt per eos in d.locis. quod etiam ante eum voluit Curt. ſenior, in conſ.79.col.iiij.poſt med.& ſic ſtante tali reſtrictione & inter-
48 pretatione, non videtur militare: arg.Corn. Curt. tamen † ſenior in d.conſ.79.voluit iſtam concluſionẽ non procedere in ſtatuto correctorio iuris cõmunis: puta, quòd maritus lucretur dotem nõ obſtante d.l.hac edictali. quia tunc non procedit ſtatutum in tali dote præſumpta.
49 ¶ Vigeſimoquintò, † licèt conſuetudo aut ſtatutum contra ius non recipiat extenſionẽ: recipit tamẽ interpretationẽ paſsiuam à iure cõmuni.l.j.§.lex Falcid.ff.ad leg.Falcid.vbi Bart.& doct. Oldr.in conſ.224.Iſtæ ſunt allegationes.col.vij.in fin. cũ ſimil. vt per Dec.in conſil.35.col.iij.& in conſil.258.col.iij. Rochus de Curte, in d.c.fin.char.35.in nona limitatione. Exemplum ſumi poteſt ex dictis proximè in 24.limitatione, Stãte ſtatuto aut cõſuetudine, quòd vxore decedẽte in matrimonio, maritus lucretur dotem, iſtud tamẽ intelligitur ſecundũ formam d.l.hac edictali.C. de ſecun.nupt.ſimiliter ſtante ſtatuto, quòd filiusfamiliâs poſsit teſtari, iſtud intelligitur ſeruata tamen forma iuris: & ſic adhibitis ſeptẽ teſtibus.Bart.& doct. in d.l.j.§. lex Falcid. Moder.in d.auth.prætereà.Non me præterit plurima adhuc dici potuiſſe in materia extẽſionis, ſed longè nimiũ videor euagatus à materia operis inſtituti. Ea ſcriptis commẽdatum curaui, quæ vel non ita paſsim inuenirentur: vel quæ declarationis auxilio maximè indigere viſa eſſent. Ex pręmiſsis explicatã abundè habes decimãtertiam differentiam inter conſuetudinem & præſcriptionem. Et concluſionem negatiuam fecimus, quòd cõſuetudo non exrẽditur cũ 25.limitationibus ac plurimis ſublimita-

limitationibus,& limitationum declarationibus. Quæ omnia in vſu cauſarum forenſium maximè conducere exiſtimamus: & ad acuẽdos ingenioſorum animos non parũ valere iudicauimus. Omnia igitur æqui boníq; Lector conſulas,rogo: Deóque omnipotenti, ſi quid optati offenderis, omnia accepta feras.

50 ¶ Decimaquarta † differẽtia colligitur ex his,quæ infrà dicam in vj.q. vbi,quòd in conſuetudine non videtur neceſſaria ſcientia principis:licèt ſit contra ius. Secus in præſcriptione: in qua agitur de derogatione iuris ipſius principis.de quo dic, vt infrà in dicta.vj.q.

ARGVMENTVM.

Antiquum in præſcriptione tãti temporis,cuius initium eſt, ſuprà hominum memoriam,quid dicatur:quãtúmque tempus requiratur in præſcriptione tali,aut conſuetudine. Tum centenaria prçſcriptio,quomodò probetur;& an ea ſit maior illa tẽporis,cuius initij nõ extat in contrariũ memoria. Titulus item requiritur in præſcriptione centenaria contra Romanam eccleſiam:in quadragenaria autem, cõtra alias eccleſias vbi & de vi, & poteſtate vtriuſque,amplißimè. Tum an princeps gaudeat præſcriptione centenaria,ſicut eccleſia.

SVMMARIVM.

1 *Antiquum quid dicatur in conſuetudine ſeu præſcriptione temporis,cuius initij memoria non extat in contrarium.*

2 *Præſcriptio cẽtenaria an ſit maior,quàm temporis, cuius initij memoria non extat in contrarium. & nume 3.4.6.& 7.*

5 *Præſcriptiones,centenaria,& illa,cuius initij memoria non extat in contrarium,an,& quid differant.*

7 *Præſcriptionem, cuius initij memoria non extat in contrarium, probari ſufficit:neque centum anni aut vltrà requiruntur.*

9 *Præſcriptio ſeu conſuetudo,cuius initij memoria non extat in contrariũ, habet vim tituli,& conceßionis ſeu priuilegij.*

10 *Priuilegium tacitum,quod inducitur ex tẽpore,cuius initij memoria nõ extat in cõtrarium, an veniat appellatione priuilegij.vide & nu.12.*

11 *Diſpoſitio loquens in caſu vero,an trahatur ad fictum.*

13 *Regalia aut principi reſeruata,an acquiri poßint per præſcriptionẽ tanti temporis,cuius initij memoria non extat in contrarium.*

14 *Regalium aut reſeruatorum principi præſcriptio,an neceſſariò requirat ſcientiam principis.*

15 *Præſcriptio non currit contra principem aut ſuperiorem,niſi concurrentibus eius ſcientia & patientia, in his, in quibus poſſeßio ſeu quaſi, non quæritur ſine licentia & patientia partis.*

16 Regalia aut principi reſeruata ſi quis praſcribat, ipſo principe ſciente & patiente, an iſto caſu adhuc erit praſcriptio temporis, cuius initij memoria non extat in contrarium.

17 Regalia aut reſeruata principi, ſunt incorporalia: qua praſcribi non poſſunt ſine ſcientia & patientia ipſius principis. & nume. 18.

19 Conſuetudo diuidendi feudum de iure indiuiſibile, requirit ſcientiam ſuperioris. Quid in conſuetudine temporis antiquiſsimi & immemorati.

21 Corporalibus praſcribendis, quibus caſibus non ſit neceſſaria ſcientia & patientia eius, contra quem praſcribitur.

22 Praſcriptio an contenta ſit tempore triginta annorum, data ſcientia & patientia principis: vel requirat centum annos.

23 Principis ſciētia, in quibus caſibus eſt neceſſaria in praſcriptione aut conſuetudine, an ſufficiat ſcientia eius procuratorum, ſeu officiariorum. Et an eorum ſcientia, principi praiudicet. nume. 24. Quid de procuratore, etiam cum libera, an eius ſcientia domino praiudicet ibidem. & nume. 25. & 26.

27 Praſcriptioni aut conſuetudini vbi neceſſaria eſt ſcientia ſuperioris: ſi ſint duo ſuperiores aut domini, an ſit neceſſaria ſcientia vtriuſque.

28 Feudi poſſeſſor, quando praſtitit ſeruitia domino directo, per longiſsimum tempus triginta annorum, praſcribit ius vtile: etiam in praiudicium domini directi, qui ignorantiam allegare non poteſt.

29 Praſcriptio currit contra dominum, amiſſa poſſeſsione ciuili: qua praſcriptio debet eſſe 30. anno. in eccleſia autem 40.

30 Praſcribere non poteſt is, qui tenuit rem feudalem tanquam liberam: mala tamen fide: quia nimirùm illam ſciebat feudalem.

31 Bona feudalia poßidens, an praſcribat contra dominum ignorantem bona ea poßideri per tertium, qui vendidit illa tanquam libera.

32 Neglīgētia imputari non poteſt domino directo, ignoranti alienationem factam per vaſallum.

33 Bona principis, an & quanto tempore praſcribi poßint. & nume 35.

34 Separationem qua non recipiunt, poteſt quis in eis conſiderari non tanquam ipſe, ſed tanquam alius tertius aut extraneus.

36 Praſcriptio quanta requiratur hodie de iure Authen. contra fiſcum romani imperij.

37 Praſcriptio qua requiratur in ciuitate.

38 Extenſio non fit in correctorijs, ex maioritate rationis. Et an authentic. quas actiones. corrigens in eccleſia, extendatur ad ciuitatem.

39 Princeps an gaudeat praſcriptione centenaria, ſicut eccleſia Romana.

Impe-

40 *Imperium an gaudeat præſcriptione centenaria. & nu. 45. diſt. nu. 46*

41 *Verb. quæcunq; perſona, videtur comprehẽdere perſonam etiã principis.*

42 *Correctio iuris & legum induci non debet, niſi expreßè dicatur.*

43 *Imperium & ſacerdotium, an æquiparentur quò ad præſcriptionem.*

44 *Leges duæ vbi concurrunt, prima ſpecialis, altera generalis, nunquam ſecunda generalis tollit primam ſpecialem.*

47 *Intellectus & declaratio ad l. fi. C. de ſacroſan. eccle. item vbi habeat illa locum.*

48 *Titulus an requiratur in præſcriptione temporis, cuius initij memoria non extat in contrarium.*

49 *Tituli allegatio, an ſit neceſſaria in præſcriptione tanti temporis, cuius initij memoria non extat in contrarium.*

50 *Iuris præſumptio non ſufficit, niſi allegetur.*

51 *Præſcriptio cum allegatione tituli, in ſtricta & non præſcriptibili materia ſuffuit, quando expreſſè allegatur titulus priuilegij: ad cuius probationem daretur tempus, cuius initij memoria non extat in contrarium.*

52 *Lex non debet verbis imponi. tanquàm eluſoria: ſed verba legi.*

53 *Extenſio fit in materia pœnali: ne aliâs diſpoſitio pœnalis reddatur eluſoria.*

54 *Prohibitum directò, an poßit per indirectum concedi.*

55 *Fieri vbi quid non poteſt ſine aliqua cauſa, non ſufficit probare ſimpliciter illud factum eſſe, niſi in vim illius cauſæ factum ſit.*

56 *Factum quid eſſe in vim tituli allegati, probare difficile. Et quomodò probetur, quid factum eſſe ex cauſa.*

57 *Tituli allegatio, & eius probatio per ſolũ lapſum temporis, an ſufficiat.*

58 *Tituli allegatio, neceſſaria eſt in præſcriptione, in qua interuenit actus poſitiuus.*

59 *Præſcriptio an proſit in qua allegatur titulus vitioſus & inualidus.*

60 *Præſcriptio temporis, cuius initij memoria non extat in contrarium, dicitur habere pro ſe præſumptionem iuris & de iure, adeò quòd in contrarium probatio non admittitur.*

61 *Actus, ſuper quo quid minùs requiſitum, adfertur ineptè & non ſolenniter, an vitietur. diſting. nu. 62.*

63 *Temporis diuerſitas, inducit factorũ diuerſitatem: & reddit teſtes ſingulares, tanquàm deponentes de diuerſis factis.*

ABSOLVTIS differentijs quatuordecim inter conſuetudinem & præſcriptionem cum ſuis quęſtionibus incidentibus, veniẽdum eſt propiùs ad materiam tractatus noſtri in hac quarta parte, quando quid dicatur de antiquo in materia con-

ſuetudinis,aut præ ſcriptionis.Et quia viſum eſt in quarta differentia,quando quid dicatur de antiquo in materia conſuetudinis,tam de iure ciuili,quàm de iure canonico,in his,quæ non deſiderant tempus antiquiſsimum,cuius initij memoria non extat in contrarium,reſtat videre in hac parte quarta de conſuetudine aut præſcriptione temporis,cuius initij memoria non extat in contrarium.

1 ¶Et primò quæro, † quid dicatur de antiquo in conſuetudine,aut præſcriptione temporis,cuius initij memoria non extat in contrarium:ſeu quod tempus requiratur in tali præſcriptione aut conſuetudine.Curtius Iunior in conſil. 90.col.fin. requirit tempus centum annorum,& ſic ſecundum eum in caſibus,in quibus requiritur præſcriptio tanti tẽporis,cuius initij memoria non extat in contrarium, requiritur lapſus centum annorum,nec ſufficeret præſcriptio breuioris temporis. fortiùs voluit Felin.in c.ad audientiam.col.viij.in fi.verſi.limitaquintò.de præſcript.ꝙ præſcriptio temporis,cuius initij memoria non extat in contrarium,dicitur maior centenaria.allegat Card.in c.ſi diligenti.in fi.de præſcrip.& ibid. Feli. in vltimis verbis,& idem Feli.in c.cũ nobis.col.ij.in fi.verſi.& ex eo,
2 quod dixi.eo.tit.ſed contrariũ † ꝙ imò præſcriptio temporis, cuius initij memoria non extat in contrarium, non requirat tempus centum annorum: ſed minor dicatur præſcriptione centenaria,apertè voluit glo.in c.cùm nobis.in verſi. centũ.de præſc rip.vbi glo.quærit,quomodò poſsit probari præſcriptio centenaria:quæ ſola currit contra eccleſiã romanã:inſtrumenti enim non probatur poſſeſsio:teſtibus etiam nõ videtur probabilis:quia oporteret teſtes eſſe ætatis ad minùs annorũ quatuordecim ſuprà centũ,ob id dicit glo.videtur ſufficere probatio temporis,cuius initij memoria non extat in contrariũ,ſed glo.determinat contrarium,ꝙ non ſufficit talis probatio,ecce igitur dum glo.dicit non ſufficere probationẽ temporis,cuius initij memoria non extat in contrariũ in præſcriptione centenaria,ꝙ clariſsimè præſupponit præſcriptionẽ centenariam eſſe maiorẽ præſcriptione temporis, cuius initij memoria non
3 extat in contrarium.¶Ad idẽ † adduco Lapũ in c.j.de præſcri. lib.vj.quem ibi ſequũtur Gemi. & Lanfrãcus, vbi quærunt,cuius ętatis debent eſſe teſtes ad probandũ pręſcriptionẽ tẽporis, cuius initij memoria non extat in contrariũ,& concludunt,ꝙ debent eſſe ætatis quinquagintaquatuor annorũ, vel ſaltẽ tanti tẽporis,ꝙ poſsint deponere de viſu 40.annorum.¶Præſup-
ponunt

ponunt ergo clariſsimè,ꝙ præſcriptio tẽporis,cuius initij memoria non extat in contrarium. non requirit tempus centum annorum:quia ſi illud requireret,non ſufficeret teſtes deponere de viſu 40.annorũ,aut de tempore annorum quadraginta. Præterea,doct.non dicunt, quòd præſcriptio temporis, cuius initij memoria non extat in cõtrarium,ſit impoſsibilis aut valdè difficilis probationis,quod tamẽ dicunt in probatione præ
4 ſcriptionis centenariæ, vt infrà videbimus in 21.q. ¶†Tertiò, quòd maior ſit præſcriptio centenaria, quàm temporis, cuius initij memoria non extat in contrarium,adduco Alex.in conſil.208.col.penult.lib.ij.quod eſt repetitum in conſ.140.lib.vij. dum reſpondet ad l.ſi arbiter.ff.de prob. vbi,quòd in antiquis ſufficit probare memoriam in contrarium non extare. nam dicit Alex.poſt Imol.per eum allegatum, quòd illa probatio admittitur ſolùm in caſibus,in quibus expreſsè cautum eſt,talem probatiõnẽ ſufficere.Ideò dicit Alex. ſi agatur de probatione dominij per famam,non ſufficit probatio quòd memoria hominum in contrarium non exiſtit, quando res non excedit centum annos, & ſic clarè vult Alexander. quòd præſcriptio tanti temporis,cuius initij memoria non extat in contrarium,
5 dicatur minor centenaria.¶Quartò † nos habemus,quòd iſtę duæ preſcriptiones,videlicèt centenaria,& tanti temporis, cuius initij memoria non extat in contrarium, ſunt diuerſæ: quia diuerſis nominibus appellantur.l.ſi idem. C.de codic.cum ſim. quæ latè adduxi in conſi.vj.in prin. Rurſus præſcriptio centenaria ſoli Romanæ eccleſiæ competit,priuatiuè ad alias eccleſias. d.c.ſi diligenti.in fi.de præſcript.auth.quas actiones. C.de ſacroſ.eccle.ſi ſola eccleſia Romana gaudet pręſcriptione centenaria:ergo neceſſariò infertur,ꝙ in caſibus, in quibus cõtra alias eccleſias requiritur præſcriptio tanti temporis,cuius initij memoria non extat in contrarium, non oportet talem præſcriptionem eſſe cẽtenariam,cùm illud ſit priuilegium Romanæ eccleſiæ,tantùm:aliàs falſum eſſet,quòd ſola Romana eccle
6 ſia illo gaudeat beneficio. ¶Quintò,ſi opi. Card.& Feli.† vera ſit,ſequeretur vnũ inconueniens,quòd aliæ eccleſiæ inferiores, imò & laici erũt magis priuilegiati,quã eccleſia Romana in caſibus,in quibus præſumptio iuris eſt contra poſsidentẽ, in quibus requiritur præſcriptio temporis,cuius initij memoria non extat in contrariũ:quia ſecundũ Card.& Feli. oportet tale tempus eſſe maius centũ annis,quod ipſum plus ſatis videtur abſur
7 dum.¶Sextò, † vbi ius dicit ſufficere præſcriptionẽ tanti tem-

poris,cuius initij memoria nõ extat in contrarium, nihil loquitur de tempore annorum centũ:ergo nec nos ſubaudire debemus.l.ſi ſeruum.§.non dixit prætor.ff.de acqui.hæred. & bene ſciuiſſet lex illud exprimere,ſi voluiſſet.l.vnic.§.ſinautẽ ad deficientis.C.de cadu.toll.c.inter corporalia.de tranſl.præl.maximè,quia in eccleſia Romana,quã lex ita · oluit priuilegiare, illud expreſſum fuit.¶Non † obſt.modò argument. Card. & Felin.quòd in præſcriptione centenaria contra eccleſiã Romanã requiritur titulus.d.c.ſi diligenti.& tamen titulus non requiritur in præſcriptione tẽporis,cuius initij memoria non extat in contrariũ.Nam non poſſum non mirari de tali argumẽto,tam remoto & malè concludenti.Quæ enim conſequentia eſt iſta: lex voluit priuilegiare eccleſiã Romanã,vt cõtra eam nõ currat præſcriptio,niſi centenaria,& ipſa titulata:ergo in alijs præſcriptionibus cõtra alias eccleſias, aut alias perſonas, in quibus præſumptio iuris cõmunis eſt cõtra poſſidentẽ,& in quibus ceſſante titulo requiritur tẽpus,cuius initij memoria non extat in contrariũ, oportet ꝙ tale tempus ſit maius centũ annis: quaſi aliæ eccleſiæ inferiores videantur dignæ maiori fauore, circa tempus,quã eccleſia Romana.Profectò quò magis conſidero, eò plus videtur inefficax argumentũ Card.& Feli. qui videtur arguere à caſibus omninò ſeparatis, in dicto & ratione. Ob id puto concludendũ in tali præſcriptione, cuius initij memoria non extat in contrariũ,non requiri tempus non ſolũ vltra centum annos,prout voluerunt Card.& Felin. Imò ne annorum quidẽ centũ ſed ſufficiat eam probari.iuxta not.in d.c.j.de præſcri.lib.vj.per Lap.& doct.non omitto tamen quatenùs Card. & Feli.dicũt requiri titulũ in præſcriptione centenaria, contra eccleſiam romanã ꝙ idem eſt in præſcriptione quadragenaria contra alias eccleſias. Bellamera in conſ.iij.colum.iij.circa medium.per text.in d.c.ſi diligenti.in fin.

8

9 ¶Secundò, † quæro de vi & efficacia iſtius præſcriptionis aut conſuetudinis,cuius initij memoria non extat in contrarium. Reſpondeo,ꝙ habet vim tituli & conceſsionis ſeu priuilegij. l. hoc iure.§.ductus aquæ.ff.de aqu.quoti.& æſti.c.ſuper quibuſdam.§.prætereà.de verb.ſig.facit text.in d.c.j.de præſcr.lib.vj. vbi ꝙ in tali præſcriptione nõ requiritur titulus: licèt præſumptio iuris ſit cõtra poſſidentẽ aut præſcribentẽ.ſi titulus nõ requiritur:ergo vim tituli obtinet. Ad idẽ text.in c.ſeruitiũ. 18.q. vlt.quẽ tex.ad hoc citat Alex.in cõſ.24.col.v.lib.v. Ad idẽ tex. in l.ij.§.idẽ Labeo ait,ſi in agro.ff.de aqu.plu.arc.,quẽ tex.pro notabili

notabili ad hoc citat Iaſ.in l.is,qui putat.col.ij.ff.de acqui.hær. vbi etiam allegat tex.in c.contra morem.iiij.diſt. Alia etiã iura ad hoc citat Old.in conſi.172.Quia omnes.col.j. Imò præſcriptio tanti temporis vim habet priuilegij cõceſsi à principe, ex certa ſcientia. Bal.in c.j.col.ij.in tit.quę ſint reg. quod dictũ refert & ſequitur Dec.in conſi.495.col.ij.poſt med. Addo Bal. in conſi.257.Quæſtio vertens.lib.ij.vbi, quòd talis præſcriptio habetur pro veritate & ſolenni priuilegio,ſiue loquamur in præſcriptione,ſiue in conſuetudine.

10 ¶Tertiò quæro, † an appellatione priuilegij, veniat huiuſmodi priuilegiũ tacitũ,quod inducitur ex tẽpore, cuius initij memoria non extat in contrariũ.Soc.in conſi.260. ante fi.ver. nec obſtat, ꝙ ſpectat.lib.ij.ꝙ nõ,in materia ſtricta. Cõfirmo hoc dictũ Soc.Curſus tẽporis,cuius initij memoria nõ extat in cõtrarium,nõ operatur reſpectu incapacitatis perſonæ,vt eam capacem pręſtet.c.quãto.vbi doct.de cõſue.habetur in c.ij.de pręb. lib.vj. Et tamẽ expreſſo priuilegio incapax fieri poteſt.Ideò laicus põt cõferre beneficia eccleſiaſtica ex priuilegio Papæ: imò etiã mulier.c.dilecta.de pręb.c.dilecto.de teſti.c.is,cui.de pręb. li.vj.Sed aduerte circa iſtud dictũ Soci.quia nõ puto,ꝙ ita indiſtinctè procedat,& cõſidero ꝙ iſtud priuilegiũ,quod inducitur ex tẽpore,cuius initij memoria nõ extat in cõtrariũ,dicitur priuilegiũ fictũ,quod lex fingit:vt patet ex d.l.hoc iure. §. ductus aquę.ibi,conſtituti loco habetur.quod verbum habetur,denotat fictionẽ.Bart.in l.ſi is,qui pro emptore.col.13.ff.de vſuca.& in l.ſi maritus.§.legis.ff.de adul.Ideò ſumus in illa quæſtione,

11 an † diſpoſitio loquens in caſu vero,trahatur ad caſum fictũ?de qua per Bart.& Moder.in d.l.ſi is qui pro emptore.& cõſtat,ꝙ ſæpiùs etiam in materia ſtricta diſpoſitio loquens in caſu verò, trahitur ad caſum fictũ:vt habetur in d.l.ſi is qui pro emptore. in l.Gallus.§.& quid ſi tantũ.ff.de lib.& poſth. in l. omnes populi.ff.de iuſt.& iur.& alibi ſæpe per doct.Quã materiam non intendo hic confundere. Satis erit pro nunc facere concluſionem,Quòd in caſu,in quibus caſus verus & fictus æquiparan-

12 tur, etiã in materia ſtricta,& diſpoſitio loquens in caſu † vero, trahitur ad caſum fictum.In illis appellatione priuilegij veniet priuilegium fictum, quod à lege inducitur ob lapſum temporis,cuius initij memoria nõ extat in contrariũ.quicquid ſimpliciter & nimium generaliter Socin. locutus ſit. Et pro declaratione & limitatione huius dicti Soc.vide quæ infrà ſcribo in 1.q.in fin.& ſi teneamus quòd tale priuilegiũ dicatur pręſum-

ptum præſumptione iuris,& de iure: per ea, quæ infrà dico in duodecima quæſt. à fortiori fiet extenſio: cũ præſumptio habeatur pro veritate.de hoc etiam an conſuetudo tam antiqua, & priuilegium æquiparantur: no.glo. & doct. in capi. nouit. in verſi.conſuetudinem.vbi Deci.col.vij.deiud.

13 ¶Quartò quæro,† an regalia aut principi reſeruata acquiri poſſint per hanc præſcriptionem tanti temporis,cuius initij memoria non extat in contrarium:puta vectigalia, pedagia,legitimare ſpurios,creare notarios,famæ reſtituere,& cætera id genus?dic quòd ſic.d.c.ſuper quibuſdam.§.præterea. vbi Abb. & idem Abb.in c.cùm nobis.col.j.de præſcrip.poſt Bart.in l.ſi publicanus.§.fin.ff.de publica.Bald.in conſ.340. Si pater. colũ.ij. lib.v.Alex.in l.more.col.ij.in fi. verſ.ſubdit etiam Roma. ff. de acquir.hære.in conſ.vj.col.ij.in fi.lib.j.Areti.in conſ.xxx. Viſo themate.in tertio dubio.verſ.ſed quia fortè poſſet dubitari.Decius in conſil.241.colum.pen.poſt med.& in conſil.496.col.ij. circa med. Iaſ.in l.de quibus.col. xij.ff.de legib. in l.imperium. col.ix.ff.de iuriſ.om.iudic.& in d.l.is qui putat.colũ.ij.ff.de acquir.hæred. Vbi verò talia principi reſeruata,cõpeterent alicui priuato,contra eum ſufficeret præſcriptio ordinaria triginta, aut 40.anno.Bart.in d.l.ſi publicanus.§.fin.col.j.ver. vides ergo.ff.de publica.Bald.in conſ.370.Verba reſcripti.col.ij.lib. iij. & in c.j.quæ ſint regal.Fel.in c.cùm nobis.col.ij.in fi. verſi. inferior tamen.de præſcriptio.

14 ¶Quintò quæro,† an in præſcriptione huiuſmodi regalium aut reſeruatorum principi,neceſſaria ſit principis ſcientia? dic quòd non:vt per Alex.in d.conſ.vj.col.iij.lib.j.& in d.conſ.24. col.v.lib.v.Feli.in c.de quarta.col.fi.& in c.cùm nobis.col.ij. de præſcriptio.Deci.in conſ.85.col.ij.in conſi.271.col.j.in cõſ.241. column.penultim.poſt medi. & in conſil. 496. column.ij. poſt med.Iaſ.in d.l.imperium.col.ix.Curt.iunior,in conſ.61. col. ii. Alexandrinus in conſ.xxj.co.iij.in quibus locis allegatur Bal. in d.c.j.quæ ſint regal.Sed contrarium voluit Bald. in conſil. 352.Materia feudorum.col.ij.poſt medium lib.j.& in conſ. 340 Si pater.col.ij.lib.v.Alex.etiam in cõſ.16.col.v.verſi. poſſet etiã declinari.lib.v.dicit teneri poſſe ſcientiam,eſſe neceſſariam, licèt non inſiſtat.Idem videtur velle Bald.in conſ.401.Caſus talis aſſeritur.lib.v.vbi quòd communis opinio eſt, quòd in feudis principum præſcribendis requiritur,corũ ſcientia. & Bald. ibi loquitur generaliter,adeò, quòd eius verba videntur poſſe trahi etiam ad præſcriptionem tanti temporis,cuius initij memoria

moria non extat in contrarium. Similiter Oldrad. in conſ. 254. Quia tota. col. iij. verſic. quintò opponitur. requirit ſcientiã ſuperioris in cõſuetudine iuri cõtraria. & tamen ex præcedentibus & dictis per eum ibi. col. ij. verſ. ad ſecũdum reſpõdetur. locutus eſt etiã in conſuetudine tanti tẽporis, cuius initij memoria nõ extat in contrariũ. & ꝙ in hac præſcriptione reſeruatorum principi requiratur eius ſcientia, aut eius procuratorũ vel officiariorũ voluit Boerius in ſuis deciſ. q. 264. col. 17. nu. 19. vbi tamen ſimpliciter loquitur, nulla facta mẽtione Doctor. tenentium contrarium. Scientiã etiam ſuperioris requirit Abb. in d. c. cum nobis. col. ij. verſ. in hac tamen cõſuetudine. de præſcrip.

15 & ibidẽ col. pen. Ego puto, † quòd vbi ſumus in his, in quibus poſſeſsio ſeu quaſi nõ quęritur ſine ſcientia & patientia partis, prout in iuribus incorporalibus. l. quotiens. ff. de ſeruitu. l. ratio. §. ſi iter. ff. de actio. empti. Bart. in l. ij. in prin. ff. de aqua plu. arcen. Bald. in l. ij. C. de ſeruit. Abb. in conſ. 18. col. pen. poſt medium. lib. ij. nõ currat præſcriptio etiam immemorati temporis contra principẽ: niſi data eius ſcientia & patientia: ſine qua poſſeſsio quæri nõ poteſt, conſequenter nec præſcriptio regalium ſine poſſeſsione, lib. vj. Eſt verum iſto caſu, quòd propter tempus tàm antiquũ præſumitur ſciẽtia principis, aut eius officialium. Salic. in l. authoritatẽ. verſ. quæro de quæſtione facti. C. vnde vi. refert & ſequitur Deci. in conſ. 185. col. vj. Addo Calderi. in conſ. 15. col. j. verſi. ex quo ſequitur. in tit. de præbẽ. Itaque, cũ ſcientia præſumatur ob tẽporis antiquitatẽ, oportebit probare de ignorãtia per fortiores cõiecturas, aut præſumptiones, quod erit difficile. In alijs verò, quę poſsidentur ſine ſcientia & patiẽtia partis, nõ puto neceſſariã ſcientiam ſuperioris in præſcriptione tẽporis, cuius initij memoria nõ extat in cõtrarium. hæc tamen difficultas nõ videtur magni momẽti, tenendo quòd ſufficiat ſciẽtia officialium principis, de quo infrà videbimus, & quòd illa pręſumatur ex tẽporis antiquitate, quo caſu impoſsibile quodãmodò videtur probare de contrario, id eſt, de ignorãtia. & licèt iſta ſciẽtia & patientia nõ videatur neceſſaria, boni tamẽ aduocati ſemper de ea articulãt ad cautelã.

16 ¶ Sextò quæro, † Quid ſi quis præſcribat regalia aut principi reſeruata, ipſo principe ſciente & patiente, an iſto caſu adhuc erit neceſſaria præſcriptio temporis, cuius initij memoria non extat in contrarium? Bald. in conſil. 242. Antiqua quæſtio. lib. ij. quòd non, ſed ſufficit pręſcriptio quadraginta annorũ. Idem videtur de mẽte Alex. in d. conſ. 24. col. v. verſ. bene facit, quod

not.glo.lib.v.vbi quando tractatur de præſcriptione minoris temporis contra ſuperiorẽ,interueniente ſcientia & patientia, non requiritur ſcientia &patientia ipſius ſuperioris:ſed ſufficit ſcientia ciuitatis Metropolitanę,quę eſt caput illius prouincię, & ſic clarè vult Alexan.quòd ſufficiat præſcriptio minoris temporis,data ſcientia & patientia nõ ſolùm ipſius ſuperioris , ſed eius etiam officium præſidẽtium in capite prouinciæ.Imò iſto caſu videtur ſufficere tempus triginta annorũ.Ita Iaſ.in d.l.imperium.col.xj.verſic. ſed ſi aliquis præſcriberet.Sed dubitabilis
17 videtur † iſta concluſio in reſeruatis principi,quæ ſunt incorporalia:& in quibus præſcriptio cadere nõ poteſt ſine ſcientia & patientia ipſius principis, ſine qua ſciẽtia & patientia poſſeſsio & præſcriptio nunquã conſiderari poteſt, vt ſuprà diximus. & firmat Abb.in d.c.cũ nobis.in duobus locis.Similiter cùm præſumptio iuris ſit contra præſcribentẽ in talibus principi reſeruatis,quæ priuatis non cõpetunt,ob id ceſſante titulo,neceſſarium videtur tempus,cuius initij memoria nõ extat in contrarium.d.c.j.de præſcript.lib.vj.& d.c.prætereà.§.ſuper quibuſdam.& ſic duo copulatiuè vidẽtur neceſſaria:ſcientia & patientia ſuperioris,& tempus cuius initij memoria nõ extat in contrarium:quæ duo copulatiuè requirit Abb.in d.c.cũ nobis.col. ij.verſ.ſed circa hanc particulam.& col.pen.verſ.quædam ſunt iura.Et neſcio quomodò Doct.voluerint aut potuerint facere differentiã,an præſcribat quis principe ſciente & patiente , vel non:in his,in quibus præſcriptio conſiderari nõ poteſt ſine tali ſcientia & patientia,& ſic nõ poteſt conſiderari aliqua præſcriptio quantumcunque antiquiſsima in iſtis incorporalibus, ſine ſcientia & patientia eius,contra quẽ præſcribitur. Conſequenter nõ poteſt ſeparari præſcriptio ſine ſcientia ſuperioris ab ea,in qua interuenit ſcientia:cũ ſemper requiratur ſcientia
18 in iſtis incorporalibus.Et tenẽdo † hanc opinionem,ꝙ requiratur ſcientia & patientia ſuperioris in iſtis iuribus incorporalibus circa reſeruata principi,nõ videtur obſtare argumentum Doc͡to.tenẽtium contrarium,quòd ſcientia & patientia nõ requiratur:quia hìc nõ agitur de præſcriptione,ſed de conſuetudine:in qua ſcientia principis nõ requiritur,ita reſpõdet Alexan.in d.conſi.vj.col.pen.lib.j.quia in primis poſſet dici,quòd aſſumptum ſit falſum in cõſuetudine,quæ eſt cõtra ius: in qua ſcientia ſuperioris videtur neceſſaria.quam opinionem firmat Ioan.Andr.in additio.Spec.in titu.de feudis.in rubr.col. pen. verſ.non omittã.quem refert & ſequitur Barb.inter cõſi.Curtij ſenioris

tij ſenioris in conſil.67.col.12.circa med.verſi.ſed ſtat difficultas.& col.ſeq. Idem tenet Oldra.in conſ.172. Quia omnes.col. j.in fi.in conſ.237. Perlectis.col.j.in conſ.244. Ad obiectus.col. ij.in fi.verſi. quintò opponebatur.& in conſil.254. Quia tota. col.iij.verſi.quintò opponitur. Alexan.in conſ.vj.lib.v. vbi expreſsè refert & ſequitur Oldra.in d.conſ.237. Curtius iunior in tracta.feud.in quarta parte,quæſt.30.col.ij.circa fi. Secũdò reſpondeo poſito,quòd in conſuetudine inducēda etiam contra ius,nõ ſit neceſſaria ſcientia principis:prout voluit Alex.in d. conſi.vj.lib.j.quã opinionem etiã firmat Areti.in conſ.153. Conſultatio.col.j.in fi.& in cõſi.159. In octauo & nono dubio. Corneus in conſ.298.col.iiij.lib.iiij. Rochus de Curte,in d.c.fi.char. 36.in quarto requiſito. Curtius iunior in conſ.162.col.iij.in fin. Iſtud tamen ſanè videtur intelligẽdum in populo habente poteſtatẽ derogandi iuri:vt patet ex no.per Rochum de Curte,in dicto quarto requiſito. vbi, quòd licèt non requiratur ſcientia principis,requiritur tamen ſciẽtia populi vel maioris eius partis. Quia ſicut requiritur conſenſus populi in ſtatutis condendis:ſic in conſuetudine inducēda,& ſic requiritur ſciẽtia illius, qui poteſt ius cõdere. Modò arguo ſic. Populus non poſſet ius condere ſuper regalibus aut principi reſeruatis ſine ſcientia & patientia ſuperioris:ergo nec conſuetudinẽ inducere.& vbi populus poſſet cõſuetudinẽ inducere in his,ſuper quibus expreſsè nõ poteſt diſponere,illud intelligitur, quãdo talis conſuetudo eſſet præſcripta. quo caſu in tali conſuetudine, quam præſcriptam eſſe oportet,neceſſaria videntur ea,quę ſunt requiſita in ſimplici præſcriptiptione:vt ſuprà abundè vidimus in quinta & ſexta differẽtia,inter conſuetudinẽ & præſcriptionem. Conſequenter neceſſaria videtur ſcientia & patientia ſuperioris ſine qua præſcriptio conſiderari nõ poteſt. Et iſta fortè fuerunt motiua,quibus motus fuit Alexan.in d.conſ.16.col.v.lib. v. vt diceret teneri poſſe ſcientiam principis eſſe neceſſariam in tali præſcriptione tẽporis,cuius initij memoria non extat in contrarium. Ex quibus videtur tanta Doct. cõtrarietas cõcordari
19 poſſe:videlicèt, † quòd vbi populus expreſsè ſtatuere non poteſt ſine licentia ſuperioris:vt quia agitur de præiudicio ipſius principis: puta in regalibus aut in feudis, in his non poſſit induci conſuetudo ſine ſcientia ipſius ſuperioris,& ita procedat, quod ſcribit Curtius iunior,in dicto tract.feud.in quarta parte.quæſtio. 30.columnn.ij.poſt medium.vbi, quòd conſuetudo diuidendi feudum indiuiſibile de iure,requirit ſcientiam ſupe_

rioris.Pro quo adduco Bald.in conſil.401.Caſus talis aſſeritur.
col.j.in fi.lib.v.vbi,quòd conſuetudo circa feuda ſcientiã requi
rit ſuperioris:quia agitur de eius præiudicio,cùm habeat domi-
20 nium directum,& ciuilem poſſeſsionẽ. Quod † ipſum tamen
non puto procedere in conſuetudine temporis antiquiſsimi &
immmemorati.ceſſante autẽ præiudicio principis, ſcientia eius
non ſit neceſſaria præſcriptione:ſed attenta iſta ratione non vi
detur neceſſarium tempus in tali conſuetudine, cuius initij me
moria non extat in contrarium: cùm, vt dixi, in conſuetudine
etiam contra ius ſufficiant decem anni,& tamen Docto.conue
niunt requiri tempus, cuius initij memoria in contrarium non
exiſtat. Dum requirunt tale tẽpus,apertè volũt,quòd ſit præſcri
ptio propter præſumptionẽ iuris,quæ eſt contra præſcribentẽ,
dum poſteà dicunt non eſſe neceſſariam ſcientiã principis, vo-
lunt eſſe conſuetudinẽ,quæ tanta & tam ſubita variatio, & in-
conſtãtia in vna & eadem re diuerſum ius ſtatuendo, contra l.
eum,qui ædes.ff.de vſucap.l.ſi ſine.ff.de conditio.& demonſt.
c.cùm in tua.de decimis. Oportet igitur,vel quòd ſit in totum
conſuetudo,aut in totum præſcriptio.Vel ſi volumus,quòd di-
catur conſuetudo præſcripta, neceſſaria videntur requiſita ad
21 præſcriptionẽ. Caſus tamen † datur,in quo in iſtis iuribus in-
corporalibus præſcribendis,non eſt neceſſaria ſciẽtia & patien-
tia eius,contra quem præſcribitur, videlicet quando præſcribit
quis cum titulo habito à non domino:quia tunc nõ requiritur
ſciẽtia veri domini.l.ſi ego.§.j.in verſic.traditis,vel per patien-
tiam conſtitutis.ff.de publicia.Cyn.in l.ij.in vij.q.C. de ſeruit.
quod dictum pro ſingul.& menti perpetuò tenẽdum,refert &
ſequitur Pau.de Caſt.in l.ſeruitutes.magna,col.pe.ff.de ſeruit.
Iaſ.in l.j.in prin.col.15.verſ.ſecundo modo,& ſingularius. & in
l.iij.§.ex contrario.col.viij.verſicu.ſed aduerte vltra alios.ff. de
acquiren.poſſeſ.& eod.tit.in l.naturaliter.in fin.princ.Quartò
cõſidero in hac ſexta q. dum Iaſ.voluit in d.l.imperium.col.xj.
22 quòd † data ſcientia & patientia principis, tẽpus ſufficiat tri-
ginta annorum.nam hoc poſito poſſet currere,præſcriptio cõ-
tra ſuperiorem ignorantem, & quòd data eius ſcientia minor
præſcriptio ſufficiat: tamen ſaltem neceſſarium videtur contra
principem tempus quadraginta annorum, etiam eo caſu, quo
præſumptio iuris non eſſet contra præſcribentem:vt not.Abb.
in d.c.cùm nobis.colum.penult.de præſcript.per tex.in l.com-
perit. C. de præſcription. triginta vel quadraginta annorum.
Et profectò princeps,qui vniuerſitates priuilegiauit circa tem-
pus præ-

pus præſcriptionis,vt contra eas tempus requiratur quadragin ta annorum,per ea,quæ habentur in l.fi.cum authẽ. ibi poſita. C.de ſacroſanct.eccle.breuem ſuiipſius videtur curam habuiſſe, ſi non ſe pari cum vna vniuerſitate dignum putauit priuilegio. Imò Ang.in l.ij.C. com.de vſucap.voluit neceſſarium eſſe tem pus annorum centum contra principem, ſicut cõtra romanam eccleſiam. Sequitur Alex.in cõſil.24.col.v.verſ.quinimò etiam ſufficeret tempus.lib.v.per gloſ.in §.vt autem lex.in verſic.nec multum.in auth.de non alienã.pro quo adduco Abb. in cõſ.53. in fi.lib.ij.vbi,quòd in his,quæ ſunt introducta in fauorẽ principis,non currit conſuetudo,niſi tanti temporis,cuius initij me moria non extat in contrarium: multò minùs ergo currit præſcriptio.de quo infrà dicam in nona quæſt.

23 ¶Septimò quæro, † In caſibus in quibus neceſſaria eſt ſcientia principis in cõſuetudine,aut in præſcriptione,an ſufficiat ſcien tia eius procuratorum aut officiariorum? Bart.in d.l.ſi publicanus.§.fi.ff.de publica.tenet,quòd ſic. Idẽ tenet Bald.in conſil. 145.Præſuppoſito quodam capitulo pacis.ante fin.verſi.& pręſertim,quia ipſe fiſcus.libr.ij.vbi,quòd ſcientia eorum,qui fungũtur vicibus fiſci,fiſco præiudicat:per l.ſi procuratoris.in prin. ff.de tributo.Idem Bald.in cõſil.340. Si pater.col.ij.lib.v.quòd ſufficit ſcientia locũ tenentis ipſius principis. Alibi ſcribit Pau. de Caſtr.in conſil.203.Viſo qnodam ſaluoconducto.col.ij.poſt medium.verſic.ad ſecundum reſpondetur.lib.j.quòd patientia

24 † vicarij Regis,pręiudicat Regi:quia in dubio cenſetur habere eandem poteſtatem,quam Rex.Idem Paul.in conſil.256.Videtur manifeſtè.col.j. circa medium.libr.ij. quòd ſcientia officialium miſſorum per populum Florentinum ad aliquem locum ſubditum,pręiudicat ipſi populo Florentino mittenti:quia ipſe populus videtur per ſe regere mediãtibus illis officialibus,per l. municipes.ff.ad municip.l.iij.in fi.& l.procuratoris.ff. de tribu to.Bart.etiam in d.l.ſi publicanus.§.fin.ſequitur Areti. in conſil.42. Viſo conſil.colum.ij.verſ. vnde ſi tenemus doctrinam.& in conſil.153.Conſultatio.colum.j.verſic.quòd autem homines de caſtillione,vbi, quòd ſufficit ſcientia & patientia iudicis, vel officialis loci & prouinciæ. Ad idem facit Bertachin.in j.parte ſui reper.in verbo,ciuitas.verſicul.139. vbi quòd ciuitas dicitur, quòd ſcit ipſius ciuitatis.allegat Bartol. in l.ſpadonem.§.qui ci uitatis.ff.de excu.tut.vbi tamen Bartol.nihil de hoc loquitur ar biter,ſecutum Bertachi.fidem alienam. Contrarium,quòd imò ſcientia officialium principis, principi non noceat: voluit Ale-

xan.in conſ.84.col.ij.poſt medium.verſ. nec prædictis obſtat,ſi dicatur.lib.j.Ioan. Zenobius de Vbaldis inter conſilia Bald.in conſil.270. Verba reſcripti.col.j.in fin.libr.iij.vbi quòd ſcientia præſidis non nocet principi. Ad idem facit Roman. in conſil. 289. vbi voluit, quòd ſcientia procuratoris domino non nocet, ſiue ſit procurator ſpecialis ſiue generalis, cum libera:per text. in l.item veniunt.§.petitam.ff.de peti.hæred.quo etiam fundamento vtitur Alexan.in d conſil.84.lib.j.allegando l. quod vulgò.ff.pro emptore.Sed certè iſta iura allegata per Rom.& Alexan. nihil faciunt:quia loquuntur reſpectu malæ fidei: quo caſu bene fateor, quòd propter ſcientiam procuratoris non dicitur dominus in mala fide, niſi ipſe dominus fuerit certioratus. Sed nos loquimur reſpectu præſcriptionis, quæ non currit,niſi contra ſcientem. quo caſu ſufficere videtur ſciẽtia procuratoris generalis cum libera: ſicut dicitur de ſcientia præſidis aut alte-
25 rius officialis principis. Aequè non † obſtat text.allegatus per Roman.in l.cùm mancipium.ver.circa procuratoris.ff.de ædil. edict.vbi ſciẽtia procuratoris ſcientis rem eſſe morboſam vel vitioſam, domino non nocet quominus agat actione redhibitoria vel quanto minoris. Nam parcat mihi Rom.reuerẽtia:quia ille tex.hoc non dicit,imò potiùs totum contrarium,videlicet, quòd iſto caſu procurator tenetur domino actione mãdati vel nego.geſtorum,& ſic præſupponit ille tex.quòd ex quo dominus habet regreſſum contra procuratorem,quòd ipſe dominus agere nõ poſsit contra venditorem, tantùm quærit ille text.an ipſe procurator agere poſsit.& decidit text.quòd non, propter eius ſcientiam.Eſt verum,quòd gloſ.ibi dicit,quòd datur vtilis actio domino ignoranti ſecundum quoſdam, quã cedet procuratori.ſed dum gloſſ.dicit ſecundum quoſdam,apparet, quòd non ſecundum omnes, & quòd gloſſ. hoc firmare non audet.
26 ¶ Iã † quòd ſcientia procuratoris domino noceat,eſt tex.in d.l. procuratoris.in prin.ff.de tributo.& tenet Oldr.in cõſ.263. Dominus Aegidius.col.ij.circa med.verſ.& ſi quoquomodo,quod gl.in d.l.procuratoris.intelligit in procuratore generali, vel cũ libera. Non obſtant alia iura allegata per Roma.quibus dicitur denuntiationem domino fieri debere,non procuratori:quia loquuntur quando ex tali denuntiatione dominus teneretur, & in pœnam incideret.quo caſu nimirùm, ſi domino denuntiare oportet,vel ſi denuntiatio facta procuratori domino non præiudicat,donec ad eius notitiã peruenerit. Secus in præſcriptione:quia per eam dominus non obligatur præſcribenti.

Octauò quæ-

27 ¶Octauò quæro, † in caſibus, in quibus neceſſaria eſt ſcientia ſuperioris, ſi ſint duo ſuperiores, aut domini: vnus vtilis, & alter directus: an ſit neceſſaria ſcientia vtriuſque domini? Iaſ. in conſil. 209. col. ij. circa medium. lib. ij. quòd ſic. allegat Abb. in c. ad audientiam. de præſcript. vbi finaliter Abb. videtur reſidere in hac opi. quòd ſi quis præſcripſit feudum contra vaſallum, talis præſcriptio non noceat domino ignoranti, ne cogatur mutare vaſallum contra eius volũtatem, & habere vaſallũ minimè gratum. dum dicit hanc opi. Hoſtien. eſſe æquam. quam opi. tenet Ioan. And. in addi. Spec. in rub. de feudis, col. j. in fi. verſ. vigeſimaoctaua. q. Pilei fuit de vaſallo, &c. latè Alexan. in conſil. 169. Viſo themate. lib. ij. Corn. in conſil. 51. col. vij. verſ. amplius in facto. Bertachi. in verbo, præſcriptio quomodò. verſ. viij. Aduerte, quia quæſtio iſta poteſt dupliciter intelligi. Primò, ſi quis præſcripſit feudum contra dominum vtilẽ, & ſic vaſallum, an cenſeatur præſcripſiſſe etiam contra dominum directũ, ita vt non teneatur domino directo ad aliquod ſeruitiũ? Secundò, an cenſeatur præſcripſiſſe: ita, quòd ſeruiendo domino directo more vaſalli, ab eo feudũ auferri non poſſit. Circa primum modũ intelligendi, clarum eſt, quòd non præſcribitur contra dominum ciuiliter poſſidẽtem, niſi interuerteretur poſſeſſio: quia requiſitus præſcribens ad ſeruitia illa denegaret, deinde præſcriberet & poſſideret bona tãquam libera: iuxta l. malè agitur. C. de præſcriptio. trigin. anno Circa ſecundum modum intelligendi, formatur quęſtio per Abb. in d. c. ad audientiam. in qua q. finaliter Abb. putat æquam diſtinctionẽ Hoſti. an dominus directus ſciuerit vel ignorauerit feudum præſcribi, vt contra ignorantem non currat præſcriptio, non ſolùm in prȩiudicium iuris directi: ſed etiam reſpectu vtilis dominij: quia non cogetur habere præſcribentem in vaſallum.

¶Contrarium, quòd imò præſcribatur reſpectu vtilis dominij, & quòd feudũ à prȩſcribẽte auferri non poſſit, ſed ſolùm poſſit dominus petere iura ſui directi dominij à præſcribente, tenet Rom. in cõſil. 166. In tertio dubio. Idẽ tenet Iaſ. licèt Rom. non alleget in l. j. col. pe. poſt med. verſi. & per hoc vltimum nouiter reprobo. C. de ſer. fugit. Confirmatur iſta opin. ex eo, quod ſcribunt Ang. & Imo. in l. vſucapionẽ. ff. de vſucapio. & alij Docto. allegati per Iaſ. in d. l. fi. col. vj. verſ. quicquid alij dicant. C. de ſacroſ. eccle. vbi, ꝙ habẽs cauſam ab eccleſia, nõ gaudet priuilegio eccleſię in præſcriptiõe: ſed ꝑſcribitur cõtra eũ: ſicut cõtra priuatũ: dũ modò præſcribẽs velit recognoſcere ab eccleſia, id in quo

tenebatur is,contra quem præſcribitur. Idem voluit Abbas in conſil.18.circa fi.& in conſ.62.col.fi.lib.ij.eandem opinionem, quòd præſcribatur cōtra eccleſiam,reſpectu vtilis dominij etiã ignorantem,tenet Alex.in conſ.92.in octauo dubio,libr.vj.Iaſ. §.ſed iſtè.nu.14.inſtit. de actio.¶Puto conſiderandos aliquos
28 caſus pro reſolutiōe huius difficultatis.Primus † caſus eſt,quādo poſſeſſor feudi præſtitit ſeruitia domino directo,per longiſſimum tempus triginta annorum,& ſic poſſedit feudum tanquàm feudum,nō vt bona libera,& iſte caſus non habet dubitationē:quia præſcribitur ius vtile,etiam in præiudiciū domini directi,nec dominus directus poteſt allegare aliquã ignorantiam recipiendo ſeruitia.c.ſi quis per triginta.ſi de feu.fuer.contro.inter domi.& agna. Alex.in conſ.118.col.iiij. in conſil. 169. col.j.in fi.& in conſ.15.col.iij.in princ.lib.v.Iaſ.in d.l.j.col.pen. in fi.C.de ſeruis fugiti.Imò ſi vaſallus allegat inueſtituram. & non plenè eam probat,ſi per annum ſtetit in poſſeſsione feudi præſcribit:& in defectū probationis ſtatur eius ſacramento.c. fi.§.ſin autē aliquis.ſi de inueſt.inter do.& vaſal.lis oria.Dec.in conſ.144.col.iij.In ſecūdo dubio. text. tamē in d.c.ſi quis per triginta.nō procedit contra eccleſiam, cōtra quam requiruntur
29 quadraginta anni.Guido Papæ,q.ibi.Secundus † caſus eſt, quando quis tenuit rem,tanquã liberam, non tanquã feudalem,iuſto titulo & bona fide.& quæritur an dicatur præſcripſiſſe etiam in præiudiciū domini directi,vt ei nō teneatur ad aliquod ſeruitium?& iſto caſu videtur dicendum, quòd durante decēnio nulla cucurrerit præſcriptio poſſeſsione ciuili exiſtente apud dominū,per illud tēpus:ſed lapſo decēnio incipit currere præſcriptio longiſsimi tēporis contra dominū directum. Bald.in conſil.299.Dicunt Petrus.ante fin.verſ.pone, eccleſiæ. lib.j.vbi,ꝙ eccleſia non petendo penſionē ab emphyteuta per decenniū,perdit ciuilem poſſeſsionem.& tradit Iaſ.in d.l.j.col pen.C.de ſeruis fugiti. & idem Iaſ.in l.j.col.ij. C.vnde legit.& ſic quandiu dominus directus retinet poſſeſsionē ciuilem,contra eum nō præſcribitur:ſed amiſſa poſſeſsione ciuili,tunc incipit currere præſcriptio, & iſta præſcriptio oportet quòd ſit longiſsimi tēporis,id eſt,triginta annorum : etiam quòd præſcribens habeat titulum & bonã fidem:& eſt ſpeciale in fendo. c.j.§.præterea.iuncta gloſſ.de capi.Corra. vbi Doctor. Abbas in dict.c.ad audientiam.col. penult. de præſcriptio. Decius in conſil.144.column.iij.in ſecundo dubio.In eccleſia tamen requiruntur quadraginta anni.Guido Papæ,quæſtio. ibi. quicquid ali-

quid aliter dubitauerit deciſio Neap.deciſi.254.vbi videtur vel le, quòd contra dominum directum nuda currat præſcriptio, etiam longiſsimi temporis 40.annorum. & dominus directus iſto caſu habeat priuilegium, quòd licèt feudum cōſiſtat in rebus immobilibus, in quibus cum titulo ſufficit præſcriptio decem vel viginti annorum: tamen contra ipſum dominum directum requiritur tempus triginta annorum. & ratio ſpecialitatis videtur eſſe: quia ius directi domini, magis videtur conſiſtere in iuribus perſonalibus, quæ ſibi debentur occaſione feudi, quàm in re immobili, quæ tenetur per feudatarium. Secunda ratio ſpecialitatis conſiderari poteſt: quia non tantùm imputari poteſt domino directo, cur nō citiùs vendicauerit rem ſuam, quantum domino directo & vtili: cùm, vt dixi, tota res ad dominum directum non pertineat. Addo præmiſsis Bald. in conſil.215.lib.v.vbi quando quis tenuit rem emphyteuticam eccleſiæ, tanquàm liberam 40. annis, præſcribit contra eccleſiam.

30 Tertius † caſus eſt, quando quis tenuit rem feudalē tanquàm liberam, in mala tamen fide: quia ſciebat eſſe feudalem. & iſte caſus videtur indubitatus, quòd nullo tempore pręſcribit propter malam fidem.regu.poſſeſſor malæfidei.lib.vj.& infrà latiùs dicam.

31 Quartus caſus eſt, quando † quis poſsedit bona feudalia longiſsimo tempore ſufficienti ad præſcribendum contra dominum directum cum titulo & bona fide: tamē alius: puta author poſsidentis, qui vendidit bona tanquàm libera, præſtitit ſeruitia domino, & quæritur an poſsidens præſcripſerit contra dominum ignorantem bona feudalia poſsideri per tertium? & iſte caſus poteſt frequenter contingere, quia vaſallus poſsidet plura bona feudalia, aliqua ex eis vendit, tanquàm libera emptori ignoranti qualitatem feudi: & tamen non ceſſat vaſallus præſtare ſeruitia domino ignoranti talem alienationem. & iſto caſu puto contra dominum non præſcribi. nam recipiendo ſeruitia à vaſallo venditiuro, ſemper retinet poſſeſſionem ciuilem: qua durante præſcriptio non currit contra ipſum ciuiliter poſsidentem: poſſeſsio enim ciuilis non amittitur niſi data negligentia aut obliuione non recuperantis, aut non poſsidentis.l.clàm poſsidere.§.qui ad nundinas.& l.ſequ.

32 vbi Iaſ.in nono nota.ff.de acquir.poſſeſ. ſed † negligentia imputari non poteſt domino directo ignoranti alienationem factam per vaſallum.l.ſi quis in graui. §. ſi ignorans. ff. ad Sillanianum.l.genero.ff.de infamibus. cap. apoſtolicæ. de excepti. cap.ij.cap.quia diuerſitatem.de conceſs.præben.cap.ſi verò.de

ſenten.excom.obliuio etiam conſiderari non poteſt,cum ſemper receperit ſeruitia à vaſallo venditore.

33 ¶ Nonò † quæro,dictũ fuit ſuprà,quòd reſeruata principi non præſcribuntur,niſi per tempus,cuius initij memoria non extat in contrarium:quid in alijs bonis principis,an tantum tempus requiratur?Hic eſt aduertendum,quòd princeps poteſt habere bona duplicis generis.nam poteſt habere bona tanquàm priuatus:puta,quæ habebat antequàm eſſet princeps:vel ſi quid ei teſtaměto,aut aliâs donatum ſit.Rurſus habet bona tanquàm princeps.Cyn.& Iaſ.in l.procurator.C.de eden.& idem Iaſ.in l.j.in princ.ff.de offi.procur.Cæſa.addo Alex.in conſi.vj.col.ij. verſ.princeps enim.lib.iiij.vbi,quòd habet princeps duplex patrimonium priuatum & fiſcale.fortiùs voluit Paul.de Caſtr.in conſi.106.circa ea.col.ij.in fin.libr.j.quòd etiam ea,quæ perueniunt ad principem, tanquàm principem per impoſitionem onerum extraordinariorum,dicantur eſſe de patrimonio priuato ipſius principis.de quo tamen dubitem.In patrimonio priuato ſeu in bonis,quæ vt priuatus habet nõ videtur,quòd gaudeat aliquo priuilegio:quia in pręſcriptione habetur reſpectus ad bona potiùs,quàm ad perſonas:ſicut dicimus de bonis proprijs Epiſcopi aut clericorum,quæ non ſunt eccleſiæ:ꝙ in illis non gaudet Epiſcopus aut clericus priuilegio eccleſiæ circa præſcriptionem glo.in c.poſſeſsiones.16.q.iiij.quam pro ſingulari ad hoc citat Roma.in ſingu.451.Tu ſcis generale.ſequitur Fel.in c.eccleſia ſanctæ Mariæ.col.iiij.in fi.verſi.& hinc eſt.& ibi Dec.col.viij.in fi.de cõſti.Iaſ.poſt Sali.in d.auth.quas actio-

34 nes.in fi.C.de ſac.ſan.eccl. †In his enim quæ ſeparationẽ recipiunt,poteſt quis conſiderari non tanquã ipſe ſed tanquã alius tertius,aut extraneus.l.ſi pater.§.qui duos.vbi glo.& Bal.ff.de adopt.l.procurator qui pro euictione.ff.de procur.l.poſt mortem.ff.quand.ex fact.tuto.ob id Epiſcopus ſcholaris non pręcedit rectorem:quia non eſt ibi tanquã Epiſcopus.Abb.in c.auditis.col.iij.de electi.Similiter canonicus vicarius Epiſcopi,ſedebit in loco ſuo:quia non eſt ibi,vt vicarius.Abb.in c.poſtulaſti.col.iij.de conce.præben.Feli.in rubri.de maio.& obed.col.ij.Similiter,ſi Rex iudicet in aliqua cauſa tanquã Comes, non tanquàm Rex appellabitur ab eius ſententia,ad ſuperiorẽ Comitis,non inſpecta regia maieſtate.Guido Papæ q.436.col.11.q.36.per tex.in l.pe.ibi ſed ducatus,&c.C.de appell.Eſt verum quòd Paul.de Caſt.in d.conſi.106.col.ij.in fi.ſimpliciter dicit, quod princeps gaudet eius priuilegio, etiam in bonis priuati patrimonij:

patrimonij: ſed nimium generaliter loquitur iudicio meo, & ſine lege. & quòd patrimonialia Cæſaris præſcribantur modo communi, quo alia bona priuatorum voluit Bald. in d. l. ij. in
35 princ. C. commu. de vſuc. in alijs verò bonis † principis, & quæ ſunt de patrimonio fiſcali, quantum tempus requiratur, habetur in §. res fiſci. inſtit. de vſucap. in l. in omnibus. ff. de diuer. & temp. præſcrip. per Abb. in d. c. cùm nobis. de præſcript. Aret. in d. conſi. 153. Conſultatio. col. fi. Boër. in ſuis deciſ. q. 264. col. 17. in ij. parte. in quibus locis concluditur, quòd vbi ſunt bona fiſco incorporata, requiritur tempus 40. annorum: per l. comperit. C. de præſcript. 30. vel 40. anno. Sed Ang. in d. l. ij. C. com
36 mun. de vſucap. voluit, quòd contra fiſcum † romani imperij requiratur hodie de iure authenticorum præſcriptio centenaria: ſicut contra romanam eccleſiam. per glo. in d. §. vt autem lex. in verſi. nec multum. in auth. de non alien. ſequitur Alex. in d. conſi. 24. col. v. ver. quinimò etiam ſufficeret. lib. v. vbi etiam allegat Ange. in l. ſicut. C. de præſcript. triginta anno. & in l. j. C. de anna. excep. ſed in libro meo Ang. nihil loquitur de hoc: niſi in dict. l. ii. C. commu. de vſuca. credo quòd voluit allegare Bald. in dict. l. ſicut. col. fin. & in dict. l. j. colum. ij. verſi. vltimò conclude C. de anna. exce. vbi Bal. hoc expreſsè voluit. & idem Bald. in d. l. ij. C. commu. de vſuc. allegaui etiam ſuprà Abb. pro hoc in d. conſi. 53. in fi. lib. ij. vbi, quòd in his, quæ ſunt introducta in fauorem principis, non currit conſuetudo niſi tanti temporis, cuius initij memoria non extat in contrarium. Ad idem in terminis adduco eundem Alex. in conſil. 84. col. ij. in verſi.
37 ſecundò dicimus. libr. j. Boërius † tamen in dict. q. 264. col. 19. dicit communem opin. eſſe contra Ang. & Alex. quòd ſufficiat præſcriptio quadraginta annorum. Sed aduerte, quia Boë. in dict. q. col. 18. in princ. dicit, quòd in d. l. fi. C. de ſacroſ. eccle. illi caſus ibi enumerari, in quibus requiritur præſcriptio cẽtum annorum, ſunt redacti ad pręſcriptionem 40. annorum. Quod ſi verum ſit, corruit fundamentum Alex. in d. conſ. 84. vbi voluit, quòd d. l. fi. ſolùm ſit correcta reſpectu eccleſiæ: in qua ſufficit præſcriptio 40. annorum, in caſibus ibi poſitis: ſecùs in ciuitate: ideò ſi in ciuitate illa l. fi. non eſt correcta, ſed in ea requiruntur anni centum: multò fortius illud tempus erit neceſſarium in principe: quia ille text. ſolũ procedit in ciuitate habente iura principis, aut fiſci, vt ſuprà diximus, & inferiùs dicemus. Videndum eſt igitur vter loquatur meliùs Alexan. an Boërius, quò ad caſus poſitos in dict. l. fin. & profectò miror, quomodò

Boërius potuerit dicere ſimpliciter illos caſus eſſe redactos ad præſcriptionem quadregenariam: quia illa reductio facta eſt per auth.quas actiones.ibi poſitam,quò ad eccleſias tantū, excepta eccleſia Romana,ſed in ciuitate illa l.fi. non eſt correcta: ſecundum communem opin.doct.in d.auth.quas actiones. vbi Iaſ.col.vj.verſi.contrariam opinionem.licèt Boë. pro ſe alleget etiam Iaſ.in d.l.fin.in octauo not.C. de ſacroſ.eccle. ſed ibi Iaſ. loquitur reſpectu eccleſiæ,non reſpectu ciuitatis. & hanc communem opin.tenent omnes docto.ſuprà latè commemorati in octaua limitatione, ad regulā negatiuam, quòd in pœnalibus
38 non ſit extenſio,vbi,ꝙ in † correctorijs non ſit extenſio etiam ex maioritate rationis.nam pro hoc allegant omnes no.in dict. auth.quas actiones.vbi illa auth.corrigens illam l.fin. in eccleſia,non extenditur ad ciuitatē. tandem opinionem tenent plurimi alij doctores ſuprà commemorati,in decima quarta limitatione ad regulam,quòd conſuetudo non extenditur.nam limitat non procedere,quando duo caſus eſſent æquiparati per legem antiquam:quia tunc lex noua corrigens in vno, extenditur ad alterum.Poſteà retuli aliquos doctores tenere cōtrarium per dict. l. final.& authen.quas actiones. ibi poſitam. vbi authen.quas actiones.corrigens in eccleſia, non extenditur ad ciuitatem: cùm tamen eccleſia & ciuitas eſſent æquiparatæ per dict.l.fin.ad quod argumentum confutandum magnoperè doctores laborarunt,& ſic tam doctotes tenentes contra illam decimamquartam limitationem , quàm tenentes pro ea, omnes ſine controuerſia tenent,quòd dicta l.fin.non ſit correcta in ciuitate,vt mirer auſum Boërium dicere cōmunem opinionem eſſe contra Alex.in d.conſi.84.libr.j. & quòd illi caſus dict. l.final.ſunt redacti ad præſcriptionem quadragenariam ſimpliciter,cùm illud factum ſit in eccleſia tantùm, non etiam in ciuitate.Ob id puto ſine dubio Alex.meliùs locutum, quòd contra principem requiratur præſcriptio centenaria: iuxta ter
39 minos dict.l.fi.C.de ſacroſ.eccle.Sed † difficultas eſt extra illos caſus dict.l.fina.an princeps gaudeat pręſcriptione centenaria: Ange.in d.l.ij.C.commu.de vſucap.quem ſequitur Alex. in d. conſi. 24.col.v.libr.v.vult,quòd ſic, & quòd princeps gaudeat pari priuilegio,cum eccleſia romana. Idem tenet Bald. in dict. l.ij.C.commu.de vſucap.in dict.l.ſicut.C.de præſcript.triginta anno.& in d.l.j.C.de anna.exceptio.Felin.in c.ad audientiam. col.vij.in fi.verſi.amplia primò,de præſcript. Sed credo Ange. nimium generaliter locutum.nam glo.ſuper qua ſe fundat in d.§.vt

d.§.vt autem lex.in ver.nec multum.in authen.de non alienã. dum æquiparat imperium & res publicas eccleſiæ.allegat d. l. fi.C.de ſacroſanct.eccleſ.dicens,quòd illa lex ſolùm eſt correcta in eccleſia,& ſic vult gloſ.quòd imperium gaudeat priuilegio eccleſiæ romanæ quò ad præſcriptionem centenariam in caſibus tantùm d.l.fin.& iſto caſu procedat opi.Boerij.& quòd extrà illos caſus d.l.fi.princeps non debeat gaudere priuilegio eccleſiæ romanæ,videtur probari efficaciter quia d.l.fin.ſolùm procedit in ciuitatibus habentibus iura principis, aut iura fiſcalia:ergo priuilegium principis non videtur extendẽdum extra illos caſus.& poſito,quòd intentio glo. in d.§. vt autem lex. in verbo,nec multũ alia fuiſſet.&quòd voluerit æquiparare principem eccleſiæ romanæ indiſtinctè(quod tamen dicẽdum nõ videtur per præmiſſa) dico,quòd in hoc glo.malè videtur ſentire,& eam reprobat Henricus Boic in c.diligenti.in fin.de præſcriptio.refert & ſequitur Guido Papæ quæſt.416. vbi, quòd ita fuit concluſum.Sed latiùs videtur inſiſtendum circa gloſ.in d.§.vt autem lex.in verbo,nec multũ.Et primò videndum eſt, an illa glo.voluerit generaliter,quòd imperium gaudeat præ-
40 ſcriptione centenaria.Secũdò an illa gl. ſit vera.¶ Circca † primum aduertendũm eſt,quòd illa glo.dupliciter probat imperium gaudere præſcriptione centenaria.Primò per tex.in d.§. vt autem lex.Secundò,per text.in d.l.fi.C.de ſacroſan.eccleſ.& licèt illa l.fi.ſolùm loquatur in certis caſibus: tamen text. in d. §.vt autem lex.ſimpliciter & generaliter loquitur,quòd ſacerdotium & imperium ab inuicem multum non differunt. infert ergo glo.quòd ſicut ſacerdotium principale,id eſt, eccleſia romana gaudet præſcriptione cẽtenaria: ita & imperium ſimpliciter & generaliter in omnibus caſibus.Sed vlterius conſidero,quòd imò illa gloſ. videtur loqui in omni ſacerdotio, & in omni eccleſia, dum dicit, ꝙ illud ius in eccleſia eſt correctum, per tex.in §.pro temporalibus.in authen.de eccle.tit. vnde eſt extracta authen.quas actiones.non ergo loquitur illa gloſſ. in d.§.vt autem lex.in eccleſia romana:quia in ea nihil eſt correctum,& hoc modo conſiderando illa gloſ. retorquetur contra Bald. Ang.Alex.& Felin.quia illa gloſ.non æquiparat imperiũ eccleſiæ romanæ,ſed alijs eccleſijs:dum dicit, quòd in eccleſia illud ius eſt correctum,quæ correctio non reperitur in eccleſia Romana,imò expreſsè excipitur ab illa correctione. hoc ſtante,quòd imperium æquiparetur eccleſiæ generaliter,non Romanæ eccleſiæ tantũ,Dico, ꝙ aliç eccleſiç non fuerunt priui-

legiatę generaliter,vt gauderent pręſcriptione centenaria, ſed ſolũ in caſibus poſitis in d.l.fi. C.de ſacroſanct.eccleſ.ergo in illis tantũ caſibus videtur imperiũ priuilegiatũ,& in dictis caſibus ſine dubio puto,quòd princeps etiam hodie gaudeat priuilegio pręſcriptiõis cẽtenariæ:ſi enĩ eo gaudet ciuitas habẽs iura prĩcipis,à fortiori gaudere debet ipſe princeps. Circa ſecũdũ,an illa gl.ſit vera, dico ſine ꝙ dubio vera videtur quò ad caſus d.l. fi.C.de ſac.eccl.ſed quò ad alios caſus,valdè dubito,ſi teneamus ꝙ illa glo.generaliter voluerit imperiũ gaudere præſcriptione centenaria. Primò,quia iſtud inferri nõ poteſt neceſſariò ex d. §.vt autem lex.quia in illo text.non dicitur, ꝙ abſolutè æquiparentur:ſed ꝙ multũ non differunt.ergo in aliquibus eſt differentia. Secundò,quia ibi non loquitur text.de ſacerdotio Romanæ eccleſiæ tantũ: ſed de omni ſacerdotio, & eccleſia:ſecundum quod glo.videtur intelligere,prout proximè declaraui,ob id ſicut eccleſia non gaudet priuilegio præſcriptionis centenariæ.ſecundum ius. Codicis,& illud ius Authenticorũ ante d.§. pro tẽporalibus.athen. de eccleſia .titu.ita videtur,quòd imperium non gaudeat illo priuilegio, niſi in illis caſibus. Tertiò, tex.in l.omnes.C.de præſcript.30.vel.40.ann.vult omne ius publicum,& priuatũ in quacũque perſona extinctũ eſſe ſpacio 40.annorũ:ergo etiã ius principis, quod publicũ dicitur. Se-

41 cundò † pondero verbum vniuerſale,in quacunque perſona, quod videtur cõprehendere etiam perſonã ſuperioris. Alexan. in conſ.235 .lib.4. per tex.in dict.l.comperit.C.de præſcript.30. vel 40.ann.quæ lex venit ad declarationem & ſuppletionẽ d.l. omnes.nam quia per d.l.omnes.omnia iura etiã publica & cuiuſcunque perſonæ pręſcribi dicebantur, quidam trahebant illam legẽ etiã ad publicas functiones,aut tribura principi debita:vt pręſcriberentur annis.40. Sed imperator in d.l.comperit.dicit,declarando & ſupplendo,quòd non intellexit de tributis & functionibus publicis,in quibus nullam præſcriptionẽ currere voluit. Tamen in ipſis bonis immobilibus, pro quibus præſtantur ipſæ functiones publicè,bene voluit præſcriptionẽ currere quadragenariam. Ecce ergo, quòd exceptis tributis & publicis functionibus,quæ pręſtantur in ſignum ſubiectionis, alia bona publica ipſius imperij,quæ non ſunt de regalibus,ſeu in quibus præſumptio iuris non eſt contra præſcribentem,ſpacio præſcribuntur.40.anno.Ideò Bal.& Ange.dum dicunt imperium gaudere præſcriptione centenaria, cum miniſterio dicunt, ꝓ hodie de iure Authenticorum imperiũ gaudet illo priuilegio,

uilegio,clarè inferentes ſecus eſſe de iure Codicis: quia illi duo tex.videntur clari in d.l.omnes.& l.cōperit.Sed non potuerūt Bal.& Ange.ſe fundare ſuper iure Authēticorū: quia ius Authenticorū non æquiparat imperiū & ſacerdotiū ſimpliciter,& generaliter in omnibus,&per omnia.ſed dicit,ꝙ nō multū differūt: vt ſuprà dixi. Rurſus dū Bal.& Ang.dicūt hodie ſecus eſſe de iure Authenticorū,neceſſariò volūt,ꝙ ius Codicis ſit cor-
42 rectū:ſed † correctio induci non debet,niſi expreſsè dicatur.l. ſancimus.C.de teſta.l.præcipimus.in fi.C.de appell.vbi Bar.in ſpecie not. ꝙ antequā dicatur aliquid eſſe correctū, oportet ꝙ ſpecialiter & ſpecificè illud dicatur:adeò ꝙ verba generalia nō ſufficerent ad inducendū correctionē.& tradit Iaſ.in conſ.164. col.j.in fi.lib.ij.ſed tex.in d.§.vt autē lex.in ſpecie nihil dicit de præſcriptione:ſed æquiparat imperiū ſacerdotio. Imò nec generaliter in omnibus æquiparat: ſed dicit, ꝙ non multū differūt:ob id neceſſe fuiſſet ad corrigendū ius Codicis,ꝙ dictū eſſet æquiparatū eſſe imperiū ſacerdotio Romano circa præſcri-
43 ptionē. Amplius dico,ꝙ ſi per † dictū.§.vt autē lex. imperiū & ſacerdotiū ſimpliciter fuiſſent æquiparata, & generaliter ſine illis verbis,nec multū differūt,ex quibus patet aliquam eſſe differentiam,adhuc nō poſſet dici correcta diſpoſitio dictarū legū Codicis in l.omnes.& l.cōperit.quia illud ius nouū Authēticorū generale deberet reſtringi per leges præcedentes in Codice,ne inducatur legū correctio.l.ob æs.C.de pręd.mino.glo. in l.omnes.C.ſine cēſu,vel reliq.Rom.in conſ.395. Vt pręſens. col.iij.circa med.verſ.quinimò & lex ſequēs.Imò etiā lex noua correctoria diſtinguitur ſecundū legē antiquā,vt tantò minus corrigatur ius antiquū præcedēs,quā ſit poſsibile.auth.offeratur. C.de litis cōteſt.iūcta l.ſciēdū.in prin.ff.qui ſatiſd.cog. vbi glo.& doct.quod hîc dicemus.in d.§.vt autē lex. vbi nō apparet,ꝙ ille tex.voluerit corrigere d.l.omnes.& l.comperit. Imò tex.in d.§.vt autē lex.debet quacūque ſubauditione iuuari,ne inducatur correctio dictarū legū l.omnes.& l. comperit. l.j.C. de inoffi.dotibus.Curtius iunior in cōſ.v.col.iiij.ad fi. Sed hic ſine aliqua ſubauditione tex.in d.§.vt autē lex. poteſt intelligi citra correctionē iuris Codicis:quia,vt dixi,non in omnibus & per omnia æquiparat:ſed dicit, ꝙ nō multū differūt. Secundò,quia ille text.non loquitur in ſacerdotio romano tantum, aut eccleſia romana: ſed potiùs de alijs eccleſijs: vt ſuprà dictum eſt. Et poſito & non conceſſo, quòd loqueretur in ſacerdotio romano & illi,imperium ſimpliciter compararet,ad-

huc per talem æquiparationem generalem non induceretur correctio iuris Codicis:ſed potiùs illa generalis æquiparatio reſtringi debet,ne comprehendat præſcriptionem:de qua in d.l. omnes.& l.ſicut & l.nam & poſteriores.ff.de legibus.l. vt gradatim.§.& ſi lege.ff.de muneri.& honor.l.ij.C.de noxa.c.cũ dilectus.de conſue.Præterea,cũ dictæ leges omnes & l.comperit.ſint ſpeciales in materia præſcriptionis, & in d.§. vt autem lex.ſacerdotium & imperium æquiparentur, non in ſpecie in materia præſcriptionis,ſed generaliter dicatur non multum differre: per illum textum generalem non cenſetur correcta di
44 ſpoſitio ſpecialis dictarum legũ l. omnes.& l.comperit. †quia quando concurrunt duæ leges,prima ſpecialis, & ſecunda generalis,nunquam ſecunda generalis tollit primam ſpecialem. gloſ.in ca.vt officium.in verſicul.duabus.de hæreti.libr.vj.Ge-
45 minia.in c.j.colum.j.in prima oppo.de conſtitu.lib.6.† Quintò, quòd imperium non gaudeat præſcriptione centenaria, arguitur ſic.Etiam iura imperio reſeruata,& in quibus præſumptio iuris eſt contra præſcribentem,præſcribuntur ſpacio temporis,cuius initij memoria non extat in contrarum.d.l.hoc iure.§.ductus aquæ.ff.de aqua quoti. & æſti.c.ſuper quibuſdam. §.prætereà.de verb.ſig.quæ pręſcriptio eſt minor centenaria: vt ſuprà probauimus, & ſic in talibus reſeruatis non gaudet imperium præſcriptione cẽtenaria:ergo multò minus in alijs nõ
46 reſeruatis principi. ¶ † Ex præmiſsis puto concludendum, ꝙ imperium non gaudeat priuilegio præſcriptionis centenariæ in bonis,in quibus pręſumptio iuris non eſt contra poſsidentẽ, niſi in caſibus:de quibus in d.l.fi.C.de ſacroſan.eccleſ. In alijs verò bonis,quę ſunt de reſeruatis principi,& in quibus pręſumptio iuris eſt contra pręſcribentem,gaudet priuilegio pręſcriptionis,non dico centenariæ,ſed cuius initij memoria non extat in contrarium:quæ eſt minor cẽtenaria: vt ſuprà diximus,
47 contra Cardin.& Felin.Et tres†declarationes ad d.l.fin.C.de ſacroſanct.eccleſ.vide per Alex.in conſ.xvj.col.viij. verſ. quinimò nec etiam in quatuor caſibus.lib.v.Et dum dicit non habere locum niſi contra vendentem,donantem aut relinquentem contra ciuitatem aut eius ſucceſſorem vniuerſalem, non cõtra ſingularem ſucceſſorem:poſt Bald.in d.l.fi. idem voluit Aret. in d.conſ.153. Conſultatio.col.fi.Corn.in conſ.268.col.x. lib.4.
48 ¶ Decimò † quæro,an in pręſcriptione temporis,cuius initij memoria non extat in contrariũ,requiratur titulus? Dic quòd non:cũ talis præſcriptio vim tituli habeat, vt ſuprà dictũ eſt. &

pro hoc

pro hoc eſt tex.in dict.c.j. de præſcript.lib.vj.Quod ampliatur procedere,licèt agatur de præſcribẽdo cõtra clericos,aut libertatem eccleſiaſticã.Paul.de Caſt.in conſ. 423.Ex puncto tranſmiſſo.col.ij.circa med.lib.ij.talis enim præſcriptio pro veritate habetur.gl.in l.j.C.de ſeruitu.Bald.in conſ.257.Quæſtio ver tens.libr.ij.& in conſil.24.Subtiliter. col.ij. libr. iiij. Decius in conſil.85.colum.ij.

49 ¶Vndecimò † quæro,an ſaltẽ in tali præſcriptione tanti temporis,cuius initij memoria nõ extat in contrariũ,ſit neceſſaria tituli allegatio? Videretur dicendum quòd ſic:quia licèt titulus pręſumatur ex antiquitate tẽporis:nõ tamen videtur prodeſſe pręſumptio,niſi allegetur.l.ſi adulterium cum inceſtu.§.idem Pollioni.ff.de adul.ſcriben.in l.cũ quid.ff.ſi cert.peta. & quòd allegatio tituli ſit neceſſaria in tali præſcriptione,voluit Alex. in conſi.74.col.iij.in fin.verſ.accedat ad hoc,quod voluit.libr. iiij. Feli.in c.accedentes.col.v.verſ.ſed reuera potiùs eligerem. de præſcript.quem refert & ſequitur Curtius iunior in conſil. 158.col.iiij.in fin.Contrarium,quòd allegatio tituli non ſit neceſſaria voluit glo.in d.c.ſuper quibuſdã.§.præterea. in verbo non extat.Fred.de Senis,in conſ.234.Super primo puncto.colum.ij.in fi.verſ.maximè autẽ hoc procedit Soci.in conſ.127.colum.pen.in fi.verſ.& eo maximè prædicta procedũt.lib.j.quod eſt repetitũ in conſ.181.libr.ij.Idem tenet Abb.in conſ.vij. col. iiij.verſ.& quanquã hæc.lib.ij.Doct.in d.c.j.de præſcrip.lib.vj. Cald.in conſ.j.in tit.de libelli obla.Guido Papæ quæſtio. 408. in fi.vbi allegat Io.Fab.in §.æquè.inſtitu.de actio.Idem tenet Iaſ.in l.ſi certis annis.col.fi.in decima limitatione C.de pactis. refert & ſequitur Gozadi.in conſil.viij.col.viij.circa medium. Ex quibus patet hanc opinio. verã eſſe & communem & pro ea videtur text.in d.c.j.de præſcrip.lib.vj.vbi,quòd in tali præſcriptione non requiritur titulus.ſi titulus non requiritur,ad

50 quid allegari eum oportet? Non obſtat modò † regula, quòd præſumptio iuris nõ ſufficit,niſi allegetur:quia fateor.Sed dico,quòd ex tẽpore,cuius initij memoria non extat in contrarium,titulus nõ præſumitur à iure,ſed potiùs fingitur à lege.in fictione autẽ non eſt neceſſaria allegatio: quia fictio eſt ſuper claro,quando verè de titulo nõ apparet.ſed lex fingit titulum propter antiquitatẽ temporis.Secundò reſpõdeo,ꝑ ex quo titulus non requiritur in tali præſcriptione vt ſuprà dictũ eſt,ſuperfluò quæritur de eius allegatiõe.Non obſt.authoritas Alex. & Feli.ſuprà in contrarium allegata:quia reſpondeo, quòd lo-

quuntur in his,quæ nõ ſunt præſcriptibilia etiam per tempus, cuius initij memoria non extat in cõtrarium:puta,data incapacitate præſcribentis circa decimas,vel circa collationem beneficiorũ,iuxta text.in c.quantò.de conſue.& not.in c.ij.de præbend.lib.vj.vel quando lex expreſsè reſiſtit præſcriptioni: vt in caſu d. c.accedentes. in materia procurationis. quo caſu ſolus curſus tẽporis nihil poteſt operari:vt reddat capacem eum,qui incapax ſit.ob id opus eſt,quòd allegetur titulus priuilegij aut exemptionis.& ad probationẽ talis tituli ſufficiet probare lapſum tẽporis,cuius initij memoria nõ extat in contrarium.Secùs,vbi ſumus in materia præſcriptibili,etiam ſine titulo: quia tunc neceſſaria nõ eſt tituli allegatio:& multò minùs iſto caſu neceſſe erit probare quid factũ eſſe tanquàm ex cauſa alicuius tituli nõ neceſſarij.Feli.in c.cauſam,quæ.col. iiij. de præſcript.

51 ¶ Et ex præmiſſa † declaratione infertur ad vnã limitationem dicti Soci.in conſ.250.ante fi.lib.ij.de quo ſuprà diximus in tertia quæſtio.vbi voluit,quòd appellatione priuilegij in materia ſtricta,nõ veniat priuilegium tacitũ reſultans ex tẽpore, cuius initij memoria nõ extat in cõtrarium:nam iſtud nõ procederet,quãdo expreſsè allegaretur titulus priuilegij,& ad eius probationẽ probaretur tẽpus,cuius initij memoria nõ extat in cõtrarium:quia tunc etiam in materia ſtricta & nõ præſcriptibili ſufficit talis præſcriptio,cũ allegatione tituli.& ita ponderat & expreſsè notat Curtius iunior in dict.conſ.158.col.iiij. in fin. Feli.in c cauſam.col.iij.in fi.verſ.puto ſuſtentabilẽ.de pręſcrip.

52 Sed circa † dictũ Alexan.& Feli.& Curtij iunioris, tria conſidero.Primũ,quòd illo attento eluſoria videtur fieri diſpoſitio iuris prohibẽtis quid pręſcribi,etiã per tempus antiquiſsimũ. nam ſemper allegabit quis titulũ:& ad eius iuſtificationẽ probabit de lapſu tẽporis antiquiſsimi.& ſic lex videbitur impoſita verbis,contra l.ij.in fi.C.commu.de leg.nec id recipi debet, per quod legis diſpoſitio fiat eluſoria.l.j.§.pecuniã.ff.de calumnia.l.ſi prætor.ff.de iudi.l.hanc legẽ.ff.de contrahen. emptio. l fi.in princ.ibi:alioquin nequicquã mihi caueatur.ff.ſi cert.petã.l.fi.ff.ne quid in loco publico.l.j.§. exceptiones. ff. quar.re. actio nõ det.l.cũ alijs.in fi.C.de cura.furio.l.fi.§.nõ autem. C. de bonis,quę liber.l.fi.C.de vſur.rei iudi.c.cõmiſſa.§.porrò.de

53 electio.lib.vj.Imò fit † extẽſio etiã in materia pœnali: ne aliàs diſpoſitio pœnalis fiat eluſoria.d.l.j.§.pecuniã.ff.de calumnia. c.ſi ciuitas.& ibi Domi.in ij.notab.de ſent.excom.lib.vj.& dixi ſuprà in materia extẽſionis conſuetudinis in pœnalibus, ſimiliter potiùs

liter potiùs toleratur correctio iuris cõmunis, quàm quòd ius nouum fiat eluſorium. Roma. & Doct. in authen. ex teſtamen-
54 to. C. de colla. latè Moder. in l. j. ff. de offic. eius. Rurſus † atten to hoc dicto Alexã. Feli. & Curtij permittetur per indirectum, quod directò prohibetur: quod eſſe nõ debet. l. ſi ex duobus, & ibi glo. ff. de neg. geſt. d. l. fi. C. de vſuris rei iud. reg. cũ quid vna via. lib. vj. nec circunueniri debet lex prohibẽs. l. arbitrio. §. dolo cuius. ff. de dolo. facit text. in l. oratio. ff. de ſponſalib. & per hoc fundamentũ multi tenent contra illud dictũ: vt refert Alexan. in d. conſ. 108. in fi. lib. ij. & in dict. conſ. 75. col. fin. libr. iiij.
55 Secundum quod † conſidero contra dictũ Alexã. Feli. & Curtij iunioris eſt: quia ſi illud verum ſit, cautela quædam videtur etiam & ipſa inutilis & eluſoria. nam quotiẽs aliquid fieri non poteſt ſine aliqua cauſa, nõ ſufficit probare illud ſimpliciter factum eſſe, niſi probetur quòd in vim illius cauſę factũ ſit. Puta, ſeruitus habens cauſam diſcontinuã, nõ acquiritur, niſi per tẽpus, cuius initij memoria nõ extat in cõtrarium: vt habetur in l. ſeruitutes. magna. ff. de ſeruitu. poterit tamen acquiri longo tempore: id eſt, decẽ annis inter præſentes, & viginti inter abſentes, ſi quis alleget titulum conſtitutæ ſeruitutis diſcõtinuæ: & ad iuſtificationẽ ipſius tituli probet de lapſu longi tẽporis. glo. & Docto. in d. l. ſeruitutes. Barto. in l. cũ de in rem verſo. ff. de vſuris. Iſtud tamen intelligitur & procedit, ſi quis probet ſe vſum ſeruitute illa diſcõtinua in vim illius tituli, & tãquàm ex illa cauſa. Salic. in d. l. ſi certis annis. Cuma. & Roma. in l. qui in aliena. in princip. ff. de acquirend. hæredita. & ibi Iaſon col. fi. verſicul. eam etiam tenet Paulus de Caſtr. in conſil. 51. In cauſa ſpectabilium virorum. colum. ij. poſt medium. libr. ij. Alexand. in conſil. 113. libr. j. in conſil. 108. in fin. libr. ij. & in conſil. 75. col. final. libr. iiij. Sed quomodò probari hoc poterit, cùm non appareat de aliquo titulo, niſi per allegationem. ſi enim verè conſtaret de titulo, præſumeretur, quid factum in vim illius tituli. l. quædam mulier. ff. de rei vendicatione. l. ij. C. de acquirenda poſſeſsio. Baldus in conſil. 290. Iſtæ allegationes. colum. ij. libr. j. Paulus de Caſtr. in dict. conſil. 51. colum. ij. poſt medium. libr. ij. ſed vbi de aliqua cauſa nõ conſtat, quomodò præſumetur ex ea quid factum eſſe. Et ſi dicas præſumi quid factum ex cauſa allegata. reſultabunt duo ſpecialia. Primum quòd præſumatur titulus ex ſola allegatione illius, iuncto curſu temporis. ſecundum quod præſumatur quid factum in vim illius tituli, contra
56 l. j. C. de dotis promiſsion. ob id † Alexander in dicto conſil. 75

in fin.lib.iiij. dicit difficile eſſe probare factum quid eſſe in vim tituli allegati,nec videtur aliter probari poſſe, quid factum eſſe tanquàm ex ea cauſa,niſi probetur, quòd faciens aliquando declarauerit coram teſtibus ſe ita facere ex tali cauſa,vel ſi petierit tale ius,tanquàm ſibi debitum. Alexan.in conſil.50.col.ij.lib.iij. ❡Sed dicet aliquis:ex qua cauſa,quis quid faciat,hoc videtur pẽdere ab eius animo,ob id ſtandum videtur eius iuramento.glo. & Doct.in §.aliæ.inſtit.de actio.Bart.& Doct.in l. pro hærede. in prin.ff.de acqui.hæredit. Reſpondeo,quòd illud non procedit quando præſumptio iuris eſt cõtra iurantem. Bart.in l.inter omnes.§.rectè,col.fin.ff.de furt. Iaſ.in d.l.pro hærede. in prin. col.penul.in fin.& in §.ſed iſte.col.18.in fin.inſtitut.de actioni. Sed quæſtio noſtra loquitur in prohibitis in his, quæ quis præſcribere non poteſt,& ſic præſumptio iuris eſt cõtra præſcribentem. Et argumentum poſſet procedere in his,quæ ſunt pręſcriptibilia:licèt requirant tempus antiquum,cuius initij memoria nõ extat in contrarium. Fel.tamen in c.cauſam.colum.iiij.verſ. ſed aduerte,quia oportet.de pręſcript.quòd vbi agitur de tempore, cuius initij memoria non extat in contrarium,non eſt neceſſe probare quid factum in vim tituli præſumpti, ſed præſumitur ita factum.
57 Tertium † quod conſidero contra Alexand. Felin.& Curt. iuniorem eſt,quòd dictum eorum poſſet procedere in his,quæ ſunt præſcriptibilia, & in quibus non conſideratur incapacitas:licèt in eorum præſcriptione requiratur tempus antiquiſsimum:quia habeant cauſam diſcontinuam,vt ſufficiat præſcriptio longi temporis, allegando titulum , & illum probando ex ſolo curſu temporis:in his enim non militarent argumenta ſuprà adducta , quòd lex fieret eluſoria tanquàm impoſita verbis,& quòd concederetur per indirectum,quod recta via conceditur, quia nulla eſt deceptio aut eluſio legis: cùm lex præſcriptionem non prohibeat. & licèt requirat longius tẽpus: non tamen negat breuiori tempore poſſe præſcribi, accedente titulo:ſecus,vbi lex omninò prohibet præſcribi. Ideò in prohibitis præſcribi non placet mihi opin.quòd ſufficiat allegatio tituli & eius probatio per ſolum lapſum temporis, niſi probetur quid factum eſſe in vim illius tituli: quia facta quandoquè fuerit declaratio coram teſtibus, quòd ex tali cauſa aut ex tali titulo ita ageretur.nam ius & titulum obtinentes,ſæpiùs verba faciunt de eorum iuribus & titulis , quorum virtute quid eis facere permiſſum ſit , nec ſemper tamen de eis fidem poſſunt facere,quia interdum pereũt aut omittuntur. In alijs autem,quæ de ſui na-

de ſui natura ſunt præſcriptibilia ſequor communem opinio gloſſ. & Doct. in d. l. ſeruitutes. magna. nec puto aliam fuiſſe intentionem gloſſ. & Docto. ibi, licèt aliqui Docto. poſteà voluerint illud extendere ad caſum longè diuerſum habentem rationem omninò diuerſam, ſtante prohibitione præſcribēdi. ¶ Pręmiſſa † concluſio, quòd tituli allegatio non ſit neceſſaria in pręſcriptione temporis, cuius initij memoria non extat in contrarium, limitatur per Felin. in c. cùm ex officij. col. v. in quarta limitatione, de præſcript. vt procedat in pręſcriptione, in qua interuenit actus poſitiuus. Secus in præſcriptione cauſata ex ſola patientia, aut negligentia partis, nullo interueniente actu poſitiuo: quia tunc neceſſaria eſt tituli allegatio, maximè quando res eſt grauis præiudicij. de qua limitatione ego dubitò, quia cū titulus nō ſit neceſſarius in tali præſcriptiōe, ſed ipſa vim tituli habeat, ſuperfluum videtur tractare de tituli allegatione: ideò non puto tenendam hanc limitationem.

58

59 ¶ Duodecimò † quæro, dictum eſt ſupra, quòd tempus, cuius initij memoria non extat in contrarium, vim tituli habet, adeò, quòd tituli allegatio non eſt neceſſaria: Sed quid ſi producatur titulus, qui appareat vitioſus & inualidus, an proderit talis pręſcriptio? videretur dicendum, quòd ſic: quia cùm titulus non ſit neceſſariùs, licèt producatur & ineptus aut vitioſus, non deberet actum vitiare: argumen. l. j. in prin. C. de rei vxo. actio. gloſſ. ſingul. in §. multis. in verſ. in tranſitu. inſtit. de libert. & in l. vinum. vbi Bart. & Docto. ff. ſi certum peta. per quam gloſſ. dicit Bald. in l. ne quicquam. §. vbi decretum. col. vj. verſ. ſed dubitatur, ſi poſſum ingredi. ff. de offi. proconſ. quòd ſi poſſum ingredi poſſeſsionem propria authoritate, ſi ingredior petita licentia à iudice, minus ſolenniter: quia parte non citata, non nocet defectus ſolennitatis. ſequitur Iaſ. in conſil. 20. col. iij. lib. iij. ſed pro hoc eſt tex. in c. bonæ. j. de electio. vbi citatio, quæ non erat neceſſaria in facto notorio, ſi adhibeatur, & minùs ſolenniter, proceſſus non vitiatur. per quem textt. dicit Dec. in conſil. 163. col. vj. quòd litis conteſtatio minùs legitimè facta, proceſſum non vitiat quando illa non erat neceſſaria. Similiter per illum text. dicit Dec. in c. nouit. colum. ix. de iudi. quòd vbi in aliquo actu ordo iuris nō eſt neceſſarius, ſi adhibeatur & minùs ſolenniter, actus non vitiatur. & ex illo text. videtur dubitabile dictum gl. in l. proinde. ij. in gloſ. fin. in fin. ff. ad legem Aquiliam. relatum per Iaſ. in l. j. in prin. colum. fin. ff. de edend. in l. edita. colum. iij. C. de edend. vbi quando in aliquo iudicio proceditur ordina-

riè præter naturam iudicij,ſi minùs ſolenniter procedatur,iudi
60 cium vitiatur.Secundò † pro hoc videtur facere: quia præſcriptio temporis, cuius initij memoria non extat in contrarium, dicitur habere pro ſe præſumptionẽ iuris & de iure:adeò,quòd probatio in contrarium non admittitur.Fel.poſt But. per eum relatum in d.c.cum nobis.colum.iij.verſ.ſcias etiam.de præſcr. ſequitur Alexandrinus in conſil.13.col.iij. Contrarium, quòd non iuuet præſcriptio tãti temporis, cuius initij memoria non extat in contrariũ,quando producitur titulus vitioſus & inualidus,ſeu quando aliter apparet de initio vitioſo:voluit Paul.de Caſt.in conſil.423. Ex puncto tranſmiſſo.colum.ij.circa finem lib.ij. Bellamera in conſil.x.colum.x.in prin.verſ. item & aliter reſpondeo,& colum.13.verſ.plus dico. Ad idem facit Alexand. in d.conſil.113.col.j.& ij.lib.j. vbi quando ex inſtrumento apparet non debuiſſe quid ſolui, prout ſolutum eſt tempore longiſſimo, apparet,quòd per errorem & ex falſa cauſa ſic ſolutũ eſt, nec prodeſt tunc curſus temporis.Et iſta opi.confirmatur ex dictis ſuprà in ſecunda parte huius tractat.in quarta limitatione. & in tertia parte,in ſeptima limitatione.vbi quòd præſumptio ſolennitatis extrinſecæ, ex antiquitate temporis ceſſat in ſententia,& in actu extraiudiciali, quando expreſsè producuntur acta ſolennitatum,ex quibus apparet minus ſolenniter proceſ-
61 ſum eſſe.¶ Non obſtant † modò allegata in contrarium.Et primò,quòd vbi aliquid non requiritur, ſi illud adhibeatur & ineptè aut minùs ſolenniter,quòd actus non vitiatur: quia poſſem facere,prout Iaſ.facit in locis memoratis, id eſt allegare & multiplicare contraria & inconuenientia, & adducere exempla, & dicta Docto.ex quibus apparet magis vitiare ineptam expreſsionem,quàm omiſsionem:per reg.l.expreſſa.ff. de regul.iur. & l. nonnunquàm.ff.de condi.& demonſt.glo.in clemen.conſtitutionem.in verſ.de nouo.in fin.de elect.ex quibus dictis & exemplis videntur Moder. reddere hanc materiam brocardicam, &
62 ad omnem euentum adaptabilem. Sed puto reſponſionẽ † veram eſſe,quòd aut aliquid nõ requiritur in aliquo actu propter præſumptionem iuris,quæ eſt pro ipſo actu,& tunc ſi illud adhibeatur aut exprimatur vitioſe,& ineptè, actus vitietur. puta, iudex in ſententia non tenetur cauſam exprimere.c.ſicut.de re iudic. Et tamen ſi exprimat iudex cauſam ineptam aut minùs legitimam,ſententia vitiatur. Innocen.& Doct.in c.in præſentia.de renuntia.ratio huius eſt, quia quòd iudex releuetur à iure ab expreſsione cauſæ in ſententia, illud eſt propter præſumptionem iu-

ptionem iuris,quæ eſt pro ipſo iudice.l.ij.C. de offic.ciuil.iudi. & d.c.in præſentia.Sed quando iudex exprimit cauſam in ſententia,quæ ſit inepta, aut minùs legitima , tunc ſumus in caſu claro,quòd iudex malè iudicauit,& ſic ceſſat in re clara prǽſumptio,quæ eſt pro iudice.l.continuus.§.cùm ita.ff.de verb.oblig. Similiter,quòd præſumatur pro ſolennitate ſententiǽ aut actus extraiudicialis, eſt propter præſumptionem iuris, quod præſumit omnia ſolenniter acta:ſed ſi apparet de actis ſolennitatum, & ex eis arguatur defectus in ipſis ſolennibus,tunc ſumus in caſu claro,& ceſſat præſumptio.Secus,quando aliquid non requiritur ob præſumptionem iuris:ſed quia illud non ſit neceſſariũ. puta citatio in actu notorio, tunc ſi adhibeatur & minùs legitimè,actus non vitiatur. Ratio,quia non erat neceſſaria. Similiter actio in libello exprimi non debet: ſed ſufficit factum aptè narrare:ex cuius narratione appareat,quòd actio competit,certè ſi actor in libello actionem ineptam exprimat, illud libellum non vitiat: quia expreſsio non erat neceſſaria, nec propter expreſsionem ſit dubium ius actoris: cùm ex apta narratione facti ſatis inferatur ius & actionem competere, licèt non expreſſam:vt communiter Doctor.concludunt in d.l.j.in princi.ff.de eden.quicquid aliter Iaſ. ibi tentauerit contra opinionem communem,arguendo ex argumentis,quæ nihil faciunt: & in quibus militat diuerſa ratio. Nam arguit,quòd in ſententia cauſa non requiritur:& tamen ſi exprimatur & ineptè, ſententia vitiatur,ſed reſponſum eſt ſuprà.Similiter arguit,quòd vbi teſtes non tenentur deponere ſuper tempore:ſi deponant & malè,vitiantur teſtimonia. Sed illud eſt, quia ſi variè deponant,apparet,quòd ſunt varij & contrarij, & quòd loquuntur de diuerſis
63 actibus,ex quo diuerſificant tempus:quia † diuerſitas temporis, inducit diuerſitatem factorum, & reddit teſtes ſingulares tanquam deponentes de factis diuerſis, Anto.de Butr.& Doctor. in capitulo cùm cauſam , quæ inter Archiepiſcopum.colum.x. de teſtibus.Cyn.in l.teſtium.in ſexta quæſtione.& ibi Bald.columna quinta.de teſtibus.Archidia.in capitul.nihilominus.tertia quæſtione nona.Abb.in conſilio 98. columna ſecunda libro ſecundo,Bald.in conſilio trigeſimonono.Proponitur,quòd celebratus.columna ſecunda libro tertio.& in conſilio 459. Viſa dicta petitione . columna tertia poſt medium. verſicul. primò, quia teſtes.libro quarto Anchara.in conſilio 64.columna ſecunda, & in conſilio 147.colum.j. Paulus de Caſtro in conſilio 137. In cauſa,quæ vertitur Pergami. ad finem. & in conſilio 155. In

cauſa,quæ vertitur coram domino Vicario,ad fi.libr.ij. Iaſ.in conſi.131.col.ij.libr. j.Sed aliter voluit Guido Papæ.q.544.vbi quando locus & tẽpus non ſunt de ſubſtantia actus,non attenditur ſingularitas circa locum & tempus,& quòd ita pluries vidit determinari in curia Parlamẽti.Sed certè licèt locus & tempus non ſint de ſubſtantia: tamen ſi teſtes in eo variant, & diſcordant,apparet quòd nõ conueniunt in eodem facto,ſed de pluribus teſtificantur,ob id probatio redditur dubia & obſcura:cùm poſitum & articulatum fuerit de vno facto tantùm.

ARGVMENTVM.

Teſtium triplex ſingularitas,obſtatiua,cumulatiua,& diuerſificatiua. Tum de cuiuſlibet earum loco, tempore & vſu. Vbi & an liceat teſtes coniungere,vt fidem faciant.

SVMMARIVM.

1 *Teſtium triplex eſt ſingularitas.*

2 *Teſtium ſingularitas obſtatiua,conſideratur in actu reiterabili,nec plenè,nec ſemiplenè probat.*

3 *Teſtium ſingularitas cumulatiua & adminiculatiua inducit ſemiplenam probationem. & nu.78.79.80.*

4 *Teſtium ſingularitas diuerſificatiua verbi & effectus, conſideratur in actu reiterabili.*

5 *Teſtes ſingulares,qui propriè dicantur.*

6 *Teſtes ſingulares,an coniungantur ſimul,vt probent plenè vel ſemiplenè diſting. pro triplici teſtium differentia. ibid. & nu.7.8.& 23.*

9 *Debitum an probetur per teſtes ſingulares deponentes de diuerſis confeſſionibus factis diuerſis loco & tempore.*

10 *Teſtes ſingulares concordantes in dicto principali,licèt in cauſa dicti pugnantes an probent.*

11 *Teſtes ſingulares an ſufficiant,ad probandum quid in genere quòd ſic. & num.12.*

13 *Vſurarium deteſtatio,maximè in presbytero.*

14 *Teſtes ſingulares an probent vbi plures actus habent vnam cauſam & vnam originem.*

15 *Debitum an probetur per plures teſtes deponentes de confeſſionibus pluribus,factis diuerſis loco & tempore. & nu.16. & 18.*

17 *Teſtes an reddat ſingulares tempus, & locus,vbi illa non ſunt de actus ſubſtantia. & nu.19.20.22.*

21 *Verborum diſſonantia aut diuerſitas in cortice,non nocet, quando idem ſemper eſt effectus.Et quid in diuerſitate temporis aut loci.*

Teſtes ſingu-

24 *Teſtes ſingulares coniunguntur, quãdo alij de veritate facti deponunt alij de confeſsione.*

25 *Teſtes deponentes de duabus confeßionibus factis abſente parte, diuerſis loco & tempore, non ſunt coniungendi.*

26 *Teſtes ſingulares multum adminiculãtur, quando concurrunt alia coniectura coadiuuantes eorum dicta, etiam in his, in quibus aliàs non probant nec coniunguntur.*

SED enim, quia iſta materia ſingularitatis teſtiũ verſatur in ſummo & vaſto pelago: & doct. cõtendunt inter ſe, imò ne quidem conſtant ſibiipſis, vt aduocati aut patroni cauſarum quid certi conſulant, planè neſciant: ipſi etiam iudices iudicandi rationem non facilè habeãt, materiam ipſam ſingularitatis teſtium ſic explicatam eſſe conſtitui ad vniuerſæ reipublicæ compendium: vt ne dubitationis quicquã inueniens, tempus prodire poſsit. Itaque pro declaratione † conſidero triplicem eſſe
1 ſingularitatem teſtium. Prima eſt obſtatiua. Secunda cumulatiua, aut adminiculatiua. Tertia diuerſificatiua.

¶ Singularitas obſtatiua dicitur, quando inſurgit repugnantia aut contrarietas: puta, teſtes deponunt de mutuo, cùm contractum proponatur præceſsiſſe: aliqui teſtes dicunt illud factum vno tempore: alij quòd alio tempore: ideò non probant tanquàm contrarij. Ancharan. in conſil. 64. In cauſa, quæ vertitur inter Philippum. colum. ij. poſt medium. verſicul. & confirmatur hoc. Aretin. in conſi. 71. Diligenter. colum. iij. in fin. verſic. interrogatio igitur. Alexand. in conſi. 21. columñ. ij. ante medi. lib. iiij. poſt Baldum in l. de quibus. colum. antep. ff. de legib. & in rubr. de contro. inueſti. col. j. & de iſta ſingularitate obſtatiua, loquitur Iaſ. in repet. l. admonendi. colum. 90. verſicu. alibi etiam dicit multùm ſignanter Bald. ff. de iureiurando. Idem ſi teſtes inducti ad probandum aliquod delictum ſeu vulnus, diſcordant in loco aut tempore: quia aliqui dicunt commiſſum vno loco aut tempore: alij in alio loco aut tempore, prout legitur de teſtibus Suſannæ: vt habetur in l. teſtium. C. de teſtibus.
2 Ancha. in conſi. 147. Super alia querela. col j. ¶ Et iſta † ſingularitas obſtatiua conſideratur in actu non reiterabili, & in ea, vnus teſtis dicitur repugnare alteri, & nullus aliquid probat: vt not. in l. teſtium. C. de teſtib. Bald. in l. de quibus. col. antepen. ff. de legib. in l. iuriſiurandi. C. de teſtib. & in rub. de contr. inueſt. col. j. ſequitur Alex. in coſi. 21. col. ij. lib. iiij. in conſ. 143. col. j. lib. ij. in quo conſi. 143. quòd non ſolùm omnes ſimul iuncti

nihil probant:imò nullus remanet integer,qui ſemiplenè probet.Sed aduerte:nã quod dicitur de actu nõ reiterabili nõ intelligo,quòd actus reiterari nõ poſsit:ſed quando ſolũ eſt quæſtio de vnico actu nõ reiterato:puta,de vno mutuo aut de vno contractu, & iſto caſu teſtimonia ſingularia poſſunt dici falſa ex diuerſitate tẽporis.c.ex tenore.c.cùm cauſam.de teſti. Alex. in conſi.73.col.1.verſic.præthereà inter illos.lib.j.

3 ¶ Alia eſt ſingularitas † teſtium non obſtatiua aut repugnans, ſed adminiculatiua & cumulatiua:puta, quãdo vnus teſtis deponit de numeratione,alter de confeſsione,& iſto caſu ex talibus teſtibus inducitur ſemiplena probatio:vt per Bald.in d.rubri.de contro.inueſt.col.j. Alex.in d.conſi.21.col.ij.lib.iiij. Imò pluſquàm ſemiplena,licèt non perfecta.Soci.in l.Gallus. §.ille caſus.colum. fina.ff.de libe.& poſth.

4 ¶ Alia & tertia eſt † ſingularitas nõ obſtatiua, nec adminiculatiua ſeu cumulatiua,ſed diuerſificatiua verbi & effectus, ex qua inducitur diuerſitas rei & effectus in ſubſtantia. Puta,ego articulo de decem numeratis ex cauſa mutui. aliqui teſtes dicunt de mutuo facto in vno loco & certo tempore,alij teſtes loquuntur de mutuo facto in alio loco,& alio tempore.nam ex tali varietate loci aut temporis neceſſariò inſurgit diuerſitas mutui, quòd loquantur teſtes de alio & diuerſo mutuo: quia impoſsibile eſt,quòd mutuũ factum in vno loco aut tempore, ſit illud, quod alij teſtes dicunt factum eſſe in alio loco & tempore. & iſtud eſt,quod dicitur ex diuerſitate loci & temporis induci nouum & diuerſum factum.& iſto caſu quando teſtes loquuntur

5 de diuerſis † actibus,propriè dicuntur teſtes ſingulares.c.bonæ. & cap.cùm dilecti.de electio.& de iſta ſingularitate teſtium loquitur Anchar.in dicto conſil.64.& in dicto conſil.147. Alex. in dicto conſi.116.libro j. Areti. in conſi.71.Diligenter. colum. iij.in fin.verſi.interrogatio igitur.Bald.in conſi.39.Proponitur, quòd celebratus.colum.ij.circa med.lib.iij.& in conſi. 459. Viſa dicta petitione.colum.iij.poſt med.verſ.reducendo ergo omnia prædicta.lib.iiij.& doct.in pleriſque locis, quæ ſingularitas diuerſificatiua non poteſt conſiderari,niſi in actu reiterabili. ſi enim poneres actum vnicum & non reiterabilem, & in eo teſtes eſſent varij in loco vel tempore,tunc teſtes non dicerentur ſingulares,ſed contrarij & repugnantes, quæ dicitur ſingularitas obſtatiua.

6 ¶ Iſta † triplici differentia ſingularitatis teſtium ſic præmiſſa & conſiderata. Si quæras, an teſtes ſingulares coniungantur,

vt probent

vt probent plenè vel ſemiplenè? Dico declarando hanc materiam clariùs atque hactenùs legerim, cùm doctores variè & confusè loquantur: Quòd aut quæritur de ſingularitate obſtatiua, & in iſta clarum eſt, ꝙ teſtes non coniunguntur, nec aliquid probant: imò ne quidem adminiculantur, cùm teſtes dicantur contrarij: vt per Baldum in rub. de controuer. inueſtit. colum. j. in l. de quibus. col. ante p. ff. de legib. Alex. in conſi. 11. col. ij. lib. iiij. Iaſ. in repet. l. admonendi. col. 90. verſi. alibi etiam dicit multùm ſignanter Bald. ff. de iureiur. & iſto caſu recurrendū eſt ad ea, quæ doctores tradunt, quando teſtes ſunt contrarij. ¶ Aut
7 loquimur † de ſingularitate teſtium diuerſificatiua, quãdo teſtes loquuntur de diuerſis actibus factis diuerſis tempore & loco, & iſto caſu idē dico, quòd in ſingularitate obſtatiua, quòd nullo modo coniunguntur teſtes ſingulares, vt probent plenè nec ſemiplenè, nec adminiculatiuè: nec aliquis teſtium per ſe remanet integer, vt ſemiplenè probet: quia dictum vnius eliditur per dictum alterius. & iſto caſu procedit illud dictum, quòd minùs probant mille teſtes ſingulares, quàm vnus. Bald. in l. de quibus. col. antepe. poſt med. verſi. ſed nunquid ſi teſtes. ff. de legib. in l. iuriſiurandi. col. iij. C. de teſtib. Dec. in conſi. 159. colum. iiij. circa medium. Addo Alexand. in conſi. 34. col. ij. in fi. princ. lib. iij. fin. conſi. 73. colum. ij. in princi. verſi. vnde ſtante diuerſitate. lib. j. Si enim eſſet vnus teſtis tantùm integer, & legitimè deponens, probaret ſemiplenè: ſed vbi ſunt plures diuerſa loquentes in actu reiterabili, licèt non ſint repugnantes: nihil tamen probant. Ratio, quia inuicem ſe debilitant, cùm articuletur de vno tantùm mutuo, & ipſi loquantur de pluribus factis diuerſis loco & tempore, vt neſciatur quod & quale ſit illud, quod petitur, & an depoſuerint de mutuo petito, & ſic ex tali ſingularitate diuerſificatiua inducitur incertitudo, & redditur probatio dubia, quæ dubietas ceſſat, vbi vnus tantùm eſt teſtis. Ita dubietatem & incertitudinem ex ſingularitate teſtium, arguit Alexander in conſili. 94. colum. ij. circa medium, verſiculo variant etiam dicti duo teſtes. libro vj. poſt Salicetum in l. teſtium. in nona quæſtione, C. de teſtibus. Ideò iſto caſu teſtes ſingulares nullo modo coniunguntur, vt aliquid probent, nec plenè nec ſemiplenè. Alexander in conſilio 128. columna ij. ante medium, verſicu. & dicti duo teſtes. libr. ij. in dicto conſilio 94. columna ſecunda, circa medium, lib. vj. poſt Salicetum
8 in dicta l. teſtium. in nona quæſti. C. de teſtib. ¶ Tota † difficultas eſt in ſingularitate adminiculatiua aut cumulatiua, an te-

ſtes coniungantur vt probent plenè vel ſemiplenè. in qua diffi cultate doct. vario modo conſuluerunt, prout caſus contingebat, & lucri ratio ſuadebat. Et pono exemplum, quando plures teſtes deponunt ſuper diuerſis confeſsionibus debitoris, & omnes dicunt ſe audiuiſſe ab eo, quòd debebat decem Titio ex cauſa mutui: ſunt tamen ſingulares in loco & tempore: quia vnus deponit de confeſsione facta vno tempore, & in vno loco: alius de alio loco & tempore. Iſta enim ſingularitas nō eſt obſtatiua: quia nihil repugnat, quòd quis ſæpiùs confiteatur de eodem debito in diuerſis locis & diuerſo tempore. non eſt etiam ſingularitas diuerſificatiua: quia licèt deponant de pluribus & diuerſis confeſsionibus: non tamen reſultant plura & diuerſa debita: cùm emanauerint confeſsiones ſuper eodem debito, & tendant ad eundem finem, id eſt ad probationem eiuſdem debiti, & ſic eſt cumulatio probationis & adminiculatio, non diuerſitas effectus. ¶ Et reperio, † quòd Paul. de Ca-
9 ſtro, in conſ. 155. In cauſa, quæ vertitur coram domino vicario. in fin. & in conſi. 269. Viſo proceſſu. in fi. lib. ij. voluit, quòd debitum non probetur per teſtes ſingulares deponentes de diuerſis confeſsionibus factis diuerſis loco, & tempore. idem voluit Alexand. in conſi. 36. colum. iij. in conſi. 68. col. ij. poſt med. libr. iij. quod eſt repetitum in conſil. 57. libro vj. vbi pro hoc allegat Anto. de But. in c. licèt ex quadam. col. iij. de teſtib. quem etiam refert & ſequi videtur Iaſ. in repet. l. admonendi. colum. 90. verſic. per iſta conſidera. ff. de iureiuran. idem in confeſsione tradit Imol. in conſil. 223. colum. iij. in fin. Corne. in conſil. 78. colum. iiij. in fin. verſic. nec habet obſtare. & colum. ſequen. circa medium. verſicu. Ioannes autem. Ange. in conſil. 182. circa fin. in conſi. 261. colum. ij. in fi. verſicu. nec obſtant aliæ confeſsiones. lib. iij. deciſio. Neapo. deciſ. 364. Curtius Senior in conſi. 56. colum. 11. poſt medium verſi. vltimò non obſtat. ¶ Sed in contrarium, quòd imò iſti teſtes ſingulares coniungantur, vt plenè probant, quando eſt ſingularitas cumulatiua & adminiculatiua. Adducitur concluſio vna cōmunis, quòd ſufficit teſtes conuenire in vnum, & eundem rei finem, licèt in alijs diſcrepent. l. qui ſententiam. vbi Bald. C. de pœn. no. in l. diem proferre. §. ſi plures. ff. de arbit. Old. & Bald. in l. j. C. ſi vnus ex pluribus app. Bald. in conſi. 29. Proponitur, quòd celebratus. colum. ij. verſic. nunc eſt videndum. in conſi. 80. Principalis cura. col. j. in fi. lib. iij. Alibi ſcribit idem Bald. in conſili. 150. Quidam Gaſparonus. lib. iij. quòd ſufficit teſtes concordare circa numerationem: nec
dicuntur

dicuntur diſcordare,aut ſingulares ex eo,quòd non conueniũt
10 in promiſsione de reſtituendo. ¶ Et quòd ſingularitas † non noceat,quando teſtes tendunt ad eundem finem, tradit idem Bald.in rubr.de controuer.inue.col.j.vbi,ſi vnus teſtis deponit de numeratione,alter de confeſsione:quia vna probatio nõ repugnat alteri,coniunguntur ad ſemiplenam probationẽ.quod Bald.dictum refert & ſequitur Alex.in d.conſ.21.colum.ij. ante med.lib.iiij.Iaſ.in rep.d.l.admonendi.col.90.verſi. alibi etiã dicit multũ ſignanter Bald.ff.de iureiur.& in conſ.131.col.pen. circa med.lib.j.& hac ratione videmus, quòd probant teſtes, quando concordant in dicto principali,licèt ſint ſingulares in cauſa dicti,Specu.in tit.de teſte.§.Iam de interrogatorijs. verſicul.& hinc eſt,quòd ſi quis vult.Bal.in l.de quibus.colum. penul.in fi.ff.de legib. Calcan.in conſ.ix.col.ij.ante medium,& in conſ.xix.col.v.poſt med.Corn.in conſi.34.col.ij.lib.ij.& in cõſ.
11 146.colum.j.poſt medium,libro tertio. ¶ Eadem ratione † videmus,quòd teſtes ſingulares ſufficiunt ad probandũ quod in genere:puta hęreſim,iuriſdictionẽ,vſuras,poſſeſsionẽ,famã & ſimilia.genus enim conſtat,& perficitur ex pluribus ſpeciebus & particularibus:ideò licèt teſtes deponant de diuerſis actibus: tamen quia tales actus tendunt ad eundem finem, & ad probationem vnius generis,non repelluntur teſtes, tanquàm ſingulares.Bart.in l.ob carmen.§.fin.ff.de teſti. Bald.in l.de quibus. colum.penulti.in fin.ff.de legib.vbi Bald . quòd iſto caſu non dicitur ſingularitas:quia per ſingula generis probatur genus. Nam cùm genus repræſentetur in qualibet ſpecie,dicuntur de ponere in eodem genere.& iſto caſu dicit Bald.teſtes videntur ſingulares in cauſa ſcientiæ,& non in dicto,quam opi.quòd teſtes ſingulares ſufficiãt,quando agitur de probando quid in genere,latè probaui in conſ.73.colum. viij.poſt med.& column. ſequent.& vltra doct.ibi adductos,addo nunc Calderi.in conſil.v.in titu.de teſtibus,vbi loquitur in vſura.Paul.de Caſtro in conſ.51.In cauſa ſpectabilium.colum.ij.circa medium.verſicu. nec obſtat,quòd iſti teſtes.& in conſ.113.Contra ſuperius conſulta.column.ij.libr.ij.in quo conſi.113.loquitur in aditione hęreditatis,quæ ex pluribus inducitur,tàm ex verbis, quàm ex factis, & non factis.ob id non nocet ſingularitas circa actus aut verba.Eandem opi.tenet & probat Anchar.pulchrè declarans, in conſ. 177.Ex prædicta facti narratione.colum.iiij.poſt med. verſ.non obſtat ſecundum cõtrarium. in conſi.439.& idem tenet Anchar.in conſ.præced.276. Viſa diligenter.column.final.

ver.prӕtereà ex prӕdictis actis Geminia. in conſi.117. colum.ij. Alex.ſibi contrarius,in conſi.141.col.ij. poſt med.libr. j. quod eſt repetitum in conſ. x. libr.vi. idem tenet Alexand. in conſ. 85.columη. fina. verſicul.prӕtereà teſtes ſingulares. in conſil. lxxxvj.colum.iij.verſicul.nec haberet obſtare.in conſil.117.colum ij.verſicu. item probatur per plures teſtes.in conſi. clxxij. columna ſecunda in fin.verſiculo opponitur etiam contra dictos teſtes.libro ſecundo in conſilio.xlj.columna tertia verſiculo opponitur etiam contra dictos teſtes.in conſil. cxij. ante fin. libro quarto in conſil.xcij.colum.iiij.veſicu.nec ob. ſi dicatur. libro quinto in conſi.xiij.columna.fina.& in conſi. clxvij.colũ. penultim.in fin.libro.vij.In quibus locis teſtatur Alexan.iſtam opin.eſſe veriorem & magis communem: licèt idem Alexand. in aliquibus conſ.per me relatis in dict.conſ.lxxiij.voluerit contrarium,& eius authoritate freti,Deci.Iaſ.& alij.voluerint. poterant etiam allegare Freder. de Senis in conſ. xvij. in conſil. 64.Pridi.in fine.Sed miror, quomodò Deci. & Iaſ. non aduerterint ad tot & tanta conſilia Alexand.hîc relata: quӕ ſi vidiſſent, nõ arbitror ab hac opinione eos diſceſſuros fuiſſe,ſi enim in duobus aut tribus, locis Alexand. tenuit opin. quòd teſtes ſingulares non ſufficiant,vbi agitur de probando quid in genere,vides quòd in duodecim aut tribus alijs locis tenuit con-
12 ſtanter contrarium.Eandem † opin.quòd teſtes ſingulares admittantur, vbi agitur de probando quid in genere, tenet Aretι.in conſ.42.Viſo conſ.colum.ij. verſicul. ſecundò principaliter dicimus. Socin.in conſi.275.colum.iij. verſicu.poſtremò, & ſi omnia prӕdicta. libr.ij.Ang.in conſ.233.colum.iij.circa med. verſ.nec dicat quis eos ſingulares.Guido Papӕ.quӕſtio.544. & in commento ſtatuti,ſi quis per literas.in verbo,& eiectione.in fina.& nouiſsimè Boerius in ſuis deciſ.Burdegal. quӕſti.xxiij. colum.xiiij.poſt med.& quӕſt.239.colum. ix.poſt med. qui tamen Boer.fuit ſibi contrarius in dictis deciſionibus.quӕſt.342. & ſecundum hanc opin.quòd teſtes admittantur ad probandum quid in genere,audiui ita fuiſſe iudicatũ per curiam Parlamenti Gratianop.contra quendam presbyterum de Arzelerius,in cauſa vſurarum,contra quem ſolum depoſuerant teſtes ſingulares deponentes de mutuis factis ipſis teſtibus ſub vſuris, & ita accepi, dum agerem Gratianopoli à ſpectatiſſ. domino Nicolao de Boneton, aduocato cõſiſtoriali,dum in domo eius eſſem,pro quadam eius cauſa contra Ioannem de Chappanis,
13 vbi etiam agebatur de vſuris † cuiuſdam prӕsbyteri. Deum immorta-

mortalem, ꝗ præsbyteri laborent tanto vitio. Sed audiui Gratianopoli dum eſſem, quendam præsbyterum canonici titulo honeſtatum, dediſſe pecunias cuidam mulieri, quas mulier mutuaret ſub vſuris vltra centeſimas, id eſt, ad rationem quinque ſolidorum pro ſingulo ſcuto in ſingulos menſes, valente ſcuto ſolidos quadraginta & quinque: quod ipſum abominabile ſcelus audiui concionatorem publicè deteſtantem in eccleſia cathedrali Grationopolis. ¶ Ecce, quòd ad probandum quid in genere, admittuntur teſtes ſingulares ea ratione, quòd in eundem finem conueniant: & licèt loquantur de diuerſis actibus, omnes tamē illi actus referuntur ad idē genus, & ſic non reſultat diuerſitas in facto principali ſupra quo deponunt: licèt per
14 diuerſa media ad ipſum principale perueniatur. Rurſus † quando plures actus habent vnam originem & vnam cauſam, illa origo probatur per teſtes ſingulares reſpectu actuum: ſed vbi actus ſunt ſeparati, nec apparet, quòd habeant eandem originē in probatione taliū actuū non ſufficiunt teſtes ſingulares. Ancha. in d. conſ. 227. col. v. circ. med. quem refert & ſequitur Cor. in cōſ. 34. colum. iij. in fina. lib. ij. modò vbi agitur de probādo. quid in genere actus particulares, ex quibus genus ipſum conſtat, dicuntur omnes depēdere ab eadē cauſa & origine, id eſt, ob eodem genere: ergo nō nocet ſingularitas circa tales actus: quia omnes tendūt ad probationē ſuæ cauſæ & originis: nec ex diuerſitate taliū actuū reſultat diuerſitas alicuius facti aut cauſæ: ſed ſemper infertur ad eandē cauſam, & idem factum.
15 ¶ Iſtis † ita præmiſsis & declaratis, idē dico eſſe, quādo agitur de probatione vnius debiti, & reperiūtur plures teſtes deponētes de pluribus cōfeſsionibus factis diuerſis loco & tēpore: nam omnes cōfeſsiones tendunt ad eundē finē, id eſt, ad probationē eiuſdē debiti, & licèt cōfeſsiones ſint diuerſæ: nō tamē reſultat diuerſum aut nouū debitū. Rurſus omnes iſtæ cōfeſsiones veniūt ab eadē origine & cauſa, id eſt, ab eodē debito: ergo nocere non videtur ſingularitas circa iſtas confeſsiones, tanquam media perueniendi ad vnū finem: nec repugnant tales confeſsiones diuerſæ probationi debiti, imò tendunt ad eius probationem. Prætereà, quòd iſtæ confeſsiones videantur ſufficere, arguo à ceſſante ratione. Ratio enim quare teſtes ſingulares non probant, duplex poteſt aſsignari. vel quia dicuntur contrarij, quando eſt ſingularitas obſtatiua: vel quia alij alios elidunt & debilitant, tanquam loquentes de diuerſis actibus, ex quibus inducitur diuerſitas fa-

ĉti ab eo facto, quod quis intēdit probare. Iſta ratio ceſſat, quā do eſt ſingularitas adminiculatiua & cumulatiua. Aliter etiam
16 iſtud cōprobatur. † Si enim duo teſtes deponerent de vna confeſsione facta eodem tempore & loco: non eſt dubiū quod probarent, quare idem eſſe non debet, ſi duo teſtes deponant de duabus confeſsionibus factis diuerſo tempore & loco? Vellem ſcire quam maiorem fidem det identitas loci & temporis, quādo non eſt vis in tempore aut loco: quia locus aut tempus non ſint de ſubſtantia. bene haberetur in conſideratione identitatis loci & temporis, quando ex eorum diuerſitate induceretur diuerſitas facti. Secus, quando ſtante tali diuerſitate ſemper manet idem factum, prout quando agitur de probando idem debitum per diuerſas confeſsiones factas diuerſis loco & tempo-
17 re. Et in † terminis, quòd diuerſitas temporis & loci nō habeatur in conſideratione, nec reddat teſtes ſingulares, quando locus aut tempus non ſunt de ſubſtantia: tradit Roma. in conſi. 30. Imol. in conſ. 102. colum. ij. alllegat Bart. in dict. l. ob carmē. §. fina. ff. de teſtib. Corn. in conſ. 247. col. ix. verſ. dato autem ſine præiudicio veritatis. lib. ij. Guido Papæ quæſtion. 544. vbi quòd ita pluries vidit determinare in curia Parlamenti. Addo Geminia. in conſ. iiij. in fin. vbi, quando agitur de facto ſucceſsiuo, non nocet ſingularitas teſtium in tēpore: quia in facto ſucceſsiuo certum tempus, non eſt de ſubſtantia: ſecus, vbi agitur de facto momentaneo. Et quod ſcribit idem Geminia. in conſ. 59. colum. j. in fi. vbi quòd ex pluribus præſumptionibus diuerſis temporibus ortis, circa idem diſpoſitis, inducitur probatio per text. in c. ſi præbenda. §. cæterum. de renuntia. libro ſexto, & ſic diuerſitas temporis non vitiat præſumptiones: ergo eadem ratione non debet vitiare probationem, quæ fit per teſtes
18 ſingulares, † in debito, quòd probetur per plures teſtes deponentes de diuerſis confeſsionibus, tradit Paulus de Caſtro in conſ. 380. Iudex. in fin. lib. j. & in conſ. 143. Viſo proceſſu, & atteſtationibus. col. fin. lib. ij. Ioan. de Ana. in conſi. 55. in ſecundo dubio. Alex. in conſ. 53. col. ij. circa med. verſi. ergo etiam prǫſupposito. lib. j. Calca. in conſ. xix. col v. poſt med. Curtius iunior in conſ. 168. colum. vij. Deci. in conſil. 650. columm. ij. poſt med. vbi Deci. refert & ſequitur illud conſ. Paul. de Caſt. 380. Ad idem adduco Areti. in conſ. 65. In prǫſenti cōſultatione. in ſecundo dubio. vbi, quòd confeſsio abſente parte probata per duos teſtes, quæ inducit ſemiplenam probationem coniungitur cum probatione famǫ: quǫ etiam ſemiplenè probat ad plenam probatio-
batio-

bationem,ſi confeſsio coniungitur cum fama,quæ eſt diuerſæ ſpeciei:quantò fortiùs coniungentur cum alia confeſsione eiuſdem ſpeciei?per ea quæ habentur in d.l.admonendi. ff. de iureiurand. Pro hoc facit,quod ſcribit Alexan.in conſil.18.in fin. lib.iij.vbi, quãdo agitur de probando perueniſſe ad manus patris de bonis ſpurij tantùm,quod aſcendat ad libras ducẽtum, non attenditur ſingularitas teſtium circa bona peruẽta: dummodò peruenerit vſque ad eam ſummam,quiã nõ eſt vis, quæ bona peruenerint aliqua magis,quàm alia, dummodò probetur valor bonorum peruentorum.eodem modo non eſt vis, in quo loco & tempore debitor confeſſus ſit: dummodò fuerit confeſſus.ergo per teſtes ſingulares circa confeſsionẽ probari
19 dicitur debitũ. Ad idem adduco † Alexan.in conſil. 156.col.ij. in fi.verſicu.nõ obſtat etiam ſi diceretur.lib.v.vbi quãdo vnus teſtis deponit de tempore,alter de tempore dicit ſe non recordari,non dicũtur teſtes ſingulares,quando tempus non eſt de ſubſtantia actus:vt quando factum eſt tale,in quo non reſultat diuerſus effectus,ſi celebratur vno tempore potiùs, quàm alio. allegat Innoc.in c.qualiter & quando.ij.de accuſation. Archidiaco.in c.nihilominùs.iij.q.ix.Specu.in tit.de teſte.§.iam de interrogatorijs.verſicu.idem de tempore.& idem trãdit Alex.
20 in conſ.236.col.ij.lib.vj. Cõfirmatur † ex alio iſta opinio,quòd diuerſitas loci aut temporis non reddat teſtes ſingulares,quando locus aut tempus nõ eſt de ſubſtantia. Nos habemus,quòd teſtes non dicũtur ſingulares ex ſola diuerſitate in cortice verborum,quando cõueniunt in effectu.l.iij.in princ.ff.de teſtib. l.qui ſententiam.vbi Bald.C.de pœn.c.nihil obſtat. de verbor. ſignifica.glo.in c.cum eccleſia.in verbo vacillaſſe.de cauſ.poſſ. & proprie.glo.in c.dudum.de conuer.coniuga. Alexan.in conſil.78.col.penulti. in fin.& in conſil.118.col.j.libr.j. Hinc vide-
21 mus † quòd ſi vnus teſtis dicit,quòd Titius promiſit Seio duos ſolidos Turonenſes:alter teſtium dicit, quòd Titius promiſit Seio vigintiquatuor denarios Turonenſes,non dicuntur teſtes ſingulares:quia conueniunt in effectu,ex quo 24. denarij Turonenſes,faciunt duos ſolidos:& ſic idem eſt effectus. ita Bald. in c.bonæ memoriæ,Maguntino.de electio. quem refert Alexander in dict.conſil.78.& 118. Si diſſonantia aut diuerſitas in cortice verborum non nocet,quãdo idem ſemper eſt effectus. Eadem ratione non videtur nocere diuerſitas loci aut temporis,cùm ſemper idem ſit effectus.Imò non nocet diuerſitas circa aliquas qualitates aut circunſtantias, quando conueniunt

teſtes in facto principali. Alexander in conſi.24.colum.penul. in fin.lib.ij.& in conſil.88.colum.v.in conſil.156.colum.iij.lib.
23 v.à fortiori, † quando nulla eſt diſcordia inter teſtes, ſed conuenientia,licèt ſit diuerſitas in loco & tempore, ex qua tamen diuerſitate nulla reſultat diſcordia,neque contrarietas,& conſtat magis repelli teſtes ex contrarietate, quàm ex diuerſitate: vt per Baldum in dict.l.de quibus.colum.antepenult.& penul. ff.de legib.& in dict.rubric.de controuerſ.inueſtit.colum.j. Alexander in dict.conſil.21.colum.ij. libr.iiij. Iaſon in repetitione
24 dict.l.admonendi.colum.90.ff.de iureiurand. Et † quòd teſtes ſingulares coniungātur ad plenam probationem,eo caſu, quo vnus teſtis facit ſemiplenam probationem,& quando ſingularitas eſt cumulatiua & adminiculatiua nō obſtatiua,nec diuerſificatiua,adduco Alexandrum in conſil.76.in ſecundo dubio. vbi quando vnus teſtis deponit de promiſsione,alter de confeſſione facta præſente parte,coniunguntur iſti duo teſtes ad faciendum plenam probationem: & tamen ſunt magis ſingulares,quàm plures teſtes deponentes de pluribus confeſsionibus: quia hîc eſt diuerſitas in loco & tēpore,& ampliùs in actu:quia vnus de promiſsione,alter de confeſsione:ſed in pluribus confeſsionibus ſolùm eſt diuerſitas in tempore & loco.& illud dictum Alexand.in dict.conſi.76.refert & ſequitur Ripa in l.admonendi.colum.38.ff.de iureiurand.addo Anchar.in cōſi.276. Viſa diligenter narratione.colum.ij.verſicu.& ideò vnus teſtis. Aretinus in conſil.65.In præſenti conſultatione.colum.ij.poſt medium.in ſecundo dubio.vbi pro hoc allegat text.in c.fin.de ſucceſsion.ab inteſtato.Corneus in conſil.13.in princip. libr.j. Calca.in conſil.110.vbi Calca.quòd hoc procedit etiam in criminalibus,ſi vnus deponit de delicto, alter de confeſsione delinquentis:ſed dubito de Calca.dicto.Fortiùs voluit Curtius iunior in dict.conſil.168. colum. vij. quòd duo teſtes deponentes de duabus confeſsionibus factis extra iudicium, abſente parte diuerſis tempore & loco,coniungantur,vt ſemiplenè probent: & quòd coniungantur cum alio teſte deponēte de veritate fa-
14 cti. Et quòd teſtes † coniungantur quando vnus deponit de veritate facti,alij de confeſsione:tradit Baldus in conſi.240.Donatio.lib.j.vbi,quòd ſaltem ſit coniunctio quò ad ſemiplenam probationem,& quò ad ſemiplenam probationē tradit idem Baldus in rubric.de controuer.inueſti.colum.j. quem ſequitur Alexand.in dict.conſil.21.columu.ij.libr.iiij. Iaſon in repetitio. dict.l.admonendi.colum.90.verſicul.alibi etiam dicit multùm

ſignanter

ſignanter Bald.ff.de iureiurand.& ibi Ripa col.37. poſt med. Veronen.in conſil.iij. colum.penulti.circa medium. Calca. in conſil.19.colum.iiij.ante medium.Corne.in conſil.307.colum. iiij.circa medium.verſic.& licèt non ſint conteſtes.lib.iij. Imò Socinus in dict.l.Gallus.§.ille caſus.colum.fin.voluit quòd fiat probatio pluſquàm ſemiplena,licèt non perfecta. Sed mihi videtur,quòd fieri debeat coniunctio,quò ad plenam probationem. Aut ènim in totum impediri debet coniunctio,aut in totum fieri debet.Si enim ideò fit coniunctio iſtorum teſtium ſingularium:quia ſingularitas non eſt obſtatiua nec diuerſificatiua,ſed cumulatiua & adminiculatiua: quare ſi vnus teſtis ſolus faciens ſemiplenam probationem,cõiungitur cum alio faciente etiam ſemiplenam probationem,induci nõ debet plena probatio:iuxta notata per Bartolum & Doctores in l.admonendi. ff.de iureiurand.& quòd teſtis deponens de confeſsione, & alius de veritate facti, coniungantur ad plenam probationem: voluit nouiſsimè Gozadinus in conſil.79.colum.iij. vbi loquitur etiam,quando vnus teſtis deponit de confeſsione abſente parte,quod tamen puto falſum:quia vnus teſtis deponens de confeſsione abſente parte,ſemiplenè non probat:cùm ſi probetur talis confeſsio per duos teſtes, ſolùm inducatur ſemiplena probatio.nec Bartolus allegatus per eum in l. admonẽdi. illud dicit,ſed loquitur Bartolus quãdo confeſsio abſente parte probatur per duos teſtes:quo caſu ſemiplenè probat,quòd coniungitur talis confeſsio cum probatione famæ:quæ etiam facit ſemiplenam probationem. Quod vltimum etiam ſequitur Arètinus in conſi.65.In præſenti conſultatione.in ſecundo dubio. Ex præmiſsis videtur concludendum,quòd ſi ſint plures teſtes deponentes de diuerſis confeſsionibus factis præſente parte, quòd coniungantur ad plenam probationem.Idem ſi vnus teſtis deponat de confeſsione præſente parte , & duo de confeſ-
25 ſione abſente parte.Secùs † videtur,quando duo teſtes deponerent de duabus confeſsionibus factis abſente parte,diuerſis loco & tempore:quia non videntur coniungẽdi.ratio: quia vnaquæque probatio eſt omninò imperfecta. Alexander in conſi. 180.colum.ij.in fin.verſic.rurſus poſito.libr.ij. & iſto caſu procedat,quod ſcribit deciſio.Neapolita.deciſio.364.quod tamen non procederet, quàndo eſſet vnus teſtis deponens de confeſſione præſente parte:quia tunc alij teſtes deponentes de confeſſione abſente parte,videtur coniungẽdi.Paul.de Caſt.in conſ. 109. Viſa petitione.col.ij.circa med.libr.ij.Secus etiam videtur,

quando quis de confeſsione vnica, & teſtes loquerentur de plu ribus & diuerſis confeſsionibus:quia tunc teſtes dicerentur ſin gulares ſingularitate diuerſificatiua, & dicerentur deponere quid diuerſum ab eo quod eſſet capitulatum,& ſic probatio di-
26 ceretur dubia & incerta. Et aduertendũ † circa præmiſſa,quòd in caſibus in quibus ſoli teſtes ſingulares non probant, nec con iunguntur,illud non videtur procedere,quando concurrerent aliæ coniecturæ coadiuuantes dicta teſtium ſingularium : quia tunc teſtes ſingulares multum adminiculantur. Paul. de Caſtr. in conſil.281.in cauſa iſta quinque.col.penul.ante finem.libr.j. ideò quando concurrit confeſsio præſente parte , probata per vnum teſtem teſtes ſingulares loquentes de confeſsione abſen te parte,coniunguntur ad plenam probationem.Paul.de Caſt. in d.conſ.109.Viſa petitione.col.ij circa medium.lib.ij.& quòd teſtes ſingulares iuuentur ex alijs præſumptionibus,tradit Pau. de Caſt.in conſil.205. Viſo puncto ſupraſcripto.col.ij.poſt med. ver.& licèt videantur.lib.ij.Alibi ſcribit idem Pau.in conſ.342. In cauſa Frataleæ.col.ij.ver.quartò dicitur.lib.ij.quòd ſingularitas teſtium non nocet, quando ſuperſunt alij teſtes probãtes. & dicit Corne.in conſil.307.col.iiij.verſ.& licèt non ſint conteſtes.libr.iij.quòd teſtes ſingulares in coadiuuando alias probationes faciunt ſemiplenam probationem.

ARGVMENTVM.

Expreſsio alicuius actus,quando non eſt neceſſaria:vt puta, lex præſumpta,illa tanquã inepta,vitiat:quia per expreſsionem tollitur iuris præſumptio:quæ ceſſat in re clara.Reſtitutio in in tegrum aduerſus præſcriptionem centenariam competit eccleſiæ. Quid de priuato,laico maiore ſeu minore circa præſcript. quadragenariam.Et derogatio ſpecialis requiritur in reſtitu.in integrum. Quid de Papa & Cæſa.& quæ præſcriptionem non admittant.

SVMMARIVM.

1 *Delictum an non ſit probatum, non probata eius qualitate: nempè die, quamuis tempus non ſit de ſubſtantia.*

2 *Probatio in contrarium non admittitur contra fictionem iuris.* Et quòd *antiquitas ſit titulus legitimus.*

3 *Titulus legalis ceſſat,vbi producitur hominis titulus.*

4 *Tituli antiquitatis vim confert lex propter bonam fidem præſcribentis: quæ præſumi videtur ex lapſu tanti temporis.*

5 *Contrahens cum pupillo ſine iuris ſolennitate , præſumitur in mala fide.* Et *quid de con-*

Et quid de contrahente cum prælato. Et quid in contractu requiratur ſuperioris authoritas, vel iudicis decretum.

6 *Titulus minus legitimus, an impediat præſcriptionem longiſsimi temporis negatiuam vide. nume.* 7.

8 *Spurius præſcribit hæreditatem paternam, ſpatio triginta annorum, licèt erret in iure: putans ſe capacem.*

9 *Præſcriptionem an impediat iuris error, diſtinctione opus. Et idem de contractu contra iura.*

10 *Error ſententiæ inualidæ, quæ putabatur valida excuſat à damno.*

11 *Præſcriptionem impedit error iuris, quando vltra omiſsionem ſolẽnitatis, reperitur læſio in eccleſia vel minore. Quia factum videtur clandeſtinum & doloſum.*

12 *Præſcriptionem impedit error iuris omnimò prohibitorij, ex quo reſultat reprobatio actus ſimplex & abſoluta.*

13 *Probatio in contrarium contra præſumptionem iuris & de iure, non admittitur. Et quod præſcriptio tanti temporis, vim tituli habeat, modo præſcribens ſit in bona fide.*

14 *Probatio in contrarium, per indirectum admittitur contra præſcriptionem iuris & de iure.*

15 *Titulum inualidum præſtatio ſubſecuta confirmat.*

16 *Præſcribentis mala fides an noceat, in præſcriptione temporis, cuius initij memoria non extat in contrarium. & nume.* 18.

17 *Bona fides præſumitur ex lapſu longiſsimi temporis. poſt cuius lapſum mala non poteſt allegari.*

19 *Præſcriptio an admittatur contra ſupremam Imperatoris poteſtatem. Et quantũ tẽpus eò requiratur. Et id maximè, cõcurrente mala fide.*

20 *Iure canonico ſtandum eſt in materia malæ fidei: vbi admittitur probatio contra præſcribentem, ſi conſtet de eius mala fide.*

21 *Bona fides præſumitur ex temporis diuturnitate. Et an ea præſumptio recipiat probationem in contrarium.*

22 *Conſuetudo aut præſcriptio temporis, cuius initij memoria non extat in contrarium, per quam acquiruntur regalia & principi reſeruata, an procedat, ſi oneroſa foret eccleſiæ.*

23 *In conſuetudine ſeu præſcriptione temporis, cuius initij memoria non extat in contrarium, an ſit neceſſe quærere de actibus, à quibus originem habuit talis conſuetudo.*

24 *Præſcriptione tanti temporis, cuius initij memoria non extat in contrarium, an ius aliquod fortius acquiratur, quàm per præſcriptionem breuioris temporis.*

25 *Præſcriptio longi & longiſsimi temporis, an & quid differant.*

26 *Res præſcripta ſi perueniat ad tertium poſſeſſorem, & dominum dire-*

ctum acquiſitum præſcriptione, dominus directus non poterit ager contra tertium poſſeſſorem.

27 *Præſcriptionis temporis, cuius initij memoria non extat in contrarium, exceptio, an obſtet agenti poſſeſſorio.*

28 *Iuramento fidelitatis an præſcribatur per tempus, cuius initij memoria non extat in contrarium, vt acquiratur libertas non præſtandi. & nume. 30.*

29 *Præſcriptionis vſus in parte, conſeruat ius in totum.*

31 *Conſuetudo collectandi forenſes, an requirat tempus, cuius initij memoria non extet in contrarium.*

32 *Iura regalia habentia cauſam diſcontinuam, vt præſcribantur, requirunt tempus antiquiſſimum.*

33 *Conſuetudo collectandi forenſes, non ſit contenta & præſcripta decennio.*

34 *Præſtationes annuæ, an tollantur præſcriptione temporis, cuius initij memoria non extat in contrarium.*

35 *Agi an poßit pro iure anno de præſenti, vt cogatur debitor ſoluere ſuo tempore.*

36 *Iuribus annuis quomodò præſcribatur in præſcriptione breuioris tẽporis.*

37 *Franciæ, item & Delphinatus conſuetudo & fauor in præſcriptionibus.*

38 *Præſcriptio temporis, cuius initij memoria non extat in contrarium, quomodò probetur.*

39 *Præſcriptionis memoriam non extare in cõtrarium, an poßit probari per inſtrumenta.*

40 *Præſcriptionis hominum memoriam extare in contrarium, quomodò probetur.*

41 *Conſuetudo antiquiſſima & negatiua, cuius initij memoria non extat in contrarium, an poßit probari per ſcripturam.*

42 *Præſcriptio centenaria quomodò probabitur.*

43 *Præſcriptione vel conſuetudine ſublata, an cenſeatur ſublata eo, cuius initij memoria non extat in contrarium.*

44 *Reſtitutio in integ. aduerſus præſcriptionem centenariã aut cuius initij memoria non extat in contrarium, an competat & numero 46. & 47.*

45 *Tempus petendæ reſtitutionis in integrum, an currat ignoranti: nempe quadriennium.*

48 *Doctores æris potiùs, quàm veritatis ſtudio ſæpè ducuntur, in conſulendo.*

49 *Eccleſia reſtituitur in integrum, aduerſus præſcriptionem quadragenariam.*

50 *Reſtit. in integr. an competat priuato maiori, ex cauſa ignorantiæ probabilis. & nume. 54. & 57.*

Ratio am-

51 Ratio ampliat dictum.
52 Verbum, ratio & mens, vnum & idem operantur.
53 Expreſſum id dicitur, in quo viget eadem ratio.
53 Reſtitutio an competat contra præſcriptionem. 30. anno.
56 Intellectus l. omnes. & l. ſicut. C. de præſcriptio. triginta vel quadraginta annorum.
58 Reſtitutio in integrum competit aduerſus præſcriptionem quadragenariam quam nec verba legis tollere poſſunt, niſi ſpecialiter dicatur.
59 Priuilegio reſtitutionis in integrum, non cenſetur derogatum per clauſulam derogatoriam generalem ſed requiritur derogatio ſpecialis.
60 Verba legis generalia, reſtringi debent ad id, quod eſt rationis.
61 Reſtitutioni in integrum, vt locus ſit in re dubia, adhiberi debet interpretatio contra præſcriptionem. Eſt enim odioſa præſcriptio.
62 Reſtitutionem petentes in integrum aduerſus præſcriptionem longiſſimi temporis, ignorantia, non probatur per eius iuramentum.
63 Reſtitutio in integrum aduerſus præſcriptionem quadragenariam ex capite ignorantiæ intra quantum tempus peti debeat à laicis & maioribus.
64 Iudicis officiũ vbi poteſt implorari, illi regulariter præſcribitur ſaltẽ 40. annis. Et an durante ignorantia currat præſcriptio.
65 Eccleſia Romana non ſit ſuperior & potior in præſcriptione, aut reſtitutione, quàm inferior eccleſia, aut alius priuatus.
66 Eccleſia Romana an poſt centum annorum decurſum, excludatur à petit. reſtitu. in integrum.
67 Præſcriptionis ignorantia probabilis.
68 Præſcriptio an currat non valenti agere de iure.
69 Reſtitutio in integrum, datur etiam contra verum & expreſſè habitum inter partes titulum. Item remedium reſciſſorium, ob cauſam enormis læſionis.
70 Reſtitutio in integrum, non datur ob cauſam læſionis tantùm, niſi etiam concurrat ignorantia læſionis, quæ curſum temporis impedit.
71 Eccleſiæ non currit reſtitutio tempus, data etiam ſcientia ipſius læſionis, quando damnum eccleſiæ eſt grauiſſimum & eminentiſſimum. Et qualiter illud diiudicari debeat.
72 Præſcriptio an detur contra ſupremam poteſtatem Papæ aut Cæſaris affirmatiuè. nume. 73.
74 Præſcribi an poſſit contra obedientiam & nume. 76.
75 Libertas & exemptio poſſunt præſcribi.
77 Præſcriptio etiam centenaria, & quantumuis antiqua, non procedit, ſi ſit peccati nutritiua.

78 Præſcriptio quamis antiqua, nõ procedit in his, quæ poßideri nõ poſſunt.
79 Iura publica præſcribi poſſunt ſpatio quadraginta annorum. Et ibidem intellectus l. viam public. ff. de via publica.
80 Ius poſſeßionis acquiri poteſt, in his etiam quæ ſunt iuris publici, & in vſu publico.
81 Poſſeßionem piſcandi an videatur quis acquiſiuiſſe, eò ſolùm quod ſolus piſcatus ſit in aliqua parte maris aut fœmininis publici. Et quomodò aliâs acquiratur. & nu. 82.
83 Iuris publici quæ ſunt, an præſcribantur etiam reſpectu dominij.
84 Iura publica præſcribi non poſſunt ceſſante poſſeßione.
85 Præſcribi non poſſunt, quæ competunt iure facultatis.
86 Poſſeßio ſeu quaſi piſcandi, quæ ſita ex prohibitione facta alijs, ne piſcarentur in certa parte fluminis, an poßit contra omnes, etiam non prohibitos, an verò contra prohibitos tantùm.
87 Præſcriptio non procedit in actu, quem ſuperior facit de plenitudine poteſtatis.
88 Præſcriptio non procedit in pœnis ſpiritualibus.
89 Præſcriptio an procedat in re affecta vitio reali. & quãto tẽpore. nu. 92.
90 Præſcriptio plus poteſt ad præiudicãdum tertio, & domino rei, quàm reſcriptum aut priuilegium principis. & nu. 91.
93 Præſcriptio an procedat, quando præſcribens eſſet incapax iuris, de cuius præſcriptione agitur.
94 Priuilegium Papæ aut ſuperioris, an ſit ad tollendam incapacitatẽ perſonæ, potentiùs conſuetudine aut præſcrip. Et quid ceſſante capacitate. numer. 95.
96 Materia non præſcriptibilis, an efficiatur præſcriptibilis quãdo quis non fundat ſe principaliter ſuper præſcriptione aut tempore: ſed ſuper titulo, quem allegat.
97 Præſcriptio non procedit in his, quæ non ſunt conceßibilia.
98 Præſcriptio nõ procedit in his, quæ ſunt merè voluntaria, aut facultatis.
99 Præſcribi an poßint, quæ ſunt merè facultatis.
100 Colonus an poßit & quando præſcribere ius perpetuæ coloniæ. & numer. 104.
101 Præiudicium nullum infertur ex actu voluntario.
102 Patientia non egreditur ſuos terminos.
103 Actus tacitus an diffuſibiùs extendatur quàm expreſſus.
105 Coloni recognitio quò ad temporalitatem, in relocatione ad tempus, impedit præſcriptionem.
106 Colonum expellere an licitum ſit domino quandocunque voluerit, poſt ſingulos annos finitos.
107 Precarium qui rogauit ad tempus, & finito tẽpore rem adhuc teneat

patiente do-

patiente domino, non reuocari poſsit ſecundum naturam precarij.
108 *Colonia perpetua ius ex temporis diuturnitate præſumi poteſt. Et à primordio tituli poſterior formatur euentus.*
109 *Mulier omnia bona ſua in dotem dare an præſumatur quòd non in minore. Et quid ſi patiatur maritũ ſuum poſsidere & adminiſtrare.*
110 *Colonus an remoueri poſsit à domino, finito tempore coloniæ expreſſo vel tacito.*
111 *Poſseſsionis cauſam mutare ſibi nemo poteſt, nulla extrinſecus ſuperueniente cauſa mutandi.*
112 *Interpretatio fit ſecundum id, quod veriſimiliùs eſt, in re dubia.*
113 *Ligare ſeipſum nemo præſumitur in dubio.*
114 *Interpretatio ſtricta fit in contractu expreſſo: ſed ſtrictior in tacitis.*
115 *Voluntatis mutatio præſumi non debet nullo interueniente facto contrario, ex quo illa arguatur.*
116 *Probatio debet de neceſsitate concludere.*
117 *Præſcriptio xxx. aut xl. annorũ dicitur merè odioſa, inducta in odium negligentiæ.*
118 *Præſumere in dubio id debemus, quod frequentiùs contingit.*
119 *Diſponens non cenſetur velle illud, quod fieri conſuetum non eſt. Et in materia præſumptionum & cõiecturarum validum eſt argumentum à communiter accidentibus.*
120 *Præſumptio inducitur ex communi curſu.*
121 *Argumentum à communiter accidentibus an valeat, vbi etiam agitur de crimine ciuiliter.*
122 *Non præſumuntur ea, quæ non apparent, ſed rebus ſic ſtantibus iudicandum eſt.*
123 *De partium mente fuiſſe in dubio id præſumitur, quod vtrique earum prodeſt, & neutri nocet.*
124 *Colonus ſeu conductor an non præſcribat contra dominum, niſi interuertat poſſeſsionem domini: dicendo ſe tenere ſuo ipſius proprio nomine, non domini.*
125 *Interpretatio in dubio fieri debet per quam ius coloniæ perpetuæ ceſſet. Et contra id odioſa fit interpretatio.*

MATERIA iſta ſingularitatis teſtium ſic explicata, reuertor ad propoſitum & argumenta Iaſo. dum allegat ineptam expreſsionem vitiare, vbi omiſsio non vitiat, multiplicãdo brocardica. nam
1 arguit † etiam, quòd ſi quis articulet de tempore, & illud non probet, ſuccumbit, licèt tempus non eſſet de ſubſtantia: puta ſi in libello criminali apponatur dies, & non probetur. de quo etiam tradit idem Iaſ. in l. cũ virum. in iij. not. C.

C.de fideicom.Sed reſpondeo ad iſtud argumentum,quòd ratio eſt,quia apponendo diem,qualificatur delictum & declaratur cõmiſſum eſſe delictũ tali die. Itaq; ſi dies nõ probetur non videtur probatum delictum intentatum,nõ probata eius qualitate.l.denuntiaſſe.§.quid tamen.vbi Barto.ff.de adulter.Cyn. in l.ij. verſic.ex hoc arguit Iac.de Aret.C.de probat. Bart. in l. diuus.col.j.ff.de re iudic.Bald.in conſi.431.Præſuppoſito.lib.v. Paul.de Caſt.in conſi.168. Super primo dubio dicendum eſt,ꝙ cùm diuerſitas.lib.j.& in conſ.205.In cauſa quæ vertitur coram locum tenente.colum.j.lib.ij.Rom.in conſi.110. Quæſtio. per totum,in conſi.144.Inquiſitio.& in conſil.167.Antonius. col. ij.poſt med.Abb.in conſi.78.col.fi.lib.j.Ang.in conſi. 217.col. iiij.& ad fi.conſi.Soci.in conſi.39.col.fi.lib.j. Calcan.in conſ.15. col.ix.verſi.& pro hoc facit:quia in hoc contractu.Cor.in conſil.197.lib.ij.in conſi.134.ad fi.& in conſ.192.col.ij.ad fi. lib.iiij. Dec.in d.l.vinum.col.pen.ff.ſi cer.peta.& in conſi.256. col. iiij. poſt med.verſi.tertiò principaliter.Curt. Iunior in conſil. 124. col.vj.ad fi.Guido autẽ Papæ,q.553.quòd probatio iſtius qualitatis non attenditur de conſuetudine patriæ Delphinatus,ſed hoc pertinet ad ius conſuetudinarium. Quæ conſuetudo mihi non placet in criminalibus, in quibus probationes eſſe oportet luce meridiana clariores.l.fina.C.de probationib. niſi aliâs probatio delicti eſſet indubitata.Itaque iſtud argumentum Iaſo.nõ militat:quia poſtquàm qualitas deducitur in libello,eius probatio dicitur neceſſaria:vt ſciatur an factum propoſitũ ſit illudmet,quod in libello deductum eſt, quæ res ſciri non poteſt, non probata qualitate facti.& Iaſ.in hoc videtur æquiuocaſſe: quia nos loquimur in eo, quod non eſt neceſſarium ad actum, ſed probatio diei aut alterius qualitatis eſt neceſſaria, poſtquã propoſita eſt, licet eius propoſitio neceſſaria non eſſet. Itaque præſens difficultas reducitur ad tres caſus. Primus caſus eſt, quando expreſsio alicuius actus non eſt neceſſaria:non quòd ille actus non ſit neceſſarius,ſed quia à iure præſumitur: & tunc expreſsio inepta vitiat,quia per expreſsionem tollitur iuris præſumptio,quæ ceſſat in re clara:prout quando in ſententia exprimitur cauſa minùs legitima: vel quando producuntur acta ſolennitatis ſententiæ aut contractus,per quæ apparet de veritate,id eſt, rẽ minus ſolenniter fuiſſe geſtam.& iſte eſt caſus noſter. Nam quòd præſcriptio temporis habeat vim tituli, iſtud eſt propter præſumptionem,quam habet antiquitas tanti temporis. Ideò lex titulum,qui tamen videtur titulus fictus,vel potiùs videtur

tiùs videtur titulus à iure conceſſus antiquitati tanti temporis,
2 ita quòd ſola antiquitas dicatur titulus legitimus. Si enim † eſſet titulus fictus, nō admitteretur probatio in contrarium contra fictionem iuris. glo. in l. ſi duo. ff. de acqui. hæred. & in l. ſiue poſsidetis. C. de probat. Cor. in conſi. 99. col. j. lib. iiij. Secundus caſus eſt, quando aliquid non eſt neceſſarium in aliquo actu, non ratione alicuius præſumptionis: quia illud à iure præſumatur: ſed quia omninò non erat neceſſarium, & tunc ſi adhibeatur, & minùs ſolenniter, actus non vitiatur: prout quando adhibetur citatio minus legitimè in facto notorio: citatio enim omninò non erat neceſſaria: ſecus in ſolennitate, quæ omninò eſt neceſſaria, licèt non ſit neceſſe eam aliter probare, quando à iure præſumitur. Ideò quando ineptè exprimitur, actus vitiatur, cùm eſſet neceſſaria, & appareat minus legitimè adhibitum eſſe. Tertius caſus eſt, quando aliquid ab initio non erat neceſſarium exprimi, tamen ſi exprimatur & coniūgatur cum facto principali, illud qualificat, adeò quòd niſi probetur illa qualitas, non videtur probatum factum principale propoſitum, & tunc licèt propoſitio illius qualitatis nō eſſet neceſſaria: tamen poſtquàm propoſita eſt, & ex ea factum qualificatur, eius probatio videtur neceſſaria.

3 ¶His ita præmiſsis & † declaratis dico, quòd ſumus in primo caſu, in quo titulus eſt neceſſarius: ſed non titulus expreſſus, ſed tacitus ſufficit reſultans ex tempore, cuius initij memoria non extat in contrariū, qui dicitur titulus legalis: quem lex ipſa confert ex lapſu tanti tēporis, ceſſante titulo hominis. ſed vbi producitur titulus hominis, ceſſat tunc prouiſio legis: quia prouiſio hominis facit ceſſare prouiſionem legis. l. fin. C. de pact. con
4 uen. habetur in l. ij. C. de iur. emphy. Præterea, lex † voluit conferre vim tituli antiquitati tanti temporis propter bonam fidem præſcribentis, quæ præſumi videtur ex lapſu tanti temporis. Barto. & Bald. in l. fi. C. vnde vi. Innocen. in ca. ij. de reſti tu. in integ. Abb. in conſi. 89. colum. iij. lib. j. Sed vbi apparet de titulo vitioſo & inualido, apparet de mala fide præſcribentis: quia titulus reprobatus non dat iuſtam cauſam præſcribendi, ſed ex eo fides mala arguitur præſcribentis. l. quemadmodum. C. de agrico. & cenſi. lib. xj. l. fi. §. ſin autem. C. commu. de lega. ca. dudum. j. de electio. per quæ iura, ita dicit Alex. in conſil. 46. In vltimis verbis. lib. iij. refert & ſequitur Curtius Iunior in conſil. 60. in fin. Addo gloſſ. in l. j. C. de fid. inſtrumen. & iur. haſt. fiſc. lib. x. Baldus in conſi. 347. Quæro quidam nobiles. colum.

j.poſt med.lib.j.Roma.in l.Celſus.colum.penulti.verſic. quartò inquantùm Barto.ff.de vſucap.Feli.in d.c.ſi diligenti.col.iij.
5 de præſcrip.† Ideò mala fides præſumitur in contrahente cum pupillo ſine iuris ſolennitate. l.ij.§.ſi à pupillo. ff.pro emptor. idem in omni contrahente contra ius.reg.qui contra iura mercatur.lib.vj.pulchrè Bellamera in conſi.x.col.ix. poſt medium, verſi.ſecundum fundamentum.& colum.16.poſt medium verſicu.& ratio huius eſt.tradit Calca. in conſi. 27.colum.iiij.in fi. Et in contrahente cum pupillo ſine ſolennitate iuris, quòd dicatur in mala fide,tradit Socin.in conſil.22.colum. fin. libro j. Et in contrahente cum prælato ſine iuris ſolennitatibus,quòd dicatur in mala fide,tenet idem Socin.in conſi.29.colum. pen. lib.j. Et dicit Iaſ.in §.item ſi quis.in colum.vij.num. 45. inſtit. de actio.quòd vbi in contractu eſt neceſſaria authoritas ſuperioris,vel decretum iudicis,ſi omiſſo eo contractus fiat, dicitur contrahi clandeſtinè & in mala fide:per text. nota. in l.j. C.de præd.curia.lib.x.vbi Bart.glo.in l.ij.in ver.occultè. & ibi Bart. C.de his,qui ex publi.ratio.mu.acce.lib.x.per gloſ. valde nota. in cap.cùm inhibitio.in verb.clandeſtina.j.extrà de clande.deſpon.& per glo.ſingu.in dict.l.j.in verſi.mala fide. C.de fide inſtrum.& iure haſt.fiſca.lib.x.

6 ¶ Sed pro † clariori intelligentia huius duodecimæ quæſtionis aduertendum eſt,quòd iſta quæſtio poteſt intelligi duobus modis, quando producitur titulus non à iure reprobatus, ſed minùs legitimus:quia non interuenerint iuris ſolennia, & de hoc apparet & verè conſtat.Secundo modo,quando producitur titulus omninò reprobatus:puta contractus ſimulatus aut fœneratitius. Circa primum modum contentio eſt inter doctores,nō mediocris,an titulus minùs legitimus, impediat præſcriptionem longiſsimi temporis: puta triginta vel quadraginta annorum.de præſcriptione enim longi temporis non eſt dubium,quòd eam impedit.l.nunquàm.ff. de vſucap.In præſcriptione verò longiſsimi temporis,diſcrutiantur doct.inter ſe,an error iuris illam impediat.Et quòd impediat tenet glo. iuncto text.in c.apoſtolicæ.de donat.ſequitur Paul.de Caſtr. in conſi. 70.Quia fruſtrà.colum.fin. & in conſi.429. In quadam informatione.lib.j. Abb.in conſi.34.col.j.lib.j. & in conſil. 19.col.ij. lib.ij.Alex.in conſi.73.col.fin.lib.ij.& in conſil. 46. in ſecundo dubio,lib.iij.Socin.in d.conſi.29.col.vij.in ſecundo dubio, lib. j. Anchar.in conſi.vlti.colum.pen.Sed eſt ſubſcriptio Card. ad conſilium Zilioli de Canitellis, inter conſilia Anchar. in dict. conſi.vlti.

conſ.vlti.& hanc opi.dicit communem Felin.in ca.de quarta. colum.viij.de præſcriptio.quem refert & ſequitur Curtius iunior,in conſ.vltim.colum.iij.in fin.Eandem opi.tenet Bellamera in conſi.vij.colum.penultim.verſ.quarta etiam ſolutio. & in conſ.x.colum.ix.poſt med.verſicu.ſecundum fundamentũ eſt. & pro ea Felin.in d.c.de quarta.colum.xj.dicit ſe põderare tex. in ca.dudum.de decim.ſed ſimilis videtur text.in capitu.cura. de iure patro.

7 ¶ Contrariam † opi. quòd imò error iuris non impediat præſcriptionem longiſsimi temporis,tenet Roma. in conſilio 123. Circa primum dubium.col.iij.per gloſ.in d.ca.de quarta.Paul. de Caſt.ſibi contrarius in conſ.406.Satisfaciendo.colũ.iij.poſt med.in ſeptimo dubio,lib.j.in conſ.iij.In cauſa,quę vertitur coram domino Vicario poteſtatis Pergami,ad fi.in conſ.44. Circa præſentem caſum notandum.col.ij.circa fi. & in conſ.81. In cauſa,quæ vertitur inter reuerendum patrem.colũ.iiij.ad fin. lib.ij.allegat Bart.in d.l.Celſus.colum.iij.in fi.verſicu. dic ergo vbi,quòd bona fides præſumitur, ſi pręcedat titulus verus vel putatiuus,etiam errore iniuſto,allegat etiam Cyn. in l. venditioni.C.de vſucapio.pro emptor.Idem tenet Bald. in conſ. 221. Primò quęritur,vtrum in conceſsione.ad fi.lib.j.& in conſ.511. Quidam prælatus.in fi.lib.v.allegat not.in ca. volumus.xvj.q. iiij.Idem videtur velle Abb.in conſ.37.in tertio dubio.lib.j. dũ allegat c.cùm dilectus.de conſuetu.Idem ſentit Calca.in conſ. 68.co.ij.in fi.Idem ſentit Rota deciſ.310.Nota,quòd ex minus. in antiq.Idem tenet Calderi.in conſ.ij.col.ij.circa med. verſic. & ſi vis,quòd neceſſarius.in tit.de conſtitut. Idem tenet Guido Papæ,quæſt.clix.vbi,quòd alienatio prælati ſine cõſenſu capituli,præſtat iuſtam cauſam præſcribendi:per tex.in cap.cura. de iure patro.Sed vltra Guido. Papæ, allego ad hoc Frederi.de Senis,in conſil.ccxlvij.verſi.item in remiſsione.Et hanc opinionem dicit communem,Alexandrinus licèt tot patres non referat in conſil.lxxv.col.ij.ad fin.& in cõſil.cliiij.ad fin. Eandem

8 opinio.tenet† Ripa in l.j.colum.iij.circa medium.ff.quorum bono.vbi quòd ſpurius præſcribit hæreditatem paternam ſpatio triginta annorum, licèt erret in iure, credens ſe capacem, cùm non ſit.poſt Bal.in l.nullo.C.de rei vendic.de quo dixi in conſi.clxv.numer.13.& quod error iuris non impediat præſcriptionem longiſsimi temporis:tenet Imola.in d.l. nunquàm.ff. de vſucapio.quem refert.& ſequitur.Socin.in conſil.xxxiij.col. iij.poſt medium.verſicul.ſecundò reſpondetur.lib.iiij.Eandem

opi. tenent alij doct, relati per Felin. in d. ca. de quarta. colum. xj. in tertia limitatione. Quid tenendum? ſi reſpiciamus ad numerum authoritatum pro & contra adductarum, ſcientia hæc legalis magis in opinione hominum, quàm in ratione videtur conſiſtere. Miror, quòd hodie ſic leuiter ſequamur opi. ex numero doct. maximè conſulendo, plerique enim æris cupiditate adducti, ſecuti ſunt opiniones quas aut malas notas habebant, & impugnaſſent ceſſante pecuniæ libidine: aut quia animi torpore aut ſegnitiæ capti, non aliter eas deguſtare curæ fuit. Ego ſcribam quid ſentiam diſtinguendo aliquos caſus.

9 ¶ Primus caſus eſt, quando † præſcriptio habet in ſe naturalem æquitatem, & tunc error iuris non noceat. Puta, ſi quis præſcribat relicta ſibi in teſtamento minùs ſolenni, & ita hoc caſu tenet Bald. in conſilio 179. Quando ſapiens. in fi. libr. iiij. & iſte caſus poteſt extendi ad multa exempla. Quid enim ſi quis idiota aut iuris rudis, contraxit minùs ſolenniter cum prælato: tamen re vera ille contractus factus eſt ad commodum eccleſiæ: adeò quòd etiam interuenientibus ſolẽnitatibus aliter geri nõ potuiſſet res? certè iſto caſu præſcriptio videtur in ſe habere naturalem æquitatem. Idem in contractu cum minore, & alijs id genus. & iſto caſu videtur ceſſare fundamentum, quòd præſumitur mala fides in eo, qui mercatur contra iura: quia illud nõ videtur procedere in eo, qui in veritate cõtrahit bona fide, pretium iuſtum ſoluit, qui videt illud conuerti ad vtilitatem eccleſiæ vel minoris: adeò quod conditio eccleſiæ vel minoris potiùs efficitur melior, quàm deterior. & propterea, quia rẽ agi videt ad eccleſiæ aut minoris vtilitatem, de vlteriori ſolennitate non curat. Et iſta intelligo etiã, ꝙ præſcribens non tractet de damno, quia eccleſia vel minor velit reſtituere pretium poſſeſſori. ¶ Secũdus caſus eſt, quãdo præſcribẽs tractat de dãno vitãdo, & eccleſia vel minor de lucro: & tunc error iuris non videtur nocere præſcribenti. l. iuris. ij. in fi. & l. error. C. de iuri. & facti ign.

10 facit text. in l. qui teſtamento. in fi. ff. de excuſa. tuto. vbi † error ſentẽtiæ inualidæ, quæ putabatur valere, excuſat à damno. Et ſine dubio videtur procedere iſte caſus in perſonis, in quibus magis toleratur error iuris, quando agitur de vitando damno, vt in minore, muliere, milite, & ruſtico, per ea, quæ habentur per Moder. in l. ſi quis, id, quod. ff. de Iuriſdictione omnium iudicum, & in l. iuris ignorantia. C. qui admitti. In iuriſconſulto enim contrahente contra formam iuris, aliud videtur dicẽdũ.

11 ¶ Tertius caſus † eſt, quando vltra omiſsionem ſolennitatis, reperitur

peritur læſio in eccleſia vel minore,& iſto caſu videtur procedere,quod ſcribit Iaſ.in d.§.item,ſi quis.j.colum.vij.inſtitu. de actio.quòd talis contractus ſine ſolẽnitate iuris videtur factus clandeſtinè,& ſic per dolum & malam fidem. non enim curauit contrahens de iuris ſolennitatibus,quia intendebat locupletari cum damno eccleſiæ vel minoris, & conſiderabat id fieri non poſſe,ſi àdhibita eſſent ſolennia.

12 ¶Quartus † caſus eſt,& hìc declaratur ſecundus modus intelligendi hanc duodecimã.q. quando fuit error iuris omninò prohibitorij,& ex quo reſultat actus reprobatio ſimplex & abſoluta:adeò quòd iſte error iuris videtur in ſe habere implicitũ errorem iuris, quodãmodò naturalis.Puta,quãdo quis facit contractum ſimulatum & fœneratitium.& iſto caſu ſine dubio argui videtur dolus & mala fides contrahentis: adeò quòd virtute talis tituli non videtur in æternum præſcribi poſſe,durante mala fide.& de tali titulo ſic reprobato,quòd ex eo præſcribi non poſsit,latè tradit Barba.inter conſilia Calca.in conſ.28. & ſub iſto caſu videtur comprehendi diſpoſitio text.in d.c.dudũ.de decim.quem Feli.dicit ſe ponderare in d.cap. de quarta. col.xj.nam ibi titulus habitus à laico ſuper decimis, videtur omninò reprobatus, etiam iure quodammodò naturali. Qui enim etiam ruſtico dubium eſſe poteſt, quòd poteſtas ſpiritualium ad laicos non pertinet.Similiter ſub hoc quarto caſu videtur cõprehendi diſpoſitio d.c.cura.de iure patro. quæ ratio videtur ceſſare,quando titulus omninò & ſimpliciter non reprobatur:ſed ſolùm prohibetur,niſi adhibeatur certa ſolẽnitas:puta in prælato eccleſiæ:qui ſolũ prohibetur alienare de bonis eccleſiæ,nõ ſeruatis ſolẽnitatibus iuris.Talis enim prohibitio ſic qualificata non eſt æquè odioſa,ac prohibitio ſimplex & præciſa.Et ne videar mihi aſcribere iſtam diſtinctionẽ in terminis caſus noſtri,tradit Calderi.in cõſ.iiij.in tit.de pręſcriptio.& in cõſ.ix.in tit.de rebus eccleſ.nõ alie. Eſt verum, ꝙ in d.cõſ.ix. conſiderat Calderi.prohibitionẽ ſimplicẽ,quando res eccleſiæ alienatur in laicũ.ſed certè illa non videtur omnimoda & ſimplex prohibitio,ſed qualificata:niſi interueniãt ſolẽnia iuris. & iſto caſu poteſt cõſiderari æquitas naturalis ex parte accipiẽtis ab eccleſia,ſi ſecundũ veritatẽ nihil factũ ſit ad pręiudiciũ eccleſię cũ locupletatione accipẽtis.Ex pręmiſsis abundè æquè & vtiliter abſolutam habes hanc duodecimam quæſtio. an antiquitas tẽporis vim tituli habeat,quando titulus ꝓducitur,qui vitioſus ſit. & in † caſibus in qbus dictũ eſt antiquitatẽ tẽpis,cuius ini

13

tij memoria non extat in contrarium,nihil prodeſſe, quando apparet de vitio tituli producti,non obſtat ſecundũ argumentum ſupra factum: quòd talis antiquitas habet preſumptionem iuris,& de iure pro ſe.quia reſpondeo tribus modis. Primò quòd contra talem præſumptionem admittitur probatio in contrarium,per confeſsionem partis:vt habetur in authen.ſed iam neceſſe. C.de dona.ante nupt.& in l.fi.ff. quod metus cau. ſed quando producitur titulus præſcribentis vel eius authoris, ſatis videtur apparere de eius confeſsione per ſcripturam, quæ ſemper loquitur. Secundò reſpondeo,ꝙ lex contulit vim tituli tali antiquitati temporis,quãdo ceſſat prouiſio hominis. Sed quando apparet de expreſſa prouiſione hominis,ceſſat tunc legis prouiſio. Tertiò reſpõdeo, quòd lex præbet efficaciã tituli tali antiquitati temporis,& præſcriptionẽ tã antiquã præſuppoſitis alijs habilibus ad præſcriptionẽ: puta quòd præſcribens ſit capax iuris,quod præſcribitur, quòd ſit in bona fide: quia quotiens de aliquo diſputatur,præſupponuntur omnia habilia aliundè.l.qui teſtamento.in princ.ff.de teſta.c.j. de ætate & qualit.ſed quãdo apparet de titulo vitioſo & reprobato, ceſſat bona fides:& fides mala apertiſsimè arguitur,quæ præſcriptionem in æternum impedit:vt inferius dicemus. & ſic fateor, ꝙ contra talem præſumptionem iuris & de iure non admittitur probatio in contrarium,quominus præſcriptio tanti temporis vim tituli habeat, dũmodo præſcribens ſit in bona fide. Quar-
14 tò † reſpondeo,ꝙ contra præſumptionem iuris & de iure, admittitur probatio in contrarium per indirectũ.glo.ſing. & cõmuniter approbata in clem.j.de probatio.quam gloſ.pro multũ not.refert & ſequitur Soci.in conſ.242.col.ij.in fi.verſ.quoniam ad hoc videbatur poſſe reſponderi.lib.ij.illam etiam glo. dicit ſingularẽ & cõmuniter approbatã idem Soci.in conſ. 191. col.ij.in fi.verſ.quę ratio ceſſat.lib.ij.modò licèt directò non admittatur quis ad probandum antiquitatem tanti tẽporis vim tituli nõ habere,admittetur tamen per indirectũ,dicendo:ego non dico quin antiquitas tanti temporis vim tituli habeat: ſed dico,quòd talis titulus hic non nocet:quia præſcribens fuit in mala fide.probationẽ produco titulũ hunc expreſſum:per quẽ apparet contractũ fuiſſe cõtra expreſſam iuris prohibitionẽ,&
15 cõtra ius quodãmodò naturale.¶ Hanc tamen † duodecimã.q. & dicta in ea intelligo,quãdo quis ignorãter quid ſoluiſſet ex titulo inualido:ſecus ſi ſciẽter ſciens ipſum titulũ eſſe inualidũ: quia tunc cenſetur approbatus talis titulus quãdo expreſsè ap-
probatio

probatio fieri poſſet,per ea,quæ habentur in l. ſi certis annis. C.de pactis.& in l.j.C.de fideicom.vbi latè habetur,an præſtatio ſubſecuta confirmet titulum inualidum.an autē præſuppoſita ſcientia facti,id eſt,tituli,poſsit quis allegare ignorantiam iuris circa eius inualiditatem,vbi agitur de vitando damno:habetur in locis ordinarijs.

16 ¶ Decimotertiò † quæro,an in præſcriptione tēporis,cuius initij memoria nō extat in cōtrarium,noceat mala fides præſcribentis? Videretur dicēdum quòd nō,&quòd imò allegari non poſsit mala fides poſt triginta annos:quia ex curſu triginta annorū videtur purgari præſumptio malæfidei. Bart.in l.fin.in fi. C.vnde vi.cū ſimil.vt Deci.tradit in conſ.267.col.iij.poſt med. & in conſ.272.col.v.circa med.Iaſ.in §.ſed iſte.col.19.nu.100.in ſtit.de actio.& in conſ.57.col.fin.in fi.in conſ.72.col.ij.poſt medium.lib.j.& in conſil.209.col.ij.circa fin.lib.ij.Curtius iunior in conſil.52.col.iiij. Addo Paulum de Caſtr. in conſil.169. Viſo quodam proceſſu agitato Forliuij.col.ij.lib.j.vbi, quòd poſt la-
17 pſum † longiſsimi temporis mala fides allegari non poteſt.ſimiliter Corn.in conſil.96.col.fin.lib.iiij.voluit bonam fidem ſimpliciter præſumi ex lapſu temporis longiſsimi. Et in terminis,
18 quòd mala fides † non noceat in præſcriptione temporis,cuius initij memoria non extat in contrarium,tradit Deci.in l. traditionibus. col.iij.circa medium.C.de pact.in conſil.496.colū.ij. circa medium.& in conſ.638.col.j.in fi.allegat Salice.in l.ij.col. fi.C.de ſeruitu.idem tenet Ioan.Zenobius de Vbaldis,inter cōſilia Bald.in conſil.370.Verba reſcripti.circa fi.verſ.nō obſtant ea,quæ dicuntur.lib.iij.& nouiſsimè Boerius deciſ.39.nu.7.vbi ſimpliciter refert & ſequitur Salice.in dict.l.ij.C.de ſeruitu.

19 ¶ Sed † cōtrarium,quòd imò noceat mala fides in tali præſcriptione:tenet glo.in c.j.in glo.pen.in verſic.niſi.de præſcriptio. lib.vj.& ibi Francus col.fi.quam glo.refert & ſequitur deciſio Neapoli.deciſio.368.col.iiij.verſ.& ideò voluit.Idem tenet Ange.de Areti.in §.furtiuè.circa princ.inſtit.de vſucap.vbi,quòd de iure canonico poſſeſſor malæfidei nō præſcribit in æternū. idem vult Abb.in c.fin.in primo notab.de conſtitutio. vbi requirit bonam fidem,vt quis præſcribat contra ſupremam poteſtatem Imperatoris. & tamen tali poteſtati nō præſcribitur, niſi per tempus antiquiſsimum,cuius initij memoria non extat in contrarium?vt habetur in l.imperium.ff.de iuriſdic. om. iud.Imò plerique volunt talem poteſtatem ſupremam nō eſſe præſcriptibilem.Idem vult Domini.in c.ſacroſancta.22. diſtin.

quem refert & ſequitur Felin.in c.cùm nobis.col.j.de præſcri-
ptio.inferens,quòd Græci non potuerunt,præſcribere contra
ſuperioritatem Romanæ eccleſiæ,cuiuſcunque temporis pro-
pter malam fidem. Eandem opinionẽ tenet Bertachi.in iij.par
te ſui reperto.in verbo,præſcriptio,quomodò cauſatur. verſ. ſi.
Orlandus de Curte inter conſ.Calca.in conſ.vj.col.pe. poſt me
dium.vbi,ꝙ mala fides opponi poteſt vſque ad triginta annos,
& millia millium.idem tenet Bartolomeus de vulpis.de Socino
inter conſilia eiuſdem Calca.in conſil.53.col. ij. ante medium.
Iaſon in conſ.24.col.pen.ante med.lib.iij.ponderando, quòd
in præcedentibus locutus fuerat Iaſ.de præſcriptione tempo-
ris,cuius initij memoria non extat in contrarium. & tamen in
d.col.pen.vult,quòd noceat mala fides. Eandẽ opinionem te-
net Alexandrinus in conſil.13.col.iiij.in fin. Idem ego tenui in
20 conſil.146.&ibi † reſpondi ad dictum Bart.in d.l.fi.C.vnde vi.
quòd procedit de iure ciuili:ſecus de iure canonico cui ſtãdum
eſt in hac materia malæ fidei:vt habetur in reg.poſſeſſor malæ
fidei.lib.vj.tradit Roma.in conſ.275.ante fin. Alexan.in conſil.
185.col.ix.in fi.verſ.& prædicta ſunt ſeruanda.lib.ij.in conſil.51.
col.ij.in fi.lib.v.deciſio Neapoli.deciſ.13.col.iij.verſ. & ſi dice-
retur mihi. Deci.in conſ.144.col.iij.circa med.verſic.præterea
iſte. Sed iſta reſponſio nõ videtur ſatisfacere:quia Bart. non di-
cit,quòd poſt triginta annos poſsit quis præſcribere cum ma-
la fide:quia ſi hoc diceret, malè loqueretur attenta diſpoſitio-
ne iuris canonici,cui vt dixi,ſtandũ eſt:ſed dicit Bart.quòd præ
ſumptio malę fidei præcedens,tollitur per curſum triginta an-
norum,vult ergo Bart.ſecùs eſſe in mala fide vera,non pręſum
pta:quia vera mala fides nunquã tollitur, neque purgatur per
aliquẽ temporis lapſum:puta,quando ex inſtrumẽto vel testi-
bus apparet,quod ſcienter quis emit rem alienam,prout in ca-
ſu,in quo conſului,in dict.conſil.146.vbi vnus fratrum vendi-
derat rem communẽ ſuo,& fratris ſui abſentis nomine, & ſic
verè apparebat,quòd emptor ſciebat rem ad alium fratrẽ perti
nere pro rata.& quòd dictum Bart.nõ procedat,vbi verè cõſta-
ret de mala fide aliter,quã per præſumptionem:tenet Areti.in
d.conſ.153. Conſultatio.in fi.additio.ad Bart.in d.l.fin. C.vnde
vi.& profectò,ſi videantur doctor.tenentes opinionem Barto.
omnes loquuntur in mala fide præſumpta,excepto Decio in d.
conſil.267.& in dict.conſ.172.vbi loquitur,quando conſtat de
mala fide præcedenti.ſed vel dictũ Decij debet intelligi ſecun-
dum dictum Bart.quem allegat, quando conſtat per præſum-
ptionem

ptionem tantùm,vel ſi aliter intellexit,malè locutus eſt ad ſalutis perniciem. Aequè dum Pau. de Caſtr. in dict. conſil. 169. col. ij. lib. j. voluit malam fidem allegari non poſſe poſt triginta annos, debet intelligi de mala fide præſumpta nõ vera. & iſtud eſt
21 quod † docto. dicunt præſumi bonã fidem ex temporis diuturnitate. Innocen. in c. ij. de in integrum reſtitutio. Abb. & Doct. in c. conſultationibus. de iure patronat. & idem Abb. in conſil. 89. col. iij. lib. j. Alexan. in conſ. 78. col. fin. lib. vj. in conſil. 16. col. viij. verſic. quinimò fortiùs. lib. v. in conſi. 151. Viſo themate. col. pen in fin. lib. ij. Aret. in. in conſ. 63. In præſenti conſultatione. col. penulti. verſicu. modo poſito. ſed iſta præſumptio quæ inſurgit ex antiquitate temporis, recipit probationem in cõtrarium, vt ſuprà dictum eſt in 12. quæſtio. Putarem tamen, quòd ſi præſumptio malæ fidei eſſet fortior, quàm præſumptio bonę fidei proueniens ex tẽporis antiquitate, quòd præualeret præſumptio fortior malæ fidei: quia vna præſumptio tollit aliam, & fortior tollit debiliorem. l. pen. ff. de reſtitut. in integrum. & ibi no. & in præcedentibus diximus ad aliud propoſitum. & ita in ſpecie tenet Felin. in c. vigilanti. in fi. de præſcriptio. Boërius deciſio. 211. col. vj. in ij. parte.

22 ¶ Decimoquartò † quæro, vidimus ſuprà, quòd per conſuetudinem aut præſcriptionem temporis, cuius initij memoria non extat in contrarium, acquiruntur regalia & principi reſeruata, an procedat talis conſuetudo aut præſcriptio, quãdo eſſet onerosa eccleſiæ: videretur dicendum quod non: quia talis conſuetudo reprobatur. c. j. de conſuet. Contrarium tenet ibi Decius, alleg. Bald. in c. j. in princip. col. vj. verſicu. quæro quanto tempore. qui feud. dare poſſ. Cardinal. in clementin. ij. quæſtio. viij. de rebus eccleſ. non alienan. Addo Rotam deciſio. 841. Vtrum valeat conſuetudo. in antiquis. facit Abbas in conſil. vij. colum. ij. libr. ij. vbi, quòd ex tali conſuetudine, cuius initij memoria non extat in contrarium, poteſt Epiſcopus recipere onera extraordinaria ab eccleſijs ſibi ſubiectis. & tradit idem Abbas in conſil. 26. col. ij. in verſ. ſed prædictis. lib. ij.

23 ¶ Decimoquintò † quæro, an in tali conſuetudine temporis, cuius initij memoria non extat in contrarium, neceſſe ſit quęrere de actibus, à quibus originẽ habuit talis cõſuetudo? dic ꝙ nõ. Oldr. in conſ. 244. Quia tota. col. iij. verſ. tertiò opponitur. ¶ Sed aduerte, ꝙ licèt nõ ſit neceſſe deducere, & probare actus, à quibus exordium ſumpſit talis cõſuetudo: quia hoc eſſet impoſsibile, cũ excedãt hominũ memoriã. eſt tamen neceſſe pro-

bare actus in quibus per hominū memoriam ita fuit obſeruatum.imò idem puto in cōſuetudine breuioris temporis quòd non ſit neceſſe deducere & probare primos actus,à quibus originem ſumpſit.ſed ſatis eſt deducere tot actus, quot ſufficiant ad conſuetudinem inducendam iuxta not.in l.de quibus.ff.de legib.& de modo probandi conſuetudinem,ſcripſi in conſ.134.
24 ¶ Decimoſextò † quæro,an per iſtam præſcriptionē tanti temporis,cuius initij memoria nō extat in contrarium,acquiratur ius aliquod fortius,quàm per præſcriptionē breuioris temporis?dic quòd ſic:quia per præſcriptionem longi aut longiſsimi temporis,ſolùm acquiritur dominium vtile: per iſtam autem præſcriptionē tēporis,cuius initij memoria nō extat in cōtrariū,acquiritur dominiū directū.Feli.in rub.de præſcriptio.col. iij.in tertia fallentia.Bald. Alex.& Moder. in l. traditionibus. C.de pact.Deci.in cōſ.85.col.ij.& in conſ.496.col.ij.circa med.
25 ¶ Vtilitas autē,ꝙ acquiratur directū dominiū eſt magna: quia ſi acquiritur dominium directū,ius prioris domini in totū extinguitur:cùm duo nō poſsint eſſe domini inſolidum,reſpectu eiuſdem rei & eiuſdē dominij.l.ſi vt certo.§.ſi duobus.ff. commodati.conſequēter ſi res præſcripta, veniret ad priorē dominum,poſſet ab eo vendicari per præſcribentē:ſecùs, ſi præſcribenti quæſitū eſſet ius aut dominium vtile tantùm:vt habetur in l.ſi quis emptionis.C.de præſcript.triginta vel quadraginta annorū.vbi fit differentia inter præſcriptionem longi & longiſsimi temporis:quia præſcribens longo tempore cum titulo, poteſt rem vendicare etiam à domino directo:ſecus in præſcribente longiſsimo tēpore ſine titulo:quia is nō vendicat à vero domino.quicquid nimium generaliter dixerit Corn. in conſil. 14.col.vj.libr.iij.Corne.tamen opinio.voluerunt Petr.Cyn. & Rayn.in d.l.ſi quis emptionis.vbi voluerūt,quòd etiam acquirens vtile dominium per præſcriptionem,poſsit agere rei vendica.contra dominum directum.ſed Alexand. in conſil. 238. in princ.libr. vj.tenet,quòd agi non poteſt contra dominum nec alium habentem rem hypothecatam à vero domino.Rurſus ſi
26 res † præſcripta perueniat ad tertium poſſeſſorē, & dominum directum dicatur acquiſitum præſcriptione,nō poterit dominus directus agere contra tertium poſſeſſorem:quia ageret ſine vllo iure:ſecùs ſi dominium directum non dicatur extinctum præſcriptione:quia poterit dominus directus agere contra tertium poſſeſſorem.nec poterit tertius poſſeſſor opponere contra dominum directum de iure tertij,qui præſcripſit:& dicere:
tu non

tu non potes agere,cùm alius præſcripſerit dominium vtile huius rei.d.l.ſi quis emptionis. Bald.in conſil.ix. Factum tale eſt. colum.penult.libr.j.

27 Decimoſeptimò † quæro,an exceptio iſtius præſcriptionis temporis,cuius initij memoria nõ extat in contrarium,obſtet agenti poſſeſſorio? Dic ꝙ ſic:etiam ſi agatur poſſeſſorio ad decimas. Rota deciſio.259.Si rector alicuius.in nouis, refert & ſequitur Gozadin.in conſ.vij.col.iiij.poſt medium.

28 ¶ Decimooctauò † quæro,an præſcribatur iuramento fidelitatis per tẽpus,cuius initij memoria non extat in contrarium, vt acquiratur libertas non præſtandi,ſi quis illud non præſtiterit per tẽpus tam antiquum? Abb.in conſ.82.col.ij.verſ.ij. principaliter.lib.j.quòd ſic.Sed aduerte circa iſtud dictũ Abb.quia ſi loquimur in eo,qui recognouit rem feudalem,aut in eius ſucceſſore vniuerſali,non videtur præſcribere ius directi dominij niſi à tempore interuerſæ poſſeſsionis.l.malè agitur.C.de præſcrip.triginta vel quadraginta anno.Ceſſante igitur interuerſione poſſeſsionis,nunquã currit præſcriptio cõtra dominum directũ.Si verò loquimur in ſucceſſore ſingulari dictũ Abb.poſſet procedere,poſito,ꝙ talis ſucceſſor nunquàm recognouerit, & rem tenuerit,tanquã liberam bona fide.imò iſto caſu nõ videtur neceſſaria præſcriptio tẽporis tam antiqui, ſed ſufficere videtur præſcriptio triginta vel quadraginta annorũ:per dicta ſuprà in viij.q.In eo verò,qui tenet rem tanquã feudalem,non videtur quòd poſsit prꝫſcribere cõtra iuramentum fidelitatis: quia ex quo dominus directus vtitur iure ſuo,in aliquibus videtur conſeruare ius ſuum in totũ. In † materia enim prꝫſcriptionis vſus in parte,conſeruat ius in totũ.ſi is,qui vſumfructum.ff. de vſufruct. Bart.in conſ.189.Primò quæritur.col.fi.Roman.in conſ.198.Non eſt dubium.col.fi.Paul.de Caſtr.in conſil.179.In cauſa,quã magnificus.col.iiij.in fi.lib.j.Corne.in conſ.258.col. j.in fi.libr.iiij.& quia vaſallus videtur in mala fide:quia tenẽdo rem,tanquã feudalem,ſcit ſe teneri ad iuramentum fidelitatis.

29 (margin number beside "tur conſeruare")

30 Dictum † tamen Abb.poſſet procedere reſpectu præſtationis eorũ,quæ continentur in iuramento fidelitatis:quia ſi vaſallus per tempus tam antiquũ ea nunquã præſtitit,vel aliqua tãtùm præſtitit,nõ poſſet dominus eum cogere ad præſtandum iuramentũ fidelitatis tale.per quod nouitas fiat cõtra vaſallum.ita Soci.in conſ.257.col.iiij.verſ.præterea aduertendũ eſt.libr.ij.& contra dictũ Abb.adduco Bald.in d.l.malè agitur.col. iij. verſ. per quas leges dicunt.

31 ¶ Decimononò quæro, † an in conſuetudine collectandi forenſes, requiratur tempus, cuius initij memoria nõ extat in contrarium? videtur dicendũ, quòd ſic: quia habet cauſam diſcõtinuã, per ea, quæ habẽtur in l. ſeruitutes. la grand. ff. de ſeruitut. & ita in ſpecie quæſtionis noſtræ tenet Bart. in l. j. col. iiij. C. de mulie. & in quo loco. lib. x. & in l. cùm neque. C. de incol. eod. lib. x. ſequitur Alex. in conſ. 52. lib. v. & in cõſ. 78. circa fi. lib. vj. Areti. in conſ. 132. In cauſa, quæ vertitur. col. iij. verſ. ij. reſpondeo. Dec. in conſ. 285. circa fi. vbi tamen allegat Alexan. in conſ. 68. lib. ij. vbi Alex. tenet expreſsè cõtrarium, quòd non requiratur tãtum tẽpus. & quòd requiratur tẽpus cuius initij memoria nõ extat in contrariũ in collectãdis forenſibus, voluit Corn. in conſil. 268. col. vj. lib. iiij. Curt. iun. in conſ. 90. col. iij. poſt med. Sed contrarium, quòd tãtùm tempus non requiratur, ſed ſufficiat tempus decẽ annorum in cõſuetudine collectandi forenſes: tenet Alex. in d. conſ. 68. col. iij. in fi. verſ. nec obſt. quòd videatur neceſſariũ. lib. ij. vbi arguit hoc modo. Nã tale ius collectandi, non eſt de re ſeruatis principi: cùm inferior poſsit ſtatuere, quòd forenſis teneatur ad collectas. quod dictũ refert & ſequitur Fel. in d. c. cùm nobis. col. iij. verſ. demũ nota vnũ ſignũ. de præſcript. Iaſ. in d. l. de quibus. col. 12. verſ. & per prędicta redditur valdè. ff. de legib. Curt. iun. in conſ. 60. col. iij. in fi. & iſta opin. videtur procedere præſuppoſita poteſtate ſtatuẽdi contra forenſes poſsidẽtes bona in territorio ſtatuentiũ. Sed difficultas eſt in reſpondẽdo ad argumẽtum ſuprà factũ in contrariũ, quòd iſtud ius collectãdi habet cauſam diſcontinuã, ob id neceſſariũ videtur tẽpus antiquiſsimum, cuius initij memoria nõ extat in contrariũ. Sed ſolutio colligitur ex dictis Doct. iſtã partẽ tenentiũ: videlicet, quòd hîc agitur de conſuetudine, per quã acquiritur ius vniuerſis de populo: in qua conſuetudine etiã iuri contraria, ſufficiunt decẽ anni, non habita ratione an habeat cauſam continuã vel diſcontinuã: vt ſuprà vidimus in iiij. differentia inter conſuetudinem
32 & præſcriptionem. Secundò † reſponderi poteſt, quòd contrarium procedit in iuribus realibus habentibus cauſam diſcontinuam, in quibus requiritur tempus antiquiſsimum: ſecus in perſonalibus in quibus cadit poſſeſsio, vel quaſi quando aliquod ius debetur à perſona perſonę. nam tũc talis poſſeſsio ſeu quaſi, dicitur continua propter animum perſonæ, cui ius debetur: quę perſona continuè retinet poſſeſsionem ciuilẽ animo. Ita reſpondet & declarat Bart. in l. iuſto. §. non mutat. ff. de vſucap. ſequitur Pau. de Caſt. in conſ. 444. In cauſa, quæ vertitur inter communita-

munitatem.colum.iij.in fin.lib.j.in conſil.iij.In cauſa,quæ vertitur coram domino vicario poteſtatis Pergami. & in conſ.112. Super primo videtur dicendum dictam ſententiam.columm.ij. poſt medium.lib.ij. Aret.in conſil.153.Conſultatio.col.fi.verſ.ij. præmittendum.Corn.in d.conſil.268.colum.x.verſ. nec obſtat ſecunda ratio.lib.iiij. Addo Dominic.in c.non eſt.de conſuetu. lib.vj.vbi,quòd ius præſcribendi confirmationem Epiſcopi aut Archiepiſcopi, non dicitur habere cauſam diſcontinuam, cùm perſona Archiepiſcopi continuè poſsideat,ob id non requiritur antiquiſsimum tempus in tali præſcriptione,cuius initij memoria non extat in cõtrarium.quod Domi. dictum refert & ſequitur Aufrer.in deciſ.Toloſa.q.324.in fin. aliquid dixi in conſ.iiij.
33 col.ij.poſt medium. Sed cõtra † iſtud dictum,quòd ſufficiat decennium in conſuetudine collectãdi forenſes,videtur aliud obſtare:quia præſumptio iuris communis eſt contra prǽſcribentẽ: cùm de iure communi collecta non imponatur forenſi.l.reſcripto.§.fi.ff.de mune.& hon.ob id ceſſante titulo,videtur neceſſarium tempus, cuius initij memoria non extat in cõtrarium.c.j. de præſcript.lib.vj.Solutio ille text.non procedit in conſuetudine inducta ab eo,qui expreſsè poſſet ſtatuere ſuper eo,ſuper quo inducitur conſuetudo: quia tunc dici non poteſt præſumptionem iuris eſſe contra inducentem conſuetudinem, ex quo tale ius expreſsè tolli poterat.ita declarat Felin.in d.c.ſi diligenti. colum.v.verſ.iij.reſtrictio.de conſuetudi. & quod ille text.non procedat in conſuetudine,tradit Dec. in conſil.134.colum.fin. verſi.ij.reſpondetur. Secundò reſpondetur,quòd text.in dicto capit.j.de præſcriptionibus.libro ſexto,non procedit,niſi quando ageretur de leui præiudicio.Felin.in dicto capit. ſi diligenti. colum.v.ſed hîc videtur agi de leui præiudicio: quia ſi forenſis collectatur in loco poſſeſsionis bonorum, iam non collectabitur pro eiſdẽ bonis alibi in loco domicilij aut originis: quia pro eiſdem bonis onere duplici grauari quis non debet.l. nauis.§. cum autem.ff.ad legem rho.de iact.l.incola.& l.fi.§.item reſcripſerunt.ff.ad municip.l.Titia.§.qui inuita.ff.de leg.ij.l.qui dotem.ff.de dote præleg.& in collecta tradit Bartol.in conſil.196. Ciuitati Camerinæ.col.ij.poſt medium.verſ.nec obſt.quod no. Tertiò reſpondetur,quòd non procedit text.in d.c.j.niſi quando ius commune fortiter reſiſtit contra præſcribentem:ſecus ſi ſit leuis præſumptio. Abb.in c.vigilanti.colum.penulti.de præſcript. quod dictum pro aureo refert & ſequitur Felin. in c. de quarta.colum.13. in fin.verſicul. ſed conſidera circa primum.&

in c.ſi diligenti.col.iiij. verſic. dum ſubdit Abb. de præſcriptio. Dec.in d.conſil.134.col.fi.ſubdit propterea Dec.quòd laici præſcribunt ius patronatus.40.annis:quia ius commune non fortiter reſiſtit.Eodem modo dicamus in caſu iſto, quòd ius cõmune non fortiter reſiſtit, cùm ex conſuetudine forenſes plurimi collectentur in locis,vbi bona poſsident.

34 ¶ Vigeſimò † quæro,quid in præſtationibus annuis,an tollantur præſcriptione temporis, cuius initij memoria non extat in contrarium? Guid. Papæ q.406. tenet, quòd tollantur ſpatio centum annorum.idem tenet Boërius deciſ.336.in fin.vbi idem, licèt reditus annuus eſſet relictus in perpetuum:per l.ſi vſusfructus.ff.de vſufruct.legat.vbi Bart.& idem Bart.in l. Mæuius.§. fin.ff.de leg.ij.plenè per Ioan.de Ana.in conſil.39.Sed aduerte: quia puto,quòd Guid. Papæ & Boërius nimiũ generaliter fuerint locuti. ſi enim loquimur in relicto annuo ſine dubio bene loquuntur: quia illud æquiparatur relicto vſusfructus, & non tranſit ad hæredes.l.in ſingulos.ff.de annuis leg. & legatum annuum cenſetur relictum ad alimenta.l.cùm hi.§. ſi in annos.ff. de tranſactio.quod etiam legatum alimentorum non tranſmittitur ad hæredes.d.l.cum hi.§.modus.ff. de tranſactio.l. Titio vſusfructus.ff.de vſufruct.leg.Bald.in auth. cui relictum.in fin. C.de indicta vidui.tollen.nimirùm ſi tali relicto annuo præſcribitur centum annis:quia non debetur vltra vitã legatarij,etiam ceſſante præſcriptione. Sed vbi ageretur de præſtatione annua debita ex contractu,tenendo opi. Vltramontanorum,quòd tot præſcriptiones ſint neceſſariæ, quot ſunt anni.quam opi.tenet Guid. Papæ & Boërius in dictis eorum deciſionibus. Similiter vbi ageretur de annuo relicto,cuius natura eſſet alterata per teſtatorem,ita quòd tranſeat ad omnes hæredes in infinitũ:iuxta l.in annalibus.C. de leg.puto,quòd opin.Guid. Papæ & Boërij nullo modo poſsit procedere:quia ſi tot præſcriptiones ſunt neceſſariæ,quòt ſunt anni,quomodò volunt, quòd pro iure futuro,& quod nondum peti poterat,currat præſcriptio.cõtra reg. l.j.C.de anna.excep.quòd non valenti agere nõ currit præſcriptio.Rurſus doctor.ſimpliciter & generaliter loquuntur,quòd tot præſcriptiones ſunt neceſſariæ,quot ſunt anni.& tamen attẽto dicto Guid. Papæ & Boërij, ſequeretur maxima reſtrictio & limitatio ad concluſionem doct.quia in effectu, ſi bene conſideras,ſolùm erit neceſſaria præſcriptio aliquot annorũ, donec ventum ſit ad præſcriptionem centenariam:contra l.de pretio. ff. de publicia. Nec aliquid faciunt iura allegat. per Guid. Papæ & Boë-

pæ & Boërium:quia,vt dixi,loquuntur in his,quæ de ſui natura non ſunt trãſitoria ad hæredes prout in vſufructu vel annuo relicto. ob id arguunt de caſu valdè diuerſo & habẽte rationem
35 valdè diuerſam. ¶ Sed dicet † aliquis,imò agi poteſt pro iure annuo de præſenti,vt cogatur debitor ſoluere ſuo tempore: iuxta plenè not.in l.j.C.de fideicom.Dec. in l.j.col.pe. ante medium. C.de inſtit.& ſubſtit.capel.Toloſa.q.30.& ſic non obſtabit reg. d.l.j.C.de anna.excep.Reſpondeo,quòd tale iudicium nõ poterit perpetuare actionem,niſi ad annos 40.ideò ſi dicas præſcribi annis centum,ſemper fiet contra illam regulam,quòd curret præſcriptio non valenti agere:quia præſcribetur iuri de futuro, quod perpetuari non potuit in tantum tẽpus. ¶ Sed in alia pre-
36 ſcriptione † breuioris temporis,quómodò preſcribatur iuribus annuis? Si quidẽ loquimur de iure annuo debito ex vltima volũtate:doct.cõueniunt Citramontani & Vltramontani,quòd tot præſcriptiones ſint neceſſariæ, quot ſunt anni: in annuo verò iure debito ex contractu Citramontani tenent, quòd vna tantùm eſt obligatio,ob id, quod vnica ſufficit præſcriptio.Bartol. & Moder.in l.de pupillo.§. ſi in pluribus.ff. de oper.noui nuntia.& in l.cùm notiſſimi.§.in his.C.de præſcript.30.vel 40.an. Specul.in tit.de loca.§.nunc aliqua.verſ.41. Areti.in conſil.112. col.ij.verſic.vnde concluditur.latè Cor. in conſil.22.col.v.verſ. his tamen non obſtantibus.libr.iij.Iaſ.in conſil.vij.ante finem. libr.j.vbi iſta eſt communis opinio. Vltramontani verò tenent idem eſſe in iure annuo debito inter viuos, quod in vltima voluntate:vt tot præſcriptiones ſint neceſſariæ, quot ſunt anni:vt per Guid.Papæ,dicta quæſtio.406. Aufrerius in deciſio.Toloſ. q.342. vbi quòd iſta eſt communis opinio. eorum,quam etiam opi.ſequitur Boërius in dicta deciſio.336. ſubdit tamen Boërius ibi in vltimis verbis, quòd de conſuetudine generali Franciæ,
37 ſufficit † vna præſcriptio triginta annorum. Quod ſi verum ſit, apparet cauſam præſcriptionis in Francia multum eſſe fauorabilem.& ſatis fauorabilis eſt in patria Delphinatus,in qua procedit præſcriptio etiam cum mala fide in actionibus perſonalibus contra communem opinionem:vt per Guid.Papæ,q.199.
38 ¶ Vigeſimoprimò † quæro, qualiter probatur præſcriptio temporis,cuius initij memoria non extat in contrarium? tradit gl. in d.c.j.de præſcrip.lib.vj.quando ſcilicet teſtes deponũt, quòd nunquàm viderunt, neque audiuerunt ipſi neque audiuerunt alios vidiſſe aut audiuiſſe aliter fuiſſe factum,& econtrà,ſi agatur de probãdo affirmatiuam, memoriam extare.ſimiliter Ol-

dra.in conſil.172. Quia omnes.col.iij.in fin.quòd probatur memoriam non extare in contrarium,quando teſtes deponunt de communi opinione & fama eorum, qui circa id arbitrantur:ſcilicet,quòd non vidit aliquem,qui viderit videntem, vel audierit audientem contrarium eius,quod articulatur. Et quòd debeat probari communem opinionem eſſe,quòd memoria non ſit in contrarium: vel communem opinionem eſſe non vidiſſe eos,qui viderint vel audiuerint, ab alijs, eorum tempore, fuiſſe ſeruatum contrarium, tradit Alexan.in conſil.16.col.v.verſicu. nec obſtat etiam,ſi reſponderetur.lib.v.& in conſil.177.col.iiij. lib.vj.Cor.in conſ.268.col.viij.verſ.licèt etiã talis probatio.libr.
39 iiij. ¶Sed † an talis probatio memoriam non extare in contrarium,fieri poſsit per inſtrumenta? Ioan.And.in d.c.j.de præſcri. lib.vj.quòd non.ſequitur Alexan.in d.conſil.16.colum.v.lib.v. ¶Sed qualiter probetur affirmatiua, ſcilicet memoriam homi-
40 num † extare in contrarium? Dic,quòd probando à centeſimo anno citra fuiſſe obſeruatum contrarium ante litem conteſtatam. Alexan.in d.conſil.16.col.v.lib.v.poſt Ioan.And.& Anto. de But.in c.quid per nouale.de verbo.ſignifi.

¶Similiter affirmatiua memoriam in contrarium extare, probatur per inſtrumenta, ex quibus apparet de contraria obſeruantia.Ioan.And.in d.c.j.circa finem.de præſcriptio.libr.vj.ſequitur Alexan.in conſil.75.col.iij.verſicul.ij. poteſt reſponderi. libr.iiij. pro quo facit Curtius iunior in conſil.174.colum.viij. poſt medium.vbi,quòd non poteſt conſiderari præſcriptio,cuius initij memoria non extat in contrarium,quando conſtat de initio tituli non ita antiqui.& ſic optimus probandi modus memoriam extare in contrarium,erit ſi produci poſsit titulus rei, de qua agitur, ex quo appareat rem non ita de antiquo eſſe, vt
41 contenditur. ¶Sed videtur, † quòd etiam conſuetudo antiquiſſima,& negatiua, cuius initij memoria non extat in cõtrarium, poſsit probari per ſcripturam.l.vetuſtiſsimam.vbi Angel.C. de iure domi.impetr.vbi ex librorũ recitatione probatur conſuetudo circa pręſcriptionẽ pignorũ.ſed certè ibi agitur de cõſuetudine affirmatiua præſcribẽdi pignora.Sed in cõſuetudine negatiua,quòd per ſcripturã probari poſsit,adduco Soci.in cõſi.94. In cauſa validitatis inſtrumenti.col.iij.in fi.ver.circa ſecundum fundamentũ.lib.j.vbi,ꝙ per libros officij probatur conſuetudo recipiẽdi fideiuſsiones,ſine teſtibus: & ſic cõſuetudo negatiua, ꝙ teſtes nõ ſunt neceſſarij in receptiõe fideiuſsiõis.Sed cõſidera pro ſolutione,ꝙ iſta potiùs videtur cõſuetudo affirmatiua,ꝙ recipiantur fi-

cipiantur fideiuſsionum acta ſine teſtibus. Rurſus ad dictum Soci. poſſet reſponderi, quòd non ſufficit produci ſcripturas officij, in quibus apparet receptas eſſe fideiuſsiones ſine teſtibus: niſi probetur, quod talibus ſcripturis fides data ſit. ita Abb. in conſi.53.& in conſi.71.col.iiij.in fin.lib.ij.vbi, quòd ex pluribus inſtrumentis, in quibus non reperitur appoſita aliqua ſolennitas, non probatur conſuetudo, quòd inſtrumenta poſsint fieri ſine illa ſolennitate: niſi probetur, quòd talibus inſtrumentis fides data ſit, & venerit in notitiam maioris partis notariorum, & populi. ſed dictum Abb. mihi nō placet in tempore antiquo, cuius initij memoria nō extat in contrariū: quia tunc plura inſtrumenta de antiquo habent vim probationis famæ: vt habetur in l. cū aliquis. C. de iur. delib. & dictū eſt ſuprà in prima parte, quæ probatio per famā in antiquis ſufficit etiā vbi agitur de
42 graui præiudicio: vt ſæpè dictum eſt. ¶ Sed qualiter † probatur præſcriptio annorum centum: quam dixi eſſe maiorem præſcriptionem cuius initij memoria non extat in contrarium. glo. in dict. c. cùm nobis. de præſcript. dicit probationem eſſe impoſſibilem, cùm probari non poſsit, neque inſtrumentis, neque teſtibus, & idem dicit Dec. in c. cùm dilecta. col. iiij. in decimo notab. de confir. vtili vel inuti. niſi ſecundum eum, probetur per teſtes deponentes de auditu & fama: ſed non puto talem probationem ſufficere in præſcriptione centum annorū: quia hoc modo eccleſia Romana, quę ſola gaudet priuilegio præſcriptionis centenariæ, in effectu non ita reperiretur priuilegiata: cùm etiam inter priuatos ſufficiat probatio per auditum & famam in his, quæ excedunt metam annorum centum. vt ſuprà diximus in prima parte, in materia famæ. Rurſus illa probatio per auditum & famam, ſufficit in probatione dominij iam acquiſiti, ſeu quod iam acquiſitū dicitur in antiquis. ſed quando agitur de probando acquiſitionem dominij, in qua acquiſitione neceſſarium eſt tempus centum annorum, quòd ſufficiat probatio per auditum & famam, hoc non videtur iuri conſentaneum. Iam glo. & doct. in d. c. cùm nobis. de præſcript. hāc probationem præſcriptionis centenariæ per auditum & famam, expreſsè reprobant. ob id modum probādi talem præſcriptionem centenariam tam per teſtes, quàm per inſtrumenta, tradit Abb. in d. c. cùm nobis. fama tamen & alię præſumptiones multùm operātur in huiuſmodi præſcriptione centū annorū probāda: vt per Bal. in d. auth. quas actiōes. col. fi. C. de ſac. ſan. ecc.
43 ¶ Vigeſimoſecūdò † quæro, an ſublata præſcriptione vel con-

ſuetudine,cenſeatur ſublata ea,cuius initij memoria non extat in contrarium?dic,quòd non:vt per Felin.in rub. de præſcript. col.fi.ſequiturDeci.in conſi.271.col.j.& col.v.in fi.& in conſil. 496.col.ij.in fin.Quod procedit,licèt reprobetur aut tollatur præſcriptio longiſsimi temporis:quia non cenſetur ſublata ea, cuius initij memoria non extat in contrarium. Abb. in conſil. 26.col.ij.verſic.ſed prædictis.lib.ij.& licèt lex aut ſtatutum loquatur per verba vniuerſalia negatiua,quòd nulla currat præſcriptio.Felin.in d.rub.de præſcripti.col.fi. Iaſ.in conſi. 92. col. pen.in fi.lib.iij.¶ Ampliùs ſublata præſcriptione,non cenſetur ſublata præſcriptio longiſsimi tẽporis 40.annor.quando ſtatutum remouens præſcriptionem,poteſt aliquid operari. Bald.in cap.j.§.prætereà.circa fin.de capitu. Corra.& in conſ.44. Contra quendam.circa fi.verſi.præterea dixit lex.lib.v. Aret.in conſil.15.in tertio dubio.& in conſi.103.In cauſa & quæſtione. colum.v.verſi.ſecundò præmitto.Feli.in d.rub.de præſcrip.col.fi. Curtius Iunior,in conſi.158.col.iiij.circa med.

44 ¶ Vigeſimotertiò † quæro,an contra præſcriptionem centenariam,aut cuius initij memoria nõ extat in contrarium,competat reſtitutio in integrum? Hanc quæſtio. latiſsimè examinat Boërius deciſ.39.dicens,quòd ab adoleſcentia ſua vſque ad id ætatis,tempus,nihil ſcripſit difficiliùs,propter varietates doctor.quas copioſiſsimè adducit.Sed videtur mihi, quòd in vno confusè & æquiuocè fuerit locutus:quæ res difficiliorem præſtitit quæſtionem.nam dicit Boërius,quòd in hac materia Alexan.fuit ſibi contrarius:quia in conſi.151.Viſo themate.colum. fin.in conſi.163.colum.iij.lib.ij.in l.iij.§.Labeo.ff.de acqui.poſſeſ.& in l.cùm filius.§.in hac.ff.de verbo.obli.tenent non competere reſtitutionem in integrum aduerſus præſcriptionem quadraginta annorum ex capite ignorantiæ. & tamen idem Alex.in conſi.71.colum.fi.lib.j.in conſi.iiij.colum.vj. in fi. verſic.nec obſtat ſi diceretur.lib.ij.in conſil. 116.libr.v.in conſil.39. num.17.& nu.21.lib.vj.quod priùs habetur,in conſi.62. lib.iiij. & in conſil.150.colum.ij.libr.vij. ſecutus fuit Bald.in l. falſam. C.ſi ex falſis inſtrumen. vbi voluit, quòd tempus quadriennij

45 ad petẽdum reſtitutionem in integrum,ſit † vtile ab initio:nec currit ignoranti,licèt per centum annos petita non fuerit reſtitutio in integrum.idem voluit Alex.in conſ.89.col.iij.verſi. vel dato,quòd præſcriptio.lib.ij.in conſi.69.colum.ij.verſic.vnum tamen rememoror.lib.iij.in conſi.63.col. v. verſic.nec obſtat ſi diceretur.& colum.penultim.lib.iiij. quæ conſilia refert & ſequitur Iaſ.

quitur Iaſ.in d.authen.quas actiones.col.ix.in fin.verſic.vnum tamen tene perpetuò cordi.C.de ſacroſanct.eccle. Addo Alex. in conſi.84.colum.ij.lib.j.idem etiam voluit Abb.in c.j. col. fi. de præſcript.& in conſi.32.circa fin.lib.j.Corn.in conſi.219.colum.pen.lib.ij.& in conſi.87.colum.ij.in princip.lib.iiij. Bertachi.in tertia parte ſui repertorij,in verb.reſtitutio in integrum quando.verſic.17.& in verbo,terminus currit.verſicu.17.Paul. de Caſtr.in conſi.298.Quòd dictus Guido.circa fin. lib.j. Soci. in conſil.194.col.iij.in fine verſicu.iij. quia reſtitutio. libr.ij.& in conſil.66.circa finem libr.iiij. Deci. in conſil.36.colum.final. & in conſi.42.in fin.Felin.in c.placuit.colum.v. poſt medium, verſi.limita ſeptem modis.& in c.vigilanti.colum.ij. poſt medium,verſi.ad illud quod lex.de præſcript.Deci.in conſil.436. column.ij.& licèt Boërius,in dicta deciſio.39.numer. iiij. dicat, quòd iſta opinio Baldi eſt mirabilis:tamen ſi videantur docto res tam multi antiqui & modern.eam ſequentes & fundantes per iura & rationes,non videtur ita magnoperè mirandum: licèt Iaſon in §.rurſus.colum.13.numer.73.inſtitu. de actio. eam firmare auſus non fuerit.ſed ibi non citat Docto. quos allegat

46 in dict.authen.quas actiones.¶ Sed ex hoc † non poterat Alexan.notari contrarietatis.nam contrarietas conſideratur, ſi dicimus aduerſus pręſcriptionem 40.anno.datur reſtitutio ex capite ignorantię,& reſtitutio nõ datur. Sed dicere,quãdo datur reſtitutio, quadrienniũ quod cõpetit ad petendum reſtitutionem,eſt vtile,nec currit ignoranti,in hoc nulla eſt cõtrarietas: quia illud intelligitur in caſibus in quibus reſtitutio competit. & in hoc quod quadrienniũ non currit, niſi à die ſciẽtię, Alex. nunquã fuit contrarius, ſed ſemper ſequutus eſt Bal. in d. l. fal ſam. C.ſi exfalſis inſtrum. Abb.in dict. cap.j.in fi.de præſcri.in alio tamen fuit Alexand.contrarius:quia in dict.conſi. 151. col. fin.in conſi.163.colum.iij.libr.ij. tenet non competere reſtitutionem in integrũ aduerſus præſcriptionem, quadraginta annorum.Idem tentat idem Alex.licèt non ponat pro conſtanti in d.l.iij.§.Labeo.in fin.ff.de acquiren.poſſeſs.& in d.l.cùm filius.§.in hac.ff.de verbor.oblig.ſed idem Alexand.in conſ. 71. colum.ij.in dict.conſi.84.colum.ij.lib.j.in conſi.169. colum. fi. lib.ij.& in dict.conſi.116. lib.v.tenèt, quòd datur reſtitutio, ſecundum communem opinionem. Eandem opinionem, quòd datur reſtitutio, ſecundum communem opinionem quòd detur reſtitutio aduerſus præſcriptionem quadraginta annorum tenet Socin.in conſil.80.colum.fi.lib.iij.& in conſil.66. colum.

ij.poſt medi.lib.iiij.in eandem etiam opinionem videtur inclinare idem Socin.in dict.l.cùm filius.§.in hac.in fi.ff.de verbor. oblig.qui tamen Soci.etiam contrarius ſibi fuit,& contrarium tenuit in conſi.164.in fi.lib.ij.in conſi.ij.col.pe.circa med.& in
47 conſi. 38.in fi.lib.iij.Contrarius † etiam fuit ſibi Decius.nam in conſi.29.in conſ.373.& in l.ij.colum.ij.circa medium,C.qui admitti.tenet,quòd nõ detur reſtitutio aduerſus præſcriptionem quadraginta annorum.ſed idem Deci.in dict.conſi.26.colum.fin.in conſi.164.col.penul.in fin.verb.& ex his breuiter.& in conſi.267.colum.fin.refert & ſequitur Alex. in dictis conſilijs,in quibus tenuit reſtitutionem competere. Variauit etiam in hac quæſtione Gozadinus.nam in conſi.viij.in fi. & in conſil.68.col.iiij.circa med.tenet,quòd non datur reſtitutio aduerſus præſcriptionem 40.annorum.ſed idem Gozad.in conſi.56. col.iij.circa med.tenet,quòd datur ſecundũ veram & communem opin.Contrarius etiam ſibi fuit Alex.nam in conſi.13.colum.fi.tenet reſtitutionem in integrũ competere ex capite ignorantię,etiam aduerſus præſcriptionem centenariã. Sed quòd non detur reſtitutio aduerſus præſcriptionẽ quadragenariam, tenet Alexandrinus in conſi.12.in fin.in conſi.56.circa finem,&
48 latiùs in conſi.97.Heu miſeros † litigantes,qui in manus incidistis doctorum,qui leges circũferunt in ambabus (quod aiũt) manibus.Pudet me tantæ doct.varietatis: qui apud vulgus intellectus velocitatem non conſiderans,æris conſulendo rationem habuiſſe viſi ſint potiùs,quàm veritatis,cur nõ opi. vnam alteram electam habuerunt,quam firmiter tenerent: aut ſi mutatio opinionis melior viſa eſt,cur mutationis & varietatis non
49 reddiderunt rationem.¶ In qua difficultate † conſiderandum eſt,quòd in eccleſia res non habet dubium, quòd reſtituatur aduerſus præſcriptionem quadragenariam: vt per Deci. in d. conſi.29.& in eccleſia,etiam loquitur Alexan.in d.conſi. 150.libro vij.idẽ eſt in minore:quia ſi contra eum perfecta eſſet præſcriptio 40.annorum inchoata contra defunctum, reſtitueretur in integrum.Socin.in conſi.153.colum.x.verſicu. ad ſecunda verò.& in conſ.29 .ante fin.lib.ij.Idem in ciuitate. Socin.in
50 dict.conſi.66.col.ij.lib.iiij.Sed difficultas † eſt in priuato maiore,an reſtituatur in integrum ex cauſa ignorantiæ probabilis? hic doct.laborant,& ſuprà viſum eſt de contrarietate.Breuiter ego puto,quòd ſi ignorantia ſit probabilis, competat reſtitutio.quam opin.tenuit Alex.in d.conſi.71.in conſi.84.lib.j.in d. conſi.169.colum.fin.libr.ij.& in d.conſi.116.lib.v.eandem opinionem

nionem tenent plures doct.ſuprà relati. & licèt Decius in dict. conſi.29.voluerit euitare authoritatem Alex.dicendo,quòd loquitur in eccleſia. Dico,quòd iſta reſponſio nō valet.quia Alexand.loquitur etiam in locis.& clarè id apparet in dict. conſil. 116.lib.v. Rurſus conſideranda eſt ratio Alex.in dictis conſilijs: quia ignorans dicitur impeditus iuſto & legitimo impedimento facti,ob id quod reſtitutio datur etiā laicis maioribus, quæ ratio non erat neceſſaria in eccleſia:quia reſtituitur propter ſolam læſionem,etiam ceſſante ignorantia. Ideò poſito quòd lo-
51 queretur Alex.in eccleſia ſolùm:tamen attendi † debet ratio dicti Alex.non eius dictum:quia ratio ampliat dictum.l. cùm pater.§.dulciſsimis.ff.de lega.ij.& quando ratio eſt generalis, illa attenditur in omni caſu,in quo militat. Barto.in l.pater filium. §.fundum.in fi.ff.de lega.iij.Bal.in l.voluntas. col.fin.C.de fideicom.& potiùs attēdi debet ratio dicti, quàm cortex verborum. Bald.in conſi.67.Dominus Papa.colum.ij. lib.ij. per tex. in l.ita autem.in princip.ff.de admini.tuto.in l. milites agrum. ff.de re milit.& not.in l.ſi is qui animo.ff.de acqui.poſſeſ.& ratio ſtatuti,ampliat ſtatutum.Bald.in conſil.285.Si quis.colum. ij.circa fin.lib.iij.per l.non ſolùm.§.qui primipilum.ff.de excu-
52 ſat.tuto.Sunt † enim tria, quæ vnum & idem operantur: verbum,ratio,& mens.& talis præſumitur volūtas aut mens, qualis per verba aut rationem declaratur. Bald.in conſil. ij. Verba ſtatuti.col.ij. libr.j.& cùm ratio ignorantiæ aut impedimenti, quod reſultat ex ignorantia,allegata per Alexan.militet etiam in præſcriptione quadragenaria contra laicum maiorem,perin-
53 dè eſt,ac ſi talis caſus expreſſus fuiſſet per Alex. quia † expreſſum id dicitur,in quo eadem viget ratio.pulchrè Abbas in conſil.75.col.iij.libr.j. Bald.in conſil.384.Statuto ciuitatis cauetur, quòd nullus.colum.ij.lib.v. Eandem opinionem,quòd reſtitu-
54 tio competat aduerſus † præſcriptionem quadragenariā etiam maiori,voluit Alex.in conſi.viij.colum.fina.lib. iij. dum vtitur verbis vniuerſalibus,quòd contra quamcunque aliam præſcriptionem competit reſtitutio. Qui enim totum dicit, nihil excludit.l. Iulianus.ff.de leg.iij.l.à procuratore. C.mand. cum ſimilib.Eandem opinionem tenent plurimi alij doct.ſuprà commemorati,& alij,quos Boër.refert in d.deciſio.39.
55 ¶Secundò conſidero,pro hac opini.quòd etiam doct. † tenentes non dari reſtitutionem contra præſcriptionē 40.annorum, tamen pro maiori parte tenent illam competere cōtra præſcriptionem triginta annorū:& in hoc non eſt dubium, quin opi-

nio communis ſit:cùm Barto.in l.j.§.ſi quis auté.ff.de iti.actú-
que priua.& in d.l.cú filius.§.in hac.ff.de verbor.obliga. & in
triginta annis hoc firmat Decius in d.conſi.xxix. Modò dico,
quòd ratio allegata per Bart.& doct.communiter.pariter mili
tat in præſcriptione quadragenaria.nec doct.id negant. modò
dico,quòd ex identitate rationis idem dici debet in præſcriptio
ne quadragenaria,per ea,quæ ſtatim dixi de idẽtitate rationis:
& latius ſuprà dictum eſt in materia extenſionis cõſuetudinis.
itaque tota difficultas cõſiſtit in reſpondendo ad text.in l.om
nes. C.de præſcrip.triginta vel quadraginta anno.quem Deci.
multipliciter ponderat,& inducit in dict. conſ.xxix.& vult De
ci.quòd quicquid deerat ad tollendum actiones,& eas præſcri-
bendum,per l.ſicut.præcedentẽ,id ſuppletum ſit per d.l. ſicut.
reſtitutio in integrum non eſſet ſublata ex capite ignorantiæ:
tamẽ ſublata ſit per dict.l.omnes.Sed parcat mihi Decius: quia
56 iſta † inductio videtur nimiũ extranea:quia fateor, quòd mẽs
illius l.omnes.fuit ſupplere dict.l.ſicut.adeò quòd omnes actio
nes & omnia iura,quæ non comprehenderẽtur per d.l.ſicut.eſ
ſent comprehenſa per d.l.omnes.ita vt meta & finis omnium
iurium circumſcriberetur ſpatio quadraginta annorũ.ſed intẽ
tio illius l.ſicut.non fuit tollere remedium reſtitutorium,quod
poſſet competere aduerſus præſcriptiones legitimè completas
57 ex cauſa iuſta & rationabili. Et quòd † iſtud ſit verum,oſtendo
vno fundamento æneo & aggeribus Taurini efficaciore.ſi con
ſideratio & ponderatio Decij vera ſit,ſequetur vna correctio cõ
munis concluſionis,quæ habet,quòd quadriennij tempus cõ-
ceſſum à lege ad petendum reſtitutionem in integrum,eſt vti-
le,& ſolũ currit à die ſcientiæ:adeò quòd etiam vſque ad centũ
annos reſtitutio peti poſſet,vt ſuprà abundè vidimus.quàm cõ
cluſionem ipſemet Decius ſecutus eſt,in conſi.xxxvj.col.fin. &
in conſ.42.in fin.ſuprà alleg.modò ſi per d.l.omnes.dicatur ſu
blatum etiam remedium reſtitutorium, dico quòd lapſis. xxx.
annis, & ſic completa præſcriptione.xxx. annorum, cõtra quã
doct.volunt cõmuniter dari reſtitutionem in integrum, tem-
pus petendæ reſtitutionis,finietur decennio,etiam præſuppoſi
ta millies ignorantia probabili:quia poſt.40.annos fruſtrà quæ
ritur de reſtitutione in integrum,cũ illa ſit ſublata per d.l. om-
nes.ſecundum Decij ponderationem,& vellem, quòd aliquis
bis, ter quatérque ſubtilis reſponderet ad hoc argumentum.
58 ¶ Tertiò contra † Decium & alios tenentes reſtitutionẽ in in-
tegrum non competere aduerſus præſcriptionem quadragena
riam,

riam,propter verba vniuerſalia & prægnantia d.l. omnes. per quam omnia iura præſcribuntur & publica & priuata. & quia pleniſsimam parit ſecuritatem,& quia præſcribens tanto tempore nullam moleſtiam & inquietitudinem pati debet.l.fin.C. de fundis patri.lib.xj.conſidero,quòd talia verba non ſunt ſufficientia ad tollendum remedium reſtitutionis in integrũ,niſi ſpecialiter dicatur.Quod probo. Primò, ex eo,quòd Bald.ſcribit in conſil.236.Statuto ciuitatis.lib.j.vbi ſtante ſtatuto,quòd non poſsit appellari,quærelari,vel de nullitate dici:poterit tamen peti reſtitutio in integrũ,& tamen ſatis quærelat, qui reſtitutionem petit.Secundò ex eo,quod not.glo.in c. coram fœlicis.de in integr reſtit.vbi,quòd per illa verba generalia:quòd quis moleſtari vel inquietari non poſsit directè vel indirectè à quauis perſona,non cenſetur ſublatum remedium ſpeciale reſtitutionis in integrum.quam glo.pro nota.refert & ſequitur Aretin.in conſ.160.In præſenti conſultatione.col.ij. poſt med. verſ.confirmatur iſta reſponſio.Socin.in conſil.153.col.x.verſi. confirmatur reſponſio ſua.&in conſ.299.col.pen.in fi.lib.ij. Ad idem videtur glo.in l.poſtquã liti.in glo.fin.& ibi moder.C.de pact.vbi licèt text.dicat,quòd nulla ratio permittit inſtaurari litem finitam per renuntiationem litis:glo.tamen dicit, quòd non cenſetur ſublata reſtitutio in integrũ.& illam glo.ibi pul-
59 chrè exornat Iaſ.col.pen.Rurſus † cùm iſtud priuilegium reſtitutionis in integrum,ſit clauſum in corpore iuris, nõ cenſetur ei derogatum per quãcunque diſpoſitionem,etiam habentem clauſulam derogatoriã generalem : ſed derogatio ſpecialis requiritur.glo.in l.ij.§.legatis.in verſ.conueniuntur.ff.de iudic. gloſ.& Barto.in authen.qua in prouincia.C.vbi de crimin.agi opor.ita in reſtitutione in integrum arguit Crotus in repeti. l. nemo poteſt.col.26.circa med.verſ.tertiò fallit.ff.de legat.j.
60 ¶ Quartò † conſidero,quòd licèt d.l.omnes.vtatur verbis vniuerſalibus:illa tamen reſtringi debent ad id,quod eſt rationis. l.quamuis.ff.de in ius vocã. Bald.in authen.ingreſsi.col.j.C.de ſacroſan.eccleſ.& ibi Deci.col.iij.in fin.& idem Bald.in l.ſi defunctus.C.de ſuis & legitim.;ſed nulla ratio naturalis neque ciuilis dictat,quòd vbi quis fuit ignorans, & ſic iuſtè impeditus, ſubueniri ei non debeat remedio reſtitutionis in integrũ. aliàs priuaretur iure ſuo ſine cauſa & ſine aliqua ſui culpa:cùm ignoranti negligentia aut culpa imputari non poſsit.l.argẽtum..ff. commoda.c.ij.&c.quia diuerſitatem.de conceſ.præbẽ.ſed ſine culpa priuari quis non debet iure ſuo.c.cognoſcentes. de con-

ſtit.c.ſatis peruerſum.56.diſtinctio.inuentum.16.q. vlti. & cùm ignorans dicatur iuſtè impeditus.l.annus.ff.de calumnia.Bart. & Docto.in l.genero.ff.de infami. Iniquum videretur ſic impedito non ſubueniri.

61 ¶ Quintò † vbi res dubia eſſet,in dubio haberi debet interpretatio,vt ſit locus reſtitutioni cõtra pręſcriptionẽ:quia talis reſtitutio nititur æquitati.l.denique.& l.nec vtilem.ff.ex quib.cau. maio.pręſcriptio verò dicitur odioſa:quia qui ſe fundat ex tẽpore,dicitur iuuari ex circunuentione tẽporis.§.volumus. in authen.de his,qui ingred.ad appella.And.de Iſer.Marti.Laud.& Cardi.Alexandri.in c.j.in prin.col.j.in tit.quo tempore miles. & impium dicitur præſidium temporis:in authenti.vt eccleſia Roma.circa mediũ.ob id pręſcriptio,dicitur contra naturalem æquitatem.Bald.in conſil.184.Municipal.col.j.in fin.lib.v.Calder.in conſil.v.col.j.in titu.de rebus eccleſ.non alienan.& dicit Abb.in conſ.71.col.j.lib.ij.quòd præſcriptio dicitur odioſa,tanquàm abſorbens ius alterius.§.poteſt.16.quæſt.iij.& quòd præſcriptio repugnet æquitati naturali,eſt glo.in l.j. quã ibi valdè not.Angel.ff.de neg.geſt.Iaſ.in conſil.159.col.iij.circa med.lib. ij. ob id infert Iaſ. quòd arbitrator & alij,qui debent iudicare ſecundum æquitatem,non debent habere rationem præſcriptionis.quod etiam voluit Bologninus in additio.ad conſi.10. de Ana.in conſil.34.col.pen.in qua tamen re Iaſ.fuit ſibi contrarius.&contrarium tenuit in conſ.72.in fi.lib.j.ſed iſtud non eſt præſentis ſpeculationis.& dicit Guido Papæ.q. 409. quòd ſtatutum tollens præſcriptionẽ, dicitur continere naturalem æquitatẽ,ne quis locupletetur cum aliena iactura.Ex præmiſſis puto concludendum reſtitutionem in integrum competere contra præſcriptionem quadragenariam, etiam laicis maioribus ex capite iuſtæ & probabilis ignorantiæ.quam opinionem dicit veram & communem Boërius in d.deciſ.39.col.iiij.nu.vj.

62 ¶ Hîc tamen † aduertendum:quòd cũ præſumatur ſcientia ex antiquitate temporis,vt ſuprà vidimus,non probatur ignorantia petentis reſtitutionẽ in integrum aduerſus præſcriptionem longiſsimi temporis,per eius iuramentum:iuxta nota.in clem. j.de iudi.Anchar.in conſil.170.Principaliter contra iſtos legatarios.col.fina.Paul de Caſtr.in conſil.66.Dubia ſuprà ſcripta. colum.penulti.in octauo dubio.libr.j.Decius in conſil.657.col. ij.ad fin.per gloſſ.in c.propoſuiſti.82.diſtin.in verſic.non probatur.& ſic cùm præſumptio ſcientiæ,ſit contra petentem reſtitutionem in integrum,fortior requiritur ignorantiæ probatio:vt

tio:vt habetur in c.quia veriſimile.vbi Abb.in ij.no.de pręſum.
63 ¶Sed dubium † nunc eſt,præſuppoſito, quòd competat reſtitutio aduerſus præſcriptionē quadragenariam ex capite ignorantiæ etiam laicis & maioribus,intra quantum temporis peti debeat reſtitutio?Si attendimus ad dictum Bald.in d.l.falſam. C.ſi ex falſis inſtrum.quod Doctor.videntur communiter approbare,vt ſuprà diximus:videtur quòd etiam poſt annos centum peti poſsit reſtitutio,præſuppoſita ignorantia in præteritum.Sed Boërius in dict.deciſione 59.colum.iiij.nume.vj. vult quòd poſt centum annos peti non poſsit.allegat Salice.in dict. authen.quas actiones.colum.ij.Paris in dict.c. placuit. numer. 20.& numer.22.de præſcriptio. Addo Iaſo.in conſ.209.colum. iij.poſt medium.libr.ij.vbi Iaſon hoc intrepidè tenet:quia talis præſcriptio habet vim tituli & priuilegij.ergo abſurdum eſſet, quòd competeret reſtitutio.fortiùs voluit Corn.in conſi.244. libr.iiij.vbi voluit,quòd licèt non ſit decurſum quadriennium ad petendum reſtitutionem in integrum à die ſcientiæ:tamen cùm reſtitutio in integrum petatur officio iudicis nobili, tali officio pręſcribitur ſpatio triginta aut ſaltem quadraginta annorum.per dict.l.ſicut.& l.omnes.C.de præſcript. triginta vel quadraginta anno.Sed iſtud fundamentum Corne.non videtur bonum:quia in effectu nihil aliud eſt dicere, quàm tempus petendi reſtitutionem in integrum,non eſt vtile, ſi vult quòd extinguatur ſpatio triginta aut quadraginta anno. Nec obſtat quòd officio iudicis præſcribitur ſaltē quadraginta annis: quia fateor,quando tempus illud petendi non eſt aliter determinatum.Sed ſic eſt,quòd tempus implorandi officium iudicis pro reſtitutione in integrum,eſt limitatum ad quadriennium vtile
64 quod nō currit niſi à die ſciētiæ:ergo &c.& ſic † fateor, quòd vbi officium iudicis poteſt implorari, illi regulariter præſcribitur ſaltem quadraginta annis:vt per Bart.in dict.l.ſicut. Anto. de Butr.in conſil.26.Iam ſic.in princ.Deci.in conſ.265. col.fin. ſed vbi à iure ſtatutum eſt, quòd tempus implorandi officium iudicis ſit vtile,& non currat ignoranti,prout hìc, dicó, quòd durante ignorantia, non præſcribitur nec currit præſcriptio. ¶Similiter nō videtur obſtare argumentū Boërij,ꝑ hoc modo eccleſia aut alius,cui datur reſtitutio ſemper reſtituetur in integrū:quia neſcio vnde ſumatur tale incōueniens.nam cū currat quadrienniū à die ſcientiæ,& præſumatur ſcientia ex antiquitate tēporis,adeò ꝑ iuramento probari nō poterit,profectò difficilimū videtur obtinere eiuſmodi reſtitutionē in integrū.

65 ¶ Non obſtat, † quòd hoc modo eccleſia inferior, aut alius priuatus, cui datur reſtitutio in integrũ, erit melioris conditionis, quàm eccleſia Romana, cui cõpetit præſcriptio centenaria ſine beneficio reſtitutionis in integrũ. Quia reſpondeo duobus modis. primò, quòd imò inferior eccleſia Romana nõ erit melioris cõditionis, imò ne paris quidem: quia eccleſia Romana ſeruatur illæſa & intacta vſque ad annos centum: ius verò inferioris perit & extinguitur in annis quadraginta ad ſummũ. & licèt ex cauſa poſsit reſtitui in integrum: meliùs tamen & vtiliùs multò eſt illæſam intactam cauſam ſeruare, quàm poſt illatum vulnus remedium quærere. l. j. C. quand. lice. vnicui. ſine iudi. ſe vindi. Quid enim, ſi lapſum ſit quadrienniũ à die ſcientiæ læſionis, quæ ſcientia de facili præſumitur in tẽpore tam longo.

66 Secundò reſpondeo, † ꝙ in hoc argumento præſupponitur, ꝙ eccleſia romana poſt annos centum nõ poſſet in integrũ reſtitui ex cauſa probabili: ponderãdo text. in d. l. ſi. C. de ſacroſan. eccleſ. ibi: ſed ne videamur in infinitũ. & ibi: tunc enim tantum modò terminum ſuæ vitæ imponimus. qui text. comprehendit etiam ignorãtes. Ad idem ponderatur text. in auth. vt eccleſia romana. ibi: ſed centum tantummodò annorũ lapſu, &c. & ibi: ſed ille ſeruetur innocentiæ, qui reuera innoxius ſit. Ad idem ponderatur text. in auth. hæc conſtitu. innouat. conſti. ibi: vt ſopito hoc tẽporis ſpatio, tàm perſonales, quàm hypothecarię in perpetuum conquieſcant. quę iura multũ vrgent, dicit Boërius contra opinionẽ Bald. & ſequacium, dum volunt tempus quadriennij, eſſe vtile, & non currere ignoranti: adeò quòd ſi quis ſtaret per centum annos, antequã peteret reſtitutionẽ, adhuc poſſet petere præſuppoſita ignorãtia. & ſic Boërius in hoc vult duo. Primum, ꝙ eccleſia romana nõ gaudeat beneficio reſtitutionis in integrũ. Secundum, ꝙ illud tempus vtile petendi reſtitutionem in integrũ omninò pereat & finiatur ſpatio annorum centum. Circa primũ, ſi verum ſit, ſequetur inconueniens quòd beneficium centenariæ præſcriptionis conceſſum de gratia ſpeciali in fauorem romanæ eccleſiæ, retorquebitur in eius odium: quia propter tale beneficiũ amittet beneficium reſtitutionis in integrũ, contra l. nulla. ff. de legibus. l. quod fauore. C. eod. tit. quod ob gratiam. de regulis iuris. lib. vj. Circa ſecũdum, ſi verũ ſit, ſequitur vna magna limitatio ad dictum Bald. in d. l. falſam. C. ſi ex falſis inſtrumẽ. communiter approbatum vt ſuprà vidimus per antiquos & modernos.

67 Non obſtat † modò ponderationes ſuprà factæ, quòd res procederet

cederet in infinitum:quia nego inconueniens infinitatis: quia, vt dixi,cũ currat quadriennium à die ſcientiæ, & præſumatur ſcientia ob temporis antiquitatẽ:adeò quòd probatio ignorantiæ videtur multũ difficilis,res non procedet ad infinitum.& ſi purè erit dare caſum probabilis ignorãtiæ poſt annos centum: puta,quia inſtrumentũ áliquod fuerit repertũ apud extraneũ, vel fortè apud aduerſarium, quod occultũ factum ſit per tantum temporis,vel dolo aduerſarij,aut ex odio,aut inimicitia alterius ſubtrahẽtis,aut occultantis inſtrumẽtum faciens, in fauorẽ eccleſiæ,quid mirũ,ſi lex voluit ſuccurrere ita læſis & probabiliter ignorãtibus?quid etiam ſi per incendium aut bellum inſtrumẽta amiſſa ſunt:& prothocolla notariorũ in locis remotis,aut apud ignotos inueniantur,an nõ ſubueniri æquum ſit?
68 ¶ Iam attenta † iſta conſideratione,ſequetur & vna maxima limitatio ad regulam d.l.j.in fi.C.de annal. exceptio.l.in rebus. C.de iure dotiũ.vbi,ꝙ præſcriptio nõ currit non valenti de iure agere.Ideò filiofamiliâs in bonis aduentitijs nõ currit præſcriptio durãte patria poteſtate:quia agere nõ poteſt,cũ adminiſtratio bonorũ ad patrem pertineat.Similiter mulieri in rebus dotalibus cõſtante matrimonio pręſcriptio nõ currit:quia adminiſtratio bonorũ dotalium ad maritũ pertinet: vt habetur in dict.iuribus.Similiter eccleſiæ vacãti præſcriptio nõ currit,vel ſi habeat prælatũ inutilem: quia interim agere eccleſia nõ potuit ſine prælato.c.j.c.iiij.& c.ex tranſmiſſa. de præſcrip. c.quia diuerſitatẽ.de conceſ.præb. Abb.in conſ.101.in ij.dubio, lib.j.& in conſ.22.Quidam Ioãnes.lib.ij.Feli.in c.placuit. col. ij.in fi.verſ.dum Abb.pulchrè de præſcriptio. vbi idem vacãte imperio.Si enim ad infinitũ procedi nõ debet,& tẽpus centum annorũ,dicatur meta præciſa omnium actionũ:adeò vt in perpetuum conquieſcere eas oporteat,ſequetur quod ſi filiusfamiliâs habens bona aduẽtitia fuit ſub poteſtate patris longiſsimo tempore:puta annis quinque ſuprà ſeptuaginta (quòd de facili poteſt accidere) & tertius tenuerit rem aduentitiã annis centum,ſine titulo:tamen ſolũ tenuerit annis vigintiquinque poſt mortẽ patris:ſequetur quod poſt annos centum filiusfamiliâs agere nõ poterit.& ſic limitabũtur dicta iura valentia,ꝙ nõ valenti agere præſcriptio nõ currat,modò poſſeſſa non ſit res ab alio ſpacio annorũ centum.quæ limitatio & reſtrictio ad dicta iura nõ videtur recipienda.l.de pretio.ff.de publicia.& ſi dicatur,iſte caſus videtur de rarò cõtingẽtibus,ꝙ quis nõ potuerit agere in tẽpore tam antiquo.Reſpondeo,ꝙ etiã videtur de ra-

rò contingentibus,quòd in tempore tam antiquo nõ habuerit quis notitiam de iuribus ſuis. Imò caſus ignorantiæ poſt tempus tam antiquum videtur de magis rarò cõtingentibus,quàm caſus nõ valendi agere. Aliter etiam reſpondeo ad iſtas cõſiderationes & ponderationes Boërij,quòd illa verba vtcũque ampla & prægnantia nõ ſufficiunt ad tollendum beneficium reſtitutionis in integrum,vt ſuprà diximus.

69 ¶Non † obſt.modo argumentum Iaſo. in d.conſil.209.col.iij. poſt medium.lib.ij.vbi voluit nõ competere reſtitutionem in integrum aduerſus præſcriptionem centenariam, aut eam, cuius initij memoria non extat in contrarium: quia talis præſcriptio vim tituli obtinet & conceſsionis, ac ſpecialis priuilegij, & credo,dicit Iaſo.quòd nõ reperietur aliquis Doctor in mundo,qui aliter tenuerit:imò,quòd aliquis ſani capitis auderet attentare, quòd detur reſtitutio in integrum.nam parcat mihi Iaſ. non videtur bona conſequentia:præſcriptio tam antiqua vim tituli habet:ergo cõtra eam reſtitutio nõ competit.quia videmus,quòd etiam contra titulum verum & expreſsè habitum inter partes datur reſtitutio vel priuilegio ætatis ex titulo de minoribus vel ex capite doli, vis aut metus, aut ex clauſula : ſi qua mihi iuſta cauſa eſſe videbitur.Similiter datur remedium reſciſſorium aduerſus titulum verum,ob cauſam enormis læſionis:iuxta l.ij.C. de reſcin.vend.ſi datur reſtitutio aduerſus titulum verum & expreſſum ob iuſtam cauſam:cui mirum videri debeat,ſi detur reſtitutio aduerſus titulum tacitũ, qui maioris efficaciæ eſſe non debet,quàm titulus expreſſus.l.qui ad certum.ff.locati. Ad illud,quòd Iaſ.dicit,nõ reperiri Doctorem in mundo,qui cõtrarium teneat:imò ne quidem,vt attentare audeat. Reſpõdeo verum eſſe,quod poſt 40.annos in eccleſia,aut triginta in alijs nõ priuilegiatis, & lapſo quadriénio à tempore ſcientiæ, nõ datur reſtitutio:ſed ſi lapſo tempore præſcriptionis eccleſia,aut is cõtra quem præſcriptum eſt,& cui beneficium reſtitutionis competit,ſemper fuit in probabili ignoratia,dico,quòd durat tempus petẽdi reſtitutionem in integrum,etiam ſi ſteriſſet quis per annos cẽtum, quòd non petiſſet. & quòd vbi alius Doctor de mũdo hoc nõ tenuiſſet,nec tenere attentaſſet,tenuit tamẽ ipſemet Iaſ.in d.authen.quas actiones.col.ix.poſt medium.ſequendo Bald.in d.l.falſam.C.ſi ex falſis inſtru.itaque ne Iaſo. ſit ſibi cõtrarius,oportet intelligere, quod dicit in d.conſil.209.col.iij. poſt medium lib.ij. non competere reſtitutionem in integrum

70 contra † præſcriptionem tam antiquam, ſcilicet concurrentibus alijs re-

bus alijs requiſitis ad excludendũ talẽ reſtitutionẽ,id eſt,quòd lapſum ſit tempus præſcriptionis,& etiã tempus quadriennij à die ſciẽtiæ ad petendũ ipſam reſtitutionẽ. quo tẽpore lapſo verum erit dicere reſtitutionẽ non cõpetere præſuppoſita millies læſione.& ſic fateor, quòd non datur reſtitutio ob cauſam læſionis tantùm.Secus,ſi detur probabilis ignorãtia læſionis:quia tunc durante ignorantia tempus non currit.

71 ¶ In eccleſia † tamen eſt etiam alius caſus,in quo nõ currit tempus reſtitutionis,etiã data ſciẽtia ipſius lęſionis,videlicet,quãdo dãnum eccleſiæ eſſet grauiſsimũ & eminentiſsimũ: vt eſt caſus cum gl.communiter approbata,in c.j. in fi. de reſtit.in integr. lib.vj.tradunt Ant.de But.Abb.& Imol.in c.pe.de rebus eccle. non alie. Roma.in conſil.123.col.pe.verſ.Sed circa idem videndum reſtat.in conſil.369. in fine quarti dubij. & in conſil.407. circa finem.Alexan.in conſil.47.col.fi.verſ.Nec ad hoc obſtat, ſi dicatur.lib.v.Iſtud autem damnum grauiſsimum & eminentiſsimum qualiter iudicari debeat,pulchrè tradit Socin.in conſil.266.col.x.libr.ij.vbi,quòd debet intelligi, habito reſpectu ad vniuerſum patrimonium eccleſiæ, non ad rem præſcriptã tantùm:quia ſi ad rẽ illã haberetur reſpectus, ſemper dãnum eſſet grauiſsimum.Debet igitur intelligi,quando eccleſiæ patrimonium enormiter diminueretur:quia in re pręſcripta conſiſteret dimidia pars,& vltra patrimonium & reditus eccleſiæ,quod totum tamen iudicis arbitrio relinquendũ ſit. ¶Similiter dicunt Roma.& Alex.non currere dictũ quadriennium eccleſiæ:quãdo varias mutationes prælatorũ ſuſtinuit, ob quas mutationes nõ fuit facultas iura eccleſię inueſtigare.& quia ex tali mutatione præſumitur ignorantia:vt per glo.in d.c.j.de reſtit.in integ. lib.vj.quam etiam pro not.ſequitur Dec.in d.conſil.36.col.fin. ¶Ex præmiſsis recapilogando infertur,quòd datur reſtitutio in integrum etiã aduerſus pręſcriptionem 40.annorum ex capite probabilis ignorãtiæ laicis & maioribus nõ priuilegiatis.Secundò, quòd tẽpus quadriennij ad petendũ reſtitutionem in integrum,dicitur vtile & ignoranti non currit,etiã ſi per cẽtum annos petita non eſſet reſtitutio.Tertiò,quòd de ignorantia fortiter cõſtare debet per fortes & efficaces coniecturas, & præſumptiones iuris:cùm præſumptio ſciẽtiæ ſit contra petentẽ reſtitutionẽ poſt lapſum tãti tẽporis. Quartò,ꝙ etiã eccleſię romanæ datur reſtitutio poſt finitã pręſcriptionẽ annorũ centũ,ſi detur probabilis ignorãtia lęſionis durãte tanto tẽpore.& idẽ in ciuitate in illis quatuor caſibus,in quibus gaudet pręſcriptione cẽ-

tenaria:iuxta terminos d.l.fi.C.de ſacroſanct.eccle. Quę omnia tamen, quia ſubtilia ſunt & confuſionis difficultatiſque plena, iudicio ſubijcio meliùs ac rectiùs ſentientis. Illud ſaltē præſtaſſe me putem, occaſionem ſubtiliùs ſpeculentibus datam rem ad ſplendorem deducendi. Egeret ſcientia hæc noſtra mœcenate aliquo optimo, qui plures delectos ad explicanda iuris difficilia tantùm benignè exhiberet, tueretúrve, vt ne opere aut negotio alij cuipiā animum adiungerent. Dici non poteſt quam amplum ad vniuerſam legalis philoſophiæ rempublicam compēdium inde accederet. Planè contēdunt plerique librorum legalium plus ſatis hodie conſtare. Sed enim librorum neceſsitas tanta nunquam viſa eſt, quibus nodi tot inextricabiles diſſolui poſſent.

72 ¶ Vigeſimoquartò, † quæro, viſum eſt ſuprà, quòd omnia iura præſcribuntur per hanc præſcriptionem tam antiquam, cuius initij memoria non extat in contrarium, an iſta concluſio patiatur aliquas fallentias aut limitationes, ita, quòd ſit dare caſus, in quibus non procedat præſcriptio tanti temporis? Dic, quòd ſic. & primò non videtur procedere contra ſupremam poteſtatem conceſſam Papæ vel Cæſari, cùm nullus poſsit præſcribere, ne ſit ſub Cæſare aut principe. cap. cùm non liceat. de præſcrip. vbi Abb. & idem Abb. in c. per venerabilem. col. fin. qui filij ſint legiti. Roma. in cōſil. 371. circa finem. verſ. dum autem quæritur. Alex. in l. more. col. pe. in fin. ff. de acqui. hæredi. quam opi. dicit magis communem Socin. in conſil. 275. col. iij. in fin. lib. ij. Eandem opi. ſequitur Dec. in conſi. 307. col. iij. verſ. ij. reſpondetur. Iaſ. plura adducens, in conſil. 208. col. iij. lib. ij. & in l. imperium. col. ix. verſ. limita iſtam communem cōcluſionem. ff. de iuriſdi. omnium iudi. ſocer meus Purpurat. in l. j. col. v. nume. 40. ff. de offi. eius. eandem opi. videtur tenere idē Purpur. in l. imperium.

73 nume. 169. ff. de iuriſdi. omnium iudi. Contrarium, † quòd imò præſcribi poſsit aduerſus ſupremam poteſtatem principis temporalis: tenet Bartol. in l. j. ff. de aqua plu. arcend. in l. infamen. ff. de publi. iudi. in l. hoſtes. ff. de captiuis. & in pluribus alijs locis relatis per Felin. in d. c. cùm non liceat. col. iiij. verſ. cæterum, dum ſubdit Abb. de præſcriptio. vbi Felin. idem tenet & idem Felin. in c. cùm nobis. columna. ij. in fin. verſ. ſecunda declaratio. eod. titul. de præſcriptio. Abb. ſibi contrarius in c. fin. in primo notabil. de conſtitut. vbi ſequitur Bartol. in d. l. infamen & d. l. hoſtes. & idem Abb. in c. quod ad tranſlationem. in primo not. de offi. legat. & in pluribus alijs locis adductis per Felin. in d. c.

cùm non li-

cùm non liceat.colum.iiij. Addo Abb.in conſil.82.in prin lib.5. Bart.etiam in d.l.infamen.& l.hoſtes.ſequitur Alexand.in conſil.15.col.ij.verſ.& ſatis eſt,vt prædicta procedát.lib.v.& in conſil.11.col.iij.poſt medium.libr.vij.Iaſ.in conſil.70.colum.j.in fi. & col.ſeq.lib.iij.Curt.iun.in ij.parte tracta.feu. quomodò feudum ineſſe deducatur.in ſecunda q.princ.Car.17. Purpurat.in d.l.imperium.numc.174.gloſſ.pragmat.ſanctio.in proœmio in verbo,Dei.Ex quibus apparet hanc opinio.eſſe magis communem,quò ad principem temporalem.in Papa enim omnes conueniunt, ſupremam eius poteſtatem in ſpiritualibus præſcribi non poſſe: quia cum ſit vicarius Dei in terris, eſſet præſcribere contra Deum,quod eſt abſurdiſsimum cogitare.In temporalibus autem etiam contra Papam præſcribi poſſet. & profectò ſi cõcurrant concomitantia ad præſcriptionem iſtius ſupremę poteſtatis: prout requirit Abb.in d.c.fin.in primo not.de cõſtitu. neſcio videre,cur prohibeatur præſcriptio:nõ enim valet illa ratio, quòd non poteſt quis eſſe ἀκέφαλος id eſt,ſine capite,quia dico, quòd ipſe præſcribens erit caput, prout eſt ipſe Cæſar.

74 Non obſt. † tex.in d.c.cùm nõ liceat.de præſcriptio.vbi,quòd pręſcribi nõ poteſt contra obedientiam: quia verum eſt,quamdiu quis durat ſubditus, non poteſt præſcribere,ne ſit obediens ſuo ſuperiori.ſed ſi gerat ſe pro libero tanto tempore,quòd ſufficiat ad præſcribendum libertatem: tũc libertate acquiſita per

75 præſcriptionem,non tenebitur amplius obedire: quia † abſurdum eſſet dicere,quòd libertas præſcribi nõ poſsit.l.iij.§.ſi ſeruus.vbi not.ff.de acqui.poſſeſ.ita reſpondet Oldr.in conſil.172. Quia omnes.col.j.poſt medium.verſ.ad ſecũdùm, cùm dicitur. & col.ij.in prin.verſ.quod ergo dicitur. & idem Oldra. in conſ. 244.Ad obiectus.col.ij.poſt mediũ. verſ.iij.opponebatur.& in cõſ.254.Quia tota.col.j.& ij.vbi,quòd libertas & exemptio poſ ſunt præſcribi. Secundò reſpondeo,quòd ille text.procedit in

76 obedientia † in ſpiritualibus, quæ præſcribi nõ poſsit quominùs quis teneatur obedire Papæ, aut Epiſcopo: quia aliâs eſſet præſcribere,ne quis ſubijciatur Deo. Secus in poteſtate principis temporalis, & obedientia, quæ ei debetur: quia nihil repugnat,quò minùs poſsit quis gerere ſe pro libero contra Cæſarẽ, & acquirere ſibi alios ſubditos. Hinc videmus multos eſſe principes,& multas ciuitates,qui & quæ non ſubijciuntur imperio. Tertiam reſponſionem tradit Oldrad. in conſil.69.Conſueuit. col iij.poſt medium.quòd iuri ſubiectionis non poteſt præſcribi à priuato: ſed ab alio principe, aut ciuitate ſic. allegat Arhidia.

in cano.placuit.decimaſexta quæſtione tertia, ſed idem tamen videtur in priuato.

77 ¶Secundò, † non procedit præſcriptio etiã centenaria & quãtumuis antiqua,quando eſſet nutritiua peccati.c.j.de conſuetu. lib.vj.vbi reprobatur cõſuetudo etiam antiquiſsima,quòd quis habeat duas dignitates in eadem eccleſia,propter crimen ambitionis,& auaritiæ,quòd in clericis multum abominantur canones.ita illum tex.declarat & intelligit Curt.iun.in conſil.158. colum.v.ver.eſt verum,quòd reperitur. Antiquitas enim tẽporis, peccatum non minuit,ſed auget.c,cùm tanto.in prin.de cõſue. hinc videmus,quòd antiqua poſſeſsio nõ iuuat detentorem beneficij ſine titulo valido.c.dilecto.de præben.c.iij.de inſtitut.& c.j.de reg.iur.lib.vj.Calderi.in conſ.ix.in tit. de rerum permut. videmus etiam,quòd nõ præſcribitur cõtra votum, quò minùs impleri debeat,nõ obſtante temporis antiquitate.c.ſicut nobis. in fi.de regular.Idem ſi quis cõtraxerit matrimonium in gradu prohibito:quia nõ præſcribit ob temporis antiquitatem : vt in tali matrimonio poſsit perſeuerare.c.nõ debet.in fi.de cõſang. & affi.vbi gl.fi.videmus etiam hoc ratione,quòd pręſcriptio legis iniuſtæ,nullo tempore cauſatur.gl.in c.inter cætera.16.q.iij.

78 ¶Tertiò nõ † procedit præſcriptio quantũcunque antiqua , in his,quæ poſsideri nõ poſſunt:puta res ſacra, locus publicus, via publica,quæ ſicut poſsideri nõ poſſunt per priuatos:ita nec pręſcribi.c.cauſam,quæ.vbi Abb.& Docto.de præſcriptio.vbi laici decimas non præſcribunt:quia eas poſsidere non poſſunt.& de rebus, quæ nõ ſunt in commercio noſtro, & poſsideri non poſſunt,quòd præſcribi etiam nõ poſsint, tradit Bald. in l.omnes. in fi.C.de præſcript. 30.vel 40.an.Feli.in rubri. de præſcriptio. 79 col.fi. Sed aduerte † circa ea,quæ dicũtur iuris publici & in vſu publico,quòd præſcribi nõ poſſunt.l.viã publicã.ff.de via publ. Nam iſtud videtur procedere , qñ talis res eſſet in vſu publico, ita ꝙ ſine ea vſus publicus ceſſaret:puta in via publica, qñ aliter facultas eũdi aut trãſeundi exerceri nõ poſſet. ſed ſi aliquis poſſediſſet locũ viæ publicæ,lõgiſsimo tẽpore,tãquàm ſuum proprium,bona fide,ita ꝙ vſus publicus nõ impeditur:quia alibi ſit via aut iter,videtur,ꝙ procedat pręſcriptio per d.l.omnes.vbi ꝙ etiã iura publica præſcribũtur ſpatio 40.an.Itaq; tex.in d.l.viã publicam.iudicio meo debet intelligi altero de duobus modis. Vel quãdo nõ mutatur ſtatus viæ publicæ: ſed ſemper durat:licèt populus ea nõ vtatur, & aliquis vicinus ſolus vſus ſit, vt tũc alios prohibere nõ poſsit.vel & ſecũdò,ſi ſtatus vię publicę mutatus ſit,

tatus ſit,& aliquis longiſsimo tẽpore poſſederit bona fide,tanquàm rem ſuam propriam,q͂ non pcocedat præſcriptio, quando per eam impediretur vſus publicus:quia alibi iter aut via non eſſet,aut eſſet quidem,ſed cum magna incommoditate:argu.l.Nepos Proculo.ff.de verbo.ſign.ſuper quibus cogita:quia ab alio tacta nõ legi.& tamen talis declaratio videtur multùm
80 rationabilis.Conſidera etiam, † quòd prohibitio præſcriptionis in his,quæ ſunt de iure publico,aut de iure gentium, procedit reſpectu dominii,quod acquiri non poteſt per talem præſcriptionẽ,ſecus reſpectu poſſeſsionis: quia ius poſſeſsionis acquiri poteſt etiam in his,quæ ſunt publici iuris,& in vſu publico:puta ſi aliquis ſolus piſcatus ſit,alios prohibendo in aliquo flumine publico,aut mari,ſeu in aliquo eius diuerticulo. Ideò ſi quis ſolus longo tempore piſcatus fuerit, alios prohibendo, acquirit ius agendi poſſeſſorio contra turbantem,& prohibendi alium,antequàm intret locum à nobis poſſeſſum.ita Ange. in conſil.290.Thema eſt tale,inter cætera capitula pacis. col.ij. poſt med.per text.in l.ſi quiſquàm.ff.de diuer.& tempor. præſcript.& per glo.in §.fluminis.in verſi.omnibus. inſtit. de rer. diui.quod dictum pro notabili refert & ſequitur Iaſ. in l.quo-
81 minùs.col.19.verſic.iiij.aduerte.ff.de flumin. Sed † aduerte pro intelligentia iſtius dicti Ang. quia nõ puto,quòd ex eo ſolùm, quòd quis ſolus piſcatus ſit in aliqua parte maris aut fluminis publici,dicatur acquiſiuiſſe poſſeſsionem,vt ſolus piſcari poſsit niſi alios volentes piſcari prohibuerit: qui tali prohibitioni acquieuerint:quia poſſeſsio ſeu quaſi iuris negatiui,tu non habes ius piſcandi,paſcuandi,boſcherandi,altius tollẽdi & ſimilium, non acquiritur ſine prohibitione facta contra volentem piſcari,paſcuare,boſcherare,altiùs tollere,aut quid aliud facere, cũ patientia prohibiti ſubſecuta.gloſ. Cyn. Bart.& docto.in l.j.C. de ſeruitut.glo.& Barto.in l.qui luminibus.ff.de ſeruit. vrban. prædio.Barto.in l.& ſi fortè.§.ſciendum.ff.ſi ſerui.vendi. & in l.ſi priùs.in ſeptima oppoſit.ff.de oper.noui nunt.not.in c. Abbate.de verbor.ſignifi.Paul.de Caſt. in conſi.205.In cauſa,quæ vertitur coram locum tenente.co. ij.lib.ij.Iaſ.in §.æquè.col.vj.
82 inſtit.de actio. Similiter poſſet † acquiri quaſi poſſeſsio piſcandi,quando quis haberet & teneret in flumine publico opus aliquod manu factum,ad aquam & piſces retinendos. ita dict.l.ſi quiſquam.meliùs,quàm Ange.& Iaſ.declarat Bellamer.in conſil.vij.col.ij.vbi quòd dict.l.final.ff.de vſucap.procedit,quando quis non erat in poſſeſsione eorum,quæ ſunt iuris publici:quia

non prohibuiſſet alios volentes vti eodẽ iure. Secus ſi lõgo tempore fuiſſet quis in poſſeſsione alios prohibendo cum patientia eorum ſubſecuta:quia tunc præſcriptio procedit: per dict. l.ſi quiſquam.& licèt Barto.in dict.l.ſi quiſquam.& Iaſon in d. l.quominùs.colum.19.idem generaliter dicant,tamen non declarant qualiter dicatur quis in tali poſſeſsione, vt ſolus vtatur eo,quod eſt iuris publici,& in vſu publico. Ex præmiſſa decla-
83 ratione † infertur, quòd Ange.videtur malè locutus in d.conſil.290.dum vult,quòd in his,quæ ſunt iuris publici ſolùm procedat præſcriptio, reſpectu poſſeſsionis,non reſpectu dominij: quia text.in d.l.ſi quiſquam. generaliter loquens, non patitur talem reſtrictionem & limitationem. & extranea videtur interpretatio aliquid præſcribi poſſe ſolùm reſpectu poſſeſsionis. Et quòd ea,quæ ſunt publici iuris,præſcribantur etiam reſpectu dominij,eſt text.in d.l.omnes.C.de præſcrip.30.vel 40. annor. Rurſus,ſi talia bona poſſunt poſsideri: ergo & præſcribi: quia iſta ſunt conuertibilia.l.ſine poſſeſsione.ff. de vſucapi. arguendo à contrarijs.In flumine tamen publico,quòd dici poſſet,quòd præſcribens non intendit præſcribere aquam reſpectu dominij,ſed ſolùm reſpectu iuris piſcãdi.reſpectu enim dominij non videtur conſiderabilis bona fides, cùm ſemper appareat res in ſtatu publico. & hoc modo poteſt procedere, ꝙ Ang.dicit præſcribi poſſe reſpectu poſſeſsionis tantùm.ſed adhuc videtur conſiderabilis præſcriptio vltra ius poſſeſsionis, eo modo,quo in rebus alienis præſcribitur ius ſeruitutis,cuius ratione competit actio cõfeſſoria & negatoria vltra remedia poſ-
84 ſeſſoria.Secundò infertur † ex præmiſſa declaratione verum eſſe,quòd dixi circa text.in dict.l.viam publicam.quòd videlicet non procedat,quando quis iure proprio & bona fide poſsideret viam publicam,credens ad ſe pertinere:quia tunc cùm poſſideatur,præſcribi etiã poteſt, ſicut dicitur in d.l. ſi quiſquam. & quòd dicitur in d.l.viam publicam.quòd non præſcribitur, intelligi debet ceſſante poſſeſsione:quia ex eo ſolũ quòd quis per tempus quantumuis longiſsimum acceſſerit ſolus,aut cum ſua familia,per viam publicam,ex hoc ſolùm non acquirit poſſeſsionem:licèt alij non vtantur:ſed ſi alios volentes iter facere prohibuerit,& illi acquieuerint,vel ſi locũ viæ publicæ vt proprium poſſederit bona fide,longo tempore, aut ſaltem ſpacio 40.annorũ,per id quòd dicitur in d.l.omnes.ibi:arando, ſeminando,aut alios actus poſſeſſorios faciendo.tũc videtur acquiſita poſſeſsio:& conſequenter præſcribi poteſt.& propterea allegatur

legatur ille tex.in d.l.viam publicam.quòd ea,quę competunt
85 iure † facultatis,prout eſt ire,agere per viam publicá, non pręſcribuntur:puta ſi quis per longiſsimum tempus iuerit per locum viæ publicę,ſed quando poſsidetur iure proprio,& alij ab vſu illius loci prohibentur:tunc non poteſt conſiderari ius fa-
86 cultatis tantū.Sed poſſet † aliquis dubitare,circa text.in d. l.ſi quiſquá.an illa poſſeſsio ſeu quaſi quęſita ex prohibitione aliorum,ne piſcarentur in certa parte fluminis, proſit contra omnes,etiam non prohibitos:an verò cōtra prohibitos tantū?ego puto,quòd ſi talis prohibitio deuenit ad notitiam totius populi,aut maioris eius partis,& nullus contradixerit, quòd acquiratur ius contra omnes:aliâs contra prohibitos tantùm, cū præſcriptio ſit ſtricti iuris.l.5.§.Iulianus.ff.de itiner.actúque priua. Inno.in c.dilectus.de capel.mona.Bart.in l. cùm de in rem verſo.in fi.ff.de vſur.& ſuprà dictū eſt in materia extenſionis conſuetudinis.Imo Boër.in ſuis deciſ.q.125.col.ij.in fi. vult neceſſarium eſſe prohibitionem fieri maiori parti, dummodò omnes ceſſauerint,& paruerint.ſed puto ſufficere prohibitionem eſſe factam aliquibus,dummodò venerit ad notitiam aliorum,aut maioris partis,cum patientia ſubſecuta.ſicut dicitur in conſuetudine,quòd inducitur ex duobus actibus tantùm, contra totum populum,quando illi actus deuenerūt ad notitiam totius populi aut maioris eius partis:deinde populus acquieuerit per longum tempus:vt habetur in d.l.de quibus.aliâs raro vel nunquam poſſet induci conſuetudo vel poſſeſsio acquiri in ſimilibus.& iſta benè nota:quia alibi ita declarata non inueni. & mihi magis placet vna bona declaratio,quàm plures & cōfuſæ remiſsiones,quas plerique moder.faciunt quando per extenſum ſunem iter habendū videatur,vt ſine cortice nare nō audeant.
87 ¶ Quartò † non procedit pręſcriptio in actu,quem ſuperior facit de plenitudine poteſtatis:puta ſi Papa longo aut longiſsimo tempore contulerit beneficia expectantia ad collationem ordinariorum,ex hoc non præſcribitur cōtra ordinarios,quominùs conferre poſsint. Ratio,quia tali plenitudini poteſtatis non poterant ordinarij reſiſtere. & ſic militare videtur regula dictæ l.j.in fin. C.de annali exception.quòd non valenti agere, non currit præſcriptio.& quia Papa vtendo plenitudine poteſtatis,non id facit iure ordinario.ergo contra poteſtatem ordinariam non præſcribit.ita Felin.in dicto capitu. cùm nobis.in fin.de præſcriptio.Sed quid attinet quærere, an Papa præſcribat contra ordinarios,cùm in poteſtate ſit Papæ auferre ordi-

narijs poteſtatē conferendi,quotiens viſum fuerit: cùm habeat Papa in beneficialibus poteſtatem pleniſsimam. cap.ij.in fi. de præben.lib.vj.cle.j.in fi.vt lite penden. & latè dictum eſt ſuprà in prima parte huius tractat.num.3°.
88 ¶ Quintò † non procedit præſcriptio in pœnis ſpiritualibus. ideò licèt maritus nō poſsit accuſare vxorem de adulterio poſt quinquennium,quò ad pœnam legalem.l.adulter. C.de adult. tamen quò ad pœnam ſpirituale,vt diuortium fiat, nunquàm preſcribitur etiam mille annis.glo. in c.admonere.in verbo,pœnitentia.in fi.33.q.ij. Feli.in d.c.cùm nobis.circa fi.verſi.& ſcias. quòd in pœnis.de præſcriptio.
89 ¶ Sextò † non procedit in re affecta vitio reali:puta ſpolij,quę non præſcribitur etiam per tempus, cuius initij memoria non extat in contrarium. Alex.in conſi.xiij.colum.iiij.in fi.Sed contrarium puto veriùs:quia vitium reale non conſideratur, niſi in bonis mobilibus,quò ad vſucapionem triennij: ſecus in præſcriptione longioris temporis 30.aut 40.annorum, quæ procedit etiam in bonis mobilibus,non obſtante vitio reali.glo.in §. furtiuè.in verſi. prædicto.inſtit.de vſucapi. Bertachi.in iij.parte ſui repertorij,in ver.præſcriptio,de quibus.verſ.56. Nec obſtat, quòd poſſeſsio violenta non poteſt confirmari reſcripto principis.l.authoritate.vbi Bart.& doct.C.vnde vi.ergo nec præſcriptione.quia fateor,quòd violentus aut alius habens notitiam violentiæ,& exiſtens in mala fide nō poterit præſcribere, ſicut nec impetrare confirmationem poſſeſsionis violentæ.Secūdò, d.l.authoritate.non procedit,ſecundum Salic. ibi quando quis poſt ſpoliationem impetraſſet rem à ſpoliato,habēte notitiam ſpoliationis veram vel præſumptā,quæ ſcientia præſumitur ex multo tempore.ſequitur Alex.in conſi.92.col.penul. lib.vj.ſed tempus,cuius initij memoria nō extat in contrariū,habet vim tituli:& perinde eſt,ac ſi ſpoliatus titulū contuliſſet poſt ſpolia-
90 tionem. Tertiò † conſidero,non eſſe bonā conſequentiā.princeps non poteſt confirmare poſſeſsionem violentā: ergo præſcribi non poteſt:quia plus poteſt præſcriptio ad præiudicandum tertio,& domino rei,quā reſcriptum aut priuilegiū principis.nam princeps nō poteſt auferre rem ſuam alteri ſine cauſa:vt habetur in l.fi.C.ſi contra.ius vel vtil. publ.& in c. quæ in eccleſiarum.de conſtitu.& tamen per præſcriptionem tollitur notoriè ius alterius.in præſcriptione etiā videtur ineſſe cōſenſus alterius,& vim pacti præſcriptio habet ſeu pacto æquiparatur Bald.in conſi.315. Ponitur,ꝙ antiquitus.col.j.circa med.lib. iij.& in

iij.& in conſi.41.Subtiliter.col.ij.lib.iiij.Nimirùm igitur ſi per præſcriptionem faciliùs tollitur ius alterius, quàm per reſcriptum principis. Partes enim paciſcendo de rebus ſuis expreſsè vel tacitè,poſſunt ſibi præiudicare,ob id tranſactio tolli poteſt per conſenſum partiũ.l.ſi diuerſa.C.de tranſa.& tamen nõ tollitur tranſactio per reſcriptum principis.l.cauſas,vel lites. C.de trãſa. Similiter partes poſſunt renũtiare exceptioni peremptoriæ expreſsè vel tacitè,non opponendo.l.peremptorias.C.ſent. reſcin.non poſ.& tamen exceptionem peremptoriam non poteſt princeps tollere.c.ex parte.vj.de fot.compe. vbi Ant.& docto.& ita in ſimili arguit Iaſ.in l.j.§.ſi.col.iiij.in ſi.ff.de ver.obli
91 gat.¶Ex † alio etiam præſcriptio eſt fortior reſcripto principis ad præiudicãdum tertio:quia præſcriptio eſt inducta per viam legis generalis pro omnibus & cõtra omnes:quo caſu per viam legis aut ſtatuti generalis,ſine dubio poteſt auferri ius tertij.l. venditor.§.ſi cõſtat.ff.com.præd.l.Antiochenſiũ.ff. de priuile. cre.Bar.in l.omnes populi.in ſi.v.q.prin.ff.de iuſt.& iur.&clariùs in conſi.172.Dubia.col.j.Alex.in conſi.190.Maturè.col.iiij. ver.ad tertium argumentum reſpondeo.libr.ij.quod eſt repetitum in conſi.109.Viſis his.libr.iij.Imol.in conſi.34.in j.dubio.
92 ¶Concludo † igitur rem affectã vitio reali præſcribi poſſe ſpatio 30.aut 40.annorum,cum bona fide:per glo.in d.§.furtiuę. in ver.prædicto.& multò fortiùs præſcriptione antiquiori. & ſic vitium reale non impedit præſcriptionem in poſſeſſore bonæ fidei:ſed eam differt in longius tempus.
93 ¶Septimò † non procedit præſcriptio etiã antiquiſsimi temporis,quando præſcribens eſſet incapax iuris,de cuius præſcriptiõe agitur:Puta,ſi ſimplex ſacerdos velit pręſcribere id,quòd eſt ordinis epiſcopalis:vt ius chriſmandi.c.quãto.vbi Abb. in j. not.de conſue.vel ſi laicus velit præſcribere ius conferendi beneficia:vt habetur in c.ij.de pręb.lib.vj.vel ſi laicus velit pręſcribere ius decimarum.c.cauſam.de præſcript. vbi doct.& ꝙ data incapacitate ceſſet præſcriptio, tradit Rota deciſi.841. col.j.in antiq. Dec.in auth.ingreſsi.col.iij.C.de ſacroſ.eccle.vbi, ꝙ non valet conſuetudo,ꝙ monachus teſtari poſsit,vel ꝑ propriũ retinere poſsit:cùm talis conſuetudo repugnet:nec poſsit reddere monachum capacem bonorum:qui ex regula incapax ſit. Priui
94 legium tamen Papæ eſt in hoc potentiùs conſuetudine:† quia Papa poteſt dare priuilegium laicis conferendi beneficia: imò etiam mulieribus.c.dilecta.de præb.c.dilecto. de teſtib.c.is cui. de præb.lib.vj.Card.in conſi.126.Similiter poteſt Papa dare li-

centiam teſtandi monachô:vt per Deci. in d.auth.ingreſsi.col. iij. A Equè poteſt Papa concedere ius decimandi laico.c. quanuis.de decimis not.in d.c.cauſam.de præſcrip.itaque vbi conſideratur incapacitas perſonæ priuilegium ſuperioris fortiùs eſt ad tollendum incapacitatem,quàm cõſuetudo aut prçſcriptio. idem quando conſuetudo damnatur à iure.nam valet priuilegium,vbi conſuetudo reprobata valere nõ poteſt.c.cũ ſalis. de offi. Archi.iuncto.c.cũ veniſſent.de inſti. per quæ iura ita dicit glo.prag.ſanctio.in titu.de cauſis.§.ſtatuit.in verbo,priuilegio.
95 fol.cx. Ceſſante † autem incapacitate aut reprobatione conſuetudinis fortior videtur conſuetudo,quã priuilegium.nam conſuetudine derogari poteſt iuri tertij,& illud in totum tolli: ſecus in priuilegio:vt in præcedentibus vidimus. Rurſus conſuetudo aut præſcriptio nititur iuri cõmuni: priuilegium autẽ iuri ſpeciali:quod eſt debilius iure cõmuni.l.eius militis.§. militia miſſus.ff.de teſtam.milit.& ſic faciliùs tollitur ius quæſitũ priuilegio,quã conſuetudine aut præſcriptione. & ita arguit Deci.in c.nouit.col.vij.ſuper glo.in verbo conſuetudinem. de iudi.& q᷒ ius quæſitũ priuilegio,tollatur faciliùs,quã ius quæſitum conſuetudine:tradit Inno.in c.accedentibus.ver. vnde ſic fortè.de priuileg.ſequitur Felin.in c.accedentes.col.v.in fi. de præſcriptio. Præmiſſa concluſio, quòd incapacitas non tollitur per tempus,cuius initij memoria non extat in contrariũ, recipit aliquas declarationes & limitatiões de quibus per moder.in d.c.cauſam.& c.accedentes.de præſcript. quas hìc non
96 tranſcribo.illud tamen † non omitto inquantum Feli.in d.ca. cauſam.col.iij.poſt med.ver. puto ſubſtentabilem opi. Abb. & in d.c.accedentes.col.v.ver.ſed diceres, præſumitur titulus. de præſcriptio.voluit,quòd materia non præſcriptibilis efficiatur præſcriptibilis,quando quis non fundat ſe principaliter ſuper præſcriptione,aut tempore:ſed ſuper titulo quem allegat.& ad eius probationem inducit tempus cuius initij memoria non extat in contrarium.quod etiam voluit Alex.in conſ.lxxiiij.colũ. iij.in fin.ver accedat ad hoc,quod voluit.lib.iiij.Curtius iunior in conſ.158.col.iiij.in fi. Purpur.in l.imperium. nu.193.ff. de iuriſd.om.iud.vbi allegat Barba.in conſi.35.colum.ij.& iij.libr.ij. nam iſtud dictum videtur dubitabile in materia non præſcriptibili,per ea,quæ ſupradixi.in xj.q.
97 ¶ Octauo † non procedit præſcriptio etiam antiquiſsima in his,quæ non ſunt conceſsibilia. Bellamera in conſ.xxvij.col. ij. in prin.per l.cõperit. C.de prçſcrip.xxx.vel.40.ann.ſic etiã arguit

guit Felin.in dict.c.cauſam.col.iij.verſic.non dicas.de præſcriptio.vbi,quòd competentia ex priuilegio, & ſic conceſsibilia, ſunt præſcriptibilia data capacitate:ergo idem ecõtrà arguendo à contrarijs,& ab oppoſitis.l.j.ff.de his,qui ſunt ſui vel alieni iuris.cũ ſimi.Sed aduerte:quia iſtud dictum videtur procedere reſpectu cõcedentis tantũ,vt quæ ſuperior expreſsè ſi vellet,concedere non poſſet,ea præſcribi non poſsint cõtra eum, ſed quò ad alias perſonas,& alias res,hoc nõ videtur procedere.Verbi gratia.princeps nõ poteſt auferre rem ſuã alij, & eam alteri concedere:& tamen præſcribi poteſt talis res contra dominum.Secũdò intelligi debet,quãdo aliquid omninò eſt conceſsibile,& reſpectu dantis,& reſpectu accipiẽtis:ſecùs,ſi ex parte dantis.Verbi gratia.Prohibetur quid alienari per legem aut teſtatorẽ:tamen quia accipiens non eſt incapax talis iuris,poterit præſcribi longiſsimo tempore,ſaltẽ quadraginta anno. per ea,quæ habẽtur in l.filiusfamiliãs.§.diui.ff.de lega.j.& in effectu iſtud dictum Bellameræ videtur intelligendum, quãdo res omninò & in omni cauſa non eſt alienabilis:ſecùs ſi in aliquo caſu:quia tũc videtur præſcriptibilis,ſicut res prohibita alienari extra familiã,quæ poteſt alienari illis de familia cõſentiẽbus.

98 ¶ Nonò † nõ procedit præſcriptio etiã antiquiſsima, cuius initij memoria nõ extat etiam in cõtrarium,in his,quæ ſunt merè voluntaria,aut facultatis:Puta,ſi per centum annos & vltrà aliqui iuerint ad molendum in molendino alterius, vel ad coquendum in furno alterius, ex hoc cogi in futurũ nõ poſſunt, vt ibidem molant aut coquant:quia ex talibus actibus merè voluntarijs poſſeſsio aliqua non quæritur.l.Proculus. ff. de dam. infect.l.j.§.denique Marcellus.& l.ſi in meo fundo. ff. de aqua pluuia.arcend.l.ij.ff.de via publica.Inno.in c.cũ eccleſia Sutrina.de cau.poſſeſ.& proprie.vbi de eo,qui longiſsimo tempore amicum hoſpitatus eſt ex mera facultate & amicitia,quòd non cogitur in futurũ, nec ius acquiritur.tradit Cyn.in l.j. & ij.C. de ſeruitu.& aqua.& in l.ij.C.quæ ſit longa conſuetud.Abb.in c.quod tranſlationẽ.de offi.delega.in c.ſignificante. de appel. in c.Abbate.col.ij.de verbo.ſigni.in conſ.101.col.iij. poſt med. verſ.quinimò poſſet attẽtari.lib.j.quod eſt repetitum in conſi. 57.lib.ij.Barba.in conſ.51.col.x.lib.ij.Corn.in cõſi.296.col.pen. lib.iiij.Deci.in conſi.viij.col.iij.in fin.verſi.quartò & vltimò dici poteſt.in conſ.175.col.vj.verſi.præterea licet ſummus pontifex. &in conſ.215.col.ij.in fi.Infertur ex hoc dicto,ꝙ beneficiũ manuale non efficitur irreuocabile,ex eo,quòd prælatus illud

nunquàm reuocauerit:cùm reuocatio eſſet in mera facultate ipſius prælati. Abb.in c.Ioannes.in fi.de cleri.coniuga. & in c. ad noſtrã.vbi etiam Deci.col.iij.in fi.de confir.vtili vel inutili. Infertur etiã,quòd ſi rector eccleſię cõſueuit habere certos coadiutores,quos nunquã remouit ſine cauſa,ex hoc nõ inducitur præſcriptio,quominùs remouere poſsit: quia illud fuit ex eius voluntate,& de honeſtate. Anto.de Butr.in conſ.iij.col.ij.in fi. quod eſt repetitum in conſil.51.

99 ¶Sed hic † dubitatur, an talia quæ ſunt merè facultatis, præſcribi poſsint? dic quòd ſic,interueniẽte prohibitione præſcribentis,& patientia aduerſarij per tempus ſufficiens ad præſcribendum:puta volebam alibi molere aut coquere,tu me prohibuiſti,acquieui tali prohibitioni tẽpore longiſsimo:ex hoc actu prohibitionis & cũ patientia ſubſecuta,ſtatim quæſita eſt poſſeſsio,ſeu quaſi prohibenti.& deinde præſcriptio.l.hęc autem. ff.de ſeruitu.vrba.prædio.glo.& Doct.in l.qui luminibus.eod. titu.l.ſi quis diuturno.ff.ſi ſerui.vendi. Abb.in d. c. ſignificãte. in j.notab.de appella.in c.fi.in fi.dę reſtitu.ſpolia.& in d.c. Abbate.col.ij.de verbo.ſignifi.Iaſ.in d.l.quominùs.col.v.in fi.verſicu.Secũdò confirmatur iſta pars.& ibi Ripa col.26. poſt med. ff.de flumini. Guido Papæ quæſtio.298.& quæſtio.631.col.13.

100 Brunus aſtenſis in conſi.56. ¶Ex præmiſsis † reddi videtur dubitabile dictum Bald.in l.malè agitur.col.iij.verſ.ſi verò conductio.& in d.l.omnes.col.ij.verſ.exemplum,colonus.C. de præſcript.triginta vel quadraginta annorũ.vbi licèt colonus nunquàm præſcribat rem cõtra dominũ,niſi interuertat poſſeſsionem,per d.l.malè agitur.tamen ſi cõductor aut colonus tenuit rem longiſsimo tẽpore triginta vel quadraginta annorum,ſoluendo ſingulis annis certã & vniformem penſionẽ:puta dimidiam partem fructuum,licèt nõ præſcribat ipſam rem: tamen præſcribit ius coloniæ perpetuæ:vt dicatur colonus perpetuus, & expelli non poſsit.& hoc quando ab initio conduxerat quis rem per modicũ tempus:ſecùs,ſi ad annos triginta vel quadraginta:quia tunc etiam ius coloniæ nõ præſcriberet,cùm anteà expelli nõ poſſet.Idem voluit Angel.in d.l.malè agitur.col. ij. ſequitur Alexã.in l.item quæritur.§.qui impleto.in prima additio.ad Bart.ff.locati.Bertachi.in prima parte ſui repertorij.in verbo,colonus.verſ.xj.nam quod colonus tanto tempore ſteterit in colonia,hoc fuit ex mera volũtate & facultate vtriuſque partis.ergo obligatio aliqua aut præſcriptio induci nõ potuit, neque ex parte coloni,quòd teneatur ſtare, neque ex parte domini,quòd

mini,quòd non poſſit remouere:quia ex actibus merè volunta rijs præſcriptio non inducitur:vt ſuprà dictum eſt.

101 ¶ Secundò † cõtra hoc dictũ Bald. & ſequaciũ videtur facere text.in l.voluntariè.C.de excuſa.tuto.vbi quòd ex actu voluntario nullum infertur præiudicium facienti. Ideò ſi exemptus à muneribus ſponte onus aliquod ſuſtineat,nõ præiudicat ſuo priuilegio,vt in futurũ ſoluere teneatur.ita per illum text.tradunt Moder.in c.cùm acceſsiſſent.de conſtitutio.

102 ¶ Tertiò † actus noſtri voluntarij, qui ex aliquo facto tacitè arguuntur,reſtringi debent ad limites ipſius facti,nec ampliùs extẽdi debent.& eatenùs præiudicat voluntas tacita,quatenùs extẽditur factũ,ex quo voluntas colligitur,& nõ plus.l.j.§. Iulianus.vbi Bart.ff.de itinere actúque pri.l. operis nõ poſitis. ff. de operis liber.l.fi.C.ne vxor pro marito.Bartol.in l.Titium.& Meuium.§.altero.col.fi.verſ.ad quod dico.ff.de admini.tutor. & in l.ſi patruus.in fi.C.cõmu.vtriuſque iudi.c.ſollicitudinem. de appella.Dec.in conſil.72.col.fi.modò conſenſus domini tacitus,quòd colonus perſeueraret in iure coloniæ,nõ debet præiudicare domino vltra tempus,per quod paſſus eſt, ſed ad illud reſtringi debet.patiẽtia enim nõ egreditur ſuos terminos:ideò ſi quis quid patiatur circa vnam perſonã,vel rem ad aliam non extenditur.Alexand.in d.conſ.j.col.xj.lib.v.

103 ¶ Quartò † nos habemus,quòd actus tacitus difficiliùs extenditur,quàm expreſſus.glo.in clem.ſæpè.circa fi.in verbo,partibus.de verbo.ſigni.quã pro notabili refert & ſequitur Paul.de Caſt.in conſ.65.Viſo quodam libello.col.iij.in fi.libr.j.& in l. ſi conuenerit.ff.de iuriſd.om.iudi.Roma.in conſ.133.In propoſito caſu.Alex.& Dec.in l.j.§.1.ſuper gloſ.in verſ.ſi quis.ff. quod quiſque iuris. Dec.in c.j.col.21.in fi.verſ.vlterius, & tertiò. de iudi.& in c.dilecti.ij.in ij.notab.de appella.Iaſ.in l.cũ quid.col. iij.in verſ.quarta cõcluſio.ff.ſi cert.peta.in ſecunda lectura, & dixi ſuprà hac eadem parte.Modò Bald.& ſequaces volunt,ꝙ ſi

104 dominus † locaſſet coloniã ad annos triginta aut quadraginta colono, non præſcriberet colonus ius coloniæ.& ſic per expreſſam locationẽ tanti temporis non eſſet acquiſitũ ius coloniæ:ergo multò minùs dicendũ videtur acquiri ius coloniæ per tacitã locationẽ, ex eo, ꝙ finito tẽpore locationis expreſſæ patiatur dominus colonũ remanere:cũ difficiliùs extẽdi videatur tacita locatio,quã expreſſa.Et ſi dicas diuerſa eſt ratio inter expreſſam locationẽ,& tacitã:quia in expreſſa fuit limitatũ tempus,& ante finem illius temporis colonus expelli non poterat,

Reſpondeo,quòd etiam in tacita limitatum dicitur tempus ad terminos patientiæ.quandiu dominus paſſus fuerit: quia conſenſus tacitus reſtringitur ad limites patientiæ,ex qua cauſatur vt ſuprà dictũ eſt.& licèt in tacita locatione potuerit colonus expelli ante annos triginta aut quadraginta:tamen hoc in con ſideratione haberi non debet,ex quo voluntariè toleratus eſt.
¶ Quintò in terminis quæſtionis.Bald.quando colonia locata eſt ad certũ & modicum tempus,& finito eo colonus in ea manet.Iſtud eſt in vim tacitæ reconductionis.l.item quæritur. §. qui impleto.ff.loca.Sed certũ eſt,quòd ſi dominus expreſsè relocaſſet coloniam per tantundem tẽporis aut ampliùs,nõ eſſet acquiſitũ colono ius coloniæ,quomodò igitur dici poteſt illud cenſeri acquiſitũ ex cõductione aut relocatione tacita.l.qui ad certum.ff.loca.finge,quòd dominus relocauerit de triennio in triennium,vel de quinquennio in quinquenniũ,vel de decennio in decénium, ita quòd ex talibus & expreſsis relocatiõibus tenuerit quis coloniã per annos centũ, dicetúrne acquiſitum ius coloniæ:ita vt colonus ab ea remoueri nõ poſsit? Equidem neminem arbitror id auſurũ pronũtiare:& tamen iſto caſu poterat dominus nõ relocare,poterat colonũ expellere ante annos triginta,nõ expulit,ſed expreſsè confirmauit.Iſta expreſſa confirmatio nõ confert ius coloniæ perpetuæ:ergo illud conferet confirmatio tacita.
105 ¶ Iſtud tamen † argumentum poteſt euitari in materia præſcriptionis,in qua potétiùs videtur tacitum, quàm expreſſum: quia vbi eſt expreſſa relocatio ad tẽpus,ibi eſt recognitio temporalitatis:quia fatetur conductor ſe colonum ad tempus,quæ recognitio impedit præſcriptionẽ,cùm nõ teneat, vt colonus perpetuus.Imò talis recognitio præſcriptionẽ iam cœptã interrumpit.l.in cõtractibus.C.de nõ nume.pecu.l.cũ notiſsimi.§. Imò.vbi glo.in verſ.innouata.C.de præſcript.xxx.vel xl.anno. Iaſ.in l.qui bis idem.col.vj.verſ.ſecũdo modo.ff.de verb.oblig.
106 ¶ Sextò † nos habemus, quòd tacita recõductio aut refirmatio cõtractus,cenſetur facta ſecũdum formam & modos ipſius contractus expreſsi.Ideò omnes qualitates præcedentis cõtractus cenſentur repetitæ in cõtractu,qui tacitè renouatur,excepto tẽpore.l.legem.vbi Bald.C.locati.Alexan.in conſ.28.Ponderatis.in fi.lib.iiij.Iaſ.in conſ.iij.col.ij.lib.iij. Idem in renouatione cõtractus expreſsè facta: quia intelligitur facta ſecũdum qualitates contractus renouati, ſi de diuerſitate non apparet. Bart.in l.ſi mihi,& tibi.circa fi.ff.de verbor.obliga. Anchar. in
conſil.30.

conſil.30. Dubitari ſolet.col.fi.in iij.dubio.Deci.in conſil.407. col.iij.poſt med.Ergo ſicut ex forma præcedētis & expreſſæ lo cationis poterat conductor aut colonus expelli finito tempore ſuæ conductionis.idem videtur dicēdum in tacita reconductio ne,quòd finito tēpore vſque ad quod cēſetur facta tacita recon ductio,poſsit colonus expelli. vnde cùm tacita reconductio in prædijs ruſticis ſolùm cēſeatur facta,vſque ad annum, licèt ex- preſſa facta ſit ad maius tempus:vt not.in d.§.qui impleto. & in d.l.legem. Alexan.in d.conſ.28.in fi.lib.iiij.Socin.in conſ.17. in prin.libr.iij.dicendum,videtur liberū eſſe domino colonum expellere,quandocunquevoluerit,poſt ſingulos annos finitos.

107 ¶Septimò † pro hoc videtur text.in l.in rebus.§.fi.ff.de preca rio,vbi ſi is,qui precarium ad tempus rogauit, finito tempore, rem adhuc teneat patiente domino,dicitur ibi; quòd cenſetur precario tenere:& ſic reuocari poterit ſecundum naturā preca rij.Nec diſtinguit ibi text. de tēpore: ſed generaliter loquitur. Ex qua generalitate infertur,quòd licèt teneat quis rem lon- giſsimo tempore finito precario, non ob id acquirit ius in re, quominùs reuocari poſsit.

108 ¶Octauò, † dictum Bald.poſſet procedere,quādo non appa- reret de aliquo titulo conductionis præcedentis,ſed ſimpliciter quis tenuiſſet rem tanquā colonus longo aut longiſsimo tēpo- re ſoluendo in annos ſingulos certā & vniformem penſionem. nam ex temporis diuturnitate præſumi poſſet ius coloniæ per petuæ.ſed quādo apparet de titulo præcedenti, & expreſſa lo- catione,tunc præſumitur perſeueratū in colonia in vim illius ti tuli,& ex tacita eius renouatione.l.quædā mulier.ff.de rei ven di.l.ij.C.de acquiren.poſſeſ.à primordio enim tituli, poſterior formatur euentus.l.j.circa fi.C.de impo.lucrati.deſcrip.libr.x. & ſic ſecundum naturā & qualitates talis tituli,ita quòd remo ueri colonus poſsit,finita eis cōductione tacita vel expreſſa,om nia enim ad id referūtur,vnde vim capiunt & originē.l. in ra- tione.§.ſi filio.ff.ad legem falcid.& cauſa prima ſemper intuen da eſt,& ſecunda cauſa operatur quantū ſibi à prima influitur, & non vltrà.l.ſi quis domū.ff.locat.l.peto.§.prædium.ff.de le- ga.ij.Pro hoc quod multū in propoſito ſcribit Roma.in conſi.

109 314.vbi licèt † mulier præſumatur dare omnia bona ſua in dotē:tamen hoc fallit,quādo mulier nubens eſſet minor: quia ſicut expreſsè dare nō poſſet:ita nec tacitè.Sed pone dicit Ro- ma.ꝙ facta maior patiatur maritum poſsidere & adminiſtrare bona ſua,nunquid præſumetur dediſſe in dotem?dicit Roma.

quòd non:quia origo,& prima cauſa poſsidēdi inſpicienda eſt: ſed prima origo nō fuit titulus dotis: ergo nec continuatio poſſeſsionis ſubſecuta, cū patientia mulieris inducet titulū dotis. ſed referēdo poſſeſsionē coloni ad originē,apparet, ꝙ tenuit,vt colonus tēporalis,nō perpetuus:quæ origo inſpiciēda eſt in poſſeſsione.l.clàm poſsidere.in prin.ff de acquir.poſ.quem allegat Roma.in conſil.214. qui tex.multum videtur ſtringere pro hac parte.& illud conſil.Rom. refert & ſequitur Gozadinus in conſil.33.col.pe.circa finem.

110 ¶Nonò, † cū origo talis coloniæ proceſſerit à cōtractu expreſſo locationis ſeu dationis in coloniā,cuius natura eſt, vt ſit temporalis,& ad tēpus primò expreſsè factus fuerit contractus,mēs contrahentiū,id eſt,domini & coloni perſeuerantiū in colonia, debet intelligi & interpretari ſecundū naturam ipſius contractus,vt remoueri colonus poſsit finito tēpore coloniæ expreſſo vel tacito:quia voluntas diſponētis intelligitur ſecundū naturā rei.Old.in conſil.243.Factum tale eſt: Rectores.col.ij.& quod naturaliter ineſt,pro expreſſo haberi debet,quaſi ipſa natura loquente.Bald.in conſ.330.In hoc cōcordati.col.j.poſt med.lib.iij. per text. in l. cùm quid.ff. ſi certum petatur. & in l. triticum. ff.de verb.oblig.

111 ¶Decimò, † poſſeſsionis cauſam mutare ſibi nemo poteſt,nulla extrinſecus ſuperueniente cauſa mutandi.l.cū nemo.C. de acquiren.poſſeſ. Imò etiam ſuperueniente cauſa iuſta mutādi,adhuc videtur neceſſaria declaratio voluntatis aut animi mutātis, & quòd conſtet eum mutare velle.Soci.in conſil.131.col.iij.ver. ſed hîc eſt aduertendum.lib.j. quod tamē non firmo.itaque colonus qui ab initio rē tenebat,vt colonus tēporalis,ex titulo coloniæ temporalis,licèt poſteà longiùs perſeueret in colonia,non videtur, quòd cauſam poſſeſsionis mutare poſsit, & rē tenere, vt colonus perpetuus,nullo alio accedente titulo. Et ſi dicas,videtur accedere titulus nouus perpetuæ coloniæ ex patiētia domini per tempus longiſsimum.Reſpondeo,quòd dominus cenſetur pati in vim prioris tituli tacitè renouati: quia colonū gratum & vtilem habeat.

112 ¶Vndecimò,in re † dubia ſit interpretatio ſecundum, id quod veriſimilius eſt.l.ſemper in ſtipulationibus.ff.de reg.iur.reg. in obſcuris.eo.tit.lib.vj.ſed veriſimile eſt,quòd vbi procedit cōtractus conductionis aut locationis ad tempus,& eo finito patitur dominus colonum perſeuerare longiſsimo tempore in colonia, quòd id patiatur ex titulo præcedenti : quia colonum gratum

& vti-

& vtilem habeat:non itidem paſſurus, ſi ex tali tolerantia cogi taret ſe ligari:vt in futurum,ſi diſpliceat,remouere non poſsit.

113 Quia † in dubio nemo præſumitur velle ſeipſum ligare.l. ſi peculium.§.ſicut autem.ff.de peculio leg.l.qui inſulã.§.fi.ff.loca. Old.in conſil.243.Pactum tale eſt:Rectores.col.ij.Bald.in con ſil.102.Omnis poteſtas.col.iij.circa princip.lib.iij.Paul.de Caſt. in conſil.50.Si dicta reformatio.poſt medium.lib.j.

114 ¶ Duodecimò, † in cõtractu expreſſo ſtricta ſit interpretatio. & quicquid verbis omiſſum eſt,habetur pro omiſſo.l.quicquid adſtringendę.ff.de verb.oblig.& in dubio verba contractus interpretãtur contra ſtipulatorẽ ſe iuuantẽ ex contractu, cui imputatur cur legẽ apertiùs non dixerit.l.veteribus.ff. de pact.l.ſi in emptione.in prin.ff.de cõtrah.emp. Si in contractu expreſſo ſtricta ſit interpretatio, quantò magis ſtrictè interpretabitur actus tacitus,qui inducitur ex patientia longiſsimi temporis,vt non cẽſeatur quis valuiſſe ſe in perpetuũ obligare ad habẽdum colonũ perpetuum,quẽ remouere non poſsit.cùm (vt dixi) ſtrictiùs procedatur in tacitis,quã in expreſsis.& in dubio fieri debet interpretatio,vt minùs obligetur quis, quã ſit poſsibile.l.in eo,quod plus.§.vbi verba.ff.de reg.iur. vbi verba in dubio cenſentur appoſita alternatiuè,non copulatiuè,vt minùs quis obli getur.tradit Ang.licèt illum tex.non alleget in conſ.67.Ex the mate.in fi.Guid.Papæ q.252.vbi,ſi quis promittit ſoluere operarijs ſuis euntibus ad putandũ, vel fodiendũ vineas, id quod alij dabũt,ſi alij dederint diuerſo modo,inſpicitur, quod minùs datum fuerit:per tex.in l.qui concubinã.§.cũ ita.j.ff.de leg.iij.tradit etiam Dec.in conſil.423.col.ij.ante medium. & licèt in promiſsione ſpeciei non cenſeatur actum de minimo,ſed de medio cri.l.ſi quid venditor.§.fin.& l.ſeq.ff.de ædili.edict.l.ſancimus. poſt prin.C.de don.Bald.in conſ.180. Ad euidentiã.lib.ij.tamẽ etiam habendo rationem ad mediocritatem, nõ eſt veriſimile, quòd voluerit quis ſe in perpetuum obligare,ad habendum co lonum,fortè odioſum & incommodum in futurum.

115 ¶ Decimotertiò,ſi dicimus,quòd † colonus cenſeatur manſiſſe in colonia per tempus illud longiſsimum, in vim tituli præcedentis tacitè renouati,iuxta tex.in dicto §.qui impleto.cenſentur partes ſemper manſiſſe in eadem voluntate, ſi dicimus, quòd fuerit acquiſitum ius perpetuæ coloniæ,inducitur mutatio voluntatis, quòd de colonia temporali voluerint facere coloniam perpetuam. ſed voluntatis mutatio præſumi non debet.l.iij.l. eum, qui voluntatem.ff. de probationibus. l. Lu-

cius.j.vbi gl.ff.de leg.ij.c.j.quod met.cauſ.c.maiores.§.fi.vbi gl. in ver.perdurare.de baptiſmo.c.licet.de procu.lib.vj. quod procedit etiam dato lõgo temporis interuallo.l.ſancimus. vbi Iaſ. in tertio not.C.de teſtamẽ.Ripa in l.ſi quis in fundi vocabulo. col.iiij.in fi.ff.de leg.j. quod ſine dubio procedit nullo interueniente facto cõtrario ex quo arguatur mutatio voluntatis.Dec. in l.pacta nouiſsima.col.iij.circa mediũ.C. de pact.ſed licet dominus recipiat certam & vniformẽ præſtationem fructuum à colono,à principio declaratam in contractu coloniæ temporalis,ex hoc nullum arguitur tale factum,ex quo præſumi debeat mutatio voluntatis,quòd de temporali colono,voluerit perpetuum facere. Bene arguitur, quòd voluerit extendere contractum in longius tempus, donec ipſis partibus placitum fuerit. ſed vlterius extendi non debet tacita domini voluntas.

116 ¶ † Decimoquartò, probatio debet de neceſsitate cõcludere. l.non hoc.l.neque natales. C.de probatio.c. in præſentia.extrà eo.tit. ſed nõ ſequitur, dominus paſſus eſt coloniam ſuã teneri per tempus longiſsimum à colono, quẽ ab initio temporalem conſtituerat, & certã ac vniformẽ præſtationẽ ab eo accepit in annos ſingulos:ergo cenſetur eum colonum perpetuum facere voluiſſe:quia potuit ita egiſſe in vim tituli præcedentis tacitè renouati,& hoc in dubio præſumi debet.quia, vt ſuprà dixi,referuntur omnia ad ſuam cauſam & originem.

117 ¶ Decimoquintò,ſi dicimus † præſcriptũ ius coloniæ perpetuę ex tempore.30.aut 40.anno.illud eſt propter negligentiã domini,cur non colonũ remouerit ante illud tẽpus,& cur paſſus fuerit eũ tãdiu in colonia perſeuerare.præſcriptio enim 30.aut 40. anno. dicitur merè odioſa,inducta in odium negligentis. Bart. & Doct.in l.iij.in prin.ff.de eo,per quem factum erit. & in l.fi. C.de edict.diui Adrian.tol.ſed quare imputabitur culpa domino cur nõ colonũ expulerit, ſi vidit eũ ſibi gratũ & cõmodum? Et ſi dicas,ſaltem imputandum eſt domino,cur nõ curauerit recognoſci coloniam,vt temporalem,& contractum coloniæ renouari per tempora. Reſpondeo,quòd non putat dominus neceſſariam aliam renouationem,quãdiu colonus ex fide reſpondet de fructibus. & quia putat dominus ius ſuum ſatis durare ex primo titulo conceſsionis ad coloniam, in quo partes tacitè perſeuerant:arg.l.ſicut.§.non videtur.ff.quib.mod.pig.vel hypot.ſolui.& talis negligentia poſſet imputari domino, quando colonus interuerteret poſſeſsionem,& referret quæſtionem dominij, & magis videtur imputandum colono, cur non declaraurit de-

rauerit domino intendere ſe in colonia, manere iure coloni perpetui.

118 ¶ Decimoſextò † illud in dubio præſumere debemus, quod frequentius contingit: quia omnia frequētiora ſunt veriſimiliora: nec eſt putandum, quòd vna hirundo faciat ver, vel quòd vna mulier ſit paſſer ſolitaria in patria. ita Bald. in conſil. 390. Tam profundè. col. ij. lib. ij. Modò ſi dicimus ex patiētia domini per tempus longiſsimum triginta aut 40. annorum quæſitum colono ius coloniæ perpetuæ, illud dicendum eſt tacitè celebratum contractum quēdam colonarium. de quo loquitur Bald. in c. j. §. aut ſi libellario. col. i. quib. mod. feu. amit. Iaſ. in l. j. colum. viij. ver. quis autem dicatur. C. de iure emphy. qui contractus rariſsimus eſt, & de eo nunquā dicitur quid audiui. & ex verbis Bald. & Iaſo. vbi ſuprà ſatis apparet talē contractum non fuiſſe in vſu apud eos, dū appellant eum quēdam contractū, quaſi incertum illum haberent. Itaque cum talis cōtractus rariſsimus ſit, & contrahentibus ferè incognitus: nō eſt præſumendum, quòd dominus recipiēdo certam & vniformē præſtationē fructuum à ſuo colono voluerit tacitè inire cōtractum coloniarum: id eſt coloniæ perpetuæ non ſolidum expreſsè celebrari & iniri: ſed potiùs voluerit tacitè renouare contractū præcedentem, & illum in longius tempus extendere: quod in vſu paſsim eſt, & frequē-
119 tiſsimè fieri conſueuit. Sicut † enim declaratur voluntas hominis ex conſuetudine, vt id cenſeatur voluiſſe, quod conſuetum eſt fieri. l. quòd ſi nolit. §. quia aſsidua. ff. de ædil. edict. l. ſi prius. §. pe. vbi Bart. ff. de aqua plu. arcen. l. fi. C. de fideiuſ. Barto. in l. magiſtratus. ff. ad Municip. Areti. in conſil. 11. col. iij. verſ. ſed tamen ex ſuperabundanti. cum ſimilib. ſic non cēſetur velle diſponens illud, quod fieri conſuetū non eſt. l. fideicommiſſa. §. ſi ſeruo. vbi Bald. ff. de leg. iij. Alexan. in cōſil. 75. col. pe. lib. v. & cùm magis communiter accidat, quòd domini permittant colonos manere in iure coloniæ finito ſuo tempore, in vim tacitæ renouationis, potiùs quàm vt colonos perpetuos conſtituant, præſumptio ſumi debet ex eo, quod cōmuniter fieri conſueuit. gl. in l. neq; natales. C. de proba. In materia enim pręſumptionum & coniecturarū validū eſt argumentū à communiter accidentibus. Bald. in cōſ. 70. Apparēt. col. ij. lib. j. Alibi ſcribit idē Bal. in conſ. 351. In bonis feudalibus. in fi. lib. j. quòd ex frequētia & generalitate præſumitur veritas, niſi probetur conſuetudo difformis: id eſt quādo aliquid generaliter & frequēter ita fieri cōſueuit, præſumitur in dubio, quòd ita factū ſit. Idē Bald. in d. con-

ſil.390. Tam profundè.col.j.in ñ.lib.ij. quòd locus à cõmuniter accidentibus in dubijs cauſis præſumptiuè concludit. Alibi ſcribit idem Bald.in conſil.351. Ioannes & Fredericus.colum.ij.
120 ante med.lib.v.quòd præſumptio † inducitur ex cõmuni curſu. Alibi & in caſu valdè dubitabili ſcribit Abb.in conſil.18.col. iiij.verſ.iij.dixi.lib.v.quòd prȩſumptio eſt,quòd ſyndici,qui fuerunt præſentes laudo, illud portauerint eorũ cõmunitati, & ꝙ cõmunitas de eo notitiã habuerit: quia à communiter accidentibus ſic fieri conſueuit. Ob id dicit Abb. ex tali receptione inſtrumenti laudi præſumpta per communiter accidẽtia,cẽſetur cõmunitas laudũ approbaſſe:& ſic licèt facta non prȩſumãtur, niſi probẽtur.l.in bello.§.factæ.ff.de capti.l. ſi emãcipati.C. de colla.c.cùm in iure.de offi.delegat.cum ſimil.tamen vult Abb. iſtud non procedere in tali facto,quod communiter fieri cõſueuit.quòd tamen ad præſens non firmo.Satis eſt,quòd appareat hanc præſumptionem quæ ſumitur à cõmuni curſu,aut à communiter accidentibus,non memini apud Doct.fieri.Fortiùs voluit idẽ Abb.in conſil.n3.col.iij.lib.ij. quòd valet tale argumen
121 tum à communiter accidentibus, etiã † quãdo agitur de crimine ciuiliter. Dicamus igitur præſumi tacitè renouatũ contractũ locationis in quæſtione iſta, quòd communiter fieri conſueuit, non quòd contractus quidam colonarius incertus & inſolidus celebratus præſumatur.
122 ¶ Decimoſeptimò † arguitur ex eo,quod ſcribit Anch. in conſil.302. Materia,de qua quæritur.col.fin.poſt medium.vbi,quòd quæ non apparent,non præſumuntur: ſed rebus ſic ſe habentibus iudicandum eſt:per l.quod Seruius.ff.de condi.ob cauſ.l.in lege.ff.de contrah.emptio. Modò in quæſtione noſtra de contractu colonario in perpetuũ non apparet,bene apparet de contractu locationis & cõductionis ad certum tẽpus. Quod igitur permiſerit dominus colonum aut conductorem perſeuerare in colonia poſt tempus, dicamus id factum in vim illius cõtractus apparentis tacitè renouati,non in vim cõtractus colonarij perpetui,de quo non apparet & qui (vt dixi) vix cognitus ſit.
123 ¶ Decimooctauò † id in dubio cenſetur fuiſſe de mẽte partiũ, quòd vtrique earũ prodeſt,& neutri oneroſum ſit.Bald.in conſil.343. Examinanda ſunt.in princ.libr.j.per text.in l.j.ff.ſi quis cautio.& in l.cũ Stichus.ff. de ſolut. ſed vtriq; parti & domino & colono minùs oneroſum eſt, ꝙ neuter obligetur ex contractu colonario perpetuo : odioſum enim dicitur omne id, per quod inuitus cogitur quis quid facere.l. ſi verò.§.final.ff. ſoluto ma-

to matrimo.l.nec emere.C.de iur.deliber.facit text. in §.prætereà.inſtit.de actio.no.Bart.in l.talis ſcriptura.ff.de leg.j. Deci.in l.diem functo.col.vij.in fi.ff.de offi.aſſeſſo.

124 ¶ Decimononò † conſidero text.& eius rationem in d.l.malè agitur.C.de præſcrip.30.vel 40.ann. vbi quòd conductor non præſcribat cõtra dominũ,niſi interuertat poſſeſsionem domini,dicendo ſe tenere nomine ſuo proprio, non domini. Ratio illius legis eſt,quia ante interuerſionẽ poſſeſsionis nulla negligentia poteſt imputari domino, cur paſſus fuerit rem tandiu poſsideri per conductorem, ex quo videbat ſe retinere poſſeſſionem mediante ipſo conductore. & quòd eo modo aduerſus ipſum dominum præſcribi non poterat.l.quod meo. ff. de acquir.poſſ.Iſta ratio pariter videtur militare in caſu noſtro:quia ante declarationẽ coloni,ꝙ intenderet manere in perpetuum in iure coloni,nihil videtur domino imputandum,quaſi cogitauerit,ꝙ ſemper eodem iure in colonia perſeueraret, & cui dubiũ, ꝓ ſi colonus aliter declaraſſet,nõ id dominus paſſurus erat

125 ¶ Vigeſimò, † vbi res dubia eſſet, in caſu dubio interpretatio haberi debet,per quã præſcriptio iuris coloniæ perpetuæ ceſſet:quia,vt dixi,præſcriptio eiuſmodi 30.aut 40.annorum, dicitur merè odioſa.in dubio autem fit interpretatio,vt odiũ ceſſet.arg.l.cùm quidam.ff.de libe.& poſthu.regul.odia.lib.vj.Sic in ſimili dicimus fieri interpretationem, vt ceſſet gabella, quia odioſa.Barto.in l.ſi pupillus.in princ.ff.ad legem Falci.Corne. in conſ. 99.col.iiij.verſi.& facit pro prædictis.lib.j. & in conſil. 113.in princ.lib.iij.Dec.in conſi.49.col.fin.& in conſi.457. col. ij.ante med.Similiter in dubio fit interpretatio contra collectam tanquàm rem odioſam. Abb.in conſil.20. colum.ij. libro ij. Corne.in d.conſi.199.colum.iiij.lib.j.& in conſi.194.colum. iij.lib.iiij.& dixi in cõſi.111.in fi.& quòd in dubio fiat interpretatio contra præſcriptionem,dixi ſuprà.q.23. Ex præmiſsis(vt dixi) dubitabile videtur dictum Bald.& Ange.in d.l.malè agitur.& in dict.l.omnes.quod Alexand. ſequutus eſt in dicto §. qui impleto.& in dicta l.malè agitur.in additi.& ego aliàs conſului prima facie contra illud dictum,vt patet in conſi. 107. ſed tamen in caſu conſilij mei euitari poterat aliter dictum Baldi & ſequacium:quia Baldus vult,ſi benè ponderetur, quòd præſcriptio iuris perpetuæ coloniæ incipiat currere poſt finitum tempus præcedentis conductionis.nam durante tempore conductionis ad tempus,non poteſt conductor præſcribere ius coloniæ perpetuæ:cùm non teneat rem,vt colonus perpetuus:ſed

vt ad tempus & illa recognitio coloni temporalis, ꝙ ſit colonus ad tempus, impedit præſcriptionẽ coloniæ perpetuæ: cùm etiam poſſeſsionem iam inchoatam interrumpat. vt ſuprà dixi & faciliùs impeditur quid fieri, quàm quod factum tollatur. l. patre furioſo. ff. de his, qui ſunt ſui vel alieni iuris. & ſi vellet præſcribere durante conductione temporali, non poſſet propter malam fidem: cùm ſciat ſe conſtitutum colonum ad tempus. Ego ſcripſi quid mihi viſum fuerit. Planè, quia authoritas Bald. Ange. & Alexand. magna eſt, omnia ſubijcio iudicio rectioris. Poſſet caſus eiuſmodi incidere, in quo dictum Bald. ſaltem de æquitate videretur ſeruandum. Puta, vendidit quis neceſsitate ductus, agrum viliori pretio. emptor locat venditori ad certam annuam, & vniformem præſtationem ad certum tempus. Exactio tempore perſeuerat venditor in conductione annis triginta eandem quantitatem fructuũ vniformiter præſtando, non poteſt redimere rem, non poteſt agere remedio l. ij. C. de reſcindend. vendit. vel quia præſcriptum: vel quia non poteſt probare læſionem vltra dimidiam de tempore contractus. magna tamen fuit læſio, ſi expediat venditori læſorem tenere ad coloniam perpetuam. hoc caſu opinionem Baldi ſequerer ex æquitate. Cæterùm, ſi præmiſsis ceſſantibus, tradam agrum colono ad certum tempus, qui eo finito maneat in colonia longiſsimo tempore præſtando in annos ſingulos certam partem fructuum vniformiter, quòd iſto caſu cogat habere colonum perpetuum: puta ſucceſſorem illius mihi ingratum, & moleſtum. hoc videtur & durum & abſurdum, nõ ſecus atque ſi famulus dicat ſe acquiſitum habere ius perpetui famulatus. quod laicus & ſimplex quidam famulus fratrũ prædicatorum Sauiliani cui Franciſco de la Vitala nomen erat, & cognomen obijciebat, dum expulſionem minarentur fratres, dicens ſe anteà veniſſe famulum in monaſterium, antequàm illhuc ipſi eſſent ingreſsi.

ARGVMENTVM.

Molere & coquere, cùm ſint actus merè volũtarij, ad id quis adigi & compelli poſsit, non quæſita poſſeſsione & præſcriptione ex prohibitione, & patientia ſubſecuta. Et condere ſtatuta an ſoli principi competat, non dominis habẽtibus iuriſdictionem perpetuam ad hæc, an valeat ſtatutum cogẽs ſubditos ad molendum & coquendum in furnis domini vel ciuitatis.

SVMMARIVM.

1 *Dominus an poſſit cogere ſubditos ad molendum & coquendum in ſuis molendinis*

molendinis & furnis. & nume. 4.

2 *Parœciagẏ ius in delphinatu.*

3 *Parœciagẏ iure circunſcripto & banneretorum, quo caſu poſsit dominus cogere ſubditos ad molendum & coquendum in ſuis molendinis & furnis.*

5 *Statuta condere an ſolus princeps poſsit: non item dominus.*

6 *Dominus & inferior à principe, an poſsit ſtatuere contra ius commune, ratione reipublicæ. Et quàm grauis ſit publicæ vtilitatis cauſa.*

7 *Statutum cogens ſubditos ad molendum & coquendum in molendinis aut furnis domini aut ciuitatis, quando eſt præiudiciale alijs dominis molendinorum, an valeat. Et quid ſi in præiudicium eccleſiæ. num. 8. 10.*

9 *Eccleſiæ facultates vbi creſcunt, & bona laicorũ minuuntur, ne laici pauperiores ſuſtineant omnia onera, poſsint facere ſua prædia tributaria, vel ea hypothecare & obligare pro ſoluendis oneribus. & eo modo tranſibunt in eccleſiam prædia, cum ſuo onere reali.*

11 *Eccleſia nihil debet aliud quærere, quàm neceſſaria ad victum, ſecundum honeſtatem: reliqua autem tenetur conuertere in alimoniã pauperum, & fabricam ipſius eccleſiæ.*

12 *Commodo propriò licet vnicuiq; inuigilare: modò id fiat citra cuiuſquã iniuriam.*

13 *Præiudicium amiſsionis lucri, non habetur in conſideratione. & nu. 14.*

15 *Præiudicium, quod venit in conſequentiã & ſecundario, non attenditur.*

16 *Papa an poſsit præiudicare laicis in conſequentiam, vbi principaliter non poſſet.*

17 *Statutum quando veniat in præiudicium libertatis eccleſiaſticæ.*

18 *Iniuriam non facit, qui beneficium non impendit.*

19 *Dolus aut fraus conſiderari non poteſt in re permiſſa. nu. 21.*

20 *Relinqui, verbum, pertinet ad vltimam voluntatem.*

22 *Statutum debet eſſe æquale & commune inter omnes ſubditos ſine damno aliorum particularium tantùm.*

23 *Eccleſia habens molendina, ſi eſſet de eodem loco, pariter contra eccleſiam non valeret ſtatutum.*

24 *Conditio omnium æqualis eſſe debet.*

25 *Statutum an fieri poſsit ob vtilitatem publicam, in præiudicium ſingularium perſonarum.*

26 *Diſpoſitio concernens vtilitatem publicam, quando agitur de præiudicio tertij.*

27 *Statutum an valeat, quod cogit ſubditos ad molendum in molendinis ciuitatis, quando inde præiudicium naſcitur laicis nõ ſubditis ſtatuentibus. Et quid ſi concernat præiudicium eccleſiæ. nu. 28.*

29 *Statutum ligans omnes de vniuerſitate, non valet, niſi omnes & ſinguli cōſentiant: adeò quòd nec maior pars ciuitatis ſufficeret. & nu. 31.*

30 *Simoniæ vitium non committitur, quando id in pactū deducitur, quod iure communi conceditur.*

32 *Subditorum appellatione, an comprehendatur eccleſia habens molendina, ſtatuto ſtante & cogente ſubditos ad molendum in molendinis ciuitatis.*

33 *Nocendi animo quid factum, vnde colligatur & præſumatur.*

34 *Vniuerſitas eſt potentior & ditior priuatis. reſpub. ſemper ſoluendo eſt.*

35 *Conſuetudo & præſcriptio procedit in his, quæ ſunt meræ facultatis & voluntatis quando nata eſſet & competeret actio.*

36 *Vniuerſitati licèt ſit integrum exigere onera: tamen cum tali facultate coniuncta eſt actio competens contra forenſem ad ſolutionem ipſorum onerum, quæ actio, dicitur condictio lege.*

37 *Præſcribitur facultati, etiam quando ex vſu talis facultatis naſcitur ius deducibile in iudicium.*

38 *Dominus ſi per centum annos non impoſuit aliqua ſeruitia vaſallo, vel non petijt homagium, an ob id vaſallus libertatem præſcribat.*

39 *Præſcriptio currit in his, in quibus interuenit factum hominis: & inde ſeruitus negatiua acquiritur. num. 40. Et dupliciter præſcribi poteſt in his, quæ iure facultatis competunt.*

41 *Præſcriptio nūm cadat in his, quæ ſunt merè facultatis.*

42 *Hoſpitandi ius an præſcribi poſſit.*

43 *Hoſpitādi ius præſcriptionem admittit, ſi ex qualitate perſonarum, aut ex coniecturis appareat, quòd ex debito & iure ſeruitutis, nō ex mera gratia fieret hoſpitatio.*

1 CIRCA præmiſſa † dum dixi, ꝙ dominus non poteſt cogere ſubditos ad molendum in ſuis molendinis, & coquendū in ſuo furno, quia eſt actus merè voluntarius, niſi eſſet quæſita poſſeſsio & præſcriptio ex prohibitione & patientia ſubſecuta, ad modum memoratum, aduerte: quia Iaſ. in conſil. 161. col. iij. lib. ij. iſtud limitat non procedere, quando dominus caſtri eſſet inueſtitus à principe de caſtro cum furnis & molēdinis. Sed puto quod Iaſ. malè loquatur: quia illa verba cum furnis & molendinis, ſolùm important conceſsionem iurium, quæ concedens habebat in furnis & molendinis. ſed nō ſequitur: ergo concedens habebat ius cogendi ſubditos ad ibi molendum & coquendum, niſi aliter de tali iure appareat: iuxta not. in l. locus. ff. de acqui. poſſeſ. & in l. ſi ſic. ff. de lega. j. In patria autem Del-
2 phinatus † ſunt plura molendina, & plures furni habentia & habentes

habentes ius cogendi ſubditos ad ibi molendum & coquendum,& tale ius quandoquè appellatur ius parœciagij: quia cogunt parœciani ibi molere & coquere. interdum appellantur molendina bannereta & furni bannereti:quia domini bannereti tale ius cogendi habeant. & nunc ſuper tali iure parœciagij agitur iudicium inter nobilem Ioannem de Malobecco,& homines riparum proximè Moyrencium,in curia balliuatus ſancti Marcellini:in qua cauſa bis conſului pro dicto nobili de Ma

3 lobecco.& ibi latè tractaui hanc materiam.Circunſcripto † tamen iure parœciagij,& banneretorum, eſt dare caſum de iure communi,in quo dominus cogere ſubditos poteſt ad molendum in ſuis molendinis,& coquendum in ſuis furnis, quando videlicèt hoc ipſum faceret dominus ob publicam vtilitatem: quia compendium quod inde perciperetur pro multura & furuagio,conuerteretur ad vtilitatem publicam.ita Baldus in conſil.410.Quæritur vtrum dominus.libro quinto.Sed caſus eiuſmodi vix poſſet accidere,cùm ad propria & priuata commoda omnia referantur. & hoc dictum Baldi ſequitur Iacobinus de Sancto Georgio,in tractat.feudor.in verbo, & cùm molendinis.in j.quæſtio.Sed hoc dictum reprobat Boërius in ſuis deciſionib.quæſti.125.colum.penul.in fin.& ſequen. dicens, quòd vera & communis opinio eſt in contrarium,& quòd hoc modo ſemper cogerentur ſubditi ad molendum & coquendum

4 in molendinis & furnis domini. ¶ Sed pro † defenſione dicti Bald.conſiderandum eſt,quòd doctores dicentes dominũ non poſſe cogere ſubditos ad molendum & coquendum in ſuis molendinis & furnis,loquuntur, quando dominus hoc faceret ad priuatam ſuam vtilitatem: ſed quando ad publicam, ita quòd talis coactio cederet commodo etiam ipſorum ſubditorum, docto.nihil dicunt in contrarium. Imò ſi videatur Socin. in conſi. 272.col.iiij.lib.ij.quem Boërius allegat pro ſe,videtur Socin.velle hanc partem,quòd dominus poſſit ſubditos cogere ob publicam vtilitatem,dum principaliter ſe fundat,quòd ſtatutum de quo in caſu ſuo,per quod cogebantur ſubditi ad molendum in molendinis domini, ſapiebat monopolium, tanquàm factum ad commodum ſolius domini,& præiudicium ſubditorum: & ſuper hoc potiſsimum inſiſtit Soci. ſentit ergo ſecus eſſe, quando ita ſtatueret dominus ob publicã vtilitatem.ſed quia Socin. adducit aliam rationẽ,quia dominus inferior recognoſcens ſuperiorẽ,non poteſt ſtatuere cõtra ius cõmune.Pro clara intelligẽtia huius difficultatis videdũ eſt de duobus. Primò an domi-

nus prohibeatur ſic ſtatuere,tanquàm contra ius cõmune,quo iure in re ſua quilibet eſt moderator & arbiter.l.in re mandata. C.manda.& ſic auferenda non videtur libertas ſubditis molen di vbi maluerint.Secundò,an prohibeatur dominus ſic ſtatuere tanquam tale ſtatutum cõcernat præiudicium aliorũ haben tium molendina.

5 ¶Circa primum † videtur ſimpliciter dicendum, quòd dominus caſtri nõ poſſit ſtatuta cõdere:quia hoc videtur de ſummo imperio,quod cõpetit ſoli principi.l.nõ ambigitur.ff.de leg.§. ſed quod principi.inſti.de iure natu.gen.& ciuil. & ita in ſpecie determinat Ang.in l.imperiũ.col.iij.ver.ex prædict.etiã decidi tur.ff.de iuriſ omni.iudi.ſequitur Iaſ.ibi col.v.circa fi.& idem Iaſ.in l.omnes populi.col.iij.verſ.pro clara intelligẽtia.ff. de iu ſti.&iur.in j.lect cõtrariũ quòd imò domini habẽtes iuriſdictio nẽ perpetuã poſſint ſtatuta cõdere:tenet Bar.in l.omnes popu li.in iiij.q. primæ quæſtionis prin.ff. de iuſti.& iure.& in l.j.in princ.ff.quod quiſque iuris,ſequitur Alex.in conſ.cxxiiij.col.ij. verſ.quantum autem ad proclamata.libr.iiij.Dec.in cõſ.cxcix. col.ij.circa fi.idem tenet Guido Papæ q.cccliiij. Sed punctus eſt, & difficultas in quæſtione iſta.quia hoc non videtur procedere quando dominus vellet ſtatuere contra ius: vt per Soci.in dict. conſ.cclxxij.col.iiij.libr.ij.& tradit Imol.in conſ.liiij.Alex.in l. nemo poteſt.col.j.ff.de leg.j.ob id videtur,quòd dominus non poſſit ſtatuere, quòd eius ſubditi vadant ad molendum & coquendum in eius molendinis,& furnis:quia iſtud videtur contra ius commune, quo iure quilibet poteſt molere & coquere ad arbitriũ.Ex quibus inferri videtur, quòd maior ſit poteſtas vnius populi, quã vnius domini habentis iuriſdictionem perpetuam:quia populus poteſt ſtatuere contra ius commune: vt per

6 Imol.in d.conſ.liiij. Ad iſtud † reſpondetur, quòd nõ obſtat d. Bal.& Iacobi de S.Georg.quia non procedit,qñ dominus & in ferior à principe vellet ſtatuere contra ius cõmune excauſa pu publicæ vtilitatis. nam iſto caſu etiã inferior à principe poteſt alteri auferre rẽ ſuã,&iuri cõi derogare,ſiue perviã ſtatuti,ſiue per viã edicti generalis.ita Alex.in d.cõſ.124.col.ij.verſ. quantũ autem ad proclamata. lib. iiij.in dict.l.nemo poteſt.col. j.& in conſi.106.colum.iiij.verſi. quintò probatur.libro ij. Iaſon in dict.l. omnes populi. in fine in prima lectura & in ſecunda lectura colum.ij.circa finem in l. non ſolùm.§.morte.colum.20. verſic.quinta concluſio.ff.de operis noui nuntia.& in l.j.in primo not.C.de precibus impe.offer. Itaque ex hoc capite no potuit Boë-

tuit Boërius reprobare dictum Bald.& Iacob.de ſancto Georgio. Videmus etiã, quòd ob cauſam publicæ vtilitatis poſſunt cogi ſubditi ad vendendum ſuas res pretio viliori.l. ſi pendentes.§.ſi quid cloacarij.ff.de vſufruct. Alexãd.in conſ.190. col.j. lib.ij.Similiter ob cauſam vtilitatis publicæ poteſt quis cogi ad deputãdum eius nemora,molendina,& ſimilia ad vſum publicum recepta,cõpetenti mercede. Ange.in conſ.206.Inter ordinamenta.in prin.per l.venditor.§.ſi conſtat.ff.cõmu.prædio.ſi inferior à principe ob cauſam vtilitatis publicæ poteſt alteri auferre rem ſuam,ſi poteſt eum cogere ad vendendum rem pretio viliori,quãtò magis poterit cogere ſubditos ad coquẽdum in ſuo furno,& ad molendum in ſuo molendinò,ſiue per viam ſtatuti,ſiue per viam edicti?Nec obſt.quod dicit Boërius,quòd hoc modo ſubditi ſemper cogerẽtur ad molẽdũ in molendinis domini:quia nego,quãdo ex tali coactione ſolùm obueniret vtilitas domino.Imò tunc ſolùm cogentur,quãdo tota reſpublica loci cõmodum ſentiet:qui caſus rariſsimè tamen accidere ſolet:quia vix fieri poterit, quòd domini velint deputare ſua molendina,& furnos ad publicũ compẽdium:vt ſuprà dixi,
7 Circa ſecũdum † an valeat tale ſtatutũ cogens ſubditos ad molendum & coquẽdum in molendinis aut furnis domini vel ciuitatis,quando eſſet præiudiciale alijs dominis molẽdinorum, quorũ molendina per tale ſtatutũ breuioris reditus fiunt?Boërius in d.quæſtio.125.tenet,quòd nõ.allegat Calderi.inter conſilia Anchara.in conſi.12.vbi,quòd nõ valet ſtatutũ Spoleti,per quod per indirectum ſubditi abſtinebant à molendo in molendinis eccleſiæ:quia per tale ſtatutũ fiebat præiudiciũ ipſi eccleſiæ.ſuper quo facto idem etiã conſuluit collegium Bononienſe: vt patet in conſ.13.inter conſilia eiuſdẽ Anchara. allegat etiam Anchar.in conſi.298.In territorio. Addo Anchar.in conſi.155. Optimis rationibus.vbi cõſuluit in eodem caſu,in quo conſuluerunt Calderi.& collegium Bononienſe. quæ conſilia refert & ſequitur Alexan.in conſ.211.col.ſi.lib.ij.Soci.in d.conſi. 272. col.iiij.lib.ij.Iaſ.in l.ciuitas.col.iiij.ff.ſi cert.pet.in l.quominùs. col.29.q.25.ff.de fluminibus.in l.j.col.j.poſt med.ff. de legibus. ¶ Vt iſte ſecũdus caſus planiùs intelligatur diuido eum in tres caſus. Primus caſus eſt,an valeat tale ſtatutũ in præiudicium eccleſiæ?Secundus an valeat in præiudicium laicorũ ſubditorum ſtatuentibus. Tertius, an valeat in præiudicium laicorum non ſubditorum ſtatuentibus.
8 ¶ Circa primum caſum in eccleſia,quòd † ſtatutum nõ valeat.

tenent Calde.collegium Bononienſe, Anchara. Alexander, Socinus, Iaſon, & Boërius in locis ſuprà allegat. quia tale ſtatutum videtur contra libertatem eccleſiaſticam. & per alias rationes, de quibus per eos ibi. & hanc opinionem dicit magis communem Iaſon in dict. l. quominùs. quæſtione 25. ¶ Sed cõtrarium, quòd imò tale ſtatutum valeat, etiam in præiudicium eccleſiæ: tenet Baldus inter conſilia Ancharan. in conſil. xj. Calderin. ſibi contrarius, in conſil. 21. Epiſcopus in titu. de conſtitutionib. cui conſilio ſe ſubſcripſit Ancharan. pariter ſibi contrarius. & illud conſil. Bald. xj. inter conſilia Anchar. ſequitur Iaſ. ſibi contrarius in conſil. 136. col. iij. verſic. ſimiliter laici. libr. ij. & in conſil. 39. in fin. libr. iij. Curtius iunior in conſi. 147. in fin. Decius in c. eccleſia ſanctæ Mariæ. columm. 24. verſicu. tertiò, concluſio ſupra facta. de conſtitutio. in conſ. 269. col. iiij. verſ. & hoc eſt præſertim dicendum. in conſi. 271. col. iiij. in fi. verſ. non obſtat alia ratio. Iaſ. in l. filiusfamiliàs. §. diu i. col. xj. verſ. tu vltra alios. ff. de
9 legat. j. Dec. in conſ. 293. col. pen. in fi. & pro hac opinio. † addo aliam concluſionẽ in ſimili, de qua per Bart. in l. reſcripto. §. fi. ff. de muner. & honor. vbi quando facultates eccleſiæ creſcunt, & bona laicorũ minuuntur, ne laici pauperiores ſuſtineant omnia onera, poſſunt facere ſua prædia tributaria, vel ea hypothecare, aut obligare pro ſoluendis oneribus. & hoc modo tranſibunt prædia in eccleſiam, cum ſuo onere reali. & tenebitur eccleſia ad onera pro dictis prædijs. Idem tenet Ancha. in conſil. 303. Hoc ſtatutum. Calderi. in conſi. vij. in tit. de conſtitutio. & in conſi. ij. col. pen. & final. in tit. de cenſibus. idem tenent Abb. & alij Docto. relati per Socin. in conſil. 12. lib. iiij. vbi hoc idem Soci. ſequitur alios etiã Docto. vltra Soci. idem tenentes refert & ſequitur Dec. in c. eccleſia ſanctæ Mariæ. col. 22. verſic. quod autem ſuprà dictum eſt. de conſtitutio. licèt Felin. ibi in quinta quæſtio. dicat opinionẽ contrariam veriorẽ & ſuſtẽtabiliorem
10 & quòd valeat talis hypothecatio † bonorũ, licèt fiat in præiudicium eccleſiæ, tenet Curtius iunior in conſ. 68. vbi hoc habet pro indubitato. idem tenet Calca. in conſ. vij. col. x. ante med. verſ. iſtam etiam opinionẽ. Addo etiam Bald. in conſ. 280. Præmiſſo ſtatuto. lib. ij. vbi, quòd hoc procedit, modò nõ fiat ſtatutum odio clericorũ principaliter. & idem tenet Bald. in conſil. 434. Licèt iudex. verſi. vtrum autẽ priores. libr. iij. dum allegat Inno. in c. poſtulaſti. de foro cõpeten. quem etiam allegat Bart. in d. l. reſcripto. §. fin. Bartolum etiam in d. l. reſcripto. §. fi. ſimpliciter ſequitur Abb. in conſi. 26. lib. j. Iaſ. in d. conſi. 39. in fi. lib. iij. & ſic

iij.& ſic Doctor.magis cõmuniter conueniunt,quòd laici poſſint præiudicare eccleſiæ in iure quærendo ſaltem per indirectum, modò id non faciant principaliter, vt noceant eccleſiæ: ſed ad eorum commodum & neceſsitatem,prout quãdo eccleſia abundat diuitijs,& laici depauperãtur. Quis enim dicet eo caſu,quid fieri in præiudicium eccleſiæ? An non magis pium, & Deo amabiliùs & gratiùs,laicos non egere,quàm eccleſiam

11 luxuriari?cùm † eccleſia nihil debeat quærere,quàm neceſſaria ad victum,ſecundum honeſtatem: reliqua autem tenetur conuertere in alimoniam pauperum,& fabricam ipſius eccleſiæ.c. de reditibus.c.conceſſo.c.nulli epiſcopatum.& c.quatuor.12.q. ij.Calde.in conſ.ij.col.ij.in tit.de peculio cleri.vbi verò eccleſia eſſet pauper,vel vix haberet neceſſaria ad victum ſecundum honeſtatem & qualitatem clericorum aut religioſorum, non auderem conſulere contra eccleſiam: cuius proteſtor & intendo filium eſſe,ac humilem ſeruum,& in eius vnione mori certum eſt Deo auxiliante. Poſita igitur paupertate laicorũ ab vna parte, & abundantia eccleſiæ ab altera parte, ſuper veritate dicti Bart.in d.l.reſcripto.§.fi.nõ videtur quærẽda alia ratio, quàm diuina & naturalis, & iſto caſu neſcio videre quomodò dicantur laici fraudem committere aduerſus eccleſiam, ſi neceſsitatibus ſuis prouident, & contra eccleſiaſticos conquerẽtes poteſt reddi reſponſio Imperatoris cõtra phyloſophum quærentem immunitatem ab oneribus:de qua in l.profeſsio.C.de muneribus patri.lib.x.quòd profeſsio & deſiderium tuum inter ſe diſcrepant,cùm Philoſophi ſit contemnere pecunias,ſed eas magis,quàm Philoſophi contemnere oportet religioſos,ſeculo renuntiantes,modò neceſſaria non deſint.hæc inquam Doctor.

12 concluſio multùm videtur fàcere pro hac parte. licitum † enim videtur vnicuique inuigilare proprio cõmodo,licèt ex eo damnum alijs ferat: modò non id faciat, vt alij noceat.l. Proculus. ff.de damno infect.l.j.§.denique Marcellus.& l.ſi in meo fundo.ff.de aqua pluuia.arcend.& prima charitas incipit à ſeipſo. l.præſes.C.de ſeruitu.& aqua.inſtitu.de donatio.§.j.ibi dum ſe magis quis velit habere.c.fi.non licet.23.quæſtio.v.¶ Et tenendo hanc partem non videntur obſtare argumenta,quæ adducuntur in cõtrarium pro parte eccleſię. Et primò,quòd lex debet eſſe ſancta & honeſta, nõ cõcernens propriã vtilitatẽ cum incommodo alterius,& ꝙ vniuerſitas habens bona communia aut publica, in illis bonis iudicatur vt priuatus:ſed priuatus nõ poſſet aliquid facere in præiudicium alterius. quo fundamen-

13 to vtitur Anchar.in dict.conſil.298.Quia † reſpondeo, quòd argumentum procederet,quãdo ageretur de præiudicio alterius in iure iam quæſito: ſecùs, ſi in lucri amiſsione: quia tale præiudicium amiſsionis lucri non habetur in conſideratione. Bart.in d.l.quominùs.in xj.q.in fi. ff.de flumi.vbi moder. & in molendino,quod tale præiudicium ceſſantis lucri nõ conſideretur,tradit Signorolus de homodeis,inter cõſilia Bald.in conſil.71.Caſus talis eſt,Cõmune & homines de villa francha. lib. j.quod Boèrius in d.q.125.allegat pro ſe; cũ faciat contra eum.
14 Idem in molendino, quod † tale præiudicium ceſſantis lucri non ſit conſiderabile,tenet Alexan.in conſ.194.col.ij.verſ.& licèt ibi aliquis.lib.ij.Hinc videmus citationem eorum non eſſe neceſſariam,de quorũ præiudicio agitur,ſolùm in nõ faciendo lucrũ.Bart.in l.j.circa §.ff.de leg.ij.Iaſ.in l.ſi quis arbitratu.col. xj.verſ.quintò limita.ff.de verb. oblig. ſed eccleſiæ non poteſt dici ius aliquod quæſitũ ex eo,quòd laici accederet ad eius molendina:quia ob id cogi nõ poterant ab eccleſia, vt accederent in futurum,cùm ſit actus merè voluntarius,vt ſuprà dixi. Præ-
15 tereà, † etiam quòd ageretur de vero præiudicio non de lucri amiſsione,adhuc tale præiudicium nõ videretur conſiderabile:cũ veniat ſecundariò & in conſequẽtiam: cùm principaliter nõ fiat tale ſtatutũ aut nouum molendinũ,vt alteri noceatur: & præiudicium quod venit in conſequẽtiam & ſecũdariò,non attenditur.glo.in c.quãuis.in gl.fi.vbi Geminia.col.vi.de pact. lib.vj.quã pro not.ad hoc citat ſequitur & exornat Iaſ.in l.nec quicquã.§.vbi decretũ.col.vj.ff.de offi.procon.& lega. & in l. decem.col.x.ff.de verb.oblig.& ita in eccleſia arguit Deci. in l. generaliter.col.iij.circa med.C.de inſtitu.& ſubſtitu. videmus
16 etiam,quòd Papa poteſt præiudicare † laicis in conſequẽtiam, vbi principaliter non poſſet:puta diſpenſando ſuper voto. glo. Innoc.& Doct.in c.ij.per illum text.de voto.Deci.poſt alios in c.quæ in eccleſiarũ.col.12.verſ.prætereà & ſecũdò. de conſtitu. & illam glo.dicit ſingu.Iaſ.in conſ.93.in fi.lib.j. Addo Rotam deciſ.331.Suppoſito facto.col.iiij.verſ.iiij.quilibet.&col.ſequen.
17 verſic.vj.hoc probatur.in nouiſſ.¶Non † obſt.quod tale ſtatutum videtur tendere in præiudicium libertatis eccleſiaſticæ. Quia reſpondeo,quod tunc ſtatutum venit contra libertatem eccleſiaſticam, quando aufert aut diminuit priuilegium conceſſum eccleſiæ à Papa aut principe.Cyn.& Moder.in authen. caſſa & irrita.C.de ſacroſanct.eccleſ.vbi Deci.col.pen.Socin.in conſi.241.col.iij.verſ.aut quintò.libr.ij.ſed hîc non apparet de

aliquo

aliquo priuilegio cõceſſo eccleſię,ꝙ poſsit cogere laicos ad molendũ in ſuis molendinis. Similiter nõ poteſt dici,ꝙ tale ſtatutum tollat beneficium cõpetens eccleſię de iure cõmuni: quia iure cõmuni nõ cauetur,ꝙ eccleſia nec alius poſsit quẽ adſtringere ad molendũ in ſuis molendinis. Bene tollitur beneficium iuris communis perſonis,quæ coguntur per ſtatutum ad molendum in molendinis ciuitatis ſtatuentis:ſed ſubditi non poſſunt de hoc conqueri:quia (vt ſuprà dixi) poteſt fieri tale ſtatutum ob publicam vtilitatem etiam contra ius commune.

¶ Prætereà, quod eccleſia perciperet vtilitatẽ ex acceſſu laicorum ad eius molendina,illud erat ex gratia & beneficio ipſorum laicorum;qui poterant non accedere. Sed videtur † quòd
18 poſsint laici ſtatuẽdo denegare eorum beneficia eccleſiæ: quia iniuriam non facit,qui beneficium non impendit. Bald.in l.de quibus.in vj.quæſtio.ff.de legib.in l.ſi quis curialis.C. de epiſc. & cleri.& in d.authen.caſſa.Soci.in conſ.122.col.fin.lib.j.Deci. in c.eccleſia ſanctæ Mariæ.col.23.verſ.&ſuprà dicta procedunt. de conſtitutio.& in conſi.83.col.iij.verſ.ſextò reſpondetur. & licèt iſtud non procedat,quãdo clericis ſemel beneficium,vel priuilegium acquiſitũ fuit:vt dicit Deci.in d.c.eccleſia ſanctæ Mariæ.tamen hîc non poteſt dici aliquod beneficium acquiſitum eccleſiæ: quia,vt dixi,ex acceſſu voluntario ius non quæritur.

¶ Non obſtat, quòd tale ſtatutũ videtur doloſum & iniquum ſapiens cupiditatem & auaritiam laicorũ cum iactura eccleſiæ. Quia fateor. quando laici ſine magna neceſsitate & ſolùm ad augendos reditus & cauſa lucri ita facerent.ſed ſi ex cauſa neceſſitatis & vtilitatis totius reipublicæ ita ſtatueret, eccleſia alioquin diuite & opibus abundante,dico † quòd dolus cõſiderari non poteſt in permiſsis. In re enim à iure permiſſa dolus aut
19 fraus conſiderari non poteſt.l.j.§.nõ fuit.ff.de dolo.l. iniuriarum.§.j.ff.de iniur.l.nullus videtur.& l.nemo damnum. ff. de regu.iuris.qui text.optimus videtur in hac materia.vbi dicitur quòd nemo damnũ facit,niſi qui id fecit, quod facere ius non habet.& ſic quando quis quid facit iure permittente,non conſideratur quòd ex tali facto alius damnum ſuſtineat. itaque ſi lex permittit,quòd neceſsitatibus ſuis ſuccurrat quis,maximè, vbi agitur de neceſsitate reipublicæ:quomodò dolus aut fraus in ſtatuentibus conſiderari potuerit? Pro hoc quod ſcribit Oldra.in conſil.203 Factum tale eſt:collata fuit.colum.j.poſt medium.vbi,quòd ex pluralitate permutationum de beneficijs eccleſiaſticis non præſumitur fraus:quia contrãctus permutatio-

nis eſt de iure permiſſus. Alibi ſcribit Paul. de Caſtr. in conſilio 388. Plus. in fin. libr. j. quòd ſimulatio conſiderari non poteſt in actu permiſſo. fortius voluit Bald. in cõſil. 298. Quæritur vtrum vſurarius. col. ij. lib. ij. quòd vſurarius manifeſtus prohibitus teſtari, poterit donare cauſa mortis: licèt eo modo fraudari poſsit lex: quia dicit Bald. non poteſt dici fraus aſſumere viam à iure conceſſam. ſic in ſimili dicit Alexan. in conſil. 54. colum. iij. in fi. lib. vij. quòd ſtatutum prohibens quid relinqui alicui perſonæ,
20 non comprehendit donationem: quia verbum relinqui, † pertinet ad vltimam voluntatem. & tamen donando videtur ſtatutum fraudari. ſed quia ſtatutũ non prohibet donationẽ, in actu permiſſo, fraus conſiderari non poteſt. Iã in dubio fraus aut do
21 lus præſumi non † debet, quotiens alia coniectura capi poteſt. l. merito. ff. pro ſoc. Bart. & Doct. in l. nõ ſolùm. §. ſed vt probari. ff. de oper. noui nuntia. Non negem tamen quin in caſu Anch. fuerit bene conſultum in fauorem eccleſiæ: quia ibi præſupponitur ex facto, quòd laici ita ſtatuerunt ex cauſa auaritiæ & cupiditatis ad augendos eorum reditus & diminuendos illos eccleſię ſine cauſa vrgenti. Secundò: quia in caſu Ancha. laici non potuerunt ſtatuere cõtra edictum ſuperioris, qui noluit reditus molendinorum eccleſiæ diminui. Tertiò, quia molendina eccleſiæ erant in territorio ſtatuentium: per ea, quæ infrà dicã in ſecundo caſu, ex quibus dictis quæſtio hæc de eccleſia ſplẽdidior.
22 ¶ Venio † ad ſecundum caſum, an valeat ſtatutum cogens ſubditos ad molendũ in molẽdinis vniuerſitatis ſtatuẽtis in pręiudicium ſingularium perſonarũ, & ſubditorum de ipſa vniuerſitate habentium molendina in territorio ipſius vniuerſitatis ſtatuentis? & videtur dicendum, quòd nõ: quia ſtatutũ debet eſſe æquale & commune inter omnes ſubditos ſine damno aliquorum particularium tantùm. & quãdo ſtatutũ concernit odium & dãnum, non vniuerſale ſed aliquorum particularium tantũ, illud dicitur iniquũ & doloſum, adeò, quòd particulares ſic grauati poſſunt à tali ſtatuto appellare. Bart. in l. omnes populi. in v. q. prin. in fi. ff. de iuſti. & iur. & in l. ſi. ff. de appellatio. recipien. Alexand. in conſil. 190. colum. iij. libr. ij. & pro hoc videtur text. in c. cùm omnes. vbi Dec. in quinto not. de conſtitutio. & idem Dec. in c. conſuluit. iij. colum. ij. de appellatio. nam cùm particulares habentes molendina in loco ſint de corpore vniuerſitatis, iniquum videtur, quòd conſulatur commodo reipublicæ cum iniuria & damno ipſorum particularium. & in molendinis particularium, tradit Iaſ. in d. l. j. ff. de legibus. in d. l. ciuitas. col. iij. ff. ſi cert. pet.

ff.ſi cert.pet.& in d.l.quominùs.col.29.q.25. ¶Et ex hoc infer-
23 tur, † quòd ſi eccleſia habens molendina, eſſet de eodem loco, quòd pariter contra eccleſiam non valeret ſtatutum:quia clerici habitantes in ciuitate iudicantur,vt ciues,nõn vt forenſes aut extranei,cùm ſupportent onera ſpiritualia. Ancha.in conſil.61. Iſta quæſtio. Alexan.in conſil.41.lib.vij. Dec.in d.c. eccleſia ſanctæ Mariæ.colum.22.in fin.verſ.non obſt.quòd beneficium ſtatuti.de conſtitutio.& in conſil.114.colum.iij.Iaſo.in l.final.colum.penulti.in fin.verſ.ſubdit Bald.hîc,C. de ſacroſanct.eccleſ. Et ſi dicas,per tale ſtatutum non infertur damnum conſiderabile ſubditis, cùm ſolùm priuentur lucro: vt ſuprà dictum eſt. Reſpondeo, quòd etiam tale damnum ceſſantis lucri ſubditis dari non debet:quia cùm ſint de corpore reipublicæ, ſtatutum ita debet concernere vtilitatem talium particularium, haben-
24 tium molendina, ſicut aliorum. æqualis † enim omnium eſſe debet cõditio.& dignum eſt,vt qui cum alijs vitam ſimilem ducunt,ſimilem ſentiant in legibus diſciplinam.capitulo recolentes. de ſtatu monachorum. ſed tale ſtatutum non ſolùm commodum non recipient, imò diſpendium grande ſuſtinebunt. ¶Secundò reſpondeo, quòd imò videntur ſubditi ſuſtinere damnum diminutionis patrimonij: quia cùm habeant molendina in loco, ad quæ ſubditi tantùm accederent, aut ſaltem totus ferè reditus conſiſteret in multura ſubditorum, ſi cogantur ſubditi deſiſtere à molendo in molendinis ipſorum particularium,iam ipſa molendina omninò peribunt,non ſecus atque ſi ipſa ædificia molendinorum incendio aut bello vaſtarentur.
25 Et licet † ob vtilitatem publicam poſſit fieri ſtatutum in præiudicium ſingularium perſonarum:vt not.Angel. in conſilio 63. Nobilis miles,dominus Raymondus.Iaſ.in d.l.j.colum.ij.ff. de legib. tamen non arbitrarer hanc cauſam legitimam præiudicandi particularibus habentibus molendina,vt reditus multuræ omnes perueniant ad molendina ciuitatis: quia in effectu ipſi particulares ſoli viderentur ſubire onus talium redituum. Finge enim, quòd vniuerſitas egeat centum aureis, & pro illis habendis ſtatuat, quòd omnes ſubditi veniant ad molendum in molendinis ciuitatis, ipſi particulares domini aliorum molendinorum plus æquo grauarentur, cùm in oneri-
26 bus æqualiter omnes oporteat contribuere. Itaque ſi alio † modo ſuccurri poſſit neceſſitatibus communis, non videtur reipublicæ conſulendum cum damno aliorum particularium. Hinc videmus, quòd diſpoſitio concernens vtilitatem publi-

cam,reſtringitur quando agitur de pręiudicio tertij.Soc.in con ſil.275.col.v.verſ.nam licèt aliàs.lib.ij.per tex.in l.j.in fin.ff. ad Municip.iūcta l.Lucius.ff. de admini.tut. imò iſto caſu dānum priuatorum eſſet maius vtilitate publica:quo caſu vtilitas publica non præfertur priuatæ.l.Publica.§.ſunt qui putāt.ff.ne quid in flumin.publi. Dec.in c.ratio nulla.in principio de præbend.

27 ¶Circa tertium caſum, † an valeat tale ſtatutum cogens ſubditos ad molendum in molendinis ciuitatis,quando ex tali ſtatuto fit præiudicium laicis non ſubditis ſtatuentibus. Si conſideres verba Boërij in d.q.125.generaliter vult tale ſtatutū non valere.ſed aduerte,dum Boërius allegat pro ſe illud conſil.Signo. de homodeis,inter conſilia Bald.in conſil.71.libr.j. quia apertè facit cōtra Boëriū.nam Signoro.vult non eſſe habendū in conſideratione dānum ceſſantis lucri,& multuræ:ex eo,quòd pauciores accedent ad molendina alterius.Iſtud idē volunt Bart.& Doct. in d.l.quominùs.in j.q.iunctis his, quæ habentur in q.11. Bart.in fi.nā in prima q.quæritur,ſi quis poſsit cōſtruere nouū molendinū in præiudicium habentis prius molendinum , & in flumine priuato conſtruētis.tenet,quòd ſic:modò non id faciat animo principaliter nocendi alteri. In flumine autem publico, quòd nō licèt nouum molendinū facere in præiudiciū habētis prius molendinum.poſteà in fi.dictæ quæſtionis.11.Bart.declarat,quādo intelligatur ædificari in pręiudicium alterius:videlicet,quando prius ædificiū deſtruitur,vel incōmodatur.Secus,ſi efficiatur minoris lucri.& in molēdino ita declarat Alexā. in d. conſil.194.col.ij.verſ.& licèt ibi aliquis.lib.ij. Iaſo.in d.l.quominùs.col.15.verſ.tertiò diligēter not. vbi etiam Iaſ. expreſsè citat illud conſil.Signorol.de homodeis.Similiter dū Boërius allegat Anch.in c.j.de conſti. Anch.ibi videtur facere contra Boërium, qui Ancha.vult ſtatutum valere in odium laicorum:modò non

28 † fiat in præiudicium eccleſiæ.& quòd ſtatutū generale cogens ſubditos ad molendum in molendinis ciuitatis, debet reſtringi ad ſubditos accedētes ad molendū in molendinis aliorum laicorum,non ad molendina eccleſiæ.& ita Anch. refert & ſequitur Alex.in d.conſil.211.in fi.lib.ij.& ſic Ancha.& Alex.expreſsè volunt valere ſtatutū,quādo ſolùm cōcerneret pręiudiciū laicorū. Similiter Cald.in d.conſ.12.col.fi.inter conſilia Ancha. in alijs, quā in eccleſia, non audet decidere,an valeat ſtatutū:ſed loquitur ſub dubio,fortè.Præterea,ſi in flumine publico non nauigabili eſt licitum ædificare nouū molendinū,per quod minuatur lucrū alterius molendini antiquioris, vt omnes Docto.concludunt,mo-

dunt, modò non auferatur commodum aquæ (vt ſtatim dixi) quantò fortius videtur licitum vni vniuerſitati ſtatuere, quòd ſubditi aliò nõ accedant ad molendum quàm ad molendina ipſius vniuerſitatis? quia hoc modo vniuerſitas nihil facit in alieno: ſed in ſuo ſtatuendo inter ſuos ſubditos. Itaque ſi tale ſtatutum contineat præiudicium aliquorum, illud videtur conſiderabile in ipſis ſubditis tantùm, qui eo modo ligantur, non in do
29 minis aliorum molendinorũ. ¶ Poſtremò † in vniuerſitate conſidero, quòd iſta quæſtio videtur ſine difficultate. nã quãdo agitur de ligando ſingulos de vniuerſitate, non videtur valere ſtatutum, niſi omnes & ſinguli cõſentiant: adeò, quòd maior pars vniuerſitatis non ſufficeret. Præpoſit. in c. ad noſtram. col. final. de appellat. ſed hîc per tale ſtatutum ſinguli de vniuerſitate ligantur, ne alibi poſſint molere: ergo omnium conſenſus videtur neceſſarius. Similiter in tali ſtatuto agitur de intereſſe ſingulorum: imò ex eo alij alijs magis grauãtur. Pone, quòd aliqui ex ſubditis viciniores ſint alijs molendinis, ita, quòd minori impẽſa molent in molendinis extraneorũ, nonne hîc fortiùs grauantur? vel pone, quòd ſumptus multuræ ſit vilior alibi, certè negari non poteſt, quin agatur de præiudicio ſingulorũ de vniuerſitate. modò vbi agitur de intereſſe ſingulorum, maior pars vniuerſitatis nihil poteſt conſtituere in præiudicium aliorum nõ conſentiẽtium. Imò in actu communi pluribus, vt ſingulis, melior videtur conditio prohibentis. l. Sabinus. ff. communi diuidun. & quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari. regu. quod omnes. de reg. iur. lib. vj. & tradit Ioan. de Lignano inter cõſilia Bruni aſtenſis, in cõſil. 77. col. ij. in fin. Hoc ita præſuppoſito, dico, quòd aut in tali ſtatuto omnes ſubditi conſentiunt, & tunc non videtur, quòd eccleſia aut alius habẽs alia molendina poſſint conqueri: quia ſubditi deducunt in ſtatutum, quod facere poterant. Pone, quòd ſine ſtatuto ſubditi abſtinerẽt à molendinis eccleſiæ aut alterius: quæro an cogi poſſent? certè nõ: quia ex actibus voluntarijs ius in futurum cogendi non acquiritur, niſi eccleſia aut alius ius cogendi acquiſiuiſſet pacto, priuilegio, aut præſcriptione cauſata ex prohibitione contra volentes alibi molere, & patientia ſubſecuta per tempus ſufficiẽs ad præſcribendum. itaque ſi ſubditi ſine ſtatuto poterant abſtinere à molendinis eccleſiæ aut alterius: quare non eodem modo poterunt ſe
30 obligare, vt in eis nõ molãt? Sicut † dicimus, quòd ſimoniæ vitium nõ committitur, quando id in pactũ deducitur, quod iure cõmuni conceditur. glo. & Docto. in c. cùm M. in verſ. percipe-

ret.de conſtitutio.glo.& Docto.in c.ſignificaſti.de electio.& in c.ad audientiã.ij.de reſcrip.Old.in conſ.275.q.col.ij. poſt med. verſ.circa ſeptimum.Dec.in conſil.118.col.ij.ante fin. Et ſi diceres,iſtud non procedit,quãdo aliter exprimitur in pacto, quam inſit de iure cõmuni.Abb.in c.quãto.col.iij.de iudi.& in c.quę relam.de ſimo.Sed hìc videtur fieri ſtatutũ aliter,quã eſſet per-
31 miſſum de iure cõmuni. Quia de iure communi † licèt ſubditi nõ tenerentur accedere ad molendina alterius: poterãt tamen accedere,ſi volebant.& hìc ſe obligant ad nõ accedẽdũ. Reſpõdeo,quòd etiam de iure cõmuni eſt licitũ vnicuiq; facere,quod ſibi proſit:licèt illud alteri noceat, modò non fiat nocendi animo. Concludo igitur in hac quæſtione,quòd in præiudiciũ aliquorum particulariũ ſubditorũ,& qui ſunt de corpore vniuerſitatis, onera publica pariter cũ alijs ſuſtinentiũ,non valeret ſtatutũ eiuſmodi cogens ſubditos ad molendum in molendinis
32 vniuerſitatis. Secundò,quòd † appellatione ſubditorũ,iſto caſu venit eccleſia, habens molendina in loco,& ibi ſuſtinens onera ſpiritualia. Tertiò,quòd ſi eccleſia nõ ſuſtinet onera ſpiritualia in loco,& ibi vel alibi habet molendina,& ſit eccleſia valdè diues,adeò,quòd etiam ceſſante redditu,vel aliqua eius parte eius molẽdinorum,non ob id indigebit: & ſtatutũ de quo ſuprà fiat in magnam vtilitatem reipublicæ: ita quòd appareat de bono animo ſtatuẽtium, quòd non ex cauſa cupiditatis aut auaritiæ, ſed ob bonum publicum ita agunt, ita quòd maior ſit vtilitas ſic ſtatuentium,quàm dãnum eccleſiæ inde proueniens, valeat eo caſu ſtatutũ. Quartò,quòd ſi agatur de præiudicio aliorum laicorum non ſubditorũ vniuerſitati ſtatuenti, valeat ſtatutum prædictum, modò principaliter non fiat odio aliorum habentium molendina,ſed principaliter ob bonum publicum:nõ habita ratione an alij laici ſint valdè diuites,vel non:ſed ſolùm ha-
33 bita ratione,an fiat ſtatutum animo nocendi,qui † nocẽdi animus præſumi poterit,quando vniuerſitas breue ex ea re latura ſit commodum.Nam Docto.dicunt pręſumi quid factum animo nocendi alteri, quãdo ex tali facto nulla percipitur vtilitas. Paul.de Caſt.in l.fluminum.§.ſi.ff.de damno infect. & in l. altius.C.de ſeruitu.Roma.in conſil.52.in fin.Imol.in l.ſi in meo. ff.de aqua plu.arcend.Alexand.in conſil.174.lib.ij. Iaſ.in conſil.32.in ſecundo dubio.libro primo.& in conſil.150.colum.fin. poſt medium.libr.ij. Ripa in dicta l. quominùs.columna ſexta, poſt medium.ff.de fluminib. Idem videtur dicendum,quando vtilitas modica percipitur ex tali facto: quia parum, & nihil æqui-

hil æquiparantur.l. illud.§. minus.ff.de tributor.l.minus.ff. de verbo.ſignifi.l.iij.circa princip.ff. quod cum eo.Bald.& docto. in authen.præterea. in vltim.quæſtio. C.vnde vir & vxor. Socin.in conſi.3c.col.ij.lib.iiij.Deci.in conſi.573.col.ij.circa fin.& an dicatur vtilitas magna vel parua, debet conſiderari qualitas

34 vniuerſitatis:quia vniuerſitas † dicitur ditior priuatis, ideò reſpublica ſemper dicitur eſſe ſoluendo.l.ij.ff.de fund.dot. Iaſ.in l.ſciendum.in prin.col.v.verſi.tertiò limita.ff.qui ſatiſd.cog. & dicitur vniuerſitas aut communitas de perſonis potentioribus. Anch.in conſi.vlt.col.ij.circa med.verſi.præterea conditio eccleſiæ.quod tamen eſt conſi.cuiuſdam alterius doctoris. Idem tradit Bald in conſil.315.Apparet.in fi.lib.j. vbi,quod vniuerſitas dicitur potentior vna perſona eccleſiaſtica, & cum aduocatum Taurini agerem pro republica, & vniuerſitate, Sauiliani, ſolitus erat dicere nobilis quondã Franciſcus Ferrucij,vir grauis & magnæ practicæ,ne dubitarem de honorario vnius vniuerſitatis:quia de re communi leuiter ſuccurritur vni.Itaq; abſurdum videretur,ſi vna vniuerſitas pro breui compendio vellet afficere damno grauiore aliquem priuatum.Et præmiſſa dicta & ſcripta ſint ad correctionem cuiuſuis rectiùs ſentientis.& vbi caſus accideret,plurimum poterit rectiſsimũ æqui iudicis arbitrium,qui variè conſtituere poterit ex qualitate perſonarum,rerum & temporis.

35 ¶Præmiſſa † etiam concluſio,quòd in his, quæ ſunt meræ voluntatis & facultatis, non inducitur conſuetudo aut præſcriptio,limitatur non procedere quando in eis nata eſſet & com peteret actio:quia tũc tali actioni præſcribitur:cũ omnes actiones tollantur ſpacio temporis 30.aut 40.annorum.l.ſicut. & l. omnes.C.de præſcri.30.vel 40.anno.Puta, promittit quis rem vendere quandocunque ſoluetur certa quantitas.licèt enim ſit in facultate eius,cui promiſsio facta eſt, an cogat promittẽtem ad vendendum:tamen tali facultati præſcribitur triginta annis:quia erat nata & competebat actio contra promittentem, vt venderet etiam ante oblationem pretij: licèt elidi poſſet exceptionis ope,ante ſolutionem pretij.ita Ange.in conſi.:5. Gulielmus & Franciſcus quem refert & ſequitur Feli.in c.cùm acceſsiſſent.col.12.verſi.ſecundò declaratur.de conſtitut. Brunus

36 Aſtenſis,in conſi.95.col.ij. ¶Ex qua limitatione † apertè comprobatur opi. mea contra Alex. quam poſui in conſil.meo 111. quod in cauſa propria compoſui, contra vniuerſitatem Ripæ propè cherium. Nam Alex.in cõſ.136.lib.ij.voluit,quòd foren-

ſis obligatus ad onera ex conſuetudine non præſcribat libertatem nõ ſoluendi, niſi eo modo, quo præſcribitur in actibus merè voluntarijs & facultatis. & ſic ꝙ nõ incipiat forenſis præſcribere, niſi ex eo tẽpore, quo fuerit interpellatus ad ſoluendum, & contradixerit. deinde poſt contradictionem exactum fuerit tempus legitimum ad præſcribendum cum patientia interpellantis acquieſcentis contradictioni. Nam illud dictum Alexan. apertiſsimè confunditur ex præmiſſa limitatione: licèt enim eſſet in facultate vniuerſitatis exigere onera: tamen cum tali facultate coniuncta eſt actio, competens contra forenſem ad ſolutionem ipſorum onerum: quæ actio, dicitur condictio ex lege, deſcendens ex lege tacita conſuetudinis, aut ſaltem cõpetit officium iudicis, cui etiam præſcribitur, vt ſuperiùs vidimus circa illam q. competat reſtitutio in integrum aduerſus prę̃ſcriptionem. & quod dictum Ang. ſit veriſsimum, probatur inconuincibiliter: quia aliâs ſequeretur, quòd nulli actioni præſcriberetur, cùm ſemper ſit in mera facultate creditoris, an agere velit vel non. C. vt nemo inuit. & tamen tali facultati præſcribitur. cur hoc? quia cum tali facultate coniuncta erat actio, per quam debitor ad ſoluendum aut aliud faciendum cogi poterat. ¶ Am
37 pliùs † dico, quod non ſolùm facultati præſcribitur, quando cum ea coniuncta eſt actio, ſed etiam quando ex vſu tàlis facultatis naſcitur ius deducibile in iudicium: pùta in iure adeundi. nam pendet à mera facultate, & à mero arbitrio hæredis, an velit adire, nec tale arbitrium aut talis facultas cõiunctam habet actionem aliquam: quia non poteſt hæres agere cõtra aliquem, vt adire poſsit: tamen quia aditione ſecuta naſcitur ius deducibilè in iudicium actiuè & paſsiuè: quia hæres adita hæreditate poteſt agere & cõueniri, tali facultati adeundi præſcribitur triginta annis. ita Ang. in l. pignori. ff. de pignor. in l. licèt. C. de iur. delib. & in conſi. 241. Dominus Bernardinus. col. j. Corn. in conſi. 305. col. fi. lib. iij. Deci. in l. petens. col. iij. C. de pactis. & in conſi. 164. col. fi. verſi. venio ad aliud dubium. Iaſ. in l. quandiu.
38 col. ij. circa med. ff. de acqu. hæred. Indè fit, vt mirer † modernorum nonnullos ſecutos fuiſſe dictum illud Alex. in d. conſi. 136. lib. ij. quod ſecutus fuit Curt. Iuni. in conſi. 60. col. pe. verſ. procedit etiam alia ſolutio. Alex. in cõſi. 21. col. ij. poſt med. potuiſſent moder. allegare Bald. in l. malè agitur. col. iij. verſ. per quas leges dicunt. C. de præſcript. 30. vel 40. anno. vbi ſi dominus ſtetit per centum annos, quòd non impoſuit aliqua ſeruitia vaſallo, vel non petijt homagium, nõ ob id præſcribit vaſallus libertatem: quia

bertatem:quia nunquàm habuit aliquam poſſeſsionem liberta tis,antequàm fuerit requiſitus,& cõtradixerit. ſed dictum hoc Bald.nihil obſtat.quia loquitur in vaſallo,qui nunquàm interuertit poſſeſsionem domino ſuper feudo.nimirùm,ſi non pręſcribit poſſeſsione ciuili ſemper remanente apud dominum directum feudi,ob id contra poſsidentem ciuiliter nunquã præſcribitur,niſi poſſeſsio interuertatur.d.l.malè agitur.ſecus in dicto Alex.vbi nulla cadit poſſeſsio ciuilis conſeruatiua iuris, & vbi vniuerſitas fuiſſet in poſſeſsione ciuili, illa mittitur per negligentiam & obliuionem longi temporis:iuxta nota.in l.j.C. de ſeru.fugit.ſic quod ſaltem poſt decem annos incipit præſcriptio currere,vt ſuprà dictum fuit.& aliâs illud dictum Alexan. fuit contra me allegatum in publico iudicio:ſed omnes aduocati,qui præſentes aderant,riſum dederunt.Puto igitur dictum illud Alex.oppidò quàm falſiſsimum in iure.& contra illud dictum tenuit idemmet Alex.ſibi contrarius in conſi.30.col.pen. in v.dubio,lib.v.vbi voluit,quòd ſufficiat ceſſatio ſolutiõis per 40.annos,ſi durante dicto tempore factæ fuerint impoſitiones collectarum,& ſolutum non fuerit.& ſic ſolũ conſiderat Alex. an euenerit caſus ſolutionis collectarum:quia ab eo tempore incipit præſcriptio currere.& illud conſi.Alex.refert & ſequitur Iaſ.in conſi.210.in fi.lib.ij.in conſi.25.col.ij.in fi.lib.iij. & in conſi.101.col.fin.lib.iiij. Addo vltra Iaſ.eundem Alex.ſibi contrarium inter conſilia Calcanei in conſi.49.col.ij.vbi voluit, ꝙ præſcriptio inducitur contra præſtationem honorantię per ceſſationem ſoluendi ſpatio 30.annorum. ¶ Ex præmiſſa etiã declaratione & limitatione infertur malè fuiſſe locutum Abb. in d.conſi.101.col.iij.poſt med.verſi.quinimò poſſet attentari.lib. j.quod eſt repetitum in conſi.57.lib.ij.quia in caſu Abb.cum facultate coniuncta erat actio, ob id bene fecit, dum ita locutus eſt ſub dubio fortè.

59 ¶Limitatur † etiam præmiſſa cõcluſio,quòd præſcriptio non currit in his, quæ competunt iure facultatis: vt non procedat interueniente aliquo opere hominis.Puta,licèt aqua ſcaturiens in fundo meo fluxerit in fundũ vicini per mille annos, ex hoc non dicitur acquiſitum ius vicino: vt non poſsim impedire talis aquę curſum:cũ talis curſus conſiſtat in mera facultate mea: quia permiſi ita currere aquam ſcaturientem in fundo meo, ob id licitum eſt mihi quandocunq; præcidere venas talis aquę in fundo meo,& curſum aquę impedire. dict.l.Proculus.ff.de dam.infe.& d.l.ſi in meo fundo.ff.de aqua pluuia arcen. Iſtud

40 tamen nō procedit,quando aqua ita † curreret ex fundo meo per opus hominis extructum in fundo meo ob cauſam curſus talis aquæ.ex tali enim opere arguitur,quòd non iure facultatis,ſed iure ſeruitutis ita aqua curreret.Ita Pau.de Caſtr. in con ſil.243.Videtur,quòd non poſsit.circa fi.lib.ij.vbi,quòd in cur ſu naturali aquæ non poteſt cōſiderari ſeruitus: ſecus vbi interuenit opus manufactum.Idem voluit Calca.in conſi.56.col.pe. circa med.licèt Pau.non allegēt. Idem etiam voluit Bellamera in d.conſi.vij.colū.ij.vbi,quòd ex opere manufacto acquiritur ſeruitus negatiua, quando quis in flumine publico habet aliquod opus ad retinendos piſces:quia tunc poterit alios prohibere ne ibi piſcari valeant: & tamen actus piſcandi in flumine publico cōpetit iure facultatis,nec in eo procedit præſcriptio. l.fi.ff.de vſucap.& ſuprà dictum eſt. Iſtam etiam limitationem voluit Bald.in c.cùm omnes.col.ij.de conſtitu. vbi,quòd nulla ſeruitus habet cauſam naturalem:ſed aut impoſititiam,aut præſcriptam.quod Bald.dictum refert & ſequitur Iaſ.in l.j.in princip.col.18.in fi.verſi.tertiò in contrarium.ff.de acq.poſſeſ. & in dict.l.quominùs.q.28.ff.de flumin.inferens,quòd ſcolatitia aut aquarum emiſſoria nullo tempore præſcribuntur. Dum autem Bal.in ſeruitute requirit cauſam impoſititiam aut præſcriptam, ita quòd ſolus curſus naturalis non ſufficiat, cauſa impoſititia & præſcripta habetur ex tali opere manu facto. Ex quo apparet:quòd nō iure amicitiæ aut facultatis aqua currit ex ſolo cur ſu naturali, ſed interueniente facto aut opere hominis. Et ſic dupliciter poteſt præſcribi in his,quæ competunt iure facultatis. Primò,ex prohibitione,cum patientia ſubſecuta ad modum memoratum. Secundò ex conſtructione & retentione operis

41 manufacti.¶ Sed contra † præmiſſa,quòd in his, quæ competunt iure facultatis,non cadit præſcriptio,videtur facere dictū Felin.in c.cùm M.col.iiij.verſi.tertia declaratio. de conſtit.vbi, ſi quis hoſpitatus fuerit amicū per tempus,cuius initij memoria non extat in contrarium: gratis cogitur hoſpitari in futurum:& tamen talis hoſpitatio videtur conſiſtere in mera facultate hoſpitantis:vt dicit Inno.in d.cap.cùm eccleſia Sutrina.de cauſ.poſſ.& prop.& hoc dictum Felin.refert & ſequitur Socer meus Purpur.in tracta.de offi.aſſeſſo.nume.174.Reſpondeo,quod

42 Feli.non benè loquitur, ſi ita ſimpliciter † intellexit. nam vbi in iure hoſpitandi cadere poſſet præſcriptio,requireretur tempus,cuius initij memoria non extat in contrarium,cùm habeat cauſam diſcontinuam:vt not.in d.l.ſeruitutes.magna.ff.de ſeruitut.&

uitut. & tamen Innoc. & doct. dicunt, quòd in tali iure præſcriptio non cadit: niſi dicas, quòd ſufficit minus tempus propter poſſeſsionem ciuilem, quę animo retnetur continuè: vt per Barto. in l. iuſto. §. non mutat. ff. de vſuca. Secundò dico, quod docto. allegati per Feli. hoc non dicunt: imò expreſsè contrarium. nam Inno. in d.c. cùm eccleſia Suttina. loquitur non induci pręſcriptionem etiam ſi quis amicum vicibus mille fuerit hoſpitatus. idem dicit Ancha. in c. ſine poſſeſsione. col. 11. de regu. iuris. lib. vj. Dec. in d. conſ. viij. col. iij. in fi. & ſic volunt doct. quòd licèt mille annis fuerit quis amicum hoſpitatus, ſemel in anno computando. ꝓ ex hoc præſcriptio non inducatur, dum enim dicunt, ſi mille vicibus hoſpitatus quis fuerit, non dicunt continuè, quia hoc modo vnica tantũ diceretur hoſpitatio, ſed in-
43 telligunt per interualla. Debet † ergo intelligi, quod Felin. dicit, quando ex qualitate perſonarum, aut ex coniecturis poſſet apparere, quòd ex debito aut iure ſeruitutis, non ex mera gratia fieret hoſpitatio: vt quia hoſpitatus tale ius hoſpitandi peteret, tanquàm ſibi debitum: puta, ſcribendo literas, vel mittendo nuntios ad dominum domus pro parando ſuo hoſpitio vel dicendo domino domus: facias debitum tuum vt benè recipiamur, vt decet.

QVARTAE PARTIS FINIS.

QVINTA ET VLTIMA PARS TRVCTATVS de antiquitate temporis Domini Aymonis Crauettæ à Sauiliano.

*

ARGVMENTVM.

Antiquum quid dicatur in feudalibus. Et quòd illa antiquitas colligatur ex poſſeſsione prędeceſſorum. Tum feudorum quotuplex ſit qualitas. Et probandi feudi onus cui incumbat. Et probandi ratio.

SVMMARIVM.

1 *Feudum antiquum dicitur: quod ab anteceſſoribus fuit acquiſitum.*
2 *Feudum antiquum, & feudum paternum, quid differant.*
3 *Feudum nouum, quod dicatur.*
4 *Feudum in dubio an præſumatur antiquum vel nouum.*
5 *Quæſtio vbi eſt de aliqua qualitate, in qua præſens ſtatus rei non conuenit cum primo, ex præſenti non præſumitur in futurum.*
6 *Feudum antiquum vel nouum alleganti & aſſerenti, onus probandi incumbit. Limit. nume. 7,*
8 *Feudum eſſe antiquum, quomodò probabitur.*
9 *Feudalia bona de antiquo probantur, per ſolam famam in antiquis excedentibus metam centum annor.*
10 *Feudi antiqui qualitas probatur ex verbis enuntiatiuis inueſtituræ.*
11 *Feudum dignitatis, aut aliâs collatum à principe, an debeat probari per ſcripturam.*
12 *Feudi qualitas, teſtibus probari poteſt: licet ſubſtantiæ probatio requirat ſcripturam.*
13 *Feudum ſi quo caſu requirat ſcripturam ad ſui probationem, an ſufficiat præſumptiuè probare.*
14 *Feudi renouatio arguitur ex poſſeſſione antiqua rei feudalis.*

Reno-

5 *Renouatur quid faciliùs, quàm de nouo inducatur.*

6 *Feudum nouum, quando conceditur iure antiqui feudi, an adſumat naturam & qualitatem feudi antiqui.*

17 *Prælatus eccleſiæ, qui non poteſt infeudare de nouo bona eccleſiæ, ſine iuris ſolennitatibus, nõ poteſt inueſtire de nouo feudo, iure antiqui feudi. Secùs, ſi inueſtitura ſit de antiquo. nu. 18.*

19 *Feudo probando verbis enuntiatiuis non creditur eius, qui de feudo liberè diſponere non poteſt.*

20 *Feudum nouum licèt concedatur iure antiqui feudi, ab eo, qui liberè de feudo diſponere poteſt, non tamen tranſit feudum, niſi ad comprehenſos in inueſtitura.*

21 *Feudum antiquum ſi renouetur vaſallo, an deſinat eſſe antiquum. & numer. 22. 25. 26.*

23 *Feudum efficitur nouum ex mutatione formæ inueſtituræ. Quod qualiter accipiendum, vide numer. 24.*

27 *Feudum nouum cõſideratur, reſpectu noui domini à primo cauſam non habentis.*

IAM vidimus quid dicatur de antiquo in materia probationis: in materia pręſumendæ ſolennitatis extrinſecę: in actis iudicialibus & extraiudicialibus: in materia conſuetudinis, & præſcriptionis. Reſtat, vt vi-
1 deamus, quid † dicatur de antiquo in materia feudali. & ſic quod dicatur feudum antiquũ. Feudum antiquũ dicitur quod ab anteceſſoribus fuit acquiſitum. glo. in c. j. in verſ. inueſtire. de ſucceſſ. feudi. no. in c. de natu. ſucceſſ. in feud. in c. j. de gradibus ſucceſſ. in feud. quæ rubrica habetur in tit. de ſucceſſ. fratrũ. & ſedet in croppa. cum ſimil. vt Alexan. tradit in conſ. 30. col. iij. lib. j. Deci. in conſ. 78. col. penul. in conſ. 144. col. iiij. verſ. his tamen & pluribus. & in conſ. 445. col. j. in fi. feudum etiam antiquum præſumitur propter antiquitatem poſſeſsionis, quando antiquitùs fuit poſſeſſum per prædeceſſores vaſalli. Alex. in conſ. 15. col. iij. lib. v. Soci. in conſ. 66. col. v. ante med. lib. iij. vbi, quando pater diu poſſedit aliqua bona, deinde filij reperiuntur inueſtiti de eiſdem bo-
2 nis, præſumitur feudum paternum, non nouum. Sed † quæro hîc, quæ ſit differentia inter feudum antiquum & paternum: quia doct. promiſcuè iſtis vtũtur. Dic quòd feudum paternum dicitur, quod eſt acquiſitum ab aliquo ſuperiore, aut aſcendente vſque ad quartum gradum. & ſic quinque perſonę continen

tur,pater,auus,proauus,abauus & attauus.Iacob.Alua.in c.j.§. hoc quoque.col.ij.in quinto notab.de ſucceſſ.feudi.poſt Bald. ibi in fin.& idem Aluaro.in prælud.feudo.in ſexta diuiſione. Ab illis autẽ perſonis ſupradicitur antiquum: vt habetur per Bald.& Aluaro.in dict.§.hoc quoque.tradit Alexan.in conſi. 26.col.iij.verſ.& per prædicta patet etiam non obſtare.libr.v. Deci.in conſ.208.col.iij.verſic.ſed tamen prædictis non obſtan tibus. Iaſ.in vſibus feudorũ,colum.25.verſicu. tertia concluſio.

3 nu.83.Ex præmiſsis † ſatis poteſt colligi,quod dicatur feudum nouum,illud videlicet,quòd non eſt antiquum & paternum, & in quo non habet quis cauſam ab alio. Oldra. in conſil.178. Quidam nobilis Veronenſis.in conſil.31.col.ij. verſicu. ſecundò hoc probatur.Crotus in l.iiij.§.Cato.col.39.poſt med.verſi. notate etiam pro complemento.ff.de verbor.obliga. Si autem filius habet feudum à patre,vel ab alio aſcendente,dicitur feudum paternum vel antiquum, ſecundum memoratam diſtinctionem.Iaſ.in vſibus feud.col.25.verſic.tertia diuiſio.num. 83. vel dicitur feudum nouum,de nouo acquiſitum, quod habuit initium in perſona primi inueſtiti.c.j. in verſicu. nodam inueſtituram,quo teſtes ſunt neceſſarij. Iaſ.in dict.verſ.tertia diuiſio.& in conſil.64.col.ij.libr. iij.Curtius iunior,in tracta.feud. in prima parte.q.viij.

4 ¶ Secundò quæro † an feudũ in dubio præſumatur antiquum, vel nouum:Bald.in c.j.in princip.ſi de feudo fuerit controuer. inter dominum & agna.quod in dubio præſumitur antiquum. Ita Bald.refert & ſequitur Decius in conſ.252.col.iiij.poſt medium.in conſ.269.col.ij.& in dict.conſil.445.col.ij. in princip. vbi etiam allegat Alexand.in dict.conſi.15.col.pen.lib.v.Idem tenet Iaſ.in conſ.114.col.ij.in fin.lib.j.Contrarium quòd imò feudum præſumatur nouum non antiquum,tenet Iaſ.ſibi con trarius,in conſil.24.col.iiij.circa med.lib.iij.vbi,quòd feudum præſumitur nouum: quia nõ præſumitur fuiſſe aliud feudum, cũ res quælibet libera præſumatur.& iſta ratio Iaſ.videtur com

5 probari:quia † quãdo quærimus de aliqua qualitate,in qua præſens ſtatus rei non concordat cum primo ſtatu rei, ex præſenti non præſumitur in præteritũ.Oldra.Nicol.de Neapo.& Bald. in l.j.§.ſi magiſtratus.ff.de magiſtra.conue.Bald.in l.ex perſona.C.de proba.in conſil.351.col.j. Alexand.in conſil.75.col fin. in conſil.92.col.v.lib.v.in conſil.81.col.ij.& in conſi.191.in princip.lib.vij. Areti.in conſ.15.col.ij.in conſil.66.col.vj.verſi.quod autem non probent. ſed primus ſtatus rei repugnat cum præſenti:quia

ſenti:quia ab initio omnia bona erant libera. ob id non ſequitur:res hodie eſt feudalis: ergo in præteritum talis fuit. & hoc
6 fundamētum fortiter vrget. Quid dicendum? † Aduerte:quia Bald.& Alexan.allegati per Decium non ita ſimpliciter aut generaliter loquuntur,prout Decius eos allegat, quod feudū prę ſumatur antiquum.ſed dicunt,quòd præſumitur antiquum ratione antiquæ poſſeſsionis. Ideò vera reſolutio eſt, quòd ſemper agenti & alleganti feudum eſſe nouum, vel antiquum, incumbit onus probandi,ob id,ſi vaſallus ſit in poſſeſsione feudi & dominus agat contra eum,dicēs feudum eſſe nouum domino agenti incumbit onus probandi,quod ſit nouū. Si verò dominus ſit in poſſeſsione rei,& vaſallus agens contra eum, dicat feudum eſſe antiquum, ipſi vaſallo incumbit onus probandi, quòd ſit antiquū: quia præſumptio iuris eſt pro poſſeſſore. ita Iacob.de Beluiſ.in cap.j.de gradi.ſucceſ.in feud.quæ rubric.eſt in titu.de ſucceſ.fratium.ſequitur Alexan.in conſi.x.col.ij.lib. iij.idem tradit Paul.de Caſt.in conſ.44. Circa præſentē caſum notandum eſt.col.ij.verſ.ſi verò nō conſtaret.in conſ.279. Viſa petitione.col.ij.verſ.ſed in contrarium.libr.ij.Curtius ſenior in conſ.49.col.iij.in conſ.50.col.viij.Crotus in l. re coniuncti. col. fi.circa med.ff.de legat.iij.Curtius iunior in tracta.feud. in prima parte,quæſtio.viij.col.v.ante med.verſic.illud tamen,quod dixi.Iſtud tamen dupliciter limitat Curtius ſenior in d. conſil.
7 50.col.38.Primò,vt † non procedat quādo poſſeſsio feudi eſſet vitioſa.Secundò,niſi etiam agens eſſet in poſſeſsione.
8 ¶ Tertiò quærò, † dictū eſt,quòd vaſallus agens contra dominum poſſeſſorem,& dicens feudum eſſe antiquum,tenetur illud probare,quomodò probabitur feudum eſſe antiquum?Reſpondeo,quòd ex antiqua poſſeſsione,quando bona antiquitùs poſſeſſa ſunt tanquā feudalia & ita procedat dictum Bald. in d.c.j.in princ.ſi de feu.ſuer.controuer.inter domin.& agna. & Alexā.in d.conſ.15.col pen.lib.v.& tradit idem Bald.in conſil.351.In bonis feudalibus.col.ij.verſ.tertia maneries.lib.j.&in conſ.310.col.ij.circa med.lib.iij.Similiter probatur feudum antiquum,per antiquam inueſtituram:quia aliæ ſequentes inueſtituræ præſumūtur factæ ſequēdo formā antiquæ inueſtiturę.
9 ita Paul.de Caſtr.in d.conſi.44.col.ij.lib.ij. ¶ Similiter † bona eſſe feudalia & de feudo antiquo probatur per ſolam famā in antiquis excedētibus metā centum annorū. Alexan.in conſ.15. col.j.lib.v.Dec.in cōſ.269.col.ij.& ſi dominiū probatur per ſolam famā in antiquis,vt abundè vidimus in prima parte:quāto

fortiùs qualitas feudi, an ſit antiquum vel nouum: cùm faciliùs probetur qualitas, quã ſubſtantia. gl. in l. talis ſcriptura. §. fi. in glo. fi. in fi. ff. de leg. j. & ita arguit Soci. in conſ. 166. col. v. lib. ij.
10 ¶ Similiter † qualitas feudi antiqui ex verbis enuntiatiuis inueſtituræ, in quibus enũtiatur & dicitur feudum eſſe de antiquo. Alexan. in d. conſ. 15. col. ij. lib. v. quod tamen intelligẽdum eſt ſecundum ea, quæ latè ſuprà diximus de verbis enuntiatiuis in
11 prima parte huius tracta. Sed hìc † aduertendum, dum dicitur feudum præſumi antiquum ratione antiquæ poſſeſsiõis, & ſic volunt Doctor. ſufficere probari antiquam poſſeſsionem feudi ſed in contrarium facit Bald. in d. conſil. 351. col. ij. poſt med. in conſil. ſequen. lib. j. vbi voluit, quòd feudum dignitatis, aut habitum à principe, debet probari per ſcripturam. Ita limitando text. in c. j. ſi de inueſti. inter domi. & vaſal. lis oriatur. & in c. j. quot teſtes ſint neceſſarij ad nouam inueſtit. prob. Solutio. poteſt dici, quòd dictũ Bald. lege non probatur, & quòd noſtrum non eſt legem naturalem reſtringere. l. de pretio. ff. de publicia. & quòd in feudo non requiratur ſcriptura, tradit Iaſ. in l. j. col. xj. verſi. aliam differentiam. & col. 15. in fi. verſ. an autem in con tractu feudi. C. de iure emphyteutic. allegat Bald. in rubr. C. de conditio. ex leg. colum. final. quòd dictum reputat Iaſo. ſingu.
12 Secundò † reſpondeo, quòd dictum Bald. poſſet fortè procedere, quando feudum in totum negaretur: quià negaretur rem eſſe feudalem, ſed hìc non negatur rem eſſe feudalem: ſed quæſtio ſolùm eſt de qualitate feudi, an ſit nouum vel antiquum. quo caſu qualitas teſtibus probari poteſt: licèt probatio ſubſtantiæ requirat ſcripturam. cap. auditis. vbi Abbas. in ſecundo notab. de reſtitutio. in integrum. Deci. in c. paſtoralis. col. iij. de reſcript. habetur in l. certi conditio. §. quoniam. ff. ſi
13 certum petatur. Tertiò † reſpondeo, quòd etiam in caſibus in quibus requiritur ſcriptura, ſufficit illud probari prẽſumptiuè: quia iuris præſumptio, dicitur probatio liquidiſsima. ita in terminis tradit Bald. in conſil. 116. Columbinus. col. ij. lib. j. in conſil. 14. Subtiliter. libr. iiij. & in conſil. 511. Quidam prælatus. col. ij. poſt medium. verſic. prætereà probatio. lib. v. vbi licèt ad probationem emphyteuſis requiratur ſcriptura: tamen ſi quis ſoluit penſionẽ tanquàm emphyteuta longiſsimo tẽpore, præſumitur titulus emphyteuſis, & talis titulus habetur pro ſcriptura. & in feudo eſt text. in c. ſi quis per triginta. in tit. ſi de feud. fuerit controuerſia inter dominum & agnat. & quod ſufficiat probatio per præſumptionem, vbi ſcriptura requiritur, voluit

Bald. in

Bald.in l.j.col.v.C.de fideicommiſſ.ſequitur Alexand. in conſil.126.col.ij.poſt medium.verſicu.Fortificantur prędicta.lib. vj.Deci.in rubric.extrà de probatio.col.17.in fin.verſi. & adeò hæc procedunt.& in conſil.54.colum.final. verſicu. nam ſolet dici.Ideò probata poſſeſsione feudi per tẽpus antiquũ,etiam prædeceſſorum, præſumetur feudum antiquũ,etiam ſine alia

14 ſcriptura. Et ex præmiſsis † apparet, quòd nimis generaliter locutus eſt Roma.in conſ.103. col.ij. verſic.his ergo veris exiſtentibus,vbi quòd contractus emphyteuſis nõ poteſt dici tacitè renouatus,ex quo ad eius probationẽ ſcriptura requiritur per l. item quæritur.§.qui impleto.ſecundũ vnum intellectũ Bald.ff.locat.quod etiam voluit Alexã.in conſ.17.col.iij.verſ. ſecũdò principaliter. lib.iiij.& in conſi.76.col.j.verſic.ſed præmiſsis.lib.v.Deci.in conſ.328.in princ.Iaſon in l.j.col.15.verſic. item per prædictam communem. C. de iure emphyteu. Nam iſtud debet intelligi, quòd non inducitur renouatio tacitè ex modico tempore: ſed vbi interuenit tempus longiſsimum, ſecùs eſt.quia ex poſſeſsione antiqua rei feudalis aut emphyteuticæ, arguitur titulus feudi, vel emphyteuſis etiam de nouo: à

15 fortiori arguetur renouatio:cũ † faciliùs quid renouetur, quã de nouo inducatur. Alexander in conſil.128.col.fina.libr.vj. vbi poſt Doctor.per eum allegat. tenet, quòd faciliùs præſumitur renouatum mandatum procuratoris reuocati, quando dominus patitur eum exercere actum procuratoris, quàm inducatur mandatum de nouo.& iſtud nota.quia valdè ſingular.

¶ Quartò quæro,an feudum probetur antiquum ex vnica inueſtitura,in qua feudum nouum conceditur,iure antiqui feu-

16 di?ſeu meliùs † quæro,an quando feudum nouum conceditur iure antiqui feudi, aſſumat naturam & qualitates feudi antiqui?Oldrad.in dict.conſi.178.Quidam nobilis.ante finẽ.quòd iſta verba,iure antiqui feudi,facti veritatem nõ immutant:per l.ſi fortè.ff.de caſtrenſi pecul.l.ſi donatione.C.de collation. ſequitur Iaſ.in conſil. 57. col.v.libr.j.in conſil.152.col.j.& ij. & in conſil.180.col.vj.libr.ij.Contrarium,quòd imò per talia verba feudum nouum aſſumat naturam antiqui feudi, tenet Baldus in c.j.in princip.de alienatio.feudi pater.in c.j.an agnatus, vel filius.ſequitur Alexand.in conſil.36.col.iij. verſicu. fortiùs dixit Baldus libr.j.quod eſt repetitum in conſil. ij. libr. v. tradit idem Alexander in conſil.55.colum.viij.verſicu.circa aliud dubium,quo quæritur,ſi antiquiores.libr.iiij.& hanc opinionem dicit communem Decius in conſil.194.colum.ij.ſequitur idem

Decius in conſil.185.col.v. Eandem opinionem ſequitur Iaſon ſibi contrarius,in conſ.j.colum.ij.lib.iij.& in conſil.136.col.iiij. & in tribus colum.ſequen.lib.iiij.Curtius iunior in tracta.feud. in j.parte,q.viij.colum.ij.poſt medium.vbi reſpondet ad vnum fundamentum Iaſ.in cōtrarium. Eandem opinionem teſtatur communem & ſequitur Crotus in l. ſi is, qui pro emptore.col. 23.in fin.ver.iij.& vltimò inducitur.ff.de vſucapio.& in l.re coniuncti.col.antepenult.q.26.ff.de leg.iij.Eandem opinionem ſequitur Ripa in l.j.col.ij.poſt medium.ff.de leg.j.modò ſi in cōceſsione feudi,ſint verba vniuerſalia,quòd ſapiat naturam antiqui feudi, ſeu quòd concedatur iure antiqui feudi in omnibus & per omnia:allegat Soci.in conſil.165 col.vj.verſ.vj. corroboratur.lib.ij. Addo eundem Soci.in conſ.272.col.iij.verſ.ij. quia licèt dictis comitibus.lib.ij.ſed certè iſta vniuerſalitas verborum non habetur in conſideratione.& Doct.communiter idem volunt etiam ſine illis verbis vniuerſalibus. Tota enim vis in hoc conſiſtit,an concedens feudum nouum, poſsit mutare eius naturam,vt ſapiat naturam feudi antiqui. Planè ſi mutare nō poſ-

17 ſet,quid operabuntur verba vniuerſalia.¶ Limitatur † nūc præmiſſa cōcluſio, vt non procedat in eo,qui de feudo liberè diſponere non poteſt:puta in prælato eccleſiæ,qui non poteſt infeudare de nouo bona eccleſiæ ſine ſolennitatibus iuris:tunc enim nō poteſt inueſtire de feudo nouo iure antiqui feudi.& ita procedat dictum Oldra.in d.conſil.178.dum allegat d.l.ſi fortè.ff. de caſtren.pecul.& d.l.ſi donatione.C.de collatio.& ita Oldra. intelligit Dec.in conſil.53.col.ij.verſ.nec obſt.ſi dicatur.Oldra. etiam ita intelligit Iaſ. in conſil.j.col.iij.poſt medium.ver.eandem opinionem.libr.iij.& in conſil.136.col.v. in fi.ver. eandem opinionem.lib.iiij.Eandem limitationem tenet Paul.de Caſtr. in conſil.283.De vtroque.lib.ij. Alexā.in d.conſil.x.col.ij.lib.iij. Veronenſ.in conſil.31.col.iij.poſt mediū.Iaſ. in vſib.feu.col.26. verſic.quid autem econtrà.nume.88.& in conſil.180.colum.penulti.verſicul.iiij.reſpondetur.lib.ij. Crotus in d.l.re coniuncti. colum.penultim.in fine.Brunus Aſtenſis,in conſil.40.colum.j.

18 ¶ Iſta limitatio † ſublimitatur,vt non procedat,quādō talis inueſtitura prælati eſſet de antiquo:quia propter antiquitatē temporis ſtaretur ei. Iaſ.in vſib.feud.col.27.ver.ſubdit tamen. Brunus in dicto conſil.40. & pro hoc facit,quod ſuprà dictum eſt, feudum præſumi antiquum ratione antiquæ poſſeſsionis. Sed

19 aduertendum eſt circa iſtam † ſublimitationem: quia aliud eſt quærere,an quando enunciatur in inueſtitura feudum eſſe antiquum,cre-

tiquum, credatur verbis enuntiatiuis. Aliud, quando cõſtat feudum eſſe nouum, an poſsit concedi iure antiqui feudi, & talis conceſsio immutet naturam & qualitatem feudi. Nam quando agitur de verbis enuntiatiuis, & ſumus in eo, qui de feudo liberè diſponere non poteſt, fateor, quòd non creditur talibus verbis enuntiatiuis, niſi ſimul in antiquis. Sed ſi apparet ex verbis inueſtituræ prælati, quòd feudum verè erat nouum, dico, quòd illa verba iure antiqui feudi, etiam in antiquis, nihil agũt: quia non eſt tractandum de aliqua præſumptione, ratione antiquitatis tempore, quando apparet de veritate in contrarium: niſi eſſet præſcriptum per poſſeſſorem feudi contra eccleſiam, ſed tunc ius poſſeſſoris ſumitur ex præſcriptione, non ex enuntiatis per prælatum: & ſumus tũc in illa difficultate, an error iuris im
20 pediat præſcriptionem. ¶ Aduertendum † eſt etiam circa præmiſſa, quòd licèt feudum nouum concedatur iure antiqui feudi ab eo, qui de feudo liberè poteſt diſponere: nõ tamen tranſit feudum, niſi ad comprehenſos in inueſtitura. ideò ſi ſit hæreditarium, non admittentur agnati, niſi ſint hæredes. Socin. inter conſilia Bruni Aſtenſis, in conſil. x. colum. iiij. poſt medium. allegat Alexan. in d. conſil. x. lib. iij. vbi etiam Alexan. declarat efficaciam iſtius clauſulæ, iure antiqui feudi.
21 ¶ Quintò quæro, † ſi feudum antiquum renouatur vaſallo, an deſinat eſſe antiquum. Puta, vaſallus commiſit feloniã, ob quam meretur feudo priuari. dominus ea non obſtante renouat feudum, an dicatur feudum nouum, vel antiquum? Dic quòd non deſinit eſſe antiquũ. c. j. de vaſallo decrepi. ætatis. Bar. & Docto. in l. ſi mihi & Titio. ff. de verb. oblig. & in l. quod dicitur. j. ff. de impen. in rebus do. fac. Roma. in conſil. 315. Alexan. in d. conſil. 300, colum. iij. lib. j. quod eſt repetitum in conſil. ij. libr. v. Socin. in conſil. 100. colum. iiij. in fin. lib. iij. Dec. in l. j. in princ. col. fin. in glo. fin. ff. quod quiſque iuris, latiùs idem Dec. in d. conſil. 53. col. j. & ij. Iaſ. in d. l. ſi mihi & Titio. col. fin. & iſtud procedit ſine dubio, quãdo renouatur feudum ſub cõmemoratione antiquarum inueſtiturarũ. Areti. in d. l. ſi mihi & Titio. Brunus Aſtẽſis,
22 in conſ. 79. col. ij. ¶ Limitatur † nũc præmiſſa cõcluſio, vt nõ procedat quãdo feudũ erat omninò extinctũ: quia vaſallus priuatus eſſet feudo ipſo iure, ita ꝙ alia ſentẽtia priuatiõis neceſſaria nõ eſſet. nã tunc ex tali renouatiõe efficitur nouũ feudũ. Bal. in c. j. §. inſuper. in fi. de prohibi. alie. feu. ꝑ Fede. Alex. in cõſ. 34. col. ij. li. v. & ꝓ hoc, ꝙ res omninò extincta, ſi renouetur, ꝙ dicatur noua, & alia res eſt, tex. in l. inter ſtipulãtẽ. §. homo liber. ver. & na-

nis.ff.de verb.oblig.in l.j.§.opus.ff.de oper.noui nuntia.tradit Dec.in d.l.j.in prin.col.fi.ff.quod quiſque iur.Iaſ.in l.ius autem ciuile.col.iij.ff.de iuſti.& iur.facit Curt.ſenior in conſil.50.col. 48.in fi.vbi,quòd ad probandum feudi nouitatem, facit interruptio ciuilis poſſeſsionis reſpectu domini,& naturalis,reſpectu vaſalli: quibus per ſpoliationem priuati fuerunt dominus & va
23 ſallus,per iura,de quibus ibi per eũ.¶ Secundò † limitatur,quando in renouatione feudi adijceretur noua forma: quia tunc ex tali additione nouæ formæ, diceretur nouum feudum. Bald. in d.c.j.§.inſuper.in fi.de prohi.alie.feudi per Fede.ex mutatione enim formæ inueſtituræ,efficitur nouum feudum.Veronen. in d.conſil.31.col.iij.Iaſ.in d.l.ſi mihi & Titio.col.fin.ff. de verborum oblig.Idem voluit Oldr.in d.conſil.178. Quidam nobilis.vbi,quòd feudum dicitur nouum ratione nouarum conuentionum.ſequitur Curt.ſenior in conſil.50.colum.48.in fin.deciſio Neapolit.deciſio.112.& deciſio.248.nu.viij. Brunus Aſtenſis,in conſil.78.colum.ij.poſt medium. & pro hoc bonus tex.in
24 d.l.ius autem ciuile.vbi Moder.ff.de iuſti.& iur.Sed † intellige iſtam limitationem, quando mutatur aut alteratur forma circa ſubſtantialia feudi:ſecus ſi circa accidẽtalia.ita Calde.in conſil.11.colum.ij.in titul.de feudis. Dicta tamen Calderin.ibi non
25 tranſeunt ſine dubio. ¶ Tertiò limitatur, niſi † feudum amiſſum per vaſallum fiſco principis fuiſſet incorporatum,aut poſſeſsio eius per dominum apprehenſa:quia tunc ſi renouetur vaſallo,dicitur nouum feudum.Bald.in l.j.q.15.ff. de rerum diuiſio.Alexand.in d.conſil.34.colum.ij.lib.v.Iaſ.in conſi.152.col.ij. circa medium.lib.ij.& in conſil.64.col.iij.ante medium.lib.iij. Gozadi. in conſil.84.colum.ij.verſicul.ij. quòd non dicatur.&
26 colum.fin.verſicul.ad tertium dico. ¶ Iſtæ tamen † tres limitationes non procederẽt,quando feudum renouaretur ſub commemoratione antiquarum inueſtiturarum,& ſub eiſdem pactis & qualitatibus:ex his,quæ ſcribit Alexan. in d.conſil.30.col.iij. verſicul.& ita etiam colligitur.lib.j.quod eſt repetitum in conſil.ij.libr.v.Areti.in d.l.ſi mihi. & Titio. Brunus Aſtenſis, in d. conſil.79.colum.ij. Non procederent etiam iſtæ limitationes, quando in renouatiõne feudi ſuperior verbo reſtituimus aut reddimus,etiam ſi ſint verba, & de nouo concedimus.Martin. laud.& Præpoſitus,in cap.j.de vaſall.decre.ætat.Curtius ſenior in conſilio 49. circa medium . & latiùs . columna 68. in fine.
27 ¶ Similiter † feudum nouum conſideratur reſpectu noui domini à primo cauſam non habentis: quia tunc videtur aliud

domi-

dominium. Curtius ſenior in dicto conſilio 50. columna 48. in fine.

¶ Alia plura ſcribi potuiſſent in materia feudi antiqui: ſed de ea habentur tractatus Moder. qui abundè & ſubtiliter ſcripſerũt, nec inſtituti mei eſt feudorum hîc ampliſsimam materiam tractare.

¶ Finem habes lector huiuſce tractatus noſtri de antiquitate temporis, quem per tempus inſanientis belli inchoatum, ſub pacis tandem conceſſæ diem, Deo iuuante, abſolutum habemus. In quo ipſo tractatu boni, ſi quid deprehenſum habeas, Deo id acceptum totum feras. Planè, ſi inuiſum aut mendoſum nactus quid fueris, hominem authorem eſſe, continuò, quæſo, in mentem veniat: itaque adeò obnoxium erroribus. Non is ſum, qui à ſententijs aut opinionibus meis non diſcedi expectem. Ad veritatis ſplendorẽ lumina omnes deflectere oportet, cuius vnius nomine, quæ ſcripta hîc notauimus, ea omnia rectiùs ſentientis iudicio ſubiecta eſſe & volo & cupio. Laus deo Chriſto redemptori noſtro, Virgini eius matri, diuo Ioanni Euangeliſtæ patrono meo, ac vniuerſæ cœleſtium Curiæ. Die 14. Octobris. 1554.

QVINTAE ET VLTIMAE PARTIS FINIS.

EIVSDEM AYMONIS CRAVETTAE EX Sauiliano, ſuper ſtatuto Ferrarienſi de indemnitatibus mulierum, Quæſtio in vtranque partem.

*

SVMMARIVM.

1 *Conſenſus requiſitus ex forma ſtatuti, an poßit præſtari per procuratorem, aut nuntium remißiuè.*

2 *Conſenſus præſtitus ex neceßitate aut forma ſtatuti, non præiudicat. nume.36.38. vbi videndum. & nume.39.*

3 *Conſenſus præſtitus ſuper actu nullo, nō præiudicat. ſed vide nume.40.*

4 *Conſentiens non obligatur ex actu, cui conſenſit. & nume.41.*

Ius ſuperueniens non confirmat contractum rei alienæ nullum, quando ex tali contractu quis non obligatur. vide nume.11.13.14.24.28.

5 *Acceſſoria reuocantur, reuocato principali. & nume.13. latiùs. nu.19.47.*

6 *Hypotheca non conſiſtit ſine obligatione perſonali. vide nume.45.*

Conditio tacita intelligitur in quolibet actu, ſi actus de iure teneat.

Renuntiationes & pœnæ appoſitæ in compromiſſo, habent tacitam conditionem. ſi laudum validum ſequatur.

7 *Rati promißio, an ſit ſuperflua, & an alteret naturam principalis diſpoſitionis. nume.48.*

8 *Fauorabile an dicatur ſtatutum Ferrariæ ſub rubrica de indemnitate mulierum.*

9 *Extenſio fit in materia odioſa, quando agitur, vt obuietur fraudibus.*

10 *Impropriè & largè intelliguntur verba in materia fauorabili.*

11 *Dolus an arguatur contra eum, qui contrahit contra prohibitionem ſtatuti. nume. ibid. & 53.*

12 *Conſentiens alienationi rei, in qua ius habet, ſibi præiudicat.*

13 *Curatoris contractus non ſeruata forma iuris, nō dicitur nullus, in odium ipſius curatoris. & latiùs nume.19.20.21.28.*

15 *Intellectus ille in dubio capiendus eſt, qui conuenit rubricæ. nume.*

Admini-

16 *Adminiſtrator an teneatur ex contractu propter receptionem pretij.*
17 *Intellectus ille praualet, qui probari poteſt per alias leges aut rationes, quando lex habet varios intellectus.*
18 *Intellectus ille praeualet in quo maior eſt ratio dubitandi.*
Intellectus l. illicitè. ff. de rebus eorum. ibid. & nume. 19. vſque ad num. 29. & nume. 26.
19 *Intellectus l. ſi u. C. de praed. mino. & num. 26.*
20 *Exceptio datur, licèt actio non competat.*
22 *Facto proprio an côtraueniat maritus alienans fundû dotalem nu'liter.*
23 *Euictio non debetur emptori, ſcienter ementi rem alienam, etiam reſpectu pretij: niſi aliud actum ſit.*
24 *Intellectus l ſi ſeruo. ff. qui & à quibus.*
25 *Statutum debet intelligi ſecundum ius commune, vt minùs illud corrigat, quàm ſit poßibile. & illud quod eſt de iure communi, dicitur de mente ſtatuti.*
26 *Extenſio non fit ad aliam perſonam in ſtatuto aliquem priuilegiante, quando ratio priuilegij aut fauoris in alio non militat, etiam ſi fiat actus nomine priuilegiati, quando ex tali extenſione commodum non venit ad ipſum priuilegiatum.*
27 *Reſtrictio cuiuſlibet diſpoſitionis etiam vniuerſalis, fit à ſua cauſa finali. num. 29.*
28 *Haeres non poteſt allegare turpitudinem ſuam: licèt veniat ex perſona defuncti.*
29 *Qualibet diſpoſitio debet intelligi, vt aliquid operetur, quod pulchrè exornatur.*
30 *Dolus arguitur in eo, qui venit contra fidem datam, efficitur infamis: & incidit in crimen ſtellionatus.*
Pacti nudi fidem fallere, verecundia eſt.
31 *Praeſentiae defectum ſupplet ſcriptura poſtquã peruenit ad manus eius, cui ſcribitur. & num. 55.*
32 *Deceptis ſub aliorum confidentia, ſubueniri debet.*
33 *Nullitatem allegare non poteſt, qui cauſam nullitatis praebuit.*
Obijcere quis alteri non poteſt illud, cuius cauſam praebuit.
34 *In pari culpa potior eſt conditio tractantis de damno.*
35 *In dubio iudicandum eſt contractum reuocandum, non eſſe.*
37 *Ratione legis correcta, cenſetur correcta lex, quando ratio exprimitur in lege.*
38 *Conſenſus aduocati in officio ſuo aduocatiõis, an ſibi praeiudicet. & ibidem quid, in notario conficiente inſtrumentum ſuper re, in qua ius praetendit. contra Corneum.*
39 *Adminiſtrator obligans bona propria in contractu excedit limites ſui*

officij: ideò tenetur nomine proprio. Idem, quando promittit adminiſtrator pro ſe & hæredibus ſuis: quia officium adminiſtratoris non tranſit ad hæredes.

42 *Illud inſpicitur, cuius contemplatione fit actus, non ipſe actus. In correſpectiuis vnum non poteſt eſſe ſine altero. ibid. & num. 44.*

43 *Conſentiens actui, cenſetur conſentire etiam executioni ipſius actus.*

46 *Hypothecari poſſunt bona pro obligatione alterius.*

49 *Fauorabilis dicitur diſpoſitio, fauens obſeruationi iuramenti. Per contrarium odioſa dicitur diſpoſitio, contraria ipſi iuramento.*

50 *Cauſa prohibitionis ceſſante, ceſſat prohibitio.*

51 *Statutum, dicitur ſtrictiſsimi iuris.*

52 *Extenſio non fit ceſſante identitate rationis.*

53 *Error iuris, an inducat malam fidem.*

54 *Ex culpa ſua lucrari quis non debet.*

55 *Futurum ius an remitti poſſit, pulchrè.*

DIVINO ſubſidio ex corde poſtulato: In auditorio conſilij iuſtitiæ, ſcitè latéque tractatus fuit caſus ſequens: ſuper quo & ipſe ſcribere inſtitui ob ſcribentium multitudinem & varietatẽ: non ſolùm aduocatorum, ſed etiam inter nos ipſos conſiliarios. Statuto Ferrariæ ſub rubrica, De indemnitatibus mulierũ, cauetur, quòd nulla mulier poſsit contractũ aliquem facere etiam iuratum, ſine conſenſu proximiorũ præſentium, aliâs ſi abſint, aliorũ ſequentis gradus: ſub pœna annullationis contractus ipſo iure, præſumendo iuramentum aliâs dolo aut vi extortum. Modò pater cõſenſit filiæ per nuntiũ ſpecialem, quem conſenſum promiſit habere ratũ & gratũ, nec ei contrauenire obligando bona propria. Deinde filia, quæ locauerat bona cõſignata in dotem, ad formam l. vbi adhuc. C. de iur. dot. per quinquẽnium cum prædicto conſenſu patris, deceſsit: cui pater ſucceſsit nobilis dominus Thomas Caualarini, ciuis Mutinenſis. Idem pater mortua filia tanquàm eius hæres, egit ad annullationem dicti contractus corã magnifico domino procuratore generali Illuſtriſsimi Ducis Ferrariæ, qui pronuntiauit contractum nullum de conſilio magnifici domini conſultoris cameræ. A qua ſententia fuit appellatũ ad excellentiã ducalem: & commiſſa cauſa memorato domino procuratori generali decidenda. tamen de conſilio alterius conſultoris, id eſt, magnifici cõſilij iuſtitię, quæritur an benè vel malè fuerit iudicatũ per primũ dominũ conſultorẽ. Videretur dicendũ prima
1 fronte, bene fuiſſe iudicatũ. Nã præſupponẽdo † citra pręiudicium veri-

cium veritatis,quòd ille conſenſus patris mulieri præſtitus fuerit per procuratorem aut nuntium:iuxta not. in c. cùm parati. de appellat.vbi Deci.Iaſ.in l.fi.in fi.C.de procura.quem tamen articulum hîc ad præſens tractare non intendo, ſi filia contrahens poterat contrauenire illi locationi inualidæ ob formam ſtatuti non ſeruatam:tantumdem videtur permittendum eius hæredi.l.ſicut.§.ſi debitori.ff.quibus mod.pign.vel hypothec. ſolui.l.hæredem.ff.de regu.iur.& quæ dixi in conſi.200. ¶Neque videtur obſtare, quòd hæres conſenſerit contractui obligando bona propria,ob id,quòd ius ſuperueniens hæredi,proficiat conductori.l.cùm vir.ff.de vſucap.cum ſimi.quia ſi hæres ab initio & de tempore cõtractus habuiſſet ius in bonis locatis

2 per talẽ conſenſum, † non ſibi præiudicaſſet,cùm fuerit præſtitus ex neceſſitate ſtatuti,nõ voluntariè.l.cùm quædã.C.de admin.tuto.per quem text.iſta in propinquo conſentiente ex forma ſtatuti,tradit Bald.in conſi.102.Punctus,ſuper quo.col.j.circa med.lib.ij..Paul.de Caſt.in conſ.219.Omnis difficultas. col. iiij.circa med.lib.j.& quod ſcribit idem Pau.de Caſtr.in conſi. 423.Quia ſcio.col.ij.poſt med.lib.j.vbi, quòd gubernator ciuitatis interponẽs decretum in tranſactione ipſius ciuitatis, non præiudicat iuri ſuo,quod habet in bonis contentis in tranſactione:quia tale decretum interponitur ex neceſſitate officij.

3 ¶Secundò conſenſus † eiuſmodi non videtur nocere, ex quo actus ſuper quo interponitur,eſt nullus. Nam creditor conſentiens alienationi pignoris,ſibi non præiudicat,quando alienatio eſt nulla.l.iiij.§.fina.l.ſi debitor.§.quæritur.& l.ſicut.§.venditionis.ff.quibus mod.pign.vel hypot.ſoluit.l.debitum. C. de remiſſio.pign.tradit Roman.in conſil.132. Vt retulit. colum.j. poſt med.Deci.in l.creditor.num.ij.ff.de regu. iuris. ſi conſentiens contractui inualido,aut ex neceſſitate,vel forma ſtatuti, non præiudicat iuri ſuo,iam competenti de tempore conſenſus:quantò minùs præiudicabit iuri de futuro, quod difficiliùs tollitur:vt habetur in l.qui Romæ.§.duo fratres. ff. de verbor. obliga & in l.j.C.de pact.

¶Tertiò,licèt pater conſentiens filiæ contrahenti ſucceſſerit ipſi filiæ:non tamen ex tali ſucceſſione videtur cõfirmari ius conductoris.ex quo per talem conſenſum pater non obligabatur

4 ex contractu,cui conſenſerat:quia † conſentiens nõ obligatur ex contractu cui conſenſit,vt ex eo poſsit conueniri:nam aliud eſt contrahere,aliud contrahenti conſentire. l.aliud.ff.de regu. iur.& ita in conſentiente,quod non obligetur ex contractu,te-

net Barto.in conſi.211.Quidam ſibi filios.col.j. Anch. in conſi. 76.per modum conſilij.in vltimo dubio. Corn.in conſi.256. libro j.modò quando ex contractu ſuper re aliena quis non obligatur, ſi contrahens ſuccedit domino,ex dominio aut iure ſu peruenienti nō confirmatur ius emptoris,aut aliâs cauſam habentis à tali hærede.text.eſt in l.ſi ſeruo.ff. qui & à quib. vbi ſi manumittens aut dans libertatem ſeruo alieno, ſuccedit domino ſerui,ex hoc non confirmatur datio libertatis: quia talis manumittens non obligabatur in aliquo ex tali manumiſsione. quem text.ad hoc citant Barto.& doct.in l. cùm vir. ff. de vſucap. Eodem modo cùm Thomas Caualarini non obligaretur ex tali conſenſu, non videtur, quòd ex ſuperueniẽtia iuris in perſona ipſius conſentientis,confirmetur vis conductoris.

5 ¶ Quartò abſurdū † videretur,quòd annullato contractu principali in perſona ipſius filiæ, conſenſus patris acceſſorius, viribus conſtaret.l.cùm principalis.ff.de regul.iur. & quod ſcribit Bald.in conſil.275.Præmiſſo ſtatuto communis Veronæ. col.j. poſt med.lib.v. vbi,quòd reuocato principali, debent reuocari omnia acceſſoria:per not.in c.ij.de prec.

¶ Quintò non videtur habenda ratio,quòd Caualarinus conſentiens cōtractui inualido obligauerit bona propria:quia cùm

6 non obligetur ex conſenſu:talis† hypotheca conſiſtere non poteſt ſine obligatione perſonali.l.ſi legati.l.contrahitur. & l.ſeq. ff.de pignor. Alex.in d.l.j.col.x.poſt med.nu.24.ff.de lega.j.& quod dicit glo. in l.fin.C.de hæred.vel actio.vendit. vbi, quòd hypotheca non poteſt cedi ſine principali.

¶ Sextò,in iſta promiſsione rati & hypothecæ bonorum, videtur ineſſe tacita conditio,ſi actus de iure teneat: quia verba debent intelligi de actu valido & effectum habente.l.iij.§.hec verba.ff.quod quiſque iuris.ideò clauſulæ renuntiationum appoſitæ in compromiſſo,recipiunt conditionem tacitam: ſi compromiſſum ſortiatur effectum.Bald.in l.ſi diuerſa.C. de tranſa. Alexand.in conſi.22.lib.j.Similiter pœna adiecta compromiſſo recipit conditionem:ſi laudum ſequatur validum. l.licèt.§.ſi ſeruus.vbi.Barto.ff.de pecul.l.apud Celſum. §. item quæritur. j.cum glo.j.ff.de exceptio.doli.Curtius ſenior in conſil.53. colum.penult.in prin. Et in terminis conſenſus, quòd recipiat tacitam conditionem,ſi actus ſit validus, dictum eſt ſuprà in ſecundo argumento,vbi allegata ſunt plura iura.& eadem ratione dicendum eſt in promiſsione rati,quòd recipiat tacitā conditionē validitatis actus, ſi valeat actus, ſuper quo de rato cautum eſt

tum eſt aut promiſſum.& faciunt not.per Socin. in conſil.215. in fi.lib.ij.

7 ¶Septimò non videtur obſtare † promiſsio rati ipſius Caualari ni:quia videtur ſuperflua.vt per Alex.& Iaſo.in l.ſi procurator. C.de procur.Rurſus talis promiſsio de rato,non videtur augere nec alterare naturam obligationis.clem.j.de præben. & not. Dec.in terminis iſtius promiſsionis.in conſi.ij.in fin.

8 ¶Octauò † ſtatutum Ferrariæ de indemnitatibus mulierum,videtur fauorabile,editum in fauorem mulierum contra doloſos & fraudatores,ne mulieres imbecillioris cõſilij decipiantur. Nam diſpoſitio quæ fit ad obuiandnm fraudibus,dicitur fauorabilis,& latè debet interpretari.l.j.§.pecuniam.ff. de calumn. l.ſed & Iulianus.in princip.§.mutui datio.ff.ad macedon. cap.
9 quantò.de priuile.Imò † etiam in materia odioſa,fit extenſio, quando agitur vt obuiam eatur fraudibus.cap.ſi ciuitas. de ſent.excommu.lib.vj.glo.fi.in cap. quanquàm.de vſur. libr.vj. Deci.in conſi.398.in fin.& dicit Bald.in conſi.184. Municipali. colum.ij.in fi.lib.v.quòd ſtatutum factum ad obuiandum fraudibus,dicitur bonum & æquum.& quòd tale ſtatutum factum ad obuiandum fraudibus,dicatur fauorabile: tradit Aretin.in conſi.ij.colum.penul.verſi.Ad ſecundum reſpondeo. Socin. in conſi.77.colum.vj.in fin.& ſequen.& in conſi.80.colum. pen. in fin.verſi.nec obſtat ſeptimum.lib.j.Corne.in conſil. 186. col. viij.in fin.verſic.nec obſtat ſeptimum argumentum.lib.ij. ergo tanquàm fauorabile tale ſtatutum Ferrariæ latè debbet intelligi,vt comprehendat non ſolum obligationem perſonalem mulieris,ſed etiam acceſſoriam:quia fauorabilia ſunt extendenda. l.cùm quidam.ff.de libe.& poſthu.reg.odia.de regu.iur.lib. vj.
10 & adeò † fit lata interpretatio in materia fauorabili, vt verba ſumantur largè.c.fin.de præben.iuncto c.pen.de verbo.ſignifi. per quæ duo iura ita dicit Calder.in conſi.29.in titu. de regul.

¶Nonò,maximè videntur præmiſſa procedere contra ipſum dominum Antonellum Vechium,qui contraxit contra prohibitionem ſtatuti,quo caſu videtur in dolo & mala fide. regul. qui contra.de regu.iur.libr.vj.l.quemadmodum.C.de agricol. & cenſi.lib.xi.

¶Decimò,agit actor ex iure,quod ſuperuenit, & ſic ex iure de futuro,quod remiſſum dici non poteſt per ſimplicem conſenſum patris:vt plenè habetur in l.j.C.de pact.

¶Sed præmiſsis non obſtantibus,quæ verè non obſtant, contrarium puto de iure veriùs: quòd imò malè cõtra ius & æqui-

tatem fuerit iudicatum, & quòd noceat conſenſus ipſi patri.
11 Et pro fundamento præmitto, † illam concluſionem veram & indubitatam, quòd vbi faciens dolum circa rem alienam, ſibi præiudicaret ab initio, ſi ſtatim ius haberet: ſi ius ex poſt ſuperueniat, ſibi præiudicat l. ſi à Titio. ff. de rei vendica. l. ſi à Titio. ff. de except. rei. iudi. l. penu. ff. de fundo dotali. l. apud Celſum. §. ſi à Titio. ff. de exceptio. doli. d. l. cũ vir. ff. de vſucap. ſed Thomas Caualarini, ſi de tempore conſenſus ius habuiſſet in bonis locatis, ſibi præiudicaſſet: vt ſtatim probabo. ergo ius ſuperueniens eundem effectum debet operari.
¶ Quod autem Thomas Caualarini ſibi præiudicaſſet, ſi ius habuiſſet in bonis locatis de tempore conſenſus, probatur:
12 quia † conſentiens alienatiõi rei in qua ius habet, cẽſetur ius illud remittere in fauorem acquirentis ipſam rem. l. ſicut. §. venditionis. ff. quibus mod. pignus vel hyp. ſol. l. in tribus. §. pen. ff. de don. l. ſi ſeruus communis. ff. de don. inter vir. & vxor. l. apud Celſum. §. quæſitum. ff. de excep. doli. l. ſi fideiuſſor. §. pater. ff. de fideiuſſori. l. ſi fundum per fideicommiſſum. l. omnibus. §. nihil. ff. de lega. j. d. l. cùm quædam. C. de admini. tutor. l. ij. C. de remiſſi. pign. c. j. in princip. vbi Bald. colum. penul. de prohi. alie. feudi per Frede. c. j. §. preftereà. quibus mod. feu. amitta.
13 ¶ Secundò, principaliter † fundatur exceptio, & ius domini Antonelli in l. per fundum. ff. de ſeruit. ru. præ. vbi cõceſſio nulla firmatur ex iure ſuperuenienti: quia actus ab initio non erat in totum nullus: vt ibi declarat Paul. de Caſtr. & tradit Deci. in l. quod in initio. nume. ix. ff. de regu. iur. vbi, quòd ſufficit actũ valere ab initio aliquo reſpectu, vt firmetur tractu tẽporis ex iure ſuperuenienti. Sed iſte contractus locationis ab initio erat validus, ſaltem reſpectu ipſius actoris conſentientis, & bona propria obligantis: vt dicit Bald. in l. & ſi is. C. de prẹd. minor. quòd contractus principalis & acceſſorius curatoris alienantis contra prohibitionem iuris tenent in prẹiudicium & odium ipſius curatoris, licèt non in odium minoris. & quod infrà dicam de falſo procuratore ſuccedente domino, quòd actà non dicuntur nulla in præiudicium ipſius procuratoris. Itaque cùm reſpectu ipſius patris conſentientis & promittentis de rato, cũ hypotheca bonorum, teneat contractus, ne ipſe poſſit contrauenire: dico, quòd ex iure ſuperuenienti ipſi actori contractus locationis conualidatur.
14 ¶ Tertiò, fundatur † ius domini Antonelli per text. in l. illicitè. ff. de reb. eorum, ſecundum intellectum, quem tradit Bart.
ad illum

ad illum text.in l.cùm vir.ff.de vſucap.nam ibi tutor alienauerat prædium pupilli,contra iuris prohibitionem, nõ adhibitis ſolennitatibus iuris:deinde in iudicio tutelæ ſoluit pupillo ſeu adulto litis æſtimationem,per quã dominium rei venditę erat acquiſitũ ipſi tutori,volebat tutor tanquã exceptus , vendicare fundum ab emptore.dicitur quòd repellitur exceptione,& tamen ibi nõ obligatur tutor emptori ex illa alienatione: quia nihil promiſerat emptori nomine proprio:vt Barto. intelligit in d.l.cùm vir.dum allegat dictã l.illicitè. ex qua l.apparet, quòd licèt illa alienatio eſſet nulla,quò ad pupillam:non tamen erat nulla,quò ad tutorẽ alienantem.ideò licèt tutor non obligetur de euictione:quia dedit tanquã tutor:tamen ipſe factus dominus,cõtrauenire nõ poteſt,ſed exceptione repellitur: ſecũdum Bart.in d.l.cũ vir.Si tutor,qui nihil promiſit nomine proprio, repellitur exceptiõe:quid hîc dicemus in actore,qui bona propria obligauit pro obſeruantia promiſſorũ per eum, ſcilicèt de rato habendo,& non contraueniendo conſenſui?

¶ Non obſtat,quòd ideò tenetur tutor,in d.l.illicitè.quia proprio nomine ſe obligauerit:quia iſtud conſiſtit in facto , quod nõ præſumitur,niſi probetur.l.in bello.§.factę.ff.de capti.c.cũ
15 in iure peritus.de offi.deleg.cũ ſimil. Rurſus † in dubio ille intellectus capiendus eſt,qui conuenit rubricæ.l.Imperator.ff.de in diem adiectio.Ita glo.Abb.& doct.in c.bonæ.de confirma. vtili & inutili.vbi Deci.col.j.verſic.iiij.ex gloſſ.Alexan.in l.j.in iij.notab.ff.ſi cert.peta.ſed ille titulus de rebus eorum, ſub quo ſita eſt d.l.illicitè.loquitur in alienationibus,quæ fiunt per tutores aut curatores:& ſic tutorijs nominibus non quando ipſe nomine proprio ſe obligant.Ideò nõ ſine miniſterio Bart.in d. l.cũ vir.allegauit illum text.quãdo cõtrahens nõ obligatur ex actu,quẽ facit:& intelligere d.l.illicitè.quando tutor ſe obligauit nomine proprio,nihil aliud eſt,quã Bart.improbare in d. l. cùm vir.quòd ineptè allegauerit illũ text.& tamen fruſtrà hîc dicendum ſit de authoritate Bart.quãta ſit circa veros & reales intellectus legũ: & profectò neminẽ adhuc legi,qui doctri. Bart.improbet in d.l.cũ vir.circa illum articulum,ſuper quo allegatur ab eo.d.l.illicitè.Ideò temerarium admodum viſum ſit Bart.in hoc pugnare : cuius dictũ fundatur in caſu legis.ſed ex alio dico,quòd d.l.illicitè. nõ poteſt intelligi , quando tutor ſe obligauit proprio nomine:quia text.dicit,quòd tutori qui ſoluit æſtimationẽ litis,inhibetur vendicatio prædij ex æquitate. equidem ſi proprio nomine ſe adſtrinxiſſet, non ſolùm exclu-

deretur tutor ex æquitate:ſed etiam de rigore iuris.l.vendican-
16 tem.ff.de euict.¶ Nō obſtat,quòd in d.l.illicitè. ideò † tenetur tutor:quia pretium receperit.Quia reſpondeo, quòd receptio pretij operatur,quò ad eius reſtitutionem:ſed nihil facit, quò ad vnum cōtractus.& quòd receptio pretij nō habeatur in conſideratione,quò ad contractū,vt adminiſtrator teneatur : tenet Corne.in conſi.223.circa fi.lib.iij.Deci.in l.ſi inſtitorem.ff.ſi certum peta.& in conſ.510.in ij.dubio.Ripa in l.ſi ſe non obtulit. col.iij.ff.de re iudi. itaque quòd ibi tutor alienans nō poſsit cōtrauenire,non eſt,quia receperit pretiū: ſed quia facto proprio contrauenire quis nō poteſt,etiam quòd pro alio fecerit. & licèt nō teneatur,vt cōueniri poſsit:tenetur tamen,quòd ſi agat repellitur exceptione.& ita intelligit Bart.in d.l.cùm vir.& ſi velimus intelligere illum text.quòd tutor promiſerit: Dico, quòd tunc tenebitur,etiā quò ad actionē. Nam promiſsio negatiua, de nō contrauueniendo,videtur tacitè ineſſe in omni cōtractu etiam pro alio celebrato: aliâs eſſet arguere dolū in cōtrahēte. & per hoc dicūt Doct.clauſulā rati ſuperuacaneā eſſe in mandato:quia ſine ea tenetur dominus ratū habere:vt ſuprà dictū eſt. ¶Ex præmiſsis tollitur argumentū,quòd d.l.illicitè. habet varios intellectus.ob id quòd ſuper ea fundamentū fieri non poteſt.Bart in l.in ambiguo.ff.de rebus dub.quia poſito quòd,ita eſſet: tamen præualere debet intellectus Barto. quem tradit in
17 d.l.cū vir.ad d.l.illicitè.ratiōibus memoratis.Præterea, † quando lex habet varios intellectus,ille præualet,qui probari poteſt aut per alias leges,aut alias rationes. Bart.in d.l.in ambiguo.ff. de rebus dub.ſed intellectus Bart.in d.l.cùm vir.ad d. l. illicitè. probatur per aliam l.ſi ſeruo. ff. qui & à quibus. vbi faciens actum nō obligabatur.& tamen ſi contraueniat poſt ius ſuperueniens,locus eſt exceptioni cōtra eum:ſecūdum glo.ibi,vt dixi in prioribus ſcriptis.Probatur etiā ratione intellectus.Barto. ad d.l.illicitè.Nam qua ratione obligans aut contrahens nomine proprio,tenetur etiam,quò ad actionē,& ad ſeruandum contractum contra tertium:eadem ratione conſentiens nomine proprio obligari debet reſpectu exceptionis,vt ſi contraueniat ſuo conſenſui , excipi poſsit contra eum , qui conſentiens actui,licèt non obligetur,vt conueniri poſsit:obligatur tamen, vt contrauenire non poſsit.& ſi contraueniat , vt excipi poſsit
18 contra eum.Tertiò,reſpondeo † ad dictum Bart. in d.l.in ambiguo.quòd vbi lex habet varios intellectus,ille præualet,in quo eſt maior ratio dubitandi.Abb.in c.cū in iure.per illum text. in j.

notab.de

notab.de off.delegat.Dec.in l.quotiens idem ſermo.circa fin. ff.de regu.iur. & in l.illam. col.j.C.de colla.ſed intelligere d.l. illicitè.quando tutor ſe obligaſſet nomine proprio,eſſet lex de indubitabili.& de caſu claro.& eò magis eſſet de indubitabili: qui text.dicit,quòd inhibetur vendicatio prædij ex æquitate, quaſi dicat non de iuris forma, aut rigore. & ſic præſupponit text.quòd tutor non ſe obligauerit nomine proprio.quo caſu de iure videbatur admittēdus ad vendicationē prædij, ex quo vendiderat tanquàm tutor,& finita erat tutela,& ſoluerat litis æſtimationē minori.nam finito officio,adminiſtrator non tenetur.l.fi.ff.de inſtitor.Ange.in l.procurator qui pro euictiōe. col.j.ff.de procur.ſed tamen cōtrariū determinat text.de æqui tate:quia licèt vēdiderit tutor nomine alieno: tamen pugnare aut contrariari videtur æquitati naturali,quòd ipſe tutor, qui alienauit minus ſolenniter,poſsit cōtrauenire & allegare nullitatem ad vtilitatē ſuam,ex quo illa nullitas nō reſpiciebat perſonā ipſius tutoris,ſed pupilli.& ſic quatenùs attinebat ad perſonā tutoris,actus nō erat nullus: ſi autē tutor in d. l.illicitè.ſe obligaſſet nomine proprio,nō fundaret ſe text. ſuper æquitate : quia teneretur tutor & in æquitate & in rigore iuris.& ſic text. in d.l.illicitè.ſi bene cōſideratur,videtur quęſtionē iſtam omninò explicare:maximè iuncta declaratione & Doct. Bart. in d.l.cùm vir.ff.de vſucap.

19 ¶ Quartò principaliter † pro ipſo d. Antonello facit text.in l. & ſi ıs.C.de prædijs minor.vbi quādo curator diſtraxit prędiū minoris nulliter:ſi obligauit bona propria,& prædiū enunciatur emptori,cōpetit emptori hypothecaria in bonis curatoris & ſic licèt alienatio principalis ſit nulla:tamen cōſiſtit acceſſo ria,in qua nō militat ratio fauoris,propter quā cōtractus prin cipalis irritatur.nam,vt dicit gl.ibi in iij.lectio.curator eſt extra cauſam prohibitiōis:quia nō prohibētur alienari bona minoris in fauorē curatoris,ꝙ teneat obligatio bonorū curatoris,illud minorē nō onerat.& illā tertiā lect.gl.ſequūtur doct.vt ibi per Alb.vbi Albe.dicit,ꝙ nullū ſit pręiudiciū minori ex eo, ꝙ curator tenetur aut bona eius maneant hypothecata.& per illum text.dicūt doct. ꝙ annullata principali obligatiōe,nō cor ruit acceſſoria,in qua ſit diuerſa ratio ſui:in qua nō militet ratio annullationis: vt quia annulletur principale aliquo fauore ſpeciali,nō irritatur acceſſoriū,quod non ſit æquè fauorabile. tradit Alex.in l.fi.§.fi.ff.de cōdi.indeb.in addi.ad Bart. in cōſ. 59. col.fi.verſ.quoad ſecūdū.lib.j.qđ eſt repetitū in cōſ.39.li.iiij.

Itaque licèt vitietur contractus locationis, per ſtatutum in fauorem mulieris, nõ æquè vitiabitur in fauoré patris cõſentientis, & obligantis bona propria: cũ ſtatutum editũ fuerit ſolùm in fauorem mulierũ. & illa annullatio fiat iure ſpeciali, irritando etiã iuramentũ, & præſumẽdo illud dolo & metu extortũ. ¶ Neque obſtat, quòd in d.l. & ſi is. curator obligauerit ſe proprio nomine: quia text. nihil dicit de obligatione aliqua perſonali curatoris proprio nomine: ergo nec nos dicere debemus. l. ſi ſeruũ. §. non dixit prætor. ff. de acquir. hæredi. Tantùm loquitur text. de hypotheca. & ſi obligatio perſonalis interceſsiſſet, vtique ſciuiſſet text. de ea exprimere, ſicut expreſsit de hypotheca. l. Stichũ, qui meus erit. ff. de legat. j. l. vnic. §. ſin autem ad deficientis. C. de cadu. tollend. c. ad audientiã. de decimis. c. cùm in partibus. de verbo. ſignific. cũ ſimil. Imò veriſimiliùs & per priùs feciſſet text. mentionem de obligatione perſonali & principali, ſi interueniſſet, quã de hypothecaria: argu. l. prætor ait. §. quod autẽ. ff. de iniur. l. eos. C. de aquæductu. lib. xj. Secundò reſpõdeo, quòd iſte intellectus eſt diuinatiuus: ergo nõ admittendus. l. ſi putator. ff. ad leg. Aquil. c. vt noſtrũ. vt eccleſia. benefi. Rurſus per iſtum intellectũ præſumitur factum, de quo non apparet: cõtra l. in bello. §. factæ. ff. de capti. l. quæcũque. ff. de publicia. l. vni. C. de manda. princ. c. cũ in iure. de offi. deleg. nec eſt veriſimilis iſte intellectus, quòd curator ſe obligauerit: quia ſi ita eſſet, veriſimiliter de eo dictũ eſſet, vt ſuprà eſt dictũ. Ergo intellectus iſte tanquã non veriſimilis, reijci debet, ſicut dicitur in teſtibus deponẽtibus nõ veriſimilia, quòd eis nõ cre-
20 ditur. l. ob carmen. §. fin. ff. de teſtib. c. in noſtra. eod. tit. Tertiò
20 reſpondeo, poſito † citra præiudiciũ veritatis, quòd curator ibi proprio nomine ſe obligauerit. Iſtud nihil ad rem. nam obligatio perſonalis curatoris cõſideratur reſpectu actionis, vt ipſe teneatur de euictione contra tertium, ſi res euincatur per minorem: ſed reſpectu exceptionis, vt poſsit excipi cõtra ipſum curatorẽ agentem ad prædium alienatũ ad vtilitatẽ propriã ipſius curatoris, nõ èſt opus, quòd ipſe ſe obliget proprio nomine, ita Bart. in d. l. cũ vir. ff. de vſucap. vbi Bart. expreſsè voluit, quòd licèt quis nõ obligetur ex cõtractu, quẽ facit, vt quia vendiderit nomine officij, tanquã tutor vel curator: tamen reſpectu exceptionis prodeſt ſuperuenientia iuris in perſona talis cõtrahentis: per tex. in d. l. illicite. ſed hîc ſolũ agitur, vt excludatur agens per viam exceptionis, propter conſenſum ſuum, quem præſtitit cũ promiſsione de rato & obligatione bonorũ. nam quod operatur expreſſa

ratur expreſſa obligatio & promiſsio reſpectu actionis quęrendæ:hoc operatur ſimplex conſenſus reſpectu exceptionis parandæ:vt patet ex iuribus ſuprà allegatis in primo fundamẽto facto in fauorẽ d. Antonelli reſconuenti.itaque dicere, quòd in d.l.& ſi is. C.de præd.minor.ideò tenet hypotheca, & agi poteſt hypothecaria:quia curator expreſsè ſe obligauit. ſed quòd in caſu iſto nõ nocet conſenſus actori,cũ hypotheca bonorum quia ipſe non ſe obligauit,nihil aliud eſt,quã dicere non datur actio ſine obligatione expreſſa:ergo nec exceptio,quod eſt abſurdiſsimũ in iure:quia datur exceptio,licèt non cõpetat actio. l.purè.ff.de exceptio. doli.l.militis codicillis.§.veteranus.ff.de teſtam.mili.l.pen.§.fin.ff.de bono.poſſ.ſecun.tab.toto titu.ff. de condi.ob turpem cau.reg.in pari.lib.vj.Similiter pactum nudum prodeſt ad excipiendum,licèt nõ ad agendum.l.iuriſgen-
21 tium.§.igitur nuda.ff.de pact. Quartò reſpondeo, † poſito & non cõceſſo,in d.l.& ſi is.curator proprio nomine ſe obligauerit:tamen etiam principalis cõtractus alienationis prædij minoris ſine illa obligatione,curatoris acceſſoria tenet,& valet in odium ipſius curatoris:vt ipſe curator ad proprium cõmodum contrauenire nõ poſsit:ſecundum Bald.ibi vbi dicit alios velle, quòd vtrunque valeat,id eſt,principale & acceſſoriũ in pręiudicium ipſius curatoris,& licèt Bald.dicat,quòd in prima opinione poteſt ſuſtẽtari,vt valeat obligatio curatoris acceſſoria ſine principali: tamen non negat, quin etiam valeat principalis in odium ipſius cõtrahentis,vt contrauenire nõ poſsit.Imò iſtud videtur Bald. habere pro indubitato : quia tunc minùs incidit difficultatis,quòd conſiſtat acceſſoria obligatio cũ habeat principalem,cui nitatur & hæreat : ſecùs, quãdo principalis nullo modo valet:quia tunc maius cadit miraculũ, quòd conſtet acceſſoriũ ſine principali.& tamen dicit Bald.quòd licèt ſit maior difficultas firmãdi acceſſorium ſine principali: tamẽ adhuc iſtud poteſt ſuſtineri,licèt præcedens dictũ faciliùs ſuſtineatur. & hoc modo intelligendo cõcordat d.l.& ſi is.cùm d.l.illicitè. ff.de rebus eorũ. vbi apertiſsimè probatur, quòd alienatio facta per tutorem nõ ſolenniter,tenet in odium ipſius tutoris: vt ipſe contrauenire nõ poſsit. & iſta declaratio & intelligentia videtur realis,naturalis & pleniſsima æquitatis.quæ etiam non mediocriter iuuatur ex dictis infrà in octauo fundamento.

22 ¶Quintò principaliter † in fauorẽ d.Antonelli adduco,quòd poſt longam diſputationem tandem concludit Antonius de Nicellis in tracta.de concord.glo.concordia.120.numer.460.

in fine illius numeri,& numero ſequenti.vbi,quòd maritus qui alienauit fundum dotalem contra prohibitionem legis Iuliæ, poteſt contrauenire alienationi, viuente vxore, & ad commodum vxoris:ſed ea mortua,non poteſt contrauenire ad commo dum ipſius mariti.& licèt veniat tanquàm hæres,& ſic ex perſo na vxoris:tamẽ excluditur ex facto ſuo proprio. Eodem modo dicendum eſt,quòd pater qui conſenſit locationi filiæ, ea mortua non poſsit contrauenire ad vtilitatem ipſius patris, ceſſante cauſa fauoris filię.Neque obſtat,quòd maritus ipſe alienauerit:
23 † quia text.in d.l. cùm vir.ff.de vſucapio.loquitur etiam eo caſu,quo maritus alienans nõ tenetur de euictione:vt quia vendidit emptori ſcienti fundum eſſe dotalem . quo caſu non agitur de euictione,etiam reſpectu pretij, niſi aliter cautum ſit.l.ſi fundum.C.de euictio.l.ſi fratres.C.com.vtriuſq.iud.gloſſ. in c. ad audientiam.de rebus eccle.non alie.Paul.de Caſt.in l.empto rem.§.fin.in fin.ff.de actio.empti. & ſic licèt maritus non obligetur ex alienatione,quã fecit,& conſequenter ſua non interſit alienationem confirmari:tamen cõfirmatur reſpectu exceptionis,vt maritus contrauenire non poſsit.& ſi contraueniat,repellatur exceptione.& ita d.l. cùm vir.inducit Corne. in cõſ.170. col.iii.in prin.verſic.nec deciſio iſta fundatur.lib.iiij.& hoc modo cõſiderando,d.l.cùm vir.concordat cũ d.l.illicitè. vbi etiam tutor,qui non obligatur ex contractu : illi tamen contrauenire non poteſt,ad commodum ipſius tutoris.

24 ¶ Sextò , principaliter † in fauorem partis conuentæ , adduco tex.in l.ſi ſeruo.ff.qui & à quibus.iuncta gloſſ. ibi, vbi ſi manumittens ſeruum alienum,ſuccedit domino:licèt ex iure ſuperuenienti non obligetur: tamen ſi moleſtet ſeruum in libertate data,repellitur exceptione:ſecundum gloſſ.ibi.& idem tradit glo. in l.ſi ab eo.C. de libera.cau.quas glo.in effectu ſequitur Barto. in d.l.cùm vir.col.iij.dum allegat d.l. ſi ſeruo. circa illud membrum,quo quæritur de confirmatione actus ex iure ſuperueniẽti,quò ad actionem.Ergo clarè præſupponit illam legẽ non procedere reſpectu exceptionis. Rurſus Bart. in ſua diſtinctione & doctri. quando loquitur,an confirmetur ius, quò ad exceptionem,loquitur ſimpliciter,non diſtinguendo an authoris intereſſet vel non:id eſt,an author eſſet obligatus vel non,quam diſtinctionem,interſit vel non, ſolùm facit , quando quæritur de actione quærenda ex ſuperuenientia iuris . & ſic clariſsimè vult Bart. quòd vbi quæritur de excipiendo tantùm,indiſtinctè fiat confirmatio ſiue interſit authoris eam fieri , ſiue non : obligetur au-

tur author ſiue non. Idem,quòd ſuperuenientia iuris operetur confirmationem actus,quoad excipiendum,licèt author ex contractu non obligetur,nec interſit eius confirmari:tenet Pau.de Caſtr.in d.l.cùm vir.colum.ij.in fin.verſic.ſi autem non ex cauſa de præterito.ff.de vſucapio.gloſſ.etiam in d.l. ſi ſeruo.ſequitur Alber.in d.l.cùm vir.circa finem.

25 ¶Septimò conſidero, † quòd ſtatutum debet intelligi ſecundum ius commune,& vt minus illud corrigat, quàm ſit poſsibile.l.ij.C.de noxalib.capit.cùm dilectus.de conſuetud.capitul. ad audientiam.vbi Abb.& Doct.de cleri.non reſid. Nam leges communes ſe extendunt ad ſtatuta: & ideò dicitur,quòd ſtatuta recipiunt interpretationem paſsiuam à iure communi.l.j.§. lex Falcidia.vbi Bartol.& Docto.ff.ad legem Falcidiam.Barto. etiam Doct.in l.omnes populi.in tertia quæſtio. ſextæ quæſtio. principal.ff. de iuſti.& iure. & illud quod eſt de iure communi, dicitur de mente ſtatuti, quod à iure communi recipit robur. Paul.de Caſtr.in conſil.452.Viſo puncto ſuprà ſcripto.ſuper primo quæſito.colum.ij.lib.ij.Amplius ſtatutum recipit interpretationem à iure communi : licèt in materia ſtatuti ius cõmune diuerſimodè loquatur.Roman.in conſil.104. Pater reuerende. colum.ij.circa medium.verſic.ij.per id allegat glo.ſing.in c.fra-
26 ternitas.34.diſt.ſed de iure † cõmuni,quando introducitur aliqua diſpoſitio ſpecialis fauore alicuius perſonæ: talis diſpoſitio perſonam illam non egreditur,nec trahitur ad aliam perſonam eiuſmodi fauore non dignam , licèt ipſa alia perſona actum faciat nomine ipſius perſonæ priuilegiatæ.text.eſt in d.l. illicitè. ff.de reb eorum.& in d.l.& ſi is.C. de præd.minor.vbi licèt tutor contrahat nomine pupilli ſine ſolennitatibus iuris, & actus annulletur fauore pupilli aut minoris: non tamen annulletur fauore tutoris, vel curatoris, vt ipſi poſsint contrauenire ad commodum eorum proprium: quia fauor pupilli aut minoris, non reſpicit eorum adminiſtratores , ideò lex habuit pro iniquo, quòd tutor poſsit allegare nullitatem actus ad ſui commodum: licèt actum geſſerit pro alio. Ita iniquitatem in tutore contraueniente conſiderat textus in dicta l. illicitè. in fine . dum dicitur , quòd repellitur tutor ex æquitate, ergo iniquè agit contraueniendo : quia iniquitas dicitur, quod æquitati repugnat. Eodem modo dicendum eſt in ſtatuto Ferrariæ annullante contractus mulierum , non ſeruata eius forma propter fauorem ipſarum mulierum imbecillioris conſilij , quòd iſtud ſolùm intenderit obſeruari , quo-

ties agitur de commodo mulieris,non etiam egrediatur ſtatutum perſonam mulieris, vt procedat in fauorem conſentientis mulieri ita contrahenti, & promittentis de rato cum hypotheca bonorum,eo caſu,quo ex tali conſenſu,promiſsione & hypotheca bonorũ,mulieris cauſa non oneratur,nec ei præiudicium infertur. Nam in fauorem alterius perſonæ tali fauore minimè dignæ,nihil intendit ſtatutum prouidere.ſed imputandum eſt ita conſentienti,promittenti, & bona propria obliganti. ob id ſtatutum operari non debet vltra intentionem ipſorũ ſtatuentium.l.non omnis.in prin.ff.ſi cert.pet.

27 ¶ Rurſus † quælibet diſpoſitio reſtringitur à ſua cauſa finali.l. cùm pater.§.dulciſsimis.ff.de leg.ij.Bald.in conſil.209.Illa verba.libr.iij.quod procedit etiam in diſpoſitione concepta verbis vniuerſalibus, quæ nõ obſtante vniuerſitatem verborũ reſtringitur à ſua cauſa finali,quæ non adaptatur ad rem, de qua agitur. Areti.in conſil.161. Verũ eſt,quòd comicus.col.iij.poſt medium.ver.hoc præmiſſo dico indubitáter.ſed cauſa finalis ſtatuti Ferrariæ,annullantis contractum, fuit fragilitas ſexus & imbecillitas cõſilij mulieris,ergo reſtringi ſtatutum debet, vt non cõprehendat perſonam maſculi,ad quem fauor ſtatuti minimè pertinet.ſed tunc propriè cõuenit regula iuris,quòd caſus omiſſus in ſtatuto remanere debet in diſpoſitione iuris communis.l. ſi extraneus.ff.de condi.ob cauſ.l.commodiſsimè.ff. de liber.& poſthu.l.ſi cùm dotem.in prin.ff.ſolu.matri.cum ſimil.

28 ¶ Octauò principaliter adduco † quod ſcribit Ioã. And.in addi. Specul.in tit.de ſenten.prola.§.quoniam.verſ. quid ſi procurator.vbi ſi falſus procurator ſuccedit domino,non poteſt dicere ſententiam nullam:quia allegaret turpitudinem ſuã. Nec obſt. ſecundùm eum,quòd facto proprio contraueniri poteſt,quãdo eſt nullum ipſo iure. Quia reſpondet,quòd acta non ſunt nulla in præiudicium ipſius procuratoris, ſeu quo ad eum:ſed ſolùm reſpectu domini.quod dictum refert & ſequitur Iaſ. in l. iuſiurandum,quod ex conuentione.§.fi.col.pe.verſic.hinc ex prædictis.ff. de iureiuran.& licèt Ioã. And. aſsignet aliam etiam rationem, quòd procurator falſus tenetur ad intereſſe: tamen iſtud nihil obſtat, quia vbi militant in diſpoſitione plures rationes, ſatis eſt,quòd vna conſtet,licèt aliæ deficiant,aut ceſſent.l.liberorum.§.notantur.ff.de infamib.l.ſi ventri.§.in bonis.ff.de priuileg.credito.§. Affinitatis.inſtit.de nuptijs. Ideo ſatis eſt in caſu iſto, quòd contractus locationis nõ ſit nullus reſpectu patris conſentientis, promittentis de rato, & obligantis bona propria,vt ipſe

pria,vt ipſe factus hæres filiæ contrauenire non poſsit ad ſui cō modum. Rurſus,illa ratio in dicto Ioan. And. quò ideò procurator falſus & idem hæres domini contrauenire nō poſsit: quia tenetur ad intereſſe,obſtaret in caſu noſtro,quando reus cōuentus moleſtatus à tertio, vellet agere contra actorem de euictione,aut ad intereſſe, & allegaretur contra eū dictum Ioan. And. nam exciperet,quod ipſe non tenetur ad intereſſe,prout falſus procurator. At hîc ſolùm agitur de excludendo patrem agētem per exceptionem,quo caſu militat contra actorem. ratio Ioan. Andr. quod actus non eſt nullus ad præiudicium ipſius actoris. quæ ratio Ioan. Andr. optimè & appoſitiſsimè videtur conuenire cum dicto Bald. in d.l. & ſi is.C.de prædijs minor. quòd ibi illa obligatio principalis ſeu principalis contractus non eſt nullus in odium curatoris, etiā ceſſante obligatione acceſſoria: ſed quòd vtrūque valeat. & tamen conſiderando obligationē principalem ſine acceſſoria,curator ipſe non modò obligabatur nomine proprio. & tamen dicitur, quòd actus principalis non eſt nullus reſpectu ipſius curatoris, ex quo Bal. dicto apparet, quòd dictū ex prima ratione Ioan. And. efficaciſsimè facit ad deciſionem totius difficultatis. Ad quod etiam vehementiſsimè facit d.l.illicitè.vbi etiam tutor non obligabatur, nec tenebatur ad intereſſe.& tamen ipſe contrauenire non poteſt ad ſui commodum:quia quò ad eum,actus non erat nullus.

29 ¶ Nonò conſidero, † quòd diſpoſitio quælibet ita intelligi debet,vt aliquid operetur.l.ſi quando.ff.de leg.j.c.ſi Papa. de priuileg.libr.vj. quod procedit, etiam in materia ſtricta & odioſa. Calderi.in conſil.vj.in fin.in tit.qui filij ſint legiti. vbi loquitur in materia diſpenſationis. Similiter renuntiatio generalis trahitur ad caſum fortuitum,quando aliàs nihil operaretur. Bartol. in l. ſed & ſi quis.§.quæſitum. col.ij.verſ. quarta fuit opinio.ff. ſi quis cautio. Areti.in conſ.104. Breuitas.col.iij.verſ.vltimò hoc clarè patet. Curt.iun. in tract.feud. in quarta parte, q.22. imò toleratur impropriatio verborum potiùs,quàm vt illa nihil operentur.l.ſi vno.in princip.ff.locati.l.ſi olei.C.eod.titul.l. quibus diebus.§.dominus.& quod ibi Bartol.ff. de condi.& demonſt. & dixi in conſil.135.col.vij.modò iſte conſenſus patris cum promiſsione de rato & obligatione bonorum ſuorū, quid inquam omnia iſta operabuntur,niſi intelligantur in caſu, quo tractaretur de annullando contractum per ipſum patrem: & quatenus ad eum attinere poſſet: Nam reſpectu mulieris,ſi ipſa contraueniat,dicitur illa non operari:quia cōſenſus minùs legitimè præ-

ſtitus mulieri non nocet.l.quotiens.ff. qui ſatiſdar.cog.nec erat opus reſpectu mulieris, quòd pater aliquid promitteret de rato,& minus,quòd obligaret bona propria: ſed ſatis erat, quòd conſentiret ſimpliciter,vel conſtitueret nuntium ſpecialem ad conſentiendum. itaque illa promiſsio rati & hypotheca bonorum interuenerunt reſpectu perſonæ patris, vt ipſe contrauenire non poſſet, quatenus ad eũ pertinet: neq; vitiari contractus poſſet ex defectu cõſenſus ipſius patris. Ergo, vt operetur talis promiſsio rati,& hypotheca bonorum,neceſſariò dicendũ eſt, quòd pater quatenus ad eum attinebat, voluerit promittere, prout & promiſit de non contraueniendo,etiam caſu,quo mulier ipſa poſſet contrauenire. nam illa obligatio bonorum propriorum apertiſsimè arguit,quòd pater noluit ſtare in puris terminis ſimplicis cõſenſus:vt infrà dicã,reſpondẽdo ad contraria. ¶Decimò,vltra talem cõſenſum, cum promiſsione rati, & hypotheca bonorũ,cõcurrit alia promiſsio eiuſdẽ actoris in literis ſuis miſsiuis, aut eius filij & recognitis in iudicio in hæc verba. *Circa amandato,mio padre lo mutata molto voluntieri & magiormente quando intendere che voy lo tolite ma per queſto non reſtate di ſare lo inſtrumento ſopra di me ſencia altro mandato che io vi prometto chemio padre ſara quanto vorrite voy & aduiſatime che lo faro ſare.* In quo fundamento præſupponendũ eſt,quòd filius recognouit literas,& ipſe ſolus cauſam ſemper aget patre ad iudicia minimè apto, ſed domi ſemper agẽte ob corporis craſsitudinem, & negotia filij nunquam non approbante,in quibus literis miſſiuis conſidero, quòd inductus fuit dominus Antonellus ad ita contrahendum ex verbis hortatiuis & confirmatiuis ipſius ſcribentis.vt mirandum ſit,quomodò potuerit iudicium eiuſmodi inferre, & conductorem inquietare nomine illius contractus:
30 quem ad verba tam efficacia ipſius agẽtis celebrauit. Nam † in dolo videtur pars, offendendo eius fidem, & promiſsionem.l. dolus.ff. mandati.l.j.§. eſt autem apud.ff. depoſit.l.vendicantem.ff.de euictio.imò in crimen incidit ſtellionatus,fidem non ſeruans.l.Titio.ff.ad Municipal.& efficitur infamis. Bald. in l. feliciſsimam.C.de his qui à non domin.Iaſo.in l.j.§.nuntiatio. columna tertia, verſiculo quinto & vltimo.ff. de operis noui nuntiatione,ſed vltra Iaſo. quòd fidem non ſeruans, efficiatur infamis, addo text. in l. furti.§. mandati.ff. de infamibus. notat Baldus in conſilio ducenteſimononageſimoprimo. Ad euidentiam. columna penultima libro ſecundo. & quod ſcribit Bartol. iu l. pecuniæ. in fine.ff. de alimentis & cibarijs legat.& in l.

gat.& in l.ſi fideiuſſor.in fi.ff.de fideiuſſ.vbi,quòd fidem fallere,verecundum eſt:licèt pacto nudo promiſſa ſit. ideò ſi fideiuſſor repetit à principali,quod pro eo ſoluit,non poteſt imputari,cur non oppoſuit aduerſus creditorē de pacto nudo ſequitur Iaſ.in l.iuris gentium.§.ſed cùm nulla.col.iij.in tertia limitatione.ff.de pact.in l.fideicōmiſſum.ff.de condi.inde. &in l.ſi mora.col.ij. ff.de verb.obl. Addo vltra Iaſ.Abb.in cōſi.60.col.

31 j.li.j. Quid † hìc dicemus in pacto veſtito,& efficaci facto, parte præſente,propter efficaciam ſcripturæ, in qua promiſsio facta eſt?nam ſcriptura ſemper loquitur,ob id cenſetur habitum pactum cum præſente,poſtquā venit ſcriptura ad eius manus: vt habetur in l.nuda.ff.de donat.Barto.in l.cùm tabernam. §. idem quæſijt.in fi.ff.de pigno.Areti.in conſi.Si videtur dicendum.in princ.Socin.in conſi.54.in fi.lib.iii.Bald.nouel.in tracta.de dote,in ſexta parte,priuilegio.78.colum.ii.verſi. nec obſtat ratio.Barto.ob id noua quædam & prodigioſa videtur verecundia,fidem in ſcriptis datam,offendere, quā ipſam ratam & integram ſeruari æquitatis cuſtos fidelisſimus prætor mandat.in l.j.ff.de pact.

32 ¶Vndecimò,cōſidero † quòd ſubueniri volunt iura deceptis ſub aliarum confidentia.l.ſi libertus ita iurauerit. ff.de oper.liberto.l.creditor.§.Lucius.ff.mandat.c.quantō.de iureiuran.c. cùm veniſſent.de inſtitu.Planè ſi reuocatur contractus conductionis,reperitur conductor læſus ſub confidentia actoris,conſiderato tenore literarum ſcriptarum ex voluntate ipſius agentis,per filium:in quibus dicitur,ne dubitaret reus contrahere ſub verbo & fide ipſius ſcribentis.

33 ¶Duodecimò,conſidero † quòd ipſe dominus Thomas Caualarinus cauſam nullitatis (ſi qua ſit) præbuit,ſcribendo per filium literas adeò efficaces, quibus inductus fuiſſet ad contrahendum,ob id audiendus non videtur allegans ipſam nullitatem,cui cauſam dedit.l.j.§.ſi omnes.in fi.ff.de vent.inſpi.vbi ſi maritus poſt diuortium fecerit inſpici ventrem vxoris,an eſſet prægnans vel non,ſi nō inueniatur prægnans,non tenetur maritus ex tali inſpectione iniuriarum,quando mulier tali inſpectioni cauſam dedit:quia conſtante matrimonio finxiſſet ſe eſſe prægnantem. Ad idem glo.in l.j.§.fi.aliàs eſt in l.ij.in fi.glo. ff.quand.actio de pecu.eſt anna.vbi,quòd errorem alteri imputare nō poteſt,qui erroris cauſam præbuit.tradit Pau.de Caſt. in conſ.307.Videtur,quòd non retineant.col.ij.circa med. lib. ij.itaque præbuit agens cauſam nullitati, ſcribendo ad ipſum

reum, per filium: vt in fide ſua contractum iniret. ob id talem nullitatẽ iniquè modò videtur obijcere. Et quòd præbens cauſam nullitatis, eam opponere non poſsit, tradit glo. pragm. ſanctio. in titu. de elect. §. licèt dudum. in verbo canonicas. ante finem, charta 42.

34 ¶ Decimotertiò, poſito † quòd etiam reus conuentus fuerit in culpa non proſpiciendo rei ſuæ, & prouidendo, quòd contractus ſolenniter fieret. Dico quòd in pari culpa potior eſt cauſa ipſius tractantis de vitando damno. Bart. in l. cũ mulier. ff. ſolut. mat. vbi ſtante ſtatuto, ꝙ de quolibet cõtractu ſoluatur gabella, aliâs cõtractus ſit ipſo iure nullus, ſi neuter contrahentiũ ſoluat gabellam, potior eſt cauſa eius qui tractat de damno vitando. ideò alter contrahens agens de lucro, non poteſt obijcere nullitatem contractus ob gabellam non ſolutã. ſequitur Felin. in c. dilecti. col. iij. de except.

¶ Decimoquartò, licèt ex præmiſsis clariſsima videatur facta res: tamen poſito & non conceſſo, dubium dici poſſet, an iſte cõtractus poſsit reſcindi per tertiũ, qui cõſenſit cũ promiſsione rati, & obligatione bonorũ, ad vtilitatẽ ipſius tertij ceſſante cauſa & fauore mulieris, propter quã ſtatutũ eſt conditũ? Dico

35 quòd † in dubio iudicandũ eſt contractum reuocandum non eſſe. l. ſi inter virũ. vbi Soci. in iij. not. ff. de reb. dub. Fred. de Senis in conſ. 233. Caſus talis eſt, monaſterijs. col. fi. Paul. de Caſt. in conſi. 278. Paſſus iſte dubitabilis. col. fi. lib. j. Alex. in conſil. 157. col. j. lib. vij. Dec. in conſi. 168. col. ij. poſt med.

¶ Memoratis fundamẽtis ita iactis & cõfirmatis pro parte rei, ſupereſt, vt veniamus ad confutationem argumentorũ, quæ in gratiã actoris propoſita ſunt. Ad quæ reſpondeo in ſpecie. Itáq; non obſtat primũ argumentũ, ꝙ Thomas Caualarini ſibi non præiudicaſſet præſtando cõſenſum, tanquã pater ex forma, & neceſsitate ſtatuti, cauſa cognita: quia reſpondeo duobus mo-

36 dis. Primò, † ꝙ in caſu iſto non poteſt dici cõſenſus præſtitus ex forma ſtatuti, ita ꝙ cogeretur. quia ſtatutum ſolũ cogit præſentes propinquos, in loco, non etiam abſentes: vt patet ex lectura ſtatuti. ob id conſenſus in abſentia præſtitus fuit merè voluntarius, & ſic ceſſat ratio d. l. cũ quædam. C. de admin. tuto. ſuper qua ſe fundant Bald. & Paul. de Caſt. in contrariũ allegati. conſequenter ceſſat legis diſpoſitio. l. adigere. §. quãuis. ff. de iur. patron. c. cũ ceſſante. vbi latè moder. de appella. ij. de tranſa. Neo

37 phytus. 61. diſt. Imò † correcta ratione legis cenſetur correcta lex. glo. ſing. in l. j. in princi. in verb. prouidentia. ff. de legit. tut.

Salicet. in

Salicet.in auth.ingreſsi.col.j.C.de ſacroſan.eccle.cum ſimil. vt per Alex.in l.quod dicitur.ff.de verb.oblig.& iſtud ſine dubio videtur hic procedere:quia ratio neceſsitatis officij exprimitur in d.l.cùm quædam.C.de admini.tuto.quo caſu quando ratio exprimitur in lege,ea ceſſante,ceſſat lex:vt per Iaſ. in l.ſi conue
38 nerit.col.iij.ff.de re iudic.Et quod conſenſus † præſtitus ratione officij,& nomine alieno,noceat,quando voluntariè eſt præſtitus,probatur in l.ſi.ff.de inof. teſta. vbi ſi filius exhæredatus aduocauerit ſeu patrocinium aduocati præſtiterit pro legatario,cenſetur approbare teſtamentum,nec poteſt illud querelare.Ad idem tex.in c.ex literis.cũ glo.j.de tranſact.vbi qui ſcienter patrocinatur petenti rem propriã ipſius aduocati, ſibi præiudic.quæ duo iura ad hoc citat Pau.de Caſt.in conſ.314. Omiſſo primo,& ſecundo dubio.in fin.libr.ij.vbi etiam Paul.allegat Ioannem Andr.in cap.inter dilectos.in verſi. inter alios.de fide inſtrument.Ecce licèt aduocatus conſentiat pro alio,& nomine officij: tamen ſibi præiudicat. Ratio,quia licèt officium aduocati ſit publicũ,& cogatur aduocatum agere, ſeu pro alio patrocinari.l.prouidendum.C.de poſtul.tamen nõ cogitur poſtulare pro alio contra ſeipſum.itaque imputatur aduocato,cur poſtulauerit pro alio,in cauſa,in qua ipſe prætendebat intereſſe.ad idem adduco tex.in l.ex ſententia.ff.de teſtam.tute. & in l.vxori.§.j.ff.de falſis.vbi ſi notarius adſcribit ſe tutorem in teſtamento:non poteſt ſe excuſare à tutela:quia adſcribendo,conſenſiſſe videtur. quæ duo iura apertè faciunt cõtra Cor.in conſil.208.col.ij.lib.iiij.vbi voluit,quòd notarius conficiens inſtrumentũ ſuper re in qua ius habet,non præiudicat iuri ſuo. Nam non cogitur notarius recipere inſtrumentum contra ſeipſum. & in terminis de tali conſenſu præſtito ex forma ſtatuti, quòd noceat conſentienti,tradit Socin.in conſi.43.col.pen.in fin. & ſeq.lib.iiij.per glo.in d.cap.ex literis.in gloſſ.ij.de tranſact.vbi, quòd præſtans authoritatem in aliquo actu ſibi præiudicat.ſed iſtud intelligo procedere,quando non cogitur quis ad præſtationem talis conſenſus authoritatis:per ſuprà ſcripta.Secundò
39 reſpondeo,† ad argumentum,poſito non tamen cõceſſo quòd talis conſenſus patris fuiſſet neceſſarius,& quòd pater præſens conſenſiſſet ad formam ſtatuti,adhuc tamen ſibi præiudicaſſet promittendo habere ratum & gratum ipſum conſenſum, cum hypotheca bonorum ipſius patris conſentientis:quia ſtatutum ſolùm cogit ad conſentiendum pro filia: non autem ad promittendum nomine proprio obligando bona propria. Nam

obligando bona propria, excedit terminos ſui officij. text. eſt in l. & ſi is. C. de præd. min. vbi, ſi curator vendens rem adulti minùs ſolenniter, obliget bona propria pro cauſa contractus: tenet obligatio curatoris, & ex ea competit emptori hypotheca ria contra bona curatoris obligata. Et quòd gerens actum nomine alieno, teneatur nomine proprio, quãdo obligauit bona propria tradit Soci. in conſi. 100. col. ij. circa med. verſic. ſecundò, quia. lib. iij. ratio eſt, quia obligando bona propria excedit limites ſui officij: cum pro alio non teneatur quis obligare bona propria. ſicut dicitur, quando administrator promittit pro ſe & hæredibus, quòd obligatur proprio nomine: quia excedit limites officij. Barto. in l. poſt mortem. §. tutor. poſt princi. ff. quando ex fact. tuto. Bald. in l. ei, qui ſeruo. col. ij. C. quod cum eo. Anch. in conſi. 13. Verba ſtipulationis. col. ij. in fin. verſi. tertiò hoc probat. Nam officium adminiſtratoris, non tranſit ad hæredes. l. cuius bonis. ff. de curat. furi. ideò promittendo pro hæredibus, excedit limites officij. Et in terminis quod conſentiens pro alio, aut alieno nomine, ſibi præiudicet, quando non præſtat nudum miniſterium, ſed nomine proprio, quid agit: voluit Bal. in cõſi. 233. Nobilis vir. col. j. circa fi. lib. v. ſed iſte pater nõ ſtetit in finibus nudi miniſterij obligãdo bona propria.

40 ¶ Non obſtat † ſecundum argumentum, quòd actus locationis dicatur nullus ob id, quòd conſenſus nõ videtur nocere ſicut dicitur in creditore conſentiente alienationi pignoris, ꝙ ſibi non præiudicat, quando alienatio eſt nulla. Quia reſpondeo ꝙ argumentũ procedit, quando alienatio eſt nulla aliundè, quàm ex defectu cõſenſus ipſius creditoris: nimirùm, ſi nullitas contractus extenditur ad conſenſum. ſed hîc prætenditur nullitas ſolùm ex defectu conſenſus minùs legitimè præſtiti, vt adſeritur: vt quæritur an noceat conſenſus ipſi conſentienti, in cuius perſona ceſſat ratio nullitatis, poſito quòd non noceat venditori ipſius pignoris. & ſic iura in contrarium allegata, loquuntur in caſu diuerſo habente rationem diuerſam & ſeparatam. Secundò reſpondeo, quòd contraria procedunt in nudo & ſimplici conſenſu. ſed hîc adeſt obligatio nomine proprio, cùm fuerant obligata bona propria ipſius patris conſentientis. Tertiò reſpondeo, ꝑ contraria procedunt, quando principalis alienatio ſit nulla de iure cõmuni, & ordinario: ita ꝙ ratio annullationis cocernens principalem alienatiõnẽ, militat etiam in conſenſu acceſſorio. Ob id ſublato principali, tollitur & acceſſoriũ. Sed caſus noſter loquitur, quando cõtractus principalis annulla-

lis annullatur iure quodã ſpeciali,& extraordinario, introducto in fauorem ſexus muliebris imbecillis: qui fauor nõ militat in perſona patris conſentientis. Ob id annullato cõtractu principali non vitiatur conſenſus acceſſorius, in quo ratio eadem non procedit,text.eſt in d.l.& ſi is.C.de præd.min. cũ alijs ſuprà latè adductis in quarto fundamento,pro parte rei conuenti. Quartò reſpondeo,quòd contraria procedunt,quãdo actus principalis in totum eſt nullus: ſed hic contractus principalis non eſt in totum nullus,ſed ſolùm reſpectu mulieris.ſed reſpectu conſentientis,& quatenùs attinet ad eius præiudiciũ, non eſt nullus:vt in terminis not. Bald.in d.l.& ſi is. C.de præd.mino. & latiùs dixi ſuprà in ij.iiij.vij.& viij.fundamento pro parte conuenta,quæ declaratio ſumma nititur æquitate, quòd vitium nullitatis egredi non debeat perſonã mulieris:quæ ſola digna fauore aut miſeratione viſa eſt.quã ipſam æquitatem cõſiderauit in materia Iuriſconſul.in d.l.illicitè.in fi.ff.de reb.cor.

41 ¶Non obſtat † tertium argumentum,ꝙ ex tali conſenſu pater ſibi non præiudicauit:quia conſentiens contractui,non obligatur,vt poſsit conueniri ad obſeruationẽ ipſius contractus:quia argumentũ procederet,ſi cõductor conueniretur ab aliquo tertio,& vellet conductor agere contra patrem,qui cõſenſit ad defenſionem,& obſeruantiam ipſius contractus,vel ſi vellet conductor agere contra patrem conſentientem ad præſtandũ aliquid,quod in contractu promiſſum eſſet ipſi conductori. nam exciperet conſentiens:ergo nihil promiſi,ex quo conueniri poſſim,tantùm conſenſi contractui,ne impugnare poſsim, aut illi contrauenire.ſed hic non agit conductor contra patrem, vt aliquid præſtet,ſed contra patrem agentem ad irritationẽ contractus excipit:contrauenire non potes contractui,cui conſenſiſti:quia conſentiens contractui ſimpliciter, obligatur vt contractui cõtrauenire nõ poſsit:vt ſupra dictũ eſt.& ſic talis cõſenſus licèt nõ proſit contrahenti ad agendũ,prodeſt tamẽ ad excipiendũ,& repellendũ ipſum conſentientẽ,ne actũ aut contractum reuocet,cui cõſenſit:aliàs niſi excipi poſſet,nõ eſſet verũ dicere,ꝙ cõſentiens ſibi præiudicet,& ꝙ perdat iura ſua, vt ſuprà oſtendimus. Secũdò reſpondeo,ꝙ imò pater cõſentiens filiæ,& promittens habere ratũ,& gratum & dicitur obligari: quia cenſetur conueniſſe de obſeruando ipſum contractũ, cui conſenſit.l.ij.C.com.vtr.iudi.vbi ſi partes cõſentiunt ſententię inualidæ,obligantur vigore taciti pacti de nõ veniendo cõtra: imò tenentur illam ſeruare,& mandare executioni. Ita pari ra-

tione,qui conſentit contractui,cui aduerſarius etiam cõſenſit, cenſetur ſecum paciſci de obſeruando ipſum contractum, & non veniendo contrà:prout venit Caualarinus, petendo annullationem locationis.ita dicit Corn.in conſ.144. colum.iij. in fi.lib.iij.ſed vltra Corn.adduco text.vbi Bald.in l.ex ſententia.ff.de teſta.tut.vbi notarius rogatus de teſtamento, ſi ſe adſcribit tutorem in ipſo teſtamento,cenſetur ſe obligare ad ſuſcipiendum tutelam:adeò quòd non poteſt ſe excuſare. & tamen illa adſcriptio ſolũ habet vim conſenſus: quia adſcribendo conſentit,vt ibi per Alber.nam factum ipſum attribuitur teſtatori. Quid hîc dicemus,vbi vltra ſimplicem cõſenſum adeſt promiſsio de non contraueniendo cũ hypotheca bonorum ipſius conſentientis? ¶ Tertiò reſpondeo,quòd ille conſenſus & promiſsio de non contraueniendo ipſi conſenſui cũ hypotheca bonorum,non interuenit ob cauſam ipſius conſenſus tantum,& propter ſe:ſed reſpectu & contemplatione contractus locationis.itaque ſi voluit habere conſenſum ratum:ergo&cõ-
42 tractum,cuius contemplatione datur conſenſus: quia † illud inſpicitur,propter quod fit actus,non ipſe actus. l. ſi ita fuero ſtipulatus & l.cùm enim.ff.de nouatio.nam conſenſus correſpectiuatur ad contractum,& præſtatur ob cauſam ipſius contractus.ſed in correſpectiuis vnũ ſine altero eſſe nõ poteſt.l.etiã §. ex cauſa.ff.de minor.l.final.ff.de acceptila.l.clemens. §.j.ff. de hæredi.inſti. Ergo ſtante conſenſu rato,valere oportet&contractum,cuius reſpectu conſenſus adhibitus eſt. quia iſta ſunt indiuidua ſeu correſepectiua,quæ ſeparationem nõ recipiunt. Itaque ſi mulier contraueniſſet,conſenſus corrueret.ſed cũ mulier non contrauenerit,& conſentiens non poſsit contrauenire conſenſui,quem ratum habere promiſit: ergo nec contractum,quo ceſſante conſenſus præſtitus non eſſet. & niſi effectus conſenſus ei promiſsio rati cũ hypotheca bonorum trahantur ad contractum ſecutum,de nihilo operarentur, ſed fierent omnia eluſoria:cũ non fuerit adhibitus conſenſus propter ſe,
43 ſed propter contractum, & ad eius validitatem. Pro quo† adduco Bald.in l.fin.§.ſin autem.colum.ij.C.de bonis, quæ liber. vbi,quòd conſentiens actui:cenſetur conſentire executioni ipſius actus. Puta,ſi pater conſenſit dari curatorem filio, poterit curator exequi & facere,quæ pertinent ad ſuum officium,abſque alio conſenſu patris.pro quo bonus text. in l. ſi pupillorũ. §.j.ff.de rebus eorum.tradit Soc.in conſ.lxxxij.col.iij.in fi. lib. iij.vbi,quòd ſi pater conſentit dari curatorem filio,poterit curator

rator adire hæreditatem pro filio,abſque conſenſu patris: quia conſenſus præſtitus ad aliquem actum,trahitur ad omnia,quæ ſequuntur ex ipſo actu,tradit etiam Iaſ.in l.j. §. item acquirimus.col.ij. ff.de acquir.poſſeſ.ideò conſenſus præſtitus:& promiſsio de nõ contraueniendo conſenſui,trahi debet etiam ad contractum ſecutum virtute talis conſenſus:nec poteſt contraueniri contractui,quin contraueniatur conſenſui. Quartò re-
44 ſpondeo, † quòd correſpectiuorum idem eſt iudicium,& vno ſtante,conſiſtit & alterũ:contra,vno ceſſante,ceſſat & alterum: quia reſpectiua diuiſionem non recipiunt.l. etiam.§. ex cauſa. ff.de minor.l.ſi.ff.de acceptila.l.Clemens.§.j.ff.de hæred.inſti. l.filio matri.l.alumnæ.§.ſeia.ff.de adimen.lega.Freder.de Senis in conſi.237.Factũ eſt tale:Quidam nomine Thomeus.col. ij. Abb.in conſil.61.col.ij.verſ.moueor.lib.ij. Alexan. in conſil. 11.col.iij.lib.iij.ſed conſenſus Caualarini & locatio ſecuta inuicem correſpectiuantur:quia vnum fit reſpectu alterius: ergo promiſsio de nõ contraueniẽdo conſenſui, neceſſariò trahitur ad locationẽ,cuius reſpectu conſenſus eſt pręſtitus. Quintò reſpondeo,quòd ſtante tali promiſsione de habendo ratũ ipſum conſenſum, cũ obligatione bonorũ , ſi ipſe conſentiens ratum conſenſum non habeat,ſed illi contraueniat,tanquã minus legitimè præſtito,clarũ eſt,quòd conductor poſſet agere hypothecaria ad bona obligata ob intereſſe contrauentionis: quia conſenſui non ſtetur per ipſum conſentientem.d.l.& ſi is.C.de prædijs minor. aliâs de nihilo ſeruiret illa promiſsio, cũ hypotheca bonorũ,à fortiori ſi ipſe conſentiens agat contraueniendo conſenſui,repelli poterit exceptione.l.j.§.quod autem.ff.de ſuperficie.l.inuitum.§.cui damus.ff.de regul.iuris.

¶ Non obſtat quartum fundamentũ, quòd abſurdum videtur conſiſtere,conſenſum & obligationẽ acceſſoriam abſque principali:quia reſponſum abundè eſt ante in quarto, ſeptimo,octauo,& duodecimo fundamentis adductis in gratiam partis conuentæ.Ideò non repeto.

45 ¶ Non obſtat † quintum argumentũ , quòd obligatio aut hypotheca bonorũ Caualarini conſiſtere non poteſt ſine obligatione perſonali:quia reſpondeo,quòd imò obligatur Caualarinus perſonaliter ad contraueniendum per d.l.illicitè. ff. de rebus eorum,& d.l.& ſi is.C.de præd.minor. qui text. nõ poſſet efficaciùs facere:quia ibi datur hypothecaria.nec dicitur,quòd tutor ſe principaliter obligauerit, vt conueniri poſſet actione perſonali,ſed tantũ dicitur de hypothecaria:ergo excludi vide-

tur perſonalis actio.l.cũ prætor.ff.de iudi.l.maritus.C. de procura.Nititur ergo illa hypotheca obligationi perſonali,de non contraueniendo:quia tenet contractus principalis in odium ipſius curatoris,quò ad hoc,vt ipſe contrauenire non poſsit, vt ſuprà eſt dictum. Secundò reſpondeo, † quòd habet hic hypotheca principale,cui hæreat,id eſt contractum locationis: quia poteſt quis obligare bona propria, pro contractu alterius. l. ſi fundus.§.j. ff.de pignor. & licet contractus alterius ſit nullus: non tamen annullatur hypotheca acceſſoria,in qua nõ militat ratio nullitatis. d.l.& ſi is.& antè ſæpiùs eſt dictum. Ideò pro contractu filiæ potuit pater obligare bona propria.

46

¶ Non obſtat ſextum argumentũ,quòd in iſto conſenſu patris & promiſsione rati cum hypotheca bonorũ ineſſe dicatur conditio tacita,ſi cõtractus principalis teneat:quia reſpõdeo,quòd etiam cõtractus principalis tenet in odium & præiudicium ipſius patris,vt antè ſæpiùs dictum eſt in tertio fundamẽto, & in quarto,in quarta reſponſione, & etiam in octauo fundamẽto. Secundò reſpondeo,quòd licèt cõtractus principalis in totum eſſet nullus:tamen obligatio acceſſoria nõ recipit tacitam conditionem,ſi teneat principalis,ex quo in acceſſorio nõ militat ratio nullitatis,quæ in principali: ideò ſtat iſto caſu acceſſoriũ ſine principali,nec habetur relatio aliqua ad validitatẽ aut inualiditatem ipſius principalis:vt non raro ſuprà eſt dictum.

47 ¶ Non obſtat, † dictum Socin.in conſil. 215.in fin.libr.ij. quia in caſu Socin. eadem ratio erat in acceſſorio, quæ in principali.& niſi ſuccurſum eſſet obligatiõi acceſſoriæ,grauabatur principalis:nimirũ ſi à pari procedunt. At ſecùs hîc, vbi diuerſa eſt ratio principalis,& acceſſorij.& vbi conditio mulieris ne nimi mum quidẽ læditur, aut deterior fit ex validitate acceſſorij, ex quo contra mulierẽ recurſus non datur. Quod probatur in d. l.& ſi is.vbi glo.& doct.& latè iam dictum eſt.Secundò reſpondeo,quòd in caſu Socin.agebatur de vitãdo damno.hîc agens tractat de lucro,cũ iactura conductoris, qui pretium ſoluit.ob id argumentum ex aduerſo factum nihil concludit propter diuerſitatem rationis inter damnum & lucrum.l.fin. C.de codicil.cum ſimilibus.

48 ¶ Non obſtat † ſeptimum argumentũ, quòd promiſsio rati videtur ſuperflua:ſecundum Alexand.& Iaſ.in l.ſi procurator.C. de procura. Nam conſiderãda eſt ratio aſsignata per eos,quare dicatur ſuperflua:quia tacitè intelligitur,ex qua ratione retorquetur argumentum.Nam ſi mandans aut conſtituens nuntium tene-

tium tenetur ratificare geſta per eum,licèt expreſsè nõ promiſerit:quantò magis vbi expreſsè promiſit?& ſic nõ tollitur effectus promiſsionis,quominùs teneatur habere ratũ ex illa promiſsione:imò augetur.Secundò retorquetur argumentũ.nam dicit Iaſon,quòd ſi dominus promitteret habere rata legitimè geſta tantùm,non eſſet mandatũ ſufficiens: quia tenetur mandans ſimpliciter habere rata omnia geſta,non ea tantùm,quæ legitimè eſſent geſta.itaque ſatis eſt,quòd tenetur conſtituens habere ratũ.Tertiò reſpondeo,etiam retorquendo fundamentum.nam Doctor.dicunt,quòd ideò illa promiſsio rati, eſt ſuperflua:quia omninò tacitè continebatur : ergo vbi tacite non continetur,non erit ſuperflua:ſed in reſponſione dicitur, quòd iſte conſenſus patris recipit tacitam cõditionem: ſi actus tenet (quod ipſum tamen ſuprà euertimus) ergo tacitè non continebatur promiſsio rati:ergo operabitur promiſsio rati.Nõ obſtat,quòd promiſsio rati,non auget,nec alterat obligationem. Decius in conſil.ij.in fin.quia Decius vult,quòd non extendatur obligatio per talem clauſulã ad aliud,quàm contineat promiſsio.Tamen in promiſſis vult,quòd operetur,ob id,quòd teneatur cõtraueniens his,quę promiſit habere rata,ſed hic non agitur de augendo aut extẽdendo obligationẽ ad aliud, quam promiſit:ſolùm enim agitur,vt non contraueniat promittens de rato conſenſui ſuo,& licèt contractus principalis nõ valeat in præiudicium mulieris:valet tamen in præiudicium conſentientis.Si valet in eius præiudicium:ergo & clauſulę adiectæ in ſua promiſsione,ſicut in dict.l.& ſi is.C.de præd.minor.valent omnes clauſulæ adiectæ in promiſsione tutoris, aut curatoris, quò ad eius præiudicium.

49 ¶Non obſtat † octauum argumentum,quòd ſtatutum Ferrarię de indemnitatibus mulierum,videtur fauorabile,tanquàm factum ad obuiandum fraudibus: ob id quòd videatur extendendum,etiam ad conſenſum acceſſoriũ.Nam reſpondeo multipliciter.Primò,quòd iſtud procederet quando in effectu non annullaret iuramentũ per indirectum. Nam diſpoſitio fauens iuramẽto,dicitur fauorabilis,propter ſalutem animæ: ideò extenditur:vt per doctor.in authenti.ſacramenta puberum.C. ſi aduerſus venditio.Ioannes Andr.& can.in c.ex tenore.qui filij ſint legitim.Socinus in l.Marcellus.§.j.colum.ij.poſt medium. verſicul. tertium inferri poteſt. ff. ad Trebellianum. Ergo diſpoſitio contraria iuramento, dicitur odioſa: vt contrariorum eadem ſit diſciplina. l. j. ff. de his, qui ſunt ſui vel alieni iuris.

Secundò reſpondeo, quòd argumentum procederet in fauorem ipſius mulieris,cuius gratia fuit ſtatutum:nō in fauorem tertij,in quo nō militat cauſa fauoris:qua ceſſante, ceſſare debet effectus ſtatuti.l.adigere.§.quamuis.ff.de iure patro. & ceſ
50 ſante † cauſa prohibitiōis ſtatuti, ceſſat effectus prohibitionis. Oldra.in conſ.108. Titius veniens ad mortem.col.ii.circa med. & iſta reſponſio tollitur per l.illicitè.ff.de rebus eorum. & d. l. & ſi is.C.de præd.minor. Nam ius commune introducens ſolennitates in alienationibus minorum,editum eſt vt occurſum eſſet fraudibus,quæ in minores committebantur,ob id dicitur fauorabile:& tamen nō extēditur fauor ad perſonas tutorum, & curatorum,in quibus ratio fauoris ceſſat:imò ſi ad eos fieret extenſio,diceretur talis lex extendens odioſa. Tertiò reſpon-
51 deo:† quòd ſtatutum dicitur ſtrictiſsimi iuris, cuius verbis tenaciter hæredum eſt:nec illud reſtringere ſeu ampliare poſſumus. Bald.in c.i.§.j.verſ.quæro,quid de iure Lōbardo.qui feudare poſſ.in c.vnic.in fi.de feud.alie.Curtius ſenior in conſ.35. col.x.Alibi ſcribit idem Bald.in conſil. 293. Promiſsis duobus ſtatutis.col.j.lib.j.quòd ſtatuto nihil addere vel ſupplere debemus, nec recedendum eſt à forma ſtatuti. Quartò reſpondeo,
52 quòd † in caſibus,in quibus fit extenſio de caſu ad caſum, illud intelligitur ſtante identitate rationis.l.illud.in fin.ff.ad legem Aquil.l.à Titio.ff.de verbo.oblig.Sed non eſt par ratio mulieris contrahentis,& patris conſentientis : quia ſi eſſet par ratio, abſurdum eſſet,quòd validaretur contractus mulieris ex conſenſu maſculi eodem fauore digni:argu.§.item maior. inſtitu. de excuſatio.tutor.

¶ Non obſtat nouum argumentum,quòd dominus Antonellus videtur in dolo & mala fide,contrahendo contra prohibitionem ſtatuti: quia iſtud nō poteſt conſiderari reſpectu ipſius Caualarini,ad quem fauor ſtatuti non extenditur : & in cuius odium conſtat contractus:vt antè ſæpè eſt dictū.Pro quo text. in d.l.illicitè.ff.de rebus eorum.& in d.l.& ſi is.C.de præd.minor.vbi emptor non dicitur in dolo,aut in mala fide, reſpectu ipſius tutoris,vel curatoris:licèt reſpectu pupilli vel adulti contraxerit contra prohibitionem iuris. Secundò reſpondeo,quòd argumentum procederet,quando nulla fuiſſet adhibita ſolennitas ſtatuti: ſed hìc fuit adhibita. & licèt dicatur non potuiſſe adhiberi per nuntium:tamen in hoc poſito & nō conceſſo, ita
53 eſſe,diceretur erratum in iure.error † autem iuris,non inducit malam fidem,niſi ageretur de dotali præiudicio: puta de præ-
ſcribendo

ſcribendo rem.l.nunquàm.ff.de vſucapio. ſecùs, vbi agitur de lucrandis fructibus. Nam error iuris nō nocet in lucro fructuū. gloſſ.in l.ſi fur.§.j.ff.de vſucapio.& in l.ſed & ſi lege.§.ſcire.ff. de petitio.hæredi.vbi Barto.ſed hic non agitur de præſcribendo rem,ſed de fructibus quinquennij.&quidem ex titulo oneroſo. Tertiò reſpondeo,quòd error iuris non ſolùm non inducit malam fidem, ſed ab ea excuſat, etiam doctorē & iudicem. Alexan.in l.ij.ff.quod quiſque iuris. Decius in l.pen.in fin.C.de pactis. Hinc videmus,quòd vbi agitur de præſumendo dolum contra aliquē,potiùs præſumitur error iuris,quàm dolus:quia ignorantia iuris,dicitur lata culpa : vt habetur in l. latæ culpæ: ff.de verbo.ſignifica.Ob id potiùs hærendum eſt præſumptioni latæ culpæ,quàm doli:qui eſt deteſtabilior. Socin. in conſil. 108.col.vij.circa mediū.libr.j.Quartò reſpondeo,retorquendo fundamētum, quod imò mala fides grauaret ipſum Caualarinum conſenſum non legitimè præſtantem,& authorem nullitatis.l.qui occidit.§.in hac.ff.ad leg. Aquiliam.& licèt imputari etiam poſſet contrahenti.l. qui cum alio.ff. de regul. iur.ta-
54 men † in pari cauſa,potior eſt cōditio rei,ne cōſequatur actor commodum ex culpa ſua,cū iactura rei.l.ij.§.j.ff. ne quis eum, qui.l.apud Celſum.§.Marcellus.ff.de exceptio.doli. Alexan.in conſil.100.colum.iiij.verſicu.præterea iſte teſtis.libr.j. Quintò reſpondeo. quòd imò dicitur ſeruata forma ſtatuti per nuntium ſpecialem,ſi videantur ſcripta nouiſsima cauſæ patronorum,dum allegāt Moder.in l.j.§.item acquirimus.ff.de acquiren.poſſeſ.Ex quibus ſtat ſolidū argumentū pro reo eſſe æquitatē ,quæ ampliſsimi ordinis viros per maximè mouere debet.

¶ Non obſtat decimum &vltimum argumentū,quòd hìc agitur de iure futuro,quod remitti non potuit,per talem conſen-
55 ſum patris:quia † reſpondetur,quòd hìc ſumus in pacto roborato conſenſu duorum:quia conſenſit pater in fauorem conductoris per nuntium ſpecialem,quod pactum ſufficit,ſecundum doctor.in l.j.C.de pact. Decius in conſ.31.col.ij in fi.verſ.ſecundò non obſtat. Secundò reſpondeo,quòd imò hìc videtur ſtipulatio:quia pater promiſit non contrauenire notario recipiente. Decius in dict.conſil.31.colum.ij.in fine. Tertiò reſpondeo, quòd etiam per ſimplicem conſenſum præiudicatur iuri de futuro,quando adhibetur in præſentia partis,vt habetur in d.l.j. C.de pact. Imola in conſil.52.in ſecundo dubio. Sed hìc præſtitus eſt conſenſus præſente parte.Primò propter notarij ſtipulationem.Secundò,quia nuntius conſenſit præſente conductore.

Tertiò, quia præſtitus eſt conſenſus in ſcriptis.ſcriptura autem ſemper loquitur.ita Ripa in d.l.j.col.v.in fin. in quinta fallentia.C.de pact.Et propterea dicitur per ſcripturam actam rẽ eſſe inter præſentes,vt latiùs ante dictum eſt in decimo fundamento facto pro parte conuenta,circa fin.verſic. quid hîc dicemus. Sed magis in terminis,quòd ſufficiat ſimplex cõſenſus in remiſſione iuris de futuro,adduco Alexand. in conſil.viij.col.j.circa medium.lib.v.vbi,quòd conſentiens alienationi rei,in qua prętendit ius fideicommiſsi de futuro, cenſetur ipſi fideicommiſſo futuro renuntiare,vt emptorem moleſtare non poſsit,licèt poſſit petere pretium ab alienante,aut ab hærede eius. & ſic regula,quæ habet, quòd ſimplex conſenſus non præiudicat in iure de futuro,non procedit reſpectu tertij contrahentis, ſub fiducia talis conſenſus:ſed ſolũ reſpectu alterius contrahentis.idem quod Alex.voluit Soci.in conſil.43.col.pe.ante medium.verſ.ij. clarè etiam reſpondeo.libr.iiij.Idem clariſsimè tradit & diſtinguit Corne.in cõſil.144.col.iiij.verſ. & licèt fortè.lib.iij.Quartò reſpondeo,quòd magna hîc videtur æquiuocatio.Nã quando hæredi ſuperuenit aliquod ius,vt hæredi,non poteſt in perſona hæredis conſiderari aliud aut diuerſum ius, quàm eſſet in perſona defuncti: quia ex perſona hæredis non alteratur qualitas obligationis aut iuris.l.ij.§.ex his. ff.de verbo.obligat. Ideò idem ius cenſetur in perſona hæredis, quod erat in perſona defuncti:ob id,ſi defectus formæ ſtatuti non vocaretur in dubiũ, clarum eſt,quòd hæres non poſſet contrauenire,nec poſſet dice re:ſuperuenit mihi ius de nouo, imò ius illud præteritum conſideratur, quale erat apud defunctum. ſed illud ſolùm quæritur, an poſsit hæres cõtrauenire,ſicut defunctus poterat. & dicitur, quòd non,propter factum proprium ipſius hęredis,in quo non militat ratio nullitatis,quæ in facto defuncti,& ſic quò ad effectum non conſideratur,vt ius de futuro.

QVAESTIONIS DE INDEMNITATIbus mulierum Aymone Crauetta à Sauiliano authore,

FINIS.

REPE-

REPETITIO RVBRICAE FF. DE LEGA. I.

edita in magnifica Ferrarienſium Academia per magnificum & excellentiſsimum Iureconſultum dominum Aymonem Crauettam

A SAVILIANO EX DOMINIS GENOLIS Senatorem Illuſtriſsimi Ducis Ferrariæ.

*

SVMMARIVM.

1 *Continuationem fieri ad proxima regulare.*
Continuare verbum quid.
2 *Ordo ſeruandus in omnibus.*
3 *In ſucceſsionibus inteſtatorum ex ordine proximiores remotioribus præferuntur.*
4 *Relatio fit ad proximá.*
5 *Partitio materiarum tres effectus operatur.*
6 *Continuatio à remotis an quandoque fieri poſsit.*
7 *Dictum à dicti ratione regulatur.*
8 *Medio inhabili extrema coniungi impediri.*
9 *Teſtamenti appellatione largè veniunt codicilli: niſi de vtroque expreſſè mentio ſeparatim facta ſit. & nume.* 11.
10 *Codicilli quando propriè teſtamentum dicantur.*
12 *Maſculinum non concipit fœmininũ quandoque de vtroque expreſſa mentio habita eſt.*
13 *Verba doctiſsimi viri, quòd propria accipienda ſint.*
14 *Continuatio à remotis toleratur quãdo tituli intermedij pertinẽtes ſunt.*
15 *Coniunctio extremorum medio pertinenti non impeditur.*
16 *Incontinenti fieri dicitur, quod fit ex interualo, ſi interualum illud ad actum ſit neceſſarium.*
17 *Legata an dicãtur acceſſoria ad teſtamentũ, vbi Iaſ. & Crot. mordentur.*
18 *Acceſſorium non vitiatur principali vitiato, diuerſa annullationis ratione in acceſſorio militante.*

19 *Legata an teſtamenti pars dicantur, & quæ vtilitas inde reſultet.*

20 *Gabella pro acceſſorijs non debetur.*

21 *Gabella an debeatur de fructibus fundi venditi ſtante ſtatuto, quòd de re vendita gabella ſoluatur.*

22 *Gabella pro eadem re bis non ſoluenda.*

23 *Pars alia integralis, alia prædicamentalis aut ſubiectiua, alia verò accidentalis aut qualificatiua.*

24 *Partis prædicamentalis ab integrali differentia.*

25 *Legata an pars teſtamenti dicantur.*

26 *Legata an pars prædicamentalis aut ſubiectiua teſtamenti dicantur. & nume. 28.*

27 *Teſtamentum quid.*

29 *Prælegata vbi maiorem hæreditatis partem abſorbent, idem de eis iudicatur atque de hæreditarijs portionibus, & veniunt in reſtitutionem fideicommiſſi.*

30 *Legata integralem partem dici in vno caſu Socin. & Crot. eſt.*

31 *Pars ſubſtantialis aut eſſentialis quæ.*

32 *Pars accidentalis aut qualificatiua quæ.*

33 *Teſtamentum propriè pro hæredis inſtitutione accipitur, largè verò pro mentis teſtatione.*

Teſtamentum largè ſumptum contractum dici. ibid.

34 *Inſtitutio hæredis in teſtamento omiſſa, quòd tacitè vocaſſe venientes ab inteſtato cenſetur.*

35 *Subſtitutiones an dicantur acceſſoriæ ad teſtamentum ſicut legata, aut æquè principaliter conſiderentur. & nume. 37.*

36 *Codicilli an dicantur acceſſorij ad teſtamentum, aut æquè principaliter noua declaratio contra Iaſ. nume. 38.*

39 *Codicilli largè teſtamentum dicuntur.*

40 *Codicillorum probatio requirit teſtes præſentes in conſpectu teſtatoris, ſicut teſtamenti probatio contra Matheſil.*

41 *Codicilli in genere acceſſorij ad teſtamentum non dicuntur.*

42 *Codicilli in ſpecie ſumpti valere poſſunt, teſtamento etiam deficiente.*

43 *Teſtamentum an valeat vt codicillus, quando vt teſtamentum valere non poteſt, vbi latè de intellectu l. non codicillum. C. de teſta.*

44 *Voluntas diſponentis vbi reſtringitur ad certum actum, ſi non valet actus vt agitur, non valet vt valere poteſt.*

45 *Codicilli teſtamenti ſolennia habentes, valent vt teſtamentum, ſi in eis hæreditas directò relinquatur.*

46 *Denominatio fit ab effectu nō à verbis, quādo verbis effectus repugnat.*

47 *Diſponentis voluntas ex procedendi modo colligitur.*

48 *Alienare prohibitus per teſtamentum, an in codicillis alienare poterit.*

Signiſi-

49 *Significatio propria dicitur quæ ſtricta eſt & naturalis.*
50 *Teſtari prohibitus, cenſetur codicillari prohibitus quomodò intelligatur.*
51 *Extenſioni locus eſt in pœnalibus.*
52 *Extenſioni in odioſis quando locus ſit.*
53 *Separatorum ſeparata eadem ratio.*
54 *Separata quæ dicantur.*
55 *Vniuerſalia particularibus digniora.*
56 *Tractatum quæ maiorem deſiderant, præferenda veniunt.*
57 *Ordo circa titulos an attendatur.*
58 *Ordo ſcripturæ non attenditur in his quæ de ſe certa ſunt.*
59 *Fideicommiſſarius an & quando loco hæredis habeatur. nume. ſeq.*
60 *Verba cui non conueniunt, nec diſpoſitio conuenit.*
61 *Ius patronatus eſt tranſmiſſibile, vt quod cedi & vendi poßit.*
62 *Ius patronatus eccleſiæ an tranſeat in fideicommiſſarium.*
63 *Ius patronatus non, niſi deficientibus ſanguinis hæredibus ad extraneos hæredes tranſit.*
64 *Lego verb. adiectum vniuerſitati bonorum, an inſtitutionem importet. Quid ſi bonorum parti adÿciatur. num. 65.*
65 *Imperfecta duo ſimul iuncta nihil operantur, quando vnũquodque per ſe & in genere ſuo operari non poteſt.*
66 *Filÿ poſiti in conditione non, niſi tacitè vocentur, grauari poſſunt.*
67 *Inducta ad vnum effectum non debent contrarium effectum operari.*
68 *Verbum obliquum adiectum certæ rei inſtitutionem non importat.*
69 *Lego verb. vniuerſitati adiectum inſtitutionem importat.*
70 *Correctio reſtringitur ad terminos in quibus fit, nec extenditur.*
71 *Donatio quæ fit inter viuos nè, an cauſa mortis ex teſtium numero arguitur.*
72 *Relinquo verb. adiectũ vniuerſitati bonorũ, quòd inſtitutionẽ importet.*
73 *Lego verb. an idem importet, quod relinquo.*
74 *Relinquo verbum commune dicitur hæredis inſtitutionem importans.*
75 *Hæredis inſtitutio quibuſcunque verbis fiat, valet modò de teſtatoris voluntate conſtet, quòd teſtari voluerit.*
76 *Lego verb. adiectum quotæ hæreditatis inſtitutionem non importat, alio vniuerſaliter aut ſimpliciter inſtituto.*
77 *Fideicommiſſum ſine hæredis inſtitutione non valet.*
78 *In legatarium aut fideicommiſſarium vniuerſalem iura & actiuè & paßiuè ex Trebelliano tranſeunt.*
79 *Lego verbum quotis adiectum alio vniuerſaliter nõ inſtituto, quod inſtitutionem importet.*
80 *Legatum partis hæreditatis ſub conditione alio purè & vniuerſaliter inſtituto an inſtitutionem importet.*

81 *Relictum ſub conditione, ea deficiente relictum non dicitur. Et deficiente conditione contractus perinde eſt ac ſi nonquàm fuiſſet celebratus.*

82 *Tranſlatio quando cenſeatur facta in omnibus ſuis qualitatibus.*

83 *Tranſlatio legati cenſetur facta cum onere, aut qualitate, quãdo in ipſa tranſlatione nouum aut ſpeciale onus adijcitur.*

84 *Ius patronatus cum vniuerſitate tranſit.*

85 *Ius patronatus eccleſiæ ad hæredes extraneos non, niſi deficientibus ſanguinis hæredibus tranſit.*

86 *Ius patronatus tranſit ad filios dummodò hæredes ſint.*

87 *Quid ſi filij ſint inſtituti in re certa aut minima.*

88 *Quid ſi filij inſtituti ſint inæqualiter, an admittantur ad ius patronatus æqualiter.*

89 *Hæres in re certa an veniat appellatione hæredis in his quæ ſunt tranſitoria ad hæredes extraneos, & quid in non tranſitorijs.*

90 *Bona quæſita poſt teſtamentum, quòd in inſtitutione veniant: item in ſubſtitutione. nume. 91.*

92 *Bona quæſita poſt legatum vniuerſale an veniant in legato.*

93 *Bona futura non veniunt in diſpoſitione vniuerſali ad tempus præſens relicta.*

94 *Diſpoſitio facta per verba præſentis temporis trahitur ad futura, quæ veniunt acceſſoriè.*

95 *Dictio vniuerſalis bonis particularibus adiecta ad futura non trahitur.*

96 *Diſpoſitio vniuerſalis in contractibus ad futura non refertur.*

97 *Donatio cauſa mortis de omnibus bonis valida eſt & reuocabilis.*

98 *Bonorum mobilium & immobilium appellatione an debitorũ nomina, iura aut actiones veniant. & nume. 102.*

99 *Diſpoſitio facta de bonis mobilibus & immobilibus, an dicatur particularis vel vniuerſalis, & quæ vtilitas.*

100 *Aes alienum de bonorum mobilium & immobilium alienatione nõ detrahitur.*

101 *Donatio omnium bonorum præſentium & futurorum inualida. Item donatio omnium bonorum mobilium & immobilium præſentium & futurorum valida.*

102 *Actiones an computentur inter mobilia vel immobilia eo caſu quo neceſſe eſt illa applicare aut bonis mobilibus aut immobilibus.*

103 *Diſpoſitio vniuerſalis vt dicatur, an ſufficiat eſſe vniuerſalem quoad verba, aut oporteat, quòd ſit vniuerſalis quoad rem, ita quòd ſit talis res quæ ſignificet vniuerſitatem.*

104 *Legati diffinitio.*

105 *Legatum aut fideicommiſſum an propriè dicatur donatio.*
106 *Abſenti acquiritur in vltima voluntate.*
107 *Abſenti ex legis diſpoſitione quæritur.*
108 *Donationis appellatione propriè neq; legatũ neq; fideicõmiſſum venire.*
109 *Donationis appellatione non venit donatio cauſa mortis.*
110 *Legatum effectu dicitur donatio cauſa mortis.*
111 *Donationis appellatione donationẽ inter viuos & ob mortis cauſam non venire propriè.*
112 *Donatio ob cauſam facta nõ dicitur, vbi quis ſpontè, ex certa ſcientia, purè, liberè, ſimpliciter & inter viuos donat, licèt ob ſeruitia remunerationis cauſa ſe donare dicat.*
113 *Titulorum diuerſitas, effectus diuerſitatem arguit.*
114 *Diffinitionis verba propriè accipienda.*
115 *Quædam dictio improprietatis nota.*
116 *Diffinitio genere & differentijs conſtare debet.*
117 *Verba quandoque impropriãda vt intentioni deſeruiant.*
118 *Donatio abſenti epiſtola fieri poteſt, epiſtoláq; receptio, vim acceptionis habet.*
119 *Verba ad quem referantur nihil refert, modo cõtemplatione cuius proferantur, attendatur.*
120 *Actus vt valeat, verba ſunt impropriãda.*
121 *Epiſtola loqui dicimur, ſed impropriè.*
122 *Teſtator in teſtamento ſi dicat:* Dono Zacheo *fundum, qui præſens ſit, & acceptet, an erit donatio inter viuos an legatum?*
123 *Contractus in teſtamento fieri poſſunt.*
124 *Impropriatio verborum aliquando admittitur: vt ſecũdum naturam actus intelligantur.*
125 *Verba in dubio vt donationem reuocabilem potiùs quàm irreuocabilem comprehendant, intelligi debent.*
126 *Voluntas hominis ſecũdum ſubiectam materiam declaratur. Item & ex voluntate & modo procedendi.*
127 *Hæreditatis aditio in teſtamento fieri poteſt, & facta non reuocatur. numero* 128.
129 *Verba vbi duplicem diſpoſitionem inducunt, illa eſt capienda quæ plenior ſit.*
130 *Subſtitutio quare in dubio directa inducetur.*
131 *Dono, verbum æquiuocum.*
132 *Verba dubia interpretanda ſunt contra illum qui ſe fundat in illis.*
133 *Donatio in dubio iudicatur inter viuos. & num.* 134.
135 *Teſtatoris voluntas vbi conſtiterit verborum proprietas nõ attenditur.*
136 *Diſpoſitione denominatio fit ſecundum proprietatem.*

137 *Dono verbum, in vltima voluntate prolatum quomodò accipiendum.*
138 *Diſponentis intentio ex præcedenti modo arguitur.*
139 *Teſtatoris voluntas non minùs facto, quàm verbis declaratur.*
140 *Actus præſumitur factus in cauſam neceſſariam.*
141 *Teſtamenti verba debent intelligi vt aliquid operentur etiam illa impropriando.*
142 *Actus denominatur à pleniori & efficaciori verbo.*
143 *Copula ſi inter genus & ſpeciẽ ponatur, an generi per ſpeciẽ derogetur.*
144 *Verba in dubio ſpecificè non genericè accipienda.*
145 *Contractus quando variè iudicari poteſt, ab ea parte qua plus participat, denominatur.*
146 *Actus denominatio ex accidentibus & circunſtantijs definitur.*
147 *Denominatio fit à fortiori qualitate, ſi plures qualitates concurrant.*
148 *Actus in dubio meliori modo & forma fieri cenſetur.*
149 *Actus à potentiori denominatur.*
150 *Forma potentior materia.*
151 *In actu mixto quod potentius eſt attenditur.*
152 *Qualitas quæ præponderat in actu mixto conſideratur.*
153 *Donatio abſenti facta ſtipulatione & acceptilatione notarij validatur.*
154 *Notarij caueant, ne aliqua verba ſcribant, virtus quorum à contrahentibus ignoretur.*
155 *Legatum an reuocari poßit, cùm teſtator promittit illud ſoluere legatario præſenti & acceptanti.*
156 *Donatio iudicatur inter viuos vel cauſa mortis prout melius valere poteſt. & num.157. & 159.*
158 *Donatio cauſa mortis abſenti facta quòd valeat in vim fideicõmißi, ſi vt donatio valere non poteſt, modo teſtium numerus adſit, etiam ſi extra teſtamentum facta ſit.*
160 *Legatum factum quod reuocari non poßit, an erit donatio inter viuos. & num.166.*
161 *Pactum contra ſubſtantiam actus an valeat.*
162 *Legatũ donatio dicitur, & donatiõi cauſa mortis æquiparatur. nu.163*
164 *Proprietas verborũ non attenditur, cùm de teſtatoris voluntate conſtat.*
165 *Legata prioris teſtamenti per poſterius reuocata cenſentur, niſi expreſsè dicatur. & num.166.*
167 *Legatum traditum an reuocari poßit. & num.169. & 172.*
168 *Voluntas factis fortiùs quàm verbis declaratur.*
170 *Poſſeßionis cauſa ex nouo iure mutatur.*
171 *Filia inſtituta in ſola dote præterita non dicitur contra Paul. de Caſtr.*
173 *Legatum aut donatio non præſumitur fieri animo compenſandi cum præcedenti debito.*

Legato-

174 Legatorum & fideicommiſſorum differentiæ. & num. ſequ.
175 Statutũ loquens de legato an locum habeat in fideicõmiſſo & econtrà.
176 Volo, verbum aptum ad fideicommiſſum. & num. 178.
177 Legati appellatione an & quando fideicommiſſum contineatur.
178 Fideicommiſſum ex verbis explicationis inducitur.
179 Puto, verbum aptum ad fideicommiſſum.
180 Differentia modi in eſſe deducendi non conſiderabilis, modò in effectu non diſsideant.
181 Legatorum & fideicommiſſorum differentia ſublata eſt, & circa quæ.
182 Lex noua pœnalis aut correctoria loquens in vno ex æquiparatis per ius antiquum an trahatur ad alterum.
183 Legari quando dicatur, & quando fideicommitti.
184 Verba potiùs intelliguntur ſecundum naturam actus quàm ſecundum perſonæ facientis qualitatem.
185 Subſtitutionis verba quæ dicantur directa, & quæ obliqua. & nu. 186
187 Fideicommiſſum ex verbis deſiderium denotantibus inducitur.
Fideicommiſsi verba deprecatiua ſunt, & quæ. ibid. & nu. ſeq.
188 Fideicommiſſum inducitur per verbum peto, quod an ſit præceptiuum, imperatiuum aut deprecatiuum. vide nu. 190.
189 Fideicommiſſum ex verbis rogatiuis inducitur etiam ad quemcunque dirigantur.
190 Mando, verbum deprecatiuum.
191 Legati appellatione an inſtitutio veniat, vt legare prohibitus, cenſeatur & inſtituere prohibitus.
192 Extẽſioni locus eſt in materia odioſa, correctoria & pœnali, & quare.

DVM Iaſ. hîc probat continuationem
fieri debere ad proxima ab ethimolo-
1 gia vocabuli. † quia verbum continua
re, idem eſt quòd ſimul tenere. pro quo
dicit facere tex. in l. continuus. in prin.
ff. de verbo. oblig. Ille text. non videtur
facere, qui vult actum continuum dici,
licèt interueniat momentum aliquod
naturæ interrogationem & reſponſio-
nem quo momento interueniente ceſſat continuatio aut con
iunctio, licèt quò ad effectum iuris dicatur continuus. Sed pro
hoc adduco text. in l. tria prædia. in prin. ff. de ſeruitu. ruſticor.
prædio. vbi text. appellat prædia continua, quæ ſimul coniun-
guntur nullo ſpatio intermedio. quod verbum glo. ibi non in-
tellexit. dum expoſuit verbum obiecta. ideſt coniuncta: quia de
coniunctis iam dictum erat. Ver. cõtinua. obiecta autem expo-

nitur,id eſt oppoſita.ita quòd ex ſummo prędio duci aqua poſſet ad fundum inferiorem. Ad idem ſimilis text.in l.in tradendis.§.interpoſitis.ff.commu.prædior. vbi etiam fit mentio de tribus prædijs cõtinuis,ideſt ſimul ſe tenẽtibus. Similiter dum Iaſ. adducit text.in l. cùm de lanionis. §. aſinam molendinariam.ff.de fund.inſtructo. ille textus nihil facit:quia loquitur, quòd vno legato veniunt alia ad vſum illius neceſſaria, & proxima primis applicantur:puta legato æneo vaſe quodam ad calefaciendum aquam,veniũt vrcei per quos infunditur aqua in æneum,& alia neceſſaria ad vrceos, & deinceps. quæ ratio hîc ceſſat:quia ſine tali cõtinuatione materia ipſa intelligi poteſt. Similiter non deſunt modern.qui dicant l.ij. ff.de ſtat. homin. non probare neceſſario.quia non ſequitur, Iuriſconſultus ita fecit:ergo ita neceſſariò faciendũ eſt. Sed certè imò videtur probare:quia niſi ita fieri debuiſſet,veriſimiliter ita factum non eſſet:cùm illud inſpiciatur quod fieri debet, non quod fit.l.pe.ff. de iuſti.& iur & cauſa facti inſpici debet potiùs quàm ipſum factum.l.verùm.ff.de furtis.c.intelligentia.de verb.ſigni.cum ſimil. Ad idem adducitur l.ij.§.quintus.C.de veteri iure enucle. qui text.non videtur probare:quia tantùm dicit,quòd vtrique materiæ falcidię & trebellianicæ applicati ſunt ſinguli libri ſeparati:quia ſunt materiæ ſeparatæ.quod etiam probatur in l.j.
2 §.j.ff.de fonte.Sed iſtud probatur alio fundamento. † Nam ordo in omnibus ſeruandus eſt:quia vbi non eſt ordo, ibi eſt confuſio.§.inordinatũ.vbi gloſſ.in verſi.confuſum. in auth. de hæred.& falc.Sed niſi ponantur tituli per ordinẽ,& continuatiuè proximas & cõiunctas materias applicãdo,confuſio quædã na
3 ſci videtur.Ideò † propter iſtũ ordinẽ iura voluerunt, ꝙ in ſucceſsionibus inteſtati proximiores remotioribus pręferãtur.§.ſi plures.inſt.de legit.agna.ſuc.l.ij.§.hære.ff.de ſuis & legit.l.j.&
4 ij.C. de ſucc.edict. † Similiter relatio fit ad proxima:niſi rationis idẽtitas faciat,vt ad omnia præcedentia fiat. l.ſi idẽ cũ eodem.§.ſi.ff.de iuriſdi.om.iud. Simile videmus, ꝓ ſi teſtator familię quid relinquit,admittantur ad legatũ nõ omnes de familia,ſed proximiores in gradu.l.cũ ita.§.ſi.l.peto.§.fratre. ff.de leg.ij.l.ſi. C. de verb.ſig.quod ipſum nõ alia ratione proditum eſt:niſi vt ordo quidã ſeruetur. itaq; dicendũ eſt titulos & ma-
5 terias ita locari oportere, vt decor iſte ordinis ſeruetur. † Nam talis partitio materiarũ per ordinẽ operatur effectus illos tres, de quibus per glo.in proœ.inſti.§.igitur.in ver.eaſdẽ. legentis animũ incitat,mentẽ intelligentis præparat,memoriam artificioſè re-

cioſè reformat.& qui benè diſtinguit materias & titulos, proximus eſt veritati ſecundum Senecam,quem refert Sali. in l.filiæ cuius.col.ij.circa fi.verſi.expeditis glo. C.famil.erciſc.& de effectu diſtinctionis,aliquid etiam habetur.infrà nu.54.

¶ Hoc ita præſuppoſito,ꝙ cõtinuatio fieri debeat ad proxima,
6 doct.opponũt contra cõtinuationẽ glo.† quòd fiat à remotis propter titulos plures intermedios.ad quã oppo.dãtur tres ſolutiones,vt hic per Iaſ.Circa primã,quòd cõtinuatio toleratur à remotis quãdo ſumus in principio libri.glo.in rub.ff.de cõd. furt.in fi.quã glo.multi impugnãt:quia nõ dicit ꝙ in principio libri fieri debeat cõtinuatio à remotis:licèt dicat, quòd poſuit Iuriſc.librũ:quia multa interſeruit in medio Iaſ.defendit gl.ar
7 guendo à cauſa dicti non à dicto: †quia ratio dicti eſt illa, quæ de dicto diſponit illud ampliãdo & reſtringendo.l.cũ pater. §. dulciſsimis.ff.de leg.ij.& intelligẽda ſunt verba ex cauſa dicendi.c.intelligẽtia.de verb.ſign.itaq; ſi illa interpoſitio materiarum in medio fuit cauſa inchoandi libri: ergo patet continuationem ad proxima non deſiderari in libri exordio. Sed puto quòd illa glo.probet totum contrarium, quòd imò continuatio nõ ſit neceſſaria in libri principio. Nam ſi ideò poſitus fuit liber propter titulos intermedios:ergo probatur,quòd in libro non eſt neceſſaria cõtinuatio.Secundò conſidero,quòd ſi dicimus cõtinuationẽ libri fieri poſſe ad remota, incidimus in contrarietatem & impoſsibilitatẽ.nam quomodò fieri potes,quòd ſit continuatio,ſi fit ad remota?etenim remota ſimul ſe tenere & inter ſe cõiungi non poſſunt.Ideò ego puto,quòd ratio ordinis ſeruandi in continuatione conſiderata ita militet in principio libri,ſicut in initio tituli,aliter tamen & alio modo. quia in initio libri,habetur reſpectus ad librum præcedentem,& ſic ad materiam totius libri præcedentis, non ad materiã tituli proximi:prout patet in ſecundo libro inſtitutionum in titu. de rerum diuiſione.nam tractat de diuerſa materia, ideſt de rebus. quia in primo libro dictum fuerat de perſonis, & ſic in continuatione librorum habetur reſpectus ad genus, magis quàm ad ſpeciem, ſeu magis quàm ad particularia tractata ſub genere.Et hoc modo verum erit dicere,quòd etiam in libris ſit cõtinuatio ad proxima, ideſt ad librũ proximè præcedẽtem,quod ipſum videtur probari in l.ij.§.quintus.C.de vete.iur.enuc.qui tex. loquitur in cõtinuatione librorũ.aliàs enim,vt dixi, ad remota cõtinuatio fieri nõ põt.& ꝙ in remotis cõtinuatio nõ detur probatur.†quia mediũ inhabile impedit extrema cõiungi.
8

l.qui ſella.§.fi.& l.tria prædia.ff.de ſerui.ruſt.pręd.l.ſeruitutes. la grand.in fi.ff.de ſeruit.tit.generali.glo.in l.ſi indebitum.§.j. vbi Bar.ff.rem.ra.hab. Alex.in l. Pomponius.§.quæſitum.ff.de acquir.poſſ.ſed melior tex.in l.in tradendis.§.j.ff.com. prædi. vbi text.ponit quatuor caſus quando medium impediat vel nõ impediat coniunctionem extremorum. Primus caſus eſt,quan do ſine medio & citra contactum illius vſus extremorum haberi poteſt:puta in ſeruitute altius non tollendi:nam media do mus nihil impedit quominùs debeas ſeruitutem altius non tol lendi.Secundus caſus,quando media domus impedit ſeruitutem:puta itineris;: quia non poſſum habere iter ex domo tua ad domum meam remotam,niſi prius imponatur ſeruitus mediæ domui.Tertius caſus loquitur in ſeruitute,cuius vſus habe ri non poteſt citra factum mediæ domus:tamen quòd domus media ſeruitutem non impedit,cùm ſit eiuſdem perſonæ, cuius domui debetur ſeruitus.Quartus caſus quando retento ter tio caſu dominus domus cui debetur ſeruitus, alienat domum dominantem,ꝙ emptor nõ poteſt vti ſeruitute,cũ domus media ſit libera. Idẽ ſi dominus vẽdat mediã domum,ꝙ ſeruitute debita domui retentę vti nõ poteſt,cũ domus media ſit libera. ¶ Circa ſaluationem continuationis glo.quam faciunt Petr. de Beſu.& Areti.hìc,quòd continuatio glo. non fiat ad remota, ſed imò ad titulum immediatè præcedentem de iure codicillo rum,capiendo teſtamentum large,vt etiam comprehendat codicillos.Iaſ.hìc reprobat iſtam ſaluationem per text. inſti.de le ga.in prin.vbi tex.facit continuationem glo.hìc. & tamen in illo tex.non poteſt teſtamentum intelligi de codicillis: quia ti tulus de codicillis poſteà ponitur ex interuallo. Sed aduerte quia iſta impugnatio Iaſ.non videtur bona.Etenim non ſequi tur imperator in titu.de lega.inſt.quando loquitur de teſtamẽ tis,non habet reſpectum ad codicillos:ergo etiam glo.loquendo de teſtamentis,nõ habuit rationem codicillorum:quia iſta videntur omninò diuerſa & ſeparata.nam imperator ideò nõ habuit reſpectum ad codicillos,quia expediens aut poſsibile non eſſet cũ materia codicillorum non præcederet.Sed in con tinuatione glo.iſtud fieri poteſt,cũ præcedat titulus de iure co dicillorum:ergo potuit haberi reſpectus ad ipſum titulum de iure codicillorum : quia vt actus valeat, & ſuſtineatur verba ca piuntur largè.Areti.in l. à Titio.col.fi.ff.de verbo.oblig.Sed& largiſsimè intelliguntur verba,vt actus valeat,& omni meliori modo quo fieri poteſt.Abb.in cõſ.63.col.vj.lib.ij. Nam impro-

priantur verba vt actus valeat.l.ſi vno.in princ.ff.loca.l.ſi ſtipu
latus.in princip.ff.de vſur.l.inſulam.ff.de præſcript.verbis.glo.
in l.& puto.§.j.ff.famil.erciſcund. Ad idem text.in l.ſi olei.C.
loca.c.conſtitutus.vbi glo.in verb.rata.de religio.dom.Bald.in
conſil.516.Caſus talis eſt,cùm quidam.Lanfrancus in fin.lib.v.
Alexan.in conſil.43.col.v.verſicu.item dato quòd inſtrumen-
tum.lib.iiij.& in conſil.53.col.ij.verſi.& plus eſt:quia etiam ver-
ba.libr.vij.Socin.in l.ij.col.viij.verſicu.ſecunda concluſio.ff.de
9 vulga. Deci.in rubri.extra de probatio.col.ij.in fi. † Sed appel-
latione teſtamenti largè aut latè veniunt codicilli: vt latè per
Iaſo.hic.col.iiij.in fin.& in conſil.174.lib.iiij. ergo & vt valeat
continuatio glo.dum loquitur de teſtamentis,intelligenda vi-
detur de codicillis, qui largè dicuntur teſtamentum. Amplius
10 dico: † quòd codicilli propriè teſtamētum dici poſſunt, quan
do fiunt condito teſtamēto:quia tunc trahuntur ad ipſum te-
ſtamentum.&perinde eſt ac ſi relicta in codicillis,relicta eſſent
in ipſo teſtamento.l.1.§.1.ff.de iure codicil.qui text.vt difficilis
eſt,ita malè videtur intellectus per glo.& docto.ibi vt non im-
meritò dubitauerit Ioannes in poſitione caſus,& Alber. vide-
tur ſibi contrariari.Nam in ſummario dicit, quòd diſpoſita in
codicillis trahuntur ad tempus teſtamenti. deinde exponendo
tex.in illis verbis,ac ſi in teſtamento ſcripta eſſent,dicit ſcilicet
de tēpore codicillorum. Ideò puto quòd verus ſenſus ſit, quòd
in codicillis dependentibus à teſtamento relinqui non poſsit,
quod in teſtamento relinqui non poteſt de tempore codicillo
rum,& hoc modo primus caſus de plano procedit. Et ſi dica-
tur quare in hoc primo caſu codicilli nō trahuntur ad tempus
teſtamenti,quo tempore erat ſeruus teſtatoris:reſpōdeo,quòd
retrotrahitio fieri non poteſt:cùm medium,per quod fieri de-
bet,ſit inhabile ſeruo facto alieno.l.bonorum.ff.rem ratam ha
beri.Sed difficultas eſt in ſecundo caſu quando tempore codi-
cillorum ſeruus erat teſtatoris.nam tunc in teſtamento relin-
qui potuiſſet libertas directa ſeruo alieno.Sed ratio ſecundi ca-
ſus eſt:quia legatum libertatis non poteſt tenere,niſi ex confir-
matione teſtamenti,ſed in teſtamento confirmante libertas di
rectè relinqui non poterat.& ſic etiam in ſecundo caſu cenſe-
tur data libertas alieno ſeruo habito reſpectu ad teſtamentum
confirmans,cuius tempore erat alienus.nec poteſt confirmans
trahi ad tempus codicillorum.quia hoc eſſet abſurdum.&quia
fieret trahitio in futurum.Rurſus abſurdum eſſet trahere con-
firmans ad confirmatum non ſecùs atque ſi trahere quiſpiam

vellet ſuperiorem ad inferiorem. Iam hoc modo confirmãs vires à confirmato caperet. Sed ex alio vltra Iaſo. impugnari poteſt ſaluatio Beſu. & Aretin. hic. Nam ipſi volunt ad ſaluãdum continuationem glo. quòd vbi loquitur de teſtamentis intelligatur de codicillis vt actus cõtinuationis valeat. Sed iſtud fieri non poteſt ex quo mẽtio expreſſa habita eſt de vtroque, id eſt, de teſtamentis & de iure codicillorum in ſuis titulis ſeparatis.
11 Sed † vbi vnum contineri poteſt ſub alio largè aut etiam propriè, iſtud tamen non procedit quando de vtroque mentio expreſſa habita eſt ſeparatim. l. cũ ex filio. §. filio. ff. de vulg. Bald. in conſil. 472. In cauſa prioris. col. ij. in conſil. 190. Sempronius Manfredi. col. ij. circa medium. lib. ij. vbi allegat dictum euangelij, Dicite diſcipulis eius & Petro. Nam licèt Petrus eſſet apoſtolus, & veniret appellatione apoſtolorum, tamen ibi nõ continetur. quia de ipſo Petro expreſsè mentio eſt habita. & in ſpe-
12 cie † ſimile videmus quòd in caſibus in quibus maſculinũ concipit fœmininũ, illud non procedit quãdo de vtroque fit mentio. Bald. in l. in multis. ff. de ſtatu hominum. Dec. in c. prudentiam. in princ. col. ij. poſt med. de offic. deleg. niſi dicatur quòd glo. ipſa non fecit mentionem de vtroque, id eſt, de teſtamentis & codicillis.
¶ Secundò impugnatur iſta ſalutatio Beſu. & Aret. tanquã omninò non veriſimilis: nam ſi glo. habuiſſet hunc ſenſum, quòd facta fuerit continuatio ad proximum titulum de iure codicillorum, quaſi codicilli largè dicantur teſtamentum, iſtud veriſimiliter expreſsiſſet & declaraſſet: nam ſicut expreſsit de teſtamentis: æquè ſciuiſſet dicere de codicillis. l. Stichum, qui meus erit. ff. de lega. j. l. vni. §. ſin autem ad deficientis. C. de cadu. tollend. c. inter corporalia. de tranſla. prælat. cũ ſimil. & quia veriſimiliùs habuiſſet glo. in memoria titulum de codicillis proximiorem, quæ de teſtamentis remotiorem. argum. l. peregrè. ff. de acquirend. poſſeſsio.
¶ Tertiò impugnatur iſta ſaluatio Beſu. & Aretin. quia † verba gloſſatoris perſonæ eruditiſsimæ debent intelligi ſecũdum veram & legalem ſignificationẽ: ſicut dicitur in verbis ſtatuti editi à perſonis eruditis. Barto. in l. omnes populi. in tertia quæſt. ſextæ quæſtionis principal. ff. de iuſti. & iure. Curtius iunior in conſil. v. col. v. vbi etiam Curt. quòd præſumitur ſtatutum editum à perſonis eruditis. Sed ſecundum veram & legalem ſignificationem appellatione codicillorum non venit teſtamẽtum, nec econtra, ergo dum glo. rub. loquitur de teſtamentis, nõ videtur in-

detur intelligenda,id eſt,de codicillis,qui ſecundum veram & legalem ſignificationem teſtamentum non dicuntur. Dico tamen quòd glo.meliùs,planiùs,& veriùs continuaſſet rubric.ad titu.proximè præcedentē hoc modo.Viſum eſt ſuprà de codicillis in quibus hæreditas directè dari nec adimi poteſt,ſed tātùm legari aut fideicommitti.Ideò conſequens eſt, vt videamus do ipſis legatis & fideicommiſsis.

¶ Circa ſaluationem Chriſtophori de Caſtellione,quòd tolera
14 tur † hic continuatio ad remota quādo tituli intermedij ſunt pertinentes & faciunt ad materiam teſtamentorū. per text. in l.j.in prin.ff.ſi tab.teſt.nullæ exta.cum ſimi.vt hîc per Iaſ.adde quòd idem tenet Dec.in rubri. C.qui admitti.col.iij.in fi.& in rubr.extra de præbend.Ex iſta ſaluatione colligitur concluſio,
15 quòd † medium pertinens non impendit coniunctionē extremorum ſeu tranſitū ad extrema.Ideò diligēter aduertendum in practica.quia doct.ſæpiùs loquuntur in hac materia,ꝙ actus medius impedit extrema cōiungi. nam iſtud debet intelligi de medio inhabili aut impertinēti,non de medio habili aut pertinenti.quod probatur in d.l.in tradendis.§.j.ff.cōmu. prædiorum.Exemplum aliud pulcherrimū in l.cùm antiquitus.C. de teſtam.nam teſtamentū debet fieri eodem cōtextu ſine interuallo aut actu intermedio.Et tamen ſi interueniat actus intermedius neceſſarius nō vitiatur teſtamentū : puta ſi opus ſit teſtatorem infirmū cibo aut potione refocillare, vel ſi immineat actus naturæ neceſſarius.Aliud exemplum in l.duos.§.fi.ff. de duobus reis,vbi,quòd modicū interuallum temporis aut actus medius obligationi non contrarius non vitiat conſtitutionem duorū reorū : puta ſi intra reſpōſa duorū reorum interrogatur fideiuſſor an velit fideiubere pro ipſis duobus reis. Aliud exem
16 plum in l.quod ait.§.fi.ff.de adulte. vbi † pater debet occidere adulterū & filiā adulterā incontinēti vno ictu & impetu:& tamē ſi filia aufugit,dū adulter occiditur.deinde ex aliquo interuallo filia deprehenditur,& occiditur,dicitur occidi filia incontinenti,& ſic actus intermedius in perſecutione filiæ nō nocet patri,cùm ſit neceſſarius ad actum.

¶ Expedita continuatione ſequitur videre de concluſione glo.
17 dum dicit,† legata eſſe acceſſoria ad teſtamentum.quam glo. concluſionē Iaſ.hic intelligit facto teſtamento, ꝙ tunc legata dicātur acceſſoria:quia rupto teſtamēto corruunt &legata.l.ſi nemo.ff.de teſta.tute.l.eam quā.C.de fideicō.Secùs ſi nō fieret teſtamentum:quia tunc legata non poſſunt dici acceſſoria eius

quod nō eſt. ſed hic aduertēdum cōtra Iaſ.nā Iaſ.dicit, ꝙ facto teſtamento legata ideò dicūtur acceſſoria ad teſtamentū: quia rupto teſtamento corruunt & legata. Iſta ratio non videtur bona: quia ea attenta ſequeretur, quòd etiam inſtitutio hæredis eſſet acceſſoria ad teſtamentum: nam rupto teſtamēto corruit & inſtitutio. nam omnia contenta in teſtamento labaſcunt hęreditate non adita. l. ſi nemo. ff. de teſtam. tute. l. ſi nemo. ff. de regu. iuris. Et tamen abſurdum eſſet dicere, quòd inſtitutio hęredis dicatur acceſſoria ad teſtamentum: cùm ſit caput & fundamentum teſtamenti. §. ante hæredis. inſtitut. de lega. l. proximè. ff. de his quæ in teſtamē. delen. Rurſus ſequeretur aliud abſurdū, quòd vbi legata conſeruantur rupto teſtamēto prout. Non dico tamen quin aliud dictum Iaſo. ſit verum, dum dicit legata conſiderari vt acceſſoria ad teſtamentum, quando conditum ſit teſtamētum: imò non ſolùm verum id eſt, ſed & neceſſarium: quia ſi teſtamentum conditum non ſit, impoſsibile eſt dicere quòd ſint acceſſoria ad illud quod non eſt.

¶ Ex hoc infertur quòd oppoſitio Iaſo eſt de impoſsibili. nam glo. dicit legata eſſe acceſſoria teſtamenti. Iaſon opponit: quia etiam ab inteſtato relinqui poſſunt legata. §. j. inſtit. de codicil lis. Profectò plus ſatis fatua videtur oppoſitio. quia glo. loquitur in teſtamēto, Iaſon autem arguit quando teſtamentū conditum non eſt, cui dubium quòd ſi teſtamentum conditū non eſt, nō poſſunt dici legata acceſſoria teſtamenti: nam argumentum & oppoſitio Iaſo. procederet ſi glo. locuta eſſet de cauſa inteſtati. & eodem modo reſpondetur hîc ad vnum argnmētum Croti. Nam Crotus opponit, quòd legata non dicuntur acceſſoria ad teſtamētum: quia poſſunt in eſſe deduci ſine teſtamento. nec reſpondet ad iſtud argumentū, ſed ſolùm reſpondet ad vnum aliud argumentū, quòd annullato teſtamento nō ſemper annullantur legata. authē. ex cauſa. C. de liber. præter. nam ad primum argumētum Croti patet reſponſio ex præmiſsis ꝙ vbi deducuntur legata in eſſe ſine teſtamento, fruſtrà quęritur an dicatur acceſſoria teſtamenti. Circa reſponſionem Croti ad
18 aliud argumentum, quòd † vitiato principali nō vitiatur acceſſorium in quo ineſt diuerſa ratio, ſeu in quo non militat ratio annullationis: vt in l. ſtipulatio iſta. §. alteri. vbi Iaſon declarat in quarto notab. ff. de verbo. obliga. Ad idem text. in c. debitores. de iureiurand. vbi licet non valeat promiſsio vſurarum: valet tamen iuramentum ſuper ea. quia iuramentum præſtatur Deo, in quo turpitudo conſiderari non poteſt, & declarat Iaſ.

in l. ſi homo

in l.ſi homo mortuus.in fin.ff.de verb.obliga.ſed puto meliorem rationem eſſe:quia non vertitur periculum ſalutis iurantis.& attenta alia ratione ſequeretur quòd valeret iuramẽtum de committendo maleficium:niſi dicamus quòd in maleficio adeſt turpitudo etiam ex parte iurantis,quod nõ eſt in promittente vſuras ex neceſsitate:vt habetur in d.c.debitores. Sed vltra Crotum magis in terminis adduco quod ſcribit Alexan.in l.fi.§.fi.ff.de condi.indeb.in addi.ad Bart.in ver. acceſſorium. vbi,quòd extincto principali de iure ſpeciali aut ſingulari,non extinguitur acceſſorium in quo nõ militat ratio illius iuris ſpecialis.& idem tradit Alexan.in conſil.59.col.fi.verſi. quò ad ſecundum.libr.j.quod eſt repetitum in conſil.39.lib.iiij.

¶ Aliam concluſionem.& ipſam tacitam ſumunt ex iſta glo.rubric.ſeu ex continuatione glo. Alexan. Senenſes & Iaſon hîc.

19 quòd † legata non dicuntur pars teſtamenti. Sed antequã ingrediar vadũ difficultatis, quo auidiores iuuenes fiant cognitionis nodi,illud eſt præmittendum,quòd effectus non modicus reſultat an legata dicantur pars teſtamenti,vel ſolùm acceſſoria:puta ſtante ſtatuto quòd de teſtamẽto ſoluatur gabella, an pertineat ſolutio ad hæredem aut ad legatarios.nam ſi lega

20 ta dicãtur acceſſoria teſtamenti,legatarij nõ tenentur: † quia de acceſſoriis non ſoluitur gabella. Roma.in l.fi.§.quotiens.in fin.ff.de publicia.quẽ refert,& ſequitur Deci.in c.præterea.j. circa fin.de offic.deleg. Anchar.in conſil.72.Tantam familiaritatem.vbi quãdo gabella ſoluitur de principali,non ſoluitur de acceſſorio.Idem voluit Bald.in l.ij.col.v.per gloſſ. ibi. C.de iure emphyteo.vbi etiam Iaſ.col.53.verſ.& notate bene ex hac glo.vbi ſtante ſtatuto quòd de cõtractu ſoluatur gabella, illud non intelligitur de ſtipulatione pœnali adiecta in cõtractu pro pleniori obſeruantia.quia talis ſtipulatio pœnalis venit acceſſoriè ad confirmationem contractus principalis, vt metu pœnæ

21 legi contractus pareatur.Similiter † fructus fundi nõ veniunt gabellandi:puta ſtat ſtatutum,quòd de re vendita ſoluatur gabella,venditur fundus plenus fructibus pendentibus,nunquid ſoluetur gabella etiam de fructibus?certè non.quia veniunt acceſſoriè ad fundum.ita Iaſ.in dict.l.ij.col.53. C.de iure emphy. Sed hîc aduerte circa iſtud dictum Bald.& Iaſon.circa fructus. quia credo Iaſonem equiuocaſſe,& quòd imò effectualiter ſoluatur gabella de fructibus pendentibus,non quòd fiat æſtimatio ſeparatim de fructibus,ſed ſimul cum ipſo fundo. nam videmus ipſo rerum experimẽto,quòd vbi venditur fundus ple-

nus fructibus,is pluris æſtimatur,quàm ſi fundus vacuus fructibus diſtrahatur. Si maius pretium conſtituitur propter fructus pendentes:ergo neceſſariò dicendum eſt,quòd de fructibus ſoluatur gabella. Itaque,quòd de fructibus ſeparatim gabella non ſoluatur,illud non eſt:quia fructus pendentes dicantur acceſſo
22 rij ad fundum. Sed † quia pro eadem re bis ſolui gabella nō debet.l.nauis.§.cùm autem.l.incola.& l.fin.§.item reſcripſerunt. ff.ad Municipa.l.bona fides non patitur.ff.de regu.iur.& quòd fructus pendentes non dicantur acceſſorij ad fundum,ſed pars fundi:eſt text.in l.fructus pendentes.ff.de rei vendi.& in l.fin. §.pen.ff.de his quæ in fraud.credito.tradit Bald. in conſil.175. colum.ij.lib.ij. Alexan.in l.ſi filius.§.j.ff.de verbōr.oblig. Aliud tamen dictum Iaſ.in d.l.ij.col.53.C.de iure emphyt.quòd ſtatutum mandans ſolui gabellam de venditione fructuum,non habet locum quando venditur fundus fructibus plenus, verū eſt: quia illud inſpicitur,quod principaliter agitur,videlicet de vendendo fundum non de vendendis fructibus. vt Bald. determinat in l.abſtinendi.ff.de reſti.in integr.quam legit ſimul cum l. præceden.quæ incipit nō ſolum.Secunda vtilitas reſultat an legata dicantur acceſſoria ad teſtamentum, aut æque principalis & pars teſtamenti:quia aliud eſt,quòd aliquid ſit principale vel acceſſorium.Ideò ſi ſtatutum faceret mentionem de acceſſorijs teſtamenti, venirent legata, ſi ſint acceſſoria: ſecus ſi ſint æquè principalia. Aliȩ etiam vtilitates conſiderari poſſunt ſecundum occurrentiam caſuum & temporum quotiens contingit diſputari de principali aut de acceſſorijs.

¶Secundò prȩmittendum eſt pro iunioribus ad intelligentiam
23 huius quæſtionis,an legata dicātur pars teſtamēti,quòd † pars tripliciter intelligitur. Vno modo pro parte integrali. Secundò modo pro parte prædicamentali aut ſubiectiua. Tertiò modò pro parte accidentali aut qualificatiua. Pars integralis dicitur, quȩ integrat ipſum totum,& ſine qua totum conſiſtere nō poteſt: puta homo conſiſtit ex duabus partibus, ideſt, ex corpore & anima.iſtȩ duæ partes dicuntur integrales:quia integrāt aut faciunt ipſum totum, ita quòd ſine altera ipſarum totum conſtare non poſſet. nam anima ſola ſine corpore homo dici nō poteſt.Similiter corpus ſine anima homo nón dicitur.& iſta integralis pars alio modo dici poteſt pars ſubſtantialis aut eſſentialis. Pars prædicamentalis dicitur quando totum prædicatur de ipſa parte, ſeu quando poſita aut prædicata parte ponitur aut prædicatur ipſum genus, puta animal eſt genus, homo dicitur pe-

tur ſpecies aut pars generis.ſimiliter bos dicitur ſpecies animalis.iſte partes prædicantur & dicuntur de genere . quia ſi dico, eſt homo,ergo eſt animal:eſt bos,ergo eſt animal. Iſta prędica-
24 mẽtalis pars differt ab integrali dupliciter. Primò, † quia pars prædicamentalis non integrat aut perficit ipſum totũ:ita quòd totum ſtare non poſsit ſine parte prædicamentali, quia homo pars aut ſpeciei generis non integrat genus aut animal, cum poſsit eſſe animal ſine homine: cum plures aliæ ſint partes aut ſpecies animalium. Secunda differẽtia:quia pars integralis non prædicat aut ponit totum.imò ſine toto eſſe poteſt, puta anima ſine corpore, corpus ſine anima, ſed totum non poteſt eſſe ſine ſuis partibus integralibus.Similiter iſta pars prædicamentalis dicitur ſubiectiua:quia ſubijcitur ſuo generi,quia poſita ſpecie neceſſariò ponitur genus:adeò, quòd à genere ſeparari non poteſt. Ita declarat Bart.in l. qui vſumfructum.ff.de verborum obligationibus. & Iaſ.hîc colum.iij.Pars accidentalis aut qualificatiua dicitur quæ poteſt adeſſe & abeſſe citra ſubiecti corruptionem, & ſine qua totum conſiſtere poteſt, nec ea prædicata ponitur genus, vt in die adiecta ſtipulationi.l.j.§. diem.ff. de edend.vbi Ang.& Alex.& infrà latiùs dicemus.

25 ¶His ita præmiſsis videndum eſt, † an legata dicantur pars teſtamenti. Et quidem circa partem integralem dicendum eſt, quòd non: quia teſtamentum poteſt ſtare ſine legatis. ergo dici non poteſt, quòd ex legatis integretur teſtamen-
26 tum. Sed quæſtio eſt, † an dicantur legata pars prædicamentalis aut ſubiectiua teſtamenti, ita quòd prædicatis aut nominatis legatis prædicetur aut ponatur teſtamentum. In qua difficultate aduertendum eſt, quòd neceſſariò præſupponitur legata eſſe relicta in teſtamento: quia ſi relicta eſſent ab inteſtaro aut in codicillis, fruſtrà quæreretur an prædicentur de teſtamento, quod non eſt: ſed an condito teſtamento prædicatis legatis prædicetur & teſtamentum: ſicut prædicato homine neceſſariò prædicatur animal, quod eſt ſuum genus. Iaſon hîc dicit, quòd legata non dicuntur pars prædicamentalis, aut ſubiectiua teſtamenti, ſiue capiamur teſtamentum in ſpecie in quo ſint facta legata. quia non ſequitur eſt legatum: ergo teſtamentum. quia legata poſſunt fieri ſine teſtamento, ideſt, ab inteſtato.
27 Sed aduerte, † quia teſtamentum dicitur teſtatio mentis, aut iuſta ſententia de eo, quod quis fieri voluit de bonis ſuis. l. prima ff. de teſtamentis, quæ verba ita conueniunt lega-

tis ſicut inſtitutioni hæredi, ergo præſupponendo teſtamẽtum in ſpecie, videtur, quòd prædicato legato, prædicetur & teſtamentum.& procedat conſequentia,eſt legatum:ergo teſtamen tum. Nec obſtat,quod dicit Iaſ.quòd iſto modo caperetur genus,ideſt,teſtamentum reſtrictiuè,quãdo in eo eſſent relicta legata. Sed genus conſiderari debet abſolutè ſine reſtrictione ad certum caſum.quia dico,quòd teſtamẽtum non eſt tale genus, quòd abſolutè capi poſsit ſine reſtrictione ad certum caſum in caſu noſtro.Imò neceſsè eſt reſtringere ipſum ad caſum, quo legata in teſtamento relicta ſint:quia aliàs,vt dixi,fatua eſſet quęſtio quærere,an legata dicantur pars teſtamenti,ſi cõſideremus teſtamentum ſine legatis. & ſic apparet, quòd capiendo teſtamentum in ſpecie, legata poſſunt conſiderari vt pars prædicamentalis aut ſubiectiua teſtamenti contra Iaſ.Similiter dum dicit Iaſ.quòd capiendo teſtamentum in genere, legata non poſſunt dici pars prædicamentalis,aut ſubiectiua teſtamenti: quia conſiderari poteſt teſtamentum ſine legatis, fatua & impoſsibilis redditur quæſtio,an legata, quæ non ſunt,dicantur pars te-
28 ſtamenti. Itaque concludo in hac concluſione tacita, † quòd legata dicuntur pars prædicamentalis aut ſubiectiua teſtamenti, conſiderando teſtamentum in quo relicta ſint legata.& ſic conſiderando teſtamentum in ſpecie:quia,vt dixi,conſiderando in genere ſine legatis,ſuperuacua ſit quęſtio.Sed dicet aliquis,ſi legata dicuntur pars teſtamẽti:ergo erunt equè principalia ad teſtamentum non acceſſoria,& ſic contra gl.& Docto.hîc.Dico, quòd erunt aut ſunt legata pars teſtamẽti acceſſoria,tamẽ non equè principalis.vt ſi vnus princeps diuideret ſocietatem ſuam in plures partes,& in vna parte ponerentur famuli:nam famuli dicerentur pars ſocietatis,ſed tamen acceſſoria,& quòd aliquid pars dici poſsit,licèt acceſſorium ſit:tradit Io.Nigri. hîc col.iij. circa medium.verſ.ego tamen dubito.Sed iſtud videtur intelligendum niſi legata abſorberent maiorem partem hæreditatis. quia tunc dicerẽ legata partem teſtamenti principalem,imò &
29 principaliorem.Sicut dicimus in prælegatis, † quòd vbi abſorbent maiorem partem hęreditatis,idẽ de eis iudicatur,quod de portionibus hæreditarijs:ideo per repudiationem hæredis inſtituti tranſeunt ad ſubſtitutum.l.filio.cum l.ſequen.ff.de legat.j. Soci.in l.j.de collat.bono.ſuper vj.quęſt.Videmus etiam,quòd vbi prælegata abſorbent maiorem partem hæreditatis,veniunt in reſtitutione fideicommiſsi tãquàm portio hæreditaria. quia idem de eis iudicamus, quòd de portione hæreditaria. Bartol. & Doct.

& Doct.in l.Marcellus.§.quidem liberis.ff.ad Trebellian.Dec. in conſ.349.col.iiij.poſt medium. Ideò iſto caſu ſtante ſtatuto, quòd de teſtamento ſoluatur gabella, illa eſſet ſoluenda per legatarios maioris partis bonorum pro rata. Aliter etiam conclu dit Iaſ.in hac concluſione,quòd legata non dicuntur pars teſta menti integralis,nec prædicamentalis aut ſubiectiua,neque ſub ſtantialis aut eſſentialis,ſed pars accidentalis:quia poſſunt adeſſe & abeſſe citra ſubiecti corruptionem. Conſentio concluſioni Iaſ.præter quàm in eo, quod dicit legata non eſſe partem prædicamentalem teſtamenti,vt ſupra eſt dictum. In vno tamen ca
30 ſu † legata dicuntur pars integralis teſtamenti ex mente Soci. & Croti hìc, quando apparet, quòd teſtator volebat legare, & non legauit,licèt aliundè teſtamentum perfecerit. nam iſto caſu non factis legatis remanet teſtamentum imperfectum ratione voluntatis, & non valet in aliquo teſtamentum tanquàm quid indiuiduum,& ſic non poteſt ſtare ſine legatis,quod intel ligo quando non legauit:quia non potuit morte aut alio impedimento pręuentus:ſecus ſi non legauit ductus pœnitẽtia:quia noluerit amplius legare.l.ſi is qui.ff.de teſtam.qui tex.loquitur quando teſtator defecit in legando morte pręuentus:ſecus ſi ex mutatione voluntatis,vt dixi,per text.in l.quòd ſi iterum.ff.de adimen.legat.& ita not.Crotus hìc colum.ij.vbi,quòd iſto caſu legata non dicuntur pars integralis teſtamẽti ex natura ipſius teſtamenti,ſcilicet ratione volũtatis imperfectę.Sed hìc aduertendum, quia Crotus mutata opinione indiſtinctè tenet, quòd legata dicuntur pars integralis teſtamenti in ſpecie ſumpti in quo ſint relicta legata. nam in hoc malè mutauit opi.quia ſi eſſent pars integralis, ſequeretur, quòd deficientibus legatis ob cauſam caduci,vel propter repudiationem,aut aliter teſtamentum eſſet nullum. quia totum ſtare non poteſt ſine ſuis partibus integralibus. & tamen iſtud eſt falſum. vt habetur in titul. ff.de his quæ pro non ſcript.hab.& in tit.C.de cad.tollend.

¶Ex præmiſsis etiam reſultat alia declaratio aut diſtinctio par-
31 tis: † quia aliqua dicitur pars ſubſtantialis aut eſſentialis, ſine qua totum conſiſtere non poteſt, quæ etiam dicitur pars inte-
32 gralis. † Aliqua dicitur pars accidentalis aut qualificatiua, ſine qua totum poteſt conſtare, & quæ poteſt adeſſe & abeſſe citra ſubiecti corruptionem.& de iſta parte accidentali aut qualificatiua loquitur gloſſ.in l.malum.in princip.in gloſſ.ij.ff. de verb. ſignificatio.dum dicit,quòd pars etiam dicitur ſine qua totum conſiſtere poteſt,vt in die adiecta ſtipulationi.nam dies eſt pars

ſtipulationis.l.j.§.diem.ff.de edend. & tamẽ ſtipulatio ſtare po teſt ſine die: quia poteſt fieri purè & ſine die.§. omnis. inſtitut. de verbo.oblig.

¶In hac tamen difficultate an legata dicãtur pars teſtamenti, non omitto dictum Croti hîc,qui dicit reprobando Soc.quòd ideo legata non poſſunt dici pars ſubiectiua teſtamenti, quia diffinitio teſtamenti non conuenit legatis. de qua in l.j. ſuprà
33 de teſta. declarando vt ibi per Bart. vult dicere Crotus, † quòd teſtamentum propriè & ſtrictè accipitur pro inſtitutione hęredis,largè autem pro teſtatione mentis.idem voluit Bald.in l.& in epiſtola.colum.ij.C.de fideicommiſ. Sed aduerte quia largè etiam contractus teſtamentum dici poteſt.gloſſ.in capitul.j.§. item ſacramenta puberum. in verſicul. ſuper contractibus.col. ij.in fin.de pace iurament.firman.per text.in l.eandem rem.in princip.ff.de duobus rèis.Dec.in conſil.660.nume.x.Iaſ. in l.te ſtamentum. in primo notabil.C. de teſt.deciſ.Neapolita.deciſ. 260.nume.ix.Nam etiam in contractibus teſtatur quis,& men tem ſuam declarat.& licèt in teſtamento deficiat inſtitutio hę-
34 redis quò ad verba:lex tamen ſupplet pro teſtatore.quia † cenſetur teſtator tacitè vocare venientes ab inteſtato.l. conficiuntur.ff.de iure codicillorum.& dicit Bald.in conſil.121. Præſuppoſito.colum.ij.circa medium.libro quarto, quòd decedens ab inteſtato videtur tacitè ordinare illud, quod de eius ſucceſsione ordinat lex.per not.in l.j.§.vel maximè.ff. de collat.bonor. & in pulchra & vtili quæſtio.tradit Socin.in conſil.252.colum. penulti.in tertia quæſtio.& colum.ſequen.libr.ij.vbi ſi teſtator det licentiam hæredi diſponendi de certis bonis. & hæres non diſponat expreſsè,ſed decedat ab inteſtato, an dicatur diſpoſuiſſe in venientes ab inteſtato?& concludit,quòd ſic. idem tenet Curtius Iunior in conſilio quarto columna ſecunda.in fin. Et quod ſcribit Iaſo. in rubrica.ff. de liberis & poſthumis. columna quarta.Sed iſtud eſt impropriè. Ideò ſuccedens ab inteſtato dicitur habere titulum à lege non à defuncto. Alexander in conſilio quadrageſimoquarto in fine, libro quarto.Iaſ.in l.j. columna ſeptima verſiculo, aliam ſubtiliorem rationem. infrà eodem.

35 ¶ † An autem ſubſtitutiones dicantur acceſſoriæ ad teſtamentum,ſicut legata:aut æquè principaliter conſiderentur. glo. hîc ſentit,quòd pertineant ſubſtitutiones ad teſtamentũ'equè principaliter.nã dũ gl.rub.in primis verbis dicit,dixit de teſtamentis,nũc de acceſſorijs teſtamẽti,ideſt legatis,clarè præſupponit, quòd ſo-

quòd ſolùm nunc in materia legatorum Iuriſconſultus incipiat tractare de acceſſorijs. & quòd prius non tractauerit de acceſſorijs. ſed de pertinentibus ad ipſum teſtamentum principaliter: ideò cùm in præcedentibus dictum fuerit de ſubſtitutionibus, in titulo de liberis & poſthumis. in titul. de vulgari & pupillari. & in titu. de acquirend. hæredita. ſequitur quòd ſubſtitutiones non dicuntur de acceſſorijs teſtamenti. Nam ſi eſſent de acceſſorijs, falſum eſſet quod dicit gloſ. quòd nunc incipiatur tractatus de acceſſorijs teſtamenti: quia iam anteà
36 cœptú eſſet de acceſſorijs agi aut tractari. † Similiter iuxta declarationem præmiſſam ſentit glo. quod codicilli non dicātur acceſſorij ad teſtamentum, ſed conſiderentur æquè principaliter: quia de codicillis dictum fuit in præcedentibus, omnia autem pręcedentia veniunt ad teſtamentum æquè principaliter, ex quo de acceſſorijs nunc demum fiat tractatus in materia legatorum.

37 ¶ Contra primum † de ſubſtitutionibus ꝙ non veniant æquè principaliter ad teſtamentum, arguit Iaſ. hîc à ſufficienti partium enumeratione, quòd ſubſtitutiones in hoc non videntur differre à legatis. nam aut conſideramus teſtamentum in genere aut in ſpecie. ſi in genere, & tunc poteſt eſſe teſtamentũ ſine ſubſtitutionibus. Sed iſtud argumentum non videtur bonum, vt ſuprà dictum eſt circa legata, quia ſi conſideramus teſtamentum in genere ſine conſtitutionibus, non cadit diſputatio an ſubſtitutiones dicantur pars teſtamenti: niſi dicas, quòd cadit diſputatio an dicantur ſubſtitutiones pars integralis aut ſubſtantialis teſtamenti, ita quòd teſtamentum conſtare non poſſit ſine ſubſtitutionibus. Aut dicit Iaſ. conſideramus teſtamentum in ſpecie, & tunc aut teſtamentum eſt imperfectum, quia adhuc in fieri, & deficit perfectio voluntatis teſtatoris, & tunc vitiatur teſtamentum in totum tanquàm indiuiduũ. & ſic ita vitiatur in legatis ſicut in ſubſtitutionibus & inſtitutione. & ſic etiam iſto caſu legata nõ differunt à ſubſtitutionibus. l. ſi is qui. ff. de teſtam. Aut conſideramus teſtamentũ in ſpecie iam perfectum in quo ſint ſubſtitutiones & legata. & idem iuris videtur in legatis quod in ſubſtitutionibus: vt legata ita dicantur pars teſtamenti vt ſubſtitutiones. Ad iſtud argumẽtum reſpondet Iaſ. quòd diuerſa eſt ratio legatorum & ſubſtitutionũ: quia ſubſtitutio poteſt eſſe caput & fundamentum teſtamẽti, ſicut inſtitutio. quia teſtamentũ poteſt ſumere robur à ſubſtitutione quando primus gradus inſtitutionis eſſet nullus. l. iij. §. fi. ff.

de libe.& poſthu.& tunc ſi ſubſtitutus nō adiret, vitiaretur teſtamentum:ergo ſubſtitutio poteſt dici caput & fundamētum teſtamenti:ſecus in legatis,quæ in nullo gradu conſiderari poſſunt vt caput teſtamenti.& licèt legata corruerent, non tamen corruit teſtamentum:ergo legata non poſſunt dici pars teſtamenti æquè principalis,ita quòd ab eis dependere poſsit validitas teſtamenti.Sed hîc aduertendū,quia iſta reſponſio Iaſ.non eſt generalis ad omnes ſubſtitutiones.nam ſolùm militaret in ſubſtitutione vulgari,à qua incipère poteſt robur teſtamenti: ſecus in alijs ſubſtitutionibus à quibus validitas teſtamenti inchoari non poteſt.Secundò aduertendum eſt, quia Iaſ. in hac reſponſione videtur contrariari his quæ priùs dixerat circa legata,an legata dicantur pars prædicamētalis aut ſubiectiua teſtamenti,vbi voluit,quòd quando loquimur de parte prædicamētali aut ſubiectiua,capimus genus aut teſtamentū abſolutè, non autē reſtrictiuè ad certū caſum,& ſic ſolū conſideramus an teſtamentū in genere poſsit ſtare ſine legatis,non autē reſtrictiuè quando in eo ſunt relicta legata.& tamen Iaſ.hìc loquendo de ſubſtitutione capit teſtamētum in ſpeciè & reſtrictiuè quando in ea facta eſt ſubſtitutio vulgaris.Sed capiēdo in genere ſatis eſt,quòd teſtamentū poteſt ſtare & valere ſine ſubſtitutione cum ſola inſtitutione,& licèt poſsit annullari deficiente inſtitutione.Tamen hoc non habetur in cōſideratione: quia etiam poteſt annullari ſtante ſubſtitutiōe,ſi illa deficiat: vel quia ſubſtitutus nolit aut non poſsit adire. Præthereà conſiderando illum caſum in quo teſtamentū ſumit robur à ſubſtitutione,non conſideratur genus aut teſtamentum ſimpliciter aut abſolutè, ſed reſtrictiuè in eo caſu quo deficit inſtitutio. Quid dicēdum? ergo par erit ratio legatorum & ſubſtitutionum, minimè: ſed ex alio dico ſubſtitutiones eſſe partem principalem, quia fiunt hæredibus, & ſic in tota aut maiori parte hæreditatis. Ideò cùm teneant in ſe portiones hæreditarias,idē de eis iudicamus quòd de inſtitutione.nam ſubſtitutus ſubrogatur in locum inſtituti: ſubrogatum autem ſapit naturam eius in cuius locum ſubrogatur.l. ſi eum.§.qui iniuriarum.ff.ſi quis cautio.qua ratione dixi ſuprà legata etiam dici partem teſtamenti, quando abſorbent maiorem partem hæreditatis. Similiter vbi fit ſubſtitutio vulgaris à qua incipit teſtamentum, & quando deficit primus gradus, in illo caſu ſpeciali dicetur integralis pars aut ſubſtantialis teſtamenti,nō quòd abſolutè aut in abſtracto conſiderando dicatur ſubſtitutio pars ſubſtātialis aut integralis teſtamenti,

ſtamenti,& ſic in ſpecie aut in concreto conſiderando,ſubſtitutio vulgaris dicitur pars ſubſtantialis aut integralis, & etiam dicetur pars ſubiectiua aut prædicamentalis. Similiter ſubſtitutio pupillaris ſine dubio dicetur integralis pars teſtamenti pupilli, imò dicitur ipſum totum & ipſum teſtamentum pupilli. Sed reſpectu teſtamenti paterni dicitur acceſſoria & ſequela eius. §. liberis. inſtitut. de pupillar. Subſtitutio autem fideicommiſſaria particularis non videtur differre à legatis, prout latè videbimus in l.prima,infra eodem. Similiter ſubſtitutio directa militaris, de qua in l. centurio. ſuprà de vulgari. videtur pars teſtamenti non integralis, ſed prędicamentalis & ſubiectiua & æquè principalis, maximè cùm fiat in tota hæreditate.

38 ¶ Circa aliam tacitam concluſionem gloſſæ, quòd † codicilli non dicantur acceſſorij ad teſtamentum declarando vt ſuprà.Iaſon opponit contra gloſſ. quòd imò codicilli dicantur acceſſorij ad teſtamentum: quia rupto teſtamento rumpuntur & codicilli,& legata in codicillis relicta. l.j. C.de codicil. Iaſon reſpondet ad argumentum,quòd imò codicilli non dicuntur

39 acceſſorij ad teſtamentum: † quia largè codicilli dicuntur teſtamentum per glo.in l.ij.in verb.perſonales.vbi Bald.C. com. de leg.glo.in l.ij.circa fi.in ver.omnes.C.de conſtit.pec.cũ ſim. vt per ipſum Iaſ.hic col.iiij.circa fi.& per eundẽ Iaſ.in cõſ.174 lib.iiij.facit,quia diſpoſita in teſtamento locũ habent in codicillis.Ideò prohibitus teſtari cenſetur prohibitus codicillari.l. diui.§.pe.ff.de iur.codic.l.ij.ff.de leg.j.Similiter diſpoſita in codicillis perinde habentur ac ſi in teſtamento diſpoſita eſſent.l. ij.§.j.ff.de iur.codic.Ad idẽ text.in l.omne verbũ.in princi. C. com.de lega.vbi text.conſiderat actũ teſtandi in legatis & fideicommiſsis,dicẽdo,quòd omne verbũ ex quo apparet de voluntate teſtatoris circa legata aut fideicommiſſa validum eſt,& ſic conſideratur actus teſtandi in legatis & fideicõmiſsis, quæ in codicillis relinqui poſſunt,& quod in pulchro caſu tradit

44 Dec.in conſil.354.vbi † quòd ſicut in teſtamẽto teſtes debent eſſe in conſpectu teſtatoris,ita quòd videant teſtatorẽ & teſtator eos.l.ſi nõ ſpeciali.& l.ſi vnus.C.de teſta. ita & in codicillis contra Matheſi.not.115.dictum tamen Matheſi.ſequitur Alex. in d.l.ſi non ſpeciali.Sed Iaſ.ibi col.ij.in ij.limi.dubitat.dicit tamen ꝙ in practica ſtaretur dicto Matheſil. quia nõ habet contradicentem: ſed habet contradicentem Deci.Imò codicilli teſtamento confirmati propriè videntur teſtamentũ.l.ij.§.quin-

tus.ibi,teſtamẽtis vel codicillis.nam dictio,vel,videtur diſiunctiua verborum & ſenſuum coniunctiua.glo.in l. ad protegendam.C.de in lit.dand.tutor.rurſus codicilli teſtamento confirmato cenſentur eſſe in teſtamento dict. l.ij.§.j.ff. de iur. codicil. Sed relatum dicitur eſſe in referente verè & propriè.l.inſtitutio.ff.de conditio.inſtitutio.Bald.in conſi.211.Ea quæ. lib.v. Sed iſta reſponſio Iaſ.non videtur bona,nec valere videtur conſequentia, Codicilli largo modo dicuntur teſtamentum: ergo ſunt æquè principales,aut non ſunt acceſſorij ad teſtamentum. quia identitas nominis nõ operatur quòd aliquid dicatur principale,vbi eſt acceſſorium:puta in beneficio eccleſiaſtico.Nam vnum beneficium poteſt dici acceſſorium alterius. c. extirpandæ.§.qui verò.de præben.c.ſuper eo.de præb.libr.vj. & tamen vtrunque dicitur beneficium.

¶Secundò conſidero contra Iaſ.nam Iaſ.arguit & non reſpondet ad argumentum,ſed tranſit in diuerſum, aut extrà propoſitum loquitur.nam argumentum Iaſo.ſtat in hoc, quòd rupto teſtamento,rumpuntur codicilli tanquàm acceſſorij teſtamenti,& ab eo dependentes. nec reſpondet Iaſ. ad iſtud argumen-
14 tum.Ideò aliter † reſpondeo ad argumentũ,quòd conſiderando codicillos in genere,illi nõ dicuntur acceſſorij ad teſtamentum.patet quia ſtare poſſunt ſine teſtamento, ſi fiant ab inteſtato. l.iij.l.ab inteſtato.& l.penultim. ff.de iure codicillorum. ergo patet quòd non ſunt acceſſorij ad teſtamentum. quia acceſſorium non poteſt ſtare ſine principali.l.cùm principalis.ff. de regu.iur.ideò obligatio fideiuſſoris ſine obligatione principalis conſiſtere non poteſt.§.fideiuſſores.inſtitut. de fideiuſſo. Et ſi dicas nos loquimur condito teſtamento:quia aliâs fruſtrà quæritur,an dicantur codicilli acceſſorij ad teſtamẽtum, quod
42 non eſt. † Dico quòd etiam capiendo codicillos in ſpecie facto teſtamento,illi poſſunt ſubſiſtere in multis caſibus deficiente teſtamento.Primus caſus eſt quando teſtamẽtum ſtatim ab initio eſt nullum,puta præteritione filij iam nati. Nam cùm teſtamentũ ſtatim ſit nullum, nõ poſſunt dici codicilli acceſſorij eius quod non eſt,ſeu dependere à teſtamento inualido. Bart. poſt Dyn.in l.legata inutiliter.ff.de leg.j.Cyn. Alex.& mod.in dict.l.j.C.de codicillis. nec iſto caſu codicilli conſeruantur per authen.ex cauſa.C.de liber.præterit. quia conſeruatione opus non eſt,cùm valeant ſtatim codicilli vt facti ab inteſtato, cùm teſtamentum ſtatim ſit nullum.

¶Secundus caſus eſt,quando fiunt codicilli in defectum teſtamenti,&

menti,& ad hunc finem vt valeant ſi contingat annullari teſtamentum per natiuitatem poſthumi aut aliter. nam tunc perinde eſt ac ſi dictum eſſet, ſi non valeat diſpoſitio iure teſtamenti valeat iure codicillorum. l. qui filio. §. j. iuncta glo. fi. ff. de hæred. inſtitut. ſecundum verum intellectum Bald. & Imol. ibi reprobato intellectu diuinatiuo. Tradit Iaſ. in dict. l. j. col. ij. ante med. C. de codicil. addo Alex. in conſi. 161. In tertio dubio. libr. ij. vbi Alex. quòd codicilli facti condito teſtamento ſubſiſtere poſſunt, licèt teſtamentum deficiat, dummodò tales codicilli fuerint ab inteſtato cõfirmati: quia appareat quòd voluit teſtator codicillos ſeruari etiam per venientes ab inteſtato: per d. l. qui filio. §. j. & tunc dicitur apparere de tali voluntate teſtatoris, quòd voluerit ſeruari codicillos ab inteſtato, quando adiecta eſt clauſula voluit valere in vim codicillorum & iure cuiuſlibet alterius vltimæ voluntatis, & prout meliùs valere poterit. Idem quòd codicilli non rumpantur rupto teſtamento quando fiunt codicilli in defectum teſtamenti voluit Aret. in conſ. 93. col. iij. in fi. verſi. his præmiſsis. Adde text. in l. quia autem. in prin. iuncta glo. ij. ff. ſi quis omiſ. cau. teſt.

¶ Tertius caſus eſt, quando fiunt codicilli poſt teſtamentũ non de tempore ipſius teſtamenti. nam quando fiunt poſt teſtamentum, robur capiunt à ſeipſis, nec vitiantur propter nullitatem teſtamenti. ita Dec. in conſi. 456. col. fin. Pulchrum & ſingulare dictum ſi verum ſit, ſed falſiſsimum eſt & contra text. in d. l. ab inteſtato. vbi glo. in verb. quoquomodò. ff. de iure codicillo. nec Bartol. in l. legata inutiliter. ff. de legatis j. & Alexand. in l. j. C. de codicil. allegati per Decium id dicunt ad quod allegantur. nam dicunt, quod vbi teſtamentum ſtatim ab initio fit nullum, quòd tunc non vitiantur codicilli, vt ſuprà dixi in primo caſu. ſed quòd codicilli facti poſt teſtamentum validum non vitientur rupto teſtamento hæc non dicunt, nec dicere potuiſſent. quia contra text. & hoc niſi fierent codicilli etiam ab inteſtato, ideſt, in defectum teſtamenti. vt in d. l. quia autem. cum glo. ij. ff. ſi quis omi. cau. teſta. Quæ omnia diligenter notanda. quia vtilia in practica nec alibi ita ordinata. Putarem tamen quòd ſiue fiant codicilli ante teſtamentum ſiue poſt teſtamentum validũ, quod tamen poſteà rumpitur, conſeruentur codicilli per authen. ex cauſa. C. de liber. præter. vt per Alexand. in conſi. 161. In tertio dubio. lib. i. Ex quibus apparet ꝙ etiam capiendo codicillos in ſpecie in multis caſibus ſtare poſſunt ſine teſtamento, licèt conditũ ſit teſtamentũ. Ergo non poſſunt di-

ci codicilli acceſſorij ad teſtamentum,niſi in vno caſu,quando teſtamentum conditum eſt, & ipſum validum ab initio. Deinde fiunt codicilli ſimpliciter.nam deficiente teſtamento deficiunt & codicilli.d.l.j.C.de codicil.& d.l.ab inteſtato.ff.de iure codicil. Intelligendo tamen, quòd cõſeruẽtur per d. authẽ. ex cauſa.vt ſtatim dixi. In hoc tamen articulo an codicilli dicãtur acceſſorij ad teſtamentum,puto dari poſſe doctrinam magis certam & generalem:vt inſpiciamus quid in codicillis contineatur. Nam ſi contineãtur legata aut fideicommiſſa particularia,recurrendum erit ad illam concluſionem,an legata & fideicommiſſa particularia dicantur acceſſoria. Si vreò cõtineãt ſubſtitutiones obliquas, æquè eundũ erit ad illam concluſionem,an fideicommiſſaria ſubſtitutio dicatur pars principalis vel acceſſoria.quæ doctri.probatur ex not.per gl.Bar. & doct. in l.j.C.ſi aduer.tranſ. Vbi quando neceſſe eſt applicare iura& actiones ad bona mobilia vel, immobilia illud inſpicimus ad quid competãt,ſeu quid in eis deductum ſit. ideò ſi competũt ad rem mobilem,iudicantur vt mobilia & econtrà.

¶ Hic etiam aduertendum circa d. Bald.in l.j.ſuprà de teſtam. per glo.ibi relatam per Iaſ.hîc col.penu.dum dicit ſaluari in-
43 ſtrumentum notarij in quo dicit, † talis condidit teſtamentum in quo legauit Titio centum & Sempronio fundum &aliter hæredem non inſtituit:quia intelligitur teſtamentum largè pro codicillo.ſequitur Pau.de Caſtr.in l. proximè ſuprà de his quæ in teſta.delen. Socin. in conſi.142.col.iij. verſ.pro his adduco.lib.j. Nam difficultas iſtius dicti conſiſtit in l.non codicillum.C.de teſtamen. Vbi quando quis voluit facere teſtamentum inſtituendo vel exhæredando,ſi non valet vt teſtamẽtum,non valet vt codicillus. Ad illum tex.reſpõdet Pau de Caſtro in d.l.proximè,quòd ibi apparebat de volũtate teſtatoris qui volebat teſtari non codicillari inſtituendo hæredem, licèt non coram ſeptem teſtibus.& ſic voluntas teſtatoris erat limitata ad actũ teſtãdi,ob id nõ valet in vim codicillorũ:ſecus quãdo teſtator non inſtituit hæredem,ſed tantùm legat aut fideicommittit,licèt coram ſeptem teſtibus quia tunc nõ apparet, qui voluerit teſtari omittendo inſtitutionem hæredis, quæ eſt caput & fundamentum teſtamenti.

¶ Ex hac reſponſione ad d.l.non codicillum. inferuntur duæ
44 concluſiones. Prima cõcluſio eſt, † quòd vbi actus diſponentis limitatur aut reſtringitur ad certum effectum aut modum, ſi eo modo valere non poteſt, non valet vt valere poteſt. Ratio.quia

tio.quia in alio modo aut in alio effectu deficit voluntas diſponentis,ex quo fuit limitata ad alium modum,aut ad alium effectum.& ita illum text.in d.l.nō codicillum. ad hoc citat Corn. in conſil.202.col.ij.circa medium.libr.iiij.Dec.in c. cùm ſuper. col.fi.de offic.delega.Sed hîc aduerte circa iſtam primam concluſionem & circa declarationem prædictam ad dict.l.non codicillum:quia ratio illius text.aliter declaratur per Paul.de Caſtro in conſil.414.Viſo & examinato ſupraſcripto puncto.col. ij.poſt med.lib.ij.vbi,quòd ideò diſpoſitio non valet vt codicillus:quia codicillus eſt diuerſa ſpecies à teſtamento,& ab eo diſſimilis:quia propriè loquendo codicillus non eſt teſtamētum, cùm non habeat ius inſtitutionis. Idem volunt Paul.de Caſtr. Angel.& Imola,in l.j.§.ſi quis ita.ff.de verbor.obliga. Sed iſta declaratio non videtur bona.quia vt actus valeat verba intelliguntur largè & in diuerſa ſpecie.l.inſulam.ff.de præſcript.verbis.l.miles ad ſororem.l.cùm pater.§.donationis.ff.de legat.ij. vbi actus ſonans in donationem, ſuſtinetur in vim fideicommiſſi.quia vt donatio valere nō poterat propter abſentiam donatarij,& propter defectum ſtipulatiōis olim neceſſarię in donatione.l.ſi quis argentum.C.de dona.glo. in l.nec ambigi.C. eodem titulo.

¶ Tertiam declarationem ad d.l.non codicillum.tradit Barto. in d.l.j.§.ſi quis ita.ff.de verbo.obliga.quòd vbi agitur de totali diſpoſitione ſeu de faciendo vnū totum & integrū actum: ſi non valet quod ago vt ago,nō valet vt valere poteſt. nam in dict.l.non codicillum.teſtator intēdebat facere teſtamentum totum & integrum cum inſtitutione & exhæredatiōe: ſed non potuit ita agere propter minorem numerū teſtium. Ideò cùm in totum valere non poſsit, non valebit etiam reſpectu partis: quia codicillus nō poteſt continere totalem diſpoſitionem teſtamenti propter inſtitutionem & exhæredationem,quæ in codicillis fieri non poteſt.Sed iſta declaratio Bart. ita ſimpliciter intellecta non videtur bona. quia ea attenta ſequeretur, quòd ſemper annullato teſtamento annullarētur & legata.& tamen iſtud non ſemper procedit:puta eo caſu quo cenſentur repetita ab inteſtato.iuxta nota.in l.licèt Imperator.ff.de legat.j.Secundò ſequeretur,quòd legata relicta in teſtamento non poſſent conſeruari per authenti.ex cauſa.C.de lib. præter. Tertiò ſequeretur,quòd nunquàm diſpoſitio valeret vt valere poteſt, quando non valet vt agitur.quia ſemper intentio diſponentis eſt,quòd valeat totum quod agit,& ſemper intendit totū age-

re.Ideò iſta declaratio Bartol.poteſt ſuppleri ex dictis in prima declaratione,id eſt,quando agitur de totali diſpoſitione teſtamenti:ita quòd appareat,quòd vult ipſum totum valere,& voluntas eius eſt limitata ad ipſum totum. vel debet ſuppleri declaratio Bart.ex dictis in ſecunda declaratione,quòd vbi agitur de totali diſpoſitione teſtamenti,ſi vt teſtamentum valere non poteſt,non valet vt codicillus,in quo totum valere non poteſt, cùm ſit ſpecies diuerſa, in qua inſtitutio aut exhæredatio fieri non poteſt.& ita ſupplent Ange.Imola.Paul.de Caſt. & Iaſ.in d.§.ſi quis ita.ſed iſta ſuppletio Paul.Ange.Imol.& Iaſ.videtur confutari ex dictis ſuprà in ſecunda declaratione.

¶Quartam declarationem ad d.l.non codicillum.ponit Iaſ.in d.l.j.§.ſi quis ita.col.v.ff.de verb.oblig.quòd ibi fuit defectus, tàm in eo quod agebatur,quã in eo quod agi poterat.nam agebatur teſtamentum,ſed in eo fuit defectus formę: quia ſolùm fuit numerus quinque teſtium cum ſeptẽ requirantur. Similiter in eo quod agi poterat,id eſt, in codicillo fuit defectus materiei: quia facta fuit inſtitutio & exhæredatio, quæ materia codicillis non conuenit: ideò non mirùm videri debet, ſi in dicta l. non codicillum. non valet diſpoſitio, neque vt teſtamentum, vt codicillus. quia neutro modo valere poterat, cùm in vtroque eſſet defectus, id eſt, in teſtamento defectus formæ & in codicillo defectus materiei.Sed aduerte: quia iſta declaratio Iaſ.non videtur procedere.quia quãdo quæritur an diſpoſitio quæ nõ poteſt valere vt teſtamentum, ſaltem valeat vt codicillus,illud procedit reſpectu eorũ quæ in codicillis diſponi poſſunt,& ſic reſpectu legatorũ,aut fideicommiſſorum, non reſpectu inſtitutionis,aut exhæredationis:ideò ceſſat conſideratio defectus materiei,& ſolùm militat defectus formę reſpectu teſtamenti. Prætereà non eſt verum, quòd in codicillis eſſet defectus.quia nihil deficiebat ad ſolennitatẽ, & validitatem codicillorũ:ſed potiùs erat ſuperfluitas inſtitutiõis, & exhæredationis,quæ vitiare nõ debet.arg.l.teſtamentũ.C. de teſtam.l.vnic.in princ.C. de rei vxo.actio.ob id recurrendum videtur ad alias declarationes.Sed cõſidera ſi melior ſolutio dari poſſit ad dict. l. non codicillum. nam apparebat quòd diſponẽs volebat inſtituere,& exhæredare.ſed quia inſtitutio,& exhæredatio habentur pro non factis in codicillis: magis dicitur diſponens cœpiſſe,aut tentaſſe actum teſtamẽti, quàm feciſſe, ob id actus nullo modo valet ratione imperfectionis voluntatis.l.ſi is qui.ff.de teſtamentis. Secundò conſidero, quòd magna vide-

gna videtur æquiuocatio circa dictam l.non codicillum. quòd ibi actus non poterat valere,vt agebatur, vt teſtamentum: neque vt agi poterat,vt codicillus reſpectu inſtitutionis,& exhæredationis,& ſic ille actus nullo modo valere poterat:ſed ſumus in alio brocardico,an vtile vitietur propter inutile . & dicitur quòd ſic. quia voluntas teſtatoris eſt indiuidua.dict. l. ſi is qui. ſumus etiam in illa regula,an ſublata inſtitutione corruant legata,& fideicommiſſa. & dicitur quòd ſic. quia voluntas teſtatoris dicitur indiuidua.dict.l.ſi is qui. nam ſi vitiatur ibi quod erat æquè principale:multò fortiùs vitiari debēt,quæ veniunt acceſſoriè.Sed dicet aliquis iſta ratione attenta etiā vitiari deberent legata in terminis authentic.ex cauſa.dico quòd in authen. ex cauſa.nullitas ſolùm reſpicit perſonam præteriti, aut exhęredati: ideò reliqua conſeruātur.ſed in l.non codicillum. nullitas omnia reſpicit, ex quo intendebat diſponens teſtari non codicillari.

¶Sed contra præmiſſa opponitur.dictum eſt,quòd vbi diſpoſitio non poteſt valere,vt teſtamentum, non valet vt codicillus.

45 Contra nos † habemus,quòd ſi codicilli habent ſeptem teſtes, & in eis relinquitur hæreditas directò, licèt non valeant vt codicilli,valent tamen vt teſtamentum.Ita voluit Paul. de Caſtr. in l.teſtamentum.C.de teſtamen. Vbi fortiùs voluit iſtud procedere, licèt ſit appoſita dictio taxatiua . quia dixerit teſtator, quòd voluit valere iure codicillorum duntaxat.Sequitur Corneus in conſil.324.colum.iiij.libr.j.Addo vltra Corneum quòd idem tenet Paulus de Caſtr.in l.ij. C. de codicillis. Alexand.in conſil.53.colum.ij.verſicu.Vnde ad propoſitū.lib.vij.Vbi etiam Alexand.voluit,quòd ſi filiusfamiliâs teſtetur de conſenſu patris,licèt non valeat diſpoſitio vt teſtamentum, valebit tamen vt donatio cauſa mortis,& tamen teſtamētum & donatio cauſa mortis ſunt diuerſæ ſpecies.

46 Solutio quando † actus denominatur vno modo, & effectus repugnat tali denominationi, & apparet ꝙ diſponens voluit actū valere.quia iuris diſpoſitio immutari nō poteſt,nec poteſt diſponēs facere quòd vnus actus ſit alius:tunc ſit denominatio ab effectu non à ſono verborum. l. inſulam. ff. de præſcriptis verbis.Bartolus in l.cotem ferro.§.qui maximos.ff.de publicia. in l.Ariſto.ff.de donatio.& in diſputatio.incipien.Publicanus. Baldus in rubric. C.de iure emphyt. iuxta fin. & in l.j.C.de rerum permutatio.cum ſimilib.modò quando effectus conuenit teſtamēto ex numero teſtium & propter actum inſtitutionis,

non poteſt teſtator diſponens per ſuam denominationē alterare talem actū & facere, quòd ſit codicillus, cùm ſit teſtamentum: ideò fit denominatio ab effectu non à ſono verborū. Sed contraria loquuntur quādo actus denominatur vno modo, & effectus nō repugnat tali denominationi: imò illi conuenit. ſed actus ſubſiſtere non poteſt propter defectum formę: tunc non fit denominatio ab alio actu diuerſo & diſsimili. Nam quando teſtator dicit ſe facere teſtamentum, & inſtituit hæredem aut exhæredat, effectus non repugnat ſono verborum: imò conuenit inſtitutio & exhæredatio teſtamento. ſed talis effectus viribus non conſtat, propter minorem teſtium numerū. Ideò non poteſt dici, quòd effectus præualeat verbis, ex quo effectus non ſubſiſtit. Secùs quando effectus ſubſiſtit, ſed contrariatur ſono verborum: quia tunc attenditur effectus non conſideratis verbis. Ideò quando quis dicit ſe facere teſtamentū, & tamen non inſtituit neque legat, ſed tantùm fideicommittit: quia effectus legati aut fideicommiſsi tenet & repugnat teſtamēto nulla facta inſtitutione, dicitur codicillus non teſtamentū, effectu conſiderato non conſideratis verbis.

¶ Dictum eſt ſuprà, quòd ex reſponſione Paul. de Caſtr. in d.l. proximè. ff. de his quæ in teſta. delen. ad d.l. non codicillum. C. de teſta. eliciuntur duę concluſiones. Vidimus de prima concluſione non parum vtili, quòd vbi voluntas diſponentis reſtringitur ad certum actum, ſi non valet actus vt agitur, non valet vt valere poteſt.

47 ¶ Secunda † concluſio eſt, quòd voluntas diſponentis declaratūr ex modo procedendi. nam in d.l. non codicillum. quòd voluerit quis teſtari non codicillari arguitur ex modo procedendi, id eſt, ex eo, quòd teſtator inſtituit aut exhæredauit qui eſt actus conueniens teſtamento. Similiter quando quis ſolùm legat aut fideicōmittit omiſſa inſtitutione & exhæredatione apparet, ꝙ voluit codicillari non teſtari, licèt dicat teſtari ſe velle. Similiter quando dubitatur an aliquis proceſſerit tanquàm iudex ordinarius aut extraordinarius vel arbiter, cognoſcitur ex modo procedendi. Barto. in l. ſocietatem. §. arbitrorum. col. iij. ff. pro ſocio. Alexan. in conſil. 55. col. ij. verſi. confirmantur prædicta. lib. v. Similiter an princeps voluerit vti poteſtate ordinaria aut abſoluta ſeu plenitudine poteſtatis, cognoſcitur ex modo procedendi. quia ſi mādet partem citari, arguitur quòd vti voluerit poteſtate ordinaria. Roman. in conſil. 369. colum. ij. Sed magis in terminis d.l. non codicillum. ex quibus arguatur voluntas,

voluntas,quòd voluerit quis teſtari non codicillari,adduco Socin.in l.Centurio.col.17.in fi.ff.de vulga. Vbi,quando verba directa referuntur,aut diriguntur ad ipſum teſtatorem,præſumitur quòd voluerit teſtari. Secùs ſi verba directa ſubſtitutionis diriguntur ad inſtitutum.quia faciliùs obliquantur:ob id præſumitur quòd voluerit codicillari.in qua doct. vult Soci. quòd in l.illud.§.tractari.ff.de iure codicil.verba directa fuerint relata ad teſtatorẽ.Sed mihi videtur dicendum,quòd vbi verba directa referuntur ad teſtatorem, voluerit ſubſtituere etiam per fideicommiſſum.quia per fideicõmiſſum ſucceditur teſtatori.l. cohæredi.§.cùm filiæ.& ſic ad arguendum voluntatẽ obliquandi verba directa,doctri.Soci.nihil facit.Ideò dico coniecturam, non aliam clarioriorem explicari ad arguendum voluntatem teſtatoris,an voluerit teſtari aut codicillari, quàm eam quã ponit text.in d.§.tractari.nam ibi concurrunt duo ex quibus neceſſariò infertur,quòd velit quis teſtari non codicillari. Primò quia voluit præſtari legata ab hærede ſcripto:ergo non à legitimo: ergo noluit codicillari. quia tunc præſtarentur ab hærede legitimo. Secundò concurrit ſubſtitutio vulgaris facta hæredi ſcripto, quæ omninò repugnat codicillis. quia dando ſubſtitutum vulgarem apparet quòd noluit venire hæreditatem ad hæredem legitimum, de quo text. etiam videbimus in l. j. infrà eodem.

¶ Vidimus ſuprà, quòd appellatione teſtamenti largè veniunt codicilli,ſeu quòd codicilli largè dicuntur teſtamentũ.& quòd diſpoſita in codicillis habentur,perinde ac ſi eſſent diſpoſita in
48 teſtamento. Sed hìc quæro † aliquis prohibetur alienare bona per teſtamẽtum,an poterit alienare in codicillis? Ange.in conſil.vij.in fi.tenet, quòd non. quia prohibitio alienandi dicitur odioſa. Ideò prohibitio facta per viam teſtamenti,nõ extenditur ad codicillos.ſequitur Soci.in l.j.§.quanquã.in fi. ff. ad trebellia.Ratio huius dicti videtur:quia prohibitio alienandi dicitur res odioſa.l.nõ vſque adeò.ff.ſi quis à paren.fuer. man. ſed in odioſis verba debent intelligi propriè & ſtrictè,nõ largè. l.j. §.ſi is qui nauem.ff.de exercitor.l.conſtitutionibus.ff.ad munici p.propria enim ſignificatio vocabuli dicitur illa quæ eſt ſtricta non quæ larga.l. Labeo.§.contractũ.ff.de verb.ſignific.c.ſi. de præben.c.oratorium.& c.ſequen.43.diſtin. Calder.in conſi. v.col.j.in titu.de hæreti.& in conſil.vij.in titu.de verb.ſignific.
49 Iaſon in conſi.77.col.vj.poſt med.lib.j.vbi Iaſ.quòd † propria ſignificatio dicitur illa quæ eſt ſtricta & naturalis. Sed contra

iſtud dictum Ang.approbatum per Soc.tenet Iaſo.hic col.pen.
50 duabus rationibus. Prima ratio eſt: † quia prohibitus teſtari cẽ
ſetur prohibitus codicillari.l.ij.infrà eod.ſed iſta ratio non vide
tur bona.quia procedit in eo qui omninò,ſeu in omni caſu pro
hibetur teſtari & quò ad omnia bona: ſed nos loquimur in eo
qui poteſt generaliter teſtari,licèt prohibeatur in teſtamẽto alie
nare certa bona,an illa prohibitio extẽdatur ad cauſam codicil.
cũ ſit odioſa, nec reperiatur iſte prohibitus alienare in codicil-
lis.nã in odioſis non fit extenſio,etiam ex idẽtitate rationis.l. ſi
verò.§.de viro.ff.ſolu.matri.l.fi.C.de præ.decurio.lib.x.vbi de-
curio prohibitus vendere ſine decreto, nõ cenſetur prohibitus
donare.tradit Old.in conſ.150. In eccleſia valentina.col.ij.in fi.
ex quo tex.d.l.fi.videtur confundi ratio Iaſ. Nam ſi prohibitio
venditionis eſſet propter inhabilitatem perſonę,vtique etiã do
natio cẽſeretur prohibita:ſed quia ceſſante inhabilitate fit pro-
hibitio in certo caſu,illa non extẽditur. Præstereà ideò prohibi-
tus teſtari cenſetur prohibitus codicillari: quia teſtamentũ dici
tur quoddam genus cõprehendens omnem vltimam volunta
tem:vt per Iaſ.in d.l.ij.infrà eo.ſed iſta ratio ceſſat quando ge-
neraliter non prohibetur quis teſtari,ſed ſolùm in aliqua re.Se-
cundò mouetur Iaſ.contra dictũ Ang.quia niſi prohibitio alie-
nandi extendatur ad codicillos, de facili reddetur prohibitio
eluſoria: quia prohibitus alienare in teſtamento alienabit per
51 viam codicilli & licèt Iaſ.nihil alleget, † confirmatur iſtud argu
mentum:quia extẽſio fit etiã in pœnalibus,ne diſpoſitio redda-
tur eluſoria.c.ſi ciuitas.vbi Domi.in ſecundo no.de ſen.excom.
lib.vj.no.Dec.in l.factum ſuum.§.fi.in tertia limitatione.ff. de
reg.iur.Iaſo.in l.talis ſcriptura.col.iiij.circa medium.ff.de leg.j.
addo Bal.in conſi.365.Statutorum ſcripta.libr.iiij. Ideò ſi ſtatu-
tum prohibet extrahi bladum cum aſinis,cenſetur etiam prohi
bere cum bobus.ſecundum Bal.ibi. Sed aduertẽdum circa iſtud
argumentũ Iaſ.ab eluſorio:quia ſi procederet ſequeretur,quòd
prohibitus alienare in vltima voluntate cenſeretur etiã prohi-
bitus alienare inter viuos, ne fiat prohibitio eluſoria, maximè
cum faciliùs ſit alienare inter viuos, quàm in vltima voluntate.
Patet,quia inter viuos non requiritur tanta ſolennitas quanta
in vltima voluntate:& tamen prohibitum in vltima voluntate,
non videtur prohibitum inter viuos.quia iſta ſunt diuerſa, niſi
ex verbis aliter de mẽte appareat.l.pater filium.§. fundum. vbi
Barto.ff.de legat.iij.Bald.in conſil.283. Verba teſtamenti.lib.ij.
Dec.in conſi.336.colum.final. & magis in terminis adduco tex
in l.cùm.

in l.cùm hi.in princip.iuncto verſicul.planè.ff.de tranſactio.vbi prohibitio facta in materia fauorabili in relictis in vltima voluntate & in donatione cauſa mortis, non habet locum in donatione inter viuos.quem text. ad hoc citat Dec. in l.j.col.iiij. in octauo notab.C. de ſecund.nupt.ſed vltra Dec.adduco tex. in l.verba contraxerunt.ff. de verborum ſignificatio. quem ad hoc citat Bald.in l.executorem.colum.iij.C.de execu.rei iudic. quid dicemus in materia & prohibitiõe odioſa,niſi dicas,quòd faciliùs quis diſponit per viam vltimæ voluntatis, quàm inter viuos irreuocabiliter. Puto conſiderandum in hac materia rationem prohibitionis alienandi. nam ſi ratio ſit generalis militans ita in codicillis ſicut in teſtamento, quia teſtator noluerit bona exire de familia, tunc prohibitio facta in teſtamento ex-
52 tendetur ad codicillos,qui largè dicuntur teſtamentũ.quia † extenſio fit etiam in odioſis ad ea quæ continentur ſub diſpoſitione lato ſumpto vocabulo aut largè.l.filium habeo.ff.ad Macedonianum.l.libertum.§.j.ff.de ritu nuptia.Roma.in conſilio 129.Licet magna.Alexand.in conſil.190.colum.penulti.in fine, lib.ij.Dec.in l.qui ſe patris.colum.penulti.poſt medium.C. vnde legiti.& hoc modo euitatur dictum Oldrad.quòd in odioſis non fit extenſio ex identitate rationis. quia illud non procedit in his quæ continentur ſub diſpoſitione ſaltem largè aut lato ſumpto vocabulo. Pro hoc videmus, quòd prohibitio alienandi facta inter viuos, aut per viam contractus extenditur ad vltimam voluntatem quando ratio prohibitionis eſt generalis militans etiam in vltima voluntate, vt quia voluerit teſtator bona in familia remanere. nam ratio generalis ampliat dictum ſpeciale: vt per Bartol.in dicta l. pater filium.§. fundum.ff.de legatis tertio:tradit Socin.in conſilio 251.columna ſecunda libro ſecundo. Non omitto tamen in hac materia an appellatione teſtamenti veniant codicilli in materia odioſa aut pœnali, quòd ſi codicilli fiant condito teſtamento, diſpoſitio pœnalis loquens de teſtamento, locum habet & in codicillis. Ideò pœna impoſita hæredi aperienti teſtamentum ante vindicatam necem teſtatoris à familia ſeruorum occiſi, habet locum in aperiente codicillos factos condito teſtamento, licèt teſtamentum non aperiat.l. ſi quis in graui. §. ſi quis codicillos.ff. ad Syllanianum. rationem aſsignat text. quia pertinent codicilli ad cauſam teſtamenti, quando fiunt condito teſtamento, nam perinde eſt ac ſi omnia ſcripta in codicillis, ſcripta eſſent in ipſo teſtamento.l.ij.§.j.ff. de iu-

re codicillorum. ex quo text. videtur inferri, quòd ſecus eſſet in codicillis ab inteſtato quando materia pœnalis tractaretur. quem tex. bene nota.

¶Circa ſecundam partem glo. quæritur de duobus. Primò, quare materia legatorũ fuerit diuiſa in tres libros. Secundò, in quibus differant iſti tres libri. Circa primam quæſtionem glo. ponit duas rationes. Prima ratio eſt ad euitandam prolixitatem, quę fieret, ſi ſub vno titulo poſuiſſet totam materiam legatorũ, ſed iſtam rationem prolixitatis reprobat gl. in rub. infrà de leg. iij. quia prolixitas præſupponit idẽtitatẽ materiæ quaſi in omnibus tribus libris tractetur de eadem materia, quod eſſet prolixum nimis in eodem lib. Sed dicit gloſſ. quòd diuiſio librorum præſupponit diuiſionem & ſeparationem materiæ: quia ſinguli libri ſingulas materias & ſeparatas debent cõtinere. Secunda ratio eſt, quia iſti tres tituli differunt inter ſe, & continent materias diuerſas. Ideò tanquã diuerſi & differẽtes poſiti fuerũt ſub diuerſis titulis. In qua re aduertendũ, quòd Iaſ. malè refert iſtã gloſ. dũ dicit Iaſ. quòd gl. format q. & pro ſolutione ſe remittit ad not. per eam in rub. ff. de leg. iij. Nam glo. citra remiſsionem reſpondet expreſsè ad quæſt. ponendo duas rationes. Similiter dum Iaſ. dicit, quòd in loco remiſsionis formatur diuerſa quæſtio, & poſtea Iaſ. declarat. Dico, quòd imo gl. expreſsè ſe declarat, quòd ponatur materia legatorum in tribus libris propter diuerſitatem ipſius materię. Ex qua declaratione glo. infertur ad
53 illam † regulã, quòd ſeparatorũ ſeparata debet eſſe ratio. Nam quia iſtæ materiæ legatorum differunt inter ſe & ſeparantur: ideò ſeparatim tractatur ſub diuerſis & ſeparatis titulis. ad quã reg. ſolent allegari tex. plurimi. l. ſi. ff. de calumnia. l. Papinianus exuli. ff. de minor. l. ſi domus. ff. de ſerui. vrba. præd. l. j. §. Trebatius. ff. de aqua quoti. & æſti. l. inter ſtipulantẽ. §. ſacram. ibi, ſed hæc diſsimilia ſunt. ff. de verb. oblig. l. iij. §. ſi tutor. vbi Bal. ff. iu di. ſolui. l. de bonis. in princ. ff. de carbo. edict. l. qui fundum. §. ſi fundus. ibi propriam & ſeparatam conditionem habent. ff. pro empto. l. nam ſatis. §. j. ff. quemad. ſeruit. amit. l. quod cõſtitutũ. ff. de teſtam. mili. l. ſi maritus. C. de don. inter vir. & vxo. l. neque natales. C. de proba. c. ij. de trãſla. præla. cum ſimilib. ſed magis in terminis adduco text. in l. j. §. j. ff. de fonte. vbi quia diuerſæ ſunt ſeruitutes ductus aquæ & hauſtus aquæ, ideò diuerſa pro eis produtur interdicta. ad idem text. in l. ij. §. Quintus. C. de vete. iur. enuclean. vbi quia Falcidia & Trebellianica ſunt diuerſæ, ideò ponuntur ſub diuerſis titulis & libris.

Infertur ſe-

¶Infertur ſecundo ex iſta declaratione gloſſ. dum ponit diffe-
54 rentiam inter iſtos tres libros de legat. † quòd illa dicuntur ſeparata quæ continent diuerſitatem factorum, licèt circa idem in genere. Nã licèt omnia dicãtur legata in genere: tamen quia tractantur diuerſimodè, dicũtur diuerſi tituli & ſeparati. quod eſt notandum pro ampliatione reg. de qua in l.j. vbi Bar. & Bal. C. ſi vnus ex plurib. vbi quod ſeparata dicuntur quæ continent diuerſitatem factorum. quem tex. ad hoc citat Roma. in conſil. 300. in fin. nam iſtud procedit, licèt talia facta cõſiderentur circa idem in genere. Aliam rationẽ quare materia legatorum fuerit diuiſa in tres libros ponit Imo. hìc & ſequitur Iaſ. quòd facta fuit talis diuiſio gratia commodioris vſus & commodioris intelligentiæ. argu. l. Caius. §. fin. ff. de leg. iij. & quod in ſimili habetur per glo. & Doct. in rub. ff. ſolu. matri. Addite glo. in proœmio inſtitu. §. igitur. in ver. eaſdem. vbi gloſſ. quòd diuiſio librorum tria operatur de quibus per eam ibi & Iaſ. hìc in fin. ſimiliter ex diuiſione aut diſtinctione quæſtionum negotium fit magis clarũ. c. ſuper literis. de reſcrip. vbi tex. diſtinguit inter ſubreptionem, quæ committitur ſcienter & malitioſè, & ſubreptionem, quæ committitur per ignorantiam, aut ſimplicitatem, ex qua diſtinctione negotium clariùs intelligitur. quẽ tex. ad hoc citat Abb. in conſil. 95. col. j. in fi. lib. j. Circa differẽtias iſtorum trium librorum de legatis, qualiter differant inter ſe, vnam differentiam ponit gloſſ. hìc & rub. infrà de leg. iij. alteram ponit Bar. in d. rubric. d legat. iij. tertiam ponit Alber. de Roſ. hìc poſt Odofred. Sed aduertite, quia iſta videtur quæſtio facti potiùs quàm iuris, & laborioſa potiùs quàm vtilis, quia opus eſſet legere & diſcurrere, per ſingulas leges omnium trium librorum ad intelligendum in quibus differant.

¶Extra gl. Iaſ. hìc format duas quæſtiones. Prima quæſtio eſt, quare Iuriſcõſultus in titulo legatorum priùs tractauerit de legatis & fideicommiſsis particularibus, quàm de fideicommiſsis vniuerſalibus, quæ ſunt digniora. Ex hac quæſt. Iaſ. duę inferun
55 tur concluſiones. Prima concluſio † eſt, quòd vniuerſalia dicuntur digniora particularibus. Probatur iſtud dictũ, licèt Iaſ. non dicat. nã illud dicitur dignius, quod eſt generalius & plura complectitur. argument. gloſſ. in can. in nouo. 21. diſtinctio. quam gloſſ. ad hoc citat Decius in rubri. ff. ſi certum petatur. colum. j. poſt medium. ſed vltra Decium, adduco text. in §. nos igitur. in authentic. de defenſor. ciuitat. vbi, quòd præſes prouinciæ, quia præeſt vni vniuerſitati, & ſic toti prouincię nõ vni ciuitati tan-

tùm, dicitur maior & dignior: nam dicitur iudex iudicum. & quantò quilibet præeſt melioribus, tantò maior ipſe & honeſtior eſt. Et ita illum tex. ad hoc citat Abb. in conſi. 21. libr. j. Et de eo qui præeſt pluribus & maioribus, quòd dicatur dignior tradit Bal. in conſi. 387. Archidiaconus. col. j. lib. j. per gloſ. in §. generaliter. in authentic. conſtitu. quæ de digni. Ideò amplitudo vnius principis dicitur maior dignitate inferioris: quia poteſtas principis eſt vniuerſalior latius patens, & quòd ratione vniuerſalitatis dignius quid dicatur voluit Bal. in conſilio 352. Materia fundorum. colum. ij. libr. j. Vbi, quòd omnis conceſsio perpetuæ iuriſdictionis dignitatem habet & gradum excellentiæ ſuperioris, cùm præſit vniuerſitati. Ex quibus abundè probari videtur concluſio fideicommiſſum vniuerſale dignius eſſe particulari legato aut fideicommiſſo. & quòd titulus generalis debeat præcedere ſpecialem tradit Dec. in rubri. C. qui admitti. colum. iiij. ante medium.

¶ Secunda concluſio elicitur ex ratione Iaſ. ad quæſtionem ſu-
55 pra formatam, † quòd illa ſunt præferenda, circa quæ, aut in quibus maiore tractatu eſt opus. nam Iaſ. dicit, quòd ideò titulus legatorum & fideicommiſſorum particularium præpoſitus eſt: quia erat Iuriſconſultus plura dicturus, de ipſis legatis & fideicōmiſsis particularibus. Sed iſta ratio non videtur bona tanquam ſumpta ex diuerſis aut ſeparatis. Etenim non valet conſequentia ſum dicturus plura de populo, quàm de principe: ergo de populo prius dicendum eſt, & quare maior tractatus legatorum, & fideicommiſſorum particularium ita poni non poterat poſt tractatum fideicommiſſorum vniuerſalium, ſicut ante. ſed magis in terminis contra iſtam reſponſionem Iaſo. adduco tex. in l. j. ff. ſi certum pet. vbi Iuriſconſultus præmittit titulum. ff. de rebus credit. alijs titulis ſequentibus: quia titulus de rebus creditis eſt generalis ad omnes contractus in quibus ſequimur fidem alienam. Et tamen tractatus circa ipſos cōtractus in ſpecie in quibus ſequimur fidem alienam, eſt multò maior & amplior tractatu illo generali de rebus creditis Ideò vltra Iaſonem
57 aliter reſponderi poteſt ad argumentum, quòd ordo † non attenditur in iſtis titulis, an alius alio ſit dignior aut prior. gloſſ. in §. quibus. in prima conſtitutione Codicis. Iaſo. in l. finali columna quarta in fine. C. qui admitti, & in l. finali columna penultima, poſt medium, in ſecundo notabili. C. qui teſtamenta facere poſſunt. Secundò poteſt reſponderi, quòd ordo ſcripturæ non attenditur in his quæ ſunt de ſe certa:

ta:pu-

ta: puta ſi notoriè dignior poſteriore loco nominatur. Decius in capitulo auaritiæ. columnna ſecunda circa medium. de præbendis. Ideò cùm materia fideicommiſſorum vniuerſalium ſit notoriè dignior, non videtur curandum quo ordine tractata ſit. Tertiò poteſt reſponderi, quòd in iſtis ſituationibus titulorum non ſemper ſeruatur iſte ordo, vt digniores præponantur: vt patet in titu. de arbit. qui proponitur titu. de iudicijs, & tamen iudicia videntur potiora, & digniora ratione maioris poteſtatis. Quartò poteſt reſponderi, quòd potuit præponi materia fideicommiſſorum particularium, tanquam priùs edita & tractata, licèt non æquè digna, & ſic quòd in ſituatione habitus fuerit reſpectus ad prioritatem temporis natiuitatis non ad dignitatem.

58 ¶ Inquantùm Iaſ. hîc circa dictam q. dicit, † quòd fideicõmiſſarius habetur loco hæredis, iſtud intelligitur, non verè aut propriè, ſed per viam fictionis. l. ſi filius. §. j. ff. quod cum eo. allegat. hîc per Iaſ. ponderando verbum quodammodò, quod eſt nota improprietatis. l. in ſuis. ff. de libe. & poſth. not. Bart. & docto. in l. ſi is, qui pro emptore. ff. de vſur. ad idẽ tex. in l. poſtulante. §. j. ff. ad trebellia. Ideò in iſta materia, an fideicommiſſarius habeatur loco hæredis recurrendum eſt ad illam materiam, an diſpoſitio loquens in caſu vero, habeat locum in caſu ficto, quæ materia latiſſima eſt & nodoſa. Et de ea habetur in d. l. ſi is qui pro empto. Tempus hîc alienum ſit de ea tractare. Illud tamen certum eſt, quòd in materia pœnali fideicommiſſarius non venit appellatione hæredis. l. ſi antequàm. cum l. ſequ. ff. ad Syllanian. Socin. in l. j. §. ſi is qui quadringenta. col. ij. ff. ad Trebel. Idem in materia correctiua, vel exorbitanti, in qua appellatione hæredis non venit fideicommiſſarius. Soci. in d. l. j. §. de illo. circa princ. ff. ad Trebellia. idem in omni materia ſtrictè intelligenda. Soci. in rub. ff. de vulga. col. ij. circa med. Idem in materia in qua verba debent intelligi propriè & in forma ſpecifica. Ideò conditio dandi decem hæredi, non poteſt impleri in perſona fideicommiſſarij. l. qui hæredi. §. qui hæreditatem. ff. de condi. & dem. Iaſ. in l. precibus. col. 13. circa med. C. de impube.

59 ¶ Sed iſtud, quòd in materia ſtricta † appellatiõe hæredis non venit fideicommiſſarius, videtur intelligendum, niſi aliâs actus redderetur inualidus. nam vt actus valeat diſpoſitio loquẽs de hærede, locum habet in fideicommiſſario, qui vtiliter dicitur hæres. ita Iaſ. in l. centurio. colum. 11. verſi. ego vltra ſcribentes. ff. de vulga. ſed hoc dictum latiùs poteſt comprobari, ex dictis

ſupra circa continuationem rubricæ,quòd verba improprian- tur,vt actus ſuſtineatur & valeat.ſed magis in terminis adduco tex.in l.filiofamiliâs.vbi Soci.in primo nota. ff.de condi.& demon. Vbi,quòd verba ficté intelliguntur,vt actus valeat.Ergo licèt fideicommiſſum ficté dicatur hæres, ob id non veniat appellatione hæredis in materia ſtricta,iſtud tamen non procedit,quando aliâs actus non valeret.

¶Sed iuxta prædicta quæro de tali q.ex qua materia iſta planior fiet.Teſtator in teſtamento ſuo dotauit quandam capellam,& voluit quòd præſentatio rectoris pertineret hæredi ſuo, & hæredibus hęredis ſui. Deinde inſtituit filium hęredem vniuerſalem. mortuo teſtatore filius hæres fecit teſtamentum in quo inſtituit filium ſuum hæredem,cui ſubſtituit Gaium. Euenit caſus ſubſtitutionis in perſona Gaij:quia filius grauatus deceſsit ſine liberis.nunc oritur controuerſia inter hæredem legitimum, hæredis grauati, & Gaium ſubſtitutum, ad quem pertineat præſentatio rectoris ad dictam capellam. Iſtam quęſtionem format Guido Papæ. quęſt. 507. & ibi determinat in fauorem Gaij fideicommiſſarij. monetur Guido Papæ, primò per tex.in l.qui liberis.§.hæc verba.ff.de vulg.vbi quando teſtator vocat hæredem ad ſubſtitutionem filij, intelligitur de eo, qui eſt hæres iudicio ipſius teſtatoris. Et ideò ſubſtitutus à teſtatore præfertur hæredi legitimo.ſed ille tex.poſſet retorqueri contra Guid.Papæ.quia ille Gaius non fuit vocatus à primo teſtatore,ſed ab ipſo hærede grauato,& ſic nõ dicitur hæres ex iudicio teſtatoris,de cuius diſpoſitione agitur. Tamen ille tex. optimè videtur probare intentionem Papæ.quia in caſu Papæ non vocauit teſtator ad præſentationem capellæ ſolùm hæredem ipſius teſtatoris:ſed hæredem hęredis.Ideò videndum eſt, quis dicatur hæres hæredis,& proculdubiò vocatus ab hærede per fideicommiſſum,per quod ſucceditur teſtatori.l.cohęredi. §.cùm filiæ.ff.de vulga.ille autem hæres legitimus,non dicitur
60 hæres filij teſtatoris,ſed hęres nepoti grauati.Et ſic † verba primi teſtatoris non conueniunt illi hæredi legitimo nepotis teſtatoris:ergo nec diſpoſitio.l.ſi quis ſeruũ.ff.ſi quis caut. l.cùm hîc ſtatus.§.ſi ſponſus.ff.de don.int.vir.& vxor.l.iiij. §.totiens. ff.de dam.infe.l.j.§.loquitur.ff.de aqua quo.& æſti.l.ſi verò.§. de viro.ff.ſolu.matr.l.ita autem.in princ.ff.de admin.tutor. l.ſi ſeruum.§.non dixit prætor.ff.de acquiren.hæredi. cap. in noſtra.de iniur.cap.penul.de conceſ.præben. lib.vj. Secundo monetur Guido Papæ, per textum in l. in conuentionibus.ff. de

verbo.ſi-

verbo.ſignifica.vbi quæ poſſunt tranſire ad hæredem, poſſunt etiam transferri in legatarium:ergo multò fortiùs in fideicommiſſarium vniuerſalem,qui magis dicitur hæres, quàm legatarius:cùm teneatur fideicommiſſarius ad onera reſtituta hæreditate.l.j.§.fi.vbi glo.& docto.ff.ad Trebellia.l.ij. C.eod.titu. ſed ille tex.in d.l.in conuentionibus.non videtur facere ad propoſitum:quia non quæritur hîc,an ius præſentandi, aut ius patronatus,poſsit tranſire ad fideicommiſſarium,aut ad legatarium: ſed an appellatione hæredis veniat fideicommiſſarius, & ſic ar. relicto iure patronatus hæredi,& hæredi ipſius hæredis veniat ſubſtitutus, aut fideicommiſſarius ipſius hæredi hæredis. De illo autem an ius præſentandi poſsit tranſire in fideicommiſſarium,inferius dicetur ſeparatim, & quòd hîc non quæratur, an poſsit tranſire in fideicommiſſarium:patet,quia vbi non poſſet trãſire in fideicommiſſarium,quia ſit extraneus, etiam non poſſet tranſire in hæredem directum extraneum,& ſic ille tex. in l.in conuentionibus.malè allegatur ad propoſitum huius q.

61 ¶Tertiò mouetur Guid.Papæ. † quia ius patronatus eccleſiæ eſt ceſsibile,& vendibile. Innoc.in c.ex literis. de iure patrona. ergo eſt tranſmiſsibile.glo.in clem.ij.in glo.j.in fi.de iure patrona.ſed iſtud non procedit ita ſimpliciter, & generaliter, quòd ius patronatus eccleſiæ ſit ceſsibile. quia ſolum cedi poteſt ſimul cum vniuerſitate,quando alienatur aliqua vniuerſitas:puta vnum territorium,aut vnum caſtrum:vt habetur in d. ca. ex literis. Et tradit Bald.in conſi.22. Quidam nobilis habebat.col. ij.lib.j.Alex.in l.ſi patroni.in fin.princ.ff.ad Trebellia.

¶Sed aduertendum.quia puto,quòd Guido papæ malè loqua-
62 tur, dum vult, † quòd ius patronatus eccleſiæ tranſeat in fideicommiſſarium:nam contrarium tenent Bartol.Paul. de Caſtr. & Alexan.in l.quia perinde.ff. ad Trebellia.quam legem legit Alex.ſimul cum l.quamuis.§.j.Et idem Alexan.in l. ſi patroni. in fin.principij.ff.eod.titu.Curtius Senior in conſil.76.col.vij. circa med.verſi.poterunt quoque.Soci.in l.centurio.colum.15. in fin.verſicu.tertiò conſideratur vtilitas.ff. de vulga. Iaſon in l.pro hærede.§.Papinianus.col.fin.poſt med. ff. de acquirend. hæredita.In qua re aduertendum eſt, dum Alexand. in dict.l. quia perinde.reſpondet ad argumentum in contrarium adductum, quod ius patronatus eccleſiæ tranſit ad hæredes extraneos:ergo videtur, quòd etiam veniat in fideicommiſſarium. Alexan.reſpondet,quod illud procedit quando aliquid tranſit ad hæredes extraneos: tanquàm hæredes, & pro portionibus

hæreditarijs:ſecus quando tranſit ad hæredes extraneos, quia ſunt hæredes, non tamen tanquàm hæredes, & pro portionibus hęreditarijs, prout in iure patronatus, quod trãſit ad hæredes extraneos æqualiter, nõ pro portionibus hęreditarijs. Ideò quilibet hæredum æqualiter præſentat, aut ius præſentandi ha
63 bet. Ita vult Alexand. in dict. l. quia perinde. Nam iſtud, † quòd ius patronatus tranſeat ad hæredes extraneos, non ita ſimpliciter & generaliter videtur intelligendum, ſed demùm deficientibus hæredibus ſanguinis ſeu coniunctis: quia ius patronatus tranſit ad poſteros iure ſanguinis. cap. filijs ac nepotibus. capit. conſiderandum. & cap. ſi plures hæredes. 16. quæſtio. vij. capitu. ij. de iure patrona. clem. ij. [illegible]od. titu. & ita declarat Gemin. in conſi. 32. colum. j. poſt med.

¶ Ex pręmiſsis duo inferuntur. Primùm, quòd deciſio Guido. Papę in dict. q. 07. de iure conſtare non poteſt. Secundum eſt, quia habetur declaratio ad illud dictum, quòd ius patronatus eccleſię tranſit ad hęredes extraneos.

¶ Iuxta iſtam rubricam quærit Crotus poſt Alexand. in l. j. in-
64 frà eod. an † verbum lego, adiectum vniuerſitati bonorum importet inſtitutionem, ita quòd is cui legatur hæreditas, dicatur hęres inſtitutus, aut ſimplex legatarius. Effectus eſt magnus. quia legatarius non accipit bona propria authoritate, ſed de manu heredis. l. non dubium. C. de legat. ſecus in hærede directo nullo alio exiſtente in poſſeſsione bonorum: vt habetur in l. fina. C. de edicto diui Adrian. tollend. Rurſus hęres directus conſequitur hęreditatem ſine detractione, ſed legatarius patitur detractionem falcidię, imò trebellianicę, quando eſt legatarius vniuerſalis, qui æquiparatur fideicommiſſario vniuerſali. glo. & Alex. in l. mulier. §. fin. ff. de leg. j. magnus autem effectus eſt an detrahatur trebellianica, an falcidia. quia in trebellianicã imputantur fructus percepti iudicio teſtatoris, niſi in liberis primi gradus. l. iubemus. C. ad Trebellian. ſecus in falcidia. argu. l. in quartam. & l. in ratione. ff. ad leg. Falcid. Iſtam diuerſitatem inter trebellianicam & falcidiam, ponit Corn. in conſil. 53. libr. iij. Alius etiam eſt effectus quia falcidiam perdit hæres, ob inuentarium omiſſum, ſecus in trebellianica: vt per moder. in rubr. & in l. Marcellus. in princ. ff. ad Trebellia. Alius effectus. quia ſi legatarius vniuerſalis non dicitur hęres, nullo hęrede inſtituto teſtamentum corruit. l. proximè. ff. de his quę in teſtamento delentur. ſecus ſi legatarius dicitur hæres. Et hoc quando appareret voluiſſe diſponentem teſtari aliâs valeret: vt

codicillus.

codicillus.Bald.in l.j.ſuprà de teſtamen. & ſuprà latiùs dictum eſt. In qua quęſtione concludit Crotus communem opinionem eſſe,quòd verbum,lego, adiectum vniuerſitati bonorum non importat inſtitutionem. allegat Bartolum & doctores in l.centurio. colum. vj. ſuprà de vulgari. Imola & Alexander in l.prima,infrà eodem.Pro qua opinione adducuntur iura, primò textus in l.cùm ex filio.in princip.ff.de vulgari. ſed ille textus non videtur probare.quia,quòd verbum lego, ibi non importet inſtitutionem, non eſt , quia non ſit aptum inſtitutionem importare , ſed quia legata fuerat dimidia pars hęreditatis nepoti impuberi , cùm in ſuam tutelam veniſſet, & ſic ex die aut ex tempore pubertatis, ſed hęreditas ex die non datur. l. hęreditas ex die. ff. de hæredibus inſtituendis. Secundò ideò ibi importat fideicommiſſum.quia aliâs ſequeretur, quòd hæres ſcriptus fuiſſet inſtitutus vſque ad certum tempus contra textum,in §.hæres.inſtitu.de hæredibus inſtituendis. Tertiò, quia alter nepos fuerat inſtitutus inſolidùm : ideò non poterat ampliùs deſinere eſſe hæres. Quartò,quia datus cohæres & ab eo datum legatum. Nam relinquendo ab hærede apparet, quod noluit eum cui relinquitur eſſe hæredem. Secundò pro iſta opinione adducitur textus in l. verbis legis. ff. de verborum ſignificatione.vbi ponuntur tanquàm diuerſa inſtitutio & legata,ſeu ius inſtituendi & legandi,& quòd coanguſtata eſt poteſtas & ſignificatio verbi legandi. Sed ille textus videtur poſſe retorqueri.Nam ibi dicitur , quòd illa verba legis duodecim tabularum : Is vti legaſſet,ſuæ rei ita ius eſto. latiſſimam habent poteſtatem, & comprehendunt ius inſtituendi & legandi.Itaque ſi permiſſa poteſtate legandi,cenſetur data poteſtas inſtituendi:ergo patet quòd verbum lego, ad inſtitutionem etiam pertinet. Nec obſtat, quòd ibi videantur poni , vt diuerſa inſtitutio & legatum. & quòd illa poteſtas legandi fuit coarctata:quia fateor quòd fuit anguſtata poteſtas legandi , vt non poſsit quis æquè liberè legare , ac antiquitus per legem duodecim tabularum, cùm minuantur legata per legem Falcidiam . ſed non dicit ille textus quòd ſit coarctata ſignificatio verbi legandi , quominùs importare poſsit inſtitutionem: ergo quod non mutatur , cur ſtare prohibetur. l. ſancimus.C.de teſtamentis. l.pręcipimus. in fine, C. de appellationibus. & quòd illa coanguſtatio referatur ad poteſtatem relinquendi expreſsè declarat textus inſtitut. de lege Falcidia. in principio,& gloſſ.in dict.l.verbis legis.& ita reſpondet Ale-

xan.in dict.l.j.colum.ij.infra eod. licèt non ita declaret. Tertiò pro iſta opi.adducitur tex.in l.mulier.§.fi.ff.ad tre.qui tex. prima frōte forriter videtur ſtringere. Nam ibi dicitur, quòd vbi legatur portio hæreditatis,quæ legari poteſt, ait tex.non eſt locus trebelliano,ideſt ceſſant effectus trebelliani,qui conſiſtunt in cogendo hæredem vt adeat,in detractione quartæ.in tranſitu iurium actiuè & paſsiuè:ergo tale legatum portionis hæreditatis non habet vim inſtitutionis:quia ſi vim haberet inſtitutionis, locus eſſet trebelliano & detractioni quartæ trebelliani cę.Similiter legatarius cogi poſſet ad adeundum,ſi eſſet heres de trāſitu iurium nihil hic dico,quia dicetur in l.j.infrà eo.Sed ille tex.nihil facit.quia ibi portio hæreditatis fuit relicta ab hærede,& fuit heres inſolidum inſtitutus:vt ponit glo.& neceſſariò pręſupponitur.Ideò cū oporteat legatariū accipere portionem hęreditatis:nō mirùm ſi verbum lego,inſtitutionem non importat.quia vbi importaret de ſtricta ſignificatione,effectus tamen capiendi de manu alterius repugnat ſignificationi verbi.Ex quibus apparet, quòd illa tria iura adducta pro communi nihil omminò probant.

¶Contrariam opinio.quòd verbum lego,adiectum vniuerſitati bonorum importet inſtitutionem,tenent multi docto.relati per Crotum hic colum.iij.Inter alios allegat Abb.in c.Raynaldus.de teſta.Sed certè Abb.ibi col.v.in fi.ſuper glo.in ver.legauit.tenet contrarium,quòd verbum lego,adiectum vniuerſitati non importet inſtitutionem propriè,ſed impropriè. Et licèt Abb.in d.c.Raynaldus.in tertio nota.ſimpliciter inducat illum tex.quòd verbum lego,importet inſtitutionem: tamen ſe remittit ad dicenda per eum ſuper glo.prędicta.Rurſus allegat Crotus Alex.in d.l.j.infrà eo.vbi Alex.mouetur per tex.in d.c. Raynaldus.vbi legatum factum vni ex patruis & eius filijs de medietate certorum bonorum & reliquorum bonorum pater-
65 norum trahitur ad inſtitutionem.Sed ad illum tex.† reſpondet Crotus hic,quòd ibi verbum lego,non fuit appoſitum vniuerſitati bonorum,ſed ſolùm ad bona paterna.ergo cùm non comprehendantur omnia bona teſtatoris,ſed ſolùm bona paterna ad eum peruenta,dicitur diſpoſitio particularis,non vniuerſalis.l.cogi.§.ſed ſi miles.verſ.& quamuis.ff.ad Trebel.no.Bart. in l.cùm filius.§.Lucio Titio.ff.de leg.ij.addo. Aretin.in conſ. 154.Periculoſum. colum.vij.verſi.ex præmiſsis apparet. Socin. in l.j.in princ.colū.vij.circa med.verſic.prætereà,ſi pater relinqueret.ff.de vulgar.conſequenter vult Crotus, quòd ex quo illa diſpoſi-

la diſpoſitio erat particularis inſtitutio, non poteſt importari per verbum legauit, quòd autem ibi inducatur inſtitutio, illud fit ex alio, vt Crotus dicit. Sed iſta impugnatio Croti nullo mò do videtur procedere nam cùm text. dicat illum patruum fuiſ ſe hæredem: ergo neceſſariò præſupponitur eum inſtitutum in vniuerſum. nec obſtat quòd ſolùm fiat mentio de bonis paternis: quia prǽſupponitur quòd filius teſtator nō haberet alia bona quàm paterna, & qui vult dicere alia bona habuiſſe, tenetur probare. glo in l. cùm de lege. ff. de proba. de qua ſæpiùs memini conſulendo. & text. ibi præſupponit, quòd ille patruus inſolidum haberet bona omnia teſtatoris. maximè ponderando dictionem reliqua. Rurſus vult Crotus impugnare inductionem illius text. per diuinationem diuinando quòd teſtator ibi haberet alia bona. Aduertendum eſt etiam ad intellectum nouum Croti hîc ad dict. c. Raynaldus. ad probandum quomodò verbum lego, ibi importet inſtitutionem præſupponendo quòd non ſit adiectum vniuerſitati bonorū. nam dicit Crotus, quòd ibi colligitur inſtitutio propter duo ſimul iuncta, licèt vnumquodque per ſe non ſufficeret. Primò enim concurrit ipſum legatum. Secundò, impoſitio pœnæ de qua ibi. pro hoc in ſimili adducit not. per Barto. & docto. in l. centurio. ff. de vulga. vbi licèt filij poſiti in conditione non dicantur vocati. Tamen quando concurrit aliud: quia expreſſè grauantur, cenſentur vocati. quod dictū latiùs ſequi ſoleo cōſulendo. Et ſic ex duobus ſimul iunctis inducitur vocatio filiorū, quæ ex vno nō inducitur. Ad idē adducit text. in l. Titia Seio. §. Seia libertis. ff. de legat. ij. vbi, quod ex duobus ſimul iunctis inducitur ſubſtitutio reciproca inter duos vocatos, id eſt, quando fit ſubſtitutio in omnibus bonis & vltimo morienti, quę tamen ſubſtitutio reciproca non inducitur ex vno illorum tantùm. de quo late habetur in l. hæredes mei. §. cùm ita. ff. ad Trebellianum. & in l. penul. C. de impub. Sed aduerte quia iſte nouus intellectus Croti, hîc nullo modo poteſt procedere. nam Crotus fatetur, quòd ex ſolo legato aut ex ſola impoſitione pœnæ non inducitur inſtitutio: ſed quòd inducatur ex ambobus ſimul iunctis. ſed iſtud fieri non poteſt.
65 quia † vbi ſunt duo imperfecta, quorum vnumquodque per ſe operari non poteſt in genere ſuo, id de quo agitur, ipſa ambò ſimul iuncta non operantur. l. ſpadonem. §. qui iura multa. ff. de excuſatio. tutor. l. j. cum gloſſ. C. qui numero tutel. Baldus in l. ſi quis ex argentarijs. §. j. ff. de edendo. Iaſon in repetitio. l. admonendi. colum. 89. ff. de iureiurand. & in l. quæ dotis. col. vij.

ff.ſoluto matrimo.& alibi ſæpè.Nec obſtant adducta in contrarium.quia in illis cauſatur effectus de neceſsitate facti.Nam fi-
66 lij poſiti † in conditione grauari non poſſunt, niſi tacitè cenſeantur vocati.l.ab eo.C.de fideicom.Ideò mirùm non eſt,ſi ex illis duobus ſimul iunctis inducitur vocatio filiorum: quia paria videntur verbis aut facto vocare.l. Paulus reſpondet non tantùm verbis.ff.rem ratam haberi.& fortiora verbis ſunt facta.l.ſi tamen.§.ei qui.ff.de edil. ædict. Similiter quando concurrunt illa duo,quòd fiat ſubſtitutio poſt mortem plurium in tota hæreditate,& vltimo morienti, neceſſariò inducitur ſubſtitutio fideicomiſſaria reciproca inter ipſos hæredes,poſt quorum mortem fit ſubſtitutio.quia niſi inuicem dicantur grauati,impoſsibile eſt quòd vltimò moriens reſtituat hæreditatem totam ſubſtituto.Itaque quòd inducatur illud fideicōmiſſum reciprocum non eſt ex coniunctione duorum ſimpliciter.ſed quia factum coniunctum eſt tale, quòd ex eo neceſſariò induci tur fideicōmiſſum reciprocum.ſed in caſu d.c. Raynaldus. illa duo ſimul iuncta,id eſt, legatum & impoſitio pœnæ neceſſariò non inducunt inſtitutionem.quia poteſt ſtare legatum & pœna priuationis ipſius legati abſque eo quòd legatarius dicatur inſtitutus.Prætereà Crotus in iſto ſuo intellectu vult vnum abſurdiſsimum.nam dicit, quòd verbum lego, ibi erat adiectum rei particulari,& vult,quòd propter pœnam illud legatum trahatur ad inſtitutionem, & ſic vult, quòd pœna trahatur ad id quod relictum non eſt,& quòd priuatio excedat habitum. Secundò vult Crotus aliud abſurdiſsimum,quòd priuatio inducat habitū,& quòd ex pœna priuationis relicti inducatur ampliatio relicti quod eſt impoſsibile: cùm duo contraria ſimul ſtare non poſsint eodem tempore.l.vbi repugnantia. ff. de regul.iuris.Tertiò cōtra iſtum intellectum Croti facit regula iu-
67 ris, † quòd inducta ad vnum effectum non debent cōtrarium effectum operari.l.legata inutiliter. ff.de legat. j. Ideò ipſemet Crotus iſtum intellectum poſt ea reprobat per l. hæreditas ad Statium.ſuprà de hæredib.inſtit.vbi ex impoſitione oneris vel pœnæ nō inducitur inſtitutio. Et profectò miror de Croto hîc quomodò inſtitutionē colligere potuerit ex factis tàm diuerſis.Ideò Crotus dubitans de iſto ſuo intellectu nouo, confugit ad alium intellectum,& dicit, quòd in dict. c.Raynaldus. verbum lego,neceſſariò importat inſtitutionem.quia textus dicit teſtamentum valere: ergo neceſſariò præſupponitur inſtitutio.& ſi dicatur lego verbum,non fuit adiectū vniuerſitati bonorum,

norum,ſed rei particulari.reſpondet Crotus,quòd imò dicitur adiectum vniuerſitati bonorum iuris interpretatiõe:quia cùm nullus alius fuerit inſtitutus hæres, inſtitutio illa particularis trahit ad ſe vniuerſalem l.j. §. ſi ex fundo. ff. de hæredibus inſtituendis.

¶ Ex iſto intellectu Croti habetur vna magna ampliatio ad dictam l.j.§. ſi ex fundo.vt procedat non ſolùm quando quis inſtituitur in aliqua re particulari,ſed etiam quando alicui legatur aliqua res particularis, vt tunc dicatur hæres in totum, & ſic quòd legatum certæ rei importet inſtitutionem nullo alio

68 dato cohærede. Sed certè † iſte intellectus Croti videtur peior priore,quòd legatum certæ rei inſtitutionem etiam nullo dato cohærede, nam ex hoc ſequeretur quòd ſemper teſtamentum, in quo non eſſet hæredis inſtitutio,ſed legata tantùm, ſemper valeret vt teſtamentum.quia legata traherentur ad inſtitutionem contra textum in §.ante hæredis.inſtitu. de legatis. Et in terminis,quòd verbum obliquum adiectum certæ rei non trahatur,ad vniuerſum etiã nullo alio dato cohærede, voluit Angelus in conſilio 148. Dominus Quiricus.colum.fina. Alexander in l.humani tatis.colum.j.in fine.C. de impuber. in conſil. 70.columnn.iij.libr.ij.Socinus in conſilio.117.columnn.ij.in fine. libro quarto.

¶ Infertur ex præmiſsis quòd in caſu dict.cap.Raynaldus.duorum alterum eſt neceſſarium,vel quòd ibi verbum lego, fuerit adiectum vniuerſitati bonorum, vel quòd ſtet impropriè, ſecundum gloſſ. & Abbatem.Sed meliùs & tutiùs videtur,quòd ibi adiectum fuerit verbum lego,vniuerſitati bonorum.Sed tamen tenendo communem licèt adiectum fuerit vniuerſitati bonorum, oportet neceſſariò dicere, quòd ſtet impropriè reſpectu inſtitutionis.

69 ¶ Tertiò contra communem opinionem † quòd verbum lego, adiectum vniuerſitati importet inſtitutionẽ adducitur per Alexandrum & Crotum,textus in §.diſponat.in authenti. de nuptijs.vbi diſponat teſtator,& erit lex. & referũtur verba l.duodecim tabularum.Vti legaſſet quiſque ſuæ rei,ita ius eſto.ergo quibuſcunque verbis diſponat teſtator etiam per verbum lego, erit lex.quem textum allegat Angel.ſecũdum Alexan.& Crotum in cõſi.164.Dictus libellus.ſed Crotus allegat ſub nu.160. Viſis libellis.quod conſilium inuenire nõ potui.Sed ille textus nõ videtur probare:quia aut inducitur in illis verbis, diſponat teſtator & erit lex, & non probat: quia fateor quòd diſpoſitio

teſtatoris erit lex iuxta modum &formam ipſius diſpoſitionis. Itaque ſi diſponat inſtituendo obſeruabitur inſtitutio inſtar legis: ſi verò diſponat per viam legati, obſeruabitur legatū, non ſecùs atque lex. non autem vult ille text. quòd ſi diſponat teſtator per viam legati, quòd ſeruetur diſpoſitio per modum inſtitutionis, vel econtrà: aliàs ſequeretur, quòd titulus inſtitutionis eſſet hodie ſublatus, ſi ille text. ita generaliter intelligatur. Aut inducitur ille text. in illis verbis, vti quiſque legaſſet, ſuæ rei, ita ius eſto. & illa verba alio non facto nō important quòd verbum lego, referatur ad inſtitutionem, niſi iſtud ſuppleatur ex interpretatione Iuriſconſultorum, de qua in dict. l. verbis legis. ff. de verborum ſignificatione. qui text. meliùs probat, vt ſuprà vidimus.

¶ Aliam reſponſionem ad illum text. in dict. §. diſponat. tradit Crotus hic, quòd ibi text. refert ius antiquum. 12. tabula. quod tamen eſt correctum, nō vt approbet ius correctū, ſed ad oſtendendum quātò fauore proſequi debeamus voluntates morientium. ſimile videmus in c. nouit. iuncta gloſſ. de iudic. vbi ſummus pontifex allegat conſtitutionem correctam, vt oſtendat quantum fauorē præſtaret Imperator clericis. Sed iſta reſponſio Croti ad illum textum non videtur procedere: quia reſponſio Croti, ſolùm tollit poteſtatem diſponendi, non autem tollit poteſtatem ſignificationis verbi. nam lex antiqua. 12. tabula. eſt correcta in hoc, quòd non poteſt teſtator ita ex arbitrio diſponere ſicut olim. quia olim diſpoſitio teſtatoris non patiebatur aliquam diminutionem circa detractionē trebellianicæ, & falcidiæ ſicut hodie: ſed non reperitur correcta ſignificatio verbi lego, quominùs poſſit importare inſtitutionē, ſicut olim. Cor-
70 rectio † autem reſtringitur ad terminos in quibus fit. l. ſancimus. C. de teſtamen. l. præcipimus. in fi. C. de appella. nec extenditur diſpoſitio correctiua. nō ſolùm cōprehendit caſum expreſsè diſpoſitum. glo. in clemen. j. in ver. eligatur. de elect. glo. in cl. licèt. canon. de electio. lib. vj. glo. fi. in c. ſi pauper. de præbend. libr. vj. Ioannes Andr. in c. ſi apoſtolicę. de præben. lib. vj. Socin. in conſil. 30. col. vj. verſicu. quinimò non ſolùm. lib. j. habetur in authentic. quas actiones. C. de ſacroſanct. eccleſ. & ita iſtam impugnationem tradit Crotus hìc ſtatim in primo caſu, ex quo apparet ipſum Crotum incontinēti variaſſe, & ſibi contrarium fuiſſe.

¶ Ex præmiſsis apparet quanta conſtet dubietas in hoc paſſu, an verbum lego, adiectū vniuerſitati importet inſtitutionem. Ideò pro

Ideò pro declaratiõe Crotus hîc diſtinguit quinque caſus. Primus caſus eſt quando teſtator coram numero ſeptem teſtium legat Titio hæreditatem ſuam, & iſto caſu inducitur inſtitutio per quinque fundamenta. Primò quia in dubio verba teſtatoris capiuntur in ſenſu directo.c.ſi pater.de teſta.lib.vj. Et ſi dicatur ille text. loquitur in verbo dubio, quod poteſt ſe habere ad ſenſum directum & obliquum. ſed hîc ſumus in verbo obliquo & claro, in quo non cadit dubietas. Reſpondet Crotus, ꝙ hîc ſumus in dubio non ratione verbi aut eius ſignificationis, ſed propter voluntatem teſtatoris, qui adhibuit ſeptem teſtes. nam ex numero teſtium, qui conuenit teſtaměto, præſumitur quòd voluerit teſtari. Et licèt Crotus, aliter nõ probet eius fun-
71 damentum, illud probatur † ex nota. per Cyn. & Petrum, in l. licèt. C. de pactis. vbi quando dubitatur, an donatio ſit inter viuos, vel cauſa mortis, iſtud arguitur ex numero teſtium. quia ſi adſunt quinque teſtes, præſumitur cauſa mortis, aliâs inter viuos. ſequitur Socin. in conſi.137.col.ij.lib.j. quod eſt repetitum in conſil.232.libr.ij. tradit idem Socin. in conſil.102.colum.ij. in fin. libr.iij. Decius in conſil.305. in fin. Corne. in conſil.124.libr. iiij. Guido Papæ, quæſtio.510. Iaſon in l. quæ dotis. nu.41.ff. ſoluto matrimonio. Sed iſtud fundamentũ Croti, non videtur tutum, & videtur contra dictum Bald. ſuprà relatũ in l.j.ff. de teſtamen. & Paul. de Caſtr. in dict. l. proximè. ff. de his, quæ in teſtam. delen. vbi licèt quis adhibeat ſeptem teſtes, & dicat ſe facere teſtamentũ: tamen ſi deficiat inſtitutio, non erit teſtamentum, ſed codicillus. & ſic non ſufficit apparere de měte teſtatoris, ex numero ſeptem teſtium, quòd voluerit teſtari. Imò in dicto Bald. & Paul. de Caſtr. apparebat clariſsimè de mente teſtatoris, quòd volebat teſtari. quia appellauerat diſpoſitionẽ ſuam teſtamentum. Et tamen hoc nõ ſufficit niſi hæredem inſtituat. Ideò coniectura non ſufficit, niſi verba inſtitutionẽ importent. Solutio defendendo Crotum, dici poteſt, quòd imò in dicto Bald. & Paul. de Caſtr. non conſtabat de mente: verba enim & poteſtas omninò repugnabant, quia nullus erat hæres expreſsè inſtitutus, neque æquipollenter: quia ſolùm relicta erant legata particularia. Ideò ex modo procedendi omittendo inſtitutionem arguitur voluntas diſponentis, quòd noluerit teſtari. hîc autem factum eſt legatum per verba importantia vniuerſalitatem apta comprehendere inſtitutionem.

¶ Secundò mouetur Crotus per textum in l.j. in fin. ff. de hæredibus inſtituen. vbi ſi teſtator dicit, Titio hæreditatem meam.

72 inducitur inſtitutio. ergo ſi apponatur † verbum lego, vitiari non debet inſtitutio per regulam l.vnic.in princ.C. de rei vxo. actio. Sed iſtud fundamentum non videtur bonum: quia reg.d. l.vnic. procedit quando aliquid nõ requiritur in aliquo actu expreſsè nec tacitè, aut præſumptiuè, ſed lex ipſa citra aliquã præſumptionem fingit illud factum. Ideo licèt illud adhibeatur & ineptè actus non vitiatur: quia contra fictionẽ iuris non poteſt admitti probatio per ineptam expreſsionem. d.l.vnic.in princ. C.de rei vxo.actio. qui text. ad hoc conſueuit allegari. Et tradit glo.in l.ſi duo.in gloſſ.fin.ff.de acquiren.hære. & in l.ſiue poſsidetis.C.de probatio. Sed hîc requiritur verbum expreſſum, vel tacitum: ergo ſi ineptè exprimatur, actus vitiatur. l. expreſſa.ff. de reg.iuris.clemen.conſtitutionem.vbi gloſſ.& Doct.de elect. Ideò licèt iudex non teneatur exprimere cauſam in ſententia. c.ſicut.de re iudic. Tamen ſi cauſam exprimit & ineptam, vitiatur ſententia Inno. in c.in præſentiã.de renuntia. Dec. in rubr. C.vnde liberi, circa fin. in c.ad noſtram. in fin. de appellat. & in conſi.37.col.iij.poſt medium. ratio eſt: quia licèt in ſentẽtia non requiratur cauſa, expreſsè, ſeu cauſæ expreſsio: tamẽ requiritur præſumptiuè, nã lex præſumit pro iudice, quòd iudicauerit non ſine cauſa legitima aut cauſa non cognita, licèt noluerit eũ grauare ad expreſsionem cauſæ, quæ præſumptio ceſſat in caſu claro, quando cauſa inepta exprimitur. Et iſtam declarationem ad hanc materiam brocardicam, & malè per alios declaratã, ſenſit Dec. in d.rubr.C.vnde liberi, circa fi.& in d.conſi.37.col.iij. poſt medium. In propoſito noſtro quãdo teſtator dicit Titio, hæreditatem meam, valet inſtitutio, & dicitur Titius inſtitutus, quia præſumit lex, quòd teſtator ſubaudierit verbũ aptũ ad inſtituẽ
72 dum, ideſt relinquo, † quòd verbum adiectum vniuerſitati bonorum importat inſtitutionem. gloſſ.& Doctor. in l.his verbis. in prin.ff.de hæred.inſti. ſed quando teſtator exprimit verbum lego, quod eſt magis obliquum, ceſſat præſumptio iuris: quia in claris ceſſant cõiecturæ. l.continuus.§.cùm ita.ff. de verborum oblig.l.ille, aut ille.§.cùm in verbis.ff.de legat.iij. Infideliter tamen refert Crotus.d.l.j.in fin.ff.de hæredib.inſtit. quæ ad eum modum non loquitur.

73 ¶ Tertiò mouetur Crotus, quia verbum lego, † videtur æquipollere verbo relinquo.§.j.inſtit.de legat. Vbi, quòd legatum dicitur, donatio quædam à defuncto relicta. Sed ille text. non videtur hoc probare: quia non ſequitur legatum eſt donatio à defuncto relicta: ergo verbum lego, tantũ importat quantum relinquo.

linquo. Nam relinquo,verbum eſt generale conueniens etiam hæreditati,quando dicitur relicta hæreditas.capit. Raynaldus. de teſtamen.ergo lego, quod eſt verbum ſpeciale, tantundem ſignificat quantum generale relinquo. Et in terminis,quòd ver bum lego,nõ ſit ita amplum & latum, prout verbum relinquo, adduco Socin.in conſil.33.colum.v. in ſecunda quæſtion.libr.j.
74 vbi, † verbum relinquo,dicitur verbum commune,aptum importare hæredis inſtitutionem, per text.in l. hac edictali.C.de ſecund.nupt.in §.j.in authentic.de trien.& ſemiſ.allegat etiam Bartol.in authen.vnde ſi parens.C. de inofficio.teſtamen.vbi ſi relinquitur aliquid filio,pro ſua legitima,intelligitur iure inſtitutionis.Idem voluit Alexand,in conſil.17.colum.final.libr.iij. & in conſil.105.colum.penul.circa medium.lib.iiij. latiùs idem Alexand.in l. humanitatis.col.j.& ij.C. de impuberum & aliis ſubſtitutio.vbi dicit,quòd iſta eſt communis opinio.Idem dicit ipſe Alexand.in conſil.50.circa finem.libr.vij.Paul. de Caſtr.in conſil.323.Super primo puncto quo quæritur,an teſtamentum. colum.iiij.in ffn.libr.j.Corn.in conſilio 298. colum.j.in fi.lib.j. Dec.in dicta l.humanitatis.in ſecundo notabili.C. de impuber. quod ſaltem videtur procedere de æquitate canonica per quam verbum relinquo,relatum ad filium etiam in re particulari, im portat inſtitutionem.capitul.Raynutius.vbi Abb.de teſta.Capra,in conſil.75.colum.penulti.poſt medium.Alexand.in dicto conſil.17.colum.fin.libr.iij. & in dicto conſil.105.colum.penul. in fin.libr.iiij. & quod verbum relinquo, dicatur verbum commune,tradit Corn.in conſil.161.in princip.lib.j. allegat Bald.& Imolam in l.his verbis.ff.de hæredib.inſtituend. Et pondero, quòd Corn.in dicto conſil.161.dicit,non eſſe expeditum,quòd idem ſit in verbo lego,quod in ver.relinquo. Idem quòd verbum relinquo,dicatur verbum commune, voluit Alex.in conſilio centeſimovigeſimoquinto.colum.ij.circa medium.libr.vj. Vbi propterea, quòd relictum pro dote, intelligitur titulo inſtitutionis, tanquam adiectum vniuerſitati. cùm dos dicatur quid vniuerſale.Ideò iſtud argumentum Croti,non videtur bonum: quia arguit Crotus, de verbo communi ad verbum merè obliquum.

75 ¶ Quartò mouetur Crotus, quia † vbi conſtat, quòd teſtator voluit teſtari,non refert quibus verbis vtatur.l. quoniam indignum.C.de teſtament. Idem tradit Socin. in dicto conſilio 33, columna quinta circa medium libro primo. Vbi, quòd hæredis inſtitutio,non habet certam formulã verborum,meritò po-

teſt fieri quibuſcunque verbis hoc ſignificantibus.d.l.quoniam indignum.§.is ergo.inſtitu.de teſtament.milit. ſimilis tex.in l. diuus.ff.eo.tit.quæ iura prius allegauit Salic.in l.fin.colum.fin. C.famil.erciſcun. Ad idem tex.in l.his verbis.in prin.ff.de hęre. inſtit. Conſtat autem,quòd teſtator voluit teſtari,ex quo adhibuit ſeptem teſtes. Sed iſtud fundamentum non videtur tutũ: quia non ſequitur teſtator adhibuit ſeptem teſtes, ergo voluit teſtari.ſicut non ſequitur in donatione,ſunt quinque teſtes,ergo eſt donatio cauſa mortis,niſi expreſsè actum ſit,quòd ſit inter viuos.nam ex numero teſtiũ declaratur voluntas diſponentis,quando illa eſt dubia:ſecus quando eſſet clara:quia in claris ceſſant coniecturæ.l.continuus.§.cùm ita.ff.de verb.obligat.l. ille,aut ille.§.cùm in verbis.ff.de leg.iij. Sed vbi eſt verbum lego,res videtur clara:quia illud eſt obliquum.Secundò licet conſtet,quòd quis voluerit teſtari,tamen oportet,quòd verbis vtatur aptis ad inſtitutionem. Nec obſt.d.l.quoniam indignum. quia ſolùm tollit formulam verborum iuris antiqui:quia de iure antiquo neceſſarium erat,quòd verba apta ad inſtitutionem proferrentur certo modo directè non inflexè:puta Titius hęres eſto,ſine aliqua inflexione,ita quòd nõ ſatis erat dicere Titium hęredem facio.ſimiliter erat facienda inſtitutio verbis directis, ideſt præceptiuis,iubeo,quòd Titius ſit hæres, vel Titius hęres eſto,nec ſufficiebant verba inflexa,ideſt deprecatiua,aut execratiua, quæ directò non operantur, ſed per medium voluntatis eius,qui rogatur aut monetur,non autem vult ille tex.quòd fieri poſsit inſtitutio verbis obliquis, aliâs ſequeretur, quòd titulus inſtitutionis eſſet ſublatus. Sed tamen ſuſtinendo Crotum, dici poteſt, quòd imò diſpoſitio teſtatoris dicatur clara, quòd voluit inſtituere ex quo fecit mentionem de tota hæreditate legando hæreditatem. & tanto magis redditur clara, quia adhibuit ſolennitatem neceſſariã,ad ipſam inſtitutionem.nã etiam verbum obliquum trahitur ad ſubſtitutionem directam,quando conſtat de intentione teſtatoris.l.quærebatur.vbi Bar.declarat.ff.de teſta.militis,Socin.in l.j.in princ.col.vj.in fin.verſic.& probatur iſta concluſio.ff.de vulga.

¶ Quintò mouetur Crotus,per text.in d.l.verbis legis.ff. de verborum ſignificatio.qui text.melius videtur probare.in quo fundamento aduertendum ad contrarietatem Croti, dum in col. præceden.reſpondit ad text.in §.diſponat.in authent. de nup. allegatum,per Ange.in dicto conſil.quod inuenire non potui. Ex quibus infertur circa hunc primum caſum concluſionem in

eo firma-

eo firmatam, veram eſſe,licèt fundamenta Croti, nõ omnia de iure procedant. Et confirmatur iſta concluſio, vltra Crotum, quia vbi poteſt apparere de voluntate teſtatoris,quòd voluit te ſtari,non videtur curandum de verbis, quæ improprianṫur vt ſatisfiat voluntati teſtatoris.l.non aliter.ff.de legat.iij. Ideò verba precaria & obliqua videntur trahenda, ad inſtitutionem directam quando ita apparet de voluntate diſponentis.l. quærebatur.vbi Bart.& Bald.ff.de teſtamen.milit. Et hanc concluſionem, quòd verbum lego,adiectum vniuerſitati bonorum, importet inſtitutionem,tenet Dec.in rubric.C.de impub.G. liaula,in l.Centurio.col 61.ff.de vulga.

76 ¶ Secundus caſus † eſt quando verbũ lego adijcitur quotæ hæreditatis alio vniuerſaliter inſtituto, ſeu quãdo alius inſolidùm expreſsè fuit inſtitutus,aut ſimpliciter:quo caſu perinde eſt,ac ſi inſolidùm eſſet inſtitutus.l.ſi defenſor.§.j. de interrogat.actio. Et iſto caſu,verbum lego,non importat inſtitutionem,ſed legatum.d.l.mulier.§.final.ff.ad Trebellianum.Et quòd ibi alius eſſet hæres inſtitutus, probatur. quia pars hæreditatis erat reſtituenda per ſenatuſconſultum Trebellianum: ergo neceſſariò
77 præſupponitur inſtitutio hæredis, † quia ſine hæredis inſtitutione fideicommiſſum non valet.inſti.de fideicom.hæredi.§.j. licèt Crotus hìc ſatis obſcurè declaret.Secundò probatur,quòd ibi alius erat hęres inſtitutus,quia ibi dicitur,quòd talis legatarius partis hæreditatis non detrahit Trebellianicam: ergo ipſe non eſt hæres, ſed alius.nam ſi ipſe legatarius eſſet hæres,detraheret Trebellianicam.l.1 §.denique.ff.ad Trebellianum.& dicitur in prin.d.§.fin. Sed hìc dubitatur circa tex.d.l.mulier.§.fi. an ille cui relicta erãt pars hæreditatis diceretur fideicommiſſa-
78 rius vniuerſalis aut legatarius. Effectus † non breuis reſultat, quia in legatarium aut fideicommiſſariũ vniuerſalem tranſeũt iura actiuè & paſsiuè, ex Trebelliano.l. ſi quis ſeruum.§.finali. ff.de legat.ij.gloſſ.& Docto in l mulier.§.final.ff.ad Trbellian. Paul.de Caſtr.in l.cùm ex filio.in fi.princ.ff.de vulga. Alexand. in l.j.colum.viij.in fin.ff.de legat.j.ſecus in legatarium,particularem.l.cùm autem.ff.de legat.ij.& Docto.in locis,proximè allegatis. ſimiliter legatarius aut fideicõmiſſarius vniuerſalis poteſt cogere hæredem vt reſtituat hæreditatem periculo ipſius fideicommiſſarij.Sed legatarius aut fideicommiſſarius particularis non.l.ſi quis omiſſa.ff. ſi quis omiſſa cau.teſta. Crotus hìc dicit,quòd eſt legatarius particularis, ex quo ibi dicitur, ꝙ non eſt locus Trebelliano. nam ſi eſſet fideicommiſſarius,vniuerſa-

lis, Trebelliano locus eſſet. Idem tradit ipſe Crotus, in l.j.nu.19. infrà eod.vbi ſicut talis legatarius quartum non trahit, ita nec iura hæreditaria in eum paſsiuè tranſire debent. Sed iſte intellectus non placet. nam ſi fuit relicta pars hæreditatis, ergo ius vniuerſale: ideò hæres inſtitutus in quota dicitur hæres vniuerſalis. vt expreſsè & in indiuiduo eſt text. in dicta l. ſi quis ſeruum. §. finali. ff. de legatis ſecundo. Vbi Bartol. vt mirandum ſit quomodò potuerit Crotus ita ſcriptum relinquere, contra caſum l. Idem volunt gloſſa & Doctores. in dicta l. mulier. §. finali, ff. ad Trebellianum. Ad idem texttus in l. lex Falcidia. §. nunquàm. ff. ad legem Falcidiam. not. Bart. in l.j. columna finali verſiculo Secundo caſu. infrà eodem. Idem habetur in l. quotiens. C. de hæredibus inſtituendis. not. Aretin. in capitulo in præſentia. de probationibus. Socin. in l. placet. columna ſecunda in ſecundo notabili. ff. de liberis & poſthumis. Nec obſtat, dum textus in dicta l. mulier. §. finali. dicit, quòd Trebelliano locus non eſt, quia textus ſeipſum declarat ſcilicet reſpectu detractionis quartæ Trebellianicæ, quam non detrahit fideicommiſſarius etiam vniuerſalis, & etiam non eſt locus Trebelliano reſpectu alterius effectus ipſius Trebelliani, vt talis legatarius cogi poſsit, ad agnoſcendum legatum ipſum vniuerſale. Non obſtat, alia inductio Croti, quòd ſicut talis legatarius quotæ hæreditatis non detrahit quartum, ita vt tranſire debent, in eum iura paſsiuè: quia etiam fideicõmiſſarius vniuerſalis grauatus alij reſtituere quartum non detrahit. l.j. §. denique. ff. ad Trebellianum. & tamen non ob id deſinit eſſe fideicommiſſarius vniuerſalis & quò minus tranſeant in eum iura actiuè & paſsiuè facta reſtitutione. l. reſtituta. ff ad Trebellianum. Infertur † ex hoc ſecundo caſu,
79 quòd ſi teſtator non inſtituit aliquem hæredem vniuerſalem, ſed vni legat dimidiam partem hæreditatis, & alij aliam dimidiam, ambo dicuntur hæredes vniuerſales. nam iſto caſu tota & vniuerſa hæreditas relicta eſt per verbum lego, licèt duabus perſonis. pro quo optimè facit, quod ſcribit Bartol. in l. ſi quis ſeruum. §. finali. ff. de legatis ſecundo. Vbi ſi teſtator legat partem bonorum vni & aliam partem alij, perinde eſt, ac ſi omnia bona vni legaſſet. Ideò tunc appellatione bonorum, veniunt iura & actiones: licet ſecus vbi legatur pars tantùm bonorum vni perſonæ. refert, & ſequitur Socinus in conſilio octuageſimoſecundo columna prima poſt medium libr. iiij. Quid autem ſi vni tantùm legatur quota hæreditatis, an

ditatis,an tale legatum trahi poſsit ad inſtitutionem, dico infra poſt vltimum caſum Croti.

80 ¶Tertius caſus † Croti eſt quando teſtator inſtituit aliquem heredem inſolidùm & purè, deinde legat partem hęreditatis alij ſub conditione,tunc verbum lego, importat directam hęredis inſtitutionem,& ſic iſte tertius caſus differt à ſecundo caſu Croti,in hoc quia in ſecundo caſu pars hæreditatis legatur purè,ſed in hoc tertio caſu ſub conditiones. Ratio diuerſitatis eſt ſecundum Crotum:quia vbi pars hæreditatis legatur ſub conditione,illa adimitur hæredi vniuerſali ſub illa conditione: ergo ſub contraria conditione cenſetur data. l. aliquando. ff. de conditio. & demon. Bart. in l. paterfamiliâs. ff. de hæred. inſt.

¶Hic eſt aduertendum ad duo, contra Crotum,in iſta ratione diuerſitatis.Primò Crotus vult, quòd vbi pars hæreditatis adimitur hæredi ſub conditione , illa cenſeatur data ipſi hæredi ſub contraria conditione, ſed iſtud non videtur verum, quòd deficiente conditione cenſeatur data hęredi de nouo, imò cenſetur non adempta. quia vbi conditio deficit, perinde eſt ac ſi

81 actus conditionis nunquam eſſet factus , & quando † aliquid relinquitur ſub conditione, non dicitur relictum conditione deficiente.l.j.in princip.ff.de regu.Catoniana. Similiter quando deficit conditio contractus,perinde eſt ac ſi contractus nunquam eſſet celebratus. l. pecuniã.in verſi. perinde eſt enim.vbi Pau.de Caſt.& doct.ff.ſi cert.pet.l.neceſſario.ff.de peri.& commo.rei vend.Iaſ.in conſi.48.col.j.libr.iiij.Itaq; ſi illud legatum conditionale, parteq; hæreditatis nunquã eſſet factum,clarum eſt quòd hæres vniuerſalis haberet illam partem ex ſuo titulo inſtitutionis:ergo idem cõditione legati defecta.Solutio,intelligi debet Crot.quòd legatũ ademptũ ſub cõditione cẽſetur datum ſub contraria conditione,ideſt, quod ab ipſo initio inſtitutionis cenſetur datum hæredi, ſub illa conditione contraria: quia licèt ſit inſtitutus purè,tamen in parte hæreditatis relicta alij ſub conditione cenſetur inſtitutus ſub contraria cõditione.Sed tamen ex iſta declaratione Croti,non infertur ad aliquam rationem diuerſitatis inter ſecundum & tertium caſum.

¶Secundò eſt aduertendum,quia Crotus,dum allegat d.l.cùm ex filio.ff.de vulgar.ad probationem huius tertij caſus neceſſariò præſupponit,quòd verbum lego, importet inſtitutionem, in perſona hæredis inſtituti, dum dicit quòd legatum ademptum hæredi ſub conditione cenſetur illi datum ſub contraria conditione.ſed iſtud ſtare non poteſt.quia quòd hæres habeat

rem legatam, titulo inſtitutionis illud eſt, quia eius inſtitutio fuit vniuerſalis etiam quò ad legatum. & licèt fuerit adéptum legatum ſub conditione: tamen ea deficiente inſtitutio firma manet quò ad omnia. & ſic verbum lego, nullo modo referri poteſt ad perſonam hæredis, etiam conditione deficiente. nec obſtat dict.l.aliquando.quia fateor, quòd ſub contraria condi tione cenſetur datum, non tamen ex nouo titulo, ita quòd mo uetur titulus precedens. quia eſſet abſurdum, quòd defectus conditionis importaret nouam diſpoſitionem. Et quòd iſtud ſit verum probatur. Pone quòd alicui non ſit datum legatum: ſed quòd teſtator nulla præcedente datione adimat legatum ſub conditione: nunquid ea defecta inducatur datio? certè non. quia inducta ad tollendum, operarentur dationem. l. cùm ta le.§.final. ff. de conditionibus & demonſtrationibus. l. legata inutiliter. ff. de legatis.j. Et ſic non mediocriter equiuocauit Crotus, dum conſiderauit nouitatem tituli & ſenſus illius. l. aliquando, eſt quòd relictum quod erat purum efficitur condi tionale: ſecundum gloſſ. ibi, non etiam quòd omninò deficiet ille titulus, aliâs ſequeretur vnum impoſsibile & abſurdum, quòd defectus conditionis in ademptione tolleret dationem iam factam. Si autem velis dicere, quòd Crotus intelligit illum textum impleta conditione, vt tunc habeatur pars hæreditatis titulo inſtitutionis: Dico quòd ita intelligendo, Crotus eſſet ſibiipſi contrarius: quia in ſecundo caſu voluit, quòd vbi inſtituitur quis hæres inſolidùm & alij legatur pars hæreditatis, verbum lego, non importat inſtitutionem: & tamen ſecundum talem intellectum importaret. nec dicatur quòd in iſto tertio caſu loquitur Crotus quando ſit legatum ſub conditione: quia abſurdum eſſet, quòd legatum conditionale fortiùs operaretur quàm legatum purum. Ideò neſcio videre quomodò Crotus velit inducere ex præmiſsis illum textum, quòd verbum lego, ibi importet inſtitutionem.

¶ Preterea ſecundo modo inducit Crotus dictam l. cùm ex filio. ad probandum, quòd ibi verbum lego, importat inſtitutionem: quia ibi dimidia hereditatis adimitur hæredi inſtituto purè, & inſolidùm, & transfertur in alium ſub conditione, cùm venerit ad ſuam tutelam: ergo cenſetur tranſlata cùm iure hæreditario, cum quo erat penes heredem inſolidùm inſtitutum, cùm fiat tranſlatio cum ſua qualitate. l. iij. in princip. ff. de fundo inſtructo. l. Gaio. in princip. vbi Barto. ff. de adimen. lega. Et iſtam dicit Crotus eſſe nouam declarationem ad illum text.

Sed ad-

Sed auerte, quia iſta ſecunda inductio aut declaratio videtur peior priore. Etenim, non valet conſequentia transfertur res iure hæreditario: ergo directò & titulo inſtitutionis. nam in fideicommiſſarium transfertur res iure hæreditario, & tamen non iure directo. inſtitut. de fideicomiſſar. hæreditab. per totum &
82 ff. & C. ad Trebellian. Nec obſtat † fundamentum Croti, quòd tranſlatio cenſetur facta cum omnibus ſuis qualitatibus. quia illud verum quando fit tranſlatio eodem iure, aut titulo quo erat apud alium. nam tunc cenſetur eſſe eodem iure, aut titulo, apud eum in quem fit tranſlatio: ſecus quando fit diuerſo iure aut diuerſo titulo. Ita in ſpecie declarat Paulus de Caſtro In conſil. 137. Primum teſtamentum. in tertio dubio, libr. j. ſed in d. l. cùm ex filio. fit tranſlatio partis hæreditatis in alium titulo legati, & ſic titulo diuerſo: ergo argui non poteſt, quòd verbum lego, in dicta l. importet inſtitutionem. Confirmatur iſta
83 reſponſio ex alia regula & concluſione quæ habet, † quòd tranſlatio legati, de vno in alium non cenſetur facta, cum ſuo onere, aut cum ſua qualitate, quando in ipſa tranſlatione adijcitur nouum aut ſpeciale onus, l. licèt Imperator. verſicul. quid enim ſi aliam rem. ff. de lega. j. vbi Iaſon colum. penult. in princip. & l. alumnæ. in princip. ff. de adimen. lega. Paul. de Caſtr. in conſi. 140. Viſa reformatione. colum. j. in fin. & in conſil. 326. de primo quæſito, in ſecundo dubio. lib. j. Sed in dict. l. cùm ex filio. in tranſlatione illius partis hæreditatis apponitur noua, & ſpecialis qualitas: quia facta eſt tranſlatio per verbum lego. Prima autem datio per verbum inſtituo, ergo &c. Ex quibus videtis quæ non rarò conentur moder. ſubtiles agere cõtra communes intellectus, ad inania reſpicientes. Ideò concludo contra Crotum, hîc in hoc tertio caſu tenendo intellectum communem ad textum in dict. l. cùm ex filio, quòd ibi verbum lego, non importet inſtitutionem.

¶ Circa quartum caſum Croti hîc puto, quòd Crotus malè loquatur. Nam vult Crotus duo in hoc quarto caſu. Primùm, quòd in ca. Raynaldus. de teſtamen. legatum eſſet particulare. ſed contrarium ſuprà oſtendimus, quòd imò verbum lego, ibi ſit adiectum vniuerſitati bonorum. quod patet: quia ſi imponitur pœna priuationis hæreditatis: ergo neceſſariò præſupponitur, quòd hæreditas eſſet relicta: cùm priuatio præſupponat habitum. l. manumiſsiones. ff. de iuſti. & iure. l. decem. ff. de verborum obligatio. cum ſimilib. Secundò vult Crotus, quòd ex actu priuationis hæreditatis arguatur inſtitutio, ſed hoc non

videtur de iure, cùm etiam legatarius partis hæreditatis priuari poſsit,& idem in fideicommiſſario, vt ſuprà oſtendimus circa intellectum dicti capit. Raynaldus. & ipſemet Crotus ſuprà reprobat iſtum intellectum per l. hæreditas ad Statium. ff. de hæredib. inſtituen. Nec obſtat textus in l. illud. §. tractari. ff. de iure codicillorum. quia ille textus retorquetur cōtra Crotum. Nam textus ibi dubitat, an ex illis verbis, Titium hæredem eſſe. volo, adiectis in codicillis appareat de voluntate teſtatoris, quòd voluerit teſtari non codicillari. & textus dicit, quòd non: quia poteſt dici relicta à Titio hæreditas per fideicommiſſum. Et vult textus, quòd tunc dicatur teſtator voluiſſe teſtari quando vlteriùs proceſsit legando à Titio & ei ſubſtituendo: quia ſi intentio ſua fuiſſet codicillari, non reliquiſſet legata à Titio, ſed ab hærede legitimo. Similiter non ſubſtituiſſet ipſi Titio, ſed hæredi legitimo. Quantò minùs dicetur apparere de mente teſtatoris, quòd noluerit inſtituere quando vtitur verbo merè obliquo, ideſt, verbo lego, adiecto bonis particularibus, licèt pœnam imponat priuationis hæreditatis. Præ tereà & planiùs reſpondeo ad textum in dict. §. tractari. Nam ibi colligitur mens diſponentis, quòd voluerit teſtari non codicillari ex duobus quæ neceſſariò inferunt talem mentem teſtandi. nam qui codicillatur intendit, quòd legata præſtentur ab hærede legitimo: ſed ibi voluit præſtari ab hærede ſcripto. ſecundò in dicto §. tractari. datus eſt ſubſtitutus vulgaris, ex qua ſubſtitutione colligitur neceſſariò animus teſtantis, quòd noluit locum eſſe ſucceſsioni legitimè. ſed in caſu Croti nihil proponitur ex quo teſtandi animus arguatur. Rurſus quomodò poteſt teſtator pœnam priuationis hæreditatis imponere, ſi non hæreditatem, ſed bona particularia reliquit? Ex præmiſſis concludo contra Crotum circa contenta in hoc quarto caſu in omnibus & per omnia. Ideſt quòd iſte quartus caſus de iure non procedat. Secundò, quòd intellectus Croti ad dictum cap. Raynaldus. non ſit verus. Tertiò quòd text. in dict. l. illud. §. tractari. ff. de iure codicillorum. non probet id ad quod allegatur per Crotum.

¶ Quintus caſus Crot. videtur eluſorius & de indubitabili. nam cui dubium quòd verbum lego, in codicillis etiam adiectum vniuerſitati bonorum non importat inſtitutionem, cùm idem ſit, ſi teſtator expreſsè inſtituat hæredem in codicillis, ex quo hæreditas in codicillis, directò dari non poteſt. l. ij. C. de iure codicillorum. cum ſimilib.

Sed reſtat

¶Sed reſtat alius caſus non tactus per Crotum, quando in teſtamento habente ſua ſolennia alicui legatur quota aut certa pars hæreditatis, an in tali legatario habeat locum textus in l.prima.§.ſi ex fundo.ff.de hæredibus inſtituendis. vt ſit locus iure accreſcendi alio hærede non dato. Ego credo quòd Crotus habuerit hunc caſum pro indubitato, quòd verbum lego, non trahatur ad inſtitutionem maximè attenta opinione Bartoli & ſequacium, quod non trahitur ad inſtitutionem, licèt adijciatur vniuerſitati bonorum. ſed ex alio videtur non trahi ad inſtitutionem: quia tunc trahitur quando ita apparet de voluntate diſponentis, quòd voluerit teſtari ita quòd is cui legat, habeat totam hæreditatem. De qua voluntate non videtur poſſe apparere quando non relinquitur tota hæreditas.quia in eo quod non relinquitur, videtur habita ratio ſucceſsionis ab inteſtato.pro hoc quod ſcribit Rippa in l. Centurio.numero centeſimoquinquageſimoſexto,ff.de vulgari. vbi, quòd ſubſtitutus in certa quota per verba communia non admittitur ad totum. quia ex quo ſolùm fuit ſubſtitutus in parte, apparet quod noluit teſtator eum eſſe hæredem, ſed potiùs legatarium aut fideicommiſſarium. Si autem poſſet apparere de voluntate teſtatoris, quòd voluerit talem legatarium in quota eſſe hæredem: tunc inſolidùm eſſet hæres. cùm non poſsit eſſe hæres pro parte tantùm alio cohærede non dato. dicta l.j.§.ſi ex fundo. ff. de hæredibus inſtituendis. Sed dicet aliquis quomodò poterit apparere, quòd voluerit talem legatarium eſſe hæredem non aſsignata ei tota hæreditate? Reſpondeo, quòd poterit apparere, ſi dixerit, quòd voluit eius diſpoſitionem valere in vim teſtamenti, & habeat ſolennia teſtamenti: vt in l. quærebatur. ff. de teſtamento militis. Nam quando conſtat de mente diſponentis, verba impropriantur. l.non aliter.ff.de legatis iij. l. quoniam indignum. C. de teſtamentis. l. ij. C. communia de legatis. l.Proculus. ff.de vſufructu.l.non dubium. C.de lega. l.librorum. §. quod tamen Caſſius.ff.de legat. tertio. Intellige tamen prædicta, vt ſuprà numero quinquageſimoquarto.

¶Circa quæſtionem Croti hic in qua dicit ſe conſuluiſſe in partibus Germaniæ quando teſtator inſtituit duos propinquos in certis rebus, vxori autem legauit omnia bona ſua mobilia & immobilia, ad quos pertineat ius patronatus, quod ſolùm tranſit cum vniuerſitate.d.c.ex literis.de iur.patro.& concludit, quòd ſpectat ad propinquos inſtitutos in certis rebus: quia eorum inſti-

tutio trahitur ad vniuerſum,ex quo nullus alius reperitur hæres vniuerſaliter inſtitutus.nec poteſt dici quòd vxor fuerit inſtituta hæres.quia verbum lego,non fuit adiectum vniuerſitati bonorum.ſed ſolùm bonis mobilibus & immobilibus & ſic bonis particularibus. In hac q.aduertendum eſt ad plura. Et primò Crotus vult,quòd ſi vxor fuiſſet inſtituta hæres vniuerſalis,ius patronatus ad eam pertineret excluſis propinquis teſtatoris particulariter inſtitutis.† quia ius patronatus tranſit
85 cùm vniuerſitate ad hæredes extraneos.Sed iſtud dictum Croti ita ſimpliciter præſuppoſitum non eſt verum.quia ius patronatus tunc tranſit ad hæredes extraneos,quando deficiunt poſteri aut illi de ſangnine teſtatoris.c.filijs ac nepotibus.c.conſiderandum & c.ſi plures hæredes.16.q.7.c.j.& ij.de iure patron. clemen.ij.eodem tit.Geminia.in conſi.32.col.j.poſt med.Ideò quando ſunt plures qui vocãtur de iure ad ius patronatus, non poteſt teſtator vni ex eis ſolùm adiudicare ipſum ius patronatus. Archidia.in c.præſens.in princ.20.q.iij.Deci.in conſil.149.
86 col.j. circa med.Quod tamen † dicit Geminianus poſteros per priùs admitti ad ius patronatus,intelligo dummodò ſint hæredes patroni.quia licèt aliquid competat filijs,intelligitur dummodò filij ſint hæredes in his quæ ſunt tranſitoria ad hæredes extraneos.Bart.& Alex.in l.ſi tibi.§.ſi pactus.ff.de pact.& in l. Gallus.§.j.ff.de liber.& poſthu.Deci.in d.conſ.149.col.j. Add. Bal.in conſ.111.Quæritur qui intelligãtur.colum.j.&in cõſ.337. Imprimis videndum eſt. in fin.lib.j. Alex.in conſi.129.lib.v.

¶ Sed hîc quæritur tu dicis quod in iure patronatus filius non
87 admittitur † niſi ſit hæres,licèt fuerit quæſitum pro ſe & filijs, ex quo eſt tranſitorium ad hæredes extraneos:quid ſi filius ſit inſtitutus in re certa aut minima,an admittetur?Barto.in conſ. 55.Dominus amatus.decidit,quòd ſic per text.in l.& ſi ex modica.ff.de oper.libert.Et idem Bart.in conſ.60.Quæſtio iſta.col. ij.Alex.in conſi.128.col.fin.libr.iij conſ.8.col.j.lib.iij. Curti.ſenior in conſ.penu.col.v.circa fin.Et in iure patronatus tradit Frederic.de ſenis,in conſ.225.Si opinio.

¶ Quæro etiam † ad maiorem declarationem quando ſunt plures filij inequaliter inſtituti,an admittentur ad ius patronatus pro portionibus hæreditarijs aut æqualiter, Salicet.in l. liberti libertéque.C.de operis libertor.vult quòd vbi filius non admittitur niſi ſit hæres, admittatur pro portionibus hęreditarijs. Idem videtur velle Bal. ibi puta in emphyteuſi quam pater ſtipulatus eſt pro ſe & filijs.Sequitur Corn.in conſil.131. colum. fina.libr.

fina.libr.ij.latiùs idem Corneus in conſil.13.colum.iiij.libr.iij. vbi allegat Bald.in dict.l.ſi tibi.§.ſi pactus.ff. de pactis. Angel. in l.Gallus.§.etiam.ff.de liberis & poſthum. Sed contrarium videtur de iure veriùs quòd imò veniant filij æqualiter: vt voluit Bartolus in l.vt iuriſiurandi.§.ſi liberi.ff. de operis liberto. & in dict.conſil.55.Dominus Amatus.Imol.in cap.potuit. extra locati.Sequitur Corne. ſibi contrarius in conſi.219.col. viij. verſicu. nec etiam obſtat. libr.ij.Addo Bartolum in conſil. 60. Quæſtio iſta.colum.ij.Alexander in conſil.viij.colum.j.lib.iij. Eandem opinionem tenet idem Corneus in conſil.263.libr. j. dummodò ſit facta mentio etiam de filijs hæredibus, non de hæredibus tantũ.quę tamen diſtinctio Cornei mihi nõ placet.

¶ Sed aduertendum circa iſtas duas quæſtiones,& quidem circa primam,quod vbi aliquid cõpetit filio vt hæredi, quòd admittitur filius, licet ſit hæres particularis aut in re certa. nam
89 quando † ſumus in materia tranſitoria ad hæredes extraneos iſtud non videtur procedere.quia tunc verbum hæres.intelligitur propriè pro hærede vniuerſali,non pro hærede particulari, qui propriè dicitur hæres & habetur vt legatarius. ita declarat Alexander in dict.conſil.128.colum.fina.libr.j.Sed ius patronatus eſt tranſitorium ad hæredes extraneos,vt ſuprà dictum eſt. ergo non videtur competere inſtituto in re certa. Solutio argumentum procederet quando aliquid ſimpliciter & abſolutè eſt tranſitorium ad hæredes extraneos.Sed ius patronatus non videtur eiuſmodi niſi in defectum hæredum ſanguinis, vt ſuprà dictum eſt allegando Geminianum in dict. conſil.32.col.j. poſt medium.

¶ Secundò eſt aduertendum circa primam quæſtionem: quia etiã in materia nõ tranſitoria ad hæredes extraneos, prout eſt feudum,verbum hæres,videtur intelligendum de hęrede vniuerſali non particulari:vt per Alexandrum ſibi contrarium in l.quædam. §.nihil. ff.de edendo. vbi loquitur in emphytheuſi eccleſiaſtica,quæ ſecundum eum non tranſit ad hęredes extraneos.Et idem tradit Alexander in conſi.124.colum.ij.circa fi. libr.v.addo Baldum in conſil.455.Primò conſiderandum.libr. iij. Ancharanus in conſil.319.Themate præſuppoſito.Eandem opinionem tenet Iaſon in conſil.157.colum.iiij.in fin.libr. iiij. vbi ſequitur Alexan.in dict.conſil.124.& dicit Iaſon quòd opinio Bartol.contraria in dict.l.vt iuriſiurandi.§. ſi liberi. magis communiter damnatur.Sed non videtur recedendum à prima opinione,quæ videtur communis.Et quam tenet Dec.in con-

ſil.208.circa finem. Addo Calderin.in conſil.13.in titu.de locat. dum ſe remittit ad Specul.in titu.de loca.§.nunc aliqua.

¶ Similiter aduertendum eſt circa ſecundam quæſtionem dum dictum eſt, quòd vbi aliquid acquiritur filijs vt hæredibus, licèt oporteat filios eſſe hæredes: tamen veniunt æqualiter non pro portionibus hæreditarijs. nam iſtud non videtur procedere in materia trāſitoria ad hæredes ſimpliciter & abſolutè, & in hoc non eſt dubium. Sed dubium videtur in materia non tranſitoria ad hæredes extraneos, vt in feudo. In qua opinione teneo opinionem Bartol. in dict.§. ſi liberi.& in dict.conſil.55.& 60.

90 ¶ Secundò principaliter † colligitur ex dictis Croti hìc in dicta quæſtione quòd bona acquiſita à teſtatore poſt teſtamentum veniant in inſtitutione, per l.ſancimus.C.de teſtamēt.vbi Paulus de Caſtr. reputat illum textum ſingul.ad hoc. Qui text. optimè probat, dum dicitur, quòd teſtamentum non mutatur ex ſolo curſu temporis, licèt teſtator ſuperuixerit multo tempore: ergo trahitur ad omnia bona etiā quæſita poſt teſtamentum. quia aliâs non valeret vt teſtamentum, cùm nemo decedat pro parte teſtatus & pro parte inteſtatus. l. ius noſtrum.ff.

91 de regulis iuris. † Ampliatur iſta concluſio vt procedat non ſolùm in inſtitutione. Sed etiam in ſubſtitutione. ita Bald. in conſil.196. Super eo quod quæritur.col.fina.libr.iiij. mouetur Baldi ratione. quia in diſpoſitione vniuerſali veniunt futura. l. Lucius.ff.de fundo inſtruct.

¶ Ampliatur † ſecundò iſta concluſio vt procedat non ſolùm in inſtitutiōe & ſubſtitutione ſed etiam in legato vniuerſali in quo veniunt futura. ita probat textus in dict.l.penult.vbi gloſ. ff.de fundo inſtruct. qui textus loquitur quando legatur fundus vti inſtructus eſt, & ſic cum omnibus ipſius fundi iuribus aut inſtrumentis. Et glo. in dict.l.penulti.ad hoc citat Iaſon in l.cùm quid.col.penult.poſt medium.ff.ſi certum pet.vbi, quòd in legatis vniuerſalibus inſpicitur tempus mortis teſtatoris, in particularibus autem inſpicitur tempus teſtamenti. Sed vltra Iaſonem addo text.cum gloſſ.in l.quotiens.§.fin.ff.de vſufru. vbi quando legatur vſusfructus omnium bonorum, debetur etiam vſusfructus bonorum futurorum. Ad idem textus in l. nam quod.§.fin.cum duabus legibus ſequentib. ff.ad Trebellianum.vbi, quòd paria ſunt an quis grauetur reſtituere hæreditatem vel peculium, pecuniam, patrimonium vel vniuerſam rem ſuam, vel omnia bona ſua. quia ſemper dicitur fideicommiſſum vniuerſale. ergo ſicut hæreditas comprehendit futura, ita etiam

ita etiam ſi aliâs vniuerſaliter quis diſponat de bonis ſuis. quæ iura ad hoc citat Bartolus in l.ſi ita.colum. penulti.ff. de auro & argent.lega.Sed contra dicta m ampliationem videtur text. in l.final.§.j.ff.de lega.ij.vbi fidei cõmiſſum factum verbis vniuerſalibus non comprehendit ius de futuro. quem textum ad hoc citat Crotus hîc.colum.v.& in quæſtione prædicta.Ad illum textum reſpondet Socinus in l.j.in principio.ff.de legat.j. quòd ibi dictio vniuerſalis,reſpicit res legatas aut cõceſſas.quæ ſolutio videtur ridicula.quia doctores quando quærunt an legatum factum verbis vniuerſalibus comprehendat futura,clarè loquuntur quando dictio vniuerſalis reſpicit ipſas res.Ob id Crotus in l.j.colum.j.infrà eodem.dicit, quòd Socinus loquitur in hoc ſine lege,& quòd de opinione Socin. curãdum non
93 eſt.Ideò † vera ſolutio datur ad dict. l.fina. §.j. quòd ibi dictio vniuerſalis erat reſtricta ad tempus præſens, vt patet in verbo communes,ſunt.Et ita ibi declarat gloſſ.in verſic.communes. Bartolus in dict.l.ſi ita.colum.penult.ff.de auro & argen.lega. Capra in conſil.45.col.j.in fin.& col.ij.in fin.

¶ Tertiò principaliter aduertẽdum eſt circa dicta Croti. hîc in memorata quæſtione, dum dicit. quòd legatum factum vxori de omnibus bonis mobilibus & immobilibus non comprehendit futura:nam iſtud videtur cõtra proximè dicta,cùm factum ſit legatum per verba vniuerſalia ſine aliqua reſtrictione aut limitatione ad tempus præſens.Conſiderabã ſi dici poſſet,quòd tunc legatum factum verbis vniuerſalibus trahitur ad futura quando vniuerſalitas reſpicit omnia bona: puta ſi relinquãtur omnia bona vel hæreditas, patrimoniũ, res aut pecunia. Secùs vbi adijcitur vniuerſalitas bonis particularibus prout in caſu Croti quando relinquũtur omnia bona mobilia & immobilia. Sed tamen iſta conſideratio videtur contra textum in dict.l.penultim.ff.de fundo inſtruct.vbi textus loquitur in legato fundi inſtructi,& ſic rei particularis.Et tamen veniunt inſtrumenta futura,niſi dicas quòd in dict.l.penultim.inſtrumenta futu-
94 ra veniunt per modum acceſsionis ad ipſum fundum. † nam diſpoſitio facta per verba præſentis temporis trahitur ad futura,quæ acceſſoriè veniunt. l.Aurelius. §.legatum. & l.final. §. finali.ff.de liberatione legata.Paulus de Caſtro in l.damni infecti ſtipulatio.§. ſi is qui vicinas.in fine. per illum textum. ff. de damno infecto.Curtius ſenior in cõſilio quinquageſimoſeptimo.colum.vj.in fin. Ad idem adduco rotam deciſione 872. In eccleſia. in antiquis. vbi ius patronatus competens præla-

to in eccleſia, extenditur ad capellanias poſteà fundatas in ipſa eccleſia tanquã acceſſorias. Ideò ſicut præſentatio eccleſię pertinet ad prælatum. Ita & præſentatio capellaniarum.

95 ¶ Ex præmiſsis † concluditur ſecũdum Crotum hîc, quòd vbi dictio vniuerſalis adijcitur bonis particularibus, non veniunt futura, quod etiam voluit Bartolus in dict. l. ſi ita. col. penult. ff. de auro & argen. legat. Et hoc modo poſſet ſaluari quod dicit Socinus in dict. l. j. in princip. ff. de lega. j. quòd vbi dictio vniuerſalis reſpicit res legatas, non veniunt futuræ vt intellexerit Socin. quando adijcitur dictio vniuerſalis rebus legatis in ſpecie aut particulariter, non generaliter aut vniuerſaliter. Sed tamen ſaluari Socin. non poteſt generaliter: quia voluit, quòd ſi legentur res mobiles per omnia veniant futuræ. quod verum
96 de iure non videtur. Iſtud † tamen non procederet in contractibus in quibus diſpoſitio vniuerſalis non refertur ad futura. Ideò ſi quis donet omnia bona ſua, non veniunt futura. Barto. & doctor. in l. ſtipulatio hoc modo concepta. ff. de verbo. obligatio. & in l. fina. C. de pact. Quod procedit licèt fiat donatio eccleſiæ. Panormita. in conſil. 102. colum. iij. circa princip. lib. ij. Ratio diuerſitatis inter cõtractus & vltimas volũtates eſt: quia in cõtractibus ſtrictior fit interpretatio quàm in vltimis voluntatibus. c. cùm dilecti. in fin. de donatio. Alia etiam ratio diuerſitatis reddi poteſt. quia ſi inter viuos venirẽt futura, actus non valeret. quia videtur diſpoſitio contra bonos mores auferens liberam facultatem teſtandi. dict. l. ſtipulatio hoc modo concepta. ſecùs in vltima voluntate, quæ ad libitum poteſt reuocari.
97 Ideò † valet donatio cauſa mortis de omnibus bonis præſentibus & futuris ſine reſeruatione, quia poteſt reuocari: vt habetur per doctores. in dict. l. fina. C. de pact. Baldus in conſil. 354. Ad euidentiam præmittendum eſt, quòd primùm teſtamentum. colum. ij. libr. v. Ideò hæreditas donari poteſt cauſa mortis. Decius in l. licèt. colum. penul. C. de pact. quod tamen Decij dictum nõ firmo. Tertia & planior ratio diuerſitatis oſtenditur. quia in cõtractibus agitur de maiori præiudicio cùm reuocari non poſsint. l. ſicut. C. de actionib. & obligatio. Sed vltima voluntas poteſt ad libitũ reuocari. l. ſi quis in principio teſtamenti. ff. de legà. iij. toto titu. ff. de adimen. leg.

¶ Quartò principaliter aduertendum circa dicta Croti in hac quæſtione, quòd ſufficit quem eſſe hæredem vniuerſalem habitu, licèt non actu. Et ſic vult Crotus quòd licèt hæredi inſtituto in re certa nihil poſsit accreſcere de tẽpore teſtamenti: quia

alia bona

alia bona ſint diſtributa:ſatis tamen eſt, quòd habitu poſsit accreſcere. vult igitur quòd actu non dicatur ita inſtitutus hæres vniuerſalis. Sed conſidero contra Crotum, quòd imò etiam actu dicitur hæres vniuerſalis. nam licèt teſtator faciat multa legata, ex hoc non fit quominùs dicatur inſtitutus hęres vniuerſalis. quia hæreditas refertur ad intellectum iuris non ad corpora hæreditaria. l. hæreditas. ff. de petitio. hæredita. finge, quòd teſtator ſolùm habeat vnũ fundum in hæreditate, & inſtituat plures hæredes vniuerſales, ex hoc quòd aliud non accreſcat ipſis hæredibus, non minùs dicuntur eſſe hæredes vniuerſales.

¶ Quintò vult Crotus in hac quæſtione, quòd mulier cui teſtator reliquit bona mobilia & immobilia, dicitur legataria non hæres vniuerſalis. quia verbum relinquo, aut verbum lego, fuit adiectum rebus particularibus nõ vniuerſitati bonorum: quia
98 appellatione † bonorum mobilium & immobilium non veniunt nomina debitorum, iura aut actiones. l. Caius. in princip. ff. de lega. ij. l. ſi mihi Mæuia. §. fina. ff. de lega. iij. Addo text. in l. quam Tuberonis. §. penult. ff. de pecul. & in l. à diuo Pio. §. in venditione. vbi Iaſon in quarto notab. ff. de re iudic. Incorporalia enim prout ſunt iura & actiones, non dicuntur propriè mobilia nec immobilia. Baldus in c. fin. de cognitio. feudi, Lapus allega. 91. in fine. Alexand. in conſil. 52. col. ij. poſt medium. libro j. Ampliatur præmiſſa concluſio vt procedat non ſolùm quando verbum relinquo, aut lego, adijcitur bonis mobilibus & immobilibus vt importet relictum particulare: ſed etiam ſi adijciatur verbũ merè directum: vt quia inſtituatur quis in bonis mobilibus & immobilibus. nam talis inſtitutus habetur loco legatarij tanquàm inſtitutus in bonis particularibus, aut in re certa, non in parte aut quota hæreditatis. Alexander in conſil. 45. colum. iiij. ante medium. libr. j. Idem in ſubſtituto in bonis mobilibus & immobilibus. nam dicitur ſubſtitutus in re certa. Ideò talis ſubſtitutio facta per verba communia non trahitur ad directam. Bartol. in l. Centurio. in tertia quæſtione principali. ff. de vulga. ſequitur Alexand. in l. j. in princip. col. iij. circa medium. ff. de vulga. Iaſon in dict. l. à diuo Pio. §. in venditione. in quarto notab. ff. de re iudic. Et generaliter verum eſt, quòd diſpoſitio facta de bonis mobilibus & immobilibus non dicitur facta de vniuerſo. quia non comprehendit iura & actiones. Alexander in conſil. ix. col. fin. lib. j.

99 ¶ Vtilitas, † an diſpoſitio facta de bonis mobilibus & immobilibus dicatur particularis vel vniuerſalis multiplex colligitur.

Prima habetur ex dictis Croti in hac quæſtione:quia verbum re linquo,aut verbum lego,adiectum talibus bonis non importat inſtitutionem:ſimiliter verbum ſubſtituo,aut aliud verbũ com mune adiectum bonis mobilibus & immobilibus nõ importat ſubſtitutionem directam, vbi aliâs importaret: ſed legatum ſignificat aut fideicommiſſum particulare.

100 ¶Secunda vtilitas: † quia vbi donat quis aut aliter alienat bona mobilia & immobilia vel medietatem bonorum mobilium & immobilium de talibus bonis non detrahitur æs alienum. Vbi aliâs detraheretur.l.ſubſignatum.§.bona.ff. de verb.ſigni. ita Alexan.in conſi.45.colum.iiij.poſt princip.lib.j.& clarius in conſil.12.colum.iiij.libr.ij.Capra in conſil.131.Ratio eſt:quia æs alienum reſpicit vniuerſum patrimonium, non res certas aut particulares.l.tractatum.ff.de iudi.l.ex facto.la grand.ff.de hæred.inſti.l.fin.vbi Barto.ff.de vſufruct.legat.ita Alexand.in dicto conſi.12.colum.ij.lib.ij.

101 ¶Tertia vtilitas, † nam donatio omnium bonorum præſentium & futurorum non valet, quia aufert liberam facultatem teſtandi.l.ſtipulatio hoc modo concepta.ff. de verb.obligatio. Et tamen valebit donatio omnium bonorum mobilium & im mobilium præſentium & futurorum:quia non dicitur facta de omnibus bonis cum nõ comprehendat iura & actiones. ita Iaſ. in d.l.à diuo Pio.§.in venditione.in quarto notab.& in d.l.ſtipulatio hoc modo concepta.Guid.Papæ q.291.Dec.in cõſ.237.

102 Circa principium.Præmiſſa concluſio, † quòd diſpoſitio facta de bonis mobilibus & immobilibus nõ dicitur facta de vniuerſo nec comprehendit iura & actiones non procedit quando ſolùm eſſet facta diſpoſitio de bonis mobilibus & immobilibus ita, quòd neceſſe eſſet applicare iura & actiones aut bonis mobilibus aut immobilibus:puta in terminis l.quotiens.§. ſi duo. ff.de hæredib.inſtit.Si teſtator inſtituit vnum in bonis mobilibus,alterũ in immobilibus non dato cohærede vniuerſali. nam iſta inſtitutio particularis trahitur ad vniuerſum,& ſic etiam ad iura & actiones.Sed punctus eſt videre quibus bonis æquiparentur iura & actiones. Dicendum eſt,quòd applicabuntur bonis mobilibus aut immobilibus,prout ſunt res contentæ in ipſis iuribus.nam ſi actio competit ad rem mobilem iudicabitur vt res mobilis,ſi ad rem immobilem iudicabitur vt immobilis. Ideò inſtitutus in bonis mobilibus habebit actiones competentes ad res mobiles.Inſtitutus verò in bonis immobilibus conſequetur actiones competẽtes ad res immobiles.ita Guiel.de Cuneo in l. hinc quæ-

hinc quæritur.§.poteſt.ff.de pecul.ſequitur Alexan.in conſ.111. colum.penulti.libr.iiij. Vbi loquuntur quando ſtatutum dicit, quòd proximiores ex parte patris ſuccedant in bonis immobilibus: proximiores autem ex parte matris in bonis mobilibus. Similiter lex aut ſtatutum dicit, quòd bona minoris non poſſint alienari ſine certa ſolennitate: de nominibus autem debitorum nihil dicit, nunquid minor poterit cedere actiones ſine illa ſolennitate? Nam iſto caſu neceſſe eſt applicare iura & actiones aut bonis mobilibus aut immobilibus. Dic, quòd ſi actio cõpetit ad rem immobilem, neceſſaria erit ſolennitas, aliâs ſecus. ita gloſſ. & Doctor. in l.j. C.ſi aduerſus tranſactionem. Bartol. in l. poteſt.ff. de authoritate tutorum. & in l. mouentium.ff. de verborum ſignificatione. Bald. in conſilio quatercenteſimovigeſimotertio. Andreas libro tertio. Alexand. in conſilio decimoſexto ante finem libro primo. in conſilio quadrageſimonono circa princip.lib.iij.

103 ¶ Sextò vult † Crotus in hac queſtione, quòd ad hoc vt diſpoſitio dicatur vniuerſalis ſeu facta de vniuerſo, non ſufficit, quòd ſit vniuerſalis quo ad verba, ſed oportet vt ſit vniuerſalis quo ad rem. quia fiat diſpoſitio de tali re, quæ ſignificet vniuerſitatem: puta de peculio, patrimonio, hæreditate, caſtro aut villa. allegat Innocen. in capitulo ex literis. de iure patro. Sed aduertendum quia iſta concluſio ita ruditer intellecta in errorem adduceret. nam imò videtur ſufficere, quòd diſpoſitio ſit vniuerſalis quo ad verba, licèt non exprimatur res, quæ ſola abſque alia expreſsione verborum ſignificet vniuerſitatem: puta quando ſit inſtitutio in omnibus bonis mobilibus & immobilibus, iuribus & actionibus præſentibus & futuris. nam hîc nulla exprimitur res, quæ ſola vniuerſitatem ſignificet. Et tamen nemini dubium, quòd facta dicitur diſpoſitio de vniuerſo: vt in terminis declarat Corn. in conſil.289.colum.iij. in fin. verſic. nec ratio ſuadet libr.iiij. Iam genus dicitur quid vniuerſale comprehendens ſuas ſpecies ſine alia expreſsione. Et tamen expreſsio omnium ſpecierum non impedit quominùs ipſum vniuerſum dicatur expreſſum. Itaque quòd dicit Crotus neceſſe eſſe rem exprimi, quæ ſine alia expreſsione vniuerſitatem ſignificet, vt habita dicatur diſpoſitio de vniuerſitate bonorum: ſanè videtur intelligendum habito reſpectu ad expreſsionem bonorum particularium. Secus ſi omnia bona ſingulariter & in ſpecie exprimantur, quæ ſub ipſa re continebantur. Ita quòd expreſsio ipſius rei ſimpliciter & abſolutè non videtur neceſſaria.

104 ¶ Succeſsiuè hîc quęritur † de diffinitione legati:vnam ponit tex.in l.legatum.iij.in prin.ff.de leg.j.Et dum gloſſ. laborat in expoſitione illius verbi deliberatio,melior videtur expoſitio vt capiatur verbum deliberatio, pro diſtributione ſeu collatione, à quo verbo Galli vulgare illud videntur mutuati *deliurer, il a deliuré vne grant ſomme dargent.* Sed aliqui libri habent delibatio non deliberatio,& quidem melius. quia ſtante verbo deliberatio, ſequeretur, quòd per legata tota hæreditas exhauſta fieret:nec per legata deliberatur aut expeditur hæreditas,ſed eius valor diminuitur.Secundam diffinitionem ponit tex.in l.legatum eſt.ff.de legat.ij. quòd legatum eſt donatio quædam teſtamento relicta. quam eãdem diffinitionem poſuit Impetator in §.j.inſtit.de legatis.Tertia diffinitio ponitur inſtitu.de leg.§.j. quòd eſt donatio quædam à defuncto relicta ab hærede præſtanda,ſuper quibus deſcriptionibus non inſiſto.

105 ¶ Iuxta quam diffinitionem quæritur † an legatum aut fideicommiſſum dicatur propriè donatio. Vtilitas huius quæſtionis multiplex proponitur. Prima ſi in aliqua diſpoſitione fiat mentio de donatione ſimpliciter,an veniat legatum:puta in ſtatuto requirente certam ſolennitatem in donatione,vel quòd de donatione ſoluatur gabella.Secunda cõſecutiua pręcedentis.nam ſi venit legatum,illa erit reuocabilis:ſecus ſi intelligatur de donatione ſolùm inter viuos,quæ dicitur irreuocabilis.

¶ Tertia vtilitas ſi appellatione donationis venit legatum illa
106 non vitiabitur propter abſentiam donatarij: † quia in vltima voluntate acquiritur abſenti.l.cùm pater,§.ſurdo.ff.de legat.ij. Secus ſi ſolùm veniat donatio inter viuos,quæ abſenti facta nõ valet,non interueniente nũtio vel epiſtola.l.abſenti.ff.de dona. l.conſenſu.ff.de actio.& oblig.vel niſi interueniat traditio.l.nec ambigi.C.de donat. Quod procedit etiam in donatione cauſa mortis,quæ abſenti fieri non poteſt.l.inter mortis.ff. de donat. cauſ.mort.glo.in l.illud.C.de ſacroſanct.eccle.& in l.j.C.de donatio.cauſ.mort.Roman.in conſil.171.Pro deciſione.colum.iij. & in conſil.513. Ratio diuerſitatis inter vltimam voluntatem & contractũ.quia vltima voluntas habet vim legis,& fortiùs agit. §.diſponat.in authentic. de nupt. ideò in vltima voluntate ab-
107 ſenti acquiritur. † Sicut etiam ex diſpoſitione legis acquiritur abſenti. commoda enim quæ acquirũtur ex diſpoſitione legis, non requirunt partis præſentiam. Angel. in conſil.81.colum.j. poſt medium.verſic.tertio,ex natura diſpoſitionis. Anchara. in conſilio 97.colum.j.poſt medium. Contractus autem non habet vim le-

bet vim legis,nimirùm ſi ex contractu abſenti non quæritur.

108 ¶ In hac quęſtione † datur cõcluſio,quòd appellatione donationis propriè & ſtrictè non venit legatum aut fideicõmiſſum. Probatur iſta cõcluſio primo per tex.in l.j.in prin.ff.de donat. Vbi,quòd hæc propriè donatio appellatur, quando dat quis ea mente vt ſtatim velit accipientis fieri,nec vllo caſu ad ſe reuerti. & propter nullam aliam cauſam facit,quàm vt liberalitatem & munificentiam exerceat. Sed legatum non eſt eiuſmodi, quia nõ datur vt ſtatim fiat legatarij, ſed demùm teſtatore mortuo, cùm fiat ab hærede præſtatio legati:vt probatur ex verbis diffinitionis ab hærede præſtanda.Rurſus non fit legatum ex cauſa merè liberalitatis ita, quòd non moueatur teſtator ad legãdum ob aliam cauſam,quàm liberalitatis.Imò cauſa potiſsima legandi eſt cogitatio mortis. qua ceſſante ceſſaret & legatum.Et donat teſtator quæ retinere non poteſt.

¶Secundò,quòd legatum non dicatur donatio propriè proba-
109 tur. † nam appellatione donationis non venit donatio cauſa mortis.l.filiusfamiliâs.§.penulti.ff.de donatio.vbi ſi cui permittitur donare,non poterit donare cauſa mortis, niſi in ſpecie id dicatur.Et quod per illum tex.dicit Bald. in c.j.colum.vj.verſi. quid ſi vaſallo.de prohi.alien.feud.per Frederic.Vbi ſi dominus directus concedit vaſallo poteſtatem donandi feudum, non venit donatio cauſa mortis,niſi in ſpecie dictum ſit.Sequitur Soc. in conſil.19.colum.v.libr.j. Similiter quando filius donat cauſa mortis, non ſufficit, quòd pater conſentiat vt filius donet,ſed oportet præſtari conſenſum in ſpecie, vt donet cauſa mortis. Roman.in conſil.512.in princip.Guido Papæ quæſtion.223.Socin.in l.j.§.fuit quæſitum column.iiij.in fine.verſicu.& tamen videmus,quòd per generalem.ff.ad Trebellianum.Et quòd appellatione donationis non veniat donatio cauſa mortis: patet ex diuerſitate titulorum.nam materia donationis cauſa mortis tractatur ſeparatim à titulo de donationibus:ergo arguitur diuerſas eſſe donationem ſimpliciter & donationem cauſa mortis,ex quo ponuntur in titulis ſeparatis. Et ita arguit Corn.in conſilio 107. columna ſecunda libro quarto.Idem quòd donatio cauſa mortis non veniat appellatione donationis tradit Decius in l.ſi tibi pecuniam.in ſecundò notabil.ff.ſi cert.pet.Si appellatione donationis non venit donatio cauſa mortis, multò minùs veniet legatum,quod nonem proprium donationis non habet ſicut donatio cauſa mortis.

¶Tertiò,quòd appellatione donationis legatũ propriè non ve-

110 niet probatur,legatum † in effectu donatio dicitur cauſa mortis.l.illud.in princip.ff.de donation.cauſ.mort.l.j.§.j.ff. ſi quid in fraud.patro.l.fin.C. de donatio.cauſ.mort.in quibus iuribus dicitur,quòd legatum æquiparatur donationi cauſa mortis. nó tamen intelligo,quòd æquiparétur per omnia,cùm ſint multæ differentiæ: vt habetur in l.ij.ff. de legat.j. Sed æquiparantur quoad reuocationem & reſpectu effectus collati poſt mortem, & reſpectu poteſtatis ſubſtituendi:vt habetur in l.vt hęredibus. ff.de leg.ij.ſed donatio cauſa mortis,non venit appellatione donationis propriè & ſimpliciter,ergo nec legatum.

¶ Quartò, quòd legatum non dicatur donatio propriè adduco, quod ſcribit Angel. in conſilio trecenteſimooctuageſimo-
111 tertio. Statuto Piſtorienſi.in fine. Vbi, † quòd etiam donatio inter viuos quæ fit ob cauſam mortis,non dicitur donatio propriè:quia propria donatio dicitur,quę fit ob cauſam ſolius liberalitatis.Ideò licèt fiat donatio inter viuos & irreuocabilis. Tamen cùm non fiat ob ſolam liberalitatem ſed propter cauſam mortis,non dicitur donatio propriè. Ideò ſtatutum loquens de donatione ſimpliciter,non habebit locum in tali donatione inter viuos quæ fit ob cauſam mortis ſecundum Angel. Sed dubium videtur iſtud dictum Angel. quia eo attento ſequeretur, quòd nulla quodammodò donatio dici poſſet inter viuos propriè. nam ad exercendum liberalitatem ſemper mouetur quis ex aliqua cauſa: puta vel propter coniunctionem ſanguinis,vel ratione agnationis, vel propter affectionem in donatarium. Ideò ſemper dici poſſet ſola liberalitas non fuit in cauſa donandi:ergo non dicitur donatio propriè, quod abſurdum videtur. Ideò dummodò donatio fiat inter viuos ſimpliciter ſine aliquo modo aut onere & irreuocabiliter, nihil obſtant cauſæ ex quibus mouetur donans ad ita donandum. Pro hoc contra An-
112 gelum adduco, † quod ſcribit Oldradus in conſilio quinto. Titius. vbi quando quis donat ſponte ex certa ſcientia purè liberè ſimpliciter & inter viuos, non dicitur donatio ob cauſam, licèt dicat ſe donare ob grata ſeruicia & ex cauſa remunerationis: quia non curamus de cauſa impulſiua, ideſt, ex qua cauſa motus quis aut impulſus fuerit ad donandum ſimpliciciter & inter viuos, modò ita donauerit. quod Oldradi dictum ſequitur Alexander in conſilio decimoquarto columna prima libro primo. Socinus in conſilio quinquageſimotertio columna ſecunda libro primo. Eodem modo ſatis eſt,quòd donet quis ſimpliciter & inter viuos, licèt ad ita donãdum impellatur co-

pellatur cogitatione mortis. Nam ſatis eſt, quòd contineat donatio meram liberalitatem, & quòd ſit irreuocabilis etiam ante mortem. Rurſus contra Ang. adduco quòd ſcribit Corn. in conſil. 45. col. iij. lib. iiij. Vbi, quòd non omnis cauſa appoſita in donatione facit, quòd dicatur donatio ob cauſam: ſed oportet quòd ſit talis cauſa, quæ faciat ceſſare liberalitatem. per tex. in l. fin. in princip. C. de iure dotium. vbi ſi extraneus dat mulieri pecuniam vt det marito pro dote, vel dat dotem marito pro muliere, licèt fiat datio ob cauſam dotis, non tamen deſinit eſſe propria donatio. Et iſtud tene menti: quia ornamento & commodo futurum eſt in vſu iudiciorum.

113 ¶ Quintò, † quòd legatum non dicatur donatio propriè, probatur ex diuerſitate titulorum in quibus tractantur materiæ donationum & legatorum. nam data identitate non diuerſis tractatibus ponerentur. argu. l. ſi idem. C. de codicillis. & quod ſcribit Corn. in d. conſi. 107. col. ij. lib. iiij. Et quòd ex diuerſitate titulorum arguatur diuerſitas effectus, tradit Oldra. in conſil. 210. Regularis. col. j. Vbi quòd crimina hæreſis & ſortilegij dicuntur diuerſa: quia ponuntur in titulis diuerſis & ſeparatis. Idem tradit Abb. in conſi. 57. col. iij. verſ. tertio principaliter. libro j. Iaſ. in conſi. 171. co. iii. lib. iiij. Vbi Abb. & Iaſ. ita arguunt diuerſitatem effectus à diuerſitate titulorum. pro hoc text. in l. j. §. j. ff. de ſorte. & in l. ij. §. quintus. C. de vet. iure enucle.

¶ Sed in contrarium quòd appellatione donationis venire debeat legatum propriè & ſtrictè, arguitur ſic, In diffinitionibus

114 verba † propriè accipiuntur. vt not. in l. j. ff. de teſtam. Vbi diffinitio teſtamenti non competit codicillis. & tamen largo modo dicuntur teſtamentum. gloſſ. in l. ij. C. communia de legat. not. inſtit. de teſtamen. in princip. Sed in diffinitione legati dicitur, quòd legatum eſt donatio: ergo videntur intelligẽda verba diffinitionis propriè, ita quòd ſit donatio propriè & ſtrictè. Ad iſtud argumentum reſpondeo multis modis. Primò, quòd illud procedit in verbis diffinitionis ſimpliciter prolatis: puta ſi diceretur legatum eſt donatio. ſed hìc non profertur verbum

115 donatio ſimpliciter, ſed cum illa dictione † quædam, quaſi dicat legatum non eſt propriè & ſimpliciter donatio: ſed donatio quædam, quæ dictio nota videtur improprietatis: ſicut dicitur in dictione quodammodò. dict. l. in ſuis. ff. de liber. & poſthu. & ita reſpondet Iacob. de Nigris hìc. col. ii. num. 22. in fin. num. Nam tale propriè non dicitur, quod non eſt tale ſimpliciter, ſed ſecundum quid. Bartol. in l. maritus. §. legis Iuliæ. ff. de

adulte. Bald. in l. adoptiuum. §. patronum. ff. de in ius vocand. & l. ſi non ſpeciali. colum. penultim. C. de teſtam. Alex. in conſil. 178. col. j. in fin. lib. ij.

116 ¶ Secundò reſpondeo† quòd omnis bona diffinitio debet conſtare ex genere & differentijs. Barto. & doct. in l. j. ff. de teſtam. & in l. j. in princ. ff. de acqui. poſſe. Iaſ. in l. j. in princi. col. iij. circa med. ff. de vulga. Ideò verbum donatio, in diffinitione legati ponitur tanquàm genus, & ſic tanquàm donatio in genere, non tanquàm donatio in ſpecie prout eſt donatio inter viuos ſimplex & irreuocabilis, quæ ſit ex ſola liberalitate, & quæ ſola propriè & ſtrictè donatio dicitur vt ſuprà dictum eſt.

¶ Tertiò reſpondeo, quòd argumentum procedit in eo quod diffinitur. Vnde ſi teſtamentum diffinitur, propriè teſtamentum accipitur. Similiter quando diffinitur legatum, propriè legatum accipitur. non ſic videtur in alijs verbis, quæ incidenter

117 in diffinitionibus proferuntur. quia † verba impropriantur vt deſeruiant intentioni. cap. intelligentia. de verbor. ſignifica. capit. conſtitutus. de religio. domib. can. is autem. 22. q. ij. pro quo bonus textus inſtit. de action. in princip. in verbo debetur. nam in diffinitione actionis etiam actio realis includitur, vt probatur ex diſtinctione, quam ibi facit Imperator in §. j. dum poſt diffinitionem actionis dicit duo eſſe actionum genera realium & perſonalium. Et tamen verbum debetur, actionibus realibus propriè non conuenit. quia actio realis non præſupponit obligationem. vt dicitur in dict. §. j. ergo neceſſe eſt dicere, quòd verbum debetur, in diffinitione actionis accipiatur largè & impropriè. Et ita illum textum ad hoc ponderat Deci. in rubr. extrà de proba. col. iij. in princ. verſi. prædicta ſaluatio. Sed ille textus nihil videtur probare tenēdo opinionem multorum, quòd in illo textu ſolùm diffiniatur actio perſonalis non realis. Idem quòd verba diffinitionis poſſint capi impropriè no. Crotus in l. j. colum. vj. ante medium, infrà eod. per duo iura de quibus per eum ibi.

¶ Secundò principaliter, quòd appellatione donationis veniat legatum aut fideicommiſſum probari videtur in l. miles ad ſororem. in prin. & in l. cùm pater. §. donationis. ff. de legat. ij. in quibus iuribus teſtator fecit mentionem de donatione. Et tamen dicitur ibi, quòd valet diſpoſitio in vim fideicommiſſi. Solutio ideo verbum donatio, in dictis iuribus reſoluitur in fideicommiſſum: quia diſpoſitio valere nō poterat in vim fideicommiſſi propter abſentiam donatarij: quia donatio requirit præ-

ſentiam

ſentiam partis,nec abſenti conferri poteſt.l.abſenti.ff.de dona·
118 l.conſenſu.ff.de actio. & oblig. Nec obſtat † quòd in dictis iuribus teſtator donauerit per epiſtolam quæ ſemper loquitur. Ideò perinde habetur ac ſi præſenti facta eſſet donatio. & receptio epiſtolæ in qua continetur donatio, vim habet acceptionis.Bartol. in l.cùm tabernam.§.idem quæſijt. in fin. ff. de pigno. Aret.in conſi.51. Videtur dicendnm.in princi. Soci. in conſil.64.in fin.libr.iij.Quia reſpondetur argumentum procedere ſi epiſtola miſſa eſſet ad donatarium in vita teſtatoris, ita ꝙ donatarius epiſtolam & donationem in ea contentam acceptare potuiſſet:ſed vetuit teſtator epiſtolam aperiri ante eius mortem conſequenter donatio acceptari non potuit. Itaque cùm in vim donationis valere non potuerit, non eſt mirùm ſi verbum dono,prolatum in vltima volútate reſoluitur in fideicommiſſum,quia aliâs donatio non valeret. Ideò vt valeat diſpoſitio verbum donatio,impropriatur, & accipitur pro fideicommiſſo.nam toleratur impropriatio verborum vt actus valeat.l. ſi vno.in princip.ff.locati.l.ſi ſtipulatus.ff.de vſur. l.inſulam. ff. de præſcriptis verbis.& ſuprà ſæpè dictum eſt.Et ita dicta iura, ideſt,l.miles ad ſororem.& l.cùm pater.§. donatione. declarat Corne.in conſi.254.colum.fin.lib.iij. Sed aduerte contra Corneum.nam præſupponit quod ſi epiſtola fuiſſet tranſmiſſa ad donatarium,valuiſſet donatio. Sed iſtud non videtur verum, quia olim neceſſaria erat ſtipulatio in donatione. l. ſi quis argentum.§.ſin autem.C.de donatio. gloſſ.in l. nec ambigi.eod. titulo. Stipulatio autem requirit præſentiam partium nec ſufficit epiſtola.l.j.in princip.ff.de verbor.obligati. Ideò declaratio Cornei, non videtur procedere inſpecto iure digeſtorum. Non omitto quod dicit Alber.in dict.l.cùm pater. §. donationis. vbi voluit donationem cauſa mortis abſenti fieri poſſe in teſtamento,per illum text.ſed errat Alber. Imò ille textus probat oppoſitum.quia ſi fieri poſſet abſenti non valeret in vim fideicommiſsi,ſed donationis.

119 ¶ Ex dictis † iuribus,ideſt,ex dict.l.miles ad ſororem.& ex d.l. cùm pater.§.donationis. ff.de legat.ij. eliciuntur duæ regulæ. Prima eſt,quòd non refert ſeu non inſpicitur cum quo quis loquatur:ſed cuius contemplatione loquatur. nam ibi teſtator directò locutus non fuit cum perſona grauata, ad quam ſpectat onus fideicommiſsi, ſed ad honoratum relatus eſt ſermo. Et tamen quia effectus grauaminis conferebatur in perſonam grauati,inducitur fideicommiſſum in fauorem illius cuius con

templatione verba fiebant. facit text. in l. filiofamiliâs. & in l. Titio.§.ſi Titio.ff.de conditio.& demonſtratio. Vbi ſi quid relinquitur pro cibarijs ſeruorum: licèt verba dirigantur ad ſeruos:ad dominum tamen relictum pertinet, & pro eo dominus agit.quia cenſetur factum contemplatione domini. quæ duo iura ad hoc citat Calderin.in conſi.14.in titu.de teſtamen. Ad idem textus in l.ſed ſi plures.§.in arrogato. ff.de vulga. in l.iſti quidem.§.fina.ff.quod metus cauſ.in l.ſeruo legato.§.ſi teſtator.ff.de legat.ij.l.j.§.nunc de effectu.& l.ſi quis reum.§.j.ff.de liberatione legata.in l.ſi cui.la j.§.ſi Titio. vbi Iaſon in ſecundo nota.ff.de leg.j.

120 ¶Secunda regula † colligitur ex dictis iuribus, ideſt ex dicta l.miles ad ſororem.& dict. l.cùm pater.§.donationis. ff. de legat.ij. quòd verba impropriantur vt actus valeat. nam ibi verbum donatio,accipitur pro fideicommiſſo:quia aliâs vt donatio valere non poteſt.Et tamen fideicommiſſum donatio propriè dici non poteſt,vt ſuprà dictum eſt.Super qua regula multa quidem & plurima dici poſſent: ſed tempus alienum ſit, vt de iſtis dicamus ad præſens.& quòd admittatur impropriatio verborum vt actus valeat dictum eſt ſuprà num.iij.& nu.38.

121 ¶Tertiò colligitur ex dicta l.miles. † quòd per epiſtolam impropriè quis loqui dicitur ponderando verbum ac ſi,& ita ponderat Iaſon in l.j.in princip.colum.iij.in fin.ff. de verbor.obligatiouibus.ſed contra facit textus in dict.l.cùm pater.§.donationis.vbi ſimpliciter dicit loquatur,& tamen locutio erat per literas ad æditũum.

¶Vidimus quòd appellatione donationis non venit legatum
122 aut fideicommiſſum propriè. Sed quid † ſi teſtator in teſtamento dicat dono fundum Titio, qui ſit præſens & acceptet, an erit donatio inter viuos aut legatum. iſta quæſtio formatur per Crotum hîc poſt Ioannem Fabrum in §.j.inſtitut.de legatis.vbi Ioannes Faber tenet quòd iſta donatio valet in vim legati nec obſtat verbum dono:quia illud intelligi debet ſecundum ſubiectam materiam.dicta l.ſi vno.in princip. ff. locati. l. inſulam.ff.de præſcriptis verbis. ſed cùm verbum dono,proferatur in vltima voluntate, videtur intelligendum ſecundum naturam ipſius vltimæ voluntatis, ideſt, vt ſit actus reuocabilis & ſic in vim legati,non in vim donationis,quæ eſt irreuocabilis. Contrarium tenet Crotus hîc poſt Angelum in dicto §.j.
123 inſtitut.de legatis,per octo fundamenta. Primò † etiam in teſtamento contractus fieri poteſt. gloſſ.& doctor. in l. hæredes palam.§.

palam.§.fina.ff.de teſtament. pro quo allegatur textus in l.j.§. aſsignare.ff.de aſsignand.liber.& in l. ex ſententia.ff. de teſtamenta.tutel.tradit Iaſon in l.iij.in princip.in quinto notab. ff. de liberis & poſthum.& in l.cùm antiquitas.in ſecundo notab. C.de teſtament. Sed dicta iura non videntur probare: quia nos loquimur an in teſtamento poſsit fieri contractus propriè vltrò citróque obligatorius.l.Labeo.ij.§. contractum. ff. de verborum ſignificatio.ſed in dictis iuribus aſsignatio liberti & illa aſcriptio tutelæ in teſtamento non eſt vltrò citróque obligatoria,cùm poſsit teſtator actum reuocare . nam illa aſsignatio liberti dicitur legatum iuris patronatus. Similiter prouiſio tutoris reſpectu patris eſt actus vltimæ voluntatis: quia viuente teſtatore tutor quis eſſe non poteſt.pro hoc textus in l. verbis legis.ff.de verbor.ſignificatio.vbi verbum lego, ad tutelas pertinet. Secundum ex alio iſtud fundamentum non videtur bonum. quia fateor, quòd donatio & contractus in teſtamento fieri poteſt.nam ſi fieri non poſſet, fatua eſſet quæſtio an talis diſpoſitio valeat in vim donationis propriè:quia eſſet diſputare ſuper impoſsibili. Sed non ſequitur teſtator donare poteſt in teſtamento:ergo ita diſponendo donauit.nam cùm teſtetur, verbum dono,videtur impropriandum, vt intelligatur ſecundum naturam teſtamenti,ideſt,vt actus donationis ſit reuoca-
124 bilis . quia † impropriantur verba vt intelligantur ſecundum naturam actus.l.ſi tibi pecuniam. ff. ſi certum petatur. l. in lege.& l.ſi vno.in princip.ff.locat. not. in l.ſed & ſi poſſeſſori. §. ſed ſi rerum.ff.de iureiurand. Tradit Roman.in conſi.509.col. ij.circa princip.ad idem textus in dict.l.ſi ſtipulatus.ff. de vſur. & in l.eas cauſas.ff.de conditio.& demonſtra. Quod procedit etiam in materia ſtricti iuris:puta in ſententia,in qua verba impropriantur,vt intelligatur ſententia ſecundum naturam iudicij & actionis intentatæ.Bald.in l.fi.C.commu.diuidun. argumen.glo.in l.& puto.ff.famil.erciſcun.ſequitur Soci. in conſi. 242.col.fin.verſicu.quartò quia.libr.ij.Addo Paul. de Caſtr. in conſi. 376.Licèt iudex.lib j.Vbi,ſi vniuerſitas intentauit petitorium reſpectu paſcui,dicendo illud pertinere ad ipſam vniuerſitatem : ſi iudex pronũciat vſum paſcui ad vniuerſitatem pertinere,intelligitur pronũciaſſe reſpectu proprietatis, ſecũdum naturã iudicij intentati,vt ſit ſententia conformis libello. Nec obſtat d.l.j.§. aſsignare. quia aſsignatio liberti ita fieri poteſt & æquè propriè per viam legati ac per actum inter viuos. nam verbum aſsigno,non repugnat legato ſicut verbum dono.

125 ¶ Secūdò mouetur † Crotus. quia verba prolata à teſtatore in dubio debent intelligi ſimpliciter non ſecundum quid.l. hoc legatum.ff. de legat.iij.ſed legatum non eſt donatio ſimpliciter & abſolutè. Imò in effectu dicitur donatio cauſa mortis.d.l.illud.in princip.ff.de donatio.cau.mort.& d.l.j.§.j.ff.ſi quid in frau.patrona.& ſuprà latiùs eſt dictum.Sed ad iſtud po teſt reſponderi, quòd imò intelliguntur,verba etiam ſecundum quid,quando in eo quod venit ſecundum quid,eſt eadem vel maior ratio.l.ſi quis ſeruos.ff.de lega.iij.& declarat Pau.de Caſtr.in l.ſerui electione.§.j.infrà eo.Sed eadem imò maior videtur ratio intelligendi diſpoſitionem teſtatoris in vim legati, quàm in vim donationis,ne teſtator fiat obligatus.Secundò reſpondeo, quòd licèt legatum propriè & ſimpliciter non dicatur donatio,tamen impropriè intelligatur verbum dono,vt intelligatur ſecundum ſuiectam materiam & naturam vltimæ voluntatis,vt ſupradictum eſt.pro quo bonus tex.in l.Imperator. ff.de in diem adiectio.qui tex.allegatur quòd lex debet intelligi ſecundum materiam tituli ſub qua poſita eſt,& quòd verba debeant impropriari,vt intelligantur ſecundum ſubiectam materiam:tradit Rota deciſ.868.Factum tale eſt,Teſtator.col.iiij. ver.& hanc opinio.in antiquis. Alex.in conſ.v.Puto de iure. libr.iiij.Deci.in conſ.388.col.ij.Imò potius tolleratur quod diſpoſitio nihil operatur quàm vt non intelligantur verba ſecundum ſubiectam mariam.l.ſi legati ſerui.ff.de leg.j.vbi ſi legatarius ſerui ſtipuletur ab hærede ſeruum legatum fugitiuum non eſſe,illa ſtipulatio intelligitur ſecundum ſubiectam mareriam, nec amplius tenetur hæres ob eam ſtipulationem quàm ſi interpoſita non fuiſſet.quia ſolùm tenetur hæres præſtare ſeruum qualis legatus eſt. Amplius etiam verba vniuerſalia reſtringūtur vt intelligātur ſecūdū ſubiectā materiā ſeu ſecūdū naturā ſubiectæ materiæ. glo.in c.j.in ver.ab omnibus.de conſti.gloſſ.in c.dilecto.in verbo vim.de ſen.excom.libr.vj.Geminia.in conſ.29.circa fin.Deci.in l.j.colum.vij.circa medi.C.qui admitti.Ideò vbi fit mentio de cautione ſufficienti,intelligitur cum fideiuſſore,propter verbum ſufficienti.l.ſi mandato Titij. §.ſi.cum ibi no.ff.mand.Tamen iſtud fallit in materia in qua nō eſſet neceſſaria cautio cum fideiuſſoribus.quia intelligitur ſine fideiuſſoribus,propter rationem ſubiectæ materiæ.Anto. de Butr.in c.fin.de reſtitutio.ſpolia.Sequitur Alexan.in conſi. 35.colum.iiij.verſ.circa tertiam.lib.iiij.ſi verba vniuerſalia quorum vis ampliſsima eſt vt omnia comprehendant.l.Iulianus.ff. de legat.iij.

de leg it.iij.l.à procuratore.C.manda.reſtringuntur tamen ratione ſubiectæ materiæ,quid dicemus in ſimplici verbo dono. ¶ Tertiò mouetur Crotus.quia verba in dubio intelligi debent vt comprehendant donationem irreuocabilem quàm reuocabilem.l.Seia.§.final.ff. de donatione cauſa mortis. ergo in dubio teſtator donans cenſebitur donare irreuocabiliter, non legare:quia legatum reuocatur ad arbitrium.l.quòd ſi iterum.ff. de adimen.lega. Addo gloſſam inſtitu.de donatio.§.j. in verſi. ſi quid humanitus.vbi quòd donatio nõ præſumitur cauſa mortis,niſi exprimatur. & ſic in dubio iudicatur donatio inter viuos. Idem tradit Bald.in conſi.407. Anno Domini.col.ij.lib.ij. Sed reſpondetur ad iſtud fundamentum,quòd nõ videtur procedere in materia reuocabili,prout eſt vltima voluntas.quia vo

126 luntas † hominis declaratur ſecundum ſubiectam materiam: vt ſuprà dictum eſt. Rurſus declaratur animus & voluntas diſponentis ex qualitate & modo procedendi, ideò quando princeps mandat aliquem citari, arguitur quòd intendit vti poteſtate ordinaria,non abſoluta ſeu plenitudine poteſtatis. Romanus in conſil.369.colum.ij. Similiter an partes litigauerint coram aliquo tanquàm coram arbitro aut arbitratore,cognoſcitur ex modo procedendi.Bartolus in l.ſi ſocietatem.§.arbitrorum.colum.iiij.ff.pro ſocio. Alexander in conſil.55.colum.ij.in fin.libr.v.& dixi ſuprà numer.27.Eadem ratione ex modo procedendi & teſtandi argui videtur voluntas teſtatoris,quòd voluerit legare non donare irreuocabiliter.

127 ¶ Quartò mouetur Crotus † per textum in l.ſi auia.C.de iure deliberan.vbi Baldus in ſecundo notabi. Vbi in teſtamento aditur hæreditas,& aditio facta in teſtamento reuocari nõ poteſt. Sed reſpondeo duobus modis. Primò quòd etiam in caſu iſto ſi appareret de vera & ſimplici donatiõe,illa reuocari non poſſet.Sed de hoc non quæritur, ſed illud quæritur an dicatur facta donatio vel factum legatum.Secũdò reſpondeo, quòd in caſu dict. l. ſi auia.aditio neceſſariò inducitur ex illo actu, qui fieri non poteſt citra ius & nomen hæredis.l.pro hærede.§.Papinianus.in fin.ff.de acquiren.hæredit.ſed in caſu noſtro non ita neceſſariò inducitur donatio irreuocabilis, cùm poſſit valere actus in vim legati.

¶ Quintò adducit Crotus textum in l.ex ſententia.ff.de teſtament.tutela & in l.vxori.§.j.ff.de falſis.quæ iura nihil faciunt. quia illa aſcriptio notarij aſcribentis ſe tutorem in teſtamento, non inducit actum inter viuos irreuocabilem. reſpectu ipſius.i

teſtatoris quominùs teſtator poſsit reuocare talem aſcriptionem,& quominùs reuocato teſtamento cenſeatur reuocata talis aſcriptio, licèt aſcriptio illa præiudicet ipſi aſcribenti, vt excuſari à tutela non poſsit. Simile videmus in eo qui conſentit legato rei in qua ius habet. nam præiudicat talis conſenſus ipſi conſentienti vt reuocare non poſsit. l. ſicut. §. vẽditionis. ff. quibus modis pignus vel hypotheca ſoluatur. cap. j. in princip. de prohibit. alienatiõ. feud. per Frederi. tradit Iaſon in l. cùm proponas. j. colum. final. C. de pactis. in conſil. 13. in princip. in conſil. 57. colum. iiij. circa medium. & in conſil. 89. In ſexto dubio. libr. j. Et tamen nemo dixerit per talem conſenſum tertij fieri legatum irreuocabile reſpectu ipſius teſtatoris. & ſic ex tali conſenſu non inducitur actus inter viuos reſpectu teſtatoris. Secundò reſpondeo ad illa iura, poſito & non conceſſo per talem aſcriptionem notarij induceretur actus irreuocabilis etiam reſpectu teſtatoris (quod ipſum tamen minimè conceditur) adhuc nihil facerent. quia reſpectu aſcribentis non poteſt dici actus vltimę voluntatis, cùm aſcribens teſtamentum non faciat, neque codicillos. ſed nos loquimur in teſtatore faciente actum vltimæ voluntatis. Ex dictis tamen iuribus in dict. l. ex ſententia. ff. de teſtament. tutel. & in dict. l. vxori. §. j. ff. de falſis. colligitur notabilis ampliatio ad regulam, quòd conſenſus ſemel præſtitus reuocari non poteſt, vt procedat etiam ſi præſtetur conſenſus in actu de ſui natura reuocabili prout in teſtamẽto. nam adhuc conſentiens irreuocabiliter ſibi præiudicat quò ad
108 ſe, licèt non reſpectu ipſius teſtatoris. Si tamen teſtator † reuocet legata aut illa repudientur, conſenſus non præiudicat. quia ſublato principali corruit acceſſorium. ita probat in terminis textus in dict. l. ſicut. §. venditionis. ff. quibus modis pignus vel hypotheca ſoluatur. in l. iiij. §. fina. in l. ſi debitor. §. quæritur. eodem titu. & in l. debitum. C. de remiſ. pign.

129 ¶Sextò arguit † Crotus, quando verba teſtatoris poſſunt inducere duplicem diſpoſitionem quarum vna ſit plenior altera, in dubio comprehendunt diſpoſitionem pleniorem. cap. ſi pater. de teſtament. libr. vj. Vbi ſubſtitutio in dubio iudicatur directa. quia illa eſt plenior obliqua. Ad idem adducit textum in l. ſi ita ſcriptũ. la ij. & in l. ſi Titius. voluit allegare l. ſi te ſolùm. §. j. ff. de hæredibus inſtituendis. ſed donatio eſt plenior legato. quia donatio non reuocatur, ſecùs in legato. Sed ad textum in
130 dict. cap. ſi pater. reſpondeò, † quòd ideò ſubſtitutio in dubio iudicatur directa. non quia plenior aut pleniùs prouideat. Sed

quia fauorabilior pupillo, vt teſtatus decedat, & per eam grauamen nõ inducitur. Subſtitutio autem obliqua aut fideicommiſſaria dicitur odioſa: quia continet onus. l. cohæredi. §. cùm filiæ. ff. de vulgar. not. in l. ex tribus. C. de inofficio. teſtamen. & in l. precibus. C. de impuber. Ideò tanquàm odioſa ſubſtitutio fideicommiſſaria in dubio induci nõ debet. quia teſtator in dubio cenſetur minus grauare hæredẽ quàm ſit poſsibile. l. vnum ex familia. §. ſi rem. ff. de legat. ij. Et in fideicommiſſo quòd in dubio induci non debeat tradit Decius in conſil. 336. in fine. & in conſil. 465. colum. iij. circa principium. Socinus in conſil. 113. colum. penult. poſt medium. verſicu. vnde ex præmiſsis. libr. j. vbi Socinus quòd in dubio ſit interpretatio pro hærede contra fideicommiſſarium per textum in l. apud Iulianum. §. Seio. ff. de lega. j. & in l. Titia cũ teſtamento. §. qui inuita. ff. de lega. ij. Non obſtat textus in dict. l. ſi ita ſcriptum. & in dict. l. ſi te ſolùm. §. j. ff. de hæredib. inſtituend. nam ideò in dictis iuribus præualet inſtitutio plenior. quia niſi præualeret, poterat deficere teſtamentum deficiente cõditione inſtitutionis. Ideò præualet inſtitutio pura, ne teſtator decedat inteſtatus. Et quòd iſta ratio ſit vera ad dicta iura probatur. Quia ſi in conditionali inſtitutione datus eſſet ſubſtitutus caſu quod deficeret conditio, præualeret vltima inſtitutio conditionalis ceſſante metu, ne decedat teſtator inteſtatus: vt per gloſſ. in dict. l. ſi te ſolùm. & in l. ſi quis ita ſcripſerit. in gloſſ. ij. ff. de hæredib. inſtituend. Probatur etiam iſta ratio. quia dictæ l. ſi te ſolùm. & l. ſi ita ſcriptum. non procedunt in legatis. Si quod purè legatum ſit, legetur ſub cõditione. nam legatum vltimum præualet, modò non incontinenti ita legetur. l. non ad ea. ff. de conditionib. & demonſtrationibus. tradit gloſſ. in dict. l. ſi te ſolùm. §. j. ratio diuerſitatis inter inſtitutionem & legata eſt: quia in legatis ceſſat ratio ne corruat teſtamentum, & decedat quis inteſtatus.

131 ¶ Septimò argumentatur Crotus † illud verbum dono, in genere prolatum in teſtamento eſt equiuocum. nam poteſt referri ad donationem inter viuos & ad legatum: ergo in dubio debet interpretari contra teſtatorem proferentem. l. veteribus. ff. de pactis. l. Labeo. ff. de contrahenda emptione. Sed retor-

132 queo fundamentum cõtra Crotum. † Quia verba debent interpretari contra eum qui ſe fundat in verbis, & qui ex eis vult vtilitatem percipere. Albericus de Roſate in dict. l. veteribus. per dictam l. & per l. ſi in emptione. ff. de contrahenda emptione. & l. cùm quæritur. ff. de rebus dubijs. Sequitur Iaſo. in con-

ſilio trigeſimo nono column.ij.libr.j. Addo Imolam in conſil. vigeſimoprimo in principio. Sed legatarius eſt ille qui ſe fundat in verbis,& ex eis commodum vult percipere:ergo contra eum fieri debet interpretatio. Ad idem adduco Calca.in conſi. 17.colum.v.circa medium.& in conſil.25.colum.12. circa med. vbi quòd verba quitationis dubia debent interpretari in fauorem quitantis contra eum cui fit quitatio,& ſic qui vtilitatem percipit ex quitatione: quia verba debent intelligi ſecundum intentionem loquentis.l.nepos Proculo.ff.de verborum ſignificatio. l.in ambiguo. ff.de rebus dubijs. niſi dicas aliud eſſe in contractibus,aliud in teſtamento:quia in teſtamento ſoli teſtatori poteſt imputari cur apertiùs locutus non ſit, cùm dependeat diſpoſitio ab eo ſolùm,& ſolus ipſe loquatur.ſecùs in contractu in quo ambo cōtrahentes loquuntur,& quòd verba teſtatoris interpretētur contra eum : adduco textum,in l.planè, la j. §. j. vbi Paulus de Caſtro.column. ij. ante medium, ff. de legatis. j. Vbi, quòd non ſtatur diſpoſitioni teſtatoris mandantis legatum ſpeciei multiplicari. quia talis multiplicatio eſt impoſsibilis. nec obſtat. quòd multiplicatio fieri poſsit in æſtimatione: quia imputatur teſtatori cur non expreſſerit de æſtimatione. Secundò reſpondeo,quòd regula dict.l.veteribus. quòd verba debent interpretari cōtra eum,qui ea protulit aut pactum appoſuit, non procedit quando qualitas aut natura actus aliud ſuaderet.glo in l.in lege.in gloſ.fina.in fin. per illum textum ff.locati. Sed qualitas actus,id eſt,vltimæ voluntatis in qua fit donatio,ſuadet vt fiat interpretatio pro teſtatore, & quòd intelligantur verba de donatione reuocabili ſecūdum naturam ipſius vltimæ voluntatis.

133 ¶ Octauò mouetur † Crotus per textum in l.filiusfamiliâs. §. penult.ff.de donatio.vbi mandatum de donando reſtringitur ad donationem inter viuos,nec habet locum in donatione cauſa mortis. Sed reſpondetur ad illum text.quòd procedit in actibus inter viuos in quibus præſumitur quis ſentire de donatione inter viuos, non cauſa mortis. Secus in teſtamento aut alia vltima voluntate:quia tunc intelliguntur verba ſecundum ſubiectam materiam,& ſecundum naturam ipſius vltimæ voluntatis,vt ſuprà ſæpè eſt dictum.

¶ Ex præmiſsis confutata apparent omnia fundamenta Croti in hac quęſtione,vt de facili inclinari quis poſsit in opiniō.contrariam. Placet tamen in iudicando & conſulendo Croti ſententia ſecundum modificationes tamen infrà ſcriptas. Pro qua

adduco

adduco Imolam in dict.l.miles ad ſororem.ff.de legatis.ij. vbi, quòd verbum dono, idcò reſoluitur in fideicommiſſum: quia valere non poterat in vim donationis, propter abſentiam donatarij. vult ergo Imola, quòd vbi valere poſſet in vim donationis, non reſoluatur in fideicommiſſum aut legatum. Sequitur Corne. in dict. conſil. 254. colum. final. lib. iij. Probatur iſta con
134 cluſio efficaci fundamento. quia vt ſuprà dictum eſt, ‡ appellatione donationis, propriè venit donatio inter viuos pura & ſimplex, & illa ſola verè & propriè dicitur donatio. dict. l. j. in princip. & dict. l. filiusfamiliâs. ff. de donatio. ergo de illa intelligi debent verba teſtatoris. quia etiam in diſpoſitione teſtatoris verba propriè debent intelligi. l. non aliter. ff. de lega. iij. vbi quòd non receditur à proprietate verborum teſtatoris, niſi al-
135 ter conſtet de eius voluntate. Nam † vbi conſtat de voluntate teſtatoris, non curamus de proprietate verborum. l. Proculus. ff. de vſufruct. l. non dubium. C. de lega. l. quoniam indignum. C. de teſtamen. l. ij. C. commu. de legat. Sed voluntas teſtatoris probatur ex verbis ſecundum eorum proprietatē: quia in coniecturando voluntatē diſponentis non eſt recedendum à proprietate verborum. dict. l. non aliter. l. j. §. ſi is qui nauem. ff. de exercitor. l. I abeo. §. idem Tubero. ff. de ſuppellect. lega. cap. ad noſtram. iij. de iureiurand. Ideò videmus, quòd ſubſtitutio facta verbis directis non trahitur ad fideicommiſſum: quia natura & proprietas verborum repugnat. l. verbis ciuilibus. ff. de vulga. Alibi ſcribit Paul. de Caſt. in conſil. 185. Suprâſcriptus egregius dominus conſultor. colum. fina. poſt medium, lib. ij. quòd proprio ſignificatui verborum teſtatoris ſtandum eſt, ſi aliter de ſua intentione non conſtat ex alijs verbis per eum prolatis vel aliter: dict. l. nō aliter. ff. de legat. iij. etiam ſi re vera alia fuerit eius intentio. l. ſi alij. ff. de vſufructu. lega. Subdit Paulus de Caſtr. quòd arguere voluntatem teſtatoris contra proprietatem verborum, eſt potius dicere, quòd teſtator aliter diſponere debuit quàm fecerit, quàm id quod fecerit, infringant.

¶ Ampliùs ſcribit idem Paul. de Caſtr. in conſil. 321. Viſis & ponderatis. colum. j. in fin. libr. j. quòd voluntas teſtatoris debet intelligi ſecundum proprietatem verborum etiam contra piam cauſam. quia proprietas verborum communis eſt, tùm piæ cauſæ, quàm non piæ. dict. l. non aliter. & l. qui concubinā. in princip. ff. de lega. iij. Ideò dicit Baldus in l. ſi cùm dotem. §. ſi pater. ff. ſoluto matrimo. quòd verba teſtamenti cautè ſunt reſpicienda. Alibi ſcribit idem Bald. in conſi. 122. Verba teſtamenti. in fi.

lib.j. quòd ponderanda ſunt verba teſtamẽtorum,quæ pondus in ſe magnum habent ad cognoſcendum quid eſt,quæ Bald.di cta refert Iaſ.in l.ſi ancilla.in ſecundo notab.ff.de leg.j. Ideò di
136 cendum † eſt,quòd denominatio iſtius diſpoſitionis fiat ſecun dum proprietatem verborum, quod ipſum voluit Curt. ſenior in conſ.53.in prin.Et talis iudicari debet actus qualis à partibus denominatur quando effectus non repugnat verbis.l.ad proba tionem.j.C.de proba.l.ſancimus.C.de fideiuſ.Bald.in rubri.C. de iure emphy.& in l.ij.C.commoda.tradit Socin.in conſ.167. poſt princip.lib.ij.

¶Tenendo hanc opi. Croti ita comprobatam reſtat vt reſpon-
137 deamus ad ea quæ in contrarium adducũtur videlicet, † quòd verbum dono prolatum in vltima voluntate videtur intelligen dum ſecundum ſubiectam materiam & ſecũdum naturã ipſius vltimæ voluntatis in donatione impropria & reuocabili, & ſic in vim legati: quia iura quæ adducuntur ad hoc, procedunt & loquuntur quando ſecundum propriam ſignificationem intelligi non poſſunt: nam tunc trahuntur ad impropriã neceſſariò ſecundum ſubiectam materiam:vt patet in l.ſi vno.in prin.ff.lo cat. Vbi locator donauerat penſionem ſibi debitam propter ſterilitatem.nam intelligi non poteſt donatio propriè cùm teneretur locator ad remittendum propter ſterilitatem. Ideò accipitur donatio pro remiſsione aut tranſactione.Idem probatur in l.inſulam.ff. de præſcript.verbis. nam ibi verbum vendidi,ideò impropriatur & exponitur pro tradidi: quia propriè ſtare non poteſt in vim vẽditionis ſine aliquo precio. Similiter in l.ſi olei. C.locat. verbum locaſti, ideò impropriatur & exponitur, ideſt vſui aut ad vſum cõceſsiſti:quia pro locatione propriè ſtare non poteſt nulla interueniente mercede:vt ibi declarat gl. Similiter in l.ſi tam anguſti.ff.de ſeruitu.verbum via,impropriatur & exponitur pro itinere . quia actus valere non poterat in vim conceſsionis viæ.Similiter in c.conſtitutus.de religio.dom.verbum penſio,ſæpiùs repetitum exponitur pro cenſu:quia vt pẽſio propriè ſtare non poteſt, cum agatur ibi de contractu cenſuali in quo non cadit penſio ſed cenſus.Et idem inuenietur in aliis iuribus in quibus impropriantur verba,quòd illud fit,quia in propria ſignificationẽ capi nõ poſſunt.Et pro hac ſolutione adduco text.in l.quibus diebus.§.j.ff. de conditionib.& demonſtra. vbi,ſi dominus ſeruo,cui libertatem dedit,legatur quod ipſi ſeruo debebat,valet legatum. & exponitur verbum debet,impropriè,ideſt naturaliter tãtùm: quia ciuiliter teneri dominus non

poterat.

poterat. & hoc quia intelligendo de debito propriè & ciuiliter iuxta l. is cui. §. Flauius Hermes. ff. de ſolutionibus. legatum verificari non poteſt. ſed nullum redditur. & notat Socinus ibidem in quarto notabili. Ad idem quod ſcribit Socinus in dicta l. quibus diebus. §. primo, poſt Cumanum, & Paulum de Caſtro ibidem. Vbi licèt appellatione impenſæ non veniat pretium rei, vt in textu dicitur. Tamen iſtud non procedit quando nulla eſſet facta impenſa. nam tunc impropriatur verbum impenſa, & intelligitur de pretio rei, vt legatum verificetur. Ex quibus apparet impropriationem verborum tunc admitti quando aliàs in proprio ſignificatu accipi verba non poſſunt. Sed ſecus eſt quando verba propriè accipi poſſunt: quia tunc impropriè intelligi non debent, ſed verbum dono, in caſu de quo agitur propriè intelligi poteſt, & valebit diſpoſitio: ergo ad improprium ſignificatum trahi nō debet, licèt materia ſubiecta aut natura actus aliud ſuadere videatur. Sed magis in terminis pro hac ſolutione, quòd propter ſubiectam materiam verba non improprientur: quando aliàs actus valere poteſt, adduco text. in l. j. C. ſi plures vna ſententia fuerint condemnati. iuncta l. & puto. §. j. vbi gloſ. ff. famil. erciſcund. nam in dicta l. j. ſi plures inſolidùm obligati, ſimpliciter condemnantur nō inſolidùm, intelliguntur condemnati viriliter non inſolidùm ſecundum proprietatem verborum. de qua in l. reos. §. cùm in tabulis. ff. de duobus reis. non autem intelliguntur verba ſententiæ ſecundum ſubiectam materiam & ſecundum naturam obligationis. & tamen hoc modo ſententia redditur iniuſta: ſed toleratur iniuſtitia ſententiæ potiùs, quàm improprientur verba, dummodò ſententia valeat, licèt materia ſubiecta ſuaderet quemlibet inſolidùm cenſeri condemnatum iuxta formam obligationis. Secus eſt vbi propriè intelligendo verba ſententiæ, illa nihil valeret: vt in dicta l. & puto. §. primo, vbi gloſſ. ff. familiæ erciſcundæ. & ita arguit Socinus in l. ſi mihi & tibi. §. primo, circa finem. ff. de legatis primo. Nec obſtat textus in dicta l. ſi legati ſerui. ff. de legatis primo. vbi, quòd potiùs toleratur vt ne verba operentur, quàm vt non intelligantur ſecundum ſubiectam materiam: quia ille textus hoc non probat. nam habet duplicem intellectum. Secundum primum illa cautio fuit interpoſita per errorem, cùm non teneretur hæres cauere, nimirùm ſi redditur nulla propter errorem. Secundus intellectus eſt, quòd ibi in-

telligatur ſtipulatio ſecundum naturam actus ſcilicet legati, vt præſtetur legatus ſeruus qualis erat. Tamen non redditur cautio inutilis, imò valida reſpectu perſonæ ipſius hæredis, ſi eius culpa factus ſit ſeruus fugitiuus. Aliter etiã declarat illum text. Iaſ. ibi, quòd illa ſtipulatio ſeruum fugitiuum non eſſe, venit acceſſoriè ad obligationem hæredis. ideò tãquam acceſſoria non poteſt plus operari, quàm ipſa principalis obligatio facit, licèt Iaſ. non dicat. Quià fideiuſſor non poteſt amplius teneri, quàm principalis: cùm amplius eſſe non poſsit in acceſſorio, quàm in principali re. §. fideiuſſores. inſtit. de fideiuſ. Sed attenta ratione Iaſ. ſequeretur, quòd vbi ſtipulatur quis de euictione pro re donata vel legata, non valeret ſtipulatio contra l. Ariſto. ff. de dona. l. paciſci. ff. de pact. l. ij. C. de euictio. ideò Alber. de Roſate in d. l. ſi legati ſerui. ſequitur intellectum gloſ. & Dyn. quòd ibi illa ſtipulatio interpoſita fuit per errorem.

138 ¶ Non obſtat aliud fundamentũ factũ contra Crotũ, † quòd ex modo procedendi arguitur intentio diſponentis, ob id quod in dubio iudicari debeat legatum non donatio ſimplex, cùm fiat in teſtamento, quod eſt reuocabile. Nam reſpondeo retorquendo fundamentum: quia legatum non conſueuit fieri præſenti & acceptanti, cùm præſentia & acceptatio legatarij non ſit neceſſaria. d. l. cùm pater. §. ſurdo. ff. de legat. ij. Ideò adhibendo præſentiam & acceptationem partis arguitur, quòd volue-

139 rit donare, non legare. Cõfirmatur iſta reſponſio. † nam facto non minùs declaratur voluntas diſponentis atque verbis. l. de quibus. vbi Iaſ. in quarto notab. ff. de legibus. l. fin. ff. de diuer. l. Paulus reſpondet non tantùm verbis. ff. rem ratam haber. Imò fortiora ſunt facta verbis ad declarandum voluntatem diſponentis. l. ſi tamẽ. §. ei qui. ff. de edil. edict. c. dilecti. ij. vbi Moder. de appella. Ergo adhibendo præſentiam & acceptationem partis, dicendum eſt, quòd voluerit donare non legare.

¶ Secundò reſpondeo ad argumentum, quòd in legato præſentia & acceptatio non erat neceſſaria, ſed tantùm in donatione.

140 † Ergo præſentia & acceptatio cenſetur adhibita ob cauſam neceſſariam potiùs, quàm voluntariam. l. final. C. de alim. pup. præſtan. l. fideicommiſſa. §. ſi rem. ff. de legat. iij. l. rem legatam. ff. de adim. leg. gloſſ. in l. ſed ſi vir. ff. de donat. inter vir. & vxo. Barto. in l. ij. ff. de condi. & demonſt. in l. cùm ſeruus. & in l. triticum. ff. de verbo. oblig. Tradit Abb. in conſil. 116. in fin. lib. ij. Pau. de Caſtr. in conſi. 133. Iſte Martinus. colum. ij. & in cõſ. 410. Viſo & examinato puncto ſupraſcripto ac etiam viſa ſententia. col. j.

tia.col.j.circa medium lib.ij. Roman.in conſil.247. Primò dici poteſt.colum.ij.verſ.eſt igitur videndum.& quod ſcribit Bald. in conſil.371. Ioannes & Fredericus.col.iij.lib.v.vbi,quòd compromiſſum ſimpliciter factum præſumitur factum virtutè ſtatuti cogentis ad compromittendum. Similiter Dec.in conſil.viij. col.iij.verſ.non obſtat ſucceſsiuè.dicit,quòd poteſtas eligens aſſeſſorem videtur eligere prout à ſtatuto tenebatur, quicquid dixerit Iaſ.in conſ.12.col.iii.libr.j. vbi, quòd compromiſſum non cenſetur factū ex neceſsitate ſtatuti. Sed magis in terminis adduco Bald.in conſil.35.Pater filio.colum.ij.lib.ij.& in conſil.113. colum.j.poſt medium.libr.v.vbi,quòd teſtator in dubio cenſetur prouidere in caſu magis neceſſario.per no.in l. Gallus.§.videndum.ff.de libe.& poſthu. Itaque dicendum eſt,quòd adhibita fuerit præſentia & acceptatio donatarij ex cauſa neceſſaria,& ſic vt fieret donatio non ex cauſa voluntaria,ideſt legari, in quo talis præſentia & acceptatio neceſſaria non erat.

141 ¶ Tertiò reſpondeo, † quòd in teſtamento nihil præſumi debet dictum aut factum ſine cauſa & ſine miniſterio alicuius efficaciæ aut operationis.l.ſi quando.in prin.ff.de legat.j.Imò verba teſtatoris improprianturquando aliàs nihil operarētur.d.l. quibus diebus.§.dominus.vbi Bart.& alij.ff. de condi.& dem. Ideò ne illa adhibitio præſentiæ & acceptationis donatarij ſuperfluò dicatur facta, dicendum eſt, quòd voluerit teſtator donare nō legare, & ſic fit impropriatio, vt fugiatur ſuperfluitas: quantò magis verbum dono, intelligendum erit propriè,ne illud factū pręſentię & acceptationis reddatur ſuperfluum.quod vnicum fundamentum videtur efficacifsimum. Ex quibus apparet latè & efficacifsimè comprobatam opinio.Croti,licet per alia media. Iſta tamen opi.videtur tēperanda,niſi ex præcedentibus aut ſequentibus aliter appareret de voluntate teſtatoris, quòd voluerit legare non donare. puta ſi in aliqua parte teſtamenti fecerit mentionem de legato aut relicto facto tali: nam tunc verbum dono,videtur accipiēdum pro lego aut relinquo. l. ſi ſeruus plurium.§.fin. infrà eod.& quod ſcribit Bartol.in l. Centurio.colum.ix. in princ.verſ. vel quid ſi præcedentibus.ff. de vulgar. vbi quòd verbum commune poſitum directò in aliqua parte teſtamenti, etiam in alia parte cenſetur directò poſitum.Secundò voluntas teſtatoris poſſet colligi ex verbis prolatis extra teſtamentum ante vel poſt,ſi dixerit, quòd volebat legare aut relinquere Titio per ea quæ ſcribit Iaſo.in conſilio 64. columñ.iij.libr.j. Tertiò videtur declaranda voluntas teſtato-

ris ex qualitate perſonarum legatarij & notarij, ſi ſint perſonæ vafræ & callidæ de quibus poſsit dubitari, quòd curauerint apponi verbum dono, pro lego cum illa præſentia & acceptatione. Quartò ex quantitate rei donatę quam veriſimiliter non donaſſet teſtator ante eius mortem. Quintò, ſi teſtator ſuperuixit teſtamento poſsidendo ſemper talia donata. nam ex actu poſſeſsionis ſubſecutæ arguitur eius voluntas, quod non intenderit donare. l. minimè. & l. ſi de interpretatione. ff. de legib. l. ſed Iulianus. §. proinde. ff. ad Macedonianum.

142 ¶ Sed alia connectitur † quæſtio, quid ſi teſtator promiſcuè aut mixtìm legat & donat fundum Titio præſenti & acceptanti, an erit donatio vel legatum. Crotus dicit poſſe attentari, quòd ſit donatio inter viuos & irreuocabilis, per text. in l. non ſolùm. §. fin. ff. de vſucapio. vbi quando in diſpoſitione ponuntur duo verba diuerſæ naturæ, tunc verbum importans contractum efficaciorem præualet, & trahit ad ſe verbum importans contractum minoris efficaciæ, & ſic denominatur contractus à verbo efficaciori. quem text. ad hoc citat Roman. in conſilio 509. columna ſecunda verſiculo tertio probatur. poſt Bartol. in l. ſi quis ante. ff. de acquirenda poſſeſsione. Ad idem allegat text. in l. ſi te ſolùm. §. j. & in dicta l. ſi ita ſcriptum. la ſecund. ff. de hæredibus inſtituendis. Sed verbum dono, eſt efficacius verbo lego: ergo &c. Sed text. in dicta l. non ſolùm. §. fi. non videtur facere. Nam ibi ideò præualet conductio, quia precariùm adhibitum fuit, non vt rogans poſsideat, ſed vt tanquàm conductor retinere liceat: vt expreſsè dicit text. & ſic vnum fiebat propter alterum: ideò illud attenditur cuius contemplatione fit. l. ſi ita fuero ſtipulatus. & l. ſequent. ff. de nouat. Secundò reſpondeo retorquendo illum textum. nam ibi præualet conductio, quia per eam poſſeſsio non transfertur, ſeu conductor non poſsidet, ſed ſolùm detinet. l. non ſolùm. §. quod vulgò. ff. de vſucapionibus. ſed per precarium transfertur poſſeſsio naturalis in rogantem. l. & habet. §. eum qui. ff. de precar. ita declarat Bartol. in l. ſi quis ante. ff. de acquirenda poſſeſsione. & ſic præualet, quod eſt minus. & nota. idem Bartolus in l. interdum. ff. eodem titulo de acquirenda poſſeſſione Alexand. in conſilio centeſimovigeſimoprimo. libro quinto. Tertiò contra Crotum in hac quæſtione arguo ſic, verbum dono, videtur generale & equiuocum ſeu dubium aptum comprehendere multas ſpecies donationum. gloſſ. inſtitut. de donatio. in princip. & ſuprà dictum eſt: legatum autem dici-

tem dicitur vna ſpecies donationis. d.l.legatum.ff. de legat.ij.
143 Et ſic nos ſumus † in illa difficultate,quando copula ponitur inter genus & ſpeciem,an ſpecies derôget generi, & reſtringatur genus per ſpeciem . de qua materia habetur per Dynum in regul.generi.lib.vj.& per Barto.in l.quæſitum.§.penulti.ff.de fundo inſtructo.Ita in copula poſita inter genus & ſpeciem. dicit Barto.in l.ſi is qui ducenta.§.vtrum.colum.penultim.ff.de rebus dubijs.Soci in conſil.223.colum.penultim.poſt medium, libr.ij.Videndum eſt igitur quando teſtator dicit lego, & dono,an verbum dono,reſtringatur per verbum lego, vel econtrà. Et ad hunc modum reducendo difficultatem nihil obſtant adducta per Crot.videlicèt text.in d.l.non ſolùm. §.fi.ff. de vſuca.quia verba de quibus ibi, erant ſpecialia,non etiã poſita erat copula inter genus & ſpeciẽ. Sed tamen cõſiderandum quia neceſſariò videtur dicendũ,ꝙ verbũ dono,capiatur in ſpecie,aliàs ſequeretur abſurdũ, quòd teſtator voluerit ſentire de pluribus donationibus aut ſpeciebus donationum. Et tunc verba intelliguntur in genere, quando ſunt verba generalia plura bona aut plures res comprehendentia: & conſtat de voluntate dipſonẽtis,ꝙ de pluribus rebus voluit diſponere.Secus in verbo generali quod ad res non refertur,ſed ad modos ſignificandi.Nam ſi in genere capiatur, diſpoſitio redditur incerta & obſcura:quia genus parit obſcuritatem.l.in tradẽdis.ff.com munia prædiorum. l.ita fidei. ff. de iure fiſci. quæ incertitudo non conſideratur in eo genere quod bonorum aut rerũ pluralitatem comprehendit:imò tunc diſpoſitio dicitur certa ad omnia pertinens,quæ continentur ſub genere. Ideò quando teſtator dicit,dono,ſi quæritur de rebus donatis,donatio dicitur certa,ſi de ſpecie donationis capiendo verbum dono, in genere, donatio erit incerta,an ſit inter viuos aut cauſa mortis vel
144 alia.Facit etiam,quia verba † in dubio debent intelligi in ſpecie non in genere.l.hoc legatum.vbi Bart.ff.de legat.iij.Bar. in l.j.in fi.prin.ff.de edendo.Curti.Senior in conſil. 40.colum.vj. in fin. Dicendum eſt igitur neceſſariò, quòd teſtator intellexerit de donatione in ſpecie.Et quærimus de qua ſpecie donationis intellexerit.Et hoc modo conſiderando procedit argumentum aut fundamentum Croti, quòd in dubio videtur intelligendum illud verbum de donatione inter viuos irreuocabili. Et quòd illud verbum tanquàm pleniùs & efficaciùs vincat verbum lego,multò debiliùs,& ſic iudicetur donatio inter viuos.Sed vltra Crotum confirmo iſtud dictum ex illa commu-

poſt

145 ni doctorum concluſione,quòd vbi contractus † pluribus mo dis iudicari poteſt,in dubio ſit denominatio ab eo,de,quo magis participat.Bartolus in l.Ariſto.ff.de donationibus. per textum in cap.ad quæſtiones.de rerum permutatione. vbi quando fit permutatio, licèt ex altera parte detur aliqua pecunia propter maiorem valorem eius partis, tamen dicitur permutatio,quando res ipſa excedit pecuniam: ſecus ſi pecunia excederet rem:quia tunc diceretur venditio. tradunt Alexander & doctores in l.ij.in princip.column.iiij.ff.ſi certum petatur. Sed quando teſtator legat & donat alicui præſenti & acceptanti, actus magis participat de donatione inter viuos, quàm de legato.Patet,quia duo concurrunt in donatione inter viuos. Primò donatio, ſecundò præſentia & acceptio donatarij. Ideò verbum dono,vallatum præſentia & acceptatione donatarij debet plus poſſe quàm ſimplex verbum lego. argument. auth. itaque.C.commu.de ſucceſsio.

146 ¶ Secundò confirmatur iſtud dictum. nam † denominatio actus ſumitur ex accidentibus & circunſtantijs. Accidentia enim & circunſtantiæ maximè conferunt ad cognoſcendum quod quid eſt: ſecundum Ariſtotelem primo de anima. quem refert Baldus in rubrica ff.de rerum diuiſion.colum.penultim. poſt med.Socin.in conſi.vj.colum.ij.circa princip. lib.j. ergo illa adhibitio præſentiæ & acceptationis donatarij arguit quòd teſtator voluerit donare,non tantùm legare.

147 ¶ Tertiò confirmatur.† Nam quando hinc inde concurrunt qualitates,quòd actus poſsit iudicari ſecundum vnam qualitatem vel aliam,denominatio debet fieri ſecundum illam qualitatem,quæ eſt fortior.Aretinus in conſi.55.ante finem verſicu. Secundo reſpondemus.facit textus in l.cùm quæritur. ff.de ſta tu hominum,ſed fortior eſt qualitas donationis, quàm legati:ergo &cætera.

148 ¶ Quartò in dubio † cenſetur quis actum facere eo modo quo efficaciùs poteſt. Ideò in dubio cenſetur quis pronunciare vt arbiter,non vt arbitrator.quia ſententia arbitri dicitur efficacior.Alexand.in l.ſi ſeruus.§.ſi numerus. colum. ij. in fine, ff.de legat.j. Sed efficacior eſt actus donationis, quàm legati: ergo &c.

149 ¶ Quintò quando † dubitatur de nomine actus, denominatio fit à potentiori. Ideò in nobilitate filij an dicatur nobilis vel non,inſpicitur perſona patris non matris.quia pater dicitur cauſa formalis,mater autē materialis, ſeu mater dicitur materia in quam

150 ria in quam forma agit: † ſed forma dicitur potentior mate-
ria. ita Bald. in l. fin. C. de ſeruis fugitiu. ſequitur Iaſon in l. j. in
princip. colum. v. circa medium, ſuper gloſſ. j. ff. de verbor. ob-
ligatio. Modò donatio eſt potentior legato: ergo vbi concur-
runt circa idem verbum dono, & verbum lego, prævalere de-
bet verbum dono, tanquàm potentiùs.

¶ Sextò adduco quod ſcribit Geminia. in capit. ſi duo. per illum
151 textum de offic. delegat. libro vj. † Vbi quando permiſcentur
duo, quorum vnum eſt potentius altero, potentius trahit ad ſe
naturam minus potentis, etiam ſi minus potens excedat in nu
mero, quod potentius eſt. ſequitur Iaſon in conſi. 74. colum. ij.
poſt medium, libro iij. itaque dicendum videtur in iſta mixtu-
ra verbi dono, & lego, quòd verbum dono, tanquàm potentius
trahat ad ſe naturam verbi lego, minus potentis. Stringo for-
tius argumentum: quia hic verbum dono, quod eſt potentius,
excedit verbum lego, in numero, id eſt in alia qualitate. quia
adhibita eſt præſentia & acceptatio donatarij.

152 ¶ Septimò † quando in caſu mixto eſt aliqua qualitas præpon
derans: illa attenditur. l. cùm quæritur. ff. de ſtatu homin. An-
gel. in conſi. 54. col. fin. Deci. in conſi. 352. colum. iij. circa me-
dium. ſed verbum dono, præponderat verbo lego: ergo &c.

¶ Ex præmiſsis infertur, quòd ſiue donet ſimpliciter teſtator
alicui præſenti & acceptanti, ſiue leget & donet alicui etiam
præſenti & acceptanti valet diſpoſitio vt donatio inter viuos
& irreuocabilis: licèt fiat in teſtamento, aut in alia vltima vo-
153 luntate. Sed idem † videtur ſi fiat donatio eiuſmodi abſenti,
quando notarius ſtipulatur & acceptat pro abſente: quia ſtipu
latio & acceptatio notarij validat donationē factam abſenti.
Bart. in l. ii. ff. rem pupil. ſal. fore. Barto. in l. per diuerſas. q. 14.
C. mandat. cum ſimil. vt per Alex. in l. ſtipulatio iſta. §. ſi ſtipu
ler. colum. iij. ff. de verb. obligat. Deci. in conſi. 293. col. ij. in fin.
Nam notarius dicitur ſeruus publicus. §. cùm autem. inſtitu. de
adoptio. d. l. ij. ff. rem pupilli ſaluam fore. c. ſi. de fide inſtrumen
tor. ideò tanquàm perſona publica cuilibet poteſt ſtipulari &
acquirere. Sed tamen in iſto ſecundo caſu quando teſtator le-
gat & donat alicui præſenti & acceptanti, Potius putarem, ꝙ
dicatur legatum non donatio: quia vbi in diſpoſitione concur
runt duo verba inuicem non repugnātia quorum vnum ineſt
alteri ſeu ineſſe poteſt, tunc iudicatur vt vnus actus tantùm, &
vnus reſoluitur in alterum. puta ſi fiat cōmiſsio alicui prout ar-
bitratus fuerit & voluerit, licèt iſta verba videantur diuerſæ na-

turæ:quia verbum arbitratus,ſignificet arbitrium boni viri, & verbum voluerit, liberam voluntatem. Tamen ex quo vnum ineſt alteri,quia in arbitrio ineſt voluntas, nec reperitur arbitrium ſine voluntate: ideò reſoluuntur illa verba ſi arbitratus fuerit & voluerit,ideſt,ſi voluntariè arbitratus fuerit. Barto.in extrauagan.ad reprimendum. in verbo,videbitur: ante finem verſi.ſed quid ſi apponuntur. Modò in legato ineſt donatio: ergo illa verba lego & dono,exponi debent ideſt legando.dono. ita iſtam declarationem aut limitationem ad d. l. non ſolùm. §.fina.tradit Natta in repetition.clement.ſæpè. in princip. colum.iiij.de verbor.ſignific. Et per iſtam limitationem ita contra Crotum tenet Iaco.de Nigris hîc,colum.12.nume.24. & ex hac limitatione apparet reſponſio ad omnia contraria in quibus vnum non ineſt alteri,nec ſunt ſimilis naturæ.

154 ¶Caueant tamen † notarij & alij callidiores teſtatoribus aſsiſtentes ne omiſſo verbo lego, præter voluntatem teſtatoris & eo ignorante virtutem verborum ſcribant teſtatorem donare alicui præſenti & acceptanti:cùm intentio teſtatoris non eſſet, vt donaret irreuocabiliter: ſed ſolùm legaret aut donaret cauſa mortis. Et qui talibus vafricijs aut cautelis vtuntur, ad gehennam ædificant. Proinde diligenter interrogandus eſt teſtator de voluntate ſua an donare intendat omninò & irreuocabiliter, aut legare tantùm, vel donare cauſa mortis & reuocabiliter.

155 ¶Sed quid † ſi teſtator promittit ſoluere legatũ legatario præſenti & acceptanti,an poterit legatum reuocari non obſtante tali promiſsione acceptata. Paul.de Caſtro in conſil.185. Super primo puncto in quo maior eſt vis.libr.j.tenet quòd ſic.allegat Barto.in l.legatum eſt.circa fin.ff.de lega.ij. ſequitur Boëri. in deciſio.Burdeg.q.204.colum.viij.circa med.

156 ¶Præmiſſa cõcluſio, † quòd vbi teſtator donat ſimpliciter vel legat & donat alicui præſenti & acceptanti, dicitur donatio inter viuos non legatum aut donatio cauſa mortis,non procedit quando vt inter viuos valere nõ poteſt: puta ſi excedit quingentos aureos.l.ſancimus.C.de donatio.nam tunc iudicabitur vt donatio cauſa mortis vel vt legatum ad hoc vt valeat. Ita Crotus hic per regulam generalem: quia non præſumitur teſtator elegiſſe viam ad impugnandum iudicium ſuum. l. iij. ff. de teſtamen.milit.

¶Secundo magis in ſpecie mouetur per textum in l. apud Celſum.§.j.ff.de excepti.dol.vbi donatio facta ab infirmo ad commodum

modum vxoris, valet vt donatio cauſa mortis, licèt de morte non ſit facta mentio. quia valere non potuit vt donatio inter viuos.toto titu.ff.& C.de dona.inter virum & vxor.& ſic limitatur text.in dict.l.Scia.§.fin.ff.de dona.cau.mort.

¶ Tertiò mouetur Crotus authoritate adducẽdo Pau.de Caſtr. in conſi.75.Notandum eſt,quòd præfatum ſtatutum.libr.ij.ſecundum impreſsionem nouiſsimam.Soci.conſi.130.colum. penult.libr.j.vbi ſi quis donet cauſa mortis omnia bona præſentia & futura cum iuramento & pacto de non reuocando, licèt illud pactum de non reuocando faciat eam valere vt inter viuos,maximè cum iuramento.l.vbi ita donatur.ff.de dona.cauſa mortis.Tamen quia valere non poteſt vt inter viuos,cùm auferat liberam facultatem teſtandi.l.ſtipulatio hoc modo concepta.ff.de verbor.obligati.& not.in l.fin.C.de pactis. valebit vt donatio cauſa mortis. Addo vltra Crotum, quòd idem tenet Socin.in conſi.137.colum.ij.lib.j.Idem tenet deciſio Neapolit. deciſ.238.col.iij.Addo etiam Bald.in conſi.108. Domina Ioanna.colum.fin.libr.iij.vbi,quòd donatio adulti quæ valere non poteſt vt donatio inter viuos ob non ſeruatam formam ſtatuti in contractibus minorum,valet vt donatio cauſa mortis,in qua ſolennitas ſtatuti non requiritur. Ad idem adduco Corneum in conſ.259.col.iij.lib.iiij.vbi, quòd donatio iudicatur inter viuos vel cauſa mortis prout melius valere poteſt. quia ſi interpretando cauſa mortis non valeret, interpretabitur vt inter vi
157 uos & econtrà. Idem econtrà † ꝙ vbi donatio ſecundum verba eſſet cauſa mortis. Tamen ſi vt cauſa mortis valere non poteſt:vt quia coram teſtium numero non legitimo facta:iudicatur vt donatio inter viuos,quando vt inter viuos valere poteſt. Petrus & Cynus.in l.licèt inter priuatos.C.de pactis. Alexand. in dict.l ſtipulatio hoc modo concepta.ff.de verbor. obliga.& in l.quæ dotis,vbi Iaſon colum.ix.in ſeptima limitatione.ff.ſolut.matrim.Socin.in dict.conſil.137.colum.j.poſt medium,lib. j.Corne.in conſil.124.colum.j.circa medium.& in dict. conſil. 259.colum.iiij.verſi.aduertendum tamen eſt.lib.iiij. Fortiùs di-
158 co, † quòd vbi fieret donatio cauſa mortis alicui abſenti in teſtamento,licèt vt donatio valere nõ poſsit propter abſentiam: valebit tamen vt fideicommiſſum,ſi adſit numerus teſtium legitimus ad fideicommiſſum.l.ſi donatio.C.de donatio. vbi,donatio quæ non valebat, ſi teſtamento confirmata ſit, debetur vt fideicommiſſum.not.Barto.in l.j.in fin.ff.de dona.cau.mortis.Roma.in conſi.171.Pro deciſione.col.iij.Corn.in conſi.254.

lib.iij. Dec.in conſ.184.col.iij.poſt med.& in conſil.196.col.ij. in fi. Sed quid ſi fiat donatio cauſa mortis extra teſtamentum abſenti an valebit in vim fideicommiſsi,vt hæres legitimus aut teſtamentarius dicatur grauatus de reſtituendo donatario bona donata cauſa mortis,puto quòd ſic.nam eadem videtur ratio ac ſi fieret in teſtamento .& pro hoc videtur text.in d.l.miles ad ſororem.& in d.l.cùm pater.§.donationis.ff.de legat. ij. in quibus iuribus nihil dicitur de teſtamento facto. Imò in d. §.donationis.expreſsè dicitur,quòd mater donatrix deceſsit ab inteſtato relictis pluribus filijs hæredibus. Et tamen donatio ibi valet in vim fideicommiſsi. Idem tradit Roma. in conſ.513. vbi non apparet de aliquo teſtamento,& tamen valet donatio cauſa mortis in vim fideicõmiſsi, cùm iure donationis valere non poſſet propter abſentiam donatarij. Præmiſſa tamen con-
159 cluſio, † quòd donatio quæ valere non poteſt vt inter viuos, valet vt cauſa mortis & econtrà,non videtur procedere quando conſtaret de mente diſponentis limitata ad vnam ſpeciem donationis inter viuos vel cauſa mortis:quia tunc ſi non valet donatio,vt agitur,non valet vt valere poteſt. l. non codicillum C.de teſta.& ſuprà dictum eſt.

¶ Dictum.eſt ſupra,quòd licèt legatum dicatur danatio. Tamẽ appellatione donationis propriè & ſtrictè non venit legatum.
160 Sed quid † ſi fiat legatũ adiecta clauſula , quòd reuocari non poſsit,an tunc erit donatio propriè,& ſic donatio inter viuos. Iſtam.q.format Crotus hîc col.pen. circa fin. In qua arguit pro & contra,nec videtur firmare. Primò igitur arguit , quòd ſit donatio inter viuos:per text.in l.vbi ita donatur.ff.de dona. cau.mortis.per quem tex.ita dicit conſuluiſſe Roma.in conſi. 291.vbi etiam Roma . conſiderat,quòd donatio poteſt fieri in teſtamento.glo.& doct.in l.hæredes palam.§. fi.ff. de teſta. & ſuprà abundè dictum eſt. Secundò conſiderat,quòd per talem donationem non aufertur libera facultas teſtandi , ſed ſolùm reſtringitur in re legata:per tex.in l.cùm ita legatur.ff. de condi.& demonſt. Vbi libertas matrimonij licèt in totum tolli nõ poſsit,reſtringi tamen poteſt. Addo vltra Crotum quòd idem tenent Roma.& Alex.in l.ſtipulatio hoc modo concepta.ff.de verb.obliga. Alexand.in conſ.83.col.pen.in fi. verſic. nec etiam prædictis obſtat.lib.2.Soci.in conſ.72.colum.2. poſt med. verſ. ad idem lib.3.dum allegat Bal.in l.ſancimus.C. de teſtam . Idẽ tenet Deci.in conſ.293.col.pen. Sed contra iſtud dictum Rom.
161 arguit Crotus per reg.l. cum præcario. vbi † quòd non valet pactum

pactum contra ſubſtantiam actus. ideò cùm legatum ſit reuocabile ad arbitrium, non debet valere clauſula, quòd reuocari non poſsit. Nec obſtat ſecundum Crotum. textus allegatus per Romanum in dict. l. vbi ita donatur. ff. de donatione cauſa mortis. vbi valet pactum contra ſubſtantiam donationis cauſa mortis, & facit illam valere in vim donationis inter viuos. quia reſponde dicit Crotus. vt per Bartolum in dict. l. vbi ita donatur. Bartolus vult, quòd pactum contra ſubſtantiam actus non valet. dict. l. cum precario. Sed iſtud non procedit quando ex tali pacto actus poſſet tranſire in alium actum ſeu in nomen alterius actus, & natura aut ſignificatio verborum pateretur talem tranſitum: puta de donatione cauſa mortis in donationem inter viuos. Nam verborum ſignificatio iſtud patitur: quia poteſt intelligi quòd propter mortem aut mortis cauſam donare voluerim inter viuos, ita quòd mortis cogitatio fuerit cauſa impulſiua ita donandi: ſecùs vbi ſignificatio verborũ talem tranſitum nõ patitur. quia tunc pactũ vitiatur, & non vitiat actum. Et ſic vult Bartolus, quòd donatio cauſa mortis nõ poſſet tranſire in aliud nomen contractus ſecundum ſignificationem verborum pactum de non reuocando adiectum donationi cauſa mortis vitiaretur, non etiam vitiaret ipſam donationem. Sed ſignificatio verbi lego, non patitur tranſitum de legato in donationẽ inter viuos, cùm iſta ſint penitùs diuerſa legare, & donare inter viuos: ergo videtur talem clauſulam donationis legato appoſitam non valere. Sed hîc aduertendũ contra Crotum. nam imò videtur, quòd verbum lego, patiatur iſtum tranſitum
162 in donationem inter viuos. quia † legatum dicitur donatio, & æquiparatur donationi cauſa mortis. l. fin. C. de donatione cauſa mortis. l. illud. in principio. ff. eodem titu. l. j. §. j. ff. ſi quid in fraudem patrona.

¶ Secundò conſidero, quòd aliud videtur dicere an poſsit relinqui legatum cum clauſula de non reuocando: aliud cum clauſula, & ſi contingat me reuocare legatum, ex nunc illud dono. quia quãdo teſtator expreſsè donat in caſum reuocationis, nõ agitur de tranſitu habendo de vno actu in alium non nominatum, ſed de faciendo alium actum expreſsè prouiſum per diſponentem.

163 ¶ Tertiò conſidero † contra Crotum poſito, quòd legatum non dicatur propriè donatio vt ſuprà viſum eſt: tamen dicitur donatio largè & impropriè. dict. l. legatum. ff. de legat. ij. ſed vt actus valeat, verba impropriantur. dict. l. ſi vno. in principio. ff.

locati.l.inſulam.ff.de præſcript.verb.l. damni infecti quidam. in princip.ff.de damno infect.& ſuprà latiùs dictum eſt.nume. iij.ergo vt illa clauſula,quòd reuocari legatum non poſſit, valeat & non vitietur dicendum eſt quòd legatú accipiatur pro donatione.Et hoc notãdum eſt valdè pro declaratione doctri. Bartol.in dicta l. vbi ita donatur.ff. de donation.cauſa mortis. vt procedat etiam quando vnus actus poteſt tranſire in nomen alterius actus,ſaltem largè & impropriè. Quod tamen ſanè eſt intelligendum,quando fieret legatum præſenti & acceptanti, vel abſenti notario tamen pro eo ſtipulante. quia aliâs clarum eſt, quòd legatum non valeret in vim donationis. quia etiam ſi expreſsè fieret donatio,illa non valeret propter abſentiam.dicta l.abſenti.ff.de donationib.gloſſ.in dict.l.j.C. de donatione cauſa mortis.Et ſi dicatur tu vis, quòd improprietur verbú lego,& capiatur pro dono,vt clauſula valeat de non reuocando, non etiam vitietur, ſed hoc modo vt ſuſtineatur illa clauſula, vitiatur legatum. Reſpondeo,quòd imò non vitiatur actus legandi ex quo valet in vim donationis: & ſic non modò non irritatur actus,imò fit fortior & efficacior. Nec obſtat quòd nõn valet vt legatum:quia iſtud fit propter voluntatem diſponentis conſeruandam,quæ dirigitur ad actú irreuocabilem dona-
164 tionis.Et vbi † conſtat de voluntate teſtatoris, non curamus de proprietate verborum.l.Proculus.ff.de vſufruct. l. non dubium.C. de leg. quæ duo iura ad hoc citat Alexand. in conſil. 52.colum.j.libr.iiij.Ad idem textum l. quoniam indignum.C. de teſtament.& in l.ij.C.commu.de lega.quæ duo iura ad hoc citat Iaſon in l.Lucius.colum.xj.circa med.ff.de vulga.

¶ Quartò conſidero vltra Crotum, quòd cótra Romanum in dict conſil.293.videtur tenere idem Romanus in conſil.171. colum.ij.Paulus de Caſtr.in l. ſtipulatio hoc modo concepta. ff. de verborum obligationib.& in conſil.420. Viſo & examinato dicto caſu.colum.j. poſt medium. in ſecundo dubio.libr.ij. Alexander in conſilio 156.colum.ij.circa medium. lib.vij.Curtius iunior in conſilio 56.colum.iij. in fine. in quibus locis volunt memorati patres,quòd ſi teſtator donet res legatas in caſum quo contingat legatum reuocari, non valet donatio ſed maneat legatum reuocabile ſecundum naturam ſuam:quia talis donatio in caſum mutationis aut reuocationis legati videtur auferre liberam facultatem teſtandi.nam metu donationis factæ,ſi contingat teſtamentum mutari,abſtinebit teſtator ab
165 alio teſtamento. † quia condendo aliud teſtamentum, legata in prio-

in priori teſtamento cenſentur reuocata: non autem repetita in ſecundo teſtamento,niſi expreſsè dicatur.l.ſi iure.ff.de lega. iij.l.niſi.§.item ſi ipſe.ff.ſi cui plus quàm per legem Falcidiam. Paulus de Caſtr.in dict.conſilio 420.in ſecundo dubio. libr. ij. Et ſi dicatur quare abſtinebit teſtator à ſecundo teſtamento metu donationis, ſi omninò fiat legatum irreuocabile, etiam non mutato teſtamento? Reſpondeo, quòd licèt fiat irreuocabile quò ad teſtatorem: tamen fieri poteſt nullum,ſeu quaſi caducum ſi legatarius præmoriatur teſtatori. quia legatum non tranſmittitur ad hæredes mortuo legatario ante teſtatorem. l.vnic.§.pro ſecundo.C.de caducis tollen.Rurſus teſtator dum viuit,percipit commoda legatorum:& tamen ſi mutaret teſtamentum aut reuocaret legatum, & illud tranſiret in donationem, ſtatim perciperet donatarius commodum donationis.
166 Quid tenendum † in iſta difficultate,diſtinguẽdi ſunt tres caſus. Primus caſus eſt quando teſtator donat alicui præſenti & acceptanti cum clauſula, quòd reuocari non poſsit, & iſte caſus eſt ſine dubio,cùm fieri poſsit donatio in teſtamento.Secundus caſus eſt,quando teſtator ſimpliciter donat alicui præſenti & acceptanti ſine clauſula, quòd reuocari non poſsit. & iſte ſecundus caſus plus habet dubitationis: tamen ſuprà concluſum eſt, quòd valeat donatio inter viuos cum quinque tamen modificationibus.Vnam tamen dubitationem mouet nõ mediocrem videlicet de textu in l.iij.in principio ff.de liber. lega. vbi,ſi teſtator dederit chirographum debitori ſuo, tãlis donatio vim habet fideicommiſsi.eſt verum quòd Bartolus in l.legatum eſt. ff. de legatis. ij. intelligit illum textum,quando traditur chirographum expreſſa cauſa legati, & ſic ex cauſa legati non ſimpliciter. Aliter etiam reſpondet Bartolus in dicta l.iij. quòd ibi fuit datum chirographum expreſſa cauſa mortis, & ſic vult Bartolus, quòd ſit donatio cauſa mortis, vim fideicommiſsi habens.Tertius caſus eſt,quando legatur alicui præſenti & acceptanti cum pacto,quòd reuocari non poſsit,& valet legatum in vim donationis,propter clauſulam de non reuocando,& tranſit legatum in donationem inter viuos: quia iſto caſu non dicitur auferri libera facultas teſtãdi.nam poſtquàm donatio perfecta eſt, nihil eſt quòd deterreat donantem à teſtando, non magis atque ſi donaſſet inter viuos & extra teſtamentũ.& ita procedat quod dicũt Roma.& Alex.in d.l.ſtipulatio hoc modo concepta.& idem Roma.in d.conſ.292. Albe. de Roſa.in rubr.C.de dona.quẽ refert & ſequitur Iaſ.in l.quo-

tiens.col.iiij.poſt medium.verſicu.limitat tamen.C.de rei vendic.addo Abbatem in conſil.95.in princip.libr.ij. Quartus caſus eſt,quando fit donatio in defectum aut in pœnam mutationis teſtamenti vel legati caſu quo contingat mutari teſtamentum aut legatum reuocari,& nō valeat:quia tunc videtur tolli per indirectum libera facultas teſtandi. & ita procedant quæ ſcribit Roma.in dict.conſil.171.Paulus de Caſtr.in dict.l.ſtipulatio hoc modo concepta.Alexand.in dict. conſil. 156.libr. vij. Curtius iunior in dict.conſil.56.colum.iij.quam diſtinctionem ſentit Iaſon in conſil.169.colum.v.libr.iiij. Et ſi dicatur iſta diſtinctio videtur verbalis potiùs quàm realis.Nam quando fit legatum cum clauſula,quòd reuocari non poſsit , etiam tollitur facultas teſtādi quò ad legata irreuocabiliter. Reſpōdeo,quòd facultas teſtandi hîc conſideratur reſpectu bonorū, quæ ſunt in dominio teſtatoris, ſed legata irreuocabiliter non ſunt ampliùs in dominio:quia cedūt in cauſam donationis,aliâs ſequeretur,quòd in teſtamento donare quis non poſſet irreuocabiliter.Secùs quando non fit legatum ſimpliciter irreuocabile,ſed ſolùm fit donatio in caſum quo contingat reuocari.quia dominium remanet penes teſtatorem,nec illud amitti poteſt in pœnam reuocationis legati aut mutationis teſtamēti.Sed iterum opponitur,ſi legatum fieri poteſt cum clauſula,quòd reuocari non poſsit, vt ſtatim ſit donatio, quare non debet valere cum illa clauſula,quòd ſi contingat illud reuocari, vim habeat donationis.quia quod purè legari poteſt, id etiam ſub conditione legari poteſt, niſi ſit turpis aut impoſsibilis. tot. titul. ff. de conditionib.& demōſtratio.& de conditio. inſtit. Reſpondetur quòd imò iſta cōditio eſt turpis & impoſsibilis de iure:quia per eam tollitur libera facultas teſtandi. Sed tertiò opponitur, quòd imò non videtur iſta conditio turpis,nec aufert facultatem teſtandi:imò poterit teſtari reſpectu aliorum bonorum, licèt legata tranſeant in donationem. nam etiam ſi non teſtatus aliter eſſet,valuiſſent.Reſpōdeo quòd valuiſſent ex voluntate ipſius teſtatoris non reuocantis,quando non vult reuocare:ſed quando non reuocat metu donationis valerent contra voluntatem.

167 ¶ Quærit etiam † Crotus hîc ſi teſtator tradit rem legatā legatario,an poſsit legatum iam traditum reuocari? In qua quæſtione refert opiniones contrarias nec determinat. In hac quęſtione vna fuit opinio Bald.in l.ij.column. ij. verſicu.Sed iuxta prædicta quæro.C.de iure dotium.vbi,quòd talis præſtatio legati in vita

gati in vita teſtatoris,habet tacitam relationem ad legatum,in quo mors teſtatoris requiritur: vnde potiùs videtur teſtator præuenire in præſtatione legati præcedentis,quàm interviuos donare. Idem tradit Baldus in l.j.colum.iij.poſt medium.C. ſi quis omiſſa cauſ.teſta.vbi quòd traditio rei legatæ facta in vita teſtatoris,aſſumit naturā donationis cauſa mortis, conſequenter quòd poteſt reuocari:per l.Lucius.la j.ff.de lega.ij. Idem in effectu voluit Baldus in l.filia legatorum.in princip.C.de lega. vbi legatum dotis factum filiæ ſi præſtatur in vita patris, non confertur.quia talis præſtatio venit ad executionem aut implementum legati,& ſumit naturam ipſius legati.Certè ſi diceretur data dos inter viuos nō ex cauſa legati,eſſet locus collationi ſi talis præſtatio in vita teſtatoris retinet naturam legati: ergo non fit irreuocabile. Altera fuit opinio Bartoli in l.legatum eſt.ff.de lega.ij.vbi Bartolus diſtinguit, quòd aut fit præſtatio legati in vita teſtatoris ex cauſa ipſius legati expreſsè, & tunc retineat naturā legati,& poſsit reuocari. l. cùm quis decedens. §.j.ff.de legat.iij.l.iij.in princip.ff. de liberatio. legata. Aut fit præſtatio legati in vita teſtatoris ſimpliciter non expreſſa cauſa,& tunc tranſit legatum in donationem inter viuos, nec poteſt reuocari;per gloſſ.in dict.l.legatum. dum allegat dictam l. Lucius.ff.de lega.ij.& iſtam doctrinam Bartol.ſequitur Iaſon in l.filiæ.colum.ij.poſt medium.C.de collationi.In quo tamen aduerte: quia Iaſon pro eadem opinione allegat Baldum in locis ſuprà allegatis, in quibus Baldus tenet totum contrarium, & ſic infidelis eſt Iaſon recitator,quod ipſum & alijs in locis nō vnquàm admittit. Addo quòd doctrinam Bartol.in dict.l.legatum.ff.de legat.ij.ſequitur Paul.de Caſtr.in conſil. 393. Subſtitutio.colum.j.in fin.libr.j. Et vbi traditur legatum in vita teſtatoris,licèt non tranſeat in donationem:quia expreſſa ſit cauſa legati, non requiritur aditio hæreditatis ad eius validitatem: cùm nullus ſit hæres qui reuocet. Iaſon in l.eam quam.colum. xj.verſicu.vltra Barto.adde ſextum caſum.C.de fideicommiſſ. & licèt hæres legitimus poſſet euincere: tamē aſſumit naturam donationis cauſa mortis, in qua aditio non requiritur: vt ibi per Iaſonem poſt Bald. in dict. l. j.C. ſi quis omiſſa cauſa teſta.

¶ Sed aduertendum circa iſtam doctrinam Bartol.dum diſtinguit,an traditio legati fiat ſimpliciter, aut expreſſa cauſa legati.nam videtur quod traditio ſimpliciter facta per ſe nihil operetur,niſi intelligatur facta ex cauſa legati præcedētis. Etenim traditio ſimplex & nuda à cauſa nihil operatur.l.nūquàm nu-

da.ff.de acqui.rerum domi.ergo niſi dicamus factā cenſeri traditionem ex cauſa legati, remanebit traditio nuda & nullius effectus:quia per eam non transfertur dominium, niſi procedat cauſa habilis ad transferendum: conſequenter reuocari poterit talis traditio.l.nunquam nuda.ff.de acquirend.rerum domin. Secundò conſidero contra Barto.quòd ſi velimus dicere traditionem rei legatæ ſimpliciter factam, in dubio cenſeri factam ex cauſa legati:ergo poterit præſtatio aut traditio reuocari.

¶ Sed ſubtilius videtur conſiderandum pro defenſione doctri. Bar. quòd vbi traditur res legata ex cauſa ipſius legati expreſsè, clarè videtur apparere de mente tradentis,quòd noluit recedere à cauſa legati,& ſic retinet traditio naturā legati.Sed vbi traditur res legata ſimpliciter: quia talis traditio repugnat naturæ legati,, quæ eſt vt mors teſtatoris expectetur,nō cenſetur facta ſecundum naturam ipſius legati,ſed potiùs animo donandi inter viuos. nam ſicut donatio cauſa mortis transfertur in donationem inter viuos propter pactum de non reuocando contrarium & repugnans ipſi donationi cauſa mortis.d.l. vbi ita donatur.ff.de donatio.cau.mor.Ita videtur,quòd propter factum traditionis legati in vita teſtatoris ſimpliciter factæ,& quod factum aperte repugnat naturæ legati,transferatur legatū in donationem inter viuos,cuius naturæ traditio illa cōuenit. Quia
168 † facto non minùs voluntas hominis declaratur,quàm verbis. l.de quibus.vbi Iaſ.in quarto not.ff.de legibus.l.fi.ff.de diuor.l. gerit.ff.de acqui.hæredi.l.Paulus reſpondet non tātum verbis. ff.rem ratam habe.l.reprehendenda.C. de inſti.& ſubſti.c.cùm ſuper.de offic.deleg.c.ex ore.de his quæ fiunt à maiori par.cap. Imo fortius eſt factum ad declarandum voluntatem,quàm verba.l.ſi tamen.§.ei qui.ff.de ædil.edict.c.dilecti.ij.de appel.facit tex.in l.ij.in fin.C.commu.de leg.vbi, quòd leges rebus impoſitæ ſunt,non verbis.Ideò filiatio fortiùs probatur ex facto & ex tractatu,quando quis tractatur vt filius,quàm ex verbali nominatione.Bal.in l.non ignorat.colum.j.C. qui accuſar.non poſ. Dec.in conſ.54.Itaque ex facto iſto traditionis rei legatæ,quod legati naturę minimè conuenit,non obſcurè arguitur voluntas teſtatoris, quòd voluerit rem legatam irreuocabiliter donare. Et hoc modo conſiderando non obſtat dicta l. nunquam nuda.quia procedit quādo nulla præcedit cauſa habilis ad transferendum dominium, vt ibi dicitur. ſed hîc ante traditionem præcedit cauſa legati habilis ad tranſlationem dominij mortuo teſtatore.Et vbi fit traditio in vita teſtatoris, præſumit lex

quod volue-

quòd voluerit teſtator transferre legatum in donationem, ex quo facit actum contrarium naturæ legati. Et iſta nota, quia ſubtiliſsima nec alibi ita declarata.

169 ¶ Præmiſſa doctri. Bartol. quòd vbi † teſtator ſimpliciter tradit rem legatam, tranſit legatum in donationem inter viuos, nec poteſt reuocari: limitatur vt non procedat, quando ex tali tranſitu teſtamentum fieret nullum: nam tunc traditio cenſetur facta ex cauſa ipſius legati, & retinet naturam eiuſdem legati: puta pater in teſtamento reliquit aliquid filię pro dotibus titulo inſtitutionis: deindè viuens filiam dotauit tradendo legatum in vita, ſi legatum dotis tranſeat in donationem inter viuos, filia reperitur præterita: quia inſtituta in ſola dote data inter viuos.gloſſ.in l.iij.§.ſed vtrum.ff.de minoribus.vbi gloſſ. quòd non ſufficit filiam habere dotem inter viuos, niſi fuerit in aliquo inſtituta: ergo vt teſtamentum ſuſtineatur dicendum eſt, quòd traditio dotis relictæ in teſtamento cenſeatur facta ex cauſa ipſius relicti, non etiam ex cauſa donationis. Ita declarat & limitat Paul. de Caſtr. in dicto conſilio trecenteſimononageſimotertio. Subſtitutio. columna ſecunda libro primo. Sed contrarium tenet idem Paul. de Caſtr. in conſilio octuageſimoſexto. Dubitatio. columna prima poſt medium verſicul. Secundò autem. dict. libro primo. Vbi, quòd viuente patre filia habet vt inter viuos, ſed patre mortuo ex titulo particularis inſtitutionis. Aſsignat rationem: quia aliâs ſequeretur abſurdũ, quòd liberalitas patris præuenientis ſolutionem aut præſtationem legati, patri ipſi noceret, ſi teſtamentum eius infirmaretur, non enim præuenit vt teſtamentum infirmaret, ſed vt celerius exequeretur: ideò hoc ipſi teſtatori prodeſſe debet. argument. l. ſed addes. §. ſi quis. ibi, ſed vt ſibi in cauſa conductionis proſpiceret. ff. locati. Secunda ratio aſsignatur per Paul. in dicto conſilio

170 octuageſimoſexto. Quia mortuo teſtatore † mutatur cauſa poſſeſsionis rei traditæ. nam viuo teſtatore poſsidebatur ex donatione inter viuos: quia ex titulo legati poſsideri non poterat. ſed mortuo teſtatore incepit poſsideri ex titulo inſtitutionis aut legati. argument. l. ſeruus alienus. §. qui fideicõmiſſariam. ff. de hæredibus inſtituendis. l. penultima. ff. de collatione bonorum. l. fundo. ff. ad legem Falcidiam. Tertiam rationem aſsignat Paul. quia licèt legatum aut inſtitutio mutet conditionem quando præſtatur in vita teſtatoris, quia tranſit in donationem: tamen fauore teſtamenti, vt illud ſuſtineatur, remanet titulus inſtitutionis. Sed iſtud, quod dicit Paul. vide-

tur impoſsibile, quòd donatio inter viuos tranſeat in legatum, cùm ſint diuerſæ & contrariæ naturæ. iuxta doctri. Bart. in d. l. vbi ita donatur. ff. de donatione cauſa mortis. Ex quibus rationibus Paul. de Caſtr. in d. conſil. 86. aperta reſultat contrarietas eiuſdem Pau. circa dicta per eum in d. conſil. 393. col. ij. libr. j. vbi declarat doctri. Bart. in d. l. legatum eſt. non procedere quando per tranſitum legati in donationem, inter viuos reſultaret nullitas teſtamenti. Et vult Pau. quòd tunc cenſeatur traditum legatum dotis ex cauſa legati & teſtamenti, non ex cauſa donationis inter viuos, & conſequenter, quòd tale legatum poſsit reuocari. Sed in d. conſil. 86. voluit, quòd durante vita teſtatoris cenſeatur filia habere legatum ſibi traditum ex donatione inter viuos, ſed mortuo patre mutetur cauſa poſsidendi, & incipiat habere ex titulo inſtitutionis, quod tamen videtur impoſsibile vt ſupra eſt dictum.

¶Secundò conſidero, quòd Paul. de Caſt. malè videtur loqui in
171 d. conſil. 393. dum dicit, † quòd filia inſtituta in ſola dote dicitur præterita: per glo. in d. l. iij. §. ſed vtrum. in fin. in ver. patrimonium. ff. de mino. nam illa glo. dicit totum contrariũ, quòd imò inſtitui poteſt filia in ſola dote, licèt ad cautelam conſulat, quòd fiat inſtitutio in alio aliquo modico: puta in duodecim imperialibus. Et quòd ſufficiat inſtitui filiam in ſola dote: tenet Alexan. in conſil. 177. col. iiij. poſt medium. lib. ij. Iaſ. in conſi. 25. in fin. lib. j. quod procedit licèt pater dotẽ non dederit, ſed alius contemplatione patris. Alexan. in conſil. 79. colum. penultim. circa medium. lib. v. Ideò videtur, quòd ſolida ſtet doctri. Bart. in dict. l. legatum eſt. de lega. ij. quòd ſi traditur dos legata filiæ ſimpliciter, quòd operetur traditio donationem, nec ob id dicatur filia præterita.

172 ¶Limitatur † ſecundò doctri. Barto. in d. l. legatum eſt. vt non procedat quatenùs tranſlatio tituli legati aut inſtitutionis in titulum donationis inter viuos, eſſet allatura damnum filiæ in dote inſtitutæ. nam licèt ſoluatur dos filiæ in vita patris, non tamen tollitur effectus tituli inſtitutionis ad commodum ipſius filiæ: puta pater inſtituit filiam in centum pro dotibus, filium autem vniuerſaliter inſtituit. filius repudiat, filia vult ſuccedere in totum per ius accreſcendi, iuxta l. j. §. ſi ex fundo. ff. de hæredibus inſtituendis. opponitur contra eam, quòd non poteſt: quia ex quo dos in qua fuit inſtituta fuit ſoluta in vita patris, illa inſtitutio conuerſa eſt in donationem inter viuos. Certè talis ſolutio facta in vita patris ad commodum ipſius filiæ, nõ debet retor-

bet retorqueri in eius odium, vt excludatur à iure accreſcendi. Ita pulchre declarat Pau.de Caſt.in d.conſi.86.Dubitatio.col.j. poſt medium lib.j.

173 ¶ Ex præmiſsis ita declaratis infertur † ad declarationem ſeu limitationem vnius regulæ iuris,quæ habet,quòd legatum aut donatio ſimpliciter facta,non cenſetur facta animo compenſandi cum debito voluntario præcedenti.l. creditorem.ff.de leg.ij. l.vnic.§.ſciendum.C.de rei vxo.actio.latè Doct.in authen.prætereà.C.vnde vir & vxor. Nam iſtud non procedit in teſtatore donante aut ſimpliciter tradente rem legatam : quia cenſetur tradidiſſe animo compēſandi cum ipſo legato:ideò mortuo teſtatore legatum amplius peti non poterit.de quo eſt tex. in d.l. Lucius la j.ff.de legat.ij.vbi Pau de Caſtr.colum.ij.in fi.Tradit Corn.in conſil.230.in prin.lib.iiij. Et ſi dicatur legatum præcedens,cùm ſit merè voluntarium,quare præſtatio rei legatæ dicitur facta animo compenſandi, & cur diuerſum in præſtatione rei legatæ,quàm in alio debito voluntario? Reſpondeo, quòd ratio diuerſitatis eſt: quia legatum ante eius executionem & ante mortem teſtatoris,non poteſt dici debitum, cùm poſsit reuocari. Ideò quando fit ſolutio aut præſtatio rei legatæ, illa videtur facta in executionē ipſius legati,nec tunc tractatur de compenſatione facienda,cùm nullum præcederet debitum in quod fieret compenſatio.

¶ Nouiſsimo loco tractat Crotus in hac rubr.quomodò diſcer-
174 natur legatum † à fideicommiſſo & econtrà. & licèt Crotus non dicat,iſta quæſtio videtur conuenire rubricæ potiùs quàm textui l.j.hoc eod.tit.vbi Paul.de Caſtr.& Doct. de ea tractant. nam in rubric.dicitur de leg.& fideicommiſ.j.ergo legata & fideicommiſſa videntur diuerſa ponderando copulam , &, cuius natura eſt vt ponatur inter diuerſa.gloſſ.in rubric.ff. de iuris & facti ignorant.quæ etiam diuerſitas arguitur ex diuerſitate nominum.l.ſi idem.C.de codicil.Paul.de Caſtr.in d.l.j.column.ij. poſt medium.fatetur, quòd iſta differentia ſeu diuerſitas nominum inter legata & fideicommiſſa videtur verbalis, quantum ad vſum & modum loquendi potiùs,quàm ſubſtantialis quoad effectum iuris: quia quoad effectum iuris nulla videtur inter ea differentia,cùm ſint inuicem exequata ad omnia,nec plus iuris eſt in vno quàm in altero:vt dicitur in d.l.j.& in l.ij.C.commu. de legat.& declarat Paul.in d.l.j.colum.ij.infrà eodem. Et tamen Paul.non obſtante iſta exæquatione declarat differētiam aut diuerſitatem verbalem iſtorum nominum legatorum & fi-

deicommiſſorum, vt legatum dicatur quando verba diriguntur ad legatarium aut honoratum: puta lego Titio fundum, vel volo, quòd Titius habeat fundum. fideicommiſſum autem dicitur quando verba diriguntur ad grauatum: puta, grauo hæredem, quòd det Titio fundum, vel volo, rogo, mando, opto, quòd hęres det Titio fundum. Alexan. autem in d.l.j.colum.iij.poſt medium dicit, quòd cognitio iſtius differentiæ nominum inter legata & fideicommiſſa, nõ dicitur verbalis: imò vtilis duplici reſpectu. Primò propter intelligentiam iurium antiquorum, in quibus fit mentio legatorum & fideicommiſſorum, antequàm illa inuicem eſſent adæquata. Secundò vtilis eſt cognitio iſtorum nominum propter ſtatuta in quibus fieret mentio de legatis vel fideicomiſsis, in quibus ſtatutis verba ſunt propriè & ſtrictè intelligenda. l.j.§.hæc verba.ff.de nego.geſt.l.j.§.ſi is qui nauem.ff.de exercitor.l.conſtitutionibus.ff.ad Municipal.Bartol. & Doct.in l.omnes populi.col.22.in quarta.q.ff. de iuſti.& iur. ¶ Sed aduertendum circa primam vtilitatem. Alex. quia oporteret habere ius antiquum ante factam adæquationem legatorum & fideicommiſſorum, quod ipſum non habemus niſi relatiuè ſeu per relationem Iuriſconſultorum quatenùs memoriam habent aut faciunt de tali iure antiquo. Similiter aduertendum circa ſecundam vtilitatem. quia Alex. præſupponit vnã conclu-

175 ſionem, † quòd ſtatutum loqués de legato non habeat locum in fideicommiſſo & econtrà, ſtatutum loquens in fideicommiſſo non habeat locum in legato. Sed contra iſtam concluſionem fortiter facit. Nam legata & fideicommiſſa æquiparantur per ius commune. dicta l.j.infrà eodem.& dicta l.ij.C.communia de legatis. ergo videtur, quòd ſtatutum loquens in vno ex æquiparatis trahatur ad alterum etiam in materia odioſa & correctoria. gloſſa in l. quod verò.ff. de legibus. & gloſſa in l. ſi quis ſeruo. in gloſſa finali.C. de furtis. vbi Bartolus & Doctores in l. ſecunda.ff. de legatis primo. Bartolus & Doctores in l. Marcellus. in principio.ff. ad Trebellianum. Idem Bartol.in authentica ſed cùm teſtator. columna ſecunda.C.ad legem Falcidiam.Iaſ.in l.tranſigere. columna quinta circa medium.C. de tranſactionibus. Quod ſine dubio videtur procedere, quando ſit æquiparatio plurium per viam regulæ ſeu generaliter aut vniuerſaliter, quò ad omnia vel ſaltem in caſu de quo agitur. nam tunc lex noua correctoria diſponens ſuper vno ex æquiparatis per legem antiquam cenſetur diſponere etiam ſuper alio. Secus ſi æquiparatio non fieret per

ret per viam regulæ & generaliter, ſed tantùm in aliqua materia: quia lex noua correctoria diſponens ſuper vno ex illis parificatis in alia materia non trahitur ad alterum.l.final iuncta authentica quas actiones.C. de ſacroſanct.eccleſ.Math eſil. in tractat.extenſio.colum.vj.Roman.in conſil.179. Ampliſsime Doctor.colum.iij.poſt medium,verſicul. Tertiò reſpondetur.Iaſon in l.ij.column.penultim. ff.de iureiurando. & in authent.nouiſsima.C.de inofficio.teſtam.ſed legata & fideicommiſſa æquiparantur per viam regulæ vniuerſaliter quò ad omnia.l.j. infrà eod. ergo videtur quòd ſtatutum loquens in vno procedat & in alio. Secundò hodie legata & fideicommiſſa ſunt facta ſynonima, & nomen vnius conuenit alteri. l. ij. C. communia de legat.ergo videtur quòd etiam in ſtatutis appellatione vnius veniet alterũ. Et ita in terminis ſtatuti dicit Paulus de Caſtro in dict.l.ij.colum.j.verſic.Tertiò & vltimò.Idem in materia renunciationis,vt ſi quis renunciet legato cenſeatur renunciare fideicommiſſo,& econtrà.Bald.in conſi.46.Verba inſtitutionis.ante finem,& in conſi.ſequ.47. etiam ante finem libr.ij.Ideò iſta vtilitas conſiderata per Alexand. non videtur de iure procedere. Proinde Crotus hîc tenet,quòd iure iſto digeſtorum non ſit aliqua differentia inter legata & fideicommiſſa,ſicut nec de iure codicis.dict.l.ij.C.commun. de lega. ob id quòd ex illis verbis, ex quibus inducitur fideicommiſſum, inducitur & legatum per text.in l.generali. §.j.ff. de vſufruct. legat. vbi textus appellat legatum quod relictum fuit per ver-
176 bum volo. Et tamen † verbum volo,eſt aptum ad fideicommiſſum,ſicut verbum rogo.§.fin.inſtit.de ſingulis rebus per fideicom.relict.addo textum in l.& eo modo. infrà eodem. Ad idem allegat Crotus text.in l.vxorem. §.j.ff. de vſufruct. legat. Vbi teſtator reliquerat domum cum orto applicito libertis omnibus per verbum volo. Et tamen textus illud relictum legatum appellat. Et ſi dicatur in dictis iuribus legatum accipi-
177 tur pro fideicommiſſo. Quia † legati appellatione fideicommiſſum continetur.l.& fideicommiſſum.ff.de lega.iij. reſpondet Crotus quòd illud procedit capiendo verbum legatum in genenere. ſed capiendo in ſpecie aliud eſt legatum,aliud fideicommiſſum.l. ſi idem. C. de codicillis. ſed verba in dubio debent intelligi in ſpecie. Barto. in l. hoc legatum.ff.de legat.iij. per illum textum. Tradit idem Bartol.in l.j.in fin.princip.ff.de edendo.Curt.Senior in conſil.40.colum.vj.in fin. ſed conſidera cõtra Crotum.nam ſi verbum volo,importat fideicommiſ-

ſum de ſui natura,d.l.& eo modo.ff.de legat.j. §.fina. inſtitut. de ſingulis rebus per fideicommiſ.relict. & in dict. l.vxorem.§. j.ff.de legat.iij.& in dict. l.generali.§.j.ff.de vſufruct.legat. nominatur legatum,quod relictum eſt per verbum volo: ergo neceſſariò oportet dicere,quòd legatū capiatur in genere,ex quo
178 prolatum in ſpecie importat fideicommiſſum.Et quòd† verbum volo propriè & in ſpecie importet fideicommiſſum,arguitur.Quia iſtud verbum eſt explicatiuum voluntatis & deſiderij.vt ſi dicas,volo hāc rem,deſidero hanc rem.ſed verba ſignificatiua deſiderij teſtatoris ſignificant & important fideicommiſſum.l.etiam hoc modo.& l.& eo modo.ff.de lega.j.
¶Secundò quòd verba de ſui natura importantia fideicommiſſum inducant etiam legatum,adducit Crotus text.in dict. l.generali.in princip.ff.de vſufruct.legat. Vbi ex verbis ibi relatis ideò non inducitur legatum proprietatis, quia relata erant ad honoratum:ergo ſi relata fuiſſent ad hæredem,vult textus ꝙ
179 legata diceretur proprietas.Et tamen teſtator ibi vſus † fuerat verbo puto,apto ad fideicommiſſum.d.l. etiam hoc modo. de lega.j.vbi loquitur textus in verbo credo,quod idem ſonat.Sed ad illum text.reſpondeo dupliciter. Primò quòd vtitur verbo legata,negatiuè:quia verba relata erant ad honoratum,qui prętendebat legatū deberi,& legatū eſſe, cùm eſſent verba directa ad eum.Et dicit text. legatam proprietatē non eſſe, licet verba ad eum relata ſint:quia ſunt verba blāda aut adulatoria. ſed ex hoc non ſequitur,ꝙ ſi verba relata eſſent ad hęredem, & diſponerent,ꝙ illa diſpoſitio eſſet legatum. Secūdò reſpondeo,ꝙ ibi verbum legata, neceſſariò capitur tanquā genus pro relicta,ex quo legatū propriè& ſtrictè,importari nō poteſt per illa verba.
¶Tertiò quòd non ſit differentia inter legata & fideicommiſſa circa modum deducendi,& circa verba quibus quid relinquitur,ſed quòd verba apta ad fideicommiſſum adaptentur ad legatum & econtrà,adducit Crotus textum in dict.l.& fideicommiſſum.ff.de legat.iij. vbi quòd legati appellatione fideicommiſſum continetur. ergo verba legati conueniunt fideicommiſſo,ſicut & verba fideicommiſſi conueniunt legato:vt ſuprà dictum eſt.Sed reſpondetur ad illum textum prout proximè reſponſum eſt ſecundū ipſum Crot.quòd ibi legatum conſideratur in genere non in ſpecie,prout diſcernitur à fideicommiſſo.
¶Quartò, quòd nulla ſit differentia inter legata & fideicommiſſa non ſolùm quoad effectum iuris, ſed etiam nec in ipſo deducendi modo,arguit Crotus. quia ſi aliqua foret differentia,Iuriſ-

tia, Iuriſconſultus in l.j.infrà eod. dum æquiparat inuicem legata & fideicommiſſa, non ita ſimpliciter & abſolutè adęquaſſet: ſed vſus eſſet dictione ferè, vt fecit Imperator inſtitu. de donatio. §. j. dum dicit, quòd donationes cauſa mortis legatis ferè connumerantur, propter aliquas inter ea differentias. Sed reſpondeo ad iſtud argumentum, quod Iuriſconſultus ſimpliciter adæquauit legata & fideicommiſſa quoad effectum iuris poſtquàm ſunt in eſſe deducta nō in modo deducendi ad eſſe:
180 quia † differentia circa modum deducendi in eſſe non videtur conſiderabilis, poſtquàm effectualiter non differunt. nam de modo non curamus dummodò habeamus effectum. l. iij. C. de inſtituti. & ſubſtit. ſub condit. fact. Et ea quæ conueniunt in effectu, dicuntur ſimpliciter conuenire. l. ex ea. §. inſulam. ff. de verb. oblig. l. Deo nobis. C. de epiſcop. & cleric. quæ iura ad hoc citat Iaco. Butri. inter conſil. Freder. de Senis in conſi. 176. Titius. column. final. Et ſic verum ſemper eſt, quòd per omnia adæquata ſunt legata fideicommiſſis, ex quo conueniunt in effectu, licèt circa modum videantur differre. Addo textum meliorem in §. fina. inſtitu. de iure perſona. vbi, quòd in ſeruorum conditione nulla eſt differentia: & tamen gloſſ. ibi enumerat multas differentias, & reſpondet gloſſ. quòd illæ differentiæ non habentur in conſideratione, ex quo omnes ſunt ſerui, nec vnus in ſubſtantia eſt plus ſeruus quàm alter, licèt ſit differentia quoad actus & accidentia: quia aliqui habeant militiam alii qui non, aliqui ſint nouicij alij veterani, alij ordinarij aliqui vicarij. Idem tradit gloſ. in l. final. §. quotiens. ff. de publica. Iaſon in l. iij. §. ex contrario. colum. ij. ff. de acquiren. poſſeſs. Et ſic ea quæ conueniunt in ſubſtantia & in effectu, ſimpliciter dicuntur conuenire, licèt differant in accidentibus aut in modo. Eodem modo non ideò minùs dicentur legata & fideicommiſſa adæquata inter ſe quoad effectum iuris, licèt differant in modo deducendi in eſſe. Nec obſtat textus in dict. §. j. inſtit. de dona. Vbi Imperator vtitur dictione ferè, propter aliquas differentias inter donationem cauſa mortis & legata: quia illæ differentiæ conſiſtunt circa ſubſtantiā & effectū, nedum circa modum deducendi in eſſe, aut circa accidētia: vt habetur in l. ij. infr. eo.

¶ Quintò, quòd non ſit differentia inter legata & fideicommiſſa etiam circa verba quibus in eſſe deducuntur, adducit Crotus text. in l. ſæpè. ff. de legat. iij. vbi, quod reſtituitur fideicommiſſario, appellatur legatum. ſed ille textus nihil facit: quia loquitur text. quando legatarius erat grauatus reſtituere fidei-

commiſſario. & ſic appellatur legatum reſpectu legatarii graua ti. & quòd loquatur in legatario grauato, probatur: quia loqui tur textus de augmento accedente rei legatæ per alluuionem ante diem reſtitutionis fideicommiſſi. nam ſi loqueretur in legato alicui purè relicto ab hærede, fruſtrà quæreretur an illa ac ceſsio debeatur legatario ex quo ſtatim debetur à morte teſtatoris & adita hæreditate. Prætereà ex quo textus loquitur de le gato reſtituendo fideicommiſſario, in neceſſarium antecedens oportet præſupponere, quòd legatarius eſſet grauatus ad reſtitutionem legati. & hoc modo intelligendo prout intelligi neceſſe eſt, ille textus retorquetur contra Crotum.

¶ Sextò Crot. adducit tex. in l. fideicommiſſa. §. ſi quis decem. ff. de legat. iij. vbi textus relicta per fideicommiſſum legata appellat. ſed certè nō obſcurè apparet in illo textu, quòd verbum legata, capitur in genere pro relictis. patet quia in ſpecie loquendo ſemper vſus fuerit Iuriſcōſultus verbo fideicōmiſſum. ¶ Præterea aliud videtur, quòd fideicommiſſum legatum poſſit appellari, aliud an inducatur in eſſe per illa verba quibus legatum deducitur. nam legatum dicitur donatio cauſa mortis: & tamen circa deductionem in eſſe aliter vnum inducitur & aliter aliud.

181 ¶ Tertiò † reſpondeo, quòd differētia inter legata & fideicom miſſa fuit ſublata etiam quò ad nomen: ideò hodie dicuntur ſinonima: ſecundum Paul. de Caſtr. hic, & ſic nomen vnius eſt attributum alteri viciſsim & mutuo, & ſic iſto reſpectu dici po teſt, quòd ſint adæquata, etiā circa modum deducendi in eſſe effectualiter: tamen non reſtat quin verbaliter aut nominaliter diuerſa ſit deductio in eſſe. Ideò dicit Paulus quòd iſta diffe rentia videtur potiùs verbalis. Pro dicto Pau. de Caſtr. quòd legatum & fideicommiſſum dicantur ſinonima: adduco Bald. in conſi. 46. Verba inſtitutionis. ante finem, & in conſi. ſequen. etiam ante finem, libr. j. vbi propterea quòd renunciatio facta de hereditate exceptis legatis, includit fideicōmiſſum, vt etiam fideicōmiſſum cenſeatur reſeruatum. & ſimiliter renūcians legato dicitur renunciare fideicōmiſſo, ſi aliter de mēte nō con ſtet. quia iſta dicūtur ſinonima. Ex quibus vides ꝙ Crot. totus in hoc fuit vt oſtenderet hāc differentiā legatorū & fideicōmiſ ſorum circa modū deducendi in eſſe omninò inutilē fore, & ꝙ nulla omninò ſit differētia inter ea etiam quò ad modū dedu cendi. & hoc fecit Crotus videns varietates Doctor. circa iſtam differentiam quò ad modum deducendi in eſſe, ſed vides confutata

futata Croti argumenta. Præterea ſi idem eſſet modus deducendi in eſſe in vtriſque,quare Iuriſconſulti in locis tam multis dicerent relinquit,per fideicommiſſum,vel legauit:nam iſta diuerſitas verborum arguit quòd non ſint eadem. dict.l. ſi idem C.de codicillis.

182 ¶Sed dicet aliquis † quorſum attinet tractare an differant legata & fideicommiſſa quò ad modum deducendi in eſſe ſi vbi ſunt in eſſe deducta nihil differunt,ſed per omnia adæquantur in tantùm quòd virtute talis adæquationis ſtatutum aut lex noua loquens in vno locum haberet & in altero:vt ſuprà eſt dictum.Dico quòd vtilitas conſiderari poteſt circa inueſtigationem eiuſmodi,ſi ſtatutum loqueretur de legatis aut fideicommiſsis taxatiuè: puta de legatis tantùm vel de fideicommiſsis tantùm:quia tunc ſtatutum loquẽs in vno ex æquiparatis non traheretur ad alterum.Bald.poſt Gulielm.de Cune.& Cynum in authen.quas actiones.colum.ij.C.de ſacroſanct.eccle. ſequitur Alexand.in conſil.171.colum.ij. circa med.libr.vij. Sed iſta vtilitas videtur periculoſa & contra textum in authen. in ſucceſsione.in verb.ſola.iuncta glo.ibi C.de ſuis & legiti. vbi adoptiui includuntur non obſtante taxatiua . quia æquiparantur naturalibus. niſi dicas quòd illa taxatiua non ponitur ad excluſionem aliquorum, imò ad incluſionem,vt includat etiam fœminas & emancipatos.Ideò non debet operari contrarium effectum excluſionis.l.ea lege.ff.locati.

¶Secunda etiam vtilitas poſita per dictum Alex. videtur conſiderabilis.Nam quando fit mentio de iure antiquo diſponente ſuper legatis:non poſſet haberi notitia ipſius iuris antiqui relati,niſi ſciatur in quo differant legata à fideicommiſsis circa modum deducendi in eſſe.

183 ¶Itaque videndum eſt † quando dicatur legari & quando fideicommitti.in hac difficultate tres feruntur opiniones. vna Imol.quam reprobat Alex.tanquàm de re clara. altera Pau.de Caſtr.quòd legatum dicitur quando verba diriguntur ad legatarium aut honoratum:puta Titio lego fundum,vel volo quòd Titius habeat fundum. fideicommiſſum autem dicitur quando verba diriguntur ad grauatum:puta grauo heredem ad dandum Titio fundum, vel volo quòd hæres det Titio fundum. pro Paul.opinione Alexan.allegat text.in.§.pen.& fin.inſtitu. de ſingu.rebus per fideicomm.relict.& inſtit. de fideicom. hæredit.in princ.Sed contra Pau.de Caſtr.arguit Alex.in dict.l.j. col.iij.infrà eo.Primò de regula illa generali,quòd nõ attendi-

tur ad quem verba referantur,ſed ad quem dirigatur effectus. l.miles ad ſororem. in prin.& l. cùm pater.§. donationis.ff. de leg.ij.Ideò conſiderato effectu, qui dirigitur ad commodum honorati,videretur quòd ſemper dicatur legatum non fideicõ miſſum.Sed ad iſtud argumẽtum reſpondetur, quòd procedit reſpectu ipſius effectus ,ideſt,vt ſciatur cui acquiratur commo dum ſeu ad quem pertineat effectus diſpoſitionis, ſed non reſpectu denominationis actus, quæ denominatio fit à proprie tate verborum quando effectus non repugnat verbis, vt ſupra dixi nu.109.facit text.in l.non aliter.ff.de leg.iij.Secundo con tra Pau.de Caſt.adducit Alex.tex.in l.Titia cũ teſtamento.§.j. ff.de legat.ij.vbi verba non precaria dirigũtur ad honoratum, & tamen dicitur fideicommiſſum.Nã ibi teſtator voluit quòd filius & filia hæredes ſcripti acciperent à ſeipſis certa prædia cũ ſuis impoſitionibus, quod verbum impoſitionibus declaratur in l.ij.§.j.ff.de fundo iſtructr. deciditur quòd vtrique competit integrum prædium relictum,nec tenetur fideicõmiſſarius ſoluere partem pretij cohæredi,& ſic tex. appellat fideicommiſ ſarium honoratum,ad quem verba directa fuerũt. Stringo fortius illum tex.vltra Alex.nam ibi data erat facultas honorato capiendi relictum propria authoritate,ob id non poterat dici grauatus cohæres de aliquid præſtando , & tamen honoratus fideicommiſſarius nuncupatur.Sed reſpondeo ad illum text. quòd ibi teſtator vſus fuit verbo volo,quod fideicommiſſo aptius conuenit,vt ſupra dictum eſt per l. & eo modo.ff. de leg. j.§.fi.inſti.de ſingular.reb.per fideico m.relict.deò inſpecta na tura ipſius verbi non perſona ad quam refertur,fideicõmiſſum appellatur.pro hoc quod ſcribit Deci.in l. quotiens idem ſer-
184 mo.col.j. ff.de reg.iuris.vbi† quòd verba debent intelligi potiùs ſecundum naturam actus,quam ſecũdum qualitatem perſonæ facientis.& dicit hoc colligi ex dictis Ant.de Butr. in ca. ſi pro debilitate.vbi Barba.colum.iiij.de offic. deleg. ſimiliter denominatio actus fit ſecundum naturam ipſius actus. quia cui conuenit natura actus, conuenit & eius ſpecies. Ideò quia de natura emptionis eſt,quòd perfectò contractu periculum rei tranſeat ad emptorem,ſi fiat pactum quòd periculum pertineat ad accipientem,dicitur contractus emptionis habita denominatiõe à natura ipſius actus. Bal. in l.cũ dotem. per illum tex.C.de iure dotium.Socin.autem hîc dicit ſe dupliciter reſpondere ad illum text.& tamen vnicam tantùm reſponſionem videtur dare,quòd in dict.l.Titia cum teſtamento.§.j. fideicom-

deicommiſſum capiatur largo modo pro legato.l.& legatum. ff.de legatis iij.qui textus non videtur facere.nam dicit, quòd appellatione legati cōtinetur fideicommiſſum & donatio cauſa mortis.ratio:quia ſignificatio verbi lego,valdè eſt generalis. l.verbis legis.ff.de verborum ſignificatio.ſed non dicit ille textus, quòd appellatione fideicommiſsi veniat legatum propriè nec impropriè aut largè. Secūdam autem ſolutionem ad illum textum ponit Socinus in fin.rubric.de qua infrà dico. numer. 159.verſicu.Ideò alio modo.vbi illum impugno.

¶ Tertiò contra Paul. de Caſtr.arguit Alexand.dicendo,quòd iura æquiuocè vtuntur iſtis verbis legata & fideicommiſſa: vt in dict.l.Titia cum teſta.§.j.ff.de lega.ij.l.ſi cui legetur.§.fina. cum gloſſ.infrà eodem.l.& fideicommiſſum.ff.de legat. iij.ſed certè idem dixit ipſe Paulus dum voluit ſublatā eſſe differentiam legatorum & fideicommiſſorum etiam quò ad nomina & quòd ſinonima facta ſunt per adæquationem, ob id quòd iſta differētia videtur verbalis.ſed vt dixi ſuprà licèt vnum contineatur ſub altero,non reſtat quominùs ſint diuerſa nomina, & quominùs differant verbaliter. nam quòd vnum contineatur ſub altero,nō eſt ex proprietate verbi,ſed propter adæquationem factam.

¶ Quartò loco Alexander in hac verbali differentia inter legata & fideicommiſſa tandem amplectitur opinionem Pauli de Caſtr.quòd dicantur legata quando diriguntur verba ad honoratum, fideicommiſſa autem quādo dirigūtur verba ad grauatum.& pro opinione Pauli adducit Alexand.text.in §.pen. & fina.inſtitu.de ſingu.reb.per fideicommiſſ.relic.vbi fit differentia an verba donationis libertatis referantur ad ſeruum vel ad hæredem.quia ſi ſeruo immediatè libertas relinquitur, ita quòd ab alio manumitti eum non rogat, illam conſequitur à ſeipſo,nec efficitur libertus hæredis: ſecùs ſi referatur datio libertatis ad hæredem.quia tunc competit libertas per fideicommiſſum,& efficitur ſeruus libertus hæredis, & ſic vult ille textus,quòd tunc dicatur fideicommiſſaria libertas,quando alius rogatur manumittere:, vbi autē alius nō rogatur,manumittere non dicatur fideicōmiſſaria libertas, ſed legata aut directa.

¶ Sed aduerte circa illum textum: quia non videtur probare quòd ex ſola relatione aut directione verborum arguatur diuerſitas inter legatum & fideicommiſſum,ſed conſiderato effectu.quia ſi honoratus conſequitur relictum de manu alterius, erit fideicommiſſum:ſi verò à ſeipſo,erit legatum.& tamen le-

gatum regulariter capitur de manu hæredis.dict.l. Titia cum teſtamento.§.j.ff.de lega.ij.l.nó dubium.C.de lega. Ergo ſem per legatum dicetur fideicommiſſum, licèt dirigátur verba ad legatarium ex quo ab hærede præſtandum eſt.§.j.inſtitu.de le ga.Præterea quid refert dirigátur verba ad legatarium aut ad grauatum,ſi ſemper capiendum ſit legatum de manu hæredis? Vel aliter reſpondeo ad illum textum,quòd loquitur in legato libertatis,quod etiam hodie differt à fideicommiſſo libertatis: vt infrà videbimus, propter ius patronatus. ſed in alijs caſibus in quibus ceſſat differentia inter legata & fideicommiſſa, non videtur attendendũ ad quę verba referátur. & ſic iſta differentia conſiderata per Alex.videtur particularis quòad vnum effe ctum, vt ſciatur an legatarius poſsit capere rē legatã ſine facto hæredis,ſed vbi factũ hæredis neceſſarium ſit, quomodò tunc dignoſcatur legatum à fideicommiſſo,hoc opus hic labor eſt.

¶Secundò pro opinione Paul.de Caſtr.adducit Alexan. quòd
185 in ſimili dicitur ad ſciendum an verba † ſubſtitutionis dicantur directa vel obliqua. nam inſpicitur perſona ad quam referuntur.quia ſi referũtur ad honoratũ, vt poſsit capere à ſeipſo non de manu alterius,dicũtur directa: ſi autē referátur ad grauatum, de cuius manu oporteat accipere, dicuntur obliqua.l. eam quam.cum gloſſ.in verb.directis.C. de fideicommiſ.Bart. poſt gloſſ.in l.ij.in princip.C.commu.de lega.plenè idem Bartolus in l.centurio.in vltima quæſtio.ff.de vulga.addo Bartol. in dict.l.Titia cum teſtaméto.§.Lucius.ff.de lega.ij.bonus tex tus in dict.§.penult.inſtitu.de ſingul.reb.per fideicommiſſ.relict.Sed iſtud fundamentum Alexan.non placet.quia vt ſuprà dictum eſt,ſequeretur,quòd vbi legatum præſtãdum eſt ab hæ rede,legatum dici non poſſet, ſed tantùm fideicommiſſum. & tamen legati natura eſt,quòd præſtetur ab hærede: vt patet ex eius diffinitione dict.§.j.inſtitu.de lega.ij. ſequeretur quòd vbi diriguntur verba ad legatarium, capi poſſet legatum propria authoritate & à ſeipſo:quia aliâs iſta directio verborum ad legatarium nihil operatur:vt ſuprà proximè dictum eſt.

¶Ex præmiſsis vides opinionem Paul.de Caſtr. comprobatam per Alexand.in tuto non eſſe.Eandem Paul. opinionem reprobat Cumanus per textum in l.ſi ita ſcriptum fuerit.in princip. ff.de manumiſſ. teſtament. vbi verba diriguntur ad hæredem. & grauatur hæres de præſtando relictum,& tamen appellatur legatum.idem probatur in l.damnas.in princip.ff.de vſufruct. lega.ſed ad iſta iura Cuma.poteſt reſponderi quòd ſignificatio

legati eſt

legati eſt latiſsima comprehēdens etiam inſtitutiones nedum fideicommiſſa.l.verbis legis.ff.de verborum ſignificatio.nimirum ſi quod fideicommiſſum eſt,legatū appellatur. quia in legato vtique fideicommiſſum continetur,capiendo verbum lego,in genere & in lata ſignificatione.Ad idem contra Paulum adducit Socin. text.in §.j.inſtitu.de legat. vbi referuntur quatuor modi legandi, quibus antiquitas vtebatur: & tamen in duobus modis verba diriguntur ad hæredē videlicet,per damnationem & ſinēdi modum.ſed ad iſtud quod dicitur deſinendi modo reſpondeo,quòd verba non ſonant in grauamē heredis vt det. imò potiùs referuntur ad honoratum vt ipſe percipiat,ad hæredem autem dirigitur ſermo in eo quod tacitè inerat vt permittat aut legatarium patiatur rem legatam habere, aut eam percipere,& ſic potiùs dari videtur poteſtas legatario capiendi legatum propria authoritate prohibendo hæredi ne idipſum impediat,magis autem vrget textus,dum appellat legatum quod fit per damnationem, ſed poteſt dici quod dicatur legatum ſecundum latam eius ſignificationem. de qua in dict.l. verbis legis.ff. de verborum ſignificatione. ſicut etiam largè videtur capi in dict.l.damnas.ff.de vſufruct.leg.Sed contra doctrinam & diſtinctionem Paul.de Caſtr.videtur gloſſ.in l.ij.in principi.in gloſſ.j.C.commu. de legat. vbi gloſſ. vult totum cōtrarium, † quòd verba directa legati dicuntur quæ referuntur ad hæredem grauatum:obliqua autem aut non directa quæ referuntur ad honoratum. per l. miles ad ſororem. in principio.& l.cùm pater.§.donationis.ff. de legat. ij. vbi dicitur fideicommiſſum.quia verba non ſunt directa ad hæredem: cùm hæres inſtitutus non eſſet.Paulus tamen de Caſtr. in dict. l.ij.in princip.intelligit gloſſ. quod verba directa dicuntur relata ad granatū.quando ſunt præceptiua vt iubeo,ſed nimium reſtringitur gloſſ.

186

¶Ex præmiſsis infertur opinio Paul.de Caſtr. vndique impugnari.Ideò ſecunda fuit opinio Cuma.circa differentiam legatorum & fideicommiſſorum. nam Cumanus tradit aliam doctrinam dicens,quòd aut verba relata ad hæredem ſunt deprecatiua,& erit fideicommiſſum: aut ſunt præceptiua vel impera tiua,vt mando & iubeo,& erit legatū.vbi verò referuntur verba ad honoratum,dicatur legatum, ſiue verba ſint præceptiua ſiue deprecatiua.ex quo fidei hæredis nihil committitur. quæ
187 doctrina † videtur probari in l.etiam hoc modo.& in l.& hoc modo.infrà eod.& in §.fina.inſtitu.de ſing.reb.per fideicom-

miſ.relict.in quibus legibus ponũtur verba inductiua fideicom miſsi,quæ ipſa omnia ſunt deprecatiua cupio,opto,exigo, deſidero,volo,credo,ſcio. Probatur etiam in l.ij. in verſic. iubeo. iuncta gloſſ.C.commu.de leg.in l.damnas eſto.in principio.ff. de vſufruct.lega.inſtitu.de lega.§.j.in verbo ſinendi modo.vbi inter modos legandi ponitur modus præceptiuus relatus ad hæredem grauatum. Idem probatur in §. ſed & tale. inſtituta eodem titu.& inſtitu.de fideicommiſſ.hæredit.in princip. vbi, quòd fideicommiſſa committebantur fidei hæredis,nec teſtator præcipiebat:ergo quando teſtator præcipiebat non erat fideicommiſſum ſed legatum.quæ iura ad hoc citat Socin. hic. ¶ Sed contra Cumanum tenet Alexan.in dict.l.j.infrà eodem.
188 vbi contra Cumanum adducit † textum cum gloſſ. in l. peto. in princip.ff.de lega.ij.& in §.fina.inſtitu.de ſingu. reb. per fideicommiſſ.relict. vbi verbum peto, inducit fideicommiſſum: & tamen verbũ peto, dicitur præceptiuum aut imperatiuum: ſecundum gloſſ.magnam in dict.l. peto.in princip.Sed Socin. hic dicit,quòd imò verbũ peto,dicitur deprecatiuum: per textum in dict.§.final.inſtitu.de ſingul.reb.per fideicom miſſ. relict.vbi,quòd fideicommiſſum inducitur ex illis verbis peto,volo,rogo,&c:& quòd tantùm ſignificat vnũ ex illis verbis,quantùm omnia ſimul congeſta.Sed verb.rogo,opto,dicitur deprecatiuum:ergo etiam verbum peto.Sed iſta inductio Socin.non videtur obſtare. quia non ſequitur tantùm ſignificant ſingula illa verba quantùm omnia ſimul collecta:ergo verbum peto,dicitur deprecatiuum:quia verum eſt,quòd ſingula illa verba per ſe poſſunt ſignificare aut importare fideicommiſſum:& tamen non omnia ſint deprecatiua: & ſi verba deprecatiua poſſunt importare fideicommiſſum:à fortiori videtur quòd idem præſtare aut efficere poſsint verba præceptiua, & ſic bene fateor, quòd ſingula illa verba ſunt eiuſdem potẽtiæ quò ad effectum fideicommiſsi:ſed per hoc non infertur, quòd omnia ſint deprecatiua.Nam ſenſus illius textus videtur,quòd licèt geminatio verborum ſoleat operari. l.baliſta. ff. ad Trebellianum.tamen iſtud non procedit quando inculcantur aut geminantur verba ad eundem ſenſum. quia textus in hoc addendus videtur ad gloſſ. & doctor.in l.certi condictio.in princip. ff.ſi cert. petatur.dum meminit de inculcatione verborum. Rurſus contra iſtam reſponſionem Socin. adduco textum in dict. l. ij. C. commu.de lega.vbi textus promiſcuè ponit verba præceptiua & deprecatiua dicendo ex eis induci legatum vel fideicommiſſum:ergo

miſſum: ergo videtur velle, quòd etiam ex verbis præceptiuis relatis ad hæredem inducatur fideicommiſſum. Prætereà Socinus in ſua reſponſione ſolùm impugnat gloſſ. in dict. l. peto. quòd imò verbum peto, non ſit præceptiuum, & tamen non reſpondet Socinus ad l. generali. in princip. ff. de vſufruct. lega. per quam legem mota fuit gloſſ. ad dicendum, quòd verbum peto, ſit præceptiuum. quia ſi deprecatiuum, ex eo non videtur induci fideicommiſſum quando refertur ad honoratum: vt dicta l. generali. Ideò alio modo reſpondet Socinus ad dictam l. peto. quòd licèt verba ibi videantur relata ad honoratum quò ad ſuperficiem. Tamen virtualiter & effectualiter dicuntur directa ad grauatum, & virtualiter important, quòd centum aurei relicti petantur ab hærede. nimirùm ſi inducitur fideicommiſſum. Sed iſta reſponſio Socin. ad illum textum nihil facit. quia ea attenta ſequeretur, quòd ſemper eſſet fideicommiſſum non legatum. quia verba grauaminis virtualiter & effectualiter ſemper referuntur ad hæredem, qui ipſe cenſetur grauatus. dicta l. ſi ſeruus legatus. §. qui margaritam. infrà eod. & ſic contra doctrinam Cuman. videtur obſtare text. dict. l. peto. allegatus per Alexand. Proindè vltra Socin. dico quòd imò verbum peto, dicitur deprecatiuū. nam hoc apparet etiam ex ipſo communi vſu loquendi. nam etiam inferior à principe quid petit cui tamen præcipere non poteſt. Similiter actor petit in iudicio, qui tamen iudicibus non imperare poteſt. & dictum illud euangelij, Petite, & dabitur vobis. petite, id eſt, rogate. nec obſtat text. in dict. l. generali. quia ibi non erant verba deprecatiua, ſed blanda aut adulatoria, ex quibus non inducitur fideicommiſſum, quando diriguntur ad honoratum.

¶ Secundò contra Cumanum adducit Alexand. text. in dict. l. Titia cum teſtamento. §. j. ff. de lega. ij. vbi verba erant diſpoſitiua non precaria, &, quod ampliùs eſt, relata ad honoratum: & tamen inducitur fideicommiſſum. Ad illum textum reſpondet Socinus hîc duobus modis. Primò quòd fideicommiſſum capitur ibi largè & impropriè: quia propriè dicitur legatū. ſed quia à proprietate verborum in dubio non eſt recedendum: ideò Socinus dat alteram ſolutionem, quòd ibi verba in effectu dicuntur directa ad grauatum. quia teſtator voluit, quòd filia inſtituta acciperet legatum à ſeipſa: ſed ipſa erat hæres: ergo quòd acciperet ab hærede, & ſic per viam obliquam. Non poſſum non admodùm mirari quomodò potuerit tantus vir dicere contra verba text. expreſſa. ſi enim voluit teſtator, quòd acci-

peret filia legatum à ſeipſa:ergo non ab alio, & via obliqua,ſed directa. Nec obſtat, quòd ipſa filia erat hæres: quia dico,quòd erat hæres pro parte tantùm, & pro illa legatum non valet.Sed quæſtio eſt reſpectu portionis cohæredis in qua filia hæres non dicitur ſed merè legataria reſpectu fundi legati pro parte cohæredis,& tamen accipit filia legatum à ſeipſa non de manu cohæredis etiam pro parte ipſius cohæredis,& tamen illud dicitur fideicommiſſum. Præterea Soci.facit iſtam conſequentiam filia poteſt fideicōmiſſum accipere à ſeipſa: ergo grauatur dare ſibi ipſi.& in effectu verba referuntur ad hæredem grauatum. nam iſtud eſt impoſsibile,quòd hæres cenſeatur grauatus, aut quòd grauari poſsit erga ſeipſum:quia hoc modo idem eſſet creditor & debitor ſui ipſius contra l. Vranius.ff.de fideiuſ. Ideò text.in d.l. Titia.§.j.fortiter vrgere videtur contra Cuma.dum voluit, quòd vbi verba diriguntur ad honoratũ, nunquàm dicatur fideicōmiſſum,licèt verba precaria ſint,ex quo fidei hęredis nihil committitur.& ſic, quòd vbi verba diriguntur ad honoratum, nulla differentia ſit an verba ſint præceptiua vel deprecatiua, ſed differentia inter verba præceptiua & deprecatiua fiat quotiens diriguntur verba ad grauatum.quam etiam Cuma.doctr. ſequitur Ripa hîc,col.fi.& Iaſ.in l.j.col.ij.infrà eod.

¶Quid tenendum aut dicendum in hoc ſubtili & difficili articulo.puto conſiderandos tres caſus. Primus caſus eſt,quando verba deprecatiua referuntur ad grauatum & ſine dubio dicatur fideicommiſſum:quia hæredi non præcipitur quoad verba, vt aliquid det, ſed rogatur.& ſic fidei eius committitur. & iſte caſus poſitus videtur extra omnem dubitationem.

¶Secundus caſus eſt quando verba deprecatiua diriguntur ad honoratum & iſto caſu ſecundùm Cuma.Soci.& Ripam videtur legatum non fideicommiſſum:quia fidei hæredis nihil committitur. Sed mihi videtur,quòd ſit fideicommiſſum:quia licèt expreſsè teſtator non committat fidei hæredis: vt relictum pręſtet honorato,tacitè tamen & virtualiter committit.& ſicut relictum ſit honorato deprecatiuis verbis, ita verbis deprecatiuis cenſeatur commiſſum hæredi legatum,vt præſtet,ne ſubaudiatur tacitum grauamen potentius expreſſo relicto, quod hæres cenſeatur iuſſus præſtare.l.cùm quid.ff.ſi certum petatur.l.qui ad certum.ff.locati. & ita in hoc ſecundo caſu teneo contra Cu
189 ma.Socin. & Ripam, † quòd vbi verba ſunt rogatiua inducatur fideicommiſſum ad quencunque illa dirigantur,ſiue ad grauatum ſiue ad honoratum. Et iſte ſecundus caſus vltra rationem præ-

nem præ-

nem prædictam videtur probari in d.l. Titia cum teſtamento. §.j.ff. de leg.ij.nam ibi relictum fuit per verbũ volo, directum ad honoratum, quod videtur deprecatiuum vt ſuprà dictũ eſt, & appellatur fideicommiſſum,licèt Iaſo.in d.l.j.col.ij. circa fin. infrà eod. poſt Alexand. ibi teneat,quòd verbum volo, non ſit precarium. ſed de Iaſ. curandum nõ eſt:quia contrarium,quòd imo verbum volo,dicatur precarium voluit idem Iaſ. in l. quoniam indignum.col.ij.circa medium.C. de teſt. pro quo etiam adducit tex.in argu.in l.quidam Hiberus.ff.de ſerui.vrba.pręd. Idem videtur probari in d.l.peto. in prin.eo.tit.tenendo,quòd
190 verbum peto,dicatur deprecatiuũ,quod verius videtur. † nam ſi verbum mando,dicitur deprecatiuum non pręceptiuum.l.ij. in prin.vbi Iaſ.in primo not.C.commu. de leg.Alexan.in d.l.j. colum.iij. circa medium.verſic. dicetis iſtud videtur.infrà eod. quanto magis dicendum erit deprecatiuum verbum peto,quic quid aliter dixerit gloſ.in d.l.peto.& Alexan. in d.l.j.colum.iij. nam pauper audebit pecuniã petere à diuite nomine eleémoſinæ,ſed non mandabit diuiti vt largiatur.& ſic verbum mando, magis ſonat in pręceptum,quàm verbum peto.& ſi mando ver bum, præceptum non ſignificat,multò minùs verbum peto,de quo etiam latiùs antè diximus.

¶ Tertius caſus eſt quãdo fit relictum verbis præceptiuis,& iſto caſu dicitur legatum non fideicommiſſum, licèt dirigantur ver ba ad grauatum : quia fidei grauati nihil committitur : imò illi præcisè iubetur ; & præcipitur. Nam fideicommiſſum dicitur quando citra præceptum teſtator de hærede confiſus fidei eius mandat eũ rogãdo.Et iſte tertius caſus probari videtur in d.l.ij. in ver.iubeo.iuncta gl.C.commu.de leg.in l.damnas.ff.de vſufruct.leg.& in alijs iuribus adductis per Socin.hîc. & iſtum tertium caſum tenent Soc.Cuma.& Ripa hîc.Sed contrarium tenent Pau.de Caſtr.& Alex.in d.l.j.infrà eo.dum volunt induci fideicommiſſum,quãdo verba etiam præceptiua diriguntur ad grauatum.Sed malè videntur ſentire.Nã qui præcipit,non ſim pliciter fidei alterius cõmittit.& ſimilis videtur præcipiens creditori,qui fidẽ debitoris nõ ſecutus eũ per inſtrumentũ publicũ obligari voluit, ne poſſet à fide recedere, & iſta ſunt notanda: quia non ita alibi declarata.Finis huius rubricæ erit in quæſtio-
191 ne,quã hîc tractat Iaco.Nigri.col.x.nu.20.& ſeq. † an appellatione legati veniat inſtitutio, ſeu an prohibitio legandi extendatur ad inſtitutionem : puta ſtat ſtatutum, quòd maritus habens filios non poſſit aliquid vxori legare, an poſſit vxor hæ-

res inſtitui? Corn. in conſi. 185. lib. j. tenet non fieri extenſionem ad inſtitutionem. per rationes de quibus per eum ibi.

¶ Contrarium tenet Nigri: quia tale ſtatutum dicitur fauorabile, editum fauore liberorum. Ideò in materia fauorabili verbum lego, comprehendit inſtitutionem. l. filium. §. ſed ſi portio. iuncta. l. j. ff. de leg. præſt. vbi contra tabulato teſtaméto per emancipatum conſeruantur legata. Et tamen in d. §. ſed ſi portio. dicitur, quòd conſeruatur etiam inſtitutio facta coniunctis perſonis, de quibus ibi. Et ſic legatum trahitur ad inſtitutionem, ſaltem per extenſioné in materia fauorabili. Sed iſtud fundamentum Nigri non videtur bonum. quia in d. §. ſed ſi portio. materia eſt fauorabilis: quia agitur de conſeruando voluntatem teſtatoris. ſed in caſu Corn. materia dicitur odioſa, in qua agitur de contraueniendo voluntati teſtatoris. Et licèt ſtatutum dicatur fauorabile ex parte liberorum: eſt tamé odioſum ex parte prohibiti. Sicut dicitur in ſtatuto excludéte fœminas propter maſculos agnatos. Nam licèt dicatur fauorabile ex parte maſculorum editum principaliter in fauoré agnationis, vt familię conſeruentur nó in odium fœminarum, quæ nihil admiſerunt, cur odio dignæ videantur. Tamen quia ipſis fœminis eſt odioſum, ſtrictè in eo proceditur, ob id non extenditur ad bona ſita extra territorium ſtatuentiú. Bart. & Doct. in l. j. col. 13. in fine ſextę q. C. de ſumma trini. & fide cathol. Alex. in conſil. 16. in conſil. 128. in prin. lib. j. in conſil. vij. col. ij. poſt medium. ver. pro hoc etiam facit, quia dictum ſtatutum. in conſil. 115. col. ij. poſt medium. verſic. & prædicta maximè procedere debent. libr. ij. Dec. in l. ſi quis nec cauſam. in iij. not. ff. ſi cert. pet. & alibi ſæpiſsimè Doct.

192 ¶ Sed ex alio non placet † opinio Corn. quia niſi ſtatutum trahatur ad inſtitutionem, ſequeretur abſurdum, quòd maritus prohibitus relinquere partem vxori, legando poſſet totum relinquere per viam inſtitutionis. nam legata reſecantur per Falcidiam: ſecus in inſtitutione. Proinde ne ſequatur abſurdum fieri debet extenſio etiam in materia odioſa correctoria, imò & pœnali. Ideò ſtatutum prohibens ire de nocte cum lumine, multò fortiùs cenſetur prohibere ſine lumine. Rurſus ſi prohibet portari bladum extra comitatum cum aſinis, multò fortiùs cum bobus. quia alias contineret ſtatutum abſurditatem. Bald. in conſil. 365. Statutorum ſcripta. libr. iiij. Tradit Alexan. in conſil. 216. col. pe. in fin. verſic. item reſpondeo, quòd etiam vbi. libr. ij. latè Corn. in conſi. 188. lib. ij. vbi, quòd ſtatutum excludens matrem propter fratres patrueles vel conſobrinos, à fortiori céſetur excludere pro-

cludere propter patruum proximiorem. Et quòd fiat extenſio in materia correctoria ratione vitandæ abſurditatis, tradit Iaſ. in authen.quas actiones.colum.vij.in fin.verſic. quinto & vltimo fallit.C. de ſacroſanct.eccle.

¶ Secundò contra Corn.facit:quia niſi trahatur ſtatutum ad inſtitutionem,de facili fiet eluſorium. Nam mariti vidẽtes ſe non poſſe legare, inſtituent aut vniuerſaliter aut particulariter: ſed ne ſtatutum fiat eluſorium fieri debet extenſio, etiam in pœnalibus.l.j.§.pecuniam.ff.de calumnia.c. ſi ciuitas. de ſent.excom. lib.vj.cum ſimil.de quibus ſuprà nume.30.

Impoſitus eſt finis huic rubricæ in ſtuſtio magnifico Ferrariæ ſub feſtum ſanctæ Luciæ.1548.

REPETITIONIS RVBRICAE De lega. primo, Authore Aymone Crauetta,

FINIS.

INDEX RERVM, VERBORVM ET SENTENTIARVM SINGVLArium in Aymonis Crauettæ Tractat. de Antiquitatibus Temporum: Quæſtio. ſuper Statuto Ferrarienſi de Indemnitatibus mulierum, & Repetit. Rub. de Lega. primo.

***

De litera A.

ABBREVIATURÆ ſolennia, præſumuntur in antiquis, licèt de eis non appareat. Et ob id fidem facit. parte iij. ſectione, vidimus in genere. nume. 39. fo. 128

Abſenti acquiritur in vltima voluntate. nu. 106. fo. 284

Abſenti ex legis diſpoſitiõe quæritur. nu. 107. fol. eod.

Abſens tertius, an pendente iudicio, in quo ſcriptura minus ſolennis producta eſt, poterit ſe iuuare in alio iudicio, inſtrumento producto cõtra producentem. parte j. ſectione, viſo de verbis. nu. 57. fol. 47

Abſentia an non impediat fidem ſcripturæ: & noceat confeſsioni, quæ fit per ſcripturam. parte j. ſectione, quartò limitatur. num. 53. fo. 74

Actiones an computentur inter mobilia vel immobilia eo caſu quo neceſſe eſt illa applicare aut bonis mobilibus aut immobilibus. num. 152. fo. 283

Acta an probent ſententiæ ſolennitatem non interueniſſe. parte. ij. in princip. nu. 54. fo. 112

Acta producenti ſufficit negare, ꝙ ſint alia acta. Quòd ſi aduerſarius plura adſeueret, tenetur probare. nu. 55. ibid.

Actorum pluralitas non præſumitur. parte ij. in princi. num. 56. fol. 113

Actus tacitus an difficiliùs extendatur,quàm expreſſus.par.iiij. ſectione, materia iſta. nu. 103. fol. 218

Actus ſuper quo quid minus requiſitū,adfertur ineptè & non ſolenniter, an vitietur. parte iiij.ſectione, abſolutis differentijs.nu.61.diſtin.nu.62.fol. 187

Actus à potētiori denominatur. num.149.fo. 294

Actus denominatio ex accidentibus & circunſtantijs definitur.num.145.fo. 294

Actus denominatur à pleniori & efficaciori verbo.nu.142.f. 93

Actus in dubio meliori modo & forma fieri cenſetur. nu. 148. fol. 294

Actus præſumitur factus in cauſam neceſſariam.nu.140.f.292

Actus vt valeat,verba ſunt improprianda.num.120.fol. 287

In actu mixto quod potentius eſt attenditur.nu.151.fo. 295

Actus vbi de ſui natura eſt illicitus,ex actu nullo pœna imponitur.part.iiij.ſectio.videamus modò.nu.14.fol. 166

Acceſſorium non vitiatur principali vitiato, diuerſa annullationis ratione in acceſſorio militante.nu.18.fo. 258

Acceſſoria reuocantur reuocato principali ſuper quæſt. ſtatuti ferrar.num.5.13.19.& 47.folio 239.240.242.249

Ex acceſſorio infertur neceſſariò ad probationem principalis. parte j. ſectione, quartò limitatur.num.74.fo. 77

Adminiſtratorem oportet eſſe famę integrę,vt eius libro rationum ſtetur. parte j.ſectione, quartò limitatur.nu.32.fo. 71

Adminiſtrator culpa vacat, ſi in cauſa pupilli vel adulti ſe geſsit pro conſuetudine aliorum,omnia referendo in libro rationum.parte j.ſectione,quartò limitatur.nu.28.fo. 70

Adminiſtrator obligans bona propria in contractu,excedit limites officij ſui: ideò tenetur nomine proprio. Idem, quando adminiſtrator promittit pro ſe & hæredibus ſuis: quia officium adminiſtratoris non tranſit ad hęredes. ſuper quæſtio.ſtatuti ferra.nu.39.fo. 247

Adminiſtratoris libro rationum, adhibito iuramento, fides datur,quando expenſa veriſimiſimilis eſt ex operis euidentia. parte j.ſectione,quartò limitatur.num.29.fo. 71

Adminiſtratoris libro rationum ſtatur,quando nō poteſt aliunde,niſi cum magna difficultate,peti probatio.parte j.ſectione,quartò limitatur. nume.34. fol. eod.

Aes alienum de bonorum mobilium & immobiliū alienatione non detrahitur.n.100.f. 283

Agi an poſsit pro iure annuo de pręſenti vt cogatur debitor ſoluere ſuo tempore. parte iiij.ſectione,materia iſta.nu.25.f. 215

Alienare prohibitus per teſtamētū,an in codicillis alienare poterit.nu.48.fo. 267

Amoris

Amoris vis. parte j. ſectione, propoſitum noſtrum. nu. 46. f. 24
Antiquum quando quid dicatur in materia probationis. parte j. in princip. nu. 2. fo. 3
Antiquum quãdo dicatur in materia probationis, pendet ex iudicis arbitrio. num. 3. fol. eod.
Antiquum vt quid dicatur, an requiratur tempus centũ annorum. num. 4. fo. eod.
Antiquum quid dicatur in cõſuetudine ſeu præſcriptione temporis, cuius initij memoria nõ extat in contrarium. parte iiij. ſectione, abſolutis differentijs. num. 4. fol. 175
Antiquũ dicitur in materia probationis, quod excedit centum annos. parte j. ſectione, viſo de fama. nu. 14. fol. 97
Antiquum quid dicatur in materia præſumendæ ſolennitatis extrinſecæ in extraiudicialibus. parte iij. num. j. fol. 116
Antiquum quando quid præſumatur in ſententia, vt omnia præſumantur ſolenniter acta. parte ij. in prin. nu. 1. fo. 103
Appellationem partis producẽs, quatenùs facit pro producente, non tenetur recipere cõtra ſe verba narratiua partis aut notarij. parte j. ſectione, viſo de verbis. nu. 81. fol. 51
Apocha datur creditori à debitore: & remanet penes creditorem. parte j. ſectione, quæritur etiam. num. 66. fo. 62
Approbatio inducitur ex facto aliquo: non ex non facto. part. j. ſectione, viſo de verbis. num. 21. fol. 41
Approbationis actus, vnde depẽdeat. part. j. ſectione, viſo de verbis. num. 44. fo. 45
Arbitrator, an non poſsit dare fidem vni teſti etiã idoneo. parte j. ſectione, octaua datur limitatio. num. 4. fol. 91
Arbitrator habens poteſtatem procedendi de facto, ſecũdum veritatem, & ſola facti veritate inſpecta, poteſt ſecũdum ſuam conſcientiam procedere, ſine alia probatione, modò ipſe veritatem norit. Et quid ſi ignoret eam. parte j. ſectione, octaua datur limitatio. nu. 6. & 7. folio eod.
Arbitrator nõ debet dare vni, & auferre alteri, niſi ex æquo, ſi veriſimiliter ita ſibi videatur faciendum. & ibi. nu. 8. fo. eod.
Arbitrator poteſt admittere probationes perſuaſiuas. n. 9. f. eo.
Archiui publici ſcriptura priuata an probet. Et quot quæue debeant eò concurrere. parte. ſectione, quartò limitatur. num. j. fol. 67
Archiui ſcriptura, an probet extra territorium ipſius archiui. parte j. ſectione, quartò limita. num. 11. fol. 68
Argumentum à communiter accidentibus an valeat, vbi etiam agitur de crimine ciuiliter. parte iiij. ſectiõe, materia iſta. nu. 121. fol. 221
Argumentum de minori ad maius, negatiuè, non valet. part. j.

ſectione, propoſitũ noſtrum. num.41.fol. 24
Iuramentum tertij, non prodeſt neq; nocet alij tertio:ſed quan do ipſum iurantem prodeſt & nocet in præiudicium ipſius iu rantis.parte j.ſectione,propoſi tum noſtrum.nu.42.fo. 24
Argumentum vbi eſt odium rationabile, maſculinum concipit fœmininum, ergo etiã fit extenſio etiam ad aliam perſonam,aut alium caſum,non valet.part.iiij.in prin.n.160.f.162
Argumentum à contrario ſenſu, & ad correctionem iuris communis, an ſumatur, quando aliâs in ſenſu directo nihil operetur.parte iiij.in prin.nu.114. fol. 152
Argumentum à ſimili, vt procedat,ſufficit ſimilitudinem eſſe in caſu,de quo agitur. nec illa requiritur,quò ad omnia. par. iiij.in prin.num.102.fo. 150
Aſſertiõi cuiuſlibet ſtatur in his, quæ dependent à poteſtate noſtra,ſine tertij præiudicio.parte j. ſectione, propoſitum noſtrum.num.5.fo. 19

De litera B.

BONA principis,an & quanto tempore præſcribi poſſint.part. iiij.ſect. abſolutis differentijs.nu.33.& 35.fo. 181.182
Bona feudalia poſſidens, an præſcribat contra dominum ignorantem bona ea poſſideri per tertium, qui vendidit illa tanquàm libera.parte iiij.ſecti.abſolutis differentijs.nu.35.f. 182
Bona fides prçſumitur ex tẽporis diuturnitate.Et an ea præſumptio recipiat probationem in contrarium.part.iiij. ſectione, materia iſta.nu.21.fol. 212
Bona fides præſumitur ex lapſu longiſsimi temporis:poſt cuius lapſum mala non poteſt allegari.parte iiij. ſectione, materia iſta.nu.17.fol. 211
Bona quæſita poſt teſtamentum, quòd in inſtitutione veniant: item in ſubſtitutione.nu.90.& 91.fol. 281
Bona quæſita poſt legatũ vniuerſale an veniant in legato. nu. 92.fol. eod.
Bona futura nõ veniunt in diſpoſitione vniuerſali ad tẽpus præſens relicta.nu.93.fol. 282
Bonor.poſſeſ.ſecundũ tab. petita infrà annũ prçſumitur.par.iij. ſect.vidimus in gñe.n.42.f.128
Bonorum mobiliũ & immobiliũ appellatiõe an debitorũ nomina,iura aut actiones veniãt.nume.98.& 102.fo. 283

De litera C.

CAPVT vbi ſuſpectũ eſt, illi etiam qui caput ſequũtur, veriſimiliter ſuſpecti ſunt. Et idem vtrorumq; eſt iudicium. parte j.ſectione,quartò limitatur.num.80.fol. 78
Caſus diuerſificare nõ ſat eſt, niſi reddatur ratio diuerſitatis.parte j.in princ.nu.37.fo. 7

Cauſa

Cauſa quādo præſumatur in his, quæ princeps ſine cauſa facere non poteſt.parte j.in prin. nu. 27.fo. 6
Cauſa non præſumitur in principe,in his de quibus ex arbitrio diſponere non poteſt. ibi. nu. 32.fol. 7
In cauſa pari potior eſt cauſa tractantis de damno.ſuper quæſtione ſtatuti Ferrar. num. 34. fol. 246
Cauſæ, in quibus non præſuman tur in principe, niſi expreſſæ. parte j.in princ.num.25.26.28. & 29.fo. 6.& 7
Citatio partis requiritur,vbi agitur de interpretatiōe alicuius actus.parte j.in prin.nu.21.f.6.
Citatio eò inſtituta, quòd ſola cauſæ expreſsio non ſufficeret. ibid.nu.31.fol. 7
Clauſula de plenitudine poteſtatis.quomodò accipienda.part. j.ſectione,non omitto.n.5.f.13
Clauſula de plenitudine poteſtatis.quomodò accipiēda.part.j. ſectio. non omitto.nu.5.fol.13.
Clauſula de plenitudine poteſtatis,dicitur odioſa.parte j.ſectio ne,non omitto.nu.8.fo. eod.
Clem.j.de probat. non habet locum quando conſtat de contrario eius, quod princeps expreſsit.part.j.ſectione, propoſi tum noſtrum.nu.11.fo. 20
Clem.j.q.iij.de priuileg. puniens religioſos nũm habeat locũ in religioſis de facto.parte iiij.ſectione,videmus modò. nume. 13.fol. 165
Clem. primæ,de probat.curſublata ſit diſpoſitio. par.j.ſectio. propoſitũ noſtrũ. nu.7.fol.20
Clem.primæ,de prob.diſpoſitio, reſtringenda eſt ad expreſſa: non extendenda ad omiſſa. num.8.fol. eod.
Clemen.primæ,de probat. habet locum vbi narratur factũ alienum,& agitur de graui præiudicio.nu.9.fol. 20
Clemen.prima,de probatio. non procedit contra nō ſubditum Papę aut principi ſic aſſerenti. num.10.fol. eod.
Clemen.prima,de probatio. non procedit in verbis enuntiatiuis Papæ,in bulla executoria. parte j.ſectio. propoſitũ noſtrum. nu.13.fo. eod.
Clemen,prima.de probatio.procedit,quādo ſuper narratis Papæ aut principis eius fundatur intentio.nu.15 ibid.
Clemen.prima. de probatio.vbi, quando,& in quibus,locũ habeat.parte j. ſectione,propoſitum noſtrum.nu.1.3. & 4.f.19
Clericatus ſola poſſeſsio aut quaſi, an ſufficiat vt quis gaudeat beneficio clericali reſpectu fori.part.iij.ſectione, vidimus in genere.num.14.fo. 127
Clericus cōcubinę donare an poſſit.parte j. ſectione,propoſitũ noſtrum.num.65.fo. 25
Codicilli an dicantur acceſſorij ad teſtamētum, aut æquè principaliter noua declaratio contra Iaſon.numer.35.fol.232. & num.38.fo. 263

Codicilli largè teſtamentum di-
cuntur.nu.39.fo 263
Codicillorum probatio requirit
teſtes præſentes in conſpectu
teſtatoris,ſicut teſtamenti pro
batio contra Matheſil.num.4.
fol. 263
Codicilli in genere acceſſorij ad
teſtamētum non dicuntur nu.
41.fol. 263
Codicilli in ſpecie ſumpti valere
poſſunt,teſtamento etiam de-
ficiente.nu.42.fol. 263
Codicilli quādo propriè teſtamē-
tum dicantur.nu.10.fo. 257
Codicilli teſtamenti ſolennia ha-
bētes, valent vt teſtamentū,ſi
in eis hæreditas directò relin-
quatur.nu.45.fol. 266
Coloniæ perpetuæ ius ex tempo-
risdiuturnitate pręſumi poteſt.
Et à primordio tituli poſte-
rior formatur euentus. parte.
iiij.ſectione,materia iſta num.
108.fo. 219
Coloni recognitio quo ad tem
poralitatem in relocatione ad
tempus, impedit præſcriptio-
nem. parte iiij.ſectione, mate-
ria.iſta nu.105.fo. 218
Colonum expellere an licitum
ſit domino, quandocunque vo
luerit,poſt ſingulos annos fini
tos.parte.iiij.ſectione, materia
iſta.nu.106.fol. 218
Colonus an poſsit & quando prę
ſcribere ius perpetuæ colonię.
part.iiij.ſectione,materia iſta.
num.100.fol. 217
Colonus an remoueri poſsit à do
mino,finito tempore coloniæ
expreſſo vel tacito.parte.iiij.ſe
ctiōe,materia iſta. nu.110.f.219
Colonus ſeu conductor an non
præſcribat contra dominum,
niſi interuertat poſſeſsionem
domini: dicendo ſe tenere ſuo
ipſius proprio nomine,nō do-
mini.part.4. ſectione, materia
iſta. nu.124.fol. 222
Comitis palatini aſſertioni ſtatur
in his,in quibus poteſtatem
habet.Et idem iudicium in ha
bente iura imperij in ſuo ter-
ritorio.parte.j.ſectione,propo
ſitum noſtrum.num.6.fol. 19
Commodo proprio licet vnicui-
que inuigilare: modò id fiat
circa cuiuſquam iniuriam. par
te.iiij.ſectione,circa præmiſſa.
num.12.fol. 226
Conditio turpis,non dicitur po-
teſtatiua.parte.j.ſectione, non
omitto.nu.7.fol. 13
Conditio tacita, intelligitur in
quolibet actu, ſi actus de iure
teneat.ſuper quæſtione ſtatuti
ferrar.num.6.fol. 209
Conditio omnium, æqualis eſſe
debet.parte.iiij.ſectione, circa
pręmiſſa.num.24.fol. 228
Confeſsio expreſſa teſtamentum
eſſe minus ſolenniter factum,
non pręiudicat confitenti. &
idem iudicium de ignorante
defectum ſolennitatis in caſi-
bus,in quibus toleratur error
iuris parte.j.ſectione,quartò li
mit.nu.19.fol. 69
Confeſsio reſultans ex productio
ne,non nocet, quominùs poſ-
ſit producens falſum dicere.
parte.j.

parte j.ſectione,viſo de verbis. nu.80.fol. 51

Cõfeſsio authoris poſt ceſsionẽ, præiudicare poteſt ceſsionario in duobus caſibus. parte. j. ſectione,ampliatur nunc.nu.25. folio 32

Confeſsio non attenditur,quando nõ eſt veriſimilis. part.j. ſectione,quartò li.nu.39.folio 56

Confeſsio tanta reſultans ex productione inſtrumẽti, an poſsit reuocari.parte j.ſectione, viſo de verbis.nu.63.& 64.fol. 72

Confeſsio expreſſa vel tacita,non dum reprobata ab aduerſario, pendente iudicio, producenti an noceat, an confitẽti potiùs. part.j.ſectione, viſo de verb.n. 55.fol. 46

Confeſsio contentorum in inſtrumento producto,directè reuocari an & quando poſsit. n.56. fol. eodem

Confeſsio, quæ fit per epiſtolam principaliter propter ſe, nõ habetur pro confeſsione facta ab ſente parte:ſed habetur perinde ac ſi facta eſſet parte pręſente.parte j. ſectione, vidimus & abundè.nu.40.fol. 89

Cõfeſsio abſente parte facta, quã do tantùm ſemiplenè probet. parte j. ſectione,viſo de verbis. nu.45.fol. 45

Confeſsio erronea non reſcindit contractum,niſi probetur cauſa erroris.part.j.ſectione, propoſitum noſtrum.n.47.fo. 24

Confeſsio appellati,non ſufficit, quòd fuerit appellatũ, niſi probetur fuiſſe appellatũ infrà decem dies, & per habentẽ poteſtatẽ interponẽdi app.part.j.ſectione,ampliatur nũc.n.27.f.33

Confeſsioni inter perſonas prohibitas ſtatur,ſi veriſimilis fuerit, aut habeat aliquã iuris præſcriptionẽ pro ſe: etiã in tertij pręiudicium.part.j.ſectione, propoſi.noſ.nu.69.& 70. fol.27.28

Confeſsioni meriti de recepta dote quãdo ſtatur.par.j.ſectione, propoſitũ noſtrũ.n.71.fo.eod.

Confeſsioni perſonæ prohibitæ & ſuſpectæ,quãdo ſtetur.part. j.ſectione,propoſitũ noſtrum. nu.75.fol. 28

Confeſsioni inter perſonas prohibitas nõ ſtatur, niſi aliter probetur veritas. parte j. ſectione, propoſitũ noſtrum.nu.64.67. & 68.fol. 27

Confeſsionem erroneam allegãs tenetur illam probare. part. j. ſectiõe, propoſitum noſtrum. nu.56.fol. 26

Conſanguinitas vt probetur p teſtes de auditu, duodecim ſunt requiſita.part.j.ſectiõe,viſo de fama.nu.6.fol. 96

Cõſenſus requiſitus ex forma ſtatuti,an poſsit præſtari per procuratorem aut nuntium ſuper quæſtio.ſtatuti ferrar.n.1.f.238

Conſenſus præſentis ex neceſsitate aut forma ſtatuti,non pręiudicat.ibi.num.2.36.38.& 39.folio 237.246.& 247.

Cõſenſus pręſtitus ſuper actu nullo,non præiudicat.numer.3.& 40.fol. 239.& 247

R

Cōſenſus aduocati in officio ſuo aduocatiōis, ān ſibi præiudicet Et ibidē, quod in notario conficiente instrumentū ſuper re, in qua prætēdit ius, cōtra Cor. ſuper quæſtione ſtatuti Ferrarien. nu. 38. fol. 247
Conſenſus tacitus reſtringitur ad actus preteritos, in quibus quis cōſenſit: expreſſus autē, etiam ad futuros. parte iiij. in princ. nu. 77. fol. 144
Conſentiens non obligatur ex actu, cui conſenſit. ſuper quæſt. ſtatuti Ferrarienſ. nu. 4. & 41. folio 239. & 248
Cōſentiens actui, cenſetur etiam executioni ipſius actus. ſuper queſtione ſtatuti Ferrariēſ. nu. 43. fol. 248
Conſentiens alienationi rei, in qua ius habet, ſibi præiudicat. ſuper quæſtione ſtatuti Ferra. nu. 12. fol. 240
Conſtitutio pœnalis nō extenditur per identitatē ratiōis, quādo aliquid de facto fit. part. iiij. in princ. nu. 161. fol. 162
Conſtitutio, quæ aliâs extēditur ex identitate rationis, nunquā extēditur reſpectu pœne. Tum quòd teſtatoris diſpoſitio, non trahitur de caſu ad caſum. par. iiij. in princ. nu. 156. fol. 161. Negatiuam pete. nu. 151. fol. 160
Conſtitutū non probatur, ni probetur quòd cōſtituens rem teneret tēpore conſtituti. part. j. ſectione, viſo de fama. num. 20. folio 97
Continuatio à remotis an quādoquè fieri poſsit. nu. 6. fol. 256
Continuationē fieri ad proxima regulare. nu. 1. fol. 255
Continuare verbum quid. ibid.
Continuatio à remotis toleratur quando tituli intermedij pertinentes ſunt. nu. 14. fol. 258
Coniunctio extremorum medio pertinenti non impeditur. nu. 15. fol. 258
Contrctus in teſtamēto fieri poſſunt. nu. 123. fol. 287
Contractus quando variè iudicari poteſt, ab ea parte qua plus participat, denominatur. num. 145. fol. 294
Contractum reuocandū non eſſe in dubi. iudicandum eſt. ſuper quæſtione ſtatuti ferrar. nu. 35. folio 246
Contrahens cū pupillo ſine iuris ſolennitate, præſumitur in mala fide. Et quid de cōtrahente cum prelato. Et quid in cōtractu an requiratur ſuperioris authoritas, vel iudicis decretum. part. iiij. ſectione, materia iſta. nu. 5. fol. 208
Conſuetudo aut lex pœnalis extēditur, quādo in alio caſu nō reperitur certa pœna à iure ſtatuta. part. iiij. ſectione, videamus modò. nu. 35. fol. 170
Conſuetudo aut lex pœnalis extenditur in acceſſorijs. nu. 36. folio eod.
Cōſuetudo introducta ad obuiandum fraudibus, extēditur. parte iiij. in princip. nu. 136. fol. 156
Cōſuetudo extēditur, vbi aliâs reſultaret abſurdū. n. 137. fo. eod.

Conſuetudo

Conſuetudo diſponens ſuper vno extẽditur ad aliud, quod in eius locum ſubrogatur. Idem in iudiciũ de caſu ad caſum:& de re ad rem.nu.138.fol. 157
Conſuetudo diſponẽs ſuper vno, extenditur ad aliud, quando illa effectum aliâs habere non poſſet.ibid.nu.139.
Conſuetudo ſeu ſtatutũ extenditur, quando caſus ſuper quo diſponitur, nõ eſt diuerſus in ſubſtantia: ſed in aliquibus accidẽtibus tantum.nu.140.fol.eod.
Conſuetudo, quando quadraginta annos nõ requirat.part.iiij. in princip.nu.8.fol. 133
Conſuetudo inducitur decennio contra populum, qui ſemper præſens dicitur.numer. 9. folio eodem
Conſuetudo decennio ſuper eo induci non poteſt, ſuper quo populus expreſsè ſtatuere non poſſet. ſed requiritur tẽpus ſufficiens ad præſcribendum. nu. 10.fol. eod.
Conſuetudo non inducitur decennio, vbi agitur de præſcribẽdo reſeruata principi.& quantum tempus ad id requiratur. nu.11.fol. 133
Conſuetudo præſcripta vbi requiritur, an ſemper requirantur quadraginta anni. Et quid ſi agatur contra ius canonicum. nu.12.fol. eod.
Conſuetudo diuidendi feudum de iure indiuiſibile, requirit ſcientiam ſuperioris. Quid in conſuetudine temporis antiquiſsimi & immemorati.parte iiij.ſectione, abſolutis diſſerentijs.nu.19.fol. 178
Conſuetudo & præſcriptio,an cõparẽtur, quò ad materiam extenſionis: vt vtraque reſtringatur ad ſuos actus. parte. iiij. in princip.nu.47.fol. 139
Conſuetudo fauorabilis reipublicæ,extẽdenda,etiam in pœnalibus:modò non agitur de graui alterius præiudicio. nu. 48. folio eod.
Conſuetudo extenditur,vbi agitur de interpretatione,aut declaratione alicuius actus. Et quando voluntas ſecundum ius commune declaranda ſit potiùs,quàm ſecundũ conſuetudinem.nu.49.fol. 140
Conſuetudo extendenda,vbi agitur de dominio & ditiõe vnius perſonæ in pluribus,modò nõ ſit iuri contraria. ibid. numer. 50.fol. eodem
Conſuetudo circa procuratoris debitum,eſt conformis iuri diuino.nu.51.fol. eod.
Conſuetudo romanæ eccleſiæ,nõ extenditur ad alias eccleſias,niſi expreſsè mãdetur ſeruari exceptis his, quæ ad fidem pertinent.nu.52.fol. eod.
Conſuetudo extẽditur ad locum alium, acceſſorium ad locum, vbi viget conſuetudo nu. 3. limit.nu.54.fol. eod.
Conſuetudo vel præſcriptio extenditur in his,quæ ſunt de natura actus.parte iiij. nume.70. folio 143

Conſuetudo diſponēs ſuper vno correlatiuorum,extenditur ad alterum reſpectu eiuſdē actus. Secùs,ſi diuerſi.num.71.& 72. folio eodem

Conſuetudo æqua, laudabilis & rationabilis,in vtroque ex cor relatiuis,extenditur..num.73. fol. 144

Conſuetudo laudabilis,non onerōſa,non contra ius,ſed prçter ius,extenditur ad caſus ſimiles eiuſdem rationis.nu.74.fo.eo.

Conſuetudo exorbitans an extendatur ex identitate ratiōis.nu. 75.folio eod.

Conſuetudo nō valet, per quam ligantur manus ſuperiorioris. Eiuſque edictum eſt potētiùs conſuetudine. parte j.in princi p.nu.41.fol. 8

Conſuetudo potentior ne ſtatuto.ibidem.nu.42.

Conſuetudo potētior priuilegio. ibidem.nn.43.limi.nu.44.

Cōſuetudinē an inducere nō poſſit,qui legem condere non poteſt:&econtrà:ita vt illa nō poſſit induci per populum nō habentem iuriſdictionē.part.iiij. in princip.nu.13.fol. 134

Cōſuetudo aut lex pœnalis extenditur,ſi alio iure præſtetur occaſio delinquendi,propter mo dicitatē pœnę.part.iiij.ſectiōe, videmus modò.nu.6.fol. 164

Conſuetudo vel diſpoſitio correctoria iuris cōmunis, diſponēs ſuper vno ex æquiparatis, non extenditur ad alterū, quando noua correctio fieret per idem ius, quod æquiparatur. parte. iiij.in princ.nu.134.fol. 156

Conſuetudo an ſit potentior iure ciuili.Et an ea princeps ligetur part.iiij.in princ.nu.40.fo. 138

Conſuetudo an ſit fauorabilis, & extendatur: præſcriptio verò odioſa,& reſtringēda.numer. 41.fol. 138

Conſuetudo quàtenùs extendenda.nu.42.44.& 46.fol. eod.

Conſuetudo contra legem, an valeat.nu.43.fol. eod.

Conſuetudo aut præſcriptio temporis,cuius initij memoria nō extat in contrarium,per quam acquirūtur regalia & principi reſeruata,an procedat, ſi oneroſa foret eccleſiæ.part.iiij. ſectiōe,materia iſta.nu.22.fo. 213

Conſuetudo contra honeſtatem, nō valet: nec poteſt à principe approbari.part.iiij.ſectione, videamus modò.nu.42.fol. 171

Conſuetudo ſeu ſtatutū etiā exorbitans, an trahatur ad caſum præſumptū.nu.43.fol. eod.

Conſuetudo antiquiſsima, & negatiua, cuius initij memoria nō extat in cōtrariū, an poſsit probari per ſcripturā.part.iiij. ſectione,materia iſta.num. 41. folio 171

Conſuetudo aut ſtatutum contra ius,recipit interpretationē paſſiuam à iure cōmuni. part. iiij. ſectione, videamus modò.nu. 49.fol. 172

Conſuetudo,etiam contra ius,an requirat ſciētiam principis, ſicut præſcriptio.nu. 50.fol. 173

Conſuetudo

Conſuetudo ſeu alia diſpoſitio etiam correctoria,extēditur,vbi ſunt duo:quorū vnum cōmen ſuratur ad alterum.part.iiij. in princ.nu.145.fol. 158

Conſuetudo extenditur, quando caſus,ad quē fit extēſio,cōprehēditur ſub caſu expreſſo ſaltē ex lata vocabuli ſignificatione. part.iiij.in princ.nu.81.fol. 145

Conſuetudo & præſcriptio,quid differant.part.iiij.in princ.nu. 1.2.& 5.fol. 132

Conſuetudo extenditur, quando duo æquiparantur à lege antiqua. Et quid in penalibus & correctorijs.part. iiij. in princ. nu.98.99.& 100.fol. 149

Conſuetudo extenditur,quando vnus caſus caſus cōprehēditur ſub alio, ſecundum cōmunem vſum loquēdi.part.iiij.in princip.nu.80.fol. 145

Conſuetudo ſeu lex pœnalis extēditur ob identitatem rationis, vbi cauſa eſt fauorabilis,& conducens reipublicæ.part.iiij. ſectione, videamus modò.nu.1. folio 163

Conſuetudo, quæ dat robur ſcripturę,aliâs minus ſoléni an extēdatur extra territoriū,& pro bationē adferat ſcriptura. parte j.ſectione,quartò limitatur. nu.5.6.8.& 10.fol. 67.& 68

Conſuetudo,per quā datur fides libris mercatorū, an extendatur extra territorium.part.j. ſectione,quartò limitatur.nu.9. folio 68

Conſuetudo exorbitās,à iure cōmuni,extenditur, quando materia eſt fauorabilis. parte iiij. in princ.nu.78.fol. 145

Cōſuetudo aut lex pœnalis in quibus nō extēdatur ad grauiora delicta,argum. à maiori. parte iiij.ſectione, videamus modò. nu.26.fol. 168

Conſuetudo aut ſtatutum, quòd credatur libro mercatoris, intelligitur de his quæ pertinent ad cauſam mercantię. parte.j. ſectiōe,vidimus & abundè.nu. 8.fol. 85

Conſuetudo an det robur ſcripturæ priuatæ repertę in archiuo, an potiùs ipſum archiuū.part. j.ſectiōe,quartò limitatur.nu. 38.fol. 67

Conſuetudo extēditur ad locum vnicū modò id ſit per modum acceſſorij:nō autē æquè principalis.par.iiij.in prin. n.55.f.141

Cōſuetudo,ſeu lex pœnalis diſponens ſuper vno,extenditur ad alterū,quando duo ſunt æquiparata per legē antiquam.parte iiij. ſectione, videamus modò.nu.9.fol. 164.

Conſuetudo,quòd credatur ſcripturæ omninò priuatæ nō valet.part.j.ſectione,quartò limitatur.nu.12.fol. 68

Conſuetudo aut pręſcriptio iuris vniuerſalis, extēdit ad alios actus,qui tamē ſint de eadē ſpecie actuū, quos quis exercuit. part.iiij.in princ.n.60.fol. 142

Conſuetudo an induci poſsit in præiudicium vnius ſingularis perſonę.parte iiij.in principio.

nume.14.fo. 134
Conſuetudo quando aſſumat naturam pręſcriptionis.nume.15. fol. 134
Conſuetudo an requirat titulum & bonam fidem,ſicut pręſcriptio.nu.16.diſting.n.17.fo.eo.
Cõſuetudo, quòd credatur libro mercatoris, in eius fauorẽ, eſt odioſa.part.j.ſectione, viſo de verbis.nu.33.fo. 43
Conſuetudo collectandi forẽſes, nũm ſit contẽta & præſcripta decennio.part.iiij.ſectione,materia iſta.nu.33.fo. 214
Conſuetudo & præſcriptio procedit in his, quæ ſunt merè facultatis & voluntatis, quando nata eſſet & competeret actio. part.iiij.ſectione,circa pręmiſſa.nu.35.fo. 230
Conſuetudo ſeu lex pœnalis, extenditur, quando illa aliâs fieret eluſoria:& plagam ſuſtineret.part.iiij.ſectione,videamus modò.nu.8.fo. 164
Conſuetudo iudicialis induci debet: licet in contradictorio iudicio nihil fuerit pronuntiatũ aut obtẽtum.part.iiij. in prin. nu.35.fo. 137
Conſuetudo extenditur, quando duo inuicem gradatim ſe habent.part.iiij. ſectione, videamus modò.nu.38.fo. 170
Conſuetudo facit ius publicum, quoad omnes,quos tangit negotium.Et quid de pręſcriptione,quæ inducit ius contra priuatum inter præſcribentem, & eum,contra quem præſcribitur.part.iiij.in prin.num.21. fol. 135
Cõſuetudo an ſit,an præſcriptio, ſi vna vniuerſitas acquirat ius contra aliam vniuerſitatem. part.iiij.in prin.nu.28.fo. 136
Conſuetudo eſt generalis, reſpectu rerum & perſonarum:pręſcriptio verò particularis. nume.29.fo. eod.
Cõſuetudo vniuerſalis totius territorij, extenditur ad loca eiuſdem territorij,in quibus nunquã fuit obſeruata. Et quid de exercente vnum actum iuriſdictionalem, animo acquirendi vniuerſalem iuriſdictionem in loco. part.iiij. in prin.num.57. & 58.fo. 141
Conſuetudo notoria probatur ex inſpectione pluriũ inſtrumentorum.part.j.ſectione,ampliatur nunc.nu.16.fo. 31
Conſuetudo collectãdi forenſes, an requirat tẽpus, cuius initij memoria non extet in contrarium.part.iiij.ſectione,materia iſta.nu.31.fo. 203
Conſuetudo aut lex ſtricti iuris, extenditur de caſu proprio ad improprium, propter cauſam honeſtatis ſeruandæ. part.iiij. ſectione, videamus modò. nume.39.fo. 171
Conſuetudo ſiue pręſcriptio trahitur ad acceſſoria.part.iiij. in prin.nu.67.fo. 143
Conſuetudo extenditur in his, quæ veniunt per modum antecedentis neceſſarij. Et qualis iuris ſit diſpenſatio:& an extẽdatur.

datur.part.iiij. in princ.nu.63. fol. 142
Conſuetudo,quòd ſcripturę priuatæ ſtetur,an valeat.part.j. ſectione,viſo de verbis.num.27. fol. 42
In conſuetudine ſeu præſcriptione tēporis, cuius initij memoria non extat in contrarium, an ſit neceſſe quærere de actibus,à quibus originem habuit talis conſuetudo. part.iiij. ſectione, materia iſta.n.23.fo.202
Conſuetudinem an probare debeat,qui illa nititur in ſcriptura priuata, reperta in archiuo publico.part.j.ſectione,quartò limitatur.nu.4.fo. 67
Per conſuetudinem etiam agitur de derogando iuri alterius.parte iiij.in prin.nu.4.fo. 132
Contumax fictus an poſſit appellare à ſententia.Et infra quantum tempus. Et an habeatur pro abſente. Et an contra eum præſumatur ſolennitas ex antiquitate temporis decem aut viginti annorum.part.ij.in prin. nu.3.fo. 103
Conuenire poteſt quis de ſtando dicto ſui aduerſarij.parte j. ſectione, octaua datur limitatio. nu.10.fo. 92
Copula ſi inter genus & ſpeciē ponatur,an generi per ſpeciē derogetur.nu.143.fo. 294
Corneus ad conſulendum contra formam inſtrumēti, procliuis. Ibidem conſulentiū & patronorum munus.Deq; iuris protelatione.part.j.ſectione, dicto de fama.nu.42.fo. 101
Corporalibus præſcribendis,quibus caſibus nōn ſit neceſſaria ſcientia & patientia eius,contra quē præſcribitur. part. iiij. ſectione,abſolutis differentijs. nu.21.fo. 179
Correctio iuris & legū,induci nō debet, niſi expreſsè dicatur. part.iiij.ſectione,abſolutis differentijs.nu.42.fo. 184
Correctio reſtringitur ad terminos in quibus fit, nec extenditur.nu.70.fo. 274
In correſpectiuis vnum non poteſt eſſe ſine altero ſuper quæſtione ſtatuti Ferra.nume.24. & 44.fo. 248.& 249
Crediti incertitudo non vitiat,ex quo poteſt certificari per iuramentum creditoris. part.j. ſectione , vidimus & abundè. nu.14.fo. 86
Creditor licet probet mutua,niſi probet quātitatē dicitur incertum. part.j. ſectione , vidimus & abundè.nu.11.fo. 86
Creditor ꝓbās debitorē à ſe centum mutuò petijſſe, nō eo probat quantitatē.part.j.ſectione, vidimus & abundè.nu.10.f. 85
Creditoris iuramēto ſtari debet, concurrētibus alijs cōiecturis, vbi alicundè cōſtat de veritate debiti, licèt nō probetur certa quantitas.part.j.ſectione,videmus & abundè.nu.10.fol.eod.
Crimē nō probatur ex ſcriptura minus ſolēni licèt reperta in archiuo publico.part.j. ſectione, quartò limitatur.nu.13.fo. 68

Ex culpa ſua quis lucrari non debet. ſuper quęſtiōe ſtatuti Ferrar. nume. 54. fo. 251
Curatoris contractus, nō ſeruata forma iuris, nō dicitur nullus, fauore ipſius curatoris ſuper quæſtione ſtatuti Ferra. nu. 13. 19. 20. 21. & 28. fo. 240. 242. 243. & 244

Delitera D.

DEBITVM an probetur per plures teſtes deponētes de confeſsionibus pluribus, factis diuerſis loco & tempore. part. iiij. ſectione, ſed eū. nu. 15. 16. & 18. fo. 202
Debitum an probetur per teſtes ſingulares deponētes de diuerſis confeſsionibus factis diuerſis loco & tempore. part. iiij. ſectione, ſed enim. nū. 9. fo. 200
Debitum ſatis plenè probatur ex confeſsione debitoris recognoſcētis ſuam ſcripturam. part. j. ſectione, quæritur etiam. n. 82. fol. 65
Falſitas allegari non poteſt contra propriam confeſsionem. par. j. ſectione, quæritur etiam. nu. 83. fo. 65
Deceptis ſub aliorum confidētia, ſubueniri debet, ſuper quęſtione ſtatuti Ferrar. nu. 32. fo. 246
Decreti ſolēnitas pręſumitur propter temporis antiquitatē: interueniente ſciētia ſuperioris, cuius decretum in actu erat neceſſariū. part. iij. ſectione, vidimus in quem. nu. 35. fo. 127
Pro decreto iudicis, quando pręſumptio. part. ij. in prin. nu. 7. fol. 104
De delicti pœna fruſtra quæritur, niſi prius cōſtiterit de delicto. part. iiij. ſectione, videamus modò. nu. 4. fo. 163
Delictorum qualitas variatur ſecundum locorum diuerſitatē. part. iiij. ſectione, videamus modò. nu. 23. fo. 167
Delictorū qualitas, ineſt ab ipſa natura quam lex mutare, augere vel minuere nō poteſt. part. iiij. ſectione, videamus modò. nu. 28. fo. 168
Delictum an nō ſit probatum, nō probata eius qualitate: nempè die, quãuis non ſit de ſubſtātia. part. iiij. ſectione materia iſta. nu. 1. fo. 207
Delphinatus, & cæteræ prouinciæ vnitæ regno Franciæ nomen antiquum retinent æquè principaliter: & reguntur iure conſuetudinario, prout ipſa Francia. part. iiij. in princip. nume. 56. fo. 141
Denominatio fit à fortiori qualitate, ſi plures qualitates concurrent. nu. 147. fo. 294
Denominatio fit ab effectu non à verbis, quando verbis effectus repugnat. nu. 46. fo. 266
Dictio taxatiua impedit extenſionem vbi aliter apparet de morte diſponētis part. iiij. in princ. nu. 122. fo. 153
Dictio taxatiua nō impedit extēſionem eorū, quæ ſunt magni præiudicij. nu. 123. fo. eod.

Dictio ta-

Dictio taxatiua non impedit excuſsionẽ in his,quę eſſent maiora expreſsis.nu.124.fo. 153
Dictio taxatiua non excludit id, quod cenſetur vnum & idem per repreſentationem.nume. 125.fo. eod.
Dictio taxatiua non excludit ea, quæ æquipollenter idem importãt.part.iiij.in prin.nu.128. fol. 154
Dictio taxatiua non excludit id, quod expreſsè excludi prohiberi ve nõ poterat.nu.129.fo.eod.
Dictio taxatiua an ius accreſcẽdi tacitè vel expreſsè prohibere poſsit in inſtitutione.num.30. diſting.nu.132.& 133.fo. 145
Dictio taxatiua non impedit extenſionem,in his, quæ ſunt de natura actus, quæ nunquã cenſentur excluſa.part.iiij.in prin. nu.117.fo. 152
Dictio taxatiua non impedit extenſionem,quando inde reſultaret abſonus intellectus.nume.118.fo. 153
Dictio taxatiua non tollit ea,quę ſunt de conſuetudine.nu.119. fol. eod.
Dictio taxatiua non impedit extenſionem ad ſimilia,ex idẽtitate rationis,in fauorabilibus. nu.120.fol. eod.
Dictio taxatiua non excludit ea, quæ ſunt de acceſſorijs,ſeu appendicijs.nu.121.fo. eod.
Dictio taxatiua oppoſita circa id, quod aliâs erat diſpoſitũ,nihil operatur,nec impedit extẽſionẽ.part.iiij.in prin.n.112.fo.153
Dictio taxatiua non impedit extenſionem,quando aliâs induceretur correctio iuris. nu.113. fol. eod.
Dictio vniuerſalis bonis particularibus adiecta ad futura non trahitur.nu.95.fo. 282
Dictum à dicti ratione regulatur. nu.7.fo. 256
Differentia modi in eſſe deducẽdi non cõſiderabilis, modò in effectu.non diſsideant.nu.180. fol. 303
Diffinitio genere & differentijs conſtare debet.nu.116.fol. 286
Diffinitionis verba propriè accipienda.nu.114.fo. 286
Diſpenſatio an præſumatur ex tẽporis antiquitate. Aut quãdo, quibus ve cõcurrentibus. part. iij.in prin.nu.20.& 21.fo. 120
Diſponens non cenſetur velle illud,quod fieri conſuetum non eſt.Et in materia præſumptionum & coniecturarũ validum eſt argumentum à cõmuniter accidentibus.part.iiij.ſectione, materia iſta.nu.119.fo. 221
Diſpoſitio cõcernẽs publicã vtilitatem,qñ agitur de præiudicio tertij an valeat.part.iiij.ſectione,circa præmiſſa.nu.26.f. 228
Diſpoſitio omnis præſupponit ſubſtantiam actus.part.j.ſectione,viſo de verbis.num.4.fo.39
Diſpoſitio expreſſa,à iure cõmuni exorbitans, an extẽdatur ex identitate rationis. Et quid de conſuetudine, quæ dicitur ius tacitũ.part.iiij.in princ.nu.76. fol. 144

Diſpoſitio generalis generaliter debet intelligi, quatenus verborum proprietas patitur, in materia pœnali & odioſa quãdo vaſallus, id quod iuſtũ eſt, domino nõ præſtat ex forma fidelitatis. part. iiij. in princip. nu.156.fo. 161
Diſpoſitio collecta ex verbis enũtiatiuis prolatis per modũ cauſæ, an dicatur expreſſa vel tacita, vt dominiũ rei legatæ tranſeat in legatarium. part. j. ſectione, ampliatur núc.nu.37.fo.34
Diſpoſitio taxatiua extẽditur ad alterũ ex purificatis, in materia nõ correctoria. part. iiij. in princip.nu.116.fo. 152
Diſpoſitio correctoria & pœnalis ſimul, nõ extẽditur ad caſum, qui de larga ſignificatione vocabuli, cõprehendi poſſet ſub expreſſo, etiã ex idẽtitate rationis part.iiij.in prin.n.85.f. 146
Diſpoſitio facta de bonis mobilibus & immobilibus, an dicatur particularis vel vniuerſalis, & quæ vtilitas.nu.99.fo. 283
Diſpoſitio facta p verba pręſentis tẽporis trahitur ad futura, quę veniunt acceſſoriè.n.94.f. 282
Diſpoſitio vniuerſalis in cõtractibus ad futura non refertur. nume.95.fo. 282
Diſpoſitio vniuerſalis vt dicatur, an ſufficiat eſſe vniuerſalem, quoad verba, aut oporteat, ꝙ ſit vniuerſalis quoad rẽ, ita ꝙ ſit talis res quæ ſignificet vniuerſitatem.nu.103.fo. 284
Diſpoſitionis denominatio fit ſecundũ proprietatẽ.n.136.f. 291
Diſponentis intẽtio ex præcedenti modo arguitur.nu.138.f. 292
Diſponẽtis voluntas ex procedẽdi modo colligitur.n.47.f.266
Diſpoſitio dicitur fauorabilis, faciens obſeruationẽ iuramenti: Per contrarium odioſa dicitur diſpoſitio, contraria ipſi iuramento. ſuper quæſtione ſtatuti Ferra.nu.49.fo. 250
Diſpoſitio authent. quas actiones correctoria, loquẽs in eccleſia, an trahatur ad ciuitatem. Et illius authen. intellectus. par. iiij. in prin.nu.103.& 106.fo. 150
Diſpoſitio.l.fi.C. de iure emphy. quæ punit emphyteotã alienãtem ſine domini cõſenſu, vt cadat à iure ſuo: habet etiã locũ in cõductore ad lõgum tẽpus. part.iiij.in prin.nu.147.fo. 159
Diſpoſitio pœnalis extẽditur ad illud, de quo loquitur ratiõe frequẽtioris vſus part.iiij.ſectiõe, videamus modò.nu.37.fo. 170
Diſpenſatio an & qñ extẽdatur. Et quid de cõcernẽtibus fauorem publicum aut vtilitatem. part.iiij.in prin.nu.79.fo. 145
Diſpoſitio an extendatur in correlatiuis, qñ ſumus in diuerſis actibus, & vnũ ſtare poteſt ſine altero. diſting. part.iiij.ſectiõe, videamus modò.nu.131.fo.154
Diſpoſitio hominis, difficiliùs extenditur, quàm legis.ibi.nu. 33.
Diſpoſitio quælibet debet intelligi, vt aliquid operetur, quod pulchrè exornatur. ſuper quæſtione ſtatuti Ferra.n.29.f. 245

Diſpoſi-

Diſpoſitio correctoria ſuper vno ex æquiparatis, extenditur ad aliud ſolùm, quando æquiparantur duo per legẽ antiquam per modum regulæ & generaliter quò ad omnia. part.iiij.in princip.num.135.fo. 156
Diſpoſitio loquens in caſu vero, an trahatur ad fictũ. parte iiij. ſectione, abſolutis differentijs. nu.11.fo. 176
Doctores legendo, magis nituntur veritati, quàm cõſulendo. Et quid ita. parte j. ſectio. propoſitum noſtrum. nu.48.f. 24
Doctores æris potius, quàm veritatis ſtudio ſæpè ducuntur, in conſulendo. part.iiij. ſectione, materia iſta. nu.48.fo. 217
Dolus an arguatur contra eum, qui contrahit contra prohibitionem ſtatuti. ſuper quæſtione ſtatuti Ferrar. nu. 11. & 53. fo. 240.& 250
Dolus arguitur in eo, qui venit contra fidem datam: & efficitur infamis. Et incidit in crimen ſtellionatus. ſuper quæſt. ſtatut. Ferrar. nu.30.fo. 245
Dolus præſumitur contra eum, qui non vtitur remedijs opportunis ad actum. parte j. ſectione, vidimus & abũdè. nu.5.f.35
Dolus arguitur ex mendacio, & ad torturam indicium. facit. parte j. ſectio. vidimus & abundè. nu.16.& 18.fo. 87
Dolus aut fraus conſiderari non poteſt in re permiſſa parte iiij. ſectione, circa præmiſſa. nu.19. fo. 227
Domini, cui acquiritur, animus, continuè poſsidet ciuiliter: licet quod acquiritur cauſam habeat diſcõtinuam. parte iiij. in princip.nu.24.fo. 135
Domini nõ poſſunt grauare ſubditos vltrà, quàm teneatur ex pacto, aut præſcriptione. Item nec princeps poteſt eos grauare ſine licentia ſuperioris. part. iiij. in princip.nu.26.fo. 136
Dominij antiqui probatio per famam, an ſufficiat ad probandum dominium de præſenti. parte j. ſectione, viſo in hac prima. num.4.fol. 94
Dominium rei tacitè legatæ, an trãsferatur ipſo iure in legatarium, ſine traditione ſicut rei legatæ expreſsè. parte j. ſectio. ampliatur nũc. n.35.& 36.f. 34
Dominus & inferior à principe, an poſsit ſtatuere contra ius commune, ratione reipublicæ, Et quã grauis ſit publicæ vtilitatis cauſa. parte iiij. ſectione, circa præmiſſa. nu.6.fo. 224
Dominus ſi per centũ annos non impoſuit aliqua ſeruitia vaſallo, vel non petijt homagium, an ob hoc vaſallus libertatem præſcribat parte iiij. ſectio. circa præmiſſa. nu.38.fo. 230
Dominus an poſsit cogere ſubditos ad molendum & coquendum in ſuis molendinis & furnis. parte .iij. ſectione, circa præmiſſa. nu.1.& 4.fo. 222.& 224
Donatio abſenti epiſtola fieri poteſt, epiſtolæq́; receptio, vim acceptionis habet. nu.118.fo. 287

Donatio abſenti facta ſtipulatione & acceptilatione notarij validatur.num.153.fo. 295
Donatio cauſa mortis abſenti facta ꝙ valeat in vim fideicommiſsi,ſi vt donatio valere non poteſt, modò teſtium numerus adſit, etiam ſi extra teſtamentum facta ſit.nu.158.f.296
Donatio cauſa mortis de omnibus bonis valida eſt & reuocabilis.num.97.fol. 282
Donatio in dubio iudicatur inter viuos.nu.133.& 134.fol. 291
Donatio iudicatur inter viuos vel cauſa mortis prout meliùs valere poteſt.nu.156.fo.295. & num.157.& 159.fo. 296
Donatio ob cauſam facta non dicitur,vbi quis ſpontè, ex certa ſcientia, purè, liberè, ſimpliciter & inter viuos donat, licèt ob ſeruitia remuneratiõis cauſa ſe donare dicat.nu.112.f.285
Donatio omnium bonorum pręſentium & futurorum inualida. Item donatio omnium bonorum mobilium & immobilium præſentiũ & futurorum valida.num.101.fol. 283
Donatio quæ fit inter viuos ne, an cauſa mortis ex teſtium numero arguitur.nu.71.fo. 275
Donationis appellatione donationem inter viuos & ob mortis cauſam nõ venire propriè. num.111.fol. 285
Donationis appellatione propriè neque legatum neq; fideicommiſſum venire.nu.108.fo. 285
Donationis appellatione non venit donatio cauſa mortis.nume.189.fol eod.
Dono verbum æquiuocum.nu.131.fo. 290
Dono verbum in vltima voluntate prolatũ quomodò accipiendum.nu.137.fol. 291
Dotis numeratio vnde præſumatur. parte j. ſectione, propoſitum noſtrum.nu.72.fol. 28

De litera E.

ECCLESIA nihil debet aliud quærere, quã neceſſaria ad victũ, ſecundũ honeſtatem:reliqua autẽ tenetur conuertere in alimoniam pauperis,& fabricam ipſius eccleſiæ. parte iiij.ſectione,circa præmiſſa.nu.11.fol. 226
Eccleſia Romana nũm ſit ſuperior & potior in pręſcriptione aut reſtitutione, quã inferior eccleſia,aut alius priuatus. parte iiij.ſectione,materia iſta. numer.65.fol. 210
Eccleſia Romana an poſt cẽtum annorũ decurſum, excludatur à peti.reſti.in inte.n.66.f. eod.
Eccleſia reſtituitur in integrum, aduerſus pręſcriptionem quadragenariam. parte iiij. ſectione,materia iſta.nu.49.fo. 207
Eccleſia habens molendina, ſi eſſet de eodem loco, pariter contra eccleſiam non valeret ſtatutum.parte iiij.ſectione,circa præmiſſa.num.23.fol. 228
Eccleſia & ciuitas, ſimiles ſunt in præſcriptione: ſed alia atque alia ra-

alia ratione.parte iiij. in princ. num.104.fo. 150
Eccleſiæ non currit reſtitu.tempus,data etiam ſcientia ipſius læſionis,quando damnum ecclæſiæ eſt grauiſsimum & eminentiſsimũ. Et qualiter illud dijudicari debeat.parte iiij.ſectione,materia iſta.n.71.f. 212
Eccleſiæ facultates vbi creſcunt, & bona laicorum minuuntur, ne laici pauperiores ſuſtineant omnia onera, poſsint facere ſua prædia tributaria,vel ea hypothecare & obligare pro ſoluendis oneribus. & eo modo tranſibũt in eccleſiam prædia, cùm ſuo onere reali. parte iiij. ſectione, circa præmiſſa.num. 9.fol. 225
Emãcipationis filij preſumptio, an inducat titulum contra patrem.parte iij.in princ.nu. 24. folio 120
Epiſtola probat contra ſcribentem,non ſolùm pro eo,ad quẽ directa eſt:ſed etiã pro tertio. parte j.ſectio. vidimus & abundè.num.41.fol. 89
Epiſtola commendatitia, nõ obligat ſcribentem.nu.42.f. eod.
Epiſtola exhortatiua inducit conſenſum ſcribentis,ſibi præiudicialem. Et in quo id maximè procedat.nu.43.& 44.fo. 90
Epiſtola à parte ad partem tranſmiſſa,fidẽ ſibi facit per ſolam comparationem.part.j. ſectio. quæritur etiam.nu.68.fo. 62
Epiſtola loqui dicimur, ſed impropriè.num.121.fol. 287
Epiſcopi conſenſus an præſumatur ob antiquitatem interueniſſe in reſeruatione facta patrono eccleſiæ vel capellæ. parte iij.ſectione, vidimus in genere.nnme.30.fo. 127
Error iuris,an inducat malam fidem. ſuper quæſtione ſtatuti Ferrar.nu.53.fo. 250
Error ſentẽtiæ inualidæ,quæ putabatur valida,excuſat à damno.parte iiij. ſectione, materia iſta.nu.10.fo. 209
Aetas an probetur ex libro patris in quo deſcribitur natiuitas filiorum.Et quid, ſi ſit mortuus pater.parte j.ſectione,vidimus & abundè.nu.34.& 36.fol. 89
Euentum rerum inſpicere debemus,quãdo veriſimile eſt quid tale eueturum parte j. ſectione,viſo de verbis.nu.59.fo. 47
Euictio nõ debetur emptori ſciẽter ementi rem alienam,etiam reſpectu pretij, niſi aliud actũ ſit.ſuper quæſtione ſtatuti ferrar.nu.23.fol. 241
Exactor collectarũ examinatus in teſtem pro ipſa vniuerſitate,an poſsit eſſe teſtis contra ipſam vniuerſitatem.part.j.ſectione,quartò limitatur.num. 78.fo. 78
Exceptio datur, licèt actio non competat.ſuper quęſtione ſtatuti ferrar.nu.20.fo. 242
Executoris aſſertioni & libro rationum an credatur in eius fauorẽ in magnis ſummis, non cõfecto inſtrumento. diſting. parte j.ſectione, quartò limita

tur.nu.30.fol. 71
Exceptio, quam Epiſcopus concedere non poteſt, ſine confirmatione Papæ, præſumitur ex tẽporis antiquitate.par.iij.ſect. vidimus in genere.n.27.fo.203
Ex æquipollẽtibus quid fiat,non laborandum in his, in quibus effectus conſideratur. par.j.ſecti.quarto limitatur.n.86.f.79
Expreſſum id dicitur, in quo viget eadem ratio.parte iiij.ſectione,materia iſta.nu.53.f.208
Reſtitutio an competat contra preſcriptionem 30.anno.part. iiij.ſect. materia iſta.n.55.f.208
Expreſſum dicitur, quod ex verbis infertur & colligitur parte j.ſect.ampliatur nũc.n.38.f.47
Expreſſum & certũ quid etiam dicitur,per relationẽ ad aliud. parte j.ſectio. quæritur etiam. nu.22.fol. 55
Extenſio vt fiat in correctorijs,de vno ad alium caſum, quæ,& quot ſint neceſſaria. parte iiij. in princ.nu.82.fo. 145
Extẽſio fit in materia pœnali: ne aliâs diſpoſitio pœnalis reddatur eluſoria parte iiij. ſectione, abſolutis differẽtijs.n.53.f.185
Extenſio an & quando fiat in cor relatiuis,etiã in materia pœnali parte iiij.ſecti.videamus modo.num.29.& 32.fol. 169
Extenſio non fit ratione correlationis,in diuerſis actibus.num. 30.fol. eod.
Extenſio nõ fit in correctorijs & odioſis, licèt ratio ſit expreſſa, quando diſpoſitio taxatiuè loquitur,parte iiij.in princ.num. 97.fol. 149
Extẽſio an fiat in correctorijs & pœnalibus:ex identitate rationis:& quando.part. iiij. ſectione, videmus modò.n.22.f.167
Extenſio fit de caſu ad caſum in pœnalibus.ex identitate rationis.par.iiij.in prin.n.146.f. 158
Extenſio in pœnalibus per identitatem rationis,non fit,maximè quando conſtitutio pœnalis contineret odium irrationabile part.iiij.in prin.n.157.f.161
Extẽſio in pœnalibus fit per identitatem rationis, quando odiũ eſt rationabile.nu.158.fol. eod.
Extẽſio fit in pœnalibus & odioſis,quando agitur de ſalute animæ. & quò fuerit introducta diſpoſitio.c. cùm ex eo. de electio.lib.vj.par.iiij. ſectio. videamus modò.nu.10.fo. 164
Extenſio fit in pœnalibus,quando aliâs abſurdum reſultaret, ibid.nu.11.& 1.fo. 165.& 166
Extẽſio nõ fit in correctorijs, ex maioritate ratiõis. & an auth. quas actiones.corrigẽs in eccleſia extendatur ad ciuitatẽ.parte iiij. ſectione, abſolutis differentijs.nu.38.fo. 182
Extenſio fit etiã in conſuetudine aut lege noua correctoria, in his quæ per legẽ antiquã ſunt æquiparata de vno ad alterũ:licèt lex & conſuetudo de altero tantũ loquatur.par.iiij.in principio.nu.80.limi.num.90.& 110. fol. 145.148.& 151
Extẽſio fit in materia etiã pœnali,quan-

li,quãdo vnũ venit appellatio-
ne alterius, ſaltẽ lata vocabuli
ſignificatione.parte iiij. ſectio.
videamus modò,nu.30.fo. 169
Extẽſio an dicatur fieri,quãdo ra
tio eſt expreſſa in lege vel diſpo
ſitiõe.par.iiij.in pri.n.92.f.148
Extẽſio vt fiat in pœnalibus pro-
pter æquiparationem duorum
caſuum, qualis illa debeat eſſe
& æquiparatio.par.iiij. in prin
cip.nu.101.fo. 148
Extẽſio fit in pœnalibus & prohi
bitiuis,quãdo agitur de fauore
reipublicæ,etiã in alia materia
quã delictorũ puniendorũ.par
te iiij.ſectio. videamus modò.
num.7.fo. 164
Extenſio quare in correctorijs li-
cita eſt,quãdo ratio eſt expreſ-
ſa.parte.iiij.in prin.n.90.f.148
Extẽſio non fit ceſſante identita
te rationis ſuper quæſt. ſtatu-
ti Ferrar.nu.52.fo. 250
Extenſio nõ fit ad diuerſam ſpe-
ciem iuriſdictionis.part.iiij. in
princ.num.61.fol. 142
Extẽſio fit in pœnalibus, ne deli-
ctum remaneat impunitũ. vbi
agit de fauore publico.par.iiij.
ſect.videamus modò.n.5.f.164
Extẽſio fit etiã in pœnalibus, vbi
agitur de fauore piæ cauſæ.par.
iiij.ſectio.videamus modò.nu.
17.fol. 166
Extenſio fit ad alios caſus in qui-
bus viget eadẽ ratio,quæ expreſ
ſa eſt in lege pœnali.& quæ diſpo
ſitio pœnalis extẽditur ex men
te diſponẽtis & vnde illa colli-
gatur.nu.18.fol. eod.
Extenſio fit in materia priuatio-
nis feudi.num.19.fo. 167
Extẽſio an fieri poſsit, ſi in ſtatu-
to pœnali aſsignetur ratio, vt
delicta puniantur, ea autẽ non
exprimatur:quaſi aliã adſigna
ri non poſsit,vbi agitur de deli
ctis puniẽdis.nu.20.fo. eod.
Extenſio fit in materia pœnali ex
maioritate rationis, vbi maior
eſſet ratio in caſu nõ expreſſo.
& an procedat argumentum
à maioritate rationis in pœna-
libus.ibid.nu.21.& 23.fo. 167
Extẽſio fit in materia odioſa,quã
do agitur vt obuietur fraudi-
bus.ſup quæ.ſta.Fer.n.9.f.240
Extenſio nõ fit ad aliã perſonam
in ſtatuto aliquã priuilegiãte,
qñ ratio priuilegij aut fauoris
in alio nõ militat,etiam ſi fiat
actus nomine priuilegiati, quã
do ex tali extenſione cõmodũ
non venit ad ipſum priuilegia-
tum.ibid.nu.26.fo. 244
Extenſioni in odioſis quando lo
cus ſit.nu.52.fo. 268
Extẽſioni locus eſt in pœnalibus.
nu.51.fol. 267
Extenſioni locus eſt in materia
odioſa,correctoria & pœnali,&
quare.nu.192.fo. 308

De litera F.

FACTA nõ præſu
muntur niſi pro-
bẽtur. part.j.ſect.
propoſitũ noſtrũ
nu.75.fo. 28
Facto ꝓprio an cõtrouertiat ma
ritus alienãs fundũ dotalẽ mili
tis.ſup quæ.ſtat.Fer.n.22.f.243

Factum quis alicuius approbare poteſt,& qualitatem eius approbare .parte.j. ſectione, viſo de verbis.nu.19.fol. 41
Factum quid eſſe in vim tituli allagati,probare difficile.& quo modo probetur quod factum eſſe ex cauſa.part.iiij.ſectione, abſolutis differentijs.num.56. fol. 186
Falcidiæ appellatione venit trebellianica largè ſumpto vocabulo. parte.iiij.in prin. nume. 87.fol. 147
Fama plenè probat in antiquis. par.j.ſectiõe, ampliatur nunc. nu.8.fol. 30
Fama plenè probet in antiquis, etiam vbi agitur de graui præiudicio.part.j.ſectione, viſo de fama. nu.22.fol. 98
Fama an probat in antiquis, vbi agitur de graui præiudicio,& an ibi requirantur alia adminicula, & quæ.part.j.ſectione,viſo in hac prima. numer.2.& 3. fol. 93&94
Famæ probatio, an ſufficiat coram arbitratore.part.j. ſectione,octaua datur limitatio.nu. 2.fol. 91
Fœmina eſt quid varium & ſemper mutabile laborans contra commoda propria.par.j.ſectione, quæritur etiam. nume.34. fol. 56
Filiationem probat ſola nominatio,in antiquis.par.j. ſectione, ampliatur nunc.nu.13.fol. 31
Fieri vbi quid non poteſt ſine aliqua cauſa,non ſufficit probare ſimpliciter illud factum eſſe niſi in vim illius cauſę factum ſit. part.iiij.ſectione,abſolutis differentijs.nu.55.fol. 186
Feudalia bona de antiquo probantur per ſolam famam in antiquis,excedentem metam centum annorum.part.v.in prin. nu.9.fol. 234
Feudi antiqui qualitas probatur exverbis enuntiatiuis inueſtiturę.par.v.in prin.nu.10.fo.eod.
Feudi renouatio arguitur ex poſſeſsione antiqua rei feudalis. nu.14.fol. 235
Feudi poſſeſſor,quando præſtitit ſeruitia domino directo, per longiſsimum tempus triginta annorum præſcribit ius vtile: etiam in præiudicium domini directi:qui ignorantiam allegare non poteſt.part.iiij.ſectione, abſolutis differentijs. num.28. fol. 180
Feudo,probando verbis enuntiatiuis non creditur eius, qui de feudo liberè diſponere non poteſt.parte.v.in princ.nume.19. fol. 236
Feudum efficitur nouum ex mutatiõe nouę inueſtituræ. Quod qualiter accipiendum.parte.v. in prin.23.24.fol. eod.
Feudum antiquum dicitur, quod ab anteceſſoribus fuit acquiſitum.part.v.in prin.nu.1.fo.233
Feudum antiquum, & feudum paternum quid differant.nu. 2.fol. eod.
Feudum nouum, quod dicatur. nu.3.fol. eod.

Feudum

Feudum in dubio an præſumatur antiquum, vel potiùs nouum.ibid.nu.4.fol. 233

Feudum antiquum vel nouum alleganti & adſerenti,onus probandi incũbit.nu.6. limit. nu. 7.fol. 234

Feudum dignitatis aut aliâs collatũ à principe, an debeat probari per ſcripturã.nu.11.f. eod.

Feudum ſi quo caſu requirat ſcripturam ad ſui probationẽ, an ſufficiat pręſumptiuè probare. nu.13.fol. eod.

Feudum nouum quando conceditur iure antiqui feudi,an adſumat naturam & qualitatem feudi antiqui.nu.16.fol. 235

Feudum nouum licet cõcedatur iure antiqui feudi,ab eo qui liberè de feudo diſponere poteſt: non tamen tranſit feudum niſi ad comprehenſos in inueſtitura.nu.20.fol. 236

[F]eudum antiquum ſi renouetur vaſallo an deſinat eſſe antiquũ nu.21.22.25.& 26.fol. 236

Feudum nouum cõſideratur,reſpectu noui domini à primo cauſam non habẽtis.nume.27. fol. eod.

Fideicommiſſarius an & quando loco hæredis habeatur. nu.59. & 60.fol. 270

Fideicommiſſum ex verbis explicationis inducitur. nume. 178. fol. 302

Fideicõmiſſum ex verbis deſiderium denotantibus inducitur. nu.187.fol. 306

Fideicommiſsi verba deprecatiua ſunt, & quæ.nume. 187.& 188 folio 306

Fideicommiſſum inducitur per verbum peto,quod an ſit pręceptiuum,impetratiuũ aut deprecatiuum.nu.188. fol.306. & vide nu.190.

Fideicommiſſum ex verbis rogatiuis inducitur etiam ad quencunque dirigantur.nume.189. folio 307

Fideicõmiſſum ſine hæredis inſtitutione nõ valet.nu.77.fo.277

Filia inſtituta in ſola dote præterita non dicitur cõtra Paul.de Caſtr.nu.171.fol. 300

Filij poſiti in conditione non,niſi tacitè vocentur,grauari poſſunt.nu.66.fol. 273

Forma potentior materia.nu.150. folio 294

Franciæ,itẽ & Delphinatus conſuetudo & fauor in pręſcriptionibus.part.iiij.ſectione, materia iſta.nu.37.fol. 215

Fratres non poſſunt portionem obuentam per condict.indeb. repetere ab eo qui facta diuiſione de bonis paternis communibus,vt poſſet cõtrahere matrimonium cum aliqua puella negauit cum iuramento ſe eſſe filium illius cuius hęreditatem diuiſerat.parte.j.ſectione,propoſitum noſtrum.numer. 44. folio 24

Fratres prædicatores nõ poſſunt habere proprium, vt ſinguli. parte j. ſectione, quid in libro officialium.nu.21.fol. 83

Furca cum pœna, maior eſt pœ-

na capitis, & quid ſi qui vtraque fuerit condemnatus diuerſis ſententijs, nec cõſtat de delicto, vtra potiùs ſit plectendus. parte iiij. ſectione, videamus modò. nu. 27. fol. 168

De litera G.

GABELLA pro acceſſorijs non debetur. numer. 20. folio 259

Gabella an debeatur de fructibus fundi venditi ſtante ſtatuto, quòd de re vendita gabella ſoluatur. num. 21. folio 259

Gabella pro eadem re bis non ſoluenda. nu. 22. fol. 259

Gabellæ ſolutio pro cõtractu, an probet contractum contra tertium abſentem. parte j. ſectione quartò limita. nu. 73. fol. 77

Generalia ſunt faciliora: particularia verò veriora. par. iij. ſectione, vidimus in genere. nume. 1. folio 123

De litera H.

HABILITAS præſumitur aliúdè in eo, de quo diſputatur. part. j. in prin. nu. 67. fol. 11

Hæres non poteſt allegare turpitudinem ſuam: licèt veniat ex perſona defuncti. ſuper quæſtione ſtatuti Ferrar. nume. 28. folio 244

Hæres in re certa an veniat appellatione hęredis in his quę ſunt tranſitoria ad hæredes extraneos, & quid in non tranſitorijs. numer. 89. folio 281

Hæredis inſtitutio quibuſcunque verbis fiat, valet modò de teſtatoris voluntate conſtet, quòd teſtari voluerit. nu. 75. fol. 276

Hæreditatis aditio in teſtamento fieri poteſt, & facta non reuocatur. nu. 127. & 128. fol. 289

Hoſpitandi ius an præſcribi poſſit. part. iiij. ſectione circa pręmiſſa. nu. 42. fol. 232

Hoſpitandi ius præſcriptionem admittit, ſi ex qualitate perſonarũ, aut ex coniecturis appareat, quod ex debito & iure ſeruitutis, non ex mera gratia fieret hoſpitatio. numero 43. folio eodem

Hypotheca non cõſiſtit ſine obligatione perſonali. ſuper quæſtione ſtatuti Ferrar. num. 6. & 45. fol. 239. & 249

Hypothecari poſſunt bona pro obligatiõe alterius, ſuper quęſtione ſtatuti Ferrar. num. 46. folio 249

De litera I.

IASON ſibi diſsimilis circa poteſtatẽ principis, in qua ſitis iure ciuili poſitiuo. part. j. in princip. nu. 50. fol. 9

Imperfecta duo ſimul iuncta nihil operantur, quando vnumquodque per ſe & in genere ſuo operari non poteſt. nu. 65. folio 272

Imperium & ſacerdotium, an æquiparẽtur quò ad præſcriptionem. part. iiij. ſectione, abſolutis differen. nu. 43. fol. 184

Imperium an gaudeat præſcriptione centenaria. part. iiij. ſectione, abſolutis differentijs. nu. 40. fol. 58

Impetrans non tenetur probare ea quæ narratiuè in reſcripto continentur, non conditionaliter. part. j. nu. 65. fol. 11

Incontinẽti fieri dicitur, quod fit ex interuallo, ſi interuallum illud ad actum ſit neceſſarium. nu. 15. fol. 258

Indictiõis corruptę vitio tẽporis, & antiquitatis iniuria appoſitio, an vitiet inſtrumentũ. par. j. ſectione, viſo de fama. nu. 41. folio 101

Inducta ad vnum effectum non debent contrarium effectum operari. nu. 67. fol. 273

Iniuriam non facit, qui beneficiũ non impendit. part. iiij. ſectione, circa præmiſſa. numero 18. folio 227

Inſpicitur illud, cuius contemplatione fit actus, nõ ipſe actus. ſuper quæſtione ſtatuti Ferrarię. nu. 42. fol. 248

Inſtitutio hæredis in teſtamento omiſſa, quòd tacitè vocaſſe venientes ab inteſtato cenſetur. nu. 34. fol. 261

Inſtitoris conſtitutio, cenſeri debet facta ſecundum diſpoſitionem iuris communis. part. j. ſectione, quartò limitatur. nu. 31. folio 71

Inſtrumẽta publica eccleſiæ probantia ſolutiones cenſus, an ex eis tantũ ſolutionibus probatur ius cenſus, niſi finitum ſit tempus ad præſcriptionem ſufficiens.

Inſtrumenta duo ab omnibus recepta ſine contradictione, ad probandam quaſi poſſeſsionem notariatus, an ſufficiat. Et an ſufficiat fama, Quid de antiquitate temporis. part. iij. ſectione, vidimus in genere. numer. 6. 7. & 8. fol. 123. & 124

Inſtrumenti exemplatio in quibus caſibus præſumatur facta ob temporis antiquitatem, intelligitur quoad omnia, vt omnia præſumantur ſolenniter acta. parte iij. ſectione, vidimus in genere. nu. 22. fol. 126

Imperfectum, & nihil, æquiparãtur. ſectione, vidimus in genere. nu. 23. fol. eod.

Inſtrumenti productione facta tantùm ad informandum, iudicis animum non iure debet eius copia parti tradi. parte j. ſectione, quæritur etiam. num. 12. fol. 54

Inſtrumenti regiſtratio facta in literis Papæ, an præſumatur facta parte citata, propter temporis antiquitatem, ita, vt fidem faciat. parte iij. ſectione, vidimus in genere. numer. 13. folio 125

Inſtrumenti exemplatio, vt dicatur facta de antiquo, quantum tempus requiratur. numer. 14. & 16. fol. eod.

Inſtrumenti exemplandi ſolennitas, quo tendat. numero 15. ibidem.

Inſtrumenti publici & ſolennis

approbatio,an depēdeat à poteſtate productis.part.j.ſectione,viſo de verbis.nū.77. fol. 50
Inſtrumenti productio,ſine proteſtatiōe, ſcriptura ſimpliciter & generaliter approbata vtrū amplius poſsit reprobari. nu. 78.fol. eod.
Inſtrumenti exemplatio,an præſumatur ſolenniter facta,ob tē poris antiquitatem,nō obſtante,quòd pluribus defectibus laboret.part.iij.ſectione,vidimus in genere.nu.20.& 24.fol. 126
Inſtrumenti exemplatio vt præſumptionem pariat,ān neceſsè ſit exprimi & enūtiari ipſas ſolennitates neceſſarias in tali exemplatione.part. iij. ſectiōe, vidimus in genere.nu.18.fo.125
Inſtrumenti qualitas aut ſolennitas faciliùs præſumitur,quàm ſubſtantia.part.j.ſectione, viſo de fama.nu.24.fol. 98
Inſtrumento producto de antiquo,an ſit neceſſaria probatio notariatus.parte j.ſectione, viſo de fama.nu.23.fol. 98
Inſtrumentorū productioni termino dato, intra terminū ſufficit fieri productionem verbalem, realem;poſt terminū.parte j. ſectione, quæritur etiam. nu.6.fol. 53
Inſtrumētorum appellatione. an veniat confeſsio: ita vt conſtitutus ad recipiendum teſtes,& inſtrumenta,poſsit & recipere confeſsionem partis.part.j.ſectione,quartò limitatur.num. 87.fol. 79
Inſtrumentorum exemplandorum forma & conſuetudo in Delphinatu.parte.iij.ſectione, vidimus in genere.n. 19.fo. 125
Inſtrumentum allegans,aut illud narrans, an quibus caſibus teneatur illud edere.part.j.ſectione,quæritur etiā. nu. 5. fol. 53
Inſtrumentum publicum quod dicatur. Et an eius appellatione,veniat ſcriptura publica.Et quid ſcriptura publica. parte j. ſectione,quartò limitatur. nu. 84.& 85.fol. 78
Inſtrumentum productum cum illa proteſtatione,non obſtante contradictione aduerſarij, quando iuuet producētem: & quando non.part.j.ſectione,viſo de verbis.nu.84.fol. 51
Inſtrumentum non dicitur productum in iudicijs realiter,niſi copia parti cōcedatur, à qua ſi denegetur, illud non probat. Et quid de mandato. parte j. ſectione, quæritur etiam. nu. 10.& 11.fol. 54
Inſtrumentum producens,nō videtur fateri contēta in eo, eſſe vera: niſi quatenùs ipſum inſtrumentum probat.part.j.ſectione,viſo de verbis.num. 76. folio 50
Inſtrumētum minus ſolenne, an probet in antiquis.parte.j. ſectione,octaua datur limitatio. nu.17.fol. 93
Inſtrumētum minus ſolenne,ſimpliciter reſpectu fidei probatoriæ, impugnatum ab aduerſario,an probabit contra producentem.

centem.part.j.ſectione,viſo de de verbis.nu.52.diſtin.num.53. folio 46
Inſtrumẽtum quomodò probet in fauoré aduerſarij impugnã tis ſcripturam producentis.nu mer.54.fol. eod.
Inſtrumentum quãdo poſsit pro duci cũ illa proteſtatione:non obſtante cõtradictione aduerſarij.part.j.ſectione,viſo de verbis.nu.83.fol. 51
Inſtrumentũ cuius originale non inuenitur ſed incertum reperitur in priuilegio principis, an fidẽ faciat.part.j.ſectione,octaua datur limitatio.nu.19.fo. 93
Inſtrumentum quid hic differat à ſcriptura priuata.par.j.ſectione,viſo de verbis.nu. 76.fol.50
Inſtrumentũ minus ſolenne aut defectuoſum ſemiplenè probat notario mortuo.Et quid de libro rationum,mortuo ſcribente.part.j.ſectione, quartò limi. nu.49.fol. 73
Inſtrumentum recipere extrà territorium creantis,inter ſubditos tamen.par.j.ſectione, quartò limitatur.nu.82.fol.
Inſtrumentum publicum nõ probat niſi contineat veriſimilia. part.j.ſectione, quartò limitatur.nu.41.fol. 72
Inſtrumentum non dicitur productum quod in iudicio ſolùm allegatur.part.j.ſectione,quæritur etiam.nu.4.fol. 53
Intellectus.l.omnes.& l. ſicut. C. de præſcript. xxx. vel quadraginta anno.parte iiij.ſectione, materia iſta.nu.56.fol. 208
Intellectus & declaratio ad l. fin. C.de ſacroſan.eccleſ. item vbi habeat illa locum.parte iiij.ſectione, abſolutis differentijs. nu.47.fol. 185
Intellectus ille,in dubio capiẽdus eſt,qui conuenit rubricæ.ſuper quæſtiõe ſtatuti Ferrar.nu, 15. folio 241
Intellectus ille præualet,qui probari poteſt per alias leges aut rationes,quando lex habet varios intellectus.ibid. nu.17.
Intellectus ille.præualet, in quo maior eſt ratio dubitandi. nu. 18.folio eod.
Intellectus l,illicitè.ff.de reb.eornum.19.26.& 29. fol.242.244. & 245.
Intellectus.l.ſi is,C.de prædijs minor.n.19.& 26,fol.242.& 244
Intellectus. l. ſi ſeruo. ff. qui & à quib.nu.24,fol. 243
Interpretatio ſtricta fit in cõtractu expreſſo:ſed ſtrictior in tacitis.part.iiij.ſectione,materia teria iſta.nu,114.fol. 220
Interpretatio fit ſecundum id,qđ veriſimiliùs eſt,in re dubia.parte iiij.ſectione,materia iſta.nu. 112.fol. 219
Interpretatio in dubio fieri debet per quam ius coloniæ perpetuæ ceſſet,Et cõtra id odioſa fit interpretatio.parte iiij.ſectione,materia iſta.nume.125. folio 222
Inueſtitura domini præſumitur, quando quis ſtetit longiſsimo tempore in poſſeſsione bono-

rum feudalium.part.iij.ſectione, videmus in genere. nu.36. fol. 127
Iudex duos ſales habere debet, ſapientiæ & conſcientiæ.part.j. in prin.nu.57.fo. 10
Iudex, item & partes nõ poſſunt renuntiare ſolennitatibus iudicij ſubſtantialibus. parte ij. in prin.nu.14.fo. 106
Iudex debet iudicare ſecundum allegata & probata, nõ autem ſola veritate facti inſpecta. parte j.ſectione, octaua datur limitatio.nu.11.fo. 92
Iudex an alicatur cauſa cognita procedere, eò quòd partes ſunt præſentes, vel cõtumaciter abſentes.part.ij.in prin.nu.17. diſting.nu.36.fo. 108.& 109
Iudici aſſerenti ſe detuliſſe iuramẽtum ſuppletiuum cauſa cognita, non creditur. Et ſuper quibus prætereà illi non credatur.part.ij.& in prin.nume.13. fol. 105
Iudici an credatur ſuper cauſa, ſine qua quis actum facere non poteſt. Et quid de his, ſuper quibus poteſtatem non habet. part.ij.in prin.nu.21.fo. 107
Iudici conſtare debet de veriſimilitudine rei, quæ probanda venit per librũ rationum. Et id qualiter, & vnde colligẽdum. part.j.ſectione, quartò limitatur.nu.36.fo. 72
Iudici ſolennitates, quæ potuerunt interuenire ſententiæ vel decreti iudicis tempore, præſumatur ne interueniſſe.part.ij. in prin.nu.29.& 30.fo. 108
Iudicij ſolennia poſſunt tacitè remittere partes præſentes, & nõ contradicentes iudicis aſſertioni.part.ij.in prin.nu.26.fo. eo.
Iudicis arbitrio relinquendum, quando ſententia [illegible]icatur anti qua, qui iudex variè arbitrabitur ſecundum qualitates iudicũm, qui pronũtiarint.part.ij. in prin.nu.38.fo. 110
Iudicis aſſertioni ſuper ſolẽnitatibus ſententię aut decreti, quãdo ſtetur. Et quid de actu notarij.part.ij.in prin.nu.11.fol. 105
Iudicis aſſertiõi ſuper ſolẽnitatibus, quibus nec iudex nec partes potuerunt renuntiare, non creditur.nu.12.fo. eod.
Iudicis officium vbi poteſt implorari, illi regulariter pręſcribitur ſaltem 40.annis. Et an durante ignorantia currat præſcriptio.part.iiij.ſectione, materia iſta.nu.64.fo. 210
Iudicis arbitrio pauca & rarò relinquenda ſunt.par.j.ſectione, quis in libro officialiũ. nu.25. fol. 83
Iudicis aſſertioni creditur, quando eò cõcurrit veriſimilitudo. Et quando illa ipſa veriſimilitudo adſit. Et vnde cauſetur. part.ij.in princ.nume.22.& 23. fol. 107
Iura publica præſcribi poſſunt, ſpatio 40.anno. Et ibidem intellectus.l. viam publicam.ff. de via publica.part.iiij.ſectione, materia iſta.nu.79.fo. 213
Iura pro iudice magis præſumũt, quàm pro

quàm pro priuato : nec tãta in eum cadit ſuſpitio, quanta in priuatum.part.ij.in prin.n.20. fol. 107
Iura realia habẽtia cauſam diſcõtinuam: vt præſcribantur, requirunt tempus antiquiſsimũ. part.iiij.ſectione, materia iſta. nu.22.fo. 203
Iura & acta an ſufficiãt ſimul & in genere produci:an verò ſint omnia ſpecificè producenda. part.j. ſectione, quæritur etiã. nu.16.17.& 18.fo. 55
Iuramento fidelitatis an præſcribatur per tempus cuius initij memoria non extat in contrariũ: vt acquiratur libertas non præſtãdi.part.iiij.ſectione,materia iſta.nu.28.& 30.fo. 203
Iuramentum non ſeruãdum,niſi contineat veriſimilia.part.j.ſectione,quartò quęritur.nu.42. fol. 72
Iuramentum ſuppletiuum defertur etiam in cauſa magna,contra eum, qui in aliquo conuictus eſt de mendacio.part.j.ſectione,vidimus & abundè.nume.17.fo. 86
Iuramentum,ſupplet pręſentiam partis, de iure canonico. ibid. nume.43.
Iuramentum de parendo mandatis alicuius, intelligitur de honeſtis.part.iiij.ſectione, videamus modò.nu.41.fo. 171
Iuramentum de parendo mandatis,intelligitur de honeſtis.parte j. ſectione,nõ omitto.nu.11. fol. 13
Iuramẽtum adminiſtratoris monaſterij, an ſit neceſſarium: vt eius libro fides detur.part.j. ſectione, quid in libro officialiũ. nu.5.fo. 80
Iurantem oportet eſſe omni exceptione maiorẽ,vt eius dicto ſtetur.parte j.ſectione, quartò limitatur.nu.35.fo. 71
Iure diuino nemini creditur in cauſa propria. parte prima ſectione, propoſitum noſtrum. nu.2.fo. 19
Iure auferendo, quæſito iure poſitiuo, ad ſupplicationem partis,cauſa cõſtare debet.Et quid ita. Secus, ſi non opponatur de falſa aſſertione impetrantis. part.j.in princip nu.63. & 64. fol. 11
Iuri canonico ſtandum eſt in materia malæ fidei : vbi admittitur probatio contra præſcribentem,ſi conſtat de eius mala fide.parte quarta ſectione,materia iſta numero vigeſimo. fol. 201
Iuris dicendi ſcopus. part.j. ſectione,viſo de verbis. numero 34. fol. 43
Iuris naturalis & primæui,aut ſecundarij obſeruantia, non cenſetur ſublata per conceſsionem ampliſsimam poteſtatem datam arbitris. parte j. ſectione, octaua detur limitatio.num.5. fol. 91
Iuris præſumpti vt probãdi onus transferat in alium,nũm plenè requiratur probatio.part.ij.in prin.nu.46.fo. 111

Iuris pręſumptio non ſufficit,niſi allegetur.part.iiij.ſectione,abſolutis differẽtijs.nu.50.fol.185
Iuris publici quæ ſunt,an præſcri bãtur etiam reſpectu dominij. part.iiij.ſectione, materia iſta. nu.83.fo. 214
Iura publica pręſcribi nõ poſſunt ceſſante poſſeſsione. part.iiij. ſectione, materia iſta.num.84. fol. 214
Iuris declarandi magna hodie eſt neceſsitas. Et rarò committen dum eſt arbitrio iudicis, quod tẽpus dicatur de antiquo.parte iij.in prin.nu.14.fo. 118
Iuris quæſiti per aditionem hære ditatis ex cauſa,vbi quęſtio agi tur.,non requiritur illam cauſam ſpectare vtilitatem publicam.part.j.in prin.nu.58.fol.8. Limit.ibid.nu.62.fo. 11
Iuris præſumptio,dicitur liquidiſſima probatio.part.iiij. ſectione,videmus modò.n.45.fo.172
Iuribus annuis quomodò præſcri batur in pręſcriptione breuioris tẽporis.part.iiij. ſectione, materia iſta.nu.36.fo. 205
Iurium quando dicatur incerta productio:part.j.ſectione,quæ ritur etiam.nu.20.fo. 55
Ius vniuerſale, vt iuriſdictionis, vel dicimarũ,extẽditur etiã ad rationes vniuerſitatis:quia agi tur de iure reali, quod ius ad omnes extenditur.part.iiij. in prin.nu.59.fo. 141
Ius poſſeſsionis acquiri poteſt, in his etiam quæ ſunt iuris publici,& in vſu publico.part.iiij.ſectione , materia iſta.num. 80. fol. 214
Ius patronatus eſt tranſmiſsibile, vt quod cedi & vendi poſsit. nu.61.fo. 271
Ius patronatus eccleſię an trãſeat in fideicommiſſarium. nu.62. fol. 271
Ius patronatus non,niſi deficientibus ſanguinis hæredibus ad extraneos hæredes tranſit.nume.63.fo. 271
Ius patronatus cum vniuerſitate tranſit.nu.81.fo. 280
Ius patronatus eccleſiæ ad hæredes extraneos nõ,niſi deficien tibus ſanguinis hęredib⁹ trãſit. nu.58.fo. 280
Ius patronatus trãſit ad filios dũmodò haredes ſint.numer.86. fol. 280
Quid ſi filij ſint inſtituti in re cer ta aut minima.nu.87.fol.eod.
Quid ſi filij inſtituti ſint inæqualiter,an admittantur ad ius pa tronatus æqualiter.n.88.fo.eo.
Ius quæſitum cõſuetudine, an ſit debilius quæſito præſcriptione.part.iiij.in prin.numer.37. fol. 138
Ius futurum an remitti poſsit ſuper quæſtione ſtatuti Ferrariẽ. nu.55.fo. 251
Ius publicum,verſatur in religione. Et quiuis de populo ad cau ſam piã poteſt agere. parte iiij. in prin.nu.105.fo. 150
Ius nouum Authenticor. correctorium iuris Cod. quo ad præ ſcriptionem centenariam in ec cleſia,quare extẽſum fuit ad ciuitates ha-

uitates habentes iura fiſcalia, & æquiparatas eccleſiæ.n.107. fol. 151

Ius ſuperueniens non confirmat contractum rei alienę nullum, quando ex tali actu quis nō obligatur.ſuper quæſtion. ſtatuti Ferrarien.ſub nu.4.& nu.11.13.14.24.& 28.fol. 239.240.243.& 244

De litera L.

LEGO verb.an idē importet, quod relinquo. nu.73. fol. 275

Lego verb. adiectū quotæ hæreditatis inſtitutionem non importat,alio vniuerſaliter aut ſimpliciter inſtituto. nu.76.fo. 277

Lego verb.adiectum vniuerſitati bonorum, an inſtitutionē importet. Quid ſi bonorū parti adijciatur.nu.64.fo.271. & nume.65.fo. 272

Lego verb. vniuerſitati adiectum inſtitutionē importat. nu. 69. fol. 274

Lego verbum quotis adiectū alio vniuerſaliter non inſtituto, quod inſtitutionem importet. nu.79.fo. 277

Legari quando dicatur, & quando fideicommitti. numer.183. fol. 304

Legatum an reuocari poſsit,cùm teſtator promittit illud ſoluere legatario pręſenti & acceptāti. nu.155.fo. 295

Legatum aut donatio non præſumitur fieri animo compenſandi cum præcedenti debito. nu.173.fo. 301

Legatum aut fideicōmiſſum an propriè dicatur donatio.num. 105.fo. 284

Legatum donatio dicitur,& donationi cauſa mortis æquiparatur.nu.162.& 163.fo. 297

Legatum effectum dicitur donatio cauſa mortis.nu.110.fo.285

Legatum factum,quod reuocari non poſsit,an erit donatio inter viuos.nu.16.fol.296. & nume.166.fo. 298

Legatum partis hæreditatis ſub conditione alio purè & vniuerſaliter inſtituto an inſtitutionem importet.nu.80.fo. 278

Legatum traditum an reuocari poſsit.numer.167.169. & 172. fol. 298.& 300

Legati appellatione an & quando fideicommiſſum contineatur.nu.177.fo. 302

Legati appellatione an inſtitutio veniat,vt legare prohibitus,cēſeatur & inſtituere prohibitus. nu.192.fo. 308

Legati diffinitio. numero 104. fol. 284

Legata an dicantur acceſſoria ad teſtamentum:vbi Iaſ. & Crot. mordentur.nu.17.fo. 258

Legata an pars teſtamenti dicantur.nu.25.fo. 260

Legata an pars prædicamentalis aut ſubiectiua teſtamēti dicantur.nu.26.& 28.fo. 260

Legata an teſtamenti pars dicantur, & quæ vtilitas inde reſultet.nu.19.fo. 259

Legata integralem partem dici in vno caſu Socinus & Crottus eſt. numero trigeſimo folio 261
Legata prioris teſtamenti per poſterius reuocata cenſentur, niſi expreſsè dicatur. numero centeſimoſexageſimoquinto & centeſimoſexageſimoſexto fol. 298
Legatorum & fideicommiſſorum differentiæ. numero centeſimoſeptuageſimoquarto, & cẽteſimoſeptuageſimoquinto. folio 201
In legatarium aut fideicommiſſarium vniuerſalem iura & acti uè & paſsiuè ex Trebelliano tranſeunt. nu. 78. fo. 277
Legatorum & fideicommiſſorum differentia ſublata eſt, & circa quæ. numero 181. folio 303
Legare ſeipſum nemo præſumitur in dubio. parte quarta ſectione, materia iſta. numero centeſimodecimotertio. folio 220
Legato facto ob collationem benemeritorum, an neceſſaria ſit eorum probatio, vt illud valeat. parte prima ſectione. propoſitum noſtrum. numero 74. & 76. fo. 28
Legatum vel fideicommiſſum an inducatur ex verbis teſtatoris cõmendatitijs remiſ. parte prima ſectione, vidimus & abunde. nu. 47. fo. 90
Leges duæ vbi concurrunt, prima ſpecialis, altera generalis, nunquam ſecunda generalis tollit primã ſpecialem. parte quarta ſectione, abſolutis differentijs. nu. 44. fo. 184
Legis ratione correcta, cenſetur correcta lex, quando ratio exprimitur in lege. ſuper quęſtione ſtatuti Ferra. nu. 37. fol. 246
Lex noua pœnalis aut correctoria loquens in vno ex æquiparatis per ius antiquum an trahatur ad alterũ. nu. 182. fol. 304
L. optimam. C. de contrahenda & committen. ſtipulatio. an de inſtrumẽto publico loquatur: an de priuato. parte prima, ſectione, viſo de verbis. numer. 9. & 11. fo. 39. & 40
L. comparationes. an ſit correcta in epiſtola, & alijs ſcripturis priuatis. parte prima ſectione, quæritur etiam. numero 65. & 67. fo. 62
L. cenſus. ff. de probationibus. an intelligatur de publicis inſtrumentis, receptis manu notarij, fidem habentibus indubitatam. & de quibus ſcripturis intelligatur. parte prima ſectione, quis in libro officialium. nu. 3. fol. 80
Lex, dicitur omne, quod in ratione conſiſtit. Et ratio, lex eſt communis ad omnes caſus. par. iiij. in prin. n. 91. fo. 148
Lex non debet verbis imponi, tanquam eluſoria ſed verba legi. parte quarta ſectione, abſolutis differentijs, numero 52. fo. 185
Libertas & exceptio poſſunt præſcribi. par-

ſcribi.parte iiij.ſectione,materia iſta.nu.75.fol 213

Liber officialium publicè creatorum,non probant plenè contra tertium abſentem. Nec liber æſtimi probat dominium in præiudicium tertij. parte j. ſectione,quartò limitatum.nume.71.fol. 77

Liber officialis publicè inſtituti, in his tantùm probat, quæ ad ſuum officium pertinent.ibid. nu.72.fo. eod.

Liber officialis publicè conſtituti, quando probet in ciuilibus & criminalibus. parte j.ſectione,quartò limitatur.nume.75. fol. eod.

Liber rationum, debet carere mi ſtura rationum ipſius adminiſtratoris.parte.j.ſectione,quartò limitatur.num.51.fol. 74

Liber rationum adminiſtratoris, an procedat in fauorem abſentis.num.52.fol. eod.

Liber rationum, ſcriptus ab omnibus ſocijs,modò ab hoc,modò ab illo:prout locus & neceſſitas ferebat, fidem facit. parte j.ſectione,quartò quæritur.nume.59.fol. 75

Liber rationum ſociorum vt probet, an ea requirantur omnia, quæ neceſſaria ſunt in libro rationum vnius adminiſtratoris. nu.60.fol. eod.

Liber ſociorum,& adminiſtratorum,in quo differant.num.61. folio eod.

Liber officialis publicè ſtatuti,an fidem faciat, licèt nō ſit notarius. Quid de theſaurario. nu. 62.fo. 75

Liber maſſarij, an fidem faciat. diſting.nume.63.& 65.fol.eod.

Liber monaſterij, in quo reperiũtur ſcripturæ diuerſorum religioſorũ,an plenè probet. parte j. ſectione, quid in libro officialium.num.23.fol. 83

Liber monaſterij continens veritatem in aliqua particula, an fidem in cæteris faciat. nu.24. folio eod.

Liber rationum mercatoris,an & quando probet contra ſcribentem,in fauorem abſentis. parte j.ſectione,vidimus & abundè.num.26.fo. 88

Liber officialis vnius monaſterij, aut collegij,an probet. parte j. ſectione, quid in libro officialium.nu.1.fol. 80

Liber monaſterij continens ſolutionis penſionum & cenſuum, an fidem faciat.nu.2.fol. eod.

Liber rationum tutoris, curatoris,& ſimilium,qui non ita immediatè approbantur à parte, an fidē faciat.ſimpliciter,maximè in grauibus & magnis ſummis. Et ſi illæ ſint veriſimiles. parte j.ſectione, quartò limitatur.nu.27.& 28.fo. 70

Liber ſociorum ſcriptus ab aliquo inſtitore, an probet inter ſocios,atque inter ipſum inſtitorem. Et quid ſi fuerit ſcriptus ab vno ſociorum. parte j. ſectione,quartò limitatur.numer.54.& 56.fo. 74

Liber rationum,debet continere

data & accepta. parte j. ſectione, quartò limitatur.num.44. fol. 73

Liber rationum, debet continere diem & tempus: aliâs nõ probat.num.45.fol. eod.

Liber rationum cauſam debiti & crediti continere debet. n. 46. fol. eod.

Liber rationum, vt fidem faciat, adhibendum eſt iuramentum ſcribentis.num.47.fol. eod.

Liber rationum adminiſtratoris monaſterij, facit fidem contra ipſum monaſterium.part.j.ſectiõe, quid in libro official.nu. 6.folio 80

Liber eccleſiæ, continens ſolutiones annui cenſus, an probet plenè contra ſoluentem, quando lapſum eſt tempus ſufficiẽs ad inducendum præſcriptionem contra eum.nu.7.& 8.fo. 81

Liber ſtatutorum vnius vniuerſitatis minus ſolẽnis, an probet. Et quid de ſcriptura epiſtolæ. parte j.ſectio. vidimus & abundè.num.37.& 38.fol. 89

Liber ſociorũ, ſcriptus ab aliquo inſtitore, an probet inter ſocios, atque inter ipſum inſtitorem. Et quid ſi fuerit ſcriptus ab vno ſociorum. numero 56. fol. 74

Liber officialis publicè inſtituti, probat pro tertio, aut contra tertium non autẽ in fauorem ipſius ſcribentis.parte j.ſectione, quartò limitatur. num.66. fol. 76

Liber officialis publicè decreti, probat pro tertio & cõtra tertiũ, cum quo tamẽ res acta ſit. Et id an plenè, an ſemiplenè tãtùm.parte j.ſectione, quartò limitatur.nu.69.& 70.fol. 76

Liber continens veritatem in vna parte, an in alia etiam præſumatur idem. Et quid de cõfeſsione mariti de dote recepta. parte j.ſectione, quid in libro officialium.nu.11.& 12.fo. 81

Libris monaſterij plena fides datur quando agitur de modico præiudicio. Quòd quando fit in arbitrio iudicis eſt ſitũ.part. j.ſectione, quid in libro officialium.num.4.fol. 80

Libro officialis publicè inſtituti, an credatur, ſi quid ſcribat pro ſe, pertinens tamẽ ad ſuum officium.parte.j.ſectione, quartò limitatur.nu.68.fo. 76

Libro rationum tutoris, procuratoris, ſeu negotiorum geſtoris, creditur cũ iuramento ſcribentis, quando continet veriſimilia.parte j.ſectio. quartò limitatur.nn.24.fo. 69

Libro officialis publicè inſtituti, an credatur contra non ſubditum.parte j.ſectione, quartò limitatur.num.76.& 81.fol.77. & 78

Libro mercatoris addita adminicula ad fidem faciẽdam, ſimul iuncta: an quid operentur. parte j.ſectione, vidimus & abundè.num.25.fo. 87

Libro rationum, an eò fides minùs adhibeatur, quòd ille qui ſcripſit, cuiuſque iuramentum require-

requirebatur, mortuus ſit. & parte j.ſectione,quartò limitatur.num.48.& 50.fol. 73
Librum rationũ acceptare in parte,& in parte nõ,iudicis etiam arbitrio integrum eſt. parte j. ſectione,viſo de verbis. nume. 70.fol. 49
Librum rationum aduerſarius acceptans in parte, tenetur in toto & acceptare.parte j. ſectione,viſo de verbis.n.69.fo. eod.
Literarum comparatio in priuatis ſcripturis probat: excepta apocha.parte j.ſectione, quæritur etiam.num.64.fol. 61
Literarum ſola comparatio,an & quando plenè probet. parte j. ſectione quæritur etiam.num. 72.fol. 63
Litis pendentia, idem operatur, quod ſententia.parte j. ſectione,viſo de verbis.nu.58.fol.47
Locus,in quo ſcriptura facta eſt, inſpicitur, quocunque illa inde producatur.parte j. ſection. quartò limitatur.nu.7.fol. 67

De litera M.

MANDO, verbum deprecatiuũ. nu-190.fol. 308
Mandati ratificatio præſumitur ex antiquitate temporis, vbi agitur de modico præiudicio.part.ij. in princip. num.65.fol. 114
Mandati extrinſeca ſolẽnitas præſumitur, concurrentibus aliquibus indicijs aut coniecturis.parte ij.in princip.num.69. fol. 115
Mandatum de cuſtodiendo,prę-ſumitur ex temporis antiquitate, & diuturnitate cuſtodiæ præcedentis.parte ij.in princi. nu.66.fol. 115
Mandatum præſumitur,concurrentibus quaſi poſſeſsione, & diuturna patientia. Et quid de mandato vicarij Epiſcopi.nume.67.& 69.fol. 115
Mandatũ tacitè probatur ex ſciẽtia & patientia partis, ex eo, quod quis agit ſciente & patiente domino. parte j. ſectione,quartò limitatur. num. 57. fol. 74
Mandatũ an præſumatur ex antiquitate temporis, in vtranque acuta diſſertatio, maximè affirmatiuam.parte ij. nume. 59.& 60.fo. 113
Mandatum videtur probari propter antiquitatem temporis, vbi in ſententia aut inſtrumento fit mẽtio de ipſo inſtrumento.ibid.nu.61.fo. 114
Mandatum præſumitur ex antiquitate, quando agitur de fauore & commodo allegantis mandatum.parte ij. in princi. nu.70.fo. 115
Maritus lucrans partem dotis ex forma ſtatuti, an lucretur partem dotis præſumptę.part.iiij. ſectione,videamus modò. nume.44.& 46.fol. 172
Maſculinum cõcipit fœmininum in pœnalibus, quando odium eſt rationabile.part.iiij.in princip.nu.159.fo. 161
Maſculinum nõ concipit fœmi-

ninum quãdoque de vtroque expreſſa mentio habita eſt.nu. 12.fol. 257
Materia non præſcriptibilis,an efficiatur præſcriptibilis, quando quis non fundat ſe principaliter ſuper præſcriptione aut tempore: ſed ſuper titulo, quẽ allegat.parte iiij.ſectione materia iſta.nu.96.fol. 216
Matris an interſit,hæredes relinquere.parte iiij.in prin. nume. 95.fol. 216
Matris an interſit, hæredes relinquere.part. iiij.in prin.nu.142. fol. 158
Filijs lucrum delatum ex priuilegio ſtatuti,an trãſmittat ad hæredes filiorum. parte iiij. in princ.num.143.fol. 158
Matris teſtimonium,an admittatur ad probandam ætatem filij.parte j. ſectione, vidimus & abundè, num.55.fol. 89
Medio inhabili extrema coniungi impediri.nu.8.fol. 250
Mercator dicens ſe non illud ſcripſiſſe,quod contra ſe ſcriptum eſt in libro rationũ, ſcriptúmque contra ſuam voluntatem, an audiatur.parte j.ſectione,vidimus & abundè.nu.28.fo. 88
Mercatoris ſcriptura, in magnis proba: ſemiplenè, pro tertio: & contra eum.parte j. ſect.vidimus & abundè.nu.29.fo. 88
Mercatoris liber licèt per ſe ſolus non probet,facit tamen præſumptionẽ aliquã,ſupplẽdam ex alijs adminiculis.part.j.ſect. vidimus & abundè.n.19.f. 87
Mercatoris libro ſuper quantitate merciũ traditarũ cuiquam, an ſtandum ſaltem adhibito iuramento.par.j.ſect. vidimus & abundè. num.9.fol. 85
Mercatoris ſcriptura,quãdo probet pro tertio & contra tertiũ. Et id quomodo acipiendum. parte j.ſecti. vidimus,& abundè.num.31.& 32.fo. 88
Mercatoris iuramentum generale ſuper ſua ſcriptura debet ab initio interuenire,nõ ſubſequi ſcripturam, cui vult fidem haberi.nu.33.fo. 88
Mercatoris libro an credatur pro ſe,in magnis ſummis. diſt. par. j.ſectione, vidimus & abundè. num.3.fol. 84
Mercatoris ſcriptura,non habens formã libri, an plenam fidem faciat contra ſcribentem, in fauorem abſentis.parte j.ſect.vidimus & abundè.nu.27.f. 88
Mercatorum duorum ſcripturæ ſuper eodẽ facto,an plenè probent. parte j.ſectio. vidimus & abundè.nu.30.fo. 88
Mercatorum libro an credatur, nulla intercedente conſuetudine.part.j.ſect.vidimus & abundè.nu.2.fol. 85
Mors ſepultorum,an probetur ex libris rectorum eccleſiaſticorum. Et quid de excommunicatione.parte. j. ſectione vidimus & aliundè.nu.1.fol. 84
Mulier omnia bona ſua in dotem dare an præſumatur.quòd non in minore. Et quid ſi patiatur maritũ ſuum poſsidere & adminiſtra-

miniſtrari.part.iiij.ſectio. materia iſta.nu.109.fo. 219

De litera N.

NEGATIO vi ac feruore amoris extorta,an ius faciat.part.j.ſectio. propoſitum noſtrum.nu.45.fo. 24

Negligentia imputari nõ poteſt domino directo,ignoranti alienationem factã per vaſallum. parte iiij.ſectione,abſolutis differentijs.nu.32.fol. 181

Nocendi animo quid factum, vnde præſumatur & colligatur. parte iiij.ſectione,circa prę miſſa.nu. 13.fo. 229

Notariatus qualitas vt præſumatur,non ſufficit tempus 30.annorum,ſed tempus antiquiſsimum, ad minùs cẽtum annorum.parte iij.ſectio.vidimus in genere.nu.10.fo. 124

Notariatus qualitas, præſumitur in antiquis. & probandi onus trãsfert in aduerſarium & negantem.part.iij.ſectione, vidimus in genere.num.2. negatiuam. vide nu.3.fol. 123

Notariatus qualitas, faciliùs præſumitur ex antiquitate temporis, in ſcriptura, publica quàm priuata.parte iij. ſecti. vidimus in genere.nu.4.fol. eod.

Notariatus an probetur in antiq. quando producũtur plura inſtrumenta eiuſdem tanquã notarij.nu.5.& 9.fol. 123.& 124

Notarij ſcriptura,probat tantùm contra eũ,non pro eo par.j.ſecti.quartò limitatur.n.67.f.76

Notarij actorũ atteſtatio vel ſubſcriptio ſcripturã priuatã fuiſſe repertã apud acta habet vim ſubſcriptiõis teſtiũ. part.j.ſect. quartò quæritur.nu.23.fol. 69

Notarij caueant, ne aliqua verba ſcribant, virtus quorum à contrahentibus ignoretur.nu. 54 fol. 295

Notariorũ aut priuatorũ actus, non tantùm habent præſumptionem,quantũ iudicis actus. Et an in eis ſufficiat ſolennitates in ſpecie enuntiari.parte ij. in princ.nu.10.fo. 105

Notarius,item & partes poſſunt fateri factum in ſpecie:non in genere.parte.ij.in prin.nu.34. fol. 109

Notarius ſolùm à principe conſtitutus,poteſt vbique inſtrumenta recipere. parte j. ſectio. quartò limitatur.nu.77.fo.77

Notarius poteſt cõficere inſtrumentũ,& de eo atteſtari,quod geſtũ eſt,modò rogatur a partibus.parte ij.in prin.n.31.f.109

Nullitatem allegare non poteſt, qui cauſam nullitatis præbuit. ſuper quęſt.ſtat.Fer.n.33.f.246

Nullum,& inutile æquiparantur. parte iiij.in prin.nu.144.f. 158

De litera O.

OBIICERE quis alteri non põt illud,cuius cauſam præbuit . ſuper quæſtione ſtatuti Ferra.nu.33.fo. 246

Obligatio licèt non contraha-

tur per epiſtolam : contracta tamen probatur . parte j .ſectione,vidimus& abundè.numer.39.fol. 89
Obligatio cauſam continere debet. parte.j. ſectione, vidimus & abundè.num.23.fol. 87
Obligatio ad præſtationem indẽnitatis, an inducatur ex his verbis: ne dubites hoc facere:quia nolo, quòd inde aliquid damni ſuſtineas. parte.j. ſectione,vidimus&aliundè.nu.45.fol. 90
Obligatio an arguatur ex his verbis:ſum paratus recuperare talem rem. parte. j. ſectione, vidimus & abundè .numer. 46. fol. eod.
Opponi nihil poteſt contra mãdatum factum in iudicio. Et quid quantumque operetur color iudicij, in probatorijs. parte.j. ſectiõe, quartò limitatur. n.21.fol. 69
Ordo circa titulos an attendatur nu.57.fol. 269
Ordo ſcripturæ non attenditur in his quę de ſe certa ſunt. nu. 58. fol. 270
Ordo ſeruandus in omnibus.nu. 2.fol. 255

De litera P.

PACTI nudi fidem fallere, verecundia eſt.ſuper quæſtione ſtatuti ferrar.nu.30.fol.245
Pactum inter partes ſcribens,priuatus,non eò fit notarius.parte.j.ſectione,viſo de verbis.numer.31.fol. 41
Pactum & cõuentio partiũ quod ex ſola literarum comparatione, fides detur apochæ modò de tali conuentione legitimè appareat,an valeat. parte.j. ſectione,quæritur etiam . numer. 73.fol. 63
Pactum contra ſubſtãtiam actus an valeat.nu.161.fol. 297
Pactum ſuper principalem,in diſpoſitione hominis, non extẽditur ad acceſſoria. Et quid de conceſsis iure ſpeciali. parte.iiij.in princip.nu.68.fol.143
Papa an poſsit præiudicare laicis in conſequentiam, vbi principaliter non poſſet.parte.iiij. ſectione,circa pręmiſſa.num. 16. fol. 226
Papa habet pleniſsimam poteſtatem in beneficialibus. parte.j. ſectione non omitto.nu.29. & 37.fol.15.& 16.
Papa non poteſt quid reſcribere contra ſtatum vniuerſalem eccleſiæ.parte.j.in princip.num. 22.fol. 6
Papa an poſsit quem priuare beneficio. parte.j. ſectione, non omitto.numer. 33.34.35.&.36. fol. 16
Papam vti voluiſſe plenetudine poteſtatis, planè conſtare debet.parte.j.ſectione,non omitto.nu.39.fol. 16
Papę aut ſuperioris confirmatio, vbi præſumitur ex temporis antiquitate, an neceſſaria ſit eorum ſcientia. diſting.parte. iij.ſectione,vidimus in genere.

numer. 29. fol. 127
Papæ aſſertioni ſtandum eſt in beneficialibus, qualiter nempe gratiam collatam intellexerit,etiã ſi alia eius fuerit intentio.part.j.ſectione, non omitto.nu.30.fol. 15
Papæ confirmatio ſuper collationis ſubreptitia, perinde valet, ac ſi primũ legitimè facta fuiſſet.nu.31.fol. eod.
Papæ declarationi in præiudiciũ alterius, quando non ſtetur. nu.32.fol. eod.
Papæ licẽtia præſumitur interueniſſe in teſtamẽto Cardinalis, propter diuturnitatẽ tẽporis. part.iij.ſectione,vidimus in genere.nu.31.fol. 127
Papæ intentio, quando dicatur fundata ſuper narratis per eũ. part.j.ſectione,propoſitum noſtrum.nu.16.fol. 20
Parochiagij ius in Delphinatu. part.iiij.ſectione, circa præmiſſa.nu.2.fol. 223
Parochiagij iure circunſcripto & banneretorum,quo caſu poſsit dominus cogere ſubditos ad molendũ & coquẽdum in ſuis molendinis & furnis.part. iiij. ſectione, circa præmiſſa. nui 3. folio 224
Pars an & quando contra ſententiam reclamare poſsit.parte ij. in princ.nu.24.fol. 107
Partes in re propria plus poſſunt, quàm ſtatutum.parte j.ſectione,viſo de verbis.nu.30.fol.42
Pars alia integralis, alia prædicamentalis aut ſubiectiua,alia verò accidentalis aut qualificatiua.nu.23.fol. 259
Partis prædicamentalis ab integrali differentia.nu.24.fo.260
Pars ſubſtantialis aut eſſentialis quæ.nu.31.fol. 261
Pars accidentalis aut qualificatiua quæ.nu.32.fol. 261
Partis de cuius prẹiudicio agitur, ſubſcriptio tantùm ſufficit in caſu l.ſcripturas.Limit. part.j. ſectione,quæritur etiam.num. 62.& 63.fol. 61
Partis præſentia,an & quãdo requiratur,vbi agatur de obligãdo.part.j.ſectione,viſo de verbis.nu.48.fol. 45
De partium mente fuiſſe in dubio id præſumitur, quod vtrique earũ prodeſt, & neutri nocet.part. iiij. ſectione, materia iſta.nu.123.fol. 221
Partitio materiarum tres effectus operatur.nu.5.fol. 255
Pater ſi prohibet bona alienari extra familiam, cenſetur relictum fideicõmiſſum inter eos de familia.part.j.ſectione,ampliatur nunc.nu.33.fol. 33
Patientia habens aliquod præambulum ſeu diſpoſitionem prẹcedentem,præiudicat & diſponit,& fidem affert inſtrumento.part.j.ſectione, quartò limitatur.nu.18.fol. 69
Patris voluntas legitimandi filiũ, vnde colligatur eo mortuo parte j.in princ.nu.59.fol. 10
Patris voluntas de legitimatione filij non præſumitur.nu.60.limit.nu.61.fol. eod.

Peccatum non poteſtas dicitur, ſed deficientia boni.part. j. ſectione,non omitto.nu.3.fol. 12
Pœna priuationis,locum non habet,niſi lex expreſsè dicat.parte iiij.in princ.nu. 148.fol. 159.
In pœnalibus qualis fieri debeat interpretatio.part.iiij.ſectione videamus modò.nu.2.fol. 163
Perſonæ probatio,non infert dicti aut facti approbationē. parte j.ſectione,viſo de verbis. nu. 18.fol. 41
Poſſe dicimur,quod legitimè poſſumus.par.j.ſectio. non omitto.nu.6.& 10.fol. 13
Poſſeſsio an probetur ex inſtrumento antiquo,in præiudiciũ tertij.part.j.ſectiõe,viſo de forma.nu.21.fol. 98
Poſſeſsio ſeu quaſi piſcandi, quæ ſita ex prohibitione facta alijs, ne piſcaretur in certa parte fluminis, an proſit cõtra omnes, etiam nõ prohibitos tantùm. part.iiij.ſectione, materia iſta. nu.86.fol. 215
Poſſeſsionem piſcandi an videatur quis acquiſiuiſſe,eo ſolùm, quòd ſolus piſcatus ſit in aliqua parte maris aut fluminis publici. Et quomodò aliâs acquiratur.part.iiij.ſectione, materia iſta.nu.81.& 82.fol. 214
Poſſeſsiõis præſcriptæ titulus, an etiam probari debeat verbis enuntiatiuis cõtra tertium.parte j.ſectione, ampliatur nunc. nu.21.fol. 55
Poſſeſsionis cauſa ex nouo iure mutatur.nu.170.fol. 300
Poſſeſsionis cauſam mutare ſibi nemo poteſt,nulla extrinſecùs ſuperueniente cauſa mutandi. part.iiij.ſectione,materia iſta. nu.111.fol. 219
Præcarium qui rogauit ad tempus,& finito tempore rem adhuc teneat patiente domino, nũm reuocari poſsit ſecũdum naturam prẹcarij. parte iiij.ſectione,materia iſta.nume.10. folio 219
Prælatus eccleſiæ,qui non poteſt de nouo infeudare bona eccleſiæ,ſine iuris ſolẽnitatibus, nõ poteſt inueſtire de nouo feudo iure antiqui feudi,ſecùs,ſi inueſtitura ſit de antiquo. parte v. in principio numero 17. & 18. folio 235
Præiudicium nullum infertur ex actu voluntario. parte iiij. ſectione,materia iſta.nume. 101. folio 218
Præiudicium amiſsiõis lucri non habetur in conſideratione.parte iiij.ſectione, circa præmiſſa. nu.13.& 14.fol. 226
Præiudicium,quod venit in conſequentia & ſecundario, non attenditur.numer.15.fol. 226
Prælegata vbi maiorem hæreditatis partem abſorbent, idem de eis iudicatũr atque de hæreditarijs portiõibus, & veniunt in reſtitutionem fideicommiſſi.nu.29.fol. 260
Præſentia partis, non neceſſariò infertur ex citatione. parte ij. in principio numero 27. & 28. folio 108

Præſcri-

Præſcribere non poteſt is,qui tenuit rem feudalem tanquàm liberã:malæ tamen fidei: quia nimirum illam ſciebat feudalem.parte iiij.ſectione, abſolutis differentijs. numero 30.folio 181

Præſcribere quid de futuro, & nondum in eſſe productum, an quis poſsit.parte iiij.in princip.nu.6.fol. 132

Præſcribentis mala fides an noceat in præſcriptione temporis, cuius initij memoria non extat in contrarium.parte.iiij. ſectione,materia iſta.nu.16. & 18.fol. 201

Præſcribentis bona fides requiritur,in præſcriptione iuris ſeruitutis in qua non agitur vt res ab alio auferatur: ſed vt tãtùm ius ſeruitutis competat. parte iiij.in princip.numer.19.fo.135

Præſcribi non poſſunt,quę competunt,iure facultatis.part.iiij. ſectione,meteria iſta.nume.85. folio 215

Pręſcribi an poſsint,quę ſunt meræ facultatis. parte iiij. ſectione, materia iſta.numer. 99.folio 217

Præſcribi an poſsit contra obedientiam.part.iiij.ſectione,materia iſta.num.74.fol. 213

Præſcribitur facultati,etiã quando ex vſu talis facultatis naſcitur ius deducibile in iudiciũ. parte iiij.ſectione,circa pręmiſſa.nu.37.fol. 230

Præſcriptio currit in his, in quibus interuenit factum hominis.& inde ſeruitus negatiua acquiritur.Et dupliciter præſcribi poteſt in his,quæ iure facultatis competunt. parte iiij. ſectione,circa præmiſſa.num.39. & 40.fol. 231

Pręſcriptio nũm cadat in his,quę ſunt meræ facultatis.num. 41. folio 231

Præſcriptio cẽtenaria quomodò probabitur.parte iiij.ſectione, materia iſta.nu.42.fol. 206

Præſcriptio temporis,cuius initij memoria non extat in contrarium,quomodò probetur. parte iiij.ſectione,materia iſta.nu. 38.fol. 205

Præſcriptio longiſsimi temporis, an & quid differant. parte iiij. ſectione,materia iſta.num. 25. folio 202

Præſcriptio an recipiat extenſionem perſonarum,vel actuum. parte iiij.in princ.nu.45.fo.139

Præſcriptio triginta aut quadraginta annorum, dicitur merè odioſa,inducta in odium negligentis.parte iiij.ſectione,materia iſta.nu.117.fol. 220

Præſcriptio dicitur,nõ conſuetudo,vbi datur poſſeſsionis continuatio.parte iiij.in principio num.25.fol. 136

Præſcriptio centenaria an ſit maior, temporis,cuius initij memoria nõ extat in cõtrarium. parte iiij.ſectione,abſolutis differentijs. numer. 2.3.4.6.& 7. folio 174.& 175

Præſcrptio non currit cõtra principẽ aut ſuperiorem, niſi con-

currentibus eius ſcientia & patientia, in his, in quibus poſſeſſio ſeu quaſi, non quæritur ſine ſcientia & patientia partis. parte iiij. ſectione, abſolutis differentijs. nu. 15. fol. 177
Præſcriptio in caſu inſtituendi in beneficio, an extendatur ad caſum deſtituẽdi. part. iiij. in princip. nu. 61. fol. 142
Præſcriptio an currat contra minorem & eccleſiam. Et ſi currat, nûm debeant reſtitui. part. iij. in princip. nu. 4. fol. 117
Præſcriptio etiam centenaria, & quantumuis antiqua, nõ procedit, ſi ſit peccati nutritiua. part. iiij. ſectione, materia iſta. nu. 77. fol. 213
Præſcriptio quáuis antiqua, non procedit in his, quæ poſsideri non poſſunt. nu. 78. fol. 213
Præſcriptio an proſit, in qua allegatur titulus vitioſus & inualidus. part. iiij. ſectione abſolutis differentijs. nu. 59. fol. 187
Præſcriptio temporis, cuius initij memoria non extat in contrarium, dicitur habere pro ſe prę ſumptionem iuris & de iure, adeò quòd in contrarium probatio non admittitur. nu. 60. folio 187
Præſcriptio dicitur, quãdo litigatur cum eo, contra quem præſcriptum eſt. Cõſuetudo verò, quando litigatur cum tertio. part. iiij. in princ. nu. 30. fol. 136
Præſcriptio dicitur, quando vni acquiritur, & alteri aufertur: conſuetudo autem vni acquirit, alteri tamen aufert. nu. 31. folio 137
Præſcriptio an debeat eſſe obtenta in cõtradictorio iudicio. Et quid de conſuetudine negatiua. num. 32. 33. limit. 34. fol. 137
Præſcriptio quãta requiratur hodie de iure Authen. contra fiſcum romani imperij. part. iiij. ſectione, abſolutis differentijs. nu. 36. fol. 182
Præſcriptio quæ requiratur in ciuitate. nu. 37. fol. eod.
Præſcriptio maius tempus requirit quàm conſuetudo, & quantum tempus cõſuetudo requirat; quantùm præſcriptio. part. iiij. in princ. nu. 7. fol. 132
Præſcriptio an admittatur cõtra ſupremam Imperatoris poteſtatem. Et quãtum tempus eò requiratur, & eò maximè concurrente mala fide. parte. iiij. ſectione, materia iſta. numer. 19. fol. 201
Præſcriptio dicatur ne, an cõſuetudo potiùs, ſi vnus particularis præſcribat cõtra vnam vniuerſitatem ad exactionem aut præſtationẽ annuam Alexandri lapſus. part. iiij. in princip. nu. 23. fol. 202
Præſcriptio an contenta ſit tempore triginta annorũ data ſciẽtia & patientia principis, vel requirat centum annos. part. iiij. ſectione, abſolutis differentijs. nu. 22. fol. 178
Pręſcriptio nõ procedit in his, quę non ſunt cõceſsibilia. part. iiij. ſectiõe, materia iſta. n. 97. f. 216

Præſcriptio

Præſcriptio non procedit in his quæ ſunt merè voluntaria, aut facultatis.nu.98.fol. 217
Præſcriptio currit contra dominum, amiſſa poſſeſsione ciuili, quæ præſcriptio debet eſſe triginta annorum.in eccleſia autem quadraginta.part. iiij. ſectione, abſolutis differentijs. nu.29.fol. 180
Prçſcriptio non procedit in actu, quem ſuperior facit de plenitudine poteſtatis.part.iiij.ſectione,materia iſta.nu.87.fol. 215
Prçſcriptio nō procedit in pœnis ſpiritualibus.nu.88.fol. eod.
Præſcriptio an procedat in re affecta vitio reali.& quanto tempore.nu.89.& 92.fo. 215
Præſcriptio plus poteſt ad præiudicādum tertio,&domino rei, quàm reſcriptum aut priuilegium principis.& nu.91.& 90. folio 216
Præſcriptio an procedat:quando præſcribens eſſet incapax iuris de cuius præſcriptione agitur. nu.93.fol. eod.
Præſcriptio an detur contra ſupremam poteſtatem Papæ aut Cæſaris affirmatiuè. parte iiij. ſectione,materia iſta.nu.72.& 73.fol. 212
Præſcriptio cum allegatione tituli,in ſtricta &non præſcriptibili materia ſufficit, quando expreſsè allegatur titulus priuilegij,ad cuius probationem daretur tempus, cuius initij memoria non extat in cōtrarium. part.iiij.ſectione,abſolutis differentijs.numer.51.folio 185
Prçſcriptio datur etiam in habentibus cauſam aut poſſeſsionem diſcontinuam.part.iiij.in princip.nu.2.fol. 132
Præſcriptio ſeu cōſuetudo, cuius initij memoria non extat in contrarium, habet vim tituli, & conceſsionis ſeu priuilegij. parte iiij.ſectione,abſolutis differentijs.nu.9.fol. 175
Præſcriptione vel conſuetudine ſublata,an cēſeatur ſublata ea, cuius initij memoria non extat in contrarium.part. iiij. ſectiōe,materia iſta.n.43.fo. 206
Præſcriptione tanti temporis,cuius initij memoria nō extat in cōtrarium,an ius aliquod fortiùs acquiratur, quàm per præſcriptionem breuioris temporis.parte iiij. ſectione, materia iſta.nu.24.fol. 202
Præſcriptio an impediat iuris error,diſtinctione opus. & idem de contractu contra iura.part. iiij.ſectione, materia iſta.num. 9.folio 199
Præſcriptionē impedit error iuris,quando vltra omiſsionem ſolennitatis, reperitur læſio in eccleſia vel minore: quia factū videtur clandeſtinum,& doloſum.part.iiij.ſectione, materia iſta.nu.11.fol. 199
Præſcriptionem impedit error iuris omninò prohibitorij, ex quo reſultat reprobatio actus ſimplex & abſoluta.numer.12. folio 200
Præſcriptionem, cuius initij me-

moria non extat in contrariũ, probari ſufficit, neque centum anni aut vltra requiruntur. parte iiij. ſectione, abſolutis differẽtijs. nu. 8. fo. 175
Præſcriptionem impedit mala fides in fauorem vniuerſitatis, quãdiu ſupereſt vnus de vniuerſitate, habens malam fidẽ, & ſcientiam rei alienæ. par. iiij. in prin. nu. 18. fo. 134
Præſcriptionẽ tollere poteſt princeps, de plenitudine poteſtatis. part. iiij. in prin. nu. 29. fo. 138
Præſcriptione centenaria, & illa cuius initij memoria nõ extat in contrarium. an & quid differant. part. iiij. ſectione, abſolutis differentijs. nu. 5. fo. 175
Præſcriptioni aut conſuetudini vbi neceſſaria eſt ſcientia ſuperioris: ſi ſint duo ſuperiores aut domini, an ſit neceſſaria ſcientia vtriuſque. par. iiij. ſectione, abſolutis differentijs. num. 27. fol. 180
Præſcriptionis tẽporis cuius initij memoria non extat in contrariũ, exceptioni obſtet agenti poſſeſſorio. part. iiij. ſectione, materia iſta. nu. 27. fo. 203
Præſcriptionis memoriã non extare in contrariũ an poſsit probari per inſtrumenta. part. iiij. ſectione, materia iſta. num. 39. fo l. 205
Præſcriptionis vſus in parte conſeruat ius in totum. part. iiij. ſectione, materia iſta. numer. 29. fol. 203
Præſcriptionis intentatæ memoriam extare in contrariũ quomodo probetur. parte quarta. ſectione, materia iſta. num. 40. fol. 205
Præſcriptionis ignorantia probabilis. parte quarta, ſectione, materia iſta. nu. 67. fo. 210
Præſcriptio an currat non valẽti agere de iure. parte quarta. ſectione, materia iſta. nu. 68. f. 211
Præſumere in dubio id debemus, quod frequentius contingit. parte quarta, ſectione, materia iſta. nu. 118. fo. 221
Non præſumuntur ea, quæ non apparẽt: ſed rebus ſic ſtantibus iudicandum eſt. parte quarta, ſectione, materia iſta. num. 122. fol. 221
Præſumptio eſt contra partem, quæ non produxit eos, qui facti veritatem magis intelligat, vbi dicitur multos præſentes fuiſſe. part. j. ſectione, viſo de fama. 8. fo. 96
Præſumptio non eſt pro his, quæ non fiunt coram iudice: vt pro mandato facto in abſentia iudicis. part. ij. in prin. nu. 58. fol. 113
Præſumptio inducitur ex communi curſu. parte iiij. ſectione, materia iſta. nu. 120. fo. 221
Præſumptio in antiquis plus poteſt reſpectu transferẽdi onus probandi in aduerſariũ quàm ſemiplena probatio. part. j. ſectione, viſo de fama. nume. 26. & 28. fo. 98. & 99
Præſumptio iuris eſt liquidiſsima probatio. nu. 27. fo. 99
Præſumptionẽ iuris vbi quis habet pro ſe,

bet pro ſe, & alius ſemiplenè probat, an locus ſit iuramento ſuppletiuo. part. j. ſectione, viſo de fama. nu. 29. fo. 99
Præſumptionem pro libro mercatoris, quæ adminicula adferāt. parte prima. ſectione, vidimus & abundè. nu. 20. fo. 87
Præſumptum à iure & ſubintellectū, pro expreſſo habetur. parte prima. ſectione, ampliatur nunc. nu. 41. & 42. fo. 35
Pretium an præſumatur ob antiquitatē verſum in eccleſię vtilitatem, in eius alienatione. parte tertia. ſectione, vidimus in genere. nu. 26. fo. 126
Princeps verbum ambiguum declarare poteſt, etiam in præiudicium tertij. limita. part. j. ſectione, non omitto. nu. 28. fo. 15
Princeps tria debet habere maximè, tanquam Dei ſeruus. par. j. ſectione, non omitto. num. 19. fol. 14
Princeps non poteſt de plenitudine poteſtatis, priuare vaſallum feudo ſine cauſa. parte prima. in prin. nu. 17. fo. 5
Princeps non poteſt procedere parte nō citata, in his, quæ non dependent à libera poteſtate principis. ibid. nu. 30. fo. 7
Princeps iuri alteri quęſito ex cōtractu vel aliter de iure gentium, derogare non poteſt. nume. 33. fo. 7
Princeps poteſt derogare ſtatutis municipalibus. nu. 39. fo. 8
Princeps conſuetudinem tollere poteſt. nu. 40. fo. 8
Princeps rerum naturam mutat in his, quæ ſunt iuris poſitiui, aut conſuetudinis, & de nihilo aliquid facit. ibid. numero 44. fol. 8
Princeps licet poſsit auferre iura & defenſiones iuris ciuilis: poteſt is tamen cui auferuntur, implorare iudicis officium latum, & manu regia conſequi, quod primæuo iure ſibi competebat. nu. 48. fo. 9
Princeps ius quæſitum mediante iure ciuili poſitiuè ſine cauſa auferre nō poteſt. ibid. nu. 49. 51. & 52. fo. 7. & 8
Princeps poteſt reſtituere condēnatum ad audientiam cauſæ, non obſtante ſentētia, tam de iure, quàm de æquitate. nu. 53. fol. 10
Princeps ius alij quæſitum ex ſua conceſsione vel priuilegio, poteſt tollere: dūmodo non trāſierit in contractum abſque iniuria: etiā ſine cauſa. ibid. nu. 54. 55. Secus ſi tranſierit in contractum. nu. 56. fo. 10
Princeps vult actum ſuum carere omni malitia & diminutione. parte prima. ſectione, nō omitto. nu. 13. fo. 13
Princeps præſumitur iuſtitiæ plenus. numero decimoquarto. fol. 13
Princeps ſemper præſumitur reſcribere: ſalua iuſtitia aliorum. nec cenſetur confirmare ſtatuta iniuſta, aut peccandi anſam ferentia. numero decimoquinto. fo. 14

Princeps rationis & æquitatis au thor eſſe debet, tanquam mẽbrorum caput.ibid.numer.16. fol. 14
Princeps nõ poteſt tollere ius tertij ſine cauſa, in his quæ ſunt iuris poſitiui.parte j. ſectione, non omitto.nu.24.fo. 14
Princeps non poteſt tollere ius quęſitum mediante iure ciuili, ſine cauſa, poteſt tamẽ tollere ius poſitiuum,& quid de iure quæſito conſuetudine. parte iiij.in prin.nu.38.fo. 109
Princeps non poteſt, quæ nõ decent.parte j. ſectione, non omitto.nu.9.fo. 13
Princeps an gaudeat præſcriptione cẽtenaria,ſicut eccleſia Romana.part.iiij.ſectione, abſolutis differentijs.nu.39.fo. 145
Princeps an & quando poſsit renouare conceſsionem à ſe factam,per viam contractus, aut ſtipulationis. parte prima, ſectione non omitto.numer. 38. fol. 16
Princeps ad hoc vt vtatur plenitudine poteſtatis,requiritur vt ſciat actum,quem̨ facit,nõ valere de poteſtate ordinaria.parte j.ſectione, non omitto.nume.43.fo. 17
Princeps vtens plenitudine poteſtatis, an videatur, eò voluiſſe iuri alterius interuertere.par.j. ſectione, non omitto.nu. 40. & 41.fo. 16.& 17
Principali deſtructo per viam prę ſcriptionis,cẽſetur deſtructum & acceſſorium. parte quarta. in prin.nu.69.fo. 143
Principe potentior eſt ratio naturalis & ciuilis,eáq. ipſe ligatur. parte prima.in prin.nume. 46. & 47.fo. 9
Principem maximè decet fides. parte prima. ſectione, non omitto.nu.17.fo. 14
Principẽ maximè decet iuſtitia. parte prima. ſectione, non omitto.nu.20.fo. 14
Principem æmulare oportet Dei poteſtate,quoad eius poteſt fieri. parte prima. ſectione, non omitto.nu.2.fo. 12
Principem an Papam voluiſſe vti plenitudine poteſtatis, an ſuffi ciat: eò quod ſine ea non valet actus.parte prima.ſectione, nõ omitto.nu.42.fo. 17
Principis aſſertioni ſuper facto tertij. in antiquis,quando credatur. parte prima. in princip. nu.11.fo. 5
Principis aſſertiõi ſuper facto ſui genitoris,creditur in antiquis. Idémq; iudicium de facto aliorum prædeceſſorum.nume.12. fol. 5
Principis aſſertiõi ſuper facto alieno,etiam in non antiquis,creditur,vbi agitur de leui præiudicio.nu.13.fo. 5
Principis aſſertio de facto alieno, inducit præſumptionem. nume.14.fo. eod.
Principis aſſertio ſuper facto alieno, quando probãdi onus non transferat in aduerſarium.nume.15.fo. eod.
Principis aſſertioni ſuper facto proprio,

proprio, ex quo pendet eius intentio an credatur.diſting. nu.16.fo. 5

Principis aſſertioni an credatur, ſi vaſallum feudo priuet,cauſa expreſſa,ea quidē concernente factum proprium principis. nu.18.fo. eod.

Principis aſſertioni cōtra ius, vel in præiudicium iuris iam quęſiti,non ſtatur.nu.20.fo. 6

Principis aſſertioni in his,de quibus liberè ſtatuere non poteſt, an & quando credatur.nu.23. & 24.fo. eod.

Principis aſſertioni an credendū, quādo in actu ſuo cauſam mittit & exprimit.ibid.nume.34. fol. 7

Principis poteſtas circa ius poſitiuum:vt facta etiā ab eo, pro infectis haberi poſsint, quoad omnemiuris effectum. nu. 38. fol. 8

Principis ſcientia, in quibus caſibus eſt neceſſaria in præſcriptione aut cōſuetudine, an ſufficiat ſcientia eius procuratorum,ſeu officiariorum. Et an eorum ſcientia,principi præiudicet. Quid de procuratore, etiam cum libera,an eius ſcientia domino præiudicet . parte quarta ſectione,abſolutis differentijs.nu.23.24.& 25.fo. 179

Principis voluntas ad malum,dicitur plenitudo tēpeſtatis,non poteſtatis . parte prima ſectione non omitto.nu.4.fo. 13

Principis aſſertioni nō ſtandum, etiam in facto proprio, quando agitur de præiudicio alterius in iure iam quæſito . parte prima ſectione , non omitto. nu.22.fo. 14

Principis aſſertioni ſtatur in antiquis etiam in præiudicium tertij. Et quid in non antiquis. parte prima ſectione,nō omitto.nu.25.fo. 14

In principis reſcripto motu proprio,præſumitur cauſa , etiam non expreſſa . parte prima ſectione,non omitto. numer.24. fol. eod.

Principis ſedes.parte prima ſectione,non omitto.nu.18.fo. 14

Priuatorū poteſtas in rebus ſuis. parte prima ſectione,propoſitum noſtrum.nu.40.fol. 23

Priuilegio reſtitutionis in integrū, non cenſetur denegatum per clauſulam derogatoriā generalem:ſed requiritur derogatio ſpecialis,parte quarta ſectione,materia iſta.nu.59.fo. 209

Priuilegio , ꝙ detur plena fides ſcripturis aut libris Hebręorum,an valeat. Et quid itē de Iudæo.Quid de Chriſtiano cū Chriſtiano.parte prima ſectione, viſo de verbis.nu.28. & 29. fol. 42

Priuilegium Papæ aut ſuprioris, an ſit ad tollendam incapacitatem perſonæ,potentius cōſuetudine aut præſcriptione. Et quid ceſſante capacitate. parte quarta ſectione , materia iſta. nu.94.fo. 216

Priuilegium tacitum,quid inducitur ex tēpore,cuius initij me-

moria non extat in contrariũ, an veniat appellatione priuilegij.part.iiij. ſectione, abſolutis differentijs.nu. 0.& 12.fo.176

Priuilegium aut beneficium competens vero matrimonio,non habet locum in putatiuo.parte quarta, ſectione, videamus modò.nu.15.fo. 166

Probandi contrarij diſsimilis ratio. parte prima,ſectione, propoſitum noſtrum.nu.34.fo. 21

Probatio admittitur contra præſumptionem iuris & de iure, propter qualitatẽ & honeſtatem perſonæ.parte ij ſectione, quid in libro officialiũ.nu.16. fol. 82

Probatio adiuuatur ex numero teſtium.nu.17.fo. eod.

Probatio cõiecturalis,vbi & quãdo repellatur. part.j. ſectione, viſo de fama.nu. 6.fo. 100

Probatio præſumptiua, in antiquis habetur pro vera,vbi etiã requiritur probatio inſtrumẽtalis.part.j.ſectione,viſo de fama.nu.37.fo. 100

Probatio præſumptiua, dicitur euidens,quando præſumptiones ſunt à iure approbatæ. Et iuris præſumptio, habetur pro notorio.nu.38.fo. eod.

Probatio præſumptiua & adminicularis,item per indicia,ſufficit in antiquis.part.j.ſectione,viſo de fama.nu.32.fo. 99

Probatio præſumptiua & coniecturalis in antiquis,nõ admittitur cõtra eũ, de cuius poſſeſsionis iuſtitia apparet. limita numero 32. diſting. numero 33. fol. 99

Probatio in contrarium contra præſumptionem,antiquitatis, an admittatur.part.iij.in prin. nu.28.fo. 121

Præſumptio veritati cedit.par.iij. in prin.nu.29.fo. 121

Probatio in contrariũ contra præſumptionẽ iuris & de iure,non admittitur. Et ꝑ præſcriptio tãti temporis, vim tituli habeat. modò præſcribens ſit in bona fide.part.iiij. ſectione, materia iſta.nu.13.fo. 200

Probatio erroris in facto ꝓprio, quando agitur de dãno vitando,an admittatur. Et quomodo id accipiendum. part.j. ſectione,viſo de verbis.nume.65. 66.& 67.fo. 48

Probatio per iuramentũ in litem, admittitur ob ſolam probationem,delicti: licet nõ probetur ſubſtantia debiti.part.j.ſectione,vidimus & abũdè.n.15.f. 86

Probatio potentior cõfundit minus potẽte.part.j.ſectionẽ,propoſitum noſtrum.nu.31.fol.22

Probatio plena cõtra confitentẽ, & enunciãtem quid incidẽter propter aliud an faciat præſumptionem & adminiculũ.nu.36. fol. eod.

Probatio an admittatur contra principis aſſertionẽ.par.j. ſect. propoſitũ noſtrũ.nu.12.fol.20

Probatio veriſimilis ſufficit, vbi proceditur ſola veritate facti inſpecta.par.j.ſectione,quartò quæritur,nu.43.fo. 72

Proba-

Probatio in contrarium non admittitur contra fictionem iuris. Et quòd antiquitas ſit titulus legitimus.parte iiij.ſect.materia iſta.nu.2.fol. 198

Probatio in contrarium,per indirectum admittitur contra præſumptionē iuris & de iure. parte iiij.ſect. materia iſta. nu.14. folio 200

Probatio debet de neceſsitate cõcludere.parte iiij.ſectione,materia iſta.num.116.fo. 220

Probatio an plena inducatur ex ſubſcriptione teſtium, & partium eis etiam mortuis. parte j. ſectione, quæritur etiam. nu.55.& 56.fol. 60

Probatio ſemiplena inducta ex ſcriptura priuata in antiquis, an locũ habeat cõtra tertium. parte j.ſectione, viſo de verbis. nu.2.fo. 38

Probationes leuiores, non admittuntur,ſi agatur de non antiquo.part.j.ſectione, viſo de fama.nu.34.fol. 99

Probationes per indicia & coniecturas, non ſufficiunt in antiquis,in materia, in qua lex vel ſtatutũ requireret plenã probationem.nu.35.fol. 100

Probationes leuiores facilioreſque ſufficiunt in antiquis.parte j.ſectione, viſo de fama. nu. 30.fol. 99

Probationes leuiores ſufficiunt in antiquis.part.j.in prin.num.1. fol. 3

Probatiões leuiores an ſufficiant in ſcriptura priuata, cõtra tertium,in antiquis.part.j. ſectione,viſo de verbis.num.7.fo. 39

Probationes leuiores ſufficiunt in his,quæ ſunt modici præiudicij.parte j.ſection.propoſitum noſtrũm.num.62.fol. 27

Probationes factæ contra authorem, probant contra ſingularem.part.j.ſectione, ampliatur nunc.nu.23.& 24.fol. 32

Probationes finium,quæ & quales requirantur. parte j. ſectione, viſo de verbis. numero 62. fol. 47

Procurator an poſsit tutori aut negotiorum geſtori comparari,circa fidem ſcripturæ.part.j. ſectione,quartò limitatur. nume.26.fol. 70

Procurator producēs inſtrumentum mandati minùs legitimi, pars nihil opponens, cenſetur illud approbare. Quid de teſtimonio patris pro filio, aut ecõtra. Quid de teſtimonio fratris pro fratre, vxoris,pro marito. parte j. ſectio. quæritur etiam. num.26.27.28.fo. 59

Procurator, an eò cenſeatur cõſtitutus, quòd dominus cõparet cum eo in cauſa,& aſſerit eum ſuum procuratorem. parte j. ſectione,quartò limitatur. nu. 58.fol. 74

Procuratoris comparitio generalis,pro omnibus meis cauſis coram vobis pendentibus, valet. parte j.ſectio. quæritur etiam. nu.19.& 21.fol. 55

Prodeſſe,& nocere differētia nec confeſsio vnius, alij præiu-

dicare poteſt.part.j.ſect.pr opo
ſitum noſtrum.nu.38.fol. 23
Promiſsio de dote reſtituẽda,ex-
preſſa dicatur, ex eo,quòd ma
ritus confeſſus eſt eam ſe rece-
piſſe.parte j.ſectiõe, ampliatur
nunc.num.39.fol. 34
Promittẽs de ſuo facto tantũ,an
teneatur de facto hæredis. di-
ſting.nu.127. Et quid de facto
defuncti,cuius eſt hæres. part.
iiij.in prin.nu.126.fo. 154
Promotio ad ordines ſacros præ
ſumitur quãdo quis diu ſerui-
uit in beneficio,tanquàm pro-
motus. Et quid ſi diu ſtetit in
poſſeſsiõe ſeu quaſi clericatus
in beneficio, an præſumatur
clericus. ſectio. vidimus in ge-
nere.nu.33.fo. 127
Prohibitionis cauſa ceſſante,ceſ-
ſat prohibitio. ſuper quæſtio-
ne ſtatuti Ferra.nu.50.fo. 250
Statutũ, dicitur ſtrictiſsimi iuris,
ſuper quæſt.ſtat.Fer.n.51.f.250
Prohibitum directo,an poſsit per
indirectũ cõcedi.part.iiij.ſecti.
abſolutis differẽtijs.n.54.f. 186
Proteſtatio producentis in parti-
bus tantùm pro ſe facientibus,
quando eum non vitiet. part.
j.viſo de verbis.nu.82.fo. 51
Pro prouinciali maximè præſu-
mitur, perinde ac pro præfe-
cto prætorio. parte j.ſectione,
quid in libro officialium. nu-
me.15.fol. 82
Proprietas verborum non atten-
ditur,cùm de teſtatoris volun-
tate conſtat.nu.164.fol. 297
Puto,verbum aptũ ad fideicom-
miſſum.num.179.fol. 302

De litera Q.

QVAEDAM dictio, improprieta
tis nota.num. 115.
fol. 286
Qualitas quæ præ-
ponderat in actu mixto conſi-
deratur.nu.152.fol. 295
Qualitas, quã ſubſtantia faciliùs
probari poteſt.Item & faciliùs
inducitur.parte ij.in prin. nu.
63.fol. 114
Quæſtio vbi eſt de aliqua qualita
te,in qua præſens rei ſtatus nõ
conuenit cũ primo, ex præſen-
ti nõ præſumitur in futurum.
par.v.in prin.nu.5.fo. 233

De litera R.

RATI promiſsio,an
ſit ſuperflua,&an
alteret naturam
principalis diſpo-
ſitiõis.ſuper quæ-
ſtione ſtatuti Ferrar.num.7.&
48.fol. 240.& 249
Ratificatio & approbatio nõ in-
ducitur ex ſola taciturnitate.
part.j.ſect.viſo de verbis. num.
20.fol. 41
Ratio expreſſa,vel vnica tantùm,
paria ſunt.part.iiij. in prin.nu.
93.fol. 148
Ratio expreſſa,quid differat à ta-
cita.num.94.fol. eod.
Ratio coniecturanda eſt in ſtatu-
to,quæ potuerit mouere prin-
cipem,ad ſic diſponendum.nu
me.95.fol. eod.
Ratio naturalis, certa eſt & indu
bia, & habetur pro lege & æ-
quitate

quitate ſcripta, ad quã eo animum ſuum componere debet Iudex.nu.96.fol. 148

Ratio vbi vna tantùm poteſt aſsignari,illa habetur pro expreſſa:& extendi poteſt.part.iiij.in prin.num.83.fol. 146

Ratio ampliat dictum. parte iiij. ſect.materia iſta.nu.51.fo. 208

Ratione expreſſa in materia correctoria, an ſimpliciter fiat extenſio ad alium caſum, an verò ita demũ, ſi alius caſus comprehẽdi poſsit ſub expreſſo, de lata vocabuli ſignificatiõe.par te iiij.in prin.n.85.& 88.f. 147

Referenti an credendũ ob temporis antiquitatẽ, licèt nõ conſtet de relato.parte iij.ſectio.vidimus in genere. nu.38.fol. 10

Regalia aut principi reſeruata,an acquiri poſsint per pręſcriptionem tanti temporis,cuius initij memoria non extat in contrarium.parte iiij. ſect. abſolutis differentijs.nu.13.fo. 176

Regalia aut principi reſeruata ſi quis præſcribat, ipſo principe ſciente & an patiẽte,an iſto caſu adhuc erit præſcriptio temporis, cuius initij memoria nõ extat in contrarium. patte iiij. ſecti.abſolutis differentijs. nu. 16.fol. 177

Regalia aut reſeruata principi, ſunt incorporalia quæ præſcribi non poſſunt ſine ſcientia & patiẽtia ipſius principis.& ibidem.nu.17.& 18.fol. eod.

Regaliũ aut reſeruatorũ principi pręſcriptio,an neceſſariò requirat ſciẽtiam principis. part.iiij. abſolutis differẽtijs.n.14.f. 176

Regis teſtimonium, maioris eſt ponderis, quã vnius notarij in publico inſtrumento. parte j. ſectione,non omitto. n.27.f.15

Relatio fit ad proxima.n.4.f. 155

Relinquo,verbum,petinet ad vltimam voluntatẽ.part.iiij.ſect. circa præmiſſa.nu.20.f. 227

Relinquo verbũ, adiectũ vniuerſitati bonorum, quòd inſtitutionem importet.n.72.fol. 275

Relinquo verbum commune dicitur hæredis inſtitionem importans.nu.74.fol. 276

Relictum ſub conditione,ea deficiente relictum nõ dicitur. Et deficiente conditione contractus perinde eſt ac ſi nũquàm fuiſſet celebratus.nu.81.fo.278

Renouatur quid faciliùs, quã de nouo inducatur.part.v.in princip,num.15.fol. 235

Renuntiatio hæreditatis,aut pactum de nõ ſuccedendo, firmatum iuramento,nõ nocet,deficiente perſona, cuius contemplatione talis renũciatio facta eſt.parte iiij.in prin.n.131,f.155

Renuntiatio iuris ſui no inducitur ex actu,qui fit propter honeſtatem ſeruandam. part.iiij. ſecti. videamus modò. nu. 40. fol. 171

Renuntiationes & pœnæ appoſitę in compromiſſo,habent tacitam conditionem,ſi laudum validum ſequatur. ſuper quæſtione ſtatuti Ferra.nu.6.f. 239

Res geſta à principe,etiam motu

proprio, reſcindi non debet: alioquin ſuſpicione non caret: part.j.ſection.non omitto.nu. 12.fo. 13

Res inter alios acta,quę alijs plenè non præiudicat, an ſaltem aliquod, aut quale præiudiciū pariat.par.ij.in pri.n.44.f. 110

Res probanda per librū rationū, debet eſſeveriſimilis.par.j.ſect. quartò limitatur.nu.35.fo. 71

Res ſacra præſcribi non poteſt, neque poſsideri.part.j.ſection. viſo in hac prima.nu.9.fol. 94

Res vbi reuertitur ad dominū,& ad naturá ſuam,ibi non agitur de mera pœna.Et priuarevaſal lum feudo & vtili dominio, di citur pœna quo quidem feudo ſine culpa priuari nō poteſt.& omnis priuatio, pœna dicitur. part.iiij.in prin.nu.152.fo. 160

Res pręſcripta ſi perueniat ad ter tiū poſſeſſorem,& dominium directū dicatur acquiſitū præſcriptiōe,dominus directę non poterit agere contra tertiū poſ ſeſſorem.part.iiij.ſectione,materia iſta.nu.26.fo. 202

Res inter alios acta,quòd pręſum ptionē aliqualē & leuem faciat contra tertiū.parte ij.in princ. num.48.fol. 111

Res inter alios acta, in antiquis, cōtra tertiū inducit ſemiplenā probationem.nu.49.fol. eod.

Rem ſuā alicui auferre legitimè an liceat,cauſa vtilitatis publicę.par.iiij.in prin.nu.20.fo.135

Reſcripti qualitas probari poteſt. parte j. ſectione, viſo de fama. numero 25.folio 98

Reſcriptum impugnans ex capite taciturnitatis vēri,non dicitur impugnare narrata & expreſſa in ipſo reſcripto.parte j. ſect.viſo de verbis.nu.85.fo. 51

Reſcriptū dicitur nullum,& obreptitium, continens quid,ad quod is, eſt minùs habilis, cuius nomine fit impetratio.par. j.in prin.nu.66.fol. 11

Reſcriptum legitimationis, non continens ætatem legitimandi,vitiatur.nu.68.fol. 12

Reſcriptum in Francia non conſiſtit,niſi cauſa probata in impetratione.part. j.ſection.non omitto.nu.1.& 21.fol.12.& 14

Reſtitutio in integrū an cōpetat priuato maiori, ex cauſa ignorantiæ probabilis.par.iiij.ſecti. materia iſta.n.50.54.& 57.f.208

Reſtitutio in integrum aduerſus præſcriptionem centenariam, aut cuius initij memoria non extat in contrariū, an competat.parte iiij.ſecti.materia iſta. nu.44.46.& 47.fo.206.& 207

Reſtitutio in integ. aduerſus præ ſcriptionē quadragenariam ex capite ignorantiæ,intra quantum tempus peti debeat à laicis & maioribus.par.iiij.ſectio. materia iſta.nu.63.fo. 210

Reſtituti.in integ.datur etiā con tra verū & expreſsè habitū inter partes titulū.Item remediū reſciſſoriū,ob cauſam enormis læſionis.part.iiij.ſectione,materia iſta.num.69.fol. 211

Reſtitutio in integrum,nō datur ob cau-

ob cauſam læſionis tãtùm, niſi etiã concurrat ignorantia læſionis, quæ curſum temporis impedit.num.70.fol. eod.

Reſtitutio in integrum competit aduerſus pręſcriptionẽ quadragenariã:quam nec verba legis tollere poſſunt, niſi ſpecialiter dicatur.part.iiij.ſectione, materia iſta.nu.58.fol. 208

Reſtitutionem petentes in integrum aduerſus præſcriptionẽ longiſsimi temporis, ignorantia non probatur per eius iuramentum.parte iiij.ſection. materia iſta.nu.62.fo. 209

Reſtitutioni in integrũ, vt locus ſit in re dubia adhiberi debet interpretatio contra præſcriptionem.Eſt enim odioſa pręſcriptio.parte iiij. ſect. materia iſta.num.61.fol. 209

Reſtrictio cuiuſlibet diſpoſitiõis etiam vniuerſalis,fit à ſua cauſa finali.ſuper quæſtione ſtatuti Ferra.nu.27.fo. 244

Rochi lapſus.parte iiij. in princi. num.84.fo. 146

De litera S.

SALTEM, dictio eſt implicatiua, implicans etiam aliũ,qui non comprehẽderetur ſub caſu expreſſo, de lata ſignificatione.par.iiij.in pri.n.89.f.147

Scriptura vbi continet plura capitula diuerſa & ſeparata, poteſt acceptari in parte, & in parte non.parte j. ſectione, vidimus & abundè.nu.24.fol. 57

Scriptura priuata reperta in actis, plenam fidem an faciat. parte j.ſection.quartò limitatur. nu. 20.fol. 67

Scriptura priuata, an probet in antiquis.par.j.ſect. viſo de verbis.nu.1.fol. 38

Scriptura priuata,approbata dicitur,parte,contra quam producitur,nihil opponente.parte j. ſectione, quæritur etiam.n.23. & 24.fol. 55

Scriptura priuata, facta manu alicuius tertij, non poteſt in parte acceptari, etiam in capitulis ſeparatis.part.j.ſection.viſo de verbis.num.71.fo. 49

Scriptura habens partiũ ſubſcriptionẽ,& vni⁹ teſtis tm̃ & ꝓbata ꝑ cõparationẽ literarũ, etiã reſpectu ſubſcriptiõis illius teſtis,an quid illa probabit.part. j.ſect.quæritur etiã.nu.57.f.60

Scriptura an etiã debeat eſſe confirmata ſubſcriptione trium teſtium,quando agitur cõtra ipſum debitorem principalem, qui negat illam ſcripturã eſſe ſuam,an verò, quando agitur contra tertium tantũ.n.58.f.61

Scriptura, qua teſtes dicunt debitorẽ corã ſe confeſſum eſſe ſcripturã à tertio, de partiũ voluntate,ſe tamen nõ fuiſſe præſentes tali ſcripturę,an probet.parte j.ſect.quęritur etiã n.76.f.63

Scriptura priuata recognita per ſcribentem,probat cõtra eum, & habentes cauſam ab eo.par. j.ſect.viſo de verbis.nu.15.f.40

Scriptura priuata fidẽ facit con-

tra tertiú habentem cauſam à recognoſcētē, ante ceſsionem in alium factam: ſecus, ſi poſt. num.16.fol. eod.
Scriptura priuata an probet contra partē, quando pars dixit, quod ſemper fidem ſcribentis probauit. num.17.fol. eod.
Scriptura priuata inter duos cum vno teſte integro an plenè probet. Quid de libro æſtimi: nú præſumptionem faciat contra tertium. parte.ij. in princi. nu. 45.fol. 111
Scriptura officialis, in cauſa vniuerſitatis an fidem faciat. parte.j. ſectione, quartò limitatur. nu.79.fol. 78
Scriptura priuata, excepta apocha, probata per comparationem literarum, an fidē faciat contra tertium, licèt non habeat partium ſubſcriptionem & teſtium. parte.j. ſectione, quęritur etiam. num.69.fol. 63
Scriptura priuata, ad iura comparatione literarú, non probat, etiam ſemiplenè, cōtra tertiū. nu.70.fol. eod.
Scriptura priuata, longo tempore obſeruata pro publica, probat. Et illa diuturna & longa obſeruantia an vbique ſit neceſſaria quomodóque id accipiatur. parte.j. ſectione, quartò limitatur. nu.14.15.& 16.fol.68
Scriptura facta aliena manu, pro ſe magis probat, quàm ſi propria. Contra verò ſe ipſum, magis probat propria. parte j. ſectione, vidimus & abundè. numer.21.fol. 87
Scriptura priuata habens ſubſcriptionem trium teſtium, fidem facit in antiquis. parte.j. ſectione, viſo de verbis. nu.10.fol. 40
Scriptura priuata nō probat, nec præſumptionem facit, in antiquis: niſi habeat requiſita ſolēnia ad ſcripturam publicam. num.31.fol. eod.
Scriptura priuata nō probat, etiá fauore pię cauſæ. n.14.fol. eod.
Scriptura priuata facit fidem, modò ſit in loco publico & manifeſto. idque de partium voluntate. parte.j. ſectiōe, octaua datur limitatio. nu.12.fol. 92
Scriptura in publico loco ſita, in antiquis præſumitur in dubio de partium conſenſu ibi locata. num.13.fol. eod.
Scriptura priuata inciſa in lapidibus aut colūnis, an probet plenè, aut certè ſemiplenè, in antiquis. Et quid in facto recenti. num.14.& 15.fol. eod.
Scriptura quæ requirit trium teſtium & partium ſubſcriptionem, ſi pars cuius ſupſcriptio requirebatur, non fuerit adhibita, cùm totum ipſa ſcripſerit, an ſufficiat. parte.j. ſectiōe, quæritur etiá. n.42.& 43.fol.58
Scriptura præſumitur ex antiquitate temporis, modo interueniat factum hominis. part. iiij. ſectione. vidimus in genere. num.40.fol. 128
Scriptura ſupplet defectum præſentiæ, poſt quàm peruenit ad manas eius, cui ſcribitur ſuper quæſtio-

quæſtione ſtatuti Ferra.nu.31. & 55.fol. 251
Scriptura priuata, an probet coram arbitratore.part.j.ſectiõe, octaua datur limitat. nu.1.& 3. folio 90.& 91
Scriptura tertij facta vtraque parte mandante,an plenè probet. Et an neceſſaria ſit partiũ ſubſcriptio.parte j.ſectione, quęritur etiã.nu.77.& 78.fol. 64
Scriptura priuilegij antiqui, non probat, quãdo ſigillum eſt corruptum,aut nõ plenè apparet. part.j.ſectione, octaua datur limitatio.nu.8.fol. 93
Scriptura nõ priuata omninò, in aliquo deficiens, an probet in antiquis.part.j.ſectiõe, octaua datur limitatio.nu.16.fol. 93
Scriptura requirens partium ſubſcriptionẽ an contenta ſit earũ ſigillo,loco ſubſcriptiõis.part. j.ſectiõe,quęrit etiã.n.44.f.54
Scriptura priuata an cenſeatur approbata ab eo, qui eã ſępè pro manibus habuit, nec cõtradixit.part.j.ſectio. viſo de verbis. nu.22.fol. 41
Scriptura priuata in factis nõ antiquis,nõ probat. Facit tamen aliqualem præſumptionẽ.par. j.ſectiõe,viſo de verbis.nu.6.& 7.folio 39
Scriptura priuata,an habeat iuris præſumptionẽ pro ſe.nu.7.& 12.folio 39.& 40
Scriptura ſcripta aut ſubſcripta à partibus,& tribus teſtibus, an per ſe fidẽ faciat, ſine recognitione ipſorũ teſtium.part.j.ſectione,quęrit etiã.nu.50.fol.59
Scriptura facta manu creditoris, ſubſcripta tribus teſtibus, ſine alia ſubſcriptione debitoris,an fidem faciat,concurrẽtibus recognitiõe teſtiũ,& cõparatione literarũ.part.j.ſectiõe,quęritur etiã.nu.80.& 81.fol. 64
Scriptura probat,ſubſcriptis teſtibus mortuis modò facta literarum cõparatione.part.j. ſectione,quęritur etiã.nu.54.fol. 60
Scriptura priuata reperta in actis, vt fidẽ faciat opus eſt teſtimonio notarij actorũ.part.j.ſectione,quartò limitatur.n.22.f.69
Scriptura priuata reperta in archiuo publicò,an debeat eſſe locata inter authenticas, ad hoc vt probet.part.j.ſectione, quartò limitatur.nu.2.fol. 67
Scripturę probatio quando fit ex recognitione teſtiũ,& cõparatione literarũ,an ſit etiã neceſſaria literarũ comparatio, etiã quò ad ſubſcriptiones ipſorũ teſtium.part.j.ſectione, quęritur etiam.nu.79.fol. 64
Scripturæ priuatæ approbatio in antiquis,an valeat.par.j. ſectione,viſo de verbis.nu. 25.& 26. folio 41.& 42
Scripturæ fides, indiuiſibilis eſt. parte j.ſectione, viſo de verbis. nu.75.fol. 50
Scripturæ minus ſolẽni,ex obſeruantia longi temporis datur fides.part.j.ſectiõe,quartò limitatur.nu.17.fol. 69
Scripturæ minus ſolennis approbatio, an proſit etiã tertio ab-

ſenti.part.j.ſectio. viſo de verbis.nu.43.& 47.fol. 45
Scripturæ maior fides datur ex morte viri inculpatæ & integræ vitæ & opinionis. parte j. ſectione, quid in libro officialium.nu.13.fol. 82
Scripturā omninò priuatā producens, an cenſeatur illam approbare.part. j. ſectio. viſo de verbis.nu.42.fol. 44
Scripturā producens continentē plura capitula, an poſsit in parte producere, & in parte non. part.j.ſectio.viſo de verbis.nu.73.& 74.fol. 49
Scripturam aliquā producens, an cenſeatur fateri etiā ea, quæ enuntiatiuè ſcripta ſunt. part.j. ſect.viſo de verbis.nu.60.& 61. folio 47
Scripturā minus ſolennē eum approbare, qui cōtra nihil opponit, quomodò accipiendū. parte j.ſectio.quæritur etiā.nu.32. & 33.fol. 56
Scripturam producens in iudicio minus ſolennē, an eò dicatur eam approbare.part.j.ſectio.viſo de verbis.nu.35.& 36.fol.44
Scripturā non ſolennē producēs, an præter ea, quæ ſcripta ſunt, quis cenſeatur approbare. nu. 37.& 38.fol. eod.
Scripturā inſtrumēti producens, an cenſeatur confiteri omnia cōtenta eſſe vera: & ſibi eò præiudicet.nu.39.fol. eod.
Scripturā minus ſolennem cōtra ſe productā, an poſsit quis acceptare in parte, & in parte non data capitulorum diuerſitate. part.j.ſectio.viſo de verbis.nu. 68.fol. 48
Scripturā producēs minus ſolennem, ſi aduerſarius cōtra eam agat, an tenebitur ei ſtare. par. j.ſectio.viſo de verbis.nu.50.diſting.nu.51.fol. 45
Scripturarū comparatio quomodò & qualiter facienda ſit.parte j.ſectio. quæritur etiam. nu. 74.fol. 63
Sentētia dicitur de antiquo, quādo lata eſt cōtra abſentē & contumacē vera contumacia.part. ij.in princ.nu.2.fol. 103
Sentētia lata inter alios per verba enuntiatiua facit præſumptionem cōtra tertiū.part.j.ſectio. propoſitū noſtrū.nu.23.fol. 21
Sentētia & iuramentū, non æquiparātur reſpectu maioris præiudicij.part.j.ſectio. propoſitum noſtrum.nu.39.fol. 23
Sentētia poſtquā tranſiuit in rem iudicatā, ſolennitatū præſumptionem habet quando agitur ad eum effectū, ad quem iudex pronuntiauit. Et quid ſi agatur ad alium finē, modò nō ex diuerſa cauſa: maximè vbi obſtat exceptio rei iudica.part.ij. in princ.nu.32.& 33.fol. 109
Sentētia an valeat de recēti, vel de antiquo, vt præſumatur pro ea diſtinctione opus: maximè an ſolenniū enūtiatio ſit neceſſaria.part.ij.in princ.nu.41.f.110
Sententia an præſumatur continere acta requiſita, nō facta de eis ſpecificè mentione diſting.

 Pro qua

Pro qua faciliùs præſumitur quò ad acta,qua in reſpectu ſolennitatis.part. ij.in princ.n.8. folio 104
Pro ſententia, in qua exprimitur ſolennitas in genere,præſumitur.nu.9.fol. 105
Sententia quãdo dicatur de antiquo lata,vt pro ea pręſumatur etiam in ea nõ facta mentione ſolennium aut actorũ.parte ij. in princ.nu.37.fol. 109
Sentẽtia & decretũ,quid differãt. Et an æquè ſuper eis iudicis aſſertiõi credatur,quantũ ad ſolennia.parte.ij. in princ.nu.15. folio 106
Pro ſententia an magis præſuma tur,quàm pro decreto.diſting. nu.17.& 18.fol. 106
Sententia, dicitur ſtricti iuris. Et quo modo eius verba ſint accipienda.part.iiij.in princ.num. 64.fol. 142
Sentẽtia reſtitutionis in integrũ, ſuper principali, an trahatur ad fructus, qui acceſſoriè veniunt.nu.65.fol. 143
Sentẽtia iudicis ,an extẽdatur ad antecedens neceſſariũ. nu. 66. folio eod.
Pro ſentẽtia pręſumitur,quę trãſiuit in rẽ iudicatã contra præſentẽ vel abſentẽ.in his,in quibus nõ valet ſentẽtia ex defectu conſenſus partiũ.part.ij.in princ.nu.50.fol. 111
Sententia lata de antiquo , an ita pro ea demùm præſumatur ſi lata ſit cõtra præſentẽ,aut con tumaciter abſentem: an verò etiam, ſi cõtra abſentẽ non cõtumacẽ.diſting.part.ij.in princip.nu.39.fol. 110
Sententia lata præſentibus partibus nõ præſumitur habere omnes ſolennitates enuntiatas,niſi poſt lapſum tẽpus ad appellandum.part.ij.in princ.num. 4.fol. 103
Pro ſententia in antiquis,an pręſumatur quò ad acta, nõ facta de eis in ea mẽtione. Quid de laudo. Quid de inſtrumento vnionis.nu.5.& 6.fol. 104
Pro ſententia quæ trãſiuit in rem iudicatam,præſumitur , etiam reſpectu ſolẽnitatis & ordinis iudiciarij.par.ij. in prin.nu.52. folio 112
Sentẽtia in quibus pręiudicat tertio,videtur pariter contra tertium pręſumi pro ſentẽtia.parte ij. in princip.numer.43. folio 110
Sententia lata inter alios,inducit pręſumptionem propter calorem iudicij.parte j.ſectio. propoſitum noſtrum. numero 30. folio 22
Sententiæ notitia, præſumitur propter temporis diuturnitatem, in his caſibus, in quibus abſens poſt notitiã habitã tenetur appellare.par.ij. in princip.nu.40.fol. 110
Sententiæ iudicis reclamans poſt debitum tempus,tenetur probare aliter eſſe,quàm iudex aſſeruerit:ſi ex tali aſſertione velit arguere vtilitatẽ. parte ij. in princ.nu.25.fol. 108

Sententiæ nullitas,cauſatur ex libelli ineptitudine. Et an ꝓ ea ſentētia poſsit prǽſumi.part.ij. in princ.nu.53.fol. 112
Sentētię approbatio prǽſumitur, ex præſentia & taciturnitate partium.part.ij.in prin.nu. 19. folio 107
Sentētiæ inſtrumentū, niſi fuerit publicū, & in forma probāte, pro ea nō præſumitur. part.ij. in princ.nu.57.fol. 113
Sententiā latā ſine cauſę cognitione,vbi apparet,ceſſat prǽſumptio, quæ ceſſat in caſu claro, vbi aliter de veritate apparet. part.ij.in prin.nu.51.fol. 112
Separata quæ dicātur.n.54.f.269
Separatorū ſeparata eadē ratio. nu.53.fol. 268
Significatio propria dicitur quæ ſtricta eſt & naturalis. nu. 49. folio 267
Separationē quę nō recipiunt,poteſt quis in eis cōſiderari non tanquā ipſe,ſed tanquàm alius tertius aut extraneus.part. iiij. ſectione,abſolutis differentijs. nu.34.fol. 181
Seruus poteſt ſtipulari domino. part.j.ſectione, propoſitū noſtrum.nu.53.fol. 25
Sigillans an teneatur atteſtari ſe illud ſigillū appoſuiſſe. part.j. ſectione, quæritur etiā.nu.47. 48.& 49.fol. 59
Sigilli cōſumptio aut deletio, ob tēporis antiquitatē,inſtrumenti fidē tollit.Et quid de cęteris ſolennitatibus.part.j.ſectione, viſo de forma.nu. 40.fol. 100
Sigillum ſubſcribētis nō ſufficit, quādo requiritur ſubſcriptio de ſolennitate & pro forma. part.j.ſectiōe, quęritur etiam. nu.45.fol. 58
Sigillum quibus caſibus ſufficiat loco ſubſcriptionis, ad arguendum conſenſum,an neceſſariò debeat cōſtare eſſe eius,vel mādato eius,cuius nomine fuit appoſitum.ibid.nu. 59
Simonię vitium non cōmittitur, quando id in pactū deducitur, quod iure cōmuni conceditur. part.iiij. ſectio. circa præmiſſa. nu.30.fol. 229
Sociuscriminis,an admittatur cōtra apprehendentē vel cuſtodientē ſeipſum. Tum quot & quales teſtes requirātur cōtra legis præſumptionē.part. ij. in princ.nu. 47.fol. 111
Soluens,& tertius,an quid differant.part.j.ſectio. quis in libro officialium.nu.10.fol. 81
Soluēs debitū tributū, eſt accepti lationē referens à theſaurario, aut ex actore,nō tamen à notario ſubſcriptā,an liberetur.parte j. ſect. quartò limitatur. nu. 64.fol. 75
Solutiones vtriuſque pēſionis,ſępiùs confundūtur.part.j.ſectione, quid in libro officialiū.nu. 14.fol. 82
Solennitas extrinſeca, & notariatus qualitas, quid differant in probandi modo & ratione.parte iij.ſectio.vidimus in genere. nu.11.fol. 124
Solennitas extrinſeca, ex antiquitate tem-

tate temporis, in exẽplatione inſtrumẽti, an pręſumatur. ibidem. nu. 12. fol. eod.
Solẽnitatis pręſumptio procedẽs ex tẽporis antiquitate, tollitur etiã per aliã pręſumptionẽ in alium. par. iij. in prin. n. 30. fo. 121
Solennitas citationis & ſentẽtiæ nõ præſumitur, vbi producuntur acta, ex quibus apparet ſententiã eſſe nullã. cõtra Dec. fal sò qd in eũ locũ tribuentẽ Paulo de Caſt. nu. 31. fol. eod.
Solennitas extrinſeca ob tẽporis antiquitatẽ, an præſumitur in eo, qui actũ gerere non poteſt. part. iij. in prin. nu. 25. fol. 120
Solennitas extrinſeca ob tẽporis antiquitatẽ, nõ pręſumitur, vbi inſtrumentũ de antiquo fidẽ nõ faceret. nu. 26. fol. 121
Solennitas extrinſeca nõ pręſumitur ob tẽporis antiquitatẽ, vbi ex inſpectione inſtrumẽti probaret ſolennitatẽ nõ eſſe adhibitã. Et id quomodò intelligatur. nu. 27. fol. 121
Solẽnitas nũm pręſumať, ob antiquitatẽ tẽporis, vbi agitur de ſubſtãtia actus. par. iij. in princ. nu. 22. diſting. nu. 23. fol. 120
Solẽnitas exemplatiõis inſtrumẽti, quantũ requiratur, vt pręſumatur interueniſſe. part. iiij. ſectiõe diſting. in genere. nu. 17. folio 125
Solẽnitas extrinſeca vt præſumatur, an neceſſariò debeant concurrere ſciẽtia & patiẽtia eius, cuius, cõſenſus erat neceſſarius ad actũ. part. iij. in princ. nu. 18. diſting. numer. 19. fol. 119
Solennitas exemplationis vbi in quæſtionẽ venit, præſupponitur, quòd aliũdè omnia ſint habilia. part. iij. ſect. vidimus in genere. nu. 21. fol. 126
Solennitas extrinſeca pręſumitur interueniſſe in actu, quãdo defectus ſolẽnitatis nõ fuit à parte allegatus. part. j. ſect. quæritur etiam. nu. 30. fol. 56
Solẽnitas extrinſeca præſumitur ob tẽporis antiquitatẽ, in alienatione rei eccleſiaſticæ. ſect. vidimus in genere. nu. 25. fo. 126
Solennitas extrinſeca quot annorum tẽpus deſideret, vt res dicatur de antiquo. par. iij. in prin. nu. 2. fol. 116
Solennitas extrinſeca an præſumatur, quãdo cõcurrit ſola antiquitas tẽporis, ſine alio adminiculo poſſeſsionis aut alio, & agitur de magno præiudicio. Et an tẽpus. xxx. ann. ſufficiat contra tertiũ. part. iij. in princ. nu. 6. 7. diſting. nu. 8. fol. 117
Solennitas extrinſeca an præſumatur ex lapſu decẽ annorum. vbi agitur etiã de graui præiudicio, cõcurrẽte poſſeſsiõe decennali, cũ ſcientia & patiẽtia partis: ídque in præiudiciũ tertij. nu. 9. diſting. nu. 10. fol. 117
Solennitas extrinſeca an præſumatur in extraiudicialibus, licèt illa nõ enũtietur in actu. Et an ſit neceſſe illam enũtiari in ſentẽtia in antiquis. nu. 11. diſting. nu. 12. fol. 118
Solẽnitas curatoris, an præſumã-

tur per aſſertionem adultorũ, poſt lapſum viginti annorum. nu.13.fo. 118
Solennitas extrinſeca,& ſola tem poris antiquitate an præſumatur, etiã ex lapſu 30. annorum niſi cõcurrat alia præſumptio, vt poſſeſsio vel quaſi. parte iij. in prin.nume.15.fo. 118
Solennitas extrinſeca an propter antiquitatem tẽporis nõ pręſumatur,eò fortè,quòd pars, cũ qua actum eſt,negat ſolennitatem interueniſſe. Et quando pars debeat opponere.nu.16. &17.fo. 119
Sponſalia quãdo cẽſeantur ex taciturnitate approbata.parte j. ſectione, viſo de verbis.nu.24. fol. 41
Spurius præſcribit hæreditatẽ paternam, ſpatio triginta annorum: licet erret in iure, putans ſe capacem. parte iiij. ſectione, materia iſta.nu.8.fo. 199
Statuta cõdere an ſolus princeps poſsit:non item dominus.parte iiij. ſectione,circa præmiſſa. nu.5.fo. 198
Statuto requirente probationem per inſtrumentum publicum, an ea ipſa fieri poſsit per teſtes. part.j.ſectione, quartò limitatur.nu.58.fo. 79
Statuto diſponente, quòd mater teneatur relinquere certas partes bonorũ ſuorũ filijs, filij illas partes cõſequuntur nõ tanquam hæredes matris,ſed tanquã vniuerſales ſucceſſores ex forma ſtatuti. parte quarta in prin.nu.141.fo. 158
Statuto ſtante, quòd inſtrumẽta habeat executionem paratam, mulier habens inſtrumentum, quo vir confeſſus eſt ſe dotem recepiſſe, de cuius reſtitutionẽ etiã verbum nullũ,poterit mulier vti beneficio ſtatuti, cõtra heredes mariti,virtute ſtipulationis, ad executionẽ ipſius inſtrumenti.part.j. ſectione, ampliatur nunc.nu.40.fo. 34
Statuto cauẽte,quòd ſolutio probari non poſsit, niſi per inſtrumẽtum publicum,an ſatis erit eam probari per ſcripturã aut librum officialis publici, caſu, quo eius libro fides detur parte prima ſectione,quartò limitatur.nu.83.fo. 73
Statutum deferens lucrum dotis marito, extantibus liberis primi matrimonij, moderatur & reſtringitur, vt ſolùm tantum lucretur, quantum vnus ex liberis primi matrimonij,cui minus relictum ſit.Et quid ſi ſtatutum ſit correctoriũ iuris cõmunis.part.iiij.ſectione,videamus modò.numero 47. & 48. fol. 172
Statutum loquẽs de legato an locum habeat in fideicommiſſo & ecõtrà.nu.175.fo. 301
Statutum quando veniat in præiudicium libertatis eccleſiaſticæ.part.iiij.ſectione,circa præmiſſa.nu.17.fo. 226
Statutum debet eſſe æquale & cõmune inter omnes ſubditos. nu.22.fo. 227

Statu-

Statutum an fieri poſsit ob vtilitatem publicã,in præiudicium ſingulariũ pſonarũ.nu.25.f.228
Statutum an valeat, quod cogit ſubditos ad molendum in mo lendinis ciuitatis quando inde præiudiciũ naſcitur laicis non ſubditis ſtatuẽtibus. & quid ſi concernat eccleſiæ præiudiciũ. nu.27.& 28.fo. 228
Statutum ligans omnes de vniuerſitate non habet niſi omnes & ſinguli & conſentiant: adeò, quòd nec maior pars ciuitatis ſufficeret.num.29.& 31. fol. 229
Statutum debet intelligi ſecundum ius commune, vt minus illud corrigat, quàm ſit poſſibile, & id quod eſt de iure communi dicitur de mente ſtatuti. ſuper quæſtione ſtatuti Ferrarien.nu.25.fo. 244
Statutũ pœnale dicitur,eò etiam quod patrimonium alicuius minuit. Et quid pœna dicatur. part.iiij.in prin.nu.153.fo. 160
Quid, dictio verificatur in qualibet re, etiam minima.par.iiij. in prin.nu.154.fol. eod.
Statutum cogens ſubditos ad molendum & coquendum in mo lendinis aut furnis domini aut ciuitatis, quando eſt præiudiciale alijs dominis molendinorum an valeat. Et quid ſi in pręiudicium eccleſiæ.part.iiij. ſection.circa præmiſſa.nu.7.8. & 10.fo. 225
Statutum pœnale loquens de per ſona vera nõ extẽditur ad repreſentatam.part.iiij.in princ. nu.149.fo. 159
Statutum loquens de inſtrumenti productione, quomodò accipiendum. parte prima ſectione, quæritur etiam. numer.7. & 8.fo. 53.& 54
Statutum ſi requirit bonã fidem in teſte, illam probari debet. part.j. ſectione, quæritur etiã. nu.40.fo. 58
Bonæ fidei probatio vnde colligatur.part.j. ſection. quæritur etiam.nu.41.fo. 59
Statutum Ferrar. ſub rubr.de indemnit.mulie.an dicatur fauorabile. ſuper quæſtione ſtatuti Ferrarien.nu.8.fo. 240
Statutũ vel conſuetudo,q credatur ſcripturæ priuatæ alterius, quomodò debeat accipi.par.j. ſectio.viſo de verbis.nu.23.f.43
Statutũ aut cõſuetudo, quod credatur omni ſcripturæ mercatoris, aut perſonæ alterius priuatæ non valeat.part.j.ſect. vidimus & abundè.nu.6.& 7.fo.85
Scriptura priuata vt pbet ſemipleně cõtra tertiũ, in antiquis, an ſit neceſſe cõſtare eã eſſe illud, qui dicitur ſcripſiſſe ſi negetur.part.j.ſectio.viſo de verbis. nu.3.fol. 39
Subditorũ appellatione,an cõprehẽdatur eccleſia habẽs molẽdina,ſtatuto ſtãte & cogẽte ſubditos ad molẽdũ in molẽdinis ciuitatis.part.iiij.ſection. circa præmiſſa.nu.32.fo. 229
Subſtitutio quare in dubio directa iudicetur.nu.130.fo. 290

Subſtitutiones an dicantur acceſſoriæ ad teſtamentum ſicut legata, aut æquè principaliter conſiderentur.num.35.fo.261. & nu.37.fo. 262

In ſucceſsionibus inteſtatorũ ex ordine proximiores remotioribus præferuntur.nu.3.fo. 255

Stylus à quo induci poſsit, & an & quando contra ius admittatur.part.iiij.in prin.nu.36.f.137

De litera T.

TACENS in iudicio, & non opponens contra partis proteſtationẽ, cẽſetur illi proteſtationi conſentire.part.j.ſect. quæritur etiam.nu.29.fo. 56

Tacens in iudicio habetur pro cõſentiente.part.j.ſect. quæritur etiam.nu.25.fo. eod.

Tacitum nõ dicitur, quod vis verborum expreſſorum infert & ſignificat.part.j.ſect.ampliatur nunc.nu.43.fo. 35

Taciturnitas plus operatur interdum in iudicio, quàm conſenſus.part.j.ſect.quæritur etiam. nu.31.fo. 56

Taciturnitas quando conſenſum inferat.part.j.ſect. viſo de verbis.nu.23.fo. 41

Temporis antiquitas an ſuppleat fidem inſtrumenti, vbi ſubſtantialia inſtrumẽti corroſa vel deleta ſunt ex tẽporis antiquitate.part.j.ſection. viſo de fama. nu.39.fo. 110

Temporis diuerſitas, inducit factorũ diuerſitatẽ, & reddit teſtes ſingulares, tãquã deponentes de diuerſis factis.part.iiij.ſection.abſolutis differentijs.nume.63.fo. 188

Tempus nõ eſt modus inducẽdæ obligationis.part.iiij.in princ. nu.27.fo. 135

Tẽpus excedens quadraginta annos, licèt non dicatur de antiquo in probationibus, tamẽ facit, vt inde faciliꝰ habeatur plena probatio.part.j. in princip. nu.5.fo. 4

Tempus quadraginta annorũ ſufficit ad plenã probationẽ, vbi quęſtio eſt leuis præiudicij. nume.6.fo. eod.

Tempus petendæ reſtitutionis in integrum an currat ignoranti: nẽpe quadriennium. part.iiij. ſect.materia iſta.nu.45.fol.206

Tertius contra quẽ non probant verba enuntiatiua, etiã in antiquis, quando agitur de graui præiudicio, quomodò accipiatur.part.j. ſectione, ampliatur nunc.nu.22.fo. 32

Contra tertium non præſumitur pro ſententia.part.ij.in princ. nu.42.fo. 110

Teſtamenti veritas, nõ ſufficit ſine ſolẽnitate.part.j.ſectio. viſo de verbis.nu.40.fo. 44

Teſtamentum non probatur per confeſsionẽ partis confitentis illud factum, ſed minus ſolẽniter.part.j.ſectio. viſo de verbis. nu.41.fo. 44

Teſtamentũ quid.nu.27.fo. 260

Teſtamẽtum an valeat vt codicillus, quãdo vt teſtamentum valere non

lere non poteſt, vbi latè de intellectu l. non codicillum. C. de teſta. nu. 43. fo. 264
Teſtamentum propriè pro hæredis inſtitutione accipitur, largè verò pro mentis teſtatione. nume. 32. fo. 261
Teſtamentū largè ſumptum contractum dici. ibid.
Teſtaměti appellatione largè veniunt codicilli, niſi de vtroque expreſsè mētio ſeparatim facta ſit. nu. 9. & 11. fo. 257
Teſtamenti verba debēt intelligi vt aliquid operentur etiam illa impropriando. nu. 141. fol. 293
Teſtator in teſtamento ſi dicat: Dono Zacheo fundū, qui præſens ſit, & acceptet, an erit donatio inter viuos an legatum. nu. 122. fo. 287
Teſtatoris voluntas nō minus facto, quàm verbis declaratur. nume. 139. fo. 292
Teſtatoris volūtas vbi cōſtiterit, verborum proprietas non attenditur. nu. 135. fo. 291
Teſtari prohibitus, cenſetur codicillari prohibitus quomodò intelligatur. nu. 15. fo. 267
Teſtes ſingulares coniunguntur, quādo alij de veritate facti deponunt, alij de cōfeſsione. parte iiij. ſect. ſed enim. n. 24. f. 193
Teſtes deponētes de duabus confeſsionibus factis abſente parte, diuerſis loco & tēpore non ſunt cōiūgēdi. ibid. nu. 25. f. 194
Teſtes ſingulares multū adminiculantur quādo cōcurrunt aliæ cōiecturæ coadiuuātes eorum dicta, etiā in his in quibus aliâs non probant, nec coniunguntur. nu. 26. fo. eod.
Teſtes de auditu, vbi admittuntur, eſt neceſſe nominare perſonas, à quibus dici audiuerunt, an ſufficiat, ꝙ à diuerſis perſonis, & pluribus dici audiuerint. parte. j. ſectione, viſo de fama. nu. 11. fo. 96
Teſtes dicētes ſe à diuerſis perſonis audiuiſſe, an dicātur ſingulares. nu. 12. fo. 97
Teſtes domeſtici, etiā vxoris admittūtur in antiquis, alijs probationibus deficiētibus. nu. 13. fol. eod.
Teſtes deponentes ſolùm de credulitate, producēs, an cēſeatur eorū dicta approbare quo ad plenā fidē. part. j. ſectio. quæritur etiam. nu. 13. fo 54
Teſtes producens, deponētes aliquid contra ſeipſum, nō ſolùm de credulitate: ſed etiā de ſcientia & affirmatiuè poteſt ne eos reprobare, adhibita in contrariū probatione: modò id ignoranter is fecerit. nu. 14. fo. eod.
Teſtes nominans, an videatur co ipſo, illos approbare. n. 15. f. eo.
Teſtes an reddat ſingulares tēpus & locus, vbi illa non ſunt de actus ſubſtantia. part. iiij. ſectio. ſed enim. nume. 17. 19. 20. & 23. fol. 192. & 193
Teſtes ſingulares, qui propriè dicantur. parte iiij. ſectione, ſed enim. nu. 5. fo. 189
Teſtes ſingulares, an coniungantur ſimul, vt probent plenè vel

ſemiplenè diſting. pro triplici teſtium differentia.ibid.nu.6. 7.8.& 23.fo. 190.& 193
Teſtes mortui ꝓbāt in antiquis, etiā in tertij præiudiciū.part.j. ſect.ampliatur nunc.nu.11.f. 31
Teſtes recognoſcētes ſuā ſubſcriptionem,debent etiā recognoſcere ſubſcriptiones ſociorum. part.j.ſection.quæritur etiam. nu.61.fo. 61
Teſtes duo de vniuerſitate ſufficiant ne quando plures haberi non poſſunt.part.j.ſectio.quid in libro officialium.numer.18. fol. 82
Teſtes ſingulares an probent vbi plures actus habēt vnā cauſam & vnam originem.part.iiij. ſectione,ſed enim.nu.14.fol.192
Teſtes maſculi præferūtur fœminis,cæteris paribus.part.j.ſect. quæritur etiam.nu.35.fo. 57
Teſtes de vniuerſitate an ſint idonei, quādo aliâs eſt imponēda collecta.part.j.ſectio. quid in libro officialium.nu.21.fo. 83
Teſtes de credulitate an probent plenè.part.j.ſection.viſo de fama.nu.1.fo. 95
Teſtes ſingulares cōcordantes in dicto principali, licet in cauſa dicti pugnantes, an probent. part.iiij.ſectio.ſed enim.nu.10. fol. 191
Teſtes ſingulares an ſufficiant ad probādū quid in genere, quòd ſic.ibid.nu.11.& 12.fo. 191
Teſtes deponētes de tractatu nō probant.part.j. ſectione, vidimus & abundè.nu.13.fo. 86
Teſtibus non (veriſimilia) deponētibus poteſt iudex fidē non adhibere.part.j.ſectione, quarto limitatur.nu.40.fo. 72
Teſtis qualitas, nēpè grauitatis, aut peritiæ ſummę,probanda. part.j. ſectione, quæritur etiā. nu.35.& 39.fo. 58
Teſtium ſola recognitio, an probet in apocha.part.j. ſectione, quæritur etiam.nu.76.fo. 64
Teſtis debet ſolū deponere ſuper facto,nō ſuper iure.& quid de notario.part.ij.in princ.nu.35. fol. 109
Teſtis vnus an probet ſemiplenè. & quid de cōfeſſione ſimplici incidenter facta propter aliud. part.j.ſection.propoſitum noſtrum.nu.32.fo. 22
Teſtis inhabilis,quando admittatur in ſubſidium.part.j. ſectio. viſo de fama.nu.19.fo. 97
Teſtiū vno ex tribus ſubſcriptis, mortuo, an reliqui duo recognoſcentes ſuā & mortui ſubſcriptionem ſufficiant. parte j. ſectione,quęritur etiam.nu.51. 52.& 53.fo. 59
Teſtium ſubſcriptorum in ſcriptura,qualis recognitio eſſe debeat.part.j. ſectione, quæritur etiam.nu.59.fo. 61
Teſtium ſubſcriptorum non debet eſſe nimis generalis & incerta recognitio. numero 60. fol. eod.
Teſtium numerus, non ſupplet defectum, quando teſtes ſunt omninò inhabiles.parte prima ſectione, quid in libro officialium.nu.

lium.nu.15.fo. 82

Teſtium confeſsio aſſeuerãtium ſe vidiſſe talem ſcripturam fieri,an fidem faciat, non adiuta literarum comparatione. parte j. ſectione, quæritur etiam. numero ſeptuageſimoprimo, fol. 63

Teſtium triplex eſt ſingularitas. parte iij.ſectione,ſed enim.numer.j.fol. 189

Teſtium ſingularitas obſtatiua conſideratur in actu reiterabili,nec plenè,nec ſemiplenè probat.nu.2.fol. eod.

Teſtium ſingularitas cũmulatiua & adminiculatiua inducit ſemiplenam probationem.nu.3. fol. 189

Teſtium ſingularitas diuerſificatiua verbi & effectus, conſideratur in actu reiterabili.nu. 4. fol. eod.

Teſtium integritas & probata opinio an ſit probanda, vel à iure præſumatur.parte prima, ſectione, quæritur etiam. numero trigeſimoſexto & trigeſimoſeptimo,fol. 57

Teſtimonium de auditu, licèt non probet in antiquis: an tamen onus probandi transferat in aduerſarium. parte j. ſectione,viſo de fama. numero 7. & 10.fo. 96

Teſtimonium domeſticorũ quo caſu, etiam in non antiquis, admittatur.parte.j.ſectione,viſo de fama.num.decimoquinto.fol. 97

Teſtimonium domeſtici pro domeſtico, an admittatur in antiquis.& quid contra domeſticum . numero decimoſexto, fol. eod.

Teſtimonium domeſticorũ contra domeſticos requiri in ſubſidium, quomodò accipiendum. parte j. ſectione, viſo de fama . numero decimooctauo.fol. 97

Teſtimonium de auditu,& de auditu auditus, an plenè probet. parte prima, ſection.viſo de fama. numero ſecundo & quarto.fol. 95

Teſtimoniũ de auditu famę ineſt neceſſariò.num.3.fol. 95

Teſtimonium de auditu,non ſufficit niſi vbi agitur de cauſa conſanguinitatis,aut parentelæ.num.5.fol 96

Teſtimonium de auditu,profternitur, ſi teſtes in aliquo deficiant. parte j. ſectione, viſo de fama.nume.9.fol. eod.

Tituli allegatio, & eius probatio per ſolũ lapſum tẽporis, an ſufficiat.par iiij. ſect. abſolutis differentijs.nu.57.fo. 186

Tituli allegatio, neceſſaria eſt in præſcriptione, in qua interuenit actus poſitiuus. numer. 59. fol. 187

Tituli allegatio, an ſit neceſſaria in pręſcriptione tãti temporis, cuius initij memoria nõ extat in contrarium.part.iiij. ſectione,abſolutis differentijs. num. 49.fol. 185

Tituli inualidi cõfirmatio,inducitur ex antiquĩ tẽporis patiẽtia

part.iij.ſect.vidimus in genere. nu.18.fo. 177
Tituli antiquitatis vim cōfert lex propter bonā fidē præſcribentis,quæ pręſumi videtur ex lapſu tanti temporis.part.iiij.ſectio.materia iſta.nu.4.fo. 198
Titulū inualidū præſtatio ſubſecuta confirmat.par.iiij.ſect.materia iſta.nu.15.fo. 200
Titulus legalis ceſſat,vbi producitur hominis titulus. part.iiij. ſect.materia iſta.nu.3.fo. 198
Titulus non præſumitur ex ſolo temporis lapſu,ſed cōcurrēte etiā poſſeſsione x.ann.part.iij. in prin.nu.3.& 5.fo. 116.& 117
Titulus an requiratur in præſcriptione tēporis,cuius initij memoria nō extat,in contrarium. part.iiij.ſect.abſolutis differentijs.nnm.45.fol. 184
Titulus minùs legitimus, an impediat præſcriptionem longiſſimi tēporis.Negatiuā.par.iiij. ſection.materia iſta.nume.6.7. fol. 198.& 199
Tutelæ ſolennitas, præſumitur, quando quis diu ſe geſsit pro tutore. Quid de executore. Quid de mandato vnde præſumantur.part. iiij.ſectione,vidimus in quem. numero 37. fol. 128
Titulorū diuerſitas,effectus diuerſitatem arguit.nu.113.fo. 286
Tractatum quæ maiorem deſide rant,præferenda veniunt. nu. 56.fol. 269
Tranſlatio quando cenſeatur facta in omnibus ſuis qualitatibus.num.82.fol. 279
Tranſlatio legati cenſetur facta cum onere,aut qualitate,quando in ipſa tranſlatione nouum aut ſpeciale onus adijcitur.numer.83.fo. 279
Tutor,procurator, & negotiorū geſtor,quantū circa fidē librorum,an æquiparētur.part.j.ſectione,quartò limitatur.num. 25.fol. 70

De litera V.

VASALLVS ſeu do priuatur, quādo quis agit contra iuſtitiā fidelitatis &vaſalli.parte iiij.in prin.num.155.fo. 161
Verbum quæcunque perſona, videtur comprehendere perſonam etiam principis. parte iiij. ſectio.abſolutis differentijs. nume.41. fol. 183
Veriſimilitudo ſæpè fidem facit. parte j.ſectione,quartò limitatur.nu.37.fol. 72
Veriſimilitudo facit,vt ſtetur cōfeſsioni alterius,in tertij præiudicium.num.38.fol. eod.
Verbum obliquum adiectum certæ rei inſtitutionem nō importat.nu.68.fo. 274
Verba ad quem referantur nihil refert, modò contemplatione cuius proferantur, attēdatur. num.119.fol. 287
Verba cui non cōueniunt, nec diſpoſitio conuenit.nu.62.f.270
Verba doctiſsimi viri, quòd propropriæ accipienda ſint. nu.13. folio 257

Verba dubia interpretanda ſunt contra illum qui ſe fundat in illis.nu.132.fol. 290
Verba in dubio ſpecificè non genericè accipiẽda.n.144.f. 294
Verba in dubio vt donationẽ reuocabilem potiùs quã irreuocabilem comprehendant,intelligi debent.nu.125.fol. 288
Verba potiùs intelliguntur ſecundum naturam actus quã ſecundum perſonæ facientis qualitatem.num.184.fol. 304
Verba quandoquè impropriãda vt intentioni deſeruiant.nume.117.fol. 286
Verba vbi duplicẽ diſpoſitionem inducunt,illa eſt capienda quę plenior ſit.nu.29.fol. 289
Verba enuntiatiua an plenè probent in antiquis, vbi agitur de magno præiudicio. Et an ſaltem quid probent.parte j.ſect. ampliatur nunc.nu.9.& 10.f.31
Verba enuntiatiua, prolata incidenter propter aliud,an præſumantur enuntiata contra veritatem. parte j.ſectione,propoſitum noſtrum. nu.33.fol. 22
Verba taxatiua habẽt in ſe implicitam negatiuam, ꝙ aliter fieri non poſsit. parte iiij. in prin. num.111.fol. 151
Verba triplicis generis,in materia probatiõis.parte j.ſect. ampliatur nunc.nu.28.fo. 33
Verba enũtiatiua & diſpoſitiua, quid differant.nume.29.& 30. fol. 33
Verba enuntiatiua & aſſertiua, quid inter ſe differãt.n.31.f.eo.
Verba enuntiatiua,an aliquando diſponant, & quomodò. ibid. nume.33.& 34.fol. 33
Verba enuntiatiua cõtra tertium, plenè probãt,in antiquis,quorum eſt probatio difficilis.par. j.ſect.ampliatur nunc.n.12.f.31
Verba enuntiatiua probare plenè vel ſemiplenè, aut præſumptiuè,ſiue in antiquis,ſiue in facto recenti, quomodò hoc ipſum accipiatur.parte j.ſectione,ampliatur nunc.num.26.fo. 33
Verba quando dicantur principaliter propter ſe emiſſa. parte j. ſectione,propoſitum noſtrum. nu.17.fo. 20
Verba enuntiatiua papę aut principis, propter aliud emiſſa,nũ inducant præſumptionem.Et quid de verbis enũtiatiuis aliorum inferiorum, emiſsis propter aliud.nu.18.& 19.fol. 21
Verba enũtiatiua emiſſa propter aliud,inter cõtrahẽtes,an probent:& cõtra quos.n.20.f. eo.
Verba enuntiatiua propter aliud inter inferiores & priuatos: probant in principe minus.Et quid ita.nu.21.fol. 21
Verba enuntiatiua priuatorum, emiſſa propter aliud, in fauorem tertij,an præſumptionem faciant,cui ſit ſtandum.nu.22. fol. 21
Verba enuntiatiua pluriũ inſtrumentorum de antiquo, plenè probant.par.j. ſecti. ampliatur nunc. nu.14. limitatur nu.17. 18.& 19.fol. 31.& 32
Verba enuntiatiua pluriũ inſtru-

mētorum,etiā in facto recenti.probant.num.15.fol. 31

Verba enūtiatiua emiſſa propter aliud inter contrahentes, an probationē aut præſumptionem faciāt,tertio abſente. parte.j.ſectione, propoſitum noſtrum.nu.24.fol. 21

Verba enuntiatiua inter extraneos emiſſa propter aliud, an probent.num.26.fol. 22

Verba enuntiatiua prolata in iudicio faciliùs probant propter calorem iudicij.nu.27.fol.eod.

Verba enūtiatiua emiſſa propter aliud in antiquis,an probēt in præiudicium tertij. parte j. ſectione, ampliatur nunc. nu.4. & 5.fol. 30

Verba inſtrumenti, etiā facti inter alios, in antiquis probant confines.num.23.fol. eod.

Verba enuntiatiua emiſſa propter aliud,non diſponūt in materia odioſa & pœnali. parte j. ſecti.ampliatur nunc.n.53.f.36

Verba enūtiatiua propter aliud, non diſponunt,quoad antecedens neceſſarium.nu.54.fo.37

Verba enūtiatiua emiſſa propter aliud,non probant inter eiuſdem partes,quādo poſteà principaliter diſputatur de veritate enuntiati. Et quid,an inducant ſaltem præſumptionem. par.j.ſecti.propoſitū noſtrum. num.55.& 59.fo. 25.& 26

Verba enūtiatiua emiſſa propter aliud,probant in antiquis. parte j.in prin.nu.7.fol. 4

Verba enuntiatiua in priuilegijs aut reſcriptis principis, propter aliud facti alieni emiſſa, probant.num.8.fol. eod.

Verba enūtiatiua emiſſa propter aliud, inducunt præſumptionem,cui ſtatur, donec firmior probatio in contrarium aſſeratur. parte j. ſectione, propoſitum noſtrum. n.57.& 58.f. 26

Verba de futuro, diſpoſitionem non inducunt.nu.70.fol. eod.

Verba enūtiatiua emiſſa propter aliud,in antiquis,probant:etſi ea non interuenerint tempore actus geſti. parte j. ſectione, ampliatur nunc. numero 1. folio 30

Verba enuntiatiua, incidenter prolata propter aliud, ſaltem inducunt præſumptionem in fauorem tertij abſentis: quæ onus probandi transferat in aduerſarium. parte j. ſectione, propoſitum noſtrum. nu. 49. limitatur.numer. 50. & 51. fol. 24.& 25

Verba enūtiatiua emiſſa incidenter propter aliud, an probent. ſolùm ea,quæ ſunt de ſubſtantia actus.num.52.fol. 25

Verba enūtiatiua alterius inſtrumenti, an illud non probent, niſi inter ipſos contrahentes. parte ij.in prin.nu.62.fo. 114

Verba enuntiatiua, prolata per modum cauſæ plenè diſponūt etiā quò ad actionem realem in vltima volūtate.part.j.ſecti. ampliatur nunc.nu.44.fo. 35

Verba enuntiatiua, prolata per modum cauſæ,plenè an diſponant in

nant in actibus inter viuos.nu me.45.46.& 47.fol. 35
Verba enũtiatiua principaliter emiſſa propter ſe,in vltima voluntate inducunt diſpoſitionẽ omninò expreſſam.nume.48. fol. 36
Verba enuntiatiua,propter aliud prolata,ex veriſimili mente diſponãtium, diſpoſitionem inducunt.nu.49.fol. eod.
Verba enuntiatiua, emiſſa propter aliud diſponunt,quando probare non poſſunt.num.50. fol. 36
Verba enũntiatiua diſponunt in ſententia cenſuræ.n.51.fo.eod.
Verba enuntiatiua tum demum probãt,ſi principaliter & propter ſe ſint enuntiata. par.j.ſectione propoſitũ noſtrum. nu. 77.fol. 28
Verba enũtiatiua probant in antiquis.part.j.ſectione propoſitum noſtrum.nu.29.fol. 22
Verba enuntiatiua propter aliud emiſſa, probant inter præſentes,in his,quę dependent,à poteſtate libera partium. parte j. ſection. propoſitum noſtrum. num.63.fol. 27
Verba enuntiatiua, emiſſa propter aliud,plenè probant, quò ad tertium,quando ſunt gemi nata.parte j.ſectio.propoſitum noſtrum.nu.31.fol. 22
Verba legis generalia reſtringi debẽt ad id, quod eſt rationis. parte iiij.ſectione,materia iſta. num.60.fol. 209
Verba diſponentis, intelligi debent ſecundum diſpoſitionem iuris communis, vbi non apparet quòd diſponẽs voluerit recedere à iure communi. parte iiij.in prin.num.115.fo. 152
Verba enũtiatiua emiſſa propter ſe principaliter,nõ diſponunt. parte j.ſectio. ampliatur nunc. num.55.fol. 37
Verba in materia fauorabili largè & impropriè intelliguntur. ſuper quæſtione ſtatuti Ferra. nu.10.fo. 240
Verba enuntiatiua propter aliud emiſſa incidenter,an probent, fauore liberorum. parte j. ſectione, propoſitum noſtrum. num.61.fol. 26
Verba non ſufficiunt, vbi eſt facto opus,parte j.ſectione,quęritur etiam.num.9.fol. 54
Verba enuntiatiua inter contrahentes emiſſa propter aliud,an nihil probent,quò ad tertium abſentem.parte j.ſectione,propoſitum noſtrum. numero 37 fol. 23
Verbis enuntiatiuis probatio facta confirmatur,vbi vltra antiquitatẽ tẽporis, cõcurrit longa rei poſſeſsio.parte.j.ſectiõe, ampliatũ nũc.numer.20.fol.32
Verbis enũtiatiuis Papæ aut principis ſuper facto alieno nõ creditur.part.j.in prin.num.9. limit.nu.10.fol. 4
Verbis enũtiatiuis inſtrumẽti,nõ creditur,niſi illud enũtiatũ interuenire potuerit tẽpore cõfecti inſtrumẽti.part.j.ſectione, ampliatur nunc.nume.2.limi.

nu.3.& 7.fol. 30
Verberũ diſſonãtia aut diuerſitas in cortice,nõ nocet,qñ idẽ ſemper eſt effectus. Et quid de diuerſitate tẽporis aut loci. part. iiij.ſectiõe, ſed enim.n.21.f. 193
Verbũ,ratio,& mens, vnũ & idẽ operãtur.part.iiij.ſectione,materia iſta.nu.52.fol. 208
Vniuerſaliter loqui, plus eſt, quã generaliter aut indiffinitè.j.ſectione,viſo de verbis.n.73.f.49
Vniuerſitas eſt potẽtior & ditior priuatis. Et reſpublica ſoluẽdo ſemper eſt.par.4.ſectiõe, circa præmiſſa.nume.34.fol. 230
Vniuerſitas præſumitur legitimè cõgregata,ob tẽporis antiquitatẽ.num.41.fol. 128
Vniuerſitati licet ſit integrũ exigere onera:tamẽ cũ tali facultate cõiuncta eſt actio cõpetẽs contra forenſem ad ſolutionẽ ipſorũ onerũ,quę actio dicitur condictio ex lege.nu.36.fo.230
Volo,verbũ aptũ ad fideicõmiſſum.numer.176.& 178.fol. 301
Voluntas diſponẽtis vbi reſtringitur ad certũ actũ,ſi non valet, actus vt agitur, non valet vt valere poteſt.nu.44.fol. 264
Voluntas & poteſtas,actum perficiunt.par.j.ſectione,ampliatur nunc.num.52.fol. 36
In voluntatis declaratione fit retrotrahitio,etiam extremo,ad quod, inhabili. parte.j. ſectione,viſo de verbis.nu.49.fol.45
Voluntatis declaratio facta cum vno,præiudicat quoad omnes. part.j.ſectione. viſo de verbis. num.46.fol. eod.
Voluntatis mutatio præſumi nõ debet:nullo interueniente facto cõtrario,ex quo illo arguatur.part.iiij. ſectione, materia iſta.num.115.fol. 220
Vſurarum deteſtatio,maximè in presbytero. part. iiij. ſectione, ſed enim.nu.13.fol. 191
Vxor an cogi poſsit ad deponendum contra maritum. Et quid de marito contra vxorẽ. part. j.ſectiõe,viſo de fam.n.17.f.97
Vxor putatiua nũm perdat dotẽ, propter adulteriũ, ſicut vera. parte. iiij. ſectione, videamus modò.num.12.fol. 169

FINIS.

EXCVDEBAT
Hector Penet.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Regeſtum.

a b c d e f g h i k l m n o p q r s t v x y z
A B C D E F G H I K L M N O P
Q R S T V.